TÜRK DİLLERİ ARAŞTIRMALARI DİZİSİ: 18

Yayımlayan:
Mehmet Ölmez

Түркменче-Түркче Сөзлүк

Сөзлүги дүзенлер:

Талат Текин, Мехмет Өлмез, Эмине Җейлан,
Зухал Өлмез, Сүэр Экер

Анкара 1995

Türkmence-Türkçe Sözlük

Hazırlayanlar:

Talat Tekin, Mehmet Ölmez, Emine Ceylan,
Zuhal Ölmez, Süer Eker

Ankara 1995

دکتر جواد هیئت
نظام بونکی ۳۳۳۲

Türkmence-Türkçe Sözlük

Түркменче-Түркче Сөзлүк

Türkmence-Türkçe Sözlük
(Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 18)
Hazırlayanlar: Talat Tekin, Mehmet Ölmez,
Emine Ceylan, Zuhal Ölmez, Süer Eker

Kapak "Sovyet Edebiyatı" adlı aylık
Türkmence dergiden alınmıştır
Kapak Tasarımı
Mehmet Ulusel

Simurg Kitapçılık ve
Yayıncılık Limited Şirketi
İstiklâl Cad. Hasnun Galip Sok. Nr. 2 A
80060 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: (212) 243 63 77
Fax: (212) 243 38 48

© Mehmet Ölmez
Ankara 1995
ISBN 975-7172-03-0

Baskı, cilt:
Şafak Matbaacılık
Tel: 229 57 84

ÖNSÖZ

Türkmence Türk dilleri ailesinin Güney-Batı ya da Oğuz grubundandır. Bu grubun öbür üyeleri Türkçe (Türkiye Türkçesi), Azeri ve Gagauz Türkçesidir.

Türkmence tek başına Güney-Batı ya da Oğuz grubu Türk dillerinin doğu kolunu oluşturur. Türkmence, anayurtta kalan Oğuzların dili olarak, Ana Oğuzcanın özelliklerini en iyi korumuş bir Türk dilidir. Türkmencenin bir başka en önemli özelliği de Ana Oğuzca ve Ana Türkçedeki asli uzun ünlüleri sistemli olarak korumuş olmasıdır.

Türkmen etnik adına ilk kez Kaşgarlı Mahmud'un ünlü sözlüğünde rast geliyoruz. Kaşgarlı Mahmud, Türkmen etnik adını, bilindiği gibi, Oğuz etnik adı ile eşanlamlı olarak kullanır.

İlk Türkmence (Oğuzca) sözcüklere *Divanü lugati't-türk*'te ve 14. yüzyılda Arap dilcileri tarafından yazılan sözlüklerde rastlıyoruz. Türkmenler 15.-17. yüzyıllarda yazıda Orta Asya Türklerinin ortak yazı dili olan Çağataycayı kullanmışlardır. 18. yüzyılda yaşamış olan ünlü Türkmen halk şairi Mahdumkulu ise şiirlerini Çağatay Türkçesi ile değil de Türkmence söyleyip yazmıştır. 19. yüzyılda da birçok Türkmen şairi kendi lehçelerinde yazmayı sürdürmüşlerdir. Bütün bunlara karşın Türkmence ancak Sovyet Devriminden sonra, 1923 yılında, bağımsız bir yazı dili olabilmiştir. Türkmence 1923-1929 yılları arasında Arap alfabesiyle, 1929-1940 yılları arasında da Latin alfabesiyle yazılmıştır. Türkmence 1940'tan beri de Kiril alfabesiyle yazılmaktadır.

1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan ve Kırgızistan Cumhuriyetleri ile birlikte Türkmenistan Cumhuriyeti de bağımsızlığına kavuşmuştur. Bunun doğal bir sonucu olarak eski SSCB'de konuşulan Türk dillerinin Kiril asıllı alfabelerinin, bu arada Türkmen alfabesinin de bırakılıp yerine Latin asıllı yeni Türkmen alfabesinin oluşturulması konusu gündeme gelmiştir. Tüm Türkmen dilci ve dilbilimcileri ile Türkmen gazetecileri ve ilgili kişiler tarafından yapılan kişisel öneriler 1993 yılı Ocak ayında yapılan bir toplantıda görüşüldükten sonra resmi bir uzmanlar kurulu oluşturulmuş ve bu kurul 30 harften oluşan Latin asıllı yeni Türkmen alfabesi üzerinde anlaşmaya varmıştır. Bu yeni Türkmen alfabesi Türkmenistan Cumhuriyeti parlamentosunun 12 nisan 1993 tarihli oturumunda kabul edilmiştir. Yeni alfabe 1 Ocak 1996 tarihinden başlayarak yürürlüğe girecektir.

GİRİŞ

İlk Türkmence sözlük Latin asıllı yeni Türkmen alfabesinin kabulünden sonra A. Aliyev ve K. Bööriyev tarafından yazılan ve 1929'da Aşkabat'ta *Orısça-türkmençe sözlik* adıyla yayımlanan küçük Rusça-Türkmence sözlüktür. Bunu 1940'ta yayımlanan *Türkmençe-rusça sözlük* izlemiştir. Bu tarihten sekiz yıl sonra, yani 1948 yılında, bir *Rusça-türkmence sözlük* daha yayımlanmıştır. Bu ilk Türkmence sözlükler, hiç kuşkusuz, Türkmen yazı dilinin söz dağarcığının saptanmasına ve gelişmesine, bu arada Türkmenlerin Rusçayı, Rusların da Türkmenceyi öğrenmelerine büyük ölçüde yardımcı olmuştur.

1953 yılında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsü'nde Sözcükbilimi bölümü açıldıktan sonra sözlük hazırlama işleri daha yoğun ve daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve 1956 yılında Doç. M. Ya. Hamzayev ile Prof. N. A. Baskakov'un genel yönetimi altında A. Annanurov, K. Atayev, Z. Muhammedova ve Ç. Matalov'dan oluşan bir kurulca hazırlanan Türkmencenin 880 sayfalık ilk büyük sözlüğü, *Rusça-Türkmence Sözlük* yayımlanmıştır: *Russko-turkmenskiy slovar'*, Moskva 1956, 880 sayfa. Bunu yine Türkmenistan SSC Bilimler Akademisi muhabir üyesi M. Ya. Hamzayev'in genel yönetimi altında S. Altayev, G. Atayev, G. Açılova, V. Mesgudov ve A. Meretgeldiyev'ten oluşan bir kurulca hazırlanan *Türkmen Diliniñ Sözlügi* adlı büyük Türkmence-Türkmence sözlük (Aşgabat 1962, 866 sayfa) ile *Türkmen diliniñ orfografik sözlügi* (Aşgabat 1963) izlemiştir. Bu tarihten sonra da matematik, fizik, kimya, jeoloji, astronomi, tıp, botanik, coğrafya, dilbilimi, tarım, ekonomi vb. gibi bilim dalları ile ilgili terimleri içeren Rusça-Türkmence terim sözlükleri yayımlanmıştır. Bu sözlükleri Türkmenistan Bilimler Akademisi Dil ve Edebiyat Enstitüsünde N. A. Baskakov, B. A. Karrıyev ve M. Ya. Hamzayev'in genel yönetimi altında bir kurulca hazırlanan ve yaklaşık 40 000 sözcükten oluşan *Türkmençe-Rusça Sözlük* (Moskva 1968, 832 sayfa) izlemiştir.

Türkmencenin söz dağarcığı ile ilgili olarak Türkiye'de de iki çalışma yayımlanmıştır. Bunlardan birincisi Yusuf Azmun'un 'Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında' adlı araştırmasının sonundaki 15 sayfalık küçük sözlükçe ile (*Reşid Rahmeti Arat İçin*, Ankara 1966, ss. 68-83) ile İlhan Çeneli'nin 'Türkmen Türkçesi Sözlüğü' adlı 53 sayfalık küçük sözlüğüdür (*TDAY 1982-1983* Ankara 1986, ss. 29-84).

Elinizdeki *Türkmence-Türkçe Sözlük* yukarıda adı geçen Türkmence sözlüklerden geniş ölçüde yararlanılarak oluşturulmuştur. Sözlük Prof. Dr. Talat Tekin'in genel yönetimi altında Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanlarından Doç. Dr. Mehmet Ölmez, Yard. Doç. Dr. Emine Yılmaz Ceylan ve Yard. Dr. Zuhal Kargı Ölmez ile Harp Okulu öğretim üyesi Yüzb. M. A. Süer Eker'den oluşan akademik bir kurulca hazırlanmıştır.

SÖZLÜĞÜN DÜZENİ

1. Maddebaşı sözcükleri büyük siyah harflerle yazılmıştır:
ABZAL ...
AÇAR ...

2. Sözcükte uzun ünlü varsa sözcüğün uzun ünlülü söylenişi ayraç içinde küçük siyah harflerle gösterilmiştir:
ABADAN (abada:n) ...
ABAT (a:ba:t) ...

3. Eylemler eylem kök ya da gövdesinden sonra bir çizgi konularak, başka deyişle mastar (eylem) ekleri yazılmaksızın gösterilmiştir:
ACA- (a:ca-) ...
GÖRKEZ- ...

4. Sözcüğün yazımından ve söylenişinden sonra önce türü (ad, sıfat, adıl, belirteç, eylem vb.) ve eğer terimse ait olduğu bilim dalı (fizik, kimya, biyoloji vb. gibi) belirtilmiştir:
ADAG (a:dag) *a.* söz kesimi, nişan
ADAGLA- (a:dagla-) *eyl.* söz kesmek, nişanlamak
ADAGLI (a:dagl ı) *s.* nişanlı
BİLBİL *a. zool.* bülbül

5. Eşsesli fakat farklı sözcükler Romen rakamları ile (**I, II** ya da **III** olarak) işaretlenerek ayrı madde başı yapılmıştır:
ART- I *eyl.* artmak, geri kalmak
ART- II *eyl.* temizlemek
BAG (ba:g) I *a.* 1. bağ, bahçe ...
BAG (ba:g) II *a.* bağ, ip

6. Birleşik sözcükler Türkmen yazım kurallarına uyularak bazan bitişik yazılmış bazan da kısa çizgi ile birleştirilmiştir:
ACÖZE (a:cö:ze) *bel.* aç karnına
AGŞAMARA (agşama:ra) *bel.* akşamleyin
BAG-BAKÇALIK (ba:g-bakçalık) *a.* bağlık bahçelik yer
AÇ-AÇAN (aç-aça:n) *s.* içten, samimi
ALIŞ-ÇALIŞ *a.* değiş-tokuş
AZ-OVLAK (a:z-ovlak) *bel.* biraz

7. Tek başına kullanılmayıp yalnız belirli deyimlerde kullanılan sözcükler madde başı yapılmış fakat ayrıca anlamlandırılmamıştır:

BURK: b. **ur-** güçlü koku salmak

8. Maddebaşı olan sözcükle kurulmuş deyimler ve kalıplaşmış söz öbekleri § işaretinden sonra verilmiştir:
ATA *a.* 1. dede (baba yönünden); 2. baba: **a. mirası** baba mirası § **a.-m dövründe** çok eskiden; **a.-m öyüm** baba evim; **a.-lar sözi** atasözü

TÜRKMENCENİN SÖYLEYİŞ ÖZELLİKLERİ

Türkmence sözcüklerdeki tüm uzun ünlüler madde başında sözcüğün yazımından hemen sonra ayraç içinde gösterilmiştir. Ancak, Türkmencede uzun ünlüler bir de eklerde ve eklenmede görülür. Bu bakımdan burada uzun ünlülü Türkmence ekler ile eklenmede meydana gelen ünlü uzunluklarını da belirtmek yerinde olacaktır.

I. Uzun Ünlülü Ekler

1. Araç durumu eki **-ın/-in**'in ünlüsü daima uzundur:
gışın (gışı:n) 'kışın', **günin (güni:n)** 'günüyle', **gidişin (gidişi:n)** 'giderken, geçerken', **yüzin (yüzi:n)** 'yüz üstü', **birin birin (bi:ri:n bi:ri:n)** 'birer birer' vb.
Ünlü ile biten bir sözcük araç durumu eki aldığında sözcüğün son ünlüsü uzar: **arka** 'arka', **arkan (arka:n)** 'arka üstü' vb.

2. Sıfatlarda karşılaştırma eki **-rak/-räk (-ra:k/-rä:k)**: **govırak (gowıra:k)** 'daha güzel', **kiçiräk (kiçirä:k)** 'daha küçük' vb.

3. Şimdiki zaman eki **-yar/-yär (-ya:r/-yä:r)**: **baryar (barya:r)** 'gidiyor', **gelyär (gelyä:r)** 'geliyor' vb.

4. Dilek-istek kipini kuran **-ay/-äy (-a:y/-ä:y)** eki: **barayadım (bara:yadım)** 'keşke gitseydim', **geläyedim (gelä:yedim)** 'keşke gelseydim' vb.

5. Şimdiki zaman sıfat-eylem eki **-yan/-yän (-ya:n/-yä:n)**: **baryan (barya:n)** 'giden, gittik-', **gelyän (gelyä:n)** 'gelen, geldik-' vb.

6. Olumsuz zarf-eylem eki **-man/-män (-ma:n/mä:n)**: **barman (barma:n)** 'gitmeden', **bilmän (bilmä:n)** 'bilmeden' vb.

7. Zarf-eylem eki **-ınça/-inçä (-ı:nça:/-i:nçä:)**: **solınça (solı:nça:)** 'soluncaya kadar', **görinçä (göri:nçä:)** 'görünceye kadar' vb.

8. Şimdiki zaman sıfat-eyleminin sonuna eklenen **-ça/-çä (-ça:/-çä:)** eki: **men yazyançam (yazya:nça:m)** 'ben yazarken, yazdığım sürece', **sen yazyançañ (şen yazya:nça:ñ)** 'sen yazarken, yazdığın sürece', **ol yazyança (yazya:nça:)** 'o yazarken, yazdığı sürece' vb.

9. Zarf-eylem eki **-agada/-ägede (-a:ğada/-ä:ğede)**: **baragada (bara:ğada)** 'gider gitmez', **görägede (görä:ğede)** 'görür görmez' vb.

10. 'iken' anlamındaki **-ka/-kä (-ka:/-kä:)**: **baryarka (barya:rka:)** 'gidiyorken', **gelyärkä (gelyä:rkä:)** 'geliyorken', **sen yaşkañ (şen ya:şka:ñ)** 'sen gençken', **men kiçikäm (kiçikä:m)** 'ben küçükken' vb.

11. Şüphe bildiren bağ-eylem eki **-ka/-kä (-ka:/-kä:)**: **gelen kimkä? (kimkä:)** 'gelen kim acaba ?', **kino gızıklımıka? (gızıklımıka:)** 'sinema (film) ilginç mi acaba ?' vb.

12. Pekiştirme bildiren **-a/-ä (-a:/-ä:)** ilgeci: **Sapar-a (şapar-a:) geldi** 'Sapar da geldi', **men-ä (men-ä:)** 'ben de' vb.

II. Eklenmede Meydana Gelen Ünlü Uzunlukları

Türkmencede sözcük içindeki ve yukarda belirttiğimiz eklerdeki uzun ünlüler dışında eklenmede meydana gelen ve yazımda - dolayısiyle de bu sözlükte - ayrıca gösterilmeyen ikincil uzun ünlülerin başlıcaları şunlardır:

1. Ünlü ile biten sözcüklere tekil ve çoğul 1. ve 2. kişi iyelik ekleri eklendiğinde bu kısa ünlüler uzar:

ata 'dede' + **m** > **atam (ata:m)**, **atañ (ata:ñ)**, **atamız (ata:mız)**, **atañız (ata:ñız)**, **göle** 'buzağı' + **miz** > **gölämiz (gölä:miz)**, **göläñiz (gölä:ñiz)**, **yabı** 'at' + **m** > **yabım (yabı:m)**, **yabıñ (yabı:ñ)**, **yabımız (yabı:mız)**, **yabıñız (yabı:ñız)**, **dürbi** 'dürbün' + **m** > **dürbim (dürbi:m)**, **dürbiñ (dürbi:ñ)**, **dürbimiz (dürbi:miz)**, **dürbiñiz (dürbi:ñiz)** vb.

Şu akrabalık adlarında eklenmede ünlü uzaması olmaz: **baba (ba:ba)** 'dede', **kaka (ka:ka)** 'baba', **mama (ma:ma)** 'nine, anneanne', **dayı (da:yı)** 'dayı', **ene** 'nine, babaanne', **ece** 'anne', **gelnece** 'gelin, yenge', **däde (dä:de)** 'baba', **dayza** 'teyze'.

2. Ünlü ile biten sözcüklere nesne ve ilgi durumu ekleri eklendiğinde bu kısa ünlüler uzar:

çaga (ça:ğa) 'çocuk': çaganı (**ça:ğa:nı**), çaganıñ (**ça:ğa:nıñ**) vb.

ogrı (oğrı) 'hırsız': **ogrını (oğrı:nı)**, **ogrınıñ (oğrı:nıñ)** vb.
döle 'ahır': **dölläni (dölä:ni)**, **döläniñ (dölä:niñ)** vb.
ini 'kardeş': **inini (ini:ni)**, **ininiñ (ini:niñ)** vb.

3. /a/ ve /ı/ ile biten sözcükler verme durumu eki aldıklarında bu kısa /a/ ve /ı/ ünlüleri de uzun /a/ ünlüsüne değişir:

gaya 'kaya' + **a** > **gaya (gaya:)** 'kayaya', **gapı** 'kapı' + **a** > **gapa (gapa:)** 'kapıya' vb.

4. /e/ ve /i/ ünlüleri ile biten sözcükler verme durumu eki aldıklarında bu kısa ünlüler de uzun /ä/ ünlüsüne değişir:

köçe 'sokak' + **e** > **köçä (köçä:)** 'sokağa', **ini** 'kardeş' + **e** > **inä (inä:)** 'kardeşe' vb.

5. /a/ ve /e/ ünlüleri ile biten eylem kök ve gövdelerine buyurma kipinin tekil ve çoğul 1. kişi eki ile çoğul 2. kişi eki eklendiğinde eylem ünlüleri uzar:

oka- 'okumak': **okayın (oka:yın)** 'okuyayım', **okalı, okalıñ (oka:lı, oka:lıñ)** 'okuyalım'; **okañ (oka:ñ)** 'okuyun' vb.

işle- (i:şle-) 'çalışmak': **işläyin (i:şlä:yin)** 'çalışayım', **işläli, işläliñ (i:şlä:li, i:şlä:liñ)** 'çalışalım', **işläñ (i:şlä:ñ)** 'çalışın' vb.

6. /a/ ve /e/ ile biten eylem kök ve gövdelerine geçmiş zaman sıfat-eylem eki **-an/-en** eklendiğinde eylem ünlüleri uzar:

oka-+an > okan (oka:n) 'okuyan', **işle-+en > işlän (i:şlä:n)** 'çalışan' vb.

7. /a/ ve /e/ ünlüleri ile biten eylem kök ve gövdelerine **-p** zarf-eylem eki eklendiğinde eylem ünlüleri uzar:

oka+p > okap (oka:p) 'okuyup', **işle+p > işläp (i:şlä:p)** 'çalışıp' vb.

8. /a/ ve /e/ ünlüleri ile biten eylem kök ve gövdelerine belirsiz gelecek zaman eki **-ar/-er** eklendiğinde eylem ünlüleri uzar:

okarın (oka:rın) 'okurum', **okarsıñ (oka:rşıñ)** 'okursun', **okar (oka:r)** 'okur', **okarıs (oka:rış)** 'okuruz', **okarsıñız (oka:rşıñız)** 'okursunuz', **okarlar (oka:rlar)** 'okurlar' vb.

işlärin (i:şlä:rin) 'çalışırım', **işlärsiñ (i:şlä:rşiñ)** 'çalışırsın', **işlär (i:şlä:r)** 'çalışır', **işläris (i:şlä:riş)** 'çalışırız', **işlärsiñiz (i:şlä:rşiñiz)** 'çalışırsınız', **işlärler (i:şlä:rler)** 'çalışırlar' vb.

9. **-mak/-mek** ekli eylem adları (mastarlar) verme durumu eki alınca eylem ekinin ünlüsü uzar:

okamak+a > okamaga (okama:ğa) 'okumaya', **işlemek+e > işlemäge (i:şlemä:ğe)** 'çalışmaya' vb.

10. Bulunma durumundaki bir ada **-kı/-ki** eki eklenince durum ekindeki /a/ ve /e/ ünlüleri de uzar:

meydanda+kı > meydandakı (meyda:nda:kı) 'tarladaki', **köçede+ki > köçedäki (köçedä:ki)** 'sokaktaki' vb.

11. Ünlü ile biten yer zarflarına yönelme bildiren **-k** eki eklendiğinde sözcüklerin son ünlüleri uzar:

añrı 'öte', **añrık (añrı:k)** 'öteye doğru'; **bäri (bä:ri)** 'beri', **bärik (bä:ri:k)** 'beriye doğru'; **içeri, içerik (içeri:k)** 'içeri, içeriye'; **ileri, ilerik (ileri:k)** 'ileri doğru, ileriye'; **yokarı** 'yukarı', **yokarık (yokarı:k)** 'yukarı doğru'; **nire (ni:re), niräk (ni:rä:k)** 'nereye' vb.

III. Dudak Uyumu

Türkmen konuşma dilinin yazıma yansımayan önemli bir seslik özelliği de bu dilde, Kırgızcada olduğu gibi, ileri derecede dudak uyumunun bulunmasıdır. Buna göre ilk hecesinde yuvarlak bir ünlü bulunan sözcüklerin öbür hecelerindeki düz geniş ünlüler de yuvarlaklaşır:

oglak (oğlok) 'oğlak', **oglan (oğlon)** 'erkek çocuk, oğlan', **oglanlar (oğlonlor), çörek (çörök)** 'ekmek', **gurak (gurok)** 'kurak', **kömelek (kömölök)** 'mantar', **dümev (dümöw)** 'nezle, grip' vb.

Arapça-Farsça alıntılarla Rusça alıntılar dudak uyumuna girmez.

Dudak uyumu yazında ikinci heceye kadar geçerlidir. Ancak, konuşma dilinde bu kural geçersizdir; yuvarlaklaşma sözcük sonuna kadar gerçekleşir:

okuvçılık (okuwçuluk) 'öğrencilik', **öyümizde (öyümüzzö)** 'evimizde', **üzümçilik (üzümçülük)** 'üzümcülük' vb.

IV. Ünlü Düşmesi

1. İlk hecesi açık, kapalı ikinci hecesi /r, l, n, ş, s, z/ ile biten iki heceli sözcüklerin ikinci hecelerindeki /ı, i, u, ü/ ünlüleri bu sözcükler ünlü ile başlayan bir ek aldıklarında düşer:

sıgır 'inek': **sıgrı (sığrı), sıgra (sığra)**; **ugur** 'yön': **ugrı (uğrı)**; **orun** 'yer': **ornı; gelin: gelni, gelne; erin** 'dudak': **erni; görün-: görnüş** 'görünüş'; **geliş: gelşi; övüs- (öwüş-)** 'esmek': **övser (öwşer); agız: agzı (ağzı), agza- (ağza-)** vb.

2. Eklenmede ünlü düşmesi ikinci ya da son hecesi /rı, ri/ olan iki ve daha çok heceli sözcüklerde de olur:

bäri (bä:ri) 'beri' - **bärde (bä:rde); içeri - içerde, içerden, içerki; ileri - ilerde, ilerden, ilerki, ilerle-; daşarı** 'dışarı' - **daşarda, daşardan, daşarkı; yokarı** 'yukarı' - **yokarda, yokardan, yokardakı, yokarlan-** vb.

3. **-ıcı/-ici** eyleyici eki ünlü ile biten eylemlere eklendiğinde ekin bağlama ünsüzü /y/den sonraki ilk ünlüsü düşer:

ayıpla- 'suçlamak', **ayıplaycı** 'savcı'; **bagla- (ba:ğla-), baglaycı (ba:ğlaycı)** 'bağlama edatı, bağlaç'; **diñle-, diñleyci** 'dinleyici' vb.

4. **durı, guzı, süri** ve **ukı (u:kı)** gibi kimi sözcüklere **-la-/-le-** addan eylem yapma eki eklendiğinde sözcük sonundaki /ı, i/ ünlüleri düşer:

durla- 'durulanmak', **guzla- (guzla-)** 'kuzulamak, (koyun) kuzu doğurmak', **sürlen- (sürlen-)** 'kalabalık olmak', **ukla- (u:kla-)** 'uyuklamak, uyumak' vb.

V. Ünsüzlerle İlgili Değişmeler

A. Sızıcılaşma

1. /s/ ve /z/ ünsüzleri Türkmencede her durumda dişlerarası sızıcı (peltek) /s/ ve /z/ olarak söylenir:

sagın- (sa:ğın-) 'düşünmek', **sarı (sa:rı)** 'sarı'; **az (a:z)** 'az', **söz (söz), uzın (uzı:n)** vb.

2. /b/ ünsüzü iki ünlü ya da bir ünlümsü ile ünlü arasında çift dudak sızıcısı /w/ye dönüşür:

baba (ba:wa) 'dede', **oba (o:wa)** 'köy', **yılba-yıl (yılwa-yıl)** 'her yıl' vb.

3. Yazımda /v/ harfi ile gösterilen ünsüz de Türkmence sözcüklerle Arapça ve Farsça alıntılarda daima çiftdudak ünsüzü /w/ değerindedir:

avulı (a:wulı) 'zehirli', **gavun (ga:wun)** 'kavun', **gövün (göwün)** 'gönül', **gıray (gıraw)** 'kırağı', **govga (gowga:)** 'kavga', **veli (weli:)** 'ama, lakin', **vagt (wagt)** 'vakit', **vaka (wa:ka)** 'olay' vb.

4. /g/ ünsüzü hece ya da sözcük sonunda ve ünlülerarası durumda sızıcı, söz başında ve söz içinde /k/den sonra patlayıcıdır:

bag (ba:ğ), dag (da:ğ), aga (a:ğa) 'ağabey', **çaga (ça:ğa)** 'çocuk', **ige (i:ğe)** 'eğe', **bezeg (bezeğ)** 'süs', **isleg (isleğ)** 'istek', **yagtı (yağtı)** 'ışık' vb.; fakat **garrı** 'yaşlı', **gız (gı:z)** 'kız', **gövün (göwün)** 'gönül', **çakgı** 'çakı', **pökgi** 'top' vb.

B. Ötümlüleşme

1. İlk hecedeki birincil uzun ünlülerden ve /üy/ ikiz ünlüsünden sonra gelen /p/, /t/, /k/ ve /ç/ ünsüzleri iki ünlü arasında kalınca ötümlüleşir ve sırasiyle /b/, /d/, /ğ/ ve /c/ye değişir. Bu değişmeler yazımda gösterilir:

gap (ga:p) 'kap' - **gabı (ga:bı)**; **dilyp** 'dip' - **düybi**; **ot (o:t)** 'ateş' - **odı (o:dı)**; **it- (i:t-)** 'yedmek' - **ider (i:der)**; **gurt (gu:rt)** 'kurt' - **gurdı (gu:rdı)**; **süyt** 'süt' - **süydi**; **uk (u:k)** 'çadır direği' - **ugı (u:ğı)**; **gök (gö:k)** 'gök' - **göge (gö:ğe)**; **uç (u:ç)** 'uç' - **ucı (u:cı)**; **borç (bo:rç)** 'borç' - **borcı (bo:rcı)** vb.

2. Aynı yapıdaki sözcüklerin sonundaki /t/ ve /ç/ ünsüzleri /y/ ve /r/den önce de ötümlüleşir:

dat- (da:t-) 'tatmak', **dadyan (da:dyan)**, **dadyar (da:dya:r)**, **aç (a:ç)** 'aç', **acrak (a:cra:k)** 'daha aç', **giç (gi:ç)** 'geç', **gicräk (gi:crä:k)** 'daha geç' vb.

3. Uzun ünlüsü Türkmencede kısalmış şu tek heceli eylemlerin sonundaki /t/ ünsüzü de bir ünlüden ya da /y/den önce /d/ye değişir:

et-, eder, edyän, edyär; **git-, gider, gidyän, gidyär**

4. /yt/ ünsüz grubu ile biten şu tek heceli eylemlerin sonsesi /t/ bir ünlüden ya da /y/den önce /d/ye değişir:

ayt- 'söylemek', **aydıl-, aydyar (aydya:r)**, **gayt-** 'dönmek', **gaydış-, gaydyar (gaydya:r)** vb.

5. Çok heceli sözcüklerin sonundaki ötümsüz /p/, /t/, /k/ ve /ç/ ünsüzleri iki ünlü arasında kalınca ötümlüleşir:

corap (cora:p) 'çorap', **corabı (cora:bı)**; **kitap (kita:p)**, **kitabı (kita:bı)**, **mekdep, mekdebi**; **döret-** 'yaratmak', **döredil-**; **okat-** 'okutmak', **okadıp**; **acık- (a:cık-)** 'acıkmak', **acıgış (a:cığış)** 'acıkma'; **gicik-(gi:cik-)** gecikmek', **gicigiş (gi:ciğiş)**, **işik (i:şik)** 'kapı', **işigi (i:şiği)**, **fabrik** 'fabrika', **fabrigi (fabriği)**, **begenç (beğenç)** 'sevinç', **begenci** (beğenci) vb.

Aslında /t/ ile biten ödünç sözcüklerin sonundaki bu ünsüz iki ünlü arasında yine ötümsüz kalır:

gımmat 'değer', **gımmatı, niyet, niyeti, institut** 'enstitü', **institutı** vb.

6. Çok heceli sözcüklerin sonundaki /t/ ünsüzü /y/den önce de ötümlüleşir: **döret-** 'yaratmak', **döredyär (döredyä:r)**, **sagalt- (sağalt-)** 'iyileştirmek', **sagaldyan (sağaldya:n)**, **ulalt-** 'büyütmek', **ulaldyar (ulaldya:r)** vb.

7. **-p** ekli zarf-eylemlere **-rak/-räk** karşılaştırma eki eklendiğinde /p/ fonemi /b/ye değişir: **acıgıp+rak > acıgıbrak (a:cığıbra:k)** 'daha da acıkıp' **suvsap+rak > suvsabrak (suwsa:bra:k)** 'daha da susayıp', **gülşüp+räk > gülşübräk (gülşübrä:k)** 'daha da gülüşüp' vb.

C. Ünsüz benzeşmeleri

Türkmencede şu tür ünsüz benzeşmeleri vardır.

1. İlerleyici tam benzeşme:
a) **ld > ll**: **aldım (allım)**, **baldız (ba:llız)**, **yıldız (yıllız)** vb.
b) **nd > nn**: **yandak (yannak)** 'deve dikeni', **mende (menne)** vb.
c) **sd > ss**: **basdır-** (**bassır-**), **bäsdeş (bä:sseş)** 'rakip'
d) **st > ss**: **astından (assınnan)** 'altından', **üsti (üssü)** 'üstü' vb.
e) **şc > şş**: **guşcagaz (guşşağaz)** 'kuşçağız' vb.
f) **şç > şş**: **işçi (i:şşi)**, **yolbaşçı (yo:lwaşşı)** 'yönetici, yönetmen' vb.
g) **zd > zz**: **agızda (ağızza)**, **bizde (bizze)**, **gızdan (gı:zzan)** vb.

2. Gerileyici tam benzeşme:
a) **tc, tç > çç**: **gitcek (giççek)**, **parahatçılık (para:haççılık)** 'barış' vb.
b) **ts > ss**: **gitse (gisse)**, **tutsañ (tussañ)**, **yatsın (yassın)** vb.
c) **zs > ss**: **duzsuz (du:ssuz)** 'tuzsuz', **gazsın (gassın)** vb.

3. Karışık tam benzeşme:
a) **çc > şş**: **saççagaz (saşşağaz)** 'saççık' vb.
b) **çç > şş**: **agaççı (ağaşşı)** 'dülger' vb.

4. Yarı benzeşme:
a) **çd > şd**: **geçdi (geşdi)**, **göçdi (göşdü)** vb.
b) **çl > şl**: **açlık (a:şlık)**, **güyçli (güyşlü)** vb.
c) **çs > şs**: **gaçsa (gaşsa)**, **uçsak (uşsak)** vb.
d) **md > mn**: **öyümden (öyümnön)** 'evimden' vb.

KISALTMALAR

a. ad, isim
ad. adıl, zamir
anat. anatomi
ant. antropoloji
ark. arkeoloji
ask. askerlik
astr. astronomi
bağ. bağlaç, edat
bel. belirteç, zarf
biy. biyoloji
bk. bakınız
bot. botanik
coğ. coğrafya
den. denizcilik
dilb. dilbilimi
din. dinî terim
dip. diplomasi
diy. diyalekt
dön.ç. dönüşlülük çatısı
ecz. eczacılık
ed.ç. edilgen çatı
ed. edebiyat
ek. ekonomi
esk. eskimiş, arkaik
et.ç. ettirgen çatı
eyl. eylem, fiil
fel. felsefe
fin. finans, maliye
fiz. fizik
fizy. fizyoloji
foto. fotoğrafçılık
geo. geometri
gr. gramer
hav. havacılık
huk. hukuk
il. ilgeç, edat
işt.ç. iştaşlık çatısı
jeo. jeoloji
kim. kimya
man. mantık
mat. matematik
mec. mecazi anlam
met. meteoroloji
mim. mimarlık
min. mineraloji
mit. mitoloji
mod. moda
müz. müzik
ped. pedagoji
psi. psikoloji
res. resim
s. sıfat
sık.ç. sıklık çatısı
sin.-tiy. sinema-tiyatro
siy. siyaset
sp. spor
tar. tarih
tek. teknoloji
teks. tekstil
tıp. tıp, hekimlik
tic. ticaret
ünl. ünlem
vet. veterinerlik
yan. yansıma
zool. zooloji

Türkmen Alfabesi ve Yazıçevrimi

Türkmen Alfabesi	El Yazısı	Yeni Türkmen Alfabesi	Yazı-çevrimi	Türkmen Alfabesi	El Yazısı	Yeni Türkmen Alfabesi	Yazı-çevrimi
A a	*A a*	A a	a	П п	*П п*	P p	p
Б б	*Б б*	B b	b	Р р	*Р р*	R r	r
В в	*В в*	W w	v	С с	*С с*	S s	s
Г г	*Г г*	G g	g	Т т	*Т т*	T t	t
Д д	*Д д*	D d	d	У у	*У у*	U u	u
Е е	*Е е*	E e	ye, e	Ү ү	*Ү ү*	Ü ü	ü
Ё ё	*Ё ё*		yo	Ф ф	*Ф ф*	F f	f
Ж ж	*Ж ж*	Ł ł	j	Х х	*Х х*	H h	h
Ж ж	*Ж ж*	J j	c	Ц ц	*Ц ц*		ts
З з	*З з*	Z z	z	Ч ч	*Ч ч*	Ç ç	ç
И и	*И и*	İ i	i	Ш ш	*Ш ш*	Ş ş	ş
Й й	*Й й*	Ꞑ ꞑ	y	Щ щ	*Щ щ*		şç
К к	*К к*	K k	k	Ъ ъ	*Ъ ъ*		ayırma
Л л	*Л л*	L l	l	Ы ы	*Ы ы*	Y y	ı
М м	*М м*	M m	m	Ь ь	*Ь ь*		inceltme
Н н	*Н н*	N n	л	Э э	*Э э*	E e	e
Ң ң	*Ң ң*	Ñ ñ	ñ	Ә ә	*Ә ә*	Ä ä	ä
О о	*О о*	O o	o	Ю ю	*Ю ю*		yu
Ө ө	*Ө ө*	Ö ö	ö	Я я	*Я я*		ya

-A *il.* 1. pekiştirme bildirir: **agam-a şindi hem gelenok** ağabeyim de hala gelmedi; 2. kuşku ve ikircimlik bildirir: **okanıñ-a govı, veli gutarıp biläyseñ?** okumana gelince, iyi; lakin mezun olabilecek misin?

A I *bağ.* ama, fakat: **men barayın, a sen bolsa bu yerde gal** ben gideyim, ama sen burada kal.

A II *ünl.* (şaşma, kuşku, içten içe sevinme bildirir): **a, diymek düyn bize gelen senmidiñ?** ya, demek dün bize gelen sendin.

ABADAN (**abada:n**) *s.* 1. güvenli, emin, emniyette: **kitaplar a.-dur** kitaplar emin yerde; 2. bayındır; mamur: **a. şäher** bayındır kent; **a. bol-** bayındır olmak; **a. et-** bayındır duruma getirmek.

ABADANÇILIK (**abada:nçılık**) *a.* 1. bayındır olma durumu: **öyüñ a.-ı** evin bayındırlığı; 2. barış, sükunet: **yurt a.-ı bolsa, men tiz bararın** eğer her şey iyi ve güzel olursa, ben de çabuk gelirim.

ABADANLAŞ- (**abada:nlaş-**) *eyl.* bayındır duruma gelmek: **Aşgabat gün sayın a.-yar** Aşkabat her gün daha bayındır duruma geliyor.

ABAJUR *a.* abajur.

ABAN- (**a:ban-**) *eyl.* 1. meyletmek, eğilmek: **çaganıñ üstüne a.-** çocuğun üstüne eğilmek; 2. sarkmak, asılı durmak: **gayalar deryanıñ üstüne a.-nıp durdı** kayalıklar ırmağın üstüne sarkmıştı; 3. *mec.* abanmak, yüklenmek: **onuñ üstüne hovp a.-yardı** onun üstüne bir korku gelmişti.

ABAT (**a:ba:t**) *s.* 1. tüm, tam, bütün, sağlam: **a. cay** oturmağa elverişli bina; **bu maşın a. işleyär** bu araba iyi çalışıyor; **bu köynegiñ a. yeri yok** bu gömleğin sağlam yeri yok; **a. gal-** sağlam kalmak; 2. bayındır, mamur: **a. bol-** bayındır olmak; 3. zararsız, ziyansız, eksiksiz: **sürini gışdan a. çıkar-** sürüyü kıştan eksiksiz çıkarmak § **a. zadı bibat et-** sağlam şeyi bozmak.

ABATLA- (**a:ba:tla-**) *eyl.* onarmak, tamir etmek.

ABATLIK (**a:ba:tlık**) *a.* 1. tam, sağlam, işler olma durumu; 2. bayındır olma durumu: **kolhoz obalarınıñ a.-ı** kolhoz köylerinin bayındırlığı.

ABRAY (**a:bray**) *a.* otorite, saygı; şan, şeref; saygınlık, itibar, prestij: **a.-a eye bol-** otorite sahibi olmak; **onuñ a.-ı pes** onun otoritesi az; **a. gazan-/tap-/al-** saygınlık kazanmak (bulmak, elde etmek); **a.-ını dök-** birinin otoritesini bozmak; **a.-dan düş-/gaçır-, a.-ını yitir-** (biri) şerefini ya da otoritesini yitirmek; **a.-dan sal-/düşür-/ gaçır-** (birinin) şerefini ya da otoritesini düşürmek; **a.-ıñı sakla-/göter-** şerefini ya da otoritesini korumak (yükseltmek) § **a. bilen** şerefle, onurlu bir biçimde; **a. bilen yerine yetir-** şerefle yerine

getirmek; **a.-ını al-** 1. ucuz ün kazanmak; 2. payın büyüğünü almak; **sizden adama a. gelesi yok** sizden insana hayır gelmez.

ABRAYLA- (**a:brayla-**) *eyl.* onurlandırmak, şereflendirmek.

ABRAYLI (**a:braylı**) *s.* otorite sahibi; şan şöhret sahibi: **ulı a. adam** yüksek otorite sahibi adam; **a. bol-** otorite sahibi olmak; **a. maşgala** saygın aile.

ABSOLYUT *s.* mutlak: **a. hakıkat** mutlak gerçek; **ilatıñ a. köpelmesi** nüfusun mutlak artışı; **toprağıñ a. ızgarlılığı** *tar.* toprağın mutlak nemi; **a. nul'** *fiz.* mutlak sıfır; *ekon.* **a. goşmaça gıymat** mutlak artık değer.

ABSORBİRLE- *eyl. fiz., kim.* emmek, soğurmak.

ABSTRAGİRLE- *eyl.* soyutlamak.

ABSTRAKT *s.* soyut: **a. düşünceler** soyut düşünceler.

ABŞANAKLA- *eyl.* apışmak: **düye a.-p durdı** deve apıştı.

ABŞAR- *eyl.* kurulmak, çalım satmak: **a.-ıp otur-** kurularak oturmak, çalımlı biçimde oturmak.

ABŞART- *et. ç. bk.* **abşar-**: (bacaklarını) açmak: **ayaklarını a.-ıp otur-** bacaklarını açarak oturmak.

ABUNA (**abu:na**. *a.* sürdürüm; sürdürümcü, abone: **a. bahası** abone ücreti; **gazet-jurnallara a. yazıl-** gazete ve dergilere abone olmak.

ABZAL *a.* alet, cihaz, aygıt: **ölçeg a.-ları** ölçme aletleri; **oba hocalık a.-ları** köy tarım aletleri.

ABZALLAŞDIR- *eyl.* gerekli aletlerle donatmak.

ACA- (**a:ca-**) *eyl.* acımak, ekşimek, kekremek: **hamır a.-pdır** hamur ekşimiş.

ACAL *a.* ecel: **a.-ı yet-** eceli erişmek; **a.-ı gel-** eceli gelmek; **a.-ıñı dile-** ecelini dilemek § **a. alan!** eccl alsın! a. **donını gey-** ölmek (*harf* ecel giysisini giymek); **a.-a el bula-** yaşamını tehlikeye atmak; **a.-ıña hovluk-** ölümden kurtulmak; **öz acalıña öl-** kendi eceli ile ölmek.

ACAT- (**a:cat-**) *et. ç. bk.* **aca-**: 1. acıtmak; 2. *mec.* incitmek: **ağzını a.-** birini incitmek, kırmak, gücendirmek; **yüzüñi a.-** surat asmak, somurtmak.

ACAYIP (**aca:yıp**) *s.* görkemli, muhteşem, şahane, mükemmel, çok güzel: **a. guramaçı** mükemmel organizatör; **a. günler** şahane günler; **a. za:t** olağanüstü güzel şey; **a. adam** olağanüstü adam.

ACI (**a:cı**) *s.* acı: **a. burç** acı biber; **a. derman** acı ilaç; 2. demli, sert: **a. çay** demli çay; 3. *mec.* şehevi, şehvetli: **a. yılgırış** şehvetli gülüş; 4. batıcı, iğneleyici: **a. dilli** alaycı; **a. gül-** acı acı gülmek; a. **habar** acı haber; **a. ayralık** acı ayrılık.

ACIK- (**a:cık-**)*eyl.* acıkmak.

ACILIK (**a:cılık**) *a.* acılık.

ACIMTIK (**a:cımtık**) *s.* acımsı, acımtırak.

ACITGIÇ (**a:cıtgıç**) *a.* acıktırıcı, iştah açıcı.

ACÖZE (**a:cö:ze**) *bel.* aç karnına: a. **işle-** aç karnına çalışmak.

AÇ (**a:ç**) *s.* aç: a. **garna** aç karnına; **yarım a.** yarı aç; **a. bol-** aç olmak; a. **goy-** aç bırakmak.

AÇ- *eyl.* 1. açmak: **gapını a-** kapıyı açmak; 2. açığa vurmak, ifşa etmek: **biriniñ sırını a.-** birinin sırrını açığa vurmak; 3. başlatmak: **sergini** a.- sergiyi açmak § **aranı a.-** arayı açmak; **gövün a.-** gönlünü açmak; **gürrüñ a.-** söz açmak; **agız a.-** konuşmak; **ot a.-** ateş açmak.

AÇ-AÇAN (**aç-aça:n**)*s.* apaçık, içten, samimi: a. **gürrüñ** açık konuşma; a. **ayt-** açıkça söylemek, açık açık söylemek; **a. göreş-** açıkça savaşmak, açıktan açığa savaşmak.

AÇAR *a.* anahtar: **gapınıñ a.-ı** kapının anahtarı; **gayka a.-ı** somun anahtarı; a. **bilen yap-** anahtarla kilitlemek.

AÇGÖZ (**a:çgöz**) *s.* açgöz, aç gözlü, tamahkar, doymak bilmez.

AÇGÖZLİ (**a:çgözli**) *bk.* **açgöz.**

AÇGÖZLÜLİK (**a:çgözlülik**) *a.* aç gözlülük, tamah: **a. bilen iy-** aç gözlülük ile yemek.

AÇIN- *dön. ç. bk.* **aç-.**

AÇLIK (**a:çlık**) *a.* açlık: **a. çek-** açlık çekmek.

ADA (**a:da**. *a.* ada: **yarım a.** yarım ada; **ayak sekilmedik a.** ayak basılmamış ada, insansız ada.

ADAG (**a:dag**) *a.* söz kesimi, nişan.

ADAGLA- (**a:dagla-**) *eyl.* söz kesmek, nişanlamak.

ADAGLI (**a:daglı**) *s.* sözlü, nişanlı.

ADALAT (**ada:lat**) *a. s.* adalet; haklılık; haklı: **a. iş uğrunda** haklı bir iş uğruna.

ADALATLI (**ada:latlı**)*s. bel.* adaletli, haklı, hakçasına: **a. tankıt** haklı eleştiri; **a. çöz-** adilce çözmek; **a. baha ber-** adilce değerlendirmek; **a. gara-** adilce davranmak § **a. uruş** haklı savaş.

ADALATLILIK (**ada:latlılık**) *a.* adaletli olma durumu: **a. bilen** adaletli olarak, adilce, adilane.

ADALATSIZ (**ada:latsız**) *s.* adilce olmayan, haksız: **a. höküm** haksız yargı.

ADALATSIZLIK (**ada:latsızlık**) *a.* adaletsiz olma durumu, haksızlık: **a.-a garşı göreş-** haksızlığa karşı savaşmak.

ADALGA (**a:dalga**. *a.* terim; ad, isim: **tehniki a.** teknik terim.

ADAM (**a:dam**) *a.* 1. insan, kişi, adam: **a. boyı** adam boyu; **a. saymazlık** adam saymamak; **a. hatarına goşul-** ya da **a. sanına gir-** adamdan sayılmak, insan sayılmak; **a. et-** adam etmek; 2. koca, zevç: **siziñ a.-ıñız haysısı?** sizin kocanız hangisi? § **A. Ata** Adem; **A. Ata ve Hov Ene** Adem Baba ve Havva Ana; **yarım a.** sakat.

ADAMÇI (**a:damçı**) *s.* ısırgan, insana alışık olmayan: **a. düye** ısırgan deve.

ADAMKÄRÇİLİK (**a:damkä:rçilik**) *a.* insanlık, insancıllık: **munda a. nışanı** yok bunda insanlık belirtisi yok.

ADAMSÖYER (a:damsöyer) *s.* insansever, insancıl.
ADAMSÖYMEZ (a:damsöymez) *s.* insansevmez.
ADAMHOR (a:damhor) *s.* yamyam, insan yiyen.
ADAMHORLUK (a:damhorluk) *a.* yamyamlık.
ADAMZAT (a:damza:t) *a.* 1. insan; 2. insan soyu: **a. tarıhı** insanlık.
ADAT (a:dat) *a.* adet, alışkanlık: **köne a.** eski adet.
ADATÇA (a:datça. *bel.* adet olduğu üzere, genellikle: **ol a. giç turur** o, genellikle geç kalkar.
ADATÇI (a:datçı) *s.* alışkanlıklarına düşkün.
ADATDAKI (a:datda:kı) *s.* olağan, her zamanki: **a.-sı yalı** her zamanki gibi.
ADATI (a:datı) *s.* olağan, bayağı, her zamanki gibi: **a. vaka** olağan olay; **a. günler** bayağı günler.
ADATLAN- (a:datlan-) *eyl.* alışmak: **ol giç yatıp ir turmaga a.-dı** o geç yatıp erken kalkınağa alıştı.
ADI (a:dı:) *s.* bayağı, adi: *mat.* **a. sanlar** bayağı sayılar.
ADIK- (a:dık-) *eyl.* ünlü olmak. tanınmak: **ol a.-madık bir yazıcı** o tanınmamış bir yazar.
ADIR *a.* tepeler, tümsekler.
ADIRLIK *a.* engebeli yer.
ADIRMAN (a:dırman) *a. bot.* arpa.
ADMİNİSTRATOR *a.* yönetmen, yönetici.
ADMİRAL *a.* amiral: **flot a.-ı** filo amirali.
ADRES *a.* adres. **a.-iñi yalñış-** adresini şaşırmak.
ADVOKAT *a.* avukat.
ADYUTANT *a.* yaver.
AEROPORT *a.* hava limanı, hava alanı.
AG (a:g-) *eyl.* taşmak: **dolup a.-** dolup taşmak; **suv bentden a.-ıp geçyär** su bentten aşıyor; 2. geçmek: **kakamıñ yaşı elliden bir çak a.-ıpdır** babamın yaşı elliyi biraz geçti; 3. düşmek: atdan **a.-** attan düşmek; **düyäniñ yüki a.-cak a.-cak bolyar** devenin yükü düşecek gibi oluyor; 4. aşmak, geçmek: **süri sağ-aman gumdan a.-dı** sürü sağ selamet çölü aştı.
AGA (a:ga. *a.* 1. ağabey; yaşlı akraba: **a.-sı!** kardeş! (*seslenış*) ;2. ağa (*yaşlılara seslenış*): **Durdı a.!** Durdı amca!.
AGA-İNİ (a:ga-ini) *a.* ağabey ve kardeşler.
AGAÇ *a.* 1. ağaç: **alma a.-ı** elma ağacı: **kölegeli a.** gölgeli ağaç; 2. ağaç, ahşap: **berk a.-dan edilen sap** sert ağaçtan yapılmış sap; **a. ussası** marangoz; 3. *mec.* direk: **a. yuvudan yalı bolup** dur- direk yutmuş gibi dikilmek.
AGAÇÇI *a.* marangoz: **a. ussa** ağaç ustası, marangoz.
AGAR- (a:gar-) *eyl.* 1. ağarmak, kır düşmek, kırçıllaşmak: **siziñ saçıñız a.-ıp gidipdir** sizin saçınız ağarmış; 2. aydınlanmak: **gündoğar tarap a.-anda** doğu tarafı ağardığında.
AGARDIL- (a:gardıl-) *ed. ç. bk.* **agart-**: badana edilmek: **cay oñat a.-ıpdır** bina iyi badana edilmiş.

AGART- (a:gart-) *et. ç. bk.* **agar-**: 1. badana etmek: **otağı a.-** odayı badana etmek; **a.-ıp bol-/gutar-/çık-** badana etmek, beyazlatmak; 2. soldurmak: **gün köynegimi a.-ıpdır** güneş gömleğimi soldurmuş; 3. parlatmak: **sacı a.-** tavayı parlatmak.
AGAYANA (a:gaya:na. *bel.* özgürce, serbestçe: **a. gez-** serbestçe gezmek.
AGDAR- (a:gdar-) *eyl.* 1. döndürmek: **çaganı beyleki gapdalına a.-** çocuğu öbür yana döndürmek; 2. devirmek, yıkmak: **agacı a.-ıp goyber-** ağacı devirmek; 3. düşürmek: **elindäkini a.-ayma!** elindekini düşürme!; 4. (bardağa. boşaltmak, (çayı iyi demlemek için yeniden çaydanlığa. dökmek; 5. (toprağı)bellemek; 6. çevirmek: **kitabıñ sahıpalarını a.-** kitabın sayfalarını çevirmek; 7. karıştırmak (*örn.* pilavı); 8. yöneltmek: **Amıderyanıñ erkini elimize alarıs, şonda onuñ suvunı islän yerimize a.-ıp bileris** Amuderya'nın gücünü elimize alacağız, o zaman onun suyunu istediğimiz yere yöneltebileceğiz; 9. *mec.* devirmek, alaşağı etmek: **tagtdan a.-** tahttan indirmek; **häkimiyeti a.-** iktidarı alaşağı etmek; **gözüñi a.-** gözlerini yuvarlamak (*ya da* döndürmek); **gözüñi a.-ıp yat-** gözlerini devirip yatmak (baygınlık vb. sonucu).
AGDAR-DÜÑDER (a:gdar-düñder) altüst: **öyüñ içini a.-d. et-** evin içini altüst etmek.
AGDARIL- (a:gdarıl-) *ed. ç. bk.* **agdar-**: devrilmek, yıkılmak.
AGDARILIŞIK (a:gdarılışık) *a.* devrim, inkılap.
AGDIK (a:gdık) *s.* 1. aşkın, fazla: **işim başımdan a.** işim başımdan aşkın; 2. aşırı: **hetdiriden a. geple-** haddinden aşırı konuşmak; 3. bir yana ağmış, eğrilmiş (*örn.* hayvan yükü).
AGDIKLIK (a:gdıklık) *a.* üstünlük: **san taydan a.-** sayıca üstünlük; **a. et-** üstün olmak, geçmek.
AGDIR- (a:gdır-) *eyl.* aşırı derecede doldurmak, taşırmak.
AGENT *a.* 1. acenta; 2. ajan, casus.
AGI (a:gı) *a.* ağlama, ağlayış: **zarın a.** acı ağlama.
AGIL (a:gıl) *a.* 1. ağıl; mandıra; 2. ağıl, hale: **ayıñ daşını a. alıpdır** ayın etrafında hale var.
AGILLA- (a:gılla-) *eyl.* ağıllanmak, ayın etrafında hale oluşmak: **ay a.-pdır** ay halelenmiş.
AGILLAYIN (a:gıllayın) *bel.* halka halinde, halka gibi: **a. otur-** halka olup oturmak.
AGIMTIL (a:gımtıl) *s.* akımsı, beyazımtırak: **a. mata** beyazımsı kumaş ya da bez: **a. mavı** beyazımsı mavi.
AGIN *bel.* tıpkı, aynı: **bu oglan a. kakası** bu oğlan tıpkı babası.
AGINA- (a:gına-) *eyl.* ağnamak, yattığı yerde bir yandan öbür yana

devrilmek, yuvarlanmak (hayvan için).

AGIR *s.* 1. ağır: **a. çemedan** ağır valiz; **a. agramlı** ağır ve cüsseli; 2. güç, çetin: **a. mesele** güç sorun; **a. zähmet** ağır iş; **a. düş- /gel-** ağır gelmek; **a. keselli** ağır hastalıklı; **yagday cuda a.** durum çok ağır.

AGIR- (a:gır-) *eyl.* ağrımak: **dişim a.-yar** dişim ağrıyor.

AGIRI (a:gırı) *a.* 1. ağrı: **kelle a.-sı** baş ağrısı; 2. hastalık: **göz a.-ları** göz hastalıkları; 3. tasa, kaygı: **a. et-** tasalanmak.

AGIRILI (a:gırılı) *s.* ağrılı, hasta, hastalıklı.

AGIRISIZ (a:gırısız) *s.* ağrısız: **a. operatsiya** ağrısız ameliyat.

AGIRT- (a:gırt-) *et. ç. bk.* **agır-**: 1. ağrıtmak: ; 2. mec. incitmek, güceridirmek, üzmek: **yüregini a.-** kalbini kırmak.

AGIZ (agız) *a.* 1. ağız: **a. boşlugı** ağız boşluğu; **a.-ını aç-** a. ağzını açmak; b. *mec.* konuşmak; **a.-ıña al-** ağzına almak; 2. çıkış, giriş: **cayıñ a.-ı** evin (apartmanın) girişi; 3. bir şeyin açık kısmı: **haltañ a.-ını bog-** çuvalın ağzını boğmak; 4. ön: **teatrıñ a.-ı** tiyatronun önü; **gapıñ a.-ı** kapının önü § **a.-dan a.-a geç-** ağızdan ağıza geçmek; **a.-ıñ alar-** kavga etmek, araları açılmak: **olarıñ a.-ı alarıpdır** onların arası açıldı; **a. birikdir-** ağız birliği etmek; **a.-ından sıpdır-** ağzından kaçırmak; **a.-ına gelenini diy-** ağzına geleni söylemek; **a.-a gelenini otar-** gevezelik etmek; **a.-a düş-** dillere düşmek; **a.-ı yelli** yalancı, palavracı; **a.-ından süyt ısı gitmedik ağzı** süt kokuyor.

AGİTATOR *a.* kışkırtıcı, tahrikçi.

AGİTATORLUK *a.* kışkırtıcılık, tahrikçilik.

AGİTATSİYA *a.* propaganda: **saylavdan öñ geçirilyän a.** seçim öncesi yapılan propaganda.

AGLA- (a:gla-) *eyl.* ağlamak: **için-içiñe sıgman a.-** acı acı ağlamak; **möññürip a.-** böğürürcesine ağlamak; **hamsırıp a.-** hıçkıra hıçkıra ağlamak; **gan a.-** kan ağlamak, çok üzülmek.

AGLABA (agla:ba. *a.* 1. çoğunluk; 2. *bel.* genellikle: **sen biziñ aydanlarımıza a. gulak asmayarsıñ** sen bizim dediklerimize genellikle kulak asmıyorsun.

AGLAK (a:glak) *s.* ağlak, çok ağlayan: **a. çaga** ağlak çocuk.

AGLAMCIRA- (a:glamcıra-) *eyl.* ağlayacak gibi olmak.

AGRAL- *eyl.* 1. ağır olmak, ağır çekmek: **bäş kilo a.-** beş kilo gelmek; 2. ağırlaşmak: **ukusızlık zerarlı kelläm a.-ıpdır** uykusuzluk nedeniyle başım ağırlaştı; 3. sağırlaşmak: **gulagıñ a.-** kulağı sağırlaşmak; 4. güçleşmek: **biziñ işimiz barha a.-yar** bizim işimiz gittikçe güçleşiyor.

AGRAM *a.* 1. ağırlık: **udel a.** özgül ağırlık; **a. sal-/ ber-** dayanmak, yüklenmek; **a.-ı sazla-** ağırlığı denkleştirmek; **a.-ı sazlayan rıçag** *tek.* denge kolu, manivela; **a.-ını ölçe-** ağırlığını ölçmek; **a.-ını takıkla- /anıkla-/kesgitle-** ağırlığını saptamak; **a.-ma-a. çalşık et-** ağırlığına göre değiş-tokuş etmek; 2. büyük kısım: **gicäniñ a.-ı geçdi** gecenin büyük kısmı geçti; **yılıñ a.-ı geçdi** yılın büyük kısmı geçti; 3. *mec.* ağırlık, çetinlik, zorluk.

AGRAMLA- (agramla-) *eyl.* 1. ağırlığını tartmak, yoklamak; 2. *mec.* tartmak, ölçüp biçmek.

AGRAMLI (agramlı) *s.* 1. ağır, okkalı; 2. ağırbaşlı, ciddi: **Durdı a. adam** Durdı ağırbaşlı adam; 3. *mec.* incitici, kırıcı: **a. söz** incitici söz, kırıcı söz.

AGRAMLILIK (agramlılık) *a.* 1. ağırlık: **maddanıñ a.-ı** *fiz.* cismin ağırlığı; 2. *mec.* ağırbaşlılık, ciddilik: **onuñ keşbinde bir a. duyulyardı** onun yüzünde bir ağırbaşlılık seziliyordu.

AGRAMSIZ (agramsız) *s.* ağır olmayan, hafif.

AGRAR *s.* toprakla ilgili: **a. reforma** toprak reformu.

AGRAS (agras) *s.* 1. az ağır, ağırca: **a. gel-** ağırca gelmek; 2. *mec.* ağırbaşlı, ciddi; 3. ağır, ağır canlı, ağır kanlı; 4. sağır edici, boğuk: **işleyän maşınlarıñ a. gürüldisi** çalışan makinelerin boğuk gürültüsü.

AGRASLAN- (agraslan-) *eyl.* ağırbaşlı olmak.

AGRASLIK (agraslık) *a.* 1. ağırbaşlılık, ciddiyet; 2. ağırlık, yavaşlık.

AGRASSIRA- (agrassıra-) *eyl.* ağırbaşlı davranmak.

AGRESSİV *s.* saldırgan, mütecaviz: **a. sıyasat** saldırgan politika.

AGRESSOR *a.* saldırgan, mütecaviz.

AGRONOM *a.* tarım uzmanı, tarımcı, ziraatçi.

AGSA- *eyl.* 1. aksamak, topallamak; **a.-p başla-** topallamaya başlamak; 2. *mec.* aksamak: **işimiz a.-dı** işimiz aksadı.

AGSAK *s.* aksak, topal: **a. adam** aksak adam.

AGSAKLA- *eyl.* topallamak: **çalaca a.-** hafif topallamak; **a.-p yöre-** topallayarak yürümek.

AGŞAM *a.* akşam: **a.-sı bilen** bütün akşam; **a. şapagı** akşam kızıllığı; **a. naharı** akşam yemeği; **giç a.** akşam geç vakit; **a.-larına** akşamları; **gündiz işläp a. oka-** gündüz çalışıp akşam okumak § **a. düş-** akşam olmak, akşam karanlığı basmak.

AGŞAMARA (agşamara. *bel.* akşamüstü, akşamleyin.

AGŞAMKI *s.* akşamki, akşam: **a. kurslar** akşam kursları.

AGŞAMLAYIN *bel.* akşamleyin.

AGŞAMLIK *bel.* 1. akşam üstü, akşam üzeri: **men a. gelerin** ben akşam üzeri gelirim; 2. akşam yemeği: **a. edin-** akşam yemeği yemek.

AGTA *s.* iğdiş, iğdiş edilmiş: **a. at** iğdiş at; **a. gul** hadım; **a. et-** iğdiş etmek.

AGTALA- *eyl.* iğdiş etmek.

AGTAR- *eyl.* 1. aramak: **bahana a.-** bahane aramak; **sıpalga a.-**

çıkış yolu aramak; **cogap a.-** yanıt aramak; **a.-an tapar** arayan bulur; 2. iyice araştırmak, yoklamak, karıştırmak: **cübüleriñi a.-** ceplerini karıştırmak; **köne saman a.-** geçinişi kurcalamak (*harf.* eski samanı karıştırmak)

AGTIK *a.* torun: **ogul a.** erkek torun; **gız a.** kız torun.

AGZA (ağza:) *a.* 1. organ: **beden a.-sı** vücut organı; 2. *gr.* öğe: **sözleminiñ baş a-ları** cümlenin temel öğeleri; **deñdeş a.-lar** türdeş öğeler; 3. *esk.* üye (örgüt, dernek vb.).

AGZA- *eyl.* anmak, sözünü etmek, ağza almak: **gaydıp olar bu gürrüñi a.-madılar** bir daha onlar bu sözü ağza almadılar.

AGZIBİR (agzıbi:r) *s.* dostça, geçimli, uyumlu: **a. maşgala** uyumlu aile; **a. bol-** uyumlu olmak; **a. yaşa-** uyum içinde yaşamak; **a. aşı** düğünden bir gün sonra verilen yemek.

AGZIBİRLİK (agzıbi:rlik) *a.* dostluk, barış, uyum: **a. bilen** uyumla.

AGZIBOŞ *s.* palavracı, boşboğaz.

AHIR (a:hır) I *a.* ahır.

AHIR (a:hır) II *a.* 1. son: **ertekiniii a.-ı** masalın sonu; 2. sonunda: **a. biz duşuşdık** sonunda karşılaştık.

AHIRI (a:hırı) *il.* **ama.** fakat: **sen yıgnakda bolmadıñ** a. ama sen toplantıda bulunmadın; **bu iş bir vagt olupdı** a. fakat bu iş bir zamanlar olmuştu; **bu dogrı däl a.** bu doğru değil ama.

AHIRKI (a:hırkı) *s.* sonuncu: **bu a. avtobus duralgası** bu son otobüs durağı; **a. sınanışık** son deneme.

AHLAK *a.* ahlak: **a. printsipleri** ahlak ilkeleri: **bu a. taydan hoş däl** bu ahlak açısından hoş değil.

AHMAL (ahma:l) *bel.* olası, muhtemel: **onuñ giden bolmagı a.** onun gitmiş olması muhtemel.

AHMIR *a.* esef, teessüf: **a. etmek** esef etmek, 'yazıklar olsun' demek.

AHVALAT (ahva:lat) *a. gr.* durum, ad durumu.

AK (a:k) *s.* 1. ak, beyaz: **a. do:n** beyaz cüppe; **a. ka:gız** beyaz kağıt; **gar yalı a.** kar gibi beyaz; 2. kır, kırçıl: **a. sakgal** kır sakal, kır sakallı; 3. bir şeyin beyaz kısmı: **yumurtganıñ agı** yumurtanın akı; **gözüñ agı** göz akı § **a. altın pamuk; a. yürekden** temiz kalple; **gözüñ agını köpelt-** kızmak, öfkelenmek (*harf* gözlerinin akını çoğaltmak)

AK- *eyl.* akmak: **a.-ıp git-** akıp gitmek; **a.-ıp dur-** akıp durmak.

AKADEMİYA *a.* akademi: **Ilımlar a.-sı** Bilimler Akademisi.

AKDIR- *et. ç.bk.* **ak-**; 1. akıtmak: **suvı yapdan a.-** suyu kanaldan akıtmak; 2. suya salmak, yüzdürmek: **pürsleri suvuñ yüzi bilen a.-** tomrukları suya salıp yüzdürmek; 3. dökmek: **gözyaşıñı a.-** gözyaşı dökmek.

AKGÖVÜNLİ (a:kgövünli) *s.* temiz yürekli, iyi kalpli.

AKIL *a.* akıl: **yiti a.** keskin zeka § **a. ayt-** iş konuşmak; **a. ber-** akıl vermek: **a. övret-** akıl öğretmek; **a.-ıñ yet-/kes-** aklı ermek; **a. yetir-** akıl erdirmek; **a.-ıñ çaş-** aklı şaşmak; **a.-ını çaşır-** birinin aklını şaşırtmak; **a.-dan az-/ azaş-** aklı şaşmak; **a.-ı kelte/ gı:sga** aklı kıt.

AKILDAR (akılda:r) *s.* 1. akıllı: **a. adam** akıllı adam; 2. düşünür: **gadımı a.-lar** eski düşünürler.

AKILLAN- *eyl.* akıllanmak.

AKILLI *s. bel.* akıllı, akıllıca: **a. gepleş-** akıllıca konuşmak; **a.-ca bolup otur-** uslu oturmak, sessizce oturmak.

AKILSIZ *s.* akılsız: **a. yigit** akılsız genç.

AKIM *a.* akını, su akımı: **a.-ıñ ugrı bilen yüz-** akım yönünce yüzmek; **hova a.-ı hava akımı; edebi a.** edebi akım.

AKIT- *eyl.* akıtmak, dökmek: **suv a.-** su dökmek.

AKLA- (a:kla-) *eyl.* 1. badana etmek; 2. *mec.* temize çıkarmak, haklı çıkarmak: **özüñi a.-** kendini haklı çıkarmak.

AKMAK *s.* ahmak, akılsız, budala.

AKTRİSA *a.* kadın aktör, kadın oyuncu.

AKTYOR *a.* aktör, oyuncu: **teatrıñ a.-ları** tiyatro oyuncuları.

AKTYORLIK *a.* aktörlük, oyunculuk.

AKYÜREKLİ *s.* temiz kalpli; *bk.* **akgövünli.**

AL (a:l) *s.* al: **a. baydak** al bayrak; **a. yañaklı** al yanaklı.

AL'BOM *a.* albüm: **düyn inim bilen a.-dakı suratlara seretdik** dün kardeşimle birlikte albümdeki resimlere baktık.

AL- *eyl.* 1. almak: **cay al-** ev almak; 2. kırkmak, kesmek, traş etmek: **dırnagıñı al-** tırnak kesmek; **saç al-** saçını traş etmek; 3. sürmek: **vagt al-** vakit almak; 5. satın almak: **kostyum al-** giysi satın almak § **ar al-** öç almak; **at al-** ünlenmek; **dınç al-** dinlenmek; **ot al-** ateş almak, tutuşmak; **ele a.-** ele almak, ele geçirmek: **häkimiyeti ele a.-** egemenliği ele geçirmek: **basıp a.-** zaptetmek; **yazıp al-** kaydetmek, kayda geçirmek.

ALA (a:la. *s.* 1. ala, alaca: **a.** yabı alacalı at; 2. karışık renkli, çizgili: **a. don** çizgili cüppe.

ALABAHAR (a:labahar) *a.* erken ilkbahar: **a.-ıñ salkını hovası** ilkbahar başlarının serin havası.

ALABEDER (a:labeder) *s.* alaca, alacalı: **a. kostyum** alacalı giysi.

ALACA (a:laca. *a.* beyaz ve siyah tirelerle eğrilmiş iplik.

ALAÇ (ala:ç) *a.* çıkış, yol, çare: **başga a. yok** başka çare yok; **bu yagdaydan çıkmanıñ başga a.-ı bar mı?** bu durumdan çıkmanın başka bir yolu var mı? **a.-ını et-** çıkış yolu aramak; **a.-ını tap-** çıkış yolu bulmak.

ALAÇSIZ (ala:çsız) *s. bel.* çaresiz: **a. yagday** çaresiz durum; **a. razı bol-** çaresiz razı olmak.

ALADA *a.* 1. zahmet: **a.-sı üçin ol oña sag bolsun hem aytmadı** zahmeti için ona teşekkür bile etmedi; **a. goy-**

zahmet vermek; 2. tasa, kaygı, huzursuzluk: **a. et-** tasalanmak: **ol öz çagaları barada köp a. edyär** kendi çocukları için çok kaygılanıyor.

ALADAÇIL *s.* huzursuz, tasalı, kaygılı: **ol a. ene** o kaygılı bir anne.

ALADALAN- *eyl.* tasalanmak, kaygılanmak: **meniñ üçin a.-mañ** benim için kaygılanmayın; **a.-ıp başla-** tasalanmaya başlamak.

ALADALI *s.* huzursuz, tasalı, kaygılı: **a. görnüş** huzursuz görünüş; **a. garayış** kaygılı bakış.

ALAKCA- *eyl.* acele etmek: **beyle nirä a.-p baryarsıñız?** böyle acele ile nereye gidiyorsunuz?.

ALAMAT (**ala:mat**) *a.* 1. işaret: **ayırmak a.-ı** *mat.* eksi işareti; **böl-/ payla- a.-ı** *mat.* bölme işareti; **goş- a.-ı** *mat.* artı işareti; **deñlik a.-ı** *mat.* eşit işareti; **yüzlenme a.-ı** *gr.* ünlem işareti; **sorag a.-ı** *gr.* soru işareti; 2. belirti, alamet: **yadawlık a.-ı** yorgunluk belirtisi.

ALAMATLANDIR- (**ala:matlandır-**) *eyl.* 1. işaretlemek; 2. temsil etmek, göstermek: **bular nämeni a.-yar** bunlar neyi gösteriyor?.

ALAR- (**a:lar-**) *eyl.* al rengine dönmek.

ALARIL- (**a:larıl-**) *eyl.* kızgınca bakmak, öfkeli bakmak: **Durdı onuñ yüzüne a.-ıp seretdi** Durdı onun yüzüne öfke ile baktı.

ALART- (**a:lart-**): **gözüñi a.-** gözlerini alarınak, kızgınca bakmak.

ALASARMIK (**a:lasa:rmık**) *s.* kapalı, karmaşık, belirsiz, bulanık: **a. cogap** belirsiz, kapalı yanıt; **a. düyş** karışık rüya.

ALBAN *a.* Arnavut: **a. dili** Arnavutça.

ALCIRA- *eyl.* şaşırmak, ne yapacağını bilememek: **köpçülikde a.-** kalabalık karşısında şaşırmak; **ol birden a.-dı** o birden şaşırdı.

ALCIRAÑÑI *s.* şaşkın, şaşırmış: **a. görün-** şaşırmış görünmek.

ALCIRAT- *et. ç. bk.* **alcıra-**; *eyl.* şaşırtmak: **birden berlen sorag onı a.-dı** birden sorulan soru onu şaşırttı.

ALÇAK *s.* sokulgan, munis: **a. yigit** sokulgan genç.

ALDA- (**a:lda-**) *eyl.* aldatmak: **ol meni a.-dı** o beni aldattı; **a.-p bil-** aldatabilmek.

ALDAN- (**a:ldan-**) *dön. ç. bk.* **alda-**.

ALDAT- (**a:ldat-**) *et. ç. bk.* **alda-**.

ALDAV (**a:lda:v**) *a.* aldatma, hile: **a.-a düşmezlik** aldatılmamak; **a.-a sal-** aldatmak, kandırmak; **a. yolı bilen al-** aldatarak almak.

ALDAVÇI (**a:ldavçı**) *s.* aldatıcı, hileci.

ALDIGINA *bel.* tüm gücüyle, var gücüyle: **a. işle-** tüm gücüyle çalışmak; **a. ılga-** tüm gücüyle koşmak.

ALGEBRA *a.* cebir.

ALGI *a.* alacak: **meniñ onda köp a.-m bar** benim onda çok alacağım var.

ALICI *a.* alıcı, müşteri.

ALIM (**a:lım**) *a.* bilgin: **beyik a.** büyük bilgin; **a. bol-** bilgin olmak.

ALIN (**a:lın**) *a.* 1. alın: **a.-ını dañ-** alnını bağlamak; 2. ön: **a. dişler** ön dişler; **a.-ına** önüne; **a.-ında** önünde § **a.-ıñ açık bolsun!** mutlu ol! başarılar dilerim!.

ALINKI (**a:lınkı**) *s. dilb.* ön: **a. hatar sesler** ön sıra sesleri.

ALIS 1. *s.* uzak: **a. yerler** uzak yerler; 2. *a.* uzak yer: **a.-da** uzakta; **a.-dan** uzaktan.

ALIŞ- *eyl.* 1. değiş-tokuş etmek, trampa etmek: **biz maşınımızı a.-dık** biz arabalarımı değiş-tokuş ettik; **men onuñ bilen hat a.-yarın** ben onunla mektuplaşıyorum; 2. danışmak: **pikir a.-** fikir alış-verişi yapmak.

ALIŞ-ÇALIŞ *a.* değiş-tokuş: **a. et-** değiş-tokuş etmek.

ALKIM *a.* 1. çene: **goşa a.** çift çene; 2. ön, yakın: **a.-ına bar-** yakınına gitmek; **oduñ a.-ında otur-** ateşin önünde oturmak § **a.-ından al-** boğazından yakalamak.

ALLA (**alla:**) *a.* Allah.

ALLALA- (**alla:la-**) *eyl.* uyutmak, ninni ile uyutmak: **çaganı a.-** çocuğu uyutmak.

ALLANÄME (**allanä:me**) *s.* iyi, güzel: **a. durmuş** iyi yaşam, güzel yaşam: **a. maşgala** iyi aile.

ALLANİÇİGSİ: **a. bol-** irkilmek.

ALMA *a. bot.* 1. elma: **süyci bişen a.** olgun tatlı elma; **a. mürepbesi** elma reçeli; **a. suwı** elma suyu; 2. elma ağacı: **a. oturt-** elma fidanı dikmek § **a. yañak** elma yanaklı (kız için).

ALÑASA- *eyl.* acele etmek, koşuşturmak: **siz nirä a.-yarsıñız?** siz nereye koşuşturuyorsunuz?.

ALÑASAÑ *bel.* acele, acele ile: **a. ugra-** acele uğramak.

ALÑASAT- *eyl.* acele ettirmek: **meni a.-mañ!** acele ettirmeyin!

ALTI a. altı: **a. yarım** altı buçuk; **a.-dan biri** altıda bir; **on minudı kem a.** altıya on var;.

ALTIN *a.* altın: **sap a.** saf altın; 2. *s.* **a. sagat** altın saat.

ALTINCI *s.* altıncı: **hepdeniñ a. güni** haftanın altıncı günü; **kitabıñ a. babı** kitabın altıncı bölümü.

ALTMIŞ *a.* altmış: **a. yaşında** altmış yaşında.

ALTMIŞINCI *s.* 1. altmışıncı; 2. altmışlı: **a. yıllar** altmışlı yıllar.

AMAL *a.* iş, etkinlik: **a.-a aş-** uygulamaya konmak, gerçekleşmek; **a.-a aşır-** gerçekleştirmek.

AMAN (**ama:n**) *s.* 1. sağ, esen: **a. gal-** hayatta kalmak, sağ ve esen olmak; **ol a. mı?** o hayatta mı? 2. aman, merhamet: **a. bermezlik** aman vermemek.

AMANAT *s.* emanet: **bu çaga saña a.** bu çocuk sana emanet § **a.-ıñı tabşır-** emaneti teslim etmek.

AMATLI *s.* iyi, uygun: **a. şertler** uygun koşullar; 2. kazançlı, karlı: **a. sat-** karına satmak.

AMATSIZ *s.* uygun olmayan, elverişsiz: **a. tebigı şertler** elverişsiz doğal koşullar.

ANA *ad.* işte: **a., şol kitabı men alcak** işte, şu kitabı alacağım; **a., özi hem gelyär** işte, kendisi de geliyor; **a., men näme diydim** işte, benim dediğim.

ANALİZ *a.* çözümleme, tahlil, analiz: **hil a.-i** nitelik çözümlemesi, **mukdar a.-i** nicelik çözümlemesi; **himiki a.** kimyasal analiz; **ganı a. et-** kanı tahlil etmek.

ANALİZLE- *eyl.* çözümlemek, tahlil etmek.

ANATOMİYA *a.* anatomi: **adam a.-sı** insan anatomisi.

ANCAYIN *s.* güzel: **a. ayal** güzel kadın.

ANIK *s.* açık, doğru, kesin, somut: **a. cogap ber-** açık yanıt vermek; **a. ayt-** açıkça söylemek.

ANIKLA- *eyl.* açıklamak, belirtmek: **ugralcak vagtı a.-** buluşulacak vakti belirtmek; **çınlıgını a.-** (bir şeyin) doğruluğunu belirtmek.

ANIKLIK *a.* açıklık, doğruluk, gerçeklik: **beyanıñ a.-ı** demecin doğruluğu.

ANNA (**anna:**) *a.* cuma: **a. güni** cuma günü.

ANONİM *s.* adsız, adı bilinmeyen: **a. avtor** bilinmeyen yazar; **a. hat** yazarı bilinmeyen mektup.

ANT *a.* ant: **a. iç-** ant içmek; **a. içip avı yala-** yemin etmek, yemin-i billah etmek.

ANTENNA *a.* anten.

ANTONİM *a. dilb.* zıt anlamlı, karşıt anlamlı sözcük.

AÑ *a.* bilinç, idrak: **a.-ına yet-/ornaş-** bilincine varmak; **a.-ını yitir-** bilincini yitirmek; **a. et-** düşünmek, dikkat etmek; **a. sal-** dikkat etmek: **ol hiç zada a. salman içerik girdi** o hiç bir şeye dikkat etmeden içeri girdi.

AÑ- (a:ñ-) *eyl.* 1. anlamak: **sözüñ manısını a.-** sözcüğün anlamını anlamak; 2. sezmek, duymak, bilmek: **ol gaydıp bilmecegini a.-yardı** o dönemeyeceğini biliyordu.

AÑ-BİLİM (**a:ñ-bilim**) *a.* aydınlatma; **a.ber-** öğretim vermek; **a. yayrat-** propaganda yapmak, yaymak.

AÑ-DÜŞÜNCE *a.* bilgi ufku, bilgi çevreni: **sıyası a.** politik uzak görüş.

AÑAL- *eyl.* şaşınak, hayret içinde kalmak: **a.-ıp gal-** hayretler içinde kalmak; **a.-ıp dur-** şaşkınlıktan ağzı açık kalmak.

AÑIRRAK *bel.* daha uzak, daha öte: **a. otur!** daha uzak otur!.

AÑK: a. bol- hayran kalmak, hayranlıktan dili tutulmak; **a. et-** hayretler içinde kalmak; *bk.* **añkar-.**

AÑKA- *eyl.* pis kokmak, leş gibi kokmak.

AÑKAR- *eyl.* şaşkın şaşkın etrafa bakınmak: **a.-ıp gal-** şaşkın şaşkın bakakalmak.

AÑLA- (**a:ñla-**) *eyl.* 1. anlamak; 2. sezmek, sezinlemek.

AÑLAT- (**a:ñlat-**) *et. ç. bk.* **añla-**; anlatmak, ifade etmek: **bu söz bir näçe mıanı a.-yar** bu sözcüğün birçok anlamı vardır.

AÑLATMA (**a:ñlatma.** 1. *a. mat.* formül: **matematiki a.** matematik formülü; 2. *dilb.* deyim.

AÑRI *a.* 1. geri, arka taraf: **tamıñ a.-sı** evin arkası; **varakıñ a. yüzi** sayfanın arka yüzü; 2. öte: **a. git!** öte git! § **munuñ a.-sı bärsi görnenok** bunun ucu bucağı görünmüyor.

AÑSA:TLIK (**añsa:tlık**) *a.* kolaylık: **ol meseläni a. bilen çözdi** o sorunu kolaylıkla çözdü.

AÑSAT (**añsa:t**) *s.* kolay: **a. iş** kolay iş; **çagalar goşgıları a. yat tutyarlar** çocuklar şiirleri kolay ezberliyorlar; **bu kın hem däl a. hem däl** bu zor da değil, kolay da değil.

AÑSATLAŞ- (**añsa:tlaş-**) *eyl.* kolaylaşmak: **siziñ işiñiz a.-dı** sizin işiniz kolaylaştı.

AÑŞIR- (**a:ñşır-**) *eyl.* 1. anlamak: **kimdigini a.-** kim olduğunu anlamak; 2. işitmek: **ol meniñ aydan zatlarımı a.-madı** o benim söylediğim şeyleri duymadı; 3. fark etmek, seçmek: **garañkıda onuñ kimdigini a.-mak añsat däldi** karanlıkta onun kim olduğu fark etmek kolay değildi.

AÑZAK *a.* şiddetli soğuk, ayaz: **bu gice daşarı a.** bu gece dışarısı ayaz; **a. -da galıp buy-** ayazda kalıp soğuktan uyuşmak.

APPARAT *a.* 1. aygıt, makine: **telefon a.-ı** makinesi; 2. mekanizma: **dövlet apparatı** devlet mekanizması.

APREL *a.* nisan: **a. ayı** nisan ayı; **a. hovası** nisan havası.

AR (**a:r**) *a.* öç, intikam: **a. al-** öç almak; **a. almak üçin et-** öç almak için yapmak.

AR- (**a:r-**) *eyl.* yorulmak: **a.-ıp gel-** yorgun gelmek; **a.-man işle-** yorulmadan çalışmak; **a.-man ırmän** yorulmaksızın.

AR-NAMIS (**a:r-na:mıs**) *a.* ar namus: **a.-n.-ıñı gora-** ar namusunu korumak.

ARA (**a:ra.** *a.* 1. ara, mesafe: **biziñ olar bilen a.-mız on metr** bizim onlarla aramız on metre; **a.-nı ölçe-** arayı ölçmek; **a.-sına** arasına, **a.-sında** arasında; **a.-sından** arasından; 2. ilişki: **biziñ olar bilen a.-mız yagşı däl** bizim onlarla aramız iyi değil; **a.-nı boz-** arayı bozmak; **a.-nı sazla-** arayı düzeltmek § **a. al-** etrafını almak, çevrelemek: **a. düş-** karışmak, müdahale etmek; **a.-nı aç-** arayı açmak; **a.-dan çık-** ölmek; **a.-sı üziik** ayrı, uzak, bir arada değil.

ARABA *a.* araba: **at a.-sı** at arabası.

ARABAGLANIŞIK (**a:raba:glanışık**) *a.* bağlantı, ilişki.

ARABAKEŞ *a.* arabacı.

ARAÇÄK (**a:raçä:k**) *a.* sınır, hudut: **dövlet a.-i** devlet sınırı.

ARAÇÄKDEŞ (**a:raçä:kdeş**) *s.* sınırdaş: a. **dövletler** sınırdaş devletler.

ARAGATNAŞIK (**a:ragatnaşık**) *a.* 1. bağlantı, ilişki: **oñat ısnışıklı a.** iyi sıcak ilişkiler; **dostluk a.-ı** dostluk ilişkileri;

a.-ı **kes-** ilişkileri kesmek; 2. bağlantı, irtibat: **a. sakla-** bağlantıyı sürdürmek; **telefon a.-ı** telefon bağlantısı; **a. ministrligi** haberleşme bakanlığı; 3. iletişim, haberleşme: **dil adamlarıñ a. serişgisidir** dil insanların iletişim aracıdır.

ARAGATNAŞIKÇI (a:ragatnaşıkçı) *a.* irtibatçı.

ARAK *a.* votka.

ARAKESME (a:rakesme) *a.* ara, aralık; tatil: **bir sagatlık a.** bir saatlik ara; **nahar edinmek üçin a.** yemek yemek için ara, yemek; **uly a.** büyük tatil; **a.-siz işle-** ara verıneden çalışmak.

ARAKHOR *s.* çok içki içen, alkolik.

ARALA- (a:rala-) *eyl.* araya girmek, ayırmak: **uruşyanları a.** kavga edenleri ayırmak.

ARALAŞ- (a:ralaş-) *eyl.* 1. girmek, gelmek: **goşun şähere a.-dı** ordu kente girdi; **klassta ümsümlik a.-dı** sınıfa bir sessizlik çöktü : 3. karışmak, müdahale etmek: **sen a.-ma!** sen karışma!.

ARALIK (a:ralık) *a.* aralık, mesafe, uzaklık: **obamızıñ şäher bilen a.-ı on kilometr** köyümüzün şehirden uzaklığı on kilometre.

ARAM (a:ram) I *s.* 1. orta, ılımlı: **a. yel** orta kuvvette rüzgar; 2. *coğ.* **a. klimat** ılık iklim, ılıman iklim.

ARAM (a:raın) II *a.* sesizlik, huzur: **a. tap-** huzur bulmak.

ARAM-ARAM (a:raın-a:ram) bel. ara sıra, zaman zaman: **a. yel övüsyär** ara sıra rüzgar esiyor.

ARASSA *s.bel.* 1. temiz: **a. öy** temiz ev; **a. geyin-** temiz giyinmek; 2. katkısız, arı, saf: **a. spirt** saf ispirto; 3. açık: **a. gepleş-** açık konuşmak; 4. açık, bulutsuz: **a. hova** açık hava.

ARASSAÇILIK *a.* temizlik: **a.-ı sakla-** temizliği korumak, (bir şeyi ya da yeri) temiz tutmak.

ARASSALA- *eyl.* 1. temizlemek: **döläni a.-** ahırı temizlemek; 2. ayıklamak: **balık a.** balık ayıklamak; **kartoşka a.** patates ayıklamak.

ARDIL- *eyl.* temizlenmek.

ARDINCIRA- eyl. sallanmak: **ol a.-p başladı** o sallanmaya başladı.

ARGIN (a:rgın) *s.* yorgun: **a. görün-** yorgun görünmek.

ARGINLIK (a:rgınlık) *a.* yorgunluk: **a. zerarlı işläp bilmedim** yorgunluk nedeniyle çalışamadım.

ARHEOLOG *a.* arkeolog.

ARHEOLOGİK *s.* arkeolojik: **a. gazuvlar** arkeolojik kazılar.

ARHEOLOGİYA *a.* arkeoloji, kazıbilim.

ARHİTEKTOR *a.* mimar.

ARHİTEKTURA *a.* mimarlık: **a. institutı** mimarlık enstitüsü.

ARHİV *a.* arşiv: **dövlet a.-i** devlet arşivi.

ARI I *a.* arı; **bal a.-sı** bal arısı; **eşek a.-sı** eşek arısı; **gara a.** yaban arısı; **a.-nıñ öyçiligi** arı yuvası; § **a.-nıñ öyciigini gorca-** yapılmayacak bir şey yapmak (*lıarf* arı yuvasını kurcalamak)

ARI II *a.* testere (iki saplı).

ARIK (a:rık) *a.* ark, kanal.

ARİTMETİKA *a.* aritmetik: **a. sapagı** aritmetik dersi.

ARKA *a.* 1. sırt: **a.-ñda göter-** sırtında taşımak; **a.-ñda yüz-** sırtüstü yüzmek; **a.-ñı dire-/söye-** sırtını dayamak; 2. arka, arka taraf: **öyüñ a.-sı** evin arkası; 3. *mec.* arka, destek: **olarıñ a.-sı güyçli** onların arkası güçlü; **a. çık-** destek olmak; **a. dur-** desteklemek; **a. tap-** arka bulmak; **a. tutun-** destek edinmek; 4. yardım: **kakasınıñ a.-sından ol arifmetikanı govy bilyärdi** babası sayesinde o aritmetiği iyi biliyordu § **a.-sından gürrüñini et-** birinin arkasından konuşmak.

ARKADAG (arkada:g) *a.* birine dayanak, destek olan, destek veren.

ARKALAN- *eyl.* dayanmak, güvenmek: **sen kime a.-yarsıñ?** sen kime güveniyorsun?.

ARKALAŞ- *eyl.* karşılıklı yardım etmek, yardımlaşmak: **biz a.-ıp cay saldık** biz yardımlaşarak ev yaptık.

ARKALI *s.* arkalı, arkası olan, destek gören: **a. adam** arkalı adam; 2. yoluyla, aracılığı ile: **gazet a.** gazete yoluyla; **radyo a.** radyo aracılığı ile: **soramak a.** soru sorarak, sormak yoluyla.

ARKAN (arka:n) *bel.* 1. arka üstü: **a. yıkıl-** arka üstü düşmek; 2. geri, geriye: **a. çekil-** geri çekilmek.

ARKANLA- (arka:nla-) *eyl.* geri çekilmek: **duşınan a.-p başladı** düşman geri çekilmeye başladı.

ARKAYIN *s.bel.* 1. sakin: **ol gatı a.** o çok sakin; **a. bol-** sakin olmak; **a. boluñ!** sakin ol!; **a. geple-** sakin konuşmak; 2. serbestçe, rahatça: **a. dem al-** rahat nefes almak; **a. geç-** serbestçe geçmek.

ARKAYINLAN- *eyl.* rahatlamak, sakinleşmek.

ARMIT *a.* armut: **a. ağacı** armut ağacı; **a.-dan edilyän kompot** armut kompostosu.

ARPA *a.* arpa: **a. çörek** arpa ekmeği.

ARRIK *s.* zayıf. cılız: **a. düye** zayıf deve § **a.-ıñı gına-** kendini boşuna zahmete sokmak, boşuna çabalamak.

ARRIKLA- *eyl.* zayıflamak, cılızlaşmak.

ARSLAN *a.* arslan; § **a. yürek yigit** cesur genç.

ART (a:rt) I. *s.* ard, arka: **at a. ayaklarına galdı** at şaha kalktı; 2. *a.* arka taraf: **a.-ına** ardına; **a.-ında** ardında; **a.-dan** ardından.

ART- I *eyl.* 1. artmak, geri kalmak: **size puldan hiç zat a.-madı** size paradan hiçbir şey kalmadı; 2. artmak, çoğalmak: **onuñ tecribesi** gün günden **a.-yar** onun deneyimi her gün artıyor.

ART- II *eyl.* temizlemek: **köçeleriñ garını a.-** sokakların karını temizlemek.

ARTDIR- *et. ç. bk.* **art-**; arttırmak: **dovarlarıñ sanını a.-** koyunların sayısını arttırmak; **tecribäni a.-** deneyimi arttırmak.

ARTIK *a.s.* 1. fazlalık, fazla. artık: **a.-ı bilen** fazlasiyle; **seniñ a. galamıñ yok mı?** senin fazla kalemin yok mu? 2. daha fazla, daha çok: **mundan a. başarmayarın** bundan fazlası elimden gelmez; **çenden a.** haddinden ziyade; **çenden a. hala-** haddinden fazla istemek; 3. iyi, mükemmel: **a. adam** mükemmel insan.

ARTİŞT *a.* oyuncu, artist: **kino a.-leri** sinema oyuncuları: **halk a.-i** halk oyuncusu.

ARTİSTKA *a.* kadın oyuncu.

ARZ *a.* dilek, rica: **a. bilen yüzlen-** (birine) arz ile seslenmek; **a. et-** arz etmek § **a.-ımı diñläñ!** beni dinleyin!

ARZA *a.* dilekçe: **a. ber-** dilekçe vermek; **a. yaz-** dilekçe yazmak.

ARZAÇI s. dilekçe veren, dilekçe sahibi.

ARZAN (**arza:n**) *s.* ucuz: **a. kostyum** ucuz giysi; **a. al-** ucuz almak.

ARZANLA- *eyl.* ucuzlamak: **garpızlar a.-pdır** karpuzlar ucuzladı.

ARZUV *a.* dilek, istek, arzu: **a. et-** istemek, dilemek; **a.-ıñ govuş-** isteğine kavuşmak.

ARZUVLA- *eyl.* istemek, arzulamak.

AS- *eyl.* asmak: **paltoñı çüyden a.-** paltoyu çiviye asmak; **suratı divardan a.-** resmi duvara asmak.

ASFALT *a.* asfalt: **a. köçe** asfalt sokak: **a. zavodı** asfalt fabrikası.

ASGIÇ *a.* askı, giyim askısı: **mantoñı a.-dan asıp goy-** mantoyu askıya asmak.

ASGIN *s.* zayıf, çelimsiz: **ol menden a.** o benden zayıf.

ASGINLA- *eyl.* zayıflamak.

ASGIR- *eyl.* aksırmak, hapşırmak: **a.-ıp goyber-** aksırmak; **birsıhlı a.-ıp dur-** sürekli aksırmak.

ASIL *a.* 1. boy, soy: **seniñ a.-ıñ kim'?** senin boyun ne? ; 2. asıl, esas: **a. nusga** asıl nüsha; 2. *gr.* asıl, etimolojik: **sözüñ a. manısı** sözcüğün etimolojik anlamı; 3. meğer, aslında: **a., bu düybinden nädogrı ekeni** meğer bu aslında doğru değilmiş §*gr.* **a. söz** kök, kök sözcük.

ASIL- *eyl.* asılmak, asılı durmak: **divardan a.-an surat** duvara asılan resim; § **biriniñ boynundan a.-ıp yat-** birine yük olmak.

ASILGI *s.* asılan, asılı duran: **divarıñ yüzünde surat a.-gı** duvarın üstünde resim asılı.

ASIR *a.* yüzyıl: **orta a.-lar** orta çağlar; **yigirminci** a. yirminci yüzyıl.

ASLA (**asla:**) *bel.* asla, hiç: **seniñ sözlerine a. düşünmeyärin** senin sözlerini hiç anlamıyorum; **seni a. yadımdan çıkarmarın** seni asla unutmayacağım.

ASMAN (**asma:n**) *a.* 1. gök, gökyüzü: **a. cisimleri** gök cisimleri; **a.-da yüzüçe-de bulut yok** gökyüzünde bir tane bile bulut yok: 2. *mec.* yüksek, yükseklik: a.-a **gal-** göklere çıkmak, yükselmek § **a. payıñı çek!** dilediğin gibi yap!.

ASSA *bel.* yavaş, yavaşça: **a. yör-** yavaş yürümek.

ASSIRIN (**assırı:n**) *bel.* gizlice: **a. habar ber-** gizlice haber vermek; **a. sora-** gizlice sormak; **töveregine a. göz ayla-** gizlice etrafına göz gezdirmek.

ASSIRINLIK (**assırı:nlık**) *a.* gizlilik: **a. bilen** gizlilikle.

AST *a.* alt: **a.-ına** altına; **a.-ında** altında; **a.-ından** altından; **kelläñ a.-ına yassık goy-** başın altına yastık koymak; **gulp a.-ında sakla-** kilit altında tutmak; **diktovka a.-ında yaz-** dikte edileni yazmak; **köpriniñ a.-ından geç-** köprünün altından geçmek; **yeriñ a.-ındakı baylıklar** yer altındaki zenginlikler.

ASUDA (**a:su:da.** *s.* sakin, sessiz: **a. durmuş** sakin yaşam; **a. gice** sakin gece; **a. geple-** sakin konuşmak.

ASUDALIK (**a:su:dalık**) *a.* sessizlik: **a.-ı boz-** sessizliği bozmak; **a.-da yaşa-** sakin yaşamak, uyum içinde yaşamak.

AŞ *a.* yemek: **a. bişir-** yemek pişirmek; **tagamlı a.** lezzetli yemek § **a.-a düş-** yemeğe düşkünlük göstermek, fazla yemek.

AŞ- (**a:ş-**) *eyl.* 1. yüksek bir yerin öbür tarafına geçmek, aşmak: **dagdan a.-** dağdan aşmak: 2. artmak, fazla olmak, geçmek: **jurnal okuvçılarınıñ sanı miliiden a.-dı** dergi okuyucularının sayısı bini aştı.

AŞA (**a:şa**) *bel.* aşırı derecede, pek: **sen a. köp işleyärsiñ** sen pek çok çalışıyorsun.

AŞAK (**aşa:k**) *a.* 1. aşağı kısım, alt kısım: **çäynegiñ a.-ı** çaydanlığın alt tarafı; **sütüniñ a.-ı** sütunun temeli; **obanıñ a. tarapında** köyün alt tarafında; **a.-ıda otur-** altta oturmak; **a. salla-** aşağı bırakmak; **noldan a.-da** sıfırdan aşağı; 2.*s.* aşağı, düşük: a. **bahadan sat-** düşük fiyattan satmak 3. **a.-ına** aşağısına; **a.-da / a.-ında** altında; **a.-dan /a.-ından** altından § **yüzüñi a. saldır-** (birini) utandırmak, ayıplamak; **a.-da yatlananlar** aşağıda anılanlar.

AŞAKDAKI (**aşa:kda:kı**) *bk.* **aşakı.**

AŞAKI (**aşa:kı**) *s.* alt, aşağı: **a. etaj** alt kat.

AŞAKLA- (**aşa:kla-**) *eyl.* 1. alçalmak, aşağı inmek: **samolyot a.-yar** uçak alçalıyor; 2. aşağı inmek, ucuzlamak: **nırhlar a.-yar** fiyatlar ucuzluyor; 3. azalmak: **onuñ gızgını a.-layar** onun öfkesi azalıyor.

AŞAKLAYIN (**aşa:klayın**) *bel.* aşağı doğru: **a. hereket et-** aşağı doğru hareket etmek.

AŞGAR *a. kim.* alkali: **a. -ıñ suv ergini** alkalinin suda erimişi; **a.-a yatır-** tabaklamak, sepilemek.

AŞGAZAN (**aşga:zan**) *a.* mide: **a. keselleri** mide hastalıkları.

AŞIK (**a:şık**) *s.* aşık: **yaş bir gıza a. bol-** genç bir kıza aşık olmak; **a.-magşuk** aşık maşuk, sevgililer.

AŞIK *a.* aşık; aşık kemiği: **a. oyna-** aşık oynamak § **a.-ı alçı otur-** yenmek.

AŞIR- (a:şır-) *eyl.* aşırmak, üzerinden geçirmek: **dagdan a.-** dağdan aşırmak.

AT (a:t) *a.* 1. ad, isim: **adı ve familiyası** adı ve soyadı; **Magtımgulı adındaky dil we edebiyat instituty** Magtımguli adındaki dil ve edebiyat enstitüsü; 2. ün, şöhret: **a. gazan-** ün kazanmak, ünlü olmak; **a.-ı çık-** ünlenmek; **a. dak-** ad takmak; 3. *gr.* ad: **ums a.** tür adı; **goşma a.** birleşik ad; **bas a.** özel ad; **sada a.** basit ad.

AT *a.* at: **dor a.** doru at; **gır a.** kır at; **arap a.-ı** arap atı; **tohum a.-ı saf kan** at; **a.-nı başını çek-** atın dizginini çekip durdurmak § **a. gaytarym yer** büyük boşluk; **a. güyci** *fiz.* beygir gücü.

AT- *eyl.* 1. atmak, fırlatmak: **daş a.-** taş atmak; 2. koymak, bırakmak: **hatı poçta yaşçigine a.-** mektubu posta kutusuna atmak; 3. ateş etmek, öldürmek: **özüni a.-** kendini öldürmek; **tüpeng a.-** tüfek atmak § **gep a.-** söz atmak, takılmak, sataşmak; **kök a.-** teyellemek; **haybat a.-** korkutmak, tirkütmek.

ATA *a.* 1. dede (baba tarafından); 2. baba: **a. mirası** baba mirası § **a.-m dövründe** çok eskiden; **a.-m öyüm** baba evim; **a.-lar sözi** ata sözü.

ATA-BABA (ata-ba:ba. *a.* atalar, eedler, ecdat: **a.-mızdan galan dessanlar** atalarımızdan kalan destanlar.

ATA-ENE *a.* ana-baba, ebeveyn.

ATANAK *a.* haç: **a. görnüşli** haç biçiminde; **a.-layın** haç gibi § **a. çek-** (bir şeye) kalem çekmek, (bir şeyden) el çekmek.

ATAR- *eyl.* 1. ocağın üstüne koymak; yemek pişirmek; **nahar a.-** yemek pişirmek; 2. (konukları) uğurlamak.

ATDAŞ (a:tdaş) *s.* adaş, adları bir: **olar iki a. eken** onlar ikisi adaş.

ATGIR *s.* 1. iyi nişancı, avcı; 2. iyi, doğru ateş eden (*silah hak.*): **kesgin gılıç, a. yarag** keskin kılıç, iyi ateş eden tüfek.

ATIL- *eyl.* ateş alınak: **tüpeñ birden a.-ıp getdi** tüfek birden ateş aldı.

ATIM *a.* avuç, tutam: **bir a. çay** bir avuç çay.

ATIR *a.* kolonya; **a. sepin-** kolonya sürünmek.

ATIŞ- *eyl.* karşılıklı ateş açmak: **uzak yagtlap a.-** uzun zaman karşılıklı ateş açmak.

ATIŞIK *a.* silah çatışması: **köçe a.-ı** sokak çatışması; **bu gice a. uzağa çekmedi** bu gece karşılıklı ateş uzun sürmedi.

ATIZ *a.* evlek: **meydanı a.-lara böl-** tarlayı evleklere, daha küçük parçalara bölmek.

ATLAN- *eyl.* 1. ata binmek; 2. yola çıkmak.

ATLANDIR- (a:tlandır-) *eyl.* ad vermek, ad takmak: **ol çagany nähili a.-dılar?** o çocuğa ne ad verdiler?

ATLANDIR- *et ç. bk.* atlan-: ata bindirmek, bir yere uğurlamak.

ATLAZ *a.* atlas: **a. köynek** atlas gömlek.

ATLI (a:tlı) *s.* 1. adlı, adı olan; 2. *mec.* ünlü: **a. alımlar** ünlü bilginler.

ATLI *s.* atlı: **iki sany a. yzından yetdi iki atlı arkamdan yetişti; a. goşun** süvari.

ATMOSFERA *a.* atmosfer: **a. basışı** atmosfer basıncı; **a. ygalları** atmosfer çökelekleri.

ATOM *a.* atom: **a. agramı** atom ağırlığı, **a. bombası** atom bombası; **a. elektrostantsiyası** atom elektrik istasyonu.

AV (a:v) *a.* 1. av, avlanma: **a. iti** av köpeği; **a. guşı** avcı kuş (doğan, şahin); **a. et-** ava gitmek, avlanmak; 2. avlanan kuş ya da hayvan; *mec.* kurban: **a. bol-** kurban olmak.

AVA- (a:va-) *eyl.* acımak, sızlamak (yara için).

AVAT- (a:vat-) *et. ç. bk.* ava-: acıtmak: **tüsse gözleriñi a.-yar mı?** duman gözlerini acıtıyor mu?.

AVÇI (a:vçı) *a.* avcı.

AVÇILIK (a:vçılık) *a.* avcılık.

AVGUST *a.* ağustos.

AVI (a:vı) *a.* 1. zehir; 2. *mec.* şiddetli ağrı: **yaramiñ a.-sına çydamayarın** yaranın ağrısına dayanamıyorum.

AVIATSIÝA *a.* havacılık: **grajdan a.-sı** sivil havacılık.

AVLA- (a:vla-) *eyl.* avlamak.

AVTOBUS *a.* otobüs: **a. gatnawy** otobüs trafiği; **a. duralgası** otobüs durağı; **a.-la git-** otobüsle gitmek.

AVTOMAT *a.* otomat: **bilet satılyan a.-lar** otomatik bilet makineleri.

AVTOMATİK *s.* otomatik: **a. telefon stantsiyası** otomatik telefon istasyonu.

AVTOMOBİL *a.* otomobil: **çapışık a.-i** yarış otomobili; **ýeñil a.** hafif otomobil; **a.-li git-** otomobil ile gitmek.

AVTONOM *s.* özerk: **a. respublika** özerk cumhuriyet.

AVTOR *a.* yazar, müellif: **a.-lar kollektiwi** yazarlar topluluğu; **bu hekayanıñ a.-ı kim?** bu öykünün yazarı kim?.

AVTORLIK *a.* yazarlık: **a. hukugy** yazarlık hakkı, telif hakkı.

AVULA- (a:vula-) *eyl.* zehirlemek.

AVULI (a:vulı) *s.* 1. zehirli: **a. gaz** zehirli gaz; 2. acılı, sızlayan: **a. yara** sızlayan yara; 3. şiddetli: **a. şemal** şiddetli rüzgar; 4. *mec.* acı, iğneli, dokunaklı: **a. söz** iğneli söz.

AVUN- (a:vun-) *eyl.* acı duymak, sızı duymak.

AVUŞA- (a:vuşa-) *eyl.* acımak, sızlamak: **dermandan yaňa dişim a.-yar** ilaç nedeniyle dişim sızlıyor.

AY (a:y) *a.* 1. ay: **täze a.** yeni ay, hilal: **dolan a.** dolunay; **a. aydyň gice** ay ışıklı gece, mehtaplı gece; **a. gidiği** eksik ay, gedik ay; **a. yalı** ay gibi, ay yüzlü; **a. -ıñ yagtısı** ay ışığı; **a.-ıñ tutulmagı** ay tutulması; 2.

ay, otuz günlük zaman birimi: may a.-ı mayıs ayı; tomus a.-ları yaz ayları: a.-da bir gezek ayda bir kez; bir a. mundan ozal bundan bir ay önce.

AY-BA-AY (a:y-ba-a:y) *bel.* her ay.

AYA (a:ya *a.* avucun içi, aya: eliñ a.-sı bilen yañagını süpür- elin ayası ile yanağını silmek ya da kurulamak; eliñ a.-sında sakla- avcunda tutmak.

AYA- *eyl.* esirgemek, korumak: a.-p sakla- esirgeyip korumak.

AYAGUÇ (ayagu:ç) a. ayak ucu: sırkayıñ a.-ında otur- hastanın ayak ucunda oturmak.

AYAK *a.* 1. ayak: a. sesi ayak sesi; a.-ını bagla- ayağını bağlamak; a.-ını dañ- a. ayağını bağlamak; b. *mec.* evlenmek; a.-ıñı dire- a. ayaklarını bir yere dayamak; b. *mec.* ayak diremek, karşı çıkmak; 2. *mec.* ayak: stoluñ a.-ları masanın ayakları; 3. son: ay a. bolanda ayın sonunda; deryanıñ a.-ı ırmağın ayağı, sonu § a. astında bol- ayak altında olmak; a. bagı ayak bağı, engel; a. bas- a. ayak basmak, bir yere varmak; b. erişmek: meniñ kakam yetmiş yaşına a. basdı benim babam yetmiş yaşına erişti; a. bit- yürümeye başlamak (bebek için); a.-a gal- karşı çıkmak; a. yoluña git- tuvalete gitmek; a. üstünden çabucak; a. çek- geri durmak, beklemek; a.-ı düş- şans getirmek; a.-ı düşünlisi bolsun! şans getireni olsun! a. sek- ayak basmak; a.-ıñı süyre- ayak sürümek; a.-ı üzeññide harekete hazır; a. ulagı gidilebilir yer; a.-a çolaş- ayağı dolaşmak; a.-ıñıt yaz- çekilmek, geri durmak, dinlenmek; a.-ına yıkılmak dizüstü düşmek; iki a.-ını bir ädige sok- iki ayağını bir pabuca sokmak.

AYAKDAŞ *s.* ayaktaş, yoldaş; a. bar- birlikte gitmek § dövür bilen a. bar- çağa ayak uydurmak.

AYAKGAP (ayakga:p) *a.* ayakkabı: a. fabrigi ayakkabı fabrikası; a. remonti ayakkabı onarımı; çaga a.-ı çocuk ayakkabısı; tomus a.-ı yazlık ayakkabı.

AYAKLA- *eyl.* sona erdirmek, bitirmek: yıl a.-p baryar yıl sona eriyor; sözüñi a.- sözünü bitirmek.

AYAKLAN- *eyl.* 1.yürümeye başlamak: bu çaga a.-ıpdır bu bebek yürümeye başlamış; 2. sona ermek, bitmek: yıl a.-dı yıl sona erdi.

AYAKLI *s.* 1. ayaklı: dört a.-lar dört ayaklılar; 2. masa vb. gibi ayaklı mobilya; 3. hızlı (hayvan).

AYAL (aya:l) *a.* 1. kadın: ärli a. kocalı kadın; owadan a. güzel kadın; yaş a. genç kadın; dul a. dul kadın; garrı a. yaşlı kadın; a. esigi kadın giysisi; a. zähmeti kadın işi; a. al- evlenmek; 2. *s.* dişi: a. dogan kızkardeş.

AYAL-GIZ (aya:l-gı:z) *a.* kadınlar ve kızlar.

AYAN (aya:n) *s.* açık: onuñ pikiri bize a. däl onun düşüncesi bize belli değil; a. et- a.bulmak, keşfetmek: duşmanı a. et.- düşmanı keşfetmek, b. açıklamak, açığa vurmak: niyetiñi a. etdi niyetini açığa vurdu.

AYANCAÑ *s.* idareli, tutumlu: ol örän a. o çok tutumludur.

AYAVLI *bel.* özenle, ihtimamla: a. sakla- özenle korumak.

AYAZ *a.* ayaz, soğuk: çakır a. keskin ayaz, kuru ayaz; bügün on gradus a. bugün on derece soğuk; a. ur-/ kak- ayaz vurmak, soğuk vurmak: a.-a urdur-/ kakdır- ayaza vurdurmak.

AYAZLI *s.* ayaz, soğuk: a. giceler ayaz geceler.

AYBOGDAŞ (a:ybogdaş) *a.* bağdaş: a. -ıñı gurup otur- bağdaş kurup oturmak.

AYDIL- *eyl.* söylenmek: bu söz nähili a.-yar? bu sözcük nasıl söylenir?

AYDIM *a.* türkü: a- ayt- türkü söylemek; türkmen halk a.-ları Türkmen halk türküleri.

AYDIMÇI *a.* türkücü, halk ozanı.

AYDIÑ *s.* 1. aydın, ışıklı: a. gice, ay a. gice aydın gece, ay ışıklı gece; 2. açık: mesele a. sorun açık.

AYDIÑLAŞ- *eyl.* belirmek, açıklık kazanmak.

AYDIÑLAŞDIR- *et.ç. bk.* aydıñlaş-: belirtmek, açıklamak: ugralcak sagatı a.- buluşulacak saati belirtmek.

AYGIT *a.* yüreklilik, cesurluk, kararlılık, azim: a. et- azmetmek.

AYGITLI *s.* yürekli, cesur: a. ädim azimli adım.

AYI *a.* ayı: a. çagası ayı yavrusu; urkaçı a. dişi ayı.

AYIKLAYCI *gr.* ikincil: sözlemiñ a. agzaları cümlenin ikincil üyeleri.

AYILGANÇ *s.* korkunç, müthiş: a. düş korkunç rüya: a. habar müthiş haber.

AYIP *a.* 1. ayıp: a. iş ayıp iş; 2. suç, kabahat: meniñ a.-ım yok benim suçum yok; 3. yakışıksız: a. söz yakışıksız sözcük § a. et- suçlamak: munuñ üçin menden a. etmäñ! bunun için beni suçlamayın! ; a.-ı yok zararı yok.

AYIPLAYCI *a.* savcı: dövlet a.-sı hükümet savcısı.

AYIR- *eyl.* 1. ayırmak: çaganı süýtden a.- çocuğu sütten kesmek; 2. kaldırmak: gazanıñ gapagını a.- kazanın kapağını kaldırmak; 3 kesmek, doğramak: odun a.- odun kesmek; 4. *mat.* çıkarmak: yigirmiden bäşi a. yirmiden beşi çıkarmak; a.-mak belgisi çıkarma işareti.

AYIRGIÇ *gr.* belirleyici: sıpat a.-ı sıfat belirleyici.

AYIRGIÇLI *gr.* belirleyicili: a. sözlem belirleyicili cümle.

AYLA- *eyl.* 1. döndürmek, çevirmek: tigri a.- tekeri döndürmek; çalt a.- hızlı döndürmek; 2. etrafını çevirmek: howlınıñ daşına hayat a.- avlunun dışını duvarla çevirmek.

AYLAG (a:ylag) *a.* körfez.

AYLAN- *eyl.* 1. dönmek: Ay Yeriñ daşında a.-yar Ay

Dünyanıñ etrafında dönüyor; tigir çalt a.-yar teker hızlı dönüyor; 2. sapmak, çevrilmek: **atlılar burçdan a.-dı** atlılar köşeden döndüler; 3. gezmek: **magazinlere a.-** mağazaları dolaşmak; 4. dolanmak, gezinmek: **işsiz a.-ıp yör-** işsiz güçsüz dolanmak.

AYLANCIRA- *eyl.* gezinmek, dolanmak: **köçede a.-** sokakta gezinmek.

AYLAV *a.* 1. daire, halka: **yarım a.** yarım daire; **a. sektorı** *mat.* daire kesmesi, kesme; **a. et-** daire çizmek; 2. hipodrom § **a. yol bilen git-** daire biçiminde yol ile gitmek.

AYLAVLI *s.* kıvrımlı, virajlı: **a. yol** virajlı yol.

AYLIK (a:ylık) *a.* 1. aylık, aylık ücret: **onuñ a.-ı näçe?** onun aylığı ne kadar? ; 2. otuz günlük: **dört a. çaga** dört aylık bebek.

AYMANÇA (a:ymança, *a.* duvar, parmaklık, çit: **bagıñ daşına a. ayla-** bahçenin dışını çit ile çevirmek.

AYNA (a:yna. *a.* cam: **dövülmeyen a.** kırılmaz cam; **a. önümleri** cam ürünleri; **a. zavodı** cam fabrikası; **a. oturt-/sal-** cam çerçevelemek; 2. ayna: **ayna seret-/ seredin-** aynaya bakmak; 3. pencere.

AYNA- *eyl.* 1. naz etmek, nazlanmak: **aynamagıñ bes et!** nazlanmayı bırak! 2. kapris yapmak.

AYÑAL- *eyl.* 1.iyileşmek, sağalmak: **sırkav gün-günden a.-maga başladı** hasta günden güne iyileşmeye başladı; 2. kendine gelmek, aklı ve bilinci yerine gelmek.

AYNAT-: diliñi a.- dilini kırmak, şivesiz konuşmak.

AYRA *bel.* ayrı: **a. yaşa-** ayrı yaşamak § **a. düş-** ayrı düşmek, ayrılmak.

AYRAÇILIK *a. bk.* **ayralık.**

AYRALIK *a.* ayrılık: **a. odı** ayrılık ateşi; **a.-a döz-** ayrılığa dayanmak.

AYRAN *a.* ayran.

AYRATIN (ayratı:n) *s.bel.* 1. özel: **a. bellik** özel işaret; **a. cay** özel konut; **a. vaka:** özel olay; a. 2. ayrı: **a. yaşa-** ayrı yaşamak; 3. başka: **a. dilde gepleş-** başka dille konuşmak; 5. özellikle; **a. belle-** özellikle belirtmek § **a.-da** özellikle.

AYRATINLIK (ayratınlık) *a.* özellik: **Türkmen diliniñ a.-ları** Türkmen dilinin özellikleri; **gadımı Türk diliniñ a.-ları** eski Türk dilinin özellikleri.

AYRIL- *ed. ç. bk.* **ayır-:** 1. ayrılmak; 2. uzaklaşmak; 3. bölünmek; 4. işten çıkmak; 5. kocadan ayrılmak: **ärliñden a.-** kocasından ayrılmak; 6. ölmek.

AYRIM *a.* ayrım: **yol a.-ında** yol yırımında.

AYT- *eyl.* 1. söylemek: **sen bir zat a.-maŋ goyyarsıñ** sen hiçbir şey söylemiyorsun; **seniñ başga a.-ajak zadıñ bar mı?** senin başka söyleyecek sözün var mı? ; 2. anlatmak: **ertekı a.-** masal anlatmak; 3. şarkı, türkü söylemek: **aydımçılar aydım aytdılar** türkücüler türkü söylediler § **azan a.-** ezan okumak.

AZ (a:z) *s.* az: **a. mukdarda** az miktarda; **a. sanlı** az sayıda; **a. çek-** eksik tartmak; **a. ölçe-** eksik ölçmek; **a. goy-** eksik koymak; **a. wagtda, a. wagtıñ içinde** kısa zamanda; **a. salım** kısa bir zaman; **a. salımdan** kısa zamanda; § **a. a.-dan azar azar; a. galıpdı** az kalsın: **onuñ yıkılmagına a. galıpdı** az kalsın düşüyordu;.

AZ- (a:z-) *eyl.* 1.azmak, yoldan çıkmak, ahlak bakımından bozulmak; 2.yanmak , iltihaplanmak (yara hakkında.: **onuñ dızındakı yara a.-ıpdır** onun dizindeki yara azmış.

AZ-OVLAK (a:z-ovlak)*bel.* biraz: **meniñ olar bilen a.-o. gürrüñim bar** benim onlarla biraz konuşmam gerekiyor.

AZA (aza:) *a.* ağrı, sızı: **yaramıñ a.-sı** yaranın ağrısı.

AZACIK (a:zacık)*s.bel.* azıcık.

AZAL- (a:zal-) *eyl.* azalmak: **babamıñ güyçi a.-dı** dedemin gücü azaldı.

AZALT- (a:zalt-) *et. ç. bk.* **azal-:** azaltmak.

AZAP (aza:p) *a.* 1. azap: **a. çekmek** azap çekmek; **köp a. ber-** çok azap vermek; 2. emek: **a.-ıñ goyuş-** emeği boşa gitmemek; **a.-ıñ köy-** emeği boşa gitmek: **bar a.-ım köydi** bütün emeğim boşa gitti.

AZAR (aza:r) *a.* 1. ağrı, sızı, acı, yara: **yarasınıñ a.-ı** yarasının acısı; 2. gaile, huzursuzluk: **a. ber-** huzursuz etmek; **a.-a goy-** huzursuz bırakmak; **a. edin-** huzursuz olmak.

AZAŞ- (a:zaş-) *eyl.* yolunu kaybetmek, yolunu şaşırmak: **a.-ıp yör-** yolu şaşırıp dolaşmak; **yoldan a.-** yolu şaşırmak; **çagalar tokayda a.-ıpdırlar** çocuklar ormanda yollarını kaybetmişler; **sözi a.-** sözü şaşırmak, konuşurken yanlışlık yapmak.

AZAT (aza:t) *s.* özgür, serbest: **a. halk** özgür halk; **a. bol-** özgür olmak; **a. et-** serbest bırakmak.

AZATLIK (aza:tlık)*a.* özgürlük: **söz ya da metbugat a.-ı** basın özgürlüğü; **a. göreşi** özgürlük savaşı: **siyasi a.** siyasal özgürlük; **a. ber-** özgürlük vermek; **a.-dan mahrum et-** özgürlükten yoksun bırakmak; **a.-a çık-** özgürlüğe kavuşmak.

AZGIRIL- *eyl.* kaba konuşmak, bağırıp çağırmak: **biriniñ üstüne a.-** birine bağırıp çağırmak.

AZI *a.* azı diş, kök diş: **a. dişler** azı dişleri; **a. dişiñi sogurt-** azı dişini çektirmek.

AZIK (a:zık) *a.* azık, yiyecek: **a. magazini** yiyecek mağazası, market; **a. önümleri** besi ürünleri; **a. zapaslarımıñ üstüni yetir-** yiyecek rezervlerini tamamlamak.

AZIRGAN- (a:zırgan-) *eyl.* azımsamak, az görmek: **ol berilyän puly a.-dı** o verilen parayı az buldu.

AZOT *a.* azot: **a. dökünleri, a.-lı dökünler** azotlu gübreler.

B

BABA (ba:ba. *a.* 1. büyükbaba, dede (ana tarafından); 2. yaşlı, ihtiyar adam; 3. yaşlı adamlara seslenme adı.

BABASIL (ba:basıl) *up a.* basur, basur memesi; **b. keselini beceri-** basur hastalığını iyileştirmek.

BABATDA (ba:batda. *il.* hakkında: **sen b. ol hiç zat aytmadı** senin hakkında o hiçbir şey söylemedi; **gürrüñ näme b.?** konuşma ne hakkında?; **bu iş b.** bu iş hakkında § **her b. her** bakımdan.

BABATDAN (ba:batdan) *il.* nedenle, sebepten: **ine şol b. hem siz mamla däl işte** bu nedenle siz haklı değilsiniz.

BABATINDA (ba:batında. *il.* hakkında, konusunda: **okuw b. gürrüñ aç-** öğrenim konusunda konuşmaya başlamak.

BACA (ba:ca) *a.* bacanak.

BACAK (ba:cak) *a.* çimen; çimenlik.

BACI *a.* kızkardeş.

BADA (ba:da) *bel.* 1. başlangıçta, önce: **b. işlemek aňsat däldi** önceleri çalışmak kolay değildi; **ilki b.** önce, önceleri; 2. bir an, bir ara: **bir b. o! näme diyeçegini bilmedi** bir an o ne diyeceğini bilmedi.

BADA-BAT (ba:da-ba:t) *bel.* hemen, derhal: **b. berlen çogap** hemen verilen yanıt; **b. maňa hat yazıň!** hemen bana mektup yazın!.

BADAM (ba:dam) *a.* badem: **b. agacı** badem ağacı.

BADAMCAN (ba:damca:n) *a.* patlıcan: **b. ikrası** patlıcan ezmesi.

BADINA (ba:dına) *il.* 1. hemen, derhal, o an: **daň atan b. yola düşüldi** tan ağarır ağmaz yola çıkıldı; **öye gelen b. eve gelir** gelmez; 2. mihaniki olarak: **b.-a yöre-** mihaniki olarak hareket etmek.

BAG (ba:g) **I** *a.* 1. bağ, bahçe: **miveli b.** yemişli bahçe; **b. gayçısı** bahçe çakısı; 2. ağaç: **b. ek-** ağaç dikmek; **b.-nıň kölegesi** ağacın gölgesi § **çagalar b.-ı** çocuk yuvası, kreş, ana okulu.

BAG (ba:g) **II** *a.* bağ, ip: **botinka b.-ı** potin bağı; **çuval b.-ı** çuval bağı, çuval ipi § **ayak b.-ı bol-** yük olmak, engel olmak.

BAG-BAKÇALIK (ba:g-bakçalık) *a.* bağlık bahçelik yer.

BAGAJ *a.* bagaj: **b. bilen iber-** bagajla göndermek; **b.-a tabşır-/ber-** bagaja vermek.

BAGANA *a.* kuzu postu, kuzu derisi: **b. telpek** kuzu postu kalpak; **b. beçer-** deriyi işlemek.

BAGCIK (ba:gcık) *a.* bağcık, şerit; sicim, kaytan: **botinka b.-ı** potin bağı; **ýüpek b.** ipek şerit.

BAGIR (bagır) *a.* 1. *anat.* ciğer: **b. keselleri** ciğer hastalıkları; 2. ciğer: **govrulan b. ciğer kavurması** § **b. ayusı çocuk ölümü**: **b.-a bas-** bağrına basmak; kucaklamak; **b.-ıňı köy-** bağrı yanmak, çok kederlenmek; **b.-ıňı yak-** bağrını yakmak; **b.-ıň bilen süýş-** yerde sürünmek.

BAGIR- (ba:gır-) *eyl.* 1. bağırmak, böğürmek: **düye b.-yar deve böğürüyor**; 2. *mec.* acı acı ağlamak; bağırıp çağırmak; hüngür hüngür ağlamak.

BAGIRAK (ba:gırak) *s.* çok bağıran, böğüren: **b. düye** çok böğüren deve.

BAGIŞ (bagış): **b. et-** a. tahsis etmek, ayırmak, hasretmek: **ähli güýç-güňi parahatçylyk ugrundaky göreşe b. et-** bütün gücünü barış uğrundaki savaşa hasretmek,b.bağışlamak, bahşetmek.

BAGIŞLA- (bagışla-) *eyl.* 1. bağışlamak, bahşetmek: **men bu suratı size b.-yarın** ben bu resmi size bağışlıyorum; 2. bağışlamak, affetmek: **ol meniň göwnüme degse-de men ony b.-dym** o beni incitmiş olsa da ben onu bağışladım § **b.-ň!** bağışlayın! affedin!.

BAGLA- (ba:gla-) *eyl.* 1. bağlamak: **düýäni agaça b.-** deveyi ağaca bağlamak; 2. demet yapmak: **çemen b.- buket** yapmak; 3. kilitlemek: **gızım, gapıları b.-p gel kızım,** kapıları kilitleyip gel § **ayagını b.- evlendirmek; bil b.- ummak,** ümit etmek; **bilini b.-** hazır olmak; **buz b.-** buz bağlamak, buz tutmak; **elini ayagını b.-** engel olmak; **gözüni b.-** gözünü bağlamak, ipnotize etmek; **yolını b.-** yolunu kesmek, engel olmak.

BAGLAN- (ba:glan-) *eyl.* 1. bağlanmak: **düye b.-dı deve baglandı; haltanıň agzı b.-dı** çuvalın ağzı bağlandı; 2. kilitlenmek: **gapı b.-dı kapı kilitlendi**; 3. kapanmak: **magazin b.-dı** mağaza kapandı; 4. kapatılmak, bent yapılmak: **deryanıň öňi b.-dı** ırmağa bent yapıldı; 5. anlaşma yapılmak: **yaraşık b.-dı** barış anlaşması yapıldı.

BAGLANIŞIK (ba:glanışık) *a.* 1. bağ, ilgi, ilişki: **teoriya bilen praktikanıň arasındaky b.** teori ile uygulama arasındaki ilgi; 2. bağ: **logiki b.** mantıksal bağ; 3. *gr.* **yüklem bağlayıcısı**, koşaç.

BAGLANIŞIKLI (ba:glanışıklı) *s.* bağlı, ilgili, ilişikli: **ol wakalar özara b.** o olaylar kendi aralarında birbirine bağlı; **b. gürrüň** tutarlı konuşma.

BAGLANIŞIKSIZ (ba:glanışıksız) *s.* 1. ilgisiz ; 2. tutarsız: **bu tekst b.** bu metin tutarsız.

BAGLAYCI (ba:glaycı) *s. gr.* bağlaç; **b. soyuzlar** bağlaçlar.

BAGLI (ba:glı) *s.* 1. bağlı, bağlanmış: **b. düye** bağlı deve; 2. kapalı: **b. magazin** kapalı mağaza; **b. yol** kapalı yol; 3. bağlı, bağımlı: **bu saňa b. zat** bu sana bağlı, sana kalmış bir şey; **bu maňa b. bolsadı!** eğer bu bana bağlı olsaydı! § **eli b.** eli bağlı, engelli; **gözi b.** a. okumamış, öğrenim görmemiş, bilgisiz; b. ipnotize edilmiş;.

BAGRÖYKEN (bagröyken) *a.* karaciğer ve akciğer: **b. kolbasası** ciğer sucuğu § **b.-i**

agzından çık- kusmak; b.-i görünyär bir deri bir kemik.

BAGŞI *a.* türkücü, saz şairi, halk ozanı: halk b.-sı halk ozanı.

BAGT, *a.* bahı, talih, şans: b.-ı açık bahtı açık, talihli: b. guşı talih kuşu: gör, näbili b.! şansa bak! ; b.-ı sınap gör- şansını denemek§ b.-ı (gülüp) bak- talih yüzüne gülmek: b.-ı yat-/ukla- şanssız olmak; b.-ına buz çöken şanssız; b.-ına gar yag- şansı yaver gitmemek; b.-a tövekgel şansa kalmış, riskli.

BAGTIGARA *s.* bahtı kara, talihsiz, mutsuz: b. adam şanssız adam.

BAGTLI *s.* bahtlı, talihli, mutlu: b. çagalık mutlu çocukluk; b. durmuş mutlu yaşam; seniñ b. bolmagını arzuv edyärin! sana mutluluklar diliyorum; b. yaşa- mutlu yaşamak.

BAHA *a.* 1. fiyat, paha: kitabıñ b.-sı kitabın fiyatı; 2. not, derece: ekzamenlerde baha bilimiñe göre goyulyar sınavlarda not (öğrencinin) bilgisine göre veriliyor; 3. değer: b. ber- değer vermek, b. bermezlik değerini bilmeme; kem b. goy- az değer biçmek; 4. değerli, pahalı: gymmat b. pahalı; bu gatı b. bu çok pahalı § b. kes- fiyat belirlemek; b.-sını yetir- gerçek karşılığını vermek; belli b.-sı yok pek değerli, paha biçilmez.

BAHAÇIL *s.* pahacı, malına çok fiyat biçen.

BAHADAŞ *s.* eşdeğer, fiyatları aynı: b. barıtlar eşdeğer malıar.

BAHALA- *eyl.* fiyat koymak, fiyat biçmek, fiyatını belirlemek: halını b.- halının fiyatını koymak; bu goyını näçe b.-yarsıñız? bu koyuna ne istiyorsunuz? gymmat b.- fiyatı yüksek koymak.

BAHALI *s.* 1. fiyatı konmuş, fiyatı bilinen: b. zatlar fiyatları belli şeyler; bäş manat b. fiyatı beş manat; 2. pahalı, değerli: gymmat b. daş çok değerli taş.

BAHANA *a.* bahane: b. ara- bahane aramak; b. et- bahane etmek; b. tap- bahane bulmak; b.-sı bilen bahanesiyle, bahane ederek.

BAHANALA- *eyl.* bahane etmek: ıssını b.-p işi bes et- sıcağı bahane ederek işi bırakmak; men näme zadı b.-p gideyin? ben neyi bahane edip gideyim?.

BAHAR *a.* bahar, ilkbahar: ala b. erken ilkbahar; mayıl b. sıcak bahar.

BAHASIZ *s.* 1. ucuz, değersiz; 2. *mec.* fiyat biçilmez, çok değerli: b. neşirler çok değerli yayınlar.

BAHIL (bahı:l) *s.* hasis, cimri: b. adam hasis adam.

BAHILLIK (bahı:llık) *a.* hasislik, cimrilik: b. et- cimrilik etmek.

BAK- *eyl.* 1. bakmak: äpişgeler köçä tarap b.-yar pencereler sokağa bakıyor; aşak b.- aşağı bakmak; göni b.- doğru bakmak; aňyrıña b.- arkasına bakmak; 2. beslemek, yetiştirmek: sıgır b.- sığır bakmak; 3. gözetmek, göz kulak olmak: men öye gaydyançam şol çagalara baksaňızlaň! ben eve dönünceye kadar şu çocuklara bakıverin!.

BAKA (baka:) *il.* doğru: ●l mekdebe b. gidyärdi o okula doğru gidiyordu; ol mafia b. gelyärdi o bana doğru geliyordu; olar demirgazık b. yörediler onlar kuzeye doğru yürüdüler.

BAKALI (baka:lı) *iml.* bakalım: ayt, b.! söyle bakalım!; sen yene bir gel, b.! sen yine bir gel, bakalım!.

BAKÇA I *a.* bahçe: b. ekinleri bahçe bitkileri; b.-da pomidor bilen burç ek- bahçeye domates ile biber fidesi dikmek.

BAKÇA II *a.* yuva, kreş: balalar b.-sı çocuk yuvası, kreş.

BAKI (ba:kı) *s.* kalıcı, kalımlı, baki: b. dostluk kalıcı dostluk; b. şöhrat kalıcı ün.

BAKI *a.* bakım, besi, beslenme: b.-daki goyun besideki koyun; baka goy- besiye koymak.

BAKIN- *dön. ç. bk.* bak-: bakınmak: daş-töveregine b.- çevresine bakınmak.

BAKIŞ *a.* bakış: giya b. yan bakış; ogrın b. kaçamak bakış, gizli bakış.

BAKNA *s.* 1. bağımlı: ele b. başkasına bağımlı; b. yurtlar bağımlı ülkeler, sömürgeler.

BAKTERİYA *a.* bakteri: kesel döredici b.-lar hastalığa neden olan bakteriler.

BAL I *a.* bal: b. yalı süyci bal gibi tatlı; täze b. taze bal; emeli b. yapma bal, suni bal § b. ak- bol olmak, pek çok olmak; b. güne bat- mutlu olmak, refah içinde yaşamak.

BAL II *a.* balo: b. köynegi balo giysisi; b. sazı balo müziği; yaşlar b.-ı gençler balosu.

BAL III *a.* derece: ●n b.-lı sistema on dereceli sistem.

BALA (ba:la. *a.* çocuk, yavru: adam b.-sı çocuk; gaz b.-sı kaz yavrusu; yaş b.-lar genç çocuklar § b.-lar bakcası çocuk yuvası, kreş.

BALA-ÇAGA (ba:la-ça:ga) *a.* çocuklar, çoluk çocuk: b.-lı adam çoluk çocuklu adam; siziñ b.-larıñız gurgunmıdır? sizin çocuklarınız sağlıklı mıdır?

BALCAK *a.* kılıç kabzası.

BALDAK *a.* sap; filiz: gülüñ b.-ı çiçeğin sapı; ösümliklerin b.-ları bitkilerin sapları; b. çıkar- filiz vermek.

BALDIR *a. anat.* bacak; baldır.

BALDIRLAK *s.* iri ve kalın bacaklı.

BALDIZ (ba:ldız) *a.* görümce, kocanın kızkardeşi.

BALET *a.* bale: b. artistikası kadın bale oyuncusu; opera ve b. teatrı opera ve bale tiyatrosu.

BALIK (ba:lık) *a.* balık: derya b.-ı ırmak balığı, tatlı su balığı; lakga b. som balığı; takgaz b. çapak balığı; düýtlenen b. tütsülenmiş balık; b. çorbası balık çorbası; b. yagı balık yağı; b. duzla- balık tuzlamak § b. yalı balık gibi tombul ya da semiz.

BALIKÇI (ba:lıkçı) *a.* balıkçı: Kaspi b.-ları Hazar denizi balıkçıları.

BALKAR *a.* Balkar; b. edebiyatı Balkar yazını.

BALKILDA- *eyl.* parlamak, parıldamak (göz ve yıldızlar hak.): **yıldız b.-dı** yıldız parladı.

BALKILDAT- *et. ç. bk.* **balkılda-**: parlatmak, parıldatmak: **ol adam gözüni b.-dı** o adam gözlerini parıldattı.

BALLON *a.* 1. balon: **gazlı b.** gazlı balon; **elektrik lampanıñ b.-ı** elektrik lambasının balonu; 2. iç lastik: **avtomobiliñ içki tigri** otomobilin iç lastiği.

BAMBUK *a.* bambu: **b. agacı** bambu ağacı.

BANK *a.* banka: **dövlet b.-ı** devlet bankası; **b. kapitalı** banka sermayesi.

BANKA *a.* kavanoz, şişe, kutu: **çüyşe b.** şişede konserve; **konserv b.-sı** konserve şişesi; **banka goy-/ ur-** *tıp* vantuz çekmek.

BAP (ba:p) I *a.* bölüm, kısım: **romanıñ bäşinci b.-ı** romanın beşinci bölümü; **kitap on b.-dan ıbarat** kitap on bölümden oluşuyor.

BAP (ba:p) II *s.* uygun, münasip, elverişli: **bu sen b.** bu sana göre; **döwre b. döredilen eserler** döneme uygun olarak yaratılan yapıtlar.

BAR (ba:r) *s.* 1. bütün: **b. zatlar** her şey; **b. işiñi gutar-** bütün işini bitirmek; **b. bilyäniñi ayt-** bütün bildiğini söylemek; 2. var: **kim b, kim yok?** kim var kim yok? **meniñ işim b.** benim işim var; **şol wagt sen hem b.-dıñ** o zaman sen de vardın; **şunsı b.-da** şu da var **ki** § **b. bol-** var olmak, yaşamak: **b. bolıñ!** var olun!; **bir b. eken bir yok eken** bir varmış bir yokmuş; **seniñ kelläñ b. mı?** senin aklın var mı?.

BAR- *eyl.* 1. gitmek: **maşınlı b.-** araba ile gitmek; **piyada b.-** yayan gitmek; **otlı çalt b.-yar tren** hızlı gider; **mıhmançılığa b.** konuk olarak gitmek; 2. sürmek, sürüp gitmek: **iş gızgalaňlı b.-yar** iş ilginç olarak sürüp gidiyor; **gürrüň kim hakda b.-yar?** konuşma kimin hakkında oluyor? § **äre b.-** kocaya varmak, evlenmek (*daha çok dullar hak.*); **etek altı yeñi yedi bolup b.-** çok acele ve telaşla gitmek, yel yepelek yelken **kürek gitmek**; **alıp b.-:** a. götürmek: **onı men alıp b.-artın** onu ben götürürüm; b. sürmek, sürüp gitmek: **gürrüň alıp b.-yar** konuşma sürüp gidiyor; **sowuk alıp b.-yar** soğuk sürüp gidiyor; **gidip b.-** sürekli gitmek; **uklap b.-yan** uyuyan, uykuya dalıp giden, **bolup b.-** bitirmek; **b.-ıp yatan** çok üstün, en üstün: **b.-p yatan mal** en iyi mal; **b.-ıp yatan yalançı** ünlü yalancı; **aytmaga dilim b.-anok** söylemeye dilim varmıyor.

BARA-BARA *bel.* gitgide, gittikçe: **suw b. peselyär** su gitgide azalıyor; **yel b. yatışyar** rüzgar gitgide yatışıyor.

BARABAR *s.* eşit: **kırk at güýjüne b.** kırk beygir gücüne eşit; **bir zada b. bol-** bir şeye eşit olmak; 2. *bel.* birlikte: **şonuň bilen b.** bununla birlikte.

BARABARLA- *eyl.* eşitlemek, eşit yapmak: **iki tarapını b.-** iki tarafını eşitlemek.

BARADA (ba:rada. *il.* hakkında, hususta: **iş b.** iş hakkında; **bu b. men az bilyärin** bu konuda ben bir şeyler biliyorum; **bu b. men size yatladıpdım** bu hususta ben size hatırlatmada bulunmuştum.

BARDI-GELDİ *bel.* eğer, şayet, gerekirse, icabında: **b. men gerek bolsam** eğer bana gerek olursa; **b. bir zat bolaysa...** eğer beklenmedik bir şey olursa..

BARHA (barha:) *bel.* gittikçe: **nırhlar b. göterilyär** fiyatlar gittikçe yükseliyor; **ol gız b. gowılaşyar** o kız gittikçe güzelleşiyor; **sowuk b. güýçlenyär** soğuk gittikçe artıyor.

BARI (ba:rı) *ad.* hepsi: **b.-nı gör'kez!** hepsini göster! **biziñ b.-mız** biz hepimiz; **b.-ıňıza salam** hepinize selam; **ilatıň b.-sı** halkın tümü.

BARI-YOGI (ba:rı-yo:gı) 1. *bel.* varı yoğu, topu topu, hepsi: **b. bir manadım galdı** topu topu bir manadım kaldı; 2. nihayet: **b. bir sagatdan öwrülerin** nihayet bir saat içinde dönerim; 3. her şey, tüm servet: **b.-nı ayalına berdi** varını yoğunu karısına verdi.

BARIBİR (ba:rıbir) *bel.* 1. hepsi bir, aynı: **meniñ üçin b.** benim için hepsi bir; 2. ne de olsa: **biz, b., olarıñ ızından yetip bilcek däl** biz ne yapsak onlara yetişemeyeceğiz.

BARIP *bel.* daha: **ol institutı b. bäş yıl mundan özal gutarıpdı** o, enstitüyü daha bundan beş yıl önce bitirmişti; **ol b. bir hepde mundan öň gitdi** o daha bundan bir hafta önce gitti.

BARIŞ- *eyl. bk.* **barlış-**: uyuşmak, anlaşmak: **malıň bahasında b.-** malın fiyatında uyuşmak.

BARK: b. ur-: a. parlamak, parıldamak: **asmanda yıldızlar b. uryardı** gökyüzünde yıldızlar parıldıyordu; b. güzel koku vermek: **bakçada güller b. uryardı** bahçede çiçekler güzel kokuyordu.

BARLA- (ba:rla-) *eyl.* 1. yoklamak, kontrol etmek: **dokumentleri b.-** belgeleri yoklamak; **bütin öyi b.-** bütün evi aramak, araştırmak; **meseläniň çözülişini b.-** problemin çözümünü yoklamak; **eliň bilen b.-** araştırmak, karıştırmak; 2. araştırmak: **ılmı esasda b.-** bilimsel olarak araştırmak.

BARLAG (ba:rlag) *a.* 1. yoklama: **agşamkı b.** akşam yoklaması; 2. arama, kontrol; 3. araştırma: **ılmı b.-lar** bilimsel araştırmalar.

BARLI (ba:rlı) *s.* varlıklı, zengin: **b. adam** varlıklı adam.

BARLIK (ba:rlık) *a.* varlık, var oluş, var olma, mevcudiyet: **iki ceñgiyetçilik sistemasınıň b.-ı** iki toplumsal sistemin varlığı.

BARLIŞ- *eyl.* 1. barışmak, uzlaşmak; 2. anlaşmak, uyuşmak; 3. birlikte yaşamak.

BARLIŞICILIK *a.* barış, barışçılık: **b. siyasatı** barışçı politika, barış politikası.

BARLIŞIK *a.* barış: **b. hakında** dalaşık barış antlaşması; **b. halkında şertnama bağlaş-** barış antlaşması yapmak.

BARMAK *a.* parmak: **başam b.** baş parmak; **süýem b.** işaret parmağı; **orta b.** orta parmak; **ogulhacat b.** yüzük parmağı; **külem b.** serçe parmak; **b. bas-** parmak basmak (imza yerine); **b.-iñi degirme-** hiç dokunmamak; § **b.-iñi dişle-** a. parmak ısırmak; b. şaşmak, hayret etmek; c. düşünceye dalmak; ç. esef etmek, acımak § **on iki b. içege** *anat.* on iki parmak barsağı; **orta b. yalı** çok güzel (*harf* orta parmak gibi); **biş b.-iñ yalı bil-** çok iyi bilmek.

BAROMETR *a.* barometre: **simaplı b.** cıvalı barometre.

BARRİKADA *a.* barikat: **b. gur-** barikat kurmak; **b. berkitmeleri** barikat takviyeleri.

BARS *a. zool.* pars: **b. yalı** pars gibi; **b. yılı** kaplan yılı (on iki hayvanlı takvimin üçüncü yılı).

BAS- *eyl.* 1. basmak, ezmek, sıkmak: **tormoza b.-** frene basmak; **canıñ knopkasına b.-** zilin düğmesine basmak; 2. çiğnemek: **onı maşın b.-dı** onu otomobil çiğnedi; 3. kaplamak, örtmek: **köçäni gar b.-dı** sokağı kar bastı; **töveregi tozan b.-ıpdır** ortalığı toz basmış; 4. basmak, tabetmek: **kitap b.-**; **peçat b.-** mühür basmak; **pul b.-** para basmak; **tagına b.-** damga basmak; 5. yenmek, üstün gelmek: **biz b.-dık** biz yendik § **ayak b.-** ayak basmak, çıkmak: **bagıra b.-** bağıra basmak; **b.-ıp al-** zorla ele geçirmek; **gam b.-** kederlenmek; **gorkı b.-** korku basmak; **pikir b.-** düşünceye dalmak; **ukı b.-** uykusu gelmek, uyuyası gelmek; **üstüni b.-** saklamak, gizlemek.

BASA *bel.* sürekli,devamlı olarak: **b. düş-** sürekli (birine, bir şeye) yüklenmek; **b. oturup halı doka-** sürekli oturup halı dokumak.

BASA-BAS *bel.* tıka basa: **avtobusıñ içi b.** otobüsün içi tıka basa dolu.

BASALA- *eyl.* 1. çiğnemek; basarak düzeltmek, sıkıştırmak: **ekini b.** ekini çiğnemek; 2. *mec.* (birini) aşağılamak: **bu onı b.-dıgıñ bolyar** bu senin onu aşağıladığın anlamına gelir.

BASAVAÇ (basava:ç) *a. tek.* pres, cendere: **el b.-ı** el presi.

BASGANÇAK *a.* 1.basamak: **daş b.** taş basamak; **b.-a basıp düşmek** basamaklara basıp inmek; **merdivanıñ birinci b.-ına mün-** merdivenin birinci basamağına çıkmak; 2. *mec.* basamak, aşama, kademe: **ilkinci b.** birinci aşama.

BASGI *a.* 1. kalabalık, izdiham: **bu b.-da ol yoldaşını yitirdi** bu kalabalıkta o arkadaşını yitirdi; 2. panik: **b. bolup gaç-** paniğe kapılıp kaçmak.

BASGIÇ *a.* ıstampa: **dökülen sıyatı b. bilen sordur-** dökülen mürekkebi ıstampaya emdirmek.

BASGILA- *eyl.* 1. *bk.* basala-: **yolı b.-** yolu basarak düzeltmek; 2. yoğurmak, karmak: **palçık b.-** balçık yoğurmak.

BASIBALICI *s.* saldırgan, işgalci: **b.-lara garşı göreş** işgalcilere karşı savaş; **daşarı yurt b.-ları** yabancı işgalciler.

BASIK 1. *a.* anjin; 2. *s.* kısık, boğuk: **b. ses** kısılmış ses, kısık ses.

BASIM I *a. dilb.* vurgu: **b.-lı bogun, b. düşyän bogun** vurgulu hece; **b.-sız bogun** vurgusuz hece; **logiki b.** mantık vurgusu.

BASIM II *bel.* çabuk, hızlı: **b.** bol! çabuk ol! :**b.-rak** daha çabuk.

BASIR- *eyl.* 1. örtmek, kaplamak: **döläni b.-** ahırın üstünü örtmek; **üstüni b.-** a. üstünü kapamak, örtmek; b. *mec.* gizlemek: **faktlarıñ üstüni b.-** gerçekleri gizlemek; **cenayatıñ üstüni b.-** cinayeti gizlemek; 2. tavuğu kuluçkaya yatırmak: **ecem bu yaz iki tovuk b.-dı** annem bu bahar iki tavuğu kuluçkaya yatırdı; 3. mayalamak: **gatık b.-** yoğurt mayalamak.

BASIRGAN- *eyl.* (uykuda) sayıklamak, hezeyan etmek, mırıldanmak.

BASIRIN- *dön.ç. bk.* **basır-**; örtünmek, bürünmek: **başını b.-ıp yat-** başını örtüp yatmak.

BASIRIŞ- *işt.ç. bk.* **basır-**.

BASIŞ *a.* 1. basma eylemi; 2. *fiz.* basınç: **atmosfera b.-ı** atmosfer basıncı; *tıp.* **ganıñ b.-ı** kan basıncı.

BASIŞDIR- *sık.ç. bk.* **bas-**.

BASLIK- *eyl.* 1. basılmak, oturmak, çökmek; 2. sıkıştırılmak: **köçäniñ garı berk basılgıpdır** sokağın karı iyice çiğnenmiş.

BASMARLA- *eyl.* 1. ıstırap vermek, eziyet etmek, çektirmek; 2. bastırmak, sıkmak, sıkıştırmak.

BASSAŞ *s.* 1. yaşıt: **b. çagalar** yaşıt çocuklar; 2. *mec.* rakip: **olar biri birine b. yalıdılar** onlar birbirine rakip gibiydiler.

BASSEYN *a.* havza: **Volganıñ b.-i** Volga havzası; **daş kömür b.-i** taş kömür havzası.

BASSIR-BUSSUR *s.* gizli, gizli kapaklı: **b. zat** gizli kapaklı şey; **b. et-** gizlemek, örtbas etmek.

BASSIRMA *a.* sundurma, çardak: **agaç b.** ağaç sundurma; **b.-nıñ aşagında otur-** çardağın altında oturmak.

BAŞ (baːş) *a.* yara, çıban.

BAŞ *a.* 1. baş, kafa: **b. agrı** başağrısı; **b. eg-** baş eğmek; **b.-iñi ıra-** başını eğerek selamlamak; **b.-iñi yayka-** başını sallamak; 2. başak, koçan: **bugday b.-ı** buğday başağı; **mekgeçöven b.-ları** mısır koçanları; **b.-a dur-** başağa durmak; 3. tepe: **agacıñ b.-** ağacın tepesi; 4. başlangıç: **may ayınıñ b.-ı** mayıs ayının başı; **b.-dan ayak baştan sona**; 5. uç: **köçäniñ b.-ı** sokağın ucu; 6. başkan, reis: **maşgala b.-ı** aile reisi; **b. vraç** başhekim; 7. asıl,

temel: **b. düşüm** *gr.* yalın durum; **b. sözlem** *gr.* temel cümle; 8. tanc: **on b. goyun** on baş koyun; 9. kişi, birey: **olar bäş b. maşgala** onların ailesi beş kişilik; 10. *mec.* kaynak: **baylıgıñ b.-ı** zenginliğin kaynağı; 11. *görev sözcüğü adı olarak* **b.-ına, b.-ında, b.-ından: adam b.-ına** kişi başına, her kişiye; **stolıñ b.-ında** masa başında, masada; **nahar b.-ından tur-** yemekten kalkmak, yemek masasından kalkmak § **b. agırt-** baş ağrıtmak; **b. ayla-** aldatmak; **b. aylan-** başı dönmek; **b. at-** razı olmak, onaylamak; **b. ber-** boyun eğmek; **b. bol-** kılavuzluk etmek; **b. eg-** a. baş eğmek, selamlamak; b. boyun eğmek; **b. galdır-** baş kaldırmak, isyan etmek; **b. göter-** karşı gelmek, isyan etmek; **b. övret-** atı eyere alıştırmak; **b. saglıgı** sağlık, esenlik, sıhhat; **b.-dan sov-** baştan savmak; **b. üstüne!** baş üstüne! ; **işim b.-ından agdık** işim başımdan aşkın; **gara b.** tek başına, yalnız; **b.-ı asmana yet-** çok sevinmek (*harf* başı göğe erişmek); **b.-ı bilen birlikte; b.-ı boş** kocasız kadın, dul kadın; **b.-ına goyber-** kendi haline bırakmak; **b.-nı bog-** gelin etmek, evermek; **b.-ıñı çaşır-** ne yapacağını şaşırmak; **b. çıkar-** anlamak, kavramak; **b.-nı iy-** yok etmek, mahvetmek; **b.-a bar-** başarı ile sona ermek, yoluna girmek, düzelmek; **b.-a barmazlık** başarısızlık.

BAŞ-BAŞDAK *s.* 1. düzensiz, örgütsüz, dağınık, karışık, anarşik; 2. keyfince davranan, bildiğini okuyan: **b. adam** başına buyruk adam.

BAŞA-BAŞ *bel.* teke tek: **b. göreş** teke tek savaş; **b. söveş-** teke tek savaşmak; **b. çalış-, b. çalşık et-** birebir değişmek, takas etmek.

BAŞAGAY *s.* aceleci, koşuşturan, telaş içinde olan: **b. adam** aceleci insan.

BAŞAGAYLIK *a.* telaş: **b. döret-** telaş yaratmak.

BAŞAR- *eyl.* başarmak, gücü yetmek, yapabilmek: **ol bu işi b.-armıka?** o bu işi başarır mı acaba? ; **ol iş b.-yan adam** o iş başaran insan; **siz bu işi b.-marsıñız** siz bu işi yapamazsınız; **sen oni nehili b.-ıp bildiñ?** sen onu nasıl yapabildin? ; **b.-dıgımdan ederin** elimden gelen her şeyi yaparım.

BAŞARCAÑ *s.* 1. yetenekli, kabiliyetli: **b. adam** yetenekli adam; **b. şahır** yetenekli şair; 2. becerikli: **b. eller** becerikli eller.

BAŞARCAÑLIK *a.* yeteneklilik, kabiliyet, beceri: **b.-niñ görkez-** yeteneğini göstermek; **b. bilen** beceri ile.

BAŞARIL- *ed. s. bk.* **başar-.**

BAŞARNIK *a.* başarı, beceri, yetenek: **ol adamda b. bar** o adamda yetenek var.

BAŞARNIKLI *s.* becerikli, yetenekli: **b. adam** becerikli adam.

BAŞARNIKSIZ *s.* beceriksiz, başarısız:, yeteneksiz: **b. işger** başarısız işçi; **b. yazılan goşgular** yeteneksizce yazılmış şiirler.

BAŞAŞA (başa:şa) *bel.* baş üzerinden, başın üstünden: **ok b. geçdi** ok başın üzerinden geçti.

BAŞAŞAK (başaşa:k) *bel.* baş aşağı: **b. eg-** baş aşağı etmek, alt üst etmek; **küyzäni b. egdi** testiyi baş aşağı etti; **ol b. gaytdı** o baş aşağı düştü.

BAŞAŞAKLAYIN (başaşa:klayın) *bel.* **ol adam b. yıkıldı** o adam başaşağı düştü.

BAŞBAŞDAKLIK *a.* 1. düzensizlik, örgütsüzlük; 2. başınabuyrukluk: **b. et-** başınabuyrukluk etmek.

BAŞBİTİN (başbiti:n) *bel.* 1. bütünüyle, tümüyle: **men bu işi b. özüm ederin** ben bu işi tümüyle kendim yaparım; 2. büsbütün, bütün bütün: **b. ber-** büsbütün vermek, temelli vermek.

BAŞÇI *a. bk.* **baştutan.**

BAŞDA *bel.* 1. başta, önde: **b. bol-** başta olmak; **b. dur-** önde durmak, kılavuzluk etmek: 2. başlangıçta: **b. iş beyle däildi** başlangıçta iş böyle değildi.

BAŞDAN-AYAK *bel.* baştan sona: **kitabı b. oka-** kitabı baştan sona kadar okumak.

BAŞDANSOVMA *bel.* baştansavma, acele ile ve özensizce: **ol hemişe ähli zadı b. edyär** o her zaman her şeyi baştansavma yapıyor.

BAŞDARAK *a.* tarak, saç tarağı.

BAŞDAŞ *s.* ilk, birinci (*karı ve koca hak.*): **bu onuñ b. ayalı bu** onun ilk karısı; **Durdı onuñ b. äri** Durdı onun ilk kocası.

BAŞGA *s.* 1. başka: **b. çäre yok** başka çare yok; **b. çıkalga yok** başka çıkış yolu yok; **b. düybünden b.** bu tümüyle başka; **munüñüz b. gürrüñ** bu dediğiniz başka bir şey; 2. daha, daha fazla: **b.-da bererin** daha da veririm; **mundan b. aytcak zadım yok** bundan başka yok söyleyecek sözüm yok; **bu hakda men b. hiç zat eşitmedim** bu konuda ben başka hiçbir şey işitmedim; **ve b.-lar...** ve başkaları.

BAŞGAÇA *bel.* başkaca, başka türlü, farklı biçimde: **b. pikir et-** başka türlü düşünmek; **b. aydanda** başka bir deyişle; **b. bolup hem bilmez** başka türlü de olamaz.

BAŞGALA- *eyl.* ayırmak: **täze öylenenleriñ rıskını b.-** yeni evlilerin yiyeceğini ayırmak § **yurdunı b.-** ölmek (*harf* yurdunu değiştirmek); **b.-p aydanda** başka bir deyişle.

BAŞGIRT *a.* Başkurt: **b. dili** Başkurt dili, Başkurtça.

BAŞGÖTER *bel.* tümüyle, büsbütün: **b. al-** hepsini almak; **b. git-** temelli gitmek: **şu zatlar b. siziñki** bu şeylerin hepsi sizin.

BAŞKI *s.* 1. ilk: **yazıñ b. günleri** baharın ilk günleri; 2. *bk.* **başdaş.**

BAŞLA- *eyl.* 1. başlamak: **işe b.-** işe başlamak; **sapaga b.- derse**

başlamak: 2. girişmek: **urşı b.-** savaş açmak, savaşa girişmek: 3. *-p'li ulaçlarla yardımcı eylem görevinde:* **sovap b.-** soğumaya başlamak; **güycäp b.-** güçlenmeye, şiddetlenmeye başlamak; **okap b.-** okumaya başlamak; **yagtılıp b.-** (ortalık) ağarmaya başlamak.

BAŞLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **başla-**; başlanmak: **gürrüñ b.-dı** konuşma başladı; **seans b.-dı** seans başladı; **yılı günler b.-dı** sıcak günler başladı; **b.-an gürrüñi agşama çenli dovam etdi** başlayan konuşma akşama kadar sürdü.

BAŞLANGIÇ *a. s.* başlangıç; **govı b.** güzel başlangıç; **b. dövür** ilk dönem; **b. nokat** çıkış noktası, ilk; **b. mekdep** ilkokul; **gımınatlı b.-ı golda-** iyi başlangıcı desteklemek.

BAŞLI-BARAT (başlı-bara:t) *s.* düzensiz, karışık, darmadağınık: **b. ıza çekil-** düzensiz olarak geri çekilmek; **b. yatan kitaplar** dağınık bir şekilde olan kitaplar; **b. gürrüñ ber-** tutarsız biçimde konuşmak.

BAŞLI-BARATLIK (başlı-bara:tlık) *a.* düzensizlik, kargaşa, karışıklık; **söveşiñ b.-ı** savaşın düzensizliği; **b. peyda boldı** kargaşa çıktı.

BAŞLIK *a.* baş, başkan, kılavuz: **delegatsiyanıñ b.-ı** delegasyonun başkanı; **Ministirler Sovetiniñ b.-ı** Bakanlar Kurulunun başkanı; **yıgnagıñ b.-ını sayla-** toplantıya başkan seçmek.

BAŞLIKLIK *a.* başkanlık: **b. et-** başkanlık yapmak; **b. vezipesi** başkanlık görevi; **b.-ı astında** başkanlığı altında.

BAŞMAK *a.* potin.

BAŞTUTAN *a.* baş, lider: **garakçılarıñ b.-ı eşkiyanın başı.**

BAŞUÇ (başu:ç) *a.* baş ucu: **b.-unda goy-** baş ucuna koymak.

BAT (ba:t) **I** *a.* 1. hamle, koşma; atılma, hareket gücü: **b. al-** hız almak; 2. güç: **b.-ı gaç-** güçsüzleşmek; **b.-ını saklap bilmän yıkıl-** kendini tutamayıp düşmek; **b. bilen ur-** bütün gücüyle vurmak § **b.-ını al-** haddini bildirmek; **b.-ını yatır-** soğutmak, hararetini almak; **özüñe b. ber-** çalım satmak, kurulmak.

BAT (ba:t) **II** *a.* salıncak: **b. uç-** salıncakta sallanmak.

BAT- *eyl.* 1. batmak: **deryada b.-ırmakta batmak; gämi b.-ıp baryar** gemi batıyor; 2. *mec.* dalmak, dalıp gitmek: **gama b.-** aşırı derecede kederlenmek; **pikire b.-** düşüneeye dalmak; **uka b.-** uykuya dalmak; 3. saplanmak: **palçıga b.-** çamura batmak, **tiken b.-** diken batmak; **bergä / borca b.-** borca batmak.

BATAL'ON *a.ask.* tabur: **tank b.-ı** tank taburu, **b. komissarı** tabur komiseri.

BATAREYA *a.* 1. pil, batarya: **akkumulyatorlar b.-sı** akümülatör bataryası; 2. *ask.* batarya: **artilleriya b.-sı** topçu bataryası; **b. komandiri** batarya komutanı.

BATGA a. 1. pislik, çamur, vıcık çamur: **yolları b. basıpdır** yolları çamur basmış; 2. batak, bataklık: **b. bat-** batağa batmak; **b.-dan çıkar-** bataktan çıkarmak.

BATGALAN- *eyl.* 1. çamurlu olmak; 2. bataklık durumuna gelmek: **yer b.-ıpdır** çayır bataklık olmuş.

BATGALIK *a.* 1. bataklık: **b. bilen git-** bataklıktan gitmek; **b.-ı gurat-** bataklığı kurutmak; **tokay b.-ı** orman bataklığı; 2. çamur, vıcık çamur.

BATIN- *eyl.* dokunmak, değmek, değinmek, sokmak: **ol maña b.-ıp bilmez** o bana dokunamaz.

BATIR (ba:tır) 1. *s.* cesur, yiğit: **b. yigit** cesur genç; 2. *a.* kahraman, bahadır: **gadımı b.-lar** eski kahramanlar.

BATIR- *et. ç. bk.* **bat-**; 1. batırmak: **palçıga b.-** çamura batırmak; **suya b.-** suya batırmak; 2. batırmak, içine daldırmak: **peromı sıya b.-** kalemi mürekkebe batırmak; 3. batırmak, sokmak: **ayagıña tiken b.-** ayağına diken batırmak; 4. *mec.* perişan etmek: **uruş oları b.-dı** savaş onları perişan etti § **el b.-** dokunmak, el sürmek; **gayga b.-** kaygılandırmak.

BATIRGAY (ba:tırgay) *s. bel.* yiğit, cesur, cesurca; **b. hereket et-** cesurca davranmak; **b. söveş-** cesurca savaşmak; **b. topul-** cesurca saldırmak; **b. yapış-** cesurca girişmek.

BATIRIL- *ed. ç. bk.* **batır-.**

BATIRIN- *dön. ç. bk.* **batır-**; dokunmak: **olarıñ hiç biri maña b.-ıp bilcek däller** onların hiçbiri bana dokunamaz.

BATIRLAN- (ba:tırlan-) *eyl.* 1. cesaretlenmek, yüreklenmek; 2. kabadayı gibi davranmak.

BATIRLIK (ba:tırlık) *a.* erkeklik, merdlik, yiğitlik: **b. bilen mertçe; b. görkez-** yiğitlik göstermek.

BATIRSIRAMAK (ba:tırsıra-) *eyl.* yüreklenmek, cesaretlenmek.

BATLAN- (ba:tlan-) *eyl.* güçlenmek, şiddetlenmek, artmak: **yel b.-yar** rüzgar şiddetleniyor; **maşınıñ yöreyşi b.-yar** otomobilin hızı artıyor; **barha /durdıgıça / gitdigiçe b.-** gittikçe şiddetlenmek.

BATLI (ba:tlı) *s.* 1. güçlü, şiddetli: **b. ur-** şiddetli vurmak; 2. hızlı: **b. ä:dim** hızlı adım; **b. yöre-** hızlı yürümek; 3. *bel.* yüksek sesle: **b. gürle-** a. yüksek sesle konuşmak; b. kendine aşırı güvenerek konuşmak.

BATNIK *a.* 1. sevimlilik, sempatiklik: **onuñ hiç b.-ı yok** o hiç sevimli değil; 2. espri, nükte: **onuñ sözüniñ hiç b.-ı yok** onun sözlerinde hiç de espri yok.

BATNIKLI *s.* 1. sevimli, hoş: **b. adam** sevimli adam; 2. yerinde, uygun: **b. gürle-** yerinde konuşmak.

BATNIKSIZ *s.* 1. sevimsiz, hoş değil: **b. çaga** sevimsiz çocuk; 2. yerinde olmayan, münasebetsiz: **b. gürrüñi** münasebetsiz konuşma; **b. gep ayt-** münasebetsiz söz söylemek.

BATRAK *a.* ırgat, işçi: **b. ayal** ırgat kadın.

BAY (ba:y) *s.* 1. zengin, varlıklı: **b. adam** zengin adam; 2. çok, büyük: **b. tecribe** zengin deneyim; **b. kitaphana** zengin kitaplık§ **dile b., söze b.** laf ebesi.

BAYA- (ba:ya-) **I** *eyl.* zengin olmak, zenginleşmek: **mekdebiñ kitap fondı b.-yar** okulun kitap stoğu zenginleşiyor.

BAYA- (ba:ya-) **II** *eyl.* sona ermek, tükenmek: **biziñ odunımız b.-dı** bizim odunumuz tükendi.

BAYAK *bel.* önce, daha önce, geçenlerde: **ol b. biziñ kolhozımızda boldı** o geçenlerde bizim çiftliğe geldi.

BAYAKI *s.* önceki, eski: **b. dostum** eski dostum.

BAYAR *a.* 1. ağa, efendi: **oba b.-ı** köy ağası; 2. memur, bürokrat: **şäher b.-ları** şehir bürokratları.

BAYAT- (ba:yat-) **I** *et. ç. bk.* **baya- I**; zengin etmek.

BAYAT- (ba:yat-) **II** *et. ç. bk.* **baya- II**; tüketmek: **ol bar pulunı b.-dı** o bütün parasını tüketti.

BAYDAK *a.* bayrak: **b. as-** bayrak asmak; **b. göteren** bayrak taşıyan; **yeñiş b.-ı** zafer bayrağı.

BAYGUŞ (ba:yguş) *a. zool.* baykuş.

BAYGUŞHANA (ba:yguşha:na) *a.* baykuş yuvası § **b. övrül-** harabeye çevrilmek.

BAYIN- (ba:yın-) *eyl. bk.* **bayrın-**; övünmek, böbürlenmek.

BAYIR *a.* bayır, yokuş: **b.-ıñ depesi** yokuşun tepesi.

BAYLAŞ- (ba:ylaş-) *eyl.* 1. zengin olmak: **b.-ıp git-** zengin olmak; 2. ilerlemek, gelişmek, artmak: **senagatımız täze tehnika bilen b.-ya:r** zanaatımız yeni teknik ile zenginleşiyor; **onuñ tecribesi b.-ıpdır** onun deneyimi arttı.

BAYLIK (ba:yl:k) *a.* zenginlik: **tebigı b.-lar** doğal zenginlikler; **yerastı b.-ları** yeraltı zenginlikleri.

BAYNA- *eyl.* mutlu olmak: **b.-p yaşa-** refah içinde mutlu yaşamak.

BAYRAK *a.* ödül, mükafat: **b. ber-** ödül vermek; **b.-a mınasıp bol-** ödüle layık olmak.

BAYRAM *a.* bayram: **b. et-** kutlamak, tören yapmak; **gurban b.-ı** kurban bayramı; **yeñiş b.-ı** zafer bayramı § **b.-ıñız bilen!** bayramınız kutlu olsun!.

BAYRIN- *eyl.* güvenmek: **ol bilimiñe b.-yar** o bilgisine güveniyor; **güycüñe b.-** gücüne güvenmek.

BAYTAL *a. zool.* kısrak: **tohum b.** damızlık kısrak; **b. süydi** kısrak sütü.

BAZA *a.* 1. temel, esas: **ılmı b.** bilimsel temel; **material b.** maddi esas, maddi temel; 2. **harbı-deñiz b.-sı** askeri deniz üssü.

BAZAR (ba:zar) *a.* pazar, çarşı: **mal b.-ı** hayvan pazarı; **b. güni** pazar günü; **b. nırhı** pazar fiyatı.

BÄ (bä:) *ünl.* 1. şaşma ve sevinç bildirir: **b., bu üzümiñ süycüdigini!** oh, ne tatlı üzümmüş bu!; **b., munuñ uludıgını!** vay, ne büyükmüş bu!; 2. kuşku, şüphe bildirir: **b., valla, patışanıñ yıkılanı çınmıka?** yahu, çarın devrildiği gerçekten doğru mu ki?.

BÄBEK (bä:bek) *a.* bebek.

BÄBENEK (bä:benek) *a. anat.* göz bebeği: **b.-iñ akdımı?** kör mü oldun? (*harf* göz bebeğin aktı mı?); **görecimde b. sen, söygüli şanlı vatan!** gözümün bebeğisin, sevgili, şanlı vatan!

BÄGÜL (bä:gül) *a.* gül: **b. ısı** gül kokusu; **bir düyp b.** bir gül fidanı.

BÄH *ünl.* şaşma ve kızgınlık belirtir: **b., ol yigidiñ dayavdıgını!**; **breh, ne dayanıklı gençmiş!**; **b., pis adamov!** aman, ne çirkef adam!

BÄHBİT (bähbi:t) *a.* 1. yarar, kar, kazanç, çıkar: **dövlet b.-i** devlet yararı; **meniñ näme b.-im bar?** benim ne kazancım var? **öz b.-iñi gora-** kendi çıkarını korumak; **umumı b. üçin** herkesin yararı için.

BÄHBİTLİ (bähbi:tli) *s.* yararlı, karlı, kazançlı: **iki tarap üçin hem b.** iş iki taraf için de karlı iş; **b. ugruña yıkıl-** kazanç peşine düşmek.

BÄHBİTSİZ (bähbi:tsiz) *s.* 1. karsız, kazançsız, faydasız, yararsız: **b. iş** kazançsız iş; 2. boşuna, beyhude, nafile: **b. tagallalar** boşuna çabalar.

BÄLÇİK (bä:lçik) *s.* 1. neşeli, şen, şakrak: **b. yigit** neşeli genç; 2. şakacı: **b. oglan** şakacı çocuk.

BÄLÇİRE- (bä:lçire-) *eyl.* şaka yapmak: **b.-p ayt-** şaka ile karışık söylemek; **hemişe b.-** daima şaka yapmak.

BÄLÇİREŞ- (bä:lçireş-) *işt.ç. bk.* **bälçire-**; şakalaşmak: **dostlarıñ bilen b.-** dostlarla şakalaşmak.

BÄRİ (bä:ri) *il.* 1. beri, bu yana: **ertirden b. yagış yagıp dur** sabahtan beri yağmur yağıyor; **şol günden b.** o günden beri; 2. -den beri: **yigrimi bäş yıl b.** yirmi beş yıldan beri; 3. *bel.* beri, beriye: **b. geliñ!** beri gelin!.

BÄRİK (bä:ri:k) *bel.* beri, beriye, bu yana: **b. gel!** beri gel! ;**b. getir!** buraya getir! ;**b. bak!** beri bak!.

BÄRİLE- (bä:rile-) *eyl.* beri gelmek, yaklaşmak: **avtomobil b.-p gelyär** otomobil yaklaşıyor.

BÄS (bä:s) *a.* yarış, galibiyet, üstünlük: **b. gel-** yenmek: **agıra b. gel-** hastalığı yenmek; **gazabıña b. gel-** öfkesini yenmek.

BÄSDEŞ (bä:sdeş) *s.* yarışmacı, rakip: **b. bol-** rakip olmak.

BÄSLEŞ- (bä:sleş-) *eyl.* yarışmak, rekabet etmek.

BÄŞ (bä:ş) *a.s.* 1. beş: **b. barmak** beş parmak; **b. manat** beş ruble; **b.-den bir** beşte bir; 2. beş (ders notu): **fizikadan b. al-** fizikten beş almak § **b. barmagıñ yalı bil-** elinin beş parmağı gibi bilmek.

BÄŞATAR (bä:şatar) *a.* tüfek: **b. okı** fişek, tüfek fişeği.

BÄŞBURÇ (bä:şburç) *s.* beş köşeli: **b. yıldız** beş köşeli yıldız.

BÄŞBURÇLUK (bä:şburçluk) *a. mat.* beşgen: **b. çek-** beşgen çizmek.

BÄŞDAŞ (bäşda:ş) *a.* beş taş oyunu.

BÄŞİNCİ (bä:şinci) *s.* beşinci: **b. sapak** beşinci ders.

BÄŞLEME (bä:şleme) *a. ed.* beş dizeden oluşan şiir ya da manzume.

BÄŞLİK (bä:şlik) *a.* 1. beş (rakamı); 2. beş rublelik banknot; 3. beş (ders notu).

BÄŞYILLIK (bä:şyıllık) *s.* beşyıllık: **b. plan** beşyıllık plan; **b.-ı yokarı neticeler bilen tamamla-** beşyıllık planı üstün sonuçlarla yerine getirmek.

BÄY (bä:y) *iinl. bk.* **bä; b., bu cayıñ uzundıgını!** vay, ne yüksek bina bu!.

BE (be:) *iinl.* şaşma bildirir: **b., näme üçin ol beyle etdi-kä!** vay, o ne için böyle yaptı ki!.

BECER- *eyl.* 1. işlemek: **yeri goyı b.-** toprağı iyi işlemek (sürmek, tohum ekmek); **maşında b.-** (dikiş) makinesinde iş işlemek; 2. onarmak, tamir etmek: **arabanı b.-** arabayı onarmak; **sagadı b.-** saati onarmak; 3. iyileştirmek, tedavi etmek: **kesellini gripden b.-** gribe tutulmuş hastayı iyileştirmek; 4. düzene sokmak, çeki düzen vermek, süslemek: **bayramıñ öñünden köçeleri b.-** bayramdan önce sokakları süslemek; **tamıñ içini b.-** odayı dayayıp döşemek; **saç b.-** saç kesmek; **gaş b.-** kaş yapmak, kaş düzeltmek.

BECERGİ *a.* 1. işleme, işlem: **pagtanıñ b.-si** pamuğun işlenmesi; 2. iş, nakış: **el b.-si** el işi; **maşın b.-si** makine işi, makine nakışı; 3. onarım, tamir: **ayakgaplarıñ b.-si** ayakkabı onarımı; 4. iyileştirme, tedavi.

BECERİL- *ed. ç. bk.* **becer-.**

BECERİŞ- *işt. ç. bk.* **becer-.**

BECERT- *et. ç. bk.* **becer-.**

BEÇGE *a.bot.* fidan ya da ağacın yan sürgünü, piç.

BEÇGELE- *eyl.* yan sürgün vermek, piç çıkartmak (fidan ya da ağaç için).

BEDE *a.* kuru ot: **b. sarayı** kuru ot ambarı; **gış üçin b. tayyarla-** kış için kuru ot hazırlamak.

BEDEN *a.* beden, vücut: **onuñ b.-i berk** onun vücudu sağlam; **b.-iñ gurluşı** beden yapısı, bünye; **b. terbiyesi** beden eğitimi.

BEDENE *a. zool.* bıldırcın: **b. avı** bıldırcın avı; **urkaçı b.** dişi bıldırcın.

BEDENTERBİYE *a.* beden eğitimi, cimnastik: **b. sapagı** cimnastik dersi.

BEDRE *a.* kova, bakraç: **sırçalı b.** emayc bakraç; **b. bilen** kova ile.

BEDROY (bedro:y) *s.* 1. çirkin: **b. adam** çirkin adam; **b. yüz** çirkin yüz; 2. *mec.* kötü, fena, berbat, pis: **meniñ näme b. etmişim bar?** benim ne kötülüğüm oldu?.

BEGEN- *eyl.* sevinmek, memnun olmak: **üstünlige b.-** başarıya sevinmek.

BEGENÇ *a.* sevinç, memnunluk: **uly b. bilen** büyük sevinçle; **b.-iñden özüñi yitir-** sevincinden kendini yitirmek; **ol b.-ini içinde saklap bilmedi** o sevincini içinde gizleyemedi; **b.-inden näderini bilmezlik** sevincinden ne yapacağını bilmemek.

BEGENİŞ- *işt. ç.bk.* **begen-.**

BEGRES *a.* çuha: **yaşıl b.** yeşil çuha.

BEH *iinl.* kızına, hoşnutsuzluk bildirir: **b. yigrenci ekeniñ!** öf, ne iğrençsin!

BEHEY *iinl.* sevinç, şaşma, düş kırıklığı, kızgınlık bildirir: **b. ol hem gelâydimi?** oh, o da mı geldi?!

BEKE- *eyl.* 1. sertleşmek, katılaşmak: **beton durdıgıça b.-yär** beton gittikçe katılaşıyor; 2. güçlenmek: **ayaz b.-yärdi** ayaz şiddetleniyordu: **olarıñ aragatnaşıgı b.-di** onların ilişkisi güçlendi; **sowuk b.-yär** soğuk şiddetleniyor.

BEKEL- *ed. ç. bk.* **beke-.**

BEKELT- *et. ç. bk.* **bekel-.**

BEKEŞ- *işt. ç. bk.* **beke-**; 1. (giderek) sertleşmek, katılaşmak, sağlamlaşmak: 2. (giderek) güçlenmek, şiddetlenmek.

BEKLE- *eyl.* 1. kilitlemek: **gapını b.-** kapıyı kilitlemek; 2. kapamak: **çüyşäniñ agzını b.-** şişenin ağzını kapamak; 3. (önüne) duvar çekmek, set çekmek, bent yapmak, baraj yapmak: **suwıñ öñüni b.-** suyun önüne bent yapmak;, **yagtılıñ öñüni b.-** ışığın önünü kapamak, ışığa engel olmak; **yolını b.-** yolunu kesmek.

BEKLEN- *ed.ç. bk.* **bekle-**; 1. kilitlenmek: **gapı b.-di** kapı kilitlendi; 2. kapatılmak, kapanmak: **çüyşeniñ agzı b.-di** şişenin ağzı kapatıldı **dükan b.-di** dükkan kapandı; 3. bent yapılmak, duvar çekilmek: **deryanıñ öni b.-di** ırmağın önüne bent yapıldı; **howlınıñ daşı hayat bilen b.-di** avlunun etrafı duvarla çevrildi.

BEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **bekle-.**

BEKLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **bekle-.**

BEKLET- *et. ç. bk.* **bekle-.**

BEKLİ *s.* 1. kapalı, kilitli: **b. gapı** kapalı kapı; 2. bentli, duvarlı: **suwıñ öñi b.** suyun önü bentli; 3. kapalı, kesik: **yol b.** yol kapalı.

BEKRE *a.* mersin (balığı): **b.-işbili** mersin havyarı; *zool.* **b.-ler maşgalası** mersinler, mersinbalığıgiller.

BELA (bela:) *a.* 1. bela, felaket: **b. duçar bol-, b. sataş-, b. uçra-, b. yoluk-** belaya uğramak; **başa b. bol-** başa bela olmak; **b.-dan gutar-** beladan kurtarmak; **b.-dan gutul-** beladan kurtulmak; 2. *mec.* **b. yalı adam** tehlikeli adam, belalı; **b.-nıñ körügi** yangına körükle varan, olay çıkartan; **tebigı b.** doğal afet (deprem vb. gibi).

BELENT *s.* 1. yüksek, ulu: **b. dag** yüksek dağ; 2. ince, tiz (ses hak.): **b. nota** tiz nota; 3. *mec.* yüce, yüksek: **b. maksat** yüce amaç; **b. mertebe** yüksek ünvan;

mertebäñ b. bolsun! çok saygıdeğer olasın!

BELENTLİK *a.* yükseklik: **elyetmez b.** erişilmez yükseklik; **miiñ metr b.-e çık-** bin metre yüksekliğe çıkmak; **yokarı b.-de uç-** çok yüksekten uçmak.

BELET *s.* iyi bilen, iyi bilir, aşina: **biz muña b.** biz bunu iyi biliriz; **bu köçä men b.** bu sokağı iyi bilirim; **çöle b. garrı** çölü iyi bilen ihtiyar; **yola b. adam** yolu iyi bilen adam.

BELETÇİLİK *a.* iyi bilirlik, aşinalık: **meniñ bu yerlere b.-im yok** ben bu yerlere aşina değilim.

BELGİ *a.* 1. damga, marka; 2. im, işaret: *gr.* **dıngı s.-leri** noktalama işaretleri; gr. **yüzlenme b.-si** ünlem işareti; *gr.* **sorag b.-si** soru işareti; **yol b.-leri** yol işaretleri; 3. im, işaret, nişan: **b. et-** işaretlemek, nişan koymak; **b. goy-** işaret etmek, not etmek; 4. not, derece: **oñat b.-ler al-** iyi notlar almak: **biz okayan kursumızı oñat b.-ler alıp gutardık** biz kursu iyi notlar alarak bitirdik.

BELGİLE- *eyl.* 1. damgalamak: **malları b.-** hayvanları damgalamak; 2. işaretlemek, koymak.

BELGİLEN- *ed. ç. bk.* **belgile-.**

BELGİLET- *et. ç. bk.* **belgile-.**

BELGİLİ *s.* 1. damgalı, markalı; 2. imli, işaretli.

BELİN: b. al- a. ürkmek, korkmak: **ol bir zatdan b. alan yalı** o bir şeyden korkmuş gibi; b. tiksinti, nefret duymak; **b. ber-** yangını körüklemek, yangına körükle gitmek.

BELKİ *bel.* belki: **b. men hem gelerin** belki ben de gelirim; **b. ol sırkavlandır** belki o hastalanmıştır; **b. ol yadından çıkarandır** belki o unutmuştur.

BELLE- *eyl.* 1. işaret koymak, işaretlemek: **galam bilen b.** kalemle işaretlemek; **men kitabıñ gızıklı yerlerini b.-dim** kitabın ilginç yerlerini işaretledim; 2. belirlemek: **birini başlık edip b.-** birini başkan olarak belirlemek; **makalanıñ kemçiliklerini b.-** makalenin eksiklerini belirlemek; 3. kutlamak: **şahırıñ elli yaşınıñ dolmagını b.-** şairin elli yaşını doldurmasını kutlamak.

BELLEN- *ed. ç. bk.* **belle-.**

BELLENİL- *ed. ç. bk.* **bellen-.**

BELLEŞ- *işt. ç. bk.* **belle-.**

BELLEŞDİR- *stk. ç. bk.* **belle-.**

BELLEŞİK *a.* 1. anlaşma, sözleşme: **bir yeri b. et-** bir yerde buluşmak için anlaşmak; 2. görüşme, buluşma, randevu.

BELLET- *et. ç. bk.* **belle-.**

BELLİ *s.* 1. belli, bilinen: **b. zat** bilinen şey; **onuñ keseli b.** onun hasta olduğu belli; 2. ünlü, meşhur: **b. şahır** ünlü şair; 3. belirli: **b. yagdaylarda** belirli durumlarda; **b. bir vagtda tur-** belirli bir saatte kalkmak § **b. bahası yok** fiyat biçilmez, pek değerli, çok güzel; **b.-sini et-** kesin bir karara varmak.

BELLİK *a.* 1. *bk.* **belgi**; 2. not, düşünce: **tankıdı b.-ler** eleştirel notlar; 3. not, dipnot: **tekste b. ber-** metne dipnot koymak.

BENT I *a. ed.* bent, kıta; koşa, beyit.

BENT II *a.* 1. baraj, bent: **b. gur-/sal-** baraj yapmak; 2. *mec.* engel, mania; 3. *mec.* bağımlı, boyun eğen: **b. et-** bağımlı kılmak, boyun eğdirmek, bendetmek.

BENTLE- *eyl.* 1. baraj yapmak: **deryanıñ öñüni b.-** barajla ırmağın suyunu tutmak, ırmağa baraj yapmak; 2. *mec.* kendine bağımlı kılmak, bağlamak, bendetmek.

BENZİN *a.* benzin: **b. bakı** benzin deposu; **b. ısı** benzin kokusu; **b. kolonkası** benzin istasyonu; **aviatsiya b.-i** uçak benzini.

BEÑ *a.* uyuşturucu, esrar.

BEÑKEŞ *s.* esrarkeş.

BER- *eyl.* 1. vermek: **akıl b.-** akıl vermek, öğüt vermek; **at b.-** ad vermek; **azatlık b.-** özgürlük vermek; **can b.-** can vermek, ölmek; **derman b.-** ilaç vermek; **dınç b.-** istirahat vermek; **gövün b.-** gönül vermek; **güyç b.-** güç vermek; **karz b.-** ödünç vermek; **kömek b.-** yardım etmek; **salamı b.-** selam vermek; **söz b.-** söz vermek: **ol beren sözünde durmayar** o verdiği sözde durmuyor; **üste b.-** üste vermek; 2. bir şeyi yerine getirmek: **ekzamen b.-** sınav vermek; 3. birine iş vermek; **sorag b.** soru sormak; **yol b.-** yol vermek; 4. kızı evlendirmek, kocaya vermek: **gızıñızı kime b.-diñiz?** kızınızı kime verdiniz? 5. neden olmak: **azar b.-** rahatsızlık vermek, incitmek, ağrıtmak: **dişlerim a. b.-yär** dişlerim rahatsızlık veriyor; 6. görevlendirmek: **iş b.-** iş vermek; 7. iyi davranmak: **yüz b.-** yüz vermek, şımartmak; 8. yardımcı eylem görevinde: **aydıp b.-** anlatmak; **alıp b.-** a. alıp vermek; b. satın almak; **yazıp b.-** yazıp bitirmek § **baş b.-** uysal davranmak, uslu olmak; **bil b.-** eğilmek, bükülmek; **el-ele b.-ip işle-** el ele verip çalışmak, çalışmada işbirliği yapmak; **gara b.-** görünmek: **bir gara b.-di de, gitdi** bir göründü ve gitti.

BERBAT (berba:t) *s.* 1, yıkılmış, mahvolmuş, harap olmuş: **b. bolan yurt** yıkılmış ülke; 2. bozulmuş, bozuk: **b. maşın** bozuk makina; **b. yatan gurallar** bozuk silahlar § berbat, kötü: **onuñ halı b.** onun durumu kötü.

BERCAY (berca:y): b. bol- yerine getirilmek, gerçekleşmek: **onuñ edyän arzuvı b. boldı** onun dileği gerçekleşti; **b. et-** a. yerine getirmek: **borcuñı b. et-** borcunu ödemek; **ol buyrugı b. etdi** o buyruğu yerine getirdi; b. korumak: **düzgün-tertibi b. et-** düzeni korumak.

BERÇ *a.* şiş, şişkinlik: **b. bol-** a. sertleşmek, katılaşmak: b. bıkmak, usanmak.

BERÇİK- *eyl.* bıkmak, usanmak: **bu nahardan men b.-dim** bu yemekten bıktım.

BERÇİN *a.* perçin: **b. çekici** perçin çekicisi **b. poladı** perçin çeliği.

BERÇİNLE- *eyl.* perçinlemek.

BERDAŞLI(berda:şlı) *s.* 1. sağlam, dayanıklı; 2. sağlam, sıhhatli: **b. beden** sağlam vücut, güçlü kuvvetli vücut.

BEREKELLA (berekella:) *ünl.* aferin! **b. yigitler!** aferin, gençler! ; **hay b.!** bravo!.

BEREKET *a.* bereket, bolluk, zenginlik: **b. tap-** bolluk, bereket bulmak; **hereketde b.** harekette bereket vardır; **b. bersin!** bereket versin!.

BEREKETLİ *s.* 1. bereketli, bolluk içinde, zengin: **b. yurt** zengin ülke; 2. bol ürün veren: **b. topraklar** bereketli topraklar; 3. besleyici: **b. nahar** besleyici yemek.

BERGİ *a.* borç: **onuñ maña biraz b.-si bar** onun bana biraz borcu var; **b. et-** borçlanmak; **bergä bat-** borca batmak; **b.-den çık-** borçtan kurtulmak; **b.-ñi üz-** borcunu ödemek.

BERGİDAR (bergida:r) *s.* borçlu: **b. bol-** borçlu olmak; **b. et-** borçlandırmak.

BERGİLİ *bk.* **bergidar.**

BERHİZ (berhi:z) *a.* perhiz: **b. iymiti** perhiz yemeği; **b. sakla-** perhiz tutmak; **b. saklat-** perhiz ettirmek.

BERİL- *ed. ç. bk.* **ber-.**

BERİM *a.* 1. verme; 2. rüşvet: **b. ber-** rüşvet vermek.

BERİMLİ *s.* cömert, eli açık: **ol gatı b.** adam o çok cömert bir adam.

BERİMSİZ *s.* cimri, hasis: **ol gatı b. adam** o çok cimri bir adam.

BERİŞDİR- *sık. s. bk.* **ber-.**

BERK *s.* 1. sağlam: **b. beden** sağlam vücut; 2. sağlam, dayanıklı: **b. mata** sağlam kumaş, dayanıklı kumaş; 3. ağır, şiddetli (*ceza hak.*): **b. ceza** ağır ceza; 4. *mec.* güçlü, kuvvetli, sağlam: **b. dayanç** güçlü destek; 5. sıkı, sıkıca: **çüyşäniñ agzını b. dık-** şişenin ağzını sıkıca tıkamak; **gapını b. yap-** kapıyı sıkıca kapamak; **biliñi b. guşa-** belini kuşakla iyice sıkmak § **b. uka git-** derin uykuya dalmak; **b. ınanı** sarsılmaz inanç.

BERKARAR (berkara:r) *s.* kararlı: **b. bol-** kararlı olmak.

BERKE- *eyl.* 1. katılaşmak, sertleşmek: **beton b.-di** beton sertleşti; 2. güçlenmek, kuvvetlenmek: **dostluk b.-di** dostluk güçlendi.

BERKİŞ- *işt. ç. bk.* **berke-**; 1. katılaşmak, sertleşmek; 2. güçlenmek: **halkların dostlugı b.-yär** halkların dostluğu güçleniyor.

BERKİT- *et. ç. bk.* **berke-.**

BERKLE- *eyl.* sağlamlaştırmak, sıkılamak.

BERKLEŞ- *eyl.* 1. sağlamlaşmak, sıkılaşmak; 2. köklenmek, kökleşmek, kökü tutmak; 3. pekişmek (sağlık hak.)

BERKLET- *et. ç. bk.* **berkle-.**

BERKLİK *a.* 1. katılık, sertlik; dayanıklılık: **matanıñ b.-i** kumaşın dayanıklılığı; 2. *mec.* fazlalık, çokluk: **talabıñ b.-i** isteğin çokluğu; 3. *mec.* ağırlık (ceza hak.).

BES *bel.* yeter: **oña oyun bolsa b.** ona yalnızca oyun yeter; **b. et-** a. bitirmek, yeter bulmak: **işi b. et-** işe son vermek; b. son vermek, kesmek: **ol bize gelmesini b. etdi** o bize gelmeyi kesti; **gürrüñiñizi b. ediñ!** konuşmanıza son verin!

BES-BELLİ *bel.* besbelli, apaçık: **onuñ yıgnaga gelmecekligi b.** onun toplantıya gelmeyeceği besbelli.

BES-BETER *bel.* daha çok, daha fazla.

BESLE- *eyl.* 1. süslemek: **gelin b.-** gelin süslemek; 2. giydirmek, donatmak: **dostuñı yola b.-** dostunu yolculuk için donatmak; 3. hazırlamak, hazır etmek (silahlar hak.) § **arzuv b.-** hayal etmek, düş kurmak.

BESLEN- *dön. ç.bk.* **besle-**; süslenmek, kendini süslemek: **ol b.-ip toya gitdi** o giyinip kuşanıp düğüne gitti.

BET *s.* 1. kötü, fena: **b. adam** kötü adam; **b. hıyal** kötü niyet; 2. yaramaz, afacan: **b. oglan** yaramaz çocuk; **b. bol-** kötü olmak, yaramaz olmak.

BETBAGT *s.* talihsiz, bedbaht: **b. adam** talihsiz adam; **b. ene** talihsiz anne; **b. bol-** talihsiz olmak.

BETBAGTÇILIK *a.bk.* **betbagtlık.**

BETBAGTLIK *a.* talihsizlik, felaket: **b. neticesinde** talihsizlik sonucu olarak; **tebigı b.** doğal felaket; **b.-a duçar bol-** felakete uğramak.

BETER *bel.* 1. daha çok, daha fazla: **öñküden b.** öncekinden daha çok; **has b.** daha çok, özellikle; 2. beter, daha kötü: **mundan b.** bundan daha kötü; **b.-den b.-i bar** beterin beteri var; **b.-inden gorasın!** beterinden korusun! ; **bäş b.** çok kötü, daha kötü.

BETEŞLE- *eyl.* daha kötülemek, daha da kötüye gitmek: **kesel b.-di** hastalık daha da kötüye gitti; **sırkavıñ yagdayı b.-yär** hastanın durumu daha kötüye gidiyor; **ol öñküsinden hem b.-di** o öncekinden de çok kötüledi.

BETERLEN- *dön. ç. bk.* **beterle-.**

BETERLEŞ- *işt. ç. bk.* **beterle-**; daha kötü duruma gelmek (hastalık hak.).

BETERLET- *et. ç. bk.* **beterle-.**

BETGELŞİK *s.* çirkin, tipsiz: **b. adam** çirkin adam; **b. cay** çirkin yapı; 2. kötü, kaba: **b. oynavaç** kötü oyuncak.

BETGILIK *s.* kötü huylu, kötü karakterli: **b. adam** kötü huylu adam.

BETGÜMAN (betgüma:n) *s.* şüpheci, kuşkucu: **men bu işe b.** ben bu işten şüpheliyim; **b. bol-** şüphe etmek, şüphesi olmak; **b. gara-** şüpheci davranmak.

BETGÜMANLIK (betgüma:nlık) *a.* kuşkuculuk, şüphecilik, şüphe etmeklik: **b. bilen gara-** şüpheci davranmak, şüphe ile bakmak.

BETLİK *a.* alçaklık, rezillik, namussuzluk: **b. et-** şirretlik etmek, rezalet çıkarmak.

BETNAM (betna:m) *s.* utanmaz, rezil, namussuz: **b. adam** utanmaz adam.

BETNEBİS *s.* açgöz, tamahkar, gözü doymaz, cimri: **b. bol-** cimri olmak, tamahkar olmak.

BETNİYET *s.* kötü niyetli: **b. adam** kötü niyetli adam.

BETNİYETLİK *a.* kötü niyetlilik: **b.-de ayıplanmak** kötü niyetlilikle suçlanmak; **b. bilen ayt-** kötü niyetle söylemek; **bir zadı b.-den et-** bir şeyi kötü niyetle yapmak.

BETON *a.* beton: b.-dan **salnan desga** beton yapı; **b. zavodı** beton fabrikası.

BETONLA- *eyl.* betonlamak, beton dökmek: **fundamenti b.-** temele beton atmak.

BETONLAN- *ed. ç. bk.* **betonla-**; betonlanmak: **köçeler b.-dı** sokaklar betonlandı.

BEYAN (beya:n) *a.* beyan, açıklama, anlatım: **dokladıñ gısgaça b.-ı** bildirinin kısa açıklaması; **b. et-** açıklamak: **hayışıñı yazmaça b. et-** dileğini yazılı olarak bildirmek; **b. edil-: pikir yalñış b. e.-ipdir** fikir yanlış anlatılmıştır.

BEYANNAMA (beya:nna:ma. *a.* 1. açıklama, anlatma, özetleme: **b. yaz-** açıklama yazmak; 2. bildiri, demeç: **delegatsiyanıñ b.-sı** delegasyonun bildirisi, **hökümetiñ b.-sı** hükümet bildirisi.

BEYGEL- *eyl.* yükselmek, artınak: **yapda suv b.-di** arıkta su yükseldi; **şäherde caylar güngünden b.-yär** şehirdeki binaların sayısı her gün biraz daha artıyor.

BEYGELT- *et. ç. bk.* **beygel-**; **sen meniñ üstüme sesiñi b.-ip gıgırma!** sen bana sesini yükselterek bağırma!

BEYHUDA (beyhu:da) *s.* 1. boşuna, beyhude: **b. çemeleniş** boşuna çabalayış; 2. gerçekleşmeyecek: **b. umıtlar** gerçekleşmeyecek umutlar; 3. boş, saçma: **b. gep** palavra; **b. gürle-** saçmalamak.

BEYHUŞ (beyhu:ş) *s.* aklını yitirmiş, kendinden geçmiş: b. **bol-** aklı başından gitmek; **b. et-** uyutmak; **b. derınanı** uyku ilacı.

BEYİ *a. bot.* ayva.

BEYİK *s.* 1. yüksek: **b. caylar** yüksek binalar: **b. daglar** yüksek dağlar; 2. büyük, tanınmış, ünlü: **b. alım** büyük bilgin.

BEYİKLİK *a.* 1. yükseklik: **cayıñ b.-i bäş metr** binanın yüksekliği beş metre; **dağıñ b.-i bäş müñ metr** dağın yüksekliği beş bin metre; 2. yüksek yer, tepe: **b.-iñ añırsındakı oba** tepenin öte yanındaki köy.

BEYLÄK (beylä:k) *bel.* oraya, o tarafa: **ol b. gitdi** o tarafa doğru gitti; **ol yüzüñi b. sovdı** o yüzünü o yana çevirdi.

BEYLE *bel.* böyle, öyle, o kadar: **b. govı zadı nireden aldıñ** böyle güzel şeyi nerden aldın? ; **b. ovadan däl** o kadar da güzel değil; **ol b. etmeli däldi** o böyle yapmamalıydı.

BEYLEKİ *s.* 1. başka: **b. şäherlerde** başka şehirlerde; 2. öte, karşı: **köçäniñ b. tarapı** sokağın karşı tarafı; 3. *ad.* başkası, başkaları: **senden b.-leriñ hemınesi geldi** senin dışında herkes geldi.

BEYLESİ *ad.* 1. (bir şeyin) öbür tarafı, öbür yanı: **b.-ne agdar-** öte yanına döndürmek; **çaganı b.-ne övür-** çocuğu öbür yanına çevirmek; **deryanıñ b.-nde** ırmağın öte tarafında; 2. sonra, daha sonra: **mundan b.-ni hem özüñ bil** bundan ötesini de kendin bil, bundan ötesi senin bileceğin iş.

BEYNİ *a.* 1. beyin: **adamıñ b.-si** adamın beyni; **beynä gan inme** beyin kanaması; **b. çanak** beyin zarı; 2. *mec.* akıl: **b.-si boş adam** akılsız adam; **b.-si yerinde däl** aklı başında değil; **b.-si yuka** aklı kıt, ahmak; **b.-si beke-** aklı gelişmek; **b.-si çaykan-** beyni sarsılmak, aklı başından gitmek.

BEYT- *eyl.* böyle yapmak, öyle yapmak: **b.-mek gerek däl** böyle yapmak gerekmez; **b.-mek siz üçin gelşiksizdir** böyle yapmak size yakışmaz; **b.-ip näme gazandıñız?** böyle yapmakla ne kazandınız?.

BEZ: b. bol- bezmek, bıkmak, usanmak: **men ondan tarap b. boldum ben** ondan bezdim; **b. et-** bıkmak usanmak; *bk.* **bezik-**.

BEZBELTEK *a. zool.* küçük toy kuşu.

BEZDİR- *et. ç. bk.* **bez-**.

BEZE *a. tıp* yılancık: **b. çıkar-** yılancık çıkarmak; **b. keselli** yılancık hastası.

BEZE- *eyl.* 1. bezemek, süslemek: **cayı b.-** odayı süslemek; **zalı gül bilen b.-** salonu çiçeklerle bezemek; **gurcak yalı b.-** kukla gibi süslemek; **köçeleri baydaklar bilen b.-** sokakları bayraklarla süslemek; 2. *mec.* güzelleştirmek, mükemmel yapmak: **adamı zähmet b.-yär** insanı iş güzelleştirir.

BEZEG *a.* 1. süs, süs eşyası, ziynet: **b. dakın-** ziynet takınmak; **gımmat baha b.-ler** pahalı mücevherler; 2. lüks, görkem: **b. zatları** lüks eşya; 3. nakış, resim, motif: **divarıñ yüzüne b. sal-** duvarı resimlerle süslemek.

BEZEL- *ed. ç. bk.* **beze-**.

BEZEMEN *s.* şıklık düşkünü, moda düşkünü, cakacı: **b. yigit** cakacı genç.

BEZEN- *dön. ç. bk.* **beze-**.

BEZEŞ- *işt. ç. bk.* **beze-**.

BEZET- *et. ç. bk.* **beze-**.

BEZGEK *s.* 1. bezmiş, bıkmış, usanmış: **b. bol-** bezmek, bıkmak, usanmak; 2. ürkek, ürkütülmüş, korkutulmuş: **b. mal** ürkek hayvan.

BEZİK- *eyl.* bezmek, bıkmak, usanmak: **sizıñ gürrüñleriñizden men bezigipdirin** sizin konuşmalarınızdan bıktım, usandım.

BEZİKDİR- *et. ç. bk.* **bezik-**.

BEZZAT (bezza:t) *s.* yaramaz, afacan: **b. çaga** yaramaz çocuk, afacan.

BICIKLA-: içi/ yüregi b.- kızmak, öfkelenmek, hırslanmak

yüreği dayanamamak, tahammül edememek: **onuñ sözlerine meniñ içim/yüregim b.-yardı** onun sözlerine öfkeleniyordum.

BIÇGI *a.* bıçkı, testere: **b. bilen kes-** testere ile kesmek.

BIÇGILA- *eyl.* testere ile kesmek: **agacı b.-** ağacı testere ile kesmek.

BIGIRDA- *eyl.* fokurdamak.

BIGIRDI *a.* fokurtu.

BIKIN *a. anat.* kalça: **iki elini b.-ına ur-** iki elini kalçasına koymak.

BIZMIK *a.* bazlama: **b. bişir-** bazlama pişirmek.

BİABRAY (bia:bray) *s.* rezil, maskara, utandırıcı, yüz kızartıcı: **b. iş** yüz kızartıcı iş.

BİABRAYLIK (bia:braylık) *a.* rezalet: **ondan size b. geler** ondan size rezalet bulaşır; **b.-dan gutul-** rezaletten kurtulmak; **gör, nähili b.!** bak, ne biçim rezalet!

BİACAL (bi:acal) *s.* vakitsiz, vaktinden önce: **b. ölüm** vakitsiz ölüm; **b. öl-** vaktinden önce ölmek.

BİAGIRI (bia:gırı) *s.* kaygısız, düşüncesiz: **b. adam** kaygısız adam; **b. yaşa-** kaygısız yaşamak.

BİAGIRILIK (bia:gırılık) *a.* düşüncesizlik, özensizlik, ihmal: **işde b.-yol bermezlik** çalışırken ihmale yol vermemek.

BİAKIL (bi:akıl) *s.* akılsız: **b. yigit** akılsız genç.

BİALAÇ (bi:ala:ç) *s.* 1. umutsuz, çaresiz: **b. yagday** çaresiz durum; 2. aciz, beceriksiz: **b. adam** aciz adam; 3. *bel.* ister istemez: **ol b. ızına övrüldi** o ister istemez arkasına döndü; **b. razılaş-** ister istemez kabul etmek.

BİARMAN (bi:a:rma:n) *s.* hoşnut, memnun, yerine gelmemiş dileği kalmayan: **b. bol-** hoşnut olmak; **b. öl-** gözü arkada kalmadan ölmek.

BİBAŞ (bi:baş) *s.* 1. terbiyesiz, görgüsüz: **b. çaga** görgüsüz çocuk; **b. ös-** görgüsüz yetişmek; 2. başsız, düzensiz: **b. maşgala** başsız, düzensiz aile.

BİBAŞLIK (bi:başlık) *a.* 1. eğitim ve görgü eksikliği, görgüsüzlük; 2. düzensizlik, başıboşluk: **b. et-** düzeni bozmak, düzensizlik yaratmak.

BİBAT (bi:ba:t) *s.* 1. yıkık, harap: **b. bolan caylar** yıkık evler; 2. bozuk: **gurallar b. halda** teçhizat bozuk durumda.

BİBLİOGRAFİK *s.* kaynakça ile ilgili: **b. görkezici** kaynakça dizini; **b. yıgındı** kaynakça kitabı.

BİBLİOGRAFİYA *a.* kaynakça, bibliyografya: **b. düzüci** kaynakça düzenleyen.

BİCAY (bi:ca:y) I *s.* 1. rahatsız: **b. orun** rahatsız yer; 2. yersiz, isabetsiz, yakışıksız: **b. gürrüñ** yersiz konuşma.

BİCAY (bi:ca:y) II *bel.* çok: **b. govı** çok güzel; **ol b. köp işledi** o pek çok çalıştı; **sen maşını b. gatı süryärsiñ** sen otomobili çok hızlı sürüyorsun.

BİCE (bi:ce) *a.* kura: **b. at-** kura çekmek; **näme meniñ b.-me çıkdımı?** benim kurama bir şey çıktı mı?.

BİCEDEŞ (bi:cedeş) *s.* kuraya katılan.

BİCİN (bi:cin) *esk. a.* maymun: **b. yılı** maymun yılı.

BİÇ- *eyl.* 1. biçmek, kesmek: **köynek b.-** gömlek biçmek; 2. iğdiş etmek: **goçı b.-** koçu iğdiş etmek.

BİÇAK (bi:çak) *bel.* çok, fazla: **b. agır iş** çok ağır iş; **b. gızıklı kitap** çok ilginç kitap; **b. govı adam** çok iyi adam; **b. güyçli cuvan** çok güçlü genç; **b. köp** pek çok; **b. ulı** çok büyük, koca, kocaman; **b. begen-** çok sevinmek; **b. govı gör-** çok sevmek; **b. köp geple-** pek çok konuşmak; b. **köp işle-** pek çok çalışmak.

BİÇÄRE (bi:çä:re) *s.* biçare, yoksul, fakir, sefil: **b. adam** biçare adam.

BİÇEME (bi:çeme) *s.* rahatsız, uygunsuz, yakışıksız: **bu yer maña b.** bu yer benim için rahat değil; **seniñ sözüñ b. däl** senin sözün yersiz değil.

BİÇİK *s.* iğdiş edilmiş, iğdiş: **b. öküz** iğdiş öküz.

BİÇİL- *ed.ç. bk.* **biç-**; 1. biçilmek: **köynek b.-di** gömlek biçildi; 2. iğdiş edilmek: **goç b.-di** koç iğdiş edildi.

BİÇİM *a.* 1. biçim: **b.-i govı** biçimi güzel; 2. model, kesim: **bir b.** aynı model; **bir b.-de tik-** aynı biçimde dikmek.

BİÇİMÇİ *s.* makasçı: **b. ayal** makasçı kız.

BİÇİMÇİLİK *a.* makasçılık mesleği: **b.-tikinçilik kursı** biçki-dikiş kursu.

BİÇİN- *dön.ç. bk.* **biç-**; kendisi için biçmek.

BİÇÜV *a. bk.* **biçim.**

BİDEREK (bi:derek) *s.* 1. boş, boşuna, beyhude: **b. gürrüñ** boş yere yapılan konuşma, boşuna konuşma; **biziñ gürrüñimiz b. bolup çıkdı** konuşmamız boşuna oldu; **b. yere** boş yere; **b. yere pul harçla-** boş yere para harcamak; **vagtını b. geçir-** vaktini boşuna geçirmek; **b. zähmet çek-** boşuna zahmet çekmek; 2. işe yaramaz, elverişsiz, kötü: **b. adam** beş para etmez adam; 3. saçma: **bu zatlarıñ hemmesi b.** bunların hepsi saçma.

BİDİN (bi:di:n) I *s.* dinsiz, ateist: **b. bol-** dinsiz olmak.

BİDİN (bi:di:n) II *s.* izinsiz, müsadesiz: **b. çıkıp git-** izinsiz çıkıp gitmek; **olar menden b. hiç iş etmeli däl** onlar benden izinsiz hiçbir iş yapmamalılar.

BİDÜZGÜN (bi:düzgün) *s.* 1. disiplin altına girmeyen, disiplinsiz: **b. okuvçı** disiplinsiz öğrenci; 2. düzensiz, nizamsız: **b. hereket** düzensiz hareket.

BİDÜZGÜNLİK (bi:düzgünlik) *a.* 1. disiplinsizlik: **b. et-** disipline uymamak; 2. düzensizlik, karmaşa, kaos: **ol yerde henizem b.** orada hala düzensizlik (var).

BİEDEP (bi:edep) *s.* edepsiz, terbiyesiz: **b. oglan** edepsiz

oğlan; **b. bol-** edepsizce davranmak.

BİEDEPLİK (**bi:edeplik**) *a.* edepsizlik: **b. et-** edepsizlik etmek.

BİGADIR (**bi:gadır**) *s.* 1. değer bilmez, kadir kıymet bilmez: **b. adam** kadir kıymet bilmez adam; 2. değersiz, değeri düşük: **bu zatlar imdi b. bolupdır** bu şeyler şimdi değersiz oldu.

BİGAM (**bi:gam**) *s.* gamsız, kaygısız: **b. bol-** gamsız, kedersiz olmak; **b. yaşayış** kaygısız yaşam.

BİGAPIL (**bi:ga:pıl**) *s. bel.* 1. birdenbire, ani, ansız, beklenmedik: **b. çozuş** ani saldırı, baskın; **üstüni b. bas-** gafil avlamak; 2. bilgisiz, habersiz: **dünyäden b.** dünyadan habersiz; **sen bu zatlardan b.-mıdıñ?** sen bunlardan habersiz miydin? **b. yör-** her şeyden habersiz yaşamak.

BİGAPILLIK (**bi:ga:pıllık**) *a.* 1. beklenmedik lik, habersizlik, gaflet: **b.-da üstüni basdır-** habersizce üzerine saldırmak, baskın yapmak; 2. bilgisizlik, bilgisiz olma durumu.

BİGAYRAT (**bi:gayra:t**) *s.* korkak, yüreksiz, tabansız, ödlek: **b. adam** korkak adam; **äl, b. ekeniñ-ov!** amma da ödleksin ha!.

BİGAYRATLIK (**bi:gayra:tlık**) *a.* korkaklık, yüreksizlik, tabansızlık, ödleklik: **b. et-** korkak, yüreksiz davranmak; **seniñ munıñ b. bolyar** senin bu yaptığına ödleklik derler.

BİGELŞİK (**bi:gelşik**) *s.* 1. çirkin: **b. görnüş** çirkin görünüş; 2. kaba, bayağı, adi, zevksiz: **b. zat** bayağı şey; 3. *mec.* yakışıksız, çirkin: **b. iş** yakışıksız hareket.

BİGEÑEŞ (**bi:geñeş**) *s.* anlaşmaya varılmamış, mutabık kalınmamış: **b. çıkıp git-** anlaşmaya varmadan çıkıp gitmek.

BİGÜMAN (**bi:güma:n**) *s.* şüphesiz: **b. fakt** şüphe götürmez gerçek.

BİGÜNÄ (**bi:günä:**) *s.* 1. günahsız: **b. çaga** günahsız çocuk; 2. suçsuz, masum.

BİHABAR (**bi:habar**) *s.* habersiz, bilgisiz: **men b.** benim haberim yok; **oł hemme zatdan b.** o her şeyden habersiz; **b. bol-** habersiz olmak; **b. gal-** habersiz kalmak.

BİHAL (**bi:ha:l**) *s.* halsiz, güçsüz, zayıf, cılız: **b. bolup yat-** güçsüz ve mecalsiz olarak yatmak.

BİHAYA (**bi:haya:**) *s.* utanmaz, hayasız, edepsiz: **b. adam** utanmaz adam; **b. bol-** hayasız olmak § **hay, b.!** hay, yüzsüz!.

BİHEPBE (**bi:hepbe**) *s.* tembel, avare: **b. adam** avare; **b. bol-** avare olmak, tembel olmak.

BİHOVATIR (**bi:hova:tı:r**) *s.* tehlikesiz, zararsız: **b. yel** tehlikesiz rüzgar.

BİIGTIYAR (**bi:ıgtıya:r**) *bel.* farkında olmadan, bilincinde olmadan: **b. yılgır-** elinde olmadan gülümsemek.

BİINCALIK (**bi:ı:ncalık**) *s.* endişeli, telaşlı, rahatsız, huzursuz: **meni b. etmäñ!** beni huzursuz etmeyin! ; **gicäni b.-lı geçir-** geceyi huzursuz geçirmek.

BİINSAP (**bi:ınsa:p**) *s.* 1. vicdansız, küstah, yüzsüz, hayasız; 2. insafsız: **b. bol-** küstahça davranmak, insafsız olmak.

BİINSAPLIK (**bi:ınsa:plık**) *a.* 1. küstahlık: **bu nähili b.!** bu ne küstahlık! ; **b. et-** küstahlık etmek; 2. insafsızlık.

BİKANUN (**bi:ka:nu:n**) *s.* yasaya aykırı, kanunsuz: **b. hereketler** yasaya aykırı davranışlar; **b. edilen iş** yasaya aykırı iş.

BİKARAR (**bi:kara:r**) *s.* kaygılı, telaşlı, sabırsız: **b. adam** kaygılı adam, telaşlı adam; **b. bol-** kaygılanmak; **b. bolmañ!** kaygılanmayın! ; **b. gövün** kaygılı gönül.

BİKÄR (**bi:kä:r**) *s.* 1. işsiz: **b. adam** işsiz güçsüz adam; **b. gezip yör-** işsiz dolaşmak; **b. otur-** işsiz güçsüz oturmak; 2. boş, yararsız, faydasız: **b. gürrüñ** boş konuşma, gevezelik; **b. yere gaharlan-** boş yere kızmak.

BİKÄRLİK (**bi:kä:rlik**) *a.* işsizlik: **b-den ir-** işsizlikten canı sıkılmak.

BİL (**bi:l**) *a.* 1. bel: **ince b.** ince bel; **b.-im agıryar** belim ağrıyor; **b.-iñ bükül-** beli bükülmek; **b.-iñi guşa-** a. beline kemer kuşanmak; b. *mec.* çalışmaya hazırlanmak; **b.-iñi yaz-** belini doğrultmak; 2. (ağaç) gövdesi § **b. açıl-** aybaşı olmak; **b. bagla-** bel bağlamak, çok şey ummak, ümit etmek; **b. ber-** bel vermek, ortadan eğilmek, bükülmek; **b. yaz-** dinlenmek, yorgunluk almak.

BİL- *eyl.* 1. bilmek: **men onı govı bilyärin** ben onu iyi bilirim; **sen b.-sediñ!** eğer bilseydin! ; **yatdan b.-** ezbere bilmek, ezberden bilmek; 2. öğrenmek: **hakıkatı b.-** gerçeği öğrenmek; **onuñ gelenini men düyn b.-dim** onun geldiğini ben dün öğrendim; **olar biziñ sırımızı b.-ipdirler** onlar bizim sırrımızı öğrenmişler; 3. *temel eylemin -p'li ulaç biçiminden sonra gelerek güçyeterliği anlatır:* **aydıp b.-** söyleyebilmek; **gürläp b.-** konuşabilmek; **kömek berip b.-** yardım edebilmek; **okap b.-** okuyabilmek; **yüzüp b.-** yüzebilmek § **özüñ b.!** sen bilirsin! ; **b.-eniñden galma!** dilediğin gibi yap! elinden geleni yap!

BİLAGIRI (**bi:ła:ğırı**) *a. tıp* bel ağrısı.

BİLBAG (**bi:lba:ğ**) *a.* 1. kuşak, kemer: **gayış b.** kayış kemer; 2. kolan: **b.-nı çek-** kolanı sıkmak.

BİLBİL *a. zool.* bülbül: **b. ovazı** bülbül sesi; **b. yalı sayra-** bülbül gibi ötmek.

BİLÇEKİ (**bi:lçeki**) *a.* kolan: **b.-ni dart-** kolanı çekmek, germek.

BİLDİR *a.* geçen yıl: **b. hasıl govı bolupdı** geçen yıl ürün iyi idi.

BİLDİR- *et. ç. bk.* **bil-**; 1. bildirmek, haber vermek: **vagtında b.-** vaktinde bildirmek; 2. göstermek, belirtmek:

keypihonlık b.- arzu göstermek; **minnetdarlık bildirmek** minnettar olduğunu belirtmek; **sen öz hovsalañı oña b.-me** sen heyecanını ona belli etme; **sır b.-mezlik** sır vermemek; 3. belirmek, belli olmak, aşikar olmak: **dañ b.-ip başladı** tan yeri ağarmaya başladı; **onuñ sapagına tayyarlanmadığı b.-ip dur** belli ki dersine hazırlanmamış.

BİLDİRKİ *s.* geçen yılki: **b. hasıl** geçen yılki ürün.

BİLE *bel.* birlikte, beraber: **b. işle-** birlikte çalışmak; *bk.* **bilen.**

BİLEK *a. anat.* bilek: **b. süñki** bilek kemiği.

BİLEKSE *a.* düğüm.

BİLELEŞ- *eyl.* birleşmek, birlik olmak, bir araya gelmek: **duşmana garşı b.-** düşmana karşı birleşmek.

BİLELİK *a.* birliktelik, beraberlik: **biz b.-iñ tarapdarıdırıs** biz birlikten, beraberlikten yanayız.

BİLEN 1. *il.* ile, -la/-le: 1. **bar güyci b.** var gücü ile, **çayı gant b. iç-** çayı şekerle içmek; **çemçe b. iydir-** kepçe ile yedirmek; **güyç b. ınen hem siziñ b. gitcek** ben de sizinle gideceğim; **onuñ b.** onunla, **şunuñ b.** bununla, bununla birlikte; **güyç b.** güç kullanarak, zorla, cebren; **hayış b.** istekle, **höves b.** hevesle; **sabırsızlık b.** sabırsızlıkla; 2. *bağ.* **kakam b. ecem** babamla annem; **yer b. gök** yer ile gök; **yigit b. gız** delikanlı ile kız § **güni b.** bütün gün, gün boyunca; **gışı b.** bütün kış, kış boyunca; **güyzüñ düşmegi b.** sonbahar gelince.

BİLESİGELİCİ *s.* meraklı: **b. çaga** meraklı çocuk.

BİLESİGELİCİLİK *a.* merak: **b. bilen seret-** merakla seyretmek.

BİLET *a.* 1. bilet: **avtobus b.-i** otobüs bileti; **otlı b.-i** tren bileti; **b.-siz yolagçı** biletsiz yolcu; 2. belge: **ekzamen b.-i** sınava giriş belgesi; **çagırış b.-i** çağrı mektubu, davetiye.

BİLEV *a.* biley: **b. daşı** biley taşı.

BİLEZİK *a.* bilezik.

BİLGEŞLEYİN *bel.* bile bile, kasıtlı olarak: **b. ayt-** bile bile söylemek; **b. eglen-** bile bile geç kalmak; **b. et-** bile bile yapmak: **ol munı b. edyär** o bunu bile bile yapıyor.

BİLGİÇ *s. bk.* **bilgir.**

BİLGİR *s.* bilgiç, akıllı, kahin: **b. adam** akıllı adam.

BİLGİRLİK *a.* öngörü, basiret, zeka: **b. görkez-** basiret göstermek.

BİLGUŞAK (bi:lguşak) *a.* kemer; kuşak: **dokama b.** dokuma kuşak.

BİLİM *a.* 1. öğrenim, tahsil: **b. al-** öğrenim görmek; **orta b.** orta öğrenim; **yokarı b.** yüksek öğrenim; 2. bilgi, bilgiler, malumat: **çuññur b.** derin bilgiler, geniş malumat; 2. bilim, ilim: **b. öyi** bilim kurumu; **dil b.-i** dil bilimi.

BİLİMDAR (bilimda:r) *s.* öğrenim görmüş, bilgin, alim: **ol özüñi b. hasaplayar** o kendini bilgin sayıyor.

BİLİMDARLIK (bilimda:rlık) *a.* öğrenim görmüşlük, bilginlik, bilgili olmaklık, bilgiçlik: **b.-da oña tay gelip bilcek hiç kes yokdı** bilimde ona denk gelebilecek hiç kimse yoktu § **b. sat-** ukalalık etmek.

BİLİMLİ *s.* öğrenim görmüş, öğreninli: **b. yigit** eğitimli genç.

BİLİMSEK *s.* yalnızca okuma yazması olan, bilgiç, bilgiçlik taslayan: **b. adam** bilgiç adam.

BİLİMSİRE- *eyl.* ukalalık etmek, akıl hocalığı yapmak.

BİLİN- *ed. ç. bk.* **bil-**; bilinmek, anlaşılmak: **imdi onuñ kimdigi b.-di** şimdi onun kim olduğu anlaşıldı; **yalñışlıklar b.-di** hatalar meydana çıktı.

BİLİŞ- *işt. ç.bk.* **bil-**; karşılıklı bilmek, anlamak: **bir-biriñ hal-yagdayını b.-** birbirilerinin durumlarını karşılıklı olarak bilmek.

BİLKASTDAN *bel.* bile bile, bilerek: **olar b. şeyle edyärler** onlar bile bile böyle yapıyorlar.

BİLMEDİKSİRE- *eyl.* kendini bilmiyormuş gibi göstermek.

BİLMEZLİK *a.* bilmezlik, bilmeneklik: **onuñ munı b.-i mümkin däl** onun bunu bilmemesi olanaksız.

BİMAHAL (bi:mahal) *s.* zamansız, vaktinden önce: **b. aradan çık-** vakitsiz ölmek; **sovuk b. düşdi** hava vaktinden önce soğudu; **yagınır b. yagyar** yağmur zamansız yağıyor; **b. gıgıran tovuk yalı** vakitsiz öten horoz gibi.

BİMAKSAT (bi:maksat) *s. bel.* amaçsız: **b. adam** amaçsız adam; **b. edilen** iş amaçsızca yapılan iş; **b. gez-** amaçsız dolaşmak.

BİMAMLA (bi:ma:mla. *s.* 1. haksız, adaletsiz, hatalı, yanlış: **b. gör-** haksız görmek; **sen b.** sen haksızsın; 2. kabahatli, suçlu: **bu işde sen b.** bu işte kabahat senin.

BİMAMLALIK (hi:ma:mlalık) *a.* 1. haksızlık: **bu işde onuñ b.-ı subut edildi** bu işte onun haksız olduğu kanıtlandı; 2. suç, suçluluk: **b.-ñı boyun al-** suçlu olduğunu kabul etmek.

BİMANI (bi:ma:nı) *s. bel.* anlamsız, anlamsızca, saçma: **b. gürle-** anlamsızca konuşmak; **b. patarrakı** anlamsız gevezelik.

BİMASLAHAT (bi:maslahat) *s.* danışıksız, danışmadan yapılan: **b. hiç zat etmeñ** danışmadan hiçbir şey yapmayın; **b. sövda** tümüyle danışıksız anlaşma.

BİMAZA (bi:maza:) *s.* 1. yaramaz: **b. oglan** yaramaz oğlan; 2. rahatsız, canlı, kıpırdak, telaşlı, kaygılı: **b. et-** rahatsız etmek; **b. yat-** kaygılı yatmak § **agzı b.** gebe, hamile.

BİMAZALAN- (bi:maza:lan-) *eyl.* rahatsız olmak: **hemişe b.-ıp otur-** daima kaygılı olmak; **sen b.-ma, men özüm ederin** sen rahatsız olma, ben kendim yaparım.

BİMAZALAŞ- (bi:maza:laş-) *eyl.* 1. yaramazlaşmak: **bu çaga b.-ıpdır** bu çocuk yaramaz olmuş; 2. kötüleşmek, bozulmak: **hova b.-yar** hava bozuluyor.

BİMAZALIK (bi:maza:lık) *a.* 1. yaramazlık: **bu çaga b. edip yöryär** bu çocuk yaramazlık ediyor; 2. huzursuzluk, kaygılılık, heyecan: **b. duy-** heyecanlanmak; 3. yaraınazlık, uygunsuzluk, edepsizlik: **b. et-** a. yaramazlık etmek; b. edepsizce davranmak.

BİMEKAN (bi:meka:n) *s.* 1. evsiz barksız: **b. adam** evsiz barksız adam; 2. *mec.* hafif, ağırbaşlı olmayan, önemsiz, vekarsız: **ol b. adam** o önemsizin teki.

BİMINASIP (bi:mına:sıp) *s.* uygun olmayan: **bu adam bize b.** bu adam bize uygun değil.

BİNA (bina:) *a.* 1. temel: **berk b.** sağlam temel; **cayıñ b.-sı** apartmanın temeli; **düypli b.** temelli yapı; 2. bina, yapı: **b. et-** yapmak, inşa etmek.

BİNAMIS (bi:na:mıs) *s.* 1. utanmaz; 2. namussuz, şerefsiz, onursuz, rezil: **b. adam** namussuz adam; **b. iş et-** şerefsizce bir iş yapmak.

BİNESİP (bi:nesi:p) *s.* nasipsiz, talihsiz: b. **adam** talihsiz adam.

BİNIŞAN (bi:nışa:n) *s.* 1. nişansız, işaretsiz, imsiz; 2. iz bırakmadan: **b. yit-** iz bırakmadan yitmek, kayıplara karışmak.

BİNİKA (bi:nika:) *s.* evlilikdışı: **b. ogul** evlilikdışı doğan çocuk; **b. ayal** nikahsız oturan kadın.

BİNOBAT (bi:no:bat) *s.* sırasız: **b. al-** sırasız olarak almak; **b. gir-** sırasız olarak girmek.

BİNT *a.* sargı: **b. bilen dañ-** sargı ile sarmak.

BİNTLE- *eyl.* sargı ile sarmak: **yaranı b.-** yarayı sarmak.

BİOGRAFİK *s.* özgeçmişle ilgili: **b. povest** özgeçmiş romanı.

BİOGRAFİYA *a.* özgeçmiş, biyografi: **şahır Magtımgulınıñ b.-sı** şair Mahdumkulu'nun özgeçmişi.

BİOLOGİYA *a.* biyoloji: **b. ılmı** biyoloji bilimi; **b. mugallımı** biyoloji öğretmeni; **b. sapagı** biyoloji dersi;.

BİPARH (bi:parh) *s.bel.* kayıtsız, aldırmaz, umursuz, sorumsuz: **b. gara-** kayıtsız davranmak.

BİPERVAY (bi:perva:y) *s.* 1. kayıtsız, pervasız: b. **bol-** kayıtsız olmak; **b. gara-, b. seret-** pervasızca bakmak; 2. kaygısız, gamsız: **b. gez-** gamsız dolaşmak.

BİR *s. a.* 1. bir: **b. atım** (tütün, çay vb.) bir tutam; **b. cüft** bir çift; **b. gezek, b. gayta, b. sapar, b. yol**: bir kez; **b.-iki gezek** bir iki kez; **b. kem otuz** yirmi dokuz; **dörtden b.** dörtte bir; **hepdede b.** haftada bir (kez); **mıhmanlardan b.-i** konuklardan biri; **b. gulagından girip beylekisinden çık-** bir kulağından girip öbüründen çıkmak; 2. *belirsizlik ilgeci olarak:* **b. çaga** bir çocuk; **b. mahal** bir zaman(lar); **b. vagtlar** bir vakitler; 3. tek, yalnız: **b. özi** yalnız kendisi; **öyde b. özüm** evde bir ben varım, yalnızım; **b. ol baryar** yalnız o gidiyor; 4. eşit: **b. cınslı** aynı türden; **b. vagtda** aynı zamanda; **olarıñ yaşı bir** onlar yaşıt § **b. agız** bir lokma; **b. agızdan** hep birden, oy birliği ile; **b. azacık** biraz, birazcık; **b. azdan soñ** kısa bir zaman sonra; **b. başa birden**, hemen; **b. demde** bir anda; **b. hasapdan** bir bakıma: **b. hasapdan ol mamla** bir bakıma o haklı; **b. hili** bir tür, bir türlü: **b. hili düşünip bilmeyärin** bir türlü anlıyamıyorum; **b. ovadan** çok güzel; **b.-den** birden, birden bire; **b.-den b.-i** ikisinden biri.

BİR-BİR (bi:r-bi:r) *bel.* birer birer: **b.-b. ayt-** birer birer söylemek.

BİR-BİRİ (bi:r-bi:ri) *ad.* birbiri: **b.-nc kömek et-** biribirine yardım etmek.

BİRAHAT (bi:ra:hat) *s.* rahatsız, huzursuz: **b. bol-** rahatsız, huzursuz olmak; **b. günler** rahatsız, huzursuz günler.

BİRAZ (bira:z) *s.* biraz: **ol maña b. kömek etdi** o bana biraz yardım etti.

BİRBADA (birba:da. *bel.* hemen, birden, aniden: **ol b. näme diyceğini bilmedi** o birden ne diyeceğini bilmedi.

BİRCA *a.* borsa: **b. dellalı** borsa simsarı; **zähmet b.-sı** iş borsası.

BİRÇAK *bel.* çok önce, çoktan, eskiden: **ol b. geldi** o çoktan geldi.

BİRÇAKKI *s.* bir zamanki, eski: **ol b. vaka** o eski olay.

BİRDEÑ *s.* eşit, aynı: **b. gatnaşık** eşit oran.

BİREHİM (bi:rehim) *s.* acımasız, kalpsiz: **b. adam** acımasız adam.

BİREHİMLEN- (bi:rehimlen-) *eyl.* acımasız olmak.

BİREHİMLİK (bi:rehimlik) *a.* acımasız olma, acımasızlık: **b.-de ayıplan-** acımasız olmakla suçlanmak.

BİREK-BİREGE (bi:rek-bi:rege) *ad.* birbirine, biri öbürüne: **b. kömek et-** birbirine yardım etmek.

BİRENTEK *s.* 1. bazı, bazan: b. **vagt** bazı zaman(lar), bazan; 2. birçok: **b. yagdaylarda** birçok durumda.

BİREYYÄM (bireyyä:m) *bel. bk.* **birvagt.**

BİRGEÑSİ *s.* güzel: **b. zat** güzel şey.

BİRGEÑSİLİK *a.* düzen, nizam, intizam: **öyi b.-de sakla-** evi derli toplu tutmak.

BİRHİLİ (birhi:l) *s. bk.* **birtüysli.**

BİRİ (bi:ri) *ad.* biri, birisi: **b. gapını kakyar** biri kapıyı vuruyor; **b. siz üçin hat goyup gidipdir** biri sizin için mektup bıraktı; **öñde b. şeyle diyipdir** bir zamanlar biri şöyle demiş; **kimdir b.** biri, bir kimse; **b.-ne arkadag bol-** birini desteklemek.

BİRİGİŞ- (bi:rigiş-) 1. birleşmek, kaynaşmak (yavaş yavaş); 2. bir araya gelmek: **b.-ip gez-** birlikte gezmek; **b.-ip işle-** bir araya gelip çalışmak.

BİRİGÜN (bi:ri gün) *s.* yarından sonraki gün: **men b. gelerin** ben yarından sonra gelirim.

BİRİK- (bi:rik-) *eyl. bk.* **birleş-**; 1. birleşmek, katılmak: **sen hem olara b.!** sen de onlara katıl! ; 2.

birleşmek, kavuşmak (boşandıktan sonra: **olar yene b.-ipdirler** onlar yine birleştiler; 3. *mec.* evlenmek.

BİRİKDİR- (**bi:rikdir-**) *et.ç. bk.* **birik-.**

BİRİN-BİRİN (**bi:ri:n-bi:ri:n**) *bel.* birer birer: **b. gürrüñ ber-** birer birer konuşmak; **b. sana-** birer birer saymak; **hemmesini b. tana-** hepsini birer birer bilmek, hepsini su gibi bilmek.

BİRİNCİ (**bi:rinci**) *s.* 1. birinci, ilk: **b. may bayramı** 1 Mayıs bayramı; **b. bol-** birinci olmak; **b. hatarda** ilk sırada; **b. nobatda** ilk olarak, ilk etapta; 2. birinci sınıf, en iyi, en mükemmel: **b. iş** birinci sınıf iş; 3. ilk, ilk kez: **men sizi b. görşüm** ben sizi ilk kez görüyorum.

BİRİNCİDEN (**bi:rinciden**) *bel.* her şeyden önce, bir kez: **b., bu iş üçin pul yok** her şeyden önce, bu iş için para yok.

BİRKEMSİZ *s.* eksiksiz, kusursuz, pürüzsüz: **b. dınç al-** tam anlamiyle dinlenmek; **b. iş** kusursuz iş; **b. tayyar bol-** eksiksiz hazırlanmak; **tabşırıgı b. yerine yetir-** görevi kusursuz yerine getirmek.

BİRKES *ad.* biri, bir kimse: **b. seni sorap geldi** biri seni aradı.

BİRLÄN-İKİLÄN (**birlä:n-ikilä:n**) *bel.* bir-iki, birkaç; bazı: **ol b.-i. mısal getirdi** o birkaç örnek getirdi; **b.-i. adamlar** bazı kimseler.

BİRLEŞ- *eyl.* 1. birleşmek, kaynaşmak; 2. birleşmek, ittifak etmek: **Amerikanıñ B.-en Ştatları** Amerika Birleşik Devletleri; **B.-en Milletler Guraması** Birleşmiş Milletler Teşkilatı ; 3. birleşmek, birbirine bağlanmak: **iki şäher demir yol arkalı b.-di** iki şehir demiryolu ile birbirine bağlandı.

BİRLEŞDİR- *et.ç. bk.* **birleş-.**

BİRLEŞİK *a.* birlik, dernek, topluluk, örgüt: **avçılar b.-i** avcılar derneği.

BİRLEŞME *a.* 1. birleşme; 2. *kim.* bileşim: **elementleriñ b.-si** elementlerin bileşimi.

BİRLİK I *a.* 1. birlik, beraberlik: **garayışlarıñ b.-i** görüş birliği; *fel.* **gapma-garşılıklarıñ b.-i** karşıtlıklar arasındaki birlik; 2. dayanışma: **b. sakla-** dayanışmayı korumak.

BİRLİK II *a.* 1. birim: **agırlık b.-i** ağırlık birimi; **uzınlık b.-i** uzunluk birimi § **b. baba** bir numara, zayıf not; *gr.* **b. san** tekil, teklik.

BİRNÄÇE (**birnä:çe**) 1. *s. bel.* birkaç: **b. gezek gaytala-** birkaç kez yinelemek; **b. okuvçı** birkaç öğrenci; 2. *ad.* bazıları, birkaçı: **b.-ler** bazıları; **olarıñ b.-si** onların birkaçı.

BİRNEME *bel.* biraz: **entek b. vagt bar** henüz biraz vakit var.

BİROVAÇ (**bi:rova:ç**) *s.* başarısız, boşuna, yetersiz: **b. sınanışıklar** başarısız denemeler.

BİROVAÇLIK (**bi:rova:çlık**) *a.* başarısızlık: **geologik gözlegleriñ b.-ı** jeolojik araştırmalarıñ başarısızlığı; **biziñ işimiz b. bilen gutardı** bizim işimiz başarısızlıkla sonuçlandı.

BİRSIDIRGIN (**birsıdırgı:n**) *s.* 1. düzgün, düzenli: **b. akım** düzenli akım; **b. hereket** düzenli hareket; 2. düzgün, uyumlu, ritmik, ahenkli: **b. gepleş-** uyumlu bir biçimde konuşmak.

BİRSIHLI (**birsı:hlı**) *bel.* aralıksız, sürekli: **çaga b. aglap oturdı** çocuk sürekli ağladı; **b. gül-** sürekli gülmek; **b. uka git-** sürekli uyumak, uyuklamak; **yagış b. yagıp durdı** yağmur sürekli yağdı.

BİRTARAPLAYIN *s.* tek yönlü: **b. hereket** tek yönlü hareket.

BİRTÜYSLİ *s.* 1. tekdüze, birörnek, yeknesak: **b. iş** tekdüze iş; 2. aynı: **b. mata** aynı malzeme; 3. tuhaf, garip, acayip: **b. adam** garip adam.

BİRUGSAT (**bi:rugsat**) *bel.* **bu gün bu zala b. girmek bolmayar** bugün bu salona izinsiz girilemez.

BİRVAGT *bel.* 1. çoktan: **institutı ol b. gutarıpdı** enstitüyü o çoktan bitirdi; 2. bir zaman(lar), eskiden: **b. ol güyçli pälvandı** bir zamanlar o güçlü bir güreşçiydi; **bu vaka b. bolupdı** bu olay bir zamanlar olmuştu.

BİRYAN (**birya:n**) *s.* 1. bir, öbür: **işiñ b. ucından başla-** işin bir ucundan başlamak; **yüpüñ b. ucı** ipin bir ucu; 2. bir taraf, bir yan: **ol b. gitmekçi boldı** o bir tarafa gitmeye karar verdi § **işi b. et-** işi bitirmek; **meseläni b. et-** sorunu kesin bir karara bağlamak.

BİRYILLIK *s.* bir yıllık: **b. hasahat** bir yıllık hesap; **b. ösümlikler** bir yıllık bitkiler.

BİSABIR (**bi:sabır**) *s. bel.* sabırsız(ca): **b. garaş-** sabırsızca beklemek.

BİSARPA (**bi:sarpa**) *s.* 1. tutumsuz, savurgan, müsrif: **b. adam** müsrif adam; 2. *bel.* boşuna, boş yere, nafile: **vagtını b. geçir-** vaktini boşuna geçirmek; **puluñı b. harçla-** parasını boşuna harcamak.

BİSEBÄP (**bi:sebä:p**) *s.bel.* nedensiz, sebepsiz, boşuna: **b. gaygı** nedensiz kaygı; **b. gül-** nedensiz olarak gülmek; **b. hovsala düş-** boşuna heyecanlanmak.

BİSERESAP (**bi:seresa:p**) *s.bel.* düşüncesiz(ce), ihtiyatsız(ca): **b. bir zadı et-** bir şeyi düşüncesizce yapmak; **b. hereket** düşüncesiz hareket.

BİSIRAT (**bi:sı:rat**) *s.* 1. çirkin, biçimsiz, yakışıksız: **b. adam** çirkin adam; 2. *mec.* yaramaz (çocuklar hak.).

BİŞ- *eyl.* 1. (yemek vb.) pişmek: **nahar entek b.-mändir** yemek henüz pişmedi; 2. olgunlaşmak: **almalar govı b.-di** elmalar iyice olgunlaştı; 3. yanmak: **onuñ eli b.-di** onun eli yandı.

BİŞGEK *s.* 1. çabuk pişen (et vb.); 2. çabuk olgunlaşan (sebzeler vb.).

BİŞİM *a.* pişim: **bu tüviniñ b.-i govı** bu pirincin pişimi iyidir.

BİŞİR- *et.ç.bk.* **biş-**; 1. pişirmek: **çörek b.-** çörek pişirmek; **nahar b.-** yemek

pişirmek; 2. yakmak, fırınlamak: **eliñi b.-** elini yakmak; gün **b.-ip baryar** güneş ortalığı yakıyor; **kerpiç b.-** kerpiç pişirmek; 3. öğrenmek: **sapagı b.-** dersi öğrenmek.

BİŞİRİL- *ed.ç. bk.* **bişir-**; 1. (yemek) pişirilmek: **öyde palav b.-yär** evde pilav pişiriliyor; 2. (kerpiç vb.) fırınlanmak, yakılmak, pişirilmek: ; **kerpiç yörite peçlerde b.-yär** kerpiç özel fırınlarda pişirilir; 3. *mec.* öğrenilmek: **sapak b.-di** ders öğrenildi.

BİŞİRİN- *dön.ç. bk.* **bişir-**; kendisi için pişirmek, yemek hazırlamak: **nahar b.-** kendine yemek pişirmek.

BİŞİŞ- *eyl.* 1. olgunlaşmak: **üzümler b.-yär** üzümler olgunlaşıyor; 2. deney sahibi olmak, güçlenmek: **uruşda b.-** savaşta güçlenmek.

BİŞOV (**bi:şov**) *s.* başarısız: **sınanışıklar b. bolup çıkdı** denemeler başarısız oldu.

BİT *a.biy.* bit.

BİT- *eyl.* 1. bitmek, sona ermek: **sapak b.-di** ders bitti; 2. yerine gelmek, gerçekleşmek: **onuñ islegi b.-di** onun arzusu yerine geldi; 3. yerden bitmek, büyümek, yetişmek: **bu yerde hiç zat b.-yär** burada hiçbir şey bitmez; 4. (yara, kapanmak, iyileşmek: **yara b.-ipdir** yara iyileşmiş; 5. tıkanmak: **onuñ burnı b.-ipdir** onun burnu tıkanmış § **ayak b.-** (bebek) yürümeye başlamak; **dil b.-** (bebek) konuşmaya başlamak; **gövni b.-** memnun olmak, hoşnut olmak: **meniñ ondan gövnüm b.-di** ben ondan memnun kaldım.

BİTAGAŞIK (**bi:tagaşık**) 1. *bel.* rahatsız: **b. otur-** rahatsız bir şekilde oturmak; 2. *s.* beceriksiz, biçimsiz: **b. adam** beceriksiz adam; **b. hereketler** biçimsiz hareketler.

BİTAKAT (**bi:ta:kat**) *s.* huzursuz, sabırsız: **b. adam** huzursuz adam; **b. et-** huzursuz etmek.

BİTAP (**bi:ta:p**) *s.* hasta, halsiz, bitkin: **b. bol-** hastalanmak; **b. yat-** rahatsız olmak, keyifsiz olmak.

BİTAPLIK (**bi:ta:plık**) *a.* rahatsızlık, keyifsizlik: **b. onı halıs etdi** hastalık onun keyfini kaçırdı.

BİTARAP (**bi:tarap**) *s.* yansız, tarafsız: **b. bol-** yansız olmak, tarafsız olmak; **b. dövletler** tarafsız devletler.

BİTARAPLAŞ- (**bi:taraplaş-**) *eyl.* tarafsız olmak: **ol uruşda biziñ dövletimiz b.-dı** o savaşta bizim devletimiz tarafsız oldu.

BİTARAPLIK (**bi:taraplık**) *a.* 1. tarafsızlık, yansızlık: **uruşda b. sakla-** savaşta tarafsızlığı korumak; 2. *kim.* tepki göstermeme, nötr davranma.

BİTAY (**bi:ta:y**) *s.* 1. denk olmayan, eşit olmayan: **b. yük** denk olmayan yük; 2. tek, eşi olmayan: **b. kövüş** tek ayakkabı.

BİTERTİP (**bi:terti:p**) *s.* 1. düzensiz, dağınık, tertipsiz: **öy goşları b. goylupdır** ev eşyası düzensiz olarak konulmuş; 2. terbiyesiz, terbiyesi kıt, görgüsüz: **b. çaga** terbiye görmemiş çocuk.

BİTEVİ *s.* 1. tam, tüm: **b. çörek** tüm çörek, tüm pide; 2. tüm, bütün: **agrotehniki çäreleriñ b. sisteması** tarım tekniği önlemlerinin tüm sistemi.

BİTEVİLİK *a.* birlik, bütünlük: **front bilen tılıñ b.-i:** cephe ile cephe gerisinin birliği, bütünlüğü § **b.-de** bütünü **ile**, genel olarak.

BİTGİN *s.* iyi yetişmiş, büyümüş (ot, ekin vb. hak.) § **gövni b.** hoşnut, sevinçli, memnun.

BİTGİNLİ *s.* verimli, bereketli: **b. yıl** verimli yıl.

BİTİK *a.* yara izi, yara yeri: **yaranıñ b.-i** yara izi.

BİTİN (**biti:n**) *s.* tüm, bütün: **b. çörek** tüm çörek, bütün çörek; **b. gal-** bütün olarak kalmak: **käse yere gaçsa-da dövülmän b. galdı** bardak yere düştü ise de kırılmadı, tüm kaldı § **onuñ çöregi b. eken** o şanslı, onun tuzu kuru; *mat.* **b. san** tam sayı.

BİTİR- *et.ç. bk.* **bit-** 1. bitirmek, sona erdirmek; 2. yerine getirmek, yapmak: **tabşırıgı b.-** görevi yerin getirmek; 3. tamamlamak, doldurmak: **olarıñ gızı on bäş yaşını b.-di** onların kızı on beş yaşını bitirdi.

BİTİŞ- *eyl.* 1. bitişmek, bir araya gelmek: **b.-en gaşlar** bitişik kaşlar; 2.kapanmak, kabuk bağlamak (yara hak.): **yara entek b.-menok** yara henüz kapanmadı; 3. bitmek, sona ermek: **işler b.-ip baryar** işler bitiyor.

BİVAGT (**bi:vagt**) *bel.* 1. sırasız, vaktinden önce: **b. gel-** vaktinden önce gelmek; 2. vakitsiz, zamansız: **b. acal** vakitsiz ölüm; **b. aradan çık-** vakitsiz ölmek; **b. gürrüñ edişip otur-** geç vakte kadar oturup söyleşmek.

BİVAGTLIK (**bi:vagtlık**) *a.* 1. sırasızlık; 2. zamansızlık: **ölümiñ b.-ı** ölümün zamansızlığı.

BİVEPA (**bi:vepa:**) *s.* 1. vefasız: **b. bol-** vefasız olmak; **b. yar** vefasız sevgili; 2. *mec.* değişken, kararsız: **b. dünyä** vefasız dünya.

BİVEPALIK (**bi:vepa:lık**) *a.* vefasızlık: **b. et-** vefasızlık etmek.

BİY I *s. esk.* kehanet sahibi, hikmet sahibi, akıllı: **b. adam** akıllı adam.

BİY II *a. zool.* tarantul (örümceği).

BİY III *ünl.* hoşnutsuzluk, kızgınlık, küskünlük bildirir: **b., yürege düşdüñ!** öf, bıktırdın artık!.

BİZ (**bi:z**) **I** *a.* biz (kunduracı bizi).

BİZ (**bi:z**) **II** *a.* bez: **b. köynek** bez gömlek.

BİZ *ad.* biz: **b. bugün kinoya gidyäris** biz bugün sinemaya gidiyoruz; **b.-i görmän gitmäñ** bizi görmeden gitmeyin; **b.-iñ köçemiz** bizim sokağımız; **b.-iñkide** bizde; **b.-iñkä** bize; **b.-iñçe bu gış hova sovuk bolar** bizce bu kış hava soğuk olacak; **ol düyn b.-de boldı** o dün bizde idi; **seniñ kakañ b.-de** senin baban bizde; **b.-den beylekileriñ hemmesi** bizden başka herkes.

BİZAR (bi:za:r) *s.* bıkmış, usanmış: **b. bol-** bıkmak, usanmak; **ondan hemmeler b.** ondan herkes bıkmış § **b.-ım çıkdı** bıktım; **elli b.** boğazına kadar tok.

BİZAR-PETEÑ (bi:za:r-peteñ): **b. et-** bıktırmak, usandırmak: **ol sakırdap bizi b. etdi** onun gevezeliği bizi bıktırdı, usandırdı.

BİZLİK *s.* bizimle birlik, bizden yana: **kimler b.?** kimler bizden yana? ; **olar b. bolup ses berdiler** onlar bize oy verdiler.

BLOKİRLE- *eyl.* ablukaya almak: **portı b.-** limanı ablukaya almak.

BLOKNOT *a.* bloknot: **b.-ıña belle-** bloknotuna kaydetmek.

BOÇKA *a.* fıçı: **agaç b.** ahşap fıçı.

BOG- *eyl.* 1. bağlamak: **desse b.-** demetlemek; **sübse b.-** süpürge yapmak; 2. sarmak, sarıp bağlamak: **ol başını yaglık bilen b.-dı** o başını mendille sardı; 3. boğmak, soluğunu kesmek: **onı agı b.-yardı** onu hıçkırık boğuyordu § **gızıñ başını b.-** kızı kocaya vermek.

BOGALA- *eyl.* boğmak, boğazını sıkmak.

BOGALDAK *a.* direk: **gäminiñ b.-ı** gemi direği; **guyruk b.-ı** arka direk; **ortakı b.** orta direk.

BOGAZ I *a.* 1. boğaz: **b.-ım gurap baryar** boğazım kuruyor; **b.-ından becert-** boğazından tedavi etmek; **b.-ından tut-** boğazından tutmak; **b.-ıñı öl-** boğazını ıslatmak; **b.-ıña sıgdıgına gıgır-** avazı çıktığı kadar haykırmak; 2. (şişe vb.) ağız: **küyzäniñ b.-ı** testinin ağzı; 3. *coğ.* boğaz: **Bering b.-ı** Bering boğazı.

BOGAZ II *s.* gebe (bazı hayvanlar hak.) : **b. baytal** gebe kısrak; **b. düye** gebe deve; **b. sıgır** gebe inek.

BOGI *a.* 1. demet, bağlam, yığın, buket: **bir b. gül** bir buket çiçek; **bir b. sogan** bir yığın soğan; **bir b. yorunca** bir demet yonca; 2. ip (çuval, demet vb. bağlamak için); **b. bog-** bağlamak.

BOGNA- *eyl.* testere ile kesmek: **agacı b.-** ağacı testere ile kesmek.

BOGNAYAKLILAR *a..zool.* eklembacaklılar.

BOGUCI *s.* boğucu: **b. gazlar** boğucu gazlar.

BOGUK *s.* 1. boğuk, hırıltılı: **b. ses** boğuk ses; 2. bağlanmış: **baltalarıñ agzı b. däldi** çuvalların ağzı bağlı değildi.

BOĞUL- *ed.ç.bk.* **bog-**; 1. bağlanmak, demetlenmek: **desseler b.-dı** demetler bağlandı; 2. soluğu kesilmek, boğulmak; 3. hırıltılı duruma gelmek, boğuklaşmak: **onuñ sesi b.-updır** onun sesi boğuklaştı § **başı b.-** kız kocaya verilmek.

BOGUN *a.* 1. eklem, mafsal: **b. agırısı** mafsal ağrısı; **b. guragırısı** mafsal romatizması; 2. *bot.* boğum (kamış vb. gibi bitkilerde); **b. b.** boğum boğum, çok boğumlu; 3. *gr.* hece; **açık b.** açık hece; **yapık b.** kapalı hece § **b.-ı ısmazlık** cesaret etmemek, cüret etmemek.

BOGUNLI *s.* boğumlu: **köp b. ösümdikler** çok boğumlu bitkiler.

BOGUŞ- *işt.ç.bk.* **bog-**; boğuşmak, dövüşmek, vuruşmak: **olar b.-maga başladılar** onlar boğuşmağa başladılar.

BOGUŞDIR- *sık.ç. bk.* **bog-**; bağlamak, demet yapmak: **yorunca desselerini b.-** yonca demetlerini bağlamak.

BOKAL *a.* kadeh: **bir b. çakır** bir kadeh şarap.

BOKS *a.* boks: **b. boyunça yarış** boks yarışması.

BOKSÇI *s.* boksçu, boksör.

BOKUR *s.* kısa (boyun hak.): **b. boyun** kısa boyun.

BOKURDAK *a.* anat. 1. boğaz: **b. agırısı** boğaz ağrısı; **b.-ı gura-** boğazı kurumak, çok susamak; **b.-ında gal-** boğazında kalmak; 2. ağız (şişe vb. gibi şeyler hak.) **çüyşäniñ b.-ı** şişenin ağzı.

BOL *s. bel.* 1. bol, çok: **b. hasıl bol** ürün; **günüñ b. şöhlesi oba yayrayar** güneşin bol ışıkları köye yayılıyor; **zatlar ören arzan ve b.** her şey çok ucuz ve bol; 2. bol bol, fazla fazla, rahat rahat: **bu matadan saña kostyum b. çıkar** bu kumaştan sana bol bol giysi çıkar.

BOL- *eyl.* 1. olmak: **akıllı b.-** akıllı olmak; **dogumlı b.-** cesur, gözü pek olmak; **yagşı b.-** iyi olmak; 2. olmak, bulunmak: **mıhmançılıkda b.-** konuk olmak; **öyde b.-** evde olmak; 3. olmak, meydana gelmek: **düyn yel b.-dı** dün hava rüzgarlı idi; **size näme b.-dı?** size ne oldu?; 4. olmak, iyi gelmek: **bu kostyum maña b.-mayar** bu giysi bana olmuyor; 5. olmak, **doğmak: ekiz çagamız b.-dı** ikiz çocuklarımız oldu; **sen haçan b.-duñ?** sen ne zaman doğdun? **sıgrımızıñ gölesi b.-dı** ineğimizin buzağısı oldu; 6. bitirmek: **işiñizi b.-duñızmı?** işinizi bitirdiniz mi? ; 7. yetmek: **b.-dı** yeter, kafi; **b.-dı başga getirmeñ!** yeter, başka getirmeyin! 8. *-p'li ulaçlara yardımcı eylem olarak katılır:* a. **okap b.-** okuyup bitirmek; **yazıp b.-** yazıp bitirmek; b. **bu dagdan geçip b.-armı?** bu dağdan geçilebilir mi? ; 9. *-an/-en'li ulaçlarla '... gibi yapmak,... gibi görünmek' anlamına gelir:* **uklan b.-** uyur gibi yapmak, uyur görünmek; 10. adlarla geçişsiz birleşik eylemler oluşturur: **cem b.-** toplanmak; **tamam b.-** tamamlanmak § **bolmacısı b.-** aşırı dereceye varmak (örneğin tartışmalarda.; **bar b.!** teşekkürl.

BOLA- *eyl.* bollaşmak: **zat b.-dı** herşey bollaştı.

BOLAL- *ed.ç. bk.* **bola-**: bollaşmak.

BOLALIŞ- *eyl.* bollaşmak, artmak: **harıtlar barha b.-yar** mallar gittikçe artıyor.

BOLAT- *et.ç. bk.* **bola-**: artırmak: **harıdı b.-** malları artırmak.

BOLÇULIK *a.* bolluk: **azık önümleriniñ b.-ı** yiyecek maddelerinin bolluğu.

BOLDUMLI *s.* 1. iyi büyüyen: **b. çaga** iri yapılı çocuk; 2. bol, iyi

boş arazi; **zalıñ içi b.** salon bomboş; 3. *fiz.* boşluk: **b. döret-** boşluk yaratmak, boşluk oluşturmak.

BOTANİK *s.* botanikçi: **görnükli b.** ünlü botanikçi.

BOTANİKA *a.* botanik, bitkibilim: **b. bagı** botanik bahçesi.

BOTİNKA *a.* potin: **b. bagı** potin bağı; **b. gey-** potin giymek.

BOTLA- (bo:tla-) *eyl.* (deve) doğurmak: **düye b.-dı** deve doğurdu.

BOV (bo:v) *ünl.* sevinç bildirir: **b., sen hem geldiñmi?** vay, sen de mi geldin?

BOY *a.* 1. boy: **b.-ı gısga adam** boyu kısa adam; **onuñ b.-ı ösüpdir** onun boyu uzadı; 2. yükseklik, uzunluk: **otagıñ b.-ı bäş metr** odanın uzunluğu beş metre; 3. kenar, kıyı, uzunluk: **deryanıñ b.-ı bilen git-** ırmak boyunca gitmek; **yol b.-ı** yol boyunca; 4. *mec.* süresince: **yıl b.-ı** yıl boyunca; **ömür b.-ı** ömür boyu, ömür boyunca.

BOYA- *eyl.* 1. boyamak: **gök reñke b.-** yeşi renge boyamak; 2. kirletmek, pisletmek: **kostyumıñı hapa b.-** giysisini çamura bulamak; **gana b.-** a. kana bulanmak; b. *mec.* öldürmek.

BOYAG *a.* boya: **gök b.** yeşil boya; **gızıl b.** kırmızı boya; **b. çal-** boyamak.

BOYAGHANA *a.* boyahane.

BOYAGLI *s.* boyalı, boyanmış: **b. yüñ** boyanmış yün.

BOYAL- *ed.ç. bk.* **boya-**; boyanmak.

BOYAŞ- *işt.ç. bk.* **boya-.**

BOYAŞDIR- *sık.ç. bk.* **boya-.**

BOYAT- *et.ç. bk.* **boya-.**

BOYDAN-BAŞA *bel.* baştan sona, baştan başa: **b. yaraglı** tepeden tırnağa silahlı.

BOYDAŞ *s.* 1. aynı boyda: **ol gız ecesi bilen b.** o kız annesi ile aynı boyda; 2. yaşıt: **boydaş ayallar** yaşıt kadınlar.

BOYKOT *a.* boykot.

BOYKOTLA- *eyl.* boykot etmek.

BOYLA- *eyl.* 1. göl, ırmak vb.nin derinliğini kendi boyu ile ölçmek: **suvuñ çuñlugını b.-p gör-** suyun derinliğini boyu ile ölçmek; 2. adam boyunda olmak (göl derinliği hak.).

BOYNA- *eyl.* 1. boy atmak, büyümek; 2. yoldan çıkmak, haşarılık etmek, huysuzluk etmek: **at b.-yar** at huysuzluk ediyor; 3. alışmak: **yaş öküz işe b.-dı** genç öküz işe alıştı.

BOYNAK *s.* coşkun, hareketli, oynak, huysuz: **b. at** oynak at.

BOYRA *a.bot.* 1. suda yetişen uzun saplı bir tür kamış; 2. hasır: **b. düşek** hasır döşeme.

BOYUN *a.* 1. boyun: **b.-ı bokur** kısa boyunlu; 2. boyun, ağız, yaka: **b.-ı uzın çüyşe** uzun boyunlu şişe; **b.-ı giñ köynek** yakası geniş gömlek § **b. al-** a. itiraf etmek, kabul etmek: **günäñi b. al-** günahlarını kabul etmek; **men yañlışımı b. aldım ahırı** ben yanlışımı kabul ediyorum işte; b. söz vermek, üstüne almak: **bular ehli işi bitirmegi b. aldılar** bunların hepsi işi bitirmeye söz verdiler; **b. bol-** kefil olmak: **onuñ şeyle etmecegine men b. bolyarın** onun böyle yapmayacağına ben kefil olurum; **b. bur-** a. af dilemek; b. boyun eğmek; **b. gaçır-/tovla-** yadsınmak, reddetmek, kabul etmemek, kaçmak, kaçınmak, çekinmek; **b. sun-/sın-** a. boyun eğmek, bağımlı olmak, tabi olmak; b. razı olmak; **b. eg-** aynı; **b.-una goy-** (birini) suçlamak; **b.-unı sogur-** öldürmek; **b.-undan il-** boynundan asılmak; **b.-uñ oñrulsın!** boynun devrilsin!.

BOYUNÇA *il.* 1....a göre, uyarınca: **düzgün b.** kurala göre; **kanun b.** yasa uyarınca; **moda b. geyin-** modaya göre giyinmek; 2. alanında, konusunda: **nebit b. spetsialist** petrol uzmanı.

BOYUNTIRIK *a.* boyunduruk; **gulçulık b.-ı** kölelik boyunduruğu.

BOYUNTIRIKLA- *eyl.* 1. boyunduruk geçirmek; 2. *mec.* boyunduruk altına almak, boyun eğdirmek, bağımlı kılmak.

BOYURDA- *eyl.* (gözyaşı) akmak, damlamak: **onuñ gözünden yaş b.-p akyardı** onun gözlerinden yaşlar akıyordu.

BOYURGAN- *eyl.* 1. gözyaşı dökmek: **b.-ıp seret-** gözyaşı dökerek bakmak; 2. *mec.* yalvarmak, rica etmek.

BOZ *s.* 1. boz, gri, külrengi, kır: **b. at** kır at; 2. ham, sürülmemiş: **b. yerler** sürülmemiş, işlenmemiş yerler, yoz yerler.

BOZ- *eyl.* 1. yıkmak, tahrip etmek, kaldırmak: **çatmanı b.-** çadırı yıkmak; **köprini b.-** köprüyü yıkmak; 2. bozmak: **düzgüni b.-** kuralı bozmak; **oyını b.-** oyunu bozmak; 3. silmek, çıkarmak: **bozguç bilen b.-** lastikle silmek; **onuñ adını spisokdan b.-dılar** onun adını listeden sildiler § **ara b.-** ara bozmak; **biriniñ keypini b.-** birinin keyfini bozmak.

BOZAR- *eyl.* 1. bozarmak, külrengine dönmek: **onuñ yüzi b.-dı** onun yüzü külrengine döndü; 2. *mec.* utanmak: **onuñ yüzi gızarıp b.-dı** onun yüzü kızarıp bozardı, utandı.

BOZDUR- *et.ç.bk.* **boz-**; **ol adını spisokdan b.-dı** o adını listeden sildirdi.

BOZGAK *s.* fesatçı, fitneci, karıştırıcı: **b. adam** fesatçı, fitne fücur.

BOZGUÇ *a.* lastik, silgi: **b. bilen boz-** lastikle silmek.

BOZLA- (bo:zla-) *eyl.* 1. alçak sesle böğürmek (deve hak.): **düye b.-p başladı** deve böğürmeye başladı; **köşek b.-yar** deve yavrusu böğürüyor; 2. *mec.* yüksek sesle ağlayıp sızlamak, feryat etmek, hüngür hüngür ağlamak.

BOZLAŞ- (bo:zlaş-) *işt.ç. bk.* **bozla-.**

BOZUK *s.* 1. bozuk: **b. tüpeñ** bozuk tüfek; 2. *mec.* kötü, ahlaksız, sefih: **b. adam** kötü adam; **niyeti b.** niyeti bozuk § **gövni b.** neşesiz, üzgün; **keypi b.** keyfi bozuk, keyifsiz; **b. cay** genel ev.

BOZUL- *ed.ç. bk.* **boz-: maşın b.-ıpdır** makine bozulmuş; **caylar yer titremede b.-dı** evler depremde yıkıldı; **reproduktor b.-ıpdır** hoparler bozuldu; **siz b.-mañ siz** üzülmeyin.

BOZUŞ- *işt.ç. bk.* **boz-.**

BOZUŞDIR- *sık.ç. bk.* **boz-.**

BÖGÜR- (bö:gür-) *eyl.* 1. böğürmek, bağırmak, haykırmak: **dagda doñuzlar b.-yär** dağda domuzlar böğürüyor; 2. *mec.* hüngür hüngür ağlamak.

BÖGÜRİŞ- (bö:güriş-) *işt.ç. bk.* **bögür-.**

BÖGÜRT- (bö:gürt-) *et.ç. bk.* **bögür-.**

BÖK- *eyl.* atlamak, sıçramak, hoplamak: **uzunlıgına b.-** uzun atlamak; **yapdan b.-** arıktan atlamak; **b.-üp düş-** aşağı atlamak.

BÖKCEKLE- *eyl.* atlamak, sıçramak: **keyik ovlagı yalı b.-** geyik yavrusu gibi sıçramak.

BÖKDE- *eyl.* 1. tutmak, durdurmak, engellemek, yavaşlatmak: **işi b.-** işi engellemek; **olar bizi b.-yärler** onlar bizi köstekliyorlar; **ösüşi b.-** gelişmeyi engellemek; 2. yolunu kesmek, durdurmak: **yolagçını b.-** yolcuyu durdurmak.

BÖKDEL- *ed.ç. bk.* **bökde-.**

BÖKDEN- *dön.ç. bk.* **bökde-.**

BÖKDENÇ *a.* 1. engel, mania: **b. bol-** engel olmak, mani olmak; **b.-leriñ hötdesinden gel-** engellerin üstesinden gelmek; 2. ara, fasıla, duraklama.

BÖKDENÇSİZ *bel.* 1. aralıksız, düzenli olarak, durmadan: **avtobuslar b. gatnayarlar** otobüsler düzenli olarak işliyor; 2. ara vermeden: **ol b. okayardı** o hiç ara vermeden okuyordu.

BÖKDERİL- *ed. ç. bk.* **bökder-.**

BÖKDERT- *et.ç. bk.* **bökder-.**

BÖKDÜR- *et.ç. bk.* **bök-;** 1. atlatmak: **atıñı baryerden b.-** engeli at üstünde aşmak; 2. yukarı kaldırmak, hoplatmak: **çaganı b.-** çocuğu hoplatmak § **yüregiñi b.-** heyecanlandırmak.

BÖKE-BÖKE *bel.* 1. seke seke, hoplaya zıplaya: **çaga b. gidyärdi** çocuk seke seke gidiyordu; 2. ister-istemez: **b. edersiñ!** ister-istemez yapacaksın!.

BÖKEÇEÑ *s.* atlayıcı, sıçrayıcı.

BÖKELEK *a. zool.* atsineği, üvez.

BÖKÜŞ- *işt.ç. bk.* **bök-;** **köçede çagalar b.-ip oynaşyarlar** sokakta çocuklar sıçrayıp oynuyorlar.

BÖL- (bö:l-) *eyl.* 1. bölmek, ayırmak: **böleklere b.-** parçalara ayırmak; **iki b.-** ikiye bölmek; 2. (parayı) bozmak: **iri pulı b.-** bütün parayı bozmak; **pul b.-yän kassa** para bozan vezne; 3. yarmak: **parahod suvı b.-üp baryar** vapur suları yararak gidiyor; 4. *mat.* **yigrimiyi bäşe b.-** yirmiyi beşe bölmek; 5. *mec.* kesmek: **gürrüñini b.-** sözünü kesmek § **gövnüñi b.-** fikrini değiştirmek, caymak.

BÖLDÜR- (bö:ldür-) *et.ç. bk.* **böl-.**

BÖLEK (bö:lek) *a.* 1. kalıp: **iki b. sabın** iki kalıp sabun; 2. parça, pasaj: **romandan bir b.** romandan bir parça; 3. pay, hisse, kısım: **dörtden bir b.** dörtte bir; **söz b.-leri** sözcük parçaları, sözcüğün heceleri; 4. grup, küme: **bir b. kepderi** bir küme güvercin; 5. semt, taraf, kısım: **şäheriñ demirgazık-gündogar b.-i** kentin kuzey-doğu tarafı, **şäheriñ merkezi b.-i** kentin merkez semti § **ayıñ b.-i** dilber, güzel, ay parçası: **ol gız ayıñ b.-i** o kız ay parçası.

BÖLEK-BÜÇEK (bö:lek-büçek) *s.* bölük pörçük: **b. mata** bölük pörçük kumaş § **b. pul** ufak para, bozuk para, bozukluk.

BÖLEKLE- (bö:lekle-) *eyl.* 1. parçalara ayırmak: **agacı b.-** ağacı parçalamak; **eti b.-** eti parçalamak; 2. kırmak, parçalamak, ufalamak; 3. (parayı) bozmak: **yüzlügi b.-** yüzlüğü bozmak.

BÖLEKLEN- (bö:leklen-) *ed.dön.ç. bk.* **bölekle-.**

BÖLEKLEŞ- (bö:lekleş-) *işt.ç. bk.* **bölekle-.**

BÖLEKLET- (bö:leklet-) *et.ç. bk.* **bölekle-.**

BÖLÜCİ (bö:lüci) *s. mat.* bölen: **umumi iñ ulı b.** en büyük ortak bölen.

BÖLÜM (bö:lüm) *a.* 1. bölüm: **gastronomiñ et satyan b.-i** mağazanın et satılan bölümü; **jurnalıñ tänkıdı b.-i** derginin eleştiri bölümü; **keselhananıñ çagalar b.-i** hastanenin çocuk bölümü; 2. bölüm, kısım: **kontsertiñ birinçi b.-i** konserin birinci bölümü; 3. *ask.* manga: **piyada goşun b.-i** piyade mangası.

BÖLÜN- (bö:lün-) *ed.dön.ç. bk.* **böl-;** 1. bölünmek: **käse iki b.-di** bardak iki parça oldu; 2. gruplara ayrılmak: **topara b.-** gruplara ayrılmak; 3. *mat.* **b.-yän ve b.-meyän sanlar** bölünen ve bölünmeyen sayılar.

BÖLÜNİCİ (bö:lünici) *a.mat.* bölünen.

BÖLÜNİŞ- (bö:lüniş-) *işt.ç. bk.* **bölün-.**

BÖLÜNİŞİK (bö:lünişik) *a.* 1. bölüm, bölünme, ayrım: **zähmet b.-i** iş bölümü; **tire b.-i** boy ayırımı; 2. paylaşım, üleşim, bölüşüm, taksim: **b.-e gatnaş-** paylaşıma katılmak.

BÖLÜŞ- (bö:lüş-) *işt.ç. bk.* **böl-.**

BÖLÜŞDİR- (bö:lüşdir-) *sık.ç. bk.* **böl-.**

BÖREK *a.* börek: **b. bük-** börek yapmak; **gökli b.** ıspanaklı börek.

BÖREÑ-BÖREÑ *bel.* bol miktarda, çok miktarda (sıvılar hak.): **suv b. akyar** su bol miktarda akıyor.

BÖRİ (bö:ri) *a. zool.* kurt: **b. çagası** kurt yavrusu, yavru kurt.

BÖRT- *eyl.* şişmek: **b.-üp duran gabak** şişip duran kabak.

BÖRTME *a.* 1. şişme; 2 şişkinlik, şiş, ur: **b.-niñ döremegi** ur ya da şişin oluşması.

BÖRTÜK *a.* şişkinlik, şiş, ur: **b. emele gel-** şişmek.

BÖRÜK (bö:rük) *a.* takke; **şaylı b.** gümüşlü takke.

BÖSÑE- *eyl.* çoğalmak, artmak, yavrulamak: **gazlar b.-di** kazlar çoğaldı.

BÖVE- *eyl.* (akarsuyu) kapamak, tıkamak, akmasına engel olmak, bent yapmak, baraj yapmak: **öñüni b.-** önünü kapamak.

BÖVET *a.* 1. baraj, bent: **b. gur-** bent yapmak, baraj yapmak; **b. bas-** aynı; **b.-i yar-** (su) barajı yıkmak; 2. mania, engel.

BÖVETLE- *eyl.* baraj yapmak, bent yapmak: **suvı b.-** suyu kapatmak, bent yapmak.

BÖVETLEN- *ed.ç. bk.* **bövetle-.**

BÖVF *ünl.* sıkıntı anlatır: **b., ıssıdıgını!** öf, ne sıcak!

BÖVREK *a.* böbrek: **b. çişmesi** böbrek iltihabı; **b. keseli** böbrek hastalığı § **b.-iñ bök-** memnun olmak, sevinmek, kahkaha atmak, gülmek.

BÖVSÜL- *ed.-dön.ç. bk.* **bövüs-.**

BÖVŞEÑ *s.* 1. geniş, ferah: **b. yer** geniş yer, ferah yer; **b. otur-** rahat oturmak; 2. gevşek, yumuşak (toprak hak.).

BÖVŞEÑLE- *eyl.* gevşemek, hafiflemek, yavaşlamak: **yagış b.-di** yağış hafifledi.

BÖVÜR *a.* 1. böğür, yan: **b.-üm sançyar** böğrüm sancıyor; **meniñ sag ḫ.-üm agıryar** benim sağ böğrüm ağrıyor; 2. *mec.* yan: **bir b.-e sovul-** bir tarafa sapmak; **cayıñ çep b.-i** odanın sol köşesi; **gap b.** odanın kadınlar köşesi § **b.-i bükgülde-** huzuru kaçmak, huzursuz olmak, endişelenmek; **b.-üñi diñle-** düşünmek, düşünceye dalmak.

BÖVÜRSLEN *a. bot.* böğürtlen.

BÖVÜS- *eyl.* 1. delmek, deşmek, yarmak: **frontı b.-** cepheyi yarmak; **goranış liniyasını b.-üp geç-** savunma hattını yarıp geçmek; **parahod tolkunları b.-üp baryar** vapur dalgaları yararak gidiyor; 2. alıp götürmek: **sil suvları bendi b.-üpdir** sel suları bendi alıp götürdü; 3. yırtmak, derisini sıyırmak: **elimiñ ayasını çüy b.-di** elimin ayasını çivi yırttı.

BÖVÜSDİR- *et.ç. bk.* **bövüs-.**

BRAK *a.* ıskarta, bozuk mal: **b.-a garşı göreş** bozuk mala karşı savaş; **b. çık-** (mal) bozuk çıkmak; **b. et-** ıskartaya çıkarmak.

BRAKLA- *eyl.* ıskartaya çıkarmak.

BRİKET *a.* briket: **kömür b.-i** kömür briketi.

BRİLYANT *a.* pırlanta: **b. yüzük** pırlanta yüzük.

BU (bu:) *s. ad.* bu: **b. vagt** bu vakit; **b. gezek** bu kez; **b. gicä** bu gece; **b. gün** bugün; **muña** buna; **munuñ** bunun; **munı** bunu; **munda** burada; **mundan** bundan; **mundan beyläk** bundan böyle, gelecekte; **b. yerde** burada; **b. yerik** bu tarafa; **b. taydan** bu taraftan, buradan; ; **b. gün-erte** bugün-yarın; **b. zeyilli** bu gibi, benzeri.

BUDKA *a.* kulübe: **garavul b.-sı** polis kulübesi § **suflyor b.-sı** suflör kulübesi.

BUFET *a.* büfe: **b.-de naharlan-** büfede yemek.

BUG (bu:g) *a.* buğu, buhar: **b. gazanı** buhar kazanı; **b. maşını** buhar makinesi; **b.-da bişen** buğulama; **b.-a övrül-** buhara dönüşmek.

BUGA (buga. *a.* boğa: **tohum b.** damızlık boğa § **b. gel-** boğa istemek, boğasamak (inek hak.); **b. tut-** (inekle boğayı) çiftleştirmek.

BUGAR- (bu:gar-) *eyl.* 1. buharlaşmak: **b.-ıp gutar-** buharlaşıp gitmek; **yer b.-ıp dur** toprak buharlaşıyor; 2. buharda pişmek: **palav b.-ıp dur** pilav buharda pişiyor.

BUGARIŞ (bu:garış) *a.* buharlaşma: fiz. **b.-ış protsesi** buharlaşma süreci; **b. temperaturası** buharlaşma ısısı.

BUGART- (bu:gart-) *et.ç. bk.* **bugar-.**

BUGCAR- (bu:gcar-) *eyl.* 1. buharlaşmak: **yeriñ yüzi b.-ıp dur** yerden buhar çıkıyor; 2. terlemek, ter içinde kalmak: **çay içip b.-** çay içip terlemek.

BUGCART- (bu:gcart-) *et.ç. bk.* **bugcar-.**

BUGDAY *a.* buğday: **b. başı** buğday başağı; b. **nanı** buğday ekmeği; **b. or-** buğday biçmek.

BUGDAYREÑK *s.* buğday renkli, buğdaysı: **b. gız** teni buğdaysı kız.

BUGLA- (bu:gla-) *eyl.* 1. buğulamak: **palavı b.-** pilavı buğulamak; **eşigi b.-** giysiyi buğulamak.

BUGLAN- (bu:glan-) *ed.dön.ç. bk.* **bugla-.**

BUGLAT- (bu:glat-) *et.ç. bk.* **bugla-.**

BUGRA *a.* iki hörgüçlü deve.

BUGURÇI *a.* üç yaşında erkek deve.

BUHANKA *a.* somun: **bir b.** çörek bir somun ekmek.

BUHGALTER *a.* sayman, muhasip: **baş b.** baş sayman.

BUHGALTERÇİLİK *a.* saymanlık: **b. kursı** saymanlık kursu, muhasebe kursu.

BUK- *eyl.* 1. gizlemek, saklamak: **şu dokumenti berk yerde b.-up goy!** bu belgeyi iyi yerde sakla! ; 2. gizlenmek, saklanmak: **b.-up yat-** gizlenmek, saklanmak.

BUKALGA *a.* sığınak: **hovpsuz b.** tehlikesiz sığınak, güvenli sığınak.

BUKAV *a.* gümüş kolye.

BUKCA *a.* 1. bohça: **yüpek b.** ipek bohça; **poçta b.-sı** zarf, mektup zarfı.

BUKDAKLA- *eyl.* 1. gizlice gitmek, saklana saklana gitmek: **b.-p bar-** sokulmak, gizlice girmek, sürüne sürüne yaklaşmak; 2. saklanmak, gizlenmek: **b.-p gez-** gizli gizli dolaşmak.

BUKDUR- *et.ç. bk.* **buk-.**

BUKI *a.s.* sığınak. melce; saklı, gizli: **b. gur-** sığınak yapmak; **b.-da bol-** sığınağa girmek; **b. ötelge** gizli merdiven.

BUKUL- *ed.ç. bk.* **buk-.**

BULA- *eyl.* 1. bulamak, karıştırmak: **b.-p bişir-** bulayıp pişirmek; 2. bulamak, bulaştırmak:

eliñi palçıga b.- elini çamura bulamak; 3. bulandırmak: **suvı b.-** suyu bulandırmak § **acala el b.-** başına bela getirmek, başını belaya sokmak; **biriniñ gününi b.-** birinin gününü berbat etmek; **yürek b.-** keyfini bozmak, keyfini kaçırmak.

BULAGAY *s.* 1. fitneci, fesatçı, ortalığı karıştıran: **b. adam** fitneci; 2. karışık, kargaşalı: **b. vagtda** kargaşa ve karışıklık vaktinde.

BULAK *a.* pınar, kaynak: **b. suvı** pınar suyu; **gızgın b.** sıcak su kaynağı; **b.-ıñ başında** pınar başında.

BULAM-BUCAR *s.* 1. dolaşık, karışık, karanlık: **bu b. iş** bu dolaşık iş; 2. karışık, düzensiz: **öyüñ içi b.-dı** evin içi karmakarışıktı.

BULAM-BUCARLIK *a.* düzensizlik, dağınıklık, karışıklık: **bu b.-dan baş çıkarar yalı däl** bu karışıklığın içinden çıkılacak gibi değil.

BULAN- *ed.dön.ç. bk.* **bula-: suv b.-dı** su bulandı; **tozana b.-** toza bulanmak § **biderck yere b.-** boş yere kapris yapmak; **yüregi b.-** gönlü bulanmak, midesi bulanmak.

BULANÇAK *s.* bulanık: **b. suv** bulanık su.

BULANDIR- *et.ç. bk.* **bulan-.**

BULANIK *s.* bulanık; *bk.* **bulançak.**

BULAŞ- *eyl.* 1. kirlenmek, pislenmek, bulanmak, lekelenmek: **hapa b.-** kire bulaşmak, kirlenmek; 2. karmakarışık olmak, darmadağınık olmak: **gızıñ saçı b.-ıpdır** kızın saçları darmadağınık olmuş; 3. dolaşık ve karışık duruma gelmek, bozulmak: **iş b.-dı** iş karıştı; **hova b.-dı** hava bozuldu; 4. dumanlanmak: **gözüm b.-dı** gözlerim dumanlandı; 5. karışmak, bulaşınak: **bu işe ol hem b.-dı** bu işe o da bulaştı.

BULAŞDIR- I *sık.ç. bk.* **bula-: vagtal-vagtal b.-** zaman zaman karıştırmak; **ol hemmesini b.-dı** o hepsini birbirine karıştırdı.

BULAŞDIR- II *et.ç. bk.* **bulaş-: birini hapa b.-** birini çamura bulaştırmak; **sapakları b.-** ipliği dolaştırmak, karmakarışık etmek.

BULAŞIK *s.* 1. karışık, karmakarışık, dağınık: **b. saç** karmakarışık saç; 2. karışık, kargaşalı **b. vagt** karışık zaman; 3. kapalı: **b. gün** kapalı gün; 4. karışık, karınakarışık: **b. hat** karmakarışık mektup.

BULAT- *et.ç. bk.* **bula-.**

BULAYLA- *eyl.* sallamak: **eliñi goluñı b.-** elini kolunu sallamak; **tayagıñı b.-** bastonunu sallamak; **yaglıgıñı b.-** mendilini sallamak § **guyrugıñı b.-** kuyruk sallamak, yaltaklanmak.

BULAYLAN- *dön.ç. bk.* **bulayla-: düyäniñ üstünde b.-ıp gel-** devenin üstünde sallanmak.

BULAYLAT- *et.ç. bk.* **bulayla-: gamçını b.-** kamçı sallamak.

BULDUR-BULDUR: b. et- (su vb.) parıldamak.

BULDURA- *eyl.* ışıldamak, parıldamak: **çeşmäniñ suvı b.-p akyardı** pınarın suyu ışıldayarak akıyordu.

BULDURÇIN *a.* kırağı: **agaçlarıñ üstüni b. örtüpdir** ağaçları kırağı kaplamış.

BULGUR *s.* 1. billur, kristal; 2. cam bardak, kadeh: **iki b. çakır içdi** iki bardak şarap içti; **b.-ları göter-** kadehleri kaldırmak.

BULKA *a.* çörek: **süycüli b.** tatlı çörek.

BULUT *a.* bulut: **asmanda ycksce-de b. yok** gökyüzünde tek bulut bile yok; **bölck-bölek b.-lar** parça parça bulutlar.

BULUTLAN- *eyl.* bulutlanmak: **asman b.-dı** gökyüzü bulutlandı.

BULUTLAŞ- *eyl.* bulutla kaplanmak: **hova b.-yar** hava bulutlanıyor.

BULUTLAŞIK *s.* bulutlu: **hova b.** hava bulutlu.

BULUTLI *s.* bulutlu: **b. asman** bulutlu gökyüzü.

BUNT *a.* isyan, ayaklanma: **b. turuz-** isyan çıkarmak.

BUR- *eyl.* 1. burmak, çevirmek: **gaykanı b.-** somunu çevirmek; 2. kapamak: **burmanı b.-** musluğu kapamak; 3. konuyu değiştirmek: **sözi başga yana b.-** sözü başka tarafa çevirmek; 4. çimdiklemek: **biriniñ endamından b.-** birini çimdiklemek; 5. (karın) ağrımak, buruntu yapmak: **içimden b.-yar** karnında bir ağrı var § **boyun b.-** a. yalvarıp yakarmak; b. boyun eğmek, bağımlı olmak.

BURAV *a.* 1. burgu, matkap; 2. sondaj: **b. vışkaları** sondaj kuleleri.

BURAVÇI *s. bk.* **buravlaycı.**

BURAVLA- *eyl.* delmek, sondaj yapmak: **skvacinanı b.-** kuyuyu açmak.

BURAVLAN- *ed.ç. bk.* **buravla-: b.-an guyı** sondajla açılan kuyu.

BURAVLAYCI *s.* sondaj: **b. maşın** sondaj makinesi; **b. stanok** matkap tezgahı.

BURCI I *a.* kırağı: **b. bagla-** kırağı kaplamak.

BURCI II *a.* doğum öncesi durum (bazı hayvanlar hak.).

BURCULA- I *eyl.* kırağılanmak: **agaçlar b.-pdır** ağaçlar kırağı ile örtülmüş.

BURCULA- II *eyl.* doğum için kuytu yer aramak (hayvanlar hak.).

BURÇ I *a.* 1. köşe: **köçäniñ b.-ı** sokağın köşesi; 2. *mat.* açı: **göni b.** dik açı; **yiti b.** dar açı; **kütek b.** geniş açı § **gızıl b.** dinlenme salonu; **canlı b.** canlılar köşesi, böcek gibi küçük hayvanların korunduğu yer (okullarda)

BURÇ II *a.bot.* biber: **gara b.** kara biber; **gızıl b.** kırmızı biber; **bolgar b.-ı** Bulgar biberi; **b. at-** biber serpmek.

BURÇAK-BURÇAK: b. dcrle- buram buram terlemek.

BURÇAKLA- *eyl.* çok terlemek, kan ter içinde kalmak.

BURÇKI *s.* köşedeki: **b. cay** köşedeki apartman.

BURÇLI *s.mat.* açılı: **göni b. üçburçluk** dik üçgen.

BURGI *a.* 1. ip bükme aygıtı; 2. doğum sancısı.

BURGULA- *eyl.* 1. çimdiklemek: **elinden** b.- elini çimdiklemek; 2. burgulamak, çevirmek, döndürmek: **gaykanı b.-** somunu döndürmek.

BURJUA *s.* burjuva, kentsoylu.

BURJUAZ *s.* burjuva: **b. demokratiyası** burjuva demokrasisi.

BURJUAZİYA *a.* burjuvazi: **iri b.** büyük burjuvazi; **ovnuk b.** küçük burjuvazi.

BURJUAZLAŞ- *eyl.* burjuva sınıfı durumuna gelmek: **cemgıyetiñ b.-an gatlakları** toplumun kentsoylulaşan katmanları.

BURK: b. ur- güçlü koku salmak: **güller b. uryar** çiçekler etrafa koku saçıyor.

BURMA *a.s.* **bur-** eyleminden ad: 1. burgulu: **b. çüy** vida; 2. musluk: **b.-nı bagla-** musluğu kapamak.

BURUGSA- *eyl.* 1. yanmak, tütmek, buram buram tütmek: **tüsse b.-yar** tütsü buram buram tütüyor; 2. fena kokmak, keskin bir koku vermek: **govrulyan etiñ ısı b.-yardı** kavrulan etin keskin kokusu etrafa yayılıyordu.

BURUGSAŞ- *işt.ç. bk.* **burugsa-**.

BURUGSAT- *et.ç. bk.* **burugsa-**; **çilimiñi b.-** sigara tüttürmek.

BURUGSI *a.* güçlü ve keskin koku.

BURUL- *ed.ç. bk.* **bur-**; 1. burulmak, kıvrılmak, bükülmek; 2. kapanmak (musluk vb.); 3. bir yana dönmek, sapmak: **saga b.-** sağa dönmek, sağa sapmak; 4. çimdiklenmek; 5. *mec.* burulmak, kapris yapmak, nazlanmak: **näme b.-yarsıñ?** niçin nazlanıyorsun?

BURUM *a.* kıvrım, bukle: **b. saç** bir bukle.

BURUM-BURUM *bel.* 1. kıvrım kıvrım, kıvırcık: **b. saç** kıvırcık saç; 2. buram buram yükselen: **b. tozan** buram buram yükselen toz; **tüsse b. bolup yokarı galyardı** duman buram buram yükseliyordu.

BURUN I *a.* 1. burun: **caytı b.** kısa ve kalkık burun; **yogın b.** etli burun; **b. boşlugı** burun boşluğu; **b.-uña sal-** burnundan konuşmak; **b.-uñı süpür-** burnunu silmek; 2. uç kısım, uç: **ayagıñ b.-ı** ayağın ucu; **ayagıñ b.-una basıp yöre-** ayak uçlarına basarak yürümek; 2. *coğ.* burun: **Çelyuskin b.-ı** Çelyuskin burnu § **b.-undan al-/getir-** burnundan getirmek; **b.-uña yel düş-** çok hızlı gitmek (örn. korkudan - develer hak.); **b.-uñı görkez-** burnunu göstermek, çıkmak, zuhur etmek; **b.-uñı sok-** burnunu sokmak, karışmak.

BURUN II *bel. esk.* önce: **dañ atmazından b.** şafak sökmeden önce.

BURUNLAK *s.* büyük burunlu: **ol garayagız, b. bir oglandı** o, kara yağız ve iri burunlu bir çocuktu.

BURUNLIK *a.* burunduruk.

BURUNLIKLA- *eyl.* deveye burunduruk takmak.

BURUNSA *a.* deve başlığının devenin burnunun üstünde duran ve kantarmaya bağlanan kısmı.

BUS- *eyl.* 1. yere yatmak, yere yapışmak: b.-**up otur-** bir yere sıkışıp oturmak, herkesten uzak bir kenara çekilmek; 2. pusmak, gizlenmek, saklanmak: **sen ol yerde näme b:-yarsıñ?** sen orada niçin saklanıyorsun? ; **çüñkä b.-** a. evin bir köşesine çekilmek; b. bir köşede saklanmak, gizlenmek.

BUŞLA- (**bu:şla-**) *eyl.* müjdelemek: **çaganıñ bolanını b.-** çocuğun doğduğunu müjdelemek.

BUŞLAN- (**bu:şlan-**) *ed.ç. bk.* **buşla-**; müjde almak.

BUŞLAT- (**bu:şlat-**) *et.ç. bk.* **buşla-**; müjde vermek.

BUŞLUK (**bu:şluk**) *a.* 1. müjde, iyi haber: **b.-ıña näme bereyin?** müjdene ne vereyim? 2. müjde karşılığı verilen armağan; 3. *mec.* doğumdan önce döl kesesinden akan sıvı.

BUŞLUKÇI (**bu:şlukçı**) *s.* müjdeci.

BUŞUK- (**bu:şuk-**) *eyl.* idrarını yapmak.

BUT (**bu:t**) *a.* but; kalça: **b. eti** but eti; **atıñ art b.-ları** atın arka bacakları; **goynuñ b.-ı** koyun budu; **b. süñki** kalça kemiği.

BUTHANA (**butha:na.** *a.* 1. Budist tapınağı; 2. kilise.

BUTNA- *eyl.* hareket etmek, yola çıkmak; kımıldamak: **b.-man dur-** kımıldamadan durmak; **b.-p ugra-** hareket etmeye başlamak.

BUTNAT- *et.ç. bk.* **butna-**; **yerinden b.-** yerinden oynatmak.

BUTPARAZ *s.* putperest: **b. bol-** putperest olmak.

BUY- *eyl.* çok üşümek, soğuk almak, donmak, buz kesmek; **b.-up gal-** donmak, donup kalmak; **yagışdan b.-** uzun süre yağmur altında kalıp üşütmek.

BUYANA (**buya:na.** *bel.* bu yana, sonra: **indiden b. şeyle zat bolmasın!** bundan sonra böyle şey olmasın! ; **şundan b. gice galaymagın!** bundan böyle geç kalmak yok!

BUYNUZ *a.* esk. boynuz.

BUYRA *s.* bukleli, kıvırcık: **b. saç** bukleli saç, kıvırcık saç; **b. saçlı gız** kıvırcık saçlı kız; **b. at-** bukleli olmak, kıvırcık olmak (saç için)

BUYRALA- *eyl.* (saçı) kıvırmak, kıvrım kıvrım yapmak: **saçı b.-** saçı kıvrım kıvrım yapmak.

BUYRALAN- *dön.ç. bk.* **buyrala-**.

BUYRALAT- *et.ç. bk.* **buyrala-**.

BUYRALI *s.* bukleli, kıvırcık: **b. saç** kıvırcık saç.

BUYRUK *a.* buyruk, emir: **b. ber-** emir vermek; **b. boyunça** emir gereğince; **direktoriñ b.-ı** müdürün emri.

BUYRUL- *ed.ç. bk.* **buyur-**; **b.-an işi et-** emredilen işi yapmak; **saña gelmeli diyilip b.-dı** sana gelmen gerektiği emredildi.

BUYSAN- *eyl.* 1. kendine pek çok güvenmek, aşırı güvenmek: 2.

güvenmek: **güycüne b.-** gücüne güvenmek; 3. kendini övmek, övünmek, böbürlenmek: **öz üstünlikleriñe b.-** kendi üstünlükleriyle böbürlenmek.

BUYSANCAÑ *s.* 1. kendine çok güvenen: **b. adam** kendine çok güvenen adam; 2. kibirli, mağrur, burnu büyük: **b. bol-** böbürlenmek.

BUYSANÇ *a.* gurur, kibir, burnu büyüklük.

BUYUR- *eyl.* 1. buyurmak, emretmek: **yumuş b.-** iş buyurmak; 2. ısmarlamak, sipariş vermek: **nahar b.-** yemek ısmarlamak.

BUZ (bu:z) *a.* buz: **b. bagla-** buz bağlamak, buzla kaplanmak; **b.-a dön-/övrül-** buz tutmak, buza çevrilmek; **b. örtügi** buz tabakası, buz örtüsü § **yüregi b. yalı adam** yüregi buz gibi soğuk, acımasız adam.

BUZAV I *a. zool.* danaburnu.

BUZAV II *a. esk.* buzağı.

BUZHANA (bu:zha:na) *a.* buzluk, buzhane, buz dolabı, soğuk hava deposu.

BUZLAN- (bu:zlan-) *eyl.* buzlanmak, buz tutmak.

BUZLI (bu:zlı) *s.* buzlu: **b. depeler** buzlu tepeler; **b. suv** buzlu su.

BUZLUK (bu:zluk) *a.* buzul: **uly b.-lar** büyük buzullar; **b. dövri** buzul çağı; **b.-larıñ süyşmegi** buzulların hareketi.

BÜCET *a.* bütçe: **dövlet b.-i** devlet bütçesi; **b. komissiyası** bütçe komisyonu.

BÜDENEK-SÜDENEK *s.* çukurlu tümsekli: **b. yol** çukurlu tümsekli yol.

BÜDRE- *eyl.* sürçmek, ayağı takılmak: **daşa b.-** ayağını taşa sürçmek; **düzce yerde b.-p yıkıl-** düz yerde ayağı sürçüp düşmek.

BÜDÜR-SÜDÜR *s.* çukurlu tümsekli: **b. yol** çukurlu tümsekli yol.

BÜK- *eyl.* 1. bükmek, eğmek: **agacı b.-** ağacı eğmek; **dızıñı b.-** dizlerini bükmek; 2. kıvırmak, yapmak: **börek b.-** börek yapmak § **bil b.-** zayıflamak, zayıf düşmek.

BÜKGÜLDE- *eyl.* yüreği heyecanla çarpmak: **onuñ ertirden bäri yüregi b.-p dur** onun sabahtan beri yüreği çarpıyor.

BÜKGÜLDİ *a.* çarpıntı, heyecan: **yürege b. git-** yüreği çarpmak, huzursuz olmak.

BÜKLEM-BÜKLEM *s. bel.* 1. burma burma, burulmuş; 2. kıvırcık, büklüm büklüm: **onuñ saçı b.** onun saçları kıvırcık; 3. kıvrımlı, virajlı: **bu yol b.-b.** bu yol virajlı.

BÜKÜK *s.* kambur: **b. garrı** kambur ihtiyar.

BÜKÜL- *ed.ç. bk.* **bük-**; **añsat b.-** kolay bükülmek: **b.-ip yöre-** eğilip yürümek § **bil b.-** beli bükülmek; **iki b.-** iki büklüm olmak.

BÜKÜR *s.* kambur.

BÜKÜRDİ *a.* patırtı, ayak patırtısı: **b. eşidil-** ayak sesi işitilmek; **b. ur-** (ürküp) ayak gürültüsü yapmak (hayvanlar hak.).

BÜKÜŞ- *işt.ç. bk.* **bük-.**

BÜKÜT- *eyl.* (soğuk, ağrı vb. gibi şeyler nedeniyle) büzülmek, kıvrılmak.

BÜLLETEN *a.* 1. bülten, bildiri: **saylav b.-i** seçim bülteni; 2. *tıp.* doktor raporu: **b. al-** doktor raporu almak.

BÜR- *eyl.* 1. buruşturmak, kırıştırmak, çatmak: **gaşlarıñı gaharlı b.-** öfkeli öfkeli kaşlarını çatmak; 2. büzmek.

BÜRCEŞ- *eyl.* buruşmak, kırışmak: **onuñ yüz-gözi b.-ipdir** onun yüzü gözü kırıştı.

BÜRE *a.zool.* pire: **b.-niñ dişlemegi** pire ısırığı; **gan sorucı b.-ler** kan emici pireler.

BÜRE- *eyl.* 1. bürümek, kaplamak: **asmanı bulut b.-** gökyüzünü bulut kaplamak; 2. (gelinin başını tülle) örtmek.

BÜREL- *ed.ç. bk.* **büre-**; 1. örtülmek: **asmanıñ yüzi bulut bilen b.-di** gökyüzü bulutla örtüldü; **geliniñ yüzi b.-di** gelinin yüzi örtüldi; 2. başı örtülmek: **başı b.-en gelin** başı örtülen gelin.

BÜREN- *dön.ç. bk.* **büre-**; 1. örtünmek, kapanmak: **yorgana b.-ip yat-** yorgana bürünüp yatmak; 2. bürünmek, bürümcük örtünmek: **bürencek b.-** bürümcük örtünmek; **dona b.-** giysiye bürünmek.

BÜRENCEK *a.* bürümcük, kadınların başlarına örttüğü baş örtüsü.

BÜRGÜT *a.* kartal: **b. çagası** kartal yavrusu; **b. pencesi** kartal pençesi; **b. haybath** kartal gibi heybetli.

BÜRKÜLDE- *eyl.* buram buram çıkmak, tozumak (toz hak.): **yoluñ tozanı ayagıñ aşagında b.-p dur** yolun tozu ayağın altında tozuyor.

BÜRKÜLDEVÜK *s.* buram buram yükselen, tozuyan: **yoluñ b. tozanı** yolun basıldıkça yükselen tozları.

BÜRO *a.* büro: **hova b.-sı** hava servisi; **partiya b.-sı** parti bürosu; **sorag-ideg b.-sı** danışma bürosu.

BÜROKRAT *s.* bürokrat.

BÜROKRATİYA *a.* bürokrasi.

BÜROKRATLAŞ- *eyl.* bürokratlaşmak.

BÜRÜL- *ed.ç. bk.* **bür-**; 1. büzülmek: **haltanıñ agzı b.-di** torbanın ağzı büzüldü; 2. çatılmak: **gözler gice-gündiz b.-üp dur** onun gözleri gece gündüz çatıktır; 3. kapanmak (göz hak.): **gözleri b.-üp baryar** gözleri kapanıyor, uyku gözlerinden akıyor.

BÜRÜNÇ I *a.* 1. pirinç: **b. semavar** pirinç semaver; **b.-den yasalan byust** pirinçten yapılmış büst; 2. bronz: **b. asırı** bronz çağı.

BÜRÜNÇ II *a.* pirinç: **p. ek-** pirinç ekmek; **p. sıpalı** pirinç samanı.

BÜRÜŞ- *işt.ç. bk.* **bür-**; 1. çatılmak: **kakamıñ gaşları b.-üpdir** babamın kaşları çatılmış; 2. kapanmak (yara hak.): **yara b.-dir** yara kapanmış.

BÜRÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **bür-**; 1. buruşturmak, kırıştırmak: **köynegiñi b.-** gömleğini buruşturmak; 2. çatmak: **kakam gaşlarını b.-di** babam kaşlarını çattı.

BÜS-BÜTİN (büs-büti:n) *bel.* büsbütün, tümüyle, tamamiyle: **b. üytget-** tümüyle değiştirmek, yeniden yapmak; **durmuş b. özgerdi** yaşam büsbütün değişti; **b. başgaça** tümüyle farklı, bütün bütüne farklı.

BÜST *a.* büst: **bürünçden edilen b.** bronzdan yapılmış büst.

BÜTİN (büti:n) *s.* bütün, tüm: **b. dünyä halkları** bütün dünya halkları; **b. gün** bütün gün; **b. gice** bütün gece.

BÜTİNDÜNYÄ (büti:ndünyä:) *s.* tüm dünya, evrensel, uluslararası, milletlerarası: **Yaşlarıñ B. Festivalı** Uluslararası Gençlik Festivali; **onuñ b. şöhratı bar** onun uluslararası ünü var.

BÜTİNLEY (büti:nley) *bel.* tümüyle, tamamiyle: **onuñ durmuşı b. özgerdi** onun yaşamı tümüyle değişti; **töverek b. garaldı** ortalık tümüyle karardı.

BÜTİNLEYİN (büti:nleyin) *bk.* **bütinley.**

BÜYLİ *a.* devenin ağzına geçirilen ağaç çubuk, burunduruk.

BÜZ- *eyl.* büzmek: **haltanıñ agzını b.-** torbanın ağzını büzmek.

BÜZDÜR- *et.ç. bk.* **büz-.**

BÜZÜL- *ed.ç. bk.* **büz-.**

BÜZÜŞ- *işt.ç. bk.* **büz-.**

BÜZÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **büz-.**

C

CABCIN- *eyl.* 1. hırlamak, havlamak; 2. mec.terslemek, bağırmak: **c.-ıp cogap ber-** bağırarak cevap vermek; **sen meniñ üstüme c.-ıp durma** bana bağırıp durma.

CABCINDIR- *et. ç. bk.* **cabcın-.**

CABCINIŞ- *işt. ç. bk.* **cabcın-.**

CADI (ca:dı) *a.* büyücülük, sihirbazlık; büyü, sihir.

CADIGÖY (ca:dıgö:y) *a.* 1. büyücü, sihirbaz; üfürükçü; 2. *mec.* büyülü, büyüleyici § **c. nazarıñı at-** büyüleyici bir şekilde bakmak.

CADILA- (ca:dıla-) *eyl.* 1. büyücülük yapmak: **c.-p bil-** büyücülük yapabilmek; 2. *mec.* kendine çekmek, büyülemek, etkilemek.

CADILAN- (ca:dılan-) *ed. ç. bk.* **ca:dıla-**; 1. büyülenmiş olmak, büyülenmek; 2. *mec.* etkilenmiş olmak, etkilenmek, büyülenmek: **ol c.-ıpdır** o büyülenmiş, etkilenmiş.

CADILAŞTIR- (ca:dılaşdır-) *sık. ç. bk.* **ca:dıla-.**

CADILAT- (ca:dılat-) *et. ç. bk.* **ca:dıla-.**

CADILI (ca:dılı) *a.* 1. sihirli, büyülü, tılsımlı: **c. yer:** tılsımlı yer; 2. etkileyici, büyüleyici: **c. gözler** etkileyici gözler.

CAGGILDA- 1.cıvıldamak, şarkı söylemek: **serçeler c.-yarlar** serçeler cıvıldaşıyor; 2. yaygara etmek, bağırıp çağırmak, yaygara etmek.

CAGGILDAŞ- *işt. ç. bk.* **caggılda-**; **c.-p oynayardılar** gürültü yaparak oynuyorlardı.

CAHALAT (caha:lat) *a.* cehalet, cahillik

CAHAN *a.* cihan, dünya: **bütin c.-a aylan-** bütün dünyayı dolaşmak; **c. urşı** dünya savaşı; **c. yagtıl-** tan yeri ağarmak; **c.-ıñ yagtılmagı bilen tur-** tan yeri ağarırken (şafak sökerken) kalkmak.

CAHIL (ca:hı:l) *s.* genç insan, delikanlı: **c. görün-** genç görünmek § **c. çık-** olgunlaşmak; erinleşmek.

CAHILCELEÑ (ca:hı:l-celeñ) *a. bk.* **cahıl.**

CAHILLAN- (ca:hı:llan-) *eyl.* gençleşmek.

CAHILLIK (ca:hı:llık) *a.* gençlik.

CAHILSIRA- (ca:hı:lsıra-) *eyl.* yaşını göstermemeye çalışmak, kendini genç göstermeye çalışmak.

CAKGILDA- *eyl.* 1. şaklamak; şakırdamak, cik cik ses çıkarmak (kuş için); 2. cak cak edip gülmek, kahkahaatmak.

CAKGILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cakgılda-**; **c.-p gülüş-** ses çıkararak gülüşmek.

CAKIRDA- *eyl.* kahkaha atmak, sesli gülmek: **c.-p gülmek** güçlü bir kahkaha atmak

CAKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **cakırda-.**

CAKIRDI *a.* çınlayarak gülme.

CALA *a.* sağanak yağmur: **c. gelmeziniñ öñüsırası hova**

dımyar sağanak yağmurdan önce hava ısınır.

CALATAY *a. bk.* **calay**.

CALAY *s.* 1. hovarda, çapkın; başıboş, avare aylak; 2. savurgan, müsrif

CALBAR *a.* geniş pantolon, şalvar: **erkek adamıñ c.-ı** erkek pantolonu.

CAM (ca:m) I *a.* çanak, tas, kase: **bir c. çorba** bir tas çorba **onuñ gulagı c. yalı kulağı** kiriştedir.

CAM (ca:m) II *a.* kapsol.

CAMAL (cama:l) *a.* güzellik, letafet: **c.-ına aşık bol-** güzelliğine aşık olmak; 2. yüz çehre, sima: **onuñ ne acap c.-ı bar eken** onun ne acayip güzel yüzü varmış.

CAN (ca:n) *a.* 1. can, ruh: **c.-a lezzet berici sözler** ruha can katan sözler; **c. ve ten** can ve ten; 2. can, yaşam, ömür: **vatanı c. ayaman gora-** vatanı canını düşünmeden korumak; **c.-ıñı gurban/pida et-** canını feda etmek; 3. kişi: **sizi ñ maşgalañızda näçe c. bar?** sizin ailenizde kaç kişi var?; 4. sevgili, aziz; canım: **c.-ını meniñ** canım benim; **c. dostum** sevgili dostum **c. ber-** ölmek; **c. çek-/et-/parala-** elinden geleni yapmak, bir işi bitirmek için çalışmak, üstünde canını vermek; **c.-ını goy-** canını vermek; **c.-ıña deg-** bam teline basmak, damarına basmak; **c.-ı aram tap-** rahatlamak, **c.-ı çık-** ölmek, canı çıkmak; **c.-ını yak-** çok acıtmak, canını yakmak; **c.-ını cähenneme iber-** öldürmek.

CAN-DİL (ca:n-dil) *a.* can, gönül, ruh: **c.-den söy-** yürekten sevmek.

CANACAN (ca:na-ca:n) *s.* vefalı, candan: **meniñ c. dostum** benim vefalı dostum.

CANALGIÇ (ca:nalgıç) *a.* Azrail.

CANAN (ca:na:n) *a.* sevgili, yar.

CANAVAR *a.* 1. hayvan; 2. yaşlı ve hasta hayvanlar için kullanılan bir hitap.

CANAYAMAZAK (ca:nayamazak) *s.* fedakâr, özverili.

CANDAR (ca:nda:r) *a.* 1. canlı, yaşayan; 2. adam, insan: **öyde c. yokdı** evde kimse yoktu

CANHOVUL (ca:nhovul) *a.* can çekişme.

CANIK- (ca:nık-) *eyl.* özenmek; gayret etmek, çalışmak, çabalamak: **c.-ıp işle-** gayretle çalışmak.

CANIPKEŞ (ca:nı:pkeş) *s.* 1. gayretli, çalışkan; özenli: **c. adam** gayretli adam; c. işgär gayretli işçi; 2. can ciğer, sıkı fıkı, samimi, içten, candan.

CANIYANGIN (ca:nıyangın) *s.* memnun olmayan; dargın, kızgın, sert: **c. adam** kızgın adam; **c. bol-** darılmak.

CANLAN- (ca:nlan-) *eyl.* canlanmak, dirilmek, hareketlenmek: **yagış yagandın soñ ekinler bir näme c.-dı** yağmur yağdıktan sonra ekinler birazcık canlandı; **işler c.-dı** işler canlandı, hareketlendi.

CANLANDIR- (ca:nlandır-) *et. ç. bk.* **ca:nlan-**.

CANLI (ca:nlı) *s.* canlı, diri: **c. balık** canlı balık, **c. şayat** canlı tanık; 2.küçük baş hayvan, davar **c. burç** canlı köşe; **c. gepleşik** canlı konuşma.

CANSEREK (ca:nserek) *s.* 1. müşfik, şefkatli, sevecen, samimi, yürekten: çagañ ugrunda c. bol- çocuklarını çok sevmek; 2. şaşkın, sersem.

CANSIZ (ca:nsız) *s.* cansız, ölü: **c. tebigat** cansız tabiat; 2. *mec.* casus, gizli ajan

CANSIZLAN- (ca:nsızlan-) *eyl.* cansız, solgun olmak.

CANSIZLANDIR- (ca:nsızlandır-) *et. ç. bk.* **ca:nsızlan-**; öldürmek

CAÑ *a.* zil, çan, çıngırak: **elektrik c.-ı** elektrik zili, elektrikli zil; **c. işlemeyär** zil çalışmıyor; **c. kak-/ur-** zil çalmak; **c. kakılanda çagalar klasa girdiler** zil çaldığında çocuklar sınıfa girdiler.

CAÑÑIRDA- *eyl.* çınlamak, tınlamak; çalmak: **gatı c.-** sert bir şekilde çınlamak, **c.-p gitmek** çınlamaya başlamak.

CAÑÑIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **caññırda-**.

CAÑÑIRDAT- *et. ç. bk.* **caññırda-**; çınlatmak, tınlatmak.

CAÑÑIRDI *a.* ses, çan sesi: **mekdäp cañınıñ c.-sı eşidilyärdi** okul zilinin sesi duyuluyordu.

CARI *a.* dere; nehir yatağı: **c.-dan geç-** deryadan geçmek, **deryanıñ c.-ı** dere yatağı

CAR II *a.* haber, havadis: **c. et-** ilan etmek, bildirmek, haberdar etmek

CARAN *a.* ince, küçük kanal, ark

CARÇI *a.* ulak, haberci; tellak, münadi.

CARKILDA- *eyl.* ses çıkarmak

CARKILDAŞ- *işt. ç. bk.* **carkılda-**.

CARKILDAT- *et. ç. bk.* **carkılda-**; **gapını c.-ıp yap-** kapıyı ses çıkararak kapatmak.

CARKILDI *a.* çatırtı; ses; şangırtı

CARNAMA (carna:ma) *a.* çağrı, davet; hitap: **c. bilen yüzlen-** çağrıda bulunmak

CASLAT- *eyl.* 1.sokmak, ısırmak, iğnesini batırmak: **om arı c.-ıpdır** onu arı sokmuş; 2.ateş etmek, ateş açmak.

CATIRDA- *eyl.* çatırdamak, şakırdamak: **agaç c.-p yıkıldı** ağaç çatırdayıp devrildi; **c.-p ugra-** çatırdamaya başlamak.

CATIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **catırda-**.

CATIRDAT- *et. ç. bk.* **catırda-**.

CATIRDI *a.* çatırdı.

CAY (ca:y) *a.* 1. bina, ev; oda: **yaşayış/cemgiyetçilik c.-ı** ev, apartman; **ilimlar akadamiyasınıñ c.-ı** ilimler akademisi binası; **kerpiçten salnan c.** kerpiçten yapılan ev; **bu c.-da muzey yerleşyär** bu binada müze var (bu bina müze binasıdır); **c. gur-/sal-** ev yapmak; **c.-a gir-** eve girmek; 2. yer: **bu siziñ c.-ıñız** burası sizin yeriniz; 3. mezar, kabir.

CAY *s. bel.* 1. doğru, düzgün, kusursuz: **c. cogap** doğru yanıt; 2. yerinde, uygun, isabetli: **c.**

gürrüñ uygun konuşma; **sen c. aytdıñ** sen doğru söyledin; **c. gep** isabetli söz, **c.-ına düşür-** a) yerinde birşey söylemek, b) yerinde yapmak; 3. keskin isabetli: **c. gep** isabetli söz; **c. at-** isabetli bir biçimde ateş etmek; **c. deg-** hedefe değmek, isabet etmek; **c. ur-** tam vurmak; 4. rahat(ça), rahat rahat: **c. bol-** rahat olmak: **kövüş ayagıma c. boldı** ayakkabı ayağıma rahat oldu, **c. otur-** rahat oturmak **gövnüñ c. bol-** kalpten, içten olmak; **eden işiñgövnüme** c. senin çalışmandan memnunum

CAYBA-CAY (**ca:yba-ca:y**) *a.* yer-be-yer, yerli yerindelik, tertiplilik.

CAYDAR (**ca:yda:r**) 1. güvenilir, inanılır, emin, muteber: **c. yerlerden alnan maglumatlara göre** güvenilir yerlerden alınan bilgilere göre; 2. doğru, yerinde

CAYIR- *eyl.* 1. çatlak oluşturmak; 2. kesmek, parçalamak, kırmak (örn. odun).

CAYIRDA- *eyl.* 1. gıcırdamak, cayırdamak; cızırdamak: **onuñ kövşi cayırdayar** onun göğsü cızırdıyor; 2. yırtılmak: **onuñ köynegi c.-p gitdi** onun gömleği yırtıldı.

CAYIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **cayırda-.**

CAYIRDAT- *et. ç. bk.* **cayırda-**; 1. gıcırdamak, cayırdamak, cızırdamak; 2. çatırdayarak çekip çıkarmak.

CAYIRDI *a.* iki şeyin birbirine sürtünmesinden çıkan ses, cızırtı: **täze ädigiñ c.-sı eşidilyärdi** yeni çizmenin gıcırtısı işitiliyordu.

CAYLA- (**ca:yla-**) *eyl.* 1. yerli yerinde koymak, düzgünce koymak, yerleştirmek: **odunları tertipli c.-p goy-** odunları düzenli bir şekilde yerleştirerek koymak; 2. gömmek, defn etmek: **bu yerde gahrımanı c.-ptırlar** buraya kahramanı gömmüşler

CAYLAN- (**ca:ylan-**)*ed. ç. bk.* **cayla-**; 1. yerleşmek; 2. gömülmüş olmak.

CAYLAŞ- (**ca:ylaş-**) *işt. ç. bk.* **cayla-**; yerleşmek, yurtlanmak: **divanıñ üstünde c.-** divanın üzerine yerleşmek.

CAYLAŞDIR- (**ca:ylaşdır-**) *eyl.* yerleştirmek: **mıhmanları c.-** misafirleri yerleştirmek.

CAYLAŞIKLI (**ca:ylaşıklı**) *bel.* rahatça, rahat rahat: **c. otur-** rahat rahat oturmak, rahatça oturmak.

CAYLAT- (**ca:ylat-**) *et. ç. bk.* **cayla-.**

CAYLI I (**ca:yly**) *s.* evli, evi olan: **ol c. boldı** onun evi oldu.

CAYLI II (**ca:yly**) *s.* 1. *bk.* **ca:ylaşıklı**; 2. yerinde, uygun.

CAYRIK *s.* çatlak, yarık: **c. käse** çatlak kase § **c. at-** yarmak.

CAYRIL- *eyl.* çatlamak, yarılmak: **cayıñ divarları c.-ıp başlaptır** evin duvarları çatlamaya başlamış.

CAYRILIŞ- *işt. ç. bk.* **cayrıl-.**

CAYRIŞDIR- *işt. ç. bk.* **cayır-.**

CAYTAR- *eyl.* dimdik durmak, fırlamak, çıkmak; dikleşmek, kabarmak: **onuñ murtları c.-ıp durdı** onun bıyıkları çıktı; 2. *mec.* kavgacı, hırçın bir görünüşe sahip olmak (kadınlar için): **ol c.-ıp geçdi** o hırçın bir biçimde yanımdan geçti.

CAYTARIL- *dön. ç. bk.* **caytar-.**

CAYTARIŞ- *işt. ç. bk.* **caytar-**; **onuñ saçları c.-ıpdur** onun saçları dağılıyordu.

CAYTART-*et. ç. bk.* **caytar-**; **pişik guyrugını c.-dı** erkek kedi kuyruğunu boru gibi kaldırdı.

CAZ I *a.* yağ yakılırken çıkan ses.

CAZ II *a. müz.* caz.

CAZIRDA- *eyl. bk.* **cazzılda-.**

CAZIRDI*a. bk.* **cazzıldı.**

CAZLA- *eyl.* baharat koymak, çeşnilemek, yağla çeşnilemek: **ısmanagı c.-** ıspanağı çeşnilendirmek.

CAZLAN- *ed. ç. bk.* **cazla-**; yağlanmak.

CAZLAŞ-*işt. ç. bk.* **cazla-.**

CAZLAT- *et. ç. bk.* **cazla-.**

CAZZILDA-*eyl.* cızırdamak, cızır cızır etmek.

CAZZILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cazzılda-**; **govrulyan et bölekleri gazanda c.-yardılar** kavrulan et parçaları kazanda cızırdıyordu.

CAZZILDAT- *et. ç. bk.* **cazzılda-.**

CAZZILDI *a.* cazırtı.

CÄCEK (**cä:cek**) *a.* enkaz, yıkıntı; kalıntı, kırıntı: **käsäniñ c.-leri** kasenin kırıntıları.

CÄGİLDE- (**cä:gilde-**) *eyl.* ağlamak, bağırmak, çığlık atmak: **çaga c.-p aglayar** çocuk bağırarak ağlıyor.

CÄGİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cägilde-.**

CÄGİLDİ (**cä:gildi**) *a.* ağlama, ağlayış; bağırma, bağırtı.

CÄGİR- (**cä:gir-**) *eyl.* feryat etmek, bağırıp çağırmak.

CÄGİRİŞ- *işt. ç. bk.* **cägir-.**

CÄHEK *a.* şerit; kaplama, kenar çekme: **çäkmene c. çal-** gömleğe kenar çekmek.

CÄHEKLE- *eyl.* kenar çekmek: **gızıl yüpek bilen c.-** kırmızı ipekle kenar çekmek.

CÄHEKLEN-*ed. ç. bk.* **cähekle-.**

CÄHEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **cähekle-.**

CÄHEKLET- *et. ç. bk.* **cähekle-.**

CÄHET *a.* yön, taraf, cihet: **şu c.-den garalanda** şu taraftan bakıldığında.

CEBİR*a.* azap, cefa, zulüm: **c. astında** baskı, zulüm altında, **c. çek- /gör-** eziyet çekmek.

CEBİS *bel.* sıkı, sağlam: **gapını c. yap-** kapıyı sıkı örtmek; **c. getir-** sıkılaştırmak, sağlamlaştırmak.

CEBİSLE- *eyl.* 1. sıkılaştırmak, sağlamlaştırmak: **c.-p yelme-** (zorla) yapıştırmak, tutkallamak; 2. toplayıp birleştirmek: **kollektivi c.-** kollektifi toplayıp birleştirmek

CEBİSLEN-*ed.-dön. ç. bk.* **cebisle-**; 1. kovalanmış olmak; 2. *mec.* birikmiş olmak, toplanmış olmak: **ısnışıklı c.-** hamurun toplanması; **partiyanıñ töverigine c.-** parti çevresinde toplanmak.

CEBİSLEŞ- *eyl.* sıkı ve sağlam olmak, sıkışmak, sağlamlaşmak; birleşmek.

CEBİSLEŞDİR-*et ç..bk.* **cebisleş-.**
CEBİSLET-*et. ç. bk.* **cebisle-.**
CEBİSLİK *a.* birlik, sıkılık.
CEDEL *a.* tartışma, çekişme; bahis: **bolgusız c.** boş tartışma; **c. et-** tartışmak, bahse girmek: **yoldaşıñ bilen film barada c. et-** arkadaşınla film hakkında tartışmak.
CEDELLEŞ- *eyl.* tartışmak: **meniñ siz bilen c.-mäge vagtım yok** benim sizle tartışmaya zamanım yok.
CEDELLEŞDİR-*et. ç. bk.* **cedelleş-.**
CEDİRDE- *eyl.* çabuk konuşmak; çene çalmak, dır dır etmek.
CEDİRDEŞ- *işt. ç. bk.* **cedirde-.**
CEDİRDİ *s.* çabuk konuşma sırasında çıkan ses.
CEDVEL *a. bk.* **cezvel.**
CELEGAY *a.* yer, arazi, memleket, ülke, yurt; civar, havali, yöre.
CELLAP *a.* tüccar.
CELLAT (**cella:t**) a. cellat, eziyet eden, zalim; *mec.* merhametsiz, acımasız: **c.-dır gara gözleriñ** (senin) kara gözlerin (çok) acımasızdır.
CEM *a.* 1. bilanço, netice, yekün: **c.-ini çıkar-** toplamını çıkarmak; 2. bütün, hep: **c. bol-** toplanmak, bir araya gelmek; 3. *mat.* toplam, yekün: **goşulyan iki sanıñ c.-i** toplanan iki sayını toplamı.
CEMAGAT (**cema:gat**) *a.* cemaat, halk, insanlar: **c. öñünde çıkış et-** halkın önüne çıkmak.
CEMENDE*a. bk.* **cema:gat**
CEMGIYET *a.* toplum, topluluk, cemiyet: **kitap söyüciler c.-i** kitap sevenler derneği; **c. hakındaki ılım** toplumbilim.
CEMGIYETÇİLİK *a.* kamuoyu; sosyal, içtimai, toplumsal: **dünyä c.-i** dünya kamuoyu; **c. gurluşı** sosyal (toplumsal) düzen.
CEMLE- *eyl.* 1. toplamak, bir araya getirmek: **güycüñi c.-** gücünü toplamak; **gatnaşık baradakı maglumatları c.-** ilgili konulardaki bilgileri toplamak; **pikriñi c.-** kafasını toplamak; 2. belli bir sonuca ulaşmak, sonuç çıkarmak; 3. *mat.* hesaplamak; 4. tamamlamak.
CEMLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **cemle-**; 1. toplanmak, bir araya gelmek: **bir yere c.-** bir yere toplanmak; 2. genelleyerek özetlemek; 3. *mat.* meydana gelmek, teşekkül etmek; 4. bitmek, sona ermek.
CEMLEŞ-*işt. ç. bk.* **cemle-**; **işiñ neticesini c.-** çalışmayı sonuca ulaştırmaya yardım etmek; 2. toplanmak, yığışmak.
CEMLEŞDİR-*sık ç. bk.* **cemle-**; **goşları c.-** eşyaları toplamak.
CEMLET- *et. ç. bk.* **cemle-.**
CEMLEYCİ *s.* son, nihai: **c. kontsert** son konser; **c. söz** son söz
CENAYAT (**cena:yat**) *a.* cinayet, cürüm, suç: **c. kodeksi** cinayet hapishanesi; **agır c. et-** ağır suç işlemek; **c.-ınıñ üstünde tut-** suç üstü yakalamak.
CENAYATÇI (**cena:yatçı**) *a. bk.* **cena:yatkar.**
CENAYATKAR (**cena:yatka:r**) *a.* cinayet işleyen, suç işleyen: **c.-ı tussag et-** cinayeti işleyeni yakalamak.

CENCEL *a.* 1. skandal, rezalet, kepazelikağız kavgası, atışma: **c. et-** kavga çıkarmak, dalaşmak; **c.-den gaç-** kavgadan kaçmak; 2. gürültü, yaygara; gürültülü tartışma: **c.-den gaç-** kavgadan, bırgürden kaçmak; **çagalarıñ c.-i** çocukların gürültüsü.
CENCELLEŞ- *eyl.* kavga çıkarmak, dalaşmak, hırlaşmak; gürültü yapmak; tartışmak, ağız kavgası yapmak: **häzir c.-niñ vagtı däl** şimdi tartışmanın sırası değil.
CENCELLİ *s.* 1. utanılacak, utanç verici: **c. vaka** utanılacak olay; **c. gürrüñ** utanç verici konuşma; 2. tartışma götürür, tartışmalı: **c. mesele** tartışma götürür mesele
CENCELSİZ *s.* kavgasız gürültüsüz, barış içinde; sakin, sessiz: **dava c. gutardı** tartışma olumlu bir biçimde sonuçlandı.
CEÑ*a.* savaş, meydan savaşı.
CEÑBAZ (**ceñba:z**) *a.* savaşçı, savaşan; savaşı başlatan.
CEÑÑEL*a.* orman: **gür c.** gür orman.
CEÑPARAZ *a. bk.* **ceñbaz.**
CEPA (**cepa:**) *a.* cefa, eziyet: **köp c.-ları başdan geçir-** başından çok cefa geçmek.
CEPAKEŞ (**cepa:keş**) *s.* cefa çeken: **c. adam** cefa çeken adam.
CERÇİ *a.* küçük tüccar, dükkan sahibi
CEREN *a.* ceylan, geyik.
CERHET *a.* irin, cerahat: **c. döre-** irinlenmek, cerahat bağlamak
CERİME (**ceri:me**) *a.* ceza: **c. al-** ceza almak; **c. töle-** ceza ödemek, ceza çekmek; **c. sal-** ceza kesmek.
CET *a.* kavgalı olan, araları açık olan: **meñ onuñ bilen c.** ben onunla kavgalıyım.
CETLEŞ- *eyl.* ağız kavgası yapmak, atışmak, çekişmek; araları açılmak, bozuşmak: **dostuñ bilen c.-** dostunla kavga etmek.
CETLEŞDİR-*et. ç. bk.* **cetleş-**; aralarını açmak, bozuşturmak: **ikimizi ol c.-ip bilmez** o, ikimizin arasını açamaz.
CETLEŞİŞ- *işt. ç. bk.* **cetleş-.**
CEYHUN (**ceyhu:n**) *s.* 1. coşan, coşkun akan: **c. derya** coşkun akan derya; 2. Amu Derya'nın eski adı.
CEZA (**ceza:**) *a.* ceza: **adatatlı c.** adaletli ceza; **ölüm c.-sı** ölüm cezası; **c. ber-** ceza vermek, cezalandırmak; **c. çek-** bir şeyin cezasını çekmek.
CEZALANDIR- (**ceza:landır-**) *eyl.* cezalandırmak, ceza vermek: **günäkäri/cenayatkäri c.-** suçluyu/katili cezalandırmak
CEZALANDIRIL- (**ceza:landırıl-**) *ed. ç. bk.* **cezalandır-.**
CEZİT *s.* yeni, taze.
CEZVEL*a.* çizgi, hat, şerit.
CIBAR (**cıba:r**) *a.* çiseleme, çisinti: **cıbarlı gün** bulutlu gün.
CIBARLA- (**cıba:rla-**) *eyl.* çiselemek: **yagış c.-p yagıyor** yağmur çiseleyerek yağıyor.
CIDA (**cıda:**) *a.* ayrı, ayrılık: **c. bol-/düş-** ayrı olmak, ayrı düşmek.

CIGILDA- (**cı:gılda-**) *eyl.* 1. gıcırdamak, cızırdamak: **arabanıñ tigirleri c.-p başladı** arabanın tekerlekleri gıcırdamaya başladı: 2.cıvıldamak, cıvıldaşmak

CIGILDAŞ-*işt. ç. bk.* **cıgılda-.**

CIGILDAT- *et. ç. bk.* **cıgılda-.**

CIGILDI (**cı:gıldı**) *a.* gıcırtı, cızırtı; cıvıltı.

CIGLIM*a.* kırma taş, tuğla.

CIKIRDA-*eyl.* cıkırtılı ses çıkarmak, sesli gülmek: **çagalar c.-p gülüşdiler** çocuklar ses çıkararak gülüştüler.

CIKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **cıkırda-.**

CIKLA- (**cı:kla-**) *eyl.* gizlice bakmak:, **deşikden c.-mak** delikden gizlice bakmak.

CIKLAŞ- (**cı:klaş-**)*işt. ç. bk.* **cı:kla-.**

CIKLAT- (**cı:klat-**)*et. ç. bk.* **cı:kla-.**

CILAV *a.* dizgin: **atların c.-ından tutup bar-** atların dizgininden tutup gitmek; **c.-ı berk çek-** dizgini sıkı bağlamak.

CILAVLA-*eyl.* dizginlemek: **atı c.-mak** atı dizginlemek

CILAVLAN-*ed. ç. bk.* **cılavla-.**

CILAVLAŞ-*işt. ç. bk.* **cılavla-**; **atı c.-** atı dizginlemeye yardım etmek.

CILAVLAT- *et. ç. bk.* **cılavla-.**

CIN *a.* cin **ona näme cin urduka'?** onun başına ne geldi ?; **seni näme c. urdı?** seni nasıl bir cin çarptı? ; **cın almazlık** hoşlanmama (birinden, bir şeyden).

CINAZA (**cına:za**) *a.* cenaze.

CINLA- *eyl.* 1.kudurmak, azmak: 2. şaka yapmak, gülüp oynamak, eğlenmek, hoplayıp zıplamak: **c.-mañ ümsüm oturıñ!** kudurmayın, uslu oturun!

CINS *a. biy.*. **cins: ayal c.-ı** kadın cinsi; **erkek c.-ı** erkek cinsi; **c. ayratınlıkları** cins ayrılıkları; 2. jeo. kaya, toprak tabakası.

CINSPARAZ *a.* ırkçı.

CINSSIZ *s.* dokunaklı, acı, tüyleri ürperten; korkunç: **c. ses** acı, dokunaklı ses.

CIÑK: **cıñkını çıkarmazlık** susmak,•sesini çıkarmamak: **bu barada c.-ını çıkaraymagın!** bu konuda sesini çıkarma!

CIÑKIT- *eyl.* bir nefeste dikmek.

CIÑLAT-*et. ç. bk.* **cınla-.**

CIÑÑILDA- *eyl.* cıvıldamak, cıvıldaşmak (çocuk).

CIÑÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cıñıılda-.**

CIÑÑIRDA-*eyl.* çınlamak, tınlamak, şıngırdamak, çalmak: **telefon c.-yar** telefon çalıyor.

CIÑÑIRDAŞ-*işt. ç. bk.* **cıñıırda-.**

CIÑÑIRDAT-*et. ç. bk.* **cıñıırda-**; çınlamak, tınlamak, çalmak.

CIÑÑIRDI *a.* ses, tınlama, çınlama, tıngırtı, şıkırtı: **stakanlarıñ c.-sı** bardakların şıngırtısı.

CIPIDIKLA- *eyl. bk.* **cırrarıl-**; **c.-p ılga-** atı dört nala koşturmak

CIPIDIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **cıpıdıkla-.**

CIPIT- *eyl.* 1. *bk.* **cıpıdıkla-**; 2. *mec.* yalan söylemek, palavra atmak.

CIRKILDA-*eyl.* 1. tiktak etmek(saat hakkında) **sagat c.-p işläp başladı** saat tiktak çalışmaya başladı; 2. ses çıkarmak, şaklamak, şakırdamak: **gapı c.-p gulplandı** kapı ses çıkararak kapandı.

CIRKILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cırkılda-.**

CIRKILDAT- *et. ç. bk.* **cırkılda-**; şaklamak, şakırdamak: **tüpeñiñ gulagını c.-ıp gıs-** tüfeğin kamasını şaklatmak.

CIRLAT- *eyl.* çatırtıyla koparmak: **matanı c.-ıp goyber-** kumaşı çatırtıyla yırtmak.

CIRRILDA- *eyl.* cırıldamak.

CIRRILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cırrılda-.**

CIRTLA- *eyl. bk.* **cızzınla-.**

CIRTLAŞ- *işt. ç. bk.* **cırtla-**; **eşekler meydanda c.-ıp yördüler** eşekler tarlada hoplayıp zıplıyorlar.

CIRTLAT- *et. ç. bk.* **cırtla-.**

CISSILDA- *eyl.* ıslık çalmak, vızıldamak: **atılan ok depämizden c.-p geçdi** atılan ok tepemizden vızıldayarak geçti.

CISSILDAŞ-*işt. ç. bk.* **cıssılda-.**

CISSILDAT- *et ç. bk.* **cıssılda-** ateş etmek.

CITIRDA- *eyl.* çıtırdamak.

CITIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **cıtırda-.**

CIZIRDA-*eyl.* 1. cızırtılı ses çıkarmak; 2. *mec.* sıcaktan pişmek.

CIZIRDAŞ-*işt. ç. bk.* **cızırda-.**

CIZIRDAT-*et. ç. bk.* **cızırda-**; **burç dilini e.-yar** biberler dili yakıyor.

CIZLA-*eyl.* 1. yakmak, dağlamak; cızırtılı ses çıkarmak; 2. berelemek, tahriş etmek; şiddetli ağrımak (yara ya da vücuda bir şey battığında): **elimin yarası c.-yar** elimin yarası ağrıyor.

CIZZILDA- *eyl.* uğuldamak (böcekler için).

CIZZILDAŞ- *işt. ç. bk.* **cızzılda-.**

CIZZINLA- *eyl.* hoplamak, zıplamak: **eşek c.-yar** eşek hoplayıp zıplıyor.

CIZZINLAŞ- *işt. ç. bk.* **cızzınla-.**

CIZZINLAT-*et. ç. bk.* **cızzınla-.**

CİBİRDE- *eyl.* şikayet etmek, sızlanmak, dert yanmak, yakınmak: **näme c.-yärsin** niye sızlanıyorsun.

CİBİRDEŞ- *işt. ç. bk.* **cibirde-**; **c.-ip gel**-bir şikayetle gitmek.

CİBİRDİ*a.* şikayet, sızlanma.

CİBRİN- *eyl.* şikayet etmek, dert yanmak, sızlanmak; mırıldanmak, şikayetlenmek: **c.-ip gürle-** şikayet etmek, dert yanmak.

CİBRİNDİR- *et. ç. bk.* **cibrin-**; çok üzmek, üzüntü vermek.

CİBRİNİŞ- *işt. ç. bk.* **cibrin-.**

CİGER I *a.* karaciğer.

CİGER II *bot. a.* akçaağaç, isfendan.

CİGERBENT*a.* aziz görülen, canı gönülden sevilen, cana yakın.

CİGİ*a.* küçük kardeş (erkek ya da kız): **c.-leriñe seret-** kardeşlerine bakmak

CİGİT *a.* binici, atlı.

CİKCER- *eyl.* sataşmak.

CİKCERİL-*ed. ç. bk.* **cikcer-.**

CİKCERİŞ- *işt. ç. bk.* **cikcer-.**

CİKCİKİ *a. zool.* çalı bülbülü.
CİKGER-*eyl.* yan yan bakmak.
CİKGERİL- *eyl. bk.* **cikger-**.
CİKGERİŞ- *işt. ç. bk.* **cikger-**.
CİKGERT-*et. ç. bk.* **cikger-**.
CİKGİLDE- *eyl.* 1.cıvıldamak: **serçeler c.-yärler** serçeler cıvıldaşıyor; 2.*mec.* çok bilmişlik yapmak, caka satmak.
CİKGİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cikgilde-**.
CİKMECİK (ci:kme-ci:k) *s.* ayrıntılı: **c. habar ber-** ayrıntılı haber vermek; **dokladıñ c. planını düz-** raporun ayrıntılı planını hazırlamak; **c. övren-** ayrıntılı öğrenmek.
CİLT *a.* cilt: **gayış ciltli kitap** deri ciltli kitap.
CİLTLE- *eyl.* ciltlemek: **kitabı c.-** kitabı ciltlemek
CİLTLEN- *ed. ç. bk.* **ciltle-**.
CİLTLEŞ-*işt. ç. bk.* **ciltle-; kitapları c.-** kitabın ciltlenmesine yardım etmek
CİLTLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **ciltle-**.
CİLTLET- *et. ç. bk.* **ciltle-**.
CİLVE*a.* naz, cilve.
CİNDE *a.* paçavra, eski püskü giyim eşyası.
CİÑKER-*eyl.* gözünü dikmek: **sen näme mańa c.-ip seredyärsin?** sen niçin bana gözünü dikip bakıyorsun?
CİÑKERİŞ-*işt. ç. bk.* **ciñker-; biribirine c.-** biribirine gözünü dikip bakmak.
CİÑKERT- *et. ç. bk.* **ciñker-**.
CİÑKİLDE- *eyl. bk.* **cikgilde-** 2.
CİÑKİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **ciñkilde-**.
CİR *a.* basma: **c. köynek** basma gömlek; **gülli c.** güllü basma.
CİRİM *a.* tortu, çöküntü: **yagıñ c.-i** yağın tortusu.
CİRKİLDE- *eyl. bk.* **cikgilde-** 1.
CİRKİLDEŞ-*işt. ç. bk.* **cirkilde-**.
CİSİM *a.* 1. madde, cisim: **partlayıcı c.-ler** patlayıcı maddeler; 2. *fiz.* cisim: **gatı c.-ler** katı cisimler; **asman c.-leri** gök cisimleri.
COCUK (co:cuk) *a.* domuz yavrusu.
COCUKLA- (co:cukla-) *eyl.* (domuz) yavrulamak.
COGAP (coga:p) *a.* 1. yanıt, cevap: **dogrı/nädogrı c.** doğru/yanlış yanıt; **soraga c. bermezlik** soruyu yanıtsız bırakmak; 2. çözme, çözüm **c. ber-** yanıtlamak; **c. gaytar-** yanıt vermek; **c. sora-** sormak, soru sormak.
COGAPKAR (coga:pka:r) *a.* sorumlu: **c. nobatçı** sorumlu nöbetçi, **c. bol-** sorumlu olmak.
COKCOKI *a. zool.* yelve, bıldırcın kılavuzu.
COKRAMA *s.* kızgın, yakıcı: **c. ıssıda yola düş-** yakıcı sıcakta yola çıkmak.
COMART (co:ma:rt) s. cömert, eli açık.
COMARTLAN- (co:ma:rtlan-) eyl. el açıklığı, cömertlik göstermek.
COMRUK *a.* kütük, ağaç kütüğü, omaca.
COMRUL- *ed.-dön. ç. bk.* **comur-**; kırılmak, ayrılmak, parçalanmak: **c.-an agaç** kırılmış ağaç.

COMRUŞ- *işt. ç. bk.* **comur-**.
COMRUŞDIR- *sık. ç. bk.* **comur-**.
COMUR- *eyl.* kırmak, parçalamak, ayırmak.
CONT- *eyl.* bir şeyin ucunu kesip ya da dövüp ayırmak.
CONTAR- *eyl.* kesik olmak (kuyruk için).
CONTART- *et. ç. bk.* **contar-**; kısaltmak, daraltmak: **calbarı c.-** pantolonu daraltmak; **itiñ guyrugını c.-** köpeğin kuyruğunu kesmek.
CONTUK *s.* kısa, dar; ucu kesilip ya da dövülüp ayrılmış olan.
COÑKULDA- *eyl.* atlamak, sıçramak.
COÑKULDAŞ- *işt. ç. bk.* **coñkulda-**.
CORA (co:ra) *a.* kadın arkadaş, kız arkadaş: **ol meniñ mekdep c.-m** o benim okul arkadaşım.
CORALARÇA (co:ralarça) *bel.* dostçasına, bir dost olarak: **c. kömekleş-** dostça yardımlaşmak.
CORAP (cora:p) *a.* çorap.
CORK *a.* pislik, çamur; su birikintisi, bataklık: **onuñ üstibaşı c. bolupdır** onun üstü başı çamur olmuş.
CORLA- *eyl.* sesli akmak, dökülmek.
CORLAŞ- *işt. ç. bk.* **corla-**.
CORTA *a.* çatırtıyla: **c. dövül-/uç-** çatırtıyla kırılmak: **agacıñ guran şahası c. dövüldi** ağacın kuruyan dalı kırıldı; **pıçak c. uçdı** bıçak kırıldı.
CORTMAK *a.* 1. *zool.* mürekkep balığı; 2. *mec.* yavru, küçük çocuk.
COŞ- (co:ş-) *eyl.* 1. çok güçlü akmak, coşmak: **derya c.-dı** derya coştu; 2.*mec.* heyecanlanmak, coşmak: **c.-up gürle-** heyecanla konuşmak; 3. *mec.* coşmak, ateşlenmek, ilham almak; 4. *mec.* el açıklığı göstermek, cömertlik yapmak, masrafa girmek.
COŞDUR- (co:şdur-) *et. ç. bk.* **co:ş-**; 1. coşturmak; 2. *mec.* ilham vermek, coşturmak; 3. *mec.* hararet vermek, susatmak
COŞGUN (co:şgun) *s.* 1. coşkun; 2. mec. güçlü, duygu, heyecan, coşkunluk: **c. bilen işle-** heyecanla, coşkuyla çalışmak.
COŞGUNLI (co:şgunlı) *s.* heyecanlı, coşkulu.
COŞUR- (co:şur-)*et. ç. bk.* **co:ş-**.
COVRAN- *eyl.* ızdırap çekmek, azap çekmek, sıkıntı çekmek, muzdarip olmak.
COVRANDIR- *et. ç. bk.* **covran-**; (fizikî yada ruhsal) acıya neden olmak.
COYA (co:ya) *a.* sıra, dizi, silsile; iz, evlek: **bir c. hıyar** bir sıra salatalık; **c. çek-** iz bırakmak.
COYALA- (co:yala-) *eyl.* 1. iz açmak: **traktor bilen c.-** traktörle evlek açmak; 2. evlek kazmak: **c.-p ekilyän ekinler** evlek kültürleri.
COYALAŞ- (co:yalaş-) *işt. ç. bk.* **co:yala-**.
COYALAT- (co:yalat-) *et. ç. bk.* **co:yala-**.
COZZUK *a.* semiz, etli-kanlı (insanların yüzü hakkında söylenir).

CÖGİ (cö:gi) *s.* 1. hilekâr, riyakâr; 2. *mec.* yalancı.
CÖVENEK *s.* dolu.
CÖVZA (cövza:) *a.* (yakıcı) sıcak, kızgın hava, ısı, hararet: **günortanıñ c.-sı** öğle sıcağı
CUDA (cuda:) *s.* çok: **c. köp oka-** çok fazla okumak; **men size c. minnetdar** ben size çok minnettarım.
CUGURDA- *eyl.* mırıldanmak, sırıldamak, guruldamak: **onuñ içi c.-yar** onun karnı gurulduyor.
CUGURDAT- *et. ç. bk.* **cugurda-**; gürültü çıkartmak (karında).
CUL *a.* 1. çul; 2. elbise, üst, giyecek.
CULK I *s.* çürük, bozuk: **c. yumurta** bozuk yumurta.
CULK II: c. bol- şişmek; **çaydan c. bol-** çay içmekten şişmek; **c. et-/c.-unı çıkar-** doyuncaya kadar içmek; **urup c. et-** ölünceye kadar dövmek.
CULKULDA- *eyl.* şır şır etmek, şır şır akmak, şırıltı çıkarmak
CULKULDAŞ- *işt. ç. bk.* **culkulda-**.
CULKULDAT- *et. ç. bk.* **culkulda-**.
CUVAN (cuva:n) *s.* genç.
CUVAZ (cuva:z) *a.* yayık.
CUVVULDA- *eyl.* ıslık çalmak, vızıldamak: **ok c.-p geçdi** ok vızıldayarak geçti.
CÜBİ *a.* cep, kese: **gapdal c.-si** yan cep, kese; **döşi cübüli göynek** göğsü cepli gömlek; **c.-ä sal-** cebe ya da keseye koymak.
CÜBÜT *s.* çift: **bir c.** kövüş bir çift ayakkabı; 2. *mat.* çift: **c. san** çift sayı.
CÜBÜTLE- *eyl.* 1. çiftlemek, çift olarak birleştirmek; 2. bir şeyi iki yapmak.
CÜBÜTLEŞ- *işt. ç. bk.* **cübütle-**; çiftleşmek.
CÜBÜTLEŞDİR- *et. ç. bk.* **cübütleş-**.
CÜLGE *a.* boğaz, dağ boğazı; vadi, dere: **dag c.-si** dağ boğazı; **c.-ä in-/düş-** vadiye inmek
CÜLPÜLDE- *eyl.* şapırtı çıkarmak (örn. bir nesnenin suya düşerken çıkardığı ses), çırpınmak: **c.-p suva gaç-** çırpınıp suya girmek; 2. şak şak vurmak
CÜLPÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cülpülde-**.
CÜMCÜME *bot. a.* çan çiçeği.
CÜMLE *a.* cümle: **c.-ni ahırına çenli oka-** cümleyi sonuna kadar okumak.
CÜMMÜŞ *a.* ıssız, kuytu, tenha yer; iç, derinlik: **tokayıñ c.-inde gizlen-** ormanın derinliklerinde saklanmak.
CÜMŞÜLDE- *eyl.* iğneleşmek (el, ayak gibi).
CÜMŞÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cümşülde-**.
CÜMŞÜLDET- *et. ç. bk.* **cümşülde-**; titretmek.
CÜPDEK *a.* pens, pense, maşa.
CÜPTÜN *zool.* karabatak.
CÜR *s.* özenli, itinalı; dürüst, namuslu: **işinde c. adam** işinde dürüst adam.
CÜRBECÜR *s.* çeşitli, türlü; çeşit çeşit, türlü türlü, başka başka: **c. kitaplar** türlü türlü kitaplar.
CÜRKÜLDE- *eyl.* cır cır etmek, cıvıldamak: **serçeler c.-yär** serçeler cıvıldaşıyor.

CÜRKÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cürkülde-**.
CÜRKÜLDİ *a.* cıvıldaşma: **guşların c.-si** kuşların cıvıltısı, cıvıltı.
CÜRLE- *eyl.* 1. ötmek (düdük), ses çıkarmak; 2. cırıldamak, cıvıldamak
CÜRLEŞ- *işt. ç. bk.* **cürle-**.
CÜRLET- *et. ç. bk.* **cürle-**; **c.-ip goyber-** ıslık çalmak, vızıldamak.
CÜRLEVİK *a.* düdük.
CÜRRÜLDE- *eyl. bk.* **cürle-**.
CÜRRÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cürrülde-**.
CÜRRÜLDET- *et. ç. bk.* **cürrülde-**.
CÜRÜNDİK *a.* musluk (semaver vb. şeylerin).
CÜTLEŞ- *eyl.* çiftleşmek.
CÜTLEŞDİR- *et. ç. bk.* **cütleş-**
CÜYCE *a.* civciv; **c. horaz** küçük horoz; **c. çıkar-** civciv çıkarmak.
CÜYCERT- *eyl.* gözleri fal taşı gibi açmak.
CÜYGÜLDE- *eyl.* cıvıldamak, cik cik etmek.
CÜYGÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cüygülde-**.
CÜYGÜLDİ *a.* cıvıltı, cıvıldaşma.
CÜYK: c. burun sivri burunlu.
CÜYPÜLDE- *eyl.* cıvıldamak.
CÜYPÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **cüypülde-**.

Ç

-ÇA I *dilb.* kimi zaman kalıplaşarak yapım eki işlevinde de kullanılan eşitlik hali eki: **Arapça** Arapça.

-ÇA II *dilb.* küçültme eki: **kitapça** kitapçık.

ÇABALAN- *eyl.* çırpınmak: **men suva düşdügimde köp ç.-dım** ben suya düşünce çok çırpındım.

ÇABCA- *eyl.* kendini atmak, çırpınmak: **men özümi suva ç.-dım** ben kendimi suya attım.

ÇABGA *a.* sağanak, bardaktan boşanırcasına yağan yağmur: **yaz ç.-sı** ilkbahar sağanağı § **gurşun ç.-sı** kurşun yağmuru.

ÇABIRA- (**ça:bıra-**) *eyl.* 1. alev alev yanmak; **ç.-yan ot** alev alev yanan ateş; 2.alev, ateş değmek, alevle biraz yanmak: **serasap bol, yüzüñe ot çabırar** dikkatli ol, yüzüne ateş değer.

ÇABIT *a.* kadınların üstlerine giydikleri ya da başlarına attıkları bir tür ince giysi.

ÇADIR (**ça:dır**) *a.* çadır: **ç. gur-** çadır kurmak, **ç.-ıñ agzında duran iki ayalıñ pışırdaşyan sesleri gulagıma geldi** çadırın önünde duran iki kadının fısıldayan sesleri kulağıma geldi.

ÇADIRLIK (**ça:dırlık**) *a.* çadırlık.

ÇADRA (**ça:dra**) *a.* çarşaf.

ÇAG (**ça:g**) *a.* 1. vakit, dönem, çağ: **yaşlık ç.-ı** gençlik çağı; 2. iyi, hoş.

ÇAGA (**ça:ga**) *a.* insan veya hayvan yavrusu, çocuk: **pişçik ç.-sı** kedi yavrusu, **ç.-lar bagı** çocuk bahçesi: **Dursun ç.-b.-ında işleyärdi** Dursun çocuk bahçesinde çalışıyordu § **ç. düşür-** çocuk düşürmek.

ÇAGA-ÇUGA (**ça:ga-çu:ga**) *a.* çoluk çocuk: **ç.-ları naharladı** çocukları doyurdu.

ÇAGA-ÇUGALI (**ça:ga-çu:galı**) *s.* çoluklu çocuklu: **ç. maşına mündiler** çoluklu çocuklu arabaya bindiler.

ÇAGA-ÇUGASIZ (**ça:ga-çu:gasız**) *s.* çoluksuz çocuksuz.

ÇAGA-ÇUGASIZLIK (**ça:ga-çu:gasızlık**) *s.* çoluk çocuksuzluk.

ÇAGALA- (**ça:gala-**) *eyl.* yavrulamak.

ÇAGALAT- (**ça:galat-**) *et. ç. bk.* **çagala-**.

ÇAGALI (**ça:galı**) *s.* çocuklu: **dört ç. maşgala** dört çocuklu aile.

ÇAGALIK (**ça:galık**) *a.* çocukluk: **ç. yılları** çocukluk yılları.

ÇAGALILIK (**ça:galılık**) *a.* çocukluluk.

ÇAGASIZ (**ça:gasız**) *s.* çocuksuz: **ç. ayal** çocuksuz kadın.

ÇAGASIZLIK (**ça:gasızlık**) *s.* çocuksuzluk: **är ayal üçin ç. iñ erbet zatdır** karı koca için çocuksuzluk en kötü şeydir.

ÇAGIL *a.* çakıl, çakıl taşı: **yolıñ gırasında ç. yatır** yolun kenarında çakıllar var.

ÇAGILLIK *a.* çakıl taşının çok olduğu yer, çakıllık.

ÇAGIR- (**ça:gır-**) *eyl.* 1. seslenmek, yanına gelmesini istemek: **Murat, sizi kakam ç.-yar** Murat, sizi babam çağırıyor, **doktorı ç.-** doktor çağırmak; 2. çağırmak, davet etmek: **toya ç.** düğüne çağırmak; 3. toplantı, kurultay vb. yapmak; 4. bir iş yapmak amacıyla çağrı yapmak.

ÇAGIRILIŞ (**ça:gırılış**) *a.* toplantı: **Türkmenistan meclisiniñ ilkinci ç.-ı başladı** Türkmenistan Meclisi'nin ilk toplantısı başladı.

ÇAGIRIŞ (**ça:gırış**) *a.* 1. *bk.* **çakılık**; 2.toplantıya çağırma; 3. döviz, slogan, parola: **partiyanıñ ç.-ı** partinin parolası.

ÇAGIRT- *et. ç. bk.* **çagır-**.

ÇAGLA- (**ça:gla-**) *eyl.* 1.

ÇAGRIL- *ed. ç. bk.* **çagır-**: **okuv hakındakı yıgnaga ata-eneler hem ç.-dı** okuma ile ilgili toplantıya anne babalar da çağrıldı.

ÇAGŞA- *eyl.* 1.eskimek, yıpranmak: **meniñ geyimim ç.-dı** benim elbisem eskidi; 2. yayılmak, dağılıp kalmak: **kartoçkalar stoluñ üstünde ç.-p yatır** patatesler masanın üstünde yayılmış duruyor.

ÇAGŞAT- *et. ç. bk.* **çagşa-**.

ÇAGŞIK *s.* köhne, eski, harap: **kakamıñ maşını ç.-dır** babamın arabası eskidir.

ÇAGŞIL *a.* yakacak kuru odun, odun: **daşardan ç. äkeldim** dışarıdan odun getirdim.

ÇAGŞILDA- *eyl.* şangırdamak: **çüyşe ç.-p dövüldi** cam şangırdayarak kırıldı.

ÇAGŞILDI *a.* şangırtı.

ÇAK I *a.* 1. ölçü, sınır: **ç.-dan aşa** aşırı; 2. tahmin, varsayım; 3. zaman, çağ, an: **şu çak** şu an; 4. hak, hukuk: **size akıl bermäge ç.-ım yok** size akıl vermeye hakkım yok; 5. galiba, belki, ihtimal ki: **ç.-ı men yalñışıpdırın** belki, ben hatalıyımdır § **göz ç.-ı** göz kararıyla: **göz ç.-ı bilen ölçe-** göz kararıyla ölçmek.

ÇAK- *eyl.* 1. iğnesini sokmak, ısırmak: **arı çak-** arı sokmak; 2.bir şeyi başka bir şeyin yüzeyine sürtmek, sürtüp yakmak: **otluçöp ç.-dı** kibrit yaktı; 3.bir şeyi kırıp içindeki almak: **yumurta ç.-dı** yumurta kırdı.

ÇAKAN *s.* mavimsi: **ç. gözli** mavimsi gözlü.

ÇAKDANAŞA (**çakdana:şa**) *s.* haddinden fazla, aşırı, çok: **mektepde ç. okuvçı bar** okulda haddinden fazla öğrenci var.

ÇAKDIR- *et. ç. bk.* **çak-**.

ÇAKGAN *s.* çevik, atik: **o işine gatı ç.-dır** o işinde çok çeviktir.

ÇAKGANLIK *a.* çeviklik, atiklik.

ÇAKGI *a.* çakı: **ç. bilen garpızı kesdim** çakı ile karpuzu kestim.

ÇAKILIK (**ça:kılı**) *a.* 1.çağırma, davet etme; 2.herhangi bir nedenle verilen yemek, davet.

ÇAKILIKÇI (**ça:kılıkçı**) *a.* davet için gönderilen kişi, davet haberini götüren kimse.

ÇAKIR *Ia.* şarap: **ç. skladı** şarap mahzeni; **ç. et-** şarap yapmak.

ÇAKIR II *a.* kuru, kurumuş: **ç. süñk** kuru kemik; **ç. ayaz** kuru ayaz.

ÇAKIŞ- *eyl. bk.* **çaknış-**.

ÇAKIŞDIR- *et. ç. bk.* **çakış-**.

ÇAKIZA (**çakı:za**) *a. tıp.* migren: **meniñ ç.-m bar** benim migrenim var.

ÇAKIZALI (**çakı:zalı**) *s.* migrenli.

ÇAKLA- *eyl.* tahmin etmek, tasavvur etmek: **onuñ kimdigini öñünden ç.-yırdım** kızın kim olduğunu önceden tahmin ediyordum.

ÇAKLAN- *ed. ç. bk.* **çakla-**.

ÇAKLAÑ *s.* hacmi küçük, ağırlığı az, küçük, kısa: **ç. boyh adam** kısa boylu adam § **ç. gel-** kısa gelmek: **bu pal'to maña ç. gelyär** bu palto bana kısa geliyor.

ÇAKMAK *a.* çakmak: **ç. çakıp otlar yakan** çakmak çakıp ateşler yakan.

ÇAKMAKDAŞ (**çakmakda:ş**) *a. jeo.* çakmak taşı.

ÇAKNIŞ- *eyl.* 1.çarpışmak: **gapıda ç.-dılar** kapıda çarpıştılar; 2.*mec.* çarpışmak, savaşmak, mücadele etmek: **duşman otryadı bilen ç.-** düşman kuvvetleri ile çarpışmak; 3. kavga, niza etmek.

ÇAKNIŞDIR- *et. ç. bk.* **çaknış-**.

ÇAKNIŞIK *a.* küçük çaptaki savaş, muharebe, çarpışma: **yaragly ç.** silahlı çatışma, **serhätdeki ç.** sınır çatışması.

ÇAKRIM *a.* 1.07 km. ye eşit olan uzunluk ölçüsü birimi.

ÇAKRIMLIK *s.* bir "çakrım"a eşit olan mesafe.

ÇAKSIZ *s.* ölçüsüz, hadsiz hesapsız, sınırsız: **ç. begenç** ölçüsüz sevinç.

ÇAL (**ça:l**) **I** *a.s.* 1.gri: **onuñ papirosından göterilen goyu, çal tüsse, penciräniñ açıklygına garaman, içerde aylanyan mavumtıl tüsselere barıp goşulyar** Onun sigarasından yükselen koyu, gri duman, pencerenin açık olmasına karşın, içeride dönen mavimsi dumanlara gidip karışıyor; 2.*mec.* saçı, sakalı ağarmaya; yaşlanmaya başlayan kimse.

ÇAL (**ça:l**) **II** *a.* deve sütünden yapılan ekşi tatlı bir içki.

ÇAL (**ça:l**) **III** *s.* yoğun olmayan, seyrek: **ç. mata** seyrek dokunmuş kumaş.

ÇAL- *eyl.* 1.bilemek: **päkini ç.** usturayı bilemek; 2.bir enstrümanı çalmak; 3.vurmak, çarpmak; 4.sürmek: **renk ç.** boyamak; 5.başını kesmek; 6.sarmak, dolamak; 7.süpürmek; 8.katmak, karıştırmak.

ÇALA *bel.* yavaş, yavaşça: **maşın ç. gelyär** otomobil yavaşça geliyor; 2.az; 3.güçlükle, zorlukla; 4. çok yavaş hareket eden: **ç. işle-** çok yavaş çalışmak.

ÇALA-ÇULA *bk.* **çala**.

ÇALACAN (**çalaca:n**) *s.* 1.ölmek üzere olan, can çekişen: 2.*mec.* çok zayıf, cılız.

ÇALAK-ÇULAK *bel.* çok acele, süratle, çarçabuk.

ÇALAM-ÇAŞ (**çalam-ça:ş**) *bel.* karışık, karmaşa içinde: **ç. et-** dağıtmak.

ÇALAR- (**ça:lar-**) *eyl.* 1.kül rengini almak, grileşmek; 2.saçı, sakalı ağarmaya, yaşlanmaya başlamak.

ÇALART- *et. ç. bk.* **çalar-**.

ÇALASIN *s.* hızlı hareket eden, çevik, atik: **ç. hereket et-** çevik hareket etmek.

ÇALASINLIK *a.* çeviklik, atiklik, hızlılık: **ç. bilen** süratle, hızla.

ÇALASOVAT *s.* okuma yazması az olan.

ÇALASOVATLILIK *a.* okuması yazması kıt olma.

ÇALÇA (**ça:lça**) *a.* torba, küçük çuval.

ÇALDIR- *et. ç. bk.* **çal-**; **yel ç.** 1.havalandırmak; 2.soğuk almak.

ÇALGI *a.* tırpan: **ç. daşı:** bileği taşı.

ÇALGILA- *eyl.* 1.tırpanlamak, tırpan ile biçmek; 2. süpürmek.

ÇALGILAN- *ed. ç. bk.* **çalgıla-**.

ÇALGILAŞ- *işt. ç. bk.* **çalgıla-**.

ÇALGILAT- *et. ç. bk.* **çalgıla-**.

ÇALGIR *s.* 1.herhangi bir müzik enstrümanını iyi çalan; 2.yüksek volümlü ses çıkaran (müzik aletleri hakkında): **ç. tamdıra yüksek** sesli tambura.

ÇALGIRT *s.* 1.dili peltek olan; 2.herhangi bir dilde veya lehçede aksanlı konuşan: **onuñ dili ç. çıkyar** o aksanlı konuşuyor.

ÇALIBER- *eyl.* 1.enstrümanı çalmak; 2.bilemek; 3.yumruklamak.

ÇALIÇI *a. bk.* **sazanda**.

ÇALIK- *eyl.* kuruınak, suyu çekilmek: **yagışdan soñ yer çalığıpdır** yağmurdan sonra yerler kurumuştur.

ÇALIKDIR- *et. ç. bk.* **çalık-**.

ÇALIM: ç. et- *eyl.* benzemek, çekmek.

ÇALIMDAŞ *a.* benzeyen, benzer: **ikiside bir birine ç.** ikisi de birbirine benzer.

ÇALIMDAŞLIK *a.* benzeme, benzerlik: **olarıñ biri-birine bir çalımdaşlıgı bar** onların birbirine bir benzerliği var.

ÇALIMTIK (**ça:lımtık**) *s.* gri renge yakın.

ÇALIN- *ed. ç. bk.* **çal-**.

ÇALINDIR- *et. ç. bk.* **çalın-**.

ÇALIŞ- *eyl.* 1.değişmek, değiştirmek: **men onuñ bilen galamımı ç.-dım** ben onunla kalemimi değiştirdim; 2.çalışmak, çabalamak.

ÇALIŞDIR- *et. ç. bk.* **çalış-**.

ÇALIŞMA *a. dilb.* adıl, zamir: **görkezme ç.-sı** işaret zamiri, **sorag ç.-şı** soru zamiri, **nämälim ç.-sı** belgisiz zamir: **at ç.-sı** kişi zamiri, **gaydım ç.-sı** dönüşlülük zamiri.

ÇALMAR *a.* alaçık.

ÇALMESEK (**ça:lmesek**) *a.* bir kavun tü ü.

ÇALPAV *a. s.* 1.su birikintisi; 2.bataklık: **ç. yerlerde gögeryen ösimlikler** bataklık yerlerde yetişen bitkiler.

ÇALPAVLAN- *eyl.* bataklık haline gelmek.

ÇALPAVLIK *a.* bataklık yerler.

ÇALŞIK *a.* 1.değişme, mübadele: **ç. et-** değişmek, mübadele etmek; 2.ipin dolaşması: **yüpüñ ç.-ını ayır-** dolaşmış ipi çözmek.

ÇALŞIL- *eyl.* değişmek.

ÇALŞIR- *eyl.* 1.değiştirmek, mübadele etmek; 2. eskisinin yerine yenisini koymak, yenilemek: **çekiciñ sapını ç.** çekiçin sapını değiştirmek; 3. üstünü değiştirmek; 4.bir şeyi değiştirmek: **men familiyamı ç.-dım** ben soyadımı değiştirdim; **ç.-ıp ek-** dönüşümlü olarak ekmek, bir ekinin yerine ertesi yıl başka bir ekin ekmek.

ÇALŞIRGIÇ (**çalşı:rgıç**) *a.* yedek giysi, çamaşır.

ÇALŞIRIL- *ed. ç.bk.* **çalşır-.**

ÇALŞIRIN- *dön ç. bk.* **çalşır-**; üstünü değiştirmek: **içgi giyimlerini ç.** iç çamaşırlarını değiştir.

ÇALŞIRLIK (**çalşı:rlık**) *a. bk.* **çalşırgıç.**

ÇALŞIRT- *et. ç. bk.* **çalşır-.**

ÇALT *bel.* çok hızlı, çabuk, süratli, tez: **Aşır h.-ı Meretten ç. yazyar** Aşir mektubu Meret'ten hızlı yazıyor; **bu bahar ç yayrar** bu haber çok çabuk yayılır.

ÇALTLANDIR- *bk.* **çaltlaşdır-**; **yelkeni yelden dolan gayık, tolkunları bövsüp, alısta dumanlap görünyän Eyran daglarına tarap badını ç.-dı** yelkeni rüzgarla dolan kayık, dalgaları yararak, uzakta hayal meyal seçilen İran dağlarına doğru hızlandı.

ÇALTLAŞ- *eyl.* hızlanmak, süratlenmek.

ÇALTLAŞDIR- *et. ç. bk.* **çaltlaş-.**

ÇALTLIK *a.* hızlılık, çabukluk, süratlilik.

ÇALTRAK *bel.* daha çabuk, daha hızlı: **kitabıñı ç. okasaña ! kitabını** kitabını daha çabuk okusana !

ÇAMALAK: ç.-(ı) çaş- *eyl.* dağılmak, mahvolmak, tarumar olmak.

ÇAMAN 1.tembel, uyuşuk (at, eşek hakkında.; 2.*mec.* süratli hareket edemeyen.

ÇANAK (**ça:nak**) *a.* çanak.

ÇANAKLA- (**ça:nakla-**) *eyl.* çanak ile almak, ölçmek.

ÇANAKLIK (**ça:naklık**) *a.* 1.çanak yapmaya yarayan ağaç, tahta; 2.*a.tıp* leğen kemiği.

ÇAÑ *a.* toz: **kömür ç.-ı** kömür tozu.

ÇAÑA- *eyl.* tozumak § **ç.-p bar-** çok hızlı gitmek.

ÇAÑAT- *et. ç. bk.* **çaña-.**

ÇAÑCAR- *eyl.* tozlanmak, toz kaplamak.

ÇAÑCART- *et. ç. bk.* **çañcar-.**

ÇAÑCIMAK *s.* tozlu.

ÇAÑLAN- *bk.* **çañcar-.**

ÇAÑÑALAK *a.* içinden pamuğu alınmış koza kabuğu.

ÇAP *a.* basım, baskı: **ç.-a her-** baskıya vermek; **ç.-dan çık-** baskıdan çıkmak; **ç.-a tayyarla-** baskıya hazırlamak; **ç. et-** basmak: **onuñ kitapları dovamlı ç. edilyär** onun kitapları sürekli basılıyor,.

ÇAP- I *eyl.* 1.koşmak: **ç.-ıp gel-** dörtnala gelmek.

ÇAP-II *eyl.* 1.kesmek, parçalamak: **agaç ç.** ağaç kesmek; 2.yağmalamak, talan etmek; 3.*mec.* öldürmek. kesmek.

ÇAPAGAN *s.* iyi koşan, çevik, yürük (at, eşek).

ÇAPAK *a.* alkış § **ç. çal-** el vurmak, alkışlamak: **aydımdan soñra ç. çal!** şarkıdan sonra alkışla!

ÇAPAR *a.* atlı haberci, ulak.

ÇAPARMAN *s. bk.* **çapagan.**

ÇAPAVUL *a.* 1.kurye: **ç. iber-** kurye göndermek; 2.yağma, çapulculuk.

ÇAPAVULÇILIK *a.* yağmacılık.

ÇAPAVULLA- *eyl.* yağma etmek.

ÇAPAVULLIK *a. bk.* **çapavulçılık.**

ÇAPÇI *a.* matbaacı, basımcı.

ÇAPDIR- I *eyl. bk.* **çap-I.**

ÇAPDIR- II *et. ç. bk.* **çap- II.**

ÇAPGI *a.* satır: **ç. bilen et çap-** satırla et kesmek.

ÇAPGILA- *eyl.* satırla kesmek, doğramak.

ÇAPGIN *s.a.* 1.yağmacılık; 2.*mec.* şiddetli, keskin (soğuk, ayaz, rüzgar).

ÇAPGINLAŞ- *eyl.* soğumak, ayaz olmak: **hovanıñ ç.-magı** havanın soğuması.

ÇAPGIR I *s.* iyi koşan; yürük (at): **ç. atlarımız bar** yürük atlarımız var.

ÇAPGIR II *s.* keskin.

ÇAPHANA (**çapha:na**) *a.* basım evi, matbaa.

ÇAPIK *s.a.* 1.kesik; 2.kesilen ya da yarılan yerin izi: **mañlaydakı ç.** alındaki kesik (izi).

ÇAPIKSUVAR (**çapıksuva:r**) *a.* at yarışçısı, cokey.

ÇAPIL- I *ed. ç. bk.* **çap-I.**

ÇAPIL-II *ed. ç. bk.* **çap-II.**

ÇAPIM-ÇAPIM *bel.* kesik kesik, parça parça **ç. et-** parça parça etmek, kesmek, yarmak.

ÇAPIŞ- I *işt. ç. bk.* **çap- I.**

ÇAPIŞ- II *işt. ç. bk.* **çap-II.**

ÇAPIŞIK I *a. sp.* at yarışı: **Aşgabat - Moskva at ç.-ı** Aşkabat-Moskova at yarışı.

ÇAPIŞIK II *a.* savaş, kırım.

ÇAPUV *a.* 1.koşu: **ç. at** koşu atı; 2. *bk.* **çapışık I.**

ÇAR (**ça:r**) *s.* dört (Türkmencede tarap /yan sözcükleri ile birlikte kullanılır): **duşman ç. yana dargadı** düşman dört yana dağıldı, § **ç. bol-** *sp.* karşılaşmada berabere kalmak.

ÇARA-: başını çara- *eyl.* üstesinden gelmek, başarmak, becermek.

ÇARBAG (**ça:rba:g**) *a. esk.* park.

ÇARÇUVA (**ça:rçuva.** *a.* çerçeve (pencere, kapı vb.).

ÇARH *a.* 1.çark; 2.*tek.* iplik eğiren ya da saran makina; 3.inil, şaft; 4. bıçak, balta vb. bilemek için kullanıllan bileği aleti.

ÇARHÇI *a.* bileyici.

ÇARHLA- *eyl.* "çark" ta bilemek.

ÇARHLAN- *ed. ç. bk.* **çarhla-.**

ÇARHLAT- *et. ç. bk.* **çarhla-.**

ÇARIK *a.* çarık.

ÇARIKÇI *a.* çarıkçı.

ÇARKANDAK *a.* çukurlu, engebeli yer.

ÇARKANDAKLIK *a.* çukurlu, engebeli yer.

ÇARLAK *a. zool.* martı: **men ç. guş tutdım** ben martı yakaladım.

ÇARP- *eyl.* el çırpmak.

ÇARP: ç. et- *eyl.* çırpınmak, çabalamak.

ÇARPARA (ça:rpa:ra) *s. a.* dört parça, dörde bölünmüş.

ÇARPAYA (ça:rpa:ya) *a.* tahta karyola, kerevet § **ç. gal-** iki ayağının üstünde kalkmak, şahlanmak (at hakkında).

ÇARPDIR- *et. ç. bk.* **çarp-.**

ÇARPIL- *ed. ç. bk.* **çarp-.**

ÇARPIŞ- *işt. ç. bk.* **çarp-.**

ÇARŞAK *a.* yaba.

ÇARŞAKLA- *eyl.* 1.yaba ile toplamak, yığmak; 2. *mec.* avuçlamak, parmaklarıyla almak.

ÇARŞAV (ça:rşa:v): **ç. yaglık** (çargat) *a.* ipek vb. kumaşlardan yapılan nakışlı kadın baş örtüsü.

ÇARŞENBE (ça:rşenbe) *a.* çarşamba: **gazet yılda 150 gezek, hepdede üç gezek: düşenbe, ç., anna günleri çıkyar** gazete yılda 150 kez, haftada üç kez: salı, çarşamba, cuma günleri çıkar.

ÇARVA *a.* göçebe hayvancılık: **çünki şol dövürlerde araplar ç. halk bolup, olarıñ medeni ösüş dereceleri Horasanda ve Orta Aziyada özlerine tabın eden oturımlı halklarınıñkıdan pes bolupdır** çünkü o dönemlerde Araplar göçebe halk olup, onların kültürel gelişim dereceleri Horasan'da ve Orta Asya'da kendilerine tabi olan yerleşik halklarınkinden daha düşüktü; **ç. hocalıgı** göçebe ekonomisi.

ÇARVAÇILIK *s. bk.* **çarvadarlık; Beyik İsgender biziñ taypamıza Aziyanıñ ähli giñişliklerinde ç. etmege ıgtıyar heryän perman beripdir** Büyük İskender, bizim kabilemize Asya'nın bütün genişliklerinde konup göçmemize izin veren fermanı vermiştir.

ÇARVADAR (çarvada:r) *a.* hayvancılıkla geçinen göçebe.

ÇARVADARLIK (çarvada:rlık) *a.* göçebelik, konar göçerlik.

ÇAS: ç. her- *eyl. ask.* selamlamak, selam vermek: **komandire ç. berdi** komutana selam vermek.

ÇASBAÑ *bk.* **çaslı.**

ÇASLAN- *eyl.* hızlanmak, süratlenmek: **suvuñ akışı ç.-dı** suyun akışı hızlandı.

ÇASLI *s.* yüksek, gür, güçlü, keskin: **ç. gül-** yüksek sesle gülmek; **ç. geple-** yüksek sesle konuşmak.

ÇASOVOY *a. ask.* nöbetçi: **ç.-larıñ çalışmagı** nöbetçilerin değişmesi; **ç. goy-** nöbetçi dikmek, nöbetçi koymak; **yaragly ç.** silahlı nöbetçi.

ÇASTOTA *a. fiz.* frekans.

ÇASTUŞKA *a.* koşma.

ÇAŞ- (ça:ş-) *eyl.* 1.dağılmak, alt üst olmak; 2.kendini kaybetmek, şaşmak.

ÇAŞGIN (ça:şgın) *s.* 1. şaşkın; 2.dağınık, düzensiz.

ÇAŞGINLIK (ça:şgınlık) *a.* şaşkınlık: **ç.-a düş-** şaşırmak, şaşkınlığa kapılmak.

ÇAŞI (ça:şı) *s.* şaşı.

ÇAŞIK (ça:şık) *s.* dağınık, düzensiz.

ÇAŞILIK (ça:şılık) *a.* şaşılık.

ÇAŞIR- *eyl.* 1.dağıtmak, alt üst etmek; 2.kendini kaybetmek, şaşırmak.

ÇAT *a.* 1. çatlak, yarık; 2.*anat.* kuyruksokumu.

ÇAT- *eyl.* 1.yırtılan ya da sökülen yeri dikmek; 2.bağlamak, düğümlemek: **iki yüpüñ ucunı ç.-dı** iki ipin ucunu bağladı; 3.iki ya da daha fazla şeyi birbirine bağlamak; 4.*mec.* evlendirmek; 5. yetmek, yeterli olmak § **akıl ç.** aklı ermek, aklı yetmek: **seniñ akılıñ ç.-mayar** senin aklın ermez.

ÇATAK *a. s.* ters, eğri, dolaşık, karmaşık: **ç. mesele** karmaşık mesele § **ç.- (a) sal-** hile yapmak, tuzak kurmak.

ÇATALBA *a. anat. bk.* **çat** 2.

ÇATDIR- *et. ç. bk.* **çat-.**

ÇATI *a.* 1.üç ayaklı sehpa; 2.toplanan kuru ağaç dalları.

ÇATIK *s.* birbirine bağlı.

ÇATIL- *ed. ç. bk.* **çat-.**

ÇATIŞ- *işt. ç. bk.* **çat-.**

ÇATIŞDIR- *sık. ç. bk.* **çat-.**

ÇATLA- *eyl.* çatlamak: **stakan ç.-dı** bardak çatladı.

ÇATRIK *a.* kavşak: **iki köçeniñ ç.-(g)ı** iki sokağın, yolun vb. kesiştiği yer, kavşak.

ÇAV (ça:v) *a.* şan, şöhret.

ÇAV- (ça:v-) *eyl.* sekmek, sekerek gitmek: **ok ç-up gitdi** mermi sekerek gitti.

ÇAVDIR- *et. ç. bk.* **çav-.**

ÇAVLA- (ça:vla-) *eyl.* 1. çubuk, kamçı vb. nesnelerle vurmak, dövmek: **doganım meni ç.-p urdı** kardeşim beni sopaladı; 2. ateşe, aleve dışını tutmak, ütmek.

ÇAVUŞ *a.* fısıltı § **ç. çak-** fısıldamak.

ÇAY (ça:y) **I** *a. bot.* çay: **kakam maña ç. getir diydi** babam bana çay getir dedi.

ÇAY (ça:y) **II** *a.coğ.* çay.

ÇAY- (ça:y-) *eyl.* bir metalin yüzeyini bir başka metalin suyu ile kaplamak: **gızıl ç.** altın kaplamak.

ÇAY-ÇÖREK (ça:y-çörek) *a.* hafif yemek, çayla birlikte yenilen yiyecek.

ÇAY-PAY (ça:y-pa:y) *bk.* **çay I.**

ÇAYÇAÑÑALAK (ça:yçaññalak) *a. zool.* akbaba: **asmanda kiçicik gara nokat yalı bolup, çöl häkimi ç. ganat geryär** gökyüzünde küçücük kara nokta gibi olan, çöl hakimi akbaba kanat çırpıyor.

ÇAYÇI (ça:yçı) *a.* çaycı.

ÇAYÇORBA (ça:yçorba) *a.* çaya kavurma atılarak yapılan bir tür yemek.

ÇAYDAN (çayda:n) *a.* çaydanlık: **fagfur ç.** porselen çaydanlık.

ÇAYDIR- (ça:ydır-) *et. ç. bk.* **ay-.**

ÇAYHALTA (ça:yhalta) *a.* çay konulan küçük kap.

ÇAYHANA (ça:yha:na) *a.* çaylıane.

ÇAYHOR (ça:yho:r) *s.* çok çay içen.

ÇAYHORLIK (ça:yho:rlık) *a.* çaya düşkünlük, çok çay içme.

ÇAYIR *a.bot.* çayır: **goyunlar, guznlar ç.-da otlayar** koyunlar, kuzular çayırda otluyor.

ÇAYIRLIK *a.* çayırlık.

ÇAYKA- *eyl.* 1. çalkalamak: **nahardan soñ, agzını suv bilen ç.-mak gerek** yemekten

sonra ağzı suyla çalkalamak gerekir; 2. iki yana doğru silkelemek; 3. elbiseyi suda yıkamak, çalkalamak.

ÇAYKAL- *ed. ç. bk.* **çayka-.**

ÇAYKAN- *eyl.* çalkalanmak.

ÇAYKAŞDIR- *eyl.* suyla çalkalayıp temizlemek: **men käseni ç.-dım** ben kaseyi çalkalayıp temizledim.

ÇAYKAT- *et. ç. bk.* **çayka-.**

ÇAYLA- (ça:yla-) *eyl.* çay vermek, çay içirip susuzluğunu gidermek: **kakam dostuni ç.-dı** babam arkadaşına çay verdi.

ÇAYLAŞ- *işt. ç. bk.* **çayla-.**

ÇAYSIRA- (ça:ysıra-) *eyl.* çay içmek istemek.

ÇAYŞAR- *eyl.* eğilmek: **men aşaga ç.-dım** ben aşağı eğildim.

ÇAYŞIK *s.* eğri bacaklı, paytak: **gazıñ ayakları ç.-dır** kazın ayakları paytaktır.

ÇAYŞIK-ÇUYŞUK *s.* eğri büğrü.

ÇAYŞIKLA- *eyl.* ayağını yan basarak yürümek.

ÇAYŞIKLIK *a.* eğri ayaklılık.

ÇAÇ (çä:ç) *a.* tahıl yığını, çeç.

ÇAGE (çä:ge) *a.* kuartz veya diğer sert minerallerin küçük parçaları, kum.

ÇAGELİK (çä:gelik) *a.* kumluk.

ÇAGESÖV (çä:gesov) *a* kumlu.

ÇAK (çä:k) *a.* 1.giysilerin eteğine ya da yakasına konulan parça; 2.ülke sınırı; 3.bölünüp alınan yer: **dövlet Türkmenistanıñ territoriyasınıñ-da, onuñ ç.-inden daşarda-da öz grajdanlarını gorayar hem olara penakärlik edyär** devlet, Türkmenistan'ın gerek kendi toprağında gerekse sınırları dışındaki yurttaşlarını korur ve kollar.

ÇAKLEN- (çä:klen-) *eyl.* 1.bir işte belli bir aşamaya gelmek; 2.razı olmak.

ÇAKMEN (çä:kmen) *a.* deve ipinden dokunup yapılan astarsız giysi.

ÇAKSİZ (çä:ksiz) *s.* 1.sınırı, ölçüsü olmayan; 2.sınırsız, çok fazla.

ÇAKYAKA (çä:kyaka) *a.* yakası eğri, önü kapalı bir tür erkek gömleği.

ÇARE (çä:re) *a.* çare: **biziñ yurdumıziñ höktimeti bu ugurda geleekde hem zerur bolan ç.-leri görer ve beyleki yurtlar bilen bilelikde köp taraplayın özara arkalaşıgı ösdürmäge tayyardır** bizim ülkemizin hükümeti bu yönde gelecekte de gerekli olan çareleri görür ve diğer ülkelerle birlikte çok taraflı yardımlaşmayı geliştirmeye hazırdır.

ÇARESİZ (çä:resiz) *s.* çaresiz.

ÇARESİZLİK (çä:resizlik) *a.* çaresizlik.

ÇARYEK (çä:ryek) *a.* 1. 25 grama denk ağırlık ölçüsü birimi; 2.çeyrek.

ÇARYEKLİK (çä:ryeklik) *a.* 25 grama denk ağırlık ölçüsü, gram.

ÇAŞ (çä:ş) *a.* kuşluk vakti.

ÇAŞER- (çä:şer-) *eyl.* 1.uzanmak, uzanıp yatmak; 2.kendini kaybetmek.

ÇAŞERİL- (çä:şeril-) *ed. ç. bk.* **çäşer-.**

ÇÄŞERT- (çä:şert-) *et. ç. bk.* **çäşer-.**

ÇAYNEK (çä:ynek) *a.* çaydanlık: **keybagı, içerki cayda çäynek bardır alıp gelsene** hanım,oturma odasında çaydanlık var, alıp gelsene.

ÇE *a.* "ç" harfinin adı.

ÇEBİŞ *a. zool.* bir yaşını doldurmamış oğlak.

ÇEBŞEK *a. zool.* tavşan yavrusu.

ÇEÇEN *a.* Çeçen.

ÇEHOL *a.* kılıf, mahfaza.

ÇEK *a. fin.* çek: **ç. depterçesi** çek defteri; **pul ç.-i** para çeki; **ç. yaz-** çek yazmak.

ÇEK- *eyl.* 1. çekmek; 2.bir şeyi bir yerden başka bir yere götürmek, taşımak; 3.tartmak; 4.çıkarmak, çekip çıkarmak: **doktor dişimi ç.-di** doktor dişimi çekti; 5.belli bir zamana değin sürmek; 6.geçirmek, yapmak, iletmek: **şäherden obaya yol ç.-diler** şehirden köye yol açtılar; 7.katılmak istemek, katılmayı arzu etmek; 8.içine çekmek; 9.çıkarmak **guyudan suv ç.-di** kuyudan su çekti; 10. benzemek **sen kime ç.-diñ ?** sen kime çektin ?; 11.ipek kozasını açmak (ipek); 12.dikmek (yorgan); 13.örtmek, kaplamak; 14.öğütmek: **degirmende däneni ç.** değirmende daneyi çekmek; 15.çiftleştirmek (hayvanları); 16.bir şeyin resmini yapmak; 17.yardımcı fiil olarak kullanılır § **ah ç.-** ah çekmek; § **harç ç.-** harcamak; § **heñ ç.-** şarkı söylemek § **car ç.** ilan etmek, bildirmek; § **el ç.** el çekmek § **gol ç.-** imzalamak; § **gümünü ç.** kovmak, def etmek; **kıyınçlık ç.-** zorluk çekmek; § **zahmet ç.-** zahmet çekmek; § **surat ç.-** fotoğraf çekmek: **biz mektepde hem okayarıs, hem yazyarıs, hem surat çekyäris** biz okulda hem okuyoruz, hem yazıyoruz, hem (de) fotoğraf çekiyoruz, **papiros ç.-** tütün içmek, **gaz provodı ç.-** doğal gaz hattı çekmek, döşemek: **Türkmenistandan Eyranıñ hem-de Türkiyäniñ üsti bilen Yevropa transkontinental g. p.-nı ç.-yäris** Türkmenistan'dan, İran ve Türkiye yoluyla Avrupa kıtalar arası doğal gaz hattını döşüyoruz.

ÇEKDİR- *et. ç. bk.* **çek-.**

ÇEKDİRME *a.* az suyla yapılan bir tür et yemeği.

ÇEKELE- *eyl.* çekiştirmek, didiklemek.

ÇEKELEN- *ed. ç. bk.* **çekele-.**

ÇEKELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **çekele-.**

ÇEKELEŞİK *a.* 1.tartışma, münakaşa; 2.kavga, çakeşme, itişip kakışma; § **ç.-e goşul-** tartışmaya katılmak.

ÇEKELET- *et. ç. bk.* **çekele-.**

ÇEKER *a.* çekmece.

ÇEKGE *a. anat.* elmacık kemiği.

ÇEKİÇ *a.* çekiç: **Akmırat yalñışlık bilen eline ç. urdı** Akmırat yanlışlıkla eline çekiç vurdu.

ÇEKİÇÇİ *eyl.* fabrikada çekiçleme işini yapan.

ÇEKİÇLE- *eyl.* 1. çekiçlemek; 2. sert biçimde eleştirmek.

ÇEKİL- *ed. ç. bk.* **çek-.**

ÇEKİM *a.* tartı, tartma işi: **ç. daşı** kilogram.

ÇEKİMÇİ *a.* tartıcı, kantar katibi.

ÇEKİMLİ *s. dilb.* **ünlü: ç. ses** ünlü ses; **yogın ç.** art ünlü; **inçe ç.** ön ünlü; **dodak ç.-si** yuvarlak ünlü; **dodaklanmadık ç.** düz ünlü; **giñ ç.** geniş ünlü; **dar ç.** dar ünlü; **gısga ç.** kısa ünlü; **uzın ç.** uzun ünlü.

ÇEKİMSİZ *s.* ünsüz: **ç. ses** ünsüz ses; **sonorlı ç. sesler** yarı ünlüler; **dımık ç.** ötümsüz ünsüz; **açık ç.** ötümlü ünsüz; **zarplı ç.** süreksiz ünsüz; **süykeş ç. ses** sızıcı ünsüz; **burun ç.-si** burun ünsüzü; **gapdal ışgalañlı ç.** akıcı ünsüz; **hiline görä ç.-ler** türlerine göre ünsüzler; **gatancına görä ç.-ler** ötümlü ya da ötümsüz oluşlarına göre ünsüzler; **orunlarına göre ç.-ler** boğumlanma yerlerine göre ünsüzler; **bogaz ç.-i** gırtlak ünsüzü; **ızkı kentlevük ç.** art damak ünsüzü, **ortakı kentlevük ç.** orta damak ünsüzü; **alınkı kentlevük ç.** ön damak ünsüzü; **dodak ç.** dudak ünsüzü; **dişara ç.** diş ünsüzü; **dil uçı-diş düybi ç.** dil ucu-diş ünsüzü.

ÇEKİN- I *eyl.* 1. çekinmek, sıkılmak; 2.korkmak, ürkmek: **aytmakdan ç.-di** konuşmaktan korktu.

ÇEKİN- II *dön. ç. bk.* **çek-.**

ÇEKİNÇEÑLİK *a.* çekingenlik, sıkılganlık.

ÇEKİNÇEÑ *s.* çekingen, sıkılgan.

ÇEKİNDİR- *et. ç. bk.* **çekin- II.**

ÇEKİRTGE *a. zool.* çekirge.

ÇEKİRTGELİK *a.* çekirgenin çok olduğu yer.

ÇEKİŞ- *işt. ç. bk.* **çek-.**

ÇEKİŞDİR- *eyl.* hızla çekmek, çekiştirmek.

ÇEKİŞME *a.* çekişme.

ÇEKİZE (**çeki:ze**) *a.* yağlı yoğurdun bez torbada süzüldükten sonra kalan kalıntısı, tortusu.

ÇEKME *a. bk.* **çeker.**

ÇEKRE- *eyl.* titrek sesle melemek (keçi).

ÇEKREŞ- *işt. ç. bk.* **çekre-.**

ÇELEK *a.* 1.fıçı; 2.kutu: **bir ç. pomidor** bir kutu pamuk.

ÇELGİ *a.* işaret kazığı.

ÇELİKÇİ *a.* fıçı yapan ya da satan kimse.

ÇELPEK *a.* yufkanın yağda pişirilmesiyle yapılan bir tür yemek.

ÇEM *a.* durum, fırsat, zaman, an; **ç.-i gelende ayt-** zamanı geldiğinde söylemek § **ç.-ine sal- uygun anını, zamanını** kollayıp işini yola koymak; § **ç.-ini tap-** fırsatını bulmak: **ç.-ini tapıp gürrüñ etti** fırsatını bulup konuştu.

ÇEMÇE *a.* kaşık: **nahar ç.-si** yemek kaşığı; **çay ç.-si** çay kaşığı.

ÇEMÇE-ÇANAK *a.* kap kacak.

ÇEMÇELE- *eyl.* kaşıklamak.

ÇEME *a.* 1.uygun durum; 2.yaklaşık, civarında: **adamıñ gözüniñ diametri 2.5 cm ç.-sidir** insan gözünün çapı yaklaşık 2.5 cm. dir.

ÇEMEDAN (**çemeda:n**) *a.* bavul, valiz.

ÇEMELE- *eyl.* hazırlamak.

ÇEMELEN- *dön. ç. bk.* **çemele-.**

ÇEMELEŞ- *eyl.* bir şeyi yapmaya çalışmak, uygulamaya kalkışmak.

ÇEMELİ *s. a.* 1. elverişli, uygun; 2. tahminen, yaklaşık: **otuz yaşlar ç. bir ayal** yaklaşık otuz yaşlarında bir kadın: **saat beş ç.-lerinde geldi** saat dört sularında geldi.

ÇEMEN *a.* 1. çimenlik, çemen; 2. buket.

ÇEMENLİK *a.* çimenlik.

ÇEMENZAR (**çemenza:r**) *a.* çimenlik.

ÇEMESİNDE *a.* yaklaşık, civarında, miktarında.

ÇEMESİZ *s.* 1.elverişsiz, uygun olmayan; 2.beceriksiz, sakar.

ÇEMPION *a. s.* şampiyon: **Galatasaray futbolda Türkiyä ç.-ı boldı** Galatasaray futbolda Türkiye şampiyonu oldu.

ÇEMPİONAT *a.* şampiyona.

ÇEN *a.* 1. zan, sanma, sanı; 2.tahmini, tahminen: **ç. bilen 1993-nci yılda** tahminen 1993 yılında; 3. *bk.* **çenli.**

ÇEN-ÇAK *a.* bir şeyin sınırı, derecesi.

ÇENDAN (**çenda:n**) *bel.* ara sıra, bazen.

ÇENDAN-YARIM (**çenda:n-ya:rım**) *bel. bk.* **çendan.**

ÇENDENAŞA (**çendena:şa**) *bk.* **çakdanaşa.**

ÇENE- *eyl.* 1.nişan almak: **karabini duşmana tarap ç.-di** tüfeği düşmana doğru yöneltti; 2.büyüklüğünü, küçüklüğünü deneyip almak, deneme.

ÇENEN- 1. *ed. ç. bk.* **çene-**; 2.bir işi yapmaya hazırlanmak.

ÇENEŞ- *işt. ç. bk.* **çene-.**

ÇENLE- *eyl.* 1. tahminen bilirlemek, tahmin etmek; 2.*bk.* **çene- 1.**

ÇENLİ *il.* kadar, değin: **arap elipbiyi Türkmenistanda käbir özgerişler bilen tä 1928-nci yıla ç. ulanılyar** Arap alfabesi, bazı değişiklikler ile Türkmenistan'da 1928 yılına değin kullanılır; **Günüñ batyan yerinden başlap, tä dogyan yerine ç. äbli yerde biziñ düşmanlarımız bar** güneşin battığı yerden başlayıp, ta doğduğu yere kadar her yerde bizim düşmanlarımız var.

ÇENSİZ *s. bel.* 1.sınırsız, ölçüsüz; 2.çok, pek çok.

ÇEÑÑEK *a.* 1.çengel; 2. olta: **ç. bilen balık tutdı** oltayla balık tuttu.

ÇEP *s.* 1. sol; 2. *mec.* dost olmayan, düşman: **ç. bol-** düşman olmak.

ÇEPBE *a.*

ÇEPBEKEY *s.* solak: **Saparmırat ç.-di** Saparmırat solaktır.

ÇEPÇİ *a. s. siy.* solcu.

ÇEPÇİLİK *a. siy.* solculuk.

ÇEPER *s.* 1.mahir, üz usta: **seniñ elleriñ ç.** senin ellerin usta; 2. sanatsal: **ç. fil'm** sanatsal film **vagtımıñ az bolmagına seretmezden, men ç. eserleri okamagımı dovam etdiryärin** vaktimin az olmasına bakmadan, sanatsal eserleri okumayı sürdürüyorum; 3. güzel söz

söyleyebilen, belagat sahibi; 4. gerçeği açıkça söyleyen.

ÇEPERÇİLİK *a. bk.* **çeperlik.**

ÇEPERLİK *a.* 1.mahirlik, uzluk, ustalık; **Türkmen halıçılarıniñ ç.-i dünyä bellidir** Türkmen halıcılarının ustalığı dünyaca ünlüdür; 2.sanatsallık; 3.belagat, fesahat.

ÇEPİKSİ *s.* kuru, zayıf insan.

ÇERDAK *a.* çatı.

ÇEREPİTSA *a.* kiremit; **täze gurulan cayıñ üstüne ç. getirdiler** yeni yapılan evin üstüne kiremit getirdiler.

ÇERİM *a.* işlenen ince deri.

ÇERKES *a.* Çerkez.

ÇERME- *eyl.* sıvamak.

ÇERMEN- *ed. ç. bk.* **çerme-.**

ÇERMEŞ- *işt. ç. bk.* **çerme-.**

ÇERMET- *et. ç. bk.***çerme-.**

ÇERNOSOTENÇİ *a.* Çarlık Rusyası'nda yağma yapan silahlı örgütün üyesi.

ÇERTYOJ *a.* resim, kroki.

ÇESUÇA *a.* beyaz ya da sarımsı, sık dokunan bir tür ipek kumaş.

ÇEŞME *a.* 1.pınar; **gör, niçik ovadan ç.-niñ suvı bak,** ne kadar güzel pınarın suyu; 2.*mec.* kaynak; **kitap ılımlarıii ç.-sidir** kitap bilimlerin kaynağıdır; 3. yazılı kaynaklar, dokümanlar,.

ÇET *a. s.* 1.kenar; kıyı **bir ç.-de otırbir** kenarda otur; 2.bir şeyin kenarı; ucu **yaglıgın ç.-i** baş örtüsünün ucu; 3.yabancı, ecnebi; **ç. dövlet** yabancı devlet; **ç. dil** yabancı dil.

ÇETBER *a. s.* yüz grama eşit olan ağırlık ölçüsü.

ÇETİN *s. bel.* çetin.

ÇETİNLEŞ- *eyl.* çetinleşmek.

ÇETİNLEŞDİR- *et. ç. bk.* **çetinleş-.**

ÇETİNLİK *a.* çetinlik.

ÇETLEŞ- *eyl.* bir kenara çekilmek, kendini tecrit etmek.

ÇETLEŞDİR- *et. ç. bk.* **çetleş-.**

ÇEYE *s.* 1. esnek, elastiki; 2.*mec.* azimli, gayretli.

ÇEYELİK *a.* esneklik **prujiniñ ç.-i** yayın esnekliği.

ÇEYNE- *eyl.* 1.çiğnemek; 2. ısırmak; **onı it ç.-pdir** onu köpek ısırmış.

ÇEYNEL- *ed. ç. bk.* **çeyne-.**

ÇEYNEŞ- *işt. ç. bk.* **çeyne-.**

ÇIBAN (çı:ban) *a. tıp.* çıban; **onuñ endamına tutuş ç. çıkıpdır** onun vücudunun her yerinde çıban çıkmış § **ç. yar-** "ne olursa olsun da göreyim" demek.

ÇIBIK (çı:bık) *a.* 1. çubuk; 2.tüfeği temizlemek için kullanılan metal mil, harbi; **tüpeñi ç. bilen arassaladım** tüfeği harbi ile temizledim.

ÇIBIKLA- (çı:bıkla-) *eyl.* çubuk ile dövmek; **öyden gaçtıgım üçin ecem meni ç.-dı** evden kaçtığım için annem beni sopaladı.

ÇIBIKLAN- *ed. ç. bk.* **çıbıkla-.**

ÇIBIKLAT- *et. ç. bk.* **çıbıkla-.**

ÇIBIN (çı:bın) *a. zool.* sivri sinek.

ÇIBINLIK (çı:bınlık) *a.* sivri sineğin çok olduğu yer.

ÇIBŞILDA- *eyl.* yürürken hafif hafif ayak sesi çıkarmak.

ÇIBŞILDAŞ- *işt. ç. bk.* **çıbşılda-.**

ÇIBŞILDAT- *et. ç. bk.* **çıbşılda-.**

ÇIBŞILDI *a.* hafif ayak sesi; **cüceler ç.-p yöreyär** civcivler hafif ayak sesiyle yürüyor.

ÇIDA- *eyl.* 1.dayanmak; **sañа ayakgap ç-mayar** sana ayakkabı dayanmıyor; 2. tahammül ekmek,sabretmek; 3.*mec.* yeterli olmak, yetmek; **benzin ç.-nıadı** benzin yetmedi.

ÇIDAM *a.* 1. dayanıklılık; **ç.-ı polatdan berkdir** çelikten (bile daha. dayanıklıdır; 2.sabır, takat **ç. et-** dayanmak, sabretmek.

ÇIDAMLI *s.* 1. dayanıklı; 2.sabırlı, takatli.

ÇIDAMLILIK *a.* 1.dayanıklılık; 2.sabırlılık, takatlilik.

ÇIDAMSIZ *s.* 1.dayanıksız; 2.sabırsız, takatsiz.

ÇIDAMSIZLIK *a.* 1.dayanıksızlık; 2.sabırsızlık, takatsizlik.

ÇIDAŞ- *eyl. bk.* **çıda-.**

ÇIDAT- *et. ç. bk.* **çıda-.**

ÇIG (çı:g) *a.* 1. nem, çiğ; **ç. çeknem** çekmek; 2.ter; 3.yağmur, yağış.

ÇIGAR (çı:gar) *s.* kurutılmamış, yaş (ağaç).

ÇIGCAR- (çı:gcar-) *eyl.* biraz terlemek.

ÇIGCARIŞ- (çı:gcarış-) *işt. ç. bk.* **çıgcar-.**

ÇIGCART- (çı:cart-) *et. ç. bk.***çıgcar-.**

ÇIGIL- *eyl.* sıkılmak, sıkı hale gelmek.

ÇIGILDIR- *et. ç. bk.***çıgıl-.**

ÇIGIR *a.* sınır, had.

ÇIGIR- (çı:gır-) *eyl.* tiz sesle haykırmak, bağırmak; **men ç.-dım, köp ç.-dım yöne meni hiçkim eşitmedi** ben bağırdım, çok bağırdım ancak kimse duymadı.

ÇIGIRIŞ- *işt. ç. bk.* **çıgır-.**

ÇIGLI (çı:glı) *s.* nemli.

ÇIGLIK (çı:glık) *a.* rutubet, nem, yaşlık.

ÇIGLILIK (çı:glılık) *a.* nemlilik.

ÇIGŞILDA- *eyl.* hışırdamak.

ÇIGŞILDAT- *et. ç. bk.* **çıgşılda-.**

ÇIGŞILDI *a.* rüzgar esintisiyle ağaçların, otların çıkardığı ses.

ÇIK- *eyl.* 1. içeriden dışarıya gitmek, çıkmak; **öyden ç.-** evden çıkmak; 2.yükselmek; **tamıii üstüne ç.-** damın üstüne çıkmak, **ahım ç-ar asmana** ahın çıkar göğe; 3.zamanından önce ortaya çıkmak; 4.yaşadığı yerden başka bir yere taşınmak; 5.memuriyetten, işten ayrılmak **işden ç.-** işten çıkmak; 6.öne doğru uzanmak; 7.yarışı kazanmak; 8. evlenmek; 9.ortaya çıkmak; 10.belli bir aşamaya varmak; 11.*mec.* ses gelmek, işitilmek; 12. yardımcı fiil olarak kullanılır.

ÇIKA- *eyl.* odun çöp gibi nesneleri hayvana yüklemek için denk yapmak.

ÇIKAL- *ed. ç. bk.* **çıka-.**

ÇIKALGA *a.* 1.çıkış, çıkış kapısı; **cayıñ ç.-sı** evin dış kapısı; 2.bulunan çare, yol, çıkar yol; **kın yagdaydan ç. tapdı** zor durumdan (bir) çıkış yolu bulduk.

ÇIKALGASIZ *s.* 1.çıkış yeri olmayan; 2.çaresiz, çıkar yolu olmayan.
ÇIKAN *a.* iki kardeşin (kadın) çocukları arasındaki akrabalık ilişkisi, kuzen.
ÇIKAR- *eyl.* çıkarmak: **nebitçiler nebit ç-magıñ yediyıllık planını bäş yılda yerine yetirmek ugrunda göreşyärler** petrolcüler yedi yıllık petrol çıkarma planını, beş yılda gerçekleştirme uğrunda mücadele ediyorlar.
ÇIKARIL- *ed. ç. bk.* **çıkar-**; **pagtanıñ çigidinden yag ç.-yar** pamuk çekirdeğinden yağ çıkarılıyor.
ÇIKARIN- *dön. ç. bk.* **çıkar-**.
ÇIKARIŞ- *işt. ç. bk.* **çıkar-**.
ÇIKART- *et. ç. bk.***çıkar-**.
ÇIKAŞ- *işt. ç. bk.* **çıka-**.
ÇIKAT- *et. ç. bk.***çıka-**.
ÇIKDACI *a.* harcama: **köp ç. et-** çok harcamak.
ÇIKGINSIZ *s.* çıkışı olmayan, çaresiz, çözümsüz: **ç. yagday** çıkış yolu olmayan durum.
ÇIKGIT *a.* not, dip not.
ÇIKIN-ÇIKIN *s.* etleri yumru yumru olan.
ÇIKIŞ *a.* çıkış § **ç. düşüm** *dilb.* çıkma durumu.
ÇIKUV *a.* yara, çıban.
ÇILGIM (çı:lgım) *a.* şerit.
ÇILGIM-ÇILGIM (çı:lgım-çı:lgım) *s.* şerit-şerit.
ÇILKA *s.* etin kemiksiz yumuşak kısmı.
ÇILKASIZ *s.* anlamsız ve yersiz konuşan.
ÇILKASIZLIK *a.* anlamsız ve yersiz konuşma.
ÇILPIK *a.* çapak.
ÇILPIKLA- *eyl.* çapaklanmak.
ÇILPIKLAT- *et. ç. bk.***çılpıkla-**.
ÇILŞIRİM *a.* karmaşıklık.
ÇILŞIRIMLI *s.* karmaşık: **ç. mesele** karmaşık sorun.
ÇILŞIRIMLILIK *a.* karmaşıklık.
ÇIM *dilb.* önüne geldiği sıfatın anlamını güçlendiren ek: **ç.-gızıl** kıpkızıl.
ÇIN I *a.* hakikat, gerçek, doğru: **ç.-ıñmı ?** doğru mu? ; **Kemineniñ ç. adı belli däldir** Kemine'nin gerçek adı belli değildir.
ÇIN II *a.* Çin.
ÇINAR (çına:r) *a.* çınar.
ÇINARLIK (çına:rlık) *a.* çınar ağacının çok bulunduğu yer.
ÇINÇI *a.* doğrucu: **ç. adam** doğrucu insan.
ÇINGAR- *eyl.* gerçekleşmek.
ÇINGART- *et. ç. bk.***çıngar-**.
ÇINIRGA- *eyl. bk.* **çıngar-**.
ÇINIRGAT- *eyl. bk.* **çıngart-**.
ÇINLAKAY *bel.* cidden, yürekten: **ç. aydyarın** yürekten söylüyorum.
ÇIÑKIR- *eyl.* ciyak ciyak ses çıkarmak (köpekler için).
ÇIÑSA- *eyl.* vurmak vb. nedenlerle tiz ve sürekli ses çıkarmak (köpekler için).
ÇIÑSAŞ- *işt. ç. bk.* **çıñsa-**.
ÇIÑSAT- *et. ç. bk.* **çıñsa-**.
ÇIP *dilb.* önüne geldiği sıfatı güçlendiren ek: **ç. çınım** dosdoğru.
ÇIPAR *s.* sarı, kızılımsı sarı.
ÇIPDIR- *eyl.* yalan konuşmak.
ÇIPLAK *s.* soğuk havada ince giyinen.
ÇIPLAÑ *s. bk.* **çıplak**.

ÇIRA *a.* lamba § **ç.-sına yag dam-** sevinmek, keyiflenmek; **nebit ç.-sı** gaz lambası; **ç.-nıñ yagtısı** lamba ışığı.
ÇIRAÇÜYŞE *a.* gaz lambası.
ÇIRADAN (çırada:n) *a.* şamdan.
ÇIRAYLI (çıra:yly) *s. bel.* güzel: **ç. görün-** güzel görünmek.
ÇIRAZ (çıra:z) *a.* güneş ışığı.
ÇIRÇIK *a.* 1.küçük çocuk rahatsızlığı; 2.dert, tasa.
ÇIRÇIKLA- *eyl.* hastalanmak.
ÇIRÇIKLAT- *et. ç. bk.* **çırçıkla-**.
ÇIRÇIKLI *s.* rahatsız.
ÇIRLA- *eyl.* ciyak ciyak ağlamak (çocuklar hakkında).
ÇIRLAŞ- *işt. ç. bk.* **çırla-**.
ÇIRLAŞIK *a.* cırlayarak ağlama.
ÇIRLAT- *et. ç. bk.* **çırla-**.
ÇIRMA- *eyl.* sarmak, dolamak.
ÇIRMAŞ- *işt. ç. bk.* **çırma-**.
ÇIRMAŞIK I *a. bot.* sarmaşık: **bizim divarımızı ç. örtüpdir** bizim duvarımızı sarmaşık kaplamış.
ÇIRMAŞIK II *a.* dolaşık, dolaşmış ip.
ÇIRMAT- *et. ç. bk.* **çırma-**.
ÇIRP- I *eyl.* ucundan yukarısından kesmek, kesip ayırmak.
ÇIRP- II *eyl.* 1.durulamak; 2. çırpmak.
ÇIRPDIR- I *et. ç. bk.* **çırp- I**.
ÇIRPDIR- II *et. ç. bk.***çırp- II**.
ÇIRPI *a.* 1.bir tür kadın giysisi; 2.kamçı.
ÇIRPIL- I *ed. ç. bk.* **çırp-I**.
ÇIRPIL- II *ed. ç. bk.* **çırp- II**.
ÇIRPIŞ- I *işt. ç. bk.* **çırp- II**.
ÇIRPIŞ- II *işt. ç. bk.* **çırp- II**.
ÇIRRILDA- *eyl.* cırıldamak.
ÇIRŞA- *eyl.* 1.bulaştırmak; 2.*mec.* sıvamak; 3.*mec.* mektup yazmak.
ÇIRŞAK *a.* kir.
ÇIRŞAL- *ed. s. bk.* **çırşa-: bal yere ç.-ıpdır** bal yere bulaşmış.
ÇIRŞAŞ- *işt. ç. bk.* **çırşa-**.
ÇIRŞAŞDIR- *et. ç. bk.* **çırşaş-**.
ÇIRŞAT- *et. ç. bk.* **çırşa-**.
ÇIT- *eyl.* kırıştırmak § **mañlayını ç.-** alnını kırıştırmak, kaş çatmak; çatmak: **Horezm şası gazap bilen m. ç.-dı** Harezm şahı, öfkeyle kaşlarını çattı.
ÇITALAŞ- *eyl.* gayret etmek, çabalamak.
ÇITAVUN *s.* bulutlu, kapalı **ç.** hova kapalı hava.
ÇITAVUNLIK *a.* kötü hava.
ÇITIK *s.* çatık.
ÇITIL- *ed. ç. bk.* **çıt-**.
ÇIZ- *eyl.* 1.çizmek; 2.bir şeyin çeklini, krokisini, planın çizmek; 3.yaralamak.
ÇIZAVAÇ (çızava:ç) *a. bk.* **çızgıç**.
ÇIZDIR- *et. ç. bk.***ç ız-**.
ÇIZGA- *eyl.* sıvamak (giysiyi).
ÇIZGAL- *ed. ç. bk.* **çızga-**.
ÇIZGAN- *dön. ç. bk.* **çızga-**.
ÇIZGANIŞ- *işt. ç. bk.* **çızgan-**.
ÇIZGAŞ- *işt. ç. bk.* **çızga-**.
ÇIZGAT- *et. ç. bk.***çızga-**.
ÇIZGI *a.* 1.çizgi; 2.hat, hat sanatı.
ÇIZGIÇ *a.* cetvel.
ÇIZIK *a.* çizgi, hat: **göni /egri ç.** doğru /eğri çizgi; *mat.* **göni ç.** doğru: **eger iki göni ç. üçüncü göni ç.-a parallel bolsa, onda olar özara paralleldirler** eğer iki doğru üçüncü doğruya paralelse, onlar birbirlerine paraleldir.

ÇIZIK-ÇIZIK *s.* yüzü çizgi çizgi olan.
ÇIZIL- *et. ç. bk.***çız-**.
ÇIZIM-ÇIZIM *bk.* **çızık-çızık**.
ÇIZIŞ- *işt. ç. bk.* **çız-**.
ÇIZIŞDIR- *et. ç. bk.***çızış-**.
ÇIZMIK *a.* yüzü çizgi çizgi olan.
ÇİG (çi:g) *s.* 1. çiğ, pişmemiş: **ç. et** çiğ et; 2.ham: **ç. garpız** ham karpuz; 3. işlenmemiş, ham § **ç. mal** ham madde.
ÇİG- *eyl.* düğümlemek.
ÇİG-ÇARSI (çi:g-ça:rsı) *s.* yarı pişmiş, tam pişmemiş: **ç. et** tam pişmemiş et.
ÇİGİL- *eyl. bk.* **çigiş-**.
ÇİGİLDEM *a.bot.* lale.
ÇİGİN I *a. anat.* omuz.
ÇİGİN II *a.* düğüm.
ÇİGİNLEK *s.* geniş omuzlu, iri yapılı.
ÇİGİŞ- *eyl.* düğümlenmek, kör düğüm olmak.
ÇİGİŞDİR- *et. ç. bk.* **çigiş-**.
ÇİGİT *a.* tohum, çekirdek: **pahta ç.-i** pamuk çekirdeği.
ÇİGİTLE- *eyl.* 1.çekirdek yemek; 2. pamuğun çekirdeğini ayıklamak.
ÇİGİTLEŞ- *işt. ç. bk.* **çigitle-**.
ÇİGİTLET- *et. ç. bk.***çigitle-**.
ÇİGLİK (çi:glik) *a.* çiğlik, hamlık.
ÇİGRE- *eyl.* serinlemek, soğumaya başlamak (hava hak.): **hova biraz ç.-di** hava biraz serinledi.
ÇİGREK *a.* 1.serinlik: **agşamlarına hova ç. bolyardı** akşamları hava serin oluyordu; 2.soğuk algınlığı § **ç. düş-** serinlemek.
ÇİGREKLE- *eyl.* 1.serinlemek (hava hak.); 2. soğuk almak.
ÇİGREKLET- *et. ç. bk.* **çigrekle-**.
ÇİKCER- *eyl.* 1.korkutmak, tehdit etmek; 2.kendini büyük göstermek.
ÇİKCERİL- *ed. ç. bk.* **çikcer-**.
ÇİKCERİŞ- *işt. ç. bk.* **çikcer-**.
ÇİL (çi:l) *a.* tarla sınırı.
ÇİLİK *a.* eğri uçlu sopayla kemiğe vurularak oynanan bir tür oyun ve bu oyundaki yuvarlak kemik.
ÇİLİM *a.* 1.tütün, sigara: **ç. otlap, ilki bilen oña uzadyardı** tütün yakıp, ilk olarak ona uzatıyordu, **ç. dola- /düiyrle-/yasa-** tütün sarmak: **ç. çek-** tütün içmek: **suvlı ç.** nargile; **cayda ç. çekmek gadagan** evde sigara içmek yasak; 2.tütün içmeye yarayan araç, ağızlık.
ÇİLİMHOR (çilimho:r) *a. bk.* **çilimkeş**.
ÇİLİMKEŞ *a.* tütün, sigara bağımlısı, tiryaki.
ÇİLİMKEŞLİK *a.* tütün, sigara bağımlılığı, tiryakilik.
ÇİLİMLEŞ- *eyl.* birileriyle sigara içmek, sigara içip dinlenmek.
ÇİLLE I *a.* kış, kışın en soğuk günleri, kara kış,zemheri.
ÇİLLE II *a.* ipek çilesi.
ÇİLŞİR- *eyl.* birbirinin içinden geçirmek: **ol ayaklarını ç.-ip otur** o ayaklarını birbirine dolayıp oturuyor.
ÇİLŞİRT- *et. ç. bk.***çilşir-**.
ÇİN *a.* rütbe, unvan.
ÇİNOVNİK *a.* memur, bürokrat.
ÇİNOVNİKLİK *a.* memurluk, memuriyet.

ÇİNTGE- *eyl.* sormak, soruşturmak.
ÇİNTGET- *et. ç. bk.* **çintge-**.
ÇİÑE-ÇİÑE: ç. seret- dafalarca dikkatle bakmak, incelemek.
ÇİÑER- *eyl.* dikkatle bakmak, dikkatle incelemek.
ÇİÑERİL- *eyl. bk.* **çiñer-**.
ÇİÑERİŞ- *işt. ç. bk.* **çiñer-**.
ÇİÑRİK *a. bot.* şeker kamışı.
ÇİRİM: ç. etmezlik gözünü kırpmama, uyumama.
ÇİRK *a.* 1. kir, pislik; 2.*mec.* yanlış düşünce.
ÇİRKEY *a. zool.* yaz aylarında ortaya çıkan sinekten küçük kanatlı böcek, tatarcık.
ÇİRKİN *s.* canhıraş, tiz, keskin, kaba (ses).
ÇİRKİZ- *eyl.* ateşe, kızgın yağa tutmak, ütmek: **eti yagda ç.-di** eti yağda üttü.
ÇİRKİZİL- *ed. ç. bk.* **çirkiz-**.
ÇİRKİZİT- *et. ç. bk.***çirkiz-**.
ÇİRKLİ *s.* 1. kirli, pis; 2.*mec.* kötü, yanlış düşünceli.
ÇİRT- *eyl.* 1.keskin bir aletle hafifçe kesmek: **gan almak maksadı bilen ç.** kan almak amacıyla hafifçe kesmek; 2. *mec.* yalayıp geçmek.
ÇİRTDİR- *et. ç. bk.***çirt-**.
ÇİRTİL- *ed. ç. bk.* **çirt-**.
ÇİRTMEK *eyl. a.* küçük kuşları tutmak için kullanılan bir tür kapan.
ÇİSÑE- (çi:sñe-) *eyl.* çiselemek.
ÇİSÑİ (çi:sñi) *a.* çiseleyerek yağan yağmur.
ÇİŞ (çi:ş) I *a. s.* ucu sivri uzun ince çubuk, şiş.
ÇİŞ (çi:ş) II *a.s.* şiş, ur: **hovplı ç.** habis ur; **yüzünde ç. bar** yüzünde ur var.
ÇİŞ- (çi:ş-) *eyl.* 1. kabarmak, şişmek: **onıñ ayagı ç.ip, ädigini çıkarıp bilmeyärdi** onun ayağı şiştiğinden çizmesini çıkaramıyordu; 2. hacmi büyümek, şişmek: **pökgi ç.-di** top şişti; 3. *mec.* gururlanmak, büyüklenmek § **hum yalı ç.** çok sinirlenmek, kızmak.
ÇİŞİK çi:şik) *a.s.* şiş, şişkin.
ÇİŞİKLİK (çi:şiklik) *a.* 1. etine dolgunluk, semizlik; 2. şişlik, şişkinlik.
ÇİŞİR- (çi:şir-) *et. ç.bk.***çiş-**.
ÇİŞİRT- (çi:şirt-) *et. ç. bk.* **çişir-**.
ÇİŞLE- (çi:şle-) *eyl.* 1.şişlemek; 2.öldürmek: **hiç bir zatdan çekinmezden /duşmanları ç.-dim men** hiçbir şeyden çekinmeden/düşmanları öldürdüm ben; 3 *mec.* laf çarpmak.
ÇİŞLİK (çi:şlik) *a. s.* şişlik, şişe dizilmiş et.
ÇİŞLİKLİK (çi:şliklik) *a. s.* şiş yapmak üzere hazırlanmış (et).
ÇİT *a.* basma.
ÇİT- *eyl.* düğümlemek, düğümleyerek dokumak: **ovadan gızlar halı ç.-diler** güzel kızlar halı dokudular.
ÇİTDİR- *et. ç. bk.* **çit-**.
ÇİTENEK *a.* 1.salkımdan kopan üzüm taneleri; 2.kazı ağaçların dışındaki dikenli küçük filizler.
ÇİTİL- *ed. ç. bk.* **çit-**.
ÇİTİM *a.* halı dokunurken atılan düğüm.
ÇİTİŞ- *işt. ç. bk.* **çit-**.

ÇİTME *a.* dokuma torba, çuval vb.
ÇLEN *a.* üye, aza: **partiyanıñ ç.-i** partinin üyesi; *mat.* **ç.-me ç. böl-** taraf tarafa bölmek.
ÇLENLİK *a.* üyelik, azalık: **ç. b.-i** üyelik belgesi.
ÇOÇGAR: ç. çolaş- kirli bir işe karışmak.
ÇOG (**ço:g**) *a.* 1.ısı, sıcaklık, hararet: **günüñ ç.-ı** güneşin ısısı.
ÇOG- *eyl.* 1. kaynayıp taşmak; 2. *mec.* coşmak.
ÇOGDAM *s.* deste, demet, tutam.
ÇOGDAMLA- *eyl.* deste yapmak, derleyip toplamak.
ÇOGDAMLAŞ- *eyl. bk.* **çogdamla-.**
ÇOGDAMLAT- *et. ç. bk.* **çogdamla-.**
ÇOGDUR- *et. ç. bk.* **çog-.**
ÇOGMAK *a. bk.* **çogdam.**
ÇOGUŞ-ÇOGUŞ:ç.et- yürürken ayakkabıdan ses çıkmak.
ÇOK- *eyl.* 1.gagasıyla yemek; 2.gagalamak, gagasıyla vurmak.
ÇOKALA- *eyl.* gagalamak: **gargalar däne ç.-yarlar** kargalar dane gagalıyorlar.
ÇOKDUR- *et. ç. bk.* **çok-.**
ÇOKGA: ç. sakgal keçi sakalı.
ÇOKUL *a.* kuyruk saç.
ÇOKUN- *eyl.* tapınmak.
ÇOKUŞ- *işt. ç. bk.* **çok-.**
ÇOLA *s.* 1.kuytu; 2.ıssız, insansız.
ÇOLA- *eyl.* 1. sarmak, sarmalamak; 2.kundaklamak: **çaganı gundaga ç.-dı** çocuğu kundakladı; 3.sarmak, sarınmak: **geyimini endamına ç.-pdır** elbisesini üstüne giytmiştir.
ÇOLAK *a. s.* ayağı kesilmiş, kırık veya sakat.
ÇOLAKLIK *a.* ayağı kesik, sakat veya kırık olma, sakatlık.
ÇOLALIK *a.* 1. kuytuluk; 2. ıssızlık.
ÇOLAN- *dön. ç. bk.* **çola-.**
ÇOLAR- *eyl.* ıssızlaşmak, tenhalaşmak.
ÇOLAŞ- *eyl.* 1.dolaşmak (ip vb.); 2. *mec.* kötü bir işi karışmak, bulaşmak.
ÇOLAŞIK *s.* 1. dolaşık; 2. *mec.* karışık, karmaşık: **ç. mesele** karmaşık sorun.
ÇOLAŞIKLIK *a.* dolaşıklık.
ÇOLPI *a.* süzgeç, kepçe.
ÇOLPULA- *eyl.* kepçe ile süzüp almak, kepçelemek.
ÇOLPULAŞ- *işt. ç. bk.* **çolpula-.**
ÇOLPULAT- *et. ç. bk.* **çolpula-.**
ÇOLUK *a.* çoban yatnağı.
ÇOLUKÇILIK *bk.* **çoluklık.**
ÇOLUKLIK *a.* çoban yamaklığı.
ÇOMMAL- *eyl.* çömelmek.
ÇOMMALT- *et. ç. bk.* **çommal-.**
ÇONAKLIK *bk.* **çolaklık.**
ÇOPAN *a.* çoban: **bile kemer guşanmak çölde gezen ç.-lara yaraşmaz** bele kemer kuşanmak çölde gezen çobanlara yaraşmaz.
ÇOPANÇILIK *bk.* **çopanlık.**
ÇOPANLIK *a.* çobanlık.
ÇOPUR *s.* yüzünde çiçek bozuklukları olan.
ÇOR *a.* ellerde ve ayaklarda katılaşıp kalan kir.
ÇORBA (**ço:rba**) *a.* çorba.
ÇORBALIK (**ço:rbalık**) *a.* çorba malzemesi.

ÇORLA- *eyl.* kirlenmek, kir tutmak.
ÇORLAT- *et. ç. bk.* **çorla-.**
ÇORT- *eyl. bk.* **çorla-.**
ÇORTAN *zool.* turna balığı.
ÇOT *a.* sayı boncuğu, abaküs.
ÇOTGA *a.* fırça: **diş ç.-sı** diş fırçası; **ç. bilen arassala-** fırçayla temizlemek.
ÇOTGALA- *eyl.* fırçalamak.
ÇOTGALAN- *ed. ç. bk.* **çotgala-.**
ÇOTGALAŞ- *işt. ç. bk.* **çotgala-.**
ÇOTLA- *eyl.* abaküs ile hesaplamak.
ÇOVDARI *a. bot.* çavdar.
ÇOVLA- *eyl.* 1.bilemek, sivriltmek; 2.yakmak (soğuk vb.).
ÇOVLAN- *ed. ç. bk.* **çovla-.**
ÇOVLAT- *et. ç. bk.* **çovla-.**
ÇOVLI *s.* sivri uçlu.
ÇOVLUK *a.* torun çocuğu.
ÇOY- *eyl.* ısıtmak: **oduñ başına geçdi-de, elini ç.-dı** ateşin başınageçipelini ısıtt.
ÇOYDUR- *et. ç. bk.* **çoy-.**
ÇOYUN- *dön. ç. bk.* **çoy-.**
ÇOYUN *a.* font, dökme demir.
ÇOYUŞ- *işt. ç. bk.* **çoy-.**
ÇOZ- *eyl.* 1.hücum etmek, saldırmak, üstüne atılmak: **düşman iki tarapdan ç.-dı** düşman iki taraftan hücum etti; 2. toplantp bir yere yığılmak, üşüşmek: **goyunlar suva ç.-dı** koyunlar suya üşüştü; 3.*mec.* toplanıp bir işe girişmek.
ÇOZDUR- *et. ç. bk.* **çoz-.**
ÇOZGI *a. bk.* **çozgun.**
ÇOZGUN *a.* akın, hücum.
ÇOZGUNÇILIK *a.* birbiri ardına yapılan hücum.
ÇOZHA-ÇOZLUK (**çozha:-çozluk**) *a.* iki taraftan yapılan hücum.
ÇOZUL- *ed. ç. bk.* **çoz-.**
ÇOZUŞ- *işt. ç. bk.* **çoz-.**
ÇÖK- *eyl.* 1.çökmek: **yer ç.-üpdir** yer çökmüş; 2.dizinin üstüne oturmak; 3.batmak; 4.*mec.* oturmak, yerleşmek: **meniñ yanımda ç.-di** benim yanıma oturdu.
ÇÖKDÜR- *et. ç. bk.* **çök-.**
ÇÖKE: ç. düş- iki dizinin üstünde oturmak.
ÇÖKER- *eyl.* 1.dizlerinin üstüne oturmak; 2.*mec.* zor duruma düşürmek, zayıflatmak.
ÇÖKERİŞ- *işt. ç. bk.* **çöker-.**
ÇÖKERT- *eyl.* çökertmek.
ÇÖKET *a.s.* çöken yer, çukur.
ÇÖKETLİK *a.* çukur yerler.
ÇÖKGÜN *bk.* **çöket.**
ÇÖKGÜNLİK *bk.* **çöketlik.**
ÇÖKÜNDİ *a.jeo.kim.* 1.tortul kütle; 2.çökelti.
ÇÖKÜŞ- *işt. ç. bk.* **çök-.**
ÇÖKÜT *bk.* **çöket.**
ÇÖL I *a.* çöl: **biziñ zähmet pälvanlarımız suvsuz ç.-leri gülzarlıga övüryärler** bizim emekçilerimiz susuz çölleri gül bahçesine çeviriyorlar; **ç.-de gezen aç gurtlar** çölde gezen aç kurtlar; **çöl üstünden öser yeli Türkmeniñ** çöl üstünden büyür yeli Türkmen'in.
ÇÖL II *s.* çok az, kıt, seyrek.
ÇÖL-BEYEBAN (**çöl-beyeba:n**) *a.* çöl, sahra.
ÇÖLLÜK *a.* uçsuz bucaksız çöl, çöllük arazi.

ÇÖLÜSTAN (**çölüstu:n**) *bk.* **çöl-beyaban.**
ÇÖÑÑE *a. s.* iyi göremeyen (göz).
ÇÖÑÑELİK *a.* iyi görememe.
ÇÖÑÑER- *eyl.* gözü iyi görememek.
ÇÖP *a.* 1.çöp: **gözüme ç. düşdi** gözüme çöp kaçtı; 2. odun, yakacak; 3.*mec.* ot.
ÇÖPLE- *eyl.* 1.toplamak, yığmak: **dövlen stakanıñ gıyçaklarını ç.-di** kırılan bardağın parçalarını topladı; 2.hepsini toplamak; 3. tek tek seçip almak; 4. yiyip bitirmek.
ÇÖPLEME *a.* küçük ağaç ve dal parçaları.
ÇÖPLEŞ- *işt. ç. bk.* **çöple-.**
ÇÖPLEŞDİR- *et. ç. bk.***çöpleş-.**
ÇÖPLET- *et. ç. bk.***çöple-.**
ÇÖPLÜK *a.* çöplük.
ÇÖPÜR *a.* keçi tüyü.
ÇÖREK *a.* ekmek: **tamdırda ç. bişirdi** tandırda ekmek yapdı; § **ç.-i bitin** korkudan kurtulan.
ÇÖREKÇİ *a.* ekmekçi.
ÇÖREKLİ *s.* 1.ekmekli; 2.*mec.* talihli, bahtlı, şanslı.
ÇÖRÑEŞİK *a.* karışıklık, düzensizlik.
ÇÖŞ- *eyl. bk.* **çöz-.**
ÇÖŞLE- *eyl.* çilenin sargısını açmak, çözmek.
ÇÖŞLEN- *ed. ç. bk.* **çöşle-.**
ÇÖŞLET- *et. ç. bk.***çöşle-.**
ÇÖŞÜL- *eyl. bk.* **çözül-.**
ÇÖVRE *a.* ters yüz, arka yüz: **matanıñ ç. yüzi** kumaşın ters yüzü.
ÇÖVRÜK *s.* tersyüz edilmiş, içi dışına çıkmış.
ÇÖVRÜL- *ed. ç. bk.* **çövür-.**
ÇÖVRÜŞ- *işt. ç. bk.* **çövür-.**
ÇÖVÜR- *eyl.* 1.tersyüz etmek; çevirmek, döndürmek.
ÇÖVÜRT- *et. ç. bk.***çövür-.**
ÇÖZ- *eyl.* 1.çözmek; 2.sorunu halletmek: **meseläni hemmelerden öñi ç.-di** sorunu herkesten önce halletti; **biz ilkinci nobatdakı vacıp vezipeleri ç.-üp, şu islegi ilatıñ ähli gatlaklarından talap etmeli** biz ilk olarak üstümüze düşen görevleri halledip, bu isteği halkın bütün tabakalarından talep etmeliyiz.
ÇÖZDÜR- *et. ç. bk.* **çöz-.**
ÇÖZLE- *eyl.* çileyi açmak.
ÇÖZLEN- *ed. ç. bk.* **çözle-.**
ÇÖZLEŞ- *işt. ç. bk.* **çözle-.**
ÇÖZÜCİ: ç. ses: sosyal ve politik konularda oy verebilen kişi, seçmen.
ÇÖZÜL- *ed. ç. bk.* **çöz-: sovetlere her bir milletiñ erkin ösmegine hukuk hernek ilkinci nobatdakı ç.-meli problema bolup duryardı** Sovyetler için, her bir ulusun özgürce gelişmesine izin vermek, ilk çözülmesi gereken problem olarak duruyordu.
ÇÖZÜLİŞ *a.* çözüm: **niesele ç.-iniñ nusalları** problem çözüm örnekleri.
ÇÖZÜŞ- *işt. ç. bk.* **çöz-.**
ÇUGDUM *a.* yığın, küme.
ÇUGDUMLA- *eyl.* kümelenmek, yığılmak.
ÇUGDUMLAN- *ed. ç. bk.* **çugdumla-.**
ÇUGDUMLAT- *et. ç. bk.* **çugdumla-.**
ÇUGUT- *eyl.* üşüme vb. nedenlerle kıvrılmak.

ÇUGUTDIR- *et. ç. bk.***çugut-.**
ÇUKANAK *a.s.* çukur.
ÇUKANAK-SAKANAK*a.* çukurlu yer.
ÇUKANAKLIK *a.* çukurluk, çok çukurlu yer.
ÇUKUR *a.s.* 1. çukur; 2. çökük.
ÇUKUR-ÇUKUR *s. bel.* küçük çukurlardan ibaret olan, çukur çukur.
ÇUKURAL- 1. çukur olmak; 2.çökük olmak.
ÇUKURLIK *a.* çukuru çok olan yer.
ÇULBA *a.* tepenin doruğu, zirvesi.
ÇULUM *s.* çalışkan, gayretli.
ÇUÑ *a. s.* derin.
ÇUÑAL- *eyl.* derinleşmek.
ÇUÑALT- *et. ç. bk.***çuñal-.**
ÇUÑLAŞ- *eyl.* derinleşmek: **kolonializmiñ krizisiniñ ç.-nagı** sömürgecilik krizinin derinleşmesi.
ÇUÑLAŞDIR- *et. ç. bk.* **çuñlaş-; gadın zamanıñ örän beyik matematigi Arhimed Yevklidiñ teoriteki pikirlerini ç.-dı ve üstüni doldurdı** eski zamanların büyük matematikçisi Arşimet, Öklit'in teorik düşüncelerini derinleştirdi ve tamamladı.
ÇUÑLUK *a.* derinlik: **yerastı stantsiyasınıñ ç.-ını hasaplañ** yer altı istasyonunun derinliğini hesaplayın.
ÇUÑÑUR *a. bk.* **çuñ; türkmen klassıkı edebiyatınıñ esası edebi ugurları, döredicilik stili ve usulları gelecekde ılmı taydan ç. derñelmeli möhüm meseläniñ biri bolup duryar** Türkmen klasik edebiyatının temel edebi yönelişleri, yaratıcılık stili ve yöntemleri, gelecekte bilimsel bakımdan derinliğine araştırılması gereken önemli sorunlardan biridir; **Övez Garahanovıñ agır keselden soñ aradan çıkanlıgı zerarlı, onuñ maşgalasına ve dogan-garındaşlarına ç. gınanç bildiryär** Övez Garahanov'un ağır hastalıktan sonra vefatı dolayısıyla, onun ailesine ve kardeşlerine derin üzüntülerini bildiriyor.
ÇUS *s.* ayağına çabuk, hızlı (hayvan).
ÇUSLUK *a.* hızlı yürüyen (hayvan).
ÇUVAL *a.* çuval.
ÇUVALÇA *a.* küçük çuval.
ÇUVALGIZ (**çuvalgı:z**) *a.* babasının evine ilk defa gelen yeni gelin.
ÇUVAŞ *a.* Çuvaş.
ÇÜF: çüf ur- *bk.* **çüfle-.**
ÇÜFLE- *eyl.* okumak, dua etmek: **men Türkiyä gelyärken eçem ç.-di** ben Türkiye'ye gelirken annem okuyup üfledi.
ÇÜHÖREK *a.* az yemek yiyen.
ÇÜLPE *s.* küçük, ufak, genç: **meniñ çigim ç.-dir** benim kardeşim küçüktür.
ÇÜM- *eyl.* 1.saplanmak, batmak; 2.suya batmak, suya girmek.
ÇÜMDÜR- *et. ç. bk.***çüm-.**
ÇÜMHÖREKLİK *a.* az yemek yeme.
ÇÜMMÜK*a.* 1.çimdik; 2.parmak ucu ile tutulan miktar, çitmik, fiske.
ÇÜMMÜKLE- *eyl.* çimdikleme: **gızlar meni sapakta ç.-diler** kızlar beni derste çimdiklediler.

ÇÜMMÜKLEŞ- *işt. ç. bk.* çümmükle-.
ÇÜMMÜKLET- *et. ç. bk.* **çümmükle-**.
ÇÜMRÜN- *dön. ç. bk.* **çümür-**.
ÇÜMŞÜLDE- *eyl.* vücuduna diken batmış gibi olmak, kramp girmek, sancımak.
ÇÜMŞÜLDEŞ- *eyl.* vücudunun her yerine diken batınış gibi olmak, kramp girmek, sancınak.
ÇÜMŞÜLDİ *a.* sancı, ağrı, kramp: **gapdalımdan ç. girdi** yan tarafımdan sancı girdi.
ÇÜMÜR- *eyl.* şapkayı kulaklarına doğru çekerek giymek.
ÇÜMÜŞ- *işt. ç. bk.* **çüm-**.
ÇÜNKİ *bağ.* çünkü: **bu kitap elden ele geçyär ç. örän gızıklı** bu kitap elden ele dolaşıyor çünkü çok ilginç.
ÇÜÑK *a.* 1.gaga: **durnanıñ ç.-i uzındır** turnanın gagası uzundur; 2.iki evin, sokağın vb. kesiştiği yer, köşe.
ÇÜPRE- *eyl.* küçülmek, ufalmak, zayıflamak.
ÇÜPREK *a.* kullanılmayacak durumdaki yün.
ÇÜPREL- *ed. ç. bk.* **çüpre-**.
ÇÜPRELT- *et. ç. bk.***çüprel-**.
ÇÜRİ *s.* sivri.
ÇÜRKE- *eyl.* 1.birine maddi bakımdan zarar vermek; 2. rahatsızlık, sıkıntı vermek: **mihmanlar cay eyesini ç.-di** konuklar ev sahibine sıkıntı verdi.
ÇÜRKEN- *ed. ç. bk.* **çürke-**.
ÇÜRKET- *et. ç. bk.***çürke-**.
ÇÜRRÜKDEPDİ *a.* bir tür çocuk oyunu.
ÇÜRT- *eyl.* ucunu yolmak. koparmak (ağaç, ot vb.): **agacıñ yapragını ç.-dim** ağacın yaprağını kopardım.
ÇÜRT-KESİK *s.* açık, kesin, kesinkes: **ç. covap ber!** kesin cevap ver! ; **ç. et-** kesinleştirmek.
ÇÜRTÜL- *ed. ç. bk.* **çürt-**.
ÇÜRTÜM *a.* yolma, koparma.
ÇÜRTYOLUK*a. bk.* **çürt-kesik**.
ÇÜRÜZZİK *bk.* **çürrükdepdi**.
ÇÜV *ünl.* deh!
ÇÜVDE *a.* 1.baltanın ters tarafı; 2.ense.
ÇÜY *a.* çivi.
ÇÜYCER- *eyl.* bir şeye gözünü dikip bakmak: **mugallım mañā ç.-ip garadı** öğretmen bana gözünü dikip baktı.
ÇÜYCERİL- *ed. ç. bk.* **çüycer-**.
ÇÜYCÜK *a. anat.* kalça kemiği ile birleşen bacak kemiğinin yuvarlak uç.
ÇÜYLE- içivilemek; 2.kesilmek, bozulmak (süt).
ÇÜYLEN- *ed. ç. bk.* **çüyle-**.
ÇÜYLEŞ- *işt. ç. bk.* **çüyle-**.
ÇÜYLET- *et. ç. bk.***çüyle-**.
ÇÜYRE- *eyl.* çürümek; 2. kesilmek (süt); 3. eskimek (giysi).
ÇÜYREŞ- *eyl. bk.* **çüyre-**.
ÇÜYRET-, *et. ç. bk.***çüyre-**.
ÇÜYRÜK *s.* 1.çürük; 2.*mec.* sağlam bir temele dayanmayan: **ç. pikir** çürük düşünce.
ÇÜYRÜKLİK *a.* 1.çürüklük; 2.*mec.* bir temele dayanmama.
ÇÜYRÜNTGİ *a.* çürümüş bitkisel ve hayvansal maddelerin parçaları, gübre.
ÇÜYŞE *a.* 1. şişe; 2.cam: **ç. dövügi** cam kırığı.

D

-da/-de (da:) 1. *il.* da /de: **ol-da ertir gidyär mi?** o da yarın gidiyor mu? ; **mañā-da habar ediñ!** bana da haber verin! ; **ol yañlışanını bildi-de ötünç soradı** o yanıldığını anladı da affını rica etti; 2. a. bile: **ol bir söz-de aytmadı** o bir söz bile söylemedi; **sen munı islesеñ-de islemeseñ-de yagday şeyle** sen bunu istesen de istemesen de durum böyle; b. ki: **başga alaç yok-da!** başka çare yok ki!.
DABALA- (**da:bala-**) *eyl.* çiğnemek, ayakları altında ezmek (deve hak.).
DABALAT- (**da:balat-**) *et.ç. bk.* **dabala-**.
DABAN (**da:ban**) *a.* 1. taban: **d. ızı** taban izi; **yası d.** yassı taban; 2. uzunluk birimi, ayak: **bir d. gayra süyş-** bir ayak geri çekilmek; **bir d. uzunlıkda** bir ayak uzunluğunda § **d. azabı** ayak ücreti; **d.-ıñ düş-** çok yorulmak, ayakları kopmak.
DABANAKLA- (**da:banakla-**) *eyl.* koşuşturmak, taban tepmek: **bu iş üçin ertirden agşama çenli d.-p yördüm** bu iş için sabahtan akşama kadar taban teptim.
DABANLA- (**da:banla-**) *eyl.* tabanlamak, tabanıyla ölçmek: **ol öyüñ daşını d.-p** ölçedi o evin dışını tabanlayıp ölçtü.
DABANLAK (**da:banlak**) *s.* büyük ve yassı tabanlı.
DABARA *a.* 1. tören, kutlama: **yubilcyiñ d.-sı** jübile töreni; 2. tantana, şatafat: **bayramçılıgı d. bilen geçir-** bayramı tantana ile geçirmek; 3. neşe, coşkunluk: **halkıñ d.-sı** coşkunluğu § **d.-sı dag aş-** büyük şan şöhret kazanmak, ünü dünyaya yayılmak; **d. düş-** (söylenti) yayılmak: **bu hakda il içine d. d.-üpdir** bu konuda halk arasında yaygın söylenti var.
DABARALA- *eyl.* 1. ün kazandırmak, övmek, yüceltmek; 2. saygı göstermek, tören yapmak: **mihmanı d.-p garşıla-** konuğu saygı ve törenle karşılamak.
DABARALAN- *dön.ç. bk.* **dabarala-**; törenle kutlanmak: **yubiley d.-dı** jübile kutlandı.
DABARALI *s.* 1. tantanalı, şatafatlı: **d. yıgnak** tantanalı toplantı; **d. görnüş** şatafatlı görünüm, şatafatlı manzara; 2. debdebeli, zengin: **d. toy** debdebeli düğün; 3. tumturaklı, cafcaflı: **d. sözler** tumturaklı sözler; 4. önemli, ciddi: **d. gepleönemli** şeyler söylemek, ciddi konuşmak.
DABIRA- (**da:bıra-**) *eyl.* 1. koşmak, çok hızlı gitmek (at hak.); 2. saldırmak, hücum etmek: **duşmanıñ üstüne d.-** düşmana saldırmak; 3. acele hareket etmek, koşuşturmak: ol **nirä d.-p** baryar? o nereye koşuşturup duruyor?.
DABIRDA- *eyl.* koşmak, çok hızlı gitmek: **bir atlı d.-p baryardı** bir atlı son süratle gidiyordu.

DABIRDAT- *et.ç. bk.* **dabırda-**: **d.-ıp çap-** dört nala gitmek (at hak.).

DABİRDI *a.* ayak patırdısı: **atlarıñ d.-sı** atların ayak patırtısı.

DAÇA *a.* yazlık, yazlık ev: **d. gur-** yazlık yapmak; **d.-da yaşa-** yazlıkta oturmak.

DADIL- (da:dıl-) *ed.ç. bk.* **dat-**.

DADIM (da:dım) *a.* tadım, tatma, tadına bakma.

DADIMLIK (da:dımlık) *a.* tadımlık.

DADIN- (da:dın-) *eyl.* ayartılmak, kandırılmak, iğfal edilmek: **d.-ıp gal-** ayartılmak, baştan çıkartılmak.

DADINDIR- (da:dındır-) *et.ç. bk.* **dadın-**; ayartmak, kandırmak, iğfal etmek: **vada berip d.-** söz verip kandırmak.

DADIR- (da:dır-) *et. ç. bk.* **dat-**; 1. tattırmak, bir parça ikram etmek: **yoldaşıña d.-** arkadaşına ikram etmek; 2. (yemeğin) tadına baktırmak.

DADIRIL- (da:dırıl-) *ed.ç. bk.* **dadır-**.

DADIRT- (da:dırt-) *et.ç. bk.* **dadır-**.

DAG (da:g) I *a.* dağ: **beyik d.** yüksek dağ; **d. cınsı** kaya; **d. gerşi** dağ beli, dağ sırtı; **d. tekesi** dağ keçisi; **d. şarlavugı** dağ çağlayanı; **d. ulgamı** dağ silsilesi.

DAG (da:g) II *a.* marka, damga, dağ: **d. bas-** dağlamak, damgalamak § **yürekde d. gal-** yürekte yara kalmak; **yüregine d. sal-** derin üzüntü vermek.

DAGA- (da:ga-) *eyl.* 1. dağılmak, saçılmak, yayılmak: **bugday d.-pdır** buğdaylar dağılmış, saçılmış; **bulutlar d.-yar** bulutlar dağılıyor; **yele d.-** rüzgarda dağılmak; 2. herkes bir yana gitmek: **märeke d.-dı** kalabalık dağıldı; **okuvçılar yıgnakdan soñ d.-dı** öğrenciler toplantıdan sonra dağıldılar; **öyli öyüne d.-** evli evine dağılmak, herkes evinin yolunu tutmak; 3. yırtılmak: **seniii köynegiñ d.-pdır** senin gömleğin yırtılmış; 4. *mec.* parçalanmak: **atom yadrosı d.-dı** atom çekirdeği parçalandı.

DAGADIL- (da:gadıl-) *ed.ç. bk.* **dagat-**.

DAGAŞ- (da:gaş-) *işt.ç. bk.* **daga-**.

DAGAT- (da:gat-) *et.ç. bk.* **daga-**; 1. dağıtmak, saçmak: **gumı d.-** kumu yaymak, saçmak; **üyşmeleñi d.-** kalabalığı dağıtmak; 2. yırtmak: **köynegiñi d.-** gömleğini yırtmak; 3. izin vermek: **okuvçıları kanikula d.-** öğrencileri tatile göndermek; 4. dağıtmak, bölüştürmek, paylaştırmak: **harıtları d.-** malları paylaştırmak; 5. çalmak, aşırmak: **iliñ zadını d.-** başkasının şeylerini aşırmak.

DAGDI: d. bol- irkilmek.

DAGDIRA- (dagdıra-) *eyl.* titremek: **gorkudan yaña d.-** korkudan titremek; **näsaglık zerarlı d.-** hastalık nedeniyle titremek.

DAGDIRAŞ- *işt.ç. bk.* **dagdıra-**.

DAGDIRAT- *et.ç. bk.* **dagdıra-**.

DAGI (dagı) *il.* 1. daha, başka: **d. men näme edeyin?** ben başka ne yapayım? ; **d. näme aytcak zadıñ bar?** başka ne diyebilirsin?; 2. daha: **men munı iki gezek d. duydum** ben bunu iki kez daha duydum; 3. ve başkaları: **agronom d. geldi** tarım uzmanı ve başkaları geldi.

DAGI-DUVARA (dagı-duva:ra) *bel.* bundan böyle, bundan sonra: **d. asla beyle etmegin!** bundan sonra asla böyle yapmayın!; **men d. beytmerin** bundan sonra böyle yapmam.

DAGINIK (da:gınık) *s.* dağınık: **d. taypalar** dağınık boylar; **öñki vagtlarda türkmenler d. yaşapdırlar** eski zamanlarda Türkmenler dağınık biçimde yaşamışlardı.

DAGIRDA- *eyl. bk.* **dagdıra-**.

DAGIRDI *a.* titreme, titreyiş, ürperti.

DAGLA- (da:gla-) *eyl.* 1. dağlamak, damga vurmak: **düyeleri d.-** develeri dağlamak; 2. *esk.* tedavi amaciyle yarayı dağlamak: **gızan sim bilen d.-** kızgın tel ile dağlamak; 3. kızartmak: **eti d.-** eti kızartmak; 4. *mec.* iğneli konuşmak, acı konuşmak § **yürek d.-** yürek yakmak.

DAGLAN- (da:glan-) *ed.ç. bk.* **dagla-**.

DAGLAT- (da:glat-) *et.ç. bk.* **dagla-**.

DAGLI (da:glı) I *s.* dağlı: **d. adamlar** dağlık yerde yaşayanlar.

DAGLI (da:glı) II *s.* 1. dağlanmış: **d. mallar** dağlanmış hayvanlar; 2. *mec.* yaralı: **yüregi d. adam** yüreği yaralı adam.

DAGLIK (da:glık) *s.* dağlık: **biziñ obamız d.** bizim köyümüz dağlık.

DAHIL *a.* 1. ilgi, alaka, bağlantı: **munuñ saña d.-ı yok** bunun seninle ilgisi yok; 2. karışma, müdahale.

DAHILLI *s.* ilgili, alakalı: **munuñ size hiç hili d. zadı yok** bunun sizinle herhangi bir şekilde ilgili yanı yok.

DAHILSIZ *s.* ilgili olmayan, alakalı olmayan: **bu hiç kime d.** bunun hiç kimse ile ilgisi yok.

DAK- *eyl.* 1. dikmek: **ilik d.-** düğme dikmek; **köşe d.-** (çuval vb.nin yanlarına. düğüm atmak; 2. yüklemek: **men yükümi olarıñ düyesine d.-yarın** ben yükümü onların devesine yüklüyorum; 3. takmak, iliştirmek: **ızına d.-** arkasına takmak; 3. takmak, bağlamak: **galstuk d.-** kravat takmak; **döşüñe znaçok d.-** göğsüne rozet takmak; 4. kocaya vermek (kocası ölen kadını kocasının kardeşlerinden birine vermek): **ulı agası ölse, onuñ ayalını kiçisine d.-ıpdılar** ağabeyi ölünce onun karısını kocanın kardeşine verirlerdi § **at d.-** a. yeni doğan çocuğa ad vermek; b. *mec.* kötülemek, yermek.

DAKDIR- *et.ç. bk.* **dak-**.

DAKIL- *ed.ç. bk.* **dak-**; 1. dikilmek: **ilikler d.-dı** düğmeler dikildi; 2. takılmak, ilişmek; 3. giyilmek; 4. iliştirilmek, tutturulmak, bağlanmak; 5. kocaya

verilmek (ölen kocanın kardeşlerinden birine): **yüvürciñe d.-** kayın biraderi ile evlendirilmek.

DAKIN- *dön.ç. bk.* **dak-**; 1. kendine bir şey dikmek; 2. takınmak: **galstuk d.-** kravat takınmak; **döşüñe orden d.-** göğsüne nişan takınmak; **äynek d.-** gözlük takınmak.

DAKIŞDIR- *sık.ç. bk.* **dak-**; **şayları d.-** süs eşyası takınmak, takmak takıştırmak.

DAKNIŞ- *eyl.* katılmak, eklenmek, birlikte gitmek.

DAKNIŞIK: d. et- yarışmak, rekabet etmek.

DALA- (**da:la-**) *eyl.* 1. dalamak. ısırmak, hırpalamak: **itler möcegi d.-dılar** köpekler kurdu daladılar; 2. *mec.* kırmak. hakaret etmek: **acı sözler bilen d.-** acı sözlerle hakaret etmek, sataşmak; 3. mec. sövmek, küfretmek.

DALAK (**da:lak**) *a.* 1. *anat.* dalak; **d.-ıñ çişmesi** dalak iltihabı; 2. dalak hastalığı: **d. bol-** dalaktan rahatsızlanmak § **gök d. bol-** (soğuktan vücut) morarmak; **gök d. et-** çok üşütmek, uzun süre soğukta kalmak.

DALAKLA- (**da:lakla-**) *eyl.* dalak hastalığına tutulmak.

DALAN *a.* veranda, teras: **d.-lı tam** verandalı ev.

DALAN- (**da:lan-**) *ed.ç. bk.* **dala-.**

DALARLA- (**da:larla-**) *eyl.* yaralamak, ısırmak.

DALAŞ- (**da:laş-**) *eyl.* birbiri ile çekişmek, oynaşmak, dalaşmak; 2. *mec.* yarışmak, rekabet etmek.

DALAT- (**da:lat-**) *et.ç. bk.* **dala-.**

DALBAR *a.* çardak: **d.-ıñ aşagında otur-** çardağın altında oturmak.

DALCIK- (**da:lcık-**) *eyl.* bunalmak, soluğu kesilmek, soluk soluğa kalmak: **ılgap d.-** koşmaktan soluğu kesilmek.

DALÇIN *a. bot.* tarçın.

DALDA *a.* destek, dayanak, arka, yardım: **d. gözle-** destek aramak.

DALDALA- *eyl.* 1. eli ile kendini savunmak, elini kendine siper etmek.

DALDAV *a. bk.* **dalda.**

DALDAVSIZ *s.* desteksiz, yardımsız: **d. gal-** yardımsız kalmak.

DALMIN- *eyl.* 1. yalanmak, yalanıp durmak; 2. arzulu, istekli olmak, ağzının suyu akmak.

DAM- *eyl.* damlamak: **çalt-çaltdan d.-** sık sık damlamak; **iri yagış damcaları d.-ıp başladı** iri yağmur damlaları düşmeye başladı § **çırasına yag d.-** keyfi yerine gelmek, sevinmek; **yañaklarından gan damayın diy-** yanaklarından kan damlamak, iyice semizlemek.

DAMAK *a.* 1. boğaz, gırtlak: **d.-ını çal-/kes-** boğazını kesmek, öldürmek; 2. aş, yemek: **tagamlı d.** lezzetli yemek; **yaglı d.** yağlı yemek; **d. iy-** yemek yemek § **d. dol-** sevinçten ya da kederden gözleri dolmak, ağlayacak gibi olmak; **d. gura-** boğazı kurumak; **d.-ından nan ötmezlik** iştihası kesilmek.

DAMAKÇIL *bk.* **damaklı** 1.

DAMAKGAN (**damakga:n**) *a.* boğazı kesilen hayvanın kanı: **d. çukurı** kesilen hayvanın kan çukuru § **d. çukurına dön-** (gözler) kan çanağına dönmek.

DAMAKLI *s.* 1. açgözlü, obur, pisboğaz; 2. tok, çok yiyen: **d. bol-** a. iştahlı olmak; b. tok olmak.

DAMAKSOV *bk.* **damaklı** 1.

DAMAR *a.* 1. damar: **gan d.-ı** kan damarı, atardamar, şahdamar; **nerv d.-ı** sinir lifleri ya da telleri; **d.-ıñ urşı** nabız, nabız atışı; 2. bitki damarı § **yeñse d.-ı gata-** çok kızmak, çok öfkelenmek.

DAMARLAK *s.* damarlı, damarları fırlak: **d. gollar** damarlı eller.

DAMCA a. 1. damla: **der d.-sı** ter damlası; **yagış d.-ları** yağmur damlaları; **gözden gelyän yaş d.-ları** gözyaşı damlaları.

DAMCALA- *eyl.* damlamak: **yagış d.-yar** yağmur damlıyor; **d.-p başla-** damlamaya başlamak; **d.-p dur-** sürekli damlamak.

DAMCIKLA- *eyl. bk.* **damcala-**; **d.-p ugra-** yağmur serpelemek, serpelemeye başlamak.

DAMDIK *a.* 1. damlacık: **bir d.** bir damlacık; **öyde bir d. hem suv galmandır** evde bir damla bile su kalmamış; 2. *mec.* parçacık: **men bir d.-am gorkamok** benim en ufak bir korkum da yok.

DAMDIR- *et.ç. bk.* **dam-**; damlatmak: **derman d.-** ilaç damlatmak; **köynegine yag d.-** gömleğine yağ damlatmak.

DAMIŞ *işt.ç. bk.* **dam-**; **potolokdan d.-ıp dur** tavan akıyor.

DAMKA *a.* 1. dama (oyunu): **d. tagtası** dama tahtası; 2. dama çıkan taş: **d. çık-** dama çıkmak, dama demek.

DAMKAÇI *a.* damacı, dama oyuncusu: **ökde d.** usta damacı; **d.-larıñ yarışı** dama turnuvası.

DANDA- *eyl.* yemek konusunda seçici olmak, müşkülpesent olmak.

DANDAVLI *s.* yemek konusunda seçici: **nahar iylende d. bol-** yemek yenirken müşkülpesent davranmak.

DANDAVSIZ *s.* yemek konusunda seçici olmayan.

DAÑ *a.* 1. tan, tan yeri, şafak: **d bilen** şafakla; **d. şapagı** tan kızıllığı; **d.-ıñ ayazı** sabah serinliği; **d. sazı** tan yeri ağarması § **d. at-** şafak sökmek; **d. saz ber-** tan yeri ağarmaya başlamak; **d. sazı** bir şeyin başlangıcı, başlangıç dönemi.

DAÑ- *eyl.* 1. bağlamak: **botinkañ bagını d.-** ayakkabının bağlarını bağlamak; 2. (hayvanları) iple bağlamak: **malları d.-** sığırları (iple) bağlamak; **d.-ıp sakla-** bağlı tutmak; 3. sarmak: **yarany d.-** yarayı sarmak; 4. paketlemek, paket yapmak: **zatları d.-** eşyayı paketlemek § **ayagını d.-** (erkeği) evlendirmek; **gülherini arkasına d.-** kovmak, defetmek, kapı dışarı etmek; **yüpsüz d.-** (birini) uzun süre bekletmek.

DAÑDAN (**dañda:n**) *bel.* sabah, sabahın köründe: **d. tur-** tan yeri

ağarırken kalkmak; 2. *a.* tan, şafak: **d.-ıñ garañkısında** tan ağarmadan, alaca karanlıkta; **d.-ıñ ümüş-tamşında** sabaha karşı, şafak sökmeden; **d.-a çenli otur-** sabaha kadar oturmak.

DAÑDANKI (**dañda:nkı**) *s.* sabahki, sabahleyinki: **d. ayaz** sabah ayazı; **d. yel** sabah rüzgarı; **d. gelyän otlı** sabah treni.

DAÑDIR- *et.ç. bk.* **dañ-**.

DAÑI *a.* 1. sargı: **yara d. dañ-** yarayı sarmak; **yaranıñ d.-sını täzele-** yaranın sargısını yenilemek; 2. bağ, ip: **d.-sını çöz-** a. bağını çözmek; b. ipini çözmek: **d.-dan boşat-** (hayvanların) ipini çözmek, serbest bırakmak; 3. yük, balya, denk: **d.-ları düyelere yüklâp goysunlar** balyaları develere yüklesinler.

DAÑIK *s.* 1. bağlı; 2. sarılı, sargılı: **d. yara** sarılmış yara.

DAÑIL- *ed.ç. bk.* **dañ-**.

DAÑIŞ- *işt.ç. bk.* **dañ-**.

DAÑIŞDIR- *sık.ç. bk.* **dañ-**.

DAR (**da:r**) **I** *a.* 1. asarak idam etme: **d. agacı** dar ağacı; 2. dar ağacı: **d.-dan as-** dar ağacında öldürmek; **d.-a çek-** ay.

DAR (**da:r**) **II** *s.* 1. dar: **d. balak** dar pantalon; **d. kövüş** dar ayakkabı; **bu pencek maña d. bolyar** bu ceket bana dar geliyor; 2. ensiz: **d. köçe** dar sokak; 3. küçük: **d. otag** dar oda.

DARA- (**da:ra-**) *eyl.* 1. koşmak, dörtnala gitmek: **at d.-p gidyär** at dörtnala gidiyor; 2. *mec.* baskın yapmak, saldırmak: **duşmanıñ üstüne d.-** düşmana saldırmak; **gurt yalı d.-** kurt gibi saldırmak.

DARA- *eyl.* taramak: **saçıñı d.-** saçını taramak; **sakgalı d.-** sakalı taramak; **yüñi d.-p gutar-** yünü taramak.

DARAK *a.* 1. tarak: **agaç d.** ağaç tarak; **saçını d. bilen dara-** saçını tarakla taramak; 2. yün ya da dokuma tarağı: **dokma d.-ları** dokuma tarakları.

DARAKLA- *eyl.* (saçını, sakalını) parmakla taramak.

DARAKLIK *a.* ayak tabanının üzengilikten parmaklara kadar olan kısmı: **d.-ıña gal-** ayak parmakları üzerine kalkmak; **ayaklarınıñ d.-ına basıp yöre-** ayak uçları üzerinde yürümek.

DARAL- (**da:ral-**) *eyl.* 1. daralmak: **cayıñ içi d.-ıpdır** odanın içi daralmış; **yuvlandan soñ köynegim d.-ıpdır** yıkandıktan sonra gömleğim daralmış; 2. rahatı huzuru kaçmak, huzursuz olmak.

DARAL- *ed.ç. bk.* **dara-**; **yüñ oñat d.-yar** yün kolay taranıyor.

DARALT- (**da:ralt-**) *et.ç. bk.* **daral-**; **yakanı d.-** yakayı daraltmak; **köynegiñ yeñini d.-** gömleğin yenini daraltmak.

DARAN- *dön.ç. bk.* **dara-**; 1. taranmak, kendi saçlarını taramak: **aynañ öñünde d.-** ayna önünde taranmak; 2. (kendisi için yün vb.) taramak: **yüñ d.-** kendisi için yün taramak.

DARAŞ- *işt.ç. bk.* **dara-**.

DARAT- *et.ç. bk.* **dara-**.

DARBAZ (**darba:z**) *a.* cambaz, ip cambazı.

DARBAZÇILIK (**darba:zçılık**) *a.* cambazlık mesleği.

DARGA- *eyl. bk.* **daga-**; **öyli öyine d.-** evli evine dağılmak.

DARGADICI *s.* devlet hazinesinden para aşıran, aşırıcı.

DARGADIŞTIR- *sık.ç. bk.* **dargat-**; **çar tarapa d.-** dört bir yana dağıtmak, saçmak.

DARGAŞ- *işt.ç. bk.* **darga-**.

DARGAT- *et.ç. bk.* **darga-**.

DARGURSAK (**da:rgursak**) *s.* 1. çabuk kızan, öfkelenen; 2. aklı kıt, dar kafalı.

DARI *a.* darı: **d. dänesi** darı tanesi.

DARIGIŞ (**da:rıgış**) *a. bk.* **darık-**.

DARIGIŞ- (**da:rıgış-**) *işt.ç. bk.* **darık-**.

DARIK- (**da:rık-**) *eyl.* rahatı huzuru kaçmak, huzursuz olmak, rahatsız olmak: **amatsız yagdaya düşüp d.-** sıkıntılı duruma düşüp rahatsız olmak; **d.-ıp başla-** endişeye düşmek, telaşlanmak; 2. utanmak, sıkılmak, mahcup olmak: **nätanış adamlarıñ arasında d.-** tanımadığı insanlar arasında mahcup olmak.

DARIKDIR- (**da:rıkdır-**) *et.ç. bk.* **darık-**.

DARIKDIRIL- (**da:rıkdırıl-**) *ed.ç. bk.* **darıkdır-**.

DARIM (**da:rım**) *a.* yarıştan önce atı gezdirme.

DARIŞGAN (**da:rışgan**) *s.* (alan olarak) dar: **d. otag** dar oda.

DARIT- (**da:rıt-**) *eyl.* atı yarıştan önce kısa mesafeli koşularla harekete alıştırmak.

DARLIK (**da:rlık**) *a.* 1. darlık (sokak, ayakkabı, elbise vb. için): **d. et-** dar gelmek; 2. *mec.* darlık, kıtlık: **garayışlarıñ d.-ı** görüşlerin darlığı.

DARSDABAN (**darsda:ban**) *s.* çevik, atik, tetik, hızlı: **d. adam** çevik adam; **d. bol-** hızlı olmak.

DARSILDA- *eyl.* hızlı gitmek, acele etmek.

DARSILDI *a.* ayak patırtısı.

DART- *eyl.* 1. çekmek, germek: **yüpi d.-** ipi çekmek; **d.-ıp sakla-/dur-** sürekli çekmek; 2. çekmek: **yeñinden d.-** kolundan çekmek.

DARTDIR- *et.ç. bk.* **dart-**.

DARTGI *a.* kolan: **d. çek-** kolanı sıkılamak, germek.

DARTGIN *a.* gerginlik, gerilim.

DARTGINLI *s.* 1. gergin: **d. kirişler** gergin teller; 2. *mec.* gergin: **d. aragatnaşıklar** gergin ilişkiler; **d. yagday** gergin durum.

DARTGINLILIK *a.* gerginlik: **gatnaşıgın d.-ı** ilişkinin gerginliği.

DARTIL- *ed.ç. bk.* **dart-**.

DARTIŞ *a.* 1. çekiş, çekme; 2. *fiz.* çekim: **Yeriñ d. güyci** yer çekimi.

DARTIŞ- *işt.ç. bk.* **dart-**.

DARTIŞDIR- *sık.ç. bk.* **dart-**.

DARTIŞIK *a.* tartışma, münakaşa, polemik: **coşgunlı d.** heyecanlı tartışma.

DAŞ (**da:ş**) *a.* 1. taş: **d. yalı gatı** taş gibi katı; **yola d. düşe-** yola

taş döşemek; **degirmen d.-ı** değirmen taşı; **çalgı d.-ı** bileği taşı; **sokı d.-ı** havaneli; **reñkli d.-lar** türlü renkte değerli taşlar; **d.-dan salnan cay** taş bina; 2. taştan ağırlık ölçüsü: **kilogramlık d.-lar** bir kilo ağırlığında taşlar; **terezi d.-ları** terazi taşları § **gımmat baha d.** değerli taş; **d. kömür** taş kömür; **d. asırı** *tar.* taş devri; **d. yürek** kalpsiz, acımasız, taş yürekli; **b.-ıñ d. yar-** başarılı olmak; **gök d. bol-** üşümek, donmak; **paltañ d.-a deg-** baltayı taşa vurmak.

DAŞ I *s.* 1. uzak: **d. yol** uzak yol; **oba çenli entek d.** köye kadar daha epeyce yol var; **şäherden d.-da yaşa-** şehirden uzakta oturmak; **ol d.-dan geldi** o uzaktan geldi; 2. *bel.* çok daha, kat kat: **bu balak ondan d. govı** bu pantalon ondan çok daha iyi § **d. dur-** bir yana çekilmek, uzak durmak, savulmak.

DAŞ II *a.* 1. dış: **cayıñ d. görnüşi** binanın dış görünüşü; 2. kumaş vb.'nin yüzü; 3. dışarı, sokak: **d. çık-** dışarı çıkmak, sokağa çıkmak; 4. kapak: **jurnalıñ d.-ı ovadan** derginin kapağı güzel; 5. ilgeç adı olarak: **d.-ına, d.-ında, d.-ından: d.-ına üyş-** etrafına üşüşmek; **d.-ında aylan-** etrafında dolanmak; **d.-ından:** a. dışından: **d.-ından aylan-** etrafından dolanmak; b. -den başka: **bu işiñ d.-ından** bu iş dışında, bu işten başka.

DAŞ- (da:ş-) *eyl.* taşmak: **yazına bu derya d.-yar** bu ırmak baharda taşıyor; **gazan gaynap d.-yar** kazan kaynayıp taşıyor.

DAŞ-TÖVEREK *a.* 1. dolay, civar, yöre: **şäheriñ d.-i** kentin çevresi, kentin dört bir yanı; 2. etraf: **d.-e göz ayla-** etrafa göz gezdirmek.

DAŞA- *eyl.* 1. taşımak: **baltaları öye d.-** çuvalları eve taşımak; 2. taşımak, nakletmek: **maşınlı d.-** kamyon ile taşımak; **yükleri demir yol bilen d.-** yükleri trenle taşımak.

DAŞAL- *ed.ç. bk.* **daşa-**.

DAŞAN- *dön.ç. bk.* **daşa-**.

DAŞARDAN *bel.* dışarıdan: **gürrüñ d. eşidilmeyärdi** konuşma dışarıdan işitilmiyordu.

DAŞARI *a.s.bel.* 1. dışarı: **d. gatı ıssı** dışarısı çok sıcak; **öyüñ d.-sı** evin dışı; **d. garañkı** dışarısı karanlık; **d.-da yagış çiseñyär** dışarıda yağmur çiseliyor; 2. dış: **d. siyasat** dış siyaset; **d. sövda** dış ticaret; **D. işler ministrligi** Dışişleri Bakanlığı; 3. *il.* **adatdan d.** olağanüstü: **adatdan d. gurultay** olağanüstü kurultay, **adatdan d. ve ıgtıyarlı ilçi** olağanüstü ve yetkili delege.

DAŞARKI *s.* dışarıki, dış: **d. gapı** dış kapı.

DAŞAŞ- *işt.ç. bk.* **daşa-**.

DAŞAT- *et.ç. bk.* **daşa-**.

DAŞDEŞEN (da:şdeşen) 1. *azool.* ağaçkakan; 2. *mec.* eli uz, her şeyin üstesinden gelen, mahir.

DAŞDIR- (da:şdır-) *et.ç. bk.* **daş-**.

DAŞGIN (da:şgın) *a.* 1. taşma: **deryanıñ d.-ı ırmağın** taşması; 2. yükselme, kabarma, med: **d. vagtı** (suların) yükselme vakti.

DAŞGIN (daşgı:n) *il.* üstünde, hadden aşırı, dışında: **normadan d. işle-** norm dışı çalışmak; **plandan d.** plandakinden çok; plan dışı.

DAŞGINLI (da:şgınlı) *s.* taşmış (ırmak hak.).

DAŞKEKRE (da:şkekre) *a. bot.* peygamber çiçeği.

DAŞKI *s.* 1. *bk.* **daşarı**. 2. dış: **d. görnüş** dış görünüş; **d. övüşgin** dış cila; 3. üst, yukarı: **d. gatlak** üst kat; **d. geyim** üst giyim; 4. uzak, uzaktan: **d. garındaş** uzak akraba.

DAŞLA- (da:şla-) *eyl.* 1. taş atmak; 2. taş döşemek, taşlarla kaplamak: **yolı d.-** yola taş döşemek.

DAŞLA- *eyl.* 1. kılıf dikmek: **yassıgı d.-** yastığa kılıf dikmek; 2. kap geçirmek, kaplamak: **kitabı d.-** kitabı kaplamak.

DAŞLAŞ- (da:şlaş-) 1. *işt.ç. bk.* **daşla-**; 2. taşlaşmak, taş haline gelmek: **gadımı hayvanlarıñ d.-ıp giden galındıları** eski çağ hayvanlarının taşlaşan kalıntıları.

DAŞLAŞ- (da:şlaş-) *eyl.* 1. uzaklaşmak: **kenardan d.-** kıyıdan uzaklaşmak; **öyden d.-** evden uzaklaşmak; 2. *mec.* ayrılmak, sapmak: **öñki pikiriñden d.-** önceki fikrinden sapmak, ayrılmak; **temadan d.-** asıl konudan sapmak, sadetten ayrılmak.

DAŞLAŞDIR- *et.ç. bk.* **daşlaş-**: 1. uzaklaştırmak: **oları biri-birinden d.-dılar** onları birbirinden uzaklaştırdılar; 2. saptırmak: **esası meseleden d.-** (sözü) asıl sorundan saptırmak.

DAŞLAT- (da:şlat-) *et.ç. bk.* **daşla-**.

DAŞLI (da:şlı) *s.* 1. taşlı: **d. meydan** taşlı tarla; 2. taşla döşeli: **d. köçe** taş döşeli sokak.

DAŞLIK (da:şlık) *a.* 1. taşı çok yer, taşlı yer, taşlık; 2. *zool.* kursak, taşlık (kuşlarda..

DAŞLIK I *a.* uzaklık: **aralıgıñ d.-ı** mesafenin uzaklığı.

DAŞLIK II *s.* 1. kılıflık: **d. mata** kılıflık kumaş; 2. kaplamalık: **d. kagız** kaplama kağıdı.

DAT (da:t) **I** *a.* bağırma, çığlık, feryat: **d. et-** feryad etmek, figan etmek; **d. bilen gürrüñ et-** yanıp yakınarak konuşmak; 2. *ünl.* imdat!.

DAT (da:t) **II** *a.* tad: **arrık etiñ d.-ı yok** yağsız etin tadı yok.

DAT- (da:t-) *eyl.* 1. tatmak, tadına bakmak: **çorbanıñ tagamını d.-ıp gör-** çorbanın tadına bakmak; 2. bir şeyler yemek: **günuzın hiç bir zat d.-madım** bütün gün hiçbir şey yemedim; 3. *mec.* denemek, başından geçirmek: **ol durmuşında her hili kınçılıkları d.-ıp gördi** o yaşamında her türlü zorlukları tattı.

DATDIR- (da:tdır-) *eyl.et.ç. bk.* **dat-**.

DATLA- (da:tla-) *eyl.* 1. bağırmak, çığlık atmak, feryat etmek; 2. imdat istemek, yardıma çağırmak.

DATLI (**da:tlı**) *s.* 1. tatlı, lezzetli: **d. nahar** lezzetli yemek; **d. tagam** tatlı aş; 2. *mec.* hoş, tatlı: **yigitlik yıllarını yatlamak nähili d.** gençlik yıllarını anmak ne hoş!.

DAVA (**da:va:**) *a.* 1. kavga, ağız kavgası, tartışma: **d.-nı çöz-** davayı çözmek; 2. skandal, rezalet, kavga, niza, tartışma, çekişme: **d. agtar-/gözle-** tartışma aramak, sorun çıkartmak; **d. döret-** kavga çıkarmak; **d. et-** a. tartışmak, münakaşa etmek; b. rezalet çıkarmak; **d. turuz-** gürültü patırdı çıkarmak; **d.-nı goy-** tartışmayı kesmek; **d.-nı yatır-** kavgayı yatıştırmak; 3. çatışma: **harbı d.** askeri çatışma, savaş.

DAVA-CENCEL (**da:va:-cencel**): **d.et- /gura-** rezalet çıkarmak.

DAVAÇIL (**da:va:çıl**) *s.* 1. tartışma seven, münakaşacı; 2. rezil, rezalet çıkaran; 3. kavgacı, kavga düşkünü.

DAVAGÄR (**da:va:gä:r**) *s.* 1. davacı: **d. bol-** davacı olmak; 2. rezalet çıkaran, kavgacı, nizacı, tartışmacı: **d. adam** a. davacı; b. rezalet çıkaran, kavgacı, çekişen adam.

DAVALAŞ- (**da:va:laş-**) *eyl.* 1. tartışmak, çekişmek, münakaşa etmek; 2. atışmak, çekişmek, dil kavgası yapmak: **biderek d.-** boş yere çekişmek; **d.-ıp yör-** sürekli tartışmak, çekişmek; 3. *mec.* fiyat konusunda çekişmek, pazarlık etmek.

DAVALI (**da:va:lı**) *s.* 1. çekişmeli, tartışmalı, kavgalı nizalı: **d. bol-** kavgalı olmak, çekişmeli tartışmalı olmak; 2) rezil, kepaze: **d. gürrüñ** rezil konuşma.

DAYA- *eyl.* 1. dayak koymak, dayak dayamak: agacı **d.-** ağaca direk dayamak; 2. dayamak: **gapa d.-** (birini ya da bir şeyi) kaptya dayamak; 3. iki şeyi birbirine dayamak, birbirine destek yapmak: **baltaları biri-birine d.-** çuvalları birbirine dayamak; 4. yanına getirmek/götürmek: **yabını hayata d.-** beygiri duvarın yanına çekmek.

DAYAN- *eyl.* 1. dayanmak, yaslanmak: **hasa d.-** bastona dayanmak; 2. iyileşmek, düzelmek, sağalmak: **sırkav kem-kemden d-yar** hasta gittikçe iyileşiyor; 3. *mec.* güvenmek: **köpçülige d.-** çoğunluğa güvenmek; **öz güycüñe d.-** kendi gücüne güvenmek; 4. durmak, duralamak: **avtobus duralgada az vagtlayın d.-dı** otobüs durakta kısa bir süre durdu.

DAYANÇ *a.* 1. dayanak, destek, istinat: *fiz.* **d. nokadı** istinat noktası; 2. *mec.* a. destek, dayanak: **ol mäna d. boldı** o bana destek oldu; b. kale: **parahatçılıgıñ d.-ı** barışın kalesi.

DAYANIKLI *s.* dayanıklı, sağlam, sıhhatli: **d. beden** sağlam vücut.

DAYANIŞ- *eyl.işt.ç. bk.* **dayan-: sırkavlar d.-dılar** hastalar iyileşti; **olar bir-birine d.-yar** onlar birbirine güveniyor.

DAYAV *s.* 1. sağlıklı, çevik, zinde: **d. yigit** sağlıklı genç; 2. güçlü, pek canlı: **d. mal** güçlü hayvan, dayanıklı hayvan.

DAYAVLAN- *eyl.* 1. sağlıklı olmak; 2. güçlü olmak.

DAYAVLIK *a.* 1. iri yapılılık, semizlik; 2. dayanıklılık.

DAYHAN (**dayha:n**) *a.* 1. çiftçi, köylü: **d. hocalıgı** çiftçilik; 2. *esk.* ırgat, kapı kulu: **bir bayıñ gapısında d. bol-** bir zenginin kapısında ırgat olmak.

DAYHANÇILIK *a.* 1. çiftçilik, köylülük: **d. bilen meşgul bol-** çiftçilikle uğraşmak; 2. çiftçilik, tarım, ziraat; 3. *esk.* ırgatlık, toprak işçiliği: **d. et-** ırgat olarak çalışmak.

DAYI (**da:yı**) *a.* 1. dayı; 2. dayı (kendinden yaşlı erkeklere seslenmede kullanılır).

DAYI-DAYZA (**da:yı-dayza**) *a.* ana tarafından akrabalar, dayılar teyzeler.

DAYIM (**da:yım**) *bel.* daima, her zaman § **her d.** her zaman, daima.

DAYIRDA- *eyl.* 1. zıplamak, sıçramak: **d.-p git-/geç-** hızla geçip gitmek; 2. *mec.* koşmak, koşuşturmak.

DAYIRDAŞ- *işt.ç. bk.* **dayırda-.**

DAYIRDAT- *et.ç. bk.* **dayırda-.**

DAYIRDI *a.* patırtı: **atlarıñ d.-sı** atların patırtısı.

DAYZA *a.* 1. ana tarafından kadın akraba, teyze; 2. teyze, teyzecik (kendinden büyük kadınlara seslenmede kullanılır).

DAZ: d. yasa- çok hızlı gitmek, kurşun gibi gitmek; **yol bilen d. yasap bar-** yolda uçup gitmek.

DAZARIL- *eyl.* korkutmak, horozlanmak, kükremek, gözdağı vermek: **sen meniñ üstüme d.-ma!** sen bana horozlanma!; **sen näme d.-an bolyarsıñ?** sen ne horozlanıyorsun?.

DAZIRDA- *eyl. bk.* **dazla-.**

DAZIRDAT- *et.ç. bk.* **dazırda-:** 1. hızla uçup gitmek: **d.-p sür-** hızla uçup gitmek; 2. atmak, fırlatmak: **daşı äpişgä tarap d.-ıp goyber-** taşı pencereye doğru fırlatıp atmak.

DAZIRDI *a.* dazırtı (hızlı giden bir aracın, çalışan bir makinenin ya da atılan bir taşın çıkardığı ses).

DAZLA- *eyl.* 1. hızlı gitmek, koşmak, çok hızlı hareket etmek: **maşın d.-p baryardı** araba hızla gidiyordu; **d.-p çık-** kendini dışarı atmak; 2. uçmak, uçup gitmek, ıslık çalarak uçup gitmek.

DAZZAR- *eyl.* fırlamak, ucu çıkmak, meydana çıkmak: **pürs suvuñ içinde d.-ıp dur** kütüğün ucu suyun yüzüne çıkmış; **onuñ sırılan kellesi d.-ıp göründi** onun kazınmış başı meydana çıktı.

DÄBŞEKLE- (**dä:bşekle-**) *eyl. bk.* **däbşenekle-.**

DÄBŞENEKLE- *eyl.* debelenmek, yattığı yerde ayaklarını sallamak.

DÄBŞENEKLET- *et. ç. bk.* **däbşenekle-.**

DÄL (**dä:l**) *il.* değil: **men gelcek d.** ben gelmeyeceğim; **ol barcak d.** o gitmeyecek; **ol okuvçı d.,**

mugallım o, öğrenci değil, öğretmen.

DÄLİ (dä:li) *s.* deli: **d.-ler keselhanası** akıl hastanesi; **d. bol-** deli olmak, aklını kaçırmak; **d. et-** deli etmek, çıldırtmak.

DÄLİ-DİVANA (dä:li-di:va:na) *bk.* **däli.**

DÄLİ-TELBE (dä:li-telbe) *bk.* **däli.**

DÄLİHANA (dä:liha:na) *a.* deliler evi, tımarhane.

DÄLİLİK (dä:lilik) *a.* 1. delilik, çılgınlık, cinnet; 2. tuhaflık, gariplik, budalalık: **däliligiñi goy!** aptallığı bırak!

DÄLİRE- (dä:lire-) *eyl.* delirmek, aklını yitirmek: **ol adam d.-pdir** o adam delirmiş.

DÄLİREŞ- (dä:lireş-) *işt. ç. bk.* **dälire-.**

DÄLİRET- (dä:liret-) *et. ç. bk.* **dälire-.**

DÄLİŞGE (dä:lişge) *s.* zıpır, kaçık, delişmen.

DÄLİŞGELİK (dä:lişgelik) *a.* zıpırlık, kaçıklık, delişmenlik.

DÄN- (dä:n-) *eyl.* reddetmek, vazgeçmek: **sözüñden d.-** sözünden dönmek, caymak, vazgeçmek.

DÄNCİRE- (dä:ncire-) *eyl.* şımarmak, yaramazlık etmek: **d.-mek näme gerek?** yaramazlığın ne gereği var?

DÄNCİRET- (dä:nciret-) *et. ç. bk.* **däncire-; çaganı d.-meñ!** çocuğu şımartmayın!

DÄNE (dä:ne) *a.* i. tane, tohum: **bugday d.-si** buğday tanesi; **d. ammarı** tahıl ambarı; **d. güyesi** tahıl güvesi; **d. arassalama** tohum temizleme; **d. ekinleri** tahıl, hububat; 2. tane, adet: **bir d.** bir tane; **bir näçe d.** birkaç tane; 3. çekirdek: **kişmiş d.-leri** kuru üzüm taneleri.

DÄNEÇİLİK (dä:neçilik) *a.* tahıl, hububat: **d. rayonı** tahıl rayonu, hububat rayonu; **d. sovhozı** tahıl çiftliği, hububat çiftliği.

DÄNELE- (dä:nele-) *eyl.* başaklanmak, başak bağlamak, başak tutmak: **bugday d.-p başlapdır** buğday başaklanmaya başlamış.

DÄNELİ (dä:neli) *s.* 1. içinde buğday bulunan: **d. halta** buğday çuvalı, hububat çuvalı; 2. çekirdekli: **d. üzüm** çekirdekli üzüm.

DÄNESİZ (dä:nesiz) *s.* 1. tohumsuz: **d. ösümlikler** tohumsuz bitkiler; 2. çekirdeksiz: **d. üzüm** çekirdeksiz üzüm.

DÄNİŞ (dä:niş) *a.* ret, cayma, vazgeçme.

DÄP (dä:p) *a.* 1. gelenek, görenek: **d. boyunça** geleneğe göre; 2. tören, merasim: **köne d.** eski tören; **toy d.-i** düğün töreni; 3. alışkanlık, adet: **d. et-** alışkanlık haline getirmek, adet edinmek: **ol ir yatıp ir turmagı d. edinipdir** o erken yatıp erken kalkmayı adet edinmiştir.

DÄP-DESSUR (dä:p-dessu:r) *a.* gelenek ve görenek: **milli d.-d.-lar** ulusal gelenek ve görenekler.

DÄRİ (dä:ri) *a.* 1. barut: **d. gutusı** barutluk; **tüsseli d.** kara barut, siyah barut; **d. skladı** barut deposu; 2. ilaç.

DÄRİ-DERMAN (dä:ri-derma:n) *a.* şifalı otlar, kocakarı ilaçları: **d. et-** ilaçla tedavi etmek.

DEBSE- *eyl.* mahmuzlamak: **ol atı barha d.-yärdi** o atı habire mahmuzluyordu.

DEBSEŞ- *işt.ç. bk.* **debse-.**

DEBSEŞİK *a.* 1. gürültü, patırdı: **daşarda d. güycedi** dışarıda gürültü arttı; 2. kargaşa, itişip kakışma: **köçede d. başlandı** sokakta kargaşa başladı.

DEBSET- *et.ç. bk.* **debse-.**

DEBSİLE- *eyl.* 1. *bk.* **debse-**; 2. ezmek, çiğnemek: **ayak bilen d.-** ayakla çiğnemek; 3. *mec.* ezmek, zulmetmek.

DEBSİLEN- *dön.ç. bk.* **debsile-.**

DEBSİLET- *et.ç. bk.* **debsile-.**

DEFİS *a. gr.* kısa çizgi: **d. goyup yaz-** kısa çizgi ile yazmak.

DEFORMATSİYA *a.* deformasyon, biçim bozulması, biçimsizlik.

DEFORMİRLE- *eyl.* biçimini bozmak, biçimsizleştirmek, deforme etmek.

DEG- *eyl.* 1. değmek, dokunmak, temas etmek: **el bilen d.-** el ile dokunmak; **agacıñ şahaları äpişgä d.-yärdi** ağacın dalları pencereye değiyordu; 2. çarpmak, sürtünmek: **maşın cayıñ burcına çala d.-ip geçdi** araba evin köşesine biraz sürtünüp geçti; 3. vurmak, isabet etmek: **daş äpişgä d.-di** taş pencereye isabet etti; 4. değinmek, temas etmek: **ol möhüm meselä d.-di** o önemli bir soruna değindi; 4. kirlenmek, bulaşmak: **donuma palçık d.-di** pardösüme çamur bulaştı; 5. uğramak: **ol gaydışın Moskva hem d.-di** o dönüşte Moskovaya da uğradı; 6. *mec.* değmek, değerinde olmak: **bu köynek näçä d.-yär?** bu gömleğin fiyatı ne? ;7. *mec.* sataşmak: **govusı, sen maña d.-me!** en iyisi, sen bana sataşma! ; 8. *mec.* etkili olmak, yararlı olmak: **gızgın çay oña mazalı d.-di** sıcak çay ona çok iyi geldi; 9. *mec.* şaka etmek: **d.-ip ayt-** şakacı edası ile söylemek § **agır d.-** ağır gelmek, üzmek; **el d.-** el değmiş olmak, kızlığını yitirmek; **göz d.-** göz değmek, nazar değmek; **gulaga d.-** kulağına gelmek, işitmek; **ok bolup d.-** çok etkilemek: **onuñ sözleri maña ok bolup d.-di** onun sözleri beni çok etkiledi; **suvuna d.-** endişeye düşürmek, rahatsız etmek.

DEGDİR- *eyl.et.ç. bk.* **deg-.**

DEGENEK *a.* 1. değnek, sopa; 2. *mec.* güçlü kuvvetli (insan).

DEGER: d. bahası gerçek değeri: **d. babasına sat-** gerçek değerine satmak.

DEGERLİ *s.* 1. inandırıcı, kandırıcı: **d. deliller** kandırıcı kanıtlar; **d. geple-** inandırıcı konuşmak; **d. sözler** inandırıcı sözler; 2. akla yakın, akla yatkın, makul: **d. teklipler** akla yakın öneriler; 3. etkili, müessir: **d. çäreler getir-** etkili önlemler almak; 4. gerekli, lüzumlu: **d. serişdeler** gerekli araçlar; 5. önemli: **d. rol oyna-** önemli rol oynamak.

DEGERLİLİK *a.* inandırıcılık, kandırıcılık.

DEGİMSİZ *s.* 1. önemsiz; 2. kibirli, kurumlu: **d. bol-** kibirli olmak.

DEGİR- *et.ç. bk.* **deg-**; 1. dokunmak, el sürmek: **eliñi d.-** el ile dokunmak, elini değdirmek: **biri-birine d.-** birbirine dokunmak, değmek; 2. isabet ettirmek: **nışana d.-** hedefe isabet ettirmek; 3. kirletmek: **eliñe sıya d.-** elini mürekkeple kirletmek; **paltoña palçık d.-** paltosunu çamurlatmak.

DEGİRMEN *a.* değirmen: **suv d.-i** su değirmeni; **yel d.-i** yel değirmeni ; **d. daşı** değirmen taşı.

DEGİŞ- I *eyl.* 1.*işt. ç. bk.* **deg-**; 2. şakalaşmak: **oglanlar d.-yärdiler** çocuklar şakalaşıyorlardı.

DEGİŞ- II *eyl.* 1. değiştirmek: **geyimiñi d.-** giyimini değiştirmek; 2. değişmek: **hova d.-yär** hava değişiyor.

DEGİŞGEN *s.* şakacı: **cuda d. adam** çok şakacı adam: **ol örän d. adam** o çok şakacı adam.

DEGİŞGENLİK *a.* şakacılık.

DEGİŞLİ *s.* 1. ait: **kolhoza d. caylar** devlet çiftliğine ait binalar; 2. ilişkin, ilgili, hakkında, dair: **tema d. soraglar** konuya ilişkin sorunlar; **bu dardışık saña d. däl** bu tartışma seninle ilgili değil; 3. gerekli, uygun: **d. çäreler gör-** gerekli önlemler almak; 4. *mat.* teğet, mümas.

DEGİŞME *a.* şaka: **bu yerlikli d. däl** bu yerinde bir şaka değil; **oglanlık d.-si** çocuk şakası; **bu yöne bir d.-di** bu yalnızca bir şaka idi.

DEGME *a.* vuruş, isabet: **dogrı d.** tam isabet.

DEGRE-DAŞ *a.* etraf, dört yan, çevre: **öyüñ d.-ında** evin çevresinde, evin etrafında; **ol d.-d.-ına garancaklap** söz atdı o etrafına bakınıp seslendi.

DEGŞİK *s.* bitişik, yakın: **d. oturan öyler** yan yana, bitişik evler.

DEGŞİR- *eyl.* 1. karşılaştırmak, mukayese etmek: **kopiyanı asıl nusga bilen d.-** kopyayı asıl nüsha ile karşılaştırmak; 2. yoklamak, kontrol etmek, incelemek, tetkik etmek: **halk rovayatlarını d.-ip gör-** halk söylencelerini incelemek.

DEGŞİRİL- *ed.ç. bk.* **degşir-**.

DEGŞİRT- *et.ç. bk.* **degşir-**.

DEGŞİŞ- *işt.ç. bk.* **degiş- I**.

DEK I *s.* 1. uslu, sessiz: **d. bol-** sessiz ve sakin olmak; **d. dur!** uslu dur! ; **d. gez-** sessiz ve sakin dolaşmak; **d. otur-** sessizce oturmak.

DEK II *il.* gibi, misali: **ayna d. durı** ayna gibi parlak; **burç d. acı** biber gibi acı; **gar d. ak** kar gibi beyaz; **keyik d. yıldam** geyik gibi hızlı.

DEKABR *a.* aralık: **d. ayı** aralık ayı; **d. ayazları** aralık ayazları.

DEKADA *a.* ongünlük: **Türkmen edebiyatınıñ d.-sı** Türkmen yazını ongünlüğü; **d. gatnaşıcı** ongünlüğe katılan.

DEKAN *a.* dekan: **filologiya fakultetiniñ d.-ı** dil-edebiyat fakültesi dekanı.

DEKANLIK *a.* dekanlık: **d.-a belle-** (birini) dekanlığa atamak.

DEKLARATSİYA *a.* demeç, beyanat, beyanname: **d. et-** beyan etmek, demeç vermek; **hökümet d.-sı** hükümet beyannamesi; **sövda d.-sı** ticari deklarasyon.

DEKORATOR *a.* dekoratör: **teatrıñ d.-ı** tiyatro dekoratörü.

DEKORATSİYA *a.* dekorasyon: **bay d.** zengin dekorasyon; **operanıñ d.-sı** opera dekorasyonu.

DEKRET *a.* yasa, kanun, kararname: **parahatçılık d.-i** barış yasası; **yer hakında d.** toprak yasası; **d. çıkar-** yasa çıkarmak.

DEKRETLEŞDİR- *eyl.* kararname ile yasalaştırmak.

DEL *s.* 1. yabancı: **d. adam** yabancı kişi; **d. maşın** yabancı araba; 2. az bulunur, nadir: **d. tovar** nadir mal; 3. olağanüstü, acayip, tuhaf: **d. zat** acayip şey.

DELEGAT *a.* delege, temsilci: **gurultayıñ d.-ları** kurultay delegeleri.

DELEGATSİYA *a.* delegasyon: **hökümet d.-sı** hükümet temsilcileri.

DELİL (deli:l) *a.* 1. kanıt, delil: **tarapdarlık ve garşılık d.-leri** lehte ve aleyhte kanıtlar; **inandırıcı d.-ler** inandırıcı kanıtlar; **yeterliksiz d.-ler** yetersiz kanıtlar; 2. *huk.* kanıt, delil: **göni d.-ler** doğru kanıtlar; **göni bolmadık d.-ler** doğru olmayan kanıtlar; **d. yoklugı sebäpli akla-** kanıt yokluğu nedeniyle aklamak.

DELİLLENDİR- (deli:llendir-) *eyl.* kanıtlamak, ispat etmek; **maglumatlarıñ dogrulıgını d.-** bilgilerin doğruluğunu kanıtlamak: **ılmı esasda d.-** bilimsel olarak kanıtlamak.

DELİLLİ (deli:lli) *s.bel.* kanıtlı olarak, kanıt göstererek: **d. mısallar** kanıtlı örnekler; **d. geple-** kanıtlıyarak konuşmak.

DELİLSİZ (deli:lsiz) *s.bel.* kanıtsız, kanıtsız olarak: **d.-garala-** kanıtsız olarak suçlamak, karalamak; **d. geple-/gürle-** kanıtsız olarak konuşmak.

DELLAL (della:l) *a.* tellal, simsar: **birca d.-ı** borsa komisyoncusu.

DELLALÇILIK (della:lçılık) *a.* tellallık, simsarlık.

DELLALLIK (della:llık) *a.* tellallık, simsarlık.

DELLEK *a.* berber: **ol şäherde d. bolup işleyärdi** o kentte berber olarak çalışıyordu.

DELLEKHANA (dellekha:na. *a.* berber dükkanı, kuaför salonu: **d.-da saçıñı becert-** berber dükkanında saçını kestirmek.

DELLİK *a.* kıtlık: **käbir harıtlarıñ d.-i** bazı malların kıtlığı.

DELMİR- *eyl.* 1. özlemek, özlemini çekmek, hasretini çekmek: **d.-ip bak-** üzgün şekilde bakmak, yana yakıla bakmak; 2. *mec.* titremek; (birini ya da bir şeyi beklerken) endişe içinde olmak, kaygılanmak.

DELMİRİN- *dön.ç. bk.* **delmir-**.

DELMİRİŞ- *işt.ç. bk.* **delmir-.**
DELMİRT- *et.ç. bk.* **delmir-.**
DEM *a.* 1. soluk, nefes: **soñkı d.** son nefes; **d. al-;** a. soluk almak: **d.-iñizi alıñ!** soluk alın! ; **d.-iñizi goyberiñ!** *ay.*; **d.-iñizi saklañ!** nefesinizi tutun! ; **tämiz hovadan d. al-** temiz havayı solumak; b. dinlenmek: **işden soñ d.-iñi al-** işten sonra dinlenmek; **d. alış:** a. soluklanma; b. tatil, dinlence: **d. alış vagtı** tatil zamanı; **d.-i d.-ine sıgmazlık** soluğu kesilmek, güçlükle nefes almak; **d.-iñi dürse-** nefesi düzelmek, kendine gelmek; **d.-iñ tutul-** nefesi tutulmak; 2. hava, gaz: **d. her-:** a. şişirmek; b. dinlendirmek; c. iyice pişirmek; ç. çaya demini vermek § **d.-i düşüş-** sakinleşmek, rahat etmek; **d.-inden sıp-** başından savmak, kurtulmak; **d.-iñ kesil-** soluğu kesilmek, ölmek; **d.-iñi sanap yat-** ölmek üzere olmak; **bir d.-de** bir anda; **iñ soñkı d.-e çenli** en son nefese kadar; **şol d.-de** şu anda.
DEM-DINÇ (dem-dı:nç) *a.* dinlenme, istirahat: **d. alınan cay** dinlenme odası.
DEMBE-DEMDEN, DEMME-DEMDEN *bel.* az sonra, biraz sonra: **otlı d. geler** tren nerdeyse gelir; **d. ugarıs** biraz sonra hareket ederiz.
DEMCİK- *eyl. bk.* **demik-; hova yetmezlik zerarlı d.-** hava azlığı nedeniyle soluma güçlüğü çekmek.
DEMCİKDİR- *et.ç. bk.* **demcik-.**
DEMCİKDİRİCİ *s.* boğucu: **d. tüsse** boğucu duman.
DEMGISMA *a.tıp* astım: **bronhial d.** bronşit astımı; **d. keselini çek-** astım hastalığı çekmek.
DEMGISMALI *s.tıp* astımlı, astımı olan: **d. sırkav** astımlı hasta.
DEMİK- *eyl.* soluk almada güçlük çekmek: **ıssı hovada d.-** sıcak havada soluk almada güçlük çekmek.
DEMİKDİR- *et.ç. bk.* **demik-.**
DEMİKDİR- *et.ç. bk.* **demik-; otagdakı tüsse adamları d.-yärdi** odadaki duman insanları boğuyordu.
DEMİKDİRİCİ *s.* soluk almayı güçleştiren: **d. tüsse** boğucu duman.
DEMİR *a.s.* demir: **d. çüy** demir çivi; **d. köpri** demir köprü; **d. magdanı** demir madeni; d. **peç'** demir soba § **d. gala** sağlam kale; d. **yol** demir yol; **d. yol vokzalı** tren istasyonu, gar.
DEMİRÇİ *a.* demirci: **d. bolup işle-** demirci olarak çalışmak; **d.-niñ ussahanası** demirci atölyesi.
DEMİRÇİLİK *a.* demircilik: **ol d. seneti bilen meşgullanyar** o demircilik zanaatı ile uğraşıyor.
DEMİRGAZIK *a.* kuzey: d. **halkları** kuzey halkları; **d. polyusı** kuzey kutbu; **d. yeli** kuzey rüzgarı; **d.-a tarap yönel-** kuzeye yönelmek; **d.-dan övüsyän yel** kuzeyden esen rüzgar; **kompasıñ dili d.-ı görkezyär** pusulanın ibresi kuzeyi gösterir.

DEMİRGAZIK-GÜNBATAR *a.* kuzey-batı: **Türkmenistanıñ d.-g. tarapı** Türkmenistan'ın kuzey-batı tarafı.
DEMİRGAZIK-GÜNDOGAR *a.* kuzey-doğu: **d. şemalı** kuzey-doğu rüzgarı.
DEMİRGIR (demir gı:r) *s.* demir kırı (at donu): **d. at** demir kırı at.
DEMİRYOLÇI (demiryo:lçı) *a.* demiryolcu.
DEMKEŞ *a.* 1. baca: **öyüñ d.-i** evin bacası; 2. hava deliği: **divarıñ d.-i** duvardaki hava deliği.
DEMLE- *eyl.* demlemek: **çay d.-** çay demlemek.
DEMLEN- *ed.ç. bk.* **demle-.**
DEMLEŞ- *işt.ç. bk.* **demle-.**
DEMLEŞDİR- *sık.ç. bk.* **demle-.**
DEMLET- *et.ç. bk.* **demle-.**
DEMLİ *s.* demli: **d. çay** demli çay.
DEMME-DEM *bel.* sık sık: d. **ah ur-** sık sık ah çekmek.
DEMOKRAT *a.* demokrat: **d. şahırlar** demokrat şairler.
DEMOKRATİK *s.* demokratik: **d. gurluş** demokratik yapı; **d. respublika** demokratik cumhuriyet.
DEMOKRATİYA *a.* demokrasi: **halk d.-sı yurtları** halk demokrasisi ülkeleri.
DEMONSTRATSİYA *a.* gösteri: **Birinçi may d.-sı** 1 Mayıs gösterisi; **närazılık bildirilip edilyän d.-lar** protesto gösterileri.
DEMONSTRİRLE- *eyl.* 1. gösteri yapmak, gösteriye katılmak; 2. göstermek: **fil'mi d.-** filmi göstermek.
DEMPİNG *a.* damping.
DEMREV *a. tıp* liken, egzama: **gicilevükli d.** kaşındırıcı liken.
DEMRİK- *eyl.* katılaşmak, sıkıştırılıp düzleşmiş olmak: **asfalt düşelen köçe heniz d.-mändir** asfaltlanan sokak henüz katılaşmamış.
DEMRİKDİR- *et.ç. bk.* **demrik-.**
DEMSİZ-DÜYTSÜZ *bel.* cansız, ölü: **d.gövre** cansız gövde; **garrı adam d.-d. yatyardı** yaşlı adam cansız gibi yatıyordu.
DEMSİZ-ÜYNSÜZ *bel.* sessizce: **d.çıkıp git-** sessizce çıkıp gitmek.
DEÑ *s.* 1. eş, eşit, denk, aynı: **d. bahalı** eş fiyatlı; **d. hukukh** eş haklara sahip; **d. şertlerde** eşit şartlarda; **yarışa gatnaşıcılarıñ güýçleri d.** däl yarışa katılanların güçleri denk değil; **menim üçin siziñ ikiniz hem d.** benim için sizin ikiniz de aynısınız; *mat.* **d. taraplı üçburçluk** eşkenar üçgen; *mat.* **d. ululık** eşit oylum; 2. ölçülü, düzgün, muntazam: **d. ädim** uygun adım; 3. *bel.* eşit olarak: **d. böl-** eşit olarak bölmek; **d.-me-d. çalış-** eşit olarak değiş-tokuş etmek; *sp.* **d.-et-** berabere bırakmak; d.-e **razı bol-** beraberliğe razı olmak; **d.-me-d. oyna-** (maçta berabere kalmak).
DEÑ-DÜŞ (deñ-du:ş) *s.* yaşıt, akran: **d.oglanlar** yaşıt çocuklar.
DEÑAGRAMLI *s.* eşit ağırlıklı.
DEÑDEŞ *s.* eş, eşit, denk: **d. güýçler** eşit güçler; *mat.* d.

ululıklar eşit oyunlar; *gr.* **sözleriñ d. agzaları** cümlenin eşit ögeleri.

DEÑDEŞLİK *a.* eşitlik, denklik: **güýçleriñ d.-i** güçlerin eşitliği.

DEÑE- *eyl.* 1. karşılaştırmak, mukayese etmek: **biri-biri bilen d.-** birbiri ile karşılaştırmak; **üçburçlugıñ taraplarını d.-** üçgenin kenarlarını karşılaştırmak; 2. eşit saymak, bir tutmak, bir saymak: **meni onuñ bilen d.-me!** beni onunla bir sayma! ; 3. denemek, ölçmek: **giymi d.-p gör-** giysiyi denemek.

DEÑE-DEÑ *bel.* berabere: **d. çık-** (maçı) berabere bitirmek.

DEÑE-DEÑLİK *a.* beraberlik: **küştde d.boldı** satrançta berabere kalındı.

DEÑEÇ *il.* kadar, dek: **agşama d. garaşdım** onu akşama kadar bekledim; **daña d. uklap bilmedim** sabaha kadar uyuyamadım; **ertire d.** yarına kadar; **gışa d. köp vagt bar** kışa kadar çok vakit var; **men oları öylerine d. ugratdım** onları evlerine kadar geçirdim.

DEÑEÇER *bel.* hemen hemen denk, başa baş: **atlar d. çapıp baryar** atlar hemen hemen başa baş koşuyorlar.

DEÑEÇERLE- *eyl.* denkleştirmek: **agramı d.-** ağırlığı denkleştirmek; **san taydan d.-** sayı bakımından denkleştirmek.

DEÑEL- *ed.ç. bk.* **deñe-**.

DEÑEŞ- *eyl.* 1. boyları karşılaştırılmak; 2. birine denk gelmek, biri ile boy ölçüşmek: **ol hiç haçan menim bilen d.-ip bilmez** o hiç bir zaman benimle boy ölçüşemez.

DEÑEŞDİR- *et.ç. bk.* **deñeş-**; karşılaştırmak: **faktları d.-** gerçekleri karşılaştırmak; **özüñi biri bilen d.-** kendini birisi ile karşılaştırmak; **şayatlarıñ görkezmelerini d.-** tanıkların ifadelerini karşılaştırmak; **ululıkları d.-** oylumları karşılaştırmak.

DEÑEŞDİRME *a.* karşılaştırma: **şovlı d.** başarılı karşılaştırma; *dilb.* **d. grammatikası** karşılaştırmalı gramer.

DEÑET- *et.ç. bk.* **deñe-**.

DEÑİ-TAYI (**deñi-ta:yı**) *a.* eşi, benzeri: **d. bolmadık** eşi benzeri olmayan; **d.bolmadık gahrımançılık** eşi benzeri olmayan kahramanlık; **d. bolmadık ussatlık** eşi benzeri olmayan ustalık.

DEÑİZ *a.* deniz: **Kaspı d.-i** Hazer denizi; **d. guşı** deniz kuşu; **d. flotı** deniz filosu; **d. bilen git-** deniz yolu ile gitmek; **d. galtamanı** deniz korsanı § **d. möcegi** deniz kurdu (deneyimli denizci).

DEÑİZÇİ *a.* denizci.

DEÑKADALILIK (**deñka:dalılık**) *a.* düzgünlük, düzenlilik: **ösüşiñ d.-i** gelişmenin düzenliliği.

DEÑLE- *eyl.* 1. denk yapmak, denkleınek, eşitlemek: **agramını d.-** ağırlığını denkleştirmek; **terezini d.-** teraziyi denklemek; 2. bir tutmak, bir saymak: **ol özüni meniñ bilen d.-yär** o kendini benimle bir sayıyor; 3. düzleştirmek, tesviye etmek: **köynegiñ etegini d.-** gömleğin eteğini düzleştirmek § **iki başını d.-** atılgan davranmak.

DEÑLEME *a.* 1. *mat.* denklem: **iki näbellili d.** iki bilinmeyenli denklem; **kvadrat d.** ikinci derecede denklem; **d.-ni işle-** denklemi çözmek.

DEÑLEN- *ed.dön.ç. bk.* **deñle-**.

DEÑLEŞ- *eyl.* 1. denkleşmek, eşit duruma gelmek, eşit olmak: **hukukda d.-** eşit haklara sahip olmak; 2. hizaya gelmek: **saga d.!** sağa bak, hizaya gel!

DEÑLEŞDİR- *et.ç. bk.* **deñleş-**; **haltalarıñ agramını d.-** çuvalları ağırlık bakımından denkleştirmek.

DEÑLİ-DERECELİ *s.* 1. mükellef, ağır, şık: **d. salnan** cay şık bina; **d. edilen bezeg** görkemli süsleme; 3. yetkili, yetki sahibi: **d. alım** yetkili bilgin.

DEÑLİK *a.* 1. denklik, eşitlik: **san taydan d.** sayıca denklik; **gice bilen gündiziñ d.-i** gece ile gündüzün denkliği; **hukuk d.-i** hak eşitliği; **sıyası taydan d.** siyasi bakımdan eşitlik; 2. *mat.* **d. alamatı** eşitlik işareti; **üçburçlugıñ d.-i** üçgen denkliği.

DEÑÑENE *a.* ortaklaşma, masrafı bölüşme: **d. edip oturılşık gura-** masrafı ortaklaşa eğlence düzenlemek.

DEÑSİZ-TAYSIZ (**deñsiz-ta:ysız**) *s.* eşsiz, eşi benzeri olmayan: **d.-t.** gahrımançılık; **d.-t. gözellik** eşsiz güzellik.

DEÑSİZLİK *a.* 1. eşitsizlik: **ıkdısadı d.** ekonomik eşitsizlik; 2. hak eşitsizliği, toplumsal eşitsizlik: **sıyası taydan d.** politik eşitsizlik; 3. *mat.* eşitsizlik.

DEÑTARAPLI *s. mat.* eşkenar: **d. üçburçluk** eşkenar üçgen.

DEP *a.* savma, savulma, def: **d. et-** def etmek; **d. bol-** def olmak: **külli belalar d. bolsun!** bütün belalar def olsun!.

DEP- *eyl.* 1. tepmek, çifte atmak (at, eşek vb.), tekmelemek, tekine atmak: **bu at d.-yärmi?** bu at teper mi?; 2. yeri bel ile kazmak, toprağı sürmek: **yer d.-** toprağı bellemek, sürmek; **üzüm d.-** üzüm bağını bellemek, çapalamak; 3. geri tepmek (tüfek hak.): **bu tüpeñ gatı d.-yär** bu tüfek çok geri teper; 4. dörtnala gitmek, (atı) dörtnala sürmek: **ol derrev yabısını d.-di** o hemen atını dörtnala sürdü § **bir depen yeriñi depip dur-** aynı sözü tekrar edip durmak.

DEPARTAMENT *a.* daire: **dövlet d.-i** devlet dairesi.

DEPCE- *eyl.* iğne ardı dikişle dikmek.

DEPCEL- *ed.ç. bk.* **depce-**.

DEPCEŞ- *işt.ç. bk.* **depce-**.

DEPCEŞDİR- *eyl.sık.ç. bk.* **depce-**.

DEPCET- *et.ç. bk.* **depce-**.

DEPDER *a.* 1. defter: **garalama d.-i** müsvette defteri; **hasap d.-i** hesap defteri; **surat d.-i** resim defteri; 2. kayıt defteri, not defteri **öy d.-i** bir apartmanda oturanların yazıldığı defter;

şikayat ve teklipler d.-i şikayet ve öneriler defteri.

DEPDERÇE *a.* not defteri: yazuv **d.-si** not defteri.

DEPDİR- *et.ç. bk.* **dep-.**

DEPE *a.* 1. tepe: **gum d.-leri** kum tepeleri; 2. tepe, doruk: **dagıñ d.-si** dağın doruğu; *mat.* **burcıñ d.-si** açının tepesi; 3. baş, kafa: **d. süñki** kafa kemiği, parietal kemik; 4. yığın: **kitaplar d. bolup yatır** kitaplar tepe gibi yığılı; 5. *ilgeç adı olarak:* **d.-sine** tepesine; **d.-sinde** tepesinde; **d.-sinden** tepesinden § **d. saçı üyş-, d. saçı sıh-sıh bol-** saçları diken diken olmak, çok öfkelenmek; **d.-ñ göge yet-, d.-ñ gök dire-** başı göğe ermek, sevinmek; **d.-sinden sovuk suv guylan yalı bol-** başından soğuk su dökülmüş gibi olmak; **d.-ñden gum sovur-** kıyametleri koparmak, sinir krizine tutulup bağırıp çağırmak.

DEPEGEN *bk.* **depek.**

DEPEK *s.* çok tepen, çok çifte atan: **d. at** çifte atan at.

DEPEL *a.* at vb. hayvanların alınlarındaki beyaz leke: **mañlayı d. at** alnı sakar at.

DEPELE- *eyl.* tekme atmak, çifte atmak: *bk.* **depgile-, dep-.**

DEPELEŞ- *işt.ç. bk.* **depele-.**

DEPELEŞDİR- *sık.ç. bk.* **depele-.**

DEPELET- *et.ç. bk.* **depele-.**

DEPEŞEK *a.* tepinme (bebek hak.).

DEPEŞEKLE- *eyl.* tepinmek (bebek hak.).

DEPGİ *a.* 1. tekme: **güyçli d.** güçlü tekme; 2. *mec.* azap, işkence § **d. iy-** tekme yemek, tekmelenmek.

DEPGİLE- *eyl.* 1. tekmelemek, çifte atmak (at, eşek vb.); 2. çiğnemek: **mallar ekini d.-yär** hayvanlar ekini çiğniyor; 3. sıkıştırarak düzlemek; 4. *mec.* incitmek, sıkıştırmak.

DEPGİLEN- *ed.ç. bk.* **depgile-.**

DEPGİLEŞ- *işt.ç. bk.* **depgile-.**

DEPGİLET- *et.ç. bk.* **depgile-.**

DEPGİN *a.* tempo: **d.-i govşat-** tempoyu yavaşlatmak; **işiñ d.-i** işin temposu; **önümçilik d.-iniñ ösüşi** üretim temposunun gelişmesi.

DEPGİNLİ *s.* tempolu: **d. işle-** tempolu çalışmak.

DEPİK *s.* yumuşak: **d. yer** yumuşak yer.

DEPİL- *ed.ç. bk.* **dep-**: **ekin ekilcek yerler d.-di** ekin ekilecek yerler sürüldü.

DEPİRCE- *bk.* **depircikle-.**

DEPİRCİKLE- *eyl.* çifte atmak (eşek vb.), tekme atmak, tekmelenmek, tepinmek (bebek hak.).

DEPİŞ- *işt.ç. bk.* **dep-.**

DEPİŞDİR- *sık.ç. bk.* **dep-.**

DEPO *a.* depo, garaj, tamir atölyesi: **parovoz d.-sı** lokomotif, vagon deposu; **yangın d.-sı** itfaiye garajı.

DEPONİRLE- *eyl. fin.* depozit yatırmak, para yatırmak.

DEPOZİT *a.fin.* depozit: **d. goyucı** depozit yatıran, para yatıran.

DEPRE- *eyl.* çabalamak, gayret etmek, davranmak, girişmek: **işe ıhlas bilen d.-** işe hevesle girişmek; **govşak d.-** gevşek davranmak.

DEPREK *a.* trampet: **d. sesi** trampet sesi.

DEPREN- *dön.ç. bk.* **depre-.**

DEPREŞ- *işt.ç. bk.* **depre-.**

DEPUTAT *a.* milletvekili: **Yokarı Sovyetiñ d.-ı** Yüksek Şura üyesi; **d.-lar palatası** milletvekilleri meclisi.

DEPUTATLIK *a.* milletvekilliği: **d. mandatı** milletvekilliği kartı; **d. vezipesi** milletvekilliği görevi; **d.-a kandidat görkez-** milletvekilliğine aday göstermek; **d.-a sayla-** milletvekilliğine seçmek.

DER *a.* ter: **d. bas-** ter basmak; **sovuk d.** soğuk ter; **d. ber-** terlemek, kan ter içinde kalmak; **d. saç-/dök-** a. tere batmak, buram buram terlemek; b. *mec.* çok çalışmak; **d. döküp gazan-** alın teri ile kazanmak.

DERBENT *a.* dar dağ geçidi: **d.-ıñ d.-i** dağın geçidi.

DERBİ-DAGIN (derbi-da:gın) *s.* darmadağın, bozguna uğramış: **d. et-** darmadağın etmek; **duşmanı d. et-** düşmanı darmadağın etmek, hezimete uğratmak.

DERCİRE- *eyl.* 1. hafifçe terlemek: **ol d.-p mañlayını süpürdi** o hafifçe terleyip alnını sildi; **onuñ endamı d.-pdir** onun vücudu hafifçe terlemiş; 2. buğulanmak: **pencire aynaları d.-pdir** pencere camları buğulanmış.

DERCİREŞ- *işt.ç. bk.* **dercire-.**

DERCİRET- *et.ç. bk.* **dercire-.**

DERÇİG- *eyl.* hafifçe terlemek: **onuñ mañlayı d.-ipdir** onun alnı hafif terlemiş.

DERÇİRE- *bk.* **dercire-.**

DERDESER *a.* kaygı, tasa, huzursuzluk: **d. edin-** tasa edinmek; **birine d. bol-** birini tasalandırmak, birine yük olmak § **d.-e düş-** kaygıya düşmek.

DERDESERLİ *s.* huzursuz, kaygılı, gaileli: **d. iş** gaileli iş.

DERDESERLİK *a.* tasa, kaygı, gaile.

DERDİN- *eyl.* yanıp yakınmak, sızlanmak, şikayetçi olmak.

DERDİNCEÑ *s.* sürekli yanıp yakınan.

DERDİNİŞ- *işt.ç. bk.* **derdin-.**

DERDİNME *a.* yanıp yakınma, sızlanma.

DERE *a.* dere, vadi: **d. çemenlikleri** vadi çayırlıkları.

DERECE *a.* 1. derece: **yeterlik d.-de** yeter derecede; 2. düzey: **bilim d.-si** bilim düzeyi; **durmuş d.-si** yaşam düzeyi, hayat düzeyi; **medeniyet d.-si** kültür düzeyi; **yokarı d.-de** yüksek düzeyde; 3. aşama, basamak, ünvan, paye: **ılını d.** bilimsel paye; **kandidatlık d.-si** doktor adayı payesi; 4. *mat.* **d. görkezici** derece üssü; 5. *coğ.fiz.* derece: **termomctriñ d.-leri** termometre dereceleri; 6. gr. **artıklık d.-si** üstünlük derecesi; **deñeşdirme d.-si** karşılaştırma derecesi; 7. *gr.* çatı: **gaydım d.-**

si edilgenlik çatısı; **özlük d.-si** özedönüşlülük çatısı.

DERECELE- *eyl.* 1. derecelemek, derecelere ayırmak; 2. süslemek: **plakatlar bilen d.-** levhalarla süslemek; 3. *mec.* saygı göstermek, ağırlamak: **d.-p mıhman kabul et-** konukları saygı ile, ağırlayarak kabul etmek.

DEREGİNE *il.* yerine: **biriniñ d. işle-** birinin yerine çalışmak; **siz d. näme bereek?** siz (bunun) yerine ne vereceksiniz?

DEREK I *a.* kavak, kavak ağacı: **ak d.** ak kavak; **d. yalı** kavak gibi.

DEREK II *a.* 1. haber, bilgi: **men ondan d. bilemok** ondan hiç haberim yok; **d. sora-** sorup soruşturmak, bilgi toplamak; 2. *il.* yerine, karşılık: **muña d. siz näme bereek?** buna karşılık siz ne vereceksiniz? ; **siz d. men nobatçılık ederin** sizin yerinize ben nöbet tutarım § **d.-i darga-** a. fakir düşmek, yoksullaşmak, iflas etmek, batmak; b. kullanılmaz duruma gelmek: **arabanıñ d.-i dargapdır** araba kullanılmaz durumda; c. iz, eser: **ol işden d. galmandır** o işten hiçbir eser kalmamış.

DEREKLE- *eyl.* sorup soruşturmak.

DEREKLİ *s.* önemli, anlamlı: **d. sözler** önemli, anlamlı sözler; **d. zatlar** önemli şeyler; **ol bu agşam d. gürrüñ etmedi** o bu akşam önemli şeyler söylemedi.

DERESIGIR a. geyik.

DERİ *a.* deri: **geçi d.-si** keçi derisi; **d. keselleri** deri hastalıkları; **d. zavodı** deri fabrikası; **d. sır-/yagla-** deri yağlarını sıyırmak, kazımak, deriyi yağdan arıtmak; **d. eyle-** deriyi tabaklamak, sepilemek; **d.-sini duzla-** a. deriyi tuzlamak; b. *mec.* (birini) ağır biçimde cezalandırmak, pöstekisini çıkarmak; **d.-sini soy-** derisini yüzmek § **d.-sine duz ber-, d.-sine saman dık-** ağır biçimde cezalandırmak; **d.-sini soy-** soyup soğana çevirmek; **d.-ñe sıgma-** kurulmak, çalım satmak.

DERİÇİ *a.* derici: **d.-ler tsehi** derici atölyesi.

DERKAR (derka:r) *s.* gerekli, lazım: **d. bol-** gerekli olmak; **maña olar yalı zatlar d. däl** bana o gibi şeyler gerekli değil.

DERKARLIK (derka:rlık) *a.* gerek, gereklilik, lüzum: **munuñ maña d.-ı yok** bunun bana gereği yok.

DERLE- *eyl.* 1. terlemek, ter çıkmak: **burçak-burçak d.-** buram buram terlemek; 2. *mec.* (cam vb.) buğulanmak: **penciräniíi aynaları d.-pdir** pencere camları buğulanmış; 3. *mec.* bir işte çok çalışmak, ter dökmek: **meseläniñ üstünde d.-** sorunun çözümü için ter dökmek.

DERLEDİCİ *s.* terletici: **d. dermanlar** terletici ilaçlar.

DERLEK *s.* her zaman terleyen, çok çabuk terleyen.

DERLEŞ- *işt.ç. bk.* **derle-.**

DERLET- *et.ç. bk.* **derle-:** 1. terletmek; 2. buğulandırmak; 3. *mec.* çok çalıştırmak; 3. *mec.* utandırmak, ter döktürmek: **gıssap d.-** (birine) ter döktürmek, (birini) sıkıştırıp güç duruma sokmak.

DERLİ *s.* terli, terlemiş: **d. mañlayını süpür-** terli alnını silmek.

DERLİK *a.* eyerin altına konulan keçe, eyer keçesi.

DERMAN (derma:n) *a.* ilaç; deva, çare: **d. iç-** ilaç içmek; **sırkava d. ber-** hastaya ilaç vermek; **suvuk d.** sıvı ilaç; **tegelek d.** tablet halinde ilaç; **kelle agırı d.-ı** baş ağrısı ilacı; **bu d. sırkava kömek etmeyär** bu ilacın hastaya yararı olmaz; **retseptsiz satılyan d.-lar** reçetesiz satılan ilaçlar; **sözleriñ her derde d.** sözlerin her derde deva.

DERMANHANA (derma:nha:na. *a.* eczane: **d. dükanı** eczane; **d. işgäri** eczacı; **nobatçılık edyän d.** nöbetçi eczane.

DERMANLA- (derma:nla-) *eyl.* ilaçlamak: **tohumu d.-** tohumu ilaçlamak; **üzümleri d.-** üzüm bağlarını ilaçlamak.

DERMANLAN- (derma:nlan-) *ed.ç. bk.* **dermanla-.**

DERMANLAT- (derma:nlat-) *et.ç. bk.* **dermanla-.**

DERMANLIK (derma:nlık) *s.* ilaçlık, ilaç yapılan: **d. otlar** ilaçlık otlar.

DERÑE- *eyl.* yoklamak, denetlemek, kontrol etmek: **kassanı d.-** kasayı denetlemek; 2. *huk.* soruşturmak, sorgulamak, tahkik etmek: **işi d.-** işi soruşturmak, tahkik etmek; 3. *gr.* çözümlemek: **sözlemi d.-** cümleyi çözümlemek; 4. incelemek, tetkik etmek: **Türkmen diliniñ dialektlerini d.-** Türkmen dilinin diyalektlerini incelemek.

DERÑEL- *ed.ç. bk.* **derñe-.**

DERÑEŞDİR- *sık.ç. bk.* **derñe-.**

DERÑET- *et.ç. bk.* **derñe-.**

DERÑEV *a.* 1. yoklama, denetleme, kontrol, teftiş: **d. komissiyası** kontrol komisyonu; **d. et-** kontrol etmek, denetlemek; **d.-iñ neticeleri** denetleme sonuçları; 2. *huk.* soruşturma, tahkikat: **deslapkı d.** hazırlık soruşturması; **d. organları** soruşturma makamları; 3. *gr.* çözümleme, tahlil: **grammatiki d.** gramer çözümlesi; 4. inceleme, tetkik: **ılmı d.-ler** bilimsel incelemeler.

DERÑEVÇİ *a.* 1. müfettiş, kontrol memuru; 2. *huk.* sorgu yrgıcı, sorgu hakimi; **harbı d.** askeri sorgu yargıcı.

DERREV *bel.* 1. hemen, derhal: **d. tayyarlanıñ!** hemen hazırlanın!; **d. telegranıma beriñ!** hemen telgraf çekin!; **işiñizi d. gutarıñ!** işinizi hemen bitirin! ; 2. çabuk: **ol d. geler** o çabuk gelir; **d. bol!** çabuk ol!

DERS I *a.* ders: **biologia d.-i** biyoloji dersi; **d. ber-** ders vermek; **d.-e tayyarlan-** derse hazırlanmak;.

DERS II *a.* hayvan gübresi, ters, mayıs: **d. iiyşmegi** gübre yığını; **d. dök-** gübrelemek; **çüyrän d.** çürümüş gübre.

DERSLE- *eyl.* gübrelemek: **yeri d.-** toprağı gübrelemek.
DERSLEN- *ed.ç. bk.* **dersle-: bu yıl govaça ekilcek meydanlar d.-yär** bu yıl pamuk ekilecek tarlalar gübreleniyor.
DERSLEŞ- *işt.ç. bk.* **dersle-.**
DERSLEŞDİR- *sık.ç. bk.* **dersle-: ekin meydanlarını** d.- ekin tarlalarını gübreletmek.
DERT *a.* 1. hastalık: **agır d.** agır hastalık; **d. çek-** hasta olmak; **d.-e uçra-** hastalığa tutulmak; **d.-iñi** bccert- hastalığı tedavi etmek; 2. *mec.* dert, acı, ıstırap: **d.-iñi dök-** derdini dökmek; **d.-iñi gozga-** derdini depreştirmek; **d.-iñi paylaş-** derdini paylaşmak; **d. edin-** merak etmek, kaygılanmak, endişe etmek § **d.-iñ bilen boluber!** sen kendi işine bak! ; **olarıñ d.-leri özlerine yetik** onların derleri kendilerine yetiyor; **eliñ d. çekmesin!** elin dert görmesin!.
DERTDEŞ *a.* derdi, acısı **aynı** olan, derttaş: **biz ikimiz d. ekenimiz** biz ikimiz derttaş imişiz.
DERTLE- *eyl.* hastalanmak: **yaba d.-pdir** at hastalanmış; **inim sovuk urdurıp d.-di** erkek kardeşim soğuk alıp hastalandı.
DERTLEŞ- *işt.ç. bk.* **dertle-: ol d.-mäge adam isleyär** dertleşmek için adam arıyor.
DERVEZE *a.* 1. büyük kapı, avlu kapısı: **demirden d.** demir kapı; **d.-ni yap-** avlu kapısını kapamak; 2. *sp.* kale: **d.-ni sakla-** kaleyi beklemek; **topı garşıdaşlarıñ d.-sinden geçir-** topu rakiplerin kalesinden geçirmek.
DERVEZEBAN (dervezeba:n) *a.* kapıcı; bekçi, kapı muhafızı.
DERVEZEÇİ *a.* kaleci.
DERVÜŞ *a.* derviş.
DERYA (derya:) *a.* 1. ırmak, nehir: **d. yakası** ırmak kıyısı; **d.-nıñ añrısı** ırmağın öte yakası; **d.-nıñ ayagı** ırmak ağzı; **d.-nıñ şahası** ırmağın kolu, çay; **d.-da suva düşün-** ırmakta suya girmek; **gämi gatnavlı d.** üzerinde gemi işleyen ırmak; 2. *mec.* aşırı kalabalık: **adam d.-sı** insan denizi, aşırı kalabalık § **d. yalı adam** çok sakin insan; **d. talhan çalan yalı** dipsiz kuyu gibi (harf. ırmağa helva çalmış gibi).
DESGA (desga:) *a.* kuruluş, tesis: **gidrotehniki d.** hidroteknik kuruluş.
DESGALANDIR- (desga:landır-) *eyl.* kurmak, inşa etmek, tesis etmek.
DESGALANDIRIL- (desga:landırıl-) *ed.ç. bk.* **desgalandır-; şäherimizde uly-uly caylar d.-yar** kentimizde büyük apartmanlar yapılıyor.
DESLAP (desla:p) *bel.* önce, önceden, ilk önce: **d. maslahatlaş-** önce danışmak.
DESLAPKI (desla:pkı) *s.* ilk: **d. maglumatlara göre** ilk bilgilere göre.
DESMAL (desma:l) *a.* mendil.
DESPOT *a.* despot: **d. bol-** despot olmak.

DESPOTİK *s.* despotik: **d. dövlet** despotik devlet ya da hükümet; **d. häsiyet** despotik karakter.
DESPOTİZM *a.* despotluk, despotizm.
DESSAN (dessa:n) *a. ed.* destan: **Türkmen halk d.-ları** Türkmen halk destanları.
DESSE *a.* deste, buket, demet: **bir d. gül** bir deste çiçek: **bir d.** bede bir demet kurı ot.
DESSELE- *eyl.* demetlemek, demet yapmak: **gül d.-** çiçekleri buket haline getirmek.
DESSELEN- *ed. ç. bk.* **dessele-; orlan bugdaylar d.-yärdi** biçilen buğdaylar demetleniyordu; **d.-ip üyşüril-** demetlenip yığılmak.
DESSELEŞ- *işt.ç. bk.* **dessele-.**
DESSELEŞDİR- *sık.ç. bk.* **dessele-.**
DESSELET- *et.ç. bk.* **dessele-.**
DESSİNE *bel. bk.* **derrev**; 1. hemen, derhal: **çaga d. ukladı** bebek hemen uyudu; 2. çabuk, tez: **d. bol!** çabuk ol! ; 3. hemen o anda: **otlı gelen d.** tren gelir-gelmez.
DESSUR (dessu:r) *a.* 1. gelenek, örf ve adet: **d. boyunça gelyän** geleneksel; **köne d. boyunça** eski geleneklere göre; **toy d.-ı** düğün geleneği; **d. bolup gal-** gelenek haline gelmek; 2. alışkanlık: **d. edin-** alışkanlık haline getirmek.
DEŞDİR- *et.ç. bk.* **deş-.**
DEŞGİÇ *a.* delgi, matkap: **polat d.** çelik matkap.
DEŞİK 1. *a.* delik, gedik, oyuk: **burun d.-i** burun deliği; **dişiñ d.-i** diş oyuğu; **d.-i dık-** deliği tıkamak; **d.-den sümüp geç-** delikten sürtünüp geçmek; **d. d. et-** delik deşik etmek; 2. *s.* delik: **d. balta** delik çuval § **yeriñ d.-inde** dünyanın öbür ucunda, cehennemin dibinde; **bokurdagı d.** doymak bilmeyen. boğazkar (harf. boğazı delik).
DEŞİL- *ed.ç. bk.* **deş-.**
DEŞİŞ- *işt.ç. bk.* **deş-.**
DEŞİŞDİR- *sık.ç. bk.* **deş-.**
DETAL' *a.* ayrıntı, detay: **maşınıñ d.-leri** makinenin ayrıntıları.
DETEKTİV *s.* polisiye: **d. roman** polisiye roman.
DETERMİNİSTİK *s. fel.* deterministik, belirlenimciliğe ilişkin.
DETERMİNİZM *a. fel.* determinizm, belirlenimcilik.
DIGI (dı:gı) *a.* durdurma, ara, aralık: **diliñe biraz d. ber!** çeneni biraz tut!
DIGIDAN (dı:gıdan) *bel.* oldukça, epeyce, bir hayli: **d. köp** oldukça çok.
DIGILI (dı:gılı) *bel.* hesaplı, tutumlu, tutumluca: **pulı d. harçla-** parayı hesaplı harcamak.
DIGISIZ (dı:gısız) *bel.* aralıksız, ara vermeden: **d. işle-** aralıksız çalışmak.
DIGLA- *eyl.* titremek: **gorkudan yaña d.-** korkudan titremek.
DIGLAT- *et. ç. bk.* **dıgla-.**
DIK- *eyl.* 1. tıkmak, içine koymak; 2. yerleştirmek, koymak: **dokumentleri stola d.-**

belgeleri masaya koymak; **çüyşii dıkı d.-** şişeye tapa koymak.

DIKALA- *eyl.* iyice tıkmak, çok tıkınak: **haltanı otdan d.-p doldur-** çuvalı otla tıka basa doldurmak.

DIKDIR- *et. ç. bk.* **dık-.**

DIKGAT *a.* dikkat: **d. bilen** dikkatle; **d. bilen gara-** dikkatle bakmak; **d. ber-** dikkatini vermek.

DIKGATLI *s.* dikkatli.

DIKGATSIZ *s.* dikkatsiz.

DIKI *a.* tapa, tıkaç, tıpa: **çüyşäniñ d.-sı** şişenin tapası; **esgi d.** paçavra tapa.

DIKIL- *ed. ç. bk.* **dık-;** 1. tıkılmak, tıkıştırılmak; 2. doldurulmak; 3. tıkanmak, tıpalanmak: **çüyşeleriñ agzı d.-mapdır** şişelerin ağzı tıkanmamış § **gulagıñ d.-** sağır olmak, sağırlaşmak.

DIKILA- *eyl.* tıkamak, tıpalamak.

DIKILI *s.* tıpalı, tapalı, tıkaçlı: **d. çüyşe** tapalı şişe.

DIKIN *a.* baraj, engel, mania: **d. bol-** kapatmak, tıkamak, tıkaç vurmak.

DIKINLAN- *eyl.* tıkaç vurulmak, tıkanmak, kapatılmak: **yaplar d.-ıpdır** arklar tıkanmıştır.

DIKIŞ- *işt. ç. bk.* **dık-.**

DIKIŞDIR- *sık. ç. bk.* **dık-:** **kagızları şkafa d.-** kağıtları dolaba koymak, tıkıştırmak.

DIKIZ *s.* 1. yoğun, kesif, ağır, gramajlı: **d. dokalan mata** yoğun olarak dokunan kumaş, ağır kumaş, gramajlı kumaş; 2. tıknaz: **d. adam** tıknaz adam; 3.*bel.* tıka basa: **d. doldurılan halta** tıka basa doldurulan çuval; 4. basınçlı: **d. hova** basınçlı hava; 5. bodur: **d. agaç** bodur ağaç.

DIKIZLIK *a.* yoğunluk, kesiflik; 2. tıknazlık; 3. basınçlılık: **hovanıñ d.-ı** hava basınçlı olması.

DIKNIŞ- *eyl.* itişip kakışmak, birbirini sıkıştırmak.

DIKNIŞIK *s.* itiş-kakış, kalabalık, izdiham: **öyüñ içi d.** evin içi tıklım tıklım; **d. et-** itişip kakışmak.

DILÇAR- *eyl.* kilo almak, şişmanlamak, göbek bağlamak.

DILIM-DILIM: d. et- *bk.* **dılmılda-.**

DILMILDA- *eyl.* 1. cilveli cilveli gülümsemek; 2. yapmacık olarak gülmek

DİM *il.* 1. pek, çok: **d.-garañkı** çok karanlık; 2. hiç, asla: **biziñ sıgırımız haşal otı d. iymeyär** bizim sığırımız yabani otu asla yemez.

DIM- *eyl.* 1. susmak, sesini kesmek: **näme ayteagıñı bilmän d.-** ne diyeceğini bilmeyip susmak; **ep-esli vagt d.-ıp otur-** uzun süre susmak; 2. *mec.* ağır, boğucu, bunaltıcı olmak (hava hak.): **hova d.-yar** hava bunaltıyor.

DIM-DIRS *s.* 1. çok sessiz, çok sakin: **d.bol-** a. kesilmek, dinmek (gürültü ve ses hak.); b. sessiz ve sakin olmak: **bütin töverek d.-parahatlıkdı** her taraf çok sessiz ve sakindi.

DIM-DIRSLIK *a.* mutlak sessizlik: **cayıñ içi d. boldı** odanın içinde mutlak bir sessizlik oldu.

DIMCIK *s.* ağır, boğucu, bunaltıcı: **d. hova** bunaltıcı hava.

DIMCIK- *eyl.* 1. terlemek, yumuşamak; 2. bozulmak, kokmaya başlamak (et ve yiyecekler hak.).

DIMCIKDIR- *et. ç. bk.* **dımcık-.**

DIMDIR- *et. ç. bk.* **dım-.**

DIMIK *s.* boğucu, bunaltıcı: **d. hova** bunaltıcı hava; **tamıñ içi d.** odanın içi bunaltıcı.

DIMIK- *eyl.* ağır, boğucu ve bunaltıcı olmak (hava hak.).

DIMIKLAŞ- *eyl.* 1. boğucu ve bunaltıcı olmak: **hova d.-ıp başladı** hava bunaltıcı olmaya başladı; 2. *gr.* ötümsüzleşmek.

DIMIKLIK *a.* boğuculuk, bunaltıcılık (hava hak.): **hovanıñ heniz hem d.-ıdı** hava hala daha boğucu ve bunaltıcı idi.

DIMILCIK *s.* fena, kötü: **d.. ıs** fena koku.

DIMIŞ- *işt. ç. bk.* **dım-.**

DIMŞIK *a.* sessizlik, sükunet: **uzak vagtkı d.-dan soñ ol söze başladı** o, uzun süren bir sessizlikten sonra, söze başladı.

DIN- (dı:n-) *eyl.* 1. kurtulmak: **beladan d.-** beladan kurtulmak; 2. bitirmek, sona erdirmek: **işden d.-** işi bitirmek, sona erdirmek; 3. dinmek, durmak: **boran d.-dı** fırtına dindi, **yagış d.-dı** yağmur dindi; 4. rahatlamak, yatışmak, susmak, sakinleşmek: **çaga d.-dı** çocuk sakinleşti.

DINÇ (dı:nç) *a.* 1. tatil, dinlence: **d. güni** tatil günü, boş gün; **d. vagtı** tatil vakti; **d. al-** dinlenmek, istirahat etmek; **d. alış öyi** dinlenme evi; **işden soñ d. al-** işten sonra dinlenmek; **d.-ını ber-** dinlendirmek; 2. rahat, sakin, durgun: **d. deñiz** durgun deniz; 3. *mec.* rahat, huzur içinde: **d. durmuş** rahat yaşam; **d. yat-** hiçbir iş yapmamak, yan gelip yatmak: **bu zamanda iyip-içip d. yatmak halanmayar** bu zamanda yiyip içip yan gelip yatmak istenmiyor.

DINÇLIK (dı:nçlık) *a.* 1. rahat, durgunluk, sessizlik, sükun, sükunet: **d. yagdayında** hareketsizlik durumunda; 2. *mec.* barış, sulh.

DINÇSIZLIK (dı:nçsızlık) *a.* 1. dinlenme yokluğu, istirahatsizlik; 2. rahat ve huzur yokluğu, huzursuzluk.

DINDAR- (dı:ndar-) *et. ç. bk.* **dın-;** 1. kurtarmak, serbest bırakmak: **aladadan d.-** zahmetten kurtarmak; 2. yoksun bırakmak, mahrum etmek: **bar umudından d.-** tüm umutlarından yoksun bırakmak.

DINDARICI (dı:ndarıcı) *s.* kurtarıcı.

DINDARIL- (dı:ndarıl-) *ed. ç. bk.* **dındar-.**

DINDIR- (dı:ndır-) *et. ç. bk.* **dın-;** 1. kurtarmak: ölümden d.- ölümden kurtarmak; 2. avutmak, yatıştırmak, teskin etmek: **çaganı d.-** çocuğu avutmak.

DINMAN (dı:nma:n) *bel.* durmadan, durmaksızın, aralıksız: **d. gürle-** durmadan konuşmak; **d. işle-** aralıksız çalışmak.

DINMAN-ARMAN (**dı:nma:n-arma:n**) *bel.* hiç ara vermeden, durmadan dinlenmeden: **d. işle-** yorulmak bilmeden çalışmak.

DINMAN-YADAMAN (**dı:nma:n-ya:dama:n**) *bel. bk.* **dınman-arman.**

DINUV (**dı:nuv**) *a. bk.* **dıñgı: onuñ diliniñ d.-ı bolmaz** onun çenesi hiç durmaz.

DINUVSIZ (**dı:nuvsız**) *s. bk.* **dıñgısız.**

DIÑGI (**dı:ñgı**) *a.* ara, aralık, fasıla: **gürrüñe d. her-** konuşmaya ara vermek § *gr.* **d. belgiler** noktalama işaretleri.

DIÑGISIZ *bel.* arasız, aralıksız, durmaksızın: **üç gice-gündizläp d. yagış yagdı** üç gün, gece-gündüz, aralıksız yağmur yağdı.

DIÑZA- *eyl.* 1. (sıvı ile) dolmak, dolup taşmak (sıvı; 2. *mec.* coşmak, azmak, kabarınak, köpürmek, kudurınak: **d.-p duran güyç** coşup duran güç.

DIÑZAŞ- *işt. ç. bk.* **dıñza-.**

DIÑZAT- *et. ç. bk.* **dıñza-.**

DIR-PITRAK (**dı:r-pıtrak**) *s.* darmadağın: **d. bol-** a. pıtrak gibi dağılmak, darmadağın olmak; **nä:reke d. boldı** kalabalık pıtrak gibi dağıldı; b. parçalanmak, paramparça olmak; c. bozguna uğramak, hezimete uğramak: **duşman d. boldı** düşman bozguna uğradı; ; **d. et-** a. darmadağın etmek; b. dağıtmak: **militsiya märekeni d. etdi** polis kalabalığı pıtrak gibi dağıttı; c. bozguna uğratmak, hezimete uğratmak: **biziñ armiya duşmanı d. etdi** bizim ordu düşmanı bozguna uğrattı.

DIRÇAŞ- *eyl.* çalışmak, çabalamak, gayret sarfetmek: **özüñi aklaeak bolup d.-** kendini haklı çıkarmak için çabalamak; **özgelerden ıza galmaeak bolup d.-** başkalarından geri kalmamak için çabalamak.

DIRÇANAKLA- *eyl. bk.* **dırnaçakla-.**

DIRIŞ- *eyl. bk.* **dıreaş-.**

DIRMA- *eyl.* 1. *bk.* **dırmala-**; **yer d.-** a. yeri eşmek, kazmak; b. *mec.* sıkılganlık ya da beceriksizlik nedeniyle yeri eşelemek: **ol başını aşak salıp yer d.-dı** o başını aşağı eğip yeri eşeledi.

DIRMALA- *eyl.* tırmalamak: **el bilen d.-** elle tırmalamak; **yüzüni d.-** yüzünü tırmalamak.

DIRMALAN- *ed. ç. bk.* **dırmala-.**

DIRMALAŞ- *işt. ç. bk.* **dırmala-.**

DIRMALAŞDIR- *sık. ç. bk.* **dırmala-.**

DIRMALAT- *et. ç. bk.* **dırmala-.**

DIRMAN- *dön. ç. bk.* **dırma-**; 1. eşelenmek (örn. yer); 2. didinmek, uğraşmak: **öz işiñ bilen d.-** kendi işi ile uğraşmak.

DIRMAŞ- *eyl.* tırmanmak: **agaea d.-** ağaca tırmanmak.

DIRMIK *a.* tırmık.

DIRMIKLA- *eyl.* tırmıklamak, tırmıkla taramak, tırmıkla düzlemek.

DIRMIKLAN- *ed. ç. bk.* **dırmıkla-.**

DIRMIKLAŞ- *işt. ç. bk.* dırmıkla-.

DIRMIKLAT- *et. ç. bk.* **dırmıkla-.**

DIRMILDA- *eyl.* çok yavaş çalışmak, ağır ağır iş görmek.

DIRNA- *eyl.* tırmalamak, sıyırmak, soymak: **divarıñ yüzüni d.-** duvarı tırmalamak; **d.-p sıpır-** tırmalayıp sıyırmak, soymak, yüzmek.

DIRNAÇAK *a.* 1. *bk.* **dırnak** 2; 2. pençe yarası, sıyrık: **d. ızı** pençe izi, pençe yarası.

DIRNAÇAKLA- *eyl.* tırnakla ya da pençe ile tırmalamak: **pişik çaganıñ yüzüni d.-dı** kedi çocuğun yüzünü tırmaladı.

DIRNAK *a.* 1. tırnak: **d.-ıñı al-** tırnağını kesmek; 2. köpek, kedi gibi hayvanların pençesi, tırnağı, 3. *gr.* tırnak işareti: **goşa d.** çift tırnak; **d.-a al-** tırnak içine almak § **daş/gatı d.** açgöz, tamahkar; **daş/gatı d. adam** açgöz adam.

DIZ (**dı:z**) *a.* diz: **d. dañısı** diz bağı; **d.-a çök-** diz çökmek; **d.-ıñı agırt-** dizini ağrıtmak; **d.-ıñı ep-** a. dizini bükmek; b. *mec.* dilemek, yalvarınak; **d.-ıñı yaz-** yatmak, uzarımak; **d.-ıñı yazdır-** dinlenmek için oturmak.

DIZA- (**dı:za-**) *eyl.* 1. atılmak, yüklenmek, zorlamak: **öñe tarap d.-** öne doğru gitmek, ileriye atılmak; **sen nirä d.-yarsıñ?** sen nereye koşturuyorsun? ; 2. çalışmak, çabalamak, gayret etmek: **planı möhletinden öñ yetircek bolup d.-** (beşyıllık) planı süresinden önce yerine getirmek için çalışıp çabalamak.

DIZANAKLA- (**dı:zanakla-**) *eyl.* sürünmek, emeklemek (çocuklar hak.).

DIZARLA- (**dı:zarla-**) *eyl.* çökmüş develeri dizlerinden bağlamak.

DIZAŞ- (**dı:zaş-**) *işt. ç. bk.* **dıza-.**

DIZAT- (**dı:zat-**) *et. ç. bk.* **dıza-.**

DIZBAG (**dı:zba:g**) *a.* diz bağı, köstek.

DIZBİZİ (**dı:zbi:zi**) *a.* kadın şalvarı için bez.

DIZÇANAK (**dı:zça:nak**) *a. anat.* diz kapağı.

DIZDAN (**dı:zdan**) *bel.* diz boyu, dize kadar: **yabıñ suvı d.** arkın suyu diz boyu; **daşarı d. gar yagıpdır** dışarıda **diz boyu** kar yağmış.

DIZDEGŞİR (**dı:zdegşi:r**) *bel.* diz dize, yanaşık, çok yakın: **d. otur-** diz dize oturmak: **garrılar ocagıñ başında d. oturdılar** yaşlılar ocağın başında diz dize oturuyorlardı.

DIZGIN *bk.* **dızmaç.**

DIZLA- (**dı:zla-**) *eyl. bk.* **dızarla-.**

DIZLIK (**dı:zlık**) *a.* dizlik.

DIZMAÇ *s.* coşkun, heyecanlı, taşkın.

DIZMAN *s. bk.* **dızmaç.**

DİABET *a.tıp* diyabet, şeker hastalığı: **şeker d.-i** şeker hastalığı; **d.-li hassa** şeker hastası.

DİAGNOSTİK *s.tıp* tanı ile ilgili, teşhisle ilgili: **d. usullar** tanı yöntemleri.

DİAGNOSTİKA *a.* diagnostik, tanı, teşhis: **klinikanıñ d.**

bölümi kliniğin tanı bölümü, teşhis bölümü.

DİAGNOZ *a.tıp* tanı, teşhis: **dogrı d.** doğru tanı, doğru teşhis; **d. goy-** teşhis koymak.

DİALEKT *a.* şive, diyalekt: **d. sözleri** şive sözcükleri; **söyleşiñ d. ayratınlıkları** konuşmanın şive özellikleri; **Türkmen diliniñ ersarı d.-i** Türkmen dilinin Ersarı şivesi.

DİALEKTİK *a.fel.* diyalektik felsefe yanlısı.

DİALEKTİKA *a.fel.* diyalektik: **materialistik d.** maddeci diyalektik.

DİALEKTİKİ *s. fel.* diyalektik ile ilgili, diyalektik: **d. materializm** diyalektik maddecilik.

DİALEKTOLOG *a. dilb.* bir dilin şiveleri üzerinde çalışan.

DİALEKTOLOGİK *s. dilb.* diyalektoloji ile ilgili: **d. barlag** diyalekt araştırması; **d. ekspeditsiya** şive araştırmaları gezisi; **d. karta** diyalekt haritası.

DİALEKTOLOGİYA *a. dilb.* diyalektoloji, şive araştırmaları alanı: **d. boyunça spetsialist** şive araştırmaları uzmanı; **Türkmen diliniñ d.-sı** Türkmen dilinin şive araştırmaları.

DİALOG *a.* diyalog.

DİAMETR *a. mat.* çap, kutur: **töveregiñ d.-i** dairenin çapı.

DİAMETRAL *s.* zıt, karşıt: **d. tekizlikler** karşıt düzlemler; **d. gapma-garşılıklı garayışlar** taban tabana zıt karşı görüşler.

DİDAKTİKA *a.* didaktik, öğretim.

DİDAKTİKİ *s.* didaktik, öğretici: **d. poemalar** didaktik şiirler.

DİDAR (di:da:r) *a.* 1. yüz: **d.-dan doy-** yüzüne doymak; **d.-ını gör-** yüzünü görmek; **d.-ıñı görkez-** yüzünü göstermek § **d.-ıña aşık bol-** birine aşık olmak, birini sevmek.

DİFFERENTSİAL *a.* diferensiyal: **avtomobiliñ d.-ı** otomobil diferensiyali; 2. *mat.* **d. geometriya** diferensiyal geometri.

DİFFUZİYA *a. fiz.* yayılma: **gazlarıñ d.-sı** gazların yayılması.

DİFTERİYA *a. tıp* difteri: **d. keseliniñ tayacıkları** difteri basilleri.

DİFTONG *a. dilb.* ikiz ünlü, diftong.

DİFTONGLAŞMA *a. dilb.* ikizleşme: **çekimli sesleriñ d.-sı** ünlü ikizleşmesi.

DİGDENEKLE- *eyl.* titremek: **gorkudan yaña d.-** korkudan titremek; **sovukdan yaña d.-** soğuktan titremek.

DİGDİKLE- *eyl. bk.* **digdenekle-**; **bütin gövreñ bilen d.-** bütün vücudu titremek.

DİGİR *a.* tane: **bir d. gant** bir tane şeker.

DİGİRDE- *eyl. bk.* **digdenekle-**; **onuñ bütin endamı d.-yärdi** onun bütün vücudu titriyordu.

DİGLE- *eyl.* irkilmek: **onuñ endamı d.-di** onun vücudu irkildi.

DİK *s.bel.* 1. dik: **d. gayalar** yalçın kayalar; **d. gaydyan iniş** dik inen yokuş; **d. çızık** *mat.* dik çizgi, dikey çizgi; **d. götcril-** yukarı kaldırılmak; 2. doğru, düz: **d. gidyän köçe** doğru sokak § **d. mañlay** dik alın.

DİK- *eyl.* 1. dikmek: **pürsi yere d.-** direği yere dikmek; 2. yapmak, inşa etmek: **cay d.-** ev yapmak; 3. dikmek, kurmak: **öy d.-** keçe çadır kurmak § **göz d.-** a. beklemek; b. göz koymak, göz dikmek; c. sadaka beklemek.

DİKAN (dika:n) *bel.* doğru, dosdoğru, dikine.

DİKANLA- (dika:nla:-) *eyl.* tam karşıdan bakmak: **d.-p seret-** tam karşıdan bakmak.

DİKARINLA- (dik:rı:nla-) *eyl. bk.* **dikanla-**.

DİKDİR- *et.ç. bk.* **dik-**.

DİKDÜŞDİ *s.* 1. inatçı, direnen: **d. bol-** inatçı olmak.

DİKDÜŞİLİK *a.* inatçılık: **d. et-** inatçılık etmek.

DİKEL- *eyl.* 1. dikleşmek, düzleşmek, doğrulmak: **onuñ gövresi d.-ipdir** onun vücudu doğrulmuş; 2. ayağa kalkmak, yerinden kalkmak; 3. yükselmek: **cayıñ boyı günsayın d.-yär** apartmanın boyu her gün (biraz daha) yükseliyor.

DİKELDİL- *ed.ç. bk.* **dikelt-**.

DİKELT- *et.ç. bk.* **dikel-** 1. doğrultmak: **agacı d.-** ağacı doğrultmak; **gövreñi d.-** vücudu doğrultmak; 2. kaldırmak: **yıkılanı d.-** düşeni kaldırmak; 3. dikmek, kurmak, inşa etmek: **köp etajlı cayları d.-** çok katlı apartmanlar dikmek; 4. kalkındırmak, geliştirmek: **hocalıgı d.-** ekonomiyi kalkındırmak.

DİKGER- *eyl.* 1. çalım satmak, kurumlu bir tavır almak: **başıñı d.-** başını dikmek, başını kaldırmak; **gulagıñı d.-** kulak kabartmak, kulak vermek; 2. kulaklarını dikmek (at ve eşek hak.).

DİKGERT- *et.ç. bk.* **dikger-**.

DİKGİRDE- *eyl.* hızlı gitmek (eşek hak.).

DİKGİRDİ *a.* koşu, ayak patırtısı (eşek hak.).

DİKİL- *ed.ç. bk.* **dik-**.

DİKİLGAZIK: d. bol- mıhlanmış gibi dikilip kalmak.

DİKİŞ- *işt.ç. bk.* **dik-**.

DİKİŞDİR- *sık.ç. bk.* **dik-**.

DİKLEŞ- *eyl.* 1. art ayakları üstüne kalkmak: **uruşyan itler d.-ip biri-birine agız saldılar** dalaşan köpekler arka ayakları üzerine kalkıp kapıştılar; 2. kapışmak, sövüşmek: **men onuñ bilen ahırı d.-meli boların** ben onunla en sonunda kapışmak zorunda kalacağım.

DİKLEYİN *bel.* dikine, diklemesine: **d. çızılan çızık** dikine çizilen çizgi.

DİKTANT *a.* dikte, yazım, imla: **d. yaz-** yazım dersinde öğretmenin söylediklerini yazmak.

DİKTATOR *a.* diktatör.

DİKTATORLIK *a.* diktatörlük: **d. häkimiyeti** diktatörlük rejimi.

DİKTATURA *a.* diktatörlük.

DİKTOR *a.* spiker: **Türkmen radyosunun d.-ları** Türkmen radyosunun spikerleri.

DİLI *a.* 1. *anat.* dil, tatma organı: **d.-iñi dişle-** dilini ısırmak; **d.-**

iñi görkez- dilini göstermek; **d.-iñ bilen yala-** dil ile yalamak; 2. dil, lisan: **nemets d.-i** Alman dili, **rus d.-i** Rus dili; **türki d.-ler** Türk dilleri; **d. ayratınlıkları** dil özellikleri; **d. bilimi** dilbilimi, lengüistik; 3. dil türü, deyiş: **gazet d.-i** gazete dili; **edebi dil** yazı dili; 4. *ask.* tutsak, esir: **d. tutup getir-** tutsak edip getirmek, tutsak almak; 5. ibre, çubuk: **konıpas d.-i** pusula ibresi: **cañıñ d.-i** çan çubuğu § **d.-i agır** dili çetrefil, ne dediği anlaşılmayan; **d.-i duzlı** kaba, edepsiz, acı sözlü; **d.-i süyci** tatlı dilli; **d.-i yeñil** a. konuşması kolay anlaşılır; b. geveze; **d.-i uzın** a. cesurca konuşan; b. geveze; **d. aç- konuşmağa** başlamak; **d.-e al-** hatırlatmak; **d. bit-/çık-** (bebek) konuşmağa başlamak; **d. yar-** ses çıkarmak, ağzını açmak; **d.-e düş-** dile düşmek; **d.-iñ tutul-** dili tutulmak; **d.-iñ çolaş-** dili dolaşmak; **d.-den gal-** dili tutulmak; **d.-ini yuvdan yalı** dilini yutmuş gibi; **d.-iñden sıpdır-** ağzından kaçırmak; **d.-iñe bek/eye bol-** dilini tutmak; **d.-iñi sakla-** dilini tutmak; **d.-iñi yıgna-** dilini tutmak; **bay d.** zengil dil; **d. hatı** makbuz, senet; **d. birikdir-/düvüş-** sözleşmek; **d.-ini tap-** anlaşmak.

DİL II *a.esk.* gönül: **d.-i yaralı** gönlü yaralı; **can-d. bilen** tüm yürekten, canügönülden.

DİL- *eyl.* 1. dilmek: **kak d.-** kavunu (kurutmak için) dilimlemek; 2. kertmek: **agacı d.-** ağacı kertmek; 3. yırtmak: **köynegi etegine çenli d.-** gömleği eteğine kadar yırtmak.

DİLARDI (dila:rdı) *s. dilb.* artdamak, artdamaksıl: **d. çekimliler** artdamak ünlüleri.

DİLÇİ *a.* dilci, dilbilimci.

DİLÇİLİK *a.* dilcilik mesleği.

DİLDİR- *et.ç. bk.* **dil-.**

DİLDÜVŞÜK *a.* komplo, kumpas: **sıyası d.** siyasi komplo; **d.-i paş et-** komployu ifşa etmek.

DİLE- *eyl.* 1. istemek: **çagacık suv d.-yär** çocuk su istiyor; 2. dilemek, arzu etmek: **govulık d.-yärin** iyilikler diliyorum; 3. fiyatta pazarlık önermek, pazarlık etmek: **goynı yigrimi manada d.-yärin** koyun için yirmi manat öneriyorum.

DİLEG *a.* 1. dilek, rica, yalvarış: **d. bilen yüzlen-** rica ile karşılaşmak; **d.-e bar-** ricaya gitmek; **d.-ini kanagatlandır-** ricasını yerine getirmek; 2. istek, arzu: **d.-arzuv** dilek ve arzu; **d. et-** arzu etmek; **yagşı d.** iyi dilek § **gökdäki d.-iñ yerde govuş-** arzu ettiğine kolayca ve kısa zamanda kavuşmak.

DİLEGÇİ *a.* 1. dilenci; 2. ricacı.

DİLEN- *ed.-dön.ç. bk.* **dile-**; 1. dilenmek: **d.-ip gün gör-** dilenerek yaşamak; 2. (fiyat) önerilmek, fiyat verilmek: **onuñ halısı govı d.-di** onun halısına iyi fiyat verildi.

DİLENCEÑ *bk.* **dilegçi** 1.

DİLENCİRE- *eyl.* dilenmek, yalvarırcasına istemek.

DİLEVAR (dileva:r) *s.* 1. nükteci, nüktedan: **men onuñ beyle d.-dıgını bilmeyärdim** ben onun böyle nükteci olduğunu bilmiyordum; 2. güzel konuşan, hatip: **d. orator** güzel konuşan hatip.

DİLEVARLIK (dileva:rlık) *a.* nüktedanlık: **d. bilen geple-** nükteli konuşmak.

DİLGİR (dilgi:r) *s.* dargın, kırgın, küskün: **d. bol-** kırgın olmak; **siz nämeden d.?** siz niye memnun değilsiniz?

DİLİK *a.s.* 1. kesik, yırtmaç: **köynegiñ d.-i** gömleğin yırtmacı; **dodagı d.** dudağı kesik; **d. d. et-** birçok yerinden dilmek, kesmek.

DİLİM *a.* dilim: **bir d. garpız** bir dilim karpuz; **d.d. et-** dilim dilim dilmek; **onuñ yüzi d. d.-di** onun yüzü dilim dilim kesilmişti.

DİLİMLE- *eyl.* dilmek, dilimler halinde kesmek.

DİLİN- *ed.-dön.ç. bk.* **dil-.**

DİLİŞ- *işt.ç. bk.* **dil-.**

DİLİŞDİR- *sık.ç. bk.* **dil-.**

DİLKAV (dilka:v) *a.* kesinti, kırpıntı, parça.

DİLLEN- *eyl.* ağzını açmak, konuşmak: **ol d.-män durup bilmedi** o ağzını açmadan duramadı.

DİLLEŞ- *eyl.* sözleşmek, anlaşmak: **olar ikisi d.-ipdirler** onlar sözleştiler; **siz ikiñiz d.-en bolaymañ?** siz ikiniz belki de anlaştınız?

DİLLEŞİK *a.* 1. anlaşma, sözleşme, uyuşma; 2. komplo, kumpas.

DİLLİ *s.* 1. dilli, konuşkan: **d.-ee gız** konuşkan kız; 2. dilbaz, çenebaz, lafın altında kalmayan § **d. tüydük** düdük, kaval; **köp d.** yalancı, kıtırcı; **süyci d.** tatlı dilli.

DİLMAÇ (dilma:ç) *a. esk.* tercüman, dilmaç: **ol d. bolup işläpdir** o tercüman olarak çalıştı; **ökde d.** usta tercüman.

DİLMAÇLIK (dilma:çlık) *a. esk.* tercümanlık: **d. et-** tercümanlık yapmak.

DİLORTA *s. dil.* **d. sesler** dil ortası sesleri.

DİLSİZ *s.* 1. dilsiz: **d. gal-** dilsiz kalmak; 2. *mec.* sessiz: **d. adam** sessiz kişi.

DİLSİZLİK *a.* 1. dilsizlik: **doga d.** doğuştan dilsiz olma durumu; 2. *mec.* sessizlik, suskunluk.

DİLUCI (dilu:cı) *s. dilb.* dil ucu: **d. sesler** dil ucu sesleri.

DİN (di:n) I *a.* din: **d.-niñ kanunları** din yasaları, dinsel yasalar; **d.-den çık-** din değiştirmek, dönmek.

DİN (di:n) II *a.* eğirilen urganın, ipin ya da tirenin bir katı.

DİNAMİK *a.* hoparlör.

DİNAMİKA *a.* dinamik: **d.-nıñ kanunları** dinamik yasaları.

DİNAMİKİ *s.* dinamik: **d. güyç** dinamik güç; **d. teoriya** dinamik teorisi.

DİNAMİT *a.* dinamit: **d. bilen partlat-** dinamitle patlatmak.

DİNAMO-MAŞIN (dinamo-maşı:n) *a.* dinamo.

DİNASTİK *s.* hanedanla ilgili: **d. bälibitler** hanedan çıkarları.

DİNASTİYA *a.* hanedan.

DİNÇİ (di:nçi) *s.* dindar.

DİNDAR (di:nda:r) *s.* dindar.

DİNİ (**di:ni**) *s.* **dinsel, dini: d. taglımat** dinsel kurallar.

DİNPARAZ (**di:nparaz**) *s.* dindar.

DİNSİZ (**di:nsiz**) *s.* dinsiz.

DİÑ I *a.* 1. minare; 2. kule: **gözetçilik d.-i** gözetleme kulesi § **d. arkan serrel-** sırt üstü düşmek; **d. göge gal-/göteril-** en yükseğe çıkmak.

DİÑ II: d. sal- kulak vermek, dikkatle dinlemek; **äpişgeden d. sal-** pencereden kulak misafiri olmak; **gapıñ yeñsesinde durup d. sal-** kapı arkasından dikkatle dinlemek.

DİÑ- *eyl.* 1. dinmek, kesilmek, yatışmak, sükunet bulmak: **gıkılık d.-di** gürültü kesildi; **harasat d.-di** fırtına dindi; **yagış d.-di** yağmur dindi.

DİÑDİR- *et.ç. bk.* **diñ-.**

DİÑDİRİL- *ed.ç. bk.* **diñdir-.**

DİÑE *bel.* yalnız, ancak: **men d. size ınanyarın** ben yalnız size inanıyorum; **ol d. özi hakda gepledi** o yalnız kendisinden söz etti; **yıgnaga d. bir adam geldi** toplantıya yalnız bir kişi geldi.

DİÑİRGEN- *eyl.* duralamak, tereddüt etmek: **d.-mäin cogap ber-** hiç duralamadan, hiç tereddüt etmeden yanıtlamak.

DİÑİŞ- *işt.ç. bk.* **diñ-; yagış daña golay d.-di** yağmur sabaha yakın dindi.

DİÑLE- *eyl.* 1. dinlemek: **doklad d.-** bildiri dinlemek; **goşgı d.-** şiir dinlemek; 2. işitmek, kulak misafiri olmak: **ol adam biziñ ogrın gürrüñimizi d.-pdir** o adam bizim gizli konuşmamızı işitmiş; 3. söz dinlemek, söylenenlere uymak, itaat etmek: **ulularıñ aydanını d.-** büyüklerin sözlerini dinlemek.

DİÑLEŞ- *işt.ç. bk.* **diñle-.**

DİÑLET- *et.ç. bk.* **diñle-.**

DİÑŞİR *a.* işitim, işitme: **ol garrı adamıñ d.-i govı däl** o yaşlı adamın kulakları iyi işitmez.

DİÑŞİRGE- *eyl.* kulak vermek, kulak kabartmak: **möcek sesine d.-** kurt sesine kulak vermek; **d.-p dur-** kulak kabartmak.

DİPLOM *a.* diploma: **d. al-** diploma almak; **ılımlarıñ kandidatlık d.-ı** bilim doktorluğu diploması; **hormat d.-ı** onursal diploma, fahri diploma.

DİPLOMAT *a.* 1. diplomat: **tecribeli d.** deneyimli diplomat; 2. *mec.* politika yapan: **sen d. ekeniñ!** sen diplomat imişsin!

DİPLOMATİK *s.* diplomatik: **d. ara-gatnaşıklar** diplomatik ilişkiler; **d. nota** diplomatik nota; **d. suratda** diplomatik olarak.

DİPLOMATİYA *a.* diplomasi: **d.-nıñ tarıhı** diplomasi tarihi.

DİPLOMATLIK *a.* diplomatlık, diplomat mesleği.

DİRE- (**di:re-**) *eyl.* 1. dayak koymak, desteklemek, payanda koymak: **aşagından d.-** altına dayak koymak; **gapını tagta d.-p yap-** kapıyı tahta koyup kapamak; 2. dayamak: **arkañı d.-** arkayı dayamak; **egniñi divara d.-** sırtını duvara dayamak; 3. koymak, dayamak: **eliñi stoła d.-** elini masaya dayamak; 4. gelip dayanmak: **biz barıp giñ cara d.-dik** biz büyük yara gelip dayandık; **mañlayını d.-** (yardım için birine) başvurmak.

DİREG (**di:reg**) *a.* 1. destek, mesnet, dayak, payanda: **d. pürsi** payanda kirişi; **d. ur-** dayak koymak; 2. *mec.* dayanak, destek, kale: **d. bol-** destek olmak; **onuñ d.-i yok** onun desteği yok; **parahatçılıgıñ d.-i** barışın kalesi.

DİREKTİV *s.* direktiflerle ilgili: **d. görkezmeler** direktifler, emirler, yönerge.

DİREKTOR *a.* yönetmen, direktör, müdür.

DİREKTSİYA *a.* yönetmenlik, direktörlük: **opera-teatrıñ d.-sı** opera-tiyatro yönetmenliği.

DİREL- (**di:rel-**) *ed.ç. bk.* **dire-.**

DİREL- (**di:rel-**) **I** *eyl.* 1. dirilmek: **ölıniñ d.-megi** ölünün dirilmesi; 2. canlanmak, neşesi yerine gelmek, daha etkin duruma gelmek; 3. *mec.* yeniden kurulmak, ihya edilmek; 4. ağır hastalıktan kurtulup sağalmak, ölümden dönmek.

DİREL- (**di:rel-**) **II** *ed.ç. bk.* **dire-.**

DİRELT- (**di:relt-**) *et.ç. bk.* **dire-I;** 1. diriltmek: **ölini d.-ip bolmayar** ölü diriltilemez; 2. canlandırmak: **yıkılan hocalıgı d.-** bozulan ekonomiyi canlandırmak.

DİREN- (**di:ren-**) *dön.ç. bk.* **dire-;** dayanmak, yaslanmak, abanmak; direnmek: **d.-ip dur-** yakınına gelip durmak.

DİRENİŞ- (**di:reniş-**) *işt.ç. bk.* **diren-.**

DİRET- (**di:ret-**) *et.ç. bk.* **dire-.**

DİRİ (**di:ri**) *s.* 1. diri, sağ, hayatta: **meniñ kakam d.** benim babam sağ; 2. canlı, gerçek: **ol geçen günleriñ d. mısalı** o geçmiş günlerin canlı örneği; 3. *mec.* az pişmiş, yarı pişmiş (örn. pilavın pirinci) § **d. samsık** aptal, budala.

DİRİJYOR *a.* orkestra şefi: **orkestriñ d.-i** orkestra şefi.

DİRİJYORLIK *a.* orkestra şefliği: **konservatoriyanıñ d. bölümi** konservatuarın orkestra şefliği bölümü.

DİRİLİGİNE (**di:riligine**) *bel.* diri diri: **d. tut-** canlı olarak tutmak; **d. agramı** (bir hayvanın) canlı olarak ağırlığı.

DİRİLİK (**di:rilik**) *a.* 1. sağ olmaklık, hayatta olmaklık; canlılık; 2. *mec.* hayat, yaşam, can: **d. çeşmesi** abıhayat pınarı; **Aynam, sen meniñ d.-im!** Ayna'm, sen benim hayatım!

DİRİLİŞ (**di:riliş**) *a.* diriliş.

DİSK *a.* disk: *sp.* **zıñılyan d.** atış diski; *tek.* **d. şekilli** bıçgı disk biçiminde testere.

DİSKRİMİNATSİYA *a.* ayırım: **cıns d.-sı** ırk ayırımı.

DİSKRİMİNİRLE- *eyl.* ayırıma tabi tutmak: **hukuk taydan d.-** hukuk bakımından ayırıma tabi tutmak.

DİSKUSSİON *a.* tartışma: **d. makala** tartışma yazısı.

DİSPANSER *a.* dispanser: **inçekesel d.-i** verem dispanseri.

DİSPETÇER *a.* hareket memuru: **stantsiya d.-i** istasyon hareket memuru.

DİSPUT *a.* tartışma: **edebi d.** edebiyat tartışması.
DİSSERTATSİYA *a.* tez: **d. gora-** tez savunmak.
DİSTİLLİRLE- *eyl.* imbikten çekmek, damıtmak.
DİŞ (di:ş) *a.* 1. diş: **alın d.-ler** ön dişler; **azı d.-ler** azı dişleri; **d. çişi** diş şişi, diş apsesi; **d. agırısı** diş ağrısı; **d.-iñ deşigi** diş oyuğu; **d. çotgası** diş fırçası; **d. becer-** dişi tedavi etmek; **d. saldır-** diş takdırmak; **d. sogur-** diş çekmek; **d. çıkar-/yar-** diş çıkarmak; **d.-iñi gamaşdır-** dişini kamaştırmak; **d.-iñi gıs-** a. dişlerini sıkmak; b. *mec.* sesini çıkarmamak, ağzını açmamak; **d.-iñi sogurt-** dişini çektirmek; **d.-iñi çal-** a. dişlerini gıcırdatmak; b. *mec.* (birine) diş bilemek; 2. diş, tırtıl (bir aletin ya da makinenin): **bıçgınıñ d.-i** testere dişi; **daragıñ d.-i** tarağın dişi § **d. gıca-** kızmak, sinirlenmek, öfkelenmek; **d.-dırnak bol-** dişini tırnağına takmak, tüm gücü ile çalışmak; **d.-inden dırnagına çenli yaraglan-** tepeden tırnağa silahlanmak; **d.-ini dök-** (birine) çektirmek, acı vermek; **d.-iñi çarhla-** (birine) diş bilemek;.
DİŞARA (di:şa:ra. *s. dilb.* dişlerarası: **d. sesler** dişlerarası sesler.
DİŞDÜYBİ (di:şdüybi) *s. dilb.* dişeti, alveolar: **d. sesler** dişeti sesleri.
DİŞE- (di:şe-) *eyl.* 1. (orakta. diş açmak: 2. (testere) bilemek: **bıçgını d.-** testereyi bilemek.
DİŞEL- (di:şel-) *ed.ç. bk.* **dişe-**: dişleri bilenmek, keskinleştirilmek: **bıçgı govı d.-ipdir** testere iyi bilenmiş.
DİŞEN- (di:şen-) *dön.ç. bk.* **dişe-**.
DİŞEŞ- (di:şeş-) *işt.ç. bk.* **dişe-**.
DİŞET- (di:şet-) *et.ç. bk.* **dişe-**.
DİŞLE- (di:şle-) *eyl.* 1. dişlemek, ısırmak: **dodagıñı d.-** dudağını ısırmak; **diliñi d.-** dilini ısırmak; **sapagıñ ucını d.-** ipliğin ucunu dişleriyle koparmak; 2. ısırmak. ısırıp koparmak, yemek: **çöregi d.-p al-** ekmekten dişleriyle parça koparmak § **hırçıñı d.-** darılmak kızmak, küsmek.
DİŞLEK (di:şlek) *s.* 1. iri dişli, dişleri dışarı çıkık olan; 2. çok ısıran, ısırgan: **d. it** ısırgan köpek.
DİŞLEM (di:şlem) *a.* ısırım, lokma: **bir d. çörek** bir lokma ekmek.
DİŞLEN- (di:şlen-) *dön.ç. bk.* **dişle-**.
DİŞLEŞ- (di:şleş-) *işt.ç. bk.* **dişle-**.
DİŞLEŞDİR- (di:şleşdir-) *sık.ç. bk.* **dişle-**.
DİŞLET- (di:şlet-) *et.ç. bk.* **dişle-**.
DİŞLİ (di:şli) *s.* 1. dişli: **ulı d. adam** iri dişli adam; 2. dişleri olan, tırtıllı: **d. çarh** dişli çark; **kütek d. gural** küt dişli silah.
DİŞSINÇGAR (di:şsınçga:r) *a.* kürdan, diş çöpü.
DİVAN (di:va:n) I *a.* divan, kanape.
DİVAN (di:va:n) II *a. esk.* bir şairin tüm şiirlerini içeren kitap, divan: **Magtımgulınıñ d.-ı** Mahdumkulu divanı.
DİVANA (di:va:na) *a.* 1. dilenci; 2. *mec.* divane, kaçık: **d. bol-** aklı başından gitmek, deliye dönmek; **d. et-** deli etmek, delirtmek.
DİVANAÇILIK (di:va:naçılık) *a.* delilik, divanelik.
DİVAR (di:va:r) *a.* 1. duvar: **daşdan d.** taş duvar; **d.-ları agart-** duvarları badana etmek; 2. avlu duvarı: **beyik d.** yüksek duvar; **hovlunıñ daşına d. aylandı** avlunun dışına duvar çevrildi; **suratı d.-dan as-** resmi duvara asmak § **d.-a aydan yalı** sanki duvarla konuşuyormuş gibi; **d. gazeti** duvar gazetesi.
DİY- *eyl.* 1. demek, söylemek: **ol maña hiç zat d.-medi** o bana hiçbir şey demedi; **ol näme d.-yär?** o ne diyor?; **d. bolar** denilebilir; **yerlikli d.-** yerinde söylemek; **d.-ip goyber-** söylemek, anlatmak; 2. adlandırmak: **muña Türk dilinde näme d.-yärler?** buna Türkçede ne derler? ; 3. şart ve dilek kipinde eylemlerle birlikte olasılık, tahmin vb. bildirir: **bu yıl instituta girsem d.-yärin** bu yıl enstitüye girsem diyorum.
DİYDİR- *et.ç. bk.* **diy-**; dedirtmek.
DİYETA *a.* diyet, perhiz: **süyt d.-sı** süt diyeti.
DİYETİKİ *s.* diyetle ilgili: **d. iymit** diyet yemeği.
DİYİL- *ed.ç. bk.* **diy-**; 1. denilmek: **halk arasında şeyle d.-yär** halk arasında şöyle denilir; 2. ad verilmek, adlandırılmak: **muña Türkmen dilinde näme d.-yär?** buna Türkmencede ne denilir?.
DİYİŞ *a.* deyiş, söz: **onuñ d.-i dogrı däl** onun sözleri doğru değil.
DİYİŞ- *işt.ç. bk.* **diy-**.
DİYME *a.* deme, söyleme: **onuñ beyle d.-si dogrı däl onun** böyle demesi doğru değil.
DİYMEK *bağ.* demek, demek ki, o halde: **d., biz yalñışyarıs-da?** demek ki biz yanılıyoruz ha?; **d., siz bize ınanmayarsız-da?** demek ki siz bize inanmıyorsunuz ha?; **d., seniñ yadına düşenok-da?** demek senin aklına hiç gelmedi ha?
DİZEL' *a.* dizel: **d. yangıcı** dizel yakıtı.
DİZENTERİYA *a.tıp* dizanteri: **d. keseli** dizanteri hastalığı; **d. tayacıkları** dizanteri basilleri.
DODAGARA (do:daga:ra) *s. dilb.* dudak, dudaksıl, yuvarlak: **d. çekimliler** dudak ünlüleri, dudaksıl ünlüler, yuvarlak ünlüler.
DODAK (do:dak) *a.* dudak: **aşakı d.** alt dudak; **yokarkı d.** üst dudak; **galıñ d.** iri dudak; **pisse d.** küçük dudak (harf. fıstık dudak); *tıp* **yirik d.** tavşan dudak, yirik dudak; **d.-ını dişle-** dudağını ısırmak; **d.-ıñı degir-** dudağını değdirmek, dudağının ucu ile azıcık tatmak § *dilb.* **d. çekimlileri** dudak ünlüleri, yuvarlak ünlüler.
DODAKLAK (do:daklak) *s.* iri dudaklı.

DODAKLAN- (**do:daklan-**) *eyl. dilb.* yuvarlaklaşmak, dudaksıllaşmak.

DODAKLANDIR- (**do:daklandır-**) *et.ç. bk.* **dodaklan-**; *dilb.* dudak ünlüsü durumuna getirmek, yuvarlaklaştırmak: **çekimlileri d.-** ünlüleri yuvarlaklaştırmak.

DOG- *eyl.* 1. doğmak, yükselmek: **ay entek d.-mandır** ay henüz doğmadı; **gün d.-yar** güneş doğuyor; 2. doğmak, dünyaya gelmek: **bir eneden d.-an çagalar** bir anadan doğan çocuklar; **yañı d.-an çaga** yeni doğan çocuk.

DOGA (**doga:**) *a. din* 1. muska, tılsım: **. d. dakın-** muska takınmak; 2. okuyup üfleme: **d. okaycı** üfürükçü; 3. dua: **d. oka-/sana-** a. okuyup üflemek; b. dua etmek.

DOGAN *a.* 1. kardeş: **ulı d.-lar** büyük kardeşler, ağabeyler; **övey d.** üvey kardeş; **süytdeş d.** süt kardeşi; **ayal d.** kız kardeş; **d. bol-** kardeş olmak; 2. kardeş, birader, dost, ahbap (nazik seslenme).

DOGAN-GARINDAŞ *a.* akrabalar, yakınlar.

DOGANLAŞ- *eyl.* kardeş olmak, kardeş gibi davranmak.

DOGANLIK *s.* 1. kardeş: **d. respublikalar** kardeş cumhuriyetler; 2. kardeşlik: **halklarıñ d. dostlugı** halkların kardeşlik dostluğu; **d. kömegi** kardeşlik yardımı, kardeşçe yardım.

DOGMA *a.* 1. oğul, erkek çocuk: **olarıñ d.-sı boldı** onların bir oğlu oldu; **ulı d.-mız okuvını gutardı** büyük oğlumuz öğrenimini bitirdi.

DOGMA *a.* dogma, nas.

DOGMAT *a.* dogma: **diniñ d.-ı** din dogması.

DOGMATİK *a.* dogmacı.

DOGMATİKİ *s.* dogmatik: **d. pikirler** dogmatik düşünceler.

DOGMATİZM *a.* dogmatizm.

DOGRA- *eyl.* 1. doğramak, küçük parçalar halinde kesmek: **et d.-** et doğramak; **kartoşka d.-** patates doğramak.

DOGRAL- I *eyl.* 1. doğrulmak, düzelmek: **yol d.-dı** yol düzeldi; 2. *mec.* doğruyu söylemek.

DOGRAL- II *ed.ç. bk.* **dogra-**: doğranmak, küçük parçalar halinde kesilmek: **govurmak üçin et d.-** kavurmak için et doğrandı.

DOGRALT- *et.ç. bk.* **dogral- I.**

DOGRAM *a.* parça: **bir d. et** bir parça et; **d.d. et-** parça parça etmek.

DOGRAMÇA *a.* parçacık.

DOGRAN- *dön.ç. bk.* **dogra-**: kendisi için doğramak.

DOGRAŞ- *işt.ç. bk.* **dogra-**.

DOGRAŞDIR- *sık.ç. bk.* **dogra-**.

DOGRAT- *et.ç. bk.* **dogra-**.

DOGRI *s.bel.* 1. doğru, düz: **d. tayak** düz sopa; 2. doğru, düzgün, kurala uygun: **d. gep** doğru söz; **d. hasapla-** doğru hesap etmek ; **meseläniñ d. çözülişi** sorunun doğru çözümü; 3. doğru, dürüst: **d. adam** dürüst insan; **d. sözli adam** doğru sözlü adam § **d. gel-** a. karşılaşmak; b. akla uygun olmak; c. uygun düşmek, uygun olmak: **hakıkı maglumatlara d. gel-** gerçek bilgilere uygun düşmek.

DOGRUÇIL *s.* candan, içten, samimi: **d. bol-** samimi olmak; 2 *bel.* içtenlikle: **d. beyan et-** içtenlikle açıklamak, ifade etmek.

DOGRUDA *il.* üzerine, konuda, hakkında: **bu d.** bunun hakkında; **bu mesele d.** bu sorunla ilgili olarak.

DOGRUDAN *bel.* gerçekten: **d.-da** gerçekten de.

DOGRUDAN-DOGRI *bel.* doğrudan doğruya.

DOGRUGIN (**dogrugı:n**) *bel.* dosdoğru, doğruca, açık açık, açıkça: **d. gepleş-** açık açık konuşmak.

DOGRUL- *ed.ç. bk.* **dogur-**.

DOGRULA- *eyl.* 1. düzeltmek: **simi d.-** teli düzeltmek; 2. doğrultmak, yöneltmek: **nışana d.-p at-** (silahı) hedefe (doğrultup) ateş etmek.

DOGRULAN- *ed.-dön.ç. bk.* **dogrula-**.

DOGRULAT- *et.ç. bk.* **dogrula-**.

DOGRULIK *a.* 1. doğruluk, düzlük: **çızıgıñ d.-ı** çizginin düzlüğü; 2. doğruluk, aslına uygunluk: **tercimäniñ d.-ı** çevirinin doğruluğu; 3. doğruluk, dürüstlük: **ol adam d.-ı bilen tapavutlanyar** o adam doğruluğu ile başkalarından ayırt edilir; 4. haklılık, suçsuzluk: **öz d.-ıñı sübut et-** suçsuz olduğunu tanıtlamak, ispat etmek.

DOGRUSI: d.-nı aydanda gerçeği söylemek gerekirse.

DOGUL- *ed.ç. bk.* **dog-**; **Türkmen şahırı Magtımgulı 1733-nci yılda d.-updır** Türkmen şairi Mahdumkulu 1733 yılında doğmuştur.

DOGUM *a.* yüreklilik, yürek, yiğitlik, cesaret.

DOGUMLAN- *eyl.* yüreklenmek, cesur olmak.

DOGUMLANDIR- *et.ç. bk.* **doğumlan-**; yüreklendirmek, cesaret vermek.

DOGUMLI *s.* yürekli, cesur: **d. yigit** yürekli genç; **d. hereket et-** cesur davranmak.

DOGUMLILIK *a.* yüreklilik, cesaret: **d. görkez-** cesaret göstermek.

DOGUMSIRA- *eyl.* yiğitlik taslamak.

DOGUR- *eyl.* doğurmak, dünyaya getirmek: **ekiz d.-** ikiz doğurmak.

DOGURT- *et.ç. bk.* **dogur-**.

DOGUŞ *a.* 1. doğum, doğuş, dünyaya geliş: **çaganıñ d.-ı** bebeğin doğumu; 2. çıkış, yükseliş: **günüñ d.-ı** güneşin doğuşu.

DOK I *s.* 1. tok: **d. bol-** tok olmak; **çaga d., ol yañıça nahar edindi** çocuk tok, o az önce yemek yedi; 2. dolu, dolgun, sağlam (tahıl, hububat hak.): **d. däne** dolgun tane; 3. koyu (renkler hak.).

DOK II *a. den.* dok: **yüzyän d.** yüzer dok.

DOKA- *eyl.* dokumak: **gızlar halı d.-yar lar** kızlar halı dokuyorlar.

DOKAL- *ed.ç. bk.* **doka-**.

DOKAN- *dön.ç. bk.* **doka-.**
DOKAŞ- *işt.ç. bk.* **doka-.**
DOKAŞDIR- *sık.ç. bk.* **doka-.**
DOKAT- *et.ç. bk.* **doka-.**
DOKÇULIK *a.* gönenç, refah: **d.-da yaşa-** refah içinde yaşamak.
DOKI *a.zool.* mersin balığı: **d.-nıñ gapdal eti** mersin balığının yan eti.
DOKLAD *a.* bildiri, tebliğ: **d. et-** bildiri sunmak; **gızıklı d.** ilginç bildiri.
DOKLADÇI *a.* bildiri sunan, bildiri sahibi.
DOKLUK *a.* 1. tokluk; 2. dolgunluk (tahıl, hububat hak.); 3. koyuluk (renkler hak.).
DOKMA *a.* 1. dokuma tezgahı: **d. doka-** dokumak, halı dokumak; 2. dokuma: **d. fabrigi** dokuma fabrikası.
DOKMAÇI *a.* dokuma ustası, dokumacı.
DOKMAÇILIK *a.* dokumacılık: **d. bilen meşgullan-** dokumacılıkla uğraşmak.
DOKTOR *a.* 1. bilim doktoru: **filologiya ılımlarınıñ d.-ı** filoloji doktoru, dil-edebiyat doktoru; 2. doktor, hekim: **diş d.-ı** diş hekimi.
DOKTORANT *a.* doktora tezi yazan.
DOKTORLIK *a.* 1. doktora, doktorluk: **d. dissertatsiyası** doktora tezi; 2. doktorluk, hekimlik mesleği.
DOKUMA *a. biy.* doku.
DOKUMENT *a.* belge: **tarıhı d.** tarihi belge.
DOKUMENTAL *s.* belgesel: **d. fil'm** belgesel film.
DOKUN- *eyl.* (karnı) doymak.
DOKUZ *s.* dokuz: **d. müñ** dokuz bin § **d.-ı dol-** her şeyi yerinde olmak, eksiği gediği olmamak, refah içinde olmak.
DOKUZINCI *s.* dokuzuncu.
DOL- (do:l-) *eyl.* 1. dolmak: **köçe adamdan d.-dı** sokak insanlarla doldu; **teatrıñ zalı tomaşaçılardan d.-dı** tiyatro salonu seyircilerle doldu; **d.-up daş-** dolup taşmak; 2. bitmek, tamamlanmak: **onuñ yigrimi yaşı d.-dı** o yirmi yaşını bitirdi; 3. yerine gelmek: **plan möhletinden öñ d.-dı** plan süresinden önce yerine geldi/getirildi; 4. dolmak, kaplanmak: **asmanıñ yüzi bulutdan d.-dı** gökyüzü bulutlarla kaplandı; **enesiniñ gözi yaşdan d.-dı** annesinin gözleri yaşla doldu § **d.-an ay** dolunay; **damagı d.-** (gözyaşları) boğazını boğmak; **yüregiñ d.-** öfkelenmek, kızmak.
DOLA- *eyl.* 1. sarmak, dolamak: **yaglıga d.-** mendile sarmak; 2. dürmek, yuvarlamak: **keçäni d.-** keçeyi dürmek; 3. sarmak: **çaganı s.-** bebeği sarıp sarmalamak; 4. döndürmek, çevirmek: **çopan sürini ızına d.-dı** çoban sürüyü geriye çevirdi; **saga d.-** sağa döndürmek § **daşını d.-** gelin olacak kızı giysilerle donatmak.
DOLAG *a.* sarma, ambalaj: **d. kagazı** ambalaj kağıdı.

DOLAK *a.* dolak, ayak sargısı: **ayagıña d. dola-** ayağına dolak dolamak.
DOLAMA *a.* dolma: **kelem d.-sı** lahana dolması; **üzüm yapragınıñ d.-sı** üzüm yaprağı sarması.
DOLAN- *ed.-dön.ç. bk.* **dola-.**
DOLANDIR- *et.ç. bk.* **dolan-.**
DOLANDIRIL- *ed.ç. bk.* **dolandır-; süri oba tarap d.-yar** sürü köye doğru döndürülüyor.
DOLANIŞIK *a.* 1. yaşam, hayat: **d. nähili?** nasıl gidiyor? yaşam nasıl? ; 2. alış-veriş, ticari hayat: **sövda d.-ı** ticari hayat § **ekin d.-ı** nöbetleşe ürün yetiştirme.
DOLAŞ- *işt.ç. bk.* **dola-;** dolaşmak, karışmak, karma karışık: **näme ayaga d.-ıp yörsüñ?** ne diye ayağa dolaşıyorsun?
DOLAŞDIR- *sık.ç. bk.* **dola-.**
DOLDUR- (do:ldur-) *et.ç. bk.* **dol-; 1. bedreni suvdan d.-** kovayı su ile doldurmak; 2. (form vb. gibi şeyleri) doldurmak: **anketanı d.-** soruşturmayı doldurmak; 3. eksiğini tamamlamak, zenginleştirmek: **kitaphananı täze kitaplar bilen d.-** kitaplığı yeni kitaplarla doldurmak; **magazini harıt bilen d.-** mağazayı mal ile doldurmak; 4. yerine getirmek, tamamlamak, ikmal etmek: **artıgı bilen d.-** fazlasiyle yerine getirmek; **pagta planını d.-** pamuk planını tamamlamak; 5. içine mermi koymak: **tüpeñi d.-** tüfeği doldurmak; 6. tamamlamak, bitirmek: **ol yigrimi yaşını d.-dı** o yirmi yaşını doldurdu; 6. mec. artırmak: **seniñ sözleriñ meniñ yüregimi şatlık bilen d.-dı** sözlerin kalbimi sevinçle doldurdu.
DOLDURGIÇ (do:ldurgıç) *a. gr.* tümleç: **göni baglanyan d.** dolaysız tümleç; **göni baglanmayan d.** dolaylı tümleç.
DOLDURGIÇLI (do:ldurgıçlı) *s. gr.* **d. eyerçeñ sözlem** tümleçli bağımlı cümle, tümleçli yan cümle.
DOLDURIL- (do:ldurıl-) *ed.ç. bk.* **doldur-; boş gaplar d.-dı** boş kaplar dolduruldu; **plan möhletinden öñ d.-dı** plan süresinden önce yerine getirildi; **öy ir-iymişden d.-dı** ev yemişlerle doldu.
DOLDURIN- (do:ldurın-) *dön.ç. bk.* **doldur-; çüyşämi suvdan d.-dım** şişemi su ile doldurdum.
DOLDURIŞ- (do:ldurış-) *işt.ç. bk.* **doldur-.**
DOLI (do:lı) *s.* 1. dolu, dolmuş: **meydança adamdan d.** meydan insanla dolu; **öy mıhmandan d.** ev konuklarla dolu; 2. tam, eksiksiz: **d. metrajlı fil'm** tam metrajlı film; **eserleriñ d. yıgındısı** yapıtların tümü, külliyat; **d. häkimiyetlilik** mutlak egemenlik; **d. ıgtıyarlı vekil** tam yetkili vekil; **d. rahatlık** mutlak huzur, mutlak sükunet; 3. içine fişek/mermi konulmuş: **d. ok** savaş mermisi; **d. tüpeñ** dolu tüfek; 4. dolgun, tombul, semiz, şişman: **d. ayal**

tombul kadın; 5. tam anlamiyle, tümden: **d. razılaş-** tam anlaşmak; **d. suratda** tümüyle, tamamiyle § **guvançdan d.** gururla dolu, iftiharla dolu.

DOLI *a.* dolu: **düyn d. gatışıklı yagış yagdı** dün dolu ile karışık yağmur yağdı § **d. yalı yag-** dolu gibi dökülmek.

DOLLAR *a.* dolar.

DOLMAÇ (do:lmaç) *s.* tıknaz, bodur: **d. yigit** tıknaz delikanlı.

DOLUŞ- (do:luş-) *işt.ç. bk.* **dol-**; **hovuz suvdan d.-ıpdır** havuz su ile dolmuş § **akılı d.-** olgunlaşmak, kemale ermek.

DOMİNYON *a.* dominyon, uluslar topluluğuna üye olan ülke: **Angliyanıñ d.-ları** İngiltere'nin dominyonları.

DOMMAR- *eyl. bk.* **dommarıl-**.

DOMMARIL- *ed.ç. bk.eyl.* surat asmak, somurtmak.

DON (do:n) *a.* cüppe, entari, üst giyim: **garma d.** evde dokunmuş kumaştan yarı ipek entari; **gırmızı d.** evde dokunmuş kumaştan erkek cüppesi; **hıva d.-ı** Hive cüppesi § **acal d.-unı gey-** intihar etmek; **d.-ı biçil-** (biri ya da bir şey hakkında. son karar verilmek; **gara d.-lı bol-** suçlu olmak; **gazab d.-unı gey-** çok kahırlanmak.

DONLUK (do:nluk) *s.* cüppelik: **d. mata** cüppelik kumaş.

DOÑ 1. *a.* don, buz :**d.-unı çöz-** a. donmuş şeyi çözmek, buzunu eritmek; b. *mec.* yatıştırmak, teskin etmek 2. *s.* don; donmuş: **d. et** donmuş et; **yer donmuş** toprak.

DOÑ- *eyl.* 1. donmak. buz tutmak: **derya d.-updır** ırmak donmuş; 2. üşümek: **sovukdan yaña mañlayım d.-dı** soğuktan alnım üşüdü; 3. donmak. katılaşmak: **yag d.-updır** yağ donmuş; 4. *mec.* **d.-up gal-** hareketsiz kalmak, donakalmak: **gorkıdan yaña d.-up gal-** korkudan donakalmak.

DOÑAK *a. bk.* **doñ.**

DOÑAKLIK *a.* 1. donmuş topraklar: **Demirgazık polyusda bakı d. bolyar** Kuzey kutbunda toprak sürekli donmuş durumdadır; 2. don, buz, buzla kaplı: **daşarı d.** dışarısı buzla kaplı.

DOÑDUR- *et.ç. bk.* **doñ-**.

DOÑDURIL- *ed.ç. bk.* **doñdur-**.

DOÑÑARADAŞ (doññarada:ş): d. bol- donakalmak.

DOÑUZ *a. zool.* 1. domuz: **d. eti** domuz eti; **d. yagı** domuz yağı; 2. *mec.* aşağılık, pis, alçak (adam): **Saparıñ golundan sıpmarsıñ,** d.! Sefer'in elinden kurtulamazsın, domuz!

DOÑUZDAR (doñuzda:r) a. domuz üreticisi.

DOÑUZDARÇILIK (doñuzda:rçılık) *a.* domuz üreticiliği: d. **sovhozı** domuz üretme çiftliği.

DOÑUZLIK *a. mec.* domuzluk: **d. et-** domuzluk etmek.

DOÑYÜREK *s.* acımasız, insafsız, gaddar.

DOP-DOGRI *s.bel.* 1. dosdoğru: **d. yol** dosdoğru yol; 2. tam, eksiksiz: **d. on manadım bar** tam on liram var.

DOR (do:r) *s.* doru: **d. at** doru at.

DORDEPEL (do:rdepel) *s.* alnı akıtmalı doru at.

DORSAL *s. dilb.* artdamak, artdamaksıl: **d. sesler** artdamak sesleri.

DOS-DOGRI *bk.* **dop-dogrı.**

DOS-DOLI (dosdo:lı) *s.* dopdolu: **bazar ir-iymişden d.** pazar yemişlerle dolu.

DOST (do:st) *a.* 1. dost, arkadaş: **d. bol-** dost olmak; **köne d.-lar** eski dostlar; 2. ahbap, kardeş (seslenme sözü): **d.-um, bir az añrı bar!** kardeşim, biraz öte git!

DOST-YAR (do:stya:r) *a.* eş dost: **ol d.-larını toya çagırdı** o eşini dostunu ziyafete çağırdı.

DOST-YARLIK (do:stya:rlık) *a.* dostluk: **d. gatnaşıgında bol-** dostça ilişkiler içinde olmak.

DOSTLAŞ- (do:stlaş-) *eyl.* dost olmak: **ömürlik d.-** yaşam boyu dost olmak.

DOSTLAŞIK (do:stlaşık) *a.* dostluk: **halkların d.-ı** halkların dostluğu.

DOSTLUK (do:stluk) *a.* dostluk: **d. aç-** dost olmak, ahbap olmak; **d. salamı** dostluk selamı.

DOSTLUKLI (do:stluklı) *bel.* dostça, dostane: **gürrüñ d. geçyärdi** sohbet dostça sürüp gidiyordu.

DOSTPARAZ (do:stparaz) *s.* dostsever, dost canlısı.

DOTSENT *a.* doçent: **universitetiñ d.-i** üniversite doçenti; **d. adını al-** doçent ünvanını almak.

DOTSENTLİK *a.* doçentlik: **d. adı** doçent ünvanı.

DOV *a.* söylenti, şayia: **d. yayra-/düş-** söylenti yayılmak.

DOVAM (dova:m) *a.* 1. devam, sürerlik: **d. et-** sürmek, devam etmek: **sapak kırk bäş minut d. edyär** ders kırk beş dakika sürüyor; **yıgnak danä çenli d. etdi** toplantı sabaha kadar sürdü; **gürrüñi uzak gice d. etdir-** konuşmayı gece geç vakte kadar sürdürmek; 2. devam, arka, geri kalan kısım: **romanıñ d.-ı jurnalıñ indiki sanında** romanın devamı derginin bu sayısında; 3. sıra, süre, zarf: **işiñ d.-ında** iş sırasında, çalışırken; **okuv yılınıñ d.-ında** öğrenim yılı süresince.

DOVAMLI (dova:mlı) *s.* 1. devamlı, sürekli: **d. el çarpışmalar** sürekli alkışlar; *gr.* **d. öten zaman işligi** eylemin sürekli geçmiş zaman biçimi; 2. arkası, gerisi olan.

DOVAMSIZ (dova:msız) *s.* süreksiz, kısa süren: **d. şatlık** süreksiz sevinç, kısa süren sevinç.

DOVAR *a.* koyun, keçi gibi küçük boynuzlu hayvan: **bir süri d.** koyun ya da keçi sürüsü.

DOVARÇILIK *a.* koyun yetiştirimi: **d. sovhozı** koyun çiftliği.

DOVUL *a.* panik: **d. döret-/sal-/turuz-** panik yaratmak; **d. tap-** paniğe kapılmak; **d.-a düş-** paniğe kapılmak.

DOVULÇI *s.* paniğe kapılan, korkak, ürkek.

DOVULLI *s.* panik: **d. hovsala** panik endişesi, panik telaşı.

DOVZAH *a. din.* cehennem: **d. azabı** cehennem azabı; **d.-a düş-** cehenneme düşmek.

DOY- *eyl.* 1. doymak: **d.-yançañ iy-** doyuncaya kadar yemek; 2. *mec.* bıkmak, usanmak: **olar biri-birinden d.-updırlar** onlar birbirlerinden bıktılar; 3. *mec.* zenginleşmek, kar etmek: **d.-up gal-** zenginleşmek.

DOYA *bel.* doyasıya: **d. nahar edin-** doyasıya yemek.

DOYA-GANA (doya-ga:na) *bel.* doyunca, doyasıya: **d.-g. ukıñı al-** uykusunu iyice almak.

DOYAR-DOYMAZ *bel.* biraz, bir parça: **d. iy-** bir parça yemek.

DOYDUR- *et.ç. bk.* **doy-** 1.

DOYGUN *s.* 1. tok; 2. *kim.* doymuş: **d. ergin** doymuş eriyik.

DOYMAZAK *s.* obur, pisboğaz: **d. it** pisboğaz köpek.

DOYRUL- *ed.ç. bk.* **doyur-**.

DOYUN- *dön.ç. bk.* **doy-**.

DOYUNDIR- *et.ç. bk.* **doyun-**.

DOYUR- *et.ç. bk.* **doy-**.

DOZA *a.* doz: **dermanıñ d.-sı** ilacın dozu.

DÖK- *eyl.* 1. dökmek: **bedredäki suvı d.-** kovadaki suyu dökmek; **der d.-** ter dökmek; **gan d.-** kan dök-; **gözyaş d.-** göz yaşı dökmek; 2. dökmek, serpmek, saçmak: **govaçalarıñ düybüne ders d.-** pamuk fidelerinin diplerine gübre saçmak; 3. (su) geçirmek, kaçırmak, sızdırmak, akıtmak: **bu çelek birneme d.-yär** bu fıçı biraz su kaçırıyor; 4. aktarmak, arayıp taramak, yoklamak,: **içerini d.-üp çık-** odayı aktarmak § **abrayını d.-** (birinin) otoritesini, sarsmak, yıkmak; **der d.-** çok çalışmak; **gan d.-** öldürmek; **içiñi d.-** içini dökmek; **yüregiñi d.-** ay.

DÖKÄN-SAÇAN (dökä:n-saça:n) *s.* dökülüp saçılmış, karmakarışık: **d. et-** döküp saçmak, dağıtmak, karmakarışık etmek.

DÖKÄN-SAÇANLIK (dökä:n-saça:nlık) *a.* dökük saçık, darmadağın, karmakarışık: **öyüñ içi d. -dı** evin içi karmakarışıktı.

DÖKÜL- *ed.ç. bk.* **dök-**.

DÖKÜN *a.* 1. gübre: **mineral d.-ler** kimyasal gübreler; **organiki d.-ler** doğal gübreler; 2. çok bol, sebil: **bazarda ir-iymiş d.** pazarda yemişsebilgibi.

DÖKÜNLE- *eyl.* gübrelemek: **topragı d.-** toprağı gübrelemek.

DÖKÜNLEN- *ed.ç. bk.* **dökünle-**.

DÖKÜNLET- *et.ç. bk.* **dökünle-**.

DÖKÜŞ- *işt.ç. bk.* **dök-**.

DÖKÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **dök-**.

DÖL *a. biy.* 1. sperma; aile; 2. döl, yavru: **d. kampaniyası** döl alma kampanyası; 3. *mec.* torunlar, gelecek kuşaklar.

DÖLE *a.* 1. ahır: **sıgır d.-si** sığır ahırı, inek ahırı; 2. ahır bölmesi.

DÖLLE- *eyl.* 1. (koyun ve keçiler) yavrulamak; 2. (kavun, karpuz vb.) meyva vermek.

DÖM- *eyl.* 1. şişmek, kabarmak, irinlenmek, cerahat toplamak; 2. *mec.* içini dökmek, içini boşaltmak.

DÖN- (dö:n-) *eyl.* 1. dönmek, çevrilmek: **beyleki tarapıña dön-** öbür yanına dönmek; 2. dönmek, geri dönmek, avdet etmek: **ızıña d.-** ardına dönmek; 3. dönmek, değişmek: **çöller gülzarlıga d.-di** çöller çiçek bahçesine döndü § **başıña d.-eyin!** yalvarırım, kurbanın olayım! ; **gözüñe d.!** ay.; **buza d.-** buz kesilmek: **yıla d.-** çok uzamak.

DÖNÜK (dö:nük) *s.* hain; dönek: **d.-leri paş et-** hainleri ifşa etmek;.

DÖNÜKÇİLİK (dö:nükçilik) *bk.* **dönüklik**.

DÖNÜKLİK *a.* döneklik, hainlik, ihanet: **d. et-** döneklik etmek, ihanet etmek.

DÖR- (dö:r-) *eyl. bk.* **dörce-**.

DÖRCE- (dö:rce-) *eyl.* 1. kurcalamak, karıştırmak: **dişiñi d.-** dişlerinin arasını temizlemek ; 2. aramak, araştırmak, karıştırmak, yoklamak; 3. *mec.* kurcalamak, rahatsız etmek, rahat huzur vermemek.

DÖRCELE- (dö:rcele-) *sık.ç. bk.* **dörce-**: kurcalamak.

DÖRCELEŞDİR- (dö:rceleşdir-) *sık.ç. bk.* **dörcele-**.

DÖRCEŞ- (dö:rceş-) *işt.ç. bk.* **dörce-**.

DÖRCÜK (dö:rcük): gızıl d. et- a. eşmek, eşelemek; b. ortalığı karmakarışık etmek; **d. et-** ay.

DÖRDEM (dö:rdem) *s.* dördüz: **d. dogur-** dördüz doğurmak.

DÖRDÜLENCİ (dö:rdülenci) *s.* 1. dördüncü; 2. *jeo.* **d. dövür** dördüncü devir.

DÖRDÜNCİ (dö:rdünci) *s.* dördüncü: **d. klasıñ okuvçıları** dördüncü sınıfın öğrencileri.

DÖRDÜR- (dö:rdür-) *et.ç. bk.* **dör-**.

DÖRE- *eyl.* 1. oluşmak, meydana gelmek: **soñkı yıllarda köp sanlı täze dövletler d.-di** son yıllarda çok sayıda yeni devletler oluştu; 2. doğmak: **şu obada d.-p şundı ösen yaşlar** bu köyde doğup burada büyüyen gençler; 3. türemek, birden ortaya çıkmak: **bu mış-mışlar nireden d.-dikä?** bu dedikodular nereden türedi acaba?

DÖREDİCİ *s.* 1. yapıcı: **Kemine satiriki goşguları d.-dir** Kemine satirik şiirleri yapıcıdır; 2. *tıp* doğuran, doğurucu: **kesel d. mikroblar** hastalık yapan mikroplar.

DÖREDİCİLİK *a.* yaratıcılık, yaratma: **halk d.-i** halk yaratıcılığı.

DÖREDİL- *ed.ç. bk.* **döret-**.

DÖRET- *et.ç. bk.* **döre-**; yaratmak: **täze eserler d.-** yeni yapıtlar yaratmak; **halk teatrını d.-** halk tiyatrosunu yaratmak.

DÖRT (dö:rt) *a.s.* 1. dört: **d. aylık çaga** dört aylık çocuk; **d. burçlı** dört köşeli; **d. hepde** dört hafta; **d. sanı adam** dört kişi; **d. yüz orunlık kino-teatr** dört yüz kişilik sinema; **d.-d.-den** dörder dörder; **d.-den biri** dörtte bir.

DÖRTBURÇLUK (dö:rtburçluk) *a. mat.* kare, murabba; **göni burçlı d.** dik dörtgen.

DÖRTGRANLIK (dö:rtgranlık) *a. mat.* dörtgen.

DÖRTLÜK (dö:rtlük) *a.* dört. dört numara, dörtlü: **d. san** dört (rakam olarak); **d. baha** dört not: **tarıhtan d. al-** tarih dersinden dört not almak; **haç d.** (iskambil oyununda. sinek dörtlüsü.

DÖRTYAŞAR (dö:rtya:şar) *s.* dört yaşında: **d. at** dört yaşında at.

DÖRÜL- (dö:rül-) *ed.ç. bk.* **dör-**.

DÖRÜŞ- (dö:rüş-) *işt.ç. bk.* **dör-**.

DÖRÜŞDİR- (dö:rüşdir-) *sık.ç. bk.* **dör-**.

DÖŞ (dö:ş) *a.* 1. göğüs: **d. kletkası** göğüs kafesi; **d.-üñe dak-** göğsüne takmak; **ştanganı d.-üñe göter-** halteri göğsüne kaldırmak; 2. kesilmiş hayvanın göğüs kısmı § **d. ger-** a. göğüs germek; b. övünmek.

DÖŞLEK (dö:şlek) *s.* iri göğüslü: **d. adam** iri göğüslü adam.

DÖV I *a. mit.* 1. dev; 2. mec. pek büyük: **d. yalı** dev gibi § **d. çal-** başına beklenmedik bir felaket gelmek: **saña näme d. çaldı?** ne oldu sana?.

DÖV II *a.* parti: **bir d. küşt oyna-** bir parti satranç oynamak; **d.-i sür-** a. oyunda kazanmak, yenmek; b. talihi yaver gitmek: **soñkı vagtlarda onuñ d.-i süryär** son zamanlarda onun talihi yaver gidiyor.

DÖV- *eyl.* 1. kırmak: **ç a g a çüyşäni dövdi** çocuk şişeyi kırdı; 2. kırmak, kesmek: **gant d.-** şeker kırmak; **çöregi d.-** ekmeği kesmek; 3. doğramak: **et d.-** et doğramak; 4. dövmek; 5. kırmak, bozmak: **maşını d.-** arabayı bozmak.

DÖVÇİ *a.* baş, ebe (çocuk oyunlarında).

DÖVEK *a.* harman; düven: **d. döv-** düven dövmek; **d. vagtı** harman vakti; **d.-e goş-** (at ya da öküzleri) düvene koşmak.

DÖVLEGEN *s.* kolayca kırılan.

DÖVLET I *a.* 1. devlet: **d. bankı** devlet bankası: **d. byujeti** devlet bütçesi; d. **gurluşı** devlet kuruluşu; **d. serhetleri** devlet sınırları.

DÖVLET II *a.* 1. zenginlik: **onuñ d.-i bar** o zengin; d. **tap-** zengin olmak; 2. *mec.* şans, talih, baht: **d. guşı** talih kuşu; **d.-iñ artsın!** şansın bolsun!

DÖVLETARA (dövleta:rab) *s.* devletlerarası.

DÖVLETLİ *s.* 1. zengin; 2. mec. talihli.

DÖVRAN (dövra:n) *a.* mutlu dönem: **d. sür-** mutlu olmak.

DÖVRE *a.* daire, halka: **d. gur-** halka olmak: **d. gurap otur-** halka olup oturmak.

DÖVÜK *s.* 1. kırık: d. **metal bölekleri** kırık madeni parçalar; **çäyneğiñ gulpı d.** çaydanlığın kulpu kırık.

DÖVÜL- *ed.ç. bk.* döv-.

DÖVÜM *a.* dilim: **bir d. çörek** bir dilim ekmek.

DÖVÜM-DİŞLEM (dövüm-di:şlem) *bel.* biraz: **d. iy-** birazcık yemek.

DÖVÜM-DÖVÜM *s.* parça parça: **d. bol-** param parça olmak; **d.-d. et-** parça parça etmek.

DÖVÜN- *dön.ç. bk.* **döv-**; kendisi için bir şey kırmak, kesmek.

DÖVÜNDİ *a.* kırık, kırıntı: **ayna d.-leri** cam kırıntıları.

DÖVÜR *a.* 1. devir, çağ: **daş d.-i** taş devri; **feodalizm d.-i** feodalizm dönemi; 2. dönem, zaman: **garrılık d.-i** yaşlılık dönemi; **yaşlık d.-i** gençlik dönemi; § **o d.-den oba göçdi** çok zaman geçti, köprülerin altından çok sular aktı; **atam d.-ünde** dedem zamanında, çok eskiden.

DÖVÜRDEŞ *s.* çağdaş: **Molla Nepesiñ d.-leri** Molla Nepes'in çağdaşları.

DÖVÜRLEYİN *s.* süreli: **d. neşir** süreli yayın.

DÖVÜŞ- I *işt.ç. bk.* **döv-**.

DÖVÜŞ- II *eyl.* dövüşmek, savaşmak.

DÖZ- *eyl.* 1. kıymak, acımamak, aman vermemek; 2. dayanmak, tahammül etmek: **zuluma d.-** zulme dayanmak.

DÖZ: d. gel- dayanmak, göğüs germek: **ulı kınçılıklara d. gel-** büyük güçlüklere karşı koymak.

DÖZÜM *a.* dayanma, tahammül.

DÖZÜMLİ *s.* 1. dayanıklı, sağlam; 2. canıpek, dayanıklı, mukavim, mütehammil: **kınçılıklara d. bol-** güçlüklere karşı koyabilmek.

DÖZÜMLİLİK *a.* dayanıklılık, tahammül: **d. bilen** tahammül ederek.

DÖZÜMSİZ *s.* dayanıklı olmayan, tahammül edemeyen.

DÖZÜMSİZLİK *a.* 1. dayanamazlık, tahammül edemezlik, karşı koyamazlık ; 2. tahammülsüzlük; 3. acıyıvermek, yufka yüreklilik: **d. et-: d. edip goyber-** yufka yürekli olmak.

DRAMA *a. ed.* dram: **d. teatrı** dram tiyatrosu; **sazlı d.** müzikli dram.

DRAMALAŞDIR- *eyl.* piyes haline getirmek, oyunlaştırmak: **povesti d.-** romanı oyunlaştırmak.

DRAMATİK *s.* dramatik: **d. epizod** dramatik epizot.

DRAMATİKLİK *a.* dramatik olma durumu.

DRAMATURG *a.* oyun yazarı, piyes yazarı.

DRAMKRUJOK *a.* tiyatro derneği: **mekdebiñ d.-ı** okulun tiyatro derneği.

DRAMTEATR *a. bk.* **drama teatrı**.

DRENAJ *a. tek.* drenaj, akaçlama, akıtma: **toprak d.-ı** toprak drenajı; *tıp* **yaranıñ d.-ı** yara drenajı, yara akıtması.

DRENAJLA- *eyl.tek.,tıp* drenaj yapmak, akaçlamak, akıtmak; **şorluk yerleri d.-** tuzlaları akaçlamak.

DROB' *a. mat.* kesir: **d. sanlar** kesir sayılar; **onluk d.** ondalık kesir.

DRUJİNA *a.* müfreze: **söveşceñ d.** savaş müfrezesi; **yangına garşı d.** yangın müfrezesi.

DUB *a.bot.* meşe: **dıkılık d.** mantar meşesi; **d. ceññeli** meşe ormanı; **d. gozası** meşe palamudu.

DUBLET *a.* kopya, ikinci nüsha: **golyazmanıñ d.-i** elyazmasının kopyası.

DUBLİRLE- *eyl. sin.-tiy.-* 1. dublör olmak, yedek oyuncu olmak; 2. filmi başka dile çevirmek: **kinofil'mi d.-** filmi başka dile çevirmek.

DUBLYOR *a. sin., tiy.* yedek oyuncu.

DUÇAR (du:ça:r): d. bol-/gel- uğramak, düşmek, duçar olmak, maruz kalmak: **özgerişe d. bol-** değişmeye uğramak; **kın yagdaya d. bol-** zor duruma düşmek.

DUL (du:l) *a.* (Türkmen çadırında) şerefli yer, güzel köşe.

DUL *s.* dul: **d. ayal** dul kadın; **d. gal-** dul kalmak.

DULA- (du:la-) *eyl.* 1. dolamak, sarmak; 2. *mec.* gömmek, defnetmek: **ölüni d.-** ölüyü gömmek.

DULAN- (du:lan-) *ed.-dön.ç. bk.* **dula-.**

DULAŞ- (du:laş-) *iş.ç. bk.* **dula-.**

DULAT- (du:lat-) *et.ç. bk.* **dula-.**

DULDEGŞİR (du:ldegşi:r) *s.* yan yana oturan, komşu: **d. bolup yaşa-** komşu olarak yaşamak.

DULLUK *a.* dulluk.

DULUK *a.* yanak: **çaganıñ d.-ları gızarıpdır** çocuğun yanakları kızarmış; **d.-ına ur-** yanağına vurmak § **d.-ına çek-** yanağına şamar aşketmek.

DUMAN (duma:n) *a.* 1. sis, pus, duman: **d. tut-** dumanlanmak, buğulanmak; **goyrı d.** yoğun sis; **günortanlar d. sırıldı** öğle vakti sis dağıldı; 2. sisli, bulutlu: **bu gün hovanıñ yüzi d.** bugün hava bulutlu.

DUMANLA-(duma:nla-) *eyl.* 1. sisle kaplanmak, dumanlanmak: **dagların başı d.-pdır** dağların tepelerini sis kaplamış; 2. *mec.* zihni karışmak, kafası karışmak: **meniñ kelläm d.-p dur** benim kafam karışıyor.

DUMANLAN- (duma:nlan-) *dön.ç. bk.* **dumanla-.**

DUMANLAŞ- (duma:nlaş-) *işt.ç. bk.* **dumanla,.**

DUMANLAT- (duma:nlat-) *et.ç. bk.* **dumanla-.**

DUMANLI (duma:nlı) *s.* 1. sisli, bulutlu, dumanlı: **d. hova** sisli hava; 2. *mec.* kapalı, bulanık, muğlak: **d. pikir** bulanık düşünce; 3. *mec.* karışık, belirsiz, müphem.

DUMLI-DUŞ (dumlı-du:ş) *a.* dört taraf, her yan: **d.-dan** dört bir yandan.

DUR- *eyl.* 1. durmak, dikilmek: **äpişgäniñ öñünde d.-** pencere önünde durmak; 2. durmak, bulunmak, olmak: **maşın garajda dur** otomobil garajda duruyor; **vaza stoluñ üstünde dur** vazo masanın üstünde duruyor; 3. durmak, hareketsiz kalmak: **gımıldaman d.-** kımıldamadan durmak; **avtobus duralga yetmen d.-dı** otobüs durağa gelmeden durdu; **ganıñ akması d.-dı** kan akışı durdu; **sagat birden d.-dı** saat birde durdu; 4. olmak, bulunmak: **häkimiyet başında d.-** egemen olmak, iktidarda olmak; 5. başlamak, girişmek: **işe d.-** işe başlamak; **yıgnaşmaga d.-** toplanmaya başlamak; 6. **-p ekli** ulaçlardan sonra süreklilik bildiren yardımcı eylem olarak: **diyip d.-** deyip durmak; **seredip d.-** bakıp durmak § **arka d.- birine** arka olmak, arka çıkmak; **sözüñde d.-** sözünde durmak, caymamak.

DURA-BARA *bel.* zamanla, giderek, gitgide, tedricen: **biz d.-ıssa övrenişdik** biz giderek sıcağa alıştık; **keselli d. ganımatlaşıp başladı** hasta günden güne iyileşmeye başladı; **d. iñrik garalyardı** ortalık gittikçe kararıyordu.

DURAL- *eyl.* 1. durulmak: **bulanık suv d.-dı** bulanık su duruldu; 2. *mec.* açılmak, ayılmak, (bilinç) yerine gelmek.

DURALGA *a.* durak, istasyon, iskele: **avtobus d.-sı** otobüs durağı; **gämi d.-sı** iskele; **taksi d.-sı** taksi durağı § **belli d.-sı yok adam** o kararsız adam, ona karar olmaz.

DURALIKLI *s.* çok uzun süreli: **d. pul karz ber-** uzun süreli ödünç para vermek § **çagañız d. bolsun!** çocuğunuz uzun ömürlü olsun!

DURALIŞ- *işt.ç. bk.* **dural-.**

DURALT- *et.ç. bk.* **dural-.**

DURDUGIÇA *bel.* gittikçe: **hova d.** sovayar hava gittikçe soğuyor **samolyot d. yokarı galyar** uçak gittikçe yükseliyor.

DURGUNLI *s.* kalıcı, dayanıklı, sağlam, durağan: **d. boyag** çıkmaz boya; **d. hova** değişmez hava.

DURGUNLIK *a.* durgunluk: **işlerdäki d.** işlerdeki durgunluk.

DURGUŞ- *eyl.* 1. geçkin yaşa, ileri yaşa erişmek; 2. dinlendirilmek: **d.-an şerap** dinlendirilmiş şarap.

DURI *s.* 1. duru, temiz, saydam: **d. suv** temiz su; **ayna yalı d.** cam gibi saydam; 2. açık, bulutsuz: **d. asınan** açık gökyüzü; **d. hova** açık hava; 3. açık, belirli: **d. pikir** açık fikir.

DURK *a.* 1. biçim, şekil, görünüş: **bir zadıñ d.-unı üyget-** bir şeyin biçimini değiştirmek, şeklini bozmak; 2. sağlamlık, dayanıklılık: **bu matanıñ d.-ı yok** bu kumaş sağlam değil.

DURKLI *s.* sağlam, dayanıklı: **d. mata** dayanıklı kumaş.

DURLA- *et.ç. bk.* **durla-.**

DURLA- *eyl.* 1. temizlemek, arıtmak: **bulanık suvı d.-** bulanık suyu arıtmak; 2. yıkamak, çalkamak: **geyimleri d.-** çamaşırları yıkamak; 3. *mec.* sağduyulu, akıllı, akıllıca konuşmak, makul olmak: **olhäzir d.-pdır** o artık akıllıca konuşuyor § **reñkini d.-** a. olgunlaşmak, pişmek (meyvalar hak.); b. kendine çeki düzen vermek, düzelmek, iyileşmek, sağalmak.

DURLAN- *ed.-dön.ç. bk.* **durla-**; 1. temizlenmek, arınmak; 2. (buluttan, tozdan dumandan) temizlenmek, açılmak: **gögüñ yüzi d.-dı** hava açıldı.

DURLAŞ- *işt.ç. bk.* **durla-.**

DURMUŞ *a.* 1. yaşam, hayat: **d. derecesi** yaşam düzeyi; **şatlıklı d.** mutlu yaşam; **d.-ıñı oñat geçir-** iyi bir yaşam sürmek; 2. yaşayış, hayat: **d. şertleri** yaşam şartları, hayat şartları; **halkıñ d.-ı** halkın yaşayışı; **oba d.-ı** köy yaşamı § **d. gören adam** deneyimli adam; **d. gur-** evlenmek (erkek için); **d.-a çık-** evlenmek (kızlar için); **d.-a çıkar-** kocaya vermek, evlendirmek.

DURMUŞI (**durmuşı:**) *s.* yaşamla ilgili, hayati: **bu hekayanıñ teması d.-dır** bu öykünün konusu yaşamla ilgilidir.

DURNA *a. zool.* turna: **d.-lar sürüsi** turna sürüsü § **d.-ñ gözi yalı** duru, saydam, berrak, şeffaf: **d.-ñ gözi yalı suv** çok berrak su.

DURNUKLI *s.* 1. dayanıklı, sabit, sağlam, kalıcı: **d. gaz** kalıcı gaz; **d. reñk** sabit boya; **d. häsiyet** değişmez karakter; **d. valyuta** sağlam para, yabancı para, döviz; 2. *gr.* kalıplaşmış, klişe: **d. söz düzümi** kalıplaşmış söz öbeği.

DURNUKSIZ *s.* değişen, sabit olmayan, kararsız: **d. adam** kararsız insan.

DURŞUNA *bel.* tümüyle, baştan aşağıya: **köynek d. öl bolupdır** gömlek tümüyle ıslanmış; **ol d. palçık** o tepeden tırnağa çamur içinde.

DURULIK *a.* 1. duruluk, berraklık: **suvuñ d.-ı** suyun berraklığı; 2. *mec.* açıklık: **akılıñ d.-ı** zihin açıklığı.

DURUM *bk.* **durk**.

DURUMLI *s.* 1. sağlam, dayanıklı: **d. mata** sağlam kumaş; 2. *mec.* kendine hakim, ağırbaşlı, ölçülü: **d. adam** ağırbaşlı adam.

DURUMLILIK *a.* 1. dayanıklılık, sağlamlık; 2. *mec.* kendine hakim olma, ağırbaşlılık: **d. bilen** kendini tutarak.

DURUMSIZ *s.* 1. dayanıksız, çürük: **d. mata** çürük kumaş; 2. *mec.* kendine hakim olamayan.

DURUMSIZLIK *a.* 1. dayanıksızlık, çürüklük; 2. *mec.* kendine hakim olamama, kendini tutamama: **garrı ene d. edip agladı** yaşlı ana kendini tutamayıp ağladı.

DURUŞ- *işt.ç. bk.* **dur-**.

DURUZ- *et.ç. bk.* **dur-**; 1. durdurmak: **avtobusı d.-** otobüsü durdurmak; **motorı d.-** motoru durdurmak; **otlını d.-** treni durdurmak; **stanogı d.-** tezgahı durdurmak; 2. koymak, yerleştirmek, dikmek: **dik d.-** dikmek, dikine yerleştirmek; **hatara d.-** sıraya sokmak.

DURUZIL- *ed.ç. bk.* **duruz-**; **nızama d.-** düzene sokulmak, sıraya sokulmak: **okuvçılar nızama d.-dı** öğrenciler sıraya sokuldu.

DURUZIŞ- *işt.ç. bk.* **duruz-**.

DUŞ (**du:ş**) **I** *s.* 1. yakın, civar, denk, yaşıt, akran: **ol biz d. bar** o hemen hemen bizimle yaşıttır; **ol seniñ d.-larındakı adam** o hemen hemen seninle yaşıt; hemen; 2. *ilgeç görevinde:* **d.-una** yakınına; **d.-unda** yakınında; **d.-undan** yakınından.

DUŞ (**du:ş**) **II**: **d. bol-** (belaya) çatınak, (felakete) uğramak; **d. gel-** karşılaşmak, rastgelmek; **köçede d. gel-** sokakta rasgelmek, sokakta rastlamak; **söyşenleri d. et-** sevişenleri buluşturmak.

DUŞ- (**du:ş-**) *eyl.* karşılaşmak, rastgelmek: **köçede d.-** sokakta rastgelmek; **yoldaşıña d.-** yoldaşına rastlamak; 2. *mec.* uğramak, duçar olmak: **belabetere d.-** felakete uğramak.

DUŞAK *a.* köstek.

DUŞAKLA- *eyl.* köstekleınek, köstek vurmak: **ayagını d.-** ayağını kösteklemek; **düyäni d.-** deveyi kösteklemek.

DUŞAKLAN- *ed.ç. bk.* **duşakla-**.

DUŞAKLAŞ- *işt.ç. bk.* **duşakla-**.

DUŞAKLAŞDIR- *sık.ç. bk.* **duşakla-**.

DUŞAKLAT- *et.ç. bk.* **duşakla-**.

DUŞAKLI *s.* köstekli, kösteklenmiş: **d. düyeler** köstekli develer.

DUŞDAŞ (**du:şdaş**) *s.* 1. yaşıt, akran: **d. coralar** yaşıt kadınlar; **ikimiz d.** biz ikimiz yaşıtız; 2. karşıt, zıt.

DUŞENBE (**du:şenbe**) *a.* pazartesi: **d. güni** pazartesi günü.

DUŞLI (**du:şlı**) *s.* yaşıt, akran: **ol men d. adam** o benim yaşında adam.

DUŞMA-DUŞ (**du:şma-du:ş**) *bel.* **d.gel-** karşı karşıya gelmek.

DUŞMAN (**duşma:n**) *a.* düşman: **d. artilleriyası** düşman topçusu; **hovplı d.** korkulu düşman; **d. goşunu** düşman ordusu; **d. bol-** düşman olmak.

DUŞMANÇILIK *a.* düşmanlık: **d. et-** düşmanlık etmek.

DUŞMANÇILIKLI (**duşma:nçılıklı**) *bel.* düşmanca: **d. gatnaşık** düşmanca ilişki.

DUŞUR- (**du:şur-**) *et.ç. bk.* **duş-**.

DUŞUŞ- (**du:şuş-**) *işt.ç. bk.* **duş-**; **tötänden d.-** rastgele karşılaşmak.

DUŞUŞDIR- (**du:şuşdır-**) *et.ç. bk.* **duşuş-**.

DUŞUŞIK (**du:şuşık**) *a.* 1. rastlantı; tesadüf: **d. yeri** rastlantı yeri; **d. gura-** buluşma düzenlemek.

DUTAR (**du:ta:r**) *a.* dutar, iki telli Türkmen sazı: **d. çal-** dutar çalmak; **d.-ıñ tarları** dutarın telleri.

DUV- *il.* (pekiştirme): **d.-ak** bembeyaz; **d.-dagın** darmadağın.

DUY- *eyl.* 1. duymak, hissetmek: **agırı d.-** ağrı hissetmek; **onuñ teni zat d.-anok** onun vücudu hiçbir şey hissetmiyor; 2. sezmek, önceden bilmek: **it bir zad-a d.-yar** köpek bir şeyler seziyor; **öñünden d.-** önceden hissetmek; **sırını d.-** sırrını hissetmek.

DUYDANSIZ (**duyda:nsız**) *bel.* ani, ansız: **d. berlen sorag** ansızın sorulan soru; **d. çoz-** birdenbire saldırmak; **çıra d. öçüp duruberdi** ışık birdenbire sönüverdi.

DUYDUR- *et.ç. bk.* **duy-**; **öñünden d.-** önceden hissettirmek; 2. çıtlatınak, ima etmek: **ol bu zatlarıñ**

hemmesini olara d.-dı o bu şeylerin hepsini onlara önceden bildirdi, ima etti.

DUYGI *a.* duygu, his: **şatlık d.-sı** sevinç duygusu; **d. organları** duyu organları; **d.-düşünce** duygu ve düşünce.

DUYGUDAŞ *s.* sempati besleyen.

DUYGUDAŞLIK *a.* sempati: **hemmeler oña d. bildiryärdiler** herkes ona sempatisini bildiriyordu.

DUYGUR *s.* 1. duyarlı, duygun: **d. bol-** duyarlı olmak; 2. iyi huylu: **d. it** iyi huylu köpek.

DUYUL- *ed.ç. bk.* **duy-**.

DUZ (du:z) *a.* 1. tuz: **deñiz d.-ı** deniz tuzu; **d. gatlagı** tuz katmanı; **nahar d.-ı** yemek tuzu; **d.-ı kem nahar** tuzu az yemek; **d.-a yatır-** tuza yatırmak, tuzlamak (salatalık vb. hak.); 2. *mec.* yemek, yiyecek, tuz ekmek: **d. hakı** tuz-ekmek hakkı; **d. ber- a.** tuzlamak; b. *mec.* beslemek, doyurmak; **d. iyiş-** yiyeceği paylaşmak; 3. *mec.* anlam: **onuñ aydyan sözleriniñ d.-ı yok** onun söylediği sözlerin anlamı yok § **d.-ı gaçan** bayağı, adi; *kim.* **d. kislotası** tuz asiti; **yarasına d. sep-** yarasına tuz serpmek, derdini depreştirmek.

DUZ-ÇÖREK (du:z-çörek) *a.* tuz ekmek § **d. iyiş-** dostça ilişkiler içinde olmak; **d. nesibesi gutar-** ölmek.

DUZ-TAGAM (du:z-tagam) *a.* yemek.

DUZAK *a.* tuzak: **d. gur-** tuzak kurmak; **d.-a düş-** tuzağa düşmek; **d.-a sal-/düşür-** tuzağa düşürmek.

DUZDAN (du:zda:n) *a.* tuzluk.

DUZLA- (du:zla-) *eyl.* 1. tuz serpmek; 2. tuzlamak, tuza yatırmak: **kelem d.-** lahana tuzlamak; **kömelek d.-** mantar tuzlamak; 3. *mec.* haşlamak: **sen onı bay d.-dıñ-ov!** sen onu iyi haşladın ha!

DUZLAN- (du:zlan-) *dön.ç. bk.* **duzla-**.

DUZLAŞ- (du:zlaş-) *işt.ç. bk.* **duzla-**.

DUZLAŞDIR- *sık.ç. bk.* **duzla-**.

DUZLAT- (du:zlat-) *et.ç. bk.* **duzla-**.

DUZLI (du:zlı) *s.* 1. tuzlu, tuzu çok: **çorba gatı d. bolupdır** çorba çok tuzlu olmuş; 2. tuzlu, içinde tuz bulunan: **d. suvlı köl** tuzlu göl, tuz gölü; 3. *mec.* acı, kinayeli: **onuñ dili gatı d.** o çok kinayeli konuşur.

DUZLUK (du:zluk) *a.* tuzla, tuz madeni.

DUZLULIK (du:zlulık) *a.* 1. tuzluluk; 2. mec. acılık, kinayelilik.

DUZSUZ (du:zsuz) *s.* 1. tuzsuz: **d. nahar** tuzsuz yemek; 2. mec. tatsız, yavan, anlamsız: **d. gepleтatsız tuzsuz konuşmak; d. gürrüñ** tatsız konuşma.

DÜBLE- *eyl.* kabarmak.

DÜBLEŞ- *işt.ç.* bk **düble-**.

DÜKAN (düka:n) *a.* dükkan: **çörek dükkanı** ekmek dükkanı; **gök ekin satılyan d.** manav dükkanı.

DÜKANÇILIK (düka:nçılık) *a.* bakkallık, dükkan işletme.

DÜKÜR-DÜKÜR *bel.* tıkır tıkır.

DÜKÜRDE- *eyl.* tıkırdamak, tıpır tıpır gitmek: **d.-p gelyän atlar** tıkırdayıp gelen atlar.

DÜKÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **dükürde-**: **atlar d.-ip baryardılar** atlar tıkır tıkır gidiyorları.

DÜKÜRDET- *et. ç. bk.* **dükürde-**; **yumruk bilen stolı** d.- masayı yumrukla tıkırdatmak.

DÜKÜRDİ *a.* tıkırtı.

DÜMEV *a.* nezle, soğuk algınlığı, grip: **d.-e garşı derman** nezle ilacı.

DÜMEVLE- *eyl.* soğuk almak, nezle olmak, gripe tutulmak.

DÜMTÜN- *eyl.* uzun zaman çalışmak, çabalamak, kafa yormak, kafa patlatmak: **uzaklı gün d.-ip otur-** bütün gün kafa yormak.

DÜNYÄ (dünyä:) *a.* 1. dünya: **d.-ni gez-** dünyayı gezmek; 2. dünya, alem: **hayvanat d.-si** hayvanlar alemi; **kapitalistik d.** kapitalist dünyası § **d. in-** dünyaya gelmek, doğmak; **d.-den öt-** dünyadan göçmek, ölmek; **d. malı** zenginlik, servet; **d. malını harç et-** çok para harcamak; **d.-den bihabar** dünyadan habersiz, dünyadan bihaber; **d.-den babarlı** olup bitenlerden haberi olan.

DÜNYÄGARAYIŞ (dünyä:garayış) *a.* dünya görüşü: **dialektiki d.** diyalektik dünya görüşü.

DÜÑDER- *eyl.* devirmek, yıkmak, altüst etmek: **bedräni d.-ip goy-** kovayı altüst etmek.

DÜÑDERİL- *ed. ç. bk.* **düñder-**.

DÜÑDERİLİŞ- *işt. ç. bk.* **düñderil-**.

DÜÑDERİŞ- *işt. ç. bk.* **düñder-**.

DÜÑELEK *s.* biçimsiz, endamsız, hantal: **d. adam** hantal adam.

DÜÑK a. 1. çıngırak, çan: **düyäniñ d.-i** devenin çanı; 2. çan sesi § **d. yasa-** hızla kaçıp gitmek, sıvışmak, tüymek.

DÜÑKÜLDE- *eyl.* 1. koşmak, çok hızlı gitmek; 2. gürültü ile patlamak.

DÜÑKÜLDİ *a.* ayak patırtısı, ayak takırtısı: **yöräp baryanlarıñ d.-si eşidilyärdi** yürüyüp gidenlerin ayak patırtıları işitiliyordu.

DÜÑLE *s.* içine çekilmiş, kendi aleminde: **d. adam içine** kapanmış adam.

DÜÑÑÜRDE- *eyl.* çınlamak, çıngırdamak (çıngırak hak.).

DÜR *a.* inci; **yasama d.** yapma inci § **d. saç-** çok güzel konuşmak; **elinden d. dökül-** mahir olmak, eli uz olmak.

DÜRBİ *a.* dürbün: **d. bilen seret-** dürbünle bakmak.

DÜRDÄNE (dürdä:ne) *a.* 1. inci tanesi; 2. *mec.* çok güzel: **d. sözler** harikulade sözler, şaşılası güzellikte sözler.

DÜRLİ *s.* türlü: **d. zatlar** türlü şeyler; **d. pikirler** türlü fikirler; **här d. adamlar** her türlü insan.

DÜRLİ-DÜRLİ *s.* türlü türlü: **d.-garayışlar** türlü türlü görüşler.

DÜRLÜLİK a. çeşitlilik: **köp d.** çok türlülük, çok çeşitlilik.

DÜRRE *a.* kamçı: **d. bilen ur-** kamçı ile vurmak, kamçılamak.

DÜRRELE- *eyl.* kamçılamak.
DÜRS *s.* doğru: **d. pikir** doğru fikir; **d. ayt-** a. doğru konuşmak: **ol d. aydyar** o doğru söylüyor; b. gerçeği söylemek; **d. cogap her-** doğru yanıt vermek § *gr.* **d. yazuv** doğru yazım.
DÜRSE- *eyl.* iyileştirmek, durumunu düzeltmek, kendine çeki düzen vermek: **özüñi d.-** a. kendine çeki düzen vermek; b. kendine gelmek, aklı başına gelmek; **demiñi d.-** kendine gelmek.
DÜRSLÜK *a.* doğruluk: **berilyän cogabıñ d.-i** verilen yanıtın doğruluğu.
DÜRT- *eyl.* 1. dürtmek, sokmak, saplamak, batırmak: **yere d.-** yere batırmak; **bövrüne d.-** böğrüne saplamak; **nayza bilen d.-** birini süngülemek.
DÜRTDÜR- *et. ç. bk.* **dürt-**.
DÜRTEKLE- *eyl. bk.* **dürtgüle-**.
DÜRTER- *eyl.* 1. çıkmak, bitmek (bitkiler ve saçlar hak.): **otlar d.-ip başlapdır** otlar bitmeye başlamış; 2. *mec.* sık sık görünmek, ikide bir meydana çıkmak: **d.-ip dur-** orta yerde dikilip durmak.
DÜRTERİL- *ed. ç. bk.* **dürter-**.
DÜRTERİŞ- *işt. ç. bk.* **dürter-**.
DÜRTGÜLE- *eyl.* 1. dürtmek, sokmak, saplamak; 2. *mec.* kışkırtmak, tahrik etmek; 3. *mec.* sıkıştırmak, dürtelemek.
DÜRTÜK *a.* çiçek izi, pürtük: **onuñ yüzi d.-li** onun yüzü çiçek bozuğu.
DÜRTÜL- *ed. ç. bk.* **dürt-**.
DÜRTÜŞ- *işt. ç. bk.* **dürt-**.
DÜRTÜŞDİR- *sık. ç. bk.* **dürt-**.
DÜŞ- I *eyl.* 1. düşmek; 2. inmek: **agaçdan d.-** ağaçtan inmek; **aşak d.- aşağı inmek; dagdan d.-** dağdan inmek; **merdivan bilen d.-** merdivenle inmek; 3. çarpmak, takılmak: **top tora d.-di** top ağlara düştü; 4. dökülmek: **çaganıñ alın dişleri d.-di** çocuğun ön dişleri döküldü; 5. alçalmak: **deryanıñ suvı aşak d.-üpdir** ırmağın suları alçalmış; 6. gelmek, bastırmak: **bu yıl gış ir d.-di** bu yıl kış erken geldi; **garañkı d.-di** karanlık bastırdı; 7. gelmek, çıkmak, mal olmak: **bu zat oña gımmat d.-di** bu mal ona pahalıya geldi; 8. yararı olmak, bir şey çıkmak: **bu işden hiç zat d.-mez** bu işten hiçbir şey çıkmaz; 9. bulunmak, olmak, düşmek: **keseki yerlere d.-** yabancı diyarlara düşmek; **yesir d.-** tutsak olmak, esir düşmek; **yaramaz yagdaya d.-** kötü duruma düşmek; 10. birine kalmak, birinin görevi olmak: **bu yıgnakda hemme cogapkerçilik siziñ üstüñize d.-yär** bu toplantıda tüm sorumluluk size düşüyor; 11. anlamak: **sen onuñ aydyanlarına d.-yärmiñ?** sen onun dediklerini anlıyor musun?; 12. uymak, yakışmak, gitmek: **bu reñk saña d.-yär** bu renk sana yakışıyor § **ayra/cıda d.-** ayrı düşmek; **ara d.-** karışmak, araya girmek; **elden-ayakdan d.-** kaybolmak; **ele d.-** ele geçmek, yakalanmak; **etden d.-** zayıflamak; **garıp d.-** yoksul düşmek; **howsala d.-** paniğe kapılmak; **pikirine d.-** aklına gelmek; **yola d.-** a. yola düşmek, hareket etmek; b. yoluna girmek; **yürege d.-** bıktırmak, usandırmak, bezdirmek.
DÜŞ- II *eyl.*: **suva d.-** suya girmek, yıkanmak.
DÜŞBİ *s.* anlayışlı, kafalı, zeki, zihni çevik: **d. oglan** zeki çocuk.
DÜŞBÜLİK *a.* anlayışlılık, kavrayışlılık, zeka.
DÜŞE- *eyl.* döşemek, sermek, yaymak: **düşek d.-** yatak sermek; **keçeleri tama d.-** keçeleri odaya döşemek; **köçelere daş d.-** sokaklara taş döşemek.
DÜŞEK *a.* 1. yatak, döşek: **d. yaz-/sal-** yatak yapmak, yatak sermek; 2. hayvanların altına serilen saman: **sıpal d.** saman döşek; **d. at-** altına sermek; **d. düşe-** a. yatak sermek; b. yaymak, döşemek (halı, kilim vb. gibi) § **d.-iñ yumşa-** bir yerde uzun süre kalmak.
DÜŞEKÇE *a.* şilte, minder.
DÜŞEKÇELİK *s.* şiltelik, minderlik: **d. mata** şiltelik kumaş.
DÜŞEL- *ed. ç. bk.* **düşe-**.
DÜŞEL- *ed. ç. bk.* **düşe-**.
DÜŞELGE *a.* 1. durak, dinlenme yeri, çardak: **meydan d.-si** tarla çardağı; 2. iniş, bayır: **dagıñ d.-si** dağ inişi, bayır.
DÜŞEN- *dön. ç. bk.* **düşe-**: **düşek d.-** kendine yatak sermek.
DÜŞET- *et. ç. bk.* **düşe-**.
DÜŞEVÜNT *a.* gelir, kazanç, kar: **hepdelik d.** haftalık gelir; **yıllık d.** yıllık gelir; **d. düşür-** kar elde etmek.
DÜŞEVÜNTLİ *s.* kazançlı, karlı: **d. kär** karlı iş.
DÜŞEVÜNTSİZ *s.* karsız, kazançsız: **d. sövda** karsız ticaret.
DÜŞGÜNÇ: **yürege d.** neşesiz, üzgün, mahzun; **yürege d. adam** can sıkıcı adam.
DÜŞGÜR *s. bk.* **düşbi**; 1. anlayışlı, zeki: **d. oglan** zeki çocuk; 2. yumuşak, esnek, elastiki: § **dile d.** anlayışlı, zeki, zihni çevik.
DÜŞGÜRLİK *a.* 1. *bk.* **düşbülik**; 2. yumuşaklık, esneklik.
DÜŞLE- *eyl.* 1. işe ya da yolculuğa ara vermek, yemek yemek ya da dinlenmek için bir yerde durmak, konaklamak: **kerven deryanıñ kenarında d.-di** kervan ırmağın kıyısında konakladı.
DÜŞLEM *a.* 1. ara, aralık, fasıla, teneffüs: **d. vagtı** ara verme zamanı; 2. mola: **d. et-** mola vermek.
DÜŞNÜK *a.* akıllılık, anlayışlılık, zekilik: **onuñ d.-i yok** o anlayışsız, beyinsiz.
DÜŞNÜKLİ *s.* açık, sarih, vazıh: **d. faktlar** açık gerçekler; **d. tekst** açık metin, anlaşılır metin; **d. yaz-** açık biçimde yazmak.
DÜŞNÜKLİLİK *a.* açıklık, seçiklik, sarahat, vuzuh: **pikiriñ d.-i** fikrin açıklığı.
DÜŞNÜKSİZ *s.* kapalı, belirsiz, okunaksız: **d. hat** okunaksız yazı; **d. geple-** kapalı konuşmak.
DÜŞÜK *s.* yavaş (ses hak.): **d. ses** a. yavaş ses; b. kalın ses, bas.

DÜŞÜM I *a.* uygunluk, elverişlilik: **bu matanıñ köynege d.-i yok** bu kumaş gömlek için uygun değil.

DÜŞÜM II *a. gr.* durum, hal: **baş d.** yalın durum; **çıkış d.** çıkma durumu; **eyelik d.** ilgi durumu; **yeñiş d.-i** yükleme durumu; **d. goşulmaları** durum ekleri; **d. bilen üyget-** adlara durum eklerini eklemek, ad çekimi.

DÜŞÜMLİ *s.* uygun, elverişli: **d. mata** uygun kumaş, **reñk** uygun renk.

DÜŞÜN- I *eyl.* anlamak, kavramak: **sen meniñ sözlerime nädogrı düşünipsiñ** sen benim sözlerimi yanlış anlamışsın.

DÜŞÜN- II *eyl.* yıkanmak, banyo yapmak: **deryada d.-** ırmakta suya girmek; **hammamda d.-** banyoda yıkanmak.

DÜŞÜNCE *a.* 1. düşünce, fikir, görüş: **bir zat hakda d.-ñ bol-** bir şey hakkında düşüncesi olmak; 2. bilgi, malumat: **umumı d.** genel bilgiler; **d.-ñi artdır-** bilgisini artırmak; 3. düşünce, tefekkür: **çuñňur d.** derin düşünce, tefekkür; 4. bilinç, şuur: **sıyasy d.** siyasal bilinç.

DÜŞÜNCELİ *s.* 1. bilgili: **giñ d.** geniş bilgili; 2. bilinçli, şuurlu: **d. adam** bilinçli insan; **d. bol-** a. bilgili olmak; b. bilinçli olmak.

DÜŞÜNCELİLİK. *a.* 1. bilgililik; 2. bilinç: **köpçüliginiñ sıyasy d.-i** halkın siyasal bilinci.

DÜŞÜNDİR- I *et. ç. bk.* **düşün- I: govı d.-** iyi açıklamak.

DÜŞÜNDİR- II *et. ç. bk.* **düşün- II.**

DÜŞÜNDİRİCİ *s.* açıklayıcı, aydınlatıcı, izah edici: **d. tekst** açıklayıcı metin.

DÜŞÜNDİRİL- *ed. ç. bk.* **düşündir-.**

DÜŞÜNDİRİŞ *a.* açıklama, izah: **dogrı d.** doğru açıklama, **nädogrı d.** yanlış açıklama; **d. hatı** açıklama notu; **d. her-** açıklama vermek.

DÜŞÜNDİRİŞLİ s. açıklamalı, izahlı: **Türkmen diliniñ d. sözlügi** Türkmencenin açıklamalı sözlüğü.

DÜŞÜNİL- *ed. ç. bk.* **düşün- I.**

DÜŞÜNİŞ *a. bk.* **düşün- I.**

DÜŞÜNİŞ- *işt. ç. bk.* **düşün- I.**

DÜŞÜNME *a. bk.* **düşün- I: sözüñ manısına nädogrı d.** sözcüğün anlamını yanlış anlama.

DÜŞÜR- I *et. ç. bk.* **düş- I;** 1. indirmek: **düyeden d.-** deveden indirmek; 2. indirmek, boşaltmak: **maşınıñ yüküni d.-** kamyonun yükünü indirmek, kamyonu boşaltmak.

DÜŞÜR- II *et. ç. bk.* **düş- II: çaganı suva d.-** bebeği yıkamak.

DÜŞÜRİL- *ed. ç. bk.* **düşür-.**

DÜŞÜRİN- *dön. ç. bk.* **düşür-.**

DÜŞÜRİŞ- *işt. ç. bk.* **düşür-.**

DÜŞÜRİŞDİR- *sık. ç. bk.* **düşür-.**

DÜŞÜŞ *s.* zeki, akıllı: **d. adam** zeki adam.

DÜŞÜŞ- *işt.ç. bk.* **düş- I: goyunlar dagdan d.-di** koyunlar dağdan indi; **deryanıñ suvı d.-di** ırmağın suyu azaldı.

DÜV- *eyl.* 1. düğümlemek; **berk d.-** sıkıca düğümlemek; **sapagıñ ucunı d.-** ipliğin ucuna düğüm atmak; **yüplügiñ ucunı d.-** ay.; 2. meyva bağlamak: **gavunlar d.-üpdir** kavunlar meyvaya durmuş; 3. sıkmak, sıkıştırmak: **yumruklarıñı d.-** yumruklarını sıkmak § **yürege/gövne d.-** tasarlamak, niyetlenmek.

DÜVME *a.* 1. düğme: **d. dakın-** düğme takmak; 2. kabarcık, habbe (su üzerindeki).

DÜVMELE- *eyl.* (su üzerinde) kabarcıklar oluşmak.

DÜVMELEN- *ed.-dön.ç. bk.* **düvmele-.**

DÜVÜL- *ed.ç. bk.* düv-.

DÜVÜN *a.* 1. düğüm: **berk d.** sıkı düğüm; **çözmesi kın d.** çözmesi zor düğüm; **d. düv-** düğümlemek, düğüm atmak; 2. *mec.* **içinde d. galdır-** psikolojik hastalığa neden olmak.

DÜVÜN- *eyl.* sözü ağzında kalmak, boğazında kalmak.

DÜVÜNÇEK *a.* düğüm, düğümcük: **d.-i çöz-** düğümü çözmek; **d.-i düv-** düğümü atmak.

DÜVÜNDİR- *et.ç. bk.* **düvün-.**

DÜVÜRTİK *a.* kabarcık, tüpürcük: **d. bilen örtül-** kabarcıklarla örtülmek.

DÜVÜRTİKLİ *s.* tüpürcüklü: **d. yüz** kabarcıklı yüz.

DÜVÜŞ- *işt.ç.bk.* **düv-;** sözleşmek, ağız birliği etmek § **dil d.-** sözleşmek, anlaşmak.

DÜVÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **düv -.**

DÜVÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **düvüş-.**

DÜYBE- *eyl.* dibinden koparmak, kökünü koparmak.

DÜYBET- *et.ç. bk.* düybe-.

DÜYBÜNDEN *bel.* 1. temelinden, baştan sona, tümüyle, tamamiyle: **onuñ aydyanları d. nädogrı** onun dedikleri tümüyle yanlış; 2. asla, hiç: **aydyanlarıñı d. düşünmeyärin** dediklerini hiç anlamıyorum.

DÜYE *a. zool.* deve: **bir örküçli d.** bir hörgüçlü deve; **aklı d.** süt devesi; **bogaz d.** gebe deve; **d. yüñi** deve yünü; **garrı d.** yaşlı deve; **gurruk d.** sağılmayan dişi deve; **inen d.** dişi deve.

DÜYEBAŞLIK *a.* deve pelerini.

DÜYEDAR (düyeda:r) *a.* deve yetiştiricisi.

DÜYEDARÇILIK (düyeda:rçılık) *a.* devecilik, deve yetiştiriciliği.

DÜYEKEŞ *a.* deve sürücüsü, deveci.

DÜYN *a.* dün: **d. agşam** dün akşam; **d. ertir** dün sabah.

DÜYN-ÖÑÑİN *bel.* dün ya da önceki gün, bu yakınlarda.

DÜYNE- *eyl.* kutsal sayılan bir yeri ziyaret etmek: **övlüyä d.-** evliyayı ziyaret etmek § **yer d.-** ölmek.

DÜYNKİ *s.* dünkü: **d. gazet** dünkü gzete; **d. yaka** dünkü olay.

DÜYP *a.* 1. dip: **çüyşäniñ d.-i** şişenin dibi; **deñziñ d.-i** denizin dibi; **deryanıñ d.-i** ırmağın dibi; **guyınıñ d.-i** kuyunun dibi; 2. temel: **cayıñ d.-i** binanın temeli; 3. kök: **agacıñ d.-i** ağacın kökü; **d.-i berk diş** kökü sağlam diş; **d.-i bilen gopar-** kökünden sökmek; **d. tut-** a. köklenmek; b. *mec.* yerleşmek: **ol bu yerde d. tutdı** o buraya yerleşti; **ulı d.**

agaç büyük dallı budaklı ağaç; 4. kök, baş: **soganıñ d.-i** soğan başı; 5. güzel köşe, saygın yer (çadırda); 6. *mec.* temel, esas: **d. mesele** temel sorun; **d.-üne yet-** künhüne varmak § **d. derece** *gr.* etken çatı.

DÜYPGÖTER *bel.* 1. *bk.* **düybünden**; 2. temelli: **men saña bu kitabı d. beryärin** ben sana bu kitabı temelli veriyorum.

DÜYPLE- *eyl.* dibini onarmak, diplemek: **ussa bedreni d.-pdir** usta kovanın dibini onarmış.

DÜYPLİ *s.* 1. köklü, kökü olan (bitkiler hak.); 2. dipli, derin: **d. käse** derin fincan; 3. *mec.* esaslı, sağlam, ciddi, adamakıllı: **d. remont** esaslı onarım; **meseläni d. övren-** sorunu iyice incelemek.

DÜYPSİZ *s.* 1. köksüz; 2. dipsiz: **d. bedre** dipsiz kova.

DÜYR- *eyl. bk.* **düyrle-**.

DÜYRLE- *eyl.* 1. dürmek, katlamak: **keçäni d.-** keçeyi dürmek; 2. *mec.* çok yemek: **d.-p iy-** açgözlülükle yemek.

DÜYRLEN- *ed.-dön.ç. bk.* **düyrle-**.

DÜYRLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **düyrle-**.

DÜYRLET- *et.ç. bk.* **düyrle-**.

DÜYRMEK *a.* grup, kalabalık, yığın.

DÜYRMEKLE- *eyl.* mıncıklamak, ezmek (el ile): **d.-p palav iy-** pilavı elle mıncıklayarak yemek.

DÜYRÜK- *eyl.* ezilip büzülmek, derlenip toplanmak, (yaşlılık nedeniyle) buruşmak.

DÜYRÜKDİR- *et. ç. bk.* **düyrük-**.

DÜYRÜM *a.* 1. dürüm, paket, tomar; 2. yığın.

DÜYRÜŞ- *işt.ç. bk.* **düyr-**: **ol maña halı d.-di** o bana halı dürmekte yardım etti.

DÜYŞ a. rüya, düş: **ayılganç d.** korkunç rüya; **d. yalı** rüya gibi; **d.-e gir-** rüyasına girmek; **d. gör-** rüya görmek.

DÜYŞÜRGE- *eyl.* 1. rüya görmek; 2. düşle-, hayal etmek.

DÜYT *a.* is, duman, kurum.

DÜYT- *eyl.* (giysileri) yıpratmak, eskitmek.

DÜYTLE- *eyl.* is çıkarmak: **çıra d.-yär** lamba is çıkarıyor.

DÜZ I *a.* ova, yazı: **d.-de bityän ösümlikler** yazı bitkileri.

DÜZ II *s.* 1. düz, düzgün, pürüzsüz; 2. doğru: **d. git-** doğru gitmek; **d. gidyän köçe** doğru giden sokak; 3. doğru, gerçek: **onuñ aydyanı d.** onun dediği doğru.

DÜZ- *eyl.* 1. dizmek: **moncuk d.-** boncuk dizmek; **çişe et d.-** şişe et dizmek; 2. toplamak, parçaları yerli yerine koymak: **maşını söküp yañadan d.-** makineyi söküp yeniden toplamak; 3. akort etmek: **dutarı d.-** dutarı akort etmek; 4. kurmak: **yigrimi adamdan ıbarat brigada d.-** yirmi kişiden oluşan ekip kurmak.

DÜZDÜR- *et.ç. bk.* **düz-**.

DÜZEDİL- *ed.ç. bk.* **düzet-**.

DÜZEL- *eyl.* 1. bayındır olmak, mamur olmak: **bibat bolan şäherler d.-di** yıkık kentler bayındır oldu; 2. düzelmek, yoluna girmek: **işler d.-meyär** işler düzelmiyor; 3. çözümlenmek: **ol mesele d.-di** o sorun çözümlendi; 4. *mec.* düzelmek, yola gelmek: **ol indi kemsiz d.-di** o şimdi kesin olarak düzeldi.

DÜZELT- *et.ç. bk.* **düzel-**.

DÜZET- *eyl.* 1. iyileştirmek, düzeltmek, ıslah etmek; 2. düzeltmek, yola koymak: **biriniñ işini d.-** birinin işini yolun koymak; 3. düzeltmek, tashih etmek: **okuvçınıñ yalnışlarını d.** öğrencinin yanlışlarını düzeltmek; 4. onarmak, tamir etmek: **guralları d.-** teçhizatı onarmak.

DÜZGÜN *a.* 1. sıra: **d.-e gir-** sıraya girmek; **d.-e sal-** sıraya sokmak, düzene sokmak; 2. düzen, rejim: **d.-i boz-** düzeni bozmak; **d.-i sakla-** düzeni korumak; 3. şart, durum: **harbi d.-inde** savaş şartlarında, savaş durumunda; **yaşayış d.-i** yaşam koşulları, hayat şartları; 4. yapı, sistem: **urugçılık d.-i** aşiret sistemi; 5. *gr.* kural: **goşma sözleriñ yazuv d.-leri** birleşik sözcüklerin yazım kuralları § **d. et-** alışmak, alışkanlık haline getirmek.

DÜZGÜN-NIZAM (düzgünnıza:m) *a.* disiplin: **berk d.** sıkı disiplin; **d.sakla-** disiplini korumak.

DÜZGÜNLEŞ- *eyl.* düzelmek, düzenlenmek, yoluna konmak, tanzim olunmak.

DÜZGÜNLEŞDİR- *et.ç. bk.* **düzgünleş-**; **terminologiyanı d.-** terimleri düzenlemek; **Türkmen dilindäki goşma sözleriñ yazuvını d.-** birleşik sözcüklerin yazımını kurallara bağlamak.

DÜZGÜNLİ *s.* 1. disiplinli: **d. okuvçı** disiplinli öğrenci; 2. namuslu, dürüst: **d. bol-** dürüst olmak; 3. düzgün, düzenli, sistemli, sistematik, kurallı: **şäherara d. gatnav** şehirlerarası düzenli ulaşım.

DÜZGÜNNAMA (düzgünna:ma. *a.* 1. tüzük, nizamname; 2. yasa, yönetmelik: **saylavlar hakında d.** seçim yasası.

DÜZGÜNSİZ *s.* 1. düzensiz; gayrimuntazam: **avtobuslar d. gatnayar** otobüsler düzensiz çalışıyor; 2. sistemsiz, kuralsız.

DÜZGÜNSİZLİK *a.* 1. düzensizlik, kuralsızlık: **yüze çıkan d.-** meydana gelen düzensizlik; 2. düzensizlik, sistemsizlik: **avtobusları ñ gatnavını ñ d.-i** otobüs seferlerinin düzensizliği.

DÜZLE- *eyl.* düzlemek, düzgün duruma getirmek: **köçäni d.-** sokağı düzlemek; **meydanı d.-** tarlayı düzlemek.

DÜZLEN- *ed.ç. bk.* **düzle-**.

DÜZLEŞ- *işt.-dön.ç. bk.* **düzle-**.

DÜZLEŞDİR- *sık.ç. bk.* **düzle-**.

DÜZLÜK *a.* namusluluk, doğruluk,dürüstlük.

DÜZME *a.* yazma, kompozisyon: **d. yaz-** kompozisyon ödevi yazmak.

DÜZMELİ *a. gr.* **d. goşma sözlem** birkaç yalın yan cümleden oluşan birleşik cümle.

DÜZÜCİ *s.* 1. derleyen, düzenleyen, tertip eden: **hrestomatiyanı d.** antolojiyi düzenleyen; 2. kurucu.
DÜZÜL- *ed.ç. bk.* **düz-.**
DÜZÜM a. 1. bileşim. terkip: **bir zadıñ d. bölegi** bir şeyin bileşimindeki ögelerden biri; 2. dizim, dizi: **bir d. çişliklik et** bir dizim şişlik et; **moncuk d.-i** boncuk dizisi.
DÜZÜŞ- *işt.ç. bk.* **düz-.**
DÜZÜŞDİR- *sık.ç. bk.* **düz-.**
DÜZÜV *s.* 1. doğru, düzgün, iyi: **d. geple-/gürle-** doğru ve düzgün konuşmak; 2. sağlam, çalışır durumda; **d. maşın** sağlam makine.
DÜZÜVLİ *s.* 1. düzgün, tertipli: **d. otur-** düzgün oturmak; 2. önemli, işe yarar, iyi: **ondan d. gep eşitmersiñ** ondan işe yarar bir söz işitemezsin; **yıgnakda ol d. zat aytmadı** toplantıda o önemli bir şey söylemedi.

Ä

ÄBER- *eyl.* 1.bir şeyi birine vermek, alıp vermek: **maña şol stoluñ üstündägi kitabı e.-iñ !** bana şu masanın üstündeki kitabı verin !; 2.bir şeyi biri için alıp vermek, satın alıp vermek.
ÄBERİŞ- *işt. ç. bk.* **äber-.**
ÄBERT- *et. ç. bk.* **äber-.**
ÄBİRSİZ (ä:birsiz) *s. bk.* **ägirt.**
ÄDİK (ä:dik) *a.* çizme: **gayış ä.** deri çizme; **rezin** ä lastik çizme.
ÄDİKÇİ (ä:dikçi) *a.* çizmeci, ayakkabı.
ÄDİKÇİLİK (ä:dikçilik) *a.* çizmecilik, ayakkabıcılık.
ÄDİL- (ä:dil-) *ed. ç. bk.* **ät-.**
ÄDİM (ä:dim) *a.* 1.adım; 2. hareket, iş § **ä. ur-** hareket etmek, yürümek; **bir ä.** bir adım, çok yakın; **her ä.-de** her yerde, her zaman; **ä. çaltlandır-** süratini artırmak, adımlarını hızlandırmak; **aygıtlı ä.** kesin adım; **ilkinci ä.-ler** ilk adımlar.
ÄDİMLÄBER- (ä:dimlä:ber-) *eyl.* 1.adımlayıvermek, yürümek, adımlamak; 2.adımla ölçmek; 3.*mec.* hareket etmek, ilerlemek.
ÄDİMLE- (ä:dimle-) *eyl.* 1.adım atmak, adımlamak, yürümek: **giñ ä.-p baryardı** büyük adımlarla yürüyordu.
ÄDİMLEN- (ä:dimlen-) *ed.-dön. ç. bk.* **ädimle-.**
ÄDİMLEŞ- (ä:dimleş-) *işt. ç. bk.* **ädimle-.**
ÄDİMLET- (ä:dimlet-) *et. ç. bk.* **ädimle-.**
ÄDİMLİK (ä:dimlik) *s.* adımlık, bir adım ölçüsünde.
ÄDİMME-ÄDİM (ä:dimme-ä:dim) *bel.* adım adım, peşi peşine, sürekli.
ÄGÄ (ä:gä:) *s.* uyanık, ihtiyatlı.
ÄGÄLİK (ä:gä:lik) *a.* ihtiyat, uyanıklılık: **ä.-i elden berme!** ihtiyatı elden bırakma.
ÄGİN- (ä:gin-) *eyl.* 1. durakla-mak; 2.vakit kaybetmek, gecik-mek: **yagday ä.-män hereket etmegi talap edyär** durum vakit kaybetmeden hareket etmeyi gerektiriyor.
ÄGİNÇ (ä:ginç) *a.* duraklama, gecikme.
ÄGİRT (ä:girt) *s.* çok büyük, çok fazla, muazzam: **ä. bina** muazzam bina; **ä. ulı** çok büyük.
ÄGİRT- (ä:girt-) *et. ç. bk.* **ägir-.**
ÄH *ünl.* onaylamayı ya da korkuyu anlatan ünlem.
ÄHDİYALAN (ä:hdiyalan) *s.* yalancı, düzenbaz, hilekar.
ÄHDİYALANLIK (ä:hdiyalanlık) *a.* yalancılık, düzenbazlık, hilekarlık.
ÄHEÑ *a.* 1.melodi; 2.uyum; 3. konuşmadaki tonlama: **sıpayı ä.-de geple-** güzel tonlamayla konuşmak.
ÄHEÑDEŞ *a.* 1.uyumlu; 2.aynı tonda olan.
ÄHEY *ünl.* hey !
ÄHLİ *ad.* herbiri, hepsi, bütün: **Türkmenistanıñ ä. grajdan-larına öz ene dilini ulanmak hukugı berilyär** Türkmenis-tan'ın bütün vatandaşlarına kendi ana dillerini kullanma hakkı verilir; **yıgnaga okuvçılarıñ ä.-si**

geldi toplantıya öğrencilerin hepsi geldi.

ÄHLİHALK *s.* milli, kamusal, ulusal.

ÄHLUMUMI (ählumı:mı) *s.* umumi, genel: **parahatçılık ugrundakı ä. hereketi** barış uğrundaki genel hareket.

ÄHMİYET *a.* önem, ehemmiyet: **gazetlerde latın elipbiyiniñ ä.-i hakında makalalar çap edilyär** gazetelerde, Latin alfabesinin önemi hakkında makaleler yayımlanır; **tarıhı ä.** tarihsel önem; **munuñ ulı ä.-i bar** bunun büyük önemi var.

ÄHMİYETLİ *s.* ehemmiyetli, önemli: **ä. yumuş** önemli iş, **ä. delil** önemli kanıt.

ÄHMİYETSİZ *s.* ehemmiyetsiz, önemsiz **ä. zat** önemsiz, şey.

ÄHT *a.* ahit, söz, yemin § **ä.-inde dur-** sözünde durmak § **ä.-iñi boz-** sözünde durmamak.

ÄHTİBAR (ähtiba:r) *a. s.* güvenilir, emniyetli, güvenli: **ä. adam** güvenilir insan; **ä. çeşmelerden alınan maglumatlar** güvenilir çevrelerden alınan bilgiler.

ÄHTİBARLI (ähtiba:rlı) *s.* güvenilir, emin.

ÄHTİBARLILIK (ähtiba:rlılık) *a.* güvenilirlik, eminlik.

ÄHTİBARSIZ *s.* güvensiz, emniyetsiz.

ÄHTİBARSIZLIK (ähtiba:rsızlık) *a.* güvensizlik, emniyetsizlik.

ÄHTİMAL (ähtima:l) *a.* ihtimal, belki, mümkün, olasılık.

ÄHTİPEYMAN (ähtipeyma:n) *a. bk.* **äht.**

ÄHTLE- *eyl.* 1.karşılıklı söz vermek; 2.birlikte yemin etmek.

ÄHTNAMA (ähtna:ma) *a.* sözleşme, antlaşma § **ä. baglaş-** anlaşma yapmak.

ÄK (ä:k) *a.* giysiyi genişletmek için eklenen parça, ek.

ÄKEL- *eyl.* getirmek, alıp gelmek: **çagaları yanında ä.-** çocukları yanında getirmek.

ÄKİDİL- *ed. ç. bk.* **äkit-.**

ÄKİDİŞ- *işt. ç. bk.* **äkit-.**

ÄKİT- *eyl.* götürmek: **çagaları kinoya ä.-** çocukları sinemaya götürmek.

ÄKİTDİR- *et. ç. bk.* **äkit-.**

ÄKLE- (ä:kle-) *eyl.* giysiye ek koymak, giysiyi genişletmek.

ÄKLEN- (ü:klen-) *ed. ç. bk.* **äkle-.**

ÄLEM (ä:lem) I *a.* 1.alem, cihan: **ılım ä.-i** bilim dünyası; **fizika dünyädäki ve tutuş älemdäki protseslerin gidişini dolandıran has umumı tebigat kanunları bilen bizi tanış edyär** fizik, dünyadaki ve bütün alemdeki süreçlerin gidişini yönlendiren çok genel doğa yasaları ile bizi tanıştırır; 2.yeryüzü § **ä.-e in-** dünyaya gelmek, doğmak; **ä.-i giñe-** dertten, tasadan kurtulmak; **ä.-i daral-** dertlenmek, tasalanmak.

ÄLEM-CAHAN(ä:lem-caha:n) *a.* dünya, alem, cihan.

ÄLEMGOŞAR (ä:lemgoşar) *a.* gökkuşağı: **yagışdan soñ ä. peyda boldı** yağmurdan sonra gökkuşağı ortaya çıktı.

ÄM-SÄM (ä:m-sä:m): ä.bol-: şaşmak, şaşkına dönmek, şaşırmak.

ÄMERT (ä:mert) *s.* beceriksiz, eli hiçbir şeye yakışmayan.

ÄÑ (ä:ñ) *a. anat.* alt çene kemiği.

ÄÑEDİL- (ä:ñedil-) *ed. ç. bk.* **änet-.**

ÄÑEDİŞ- (ä:ñediş-) *işt. ç. bk.* **äñet-.**

ÄÑET- (ä:ñet-) *eyl.* 1.bakmak: **töveregiñe ä.-** etrafına bakınmak; 2.gözkulak olmak: **çagalara ä.-di** çocuklara baktı; 3.incelemek, gözden geçirmek; 4.bir tarafa bakıp durmak.

ÄÑETDİR- (ä:ñetdir-) *et. ç. bk.* **äñet-.**

ÄP-DÄP (ä:p-dä:p) *a.* gelenek görenek: **her yeriñ öz ä.-i bar** her yerin kendi örf adeti var.

ÄPET (ä:pet) *a.* 1. *a. s.* çok büyük: **ä. çınar** ulu çınar; 2.afet: **ä. ulı** çok büyük.

ÄPET-ÄPET (ä:pet-ä:pet) *s.* koca koca, büyük büyük.

ÄPİŞGE *a.* pencere: **üç ä.-li otag** iki pencereli oda.

ÄR (ä:r) *a.* 1.er, koca; 2. *mec.* mert, er: **ä-e güftar gerek, gözele sammat** ere söz gerek, güzele yükseklik, § **ä. -ayal bol-** evlenmek, § **ä.-e çık-** evlenmek (kadın).

ÄRLERÇE (ä:rlerçe) *bel.* erkekçe.

ÄRLİK (ä:rlik) *a.* 1.erkeklik; 2.*mec.* erkeklik, mertlik.

ÄSGER- (ä:sger-) *eyl.* hesaba katmak, dikkate almak: **ol hiç kimi äsgermeyär** o hiç kimseyi dikkate almıyor.

ÄSGERİL- (ä:sgeril-) *ed. ç. bk.* **äsger-.**

ÄŞGÄR (ä:şgä:r) *s.* açık, aşikar.

ÄŞGÄRLİK (ä:şgä:rlik) *a.* açıklık, aşikarlık.

ÄT (ä:t): ä. bol-/gal- *eyl.* hayal kırıklığına uğramak, aldanmak.

ÄT- (ä:t-) *bk.* **ädimle-.**

ÄTDİR- (ä:tdir-) *et. ç. bk.* **ät-.**

ÄTİŞGİR (ä:tişgi:r) *a.* maşa.

ÄTİYAÇ (ä:tiya:ç) *a.* ihtiyatlılık, ihtiyat: **ä.-ı elden bermezlik** ihtiyatı elden bırakmama, § **ä. et-** korkmak, çekinmek.

ÄTİYAÇLI (ä:tiya:çlı) *s.* ihtiyatlı: **ä. hereket et-** ihtiyatlı hareket etmek.

ÄTİYAÇLILIK (ä:tiya:çlılık) *a.* ihtiyatlılık.

ÄTİYAÇSIZ (ä:tiya:çsız) *s.* ihtiyatsız, çekinmeyen, korkmayan.

ÄTİYAÇSIZLIK (ä:tiya:tsızlık) *a.* ihtiyatsızlık.

ÄTLE- (ä:tle-) *eyl.* 1.atlamak, adım atmak; 2.*bk.* **ät-**; 3.*mec.* öne gitmek, ilerlemek.

ÄTMER-SÄTMER (ä:tmer-sä:tmer): ä. et- büyük adımlarla yürümek: **ä. edip, maşına tarap yöredi** büyük adımlarla otomobile doğru yürüdü.

ÄV- (ä:v-) *eyl.* acele etmek: **nämä içün ävmeyär ?** niçin acele etmiyor?

ÄVDİR- (ä:vdir-) *et. ç. bk.* **äv-.**

ÄVMEZEK (ä:vmezek) *s.* yavaş, ağır, ağırkanlı, mıymıntı.

ÄVMEZLİK (ä:vmezlik) *a.* yavaşlık, ağırlık, ağırkanlılık, mıymıntılık: **ä. et-** acele etmemek, ağır davranmak.

ÄYNEK (ä:ynek) *a.* gözlük: **ä. dakın-** gözlük takmak.

E

EBEDİ (**ebedi:**) *s. bel.* 1.ebedi, ebediyen: **e. yatda sakla-** ebediyen unutmamak; 2.asla, hiçbir zaman.

EBEDİLEŞDİR- (**ebedi:leşdir-**) *eyl.* ebedileştirmek: **şahırıñ yadigärligini e.-** şairin anısını ebedileştirmek.

EBEDİLİK (**ebedi:lik**) *a.* ebedilik.

EBEK *a. zool.* çulluk.

EBETEY *a.* yol, yöntem, suret, tarz: § **e.-ini tap-** yolunu, çaresini bulmak.

EBONİT *a.* ebonit.

EBŞİR (**ebşi:r**): **e. tut-** sıkı tutmak, sağlam tutmak.

EBT *a.* üst baş, dış görünüş, kılık kıyafet.

ECAP (**eca:p**) *a.* utanma, haya § **e. et-** utanmak.

ECAZA (**eca:za.** *a. esk.* izin.

ECE *a.* 1.anne: **e.-sine köp hekayalar ve şıgırlar okap berdi** annesine çok hikayeler ve şiirler okudu; 2.belli bir yaşa ulaşmış hanımlar için kullanılan saygı sözü: **Bibigözel e. oglından gelen batı Cerene okatdı** Bibigözel hanım oğlundan gelen mektubu Ceren'e okuttu.

ECELİK *a.* analık, üvey anne.

ECİR *a.* acı, ıstırap, azap.

ECİRLİ *s.* azaplı, ıstıraplı.

ECİRSİZ *s.* azapsız, ıstırapsız.

ECİZ (**eci:z**) *s.* aciz: **e. adam** aciz insan.

ECİZLE- (**eci:zle-**) *eyl.* acizleşmek.

ECİZLET- (**eci:zlet-**) *et. ç. bk.* **ecizle-**.

ECİZLİK (**eci:zlik**) *a.* acizlik.

EÇİL- *eyl.* masrafa girmek, açılmak, cömertlik yapmak.

EDA (**eda:**) *a.* 1. görgü, terbiye, nezaket; 2.yardım § **e. her-** yardım etmek, § **e. tap-** yardım bulmak, § **e. gör-** yardım görmek.

EDALI (**eda:h**) *s.* terbiyeli, nazik.

EDARA (**eda:ra.** *a.* idare, daire, büro § **e. et-** idare etmek, yönetmek.

EDEBİ (**edebi:**) *s.* edebi § **e. dil** yazı dili, edebi dil, **e. ugurlar** edebi akımlar.

EDEBİYAT (**edebiya:t**) *a.* edebiyat: **Türkmen diliniñ sözlük sostavına rus dilinden geçen sözler e.-ıñ üstü bilen geçipdirler** Türkmen dilinin söz hazinesine Rus dilinden geçen sözler edebiyat yolu ile geçmiştir; **XX asır Türkmen e.-ı** 20. yüzyıl Türkmen edebiyatı; **Arap ve pars e.-ı ve ılmı onuñ düşüncesini baylaşdıryar** Arap ve Fars edebiyatı ve bilim onun düşüncesini zenginleştirmiştir; **täze e.** yeni edebiyat; **daşarı yurt e.-ı** dış ülke edebiyatı § **çeper e.** artistik edebiyat; **e. mugallımı** edebiyat öğretmeni; **e. krujogı** edebiyat çevresi.

EDEBİYATÇI (**edebiya:tçı**) *a.* edebiyatçı.

EDEHÄT *a.* karakter: **govı h.** sağlam karakter.

EDENLİ *s.* uz, mahir.

EDEP *a.* terbiye, edep: **Serdar e. bilen salam berdi** Serdar edeple selam verdi.

EDEP-EKRAM (**edep-ekra:m**) *a. bk.* **edep**.

EDEPLİ *s.* terbiyeli, edepli: **direktoruñ oglı e.-dir** müdürün oğlu terbiyelidir.

EDEPLİLİK *a.* terbiye, edeplilik.

EDEPSİZ *s.* terbiyesiz, edepsiz.

EDEPSİZLİK *a.* terbiyesizlik, edepsizlik.

EDERMEN *s.* yiğit, kahraman, cesur, cesaretli, gözüpek: **beyik Horezmiñ e. esgerleri bolan biz, bu gün yeñilmez halıpamızıñ şöhratını belende götereliñ** büyük Harezm'in kahraman askerleri olan biz, bu gün yenilmez halifemizin ününü artıralım; **Türkmen vatanınıñ e. goraycıları** Türkmen vatanının cesur koruyucuları.

EDERMENLERÇE *bel.* kahramanca, cesurca: **Türkmenleriñ ataları Ruslara garşı söveşdiler** Türkmenlerin ataları Ruslara karşı kahramanca, savaştılar.

EDERMENLİK *a.* yiğitlik, kahramanlık, cesurluk, cesaret, gözüpeklik: **şahsı mertligi hem-de harbı kadrları terbiyelemekde ve tayyarlamakda bitiren hızmatları üçin, polkovnik Nikolay Stepanoviç Osadçini "Edermenlik" medalı bilen sılaglamalı** kişisel mertliği ve de askeri kadroları eğitmekte ve hazırlamakta gösterdiği hizmetleri için albay Nikolay Stepanoviç Osatçin'i "kahramanlık" madalyası ile kutlamalı, **e.-i için sılagla-** cesareti için kutlamak, tebrik etmek.

EDİL *a.* 1.tıpatıp, aynen, tıpkı; 2.tam § **e. vagtında** tam vaktinde § **e. sagat beşde** tam saat beşte.

EDİL- *ed. ç. bk.* **et-**.

EDİM-GILIM *a.* 1.hareket, hareket tarzı, görgü; 2.mizaç, huy, karakter.

EDİN- *dön. ç. bk.* **et-**.

EFFEKT *a.* etki, tesir: **Türkmen tarıhında Rusların e.-i köp boldı** Türkmen tarihinde Rusların etkisi çok oldu.

EFFEKTİV *s.* etkili, tesirli: **köne sovet respublikalarında işsizlige garşı e. gararlar tapanoklar** eski Sovyet cumhuriyetlerinde işsizliğe karşı etkili çözüm bulamıyorlar.

EFFEKTİVLİ *s.* etkili.

EFİR *a.* 1.*tıp.* eter; 2.*mec.* hava, hava boşluğu.

EG- *eyl.* eğmek: **almanıñ şahasını e.-** elma ağacının dalını eğmek.

EGDİR- *et. ç. bk.* **eg-**.

EGELE: e. bol- bir şeyin etrafına toplanmak, bir şeyi çevrelemek: **oduñ daşında e. bol-** ateşin başında toplanmak.

EGELEN- *ed. ç. bk.* **egele; oglanlar mugallımıñ daşına e.-diler** oğlanlar öğretmenin etrafına toplandılar.

EGER *bağ.* eğer: **e. siz bize gelseñiz, biz hoşal bolardık** eğer siz bize gelseniz memnun olurduk.
EGİK *s.* eğik.
EGİL- *eyl.* eğilmek: **agaçlarıñ şahaları aşaga dogrı e.-yärdi** ağaçların dalları aşağıya doğru eğiliyordu.
EGİLDİR- *et. ç. bk.* **egil-**.
EGİN *a.* 1.sırt, arka: **gara lıbas geyer e. düvmeli/gözelleri bir-birinden övmeli** kara elbise giyer sırt "düğmeli"/ güzelleri birbirinden övmeli; **Gurban at üstünde oturan yerinden egildi-de, garrınıñ e.-ine elini goydı** Gurban at üstünde oturduğu yerden eğilip, yaşlının omzuna elini koydu; **çep e.** sol omuz; 2.giysi, üstbaş.
EGİN-EŞİK *a. bk.* **eginbaş**.
EGİNBAŞ *a.* giysi, üstbaş: **e.-ıñı çıkarma!** üstünübaşını çıkarma!
EGİNDEŞ *s.* 1.aynı boyda: **dostum meniñle e.-dir** arkadaşım benimle aynı boydadır; 2.aynı yaşta; 3.yan yana; 4.*mec.* arkadaş, yoldaş: **ol diñe çagalarını, adamsını söyyän ayal bolman ol Serdar üçin iñ govı hem vepalı e.-di O**, yalnızca çocuklarını, kocasını seven kadın değil, aynı zamanda Serdar için en vefalı arkadaştı.
EGİNLEK *a.* geniş omuzlu, iri yapılı: **e. yigit** iri yapılı genç.
EGİNLİK *a.* geniş omuzluluk, iri yapılılık.
EGİR- *eyl.* 1.eğirmek: **ik bilen yüplük e.** iğ ile iplik eğirmek; 2. *mec.* bir yere, bir şeyin etrafına toplamak, oturtmak: **mıhmanları stoluñ daşına e.-di** misafirleri masanın etrafına oturttu.
EGİRT- *et. ç. bk.* **egir-**.
EGİS- *eyl.* azaltmak, eksiltmek: **sen puluñı e.-diñmi?** sen paranı azalttın mı?
EGİSDİR- *et. ç. bk.* **egis-**.
EGLE- *eyl.* tutmak, geciktirmek, eğlemek: **meni e.-me, sapaga giç galıcam** beni tutma, derse geç kalacağım.
EGLEN- *dön. ç. bk.* **egle-**.
EGLENÇ *a.* gecikme, eğlenme.
EGLENÇLİ *bel.* gecikmeli: **ekzamenler e. başladı** sınavlar gecikmeli başladı.
EGLENÇSİZ *bel.* geç kalmaksızın.
EGLİŞİK *a.* vazgeçme, feragat: **e. et-** vazgeçmek, feragat etmek.
EGOİST *s.* bencil, egoist.
EGOİSTLİK *a.* bencillik, egoizm.
EGOİZM *a.* bencillik, egoizm.
EGREL- *eyl.* 1, eğrilmek: **sim e.-di** tel eğrildi; 2.*mec.* doğru yoldan çıkmak.
EGRELT- *et. ç. bk.* **egrel-**.
EGREM *a.* 1.bir şeyin eğrilen yeri, kıvrım; 2.işleme, nakış.
EGREM-BUGRAM *s.* eğri büğrü: **oba baryan yollar e.** köye giden yollar eğri büğrü.
EGREM-EGREM *s.* kıvrım kıvrım.
EGREMÇE *s.* 1.yılankavi: **e. yodacık** yılankavi patika; 2. *mec.* yüzük.
EGRİ *s.* 1.eğri: **e. çüy** eğri civi; 2.*mec.* doğru hareket etmeyen, sahtekar.

EGRİ-BUGRI *s. bk.* **egrem-bugram.**
EGRİCİ *a.* eğirme işini yapan, eğirici.
EGRİL- *eyl.* 1. eğrilmek; 2.bir yere, bir şeyin etrafına toplanmak.
EGRİLİŞ- *eyl.* bir yere, bir yerin etrafına toplanmak.
EGRİN- *dön. ç. bk.* **egir-**.
EGRİŞ- *işt. ç. bk.* **egir-**.
EGSİK *s.* 1.eksik, boş: **e. çüyşe** boş şişe; 2.az, eksik.
EGSİL- *eyl.* eksilmek, azalmak.
EGŞİT-:yüzüñi e.- yüzünü ekşitmek.
EH *ünl.* ah!: **e.! bugün kino gitmelidim** Tüh! Bu gün sinemaya gidemedim.
EHE *ünl.* "evet" anlamında kullanılan bir ünlemdir.
EK- *eyl.* ekmek: **bugday e.-** buğday ekmek.
EKABIR (eka:bır) *s.* 1.yaşça büyük olan; 2.*mec.* güçlü, sağlam.
EKDİ *s.* evcil, ehli, alışkın: **e. guş** evcil kuş, **e. et-** ehlileştirmek.
EKDİR- *et. ç. bk.* **ek-**.
EKEN *dilb.* imiş.
EKERANÇI (ekera:nçı) *a.* çiftçi, tarımcı.
EKERANÇILIK (ekera:nçılık) *a.* 1. ekim yapılan yerler; 2.tarım: **e. institutı** tarım enstitüsü.
EKEZLEN- *eyl.* cesaretlenmek, yüreklenmek.
EKİL- *ed. ç. bk.* **ek-**: **kolhozçılar ekin e.-cek yerlere ders dökdüler** kolhozcular ekin ekilecek yerlere gübre döktüler.
EKİN *a.* ekin: **e. meydanı** ekin tarlası.
EKİN- *dön. ç. bk.* **ek-**.
EKİN-TİKİN *a.* ekim dikim, tarım işleri.
EKİNÇİ *a.* ekinci, çiftçi.
EKİNÇİLİK *a.* 1.ekincilik, çiftçilik; 2.ekin ekilen yerler: **oglanlar e.-iñ gırasından yörediler** oğlanlar ekili yerlerin kenarından yürüdüler.
EKİNLİK *a.* ekinlik.
EKİPAJ I *a.* fayton, yolcu arabası.
EKİPAJ II *a.* mürettebat, ekip: **gäminiñ e.-ı** gemi mürettebatı.
EKİŞ *a.* ekme, ekiş: **e. vagtı** ekim zamanı, **kolhozcılar e.-i tiz gutarmak üçin çalışyarlar** kolhozcular ekimi çabuk bitirmek için çalışıyorlar.
EKİŞ- *işt. ç. bk.* **ek-**.
EKİZ *s.* ekiz: **e. dogur-** ikiz doğurmak.
EKİZEK *a.* ikizlerden biri.
EKLE- *eyl.* geçindirmek, bakmak: **maşgala e.-** aile geçindirmek.
EKLEKTİK *s.* seçmeci, seçmecilik yanlısı, eklektik.
EKLEKTİZM *a.* seçmecilik, eklektizm.
EKLEN- *eyl.* geçinmek.
EKLENÇ *a.* geçinmek için gerekli olan şeyler.
EKLEŞ- *işt. ç. bk.* **ekle-**.
EKLET- *et. ç. bk.* **ekle-**.
EKRAN *a.* ekran: **televizorıñ e.-ı** televizyon ekranı.
EKRANLAŞDIR- *eyl.* üzerine film çevirmek.
EKSKAVATOR *a.* kazı makinası, kazmaç, ekskavatör.
EKSKURS *a.* göz atma, bakma.
EKSKURSANT *a.* turist.

EKSKURSİYA *a.* gezi: **biz günortan e.-dan dolanıp geldik** biz öğleyin geziden döndük; **men e.-dan yadap gelmegime garamazdan, ertirki sapaklarımı tayınlamaga girişdim** ben geziden yorularak geldiğime bakmadan yarınki derslerimi hazırlamaya başladım; **e. äkit-** geziye götürmek.
EKSKURSİYAÇI *a.* turist.
EKSKURSOVOD *a.* kılavuz, rehber.
EKSPANSİONİST *a. siy.* yayılmacı, yayılma politikası taraftarı.
EKSPANSİONİZM *a. siy.* yayılma politikası.
EKSPANSİV *s.* taşkın.
EKSPANSİYA *a. siy.* yayılmacılık.
EKSPEDİTOR *a.* ınal sevk eden.
EKSPEDİTSİYA *a.* 1.sevkiyat dairesi, gönderme bölümü; 2.gezi grubu.
EKSPERİMENT *a.* 1.deney: **e. şovlı gutardı:** deney başarılı bitti; 2. girişim, teşebbüs,deneme.
EKSPERİMENTAL *s.* deneysel: **e. metod** deneysel yöntem.
EKSPERİMENTATOR *a.* deneyci.
EKSPERT *a.* bilir kişi, uzman, eksper: **sud e.-i** mahkeme bilir kişisi.
EKSPERTİZA *a.* muayene, kontrol, ekspertiz.
EKSPİRATSİYA *a.* nefes çıkarma.
EKSPLUATATOR *a.* sömürücü.
EKSPLUATİRLE- *eyl.* sömürmek.
EKSPLUATİRLEN- *ed. ç. bk.* **ekspluatirle-.**
EKSPLUATİRLET- *et. ç. bk.* **ekspluatirle-.**
EKSPLUATSİYA *a.* sömürü.
EKSPONAT *a.* sergilenmek üzere konulan malzeme.
EKSPONENT *a.* sergiyi düzenleyen.
EKSPONİRLE- *eyl.* sergilemek.
EKSPONİRLEN- *ed. ç. bk.* **eksponirle-.**
EKSPONİRLET- *et. ç. bk.* **eksponirle-.**
EKSPORT *a.* ihraç, ihracat.
EKSPORTER *a.* ihracatçı.
EKSPORTİRLE- *eyl.* ihraç etmek: **harbı sanagat kompaniyaları Gündogar Yevropa yurtlarına yaragı giňden e.-diler** askeri sanayi şirketleri Doğu Avrupa ülkelerine geniş ölçüde silah ihraç ettiler.
EKSPORTİRLEN- *ed. ç. bk.* **eksportirle-.**
EKSPORTİRLET- *et. ç. bk.* **eksportirle-.**
EKSPOZİTSİYA *a.* sergi, sergileme.
EKSPRES *a.* ekspres (tren): **e. bilen git-** ekspresle gitmek.
EKSPRESSİONİZM *a.* 20. yüzyılın başlarında batı Avrupa edebiyatında ve sanatında ortaya çıkan akım, ekspresyonizm.
EKSPRESSİV *s.* taşkın, canlı.
EKSPRESSİYA *a.* taşkınlık, canlılık.

EKSPROMT *a.* hazırlıksız konuşma, hazırlıksız sunulan eser.
EKSPROPRİATOR *a.* müsadere eden.
EKSPROPRİATSİYA *a.* müsadere.
EKSPROPRİİRLE- *eyl.* müsadere etmek.
EKSPROPRİİRLEN- *ed. ç. bk.* **ekspropriirle-.**
EKSPROPRİİRLET- *et. ç. bk.* **ekspropriirle-.**
EKSTAZ *a.* kendinden geçme, vecit.
EKSTERN *a.* gündüzlü, ekstern.
EKSTERNAT *a.* gündüzlü okuyan öğrenci.
EKSTERRİTORİAL *s.* uluslararası hakları, dokunulmazlığı olan.
EKSTERRİTORİALLIK *a.* diplomatların dokunulmazlığı.
EKVATOR *a. coğ.* ekvator.
EKVATORİAL *s.coğ.* ekvatoral.
EKVİVALENT *a.* eş değer, mukabil.
EKZAMEN *a.* sınav: **kın e.** zor sınav; **e. dövri** sınav zamanı; **e. tabşır-/ber-** sınav vermek; **e.-den geç-** sınavdan geçmek; **e.-leri gutar-** sınavları bitirmek.
EKZAMENATOR *a.* sınav yapan öğretmen: **e. klasa geldi** sınav yapacak öğretmen sınıfa geldi.
EKZAMENATSİON *a.* sınav olan.
EKZEMA *a. tıp* ekzema.
EKZEMPLYAR *a.* nüsha, kopya.
EKZOTİK *s.* ekzotik.
EL *a.* el: **Mırat meniň e.-imden tartdı** Mırat benim elimden çekti; **sol e.** sol el; **e. degirmeni** el değirmeni; **e. sagadı** kol saati § **e.-ayagıňı yitir-** kendini kaybetmek § **e.-ayak yalı** her işi yapan, yerine getiren; **el barmazlık** bir işi yapamamak; **e. beriş-** tokalaşmak; **e. ur-** a. kendine ait olmayan bir şeyi almak; b. işe başlamak, işe girişmek; c. sinirlenerek vurmak; **e. çarp-** el çırpmak; **e. e.-e ber** el ele vermek; **el yuv-** her şeyini kaybetmek; **e. yalamazlık** hiçbir şeyden hayır görmeme; **e. yalı** el kadar, avuç içi kadar, küçücük; **e.-den ayakdan düş-** çırpınmak; **e.-den gel-** elinden gelmek; **e.-den gider-** elden çıkarmak; **e.-e al-** a. bir işi, hüneri öğrenmek ; b. dediğini yaptırmak: **e.-e övret-** ehlileştirmek, kendine alıştırmak; **e.-i ağır** işini zorlukla yapan; **e.-i arassa** hak yemeyen, dürüst; **e.-i galam tut-** eli kalem tutmak ; **e.-i köp** yardım edeni çok olma ; **e.-iňden çekilen yalı bol-** hastalıktan kurtulmak, iyileşmek; **e.-ini-ayagını bağla-** elini ayağını bağlamak; **e.-i süycülik** lezzetli yemek pişirme; **e.-i egri** hırsız, eli uzun; **e.-i egrel-** hırsızlık yapmak; **e.-iň ayası yalı** düzgün; **e.-i açıklık** eli açıklık; **e.-iňi yatan çöpe urmazlık** hiçbir şey yapmama; **iki elläp yapış-** dört elle sarılmak; **sag e.** en yakın yardımcı, sağ kol.
ELASTİK *s.* esnek, elastiki.
ELASTİKLİK *a.* esneklik, elastikiyet.

ELBETDE *bel.* elbette: **üstünlikler ve kınçılıklar barada aydanıňda bolsa, e. her bir işde bolşı yalı, kınçılıklaram, üstünliklerem bar** başarılar ve güçlüklerle ilgili konuşmak gerekirse, elbette her işte olduğu gibi güçlükler de, başarılar da var.

ELCİRE- *eyl.* kapris yapmak, nazlanmak.

ELCİRET- *et. ç. bk.* **elcire-.**

ELCUK (elcu:k) *a.* gurultu § **içiň e. diy-** çok acıkınak, karnı gurıldamak.

ELÇALGIÇ *a.* havlu: **tüycümek e.** tüylü havlu.

ELDEKİ *s. bk.* **ekdi.**

ELE- *eyl.* 1.elemek: **men un e.-yärin** ben un eliyorum; 2.*mec.* seçmek.

ELEGİYA *a. ed.* hüzünlü, lirik şiir, ağıt ve bu nitelikteki müzikal yapıt, eleji.

ELEK *a.* elek § **e.-den geçir-** iyice incelemek, araştırmak, soruşturmak.

ELEKTRİÇKA *a.* 1.elektrikli demir yolu; 2.elektrikli tren.

ELEKTRİFİKATSİYA *a.* elektrikleme, elektrikleme.

ELEKTRİK *a.* elektrik: **e. energiyasını öndür-, aralıga geçir- ve peydalan-** elektrik enerjisini üretmek, iletmek ve yararlanmak; **e. geçir-** elektriği iletmek; **e. yagtılıgı** elektrik ışığı; **e. stantsiyası** elektrik santrali; **yılılık e. stansiyası** termik elektrik santrali; **gidro.-e. stantsiyası** hidroelektrik santral.

ELEKTRİK *a.* elektrikçi.

ELEKTROD *a. fiz.* elektrot.

ELEKTROLİT *a. fiz.* elektrolit: **erginleri elektrik togunı geçiryän maddalara e.-ler diyilyär** eriyikleri elektrik akımını ileten maddelere elekrolitler denir.

ELEKTROMAGNİT *a. fiz.* elektromanyeto: **e. tolkunları** elektromanyetik dalgalar.

ELEKTRON *a. fiz.* elektron.

ELEKTRONİKA *a. tek.* elektronik.

ELEKTROSTANTSİYA *a.* santral: **atom e.-sı** atom santrali.

ELEKTROVOZ *a.* elektrik lokomotifi.

ELEMENT *a.* 1.öğe, eleman: **Türki dillere arap leksik e.-i gadım vagtlardan geçip başlapdırlar** Türk dillerine Arap leksik öğeleri eski dönemlerden itibaren geçmeye başlamıştır; 2.*kim.* element: **himiki e. -ler** kimyasal elementler.

ELEMENTAR *s.* 1.ilk, temel, başlangıç, *fiz.* **e. bölecikler fizikası** temel tanecikler fiziği; 2.basit, sade.

ELEMTAS (elemta:s): **e. bol-** acele etmek.

ELEN- *ed. ç. bk.* **ele-.**

ELESLE- *eyl.* 1.görünmek, gözükmek; 2.hızlı yürümek.

ELESLET- *et. ç. bk.* **elesle-.**

ELEŞ- *işt. ç. bk.* **ele-.**

ELEŞAN (eleşa:n) *s.* yırtık, pırtık: **e. geyimli** yırtık pırtık giysili.

ELET- *et. ç. bk.* **ele-.**

ELEVATOR *a.* 1.silo; 2.asansör.

ELEVRE- *eyl.* koşuşmak, koşuşup durmak.

ELGARAMA *s.* bağımlı, tabi, muhtaç.

ELGUŞ *a. zool.* akdoğan, sungur.

ELHAL (elha:l) *bel.* baştan savma, gelişigüzel, özenmeden.

ELHENÇ *s.* 1. korkunç: **e. düyş** korkunç düş, kabus; 2.sert, şiddetli: **e. sovuk** şiddetli soğuk.

ELİK- *eyl.* alışmak.

ELİKDİR- *et. ç. bk.* **elik-.**

ELİKSİR *a. tıp* eliksir.

ELİN (eli:n) *bel.* kendi eliyle, bizzat: **e. bar-** bizzat gitmek.

ELİPBİY (eli:pbiy) *a.* alfabe: **arap e.-i türki halklarıň dillerindäki ses ayratınlıkları berip bilmäyerdi** Arap alfabesi Türk halklarının dillerindeki ses farklılıklarını veremiyordu; **e. tertibi boyunça yerleşdir-** alfabe sırasına koymak.

ELKİN *bel.* tek başına, yalnız, ayrı.

ELLE- *eyl.* 1.ellemek, dokunmak: **e.- gadagan!** dokunmak yasaktır!; 2. *mec.* elde etmek, ele geçirmek.

ELLEN- *ed. ç. bk.* **elle-.**

ELLEŞ- *eyl.* el sıkışmak.

ELLEŞDİR- *et. ç. bk.***elleş-.**

ELLET- *et. ç. bk.***elle-.**

ELLİ *s.* elli, elli sayısı: **Ayceren bu kitabı bir manat e. köpüge alıpdır** Ayceren bu kitabı bir manat elli kapiğe aldı; **eneden dogan gününiň e. yıllıgı** doğumunun ellinci yılı.

ELLİK *a.* eldiven: **gayış e.** deri eldiven.

ELLİLİK *s.* 1.50 manat; 2.ölçüsü, büyüklüğü ya da küçüklüğü 50 ölçü biriminde olan.

ELLİNİST *a.* eski Yunan dili ve edebiyatı uzmanı.

ELLİNİZM *a.* 1.eski Yunan dilinden diğer dillere geçen özellikler; 2.Helenizm.

ELLİNLER *a.* eski Yunanlılar.

ELLİPS *a.* elips.

ELMIDAM (elmıda:m) *bel.* sürekli, daima, her zaman.

ELMIDAMA (elmıda:ma. *bel. bk.* **elmıdam: men e. sen hakda pikir edyärin** ben daima seni düşünüyorum.

ELSİZ *s.* 1.elsiz; 2.yardımcısız § **e. ayaksız kal-** yardımcısız kalmak.

ELSİZLİK *a.* 1.elsiz; 2.yardımcısızlık.

ELT- *eyl.* 1.iletmek, götürmek; 2.yanına yaklaştırmak.

ELTDİR- *et. ç. bk.* **elt-.**

ELTİ *a.* elti.

ELTİL- *ed. ç. bk.* **elt-.**

ELTİŞ- *işt. ç. bk.* **elt-.**

ELVAN (elva:n) *s.* açık kırmızı, elvan.

ELYAGLIK (elya:glık) *a.* mendil: **e.- ı bilen derini süpürdi** mendiliyle terini sildi.

ELYETER *s.* erişilebilir.

EM *a.* 1.ilaç: **keseliň e.-i** hastanın ilacı; 2.*mec.* zorluktan, zor durumdan çıkma çaresi, yolu § **e. et-** a.sağaltmak, tedavi etmek; b. zorluktan, zor durumdan kurtarmak, çaresini bulmak.

EM- *eyl.* emmek **bäbek ecesiniň gövsüni e.-yär** bebek annesinin memesini emiyor.

EMAL' *a.* mine.
EMALLA- *eyl.* minelemek.
EMALLAŞ- *işt. ç. bk.* **emalla-.**
EMALLAT- *et. ç. bk.* **emalla-.**
EMALLAYCI *a.* mineci.
EMAY (ema:y): e. bilen *bel.* usulca, yavaşça.
EMBARGO *a. ek.* ambargo.
EMBLEMA *a.* amblem: **festivalıñ e.-sı** festivalin amblemi.
EMBRİON *a. biy.* embriyon.
EMCEK *a.* göğüs, meme: **e.-den ayır-/ çıkar-** memeden kesmek § **kırk e.** açıkgöz.
EMDİR- *et. ç. bk.* **em-.**
EMECİN *s.* çok emen: **e. guzı** çok (süt) emen kuzu.
EMEDEKLE- *eyl.* emeklemek: **çaga e.-yer** çocuk emekliyor.
EMEDEKLEN- *dön. ç. bk.* **emedekle-.**
EMEDEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **emedekle-.**
EMEDEKLET- *et. ç. bk.* **emedekle-.**
EMEL *a.* kurnazlık, hilekarlık; 2.iş, meslek; 3.suret, tarz, usul § **e.-e gel-** a. ortaya çıkmak; b. bitmek, yetişmek.
EMELİ (emeli:) *s.* 1.yapay, sun'i: **e. yüpek** yapay ipek, **e. yimitlendirme** yapay yemleme; 2.uygulamalı, pratik: **e. çäre** pratik çare.
EMELKEŞ *a.* hilekar, hileci.
EMER-DAMAR *a.* hısım, akraba, yakın.
EMFİZEMA *a. tıp* amfizem.
EMGE- *eyl.* çabalamak, gayret etmek, zorluk çekmek.
EMGEK *a.* 1.sayrılık, hastalık, maraz; 2.acı, ıstırap, azap.
EMGEKLE- *eyl.* hastalanmak.
EMGEKLİ *s.* 1.hastalıklı, hasta; 2.ıstıraplı, azaplı, dertli.
EMGEN- *dön. ç. bk.* **emge-.**
EMİGANT *a.* göçmen, muhacir.
EMİGRATSİA *a.* göç, muhaceret.
EMİR (emi:r) *a. tar.* emir: **Buhara e.-i** Buhara emiri.
EMİR *a.* emir, buyruk: **emir et-** emretmek.
EMİRLİK (emi:rlik) *a.* emirlik: **XVIII asırda Türkmenleriñ bir bölegi Buhara e.-giniñ, ikincisi Hıva hanlıgınıñ, üçüncüsü Eyran şalarınıñ golastında bolupdırlar** 13. yüzyılda Türkmenlerin bir bölümü Buhara Emirliği'nin, ikincisi Hive Hanlığı'nın, üçüncüsü İran şahlarının yönetimi altında idiler.
EMİSSAR *a.* gizli ajan.
EMİSSİYA *a.* emisyon.
EMİŞ- *işt. ç. bk.* **em-.**
EMİŞDİR- *sık. ç. bk.* **em-.**
EMLÄK (emlä:k) *a.* emlak, mal mülk, mal: **dövlet e.-i** devlet malı; **bütinhalk e.i** kamu malı.
EMLE- *eyl.* 1.vermek; 2.para vermek.
EMLEN- *ed. ç. bk.* **emle-.**
EMLET- *et. ç. bk.* **emle-.**
EMMA (emma:) *bağ.* ama: **sen romanı okap çıkıpsıñ, e. mazmunına düşünmänsiñ** sen romanı okuyup bitirmişsin, ancak içeriğini anlamamışsın.
EMME *a.* göğüs, meme (çocuk dilinde).
EMOTSİONAL *s.* duygulu, duygusal, hissi.
EMOTSİYA *a.* duygu, his.
EMUL'SİYA *a.* emülsiyon.

EMZİK *a.* emzik.
ENAYI (ena:yı) *s.* hoş, sevimli, güzel: **e. gız** güzel kız.
ENAYICA (ena:yıca. *s.* güzele yakın, güzelce.
ENCAM (enca:m) *a.* 1.eşya: **öy e.-ları** ev eşyaları; 2.alet, cihaz, aygıt: **elektrik e.-ları** elektrik cihazları; 3.donanım, teçhizat: **harbı e.-ı** askeri teçhizat.
ENCAMLAŞDIR- (enca:mlaşdır-) *eyl.* teçhiz etmek, donatmak.
ENÇEME *s.* birkaç: **e. gezek** birkaç kez.
ENDAM (enda:m) *a.* endam, vücut, beden.
ENDİGAN (endiga:n) *s.* düzgün, muntazam, düz,düzenli.
ENDİGANLA- (endiga:la-) *eyl.* düzlemek.
ENDİGANLAN- *ed. ç. bk.* **endiganla-.**
ENDİGANLAŞ- (endiga:nlaş-) *eyl.* düzleşmek.
ENDİGANLAŞDIR- (endiga:nlaşdır-) *et. ç. bk.* **endiganlaş-.**
ENDİGANLAT- (endiga:nlat-) *et. ç. bk.* **endiganla-.**
ENDİGANSIZ (endiga:nsız) *s.* düzensiz, gayrı muntazam.
ENDİK *a.* alışkanlık, huy, adet § **e. et-** bir şeye alışmak.
ENDİRE- *eyl.* (zangır zangır) titremek.
ENDİREŞ- *işt. ç. bk.* **endire-.**
ENDİRET- *et. ç. bk.* **endire-.**
ENDİREVÜK *s.* titreyen, titrek: **e. ses** titrek ses.
ENDİŞE (endi:şe) *a.* endişe: **e. et-** endişe etmek.
ENE *a.* 1.babaanne; 2.ana, anne: **e.-m fabrikde yigirmi yıl işledi** annem fabrikada yirmi yıl çalıştı; **övey e.** üvey ana § **e.-den bol-/dog-** dünyaya gelmek: **Kays e.-den doganda, onda ışk-söygi derdi peyda bolyar** Kays doğduğunda onda aşk sevgi ortaya çıkar; **e. süydünden hala** ananın ak sütü gibi helal; **e.-den dogma** daima, her zaman.
ENECE *a.* çocuk bakıcısı, dadı.
ENELİK 1.annelik; 2.analık, üvey ana; 3.annelik ilgi ve yakınlığı.
ENERGİYA *a. fiz* enerji: **e.-niñ saklanmak kanunı:** enerjinin sakınımı kanunu; **yılılık e.-sı** ısı enerjisi,.
ENŞALLA (enşalla:) *ünl.* inşallah.
ENTE- *eyl.* 1.sallanmak, sendelemek; 2.*mec.* aylak aylak gezmek, gezinmek; 3.*mec.* malsız mülksüz, parasız pulsuz kalmak, iflas etmek.
ENTECİK *s.* azıcık, bir nebze.
ENTEK *bel.* şu anda, şimdi, henüz: **ol e. yaş** o henüz genç.
ENTEK-ENTEKLER *bel.* çok zaman, uzun zaman, uzun süre.
ENTERPELEK: e.-ini övür- üstesinden gelmek, hakkından gelmek.
ENTEŞ- *işt. ç. bk.* **ente-.**
ENTET- *et. ç. bk.* **ente-.**
ENTREKLE- *eyl. bk.* **ente-.**
ENTREKLEŞ- *işt. ç. bk.* **enteş-.**
ENTSİKLOPEDİYA *a.* ansiklopedi: **Türk e.-sı** Türk Ansiklopedisi.
EÑ- *eyl.* 1.eğilmek; 2.gitmek: **olar gündoğara e.-diler** onlar

doğuya gittiler; 3.atılmak, saldırmak: **düşmanıñ üstüne e.-diler** düşmanın üstüne atıldılar.

EÑEK *a.* 1.çene; 2.*mec.* münakaşacı, kavgacı § **e. at-** a. ölmek üzere olmak, can çekişmek; b. çok yaklaşmak; **eñegiñi bas-** sıvı bir şey içmek, su içmek; **e. et-** münakaşa etmek, tartışmak; **eñegine cañ dakılan yalı** hiç durmaksızın konuşan, geveze; **eñegiñi galdır-** başını kaldırmak, bakmak.

EÑEKLEŞ- *eyl.* münakaşa etmek, niza etmek, tartışmak.

EÑİL- *ed. ç. bk.* **eñ-.**

EÑKAM (enka:m) *a.* güç, kuvvet.

EÑÑERE *a.* ekinlerin yığıldığı alan.

EÑÑİT *a.* eğim, yamaç: **dagıñ e.-i** dağın yamacı.

EÑRE- *eyl.* hüngür hüngür ağlamak.

EÑREŞ- *işt. ç. bk.* **eñre-.**

EÑRET- *et. ç. bk.* **eñre-.**

EÑSİ *a.* yalıtım için kapı önüne konulan küçük halı.

EÑŞEŞİK *a.* çığlık, feryat.

EÑTER- *eyl.* 1.boşaltmak, dökmek: **suvı e.** suyu dökmek; 2.bir şeyle üstünü örtmek; 3.devirmek: **agacı e.-** ağacı devirmek; 4.*mec.* çıkışmak; 5. *mec.* dövmek, vurmak: **depesine e.-di** tepesine vurdu; 6.*mec.* içmek; 7.bırakmak, salıvermek.

EÑTERİL- *ed. ç. bk.* **eñter-.**

EP-ESLİ *s. bel.* çok, pek çok, bir hayli: **şeylelik bilen, aradan e. vagt geçdi** böylelikle aradan bir hayli vakit geçti.

EPENEK *a.* pul, ronde.

EPEY *s.* 1.iri, heybetli; 2. *mec.* tumturaklı, cafcaflı.

EPEYLEN- *eyl.* kurumlanmak, kurum satmak, kendini beğenmek.

EPGEK *a.* kuru ve sıcak rüzgar: **bu gün e. övüsyär** bugün sıcak rüzgar esiyor.

EPGEKLİ *s.* sıcak rüzgarlı.

EPGEKSİZ *s.* sıcak rüzgarsız.

EPİDEMİYA *a.* salgın: **e. kesel** salgın hastalık.

EPİDERMA *a. anat.* 1.hayvanların derisinin üst tabakası; 2.*biy.* bazı bitkilerin kabuğunun üst tabakası.

EPİGRAF *a. ed.* epigraf.

EPİGRAFİK *s. ed.* epigrafik.

EPİGRAFİKA *a. ed.* yazıt bilimi, epigrafi.

EPİGRAMMA *a. ed.* epigram.

EPİK *a. ed.* destanısı eser yazarı.

EPİKA *a.* epik eserler.

EPİKİ *s.* epik, destansı, destana ilişkin.

EPİL- *eyl.* 1.kırışmak; 2.eğilmek, bükülmek.

EPİLEPSİYA *a. tıp* epilepsi, sara.

EPİLEPTİK *s. tıp* epilepsili, saralı.

EPİLOG *a. ed.* epilog.

EPİN *a.* kıvrım, kırışık: **e.-i yaz-** kırışıklıkları düzeltmek; **e. sal-** kırıştırmak; **kagızıñ e.-leri** kağıdın kırışıklıkları.

EPİNSTOLYAR *a.ed.* mektup şeklinde yazılan, mektup şeklinde.

EPİTAFİYA *a.* mezar taşı.

EPİTALAMA *a. ed.* antik nazımda evlilik şiiri.

EPİTSENTR *a. jeo.* depremin merkez üssü.

EPİZOD *a. ed.* epizot: **romanıñ e.-ları** romanın bölümleri.

EPLE- *eyl.* bir şeyi kıvırmak, bükmek, katlamak: **ol hatı e.-di** o mektubu kıvırıp büktü.

EPLEM *a.* kırışık: **kagız e.-i** kağıt kırışığı.

EPLEM-EPLEM *s.* kat kat.

EPLEN- *ed. ç. bk.* **eple-.**

EPLENGİ *s.* katlanmış, katlı (kağıt vb.

EPLEŞ- *işt. ç. bk.* **eple-.**

EPLEŞDİR- *eyl.* kırıştırmak.

EPLET- *et. ç. bk.* **eple-.**

EPOLETLER *a.* apolet(ler).

EPOPEYA *a. ed.* epope, destan.

EPOS *a. ed.* destan, epos: **Göroglı e.-ı** Köroğlu destanı.

ERA *a.* çağ, dönem, zaman; **biziñ e.-mızdan öñ V-VI asırlarda Orta Aziyada-da aramiy yazuvı ulanılıpdır** bizim zamanımızdan önce, 5.-6. asırlarda Orta Asya'da Arami yazısı kullanılmıştır.

ERBET *s.* 1.yaramaz, kötü, fena: **e. niyetli** kötü niyetli, **e. gara-**; 2.dehşetli, korkunç: **bu gatı e.** bu çok korkunç.

ERBETÇİLİK *s. bk.* **erbet** 1.

ERBETLE- *eyl.* kötüleşmek, fenalaşmak: **onuñ halı e.-di** unun durumu kötüleşti.

ERBETLEN- *ed. ç. bk.* **erbetle-.**

ERBETLEŞ- *işt. ç. bk.* **erbetle-; bu yere gelenlerinden soñ, olarıñ yagdayı has e.-di** buraya gelmelerinden sonra, onların durumları daha da kötüleşti.

ERBETLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **erbetle-.**

ERCEL *s.* ısrarlı, azimli: **e. hayış** ısrarlı rica.

ERCELLİK *a.* ısrarlılık, azimlilik.

ERCEŞ- *eyl.* takılmak, sataşmak: **oña e.-me!** ona sataşma !

ERE- *eyl.* erimek: **duz suda e.-yär** tuz suda erir.

ERECEKLET- *eyl.* gözlerini kırpıştırmak.

EREDİCİ *s. kim.* eritici.

EREDİL- *ed. ç. bk.* **eret-.**

EREK *a. zool.* 1.bir koyun türü; 2.çift hörgüçlü deve.

EREŞ- *eyl.* sıvılaşmak.

ERET- *et. ç. bk.* **ere-.**

EREYCİ *s. kim.* eriyici.

EREYCİLİK *a. kim.* eriyicilik.

ERGENEK *a.* parmaklık, çit.

ERGENEKLİ *s.* parmaklıklı.

ERGENEKSİZ *s.* parmaklıksız.

ERGİN *a. kim* eriyik: **e.-lerde vodorod ionlarınıñ bardıgını nähili yüze çıkarmalı?** eriyiklerde oksijen iyonlarının bulunduğu nasıl ortaya konulabilir ?

ERİK *a.* erik: **e. agacı** erik ağacı; **e. mürepbesi** erik reçeli; **e. şänigi** erik çekirdeği.

ERİKGÜL *a.* bir nakış türü.

ERİN *a.* dudak.

ERİNLEK *a.* iri dudaklı, büyük ağızlı.

ERİŞ- *eyl. bk.* **erceş-.**

ERİTROTSİT *a. anat.* alyuvar.

ERK *a.* 1.istem, irade: 2. kararlılık, sebat, metanet; 3.rahatlık, sükunet.

ERKANA (erka:na) *s.* özgür: **e. durmuş** özgür yaşam.

ERKEÇ *a. zool.* erkek keçi, erkeç.

ERKEK *a.* erkek: **Türkmenistanda ayallar bilen e.-leriñ grajdanlık hukukları deñdir** Türkmenistan'da kadınlarla erkeklerin hakları eşittir § **e. göbekli** erkek çocuk; **e. yalı ayal** erkek gibi kadın.

ERKEKLERÇE *bel.* erkekçe.

ERKEKLİK *a.* erkeklik.

ERKİN *s.* 1.özgür; 2.iradeli; 3.rahat, serbest: **nädip beyle e. gezip bilyäñiz ?** nasıl böyle serbest gezebiliyorsunuz ?; **e. tercime** serbest çeviri; *fiz.* **cisimleriñ e. gaçmagı** cisimlerin serbest düşmesi; **e. gaçmanıñ tizlenmesi** serbest düşmenin ivmesi.

ERKİNLİK *a.* özgürlük: **dövlet dinlerin ve dine uymagın e.-ini, olarıñ kanun öñünde deñligini kepillendiryär** devlet, dinlerin ve dine inanmanın özgürlüğünü, onların yasalar önünde denkliğini garantiliyor.

ERMENİ *a.* Ermeni.

ERÑEK *a.* kenar: **stoluñ e.-i** masanın kenarı.

ERÑEKLE- *eyl.* bir şeyin kenarında bulunmak: **oba deryanı e.-p otır** köy denizin kenarında bulunuyor.

EROTİK *s.* erotik.

EROTİZM *a.* erotizm.

EROZİYA *a.* erezyon.

ERS- *eyl.* başkalaşmak, farklılaşmak, değişmek.

ERSDİR- *et. ç. bk.* **ers-.**

ERTE *bel. bk.* **ertir.**

ERTE-BİRİGÜN (**erte-bi:rigün**) *bel.* birkaç gün sonra, önümüzdeki günlerde.

ERTEKİ *a.* 1.masal: **Türk halk e.-leri** Türk halk masalları; 2.gerçek olmayan § **e. otar-** gerçek olmayan şeylerden söz etmek, masal anlatmak.

ERTEKİÇİ *a.* masalcı.

ERTİR (**erti:r**) *bel.* 1.yarın: **men e. sagat 7-de turmalıdırın** ben yarın saat 7'de kalkmalıyım; **sen e. meniñ yanıma gel** sen yarın benim yanıma gel; 2.sabah: **e.-den bäri** sabahtan beri; **e.-e çenli** sabaha kadar; **yagış e.-den bäri dınman yagyar** yağmur sabahtan beri dinmeden yağıyor; **e.-agşam** sabah akşam: **ikisi e.-agşam oturıp, perzentsizligiñ dagını çekerdiler** ikisi sabah akşam oturup, çocuksuzluğun acısını çekerlerdi.

ERTİRİNE (**erti:rine**) *bel.* sabah vakti, sabahleyin.

ERTİRKİ (**erti:rki**) *s.* 1.yarınki; 2.sabahki.

ERTİRLİK (**erti:rlik**) *a.* 1.kahvaltı: **e. tayyarla-** kahvaltı hazırlamak; 2.yarın için gerekli olan şey.

ERUDİTSİYA *a.* engin bilgi, geniş bilgi.

ERUDİUT *s.* çok bilgili, engin bilgili.

ESAS (**esa:s**) *a.* esas: **bu mekdep üçin mugallımlar hem konkurs e.-sında seçilip alınyar** bu okul için öğretmenler de sınavla seçilip alınıyor; **kanunda görkezilen e.-lar bolmasa** yasada gösterilen esaslar dışında.

ESASAN (**esa:san**) *bel.* esasen: **romantizmiñ vekilleri, e. baş gahrıman edip cemgıyetiñ orta gatlak adamlarını alıpdırlar** romantizmin temsilcileri, esasen baş kahraman olarak toplumun orta sınıf insanlarını almışlardır; **häzirki zaman türkmen diliniñ orfografiyası, e. morfologik printsipe dayanyar** çağdaş Türkmen dilinin yazımı, esasen morfolojik ilkeye dayanıyor.

ESASI (**esa:sı**) *s.* ana, temel, baş, esas: **e. mesele** asıl sorun; **e. maksat** asıl amaç; **a. sebäp** asıl neden; **e. kapital'** *ek.* sermaye.

ESASLAN- (**esa:slan-**) *eyl.* dayanmak: **onı siz nämä e.-ıp diysiñiz ?** onu siz neye dayanarak diyorsunuz ?

ESASLANDIR- (**esa:slandır-**) *et. ç. bk.* **esaslan-.**

ESASLANDIRICI (**esa:slandırıcı**) *s.* kurucu.

ESASLI (**esa:slı**) *s.* delilli, kanıtlı, esaslı.

ESASLILIK (**esa:slılık**) *a.* esaslılık.

ESASSIZ (**esa:ssız**) *s.* delilsiz, kanıtsız, esassız.

ESASSIZLIK (**esa:ssızlık**) *a.* esassızlık.

ESBAP (**esba:p**) *a.* 1.alet, cihaz, aygıt: **slesarlık e.-ları** tesviye aletleri; 2.ders araçları; 3.üst baş, elbise: **toy e.-ı** düğün elbisesi; 4.madde, mal, eşya: **öy e.-ları** ev eşyaları.

ESEDİŞ- *işt. ç. bk.* **eset-.**

ESEL- *eyl.* kurulmak, kurum satmak, böbürlenmek.

ESEN *s.* esen.

ESENTANIŞ *a.* teklifsizlik, tekellüfsüzlük.

ESER *a.* eser: **saylanan e.-ler** seçilmiş eserler.

ESERDEN *s.* 1.duyarlı, hassas; 2.ihtiyatlı, dikkatli.

ESERDEÑLİK *a.* 1.duyarlık, hassaslık; 2.ihtiyatlılık, dikkatlilik.

ESET- *eyl.* 1.incelemek; 2.göz kulak olmak, gözetmek, bakmak.

ESEVAN (**eseva:n**) *s.* ölçülü davranan, sakıngan, ihtiyatlı.

ESEVANLIK (**eseva:nlık**) *a.* ölçülü davranma, sakınganlık, ihtiyatlılık.

ESGER *a.* 1.asker: **Türk goşununiñ e.-i** Türk ordusunun askeri; **edermen e.** kahraman asker; 2.*mec.* çalışkan, mücadeleci.

ESGERLİK *a.* askerlik.

ESGİ *a.* paçavra, çaput.

ESKADRA *a.* filo.

ESKADRİL'YA *a.* filo.

ESKADRON *ask. a.* süvari.

ESKALATOR *a.* yürüyen merdiven: **Moskva metropoliteniniñ stantsiyalarıñ biriniñ e.-ınıñ yapgıt böleginde 170 basgançak bar** Moskova metropoliteninin istasyonlarından birinin yürüyen merdiveninin eğimli yüzeyinde 170 basamak vardır.

ESKARP *a. ask.* tank engeli.

ESKİMO *a.* Eskimo.

ESKİZ *a.* taslak, kroki, eskiz.

ESKORT *a.* eskort: **harbı e.** askeri konvoy.

ESLİ *s. bel. bk.* **ep-esli; XVIII asır türkmen edebiyatında, türkmenleriñ beyleki goñşı halklar bilen edebi gatnaşıkları e. ız galdırıpdır** 13. yüzyıl Türkmen edebiyatında, Türkmenlerin diğer komşu halklar ile edebi ilişkileri derin izler bırakmıştır.

ESMİNETS *a. ask.* destroyer.

ESPADRON *a. sp.* meç.

ESPERANTO *a.* Esperanto.

ESSALAVMALEYKİM (**essalavma:leykim**) *ünl.* selamünaleyküm.

ESSE *a.* 1.kat, misil, misli: **sözlügiñ materialı üç e. çemesinde artdı** sözlüğün malzemesi yaklaşık üç kat arttı; 2.pay, hisse.

ESSENTSİYA *a.* esans.

ESTAFETA *a. sp.* bayrak yarışı.

ESTETİKA *a.* estetik.

ESTON *a.* Eston, Estonya halkına mensup.

ESTRADA *a.* sahne: **e.-da aydım ayt-** sahnede şarkı söylemek.

EŞAFOT *a.* darağacı: **ogrılar halkıñ öñünde e.-da asıldılar** hırsızlar halkın önünde darağacında asıldılar.

EŞEK *a.* 1.eşek: **Soltansöyün atlı, Mıralı e.-li ekeni** Soltansöyün atlı, Mıralı eşekli imiş; 2.sövme sözü; 3.sazın kirişinin aşağı tarafına konulan tahta parça; 4.*sp.* jimnastik yarışmalarında kullanılan araç, eşek.

EŞEKÇİ *a.* oyunda yenilen taraf.

EŞELON *a. ask.* 1.kademe; 2.katar.

EŞEN *a. anat.* döl yatağı.

EŞİDİL- *ed. ç. bk.* **eşit-.**

EŞİDİŞ- *işt. ç. bk.* **eşit-.**

EŞİK *a.* 1. giysi, elbise: **i. eşik** iç çamaşır; **erkek e.-i** erkek giysisi; **e.-leriñi çıkar-** giysilerini çıkarmak; 2.bir nesnenin üstüne örtülen şey, örtü.

EŞİKLE- *eyl.* sarmak, sarmalamak: **onı kagazla e.-di** onu kağıda sardı.

EŞİKLEN- *ed. ç. bk.* **eşikle-.**

EŞİKLET- *et. ç. bk.* **eşikle-.**

EŞİT- *eyl.* işitmek, dinlemek: **men pop müzik e.-megi köp söyyärin** ben pop müzik dinlemeyi çok seviyorum.

EŞİTDİR- *et. ç. bk.* **eşit-.**

EŞİTGİR *s.* hassas, duyarlı, iyi işiten: **e. gulak** hassas kulak.

ET *a.* 1.kas, adale; 2.et: **e. satıcı** kasap; **süñksüz et** kemiksiz et; **e. çapgıç** et satırı; **gaynadılan e.** haşlanmış et; **goyun e.-i** koyun eti; **gaynadılan/govrulan e.** haşlanmış/kavrulmuş et; **e. govur-** et kavurmak § **e.-i gaç-** zayıflamak; **e.-ini yi-** ağzına geleni söylemek.

ET- *eyl.* 1.bir durumu ortaya çıkarmak, etmek: **sen näme e.-diñ ?** sen ne yaptın ?; 2.bir işi yapmak: **stanok e.-yen zavod** tezgah yapan fabrika; 3.yardımcı fiil olarak kullanılır § **ahmır e.** acımak; **bes e.-** bitirmek, sona erdirmek; **gulluk e.-** hizmet etmek; **gark e.-** batırmak; **gahar e.-** kızınak, sinirlenmek, hiddetlenmek; **guman e.-** tahmin etmek, zannetmek, sanmak; **gürrüñ e.-** konuşmak; **doklad e.-** rapor vermek; **dovam e.-** devam etmek; **karar e.-** karar vermek; **yok e.-** yok etmek; **mecbur e.-** mecbur etmek; **paş e.-** ifşa etmek, ortaya çıkarmak; **neşir e.-** yayımlamak; **puşman e.-** pişman etmek; **rehim e.-** acımak; **pikir e.-** düşünmek; **subut e.-** tanıtmak, göstermek; **üpcüñ e.-** temin etmek, sağlamak; **umıt e.-** ummak; **halas e.-** kurtarmak; **täsir e.-** etkilemek; **sıyahat e.-** seyahat etmek; **halıs e.-** bıkmak, usanmak; **harç e.-** harcamak; **arzuv e.-** istemek.

ETAJ *a.* kat: **yokarkı e.** üst kat, on **e.-lı cay** on katlı apartman.

ETAJERKA *a.* etajer.

ETALON *a. tek.* ayar aleti.

ETAP *a.* 1.etap; 2. *ask.* ikmal noktası; 3.bir tarafa gönderilen tutsaklar topluluğu; 4.*sp.* etap.

ETDİR- *et. ç. bk.* **et-.**

ETEK *a.* 1.etek; 2.kenar: **Aşagabadıñ e.-indäki obalar** Aşkabat'ın yakınlarındaki köyler; 3.etek. dağın eteği § **egtegiñ daşını dök-** eteğindeki taşı dökmek; **e.-iñe daş sal-** birine kötülük yapmayı düşünmek.

ETİKA *a. fel.* töre bilimi, ahlak bilim, etik.

ETİKETKA *a.* etiket.

ETİMOLOGİK *s. dilb.* etimolojik, kökenbilimsel: **e. sözlik** etimolojik sözlük.

ETİMOLOGİYA *a. dilb.* etimoloji.

ETLEK *s.* etli, tombul, şişman, besili.

ETLİ *s.* etli: **e. börek** etli börek.

ETLİ-GANLI (**etli-ga:nlı**) *s.* etli kanlı.

ETMİŞ *a.* suç, kabahat: **onuñ näme e.-i bar ?** onun ne kabahati var ?

ETMİŞLİ *s.* suçlu, kabahatli.

ETNİK *s.* etnik: **e. problemalar** etnik sorunlar.

ETNOGRAF *a.* etnograf.

ETNOGRAFİYA *a.* etnografi.

ETRAP (**etra:p**) *a.* etraf, çevre: **maşgalam Aşgabat e.-ında yaşayar** ailem Aşkabat'ın çevresinde yaşıyor.

ETYUD *a.* etüt: **ılmı e.** bilimsel etüt.

EVAKOPUNKT *a.* tahliye noktası.

EVAKUATSİYA *a.* boşaltma, tahliye.

EVAKUİRLE- *eyl.* boşaltmak, tahliye etmek.

EVAKUİRLEN- *ed. ç. bk.* **evakuirle-.**

EVFEMİZM *a. ed.* kötü bir şeyi uygun biçimde anlatma, hüsnü tabir.

EVKALİPT *a. bot.* okaliptus ağacı.

EVOLYUTSİONİST *a.* evrimci, evrim tarftarı.

EVOLYUTSİONİZM *a.* evrimcilik, tekamülcülük.

EVOLYUTSİYA *a.* evrim, tekamül: **Darviniñ e. teoriyasını övrendim** Darvin'in evrim kuramını öğrendim.

EY I: e. gör- sevmek, beğenmek: **men seni gatı e. göryärin** ben seni çok seviyorum.

EY II*ünl.* ey! **e., yigitler:** ey gençler!
EY-VAY (ey-va:y) *a. ünl.* vay !
EYCECİK *s.* cici, şirin: **e. çaga** şirin çocuk.
EYE *a.* 1.iye, sahip: **ak öyiñ e.-si** beyaz evin sahibi; 2.sahip, hakim; 3.*mit.* cin; 4.*dilb.* özne § **e. bol-** sahip olmak.
EYE *a.* sahip.
EYEÇİLİK *a.* 1.mal, mülk; 2.mülkiyet: **e. el degrilmezdir** mülkiyet dokunulmazdır **cemgıyetçilik e.-i** toplumsal mülkiyet; 3.göz kulak olma, bakma.
EYELE- *eyl.* 1.sahip olmak; 2.elinde bulundurmak; 3.benimsemek, kendine mal etmek; 4. kazanmak, elde etmek: **birinciliği e.-di** birinciliği kazandı.
EYELEN- *dön. ç. bk.* **eyele-.**
EYELET- *et. ç. bk.* **eyele-.**
EYELİ *s.* sahibi olan, sahipli: **e. orun** sahipli yer.
EYELİK *a.* sahip olma, sahiplik § **e. düşüm** *dilb.* ismin ilgi hali.
EYELİK *a.* sahiplik, sahip olma: *dilb.* **e. düşüm** ilgi hali.
EYER *a.* eyer: **e.-e dañ-** eyere bağlamak § **e. sal-** eyerlemek.
EYER- *eyl.* 1.takip etmek, izlemek; 2.ulaşmak, yetişmek; 3.taklit etmek, öykünmek.
EYERCEÑ *a.* yol arkadaşı (toplumsal harekette); *dilb.* **e. söylem** yan cümle.
EYERÇİ *a.* eyerci, eyer ustası.
EYERİCİ *a.* taraftar.
EYERLE- *eyl.* eyerlemek: **atı eyrle-** atı eyerlemek.
EYERLEN- *ed. ç. bk.* **eyerle-.**
EYERLEŞ- *işt. ç. bk.* **eyerle-.**
EYERLET- *et. ç. bk.***eyerle-.**
EYERT- *et. ç. bk.* **eyer-.**
EYESİZ *s.* sahipsiz:*dilb.* **e. sözlem** öznesiz cümle.
EYESİZLİK *a.* sahipsizlik.
EYGER- *eyl.* başarmak, becermek, üstesinden gelmek.
EYGERT- *et. ç. bk.***eyger-.**
EYGİLİK *a.* iyilik, hayır, esenlik.
EYGİLİKLİ *s.* iyi, esen.
EYİK- *eyl.* sağlamlaşınak, güçlenmek, gücü artmak: **güller suvsuzlık zerarlı e.-ip bilmeyär** çiçekler susuzluk nedeniyle güçlenemiyor.
EYİKDİR- *et. ç. bk.* **eyik-.**
EYLÄK (eylä:k) *bel.* taraf ve yön gösteren sözcük, şuraya, buraya: **e. geldiler** buraya geldiler.
EYLÄK-BEYLÄK (eylä:k-beylä:k) *bel.* dört bir tarafa, dört bir yana.
EYLE *s.* öyle **e. adam bize gerek däl** bize öyle insan lazım değil.
EYLE- I *eyl.* 1.tabaklamak, sepilemek; 2.yoğurmak, karmak.
EYLE- II *eyl. esk.* etmek, eylemek.
EYLEKİ *s.* öteki, diğer: **e. tarapdan** diğer taraftan, öte yandan.
EYLEM *a.* tabaklama, sepileme.
EYLEN- *ed. ç. bk.* **eyle-I.**
EYLEŞ- *işt. ç. bk.* **eyle-.**
EYLET- *et. ç. bk.***eyle-II.**
EYMEN- *ey.* korkmak, çekinmek: **itden gorkyarın** köpekten korkuyorum.

EYMENÇ *s.* korkunç, korkulu: **e. görnüş** korkunç görünüş.
EYMENDİR- *et. ç. bk.* **eymen-.**
EYMENİŞ- *işt. ç. bk.* **eymen-.**
EYRAN *a.* İran: **XVIII asırıñ başında E.-ıñ sefevidler dövleti govşayar ve dargap başlayar** 18. yüzyılın başında İran'daki Safeviler devleti zayıflamaya ve dağılmaya başlar.
EYVAN (eyva:n) *a.* eyvan.
EYYAM (eyya:m) *a.* dönem, devir, zaman.
EYYÄM (eyyä:m) *bel.* bundan böyle, çoktan beri: **bir e.** bir zamanlar.
EZ- *eyl.* 1.ısıtmak; 2.ezmek, zulmetmek.
EZBER *s.* uz, mahir, becerikli.
EZBERLEŞ- *eyl.* mahir olmak, becerikli olmak.
EZBERLİK *a.* mahirlik, uzluk, beceriklilik.
EZDİR- *et. ç. bk.* **ez-.**
EZELEN- *eyl.* 1.rica etmek, yalvarmak; 2.özen göstermek, üstüne titremek: **ol çagalarıñ üstünde e.-ip dur** o çocuklarının üstüne titreyip duruyor.
EZENEK 1.yaka § **e.-inden tut-** yakasına yapışmak; 2.çuval, torba vb. nesnelerin ağzı.
EZİCİ *s.* 1.ezici; 2. *mec.* zalim, acımasız: **e.-lere garşı göreş** zalimlere karşı savaş.
EZİCİLİK *a.* 1.ezicilik; 2.*mec.* zalimlik, acımasızlık.
EZİL- *ed. ç. bk.* **ez-.**
EZİN- *dön. ç. bk.* **ez-.**
EZİYET *a.* eziyet: **e. ber-** eziyet vermek, **e. çek-** eziyet çekmek.
EZİZ (ezi:z) *s.* sevgili, aziz: **candan a.** candan aziz.

F

FABKOM *a.* fabrika komitesi.
FABRİK *a.* fabrika: **konditer f.-i** şekerleme fabrikası, **f. işçileri** fabrika işçileri.
FABRİKANT *a.* fabrikatör.
FABRİKAT *a.* ürünler, mamulat, mamul eşya.
FABRİKATSİYA *a.* üretim, imalat.
FABULA *a. ed.* bir öyküde geçen olguların düzeni, konu.
FAGOT *a. müz.* fagot.
FAGOTSİT *a. biy.* yutar hücre, fagosit.
FAKEL *a.* meş'ale.
FAKSİMİLE *a.* faksimile.
FAKT *a.* olgu: **tarıhı f.-lar** tarihsel olgular; **munı köp f.-lar tassık edyär** bunu pek çok olgu onaylıyor.
FAKTÖR *a.* faktör.
FAKTURA *a.* 1.*tic.* fatura; 2.*tek.* yapılış, imal.
FAKUL'TATİV *s.* ihtiyari, seçmeli.
FAKUL'TET *a.* fakülte: **üniversitetiñ filologiya f.-i** üniversitenin filoloji fakültesi; **çet dilleri f.-i** yabancı diller fakültesi.
FAMİLİYA *a.* soyadı: **siziñ f.-ñız näme?** sizin soyadınız nedir ?; **f.-ñı üytget-** soyadını değiştirmek.
FANATİK *s.* fanatik.
FANATİKİ *s. bel.* fanatikçe.
FANATİKLİK *a.* fanatiklik.
FANATİZM *a. siy.* fanatizm.
FANERA *a.* kontrplak.
FANTASTİK *s.* hayali, fantastik: **f. ärtekiler** fantastik masallar.
FANTASTİKA *a.* doğa üstü betimleme, fantastika: **dessanlarda çalt-çaltdan duş gelyän f. hadısalara, gahrımanlarıñ akıla sıgmacak edermenlik görkezilişlerine hem halkıñ äpet tebigı hadısaları yenmek, olardan üstün çıkmak baradakı ımtılışları, göreşleri hökmünde baha bermek gerek** destanlarda sık sık karşılaşılan fantastik olayları, kahramanların akıllara sığmayacak kahramanlık gösterilerini de halkın doğal afetleri yenmek, onların üstesinden gelmek için eylemleri, mücadeleleri olarak değerlendirmek gerekir.
FANTAZİYA *a.* hayal, fantazi: **şol sebäpli okıcı bu yerde çeper f.-nıñ bardıgını hem unudyar** bu nedenle okuyucu burada sanatsal fantazinin olduğunu da unutuyor, **bay f.** zengin fantazi.
FANTAZİYAÇI *a.* hayalci, hayalperest: **f. adam** hayalperest insan.
FANZA *a.* çok ince Çin kumaşı.
FARFOR *a.* porselen: **Hıtay f.-ı** Çin porseleni; **f.önümleri** porselen ürünleri.
FARMAKOLOG *a.tıp* farmakolog.
FARMAKOLOGİK *s. tıp* farmakolojik.
FARMAKOLOGİYA *s. tıp* farmakoloji.

FARMATSEVT *a.* eczacı.
FARMATSEVTİKA *a. tıp* eczacılık.
FARS *a. tiy.* fars.
FARTUK *a.* önlük: **gızlar f.-larını asınıp, pagta yıgmaga başladılar** kızlar önlüklerini takıp pamuk toplamaya başladılar.
FASAD *a.* cephe, yüz, taraf.
FASON *a.* model, kesim: **köne f.** eski **model; moda layık f.-lı köynek** modaya uygun kesimli gömlek.
FAŞİST *a. s.* faşist.
FAŞİZM *a. siy.* faşizm.
FATALİST *s. a.* kaderci, fatalist.
FATALİZM *a.* kadercilik, fatalizm.
FAUNA *a.* hayvanlar dünyası, fauna: **Türkmenistanıñ f.-sı** Türkmenistan'ın faunası.
FAZA *a.* evre, faz.
FEDERAL *a.* federal.
FEDERALİZM *a.* federalizm.
FEDERATİV *s.* federatif: **Russiya F. Respublikası** Rusya Federativ Cumhuriyeti.
FEDERATSİYA *a.* federasyon.
FEHTOVANİYE *a. sp.* eskrim.
FEL'DMARŞAL *a.* feldmareşal.
FEL'DŞER *a.* sağlık memuru.
FEL'DŞERLİK *a.* sağlık memurluğu.
FELETON *a.* yergili gazete fıkrası: **gazet f.-ı** gazete fıkrası.
FELETONÇI *a.* fıkra yazarı.
FEOD *a.* Orta Çağ Avrupası'nda derebeylerin sahip oldukları topraklar ve gelirleri.
FEODALİZM *a.* feodalizm, derebeylik.
FEODALLIK *a.* feodallik.
FERMA *a.* çiftlik: **guşçulık f.-sı** kuş çiftliği.
FERMENT *a. biy.* ferment, enzim, maya.
FERMER *a.* çiftlik sahibi.
FERROHROM *a. kim.* ferrokrom.
FESTİVAL' *a.* şenlik, festival: **halkara f.-ı** uluslararası festival; **çeper fil'mleriñ f.-ı** sanat filmleri şenliği.
FETİŞİZM *a.* fetişizm.
FETR *a.* fötr, ince ancak sağlam keçe türü.
FEVRAL' *a.* şubat (ayı): **f. sovugı** şubat soğuğu.
FEYERVERK *a.* havaifişek: **bayramçılık f.-leri** bayram havaifişekleri.
FİDEİZM *a. fel.* fideizm, inancılık, imaniye.
FİL'M *a.* film: **gısga metrajlı f.** kısa metrajlı film; **ılmı-populyar f.**belgesel film; **çagalar üçin f.** çocuk filmi.
FİL'TR *a.* filtre.
FİL'TRLE- *eyl.* filtreden geçirmek, filtrelemek.
FİLARMONİYA *a.* filarmoni: **f.-nıñ artisti** filarmoni sanatçısı.
FİLİAL *a.* şube: **muzey f.-ı** müze şubesi.
FİLOLOG *a.* filolog: **Türk dili f.-ı** Türk dili filologu.
FİLOLOGİK *a.* filolojik.
FİLOLOGİYA *a.* filoloji: **Türkmen f.-sı** Türkmen filolojisi; **Slavyan f.-ı** Slav filolojisi.
FİLOSOF *a.* filozof, felsefeci.
FİLOSOFİK *s.* filozofik, felsefi: **f. ılımlarıñ doktorı** felsefe doktoru.

FİLOSOFİYA *a.* filozofi, felsefe: **f. fakul'teti** felsefe fakültesi.
FİN *a.* Fin: **F. dili** Fince, Fin dili.
FİNAL *a. sp.* final, son: **f. duşuşıgı** final karşılaşması; **f.-e çık-** finale çıkmak; *sp.* **f. oyını** final oyunu.
FİNLER *a.* Finlandiya halkı, Finler.
FİNLYANDİYA *a.* Finlandiya.
FİRMA *a.* firma: **uly f.** büyük firma.
FİZİK *a.* fizikçi: **İ. N'yuton äbli zamananıñ iñ beyik f.-leriniñ ve matematikleriniñ biridir** İ. Newton bütün zamanların en büyük fizikçilerinden ve matematikçilerinden biridir.
FİZİKA *a.* fizik: **f. cansız tebigat hakındakı ylımlarıñ biridir** fizik cansız doğa ile ilgili bilimlerden biridir; **f.-nıñ ganunları** fizik yasaları, **f. sapagı** fizik dersi.
FİZİKİ *s.* fiziksel: **f. taydan** fiziksel bakımdan.
FİZİOLOG *a.* fizyolog.
FİZİOLOGİK *s.* fizyolojik.
FİZİOLOGİYA *a.* fizyoloji: **hayvanlarıñ f.-sı** hayvanların fizyolojisi.
FİZİOTERAPEVT *a. tıp* fizyoterapist.
FİZİOTERAPİYA *a. tıp* fizyoterapi.
FLAGMAN *a.* filo komutanı.
FLANG *a.* kanat, yan, cenah.
FLEKSİYA *a.* bükün.
FLEKTİV *s.* bükünlü: **f. diller** bükünlü diller.
FLORA *a. bot.* bitey, flora, bitki örtüsü.
FLOT *a.* filo: **sövda f.-ı** ticaret filosu, **harbı f.** askeri filo.
FLOTİLİYA *a.* filotilla, filo.
FLYUGER *a.:* rüzgar gülü.
FODAL *a. s.* feodal, derebey, derebeylikle ilgili.
FOKUS *a. fiz.* odak.
FOL'KLOR *a.* halkbilim, folklor: **emma vagtıñ geçmegi bilen bu syujet f. gönüşinden yazuv yadıgärligine övrülip başlayar** ancak zamanla bu konu folklorik görünüşten, yazılı belgelere dönüşmeye başlar.
FOL'KLORÇI *a.* folklorcu, halkbilimci.
FONAR' *a.* fener: **cübi f.-ı** cep feneri.
FOND *a.* fon: **dövlet f.-ı** devlet fonu.
FONEMA *a. dilb.* fonem.
FONETİK *a. s.dilb.* ses bilgisel, sesçil, fonetik:**Türkmen diliniñ f. sisteması** Türkmen dilinin fonetik sistemi.
FONETİKA *a.dilb.* ses bilgisi, fonetik.
FONETİST *a.dilb.* ses bilgisi uzmanı.
FONOGRAF *a.* fonograf.
FONTAN *a.* fıskıye: **nebit f.-ı** petrol fıskıyesi.
FORMA *a.* 1.forma: **mektep f.-sı** okul forması; **harbı f. askeri** üniforma; 2.*dilb.* sözcüklerin şekli; 3.şekil biçim; 4.kalıp.
FORMAL *s.* formal, resmi: **f. gara-/çemeleş-** resmi bakmak.
FORMALAŞ- *eyl.* belli bir biçime gelmek.
FORMALAŞDIR- *et.* ç. *bk.***formalaş-**.

FORMALİST *a.* şekilci, formalist.
FORMALİZM *a.* şekilcilik, formalizm.
FORMAT *a.* format, ebat, boyut: **kitabıñ f.-ı** kitabın boyutları.
FORMATSİYA *a.* gelişme aşaması.
FORMULA *a.* formül: **himiki f.** kimyasal formül: **suvuñ f.-sı** suyun formülü.
FORMULİRLE- *eyl.* düşünceyi kısaca ve açıkça anlatmak, özetlemek: **öz pikiriñi f.** kendi düşüncesini özetlemek; **N'yuton mehaniki hereketiñ umumı kanunlarını f.-di** Newton mekanik hareketin genel yasalarını açıkladı.
FORMULİRLEN- *ed.* ç. *bk.* **formulirle-**.
FORMULİROVKA *a.* açıkça belirtme, formüle etme.
FORMULLANDIR- *eyl.* formülleştirmek.
FORTEP'YANO *a.* piyano.
FORTOÇKA *a.* vazistas: **f.-nı yap-** vazistası kapatmak.
FORUM *a.* forum.
FOSFOR *a. kim.* fosfor.
FOTOAL'BOM *a.* fotoğraf albümü.
FOTOAPPARAT *a.* fotoğraf makinası: **f. bilen surat al-** fotoğraf makinası ile fotoğraf çekmek.
FOTOEFFEKT *a. fiz.* ışık etkisi.
FOTOGRAF *a.* fotoğraf.
FOTOGRAFİRLE- *eyl.* fotoğraf çekmek.
FOTOGRAFİYA *a.* fotoğrafi: **f. XIX asırıñ 30-ncı yıllarında oylanıp tapıldı ve uzak ösüş yolunu geçdi** fotografi 19. yüzyılın 30'lu yıllarında düşünülüp keşfedildi ve uzun (bir) gelişme yolundan geçti; **f. plyonkası** fotograf filmi.
FOTOHRONİKA *a.* fotoğrafla olayları gösteren kronik.
FOTOMONTAJ *a.* fotomontaj.
FOTON *a. fiz.* foton.
FOTONUSGA *a.* tıpkıbasım.
FOYE *a.* fuaye: **kinoteatrıñ f.-si** sinemanın fuayesi.
FRAKTSİON *a. siy.* hizip, fraksiyon.
FRAKTSİONER *a. siy.* hizipçi, fraksiyoner.
FRAKTSİYA *a. siy.* bir partinin meclisteki grubu, üyeleri.
FRANK *a.* frank.
FRANTSUZ *a.* Fransız.
FRAZEOLOGİK *s.* deyimle ilgili: **f. sözlik** deyimler sözlüğü.
FRAZEOLOGİYA *a. dilb.* deyimler: **Türkmen dilinin f.-sı** Türkmen dilinin deyimleri.
FREZER *a.* freze.
FREZERÇİ *a.* frezeci.
FRONT *a.* cephe: **f.-da söveş-** cephede savaşmak; **halk f.-unıñ programması 1936-ncı yılıñ yanvarında çap edildi** halk cephesinin programı 1936 yılında yayımlandı.
FUGAS *a.* (patlayıcı için) lağım.
FUNDAMENT *a.* temel: **cayıñ f.-i** evin temeli.
FUNKTSİYA *a. mat.* işlev, fonksiyon **trigonometrik f.-lar** trigonometrik fonksiyonlar.
FURAJ *a.* kasket.
FUTBOL *a.* futbol: **ayagım agrıyar-da, yogsam men hem**

f. oynamaga giderdim ayağın ağrıyor, yoksa ben de futbol oynamaya **giderdim**; **f. komandası** futbol takımı; **f. meydançası** futbol sahası; **f. pökgisi** futbol topu; **f. oyna-** futbol topu.

FUTBOLÇI *a.* futbolcu; **yaş f.** genç futbolcu.

FUTURİST *a.* gelecekçi, fütürist.

FUTURİZM *a.* gelecekçilik, fütürizm.

FYUZELYAJ *a.* uçağın gövdesi.

G

GABA (ga:ba) *s.* 1.yumuşak: **g. sakal** yumuşak sakal; 2.büyük: **g. telpek** büyük kalpak; 3. çok.

GABA- (ga:ba-) *eyl.* 1.kuşatmak: **duşmanı g.** düşmanı kuşatmak; **galanı g.** kaleyi kuşatmak; **daşını g.-p al-** etrafını çevirmek; **okuvçılar mugallımıñ daşını g.-p aldılar** öğrenciler öğretmenin etrafını çevirdiler; 2. kapamak: **öñüni g.-** önünü kapatmak; 3. içeri sokmak: **goyunları agıla g.-** koyunları ağıla sokmak; **g.-p sal-** içeri sokmak.

GABAHAT *a.* ayıp, kabahat, suç: **g. iş et-** suç işlemek, kabahat işlemek.

GABAK (ga:bak) *a.* göz kapağı: **ellenen / börtük g.** şişmiş göz; **g. astından** göz altından.

GABAL- (ga:bal-) *ed. ç. bk.* **gaba-.**

GABAN- (ga:ban-) *eyl.* kıskanmak.

GABANCAÑ (ga:bancañ) *s.* kıskanç: **g. ayal** kıskanç kadın; **g.** bol- kıskanç olmak.

GABAR- (ga:bar-) *eyl.* 1. kabarmak, şişmek: **pıntıklar g.-ıpdır** tomurcuklar kabarmış; 2. kabarmak, şişmek: **onuñ yañagı g. -ıpdır** onun yanağı şişmiş; 3. kabarcık çıkmak, su toplamak: **ellerim g.-ıpdır** ellerim su toplamış; 4. *mec.* çalımlı bir tavır girmek, kurum satmak: **ol g.-magı halayar** o çalım satmayı seviyor.

GABARA *a.* ölçü; büyüklük, boy.

GABARCAÑ (ga:barcañ) *s.* kendini beğenmiş, mağrur, kibirli: **g. adam** kibirli insan, kişi; **onuñ sıpatı g. görünyär** onun yüzü kibirli görünüyor, yüzünden kibir akıyor.

GABARÇIK *a.* kabarcık, şiş: **ganlı/guru g.** kanlı/kuru kabarcık; **onuñ elleri tutuş g.** onun elleri tamamiyle kabarcık (dolu).

GABAT *a.* karşı, tam karşı; karşı karşıya, bir şeyin tam karşısında: **caylar bir-birine g. salınıptır** evler karşılıklı inşa edilmiş; **cayıñ g.-ına agaç ek-** evin karşısına ağaç dikmek; **mekdebiñ g.-ına stadion gurulyar** okulun karşısına spor salonu kuruluyor; **teatrıñ g.-ında duşuş-** tiyatronun önünde buluşmak; **g.-ından çık-** karşısına çıkmak § **g. gel-** karşılaşmak, denk gelmek, aynı zamana rastlamak: **bu vaka onuñ Moskvadan ugran güni bilen g. geldi** bu olay onun Moskova'dan ayrılışına denk geldi; **olarıñ pikirleri birbirinkä g. gelyär** onların görüşleri birbirine uyuyor; **g. getir-** aynı zamana tesadüf ettirmek, denk getirmek: **bayramçılıga g. getir-** bayrama denk getirmek.

GABAT- (ga:bat-) *et. ç. bk.* **gaba-.**

GABATLA- *eyl.* 1. karşı karşıya gelmek: **öñünden g.-p çık-** önünden karşısına çıkmak; 2. aynı

zamana denk getirmek: **bayramçılıga g.-** bayrama denk getirmek.

GABAV (**ga:bav**) *a.* 1. çevirme, kuşatma: **gala g.-ı** kale kuşatması, muhasara; **g.-dan çık-/boşa-** kuşatmadan kurtulmak; 2. tarama: **g. et-** taramak, öldürmek: **gurtları avlamak üçin g. et-** kurtları avlamak üzere taramak.

GABIK (**ga:bık**) *a.* kabuk: **agacıñ g.-ını soy-** ağacın kabuğunu soymak; **yumurtga g.-ı** yumurta kabuğu § **yer g.-ı** *jeo.* yer kabuğu.

GABIR *a.* kabir, mezar.

GABRISTAN (**gabrısta:n**) *a.* mezarlık, kabristan.

GABSA *a.* 1. kanat: **penciräniñ g.-sı** pencerenin kanadı; **pencirä g. oturt-** pencereye kanat takmak; 2. kapı: **iki taylı g.** iki kanatlı kapı; **g.-nı yap-** kapıyı örtmek.

GABSA- *eyl.* 1.dışını çevrelemek, içine almak; 2.kıstırmak, ezmek: **gapı parmagını g.-dı** kapı parmağını ezdi.

GABSAL (**ga:bsal**) *s.* boğucu, bunaltıcı: **bugün hova g.** bugün hava boğucu.

GABŞIR- *eyl.* 1. bağlamak, birleştirmek: **iki tagtanı g.-** iki tahtayı birbirine bağlamak; 2. yanyana koymak: **kerpiçleri birbirine g.-p goy-** kerpiçleri birbirinin yanına koymak.

GABZA- *eyl.* engel olmak, yasaklamak.

GAÇ- *eyl.* 1. kaçmak, uzaklaşmak: **esirlikden g.-** kölelikten kaçmak; **itden g.-** köpekten kaçmak; **tokaya g.-ıp git-** ormana kaçmak; **g.-ıp gutul-** kaçarak kurtulmak; 2. düşmek: **eliñden g.-** elden düşmek; **käse yere gaçsa-da, dövülmedi** kâse yere düşse de kırılmadı; 3. kaçınmak: **yaramaz gürrüñlerden g.-** yararsız konuşmalardan kaçınmak; 4. kaybolmak, yitmek, kaçmak: **meniñ ukım g.-ıpdır** benim uykum kaçmış; **sıgrıñ süydi g.-dı** ineğin sütü kaçtı, ineğin sütü kesildi § **ganı g.-** a. bembeyaz kesilmek, benzi uçmak; b. kızmak, öfkelenmek; **keypi/hezili g.-** keyfi kaçmak; **hayı/ısgını g.-** zayıflamak, zayıf düşmek; **huşı g.-** aklı gitmek; **eti g.-** zayıflamak.

GAÇA: gaça dur- birinden/bir şeyden kaçmak: **yamandan g. dur-** kötüden uzak durmak.

GAÇAK *s.* 1. kaçak, sık sık kaçan: **g. göle** sık sık kaçan dana, buzağı; 2. kaçak: **g. mal** kaçak mal; 3. kaçak, firari.

GAÇALAK *a.* hile, düzen: **g. tap-** yakayı sıyırmak, kurtulmak, kaçacak yer bulmak; **g. et-** bir şeyden kaçmak, kaçınmak.

GAÇALAKLA- *eyl.* bir şeyden kaçmak, kaçınmak; **işden g.-** işten kaçmak; **dogrı cogap bermekden g.-** doğru yanıt vermekten kaçınmak.

GAÇALGA *a.* 1. sığınak: **g.-da otur-** sığınakta oturmak; 2. *mec.* kaçamak yolu: **g. gözle-** a. sığınak aramak; b. kaçamak yol aramak.

GAÇGAK *a.* kaçak.

GAÇGAKLA- *eyl.* birinden/bir şeyden kaçmak; **işden g.-** işten kaçmak.

GAÇGIN *a.* göçmen, sığınmacı, mülteci: **g.-lar toparı** göçmenler grubu; 2. alçak, düşük (su düzeyi hak.).

GAÇI *a.* set, dalgakıran: **g. çek-/galdır-/et-** dalgakıran inşa etmek.

GAÇIR- *et. ç. bk.* **gaç-**; 1. birini/bir şeyi kaçırmak: **eliñden g.-** elinden kaçırmak; 2. bir şeyi düşürmek, devirmek: **almanı kakıp g.-** elmayı düşürmek; 3. birini-bir şeyi gözden kaçırmak: **cenayatçını g.-** suçluyu kaçırmak; **tovşanı g.-** tavşanı kaçırmak § **bir heñ g.-** melodi çalmak; **boyun g.-** reddetmek, istememek.

GAÇIRIŞ- *işt. ç. bk.* **gaçır-**.

GAÇIŞ- *işt. ç. bk.* **gaç-**.

GADAGAN *a.* yasak: **bu yerde çilim çekmek g.** burada sigara içmek yasak; **g. et-** yasaklamak; **kesekilere girmek g.** yabancıların girmesi yasak.

GADAM *a.* adım: **g.-ıñı çaltlandır-** adımını hızlandırmak; **g. ur-/bas-/goy-** adım atmak, girmek: **bäş yıllıgın üçünci yılına g. urduk** beş yıllığın üçüncü yılına adım attık.

GADIM (**gadı:m**) *s.* eski, önceki, kadim: **g. vagtda** eski zamanda; **g. dünyä tarıhı** eski dünya tarihi; **g. zaman medeniyeti** eski kültür.

GADIMI (**gadı:mı**) *s.* eski, kadim: **g. golyazma** eski elyazma; **g. dövlet** eski devlet.

GADIR *a.* 1.saygı, hürmet: **g. goy-** saygı göstermek, hürmet etmek: **g.-ıñı gaçır-** saygısını kaybetmek; 2. kadir, kıymet, değer: **ol dostlugıñ g.-ını govı bilyärdi** o, dostluğun kıymetini iyi biliyordu; **ol g.-ını nä bilsin!** o, bunun kıymetini ne bilsin!; **g. bilmez adam** kıymet bilmez adam.

GAFLAT *a.* gaflet, bilmezlik: **g.-da gal-** gaflete düşmek § **g. ukusı** gaflet uykusu; **g.-dan ayıl-/oyan-** gafletten uyanmak.

GAGAL *s.* hırçın: **g. adam** hırçın adam; **ol çendenaşa g.** dayanılmaz bir karakteri var.

GAGILDA- (**ga:gılda-**) *eyl.* ötmek (karga hak.): **garga g.-yar** karga ötüyor.

GAGIR- (**ga:gır-**) (öksürüp) balgam tükürmek: **gan g.-** kan tükürmek.

GAGŞA- *eyl.* titremek: **gorkudan/sovukdan yaña g.-** korkudan ya da soğuktan titremek.

GAHAR *a.* nefret, kızgınlık, öfke, kahretme: **g.-ını getir-** birini kızdırmak, sinirlendirmek; **g. et-** a. öfkelenmek, kahretmek, isyan etmek; b. incinmek, gücenmek: **g.-ıñ yatış-** kızgınlığı geçmek; **g.-dan yaña çım-gızıl bol-** öfkeden kızarmak; **meniñ g.-ım gelyär** öfkem, kızgınlığım artıyor.

GAHAR-GAZAP *a.* öfke, kudurganlık: **g.-a mün-** kızmak,

öfkelenmek, kudurmak; **g. et-** öfkelenmek.

GAHARCAÑ *s.* 1. kızgın, öfkeli: **g. adam** kızgın kişi; 2. kudurgan, kızgın: **g. it** saldırgan köpek.

GAHARCAÑLIK *a.* kincilik, kindarlık, kızgınlık.

GAHARLAN- *eyl.* kızmak, öfkelenmek, kahırlanmak: **men saña g.-mayarın** ben sana kızmıyorum; **biderek zat üçin g.-** ufak tefek bir şey yüzünden kızmak.

GAHARLANDIR- *et. ç. bk.* **gaharlan-**; birini kızdırmak, öfkelendirmek: **siz meni g.-yarsıñız** siz beni kızdırıyorsunuz; **sizi näme beyle g.-yar** sizi ne böyle kızdırıyor.

GAHARLANIŞ- *işt. ç. bk.* **gaharlan-**.

GAHARLI *s.* kızgın, öfkeli, kahırlı: **g. garayış/görnüş** kızgın bakış, görünüş; **men sizden g.** ben size kızgınım; **g. gepleş-** kızgın, öfkeli konuşmak.

GAHAT *s.* nadir, seyrek, çok az: **g. harıtlar** az, nadir mallar.

GAHATÇILIK *bk.* **gahatlık**; **harıt g.-ı** malların azlığı, kıtlığı.

GAHATLIK *a.* nadirlik, kıtlık, azlık, seyreklik.

GAHRIMAN (**gahrıma:n**) 1.yiğit, kahraman: **grajdanlık urşunıñ g.-ları** iç savaş kahramanları; 2. *ed.* kahraman; **Artık Babalı - Berdi Kerbabayeviñ "Aygıtlı ädim" romanınıñ g.-ıdır** Artık Babali, Berdi Kerbabayev'in "Aygıtlı Ädim" (Kararlı Adım) romanının kahramanıdır § **g. ene** kahraman ana; **g. şeherler** kahraman şehirler; **Sovet Soyuzınıñ g.-ı** Sovyetler Birliği Kahramanı; **Sotsialistik Zähmetiñ g.-ı** Sosyalist Emek Kahramanı.

GAHRIMANÇILIK (**gahrıma:nçılık**) *bk.* **gahrımanlık**.

GAHRIMANÇILIKLI (**gahrıma:nçılıklı**) *a.* kahramanlık, kahraman: **g. epos** kahramanlık destanı; **g. göreş alıp bar-** mücadeleyi kahramanca yürütmek.

GAHRIMANLARÇA (**gahrıma:nlarça**) *bel.* kahramanca: **g. vepat bol-** kahramanca ölmek; **g. söveş-** kahramanca savaşmak, çarpışmak; **ol özüni g. alıp bardı** o kendini kahraman sayıyor.

GAHRIMANLIK (**gahrıma:nlık**) *a.* kahramanlık: **g. görkez-** kahramanlık göstermek; **zähmet g.-ı** emek kahramanlığı.

GAKILIK (**ga:kılık**) *a.* balgam: **g. gop-** balgam çıkarmak; **g.-lı üsgülevük** balgamlı öksürük.

GAL- (**ga:l-**) *eyl.* 1. kalmak, arta kalmak, geride kalmak: **bayrama çenli näçe gün g.-dı?** bayrama kaç gün kaldı; **otlınıñ ugramagına bäş minut g.-dı** trenin kalkmasına beş dakika kaldı; **ikinci yıla g.-** ikinci yıla kalmak; 2. geri kalmak, kaçırmak: **otludan g.-** treni kaçırmak; **ıza g.-** *mec.*: geri kalmak, arkada kalmak; **planı yerine getirmekde ıza g.-** planı zamanında tamamlayamamak, planı yerine getirmekte geri kalmak; **bu sagat g.-yar** bu saat geri kalıyor; 3. kaçırmak, unutmak, süresini geçirmek; devam etmemek: **okuvdan g.-** okumaktan geri kalmak, okumaya fırsat bulamamak; sınıfta kalmak; **işden gal-** işe gitmemek; 4. yoksun kalmak, kaybetmek, yitirmek: **dilden g.-** dilsiz kalmak, dili tutulmak; **ayakdan g.-** ayağını kaybetmek; **gözden g.-** göz nurunu kaybetmek; 5. kesmek, ara vermek; dinmek, durmak: **ayagımıñ agrısı g.-dı** ayağımın ağrısı dindi; **sancım g.-dı** sancım kesildi; **suvuñ akması g.-ıpdır** su kesilmiş; 6. kaybetmek: **kim g.-dı?** kim kaybetti?; 7. bir şeye takılıp kalmak, saplanıp kalmak: **bogazımda tas süñk g.-ıpdı** boğazımda bir parça kemik kalmış; 8. adlarla birlikte yardımcı eylem olarak kullanılır: **dul g.-** dul kalmak; **gicä g.-** gecikmek; **yetim g.-** yetim kalmak; **hayran /täsin/geñ g.-** hayret etmek, şaşmak; 9. -p'li ulaçlardan sonra gelerek eylemin farkında olunmadan yapıldığını bildirir: **uklap g.-** uyumak, uykuya dalınak; **yatıp g.-** uyuya kalmak; **bilip g.-** hemen, anında bilmek.

GAL- *eyl.* 1. kalkmak, ayağa kalkmak: **ayak üstüne gal-** ayağa kalkmak; **yeriñden gal-** yerinden kalkınak; 2. artmak, büyümek, yükselmek, şiddetlenmek: **yokarı g.-** yukarı kalkmak, yükselmek: **samolyot gitgide yokarı g.-yar** uçak gitgide yükseliyor; **günde temperatura has yokarı g.-dı** gündüz sıcaklık çok arttı.

GALA (**gala:**) *a.* kale: **gadımı g.** eski kale; **goranış g.-sı** savunma, müdafaa kalesi; **deñiz g.-sı** deniz kalesi.

GALAGOPLI *s.* endişeli, üzüntülü, telaşlı, rahatsız: **g. günler** üzüntülü günler.

GALAK (**ga:lak**) *s.* 1. yarışta vs.de geri kalan, başarısız: **g. brigada** geri takım; **g. okuvçı** başarısız öğrenci; 2. geri kalmış: **g. yurt** geri kalmış ülke.

GALAK-GAÇAK (**ga:lak-gaçak**) *a.* artık, kalıntı; kesinti, kırpıntı, parça: **g. mata** artık, kalıntı mal; **iyere g. zat yok mı?** yemek için artık bir şey yok mu?.

GALAKTİKA *astr. a.* gökada, galaksi: **g. dumanlıkları** gökada bulutsuları (nebülöz).

GALAM I *a.* kalem: **gara g.** karakalem; **g. bilen surat çek-** karakalem ile resim yapmak; **g.-a uç çıkar-** kalem açmak, kalemin ucunu sivriltmek § **g.-nıñ yörgünli bol- eli** kalem tutmak.

GALAM II *a. diy.* kaşık.

GALAM III *a.* bir bitki türü.

GALAMDAN (**galamda:n**) *a.* kalemlik, kalem kutusu: **mekdep g.-ı** okul kalemi.

GALANDAR *tar. din.* kalender, derviş; avare.

GALANTEREYA *a.* tuhafiye (malları): **g. magazin** tuhafiye mağazası.

GALAPIN (galapı:n) *bel.* çoğunluk, çoğu, çoğunlukla: **olarıñ g.-ı** onların çoğu; **g. sen gîcâ galıp gelyärsiñ** sen çoğunlukla geç geliyorsun; **g. men öyde bolyarın** ben çoğunlukla evdeyim.

GALAT *s.* yanlış, yalan, galat: **siz g. aydyarsıñız!** siz yalan söylüyorsunuz; **men galat etdim** ben hata ettim, yanlış yaptım; **g. habar** yanlış haber.

GALAYI (gala:yı) *a. s.* kalay; kalaylı: **bir bölek g.** bir parça kalay; **g. okara** kalaylı tas; **g.-nı eret-** kalay eritmek.

GALBAÑ *s.* çıkıntılı; çıkık, öne fırlamış: **g. gövüs** çıkık göğüs.

GALBİR (galbi:r) *a.* kalbur, elek: **g.-de suv durmaz gözemek bilen** kalburun deliklerini kapatsan da kalburda su durmaz.

GALCAÑ *bk.* **galdav**.

GALDAV *s.* endişeli; kuruntulu, vesveseli; yerinde durmaz: **g. adam** vesveseli insan.

GALDIR- (ga:ldır-) *eyl.* 1. bırakmak, koyup gitmek: **çagaları öyde g.-** çocukları evde bırakmak; **kitabı öyde g.-** kitabı evde bırakmak; **penciräni açık g.-** pencereyi açık bırakmak; **soragı cogapsız g.-** soruyu karşılıksız bırakmak; 2. yitirmek kaybetmek, unutmak: **açarları nirede galdıranımı bilmeyärin** anahtarları nerede kaybettiğimi bilmiyorum; 3. ertelemek, bırakmak: **işi ertire g.-** işi sonraya bırakmak, ertelemek; 4. korumak saklamak; 5. yenmek, mağlup etmek: **men onı küştde g.-dım** ben onu satrançta yendim.

GALDIR- *eyl.* 1. **kaldırmak**: **yere gaçan kitabı g.-** yere düşen kitabı kaldırmak; **yıkılan çaganı g.-** düşen çocuğu kaldırmak; **eliñi g.-** elini kaldırmak; 2. artmak, yükselmek: **nırhını g.-** fiyatları artırmak, pahalandırmak.

GALDIRA- *eyl.* titremek: **sovukdan/gorkudan yaña g.-** soğuktan/korkudan titremek.

GALDIRAVUK *a.* titreme, ürperme; ürperti: **anı g. tutdı** onu titreme tuttu.

GALGA- (ga:lga-) *eyl.* uçmak, dalgalanmak: **demonstrantlarıñ depesinde gızıl baydaklar g.-yardı** göstericilerin başlarında kızıl bayraklar dalgalanıyordu; **onuñ kellesindäki yaglık g.-yardı** onun başındaki mendil uçuşuyordu.

GALIBERSE-DE (ga:lıberse-de) *bağl.* bununla birlikte, ayrıca, bundan başka, ondan sonra da, en sonunda: **yol uzak, g. seniñ yaravhgıñ ugrı yok** yol uzun, ayrıca senin keyfin de yerinde.

GALINDI (ga:lındı) *a.* kalıntı, artık: **g. mata, mata g.-sı** artık mal, mal kalıntısı; **on iki dörde g.-sız bölünyär** on iki dörde tam bölünür; 2. *mec.* geçmişin izi, geçmişin kalıntıları; iz, eser: **adamlarıñ añındakı kapitalizmiñ g.-ları** insanların zihnindeki kapitalizm izleri.

GALIÑ *s.* 1. kalın: **g. tagta** kalın tahta; **g. ayna** kalın cam; 2. bol, bereketli, çok: **bu gün gar g. yagdı** bugün kar çok yağdı § **yüzi g.** yüzsüz; **g. geyin-** kalın giyinmek, sıkı giyinmek.

GALIP (ga:lı:p) *a.* 1. kalıp, kundura kalıbı: **g.-a sal-** kalıba çekmek.

GALK- *eyl.* çıkmak, kalkınak, yükselmek, havalanmak: **g.-gerek, vagt boldı** kalkmak gerek, vakit geldi; **samolyotlar asmana g.-dı** uçaklar havalandı, uçaklar göğe yükseldi; 2. *mec.* ayaklanmak, isyan etmek, baş kaldırmak, § **gövnüñ g.-** sevinmek, memnun olmak, göğsü kabarmak.

GALK-GULK: g. **et-** hızlı hızlı yemek, atıştırmak, yutuvermek.

GALKAN *a.* kalkan.

GALKICAKLA- *eyl.* 1. kımıldanmak, sallanmak, yalpalanmak; 2. yay gibi olmak, esnek olmak: **g.-p yöre-** yay gibi fırlayıp gitmek.

GALKIN- *eyl.* 1. kalkmak, çıkmak: **yeriñden g.-** yerinden kalkmak; 2. coşmak, ateşlenmek; 3. *mec.* isyan etmek, haş kaldırmak.

GALLA a. 1. tahıl, hububat: **g. önümleri** tahıl ürünleri; **g. ammarı** tahıl ambarı; **g. ekmek** tahıl/buğday ekmeği; **yetişip gelyän g.** yetişen, yetişmekte olan tahıl; **kolhozıñ g. meydanları** kolhozun tahıl alanları/tarlaları; **g. ekinlerini yıgmak** hububat ürününü kaldırmak.

GALMAGAL *a.* 1. gürültü, patırtı: **klasıñ içi ulı g.** sınıfın içi çok gürültülü; **zaldakı g. yatdı** salondaki gürültü yatıştı; 2. skandal; sövüşme, kavga, çekişme: **g. et-** yaygara yapmak, gürültü koparmak, gürültü patırtı çıkarmak; **g. turuz-** gürültü yapmak; dalaşmak, hırlaşmak.

GALMIK *a.* Kalmuk: **g. ayalı /gızı** Kalmuk kadını/kızı; **g. dili** Kalmukça.

GALÑA- *eyl.* yığılmak, birikmek, öncekinden fazla olmak: **gar kem-kemden g.-yar** kar yavaş yavaş artıyor.

GALOŞ *a.* kaloş, ayak lastiği: **g. önümçiligi** kaloş üretimi; **g. gey-** kaloş giymek.

GALP *a.* kalp, taklit, sahte, düzme: **g. dokument** sahte belge, vesika; **g. gol** sahte imza.

GALPAK *a.* küçük çocukların saçları kesildikten sonra başlarında arta kalan saç: **g. toyı** küçük çocukların saçlarını kesmek için yapılan tören. (saç kesme töreni, şöleni), saç kesme düğünü.

GALPILDA- *eyl.* titremek: **gorkudan yaña g.-** korkudan titremek; **sovukdan yaña g.-** soğuktan titremek.

GALSTUK *a.* el arabası: **kerpici g. bilen çek-** el arabasıyla kerpiç taşımak.

GALTA- *eyl.* değmek, sürümek, çarpmak: **maşın agacı g.-p geçdi** araba ağaca çarparak geçti.

GALTAMAN *a.* çapulcu, yağmacı, eşkıya.

GALTAŞ- *eyl.* dokunmak, değmek, temas etmek: **agacıñ**

şahaları pencirä g.-ıpdur ağacın dalları pencereye değiyor.

GALTGA *a.* olta mantarı.

GAM *a. bk.* **gaygı**: **g. çek-** gam çekmek, kederlenmek, gamlanmak: **g.-ını et-/iy-** gamını yemek, düşünmek, merak etmek; önceden dert etmek; **g.-a bat-** birşey hakkında kaygılanmak, bir şeyi düşünmek.

GAMA *a.* kama: **yiti g.** keskin kama; **g. yarası** kama yarası.

GAMAK *a. bot.* Karelya § **g.-a dön-** çok zayıflamak.

GAMAŞ- (ga:maş-) *eyl.* 1. kamaşmak (göz için): **meniñ gözüniñ öñi g.-ıp dur** gözümün önü kamaşıyor; (diş için) kamaşmak (ekşi, turşu vb. gibi şeyler yenildiği zaman); 2. bozulmak, kötüleşmek (hava hak.).

GAMAŞIK (ga:maşık) *s.* 1. kamaşmış; 2. belirsiz, muğlak; kapalı, bulutlu: **g. hova** kapalı hava.

GAMÇI *a.* kamçı: **ata bir g. çal-** ata bir kamçı vurmak; **g. astına al-** kamçı altına almak; **gamça bas-** kamçılamak, kırbaçlamak.

GAMGIN (gamgı:n) *s.* gam çeken, gamlı, üzgün, kederli: **g. karayış** üzgün bakış; **g. görün-** üzgün görünmek.

GAMIŞ *a. bot.* kamış, saz: **şeker g.-ı** şeker kamışı; **g. ceñnelligi** sazlık, kamışlık; **g. hasa** kamış baston.

GAMIŞGANAT (gamışga:nat) *s.* tüysüz (kuş hak.).

GAMMA *a. müz.* gam: **major g.-sı** majör gam; **renk g.-sı** renk ahengi.

GAN (ga:n) *a.* kan: **g. aylanış sisteması** kan dolaşım sistemi, **g.-ıñ hasışı** kan basıncı; **g. al-** a. kan almak (*örn.* tahlil için), b. *mec.* kan davası gütmek; **g. gagır-/gus-** kan kusmak; **g. döküşik** katliam, kılıçtan geçirme; **g. inme** kan oturması; **g. damarları** kan damarları; **yaradan g. akyardı** yaradan kan akıyordu; **g.-ı duruz-** kanı durdurmak; **g. gel-** kan gelmek, kanamak; **g. goyber-** kan vermek; **g. öy-** kan oturmak, bereleme k § **g.-ıñ gaç-** benzi solmak, ürkmek; **g.-ı gızıl** öfkeli, hiddetli; **g.-ıñ gız-** kızmak, öfkelenmek; **g.-da pıçak boluş-** birisine bıçakla saldırmak, kanlı bıçaklı olmak; **g. eñre-, g. agla-** kan ağlamak, çok ağlamak; **g. gagşır-** cinleri başına üşüşmek, ifrit olmak; **g. ısı gel-** *mec.* kan kokusu gelmek; **g.-ı sova-** avunmak, teskin olmak, yatışmak; **g.-ını geç-** affetmek, bağışlamak; **g.-ını gızdır-** kızdırmak.

GAN- (ga:n-) *eyl.* 1. susuzluğunu gidermek, kanmak; **suvdan g.-** suya kanmak. 2. *mec.* bir şeye doymak, hoşnut olmak; **ukudan g.-** uykusunu almak, uykuya kanmak § **didarından g.-** doya doya bakmak, doya doya seyretmek.

GANA (ga:na) *bel.* kana kana, doyuncaya kadar: **g. suv iç-** kana kana su içmek.

GANA- (ga:na-) *eyl.* kanamak; **yara g.-p durdı** yara kanayıp durdu; **çala/gatı g.-** hafif hafif kanamak.

GANADIL- (ga:nadıl-) *ed. ç. bk.* **ganat-**.

GANAGIÇ (ga:nagıç) *s.* kanlı; **g. yara** kanlı yara.

GANAR *a.* pamuk, buğday, saman taşımak ve saklamak için kullanılan çuval.

GANAT *a.* **(ga:nat)** kanat: **guşuñ g.-ı** kuş kanadı; **samolyotıñ g.-ı** uçak kanadı; **g. kak-** kanat çırpmak; **cayıñ sag g.-ı** evin sağ kanadı; **g. bagla-** coşmak, heyecanlanmak; **g.-ını gırk-** birinin kanadını kolunu kırmak (kesmek).

GANAT- (ga:nat-) *et. ç. bk.* **ga:na-**; birini, bir şeyi kana bulamak, kanatmak; **yaranı g.-mak** yarayı (kanayıncaya dek) deşmek, kanatmak.

GANATLAN- (ga:natlan-) *eyl.* 1. *zool.* kanatlanmak, uçmak; 2. *mec.* heyecanlanmak, coşmak: **umıt bilen g.-** ümitle coşmak.

GANATLANDIR- (ga:natlandır-) *et. ç. bk.* **ganatlan-** coşturmak, heyecanlandırmak: **gazanılan üstünlik hemmeleri g.-dı** ulaşılan başarı herkesi heyecanlandırdı.

GANAV *a.* kanal: **suv akdırılyan g.** su kanalı.

GANCAR- (ga:ncar-) *eyl.* kanamak; **yara birsıhlı g.-ıp dur** yara devamlı kanıyor.

GANCARIŞ- (ga:ncarış-) *eyl.* kanamak: **yaralarım g.-p dur** yaralarım kanamış.

GANCART- (ga:ncart-) *et. ç. bk.* **gancar-**; **dırnaklap g.-** tırnaklayarak kanatmak.

GANCIK *a.* dişi köpek, kancık köpek.

GANDAL *a.* pranga, kelepçe: **ayak g.-ı** ayak prangası, **el g.-ı** el kelepçesi, **g. dak-** pranga takmak; **g.-a sal-** prangaya, zincire vurmak.

GANDALLA- *eyl.* pranga vurmak, kelepçe takmak.

GANDALLAN- *ed. ç. bk.* **gandalla-**.

GANDALLAŞ- *işt. ç. bk.* **gandalla-**.

GANDALLAT- *et. ç. bk.* **gandalla-**.

GANDIR- (ga:ndır-) *et. ç. bk.* **gan-**; birine (su) içirmek, susuzluğunu, isteğini gidermek: **suvdan g.-** suya kandırmak; **suvsızlıgıñı g.-** susuzluğunu gidermek.

GANDIRIL- (ga:ndırıl-) *ed. ç. bk.* **gandır-**.

GANDÜŞER (ga:ndüşer) *a.* akraba: **ol biziñ yakın g.-imiz** o bizim yakın akrabamız.

GANHOR (ga:nho:r) *a.* kan içici, gaddar, cani: **g.-ı cezalanıdır-** caniyi cezalandırmak.

GANIBİR (ga:nıbi:r) tek kandan, kardaş, öz: **g. doğan** öz kardeş; **g. garındaş** öz kardeş.

GANIM (ganı:m): **ganım düşman** gaddar, acımasız düşman.

GANIMAT (ganı:mat) fena değil: **içerileriñiz g. mı ?** ailede herkes iyi mi ?; **yagdayımız g.** işlerimiz fena değil; **sırkavıñ yagdayı g.** hastanın durumu fena değil.

GANIMATLAŞ- (ganı:matlaş-) *eyl.* 1. iyileşmek, daha iyi durumda olmak; **hova g.-yar** hava iyileşiyor, düzeliyor. 2. düzelmek, iyileşmek, kendini daha iyi hissetmek; **cigim indi g.-ıp başladı** kardeşciklerim artık düzelmeye başladı; **sırkav g.-yar** hasta iyileşiyor.

GANIŞ- (ga:nış-) *eyl.* susuzluğunu gidermek.

GANLI (ga:nlı) *s.* kanlı, kanlanmış: **g. içgeçme** kanlı ishal; **g. yaglık** kanlı mendil; **yüzi g.** yüzü kanlı; **az g.** kansız; **dolı g.** kanlı § **g. yekşenbe** *tar.* Kanlı pazar; **yılı g. hayvanlar** sıcak kanlı hayvanlar; **av g. bola?** av başarılı geçti mi?.

GANSIZ (ga:nsız) *s.* kansız, az kanlı: **g. dodaklar** kansız, canlı dudaklar; **g. uruş bolmaz** kansız döğüş olmaz.

GANT *a.* şeker: **bir tokga g.** şeker parçası, bir parça şeker; **bir düvür g.** parça, kelle şeker; **çayı g. bilen iç-** çayı şekerli içmek; **g. zavodı** şeker fabrikası § **g. gurdı** *zool.* şeker kurdu.

GANTLI *s.* 1. şekerli: **g. cisim** şekerli madde; 2. şeker içeren: **g. ösümlikler** şekerli, şeker içeren bitkiler; **g. çay** şekerli çay.

GAÑIR- 1. eğmek, bükmek, kanırmak: **simi g.-** simi eğmek, bükmek; **çüyi g.-** çiviyi eğmek; 2. *mec.* sökmek, çıkarmak; **elini g.-** kolunu çıkarmak.

GAÑIRÇAK *a.* kancalı askı (elbise için): **g.-dan as-** askıdan asmak.

GAÑIRT- *et. ç. bk.* **gañır-.**

GAÑÑA *a.* eyer (eşek için) § **g.-ñı gışart-** iki yüzlülük yapmak.

GAÑÑALA- *eyl.* eyerlemek, eyer vurmak: **eşeği g.-** eşeği eyerlemek.

GAÑÑALAN- *ed. ç. bk.* **gañña la-.**

GAÑÑALAŞ- *işt. ç. bk.* **gañña la-.**

GAÑÑALAT- *et. ç. bk.* **gañña la-**

GAÑRAK *a.* çengel, kanca: **divara g. kak-** duvara kanca çakmak § **g.-a dön-** zayıflamak, iyice kötüleşmek.

GAÑRIL- *ed.-dön. ç. bk.* **gañır-**; 1. eğilmek, bükülmek, kanrılmak; **sim g.-dı** tel büküldü. 2. tehlikeye uğramak: **meniñ ayagım g.-dı** ayağım burkuldu; 3. dönmek, başını çevirmek: **kakamıñ sesini eşidip, men g.-ıp seretdim** babamın sesini duyup döndüm; **pencirä bakan g.-** yüzünü pencereye döndürmek.

GAÑRIŞ- *işt. ç. bk.* **gañır-.**

GAÑŞIRAVUK *a.* yutak: **çal g.-ıñı kükedip baryardı** çıma burma vuruyordu (*den.*).

GAÑTAR- *eyl.* atı bağlamak.

GAÑTARIL- *ed. ç. bk.* **gañtar-.**

GAP (ga:p) *a.* 1. kutu, sandık: **däne üçin g.** tahıl, hububat için çuval; **g.-ıñ agzını çöz-** çuvalın ağzını çözmek; 2. kap, kapkacak: **çüyşe g.** cam kap, tüp; **nahar iyilyän g.** sofra kabı, yiyecek yenilen kap; 3. kutu, paket: **bir g. otluçöp** bir kutu kibrit § **g. bövür** çadırın kadın kapısı;.

GAP (gep-, gip-, gop-, güp-, gıp-) güçlendirme eki; **gap-gara** kapkara, çok kara; **gap-garañkı** çok karanlık, zifiri karanlık; **gop-goyu** çok yoğun, gür; **gıp-gızıl** kıpkızıl, çok kırmızı, kıpkırmızı.

GAP- *eyl.* 1. (uçan, fırlatılan bir şeyi) kapmak, tutmak, yakalamak; **topı g.-** topu yakalamak; 2. tutmak, ısırmak, birine saldırmak (hayvanlar için) § **gözüñi g.-** göz kamaştırmak; **gulagıñı g.-** sağır etmek; **sesiñi g.-** susmak, sesini kesmek.

GAP-GAÇ (ga:p-ga:ç) *a.* mutfak kabı, kap-kacak.

GAPAK *a.* 1. çatı, kapak: **agaç/demir g.** ağaç, saç çatı; **çäyneriñ g.-ı** çaydanlığın kapağı; **royalıñ g.-ını galdırmak** piyanonun kapağını kaldırmak; 2. kabuk (*toprak için*) § **dutarıñ g.-ı** 'dutar'ın geniş, düz bölümü.

GAPAKLA- *eyl.* üstünü örtmek, kapatmak, kapamak: **gazanı g.-** kazanın kapağını kapamak.

GAPAKLAN- *ed. ç. bk.* **gapakla-.**

GAPAKLAT- *et. ç. bk.* **gapakla-**

GAPAN I *a.* 1. kapan, tuzak; 2. *mec.* kapan, hile: **g.-a düşmek** tuzağa düşmek; **g. gur-** tuzak kurmak.

GAPAN II *a.* kantar, baskül: **yüki g.-da çekip görmek** yükü kantarda tartmak.

GAPCA- *eyl.* bir şeyi kıstırmak, mandallamak: **atagzı bilen g.-** kıskaçla, pensle sıkıştırmak.

GAPCADIL- *ed. ç. bk.* **gapcat-.**

GAPCAL- *ed.-dön. ç. bk.* **gapca-**

GAPCAT- *et. ç. bk.* **gapca;** bir şeyi sıkıştırmak: **barmagıñı g.-** parmağını sıkıştırmak.

GAPCAVAÇ (gapcava:ç) *a.* inandal, mengene: **g. bilen tutdur-** mengeneyle sağlamlaştırmak.

GAPCIK *a.* para kesesi, cüzdan: **gayış g.** deri para kesesi; **puluñı g.-a sal-** paraları keseye koymak; **g.-ıñı yitir-** cüzdanı, para kesesini kaybetmek.

GAPCIT- *eyl. bk.* **gapcat-.**

GAPDAL *a.* 1. taraf: sağ/çep g. sağ/sol taraf; **cayıñ demirgazık g.-ı** binanın kuzey tarafı; **yoluñ iki g.-ında agaç ekmek** yolun her iki tarafına ağaç dikmek; **g.-a sovulmak** yana dönmek; **g.-da durmak** yanda durmak; 2. böğür, yan, bir şeyin yan tarafı: **g.-ıña yatmak** yanı üzerine yatmak; **maşın g.-ına agdarıldı** araba yan döndü. 3. *bel.* **gapdalına, gapdalında, gapdalından: yoldaşıñ g.-ında otur-** arkadaşının yanına oturmak; **maşın cayıñ g.-ına barıp durdı** araba evin yanında durdu; **g.-ından geçmek** birinin, bir şeyin yanından geçmek § **g.-ı bilen** a. boyunca... b. biriyle, birşeyle birlikte: **kitabıñ g.-ı bilen depder hem satın almak** kitapla birlikte defterleri de satın almak.

GAPDALKI *a.* yan: **g. gapını aç-** yan kapıyı açmak.

GAPDALLA- *eyl.* 1. yanyana yürümek, yanısıra yürümek: **g.-p geç-** yanından geçmek; 2. bir şeyin yanısıra gitmek: **kerveni g.-p git-** kervanın yanısıra gitmek.

GAPDALLAYIN *bel.* yan yana: **g. geç-** yanyana geçmek; **g. gir-** yanyana girmek; **g. dur-** yanyana durmak.

GAPGAR- (ga:pgar-) *eyl.* 1. bir şeyi bir şeyle doldurmak: **halta g.-** çuvalı tepeleme doldurmak; **barını çukura g.-** herşeyi çukura tıkmak; 2. bir şeyi dökmek; **bedrelere g.-** kovalara dökmek.

GAPGARIL- (ga:pgarıl-) *ed. ç. bk.* **gapgar-**; 1. kaçmak; 2. dökülmek, akmak; 3. yıkılmak, çökmek; düşmek: **çukura g.-** çukura düşmek.

GAPGARIŞ- (ga:pgarış-) *işt. ç. bk.* **ga:pgar-**.

GAPGARIŞDIR- (ga:pgarışdır-) *sık. ç. bk.* **ga:pgar-**; **barını bir halta g.-** hepsini bir çuvala doldurmak, tıkıştırmak.

GAPGART- (ga:pgart-) *et. ç. bk.* **gapgar-**.

GAPI *a.* kapı: **g.-nı aç-/yap-** kapı açmak/kapamak: **g.-nıñ agzında dur-** kapıda durmak, kapının ağzında durmak; **g.-dan girmek** kapıdan girmek § **g.-dan (g.-ıñdan) getirmezlik** birini eşikten salmamak.

GAPIK *s.* kapalı: **garagıñ g.-mı?** gözün kapalı mı?.

GAPIL (ga:pıl) *s.* 1. gafil, cahil, bilgisiz: **g. gal-** gafil olmak, cahil, bilgisiz olmak; 2. ani, ansızın, birdenbire: **g. (ya da g.-lıkda) has-** gafil avlamak.

GAPIL- *eyl. ed.-dön. ç. bk.* gap-; kapılmak, yakalanmak, tutulmak: **gözüñ g.-** körleşmek, kör olmak: **gulagıñ g.-** sağırlaşmak, sağır olmak.

GAPILLIK (ga:pıllık) 1. gafillik, cahillik, bilgisizlik. 2. anilik, **beklenmedik**lik; **gapıllıkda üstüni basmak** aniden saldırmak, ansızın yakalamak.

GAPIRCAK *a.* sandık, kutu; **agaç g.** tahta sandık; **posılka g.-ı** posta sandığı; **çay g.-ı** çay kutusu.

GAPIRGA *a.* kaburga; **gapırga süñkleri** kaburga kemikleri.

GAPIŞ- *eyl.* 1. *işt. ç. bk.* **gap-**; 2. birleşmek, kapanmak (gözler hak.); 3. bozulmak; tahrip olmak, kötüleşmek (örn. hava hak.).

GAPIŞDIR- *eyl.* 1. *et. ç. bk.* **gapış-**; 2. abartarak, bire on katarak anlatmak; **sen bar zadı g.-yarsıñ** sen her şeyi abartarak anlatıyorsun.

GAPIŞIK *s.* sıkışık, sık: **g. agaçlar** sık ağaçlar.

GAPLA- (ga:pla-) *eyl.* 1. bir şeyi paketlemek, sarmak, kap geçirmek, kaplamak; **goşları g.-p, goş saklanyan kamera tabşır-** eşyaları paketlemek ve koruma odasına koymak; **kitapları g.-** kitapları kaplamak; 2. kaplamak, doldurmak: **asınam bulut g.-dı** gökyüzünü bulut kapladı; 3. düzenlemek; 4.. bir

şeyi (*seyrek*) dikmek; **yorgan g.-** yorgan dikmek, yorgan kaplamak; 5. kenar çekmek, kenar geçirmek: **hovut g.-** eyer dikmek (deve için).

GAPLAN *a.* kaplan; **ene g.** dişi kaplan; **g. çagası** kaplan yavrusu.

GAPLAN- (ga:plan-) *ed.-dön. ç. bk.* **gapla-**; 1. toplanmak; 2. kapanmak, kabuk bağlamak; 3. çeki düzen vermek, toplamak; 4. seyrek seyrek dikilmek.

GAPLAŞ- (ga:plaş-) *işt. ç. bk.* **ga:pla-**.

GAPLAŞDIR- (ga:plaşdır-) *sık. ç. bk.* **ga:pla-**.

GAPLAT- (ga:plat-) *et. ç. bk.* **ga:pla-**: **yorgan g.-** yorgan kaplamak.

GAPMA-GARŞI *s. bel.* çelişkili: **g. maglumatlar** çelişkili bilgiler; **g. dur-** birine, bir şeye karşı durmak.

GAPMA-GARŞILIK *a.* çelişki, zıtlık: **sınıı g.-lar** sınıfsal çelişkiler; **aydyan sözüñ bilen edyän işiñ g.-ı** söylenenle yapılan işin birbirini tutmaması.

GAR (ga:r) *a.* kar: **ilkinci g.** ilk kar; **g. telpekläp yagyar** kar toz halinde yağıyor; kar lapa lapa yağıyor; **g.-ıñ yüzünde biriniñ ayak ızı bildiryär** karda birinin ayak izleri görülüyor; **g. yalı ak** kar gibi beyaz.

GAR- (ga:r-) *eyl.* 1. karıştırmak, karmak: **palavı g.-** pilavı karıştırmak; **çäge bilen toynı g.-** kumla kili karıştırmak; 2. karıştırmak, karmak: **kartları g.-** kartları karıştırmak § **tozana g.-** birinin önüne geçip onu toz içinde bırakmak.

GARA *s.* 1. kara, siyah: **g. reñk** siyah boya, siyah renk; **g. kostyum** siyah elbise; 2. siyahlık; silüet, çizgi, gölge: **uzakdan iki sanı atlınıñ g.-sı göründi** uzaktan iki atlının silüeti görüldü; 3. *mec.* iftira: **g. yönke-/yap-** iftira atmak, suçlamak, birini karalamak, kara çalmak § **g. altın** siyah altın (petrol için) ; **g. has-** garip (karabasan) rüyalar görmek, kara basan görmek; **g. bermezlik** hiç bir yerde görülmemek, hiç bir yere gitmemek; **ol hiç g. bermeyär** o hiç bir yerde görülmüyor, o bütünüyle gözden uzakta; **g. iş** kaba iş; **g. mal** büyük baş hayvan; **g. suv bol-** kan ter içinde kalmak; **g. çay** siyah çay; **g. çörek** siyah ekmek; **g. çınım** ciddice, ciddi, gerçek, şaka dışında; **g. köpüge degenok** beş kuruş etmez; **g.-ñ görünmesin!** defol, çek arabanı, gözüm görmesin!; **g. işçi** kalifiyesiz işçi; **g. yürek** a. kıskanç, imrenen, gıpta eden; b. kin tutan, kinci; **gövüñe g. getir-** şüphelenmek.

GARA- I *eyl.* 1. bakmak: **äpişgeden g.-** pencereden bakmak; **töverek-daşıña g.-** çevreye bakınmak; **yoldaşıña g.-** arkadaşına bakmak; **hırsız g.-** sert sert bakmak; 2. bakmak, izlemek, biriyle ilgilenmek; **çagalara g.-** çocuklara bakmak; 3. ilgili olmak, ilgilendirmek, bağlı olmak: **öz borçlarıña sap yürekli**lik **bilen g.-**

sorumluluklarına içten **bağlı** olmak; 4. bakmak, incelemek: **meselä g.-** sorunu incelemek.

GARA-ÖRT *s.* kara, siyah: **g. bolmak** kararmak, iyice yanmak; **keselläp g. bol-** hastalıktan kararmak.

GARABASMA *a.* karabasan, kabus: **elhenç g.** acı verici kabus.

GARABASMALI *s.* karabasanlı: **g. ukı** karabasanlı uyku.

GARABAŞAGAY: g. bol- bir şeyle ilgilenmek, bir şeye kendini bütünüyle vermek.

GARAÇORBA (garaço:rba) *a.* kara çorba (etli millî çorba).

GARAGALPAK *a.* Karakalpak: **g. ayalı/gızı** Karakalpak kadını; **g. dili** Karakalpakça.

GARAGOL (garago:l) *s.* yaramaz, yumurcak, afacan; **g. çaga** yaramaz çocuk.

GARAGOLÇULIK (garago:lçulık) *a.* *bk.* **garagolluk.**

GARAGOLLUK (garago:lluk) *a.* yaramazlık, şımarıklık: **g. et-** yaramazlık yapmak.

GARAGÖNE *a.* görünüş, dış görünüş.

GARAGUŞ *a.* *tıp.* epilepsi, sara.

GARAGUŞLI *s.* sara hastalığı çeken: **g. adam** saralı.

GARAHASSALIK *a.* tifo, kara humma.

GARAJ *a.* garaj: **maşını g.-a sal-** arabayı garaja koymak; **g. ussahanaları** garaj dükkanları.

GARAK *a.* göz, gözler: **näme, seniñ g.-ıñ yokmı?** gözün var mı, yok mu? § **g.-ıñ gapıkmı?** kör müsün? gözün kapalı mı?; **g.-ın çıksın!** sana daha ne gerek! gözün çıksın (*harf.* sen körsün).

GARAKÇI *a.* yağmacı, haydut: **deñiz g.-ları** deniz haydutları, korsanlar.

GARAKÇILIK *a.* çapul, yağma, soygun, yağmacılık: **g. et-** yağmalamak; **g.-a yüz ur-** yağmacılık yoluna gitmek.

GARAKÖL (garakö:l) *a.* 1. astragan: **g. telpek** astragan şapka; **g. yaka** astragan yaka.

GARAKÖLÇİLİK (garakö:lçilik) *a.* astragancılık; **g. sovhozı** astragan çiftliği.

GARAKÖLİ (garakö:li) *a.* astragan: **garaköli goyun** astragan koyunu.

GARAL- I *eyl.* 1. kararmak, kara olmak; 2. güneşlenmek, yanmak: **güne g.-** güneşlenmek; 3. kararmak, kara olmak; **asman g.-ıp başladı** gökyüzü kararmaya başladı; **iñrik g.-dı** karanlık oldu; 5. olmak, pişmek: **üzüm eyyäm g.-ıpdır** üzüm artık olgunlaşmış, kararmış; **garalı heniz g.-ınandır** siyah erik henüz olgunlaşmadı § **g.-ıp dur-** birinin yanında işsiz-güçsüz gezinmek.

GARAL- II *ed. ç. bk.* **gara-**: gözden geçirmek, incelemek: **işe düyn umumı yıgnakda g.-dı** bu iş dünkü genel toplantıda görüşüldü; 2. davranmak, muamele etmek: **sovuk-sala g.-** özensizce davranmak, ihmalkar davranmak.

GARALA- *eyl.* 1. lekelemek, karalamak: **gaşıñı g.-** kaşını karalamak, boyamak; **kagızı g.-** kağıdı karalamak; 2. bir şeyi kirletmek: **köynegiñi g.-** gömleği kirletmek; 3. *mec.* birini lekelemek, karalamak, rezil etmek.

GARALAMA 1. **garala-**'tan ad; 2. taslak, karalama: **işiñ g.-sı tayın** çalışmanın taslağı hazır; **g.-nı göçür-** taslağı temize çekmek.

GARALAN- *ed.-dön. ç. bk.* **garala-**: 1. karalanmak, lekelenmek; 2. kirletilmek; 3. lekelenmek, karalanmak.

GARALAŞ- *işt. ç. bk.* **garala-.**

GARALAŞDIR- *sık ç. bk.* **garala-.**

GARALAT- *et. ç. bk.* **garala-**; **men özümi g.-ınan** ben kendimi rezil ettirirem.

GARALAVÇI *a.* savcı, suçlayıcı: **cemgıyetçilik g.-sı** genel savcı.

GARALAYCI *a.* boyacı: **ayakgap g.** ayakkabı boyacısı.

GARALI (gara:lı) *a.* erik: **g.-mürepbesi** erik reçeli; **marinad edilen g.** turşu yapılan erik.

GARALI *s.* suçlu: **bu işde ol. g.** bu işte o suçlu.

GARALIK *a.* 1. karalık, siyahlık; 2. *mec.* suç, suçluluk: **g. yöñle-** suçlamak, iftira atmak; **g.-ıñı yuv-** suçunu hafifletmek § **bagtı g.** talihsizlik, şanssızlık..

GARALIŞ- *eyl.* kararmak, sürekli karanlık olmak; **asman g.-yar** gökyüzü kararıyor.

GARALT- *et. ç. bk.* **garal-.**

GARAMAK *a.* emretme, emir: **g.-ına ber-** a. bir şeyi birinin emrine (idaresine) vermek; **b. bir** şeyi birinin gözetimine vermek; **g.-ında bolmak** a. birinin emrinde olmak; b. birinin-bir şeyin elinde (geçiminde) olmak.

GARAMANDALAK *a.* deve dikeni.

GARAMAT (gara:mat) *a.* sorumluluk: **g.-ını öz boynuña al-** bir şeyin sorumluluğunu üzerine almak; **g.-ına gal-** birinden, bir şeyden sorumlu olmak.

GARAMATLI (gara:matlı) *s.* sorumlu; **g. iş** sorumluluk isteyen iş.

GARAMATLIK (gara:matlık) *a.* sorumluluk.

GARAMAYAK *a.* basit halk, avam.

GARAMIK I *a.* karamuk, bir tür diken.

GARAMIK II *a.* karamuk: su çiçeği, karamuk hastalığı.

GARAMTIL *a.* siyah, karanlık, kara: **g. surat** kara yüz.

GARAN- *dön. ç. bk.* **gara-**; bakınmak.

GARANCAKLA- *eyl.* bakınmak; **töveregiñe g.-** çevreye, etrafına bakınmak.

GARANCAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **garancala-.**

GARANCAKLAT- *et. ç. bk.* **garancala-.**

GARANDIR- *et. ç. bk.* **garan-.**

GARANTGA *a.* korkuluk.

GARANTİRLE- *eyl.* garanti vermek, garanti etmek: **önümiñ hilini g.-** bir ürünün niteliğini garantilemek.

GARANTİYA *a.* garanti: **g. hatı** garanti mektubu, garanti belgesi;

g. ber- garanti vermek, garanti etmek.

GARAÑKI 1. karanlık: **g. gice** karanlık gece; **daşarı tüm g.** dışarısı tamamen karanlık, sokak kapkaranlık; **g.-a gal-** karanlığa kalmak; **g.-dan gork-** karanlıktan korkmak; **g. düşmänkä ugra-** hava kararmadan çıkmak; **g. düşmänkä öye dolanıp gel-** karanlık olmadan eve dönmek; **g.-da hiç zat görünmeyär** karanlıkta hiç kimse görünmüyor; **daşarı eyyäm g.** dışarısı artık karanlık.

GARAÑKILAÇ *s.* karanlıklaşmış.

GARAÑKILIK *a.* 1. karanlık: **gicäniñ g.-ı** gecenin karanlığı; **g.-da gel-** karanlıkta gelmek; **içerä g. aradaşdı** oda karanlık oldu; 2. *mec.* karanlık, cahillik.

GARAÑKIRA- *eyl.* kararmak, akşam olmak: **indi daşarı ir g.-yar** şimdi dışarısı erken kararıyor § **meniñ gözüm g.-p gitdi** gözüm karardı.

GARAÑKIRAT- *et. ç. bk.* **garañkıra-**; karartmak: **öyüñ içini g.-** evin içini karartmak.

GARASÖYMEZ *s.* ürkek, çekingen: **g. adam** ürkek, çekingen kişi.

GARASÖYMEZEK *bk.* **garasöymez.**

GARASÖYMEZLİK *a.* ürkeklik, çekingenlik.

GARASUV *a.* sıvı, akıcı madde, mayi.

GARAŞ- *eyl.* 1. birini-bir şeyi beklemek, yolunu gözlemek: **yolaşıña/doganıña/avtobusa /bahara g.-** arkadaşı/kardeşi/otobüsü/baharı beklemek; **agşama çenli g.-** akşama dek beklemek; **men size teatrıñ agzında g.-yarın** sizi tiyatronun çıkışında bekleyeceğim; **biz size köp g.-dık** biz sizi uzun süre bekledik; **biraz g.-ıñ!** biraz bekleyin!; 2. ummak, beklemek: **govulıga g.-** iyileşmeyi ummak; **oña üstünlik g.-yar** onu başarı bekliyor; **senden beyle nıasgaraçılıga g.-mayardık!** biz senden böyle bir maskaralık beklememiştik.

GARAŞDIR- *et. ç. bk.* **garaş-**; birini (uzun süre) bekletmek; **men sizi g.-nıacak bolayın** ben sizi bekletmemeye çalışıyorum.

GARAŞIK *a.* dikkat, endişe: **g. etmäk** dikkat etmek; **bize g. edyän yok** bize dikkat eden yok, bizimle ilgilenen yok; hiç kimse bizi düşünmüyor.

GARAŞIL- *ed. ç. bk.* **garaş-**; beklenmek, umulmak: **ertir açık hovanıñ bolmagına g.-yar** yarın havanın açık olması bekleniyor.

GARAŞLI 1. bağımlı: **g. yurtlar** bağımlı ülkeler; **g. bol-** bağlanmak, birine-bir şeye bağımlı olmak; **ene-ataña g. bol-** aileye bağımlı olmak; 2. birine-bir şeye tabi, bir şeyin yönetiminde olan; **ministrlige g. guramalar** bakanlığa bağlı kuruluşlar; **g. bol-** *n.* birine, birşeye bağımlı olmak; *b.* birine bir şeye ait olmak.

GARAŞLILIK *a.* 1. bağımlılık: **ıkdısadı/sıyası g.** ekonomik/politik bağımlılık; 2. tabilik, bağımlılık.

GARAŞSIZ *a. s.* 1. bağımsız: **g. yurtlar** bağımsız ülkeler; 2. mutlak; 3. bağımlı olmama: **ulı-kiçiligine ve agramına g.** büyüklüğüne, küçüklüğüne ve ağırlığına bağlı olmaksızın.

GARAŞSIZLIK *a.* bağımsızlık, kendi başına yeterlilik: **sıyası ve ıkdısadı g.** politik ve ekonomik bağımsızlık; **yurduñ azatlıgı ve g.-lıgı ugrunda göreşmek** ülkenin bağımsızlığı ve özgürlüğü için savaşmak.

GARAT- *et. ç. bk.* **gara-**; **işe g.-** bir işi inceletmek, izletmek.

GARAVUL *a.* 1. bekçi: **gice g.-ı** gece bekçisi; **sklada g. bol-** depoyu beklemek; 2. karakol görevlisi, silahlı koruma, devriye; **g. goy-** nöbet tutmak § **hormat g.-ı** saygı nöbeti.

GARAVULÇILIK *a.* karakol, koruma görevi, koruma bölgesi; **g. et-/çek-** nöbet tutmak, birini-bir şeyi korumak.

GARAVULHANA *a.* karakol, bekçi kulübesi.

GARAVULLA- *eyl.* beklemek, birini, bir şeyi korumak: **skladı g.-** depoyu beklemek, korumak; 2. nişan almak: **ilki yagşıca g.-gerek, ondan soñ atmalı** önce iyice nişan almak, ondan sonra atmak gerekir.

GARAVULLIK **garavulçılık; g. gullugı** karakol görevi.

GARAYAĞ (garaya:g) *a.* katran: **g. çal-** katran sürmek.

GARAYAGIZ *s.* esmer, yağız, karayağız: **g. yigit** karayağız genç.

GARAYIŞ *a.* 1. **gara-** 'tan **garayış**; 2. bakış, dünya görüşü: **sıyası/ılmı g.-lar** politik, bilimsel görüşler; **g.-ıñı üytget-** görüşlerini değiştirmek; **gaıngın /mähirli/gaharlı g.** hüzünlü kibar kızgın bakış. 3. bir şeye bakış, bir şeye yaklaşım: **adamlara govı g.** insanlara daha iyi yaklaşım; **işe bolan g.-ıñız üytget-** işe yaklaşımını değiştirmek: **siziñ bu teklibe g.-ıñız nähili?** bu öneriye nasıl bakıyorsunuz?.

GARAZ *bel.* genelde, kısacası; **g., sen razı däl-dä** kısacası sen razı gelmedin; **g., ol öz diyeninde durdı** kısacası, o sözünde durdu.

GARBA- *eyl.* kavramak, kapmak, tutmak; **g.-p al-** yakalamak; **eliñe ilen zadı g.-** düşen bir şeyi kapmak.

GARBAK-GURBAK: garbak-gurbak et- ısırmak, bir parça yemek.

GARBAN- *eyl.* 1. azar azar yemek çerezlenmek: **az-ovlak g.-** hafif tertip yemek; 2. *mec.* tek parça kalmamak: **biraz g.-** ısırmak.

GARBANDIR- *et. ç. bk.* **garban-**; 1. bir parça yedirmek, ısırtmak; 2. *mec.* geride bir parça bile bırakmamak, hepsini yemek.

GARBAT- *et ç. bk.* **garba-.**

GARCA- (ga:rca-) *eyl. bk.* **gar-.**

GARCAŞ- (ga:rcaş-) *eyl.* karışmak, bozulmak: **renkler g.-dı** renkler karıştı; 2. *mec.* dolaşmak, karmakarışık olmak, karışmak: **pikirler g.-dı** düşünceler karıştı.

GARCAŞDIR- (ga:rcaşdır-) *sık. ç. bk.* **garca-.**

GARCAŞIK (ga:rcaşık) *a.* 1. *bk.* garışık; 2. karışık, anlaşılmaz: **ol ukudan oyanıp, g. sesi bilen gıgırdı** o uykusundan uyanıp, anlaşılmaz bir sesle bağırdı; **g. pikirler** karışık fikirler.

GARCAT- (ga:rcat-) *et. ç. bk.* **garca-.**

GARCIK- (ga:rcık-) *eyl.* hırıldamak, hırıltı çıkarmak.

GARDAŞ *a.* 1. kardeş 2. kardeş, (*hitapta*) kardeş.

GARDEROB *a.* elbise dolabı, gardrop; **pal'toñı ve şlyapañı g.-a tabşırmak** paltoyu ve şapkayı gardroba teslim etmek.

GARDIR- (ga:rdır-) *et. ç. bk.* **gar-.**

GARGA *a.* karga: **ala g.** ala karga; **gara g.** a. kuzgun; b. ekin kargası; **gök g.** mavi karga; **zakca g.** alaca karga.

GARGA- *eyl.* 1. kargımak, lanetlemek, lanet etmek; beddua etmek; 2. küfretmek, sövmek.

GARGAL- *ed. ç. bk.* **garga-.**

GARGAN- *dön. ç. bk.* **garga-.**

GARGANCIRA- *eyl.* çekişmek, kavga etmek; küfür etmek, sövüp saymak.

GARGANDIR- *et. ç. bk.* **gargan-.**

GARGANIŞ- *işt. ç. bk.* **gargan-.**

GARGAŞ- *işt. ç. bk.* **garga-.**

GARGAT- *et. ç. bk.* **garga-.**

GARGI *a.* kamış, saz: **g. tüydük** kamış düdük.

GARGIN- *eyl. bk.* **gargan-.**

GARGINÇ *bk.* **gargış.**

GARGIŞ *a.* kargış,lanet. beddua; **g. barını yagdırmak** birini lanete boğmak.

GARI *a. anat.* bacak kemiği.

GARIL- (ga:rıl-) *ed. -dön. ç. bk.* **gar-**; 1. karıştırılmak, karılmak: **arpa g.-an çörek** arpa karıştırılmış çörek; **g.-ıp git-** karışmak, karışıp gitmek: **köpçülige g.-ıp git-** kalabalığa karışmak; 2. karıştırılmak (kartlar için); 3. sağlıksız bir gıdadan hasta olmak (at ve kuş için).

GARILCIK (ga:rılcık) *s.* kısık ses.

GARIM *a.* 1. çukur, hendek: **tanka garşı g.** tank hendeği; 2. çukur, kuyu (yiyeceği, buğdayı saklamak için).

GARIM-GATIM (ga:rım-gatım) *s.* 1. **atılmış, dağıtılmış,** düzensiz, karmakarışık; **öyüñ içi ga:rım-gatım** evin içi karmakarışık.

GARIN *a.* karın: **g. agırısı** karın ağrısı; **g. boşlugı** karın boşluğu; **meniñ g.-ım** aç açım, acıktım; **g. boşlugı** karın boşluğu; **g. doldur-** karın doyurmak, birşeye doymak; **g. otar-** yemek yemek; **g. sal-** göbek salmak, göbeklenmek; **g. yaz-** (karnı) doymak; **g.-ıñ govza-** acıkmak, karnı acıkmak; **g. sancısı** karın sancısı; **g.-ıñı çek-** zayıflamak § **g. dık-** işkembeyi etle doldurmak (bir tür et konservesi).

GARINBAG *a.* kolan: **g.-ını çek-** kolanı bağlamak.

GARINCA *a.* karınca: **g. hini** karınca yuvası; **töññe g.-dan gımırsı bolup durdı** kütük karınca kaynıyor § **g. kislotası** karınca asiti; **g. spirti** karınca ispirtosu.

GARINDAŞ *a.* akraba: **yakın/daşkı g.** yakın/uzak akraba; **onuñ g.-ı yok** onun akrabası yok § **g. diller** *dilb.* akraba diller.

GARINDAŞLIK *a.* akrabalık, akrabalık ilişkileri: **g. aragatnaşıgı** akrabalık bağları; **g.-da bol-** akraba olmak.

GARINDAŞSIRA- *eyl.* akraba olmak.

GARINDI (ga:rındı) *a.* 1. karışın: **hek g.-ılı lay** kireç karışımlı kil; 2. karışın: **yangıç g.-sı** sıcak karışım.

GARINDILI (ga:rındılı) *s.* karışımlı, katışık.

GARINLAK *s.* göbekli: **g. adam** göbekli adam, şişman kişi.

GARINSA *bk.* **garınbag; g.-ını govşat-** kolanını gevşetmek.

GARIP (garı:p) *s.* 1. garip, yoksul: **g. adam** garip adam; **g. hocalık** kötü ekonomi; **ilatıñ g. gatlagı** halkın yoksul kesimi § **g. dil** fakir (ifadesi yetersiz) dil.

GARIPLAŞ- (garı:plaş-) *eyl.* yoksullaşmak, fakirleşmek.

GARIPLAŞDIR- (garı:plaşdır-) *et. ç. bk.* **garıplaş-**; garipleştirmek, yoksullaştırmak: **eseriñ syujetini g.-** eserin konusunu yoksullaştırmak.

GARIPLIK (garı:plık) *a.* fakirlik, yoksulluk: **g.-da yaşa-** yoksulluk, fakirlik içinde yaşamak; **g.-a düş-** yoksulluğa düşmek; **g. cebrini çek-** yoksulluk sıkıntısı çekmek; **g. ecrini çek-** fakir yaşamak, fakirlik acısını çekmek.

GARIPLIK (garı:plık) *a.* yoksulluk, fakirlik, gariplik: **g.-da yaşa-** yoksul, fakir.

GARIPSIRA- *eyl.* kendini yoksul göstermek.

GARIŞ *a.* karış.

GARIŞ-(ga:rış-) eyl. 1. karışmak: **reñkler mazalı g.-dı** boyalar, renkler iyi karıştı; 2. bir şeye karışmak: **siz biziñ işimize g.-mañ!** siz bizim işimize karışmayınız.

GARIŞDIR- (ga:rışdır-) *et. ç. bk.* **garış-**; 1. karıştırmak: **çagılı tsement bilen g.-** çakılı (kumu) çimentoyla karıştırmak. 2. birini-bir şeyi biriyle-bir şeyle karıştırmak: **men oları ınıdama g.-yarın** ben onları hep karıştırıyorum.

GARIŞDIRIL- *ed. s. bk.* **garışdır-.**

GARIŞIK (ga:rışık) *s.* 1. karışık: **g. gruppa** karışık grup; 2. karışık, karıştırılmış (kart hak.); 3. *mec.* kısık ses: **onuñ sesi g. çıkyar** onun sesi kısık çıkıyor.

GARIŞLA- *eyl.*. ölçmek, karışlamak.

GARIŞLAT- *et. ç. bk.* **garışla-.**

GARK: g. bol- batmak, gark olmak; **korabl' g. b.-dı** gemi battı; **g. et-** a. birini-bir şeyi batırmak; b. su basmak; **ekinleri suva g. et-** ekinleri su basmak § **g. ur-** güçlü ve devamlı bir şekilde öksürmek.

GARKILDA- *eyl.* bağırmak, vaklarnak: **gazlar g.-yar** kazlar bağrışıyor.

GARKILDAŞ- *işt. ç. bk.* **garkılda-.**

GARKILDI *a.* bağrışıp çağırma, vak vak ses çıkarma: **gazlarıñ g.-sı** kazların vakvaklaması.

GARLAVAÇ (garlava:ç) *a.* kırlangıç: **kenar yaka g.-ı** kıyı kırlangıcı; **oba g.-ı** köy kırlangıcı.

GARLI (ga:rlı) *s.* karlı: **g. gış** karlı kış; **g. tupan** kar fırtınası.

GARMA-GÜRMELİK (ga:rma-gü:rmelik) *a.* telaş: **g.-de yitirini bol-** telaşta kaybolmak; **g.-den peydalan-** karışıklıktan, telaştan faydalanmak.

GARMON' *a.* armonika.

GARMONÇI *a.* armonikacı.

GARNA- *eyl.* (kesilen hayvanların) içini çıkarmak, içini temizlemek.

GARNAL- *ed. ç. bk.* **garna-**.

GARNAŞ- *işt. ç. bk.* **garna-**.

GARNAŞDIR- *sık ç. bk.* **garna-**.

GARNAT- *et. ç. bk.* **garna-**.

GARNİR *a.* garnitür: **garnirli kotlet** garnitürlü köfteler.

GARNİTUR *a.* takım: **mebel g.-ı** mobilya takımı.

GARNİZON *a.* garnizon: **harbı g.** askeri garnizon; **g. garavulı, g. gullugı** garnizon görevi.

GARNUV (ga:rnuv) *a.* karışım: **çäge g.-lı toyun** kum karışımı kil; **lavsan g. yüpek** karışımlı ipek.

GARPIŞ- *eyl.* dalaşmak, birbirini yakalamak, kapışmak: **itler g.-dılar** köpekler dalaştılar.

GARPIŞDIR- *et. ç. bk.* **garpış-**.

GARPIZ karpuz: **bişen/bişmedik/süyci g.** olgun, ham, tatlı karpuz; **g. toşabı** karpuz hoşafı; **bir kerç g. iy-** bir dilim karpuz yemek § **ayaklı g.** kalın, şişman (insan hak.), (*harf.* ayaklı karpuz).

GARRA- *eyl.* yaşlanmak, eskimek: **ir g.-** erken yaşlanmak; **g.-dıgıça onuñ gözi kütelişip başladı** yaşlandıkça gözü kötü görmeye başladı.

GARRAL- *eyl.* yaşlanmak.

GARRAŞ- *eyl.* (biraz) yaşlanmak.

GARRAT- *et. ç. bk.* **garra-**; eskitmek, yıpratmak; yaşlandırmak; **agır zähmet ora g.-ıpdır** ağır iş onu yıpratmış.

GARRI *s.* 1. yaşlı: **g. ayal** yaşlı kadın; **g. agaç** yaşlı ağaç; **özi g. hem bolsa, gövni yaş** kendi yaşlı da olsa gönlü genç; **sakgalıñız sizi g. görkezyär** sakal sizi yaşlı gösteriyor; **g. görün-** yaşlı görünmek. 2. yaşlı adam; **g.-lara hormat** yaşlılara saygı § **g. gız** yaşı geçmiş kız.

GARRIGIZ (garrıgı:z) *a.* 'karrıkız' (çabuk olgunlaşan bir tür kavun).

GARRILIK *a.* yaşlılık, yıpranmışlık: **g. inecalsızlıgı** yaşlılık güçsüzlüğü, zayıflığı; **g. onuñ bilini bükdi** yaşlılık onun belini büktü.

GARSA *bel.* çabuk, hızlı, hızlı hızlı; hemen, derhal: **g. gucakla-** kucaklamak, hemencecik kucaklamak; **g. yeriñden gal-** hemen yerinden kalkmak.

GARSILDA- *eyl.* atmak, ateşlemek: **tüpeñ g.-dı gitdi** silah ateş aldı.

GARSILDAT- *et. ç. bk.* **garsılda-**: **tüpeñi g.-ıp goyber-** silahı ateşlemek.

GARSILDI *a.* silah patlaması: **yek-tük g. eşidilyär** tek-tük silah sesi işitiliyor.

GARSIN- *eyl.* kaşınmak.

GARŞI I *a.* 1. karşı: **biziñ g.-mızdan bir gızcagaz gelyärdi** karşımızdan küçük bir kız geliyordu; **olarıñ g.-sından babam çıkdı** onların karşısına dedem çıktı; **yel g.-mızdan ösyärdi** rüzgar karşımızdan esiyordu; 3. birine-bir şeye karşı: **kim g.** kim karşı? **men g. däl** ben karşı değilim; **yıgnagıñ kabul eden kararına g. çık-** toplantı kararına karşı çıkmak; **teklibe g. ses ber-** öneriye karşı oy kullanmak; **uruş odunı tutaşdırıcılara g. göreş-** savaş kışkırtıcılarına karşı mücadele etmek; **yangına g. çäreler** yangına karşı önlemler § **g. al-** karşılamak, karşılamaya çıkmak; **gadırsız g. al-** birini soğuk, selamsız karşılamak; **delegatları işçiler aeroportda g. aldılar** delegeleri işçiler havaalanında karşıladı; **esgerler düşmanı gazaplı ot saçıp g. aldılar** askerler düşmana yoğun ateşle karşılık verdiler; **g. gel-** karşıt olmak, çelişmek, karşı gelmek; **biziñ pikirimiz biri-birine g. gelyär** düşüncelerimiz ayrılıyor; **garşı git-** a. karşı gelmek; b. karşı gelmek, direnmek; **g. dur-** karşı durmak; 2. *bel. görevinde* **garşısına, garşısında, garşısından; akımıñ garşısına yüzmek** akıntıya karşı yüzmek; **g.-sına geçip otarmak** birinin-bir şeyin karşısına oturmak; **penciräniñ g.-sında durmak** pencerenin karşısında durmak; **öyüñ g.-sında bag bar** evin karşısında bahçe var.

GARŞI II *bel.* her seferinde, sürekli: **okuva g. gice galıp gel-** okula her zaman geç kalmak.

GARŞIDAŞ *a.* 1. rakip: **küştçiniñ g.-ı gatı ökde eken** santranççının rakibi güçlü imiş; 2. karşı, karşıt: **g. yel** karşı rüzgar; **g.-dan gelyän otlı** karşıdan gelen tren; **g. otur-** karşı karşıya oturmak.

GARŞILA- *eyl.* birini karşılamak, karşılamaya çıkmak: **gül bilen g.-** çiçeklerle karşılamak; **güler yüz bilen g.-** sevinçle karşılamak; **Oktyabr' bayranını zähmetde täze üstünlikler bilen g.-** Ekim bayramını işte yeni başarılarla karşılamak; 2. *mec.* karşılamak, kabul etmek, almak: **mıhmanları g.-** misafirleri karşılamak.

GARŞILAN- *ed. ç. bk.* **garşıla-**.

GARŞILAT- *et. ç. bk.* **garşıla-**.

GARŞILIK *a.* 1. direniş, dayanma, karşı koyuş: **g. görkez-** direnmek, direniş göstermek; **g. görkezmän boyun sınnıak** direnişsiz teslim olmak; 2. itiraz, karşı çıkış, karşı çıkma: **meniñ g.-ım yok** itiraz etmiyorum, karşı değilim.

GARŞILIKLI *s.* 1. çelişkili, karşıt, birbirine uymayan, aykırı: **g. pikirler** çelişkili düşünceler; 2. karşılıklı, iki taraflı: **g. kömek** karşılıklı yardım.

GARŞILIKSIZ *s.* 1. karşılıksız, serbestçe, serbest: **g. gir-** serbestçe girmek; 2. karşılıksız, karşı koymaksızın: **g. tabın bol-** direnişsiz teslim olmak.

GARTAÑ *s.* yaşlı, yetişkin: **g. göı·ün-** yaşından daha büyük görünmek, yaşlı görünmek; **g. görkez-** yaşlı göstermek: **bu telpek seni g. görkezyär** bu kalpak seni yaşlı gösteriyor.

GARTAŞ- *eyl.* yaşlanmak, eskimek: **ol indi g.-ıpdır** o artık yaşlanmış.

GARTMAÇ *s.* yaşlı, ihtiyar, koca, kart.

GAS- *eyl.* pile yapmak, kasmak.

GASDIR- *et. ç. bk.* **gas-**.

GASIK (ga:sık) *a. anat.* 1. kasık: **g. süiikleri** kasık kemikleri; **g. mäzi** kasık demiri; **g.-dakı agırı** kasık ağrısı.

GASIN *a.* 1. çatlak, çizgi, kırışık: **onuñ mañlayını tutuş g. baglapdır** onun alnı tümüyle kırışmış, kırışıklarla dolu; 2. büzgü, kırma, kıvrım: **porteriñ g.-ları** perdenin büzgüleri.

GASINLA- *eyl.* büzgü yapmak, büzgü vermek: **köynegi g.-** gömleğe büzgü vermek.

GASINLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **gasınla-**.

GASINLI *s.* 1. buruşuk, kırışık: **g. eller** kırışmış eller; 2. kıvrımlı, pileli: **g. köynek** pileli elbise.

GASIŞDIR- *sık. ç. bk.* **gas-**.

GASÑAK *a.* yara; bere: **g. bagla-** (yara) kapanmak, (yara) kabuk bağlamak.

GASÑAKLA- I *eyl.* tekerleğin demir zincirini sağlamlaştırmak.

GASÑAKLA- II *eyl.* zincirlenmek, kelepçelenmek: **onuñ elleri g.-pdır** onun elleri kelepçelenmiş.

GASÑAKLAN- *ed. ç. bk.* **gasñakla-**.

GASÑAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gasñakla- I**.

GASÑAKLAT- I *et. ç. bk.* **gasñakla- I**.

GASÑAKLAT- II *et. ç. bk.* **gasñakla- II**.

GASSAP (gassa:p) *a.* kasap: **g. bolup işle-** kasap olarak çalışmak.

GASSAPÇILIK (gassa:pçılık) *a.* kasaplık: **g. et-** kasaplık yapmak, kasap olarak çalışmak.

GASSAPHANA (gassa:pha:na) *a.* kesimhane, mezbaha.

GASTROL' *a.* turne: **g. spektaklı** turne gösterisi; **g.-a git-** turneye çıkmak.

GASTRONOM *a.* yiyecek: **g. magazini** gıda malzemelerinin satıldığı dükkan, yiyecek mağazası, gıda maddeleri satış yeri.

GAŞ (ga:ş) I *a.* 1. kaş: **gür g.-lar** gür kaşlar; **g.-larını galdır-** kaşlarını kaldırmak; **g.-ını çıt-** kaşlarını çatmak, suratını asmak; 2. **gaşına, gaşında: gaşına barıp dur-** birinin önüne çıkmak; **gaşında dur-** birinin önünde durmak; **yok bol menıñ gaşımdan!** çekil gözümün önünden! § **g. becercek bolup, göz çıkar-** kaş yapayım derken göz çıkarmak.

GAŞ (ga:ş) II *a.* 1. kaş, yüzük kaşı, kaş taşı, gümüş süslemelerdeki taş; 2. semer üzerindeki kakmalar: **lagıl g.-lı yüzük** yakut taşlı yüzük.

GAŞA- *eyl.* kaşınmak, taramak: **arkañı g.-** arkasını kaşımak; 2. *mec.* ensesini kaşımak.

GAŞAL- *ed. ç. bk.* **gaşa-**.

GAŞAN- *eyl.* taranmak, kaşınmak.

GAŞANIŞ- *işt. ç. bk.* **gaşan-**.

GAŞAŞ- *işt. ç. bk.* **gaşa-**.

GAŞAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gaşaş-**.

GAŞAT- *et. ç. bk.* **gaşa-**.

GAŞAV *a.* kaşağı: **atı g. bilen arassala-** atı kaşağı ile temizlemek.

GAŞAVLA- *eyl.* kaşağılamak.

GAŞAVLAŞ- *işt. ç. bk.* **gaşavla-**.

GAŞAVLAT- *et. ç. bk.* **gaşavla-**.

GAŞBA-GAŞ (ga:şba-ga:ş) *bel.* başbaşa, karşı karşıya: **g. otur-** karşı karşıya oturmak.

GAŞLA- (ga:şla-) *eyl.* kaş takmak, oturtmak (kolye, yüzük vb. için).

GAŞLAN- (ga:şlan-) *ed. ç. bk.* **gaşla-**.

GAŞLAT- (ga:şlat-) *et. ç. bk.* **gaşla-**.

GAŞLI (ga:şlı) *s.* taşlı: **g. yüzük** taşlı yüzük.

GAT *a.* 1. sıra, tabaka: **üç g. kagız** üç tabaka kağıt; **iki g. edip goy-** bir şeyi iki kat yapmak; 2. kat: **iki g. cay** iki katlı ev; **cayıñ bäşinci g.-ına çık-** binanın beşinci katına çıkmak § **kitabıñ g.-ını aç-** kitabı açmak, kitabın sayfalarını açmak.

GAT- *eyl.* 1. karmak, katmak, bir şeyi bir şeye eklemek: **yaga toşap g.-** yağa hoşaf katmak; 2. karıştırmak § **söz/habar g.-** a. söz vermek; b. hitap etmek, seslenmek; **el g.-** namusunu lekelemek, kirletmek (kız hak.), el değmiş olmak.

GATA- *eyl.* 1. katılaşmak, sertleşmek: **yer g.-pdır** toprak katılaşmış; **çörek g.-dı** çörek kurudu; 2. *mec.* taş gibi olmak, donmak: **hayran galmaktan yaña g.-** şaşkınlıktan dona kalmak; **g.-p gal-** a. sertleşmek, katılaşmak, donmak; b. *mec.* donup kalmak.

GATAKAR *a.* akıntı yeri (nehir vb.).

GATAL- *dön. ç. bk.* **gata-**; 1. katılaşmak, sertleşmek; kurumak; 2. kuvvetlenmek, artmak, büyümek: **yel g.-dı** rüzgar arttı; 3. hızlanmak, hızı artmak: **otlınıñ gidişi barha g.-yar** trenin hızı gittikçe artıyor.

GATALT- *eyl.* 1. güçlendirmek, bir şeyi arttırmak: **sesiñi g.-** sesi yükseltmek; 2. bir şeyi germek, gergin hale getirmek **muskullarıñı g.-** kasları germek.

GATANÇ *a.* 1. katkı, pay, hisse: **toy g.-ı** düğün payı; 2. katkı, karışık: **bu unda arpanıñ g.-ı bar** bu una arpa karıştırılmış.

GATAÑSI *s.* sert, katı, çabuk katılaşan: **g. çörek** katı, sert ekmek.

GATAŞ- *eyl.* 1. sertleşmek, katılaşmak, donmak; 2. bayatlamak, katılaşmak.

GATAT- *et. ç. bk.* **gata-** 1; § **sovuga g.-** dondurmak; **suvsuz g.-** susuzluktan canını çıkarmak.

GATBAR *bk.* **gat 2.**

GATBAR-GATBAR *s.* çok katlı; **g. caylar** çok katlı evler.

GATBARLA- *eyl.* birbirinin üzerine koymak, kat kat yığmak, katmer haline getirmek: **g.-p don gey-** kat kat elbise giymek.

GATBARLAN- *ed. dön. ç. bk.* **gatbarla-.**

GATI *s. bel.* 1. sert, sağlam, katı: **g. madda** katı, sert nesneler; **g. yer** sert toprak, yer; **daş yalı g.** taş gibi sert; **g. bişirilen yumurtga** katı pişirilmiş yumurta; **hamırı g. yugur-** hamuru sert, katı yoğurmak; 2. bayat, kuru: **g. çörek** kuru ekmek; 3. yüksek sesli: **g. gülki** yüksek sesli gülüş; **g. tırkıldı** gürültülü çatırtı; **g.-rak aydıñ, men govı eşitmeyärin** daha yüksek sesle konuşun, ben iyi duyamıyorum; 4. çok, fazla, aşırı: **ol g. yadapdır** o çok yoruldu; **g. gork-** çok korkmak; **g. ukla-** iyi uyumak; **onı g. övüberme-de** onu çok da övmediler; **g. güyçli ayaz** çok güçlü ayaz; **g. çalt** çok hızlı; **g. köp** çok çok; § **g. git-** bütün sınırları geçmek; **siz cuda g. gidyärsiñiz** siz çok ileri gidiyorsunuz; **g. gör-** gücenmek, darılmak; **siz menden g. görmäñ!** bana gücenmeyiniz!

GATI-GAYRIM *a.* kistahlık, edepsizlik, arsızlık; kabalık; kaba: **g. söz ayt-** kaba söz söylemek.

GATIK *a.* yoğurt, katık: **yaglı g.** yağlı yoğurt; **g. basır-** yoğurt çalmak; sütü ekşitmek, mayalamak.

GATIKLA- *eyl.* bir şeyi ekşi sütle çeşnilendirmek.

GATIKLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **gatıkla-.**

GATIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gatıkla-.**

GATIKLAT- *et. ç. bk.* **gatıkla-.**

GATIL- *ed.-dön. ç. bk.* **gat-**; katılmak, eklenmek: **suv g.-an süyt** su katılan süt; **yumurtga g.-an hamır** yumurta katılan hamur.

GATILIK *a.* 1. katılık, sertlik: **yeriñ g.-ı** toprağın sertliği; 2. (ekmek için) bayat, kuru.

GATIR *a.* katır.

GATIRGAN- *eyl.* kızmak: **g.-man cogap ber-** kızmadan sakin cevap vermek; **rahatlanıñ, g.-mañ!** sakin olun, sinirlenmeyin!

GATIRGANDIR- *et. ç. bk.* **gatırgan-**; kızdırmak, öfkelendirmek.

GATIRGANIŞ- *işt. ç. bk.* **gatırgan-.**

GATIŞ- *eyl. bk.* **garış-** 1, 3; **siz biziñ işimize g.-mañ** siz bizim işimize karışmayın.

GATIŞDIR- *et. ç. bk.* **gatış-.**

GATIŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **gatış-.**

GATLA *a.* baraj, bent: **g. gur-** bent kurmak.

GATLA- *eyl.* 1. katlamak, bir şeyi kat kat yapmak: **üsti -üstüne g.-** üst üste katlama; 2. (bir kaç) tel çekmek.

GATLAK *a.* 1. katman, tabaka; **kömür g.-ı** kömür katmanı; **topragıñ yokarkı g.-ları** toprağın üst katmanları. 2. *mec.* (toplum için) katman, sınıf: **dayhanlar g.-ı** köylü sınıfı.

GATLAKLA- *eyl.* üst üste gelmek, üst üste yığılmak, kat kat yığılmak.

GATLAKLAN- *eyl. ed. dön. ç. bk.* **gatlakla-.**

GATLAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gatlakla-.**

GATLAKLAT- *et. ç. bk.* **gatlakla-.**

GATLAKLI *s.* 1. katlı, katmanlı: **g. toprak** katmanlı topraklar; 2. yağda kızartılmış katlı yufka, börek.

GATLAN- *ed. s. bk.* **gatla-**; 1. katlanmak: **üç g.-an kagız** üçe katlanan kağıt; 2. gerginleşmek.

GATLAŞ- *işt. ç. bk.* **gatla-.**

GATLAŞDIR- *sık ç. bk.* **gatla-.**

GATLAT- *et. ç. bk.* **gatla-.**

GATLIŞ- *eyl.* katılmak, iştirak etmek: **kervene g.-** kervana katılmak § **garañkı g.-** kararmak, karanlık olmak.

GATNA- *eyl.* 1. bir yere gitmek; **işe g.-** işe gitmek; **çagalar bagına g.-** çocuk yuvasına gitmek.; 2. gitmek, işlemek; **her bir sagatdan biziñ kolhozımıza avtobus gatnayar** kolhozumuza her saat otobüs var.

GATNADIL- *ed. ç. bk.* **gatnat-**; yerleşmek, yerleşilmiş olmak.

GATNAL- *ed. ç. bk.* **gatna-**; gidilmek; ziyaret edilmek: **sırkavıñ ızından g.-yar** hasta ziyaret ediliyor.

GATNAŞ- *eyl.* 1. katılmak: **yarışa /demonstratsiya/köpçülik işine g.-** yarışmaya/gösteriye/kitle çalışmasına katılmak; **saylava g.-** seçimlere katılmak; 2. bir şeyi ziyaret etmek, devam etmek: **gimnastika sektsiyasına g.-** jimnastik bölümüne devam etmek; **lektsiyalara g.-** derslere devam etmek; 3. biriyle alışverişi olmak, bağlantısı olmak; **saçaklı g.-** biriyle yakın ilişki kurmak; 4. *mat.* bir şeyde aynı oranda olmak.

GATNAŞDIR- *et. ç. bk.* **gatnaş-**; **yarışa g.-** yarışa katılmak.

GATNAŞICI *s.* katılımcı, yarışmacı: **yarışa g.-lara salam!** yarışmaya katılanlara selam!

GATNAŞIK *a.* 1. ilişki, karşılıklı ilişki: **dostluklı g.** arkadaşlık ilişkileri; **yoldaşlıga gelişmeyän g.** arkadaşlığa sığmayan ilişkiler, düşmanca ilişkiler: **hoşniyetli goñşuçılık g.-ları** iyi komşuluk ilişkileri; **g.-ı kes-** ilişkiyi kesmek, ilişkileri koparmak: **g. et-** bağlantı kurmak; 2. ilişki, bağlantı: **önümçilik g.-ları** üretim ilişkileri; 3. ziyaret: **yokarı g. gazan-** büyük bir ziyaret yapmak.

GATNAŞIKLI *s.* 1. ilişki içinde olmak, ilişkiyi sürdürmek; 2. ilişkisi olmak: **munuñ düynki vaka hiç bir g. yeri yok:**

bunun dünkü olayla hiçbir ilişkisi yok.

GATNAT- *et. ç. bk.* **gatna-**; **avtobusları kadalı g.-** otobüslerin hareket saatlerini düzenlemek; **nähek g.-** gereksiz yere bir yere gitmek; 2. taşımak: **yük g.-** yük taşımak.

GATNAV *a.* 1. hareket, işleme: **avtobus g.-ını yola goy-** otobüsü harekete geçirmek; **gämi g.-lı kanal** gemi-kayık kanalı; **g. yolları** ulaşım yolları; **häzir şäheriñ köçelerinde g. ulı** şimdi şehirde yoğun bir trafik var; 2. ilişik, ilgi: **g.-ı kes-/goy-** ilişkiyi kesmek.

GATNAVLI *s.* 1. hareketli, işlek: **g. yol** işlek yol, trafiğin yoğun olduğu yol; 2. *bk.* **gatnaşıklı 1.**; **g. bol-** bağlantılı olmak, bağlantıyı sürdürmek, ilişkiyi kesmemek.

GAVUN (ga:vun) *a.* kavun: **bişmedik g.** olmamış kavun; **öte bişen g.** çok olgunlaşmış kavun; **süyci g.** tatlı kavun; **g. çigidi** kavun çekirdeği.

GAY *a.* fırtına, bora; kar fırtınası: **güyçli g.** güçlü, sert fırtına; **g. tur-** fırtına kopmak; **g. kiparlap başladı** fırtına dinmeye başladı.

GAY- (ga:y-) *eyl.* uçmak, dolaşmak, göklerde uçmak: **asmanda g.-** gök yüzünde uçmak; 2.yüzmek, süzülmek: **zıñlan daş suvuñ yüzünde g.-ıp gitdi** atılan taş suyun üstünde kayıp gitti; **g.-ıp gayt-** düşmek.

GAYA *a.* kaya: **beyik g.** yüksek kaya, büyük kaya; **g.-lar deryanıñ üstüne abanıp durdı** kayalar nehrin üzerine asılı.

GAYA- *eyl.* nakış işlemek: **köynegiñ yakasını g.-** elbisenin yakasına nakış işlemek.

GAYAL- *ed. s. bk.* **gaya-**; dikilmiş olmak, dikilmek.

GAYALI *a. s.* kayalı, kayalık: **g. daglar** kayalık dağlar.

GAYALIK *a.* kayalık, kayalık yer.

GAYAŞ- *işt. ç. bk.* **gaya-**.

GAYAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gaya-**.

GAYAT- *et. ç. bk.* **gaya-**.

GAYÇI *a.* makas: **bag g.-sı** bahçıvan makası; **tikin g.-sı** terzi makası; **saçı g. bilen gırk-** saçı makasla kesmek.

GAYÇILA- *eyl.* kesmek.

GAYDIM *a.* azalma, eksilme: **g. derece** *gr.* edilgen eylem; **g. çalışması** *gr.* dönüşlü zamir.

GAYDIP *bel.* bir daha, bundan böyle, bugünden sonra: **g. okuvdan gice galma!** bir daha okuldan (eve) geç kalma; **g. men bu yerik gelmerin** ben, bir daha buraya gelmem.

GAYDIŞIN (gaydışı:n) *bel.* dönüşte, dönerken: **g. size degip geçerin** dönüşte size uğrarım.

GAYDUVSIZ *s.* yılmaz, gözüpek; mücadeleci, azimli: **g. adam** gözüpek adam; **g. söveş et-** yılmadan mücadele etmek.

GAYGI *a.* kaygı, dert, keder, gam, tasa: **çuññur g.** derin kaygı; **g. bat-** kederlenmek, üzülmek; **g. gal-** endişe etmek, endişelenmek, **g. goy-** rahatsız etmek, sıkmak, endişelendirmek, **g. et-** a. kaygılanmak, kederlenmek, üzülmek, b. endişe etmek, endişelenmek.

GAYGIÇIL *a.* hüzünlü, mahzun, kederli: **g. adam** melankolik.

GAYGILAN- *eyl.* 1. kaygılanmak, kederlenmek, üzülmek: **öyüñ yadıña düşüp g.-** evini hatırlayıp kederlenmek; **yaman habar eşidip g.-** kötü haber duyup üzülmek; 2. endişe etmek, endişelenmek: **çagalar barada g.-** çocuklar için endişelenmek.

GAYGIR- *eyl.* acımak, merhamet etmek: **duşmanı g. bolmaz** düşmana acımak olmaz; **canıñı g.-man işle-** canını düşünmeden çalışmak; 2.saklamak, korumak, esirgemek: **ayakgabıñı g.-** aykkabıyı saklamak.

GAYIBANA (ga:yıba:na) *a.* 1. yomluğunda, gıyaben: **g. höküm** gıyabî karar **g. oka-** dışarıdan okumak, okula devam etmeden okumak; **g. tanışıklık** gıyaben tanıma; 2. devam etmeden: **g. okuv** devam istemeyen öğrenim, dışardan öğrenim; **institutıñ g. bölümi** enstitünün devam istemeyen bölümü.

GAYIBANAÇI (ga:yıba:naçı) *a.* devam etmeden okuyan öğrenci, **g. ayal/gız** devamsız kız.

GAYIK *a.* kayık: **gezelenç g.-ı** gezi kayığı; **motorlı g.** motorlu kayık; **gayıklı balık tut-** kayıkla balık tutmak; **gayıklı gezelenç et-** kayıkla gezmek.

GAYIM (ga:yım) *s. bel.* 1.sağlam, dayanıklı: **g. agaç** dayanıklı, sağlam ağaç; 2.sıkı, sımsıkı, sıkıca: **biliñi g. guşa-** belini sıkı bağlamak; **gapını g. yap-** kapıyı sıkıca örtmek.

GAYIN *a. s.* kayın: **g. aga** büyük kayın birader; **g. ata** kaynata, kayın peder; **g. ene** kaynana; **g. ekeci** büyük görümce.

GAYIÑ *a.* kayın ağacı.

GAYIŞ *a.* (tabaklanmış) deri: **g. palto** deri palto; **g. çemedan** deri bavul; **g. ayakgab** deri ayakkabı.

GAYIŞ- *eyl. bk.* **gayşar-**.

GAYKILDA- *eyl.* sallanmak, sendelemek.

GAYMAK *a.* kaymak: **g. bagla-** kaymak bağlamak; **süydüñ g.-ını al-** sütün kaymağını almak.

GAYMAKLA- *eyl.* durmak, dibe çökmek, durulmak; bağlamak, kabuk bağlamak (süt için).

GAYMAKLI: g. morojni kaymaklı dondurma.

GAYMALA- (ga:ymala-) *eyl.* dönmek, dönüp durmak: **çagacık enesiniñ daşında g.-p yördi** çocuk annesinin etrafında dönüyordu.

GAYMALA- *eyl.* nakış işlemek, gergef işlemek.

GAYMALAŞIK (ga:ymalaşık) *a.* acele acele oraya buraya koşup durma: **dumlı-duş g.-dı** etrafta koşuşturma vardı.

GAYNA- *eyl.* kaynamak: **g.-p başla-/ugra-** kaynamaya başlamak; **g.-p bol-** kaynamak; **g.-p gutar-** suyunu çekmek; **g.-ması sın-** kaynamayı kesmek; **süyt g.-p çogdı** süt taştı; 2.*mec.* coşmak.

GAYNAG *s.* kaynamış: **g. suv** kaynamış su.

GAYNAM *a.* kaynama noktası, derecesi; **g.-ı sın-** kaynadıktan sonra soğumak.

GAYRA I *a.* kuzey-doğu: **g.-da dag görünyärdi** kuzey-doğuda dağ görünüyordu.

GAYRA II *bel.* geri, geriye: **g. süyş-** gerilemek, geriye gitmek; **g. çekil-** geri çekilmek § **g. goy-** bir yana koymak, ayırmak; **g. goyman** hemen, acele, gecikmeden; **g. üzül-** kötüleşmek, fenalaşmak.

GAYRA- *eyl.* bilemek, yontmak: **pıçagı g.-** bıçağı bilemek.

GAYRAGOYULMASIZ *s.* acele, acil, gecikmeye gelmez: **g. iş** acil iş; **g. kömek et-** hemen yardım etmek, acil yardımda bulunmak.

GAYRAK (gayra:k) *bel.* kuzey-doğuda, kuzey-doğuya: **g. git-** kuzey-doğuya gitmek.

GAYRALA- *eyl.* 1.çekilmek, gerilemek; 2.*mec.* kötüleşmek, fenalaşmak, bozulmak (hastalık hak.) **keselli g.-pdır** hasta fenalaşmış.

GAYRAT (gayra:t) *a.* gayret: **g. görkez-** gayret göstermek; **g. ediñ!** gayret edin!; 2. cesaret, yiğitlik, yüreklilik: **g.-ıñ bolsa, günäñi boyñuna al!** cesaretin varsa, suçunu kabul et!; **onuñ g.-ı çatmadı** onun gücü yetmedi.

GAYRATLAN- (gayra:tlan-) *eyl.* gayrete gelmek, canlanmak, gayretlenmek.

GAYRI *s.* başka, ayrı, farklı, gayri: **g. şäherden gelen adam** başka bir şehirden gelen insan; **g. yurt** başka ülke, yabancı ülke, memleket; **bizden g.-lar** bizim dışımızdakiler.

GAYŞAK *a. bk.* **gaykı.**

GAYŞAR- *eyl.* eğilmek, bükülmek; **arkan g.-** geriye doğru eğilmek.

GAYT- *eyl.* 1. dönmek; **öye g.-** eve geri dönmek: **ızıña gayt-** geri dönmek; **g.-ıp gel-** geri gelmek; 2. düşmek, inmek: **çiş g.-dı** şiş indi; **keseliniñ gızgını g.-ıpdır** hastanın ateşi düşmüş; 3. gitmek, gezinip durmak: **mıhmanlar g.-dılar** misafirler gitti.

GAYTA *bel.* 1. kez, defa, kere: **ençeme g. yatlat-** birkaç defa hatırlatmak; **kitabı bir näçe g. oka-** kitabı birkaç defa okumak; **bu barada bir näçe g. eşidipdik** bunu bir kaç defa duymuştuk; 2. tersine, aksine: **yagış diñmän, g. güçlenyärdi** yağmur dinmiyor, tersine güçleniyordu; **ol garramandır, g. yigdelipdir** o, yaşlanmamış, tersine gençleşmiş.

GAYTADAN *bel.* yine, yeniden, tekrar: **g. duşuş-** yeniden rastlamak; **g. gel-** yeniden, tekrar gelmek; **g. oka-** yine, tekrar okumak.

GAYTALA- *eyl.* yinelemek, tekrar etmek, tekrarlamak: **sapagı g.-** dersi tekrarlamak; **biriniñ sözüni g.-** birinin sözünü tekrarlamak; **men size g.-p aydarın** ben size tekrar söylüyorum.

GAYTALAŞDIR- *eyl.* sık sık yinelemek, tekrar yapmak: **öy işlerini g.-** sık sık ev işi yapmak.

GAYTAM *bel. bk.* **gayta** 2.

GAYTARGI *a.* cevap, yanıt, karşılık: **hatıñ g.-sını al-** mektubun cevabını almak; 2. mukavemet, karşı koyma; 3. (paranın) üstü: **g.-ñı al-** üstünü almak; **g. ber-** a. cevap vermek, yanıtlamak, b. karşı koymak; c. üstünü vermek: **on köpük g. ber-** on kapik geri vermek.

GAYTAVUL *a.* karşı koyma, mukavemet: **duşmana g. ber-** düşmana karşı koymak.

GAYZIK- *eyl.* rüzgardan örselenmek, sertleşmek: **seniñ yüzüñ bir neme g.-ipdir** yüzün biraz sertleşmiş.

GAZ (ga:z) *a.* kaz: **urkaçı g.** dişi kaz, **g. çagacıkları** kaz yavruları.

GAZ *a.* gaz: **kömürturşı g.** karbonik asit; **demikdirici g.** boğucu gaz; **öye g. geçir-** eve gaz bağlamak; **g.-ı yak-/öçür-** gazı yakmak/kesmek § **g. ber-** gaz vermek; **g.-ını peselt-** gazını azaltmak.

GAZ- *eyl.* kazmak: **guyı g.** kuyu kazmak; **g.-ıp çıkar-/al-** kazmak, kazıp çıkarmak.

GAZA- *eyl.* kazımak: **tagtanı pıçak bilen g.-** tahtayı bıçakla kazımak; **at toynagı bilen yer g.-yar** at tırnağı ile yeri kazıyor.

GAZAK *a.* Kazak: **G. ayalı/gızı** Kazak kızı; **G. dili** Kazakça.

GAZAKÇALA- *eyl.* Kazakça konuşmak.

GAZAL *a.* gazel: **g. ayt-** gazel okumak.

GAZAN (ga:zan) *a.* kazan: **çoyun g.** (dökme demir) kazan; **bug g.-ı** buhar kazanı § **g. atar-** yemek pişirmek.

GAZAN- *eyl.* 1. kazanmak: **köp pul g.-** çok para kazanmak: 2. elde etmek, sahip olmak: **ulı üstünlük g.-** büyük üstünlük kazanmak; **tecribe g.-** deneyim kazanmak.

GAZANÇ *a.* kazanç, kâr: **yıllık g.** yıllık kazanç; **g. et-** kazanmak, elde etmek; **yeñil g. gözle-** kolay kazanç peşinde olmak.

GAZANÇA (ga:zança) *a.* küçük kazan.

GAZAP *a.* öfke, hiddet, gazap: **g. bilen** öfkeyle; **g. et-** öfkelenmek, kızmak; **g.-ı yatış-** öfkesi yatışmak (geçmek); **g.-a mün-** ya da **g. atına atlan-** öfkelenmek, kızmak.

GAZAPLAN- *eyl.* öfkelenmek, kızmak.

GAZARIL- *eyl.* dimdik durmak, dikilip durmak: **näme bu yerde g.-ip dursuñ?** niçin burada dikilip duruyorsun?.

GAZET *a.* gazete: **divar g.-i** duvar gazetesi; **gündelik agşamkı g.** günlük akşam gazetesi; **g.- täzelikleri** gazete haberleri; **g. oka-** gazete okumak; **g.-e yazıl-** gazeteye abone olmak.

GAZGANAK *a.* çukur: **maşını g.-dan sür-** arabayı çukurdan çıkarmak.

GAZI *a.* kazı.

GAZIK *a.* kazık: **agaç g.** ağaçtan kazık, tahta kazık; **demir g.** demir kazık; **g. dik-/kak-** kazık

dikmek; § **g.-dan yörütme** kalın kafalı, budala.

GAZİFİTSİRLE- *eyl.* gaz haline getirmek; hava gazı vermek: **cayları g.- evlere** gaz bağlamak.

GAZNA *a.* **hazine: ogrı patışanıñ g.-sını ogurlamaga giripdir** hırsız padişahın hazinesini çalmak için girmiş.

GAZOPROVOD *a.* gaz borusu hattı, gaz yolu: **g. turbası** gaz borusu.

GÄBAZAN (gä:ba:zan) *s.* bozuk, bozulmuş (insan hak.).

GÄBE (gä:be) *s.* şişkin, şişmiş: **garnı g.** göbekli.

GÄBER- (gä:ber-) *eyl.* şişmek: **onuñ garnı g.-ipdir** onun karnı şişmiş.

GÄBERDİŞ- (gä:berdiş-) *işt. ç. bk.* **gäbert-.**

GÄBERİL- (gä:beril-) 1. *dön. ç. bk.* **gäber-**; 2. kurulmak, kurum satmak.

GÄBERİLİŞ- (gä:beriliş-) *işt. ç. bk.* **gäberil- 2.**

GÄBERT- (gä:bert-) *et. ç. bk.* **gäber-**; şişirmek: **garnıñı g.-** a. karnını şişirmek, b. *mec.* mideyi doldurmak.

GÄDİK (gä:dik) *a.* gedik, delik: **hayatıñ g.-i** duvarın gediği; **g.-den geç-** delikten geçmek; 2.çatlak § **dişi g.** kertik dişli.

GÄDİL- (gä:dil-) *ed.-dön. ç. bk.* **gät-**; 1. dökülmek, gedik açılmak; 2. kenarı gitmek, çentilmek: **pıçak g.-ipdir** bıçak çentik çentik olmuş.

GÄDİŞDİR- (gä:dişdir-) *sık. ç. bk.* **gät-.**

GÄGİR- (gä:gir-) *eyl.* geğirmek: **köp g.-** çok geğirmek.

GÄGİRİŞ- (gä:giriş-) *işt. ç. bk.* **gägir-.**

GÄGİRT- (gä:girt-) *et. ç. bk.* **gägir-.**

GÄKİLİK (gä:kilik) *a.* geğirti.

GÄMİ (gä:mi) *a.* gemi: **yelkenli g.** yelkenli gemi.

GÄMİK (gä:mik) *a.* tohum ekinden sonra çıkan ekin: **gavun g.-leri ekele-** kavun çekirdeklerini ekmek.

GÄMİKLE- (gä:mikle-) *eyl.* 1. filizlenmek, yeşermek: **govaça g.-yär** pamuk kozaları filizleniyor; 2. yuva tarzında kurmak: **g.-p ekmeklik** yuva tarzında ekmek.

GÄT- (gä:t-) *eyl.* 1. gedik açmak; 2. kenarından almak, koparmak: **çöregiñ gırasından g.-** ekmeğin kenarından almak; **pıçagıñ yüzüni g.-** bıçağı çentiklemek; 3. harcamak, sarfetmek.

GÄTDİR- *et. ç. bk.* **gät-.**

GÄVMİŞ (gä:vmiş) *a.* manda.

GÄVÜŞ (gä:vüş) *a.* geviş, geviş getirme.

GÄVÜŞE- (gä:vüşe-) *eyl.* 1. geviş getirmek, çiğnernek: **g.-yän mallar** geviş getiren hayvanlar.

GÄVÜŞEŞ- (gä:vüşeş-) *işt. ç. bk.* **gävüşe-**: **agıldakı goyun-geçiler g.-ip durdular** ağıldaki koyun ve keçiler geviş getirdiler.

GÄZ (gä:z) *a.* kir, pislik: **gara g.** kara kir; **g. bol-** kirlenmek.

GÄZLE- (gä:zle-) *eyl.* kirlenmek: **köynegiñ yakası g.-ipdir** gömleğin yakası kirlenmiş.

GÄZLEŞ- (gä:zleş-) *eyl.* kirlenmek.

GÄZLET- (gä:zlet-) *et. ç. bk.* **gä:zle-**; kirletmek: **geyimiñi g.-** elbisesini kirletmek.

GÄZLİ (gä:zli) *s.* kirli: **g. bol-** kirli olmak.

GEÇ- *eyl.* 1. geçmek, geçerek gitmek: **bagıñ içi bilen g.-** bahçeden geçmek, bahçenin içinden geçmek; **öñe g.-** ileriye, öne geçmek; **duşundan g.-** yanından geçmek: **içinden g.-** içinden, arasından geçmek; **geleveriñ-de geçeveriii!** geçiniz lütfen, rica ederim!; 2. bir şeyi geçmek, yerleşmek: **köçeden g.-** sokaktan geçmek; **täze caya g.-** yeni daireye yerleşmek: **onuucu klasa g.-** onuncu sınıfa geçmek; 3. geçmek, yol katetmek: **otlı sagatda yetmiş kilometr g.-yär** tren saatte seksen kilometre yapıyor; **köp yol g.-** uzun mesafe katetmek, büyük bir mesafe almak; 4. geçmek: **demir yoluñ gapdalı bilen dövlet serhedi g.-yär** demiryolu boyunca devlet sınırı geçiyor; **yol tokayıñ içi bilen geçyär** yol ormandan geçiyor; 5. geçmek: **bu sapak iññäniñ gözünden g.-yär** bu iplik iğnenin gözünden geçiyor; 6. geçmek, bir şeyi öğrenmek: **täze tema g.-** yeni konuya geçmek; **rus dili kursunı g.-** Rusça kursunu geçmek; 7. geçmek, akmak: **sapaklarımız gızıklı g.-yär** derslerimiz heyecanlı geçiyor; **gepleşikler dostluklı yagdayda g.-yär** antlaşmalar dostluk ortamında geçiyor; **ekzamenler oñat g.-di** sınavlar iyi geçti; **biziñ praktikamız obada g.-di** pratiği köyde yaptık; 8. geçmek, akmak: **onuñ gidenine eyyäm on minut g.-di** o gideli on dakika geçmişti; **yañı bir sagat g.-di** daha bir saat geçti; **yıllar g.-ip dur** yıllar geçmiş; **g.-en yıl** a.geçen yıl, geçmiş yıl: **g.-en yıl gatı sovuk boldı** geçen yıl sert soğuk oldu b. geçen yılda; **g.-en yıl biz lagerde dınç aldık** geçen yıl kampta dinlendik; 9. bir yere girmek, işe girmek: **ol zavoda işe g.-yär** o fabrikada çalışmaya başlıyor; **täze işe g.-** yeni işe girmek; 10. talep, istek olmak; satılmak: **g.-män yatan harıtlar** bayat, eski mallar; 11. birini bağışlamak, affetmek: **günäsini g.-** birinin suçunu affetmek: **men bergiñi g.-yärin** ben borçlarını sildim: 12. birinden diğerine geçmek: **nesilden-nesle g.-** kuşaktan kuşağa geçmek; 13.- *ıp ulaçlı eylemlerle hareketin tamamlandığını gösteren yardımcı eylemler oluşturur* **belläp g.-** belirtmek, işaretlemek; **bolup g.-** olmak; **deşip g.-** delmek; **yüzüp g.-** a. yüzüp geçmek; b. akıp geçmek; **okap g.-** okuyup geçmek; **uçup g.-** a. uçup geçmek (bir mesafeyi) b. uçup geçmek (bir şeyin içinden) § **candan g.-** kendini feda etmek; **içine-daşına g.-** a. bir şeyi yaltaklanarak kazanmak, b. birine iyi niyetle yaklaşmak; **onuñ**

edeni g.-yär her şey onun eline geçiyor (şanslı olmak).

GEÇEGÇİ *s.* 1. geçen, gelip geçen; 2. *mec.* geçici, muvakkat.

GEÇELGE *a.* geçit: **demir yol g.-si** demiryolu geçidi; **yerastı g.** yeraltı geçidi; **piyadalar üçin g.** yaya geçidi; **g. yok** geçit yok, geçilmez; **daracık g.** dar geçit.

GEÇGEL *bk.* **geçginli**; **g. harıtlar** yaygın, bulunur mallar.

GEÇGİNLİ *s.* yaygın, bulunabilen: **g. harıt** bulunur mal.

GEÇİ *a.* keçi: **g. süydi** keçi sütü; **g. eti** keçi eti; **g. bak-** keçi gütmek § **g.-ñ öñ ayagı yalı** hangi taşı kaldırsan altından çıkar; **g. sakgal** keçi sakalı; **g. -si yayra-** sevinçli, neşeli olmak.

GEÇİL- *ed.-dön. ç. bk.* **geç-** 1, 6, 7, 9, 1; **Aşgabat bilen Moskva aralıgı samolyot bilen dört yarım sagatda g.-yär** Aşkabat ile Moskova'nın arası uçakla dört buçuk saattir.

GEÇİR- *et. ç. bk.* **geç-**: 1. nakletmek, taşımak: **nähoşı krovatına g.-** hastayı yatağa taşımak; **eliñde göterip g.-** elinde taşımak; **hopba edip g.-** sırtında taşımak, (çocuğu) sırtında taşımak; **gayık bilen g.-** kayıkla taşımak; 2. kaçırmak: **iki avtobusı g.-ip, zordan üçüncisine mündüm** iki otobüsü kaçırıp üçüncüsüne zorlukla yetiştim; 3. bir şeyi geçirmek: **sapagı iññäniñ gözünden g.-** iğneyi ipliğe geçirmek; 4. geçirmek: **ızgar/hova/suv g.-** nem/hava/su geçirmek; 5. taşımak; yerini değiştirmek: **teatrı täze caya g.-** tiyatroyu yeni binaya taşımak; **meni täze işe geçiryärler beni** yeni işe sokuyorlar; **klasdan klasa g.-** sınıftan sınıfa geçirmek; 6. çevirmek, aktarmak (bir dilden diğer dile), farklı bir şekle koymak; **Leniniñ eserlerini Türkmen diline g.-** Lenin'in eserlerini Türkmence'ye çevirmek; 7. kaybetmek, boşuna sarfetmek, harcamak: **siz vagtıñızı biderek g.-yärsiñiz** vaktinizi boş yere geçiriyorsunuz; 8. ertelemek, başka bir zamana bırakmak: **ekspeditsiyanı indiki yıla g.-** araştırma gezisini gelecek yıla ertelemek; **maslahatı ertire g.-** toplantıyı yarına ertelemek; 9. bir şeyi iletmek, nakletmek; kurmak; **telefon/elektrik/gaz g.-** telefon /elektrik/gaz hattı kurmak; **kanal g.-** kanal inşa etmek; **demir yol g.-** demir yolu kurmak; 10. (*bir yerde bir şekilde*) zaman geçirmek, yaşamak: **tomsı obada g.-** yazı köyde geçirmek; **yekşenbäni dostlarıñkıda g.-** pazarı arkadaşlarda geçirmek; **bütin günüñi işsiz g.-** bütün günü işsiz geçirmek; **vagtıñı kuşt oynap g.-** vaktini satranç oynayarak geçirmek; **oturıp g.-** bir yerde oturmak; **yatıp/uklap g.-** uyumak; 10. birini bağışlamak; 11. *adlarla birleşik eylemler oluşturur*: **durmuşa g.-** yaşama geçirmek; **gözden g.-** gözden geçirmek, incelemek; 12. düzenlemek, oluşturmak: **yıgnak g.-** toplantı düzenlemek; **ogluñ toyunı g.-** oğlanın düğününü yapmak § **g.-yän işlikler** *gr.* geçişli eylemler; **başdan g.-** başından geçmek; **itden g.-** öldürmek, vurmak; **birbirinden g.-** biribirini yenmek; **gözden g.-** gözden geçirmek; **täsirini g.-** etkilemek; **gılıçdan g.-** kılıçtan geçirmek.

GEÇİRİCİ *s. fiz.* iletken, geçirgen: **g. materiallar** iletken, geçirgen maddeler; **yarım g.-ler** yarı iletkenler.

GEÇİRİL- *eyl. bk.* **geçir-**; 1. geçirilmek: **mallar deryadan g.-di** mallar nehirden geçirildi; 2. yapılmak: **zavodda yıgnak g.-di** fabrikada toplantı yapıldı; 3. geçirilmek: **klasdan klasa g.-** sınıftan sınıfa geçirilmek.

GEÇİRİM *a.* aman, merhamet: **g. sora-** aman (merhamet) dilemek; 2. gönül yüceliği, alicenaplık.

GEÇİRİMLİ *s.* 1. merhametli; 2. yardımseven, gönlü yüce, bağışlayıcı: **g. adam** gönlü yüce insan, bağışlayıcı insan.

GEÇİRİMSİZ *s.* merhametsiz: **g. adam** merhametsiz adam; **g. bol-** merhametsiz olmak.

GEÇİRİŞDİR- *sık. ç. bk.* **geçir-**; **grafalara g.-** sütun halinde yazmak; **sçyotları depderlere g.-** hesapları defterlere geçirmek.

GEÇİRT- *et. ç. bk.* **geçir-**; **Rus dilinden Türkmen diline g.-** Rusçadan Türkmenceye çevirtmek.

GEÇİT *a.* geçit: **dag g.-i** dağ geçidi.

GEÇMİŞ *s.* 1. geçmiş: **g. zaman** geçmiş zaman; 2. geçmiş, olmuş-bitmiş; **g.-i yatla-** geçmişi hatırlamak; **uzak g.** uzak geçmiş.

GEDAY (**geda:y**) *a.* yoksul, fakir, dilenci: **g. gez-** dilenmek; **g. gal-** fakirleşmek, yoksullaşmak, her şeyini kaybetmek; **g. yaşa-** fakirlik içinde yaşamak.

GEDAYÇILIK *a.* yoksulluk, sefalet: **g. et-** sefilleşmek, yoksullaşmak.

GEDAYLAŞ- (**geda:ylaş-**) *eyl.* yoksullaşmak, fakirleşmek, yoksul olmak.

GEDAYLAŞDIR- *et. ç. bk.* **gedaylaş-**.

GEDAYLIK (**geda:ylık**) *bk.* **gedayçılık.**

GEDEM *s.* gururlu, küstah, kibirli: **g. görnüş** kibirli görünüş; **g. adam** gururlu, mağrur kişi.

GEDEMLİK *a.* gurur, küstahlık, kibir; **g. bilen** küstahça, gururlu bir şekilde: **g. bilen gara-** kibirlice bakmak; **g. et-** çalım satmak, burnu havada olmak.

GEDEMSİRE- *eyl.* çalım satmak, kibirlenmek: **g.-n bol-** kurulmak, kurum satmak, çalım satmak.

GEDEMSİREŞ- *işt. ç. bk.* **gedemsire-**.

GEGEMONİYA *a.* eğemenlik, hegemonya: **sotsialistik revolyutsiyada proletariat g.-sı** sosyalist devrimde proleteryanın eğemenliği.

GEKTAR *a.* hektar: **yüz g. yer** yüz hektar arazi.

GEKTARLIK *a.* hektarlık: **müñ g. yer** bin hektarlık yer..

GEL- *eyl.* 1. gelmek: **işe/mıhmançılıga g.-** işe/misafirliğe gelmek; **köp/seyrek**

g.- sık sık/seyrek gelmek; **vagtından öñ g.-** vaktinden önce gelmek; **gice galıp g.-** geciktmek; **her gün sagat dokuzlara g.-** her gün saat dokuzda gelmek; **otlı agşam g.-yär** tren akşam geliyor; **maşınlı g.-** arabayla gelmek; **pıyada g.-** yaya gelmek; 2. gelmek (*gönderilen bir şeyin gelmesi*); **kakamdan telegramma g.-di** babamdan telgraf geldi; **hatıñ cogabı g.-dimi?** mektubun cevabı geldi mi?; 3. gelmek, olmak; **bahar g.-di** bahar geldi; **gış g.-yär** kış geliyor; 4. çekmek, tartmak; **agır g.-mek** ağır çekmek, gelmek; **kem g.-** (*ağırlık için*) eksik olmak; 5. bir şeye gelmek, ulaşmak; **neticä g.-** sonuca ulaşmak; **bir pikire g.-** bir düşünceye varmak, düşünce birliğine ulaşmak; 6. *adlarla birleşik eylemler oluşturur*: **layık g.-** uygun gelmek, yakışık almak; **emele g.-** olmak, oluşmak, meydana gelmek; **duş g.-** karşılaşmak; **gızıklı kitaba duş g.-** ilginç kitaba rastlamak; **özüñe g.-** kendine gelmek; **hötde g.-** bir şeyi yapabilmek; **işiñ hötdesinden g.-** işin üstesinden gelmek; 7. *ana eyleme -ıp ulaç ekinin eklenmesiyle hareketin yaklaştığını bildirir*: **yetip g.-** yaklaşmak; **yüzüp g.-** yüzüp gelmek; **yöräp g.-** yürüyüp gelmek; **ılgap g.-** koşup gelmek; **gaçıp g.-** kaçıp gelmek; **uçup g.-** uçarcasına gelmek; çabucak gelmek; b. *ana eyleme istek kipi -ası ekinin eklenmesiyle istek ve arzu bildirir*: **yatasıñ g.-** uyumayı istemek, uyuyası gelmek; **iyesiñ g.-** yemeyi istemek; **meniñ gülesim g.-yär** gülesi gelmek, gülme isteği gelmek § **g.-ip çık-** olmak; **g.-en yagşı!** rica ederim!

GEL-GEL *bel.* 1. sonradan, sonraları; 2. nihayet, eninde sonunda: **gel-gel saña şu yetdi mi?** en sonunda bu sana da mı ulaştı?.

GELCEK *a. s.* 1. gelecek: **bartlı g. hakında arzuv etmek** mutlu bir gelecek hayal etmek; **kommunizm - biziñ röwşen g.-imizdir** komünizm bizim aydınlık geleceğimizdir; 2. gelecek; **g. yıl** a. gelecek yıl; b. gelecek yılda; **g. güyzde** gelecek sonbahar § **g. zaman** *gr.* gelecek zaman.

GELDİ-GEÇER *s.* geçici, gelip geçici.

GELDİ-GEÇERLİK *a.* geçicilik, gelip geçicilik.

GELECEK *bk.* **gelcek: yakın g. -de** yakın zamanda, gelecekte.

GELEÑ *a.* dikkat, tasa, kaygı.

GELEÑSİZ *s.* kaygısız, tasasız.

GELEÑSİZLİK *a.* özensizlik, ihmalkarlık; **g. et-** özen gösterınemek.

GELİM-GİDİM *a.* geliş gidiş, ziyaret etme: **g.-i bolmadık öy** gelinip gidilmeyen ev, ziyaret edilmeyen ev; **g. et-** ziyaret etmek.

GELİN *a.* gelin: **g. görmäge git-** gelin görmeye gitmek § **g. edin-** oğlunu evlendirmek.

GELİN-GIZ (gelin-gı:z) *a.* gelin kız, genç kadınlar ve kızlar.

GELİNBARMAK *a.* şam parmağı (bir üzüm türü).

GELİŞ- I *işt. ç. bk.* **gel-** 1; **çagırılanlar g.-yärler** davetliler geliyorlar.

GELİŞ- II *eyl.* 1. gitmek, uygun olmak, yakışmak: **bu şlyapa saña g.-meyär** bu şapka size yakışmıyor; **bu size g.-yär** bu size yakışıyor; 2. yeterli, nitelikli olmak: **beyle sözleri salıhatlı adama aytmak g.-meyär** bu sözler ciddi bir insana yakışmıyor; **köp zatda gelişdik** çok şeyde geliştik, ilerledik; 3. yakışmak: **size şeyle sözler aymak g.-meyär** size böyle sözler söylemek yakışmıyor.

GELİŞDİR- *et. ç. bk.* **geliş- II**; 1. bir şeye güzel ve uygun görünüş vermek, yakıştırmak; 2. birini biriyle barıştırmak, aralarını bulmak; 3. birini bir anlaşmaya ikna etmek.

GELMİŞEK *a.* yabancı: **ol g. adam** o yabancı biri.

GELNALICI *a.* düğün alayı, gelin almaya giden insan grubu.

GELNECE *a.* yenge.

GELŞİK *a.* güzel ve iyi görünüş; **g.-ine gel-** a. iyileşmek, daha iyi, güzel olmak; b. iyi bir görünüş kazanmak; **otagıñ içi g.-ine g.-di** oda konforluydu; **beyle surat içerä g. berer** böylesi güzel bir resim içeriye/odaya güzellik veriyor.

GELŞİKLEN- *eyl.* iyileşmek, daha güzel olmak: **öyüñ içi g.-di** odanın içi daha güzel oldu.

GELŞİKLİ *s.* 1. güzel: **g. tikilen köynek** güzel, iyi dikilmiş bir gömlek; 2. edepli, iyi: **adamlarıñ öñünde beydip durmagıñ g. del** insan içindeki davranışın iyi değil; 3. sempatik, çekici: **g. gız** sempatik kız.

GELŞİKLİK *a.* 1. güzellik; 2. iyilik.

GELŞİKSİZ *s.* 1. çirkin, kötü, olumsuz: **sıpatıñ g. bol-** görünüşü kötü olmak; 2. kötü, edepsiz: **g. iş** yararsız bir iş; **beyle etmek g.** böyle davranmak çok çirkin.

GELŞİKSİZLİK *a.* 1. şekilsizlik, biçimsizlik, uygunsuzluk; 2. kabalık, edepsizlik.

GELŞİN (gelşi:n) *bel.* dönüşte, dönerken, gelirken: **kitabıñı g. getirerin** senin kitabı dönüşte getireceğim: **g. bize-de degip geçiñ** dönüşte bize de uğrayın.

GELŞİR- *eyl.* 1. yaklaştırmak; uyarlamak, uygun hale getirmek, adapte etmek; 2. *konuşma dili* vurmak, çalmak: **dulugına g.-** tokat atmak.

GELŞİRİŞ- *işt. ç. bk.* **gelşir-** 1.

GELŞİRİŞDİR- *eyl. sık ç. bk.* **gelşir-** 1.

GEMİR- *eyl.* 1. kemirmek: **süñk g.-** kemik kemirmek; 2. çentik açmak, çentiklemek (örn. bıçak hak.); 3. *mec.* bir şeyi almak (kanuna aykırı olarak).

GEMİRÇEK *a.* kıkırdak; **kekirdek g.-leri** gırtlak kıkırdağı; **g. dokuması** kıkırdak dokusu.

GEMİRT- *et. ç. bk.* **gemir-.**

GEMMİK *bel. s.* kertik kertik, çentik çentik: **agzı g. adam** geveze, geveze kişi.
GEMRİCİLER *a. zool.* kemirgenler: **g. otryadı** kemirgenler grubu, takımı.
GEMRİK *s.* çentik çentik olmuş: **g. palta** ucu çentikleşmiş balta.
GEMRİL- *ed. ç. bk.* **gemir-**; 1. kemirilmek: **g.-en süñk** kemirilen kemik; 2. çentik çentik olmak: **pıçagıñ yüzi g.-ipdir** bıçağın ağzı çentik çentik olmuş.
GEMRİŞDİR- *sık. ç. bk.* **gemir-**.
GEMRİŞMEK *eyl.* 1. kemirmek (hayvanlar için); 2. *mec.* tartışmak, kavga etmek.
GENERAL *a.* general: **goşun g.-ı** ordu generali; **g. pogondarı** general apoletleri; **g. adını al-** general ünvanı almak.
GENERALLIK *a.* generallik.
GENERATOR *a.* jeneratör.
GENETİK *a.* genetik.
GENEZİS *a.* yaradılış, genesis: **oñurgalı hayvanlarıñ g.-i** omurgalı hayvanların yaratılışı.
GENİAL *a.* dahice; **g. alım/şahır** dahi bilim adamı/şair; **g. eser** dahi bir eser; **g. pikir** dahice bir fikir.
GENİY *a.* deha.
GEOFİZİK *a.* jeofizik.
GEOGRAF *a.* coğrafyacı.
GEOGRAFİK *s.* coğrafi: **g. atlas** coğrafya atlası; **g. şertler** coğrafik koşullar; **uly g. açışlar** büyük coğrafya buluşları.
GEOGRAFİYA *a.* coğrafya: **ıkdısadı g.** ekonomi coğrafyası; **g. kartası** coğrafya haritası; **g. sapagı** coğrafya dersi; **mekdepde g.-nı okat-** okulda coğrafya dersi vermek.
GEOHİMİK *a.* jeokimya.
GEOLOG *a.* jeolog.
GEOLOGİK *s.* yerbilimsel, yer bilimine ait, jeolojik: **g.-agtarış işleri** yerbilimi araştırmaları.
GEOLOGİYA *a.* yerbilimi, jeoloji: **g. institutı** yerbilimi enstitüsü.
GEOMETRİYA *a.* geometri: **g. şekilleri** geometrik şekiller; **g. usulı** geometri yöntemi.
GEÑ *s.* garip, şaşırtıcı: **g. adam** garip adam; **g. vaka** garip olay; **g. guş** şaşırtıcı bir kuş; **g. galdır-** şaşırtmak; **geñ gal-** şaşırmak, hayret etmek, şaşkın kalmak; **g. täsir galdır-**; garip bir izlenim uyandırmak; **onuñ özüni alıp barşı g.** o kendini garip hissediyor.
GEÑ-ENAYI (**geñ-ena:yı**) *s.* tuhaf, acayip, olağanüstü: **bu nä g. zat** bu ne tuhaf şey.
GEÑEŞ *a.* öğüt, tavsiye, akıl, akıl danışma: **g. sal-** öğüt vermek: **vraça g. bilen yüzlen-** doktora tavsiye için gitmek; g. **sal-** öğüt vermek.
GEÑEŞ- *eyl.* danışmak: **dostyarlarıñ bilen g.-** eş-dosttan fikir sormak; **vraça g.-** doktora danışmak; **bu mesele hakda biz g.-dik** biz bu konu hakkında konuştuk.
GEÑEŞÇİ *a.* 1. *bk.* **geñeşdar**; 2. danışman, müşavir.
GEÑEŞDAR (**geñeşda:r**) *a.* öğüt veren, öğütleyen.
GEÑEŞİL- *ed. s. bk.* **geñeş-**.
GEÑEŞLİ *s.* uygun.

GEÑEŞSİZ *s.* danışıksız, danışılmamış, mutabık kalınmamış; öğütsüz: **yolbaşçıñdan g. işiñ planını üytget-** yöneticinin uyarısına uymadan planı değiştirmek.
GEÑİRGE- *eyl. bk.* **geñirgen-**.
GEÑİRGEN- *işt. ç. bk.* **geñirge-**; birine-bir şeye şaşırınak: **siz muña g.-mäñ** siz buna şaşırmayın.
GEÑİRGENDİR- *eyl.et. ç. bk.* **geñirgen-**; şaşırtmak: **onuñ oslagsız sovalı meni g.-di** onun beklenmedik sorusu beni şaşırttı; **hemmeleri g.-** herkesi şaşırtmak.
GEÑİRGET- *et. ç. bk.* **geñirge-**.
GEÑLE- *eyl.* birine-bir şeye şaşırmak, garip saymak, garipsemek.
GEÑLEN- *ed. s. bk.* **geñle-**; şaşmış olmak.
GEÑLİK *a.* gariplik, garip: **bu cuda g.** bu çok garip.
GEÑSİ *s.* iyi, mükemmel, fevkalade: **g. durmuş** iyi yaşam.
GEÑSİLİK *a. bel.* letafet, incelik; çok güzel, mükemmel; **daştöveregimiz nähili g.** etrafınız ne güzel!
GEP *a.* konuşma, söz: **g. organları** konuşma organları; **dogrı g.** gerçek sözler, doğru söz; **yalan g.** yalan sözler, yalan; **acı g.** acı söz; **g. gutardı** konuşma bitti; **g. ber-** birine akıl öğretmek; **g. nokatla-** sözü noktalamak; **g. ur-** a. anlatmak, konuşmaya başlamak; **g. çek-** dinlemek § **g. alıp galmazlık** kelimesi kelimesine cevap verinek; **g. aç-** konuşmaya başlamak, söz açmak; **g. bermegi bilen** birinin kışkırtmasıyla; **g. gaytar-** tartışmak, ağız kavgası yapmak; **g. gezdir-** dedikodu yapmak; dedikoduyla uğraşmak; **g.-e goşul-** konuşmaya katılmak; **g.-e git-** birinin emri üzerine hareket etmek; **g.-iñ gısgası/tümmek/küle yeri** sözün kısası, kısacası; **g.-iñi köpelt-** şişirerek konuşmak, demogoji yapmak; g. **munda däl** söz bu konuda değil; **g.-inden çıkmazlık** sözünden çıkmamak, (birinin) sözünü dinlemek; **biziñ g.-imiz alşanok** konuşma bizimle bağdaşmıyor; **goy g. şu yerde galsın** bu konu aramızda kalsın.
GEP-GÜRRÜÑ *a.* konuşma, sohbet, dedikodu: **täze näme g. bar?** yeni neler var?; **onuñ eden işi barada g. eşitmediñ mi?** onun yaptığı iş hakkında bir şeyler duymadın mı?; **siz tarapda näme g. bar?** sizin tarafta ne dedikodu var?.
GEP-SÖZ *bk.* **gep-gürrüñ**; **g. bol-** dedikoducu olmak; **g. et-** sohbet etmek, dedikodu yapmak.
GEPBAZ (**gepba:z**) *s.* güzel konuşan, güzel sözler etmesini bilen.
GEPÇİ *a.* dedikoducu, kavgacı.
GEPLE- *eyl.* 1. konuşmak, söylemek; **çalt/hayal/gatı g.-** hızlı/yavaş/yüksek sesle konuşmak; **rusça govı g.-** iyi Rusça konuşmak; **çaga entek g.-p bilmeyär** çocuk daha konuşamıyor; **aydıñ, düşnükli hem-de çeper g.-megi**

övrenmeli açık, anlaşılır ve akıcı konuşmayı öğrenmek gerek! **g.-mäñ!** konuşmayınız! konuşmayı kesin!; 2. konuşmak, demeç vermek: **yıgnakda g.-** toplantıda konuşmak.

GEPLEMEZEK *s.* sessiz, suskun.

GEPLEMSEK *a.* geveze, konuşkan, dilbaz: **g. ayal/gız** konuşkan kadın/kız.

GEPLEMSEKLİK *a.* gevezelik, konuşkanlık: **onuñ g.-i yoldaşlarını irizdi** onun gevezeliği yoldaşlarını bıktırdı.

GEPLEN- *ed. ç. bk.* **geple-**; konuşulmak: **bu hakda az g.-medi** bu konuda az konuşulmadı.

GEPLEŞ- *işt. ç. bk.* **geple-**; 1. konuşmak, sohbet etmek: **telefonda g.-** telefonda konuşmak; **g.-män oturıñ!** konuşmayın!; 2. anlaşmak, uyuşmak: **duşuşık yerini g.** buluşma yerini konuşmak.

GEPLEŞDİR- *et. ç. bk.* **gepleş-**.

GEPLEŞİK *a.* 1. görüşme, konuşma: **diplomatik g.** diplomatik görüşmeler; **yokarı derecedeki g.-ler** üst düzeyde görüşmeler; **parahatçılık g.-leri** barış görüşmeleri; 2. (radyo vb.) yayın; **gızıklı g.** ilginç bir yayın; **televideniyäniñ g.-leriniñ programması** televizyonun yayın programı; **edebi g.** edebiyat yayını; 3. antlaşma, sözleşme; 4. konuşma: **g. dili** konuşma dili.

GEPLET- *et. ç. bk.* **geple-**; birini konuşturmak: **ol meni g.-medi** o beni konuşturmadı; **birini g.-** birini konuşturmak, b. birinin adına konuşmak; **ol başlıgı g.-di** o başkana verdi § **içini g.-** kendini düşünmek.

GEPLEYİŞ *a.* 1. **geple-**'ten ad; 2. söyleyiş, telaffuz, konuşma: **g.-iñ norma layıklıgı** standart söyleyişe, telaffuza uygunluk; **g.-inden tana-** konuşmasından tanımak.

GER *eyl.* 1. germek, çekmek; 2. asmak: **halını divara g.-** halıyı duvara asmak; 3. koymak, dikmek, kurmak: **çadır g.-** çadır kurmak; 4. bir şeyi düzeltmek, germek: **ganat g.-** kanat germek § **gulak g.-** kulak kabartmak; **kökenek g.-** merak etmek, endişe etmek.

GERB *a.* arına: **SSR-niñ Dövlet g.-i** SSR Devlet arması; **Türkmenistan SSR-niñ Dövlet g.-i** Türkmenistan SSR devlet arması.

GERBARIY *a.* kurutulmuş bitki kolleksiyonu: **g. düz-** kurutulmuş bitki kolleksiyonu yapmak.

GERBLİ *s.* arma, armalı: **g. peçat'** arınalı yayın.

GERÇEŞ- *eyl.* gerginleşmek: **g.-ip dur-** gerginleşmek, gergin olmak; 2. dolaşmak, karışmak.

GERÇEŞDİR- *et. ç. bk.* **gerçeş-**; germek: **derini g.-** deriyi germek § **gaşlarıñı g.-** kaşlarını çatmak.

GERÇEŞİK *s.* 1. gergin, gerilmiş; 2. dolaşık, karışık: **g. yüplük** dolaşık iplik.

GERÇEK *s.* cesur, merd: **g. yigit** cesur genç.

GERDEN *a.* omuz: **yaşı g.-li yigit** geniş omuzlu genç; **g.-iñe göter-/al-/galdır-** bir şeyi omuzuna kaldırmak, almak § **öz g.-iñ bilen çek-** omuzlarında taşımak.

GERDENLEK *s.* geniş omuzlu: **gerdenlek yigit** geniş omuzlu genç.

GERDİR- *et. ç. bk.* **ger-**.

GERDİŞ: gepiñ g.-ine görä, gepiñ g.-i gelende aklıma gelmişken.

GEREGİÇE *bel.* gerektiğince: **geregiçe al-** gerektiği kadar almak.

GEREGİM *a.* dişi güvercin.

GEREK *a.* 1. gerekli, gereklilik: **ınaña bir dagta kagız bilen gızıl galam g.** bana bir sayfa kağıt ve kırmızı kalem gerekli; **men g. kitaplarımı aldım** ben gerekli kitaplarımı aldım; **biziñ hovlukmagımız g.** bizim acele etmemiz gerek; **bize uruş g. däl** bize savaş gerekli değil; **bu kitaplar indi maña g. däl** bu kitaplar bana şimdi gerekli değil; **hovlukmagıñ g.-i yok** acele etmenin gereği yok; 2. *şart ekiyle olumlu anlam taşıyan cümleler oluşturur:* **ekişi** şu **gün gutarsak g.** galiba bu gün ekini bitirmemiz gerekiyor; **yarışda biziñ klasımız üstün çıksa g.** herhalde yarışmalarda sınıfımız zafer kazanacak § **g.-iñi artdır-** değerini arttırmak; **g. deregi yıkar** gereklilik kanunu da yıkar.

GEREKLE- *eyl.* istemek (örneğin birini görmeyi).

GEREKLEN- *ed. ç. bk.* **gerekle-**

GEREKLET- *et. ç. bk.* **gerekle-**; 2. açgözlülük etmek, açgözlü olmak.

GEREKLİ *s.* gerekli: **yanıñ bilen iñ g. zatlarını al-** yanına en gerekli eşyaları almak; **g. pursatta** gerekli zamanda; **g. çäreleri görmek** gerekli önlemleri almak.

GEREKLİK *a.* gereksinim, ihtiyaç, hacet, gerek: **şunuñ g.-i barmı?** bunun gereği var mı?.

GEREKSİZ *s.* gereksiz: **g. zatlar** gereksiz şeyler.

GERİL- *ed. ç. bk.* **ger-**; gerilmek, gerginleşmek.

GERİM *a.* 1. adım, adımın uzunluğu: **giñ g. bilen ädimläp bar-** geniş, büyük adımla gitmek; 2. *mec.* ara, genişlik, mesafe: **giñ g. almak** uzun bir mesafe almak; **ählihalk sotsialistik yarış giñ g.-e eye boldı** halk sosyalist rekabeti uzun bir yol katetti.

GERİN- *eyl.* gerinmek, uyuşmuş organlarını düzeltmek: **hezil edip g.-** tatlı tatlı gerinmek.

GERİNCİRE- *eyl.* uzanmak, gerinmek.

GERİNDİR- *et. ç. bk.* **gerin-**.

GERİŞ *a.* 1. sırt: **atıñ g.-i** atın sırtı; **g.-ine mün-** a. sırtına binmek; b. eyer vurmak, eyerlemek; 2. sıradağ: **g.-däki geçelge** sıradağ geçidi.

GERİŞDİR- *sık. ç. bk.* **ger-**; **geyimleri g.-** çamaşırları asmak.

GERK-GÄBE (**gerk-gä:be**) *bel.* doyuncaya kadar, kanıncaya kadar; **g. bol-/doy-** a. kana kana içmek; b. doyuncaya kadar yemek;

suvdan g. bol- doyuncaya kadar su içmek; **g. et-** a. doyuncaya kadar içirmek; b. doyuncaya kadar beslemek.

GERME- *et. ç. bk.* **germe-**.

GERME- *eyl.* bir şeyin yolunu kesmek, engel olmak; çitle çevirmek, duvarla çevirmek.

GERMEÇ *a.* 1. *bk.* **germev**; **g. bol-** *mec.* engel olmak; 2. sürgü; § **g.-ine çek-** sırtına vurmak.

GERMEL- *ed.-dön. ç. bk. ed.-dön. ç. bk.* **germe-**; duvar çekmek; siper etmek, toprağını duvarla çevirmek.

GERMEŞ- I *sık. ç. bk.* **germe-**.

GERMEŞ- II bir şeye takılıp kalmak, saplanıp kalmak: **bokurdagımda bir zat g.-di** boğazıma bir şey saplandı.

GERMEŞDİR- *sık. ç. bk.* **germe-**

GERMET- *et. ç. bk.* **germe-**.

GERMEV *a.* bölme, duvar, baraj, bent: **sim g.-i** su bendi; **g. et-** bent kurmak; **ekiniñ daşına g. et-** ekinleri çevrelemek.

GERMEVAÇ (germeva:ç) *a.* kiriş basamak: **agaç g.** ağaç kiriş.

GERNİŞ- *işt. ç. bk.* **gerin-**.

GERÑE- *eyl.* aynı zamanda iki ucundan tutup kaldırmak: **agacı g.-p alıp git-** ağacı iki ucundan kaldırıp götürmek.

GERÑET- *et. ç. bk.* **gerñe-**.

GERÑET- *et. ç. bk.* **gerñe-**.

GERTDİR- *eyl.* başını yukarı kaldırmak.

GETİR- *eyl.* 1. bir şeyi getirmek: **gül g.-** gül getirmek; **bazardan gavun g.-** pazardan kavun getirmek; 2. vermek, göstermek: **mısal g.-** örnek vermek; 3. ulaştırmak, götürmek: **kesellini vraçıñ yanına g.-** hastayı doktora getirmek; **ogluñı çagalar bagına g.-** oğlanı çocuk bahçesine götürmek; 4. ürün vermek: **bu yıl üzüm govı g.-di** bu yıl üzüm iyi ürün verdi; 5. *adlarla birleşik eylemler oluşturur*: **hayır/peyda g.-** yarar getirmek, hayır getirmek; **zıyan g.-** zarar vermek § **hıyalda/göz öñüne g.-** hayal etmek, göz önüne getirmek; **yola g.-** yola getirmek; **sarı g.-** sarılık olmak.

GETİREGEN *s.* bereketli.

GETİRİL- *ed. ç. bk.* **getir-**; 1. getirilmek: **magazine täze harıtlar g.-di** mağazaya yeni mallar getirildi; 2. getirilmek, geçirilmek; 3. ürün verilmek; 4. *adlarla birleşik eylemler oluşturur*: **herekete g.-** harekete geçirilmek.

GETİRİN- *dön. ç. bk.* **getir-**; getirmek (kendisi için): **odun g.-** odun getirmek; **suv g.-** su getirmek.

GETİRİŞDİR- *sık. ç. bk.* **getir-**.

GETİRT- *et. ç. bk.* **getir-**.

GEY- *eyl.* giymek: **pal'to g.-** palto giymek; **ädik g.-** çizme giymek; **harbı forma g.-** askeri üniforma giymek.

GEYDİR- *et. ç. bk.* **gey-**; giydirmek: **cigiñ kövşüni g.-** kardeşine ayakkabı giydirmek; **gızıña täze köynek g.-** kızına yeni elbise giydirmek; **yassıga navoloçka g.-** yastığa yüz geçirmek.

GEYDİRİL- *ed. ç. bk.* **geydir-**; giydirilmek.

GEYDİRİLİŞ- *eyl.* 1. döğüşmek, kavga etmek; birbirine saldırmak; 2. *mec.* kapışmak, dalaşmak: **biderek yere g.-** boş yere dalaşmak.

GEYDİRİŞ- *işt. ç. bk.* **geydir-**.

GEYDİRİŞDİR- *sık. ç. bk.* **geydir-**; **çagaları yılırak g.-** çocukları sıkıca giydirmek.

GEYİL- *ed. ç. bk.* **gey-**; 1. giymek, geçmek; 2. giyilmiş olmak, eskimiş olmak: **bu kövüş az-ovlak g.-ipdir** bu ayakkabı biraz giyilmiş.

GEYİM *a.* elbise, giysi; **ayal/erkek g.-i** kadın/erkek giysisi; **gış g.-i** kışlık giysi; **çaga g.-i** çocuk giysisi; **içki g.** iç çamaşırı; **g. şkafı** giysi dolabı, gardrop; **tayyar g.-ler magazini** hazır giyim (konfeksiyon) mağazası; **g.-leriñi çıkar-** elbisesini çıkarmak.

GEYİM- GECİM *a.* üst-baş, giyim, giysi, elbise: **onuñ g.-i köp** onun elbisesi çok.

GEYİN- *dön. ç. bk.* **gey-**; giyinmek: **durmuşıña täze g.-** tamamen yeni giyinmek; **gadırını bilip g.-** zevkli giyinmek; **yılı g.-** sıkı giyinmek; **moda göre g.-** modaya göre giyinmek; 2. *mec.* örtülmek, örtünmek; bağlamak.

GEYİNCENLİK *a.* şıklık.

GEYİNCEÑ *a.* şık adam, şıklık düşkünü: **g. ayal/gız** şık kadın /kız; **g. yigit** şık genç.

GEYİNDİR- *et. ç. bk.* **geyin-**; giydirmek: **çaganı g.-** çocuğu giydirmek; **täze zatlar g.-** yeni şeyler giydirmek.

GEYİŞ- *işt. ç. bk.* **gey-**.

GEYİŞDİR- *sık. ç. bk.* **gey-**; **tapan-tupanıñı g.-** gelişigüzel, özensiz giyinmek.

GEYNİŞ- *işt. ç. bk.* **geyin-**.

GEYNÜVLİ *s.* şık, zarif: **g. gız** zarif kız.

GEYNÜVLİLİK *a.* şıklık, zariflik.

GEZ- *eyl.* 1. gezmek: **bagda g.-** bahçede gezmek; **g.-ip gel-** gezinmek; **size köp g.-bolmayar** siz çok gezmemelisiniz; 2. bir yerde olmak, bulunmak: **bir aylap obada g.-** bütün bir ay köyde kalmak; 3. bir şeyi etraflıca gezmek; **köp yurtları g.-** pek çok ülke gezmek, pek çok ülkede bulunmak § **boş g.-** boş gezmek; **dek g.-** kendini iyi hissetmek.

GEZDİR- *et. ç. bk.* **gez-** 1-3; gezdirmek, gezmeye götürmek; **iti g.-** köpeği gezdirmek § **gep g.-** dedikodu yapmak; **göz g.-** a. bakmak, gözden geçirmek: **makala göz g.-ip çık-** makaleyi gözden geçirmek; b. göz gezdirmek.

GEZDİRİL- *ed. ç. bk.* **gezdir-**.

GEZE- *eyl.* yöneltmek, hedeflemek, hedef almak: **tüpeñ g.-** gezlemek, tüfeğin namlusunu yöneltmek.

GEZEGEN *s.* 1. hovarda, çapkın, avare, aylak; 2. çapkın.

GEZEGİNE *bel.* sırayla: **g. nobatçılık et-** sırayla nöbet tutmak.

GEZEK *a.* kez, sefer, defa: **bir g.** a. bir kez; **bir g. hem...** bir kez

bile..., **olar bir g. hem duşuşmandılar** onlar bir kez bile karşılaşmadılar, görüşmediler; b. günün birinde; **bir g. ir bilen** bir sabah erkenden; **birnäçe g.** birkaç kez, defalarca; **hatı birnäçe g. oka-** mektubu bir kaç kez okumak; **bu barada biz birnäçe g. eşidipdik** biz bu konuyu defalarca duyduk; **bu g. bu** kez; **gürrüñi indiki g.-e goy-** konuşmayı gelecek sefere bırakmak; **soñkı g. övrülip seret-** son kez dönüp bakmak; 2. sıra: **g.-iñi geçir-** sırasını geçirmek; **indi goşgı okamak seniñ g.-iñ** şimdi şiir okuma sırası sende; **g.-iñ yet-** sırası gelmek, sıraya girmek; **g. meniñkidi** sıra bendeydi.

GEZEK-GEZEGİNE *bel.* sırayla; **g. dınç al-/yat-** sırayla dinlenmek / uyumak.

GEZEKLEŞ- *eyl.* birbirini izlemek, sıralamak, sıralanmak; **velosipede gezekleşip münbisiklete** sırayla binmek; **iki sagatdan bir g.-** her iki saatte bir değişmek.

GEZEKLEŞDİR- *et. ç. bk.* **gezekleş-**; değiştirmek, sıralamak: **ekinleri g.-ip ek-** ekinleri sırayla ekmek.

GEZEKLİ-GEZEGİNE *bel.* sırayla, sırasıyla: **g. sözle-** sırayla konuşmak.

GEZEL- *ed. ç. bk.* **gezc-**.

GEZELENÇ *a.* 1. gezinti, gezme: **g. et-** gezmek; **günde çagalar bilen g. et-** her gün çocuklarla gezinek; **şäherde/seyil bagında g. et-** şehirde, parkta gezmek; **g.-e çık-** gezintiye çıkmak; 2. bayram gezmesi: **bayramçılık g.-i** bayram gezmesi, bayram ziyareti; **halk g.-i** halk gezmesi.

GEZEN- *dön. ç. bk.* **geze-**; nişan almak.

GEZENDE *a.* hovarda, başıboş: **bikär gezende** işsiz, başıboş.

GEZER *bel.* tırıs: **atı g.-ine sürüp bar-** atı tırısa kaldırmak.

GEZERMEN *bk.* **gezegen**.

GEZEŞ- *işt. ç. bk.* **geze-**.

GEZİL- *ed. ç. bk.* **gez-**.

GEZİM *a.* gezinme, gezinti: **g. et-** gezinmek.

GEZİŞ- *et. ç. bk.* **gez-**; **g.-ip yör-** gezinmek.

GEZİŞDİR- *sık. s. bk.* **gez-**; **köp yerleri g.-** çok yerleri gezmek.

GEZLİK *a.* bıçak: **yiti b.** keskin bıçak; **g. yarası** bıçak yarası.

GEZMELE- *eyl.* gezinmek: **iki baka g.-** bir ileri bir geri gezinmek; **köçede g.-** sokakta gezinmek.

GEZMELEŞ- *işt. ç. bk.* **gezmele-**

GEZMELET- *et. ç. bk.* **gezmele-**

GIBAT (**gı:bat**) *a.* dedikodu: **g. et-** dedikodu etmek; **g.-ını et-** adını diline dolamak.

GIBATKEŞ (**gı:batkeş**) *s.* dedikoducu: **g. ayal** dedikoducu kadın.

GIBIRDA- *eyl.* 1. tıpış tıpış yürümek, küçük ve hızlı adımlarla yürümek; 2. sürünmek, yürümek, hareket etmek, kıpırdamak (böcekler için).

GIBIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **gıbırda-**.

GIBIRDI *a.* kıpırtı, hareket: **ayagımda bir g. bar** ayağında bir kıpırtı var.

GIBIRDIKLA- *eyl. bk.* **gıbırda-** 1.

GIBIRDIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gıbırdıkla-**.

GICA- *eyl.* **diş g.-** *a.* dişlerini gıcırdatmak: **birine dişiñi g.-p topul-** dişlerini gıcırdatarak birinin üzerine atılmak; b. dişli olmak, diş bilemek.

GICAK *a.* kemana benzeyen bir müzik aleti.

GICAKÇI *a.* müzisyen, gıcak çalan.

GICALAT (**gıca:lat**) *a.* sitem: **g. her-** sitem etmek; **g.-a goy-** birine sitem etmek; **g. bilen ayt-** sitemle söylemek; **men sizi g.-a goyman** ben size sitem etmiyorum; **g.-dan çık-** kendini haklı çıkarmak, kendini sitemden kurtarmak.

GICIK *a.* gıdıklanma, gıdıklama: **meniñ g.-ım gelyär** gıdıklanıyorum; **g.-dan gork-** gıdıklanmaktan korkmak.

GICIKLA- *eyl.* birini gıdıklamak.

GICIKLAN- *ed. ç. bk.* **gıcıkla-**.

GICIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gıcıkla-**.

GICIKLAT- *et. ç. bk.* **gıcıkla-**.

GICIN- *eyl.* sinirlenmek, kızmak, öfkelenmek: **g.-ıp geple-** sinirli sinirli konuşmak; **biriniñ üstüne g.-ıp topul-** sinirlenip birinin üzerine saldırmak; 2. birine aşırı ilgi göstermek.

GICINDIR- *et. ç. bk.* **gıcın-**; birini sinirlendirmek, kızdırmak.

GICIRDA- *eyl.* 1. gıcırdamak, çıtırdamak: **dişleriñ arasında çäge g.-yar** dişlerinin arasında kum gıcırdıyor; 2. *mec.* öfkelenerek, öfkeyle konuşmak.

GICIRDAT- *et. ç. bk.* **gıcırda-**; **pişik sıçanı gıcırdadıp iydi** kedi fareyi çıtır çıtır yedi.

GICNIŞ- *işt. ç. bk.* **gıcın-**.

GIDAŞDIR- *sık ç. bk.* **gırda-**

GIDIRDA- *eyl.* 1. sessiz sessiz çalışmak: **biz hem g.-p yörüs** biz de sesizce çalışıyoruz; 2. yavaşça, küçük adımlarla gitmek.

GIDIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **gıdırda-**.

GIGILDA- (**gı:gıl da-**) *eyl.* ötmek.

GIGILDAŞ- (**gı:gıldaş-**) *işt. ç. bk.* **gıgılda-**.

GIGILDAT- (**gı:gıldat-**) *et. ç. bk.* **gıgılda-**.

GIGIR- (**gı:gır-**) *eyl.* 1. bağırmak, böğürmek: **gatı g.-** yüksek sesle bağırmak; **gorkup g.-** korkup bağırmak; **ayılganç ses bilen/cınssız g.-** canhıraş bir sesle bağırmak; **agıra çıdaman g.-** ağrıya dayanamayarak bağırmak; **g.-ıp zat etdirip bolmaz** bağırarak bir şey yapamazsın; 2. birini çağırmak; 3. bağırmak, birine sesini yükseltmek: **sen meniñ üstüme g.-ma!** bana bağırma § **g.-ı beresim gelyär!** bağırasım geliyor!

GIGIRAK (**gı:gırak**) *s.* yaygaracı, şamatacı, kavgacı: **g. çaga** kavgacı çocuk.

GIGIRIŞ- (**gı:gırış-**) *eyl.* bağrışmak: **parovozlarıñ g.-yan sesi eşidilyärdi**

lokomotiflerin uğultulu sesi işitiliyordu.

GIGIRT- (**gı:gırt-**) *et. ç. bk.* **gıgır-**; **meni g.-mañ!** beni bağırtmayın!.

GIK (**gı:k**) *a.* koyun gübresi § **g.-ıñı pürk-** birine kötü sövmek.

GIK-BAK (**gı:k-ba:k**) *a.* bağırtı, gürültü: **g. et-** bağırmak, gürültü yapmak.

GIKILIK (**gı:kılık**) *a.* 1. bağırtı, gürültü: **köçeden ayılganç bir g. eşidildi** sokaktan garip bir çığlık sesi işitildi; **otagıñ içi ala-g.-dı** odada inanılmaz bir gürültü vardı; 2. *mec.* skandal, kavga: **g. turuz-** skandal çıkarmak, kavga etmek.

GIKILIKÇI (**gı:kılıkçı**) *s.* 1. şamatacı, gürültücü: **g. ayal** yaygaracı, şamatacı kadın; 2. *mec.* skandal çıkaran: **g. adam** skandal çıkaran adam.

GIKILIKLA- (**gı:kılıkla-**) *eyl.* 1. bağırmak, gürültü çıkarmak: **g.-p topul-** bağırarak üzerine saldırmak; 2. *mec.* skandal çıkarmak, kavga etmek.

GIKILIKLAŞ- (**gı:kılıklaş-**) *işt. ç. bk.* **gıkılıkla-**.

GIKUV (**gı:kuv**) *a.* gürültü, bağırma, çağırma: **şagalларıñ g.-ı** çakalların uğultusu; **g. turuz-** uğuldamak.

GIKUVLA- (**gı:kuvla-**) *eyl.* gürültü yapmak, bağırmak, çağırmak, uğuldamak: **g.-p kov-** birin bağırarak kovmak.

GIKUVLAŞ- *işt. ç. bk.* **gıkuvla-**

GIL *a.* saç, kıl: **inçe g.** ince saç; **doñzuñ g.-ı** domuz kılı § **g.-ıñ üstünde dur-** pamuk ipliğine bağlı olmak; **onuñ kellesinden yekece g.-ı hem gaçaymasın!** onun kafasından bir kıl bile düşmemiştir!; **g. yuvdan yalı bol-** umudunu kaybetmek; **g.-ı gırılmadık** tamamiyle yeni olmak (elbise, ayakkabı için); **aralarından g. geçmezlik** dost olmak, aralarından su sızmamak.

GILAV *a.* ağız, uç: **pıçagıñ g.-ı** bıçağın ucu; **päkiniñ g.-ı gaydıpdır** usturanın ağzı körleşmiş; 2. kavun kabuğunun üst katmanı; 3. *mec.* kışkırtma, tahrik § **g. al-** cinleri başına üşüşmek; **g. ber-** a. kışkırtılmak, b. göz yumulmak, görmezlikten gelmek.

GILAVLA- *eyl.* kavun kabuğunun üst katmanının oluşması.

GILAVLAN- *eyl.* bir şeye ilgi duymak.

GILAVLANDIR- *et. ç. bk.* **gılavlan-**; kışkırtmak, teşvik etmek; 2. göz yummak, görmezlikten gelmek.

GILAVLANDIRIL- *ed. ç. bk.* **gılavlan-**; kışkırtılmak, teşvik edilmek.

GILAVLI *s.* 1. keskin, sivri: **g. pıçak** keskin bıçak; 2. istekli: **işe g. yigitler** işe istekli, bağlı gençler.

GILÇIK *a.* 1. kılçık: **bugdayıñ g.-ı** buğdayın kılçığı; 2. balık kılçığı.

GILÇIKLA- *eyl.* kılçıklanmak, kılçık oluşmak.

GILÇIKLI *s.* 1. kılçıklı: **bugdayıñ g.-lı sortı** buğdayın kılçıklı türü; 2. kılçıklı (balık kılçığı).

GILÇIKSIZ *s.* 1. kılçıksız: **bugdayıñ g.-sız sortı** buğdayın kılçıksız türü.

GILÇILIK *a.* dalkavukluk, yaltaklık etmek.

GILDIRGAN *a.* kıymık.

GILIÇ *a.* kılıç: **yiti g.** keskin kılıç; **g.-ıñ gını** kın; **g.-dan geçir-** kılıçtan geçirmek.

GILIÇLA- *eyl.* kılıçtan geçirmek: **duşmanı g.-** düşmanı kılıçtan geçirmek.

GILIÇLAN- *ed. ç. bk.* **gılıçla-**.

GILIÇLAŞ- *işt. ç. bk.* **gılıçla-**.

GILIÇLAT- *et. ç. bk.* **gılıçla-**.

GILIK *a.* 1. kişilik, huy, karakter: **men onuñ g.-ına belet** ben onun huyunu biliyorum; 2. alışkanlık: **bu g.-ıñı goy!** bu alışkanlığı bırak! § **onuñ gılıgı geñ däl** onun niyeti kötü, bir dolaplar çevireceğe benziyor.

GILIKSIZ *s.* karaktersiz: **g. adam** karaktersiz kişi.

GILIM *a.* hareket, iş, davranış, yapış: **olar erbet g.-ları bilen hemmelere bellendiler** onlar kötü davranışlarıyla herkesçe bilinir oldular.

GILLAK *s.* kıllı, uzun saçlı: **g. döş** kıllı göğüs.

GILLIK *a.* salya: **g.-ıñ ak-** salyası akmak § **g.-ıñı akdır-** *a.* (yemek pişmeden önce) suyunu akıtmak b. salya akıtmak.

GILLILIK *a.* kıllılık, kıllı olma: **bedeniñ g.-ı** vücudun kıllılığı.

GILTIZ *s.* yetersiz, eksik, noksan; az, epey az: **vagtımız g. bolcak** vaktimiz epeyi az olacak; 2. kısaltısı, yetersiz: **g. gel-** a. yetmemek, az gelmek (yemek için), b. yetinmemek, az gelmek: **köynekligimiz g. geldi** elbiseye kumaş yetmedi.

GILYAL (**gılya:l**) *a.* at: **tohum g.** cins at; **g. çopanı** at çobanı; **g. eti** at eti.

GILYALÇI (**gılya:lçı**) *a.* at yetiştiricisi.

GILYALÇILIK (**gılya:lçılık**) *a.* at yetiştiriciliği: **g. sovhozı** at yetiştirme kolhozu; **g.-ı ösdür-** at yetiştiriciliğini geliştirmek.

GIMILDA- (**gı:mılda-**) *işt. ç. bk.* **gımılda-**.

GIMILDA- (**gı:mılda-**) *eyl.* kımıldamak, hareket etmek; sallanmak: **g.-man otur-** hareket etmeden oturmak; **g.-maga halım yok** kımıldamaya halim yok; **çöpüñ içinde bir zad-a g.-yar** çalılarda bir kıpırtı var; **yeriñden g.-ma!** yerinden kımıldama! yerinde dur!; **g.-aman yatmak** hareketsiz yatmak.

GIMILDAŞ- (**gı:mıldaş-**) *işt. ç. bk.* **gımılda-**.

GIMILDAT- (**gı:mıldat-**) *et. ç. bk.* **gımılda-**; hareket ettirmek, bir şeyi sallamak; **gulagıñı g.-** kulaklarını oynatmak; **şemal tutını g.-yar** rüzgar perdeyi sallıyor; **meniñ zatlarımı g.-aymañ!** eşyalarımın yerini değiştirme!

GIMILDI (**gı:mıldı**) *a.* kıpırtı, hareket: **yapraklarıñ g.-sı** yaprakların kıpırtısı; **köçede g. yokdı** sokakta hiç bir hareket yoktu.

GIMIZ *a.* kımız: **keseli g. bilen becermeklik** hastalığı kımızla iyileştirme.

GIMMAT *a. s.* 1. değer, kıymet; değerli, kıymetli: **g. baha** değerli, kıymetli; **g. baha sovgat** değerli hediye; **g. baha daş** değerli taş; 2. pahalı: **g. satın al-/sat-/ber-** pahalıya satmak/almak/vermek; **bu maña g. düşdi** bu bana pahalıya geldi; **zatlar örän g.-dı** bunlar çok değerli; 3. değer, fiyat;: **harıdıñ g.-ı** malın fiyatı; **yagşılıgıñ g.-ını bil-** iyiliğin değerini bilmek.

GIMMATLA- *eyl.* değerlenmek, fiyatı yükselmek; **elli protsent g.-** yüzde elli yükselmek.

GIMMATLADIL- *ed. ç. bk.* **gımmatlat-**.

GIMMATLAŞ- *işt. ç. bk.* **gımmatla-**; değeri artmak.

GIMMATLAT- *et. ç. bk.* gımmatla-; değerini arttırmak.

GIMMATLI *s.* değerli: **bu kitap meniñ üçin kakamdan galan yadıgärlik hökmünde g.-dı** babamın yadigarı olan bu kitap benim için değerlidir; **iş gününiñ her bir sagadı biziñ üçin g.** çalışma gününün her saati bizim için değerlidir; **siziñ maslahatıñız meniñ üçin g.** öğüdünüz benim için değerlidir.

GIMŞAT- *eyl.* kımıldatmak, oynatmak: **dodagını g.-** dudağını oynatmak.

GIN (**gı:n**) *a.* kın: **gılıcıñ g.-ı** kılıcın kını; **pıçagıñ g.-ı** bıçağın kını.

GINA- (**gı:na-**) *eyl.* 1. sitem etmek, zorluk çektirmek; 2. azarlamak, canını yakmak, ızdırap çektirmek: **sen meni mundan artık g.-ma!** bana daha fazla acı çektirme!

GINAN- (**gı:nan-**)*dön. ç. bk.* **gına-**; üzülmek: **g.-mañ, men size hemınesini bolşı yalı gürrüñ bercek** üzülme, ben olan biten her şeyi size anlatacağım: **toyuñıza barıp bilmänligim üçin g.-yarın** düğününüzde olamayacağım için üzgünüm; **g.-mañ, hemme zat oñat bolar/düzeler** üzülme her şey iyi olacak.

GINANCAÑ (**gı:nancañ**) *s.* kederli, üzüntülü: **g. adam** üzüntülü kişi.

GINANÇ (**gı:nanç**) *a.* keder, üzüntü: **g. bilen** üzüntüyle; **g. bildir-** taziyelerini ifade etmek; **g.-dan yaña saçıñ agar-** dertten saçı ağarmak; **g.-ıñı ve şatlıgıñı dostlarıñ bilen paylaş-** derdini ve sevincini arkadaşlarıyla paylaşmak.

GINANÇLI (**gı:nançlı**) *s.* dertli, kederli, üzüntülü, acıklı: **g. hekaya** acıklı hikaye; **g. habar** üzüntülü haber; **g. nazar** kederli bakış.

GINANÇLILIK (**gı:nançlılık**) *a.* üzüntülü, acıklı olma.

GINANDIR- (**gı:nandır-**) *et. ç. bk.* **gınan-**; üzmek, üzüntü vermek: **bitertipligiñ bilen kakañı g.-** kötü bir hareketle babasını üzmek; **acı habar hemmämizi g.-dı** kötü haber hepimizi üzdü.

GINANDIRICI (**gı:nandırıcı**) *s.* acıklı, üzücü: **g. vaka** üzücü olay.

GINANIŞ- (**gı:nanış-**) *işt. ç. bk.* **gınan-**.

GINAT- (**gı:nat-**) *et. ç. bk.* **gına-**

GIÑAÇ (**gı:ñaç**) *a.* şal: **yüñ g.** yün şal; **g. atınmak** şal atmak.

GIÑAK *a.* ekmek kenarı: **çöregiñ g. yeri** ekmek kenarı.

GIÑIR *s.* kızgın, kötü: **g. adam** kızgın kişi; **onuñ görnüşi g.** onun görünüşü sert; **g. görün-** kızgın görünmek.

GIÑIRLIK *a.* öfke, kin: **g. bilen** kızgınlıkla.

GIÑRAL- *eyl.* korkutucu bir görünüm almak, sert bakmak: **g.-ıp seret-/bak-** sert bakmak.

GIP: **g. bas-** hızla koşmak, gitmek: **ol atını münüp, şähere tarap g. basdı** o, atına binip hızla şehire doğru gitti.

GIP- *eyl.* 1. göz kırpmak: **gözüñi g.-ıp goyber-** göz kırpmak; 2. kısmak: **at gulagını g.-ıp, ovlaga topuldı** at kulağını kısıp keçiye saldırdı.

GIP- pekiştirme ön eki: **yüzüñ g.-gırmızı bolmak** pancar gibi kızarmak.

GIPCIN- *eyl.* 1. burkulmak; **birden meniñ bilim g.-dı** birden belim burkuldu; 2. korkmak, ürkerek, irkilmek: **näme beyle g.-ıp otırsıñ?** niye böyle korkuyorsun?.

GIPCINDIR- *et. ç. bk.* **gıpcın-**; 1. burkulmak, incinmek; 2. birini birden korkutmak.

GIPCINIŞ- *işt. ç. bk.* **gıpcın-** 2.

GIPIDIKLA- *eyl.* küçük, hızlı adımlarla yürümek: **g.-p yöre-** küçük, hızlı adımlarla yürümek; **g.-p ılga-** tıpış tıpış yürümek.

GIPIDIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gıpıdıkla-**.

GIPIRT- *eyl.* kesmek, kırpmak.

GIPIŞ- *işt. ç. bk.* **gıp-**; birbirine gözle işaret etmek, göz kırpmak; göz g.- birbirine göz kırpmak.

GIR (**gı:r**) *a.* gri, boz (at rengi).

GIR I *a.* açık step, kır § **gırıñ daşı yalı** pek çok.

GIR II: g. duşman öfkeli, kızgın düşman; **g. kakın** a.hasım, karşıt, b. sevilmeyen; **şu adam onuñ g. kakınıdır** o bu adamı hiç sevmez.

GIR-I *eyl.* yok etmek, öldürmek: **sinekleri g.-** sinekleri öldürmek; **aç saklap g.-** açlıktan öldürmek; **köpçülikleyin g.-yan yaraglar** kitlesel imha silahları.

GIR-II *eyl.* rendelemek: **gırgıç bilen g.-** rendeyle rendelemek; 2. kazımak: **tagtanı pıçak bilen g.-** tahtayı bıçakla kazımak; 3. yontmak, kesmek; 4. temizlemek (gözdeki trahom hastalığını); 5. *mec.* kırmak, yok etmek, ortadan kaldırmak: **Afrika halkları gulçılık zıncırını g.-yarlar** Afrika halkları esaret zincirini kırıyorlar.

GIRA *a.* 1. kenar: **kagızıñ g.-sı** kağıdın kenarı; **yoluñ g.-sında dur-** yolun kenarında durmak; **sekiniñ g.-sında oturmak** sekinin kenarında oturmak; 2. kıyı: **deñziñ g.-sı** deniz kıyısı.

GIRADEÑ *s.* aynı, eş: **g. çagalar** aynı boyda çocuklar; **g. kes-/çırp-** aynı boyda kesmek.

GIRAKI *a.* kenar, kıyı: **g. cay** kenardaki, kıyıdaki ev; **g. duran oglan meniñ yanıma gelsin** kenarda duran çocuk yanıma gelsin.

GIRALA- *eyl.* kenardan gitmek, kıyı boyunca gitmek: **demir yolı g.-p git-** demir yolu boyunca gitmek.

GIRAN-CIRAN: g. et-/g.-a sal- a. dağıtmak; b. bozguna uğratmak; yağma etmek: **duşman leşgerini g.-a sal-** düşman askerlerini bozguna uğratmak.

GIRAÑ *a.* köşe, bucak; sınır: **üç g. edip eple-** üçgen halinde katlayıp koymak.

GIRAÑLI *s.* köşeli: **g. stakan** köşeli bardak.

GIRAT (gıra:t) aynı sırada, eşit; hizasında, seviyesinde: **g. goy-** eşit derecede koymak; **otı yere g. edip or-** otu yerle bir biçmek.

GIRATLA- (gıra:tla-) *eyl.* denk, eşit düzeye getirmek.

GIRAV *a.* kırağı: **agaçlara gırav düşüpdir** ağaçlara kırağı düşmüş.

GIRAVLA- *eyl.* kırağıyla kaplanmak, örtülmek: **meydan g.-pdır** tarla kırağıyla örtülmüş.

GIRAVLAT- *et. ç. bk.* **gıravla-.**

GIRÇA- *eyl.* bir şeyi soymak, temizlemek: **otları g.-p ayırmak** otları temizlemek; 2. küçük parçalara ayırmak: **mala bermek üçin yorunca g.-** yoncayı hayvanlara vermek için küçük parçalara ayırmak.

GIRÇAL- *ed. ç. bk.* **gırça-**; temizlenmek: **yap g.-dı** arık temizlendi; 2. ufalanmak, küçük parçalara ayrılmak.

GIRÇAŞ- *işt. ç. bk.* **gırça-.**

GIRÇAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gırça-.**

GIRÇAT- *et. ç. bk.* **gırça-.**

GIRÇILDA- *eyl.* çıtırdamak, çatırdamak, kütürdemek.

GIRÇILDAT- *et. ç. bk.* **gırçılda-**; **käşiri g.-ıp iy-** havucu kütürdeterek yemek.

GIRÇILDI *a. bk.* **gırtıldı.**

GIRÇIM g. bol- büyümek, yetişmek: **yorunca g. bolupdır** yonca biraz büyümüş.

GIRDA- *eyl.* yontmak: **çakgı bilen g.-** çakıyla yontmak; **g.-p gutar-** temizlemek.

GIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **gırda-.**

GIRDAT- *et. ç. bk.* **gırda-.**

GIRDIR- *et. ç. bk.* **gır- I.**

GIRDIR- II *eyl.* 1. *et. ç. bk.* **gır-**; **aydım aydıp sesimi g.-dım** türkü söylemekten sesim kısıldı; 2. bir şeyin üzerinde alçaktan uçmak: **samolyot tokayı g.-ıp uçup gitdi** uçak ormanın üzerinde alçaktan uçarak gitti.

GIRGI *a. zool.* bozdoğan.

GIRGIN *a.* toplu ölüm, kıyım: **g.-a ber-/sal-** öldürmek, yok etmek.

GIRGINÇILIK *a.* katliam, kıyım.

GIRGINÇILIKLI *a.* yok etme, soykırım: **g. uruş** soykırım savaşı.

GIRGIZ *a.* Kırgız: **g. ayalı/gızı** Kırgız kadını; **g. dili** Kırgızca.

GIRICI *s.* yok eden: **gemricileri g.-lar** kemirgenleri yok edenler.

GIRIL- I *eyl.* ölmek, mahvolmak, kırılmak: **bu yılkı gışda kolhozımızıñ köp dovarı ayazda buyup g.-dı bu kış** kolhozumuzda ayazdan çok koyun öldü.

GIRIL- II *eyl.* kopmak: **onuñ elleriniñ damarları g.-a geldi** onun kolundaki damarlar güçle gerildi (*harf.* az kalsın kopuyordu).

GIRIMSI *s.* kısa, kısa boylu: **g. agaçlar** çalı ağaçlar, ınakiler.

GIRIN- *dön. ç. bk.* **gır- II**; (kendisi için) ufalamak, kesmek, küçük parçalara ayırmak: **gavun g.-** (kendine) kavun kesmek.

GIRINDI *a.* yonga: **demir g.** demir yongası.

GIRIŞ- I *işt. ç. bk.* **gır- I.**

GIRIŞ- II *işt. ç. bk.* **gır- II.**

GIRIŞDIR- I *sık. ç. bk.* **gır- I**; yok etmek, öldürmek: **çekirtgeleri g.-** çekirgeleri öldürmek.

GIRIŞDIR- II *sık ç. bk.* **gır- II.**

GIRK- *eyl.* kesmek, kırpmak: **goyun g.-** koyun kırpmak; **kagız g.-** kağıt kesmek.

GIRKDIR- *et. ç. bk.* **gırk-.**

GIRKIL *ed. ç. bk.* **gırk-**; 1. kırpılmak, kesilmek: **yalı g.-an at** yelesi kesilen at; **g.-an mata bölekleri** kesilen kumaş parçaları.

GIRKILIK *a.* kırpma makasları.

GIRKIM *a.* kırpma (koyun için); **güyz g.-ı** koyunların sonbaharda kırpılması.

GIRKIMÇI *a.* kırpma işini yapan kişi, kırpıcı: **g. bolup işle-** kırpıcı olarak çalışmak.

GIRKIN- *dön. s. bk.* **gırk-.**

GIRKINDI *a.* kırpıntı, parça.

GIRKIŞ- *işt. ç. bk.* **gırk-.**

GIRKIŞDIR- *sık. ç. bk.* **gırk-.**

GIRLIM *a.* kalabalık, izdiham: **g. ber-** toplanmak, yığılmak: **mallar guyınıñ agzında g. beryär** hayvanlar kuyunun ağzında toplanıyor.

GIRLIŞ- *işt. ç. bk.* **gırıl- I.**

GIRLIŞDIR- *et. ç. bk.* **gırlış-.**

GIRMALA- *eyl.* doldurmak; **g.-p guy-** bir şeyi doldurmak; **baltanı bugdaydan** g.- çuvalı buğdayla doldurmak.

GIRMALAN- *ed.-dön. ç. bk.* **gırmala-**; doldurulmak: **çelek suvdan g.-dı** fıçı suyla dolduruldu.

GIRMALAT- *et. ç. bk.* **gırmala-.**

GIRMANÇA *a.* mil, çamur: **derya g.-sı** ırmak çamuru; **g. bas-** çamurla, mille örtülmek.

GIRMANÇALA- *eyl.* çamurla dolmak: **yap g.-pdır** arık çamurla dolmuş.

GIRMANÇALI *s.* milli, çamurlu: **g. köl** çamurlu göl; **deryanıñ g.** yeri ırmağın çamurlu yeri.

GIRMILDA- *eyl.* 1. kaynaşmak (böcekler için); 2. sessizce gitmek (kişi için)

GIRMILDAŞ- *işt. ç. bk.* **gırmılda-.**

GIRMILDI *a.* kaynaşma, kıpırtı: **garıncalarıñ g.-sı** karıncaların kaynaşması.

GIRMIZI *a.* kırmızı, al: **g. yaglık** kırmızı mendil; **g. don** kırmızı erkek ipek geceliği; **g. geyin-** kırmızı giyinmek.

GIRP- *eyl.* kırpmak: **gözüñi g.-man seret-** gözünü kırpmadan bakmak.

GIRPAK *a.* suyun üzerindeki ince katman, tabaka: **suvuñ yüzündäki g.-ı ayır-** suyun üstündeki ince tabakayı ayırmak.

GIRPAKLA- *eyl.* (suyun üstü) ince bir tabakayla örtülmek.

GIRPAKLAŞ- *eyl.* suyun üzerinin sürekli olarak ince bir tabakayla örtülmesi.

GIRPAKLAT- *et. ç. bk.* **gırpakla-**.

GIRPICAKLAT- *eyl.* gözünü sürekli kırpmak: **gözleriñi g.-ıp seret-** gözünü sürekli kırparak bakmak.

GIRPILDA- *eyl.* 1. göz kırpmak; 2. parıldamak, ışıldamak, yanıp sönmek: **garañkıda otcagazlar g.-yar** karanlıkta ateşler parıldıyor, yanıp sönüyor ?.

GIRPILDAT- *et. ç. bk.* **gırpılda-**.

GIRPILDI *a.* göz kırpıştırma.

GIRPIN- *dön. ç. bk.* **gırp- 1.**

GIRPIŞ- *işt. ç. bk.* **gırp-; gızlar göz g.-ıp gülüşdiler** kızlar birbirlerine göz kırpıp gülüştüler.

GIS- *eyl.* 1. sıkmak, basmak: **atagzı bilen g.-** kerpetenle sıkmak; **elini g.-** birinin elini sıkmak; **egniñi g.-** omuzlarını silkmek; **çaganı gucagıña g.–** çocuğu göğsüne bastırmak; 2. sıkmak, sıkıştırmak; sıkılı olmak; **kövüş g.-yar** ayakkabı sıkıyor; 3. birini, bir şeyi sıkmak; **biri-biriñi g.-** birbirini sıkmak; **burça g.-** *sp.* birini köşeye sıkıştırmak, 4. sıkıştırmak; 5. *mec.* ezmek, baskı yapmak § **dem g.** zor nefes almak; **yürek g.-** canı sıkılmak.

GISAÇ *a.* 1. mengene: **g. bilen gısmak** bir şeyi mengeneye sıkmak § **g.-a salmak** birini kıskaca almak.

GISBI *s.* dar, sıkı: **g. kövüş** dar ayakkabı; **g. köynek** dar gömlek.

GISDIR- *et. ç. bk.* **gıs-**; kıstırmak, sıkmak: **donuñ sıyını guşañıña g.-** elbisenin kenarını kemerine sokmak; **çilimi agzıña g.-** sigarayı ağzına sokmak; 2. sıkıştırmak: **stoluñ ayagınıñ aşagına tagtacık g.-** masanın ayağına küçük bir tahta parçası sıkıştırmak § **yürek g.-** üzüntüyü, sıkıntıyı, kederi yok etmek, kovmak.

GISDIRICI: **yürek g.** can sıkıcı, usanç verici: **yürek g. gürrüñ** can sıkıcı konuşma.

GISDIRIL- *ed.-dön. ç. bk.* **gısdır-**; 1. kıstırılmak; 2. sıkıştırılmak..

GISDIRILGI *s.* kıstırılmış, koyulmuş: **onuñ guşagına palta g.-dı** kemerine balta kıstırılıydı.

GISGA (gı:sga) *s.* kısa: **g. saç** kısa saç; **g. tayak** kısa sopa; **g. boylı** kısa boylu; **g. boylı adam** kısa boylu kişi; **köynek oña g. bolyar** elbise ona kısa geliyor; **g. metrajlı film** kısa metreajlı film; **g. gün** kısa gün; **akılı g.** aklı kısa, akılsız; **g. sözle-** kısa konuşmak; **g. gürrüñ** kısa konuşma; **işi g. vagtıñ içinde yerine yetirmek** işi kısa sürede bitirmek; **gepiñ g.-sı** sözün kısası.

GISGAÇA (gı:sgaça) *bel.* kısaca: **işleriñ barada g. beyan et-** kendi işlerinden kısaca bahsetmek; **hekayanıñ g. mazmunı** hikayenin kısa içeriği § **g. aydanda** kısaca söylemek gerekirse.

GISGAL- (gı:sgal-) *eyl.* kısalmak: **günler g.-yar** günler kısalıyor.

GISGALDIL- (gı:sgaldıl-) *ed. ç.* **gısgalt-**; kısaltılmak: **g.-an tekst** kısaltılmış metin.

GISGALIK (gı:sgalık) *a.* kısalık: **beyannamanıñ g.-ı** beyannamenin kısalığı; **bu kostyum sağa g. etmez** bu kostüm sana kısa gelmeyecek.

GISGALT- (gı:sgalt-) *et. ç. bk.* **gısgal-**; kısaltmak: **makalanı g.-** makaleyi kısaltmak.

GISGAN- *eyl.* kıskanmak.

GISGANÇ *s.* hasis, cimri: **ol g. däl** o cimri değil; **g. bol-** cimri olmak.

GISGANÇLIK *a.* hasislik; cimrilik: **g. et-** cimrilik etmek.

GISGANIŞ- *işt. ç. bk.* **gısgan-**.

GISGIÇ *a.* kerpeten, kıskaç: **g. bilen gıs-** kerpetenle sıkmak, sıkıştırmak.

GISIL- *eyl. ed.-dön. ç. bk.* **gıs-**; 1. kısılmak, bastırılmak, ezilmek, kıstırılmak; 2. sıkıştırılmak: **burça/künce g.-** köşeye sıkıştırılmak; 3. *mec.* umutsuzluğa düşmek; 4. *mec.* zülmetmek, baskı yapmak; 5. *mec.* zayıflamak, kilo vermek: **sen öñküñden kän g.-psıñ** sen öncekine göre çok zayıflamışsın.

GISILCIRA- *eyl. bk.* **gısmılcıra-**.

GISILIŞ- *işt. ç. bk.* **gısıl-**.

GISILIŞIK *a.* darlık: **vagonuñ içi g.** vagonun içi kalabalık.

GISIM *a.* avuç: **bir g. çäge/duz** bir avuç kum/tuz; **g.-ıñda sakla-** *a.* bir şeyi avucunda saklamak; b. *mec.* birini elinde tutmak § **bir g. bol-** büzülmek, toplaşmak (soğuktan); **bili bir g. gız** ince belli kız.

GISIMLA- *eyl.* avuçlamak: **g.-p sakla-** bir şeyi avuçlamak, elleriyle tutmak; **biriniñ elini g.-** birinin elini tutmak.

GISIMLAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gısımla-**.

GISIMLAT- *et. ç. bk.* **gısımla-**.

GISIN- *eyl.* sıkılmak, zorluk çekmek.

GISINCAÑ *s.* sıkılgan, çekingen: **g. adam** sıkılgan insan.

GISINDIR- *et. ç. bk.* **gısın-**; sıkıştırmak, sıkmak: **harçsızlık meni g.-yar** parasızlık beni sıkıyor.

GISIR *a.* kısır: **g. gal-** kısır kalmak, kısırlaşmak.

GISIRAK *a. konuşma dilinde* tay (kısrak).

GISIŞ- *işt. ç. bk.* **gıs-**; **olar bir-birleriniñ ellerini g.-dılar** onlar birbirlerinin ellerini sıktılar.

GISIŞDIR- *sık. ç. bk.* **gıs- 1.**

GISMARLA- *eyl.* sıkmak, sıkıştırmak (örn. kucaklarken).

GISMILCIRA- *eyl.* birine sokulmak: **çagacık gorkusından enesine g.-yardı** çocukcağaz korkusundan annesine sokuluyordu.

GISRAK *a.* kısrak.

GISSA- *eyl.* 1. sıkıştırmak, acele ettirmek; **çagaları mekdebe**

ugratmak üçin g. çocukları okula göndermek için acele ettirmek; **meni kän g.-mañ** beni çok sıkıştırma; **meni g.-ma, yalñışarın** beni sıkıştırma, yanlış yaparım; 2. tehlike oluşturmak, tehlike yaratmak (hastalık için) 2. *mec.* birine baskı yapmak.

GISSAG *a.* acele: **g.-a düş-** acele etmek; **g.-ıñ özüñ bilen** ivedilik sana bağlı.

GISSAGARA (gıssaga:ra) acele, telaş: **g.-da men ruçkamı yatdan çıkarıpdırın** aceleden kalemimi unuttum; **g.-da onuñ bilen gürleşip bilmedim** aceleden onunla konuşamadım.

GISSAGLI *s. bel.* acele, acil: **g. telegramıma ber-** acele telgraf çekmek; **g. zakaz** acil sipariş; **g. habar et-** acele bildirmek; **g. gel-** hızla, aceleyle gelmek.

GISSAGLILIK *a.* acelecilik.

GISSAN- *dön. ç. bk.* **gıssa-**; 1. acele etmek: **hemmeler işe g.-yardılar** herkes iş için acele ediyordu; **otla g.-mak** trene yetişmek için acele etmek; **g.-man** acele etmeden; 2. ızdırap çekmek: **sancı tutmakdan g.-** sancıdan dolayı acı çekmek.

GISSANDIR- *et. ç. bk.* **gıssan-**; acele ettirmek, sıkıştırmak; dehlemek.

GISSANMAÇ *a.* aceleci: **men gıssanmaç** ben aceleciyim; **g. adam** aceleci kişi; **g. ugra-** aceleyle bir yere uğramak.

GISSANMAÇLIK *a.* acelecilik.

GISSAŞDIR- *sık. s. bk.* **gıssa-**; **yolagçıları g.-** yolcuları acele ettirmek.

GIŞ *a.* kış: **garlı g.** karlı kış; **mayıl g.** ılık kış; **gara g.** kara kış; **g. geyimi** kış elbisesi; **g.-ıñ başı** kışın başı; **g.-a çıdamlı** kışa dayanıklı: **g.-dan çıkar-** kışı geçirmek; **goyunları ölüm-yitimsiz g.-dan çıkar-** koyunları öldürmeden (zayiat vermeden) kışı geçirmek § **g.-a av bol-** yiyecek azlığından, soğuktan donmak, ölmek.

GIŞAR- (gı:şar-) *eyl.* eğrilmek: **onuñ agzı g.-ıpdır** onun ağzı eğrilmiş; 2. yatmak, uyumak, uyuklamak: **krovatda g.-** karyolada uyumak; **tirsegiñe g.-** dirseğini dayamak; 3. kaçmak, kaçınmak, sapmak; doğru yoldan çıkmak: **gündogara g.-** doğuya yönelmek; **yol saga g.-dı** yol sağa yöneldi (kıvrıldı); 4. *mec.* incinmek, gücenmek, darılmak.

GIŞARIL- (gı:şarıl-) *dön. ç. bk.* **gışar-**.

GIŞARNIKSIZ (gı:şarnıksız) *s.* şaşmaz, kesintisiz, devamlı: **zähmetkeşleriñ hal-yagdaylarınıñ g. yokarı göterilmegi** işçilerin durumlarının sürekli düzeltilmesi.

GIŞART- (gı:şart-) *et. ç. bk.* **gışar-**; 1. bükmek, eğmek: **agzını g.-** ağzını eğmek; **yel agaçları g.-yardı** rüzgar ağaçları eğiyordu.

GIŞIK (gı:şık) *s.* eğri: **g. adam** eğri kişi; **g. tagta** eğri tahta; **telpegi g. gey-** şapkayı eğri giymek.

GIŞIKLIK (gı:şıklık) *a.* eğrilik: **çızgınıñ g.-ı** çizginin eğriliği; 2. *mec.* antipati, düşmanlık.

GIŞIN-YAZIN (gışı:n-ya:zı:n) *bel.* yaz kış: **g. gök övüsyän agaçlar** yaz kış yeşeren ağaçlar.

GIŞINA *bel.* kışın: **g.. otpuska çık-** kışın izne gitmek.

GIŞLADIL- *ed. ç. bk.* **gışlat-**; kışlakta kışın geçirilmesi: **mallar oñat g.-dı** hayvanlara kış iyi geçirtildi.

GIŞLAG *a.* kışın geçirildiği yer.

GIŞLAŞ- *işt. ç. bk.* **gışla-**.

GIŞLAT- *et. ç. bk.* **gışla-**; kışı geçirmek: **malları dok g.-** hayvanlara kışı iyi geçirtmek.

GIŞLIK *s.* kışlık: **g. geyim** kışlık elbise; **g. odun** kışlık odun.

GIT *s.* kıt, az: **g. harıtlar** az, kıt mallar; **kä yerlerde suv heniz hem g.** kimi yerlerde su hala az.

GITAK (gı:tak) *s.* eğri, eğrilmiş, bükülü; meyilli: **günüñ g. şehleleri** güneşin eğri ışıkları § **gözüñ g.-ını ayla-** birine yan bakmak.

GITAKLA- (gı:takla-) *eyl.* yolu dolanarak gitmek: **g.-p golaylaş-** biriyle karşılaşıp yaklaşmak.

GITAL- *eyl.* seyrek, az bulunur olmak: **g.-an zatlar** az bulunan şeyler.

GITALT- *et. ç.bk.* **gıtal-**.

GITÇILIK *a.* azlık, kıtlık: **g. çek-** kıtlık çekmek; **biz heç zatdan g. çekemzok** biz hiçbirşeyin sıkıntısını çekmiyoruz.

GITIK *s.* kısa (tüy hak.).

GITIKSI *a.* kısalık (tüy hak.).

GITIRDA- *eyl.* çatırdamak, çıtırdamak; gıcırdamak: **ayak astındakı gar g.-yardı** ayak altındaki kar gıcırdıyordu.

GITIRDAT- *et. ç. bk.* **gıtırda-**; **g.-ıp iy-** çıtırdatarak yemek.

GITLIK *a. bk.* **gıtçılık**.

GIVLA- (gı:vla-) *eyl.* rezil etmek.

GIVLAŞ- (gı:vlaş-) *işt. ç. bk.* **gıvla-**.

GIY- *eyl.* 1. bıçakla kesmek; **uzınlıgına g.-** boyuna (uzunlamasına) kesmek; **g.-ıp ayır-** kesip ayırmak; 2. yaralamak, bir şeyi kesmek: **çüyşe elimi g.-dı** cam elimi kesti § **gözüñ/yüregiñ g.-mazlık** gözü kesmeme; **guzını öldürmäge gözüm g.-mayar** kuzumu kesmeye gönlüm razı değil.

GIYA *a.* yan, eğri: **g. bak-** yan bakmak; 2. yaya biçiminde (kaş için).

GIYADAÑ *s.* eğri: **g. kes-** eğri kesmek.

GIYALA- *eyl. bk.* **gıtakla-**.

GIYAÑ *s.* pürüzlü, pürtüklü, eğri: **g. kes-** eğri kesmek.

GIYÇAK *s.* 1. kırık, kırıntı; **snaryadıñ g.-ı** mermi kırığı; 2. keskin kenarlı; **g. daş** keskin, sivri taş § **g. gözli** keskin gözlü.

GIYDIR- *et. ç. bk.* **gıy-**; **men ayagımı ayna g.-dım** ben ayağını camla kestim.

GIYIK *s.* eğri, eğrilmiş: **g. kes-** eğri kesmek § **g. gara-** yan bakmak.

GIYIL- *ed. ç. bk.* **gıy-**; kesilmek, kıyılmak: § **gövnüñ yüregiñ g.-** kederlenmek, üzülmek.

GIYIN- *dön. ç. bk.* **gıy-.**
GIYIŞ- *işt. ç. bk.* **gıy-.**
GIYIŞDIR- *sık. ç. bk.* **gıy-.**
GIYKINDI *a.* bez parçası.
GIYKMAK *a.* ince dilim, parça (karpuz, kavun için).
GIZ (gı:z) *a.* 1. kız: **g.-cagaz bilen oglancık** kız ve oğlan; **yaş /ovadan gız** genç/güzel kız; **sıratlı gız** endamlı kız; **çeper g.** mahir, elinden iş gelen kız; **onuñ üç g.-ı bar** onun üç kızı var § **gız oglan** kız oğlan; **g. çıkar-** kızı kocaya vermek, kızı ezlendirmek.
GIZ- *eyl.* 1. kızınak, ısınmak: **suv g.-ıpdır** su ısıtılmış; **hova gitdigiçe g.-yar** hava gittikçe ısınıyor; **yer gatı g.-ıpdır** toprak çok ısınmış; 2. coşmak: **kelläñ g.-** bir şeyle coşmak; **oyna g.-** oyunla coşmak; 3. *mec.* öfkelenmek, kızmak: **sähel zada g.-** olmadık şeye kızmak; **biderek yere g.-** boş yere kızmak; 4. *mec.* kızışmak, alevlenmek: **iş g.-dı** iş kızıştı.
GIZAMIK *a. tıp.* kızamık: **g. çıkar-** kızamık çıkarmak.
GIZAMIKLI *s.* kızamıklı, kızamık çıkarmış: **g. çaga** kızamıklı çocuk.
GIZAR- *eyl.* 1. kırmızılaşmak, kızarmak: **pomidorlar g.-ıp başladı** domatesler kızarmaya başladı; **ayazdan yaña elleriñ g.-yar** soğuktan ellerin kızarıyor; 2. kırmızı gözükmek; 3. *mec.* utanmak, çekinmek, sıkılmak: **utancıñdan g.-** utançtan kızarmak; 4. *mec.* kızmak, öfkelenmek: **yerliksiz g.-** yersiz yere kızmak.
GIZARIL- *eyl.* birine kızmak, öfkelenmek: **sen onuñ üstüne g.-ma!** ona kızma!
GIZARILIŞ- *işt. ç. bk.* **gızarıl-**; **näme bir-biriñiz bilen g.-ıp dursuñız?** niçin birbirinize kızıyorsunuz?.
GIZARIŞ- *işt. ç. bk.* **gızar-.**
GIZART- *et. ç. bk.* **gızar-**; 1. kızartmak, kızdırmak; 2. kızdırmak, akkor haline getirmek: **demri g.-** demiri kızdırmak; 3. *mec.* kızmak, öfkelenmek.
GIZDIR- *et. ç. bk.* **gız-**; 1. kızdırmak, ısıtmak; **naharı g.-** yemeği ısıtmak; **suv g.-** suyu ısıtmak; **gün yeri g.-yar** güneş toprağı ısıtıyor; 2. kızdırmak: **demri gızaryança g.-** demiri kızarıncaya kadar kızdırmak; 3. ateşini ölçmek; **çaga g.-yar** çocuğun ateşi var.
GIZDIRIL- *ed. ç. bk.* **gızdır-**; 1. kızdırılmak, ısıtılmak: **süyt g.-dı** süt ısıtıldı; 2. ısınmak; 3. kızdırılmak: **gatı g.-an demir** çok kızdırılmış demir.
GIZGALAÑ *a.* 1. ilgi, bağlantı, alaka: **oynuñ g.-ı** oyunun ilgisi, oyunla ilgili; **g. döret-** ilgi uyandırmak; 2. istek, arzu.
GIZGALAÑLI *s.* 1. ilginç, ilgi çekici: **g. gürrüñ** ilginç konuşma; 2. kızgın, coşkun, ateşli, hararetli; 3. sıcak, gergin: **g. günler** sıcak günler.
GIZGILT *s.* kızılımtırak, kırmızımsı: **g. gül** kırmızımsı çiçek; **g. reñk** kırmızımsı renk.

GIZGIN *s. a.* 1. sıcak: **g. suv** sıcak su; **g. çay** sıcak çay; **g. nahar** sıcak yemek; **g. çäge** sıcak kum; **g. ütük bilen ütükle-** sıcak ütüyle ütülemek; **içeri g.** oda sıcak; **daşarı g.** dışarısı sıcak; 2. *mec.* sıcak; içten: **g. göreş** sert savaş; **g. gutla-** içten, sıcak kutlamak; 3. ateş: **meniñ g.-ım bar** ateşim var; **çaganıñ g.-ı yokarlanıpdır** çocuğun ateşi yükselmiş; **g.-ını ölçemek** birinin ateşini ölçmek.
GIZGINLIK *a.* 1. kızgınlık, akkor olma hali; 2. *mec.* sıcaklık, kızgınlık; **g. et-** kızınak; **hovanıñ g.-ı** havanın sıcaklığı.
GIZIBER- *eyl.* öfkelenmek, kızmak, hemencecik kızıvermek: **sen alırına çenli eşitmän g.-nie!** sonuna kadar dinlemeden kıvermek!
GIZIGIŞ- *işt. ç. bk.* **gızık-.**
GIZIK- *eyl.* gönül vermek, uğraşmak, ilgilenmek: **ava g.-** ava ilgi duymak: **oyna g.-** oyunla uğraşmak; **g.-ıp oyna-** ilgiyle oynamak; 2. kızışmak; heyecanlanmak: **olarıñ oyni barha g.-yardı** onların oyunu gittikçe kızışıyordu.
GIZIKDIR- *et. ç. bk.* **gızık-**; ilgilenmek; çekmek, cezbetmek: **oni sport g.-yardı** o sporla ilgileniyordu; **onuñ teklibi meni g.-dı** onun teklifi beni cezbetti.
GIZIKLAN- *eyl.* ilgilenmek, ilgi duymak: **sungat/sıyasat bilen g.-** sanatla/politikayla ilgilenmek; **küşt/saz bilen g.-** satrançla/müzikle ilgilenmek; **meniñ bilen g.-an adam boldumı?** benimle ilgilenenen kimse oldu mu?.
GIZIKLANDIR- *et. ç. bk.* **gızıklan-**; ilgi uyandırmak, ilgilendirmek; **bu meni g.-mayar** bu beni ilgilendirmiyor; **oni diñe tehnika g.-yar** onu sadece teknik ilgilendiriyor; **sizi näme g.-yar?** sizi ne ilgilendiriyor?.
GIZIKLI *s.* ilginç: **g. hekaya** ilginç hikaye; **ol örän g. gürrüñ beryär** o çok ilginç bir konuşma yapıyor; **g. oyun** ilginç oyun: **sen g. adam** sen ilginç bir adamsın.
GIZIKLILIK *a.* ilginçlik: **oynuñ g.-ı** oyunun ilginçliği..
GIZIKSIZ *s.* ilgi çekici olmayan: **g. oyun** ilgi çekici olmayan, sıradan oyun.
GIZIL I *s.* 1. kırmızı: **g. reñk** kırmızı renk; **g. galam** kırmızı kalem; **g. galstuk** kırmızı kravat; **g. baydak** kızıl bayrak § **gızıllar** kızıllar; **Gızıl Goşun** Kızıl Ordu; **g. burç** baş köşe; **g.-gıran güldür-/ät-kahkaha** ile güldürmek, gülmekten kırıp geçirmek.
GIZIL II *a. s.* 1. altın: **g. sagat** altın saat; **g. yüzük** altın yüzük; 2. altın çok iyi: **bu yigit g.-dır** bu genç çok iyidir; **g.-a gaplaymalı/g. yalı** altın; **g.-a gaplaymalı işgär** kuyumcu § **g.-ıñ gırındısı yalı** çok güzel, altın parçası gibi.
GIZILLA- I *eyl.* kırmızıya boyamak.

GIZILLA- II *eyl.* altınla kaplamak, yaldızlamak: **kümüş şayları g.-** gümüş süs eşyalarını yaldızlamak.
GIZILLAN- I *ed. ç. bk.* **gızılla- I**; kırmızıya boyanmak.
GIZILLAN- II *ed. ç. bk.* **gızılla- II**; altınla kaplanmak: **g.-an bilezik** altınla kaplanan bilezik.
GIZILLAŞ- I *işt. ç. bk.* **gızılla- I**.
GIZILLAŞ- II *işt. ç. bk.* **gızılla- II**.
GIZILLAT- I *et. ç. bk.* **gızılla- I**.
GIZILLAT- II *et. ç. bk.* **gızılla- II**; **dişiñi g.-** dişini altın kaplama yaptırmak.
GIZILLIK *a.* kızıllık.
GIZILÖDEK (**gızılö:dek**) *anat.* yemek borusu.
GIZILYAYRIT *a.*: **g. bol-** dağılmak, serpilmek, dökülmek: **meydanda gülälekler g. bolupdır** tarlada haşhaşlar açılmış.
GIZIN- *dön. s. bk.* **gız- I**; **peçiñ yanında g.-** sobanın yanında ısınmak.
GIZIŞ- *eyl.* 1. ısınmak: **g.- üçin birneme ılga-** ısınmak için koşmak; **ayaklar birneme g.-dı** ayaklar biraz ısındı; **g.- üçin işle-** ısınmak için çalışmak; 2. *mec.* ısınmak, kızışmak; **iş g.-dı** iş kızıştı; 3. ilgilenmek, ilgi duymak: **gürrüñe g.-** sohbete ilgi duymak.
GIZIŞDIR- *et. ç. bk.* *gızış-*; ilgilenmek, ilgisi olmak; çekmek, cezbetemek: **oyna g.-** oyuna çekmek.
GIZLIK (**gı:zlık**) *a.* gız'dan ad: **onuñ g.-ını hiç kim tanamadı** onun kızolduğunu kimse bilmedi; 2. kızlık: **g. dövri** kızlık dönemi; 3. kızlık, bekaret.
GIZMA *s.* kızgın, öfkeli: **g. adam** kızgın adam; **g. häsiyet** öfkeli karakter.
GIZMALIK *a.* kızgınlık: **g. et-** kızmak.
GIZZIRMA *a.* sıtma: **g. keseline garşı göreş** sıtma hastalığına karşı savaş; **g. tut-** sıtma tutmak.
GİBRİD *a.* 1. karışık, melez; 2. melez: **g. tohumlar** melez tohumlar.
GİBRİDLEŞDİR- *eyl.* melezleştirmek.
GİCAGŞAM (**gi:cagşam**) *bel.* geç saat, geç vakit.
GİCARA (**gi:ca:ra**) *bel.* akşam üstü: **g. gel-** akşam üstü gelmek.
GİCE (**gi:ce**) *a.* 1. gece: **ay aydıñ g.** aylı gece; **gicä çenli işle-** geceye kadar çalışmak; **gicäniñ içinde sen nirä gitcek bolyarsıñ?** sen gece vakti nereye gitmeye hazırlanıyorsun?; **garañkı g.** a. karanlık gece; b. gece karanlığında; **yarım g.** a. gece yarısı, b. gece yarısında; **biz g. gaydıp geleris** biz gece döneriz; **g. yatılanda geyilyän köynek** gece yatak kıyafeti § **g.-ñiz rahat bolsun!** iyi geceler!; **gadır g.-si** kadir gecesi.
GİCE- (**gi:ce-**) *eyl.* kaşınmak, yanmak: **meniñ yaram g.-yär** yaram kaşınıyor.
GİCE-GÜNDİZ (**gi:ce-gündi:z**) yirmidört saat gece gündüz: **g.-iñ dovamında** yirmi dört saat boyunca; **g. diymän oka-** gece gündüz demeden okumak; **tutuş bir g. nobatçılık et-** yirmi dört saat, gece gündüz devamlı nöbet tutmak.

GİCEKİ (**gi:ceki**) *bel. s.* geceki, geceleyin: **g. nobatçılık** gece nöbeti, gece nöbetçiliği; **g. otlı** gece treni; **g. smena** gece vardiyası.
GİCELİK (**gi:celik**) *a.* gece, gece vakti.
GİCESİ-GÜNDİZİ (**gi:cesi-gündi:zi**) *bel.* gece gündüz.
GİCESİNE (**gi:cesine**) *bel.* geceleyin: **g. salkın bolyar** geceleri soğuk oluyor; **otlı g. ugrayar** tren geceleyin gidiyor.
GİCİ (**gi:ci**) *a.* kaşıntı: **endamıñda g. duy-** vücudunda kaşıntı duymak; **g.-si gal-** kaşıntısı geçmek; **yaranıñ g.-si galdı** yaranın kaşıntısı geçti.
GİCİK- (gi:cik-) *eyl.* 1. geç kalmak, gecikmek: **işe g.-** işe gecikmek; 2. akşam olmak; **eyyäm g.-ip başladı** artık akşam oluyor.
GİCİKDİR- (gi:cikdir-) *eyl.* geciktirmek: **hatıñ cogabını g.-** mektubun cevabını geciktirmek.
GİCİKDİRİL- (gi:cikdiril-) *ed. ç. bk.* **gicikdir-**; **hat g.-ip govşurıldı** mektup geciktirildi; **bagışlañ, men sizi g.-dim** bağışlayın ben sizi geciktirdim.
GİCİLEVÜK (**gi:cilevük**) *a.* 1. uyuz; 2. kaşıntı.
GİCÖYLÄN (**gi:cöylä:n**) *bel.* akşamın ilk saatleri: **yola g. çık-** yola akşama doğru, akşam vakti çıkmak.
GİÇ (**gi:ç**) *bel.* geç; **g. oyan-/tur-/yat-** geç uyanmak/kalkmak/yatmak; **bu yıl bahar g. geldi** bu yıl bahar geç geldi; **kakam işden g. gelyär** babam işten geç gelir; **men size g.-räk bararın** ben size geç uğrayacağım; **otlı g. agşam ugrayar** tren akşam geç geliyor; **vagt g., gitmek gerek** vakit geç oldu, artık gitmek gerek § **g.-e gal-** gecikmek; **sapagıña g.-e gal-** derse gecikmek; **g. yagşı!** iyi akşamlar.
GİÇ-GİRİM (**gi:ç-girim**) *bel.* akşam, akşamleyin.
GİÇKİ (**gi:çki**) *s.* geç: **g. gavun** geç olgunlaşan kavun.
GİÇLE- (**gi:çle-**) *eyl.* gecikmek, geç kalmak: **näme beyle g.-psiñ?** niçin böyle geciktin?.
GİÇLİK (**gi:çlik**) *bel.* akşam, akşamleyin, geç vakit: **g. klubda yıgnak bolcak** akşamleyin kulüpte toplantı var; **men g. gelerin** ben akşamleyin gelirim.
GİDER- *eyl.* kaçırmak, elden çıkarmak: **duşmanı g.-** düşmanı kaçırmak.
GİDERİL- *ed. ç. bk.* **gider-**; kaçırılmak, elden çıkarılmak: **pursat elden g.-di** fırsat elden kaçırıldı.
GİDİL- *ed. ç. bk.* **git-**; **düyn ekskursiya g.-di** dün geziye gidildi.
GİDİŞ- *eyl.* 1. *işt. ç. bk.* **git-**; **indi vagt boldı, g.-mek gerek** şimdi vakit geldi, gitmek gerek; 2. yarışmak, tartışmak: **sözde basılmacak g.-** biriyle tartışmaya çalışmak.

GİDİŞİN (gidişi:n) *bel.* geçerken, yanından geçerken, yolu üzerinde: **g. bize degip geçgin** geçerken bize de uğrayın.

GİDRAT *a. kim.* hidrat.

GİDROSTANTSİYA *a.* hidroelektrik santrali.

GİGANT *a.* dev: **g. zavod** büyük fabrika, devasa fabrika.

GİGİYENA *a.* sağlık: **g.-nı bercay et-** sağlığını gözetmek; **g. gimnastıkası** sağlık jimnastiği, kültürfizik.

GİJJELE- *eyl.* kızdırmak: **çagalar bir-birlerini g.-yärdiler** çocuklar birbirini kızdırıyordu.

GİMN *a.* marş: **Türkmenistan Respuhlikasınıñ Dövlet g.-i** Türkmenistan Cumhuriyetinin millî marşı; **g.-i yerine yetirmek** marş söylemek.

GİMNASTİKA *a.* jimnastik: **g. maşkları** jimnastik hareketleri; **kesel beceriş/önümçilik g.-sı** tıbbi / normal jimnastik; **sport/çeper maşklar g.-sı** sportif/sanatsal jimnastik; **g. zalı** jimnastik salonu; **g. bilen meşgullan-** jimnastikle uğraşmak; **g. boyunça yarış** jimnastik karşılaşmaları, yarışları.

GİMNASTİKAÇI *a.* jimnastikçi: **g. gız** bayan jimnastikçi.

GİÑ (gi:ñ) *s.* 1. geniş: **g. köçe** geniş sokak; **g. äpişge** geniş pencere; **deryanıñ bu yeri beyleki yerlerine garanda g.** nehrin bu kısmı başka kısımlarına göre geniş; **gözüñi g. açmak** gözlerini geniş (faltaşı gibi) açmak; 2. geniş, bol, büyük: **g. cay** geniş yerleşim; **g. hovlı** geniş avlu; **pal'to size g. bolyar** palto size büyük geliyor; 3. *mec.* geniş, engin; **g. gerimlilik** bir şeyin genişliği; **g. programma** geniş proğram; 4. *mec.* geniş, soğukkanlı, rahat: **g. adam** geniş adam, rahat kişi; **g. bol-** geniş olmak § *dilb.* **g. çekimliler** geniş ünlüler, geniş sesler.

GİÑE- (gi:ñe-) *eyl. bk.* **giñel-; otagıñ içi g.-n yalı bolupdır** odanın içi sanki genişlemiş gibi oldu; 2. *mec.* sakin, rahat, geniş olmak: **gövni g.-** avunmak, teskin olmak, yatışmak.

GİÑEL- (gi:ñel-) *eyl.* genişlemek, hacim olarak büyümek: **önümçilik g.-di** üretim arttı; 2. *mec.* genişlemek, yayılmak, artmak: **olarıii düşüncesi g.-di** onların düşüncesi yaygınlaştı.

GİÑELDİL-(gi:ñeldil-) *ed. ç. bk.* **ginelt-**; genişletilmek: **köçe g.-di** sokak genişletildi.

GİÑELT- (gi:ñelt-) *et. ç. bk.* **giñel-**; bir şeyi genişletmek, büyütmek; **köçäni g.-** yolu genişletmek.

GİÑİŞ (gi:ñiş) *s.* geniş, engin, boş: **g. meydan** geniş tarla.

GİÑİŞLİK (gi:ñişlik) *a. bk.* **giñişlik**; 1. genişlik, en: **deryanıñ g.-ini ölçe-** nehrin genişliğini ölçmek; 2. *coğ.* enlem: **demirgazık g.-leri** kuzey enlemleri; *mec.* soğukkanlılık: **g. et-** a. geniş olmak; b. soğukkanlı olmak: **g.-e sal-** soğuk kanlı, sakin olmak; §

yeriñ g.-inde boş bir zaman, uygun zamanda.

GİPS *a.* alçı: **g. sargısı/dañısı** alçı sargısı.

GİPSLE- *eyl.* alçılatmak, alçıya almak.

GİPSLEN- *ed. ç. bk.* **gipsle-**; alçılanmak.

GİPSLEŞ-*işt. ç. bk.* **gipsle-**.

GİPSLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **gipsle-**

GİPSLET- *et. ç. bk.* **gipsle-**.

GİR- (gi:r-) *eyl.* 1. girmek; **otaga/metro g.-** odaya/metroya girmek; **suva g.-** suya girmek; **şähere g.-** şehire girmek; **goşun şähere g.-di** ordu şehre girdi; 2. bir işe başlamak; **meditsina institutına g.-** tıp enstitüsüne girmek; **zavoda işe g.-** fabrikaya işe girmek; **komsomola g.-** komsomola girmek; 3. girmek: **komissiya bäş adam giryär** komisyona beş kişi giriyor; 4. çekmek, kısalmak (kumaş için): **köynek g.-ipdir** gömlek çekmiş § **düyşe g.-** rüyasında görmek; **yere g.-** a. ölmek; b. yerin dibine girmek (utançtan); **can g.-** canlanmak; **sana g.-** insan içine çıkmak, kalabalığa katılmak.

GİR-GİR: g. et- çabuk sinirlenmek: **ol derrev g. etdi** o hemencecik sinirleniverdi.

GİRDAP (girda:p) *a.* girdap, burgaç, anafor: **g.-a düş-** bir anafora kapılmak.

GİRDECİ (gi:rdeci) *a.* kazanç, kâr, gelir, girdi: **bir yılkı g.** yıllık kazanç; **dövlet g.-si** devletin geliri; **kolhozçılarıñ zähmet g.-leri** kolhozcuların emek gelirleri; **g.-miz ösyär** gelirimiz artıyor; **zähmet çekilmän alınyan g.-ler** zahmetsiz, çalışmadan kazanılmış gelirler.

GİRDECİLİ (gi:rdecili) *s.* kazançlı; kârlı, gelirli: **g. kärhana** kazançlı işletme; **g. hocalık** kazançlı ekonomi.

GİRDECİLİK (gi:rdecilik) *a.* kazançlılık, gelirlilik, kârlılık, verimlilik: **kärhananıñ g.-ini artdır-** işletmenin kârını arttırmak.

GİRDENEK *s.* kısa boylu: **g. oglancık** kısa boylu çocuk.

GİRDİR- (gi:rdir) *et. ç. bk.* **gir-**.

GİRDİRİL- (gi:rdiril-) *ed. ç. bk.* **girdir-**.

GİRELGE (gi:relge) *a.* giriş; **g. bileti** giriş bileti; **g.-ni aç-/yap-** girişi açmak/kapamak; **kinoteatrıñ g.-siniñ agzında dur-** peronun girişinde durmak.

GİREV *a. mec.* rehin, tutu, ipotek: **g.-e goy-** bir şeyi rehine koymak; **arassaçılık saglıgıñ g.-idir** temizlik sağlığın garantisidir: **g.-e goylan zat** rehine konan şey.

GİRİŞ (gi:riş) *a.* 1. girmek'ten ad; 2. giriş, giriş bölümü: **kitap g.-den ve bäş hapdan ıbarat** kitap girişten ve beş bölümden oluşuyor; **g. ekzamenleri** giriş sınavları; **g. yaz-** giriş yazmak.

GİRİŞ- (gi:riş-) *eyl.* 1.*işt. ç. bk.* **gir-** 1, 4; **hemmeleriçerik g.-diler** herkes içeri girdi; 2. başlamak, girmek: **gurluşıga g.-**

inşaata başlamak; **işe g.-** işe başlamak; **Türkmen dilini övrenmäge g.-** Türkmenceyi öğrenmeye başlamak.

GİRİZ- (gi:riz-) *eyl.* 1. sokmak; bırakmak, izin vermek: **caya g.-** birinin yerleşmesine izin vermek; **gelenleri muzeye g.-** ziyaretçileri müzeye sokmak, ziyaretçilerin müzeye girişine izin vermek; 2. yapmak, gerçekleştirmek: **hökmanı okuv g.-** zorunlu eğitim yapmak; **plana üytgeşme g.-** planda değişiklik yapmak.

GİRİZİL- (gi:rizil-) *ed. ç. bk.* **giriz-**; 1. sokmak; 2. katılmak, kaydolmak, yazılmak, girmek: **spisoga g.-** listeye yazılmak; 3. başlamak, koyulmak: **stanok herekete g.-di** tezgah harekete geçti; 4. teklif edilmek, önerilmek: **yıgnakda govı teklipler g.-di** toplantıda birçok teklif önerildi.

GİRREL- *eyl.* öfkelenmek, kızmak, kükremek.

GİRRELİŞ- *işt. ç. bk.* **girrel-**; **dostlar g.-diler** dostlar kızıştılar, birbirlerine kızdılar.

GİRRİK *s.* öfkeli, hiddetli, kızgın; **g. adam** öfkeli adam; **g. häsiyet** öfkeli karakter.

GİRRİKLİK *a.* sinirlilik, asabîlik: **g. et-** sinirlenmek, öfkelenmek.

GİT- *eyl.* 1. gitmek: **işe g.-** işe gitmek; **mıhmançılıga g.-** misafirliğe gitmek; **gezelenç etmäge g.-** gezmeye gitmek, gezintiye çıkmak; **okuva g.-** okula gitmek, öğrenime başlamak; **pıyada g.-** yaya gitmek, yürüyerek gitmek; **velosipedli g.-** bisikletle gitmek; **onuñ gidere yeri yok** a. gidecek yeri olmamak; b. o bir yere gidemez; 2. gitmek, harcanmak: **vagtımız biderek g.-yär** vaktimiz boşa geçiyor; **yola üç sagat g.-er** yol üç saat çekiyor; 3. gitmek, icra edilmek, sergilenmek: **bu gün teatrda täze opera g.-yär** bugün tiyatroda yeni bir opera oynuyor; **bizin kinoteatrımızda näme g.-yär?** bugün tiyatromuzda ne oynuyor? 4. yerleşmek, almak: **bu termosa bir litr suv g.-yär** bu termos bir litre su alıyor. 5. *ana eyleme -ıp ulacının eklenmesiyle, yardımcı eylem olarak kullanılır*: a. konuşan veya hareket eden kişiden uzaklaşmayı ifade eder; **gaçıp g.-** kaçmak, gitmek; **yüzüp g.-** yüzerek gitmek; **ılgap g.-** koşarak gitmek; b. hareketin tamamlanmışlığını veya aniliğini ifade eder; **gümmürdep g.-** gümbürdemek; **yıkılıp g.-** dökülmek, düşmek; **sarsıp g.-** irkilmek; **yarılıp g.-** kopmak § **gatı g.-** bütün sınırları kaldırmak; **gepe/söze g.-** birinin sözüne, isteğine göre hareket etmek; **özüñden git-** kendinden geçmek; **pikire g.-** düşünceye dalmak.

GİT-GİDE *bel. bk.* **gitdigiçe**; **g. yel güyceyärdi** rüzgar gittikçe artıyordu, güçleniyordu.

GİT-GİR *bel.* ayağına çabuk, tez: **g. at** çabuk at.

GİTARA *a. müz.* gitar: **yedi kirişli g.** yedi telli gitar; **g. çalıp bil-** gitar çalabilmek.

GİTDİGİÇE *bel.* gittikçe: **biziñ yagdayımız g. yaramazlaşyardı** durumumuz gittikçe kötüleşiyordu.

GİYEV *a.* güvey, damat.

GİZLE- *eyl.* 1. gizlemek, saklamak: **açarları g.-** anahtarları saklamak; **otluçöpi çagalardan g.-** kibriti çocuklardan saklamak; 2. *mec.* saklamak, gizlemek, sır tutmak: **men sizden hiç zat g.mek islemeyärin** ben sizden bir şey saklamak istemiyorum; **maksat-hıyalıñı g.-** maksadını gizlemek, niyetlerini gizlemek; **sen onuñ aybını gizlecek bolma!** sen onun ayıbını gizleme!

GİZLEN- *eyl.* gizlenmek, saklanmak: **yoldaşlarıñdan g.-** arkadaşlardan saklanmak; **cenayatçı tokayda g.-ip yör** cani ormanda gizleniyor; **gün buludıñ aňırsında g.-di** *mec.* güneş bulutun ardına gizlendi.

GİZLENÇEK *s.* 1. örtülü: **g. yer** sığınak 2. (seyrek) *bk.* **gizlenpeçek**.

GİZLENİL- *ed. ç. bk.* **gizlen-**; 1. örtünmek, saklanılmak, gizlenilmek; 2. *mec.* giz, sır içinde olmak; gizi olmak, gizemli olmak.

GİZLENİŞ- *işt. ç. bk.* **gizlen-**; **näme g.-ip yörsüñiz** sen ne saklıyorsun?.

GİZLENPEÇEK *a.* saklanbaç; **g. oyna-** saklambaç oynamak.

GİZLEŞ- *işt. ç. bk.* **gizle-**.

GİZLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **gizle-**.

GİZLET- *et. ç. bk.* **gizle-**.

GİZLİGİN (gizligi:n) *bk.* **gizlin**.

GİZLİGİNLİK (gizligi:nlik) *bk.* **gizlinlik**; **g. bilen** gizlilikle, gizlice.

GİZLİN (gizli:n) *s.* gizli, saklı, örtülü: **g. duşuşık** gizli buluşma; **g. habar** gizli haber; **g. şertnama** gizli antlaşma; **g. gel-** gizlice gelmek; **g. sakla-** bir şeyi saklı tutmak, gizli tutmak; **g. hereket et-** gizlice hareket etmek; **meniñ senden g. zadım yok** benim senden gizli bir şeyim yok § **g. ses hermeklik** gizli oylama.

GİZLİNLİK (gizli:nlik) *a.* gizlilik, illegallik: **g. bilen** gizlilikle, gizlice.

GLOBUS *a.* yerküresi.

GOBSI *a.* yardım: **g. ber-** yardım etmek.

GOBSUN- *eyl.* kalkınak, kalkmak için hareket etmek: **ol g.-dı-da, yene oturuherdi** o kalkmak istedi, fakat yeniden oturdu; 2. bir yerde oturamamak, yerinde duramamak, kımıldanmak: **g.-ıp otur-** kımıldanıp durmak.

GOBSUNDIR- *et. ç. bk.* **gobsun-**; **g.-ıp goyber-** a. kaldırmak, kaldırmaya çalışmak, kalkmaya zorlamak; b. çağırmak, davet etmek.

GOBSUNIŞ- *işt. ç. bk.* **gobsun-**.

GOCA 1. yaşlı, yaşlı kişi, koca: **otagda diňe g.-lar galıpdı** oduda sadece yaşlılar kalmıştı; 2. eski: **g. daglar** koca dağlar, akbaşlı dağlar.

GOCAL- *eyl.* yaşlanmak.

GOCALIK *a.* yaşlılık: **g. yaşına yet-** yaşlanmak, kocamak.

GOCAMAN (gocama:n) *s.* eski: **g. daglar** başı dumanlı dağlar.

GOÇ *a.* 1. koç, damızlık koç: **dag g.-ı** yaban koyunu § **g. yigit** iyi nitelikli genç, yiğit; 2. dağ keçisi.

GOÇAK *a.* yiğit, koç yiğit; cesur, cesaretli.

GODUKLA- *eyl.* sallanmak, sarsılmak: **yer g.-dı** yer sarsıldı.

GODUKLAT- *et. ç. bk.* **godukla-**; **snaryadlar yeri g.-dı** makineler yeri sarstı.

GODURDA- *eyl.* kibirli konuşmak.

GODURDAŞ- *işt. ç. bk.* **godurda-**.

GOH (go:h) *a.* 1. gürültü, uğultu: **klasıñ içi ulı g.-dı** sınıfın içinde büyük bir gürültü vardı; 2. skandal, rezalet: **g. et-/turuz-** a. gürültü yapmak; b. skandal çıkarmak.

GOL (go:l) *a.* çukurluk, engin yer.

GOL *a.* 1. el; kol: **g.-ı baglı** a. eli kolu bağlı, b. *mec.* esir, köle; **g. tutuşıp bar-** el ele tutuşup gitmek; **g. govruşıp dur-** a. elini kolunu kavuşturmak (saygı gereği), b. işsiz güçsüz olmak: **g.-a al-** a. ele almak; *mec.* birini bağlı tutmak; c. benimsemek, öğrenmek, kavramak; **g.-a sal-** a. elde etmek, ele geçirmek; b. *mec.* birini yakalamak; **g.-dan g.-a geç-** elden ele geçmek; **g.-undan göter-** a. kolundan kaldırmak; b. birini moral olarak desteklemek; **g.-undan tut-** *mec.* elinden tutmak; b. **g.-uñı galdır-/göter-** a. elini kaldırmak; b. oy vermek (elini kaldırmak); c. *mec.* birini koruması altına almak, *din.* dua etmek için elini yukarı kaldırıp sonra da yüzüne sürmek; 2. imza, onay, paraf: **g. goy-/çek-** imza atmak; **arza g.-uñı çek-** dilekçe ya da bildiri imzalamak; 3. *mec.* dal, budak, kol § **g. ber-** *din.* kutsal, ruhani bir kişinin himayesinden yararlanmak; **g.-a düş-** ele geçmek, tutulmak, yakalanmak; **g. yap-** yardım etmek: **g.-dan bermezlik** kaçırmamak (uygun fırsat, an); **g.-ı yuka** yoksul, fakir; **g.-ı yukalık** yoksulluk, fakirlik.

GOLAK *s.* elsiz, çolak, kolsuz.

GOLAKLIK *a.* elsizlik, çolaklık, kolsuzluk.

GOLAÑ *a.* halat, kolan.

GOLASTI *s.* bağlı, bağımlı, tabi: **g. yurtlar** bağımlı ülkeler; **g. bol-** bağımlı olmak.

GOLAVRA- *eyl.* fazlaca yorulmak, bitmek, takattan düşmek.

GOLAY *a.* 1. yakın, en yakın: **g. ara** yakın mesafe; **derya g.** nehir yakın; 2. yanında, yakınında, yakın; aşağı, yukarı: **biz bir sagada g. yöredik** biz bir saate yakın yürüdük; **zala miiie g. adam sıgyar** salona bine yakın insan sığıyor; 3. belirteç görevinde kullanılır: **g.-ına** yakın, yakınında: **g.-ına bar-** yaklaşmak; **meniñ g.-ıma gelme** benim yanıma gelme; **g.-ında** yakınında: **şäheriñ g.-ında** şehrin yakınında, yanında; **g.-ından** yakınından, yanından: **obanıñ g.-ından kanal geçyär** köyün yakınından kanal geçiyor.

GOLAYLA- *eyl.* yaklaşmak: **güyz g.-yar** sonbahar yaklaşıyor; **otlı stantsiya g.-yar** tren istasyona yaklaşıyor.

GOLAYLAŞ- *eyl.* yaklaşmak, gelmek, yakınlaşmak: **dañ g.-yar** şafak vakti yaklaşıyor, tan atması yaklaşıyor.

GOLAYLAŞDIR- *et. ç. bk.* **golaylaş-**.

GOLAYLAT- *et. ç. bk.* **golayla-**; 1. yaklaştırmak: **yanıña g.-** yanına yaklaştırmak; 2. yaklaştırmak; **şofyor maşını körpe g.-dı da duruzdı** şoför otomobili iyice yaklaştırdı da durdurdu.

GOLAYLIK *a.* yakınlık: **şäheriñ g.-ı** şehrin yakınlığı.

GOLBAG (golba:g) *a.* koşum kayışı: **g.-ı ildir-** koşum kayışını bağlatmak.

GOLDA- *eyl.* yardım etmek, desteklemek: **dostuñı moral' taydan g.-** dostuna manevi yönden yardım etmek; **teklibi g.-** öneriyi desteklemek.

GOLDAŞ- *eyl.* 1. *işt. ç. bk.* **golda-**; 2. elini kavuşturarak çuvalı iki ucundan kaldırmak; **seni balta g.-maga çagırdım** seni çuvalı birlikte kaldırmak için çağırdım.

GOLDAT- *et. ç. bk.* **golda-**.

GOLDAY *a.* destek, yardım: **maddı g.** maddi yardım; **moral' taydan g.** manevî yardım; **g. al-** yardım almak; **g. ber-** yardım etmek.

GOLGARAMA *s.* bağlı, bağımlı, tabi.

GOLLAN- *eyl.* (bir şeye göre) hareket etmek.

GOLLAŞ- *eyl.* koluna girmek: **g.-ıp bar-** birinin koluna girip gitmek.

GOLSUZ *s.* 1. *bk.* **golak**; 2. imzasız: **g. spravka** imzasız rapor.

GOLTAŞ- eyl. omuz omuza, yan yana durmak.

GOLTGI *a.* yardım.

GOLTUK *a.* 1. koltuk, koltuk altı: **g.-ından sakla-** koltuğunda saklamak; **g.-dan göter-** a. kaldırmak; b. *mec.* yardım etmek; **g.-nıñ yırtılıpdır** koltuğun yırtılmış.

GOLTUKLA- *eyl.* 1. koltuğunun altına almak; 2. kolkola girmek.

GOLTUKLAŞ- *işt. ç. bk.* **goltukla-** 2; **gızlar g.-ıp baga girdiler** kızlar kolkola bahçeye girdiler.

GOLTUKLAT- *et. ç. bk.* **goltukla-**.

GOLYAZMA *a.* el yazması: **g. hökmünde** el yazması olarak; **institutıñ g. fondı** enstitünün el yazmaları bölümü (fonu).

GOM (go:m) *a.* şiddetli rüzgar, fırtına: **deñiz g.-ı** deniz fırtınası; **g.-a çıda-** fırtınaya dayanmak.

GOMAL- *eyl. bk.* **gompar-**.

GOMALIŞ- *işt. ç. bk.* **gomal-**.

GOMLA- (go:mla-) yağlanmak, şişmanlamak.

GOMPAR- *eyl.* kurulmak; kurum, çalım satmak, böbürlenmek: **g.-ıp gezmele-** havalı bir şekilde gezinmek.

GOMPARIL- *eyl. bk.* **gompar-**.

GOMPARIŞ- *işt. ç. bk.* **gompar-**

GON- *eyl.* 1. konmak; 2. mola: **dınç almak üçin aralıkda diñe bir yola g.-duk** yolda sadece bir kez mola verdik; 3. konmak, oturmak, çökmek.

GONALGA *a.* duraklama, duruş; konaklama, mola: **vagtlayın g.** kısa süreli konaklama; geçici duraklama.

GONAM (go:nam) *a.* mezar, kabir: **g. başı** mezarlığın ilk mezarı.

GONAMALÇI *a.* düğünde görevli olan kişi.

GONAMÇILIK (go:namçılık) *a.* mezarlık: **g.-ıñ hayatı** mezarlık duvarı.

GONÇ *a.* 1. konç, çizme; 2. paçalık, paça.

GONDALAV *a.* telaş, endişe, heyecan; rahatsızlık, huzursuzluk: **g. her-** rahatsız etmek.

GONDUR- *et. ç. bk.* **gon-**; 1. dikmek, oturtmak, yerleştirmek, kondurmak, yere indirmek: **samolyotı g.-** uçağı indirmek; 2. (konuşma dili) vurmak, darbe indirmek: **tayak bilen yagırnısına g.-** sopa ile sırtına vurmak.

GONUŞ- *işt. ç. bk.* **gon- 1.**

GOÑAKLA- *eyl.* kepekle kaplanmak, kepekle örtülmek, başı konak dolmak.

GOÑAKLAT- *et. ç. bk.* **goñakla-**

GOÑKAR- *eyl.* 1. *bk.* **gompar-**; 2. çömelmek: **g.-ıp otur-** a. çömelmek, b. kibirli bir şekilde oturmak.

GOÑKARIL- *dön. ç. bk.* **goñkar- 1.**

GOÑKARIŞ- *işt. ç. bk.* **goñkar-**

GOÑRAL- *eyl.* esmerleşmek, konurlaşmak, konur renge dönmek: **otuñ reñki g.-ıpdır** otun rengi konurlaşmış.

GOÑRAS *a.* kırmızımsı.

GOÑŞI *a.* 1. komşu: **g.-mızıñ çagaları** komşu çocukları; **g.-lar arzıbir yaşayarlar** komşular huzur içinde yaşıyor; **kvartiramızdakı g.** apartman, daire komşumuz; **g. ayal** komşu kadın; **g. vagon** komşu vagon; **g. yurtlar komşu ülkeler § g. okara** komşu yemeği, tadımlık yemek.

GOÑŞI-GOLAÑ *a.* komşular.

GOÑŞULIK *a.* komşuluk: **g. aragatnaşıkları** komşuluk ilişkileri.

GOÑUR *s.* konur, açık kestane rengi, esmer.

GOÑURSA- *eyl.* kokmak, koku gelmek.

GOÑURSAT- *et. ç. bk.* **goñursa-**

GOÑURSI I *a.* koku: **içerde bir g. duyulyar** içeride bir koku var.

GOÑURSI II *bk.* **goñras; g. bagana** konur kuzu postu.

GOP- *eyl.* 1. kopmak, sökülmek: **kitabıñ käbir kagızı g.-updır** kitabın bazı sayfaları kopmuş; **çäyneğiñ gulpı g.-pdır** çaydanlığın sapı kopmuş; 2. *mec.* kalkmak: **yeriñden g.-** yerinden kalkmak.

GOP: **g. ber-** yardım etmek: **haltanı götermäge g. ber-** çuvalı taşımaya yardım etmek.

GOPAR- *eyl.* 1. sökmek, çekip çıkarmak: **çüyi g.-** çiviyi sökmek; **agacı köki bilen g.-** ağacı köküyle çıkarmak; **vraç dişimi agırtman g.-dı** doktor dişimi ağrıtmadan çekti; 2. bir şeyi yırtmak: **depderiñ bir kagızını g.-ıp al-** defterin bir sayfasını yırtıp almak; 3. çıkarmak, ayırmak, sökmek: **konvertiñ maskasını g.-ıp al-** pulu zarftan çıkarmak.

GOPARIL- *ed. ç. bk.* **gopar-**; 1. koparılmak, sökülmek: **agaç örän kınlık bilen g.-dı** ağaç büyük bir güçlükle söküldü; 2. koparılmış, yırtılmış olmak; çekilmiş, ayrılmış olmak.

GOPARIŞ- *işt. ç. bk.* **gopar-**

GOPARIŞDIR- *eyl. sık ç. bk.* **gopar-.**

GOPART- *et. ç. bk.* **gopar-**; **dişiñi g.-** dişini çektirmek; **men dişimi g.-maga gorkdum** ben dişimi çektirmekten korktum.

GOPBAM (gopba:m) *a. bk.* **gopbamsı.**

GOPBAMLIK (gopba:mlık) *a. bk.* **gopbamsılık.**

GOPBAMSI (gopba:msı) *s.* kibirli: **g. adam** kibirli kişi; **g. görünyär** kibirli görünüyor; **g. gepleı-** kibirli bir edayla konuşmak.

GOPBAMSILIK (gopba:msılık) *a.* kibirlilik, gururluluk: **g. bilen** kibirle; **g. et-** kibirli davranmak.

GOPBAMSIRA- (gopba:msıra-) *eyl.* kurum satmak, çalım satmak.

GOPBAMSIRAŞ- *işt. ç. bk.* **gopbamsıra-.**

GOPBAR- *eyl. bk.* **gompar-.**

GOPBARIŞ- *işt. ç. bk.* **gopbar-.**

GOPDUR- *et. ç. bk.* **gop-**; birini yerinden kaldırmak: **yoldaşlarıñı g., yola düşeliñ** arkadaşlarını kaldır, yola düşelim.

GOPGUN *a.* 1. gürültü, patırtı: **g. yatdı** gürültü dindi; **g. turuz-/ät-** gürültü yapmak; **çagalarıñ g.-ı** çocukların gürültüsü; 2. rezalet, kepazelik, skandal: **yerliksiz g.** yersiz, yakışık almaz bir skandal; b. sebepsiz rezalet; **g. turuz-** a. gürültü yapmak, b. rezalet çıkarmak.

GOPGUNLI *s.* gürültülü: **g. meylis** gürültülü toplantı, gürültülü meclis; 2. utanç verici: **g. iş** utandırıcı iş.

GOPUŞ- *işt. ç. bk.* **gop-**; **divarıñ suvagı g.-ıpdır** duvarın sıvası dökülmüş.

GOPUZ *a.* bir tür mızıka, ağız mızıkası; **g. çal-** mızıka çalmak.

GOR (go:r) *a.* kor, köz.

GOR *a.* mayalanma, maya § **g. küyze** büyük kil güğüm.

GOR- *eyl.* dört nala gitmek.

GORA- (go:ra-) *eyl.* 1. birini, bir şeyi korumak, kollamak: **serhedi g.-** sınırı korumak; **tebigatı g.-ählihalk işidir** doğanın korunması bütün halkın işidir; **tokayı yangından g.-** ormanı yangından korumak; **çagalarıñ saglıgını g.-** çocukların sağlığını korumak; 2. savunmak, müdafaa etmek; **ata-vatanı g.-** anavatanı savunmak; **şäheri duşmandan g.-** şehri

düşmandan korumak; **öz hukugıñı g.-** kendi haklarını savunmak; **halklar parahatçılıgı g.-yarlar** halklar barışı savunuyorlar; 3. bir şeyi savunmak; **dissertatsiya g.-** doktora tezi savunmak; 4. *sp.* bir şeyi korumak: **dervezäni gora-** kaleyi korumak.

GORAG (go:rag) *a.* 1. koruma: **ıktıbarlı g.** umut veren koruma; **g. astında sakla-** birini koruması altında tutmak; **bu arhitektura yadıgärligi dövlet g.-ı astında saklanılyar** bu mimarlık anıtı devletin koruması altındadır; 2. koruma, savunma: **g. äynegi** koruyucu gözlükler: **g. tokay zolakları** koruyucu orman kuşakları.

GORAGÇI (go:ragçı) *a.* koruyucu: **vatanımızıñ g.-ları** ülkemizin koruyucuları; **derveze g.-sı** *sp.* kaleci: **merkezi g.** *spor.* merkezî koruyucu.

GORAL- (go:ral-) *ed. ç. bk.* **gora-**; 1. korunmak, sakınmak; 2. savunmak, kendini müdafaa etmek: **bu yerde şäheriñ gahrımançılıklı g.-magı bilen baglanışıklı yerler köp** burada şehrin kahramanca savunulmasıyla ilgili yerler çoktur.

GORAN- (go:ran-) *dön. ç. bk.* **gora-**; korunmak: **duşmandan g.-mak** düşmandan korunmak; **yurduñ goranmak kuvvatını pugtalandırmak** ülkenin savunma gücünü sağlamlaştırmak.

GORAŞ- (go:raş-) *işt. ç. bk.* **gora-**.

GORAT- (go:rat-) *et. ç. bk.* **gora-**.

GORAYCI (go:raycı) *bk.* **goragçı**.

GORCA- (go:rca-) *eyl.* oymak, eşmek, kazmak, kurcalamak: **arıñ öycügini g.-** *mec.* arı yuvasını eşmek; **dişiñi g.-** dişini kurcalamak; 2. *mec.* evirip çevirmek; kazmak, eşelemek: **öten yılkı zatları g.-** geçen yılki olayları kurcalamak.

GORCAL- (go:rcal-) *ed. s. bk.* **gorca-**.

GORCAŞDIR- (go:rcaşdır-) *sık. ç. bk.* **gorca-**.

GORCAT- (go:rcat-) *et. ç. bk.* **gorca-**.

GORCAV (go:rcav) **g. her-** teşvik etmek, kışkırtmak: **oña g. heryän adam bar** onu kışkırtan birisi var.

GORÇITSA *a.* hardal: **g. yagı** hardal yağı.

GORÇİÇNİK *a.* hardal lapası: **gorçiçnik yap-/goy-** hardal lapası yapmak.

GORDUR- *et. ç. bk.* **gor-**; 1. dört nala koşturmak: **atı g.-** atı dört nala koşturmak; 2. *mec.* bir şeyi öğretmek amacıyla konuşmak.

GORİZONTAL' *a. s.* 1. yatay: **g. boyunça** yatay olarak; **g. çızık** yatay çizgi.

GORK- *eyl.* korkmak: **it yarak däl, g.-mañ!** korkmayın, köpek ısıran türden değil! **olar garañkıdañ g.-yardılar** onlar karanlıktan korkuyorlardı; **otdan g.-an yalı g.-** ateşten korkar gibi korkmak; **gatı g.-** çok korkmak; **öler yalı g.-** ölecek gibi korkmak, ödü kopmak/patlamak.

GORKA *bel.* korka korka, çekine çekine: **içerik g. gir-** odaya çekine çekine girmek.

GORKAK *s.* korkak, ödlek: **g. adam** korkak kişi; **olg. adamlardan däl** o korkak insanlardan değildir; **g.-ları yigren-** ödlekleri hor görmek, korkaklardan hoşlanmamak.

GORKAKLIK *a.* korkaklık, ödleklik, çekingenlik: **birneme g. et-** biraz korkmak.

GORKI *a.* korku: **g.-dañ yaña** korkulu, korku içinde; **g.-dañ yaña gaçıp git-** korkudan kaçmak; **g.-dañ yaña saññılda-** korkudan titremek.

GORKULI *s.* 1. korkulu, dehşetli, tehlikeli: **bu yerde galmak g.** burada kalmak tehlikeli; 2. korkmuş, ürkmüş, ürkek: **töveregiñe g. gara-** çevresine korkarak bakmak.

GORKULIK *a. s.* tehlike, korku; tehlikeli. **korkulu: yolda g. yok** yolda korkacak bir şey yok; **g. yerler** tehlikeli yerler; **bu yeri g.** burası tehlikeli.

GORKUNÇ *s.* 1. korkunç, tüyler ürpertici: **g. hekayet/düyş** korkunç hikaye/rüya; 2. tehlikeli; **g. geçit** tehlikeli geçit.

GORKUNÇLI *s.* korkunç: **g. tupan** korkunç tufan/rüzgar; 2. tehlikeli, korkulu: **g. geçelge** tehlikeli geçit.

GORKUNÇLILIK *a.* tehlike, korku.

GORKUSIZ *s.* 1. tehlikesiz, güvenli, emniyetli: **g. yerde** emin yerde; 2. korkusuz, yiğit, cesur, yürekli; korkusuzca: **g. bar-** korkusuzca gitmek.

GORKUŞ- *işt. ç. bk.* **gork-**; **biz g.-ıp, tokaya girip bilmedik** korkumuzdan ormana giremedik.

GORKUZ- *et. ç. bk.* **gork-**; korkutmak, ürkütmek: **kınçılıklar onı g.-madı** zorluklar onu korkutmadı; **sen meni şeylebir g.-dıñ!** sen beni nasıl da korkuttun! **çaganı g.-mak** çocuğu korkutmak.

GORP *a.* çukur, kuyu: **g.-a yıkıl-** çukura düşmek.

GORSA- (go:rsa-) *eyl.* 1. evirip çevirmek, karıştırmak: **odı g.-** ateşi karıştırmak; 2. pişirmek: **mekgecöveni oda g.-** mısırı ateşte pişirmek.

GORSAL- (go:rsal-) *ed. ç. bk.* **gorsa-**.

GORSAN- (go:rsan-) *dön. ç. bk.* **gorsa-**; 1. pişirmek; 2. *mec.* rahat oturamamak, dört dönmek; **näme g.-ıp otırsıñ** niçin dört dönüp duruyorsun?.

GORSAŞ- *işt. ç. bk.* **gorsa-** 2.

GORSAT- *et. ç. bk.* **gorsa-** 2.

GORSULDA- *eyl.* 1. ayağını sürüyerek gitmek (büyük ayakkabı içinde); 2. *mec.* kurum, çalım satmak: **g.-p bolup yör-** kurum satarak yürümek.

GORSULDAT- *et. ç. bk.* **gorsulda-**.

GORSULDI *a.* ayak patırtısı.

GORŞOK *a.* lazımlık (*çocuk için*).

GORUL- *eyl.* dökülmek, tanelenmek (kum için) § **içiñ gorul-** çok acıkmak, açlıktan karnı guruldamak, içi geçmek.

GOSPİTAL' *a.* hastane: **meydan/til g.-ı** sahra/cephe gerisi hastanesi.

GOŞ *a.* 1. eşya, mal, pılı pırtı: **öy g.-ları** ev eşyası; **g.-ları içerik sal-** eşyaları içeriye (odaya) getirmek; **g.-uñı yıgna-** a. herşeyi toplamak; b. balya yapmak; **onuñ hiç hili g.-ı yok** onun hiçbir özel eşyası yok; 2. kamp; **çopan g.-ı** çoban kampı § **g. birikdir-** evlenmek; **g.-uñı arkasına dañ-** kovmak, atmak; **g.-a gısdırıl-** durup dururken yabancı bir konuşmaya katılmak.

GOŞ- *eyl.* 1. katmak, bir şey eklemek; **süyde suv g.-** süte su katmak; **üç manat g.-** üç ruble eklemek; 2. eklemek: **aydılanlarıñ üstüne meniñ g.-cak zadım yok** söylenenlere ekleyecek bir şeyim yok; 3. katmak, eklemek: **okuvçılarıñ spisogına g.-** öğrencilerin listesine eklemek; **delegatsiyanıñ sostavına g.-** birini delegasyon kadrosuna sokmak; 4. bir şeyi birleştirmek: **goñşı kolhozı biziñ kolhozımıza g.-dular** komşu kolhozu bizim kolhozla birleştirdiler; 5. yazmak, yaratmak, oluşturmak: **goşgı g.-** şiir yazmak; 6. *mat.* toplamak; 7. katmak, eklemek, arttırmak: **güyce güyç g.-** güce güç katmak; 8. dizmek: **goşgı g.-** mısra, nazım dizmek; 9. çıkarmak, yarıştırmak (koşu yarışmasında): **atıñızı kimiñki bilen g.-yarsıñız?** atınızı kiminki ile koşturuyorsunuz?; 10. *mec.* karıştırmak, bulaştırmak: **dava g.-** skandala karışmak § **g. alamatı** toplarda işareti, artı; **ayak g.-** uygun adımla yürümek; **baş g.- a.** katılmak; b. varolmak, bulunmak; **sana g.- a.** sayıya katmak, b. birini insan içine sokmak.

GOŞ-GOLAÑ *a.* eşya, mal, pılı pırtı.

GOŞA *s.* çift: **gorkusına onuñ gözüne g. göründi** korkudan gözleri çift görmeye başladı § **g. dırnak** *gr.* tırnak işareti, çift tırnak; **g. nokat** iki nokta.

GOŞALA- *eyl.* 1. çiftleştirmek: **öküzleri g.-** öküzleri çiftleştirmek; 2. çiftlemek.

GOŞALAN- *ed. ç. bk.* **goşala-**; 1. çift olmak, çiftleşmek: **harplar g.-ıp görünyär** harfler çift görünüyor; 2. çiftleşmek; 3. iki kat olmak, ikileşmek: **onuñ aladası g.-dı** onun endişesi arttı/ikiye katlandı.

GOŞALANDIR- *et. ç. bk.* **goşalan-**.

GOŞALAT- *et. ç. bk.* **goşala-**.

GOŞANT *a.* 1. katkı: **çäge g.-ı köp bolan toyun** önemli oranda kum katkılı kil; 2. *mec.* bir şeye katkı; **alımıñ ılma eden g.-ı** bilim adamının bilime katkısı; **halklarıñ parahatçılık ugrundakı gımmatlı g.-ları** halkların barışa değerli katkıları.

GOŞAR *a.* bilek: **g. bogını** bilek boğumu; **g.-ından tut-** birini kolundan tutmak.

GOŞARLA- *eyl.* belinden yakalayıp ellerini arkadan bağlamak.

GOŞARLAT- *et. ç. bk.* **goşarla-**.

GOŞATOYNAKLILAR *a. zool.* çift toynaklılar; **g. otryadı** çatal tırnaklılar grubu.

GOŞAVUÇ *a.* avuç: **g.-ıñı tutmak** avcuyla almak.

GOŞAVUÇLA- *eyl.* avuçla almak, avuçlamak: **g.-p ölçemek** avuçla ölçmek.

GOŞÇI *a.* bekçi, muhafız.

GOŞDUR- *et. ç. bk.* **goş-**; **yazan hatına yene bir näçe söz g.-dım** yazmış olduğu mektuba birkaç söz ekledim.

GOŞGI *a.* şiir, koşuk: **liriki g.-lar** lirik şiirler; **g. bilen yazılan eser** şiir halinde yazılmış eser, manzum eser; **g. düzmek** şiir yazmak.

GOŞMA *gr.* birleşik: **g. işlikler** birleşik eylemler; **g. sözlem** birleşik cümle; **g. sözler** birleşik sözcükler.

GOŞMAÇA *a.* ekleme, ek: **g. maglumatlar** ek bilgiler; **g. vagt ber-** *sp.* ek süre vermek, uzatmak; **g. sorag ber-** ek soru vermek; **gazete g. yazılış** gazeteye ek abone olarak yazılış; **rezolyutsiya g.** karara ek; **g. edip ber-** bir şeyi ek niteliğinde koymak § **g. gımmat** *eko.* artı değer.

GOŞTORBA (goşto:rba) *a.* torba, heybe; **egni g.-lı** omzu heybeli.

GOŞUL- *ed.-dön. ç. bk.* **goş-**; 1. birleşmek, katılmak; **turistleriñ toparına g.-** turist kafilesine katılmak; **men siziñ pikiriñize g.-yarın** ben sizin düşüncenize katılıyorum; 2. eklenmek; **sözlüge näçe söz g.-dı** sözlüğe ne kadar sözcük katıldı; 3. katılmak: **köpçiligiñ pikirine g.-** çoğunluğun düşüncesine katılmak; 4. kavuşmak, karışmak; 5. ağır bir işe girişmek; koşmak: **araba g.-** arabayı koşmak; 7. katılmak, eklenmek: **güycümize güyç g.-dı** gücümüze güç katıldı; 8. *mat.* toplanmak; 9. *mec.* karışmak: **sen biziñ işimize g.-ma!** sen bizim işimize karışma; **men siziñ işiñize g.-cak däl** sizin işinize karışacak değilim.

GOŞULICI *mat.* toplama sayısı.

GOŞULIŞ- *eyl.* 1. katılmak, birleşmek: **demonstrantlara g.-** gösterilere katılmak; 2. kavuşmak, karışmak; birleşmek, kaynaşmak.

GOŞULMA *a. gram.* ek: **söz yasayıcı g.-lar** sözcük yapan ekler; **düşüm g.-ları** ad durum ekleri, hal ekleri.

GOŞUN *a.* ordu: **piyada g.** piyade, yaya; **atlı g.** atlı, süvari; **serhet g.-ları** sınır orduları; **g. birikmesi** ordu birliği; **g. razvedkası** askerî keşif; **g.-da güllük etmek** orduda çalışmak § **Gızıl Goşun** *tar.* Kızıl ordu.

GOŞUNÇILIK *a.* askerlik: **g.-a çagırılmak** askere çağırılmak.

GOŞUŞ- *işt. ç. bk.* **goş-**.

GOŞUŞDIR- *sık. ç. bk.* **goş-**; **goşgı g.-** nazım dizmek.

GOTAN *a.* pelikan.

GOTAZ *a.* ponpon, hotuz: **g.-lı guşak** ponponlu kuşak.

GOTUR *s.* 1. çiçek bozuğu, çopur: **g. adam** çopur kişi; 2. uyuz: **g. köpek** uyuz it; **g. aç-** a. uyuz olmak; b. uyuza tutulmak.

GOTURA- *eyl.* uyuz olmak.
GOV *a.* yılan derisi.
GOVA *a.* kova, kuyudan su almak için yapılmış deri kova.
GOVAÇA *a.* pamuk: **inçe süyümli g.** ince lifli pamuk; **g. meydanları** pamuk tarlaları; **g. ekmek** pamuk ekmek.
GOVAÇALIK *a.* pamuk tarlası.
GOVADAKLA- *eyl.* 1. diz çökmek; 2. etrafında dönmek: **övüñ töveregińde g.-p yör-** evin etrafında dönüp durmak; 3. *mec.* sarılmak.
GOVADAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **govadakla-**.
GOVAK *a.* mağara, kovuk: **g.-ıñ agzı** mağaranın ağzı.
GOVALÇ *s.* kof, içi boş, oyuk: **g. baldak** içi boş sap.
GOVGA (govga:) *a.* gürültü, bağırtı, çağırtı; 2. rezalet, kepazelik; hırgür, kavga: **g. et-** a. gürültü etmek; b. kavga etmek, dalaşmak, hırlaşmak: **g.-dan gaç-** a. gürültüden kaçmak; b. kavgadan kaçmak; 3. savaş: **ganlı g.-lar** kanlı savaşlar.
GOVGAÇI (govga:çı) *s.* kavgacı: **g. adam** kavgacı adam.
GOVGAÇIL (govga:çıl) *bk.* **govgaçı**.
GOVGALI (govga:lı) *s.* 1. gürültülü; 2. utanç verici: **g. iş** utanç verici iş; 3. endişeli, telaşlı, rahatsız: **g. gice** telaşlı gece; **g. günler** telaşlı günler § **başıñ g. bol-** sürekli endişe içinde olmak.
GOVGASIZ (govga:sız) *s.* sakin, sessiz: **gün g. geçdi** gün sakin geçti; 2. barışçı, barışsever, kavgacı olmayan: **meseläni g. çöz-** sorunu barış yoluyla çözmek.
GOVI *s.* 1. iyi: **g. gılık/yoldaş/gün** iyi karakter/arkadaş/gün; **g. mekdep/kitap** iyi okul /kitap; **g. oka-/işle-** iyi öğrenim görmek/çalışmak; **rusça g. yaz-** Rusça'yı iyi yazmak; **biri-biriñe g. düşün-** birbirini iyi anlamak; **men size g. düşünmeyärin** ben sizi tam olarak anlamıyorum; 2. iyi, ünlü: **ol g. adamdır** o iyi kişidir; **g. gez-** edepli, nazik davranmak § **g. gör-** hoşlanmak, sevmek.
GOVKI *s.* eğri, bükülü, bükük: **ayakları g. adam** ayakları eğri olan insan, eğri ayaklı insan.
GOVRUL- I *ed. dön. ç. bk.* **govur- I** kızarmak, kavrulmak: **g.-an balık** kızarmış balık; **g.-lan et** kızarmış et; **kartoşka g.-yar** patates kızarıyor.
GOVRUL- II *ed. ç. bk.* **govur- II**; daralmak, azalmak, belini sıkmak.
GOVRUN- *dön. ç. bk.* **govur- I**; kızartmak, kavurmak.
GOVRUŞ- *işt. ç. bk.* **govur-**.
GOVRUŞDIR- *sık. ç. bk.* **govur- I**; **g.-ıp çık-** fazla kızartmak; **etiñ barını g.-** etin hepsini kızartmak.
GOVŞA- *eyl.* 1. zayıflamak; kuvvetten düşmek, gevşemek: **dañım g.-pdır** yüküm hafifledi; 2. zayıflamak, azalmak, alçalmak; **yel kemkemden g.-yar** rüzgar yavaş yavaş azalıyor; **sırkavıñ gızgını g.-dı** hastanın ateşi azaldı; 3. *mec.* yumuşamak, hafiflemek.

GOVŞADIL- *ed. ç. bk.* **govşat-**; 1. gevşetilmek, zayıflatılmak: **dañı g.-dı** bağ gevşetildi; 2. bir şeyin gerginlik derecesi azaltılmak.
GOVŞAK *s.* 1. zayıf, kötü: **g. dañ-** zayıf bağlamak; **g. tut-** zayıf tutmak; 2. zayıf, sağlıksız, güçsüz: **g. çaga** zayıf çocuk; **onuñ bedeni g.** onun vücudu zayıf; 3. yetersiz: **g. yazılan kitap** yetersiz yazılmış kitap, üstünkörü yazılmış kitap; 4. zayıf, az, yeterince bilmeyen: **g. okuvçı** zayıf öğrenci; **ol matematikadan g.** o matematikte zayıf; **bir zadı g. bil-** bir şeyi iyi bilmemek; **men bu temanı g. bilyärin** ben bu konuyu az biliyorum.
GOVŞAŞ- *eyl.* zayıflamak, zayıf düşmek, gevşemek: **nurbat g.-ıpdır** somun gevşemiş.
GOVŞAT- *et. ç. bk.* **govşa-**; 1. gevşetmek, zayıflatmak; **çekini g.-** kolanı gevşetmek; 2. bir şeyin gücünü azaltmak: **kesel onuñ organizmini g.-ıpdır** hastalık onun bedenini zayıflatmış; 3. bir şeyin gücünün (derecesini) azaltmak: **depgini g.-** tempoyu düşürmek; **kontrollıgı g.-** kontrolü azaltmak; **terbiyeçilik işini g.-** eğitim işini azaltmak; **ünsi g.-** dikkati azaltmak; **halkara dartgınlıgı g.-** uluslararası gerginliği azaltmak.
GOVŞUR- *et. ç. bk.* **govuş-**; bir şeyi birine vermek, ulaştırmak; **telegrammanı/paketi/banderolı g.-** telgrafı/paketi/koliyi vermek; **ordeni/povestkanı g.-** nişanı/ celpnameyi vermek; **baydagı öñde barıcı kärhana g.-dılar** bayrağı ilerici işletmeye verdiler.
GOVŞURIL- *ed. ç. bk.* **govşur-**; verilmek: **her gün adresatlara mıñlerçe telegramma g.-yar** adreslere her gün binlerce telgraf geliyor.
GOVŞURIŞDUR- *sık. ç. bk.* **govşur-**.
GOVUL-ÇOVUL *a.* keskin çığlık, tiz ses: **bagda çagalarıñ g.-ı eşidilyärdi** bahçeden çocukların tiz sesleri geliyordu.
GOVULA- *eyl.* iyileştirmek, ıslah etmek.
GOVULAN- *eyl. ed.-dön. ç. bk.* **govula-**; 1. düzelmek, daha iyi olmak: **yollar has g.-ıpdır** yollar daha iyi olmuş; 2. iyileşmek (hasta insan için); düzelmek (hastalık için).
GOVULANDIR- *et. ç. bk.* **govulan-** bir şeyi iyileştirmek, daha iyi yapmak: **önimiñ bilini g.-** ürünün niteliğini iyileştirmek; **transport işini g.-** taşıma işini iyileştirmek; **zähmet şertini g.-** çalışma şartlarını iyileştirmek.
GOVULAŞ- *eyl.* iyileşmek, düzelmek, düzene girmek (hastalık için): **keselli gün-günden g.-yar** hasta günden güne iyileşiyor; **yagdaylar g.-dı** durum düzeldi.
GOVULIK 1. *bk.* **govı** 1; **önümiñ g.-ı** ürünün iyi olması; 2. iyilik, hayır: **g. et-** iyilik yapmak; **g. bilen** iyice.
GOVUR *a.* gürültü, patırtı, şamata, çığlık: **g. et-** gürültü yapmak; **klasıñ içi gülkü bilen g.-dı** sınıfın içi gürültü patırtı içindeydi.
GOVUR galmagal 1.

GOVUR- I *eyl.* kızartmak, kavurmak: **et/balık g.-** et/balık kızartmak; 2. yakmak, kavurmak: **gün ösümlikleri g.-updır** güneş bitkileri yakmış.

GOVUR- II *eyl.* sıkmak (iplik şerit için): **telpegiñ etegini g.-** kalpağın alt kenarını sıkmak.

GOVURMA *a.* 1. **govurmak**'tan ad; 2. kavurma.

GOVURT- I *et. ç. bk.* **govur- I.**

GOVURT- II *et. ç. bk.* **govur- II.**

GOVUŞ- *eyl.* 1. kavuşmak, gelmek, ulaşmak, varmak: **posılka adresatına g.-dı** paket adrese gitti; **ol yurduna g.-dı** o yurduna kavuştu; 2. (uzun bir ayrılıktan sonra) görüşmek, kavuşmak: **söygüliñe g.-** sevgilisine kavuşmak.

GOVUŞGIN *a.* 1. canlılık, hareketlilik; 2. beceriksizlik: **g.-ım yok** a. hareket etmeye gücüm yok, b. bana uygun değil.

GOVUŞGINLI *s.* 1. enerjik; 2. diri, canlı: **g.-rak bolsana!** daha canlı olsana.

GOVUŞGINSIZ *s.* 1. cansız, hareketsiz; 2. yavaş, ağır: **g. hereket** ağır hareket.

GOVUZ *a.* tam dolmamış: **g. bedre** boş kova; **g. edip guy-** tam doldurmamak.

GOVZA- *eyl.* küçülmek, azalmak: **haltanıñ unı g.-pdır** çuvaldaki un azalmış.

GOVZADIL- *ed. ç. bk.* **govzat-**; küçültülmek, azaltılmak.

GOVZADIŞ- *işt. ç. bk.* **govzat-**.

GOVZADIŞDIR- *sık. ç. bk.* **govzat-**.

GOVZAT- *eyl.* bir şeyi küçültmek, azaltmak, boşaltmak: **bedr·äniñ suvını g.-** kovanın suyunu boşaltmak.

GOY- *eyl.* 1. *mec.* koymak, bırakmak, yerleştirmek: **gap-çanagı stoluñ üstünde g.-** kap-kacağı masanın üstüne bırakmak; **kitapları şikafda g.-** kitapları rafa yerleştirmek; **maya g.-** a. yatırmakyumurta (örn. tavuğun altına); b. yumurtlamak; **puluñı amanat kassada g.-** parayı emanet kasasına koymak; **agır yagdayda g.-** zor durumda bırakmak; **erbet yagdayda g.-** birini zor durumda bırakmak; 2. ayırmak: **dostuñ üçin teatra bilet g.-** arkadaşı için tiyatroya bilet ayırmak; 3. kurmak, yükseltmek; 4. kurmak: **täze pyesa g.-** yeni piyesi sahneye koymak; 5. koymak: **nokat g.-** nokta koymak; 6. koymak, getirmek, sunmak: **meseläni maslahata g.-** sorunu görüşmeye sunmak; 7. (konuşma dili) koymak, yerleştirmek: **işe g.-** işe koymak, yerleştirmek; 8. koymak, bırakmak, vazgeçmek: **çilim çekmegi g.-uñ!** sigarayı bırakın!; 9. bırakmak: **çagaları öyde g.-** çocukları evde bırakmak; 10. ortaya para koymak (kağıt oyunu için); 11. koymak, bırakmak: **ad g.-** ad koymak; **gadam g.-** adım atmak; **pulsuz g.-** parasız koymak; 12. *-ıp, -ip, -up, -üp ulaç ekini almış olan eylemlere yardımcı eylem olarak eklenerek hareketin bittiğini ya da bir defa yapıldığını gösterir*: **alıp g.-** a. almak, alıp koymak; b. satın almak; **söyäp g.-** dayamak: **merdivanı divara söyäp g.-** merdiveni duvara dayamak § **agzına g.-** terslemek.

GOYAL- *eyl.* koyulaşmak, yoğunlaşmak: **toşap g.-ıpdır** melas koyulaşmış; **yelim g.-ıpdır** tutkal koyulaşmış § **balı g.-** olgunlaşmak, sulanmak.

GOYALAN- *eyl. bk.* **goyal-**.

GOYALIŞ- *işt. ç. bk.* **goyal-**; **bulutlar g.-ıp başladı** bulutlar yoğunlaşmaya başladı § **akılı g.-** ciddileşmek, akıllanmak.

GOYALT- *et. ç. bk.* **goyal-**; koyulaştırmak: **sıyanı g.-** mürekkebi koyulaştırmak.

GOYAZI *s.* ciddi: **g. adam** ciddi kişi.

GOYAZILAN- *eyl.* ciddi olmak, ciddi görünmek: **ol has g.-ıpdır** o ciddileşmiş.

GOYBER- *eyl.* 1. bırakmak, salıvermek, içeri almak: **yolagçıları vagona g.-** yolcuları vagona almak; **okuvçıları klasa/kabinete g.-** öğrencileri sınıfa/odaya almak; **märekeni zala g.-** seyircileri salona almak; 2. bırakmak, vermek, teslim etmek: **avans g.-** avans vermek; **harıt g.-** mal teslim etmek; 3. bırakmak, atmak, salıvermek: **iti g.-** köpeği salıvermek; **otlamaga g.-** otlamaya bırakmak; 4. **bir** yere girmesine izin vermek: **ekzamene g.-** sınava girmesine izin vermek; **işe g.-** a. işe başlatmak, işe başlamaya izin vermek; b. işletmek, çalıştırılmak (örn. tezgah); 5. yanına yaklaştırmak, yanına sokmak: **göläni sıgra g.-** buzağıyı ineğin yanına koymak; 6. çıkarmak, yayımlamak: **jurnal g.-** gazete çıkarmak; 7. bırakmak, koyuvermek: **eliñi g.-** elini bırakmak; 8. atmak, fırlatmak: **top yelini g.-di** top fırlayıp gitti; 9. düşmek **çıg g.-** nemlenmek; 10. *-ıp, -ip, -up, -üp ulaç ekini almış olan eylemlere yardımcı eylem olarak eklenerek hareketin bittiğini ya da bir defa yapıldığını gösterir*: **yelmäp g.-** vurmak; **kovup g.-** kovmak, defetmek, dışarı atmak; **silterläp g.-** silkelenmek; **çızıp g.-** çizmek, karalamak § **başına g.-** bakımsız bırakmak; **ot g.-** ateş yakmak.

GOYBERİL- *ed. ç. bk.* **goyber-**; bırakılmak, koyulmak, salınmak: **içerik g.-** odaya koyulmak; 2. çıkarılmak, verilmek **skladdan harıt g.-di** depodan mal çıkarıldı; 3. bırakılmak, salıverilmek: **türmeden g.-** hapisten çıkarılmak; **mallar otlamaga g.-di** hayvanlar otlamak için çıkarıldı; 4. izin verilmek, girmek: **ekzamenlere g.-** sınavlara girmek; 5. yanına koyulmak, sokulmak: **göle sıgra g.-di** buzağı ineğin yanına katıldı; 6. basılmak: **makala g.-di** makale basıldı.

GOYBERT- *et. ç. bk.* **goyber-**.

GOYBOLSUN: g. et- a. kaldırmak, iptal etmek, vaz geçmek: **göçmegi g. et-** taşınmaktan vaz geçmek; b.

ertelemek: **gitmekligi hiizirlikçe g. et-** gitmeyi şimdilik ertelemek.

GOYDUR- *et. ç. bk.* **goy-**; **çaganıñ aglamasını g.-** çocuğun ağlamasını kestirmek; **çilim çekmegi g.-** sigarayı bıraktırmak.

GOYI *s.* sık, koyu, yoğun: **g. gaymak** kalın kaymak; **g. bişirilen aş** koyu pişirilen yemek.

GOYRI *s.* 1. sık, koyu, yoğun: **g. tüsse** koyu, yoğun duman; 2. mağrur, gururlu: **g. adam** gururlu adam.

GOYRULIK *a.* sıklık, koyuluk, yoğunluk; 2. *mec.* ağırbaşlılık, vakar.

GOYTUK *s.* bodur, kısa (insan hakkında).

GOYUL- *ed. ç. bk.* **goy-**; 1. koyulmak: **ploşçadda gahrımanıñ yadıgärligi g.-dı** meydana kahramanın anıtı dikildi; 2. koyulmak, ayrılmak: **siziñ payıñız g.-dı** sizin payınız ayrıldı; 3. gösterilmek: **bu pyesa ikinci gezek g.-yar** bu piyes ikinci kez gösteriliyor; 4. görüşülmek: **mesele alımlar sovetinde g.-dır** sorun bilginler meclisinde görüşüldü; 5. atanmak, tayin edilmek: **ulı vezipä g.-** yüksek bir göreve atanmak; 6. bırakılmak: **çilim g.-andır** sigara içmeyi bıraktım; 7. koyulmak, yatırılmak: **banka näçe manat g.-dı?** bankaya ne kadar para yatırıldı?; 8. koyulmak, bırakılmak: **işimiz yola g.-dı** işlerimiz yoluna koyuldu; 9. **-ıp/-ip/-up/** -üp ulaç ekini almış eylemlerle birleşerek hareketin bittiğini ve kesin olarak yapıldığını ifade eder.

GOYULAN- *eyl. bk.* **goyal-**.

GOYULIK *a.* koyuluk, yoğunluk: **mürepbäniñ/süydüñ g.-ı** reçelin / sütün koyuluğu.

GOYULTMAK *a.* ağız, ilk gün sağılan süt.

GOYUM *a. fin.* yatırım, tevdi: **g. operatsiyaları** yatırım operasyonları; **müddetli/müddetsiz g.** süreli/süresiz yatırım; **amanat kassada g. goy-** tasarruf sandığına para yatırmak.

GOYUMÇI *a.* yatırımcı: **g. ayal** yatırımcı kadın.

GOYUN *a.* koyun: **garaköli g.** karakul koyunu; **işçek g.** bir yaşındaki koyun; **öveç g.** iki yaşındaki koyun; **ene g.** dişi koyun; **g. sürüsi** koyun sürüsü § **g. iti** çoban köpeği, kurt köpeği.

GOYUNDARÇILIK (**goyunda:rçılık**) *a.* koyunculuk, koyun yetiştiriciliği: **g. rayonı** koyun yetiştirme bölgesi.

GOYUŞ- *işt. ç. bk.* **goy- I**; **naharı stoluñ üstünde g.-** yemeği masanın üstüne koymak.

GOYUŞDIR- *sık. ç. bk.* **goy-**; **mebelleri receli g.-** mobilyaları özenle yerleştirmek.

GOZA (**go:za**) *a.* koza: **açılmadık g.** açılmamış pamuk kozası.

GOZGA- (**go:zga-**) *eyl.* 1. çekmek: **stolı yerinden g.-** masayı yerinden çekmek; 2. hareket ettirmek; 3. açmak, kaldırmak; **iş g.-** dava açmak § **yelni g.-** dökmek akıtmak, vermek (hayvanların sütü için); **sıgrıñ yelni g.-pdır** inek süt veriyor; **derdini/yarasını g.-** a. eski acıları, dertleri tazelemek (hatırlamak), b. bam teline basmak.

GOZGADIL- *ed. ç.* **gozgat-**.

GOZGAL- (**go:zgal-**) *ed. ç. bk.* **gozga-**; 1. kımıldanmak, yerinden oynamak: **şu zatlar yerinden g.-masın!** bu eşyalar yerinden oynamasın!; 2. değinilmek, temas edilmek; heyecanlanmak, sinirlenmek: **yıgnakda gurluşık hakındakı mesele g.-dı** toplantıda inşaatla ilgili sorun görüşüldü.

GOZGALAÑ (**go:zgalañ**) 1. baş kaldırma, ayaklanma, isyan **Oktyabr' yaraglı g.-ı** Silahlı ekim isyanı; **g. et-/turuz-** isyan etmek; 2. tedirginlik, heyecan: **g.-a düş-** tedirgin olmak; **g.-a sal-** tedirgin etmek.

GOZGALAÑÇI (**go:zgalançı**) *a.* isyancı, baş kaldıran, asî.

GOZGALAÑLI (**go:zgalañlı**) *a.* endişeli, telaşlı: **g. adam** endişeli insan, vesveseli kişi.

GOZGAN- (**go:zgan-**) *eyl.* 1. çekilmek, hareket etmek: **g.-man yat-** hareket etmeden yatmak; **yeriñden g.-** yerinden kıpırdamak.

GOZGANIŞ- (**go:zganış-**) *işt. ç. bk.* **gozgan-**; **yatanlar g.-ıp başladılar** yatanlar kıpırdanmaya (uyanmaya) başladılar.

GOZGAŞ- (**go:zgaş-**) *işt. ç. bk.* **gozga-**.

GOZGAŞDIR- (**go:zgaşdır-**) *sık. ç. bk.* **gozga-**; **bir näçe meseleleri g.-** kimi konulara değinmek.

GOZGAT- (**go:zgat-**) *et. ç. bk.* **gozga-**; **meniñ zatlarımı hiç kime g.-mañ!** benim eşyalarıma hiç kimse dokunmasın!

GÖBEK (**gö:bek**) *a.* göbek: **g. kes-** göbek kesmek § **g.-iñ gömlen yalı bolup oturmak** tam oturmak; **g. ganıñ daman yeri** göbek, göbeğin kesildiği yer (harf. göbek kanın damladığı yer).

GÖCEK *a.* kil bilye (sapanla atış yaparken kullanılır).

GÖÇ *a.* 1. göç, taşınma; 2. oyunda hamle: **nädogrı g. et-** yanlış hamle yapmak.

GÖÇ- *eyl.* 1. göçmek, taşınmak: **täze caya g.-** yeni daireye taşınmak; 2. hamle yapmak (oyunda); **piyadanı g.-** piyonu sürmek; **yalnış g.-** yanlış hamle yapmak; 3. atmak, ateşlemek, silahı ateşlemek: **tüpeñ g.-medi** silah ateş almadı § **kelle g.-**atağa kalkmak.

GÖÇGÜN *s.* 1. heyecanlı: **g. märeke** heyecanlı kalabalık; 2. ateşli, öfkeli, hiddetli: **g. adam** öfkeli insan.

GÖÇGÜNLİ *bel.* heyecanlı, heyecanla: **g. gürle-** heyecanla konuşmak.

GÖÇME 1. göç-'ten ad; 2. seyyar: **g. kino** seyyar sinema; 3. geçici, göçebe: **g. halk** göçebe halk; 4. mecazi, farklı: **sözüñ g. manısı** sözcüğün mecazi anlamı.

GÖÇÜP-GON- *eyl.* göç etmek, göçebe yaşamı sürdürmek.

GÖÇÜR- *et. ç,. bk.* **göç-**; 1. taşımak, yerini değiştirmek: **caydan hemmeleri g.-diler** evden her şeyi taşıdılar; 2. başka bir yere koymak: **gülleri g.-** çiçeklerin yerini değiştirmek; **paytagtı başga şähere g.-** başkenti başka şehre taşımak; 3. *mec.* bir şeyi yazmak: **täzeden göçürmek** yeniden yazmak; **yoldaşıñkıdan g.-** arkadaşına yazmak.

GÖÇÜRİL- *ed. ç. bk.* **göçür-**; 1. taşınmak: **başga caya g.-** başka eve taşınmak; 2. göç etmek; 3. yer değiştirmek; 4. mektup gönderip yanıt almak.

GÖÇÜRİŞ- *işt. ç. bk.* **göçür-**.

GÖÇÜRİŞDİR- *sık ç. bk.* **göçür-**

GÖÇÜRT- *et. ç. bk.* **göçür-**.

GÖDEK *s.* 1. kaba, saygısız: **g. adam** kaba adam; **g. oyun** kaba şaka; **g. cogap ber-** kaba (sert bir şekilde) cevap vermek; 2. kaba, açık, belirgin; izinsiz: **g. yalñış goyber-** açık bir yanlış yapmak; **düzgün tertibi g. bozmaklık** disiplini açıkça bozma; 3. kaba, yetersiz işlenmiş.

GÖDEKLİK *a.* kabalık, sertlik: **g. bilen** kabaca, sertçe: **biz onuñ g.-ine gülşerdik** biz onun kabalığına gülüşürdük.

GÖDEKSİ *s. hel.* kaba: **g. cogap ber-** kaba cevap vermek.

GÖDENSİZ *s.* çirkin, biçimsiz: **g. bilezik** çirkin bilezik.

GÖGELE (**gö:gele**) *s.* 1. yeşil, ham; 2. *mec.* dünkü çocuk, toy.

GÖGER- (**gö:ger-**) *eyl.* 1. yetişmek, göğermek: **bu yerde zat g.-mez** burada hiç bir şey yetişmez; **endigan g.-mek** dostluk tohumları yeşermek; **pagta g.-ip başladı** pamuk yeşillenmeye başladı; 2. morarmak: **sovukdan yañа onuñ dodakları g.-ip gidipdir** soğuktan onun dudakları morarmaya başladı; 3. yeşilleşmek.

GÖGERÇİN (**gö:gerçin**) *a.* güvercin.

GÖGERİŞ- (**gö:geriş-**) *işt. ç. bk.* **göger-**.

GÖGERT- (**gö:gert-**) 1. yeşertmek, göğertmek; 2. çürük bırakmak, morartmak (vücutta); **yıkılıp dızıñı g.-mek** düşüp dizini morartmak § **gepiñi g.-** istediğini elde etmek.

GÖGÜMTİL (**gö:gümtil**) *s.* mavimsi, göğümsü.

GÖH (**gö:h**): **g.-i gel-** sevinmek, memnun olmak: **onuñ g.-i gelyär** onun sevinesi geliyor.

GÖK (**gö:k**) *s.* 1. mavi: **g. köynek/asman** mavi elbise/gök; **g. gül** mavi çiçek: **g. deñiz** mavi deniz; **g. mata** mavi kumaş; 2. yeşil: **g. meydan** yeşil tarla; **g. salmak** (ağaçlar, tarlalar için) yeşillenmek; 3. yeşil, ham (meyva için); yeşillik, sebze: **g. ekerançılıgı** sebzecilik; **g. önümler laryogı** manav; 4. gök: **g.-de yekece-de bulut yok** gökte küçük bir bulut bile yok; **g.-e göteril-** yukarıya doğru kaldırılmak; 5. bere § **g.-den al-** olmayacak bir haber uydurmak; **g. dalak bol-** (soğuktan) morarmak; **g.-den düşen yalı** gökten düşmüş gibi; **g. önüm[ler]** yeşillik, sebze; **g. önümleri sovuga urdur-** sebzeleri soğuktan dondurmak; **g. çay** yeşil çay; **g.-deki dileğiñ yerde govuşmak** gökte aradığını yerde bulmak; **diñ g.-den gel-** beklenmedik bir şeye şaşırmak; **g. dalak/daş bol-** soğuktan morarmak.

GÖKBOGMA (**gö:kbogma**) *a.* boğmaca: **g. üsgülevügi** boğmaca öksürüğü; **g. keseli** boğmaca hastalığı.

GÖKBOGMALI (**gö:kbogmalı**) *s.* boğmacalı; **gökbogmalı** boğmacalı; **gökbogmalı çaga** boğmacalı çocuk.

GÖKÇÜLİK (**gö:kçülik**) *a.* sebzecilik; **g. brigadası** sebzeciler grubu.

GÖKGABARÇIK (**gö:kga:barçık**) *a. tıp.* dolama.

GÖKLE- (**gö:kle-**) *eyl.* 1. çivitlemek, mavi hale getirmek.

GÖKLET- (**gö:klet-**) *et. ç. bk.* **gökle-**.

GÖKLÜK (**gö:klük**) *a.* 1. mavilik: **asmanıñ g.-i** gökyüzünün maviliği; 2. ham.

GÖL (**gö:l**) göl (*halının orta bezeği*); **g. sal-** göl dokumaya başlamak.

GÖLE *a.* dana, buzağı: **g. eti** dana eti; **g. bakyan/g. serdyän adam** buzağılara bakan adam.

GÖLE- (**gö:le-**) *eyl.* gömmek, toprağa vermek.

GÖLEG (**gö:leg**) *a.* cenaze, ceset.

GÖLEGÇİ (**gö:legçi**) *a.* cenazeci.

GÖLEN- (**gö:len-**) *ed. ç. bk.* **göle-**; gömülmek.

GÖLER- (**gö:ler-**) *eyl.* yatmak, uzanmak (ev hayvanları hak.).

GÖLERİŞ- (**gö:leriş-**) *işt. ç. bk.* **göler-**.

GÖM- *eyl.* 1. bir şeyi gömmek, doldurmak: **çukurı g.-** çukuru doldurmak; **hapanı g.-** çöpü gömmek **çuñ g.-** derin gömmek; **gışa käşir g.-** kışa havuç gömmek; 2. birini gömmek, defnetmek; **g.-üp bol-** gömmek § **iş bilen g.-** birine çok iş vermek; **sorag bilen g.-** soruyla doldurmak.

GÖM-GÖK *s.* gömgök, tam mavi.

GÖMDÜR- *et. ç. bk.* **göm-**.

GÖMELTEY *hel.* 1. doğrudan, açık bir şekilde: **g. cogap her-** doğrudan cevap vermek; 2. kaba, kalın: **g. barmaklar** kalın parmaklar.

GÖMELTEYLİK *a.* doğruluk, dürüstlük, samimilik, açık yüreklilik: **g. bilen** açık yüreklilikle.

GÖMÜK *s.* 1. gömük, gömülmüş; 2. *mec.* kör, dar kafalı: **ol sazda barıp yatan g.** o müzikte tam bir cahildir.

GÖMÜL- *ed.-dön. ç. bk.* **göm-**; 1. gömülmek; 2. örtülmek, örtünmek: **tozana g.-** tozla örtülmek; **yaplar g.-üpdir** arklar dolmuş; 3. saklanmak; 4. *mec.* yüklenmek.

GÖMÜŞ- *işt. ç. bk.* **göm-**.

GÖMÜŞDİR- *sık. ç. bk.* **göm-**.

GÖN (**gö:n**) *a.* deri, gön: **g. zavodı** deri fabrikası; **yumşak g.** yumuşak deri; **g. ayakgap** deri ayakkabı.

GÖNÇİ (gö:nçi) *a.* sepici, tabakçı, tabakhane işçisi.

GÖNDER- *eyl.* 1. göndermek; yöneltmek, doğrultmak: **işe g.-** işe göndermek; **hat g.-** mektup göndermek; **salam g.-** selam göndermek; 2. içmek (bir nefeste): **bir küriişge suvı g.-** bir maşrapa suyu içmek.

GÖNDERİL- *ed. ç. bk.* **gönder-**; gönderilmek; yönelmek, yollanmak, doğrulmak; düzelmek: **oba işe g.-** köye işe gönderilmek.

GÖNDERT- *et. ç. bk.* **gönder-**.

GÖNEL- *eyl.* 1. düzelmek; doğrulmak: **agaç g.-ipdir** ağaç düzelmiş; **g.-ip dur-** düzelmek, düz durmak; **bütin gövreñ bilen g.-** bütün gövdesiyle doğrulmak; 2. *mec.* gerçeği söylemek.

GÖNELDİL- *ed. ç. bk.* **gönelt-**; düzeltilmek: **yol g.-di** yol düzeltildi.

GÖNELİŞ- *eyl.* doğrulmak, düzelmek.

GÖNELTMEK *eyl.* düzeltmek, doğrultmak: **egrelen simi g.-** eğilmiş çiviyi düzeltmek; **biliñi g.-** belini doğrultmak.

GÖNEN- *eyl.* zevk almak, haz almak; bir şeyin tadını çıkarmak; **sen ondan g.-mersiñ** ondan sana bir fayda yok.

GÖNENÇ *a.* lezzet, zevk, haz: **g. ber-** zevk vermek.

GÖNENÇLİK *a.* memnuniyet; zevk: **senden maña näme g. bolsun!** senden bana ne fayda olsun!

GÖNENDİR- *et. ç. bk.* **gönen-**; memnuniyet vermek, memnun etmek: **gızıklı gürrüñ bilen g.-** ilgi çekici bir hikaye ile memnunluk vermek.

GÖNİ 1. doğru, düz, eşit: **g. yol** doğru yol; *mat.* **g. çızık** doğru çizgi; **g. burç** *mat.* dik köşe; **g. köçeler** düz/dümdüz caddeler; **caylarıñ g. hatarları** eşit sıralı evler; **g. git-** doğru gitmek; 2. doğru, gerçek; **g. cogap her-** doğru cevap vermek; **g.-ñi ayt-** gerçeği söylemek; 3. doğru, gerçek, düzgün, haklı: **g.-sini aydanda** doğrusunu söylersek: **g. çık-** haklı çıkmak § **g. saylavlar** doğrudan seçimler; **g. salgıt** doğrudan vergi.

GÖNÜBURÇLI *a. mat.* dikdörtgen: **g. üçburçluk** dik açılı üçgen.

GÖNÜBURÇLUK *a. mat.* dikdörtgen.

GÖNÜK- *eyl.* yönelmek, yollanmak, doğrulmak: **iş üstüne g.-** işin üzerine düşmek; **şähere tarap g.-** şehir tarafına yönelmek; 2. yoluna girmek, düzelmek: **iş g.-di** iş yoluna girdi, düzeldi.

GÖNÜKDİR- *eyl.* 1. göndermek, yöneltmek; **maşını köle tarap g.-** arabayı göle doğru yöneltmek; **nazarıñı g.-** bakışlarını çevirmek; 2. yöneltmek, bir şeyi koymak; **ähli tagallaları işi tamamlamaga g.-** işin bitmesi için gerekenleri yapmak; **ünsi bir zada g.-** dikkatini bir noktaya toplamak; 3. düzeltmek, düzenlemek, yoluna koymak.

GÖNÜKDİRİL- *ed. ç. bk.* **gönükdir-**; gönderilmek, yöneltilmek; 2. yönelmek, doğrulmak; toplanmış olmak; 3. yoluna girmek, düzelmek.

GÖNÜKME *a.* 1. alıştırma; **grammatika boyunca g.-ni işle-** gramer alıştırması yapmak; 2. emir: **iş barada täze g.-ler ber-** iş hakkında yeni emirler vermek.

GÖNÜLE- *eyl.* 1. doğru gitmek: **g.-p bar-** doğru gitmek; 2. *mec.* doğruyu anlatmak, gerçeği söylemek.

GÖNÜLİK *a.* 1. doğruluk, düzlük: **çızıgıñ g.-i** çizginin doğruluğu; 2. *mec.* doğruluk, açıklık, gerçeklik: **cogabıñ g.-i** cevabın doğruluğu.

GÖNÜMEL *s.* doğru, gerçek: **ol g. adamdır** o doğru bir adamdır; **g. cogap ber-** doğru cevap vermek.

GÖNÜMELLİK *a.* doğruluk, içtenlik.

GÖR (gö:r) *a.* mezar: **g.-üñe alıp git-** kendini mezara götürmek § **g.-den çıkan yalı** mezardan çıkmış gibi.

GÖR- *eyl.* 1. görmek; **onuñ gözleri indi erbet g.-yär** onun gözleri şimdi kötü görüyor; **erbet ya da yaman g.-** a. kötü görmek, b. sevmemek, kin beslemek; **yagşı g.-** a. iyi görmek, b. sevmek; **ilkinci bolup g.-** ilk görmek; **g.-män gal-** farkına varmamak; **öz g.-üñ bilen gör-** kendi gözleriyle görmek; 2. görmek, anlamak, bilincine varmak; **öz yalñışıñı g.-** kendi hatasını görmek; **bimamladıgımı özüm hem g.-yärin** haklı olmadığımı kendim de görüyorum; **men-ä şunda üytgeşik bir zat g.-emok** bunda özel bir şey göremiyorum; 3. saymak, farzetmek: **hemmäni bir meñzeş g.-** hepsini benzer farzetmek; 4. birini görmek, biriyle karşılaşmak: **ol yarım yıllap yoldaşını g.-mäydi** o arkadaşını yarım yıldır görmüyor; **bugün men onı g.-emok** bugün ben onu görmedim; **men onı bir yerde-hä g.-üpdim** ben onu bir yerde görmüştüm; **dagı-duvara onı şu yerde g.-mäyin!** onu burada daha fazla görmeyeyim; **düyşüñde g.-** uykusunda görmek, rüyasında görmek; **sizi g.-enime men şat** sizi gördüğüme memnunum; 5. *adlarla birleşik eylemler oluşturur*; **kın g.-** zorluk çekmek; **gatı g.-** gücenmek; **añsat g.-** kolay saymak; 6. *ulaç eki -ıp/-ip/-up/-üp'le berabar esas eylem anlamı kazanır*: **aydıp g.-** söylemek; **sorap g.-** sormak; **barlap g.-** inanmak; **dadıp g.-** tadına bakmak § **g.! bolyan zatları** olan şeyleri gör! **g.! nähili melgun!** gör, ne melun, gör nasıl aşağılık! **bir g.-äyeniñde** bir görüşte.

GÖRDÜR- *et. ç. bk.* **gör-**; **kesellini vraça g.-** hastayı doktora göstermek.

GÖRE (görä:) *il.* göre: **ol saña g. dayavrak** sana göre daha sağlıklı; **ol öten yılkısına g. gatı üytgäpdir** o geçen yıla göre o çok değişmiş; **resmi maglumatlara g.** resmi verilere

göre; **seniñ aytmagıña g.** senin söylediğine göre; **meniñ pikirime g.** bana göre, düşünceme göre, benim fikrime göre; **meniñ hayışıma g.** isteğime göre; **vagtıñ gıssaglı bolmagına g.** vakit darlığından dolayı, zamanın yetersizliği sonucu; **şoña görä** buna göre, bu yüzden.

GÖREÇ 1. gözbebeği: **giñelen g.** geniş, büyük gözbebekleri; 2. *mec.* görüş, bakış, göz § **gözüñ g.-i yalı sakla-** gözbebeği gibi saklamak.

GÖRELDE *s.* örnek: **g. mekdep** örnek okul; **g. al-** örnek almak; **g. bol-** örnek olmak; **o l yoldaşlarına g. bolyardı** o arkadaşlarına örnek oluyordu; **g. görkez-** örnek göstermek; **atañ g.-sine eyer-** babasını örnek almak.

GÖRELDELİ *s.* örnek: **g. okuvçı** örnek öğrenci; **ol özüni g. alıp b a r y a r** o kendini örnek gösteriyor.

GÖREŞ *a.* mücadele, savaş: **sınıı g.** sınıf savaşı; **parahatçılık/azatlık ugrundakı g.** barış/özgürlük savaşı; **birincilik almak üçin g.** birincilik mücadelesi; **g. et-** bir şeye, birine karşı savaşmak; **g. tut-** *sp.* biriyle güreşmek.

GÖREŞ- *eyl.* savaşmak, mücadele etmek, çaba göstermek: **azatlık ugrunda g.-** özgürlük için savaşmak; **planı artıgı bilen yerine yetirmek ugrunda g.-** planın gerçekleşmesi için çaba göstermek; **urşa garşı g.-** savaşa karşı mücadele etmek; **yokarı hasıl ugrunda g.-** çok ürün almak için savaşmak; **yoldaşıñ bilen g.-** arkadaşla savaşmak.

GÖREŞCEÑ *s.* savaşçı, mücadeleci: **g. halk** mücadeleci halk.

GÖREŞDİR- *et. ç. bk.* **göreş-.**

GÖREŞGEN *s.* güreşken, iyi güreşçi.

GÖREŞİCİ *s.* savaşçı: **Vatanıñ azatlıgı ugrundakı g.-ler** Vatanın özgürlük savaşçıları; **parahatçılık ugrundakı g.-ler** barış savaşçıları.

GÖRGİ *a.* acı, ızdırap: **g. yamanını görkez-** çok ızdırap çekmek; **açlık g.-si** açlık acısı **ol tüys bir g.!** onun bir ızdırabı var!; **g. görkez-** canını çıkarmak, işkence ederek öldürmek § **meniñ nä görgim!** ben ne çok şey gördüm!

GÖRGÜLİ *s.* 1. cefakâr, çilekeş, acı görmüş; 2. zavallı, biçare.

GÖRGÜLİK *a.* ızdırap, acı: **bu nä g!** bu ne ızdırap!

GÖRGÜR *s.* 1. gözü keskin, keskin gözlü: **g. gözler** keskin gözler; 2. *mec.* gözü açık: **g. adam** gözü açık adam.

GÖRGÜRLİK *a.* 1. keskin gözlülük; 2. *mec.* gözü açıklık.

GÖRİP (gö:ri:p) *s.* kıskanç: **g. bol-** kıskanç olmak; **g. adam** kıskanç adam.

GÖRİPÇİLİK (gö:ri:pçilik) *a. bk.* **göriplik.**

GÖRİPLİK (gö:ri:plik) *a.* kıskançlık: **g. bilen** kıskançlıkla; **g.-den yaña yarılaycak bolmak** kıskançlıktan çatlamak; **g. etmek** birini kıskanmak; **o l hiç kime g. etmeyär** o kimseyi kıskanmıyor; **tapıpsıñ g. etcek adamıñı!** kıskanacak adamı tam buldun!

GÖRK *a.* güzellik, görkem: **b u köynek seniñ g.-üñi gaçıryar** bu elbise sana uymuyor, bu elbise senin güzelliğini bozuyor; **g.-üne görk goş-** güzelliğine güzellik katmak.

GÖRKANA (görka:na) *s.* 1. güzel, sevimli: **g. gız** güzel kız; **g. yer** güzel yer; **bu yeri gör nähili g.!** burası bak ne kadar güzel!

GÖRKANALIK (görka:nalık) *a.* güzellik, sevimlilik.

GÖRKEZ- *eyl.* 1. göstermek, sergilemek: **kitaplarıñı/suratlarıñı g.** kitapları/fotoğrafları göstermek; **şäheri g.-** şehri göstermek; **halı dokalışını g.-** halının dokunuşunu göstermek; **kartada respublikamızıñ daglarını ve deryalarını g.-** haritada cumhuriyetimizin dağlarını ve nehirlerini göstermek; **çaganı vraça g.-** çocuğu doktora göstermek; **täze fil'm g.-** yeni film göstermek; 2. göstermek, gösterime sunmak: **täze oyun g.-** yeni oyunu gösterime sunmak; 3. göstermek, yapmak: **garşılık g.-** karşılık vermek, direniş göstermek; 4. göstermek, ileri sürmek: **deputatlıga kandidat g.-** milletvekili adayı göstermek; **yoldaşıñ kandidaturasını g.-** arkadaşını aday göstermek; 5. bir şey göstermek: **termometr on gradus sovuk g.-di** termometre on dereceyi gösterdi; 6. göstermek, ortaya koymak: **batırlık g.-** kahramanlık göstermek; **güycüñi g.-** gücünü göstermek; **özüñi govı işgär hökmünde g.-** kendini iyi işçi gibi göstermek § **men oña g.-erin!** ben ona gösteririm!; **iş g.-** gayret göstermek; **çagalar maña şu gün iş g.-diler** çocuklar bugün bana iş gösterdiler.

GÖRKEZGİÇ *a.* gösterge, kılavuz.

GÖRKEZİCİ *a.* gösterge: **yokarı g.-ler** üst göstergeler; **derece görkezici** *mat.* derece göstergesi; **medeni ösüşiñ g.-si** uygarlığın gelişmesinin derecesi; **yol g.-yol** gösteren; kılavuz, rehber.

GÖRKEZİL- *ed. ç. bk.* **görkez-**; 1. gösterilmek, gösterimde olmak: **düyn okuvçılara kino g.-di** akşam öğrencilere film gösterildi; 2. gösterilmek, işaret edilmek: **babarda g.-en faktlar dogrı tapıldı** haberde gösterilen olaylar doğru çıktı; 3. gösterilmiş olmak, gösterimek: **garşılık g.-**; 4. ortaya çıkartılmak, aydınlatılmak; 5. gösterilmek, sunulmak, beyan edilmek: **gerek bolan dokumentler g.-di** gerekli evraklar gösterildi; 6. ileri sürülmek, öne sürülmek; aday gösterilmek: **deputatlıga g.-** milletvekilliğine aday gösterilmek.

GÖRKEZİŞ *a.* 1. **görkez-**'ten ad: **täze film g.** yeni film gösterimi; 2. beyanat, işaret: **esbabıñ g.-i** gösterge cihazları.

GÖRKEZİŞ- *işt. ç. bk.* **görkez-.**
GÖRKEZİŞDİR- *sık. ç. bk.* **görkez-.**
GÖRKEZME *a.* 1. **görkez-**'ten ad; 2. gösterme, işaret etme, emir: **g. al-** emir almak; **praktiki g. ber-** pratik emirler vermek; 3.*huk* delil, kanıt § **g. çalışması** gösterme adılı.
GÖRKSÜZ *s.* çirkin: **g. yüz** çirkin yüz.
GÖRKSÜZLİK *a.* çirkinlik.
GÖRME-GÖRÜŞ *a.* ziyaret, görüş: **g.-e gel-** ziyarete gelmek.
GÖRMEDİKSİRE- *eyl.* görmezlikten gelmek: **ol bizi g.-n boldı** o, bizi görmezlikten geldi.
GÖRMEGEY *s.* güzel, sevimli, sempatik: **g. gelin** güzel gelin.
GÖRMEGEYLİK *a.* güzellik, sevimlilik.
GÖRMEKSİZ *s.* kötü, çirkin, biçimsiz: **g. cay** kötü ev.
GÖRMEKSİZLİK *a.* kötülük, çirkinlik, biçimsizlik.
GÖRNETİN (görneti:n) *bel.* açık açık, açıkça, belli, belirgin; **g. yalan sözlemek** açık açık yalan söyleme; 2. kasten, inadına: **g. gicä gal-** kasten geç kalmak.
GÖRNÜK *a.* görünüş: **onuñ daş g.-i yok** onun dış görünüşü yok/iticidir.
GÖRNÜKLİ *s.* 1. bilinen, görünen, ortada: **portfeliñi g. yerde goy-** çantayı görünür yere koymak; 2. *mec.* ünlü, seçkin, önemli: **g. alım** ünlü bilim adamı; **ılınıñ g. işgäri** ünlü bilim adamı.
GÖRNÜŞ I *a.* görünüş, dış görünüş: **cayıñ daş g.-i** binanın dış görünüşü; **onuñ g.-i dayav** onun görünüşü sağlıklı; 2. görünüş, manzara, panorama, peyzaj: **Aşgabadıñ g.-leri şekillendirilen otkrıtkalar** Aşkaabad manzaralı kartlar; **dagıñ g.-leri** dağ manzaraları.
GÖRNÜŞ II *a.* görünüş, tip, çeşit, tür: **işiñ g.-i** işin türü; **okadılışıñ görnüşleri** eğitim türü; **cemgıyetçilik gatnaşıklarınıñ täze görnüşi** toplumsal ilişkilerin yeni türü; 2. *gram.* görünüş: **işlik g.-i** eylem görünüşü.
GÖRNÜŞ III *a. tiyat.* sahne, perde: **spektaklıñ ahırkı g.-i gidyär** oyunun son perdesi oynanıyor.
GÖRNÜŞ IV *a.* ziyaret, görüşme, randevu.
GÖRÜBER- *eyl.* bakmak, görmek.
GÖRÜBİLMEZÇİLİK *a.* kıskançlık, haset: **g. et-** kıskanmak.
GÖRÜBİLMEZLİK *a. bk.* **görübilmezçilik.**
GÖRÜCİLİK *a. bk.* **görgürlik** § **önden g.** önsezi, seziş.
GÖRÜL- *ed. ç. bk.* **gör-**; görülmek § **tayyarlık g.** hazırlık yapılmak; **bayrama tayyarlık g.-** bayrama hazırlık yapılmak.
GÖRÜM *a.* örnek: **başgalar üçin g.** başkaları için örnek; 2. *bk.* **görk** § **g. gör-** adet görmek, aybaşı görmek, kirlenmek.

GÖRÜMSİZ *s.* iyi yetiştirilmemiş, görgüsüz: **g. adam** iyi yetiştirilmemiş kişi.
GÖRÜN- *eyl.* 1. görünmek: **açık g.-** iyi görünmek; **uzakdan g.-** uzaktan görünmek; **çala g.-** görünmüş olmak; **agaçlarıñ añırsında cay g.-yär** ağaçların arkasında bina görünüyor; **garañkıda hiç zat g.-meyär** karanlıkta hiç bir şey görünmüyor; 2. göstermek, görünüşe sahip olmak; **ol yaş g.-yär** o genç görünüyor; 3. görünmek, belirmek: **bulutlarıñ arasından gün g.-di** bulutların ardından güneş göründü; **gapıñ arzında nätanış bir adam g.-di** kapıda yabancı bir adam göründü; **asmanda samolyot g.-di** gökyüzünde uçak göründü; 4. olmak; **gızgın g.-** kızgın olmak; **hoş g.-** hoş görünmek, hoş olmak.
GÖRÜŞ- *işt. ç. bk.* **gör-**; 1. görüşmek; **biz onuñ bilen seyrek g.-yäris** biz onunla seyrek görüşüyoruz; **her gün g.-** her gün görüşmek; **dostlar bir yıldan soñ g.-diler** dostlar bir yıl sonra görüştüler; 2. selamlaşmak: **elleşip g.-** tokalaşmak: **tanışlarıñ bilen g.-** tanıdıklarla selamlaşmak.
GÖRÜŞDİR- *eyl.* 1. *sık. ç. bk.* **gör- I**; **arzaları g.-** dilekçeleri gözden geçirmek; **tanışları g.** tanıdıkları görmek; 2. *et. ç. bk.* **görüş-**: birisiyle görüştürmek, buluşturmak.
GÖS-GÖNİ: g. yüzüne ayt- dosdoğru yüzüne söylemek; **g. köçe** tam düz sokak; **men g. siziñ yanıñıza geldim** ben dosdoğru size geldim.
GÖTER- *eyl.* 1. birini, bir şeyi kaldırmak: **agır yük göter-** ağır yük kaldırmak; **yokarı g.-** kaldırmak; yükseltmek; **çep eliñ bilen g.-** sol eliyle kaldırmak; 2. taşımak, getirmek: **iki bölüp g.-** bir şeyi birlikte kaldırmak; 3. kaldırmak, kalkındırmak, iyileştirmek: **keypiñi g.** keyiflendirmek; 4. sabretmek, dayanmak; 5. *mec.* almak, kabul etmek: **işe g.-** işe almak; 6. almak, kapmak, tutmak; 7. *mec.* duygularını uyandırmak için tahrik etmek: **biriniñ gövnüni g.-** bir duyguyu uyandırmak § **baş g.-** baş kaldırmak, isyan etmek; **ökce g.-** sıvışmak; **tost g.-** kadeh tokuşturmak; **el g.-** dönmek, inkar etmek, el çekmek.
GÖTER-GÖTER: g. et- yukarı kaldırmak.
GÖTERGİLE- *eyl.* 1. birini, bir şeyi yukarı kaldırmak; 2. *mec.* övmek, yükseltmek, yüceltmek, ün kazandırmak: **g.-p arşa çıkar-** yüceltip göklere çıkarmak; 3. *mec.* kaybetmek.
GÖTERGİLEN- *ed. ç. bk.* **götergile-.**
GÖTERİCİ *a.* vinç, kaldırıcı.
GÖTERİL- *ed.-dön. ç. bk.* **göter-**; 1. kaldırılmak, yükseltilmek: **samolyot yokarı g.-di** uçak yukarı kaldırıldı (uçuruldu); 2. gelmek, varmak; 3. girmek, kabul edilmek, kabul edilmiş olmak: **instituta g.-** enstitüye girmek; 4. böbürlenmek, çalım satmak,

kurum satmak: **ol yaman g.-yär** o, çok kurum satıyor; 5. *mec.* şöhret, ün kazanmak § **gövnüñ g.-** sevinmek, memnun olmak; **ınsabıñ g.-** insafsız, vicdansız olmak.

GÖTERİLİŞ *a.* kaldırma, kalkış; büyüme, yükselme, ilerleme: **yokarı g.** kalkış; büyüme, gelişme; **önümçiligiñ yokarı g.-i** üretimin artışı; **ıkdısadı yokarı g.** ekonomik kalkınma.

GÖTERİMLE- *eyl.* sürüden geri kalan keçiyi koyunu getirmek.

GÖTERİN- *dön. ç. bk.* **göter-**; 1. bir şeyi almak; 2. *mec.* geçirmek, aşırmak, taşımak; dayanmak, tahammül etmek § **ol mesligi g.-ip bilmeyär** azgınlaşmak.

GÖTERİŞ-*işt. ç. bk.* **göter-**.

GÖTERİŞDİR- *sık. ç. bk.* **göter-**

GÖTERT- *et. ç. bk.* **göter-**; **yüküñ bir bölegini yoldaşma g.-** yükün bir kısmını arkadaşına taşıtmak.

GÖTİN (göti:n) *bel.* geri, geriye, arka, arkasına: **g. gayt-** geri dönmek.

GÖTİNCEKLE- (göti:ncekle-) *eyl.* geri çekilmek, gerilemek: **bir ädim g.-** bir adım geri çekilmek.

GÖTİNCEKLEŞ- (göti:ncekleş-) *işt. ç. bk.* **götincekle-**.

GÖTİNCEKLET- (göti:nceklet-) *et. ç. bk.* **götincekle-**.

GÖTİNLE- (göti:nle-) *eyl. bk.* **götincekle-**; **duşman goşunı g.-p başladı** düşman ordusu geri çekilmeye başladı.

GÖTİNLEŞ- (göti:nleş-) *işt. ç. bk.* **götinle-**.

GÖTİNLET- (göti:nlet-) *et. ç. bk.* **götinle-**.

GÖVEK *a.* keçe.

GÖVENEK *a. zool.* muymul kuşu., bir tür atmaca.

GÖVHER *a.* gevher, inci: **g. moncuklar** inci gerdanlık.

GÖVNAÇIK *s.* saf, temiz, temiz yürekli, gönlü açık: **g. adam** saf kişi; **g. çaga** saf çocuk.

GÖVNAÇIKLIK *a.* saflık, temiz yüreklilik: **g. bilen** safça, temiz yürekle.

GÖVNE- *eyl.* bir şeye razı olmak, bir şeye meyilli olmak: **ol biziñ bilen gitmäge gövnänok** o bizimle gitmek istemiyor; **ol operatsiya edilmegine g.-medi** o ameliyat olmayı istemedi.

GÖVNECAY (gövneca:y) *bel.* iyice, iyi bir şekilde: **bu iş g. yerine yetirilipdir** bu iş iyi bir şekilde yerine getirilmiş; **g. işle-** iyi bir şekilde çalışmak; **g. remont et-** bir şeyi iyice onarmak.

GÖVNEDİL- *ed. ç. bk.* **gövnet-**.

GÖVNET- *et. ç. bk.* **gövne-**; birini bir şeye meylettirmek; **zordan g.-** zorla razı etmek.

GÖVNÜÇÖKGÜN *s.* kötümser, melankolik: **g. adam** kötümser adam; **g. bol-** kötümser olmak.

GÖVNÜÇÖKGÜNLÜK *a.* kötümserlik,.

GÖVNÜHOŞ *s.* gönlü hoş, hoşnut, memnun: **g. bol-** memnun olmak.

GÖVNÜYETİCİLİK *a.* 1. takdir etme; 2. kendine aşırı güvenme.

GÖVNÜYETMEZÇİLİK *a. bk.* **gövnüyetmezlik**.

GÖVNÜYETMEZLİK *a.* iyi karşılamama; kınama; 2. saygısızlık, hor bakma, nefret: **g. bilen gara-** nefretle bakmak.

GÖVRE *a.* gövde: **atıñ g.-si** atın gövdesi; **bütin g.-ñi öñe at-** bütün gövdesiyle ileriye atılmak.

GÖVRELİ *s.* gebe, hamile, yüklü: **g. ayal** hamile kadın; **g. bol-** hamile olmak.

GÖVRELİLİK *a.* gebelik, hamilelik.

GÖVRÜM *a.* hacim, büyüklük: **kübüñ g.-i** küpün hacmi; **cisimiñ g.-i** cismin hacmi; **g. analizi** *kim.* hacim analizi.

GÖVRÜMLİ *s.* hacimli: **g. gap** hacimli kap; **g. cay** kapasiteli yer.

GÖVRÜMLİLİK *a.* hacimlilik, büyüklük.

GÖVŞÜL *s.* eskimiş, yıpranmış (*giysi için*).

GÖVŞÜLDE- eskimek, eskitmek: **onun egninde g.-n yüpek donı bardı** onun sırtında eski bir ipek gömlek vardı.

GÖVÜN *a.* gönül, kalp, ruh: **açık g.-li** açık gönüllü; **g. posı** kasvet, hüzün, iç sıkıntısı; **g. şadı** gönül sevinci § **g.-üni avla-** kalbini fethetmek; **g.-üni agırt-** incitmek, kalbini kırmak; **g.-üne deg-** incitmek, gücendirmek; **g.-üñe al-** incinmek, darılmak; **g. aç-** neşelenmek; **g.-üñ açıl-** efkar dağıtmak; **g.-üñ bitdimi?** sen memnun musun?; **g.-üme bolmasa...** gibi, sanki; **g.-üñi bölmek** düşünmek (*bir şeyi yapmak için*); **g.-üñ gal-** gücenmek, darılmak; **g.-üñe gel-** a. aklına düşmek, gönlüne gelmek, b. düşünmek; **g.-üñe getir-** şüphelenmek; **g.-üni gör-** birinin keyfine uymak; **g.-üni göter-** a. birini sevindirmek, b. birinin ruhunu yüceltmek; **g.-üne deg-** incitmek, gücendirmek; **g.-üñ et-** birine değer vermek; **g.-üñe cay bol-** içten olmak; **g.-i bar** meyli var; **g.-üni yık-** birini kırmak, incitmek; **g.-üñ sova-** birine soğuk davranmak; **g.-üñ sınmak** kalbini kırmak; **g.-üñ gal-**; **g.-ünden tur-** birine yaranmak; **gözel g.-üñ** canın istediği gibi; **kiçi g.-li bol-** alçak gönüllü olmak; **g.-i bitgin hoşnut**, memnun; **g.-i yok** a. isteksiz, gönülsüz, gönlü yok b. sevmeyen; **g.-üni al-/gör-/tap-** a. memnun etmek, b. uygun olmak; **g.-üñ galk-** coşmak; **g.-üñ gal-** incinmek, gücenmek; **g.-üñ geç-** hayal kırıklığına uğramak; **g.-üñ göteril-** sevindirilmek, memnun edilmek; **g.-üñdekini aydıp her-** gönlündekini/içindekini söyleyi vermek, ruhunu açmak; **g.-üñ yokarı tut-** böbürlenmek, övünmek; **g.-üñi böl-** fikrini değiştirmek; **g. yüvürt-** düş kurmak, hayal etmek; **g.-üñ sova-** soğumak.; **g.-üñe geñeş-** bir şeyi yapmadan önce uzun süre düşünmek; **g.üñ bit-** memnun olmak, memnun etmek.

GÖVÜNCEÑ *s.* gönüllü, bir şeyi yapmaya istekli olan: **men gitmäge g. däl** gitmek

istemiyorum, gitmeye gönüllü değilim.

GÖVÜNCEÑLİK *a.* istek. meyil, eğilim: **g. bilen** istekle, gönüllülükle; **g. bilen razı** istekle kabul etmek.

GÖVÜNLİ *s.* **ak g.** şerefli, temiz kalpli; **açık g.** açık gönüllü, yüce gönüllü; **kiçi g.** alçak gönüllü, mütevazi; **kiçi g. adam** alçak gönüllü kişi.

GÖVÜNLİ-GÖVÜNSİZ *bel.* isteksiz, isteksizce: **g. cogap ber-** isteksizce cevap vermek; **ol g. işleyer** o isteksiz çalışıyor; **naharı g. iy-** yemeği isteksiz yemek.

GÖVÜNLİK *a.* **g. ber-** teselli etmek, yüreklendirmek; **kesellä g. ber-** hastayı yüreklendirmek.

GÖVÜNSİZ *bel.* gönülsüz, isteksiz: **g. yılgır-** isteksizce gülümsemek; **teklibe g. razı bol-** öneriyi isteksizce onaylamak, öneriye gönülsüzce razı olmak.

GÖVÜNSİZLİK *a.* gönülsüzlük, isteksizlik.

GÖVÜS *a.* göğüs: **g. mäzi** göğüs kafesi; **g. süydi** göğüs sütü; **atın g.-i tutuş köpürcik bolupdır** atın göğsü tümüyle köpük olmuş; **g.-üñi ger-** göğsünü germek.

GÖYÄ (**gö:yä:**) güya, gibi, sanki: **g. onı hiç haçan görmedik yalı** onu hiç bir zaman görmemiş gibi, sanki onunla hiç karşılaşmamış gibi.

GÖYDÜK *s.* zayıf, sıska: **g. çaga** zayıf çocuk.

GÖYDÜK- *eyl.* zayıflamak, kuvvetten düşmek: **yaşlıkdan g.-ip başla-** yaşlılıktan zayıflamaya başlamak.

GÖYDÜKDİR- *et. ç. bk.* **göydük-.**

GÖYDÜKLİK *a.* zayıflık.

GÖZ 1. göz: **sag/çep g.** sağ/sol göz; **gara/gök/ulı g.** siyah/mavi /büyük göz; **g.-üñ agı** gözakı, gözün beyazı; **g.-üñ garası** gözbebeği; **g. vraçı** göz doktoru; **g.-üñ hanası** göz çukuru; **g.-üñi aç-** gözünü açmak; **g.-becert-** gözünü tedavi ettirmek; **g.- gap-** kör olmak; **g.-üñi gıp/gırp-** göz kırpmak; **g.-üñ kör bol-/gapıl-** körleşmek, kör olmak; **g.-üñi mölert-/mäzert-** gözünü süzmek/faltaşı gibi açmak; **gözüñi süz-** gözünü süzmek; **g.-üñi yum-** gözünü kapamak, gözünü yummak; **g.-üñ gamaş-** (*parlak ışıktan*) körleşmek; **onuñ g.-leri yaşdan ümezledi** onun gözleri gözyaşlarıyla buğulandı; **onuñ g.-lerinden boyur-boyur yaş döküldi** onun gözlerinden boncuk boncuk gözyaşı döküldü. 2. bakış; **g. ayla-** *a.* bir şeye dikkat etmek; b. birini gözleriyle izlemek; **g. gezdir-** a. (çevresine) bakınmak, b. (kitap vb.) gözleriyle taramak; 3. görüş: **meniñ g.-ümiñ ugrı yok** benim gözümün feri yok, benim görüşüm kötüdür; **g.-den gal-** körleşmek, görüşü azalınak; 4. delik, yuva: **iññäniñ g.-i** iğne deliği; **tagtanıñ g.-i** tahtadaki budak, budak deliği § **g. agırısı yalı** göz beyazı gibi (istenmeyen durum veya kişiyle ilgili); **g.-üñ[iz] aydıñ!** gözünüz aydın!

g.-üñ alnında gözünün önünde, burnunun dibinde: **galam g.-üñ alnında dur** kalem burnunun dibinde duruyor; **g. astına almak** *a.* dikkate almak b. birini gözlem altına almak; **g.-üni aç-** göz açtırmak; **g. açıp yuması salımda, g. açıp yumyançañ** bir anda, göz açıp kapatıncaya kadar; **g.-üni-başını ayla-** birinin başını döndürmek; **g.-e-başa düş-** göze düşmek; **g.-üñ bilen iyäycek bol-** gözünü dikmek, gözleriyle yer gibi bakmak; **g. bol-** incelemek; **g. boya-** birinin gözünü boyamak; **g. boyamak üçin** gösteriş için; **g.-üñ garañkıra-** gözü kararmak; **g.-den geçir-** gözden geçirmek; **g.-i gitti** gözleri yandı; **g.-üñ gork-** korkmak; **g. g.-i görenok** göz gözü görmüyor; **g.-üñe/g.-e görün-** *a.* görülmek, görünür olmak; b. görür gibi olmak; **g.-üñ gül-** neşelenmek, gözlerinin içi gülmek, sevinçle gözleri parlamak; **g.-üñ gıgı bilen seret-** göz ucuyla bakmak; **g. gızdır-** göz dikmek, gözü olmak; **g.-üm gıymayar** içim kıymıyor, kıyamam; **g. degir-, g.-üñ degmek** göz, nazar değmek; **g.-e dürtülip-dür** açık, görülür, göze çarpar; **g.-üñ düş-** görmek; **g.-ünden düş-** gözünden düşmek; **g.-üñ yok yalı omzap bar-** gözü yokmuş gibi gitmek, önüne ardına bakmadan gitmek; **g.- yetir-, g.-üñ yet-** bir şeyi hissetmek, bilincine varmak; **g.-e il-** görülmek; **g.-üñe il-** birinin gözüne gelmek, görülmüş olmak; **g.-den yitir-** gözden kaybetmek; **g.-den yit-** gözden kaybolmak; **g.-üñe kaklış-** gözden kaybolmak; **g.-üñe ilmek; g.-üñ kes-;** bir şeyi anlamak; **g.-üñ köküni gır-** bir şey üzerinde uzun zaman çalışmak, gözünü yormak; **g.-ümden ot çıkdı** gözümden kıvılcımlar çıktı; **g. öñüne getir-** göz önüne getirmek, hayallemek; **g. öñünde tut-** dikkate almak, göz önünde bulundurmak; **g.-üm suv içenok** hoşuma gitmiyor, bana uygun değil; **g.-üñi tegele-** (*şaşkınlıktan*) gözleri açılmak; **g.-ümiñ üstünde yeriñ bar!** başımın üstünde yerin var! **g. çakı bilen** yaklaşık; **g.-üñe çüy kakılan yalı bol-** uykusuzluktan gözleri batmak, yeterli uyumamak, geceyi uykusuz geçirmek; **g.-üñ çıksın!** bunun azı sana yeter; **g. et- ?: g. yum-** göz yummak; **g.-e yakımlı** göze hoş, tatlı bir bakış; **görene g. bol-** rezil olmak; **men onuñ g.-üne görkezerin!** ben ona dünyanın kaç bucak olduğunu gösteririm.

GÖZ-GÖRTELE *a.* açık, belirgin: **g. yalan sözle-** açıkça yalan söylemek; **g. yalan zat** açık, anlaşılır yalan.

GÖZ-GULAK: g. bol- göz kulak olmak; **çagalara/goşlara g. bolup durgun!** çocuklara/ eşyalara gözkulak ol!

GÖZBAGÇI (**gözba:gçı**) *a.* gözbağcı, hipnozcu.

GÖZBAGÇILIK (gözba:gçılık) *a.* gözbağcılık, hipnozculuk.
GÖZBAŞ *a.* 1. kaynak, pınar: **g. suvı** kaynak suyu; **g.-dan suv iç-** kaynağın suyundan içmek; 2. *mec.* kaynak, başlangıç; **kitap - bilimleriñ g.-ıdır** kitap bilimlerin kaynağıdır.
GÖZBOYAGÇILIK *a.* göz boyamacılık: **g. et-** göz boyamacılıkla uğraşmak.
GÖZBOYAGLIK *bk.* **gözboyagçılık.**
GÖZÇIKGINÇ *s.* utanmaz, arsız, küstah, gözü sağda solda olan; **g. hereket** utanmazca davranış.
GÖZDAÑDI *a.* körebe: **g. oyna-** körebe oynamak.
GÖZE- *eyl.* bağlamak: **çuvalları g.-** çuvalları bağlamak.
GÖZEDÜRTME: g. garañkı zifiri karanlık.
GÖZEG *a.* bakma, gözetme: **g. sal-** birine. bir şeye bakmak, izlemek.
GÖZEGÇİ *a.* gözleyici, gardiyan, müfettiş: **demir yol g.-si** istasyon müfettişi.
GÖZEGÇİLİK *a.* izleme, bakma, gözetmenlik: **g. et-** gözlemek; **tertibe g. et-** düzeni gözlemek.
GÖZEGSİZ *s.* bakımsız: **çaganı g.-siz galdır-** çocuğu bakımsız bırakmak.
GÖZEL *s.* güzel, hoş, büyüleyici: **g. gız** güzel kız.
GÖZEL- *ed. ç. bk.* **göze-**; bağlanmak: **g.-en çuvallar** bağlanmış çuvallar.
GÖZELEK: gara g. kara gözlü: **gara g. gız** kara gözlü kız.
GÖZELLEN- *eyl. bk.* **gözelleş-.**
GÖZELLENDİR- *et. ç. bk.* **gözellen-.**
GÖZELLEŞ- *eyl.* güzelleşmek: **biziñ şäherimiz gün-günden g.-yär** şehrimiz günden güne güzelleşiyor.
GÖZELLİK *a.* güzellik, zerafet; **tebigatıñ g.-i** doğanın güzelliği.
GÖZENEK *a.* kafes: **demir g.** demir kafes; **äpişgäniñ g.-i** penceredeki kafes.
GÖZEŞ- *iş. ç. bk.* **göze-.**
GÖZEŞDİR- *sık. ç. bk.* **göze-.**
GÖZET- *et. ç. bk.* **göze-.**
GÖZETLE- *eyl.* gözetlemek, bakmak: **signalı g.-** işareti gözlemek.
GÖZGINI (gözgı:nı) *s.* acınası, zavallı: **onuñ görnüşi g.-ıdı** o acınası bir görünüşe sahip.
GÖZGINIÇILIK (gözgı:nıçılık) *bk.* **gözgınılık.**
GÖZGINILIK (gözgı:nılık) *a.* zavallılık: **ol g. yagdayında** o çok kötü durumda.
GÖZGULBAN (gözgulba:n) *s.* çamurlu, pis, kirli: **onuñ üstibaşı g.-dı** onun üstü başı çamurluydu; **g. et-** a. kirletmek, b. *mec.* rezil etmek; **g. bol-** a. kirlenmek, b. *mec.* rezil olmak.
GÖZLE- *eyl.* 1. aramak, araştırmak: **oglanları g.-** çocukları aramak; **ähli yeri g.-p çık-** her yeri aramak; **cübüleriñi g.-** ceplerini aramak; **gerek kitabıñ g.-** gerekli kitapları aramak; 2. bir şeyi aramak; **çıkalga g.-** çıkış aramak; **daş-töveregiñi g.-** çevresine bakınmak; **şer g.-** kavga çıkarmak; 3. bakmak.

GÖZLEG *a.* 1. arama, arama tarama: **g. topary** arama grubu; 2. araştırma: **g. işleri** araştırma çalışmaları; **g. geçir-** araştırma yapmak; 3. *mec.* istek, arzu: **onuñ g.-i hut şonuñ yalı gızdı** onun arzusu tam böyle bir kızdı.
GÖZLEGÇİ *a.* 1. arayıcı, arayan, araştırıcı; 2. kaşif, keşifle uğraşan.
GÖZLEN- *eyl.* 1. *ed. ç. bk.* **gözle-**; gözlenmek, aranmak: **g.-ip yörlen adam** aranan adam; **g.-ip tapıl-** aranıp bulunmak; 2. *dön. ç. bk.* **gözle-**; aramak (kendisi için): **kömelek g.-** mantar aramak., toplamak.
GÖZLEŞ- *iş. ç. bk.* **gözle-**; **g.-mäge adam yiber-** birinin isteği üzerine yardım göndermek; 2. biribirine bakmak, bakışlarıyla birbirini okşamak: **ogrın-ogrın g.-** gizli gizli bakmak.
GÖZLEŞDİR- *sık ç. bk.* **gözle-**; **gerek kitaplarını g.-** gerekli kitapları araştırmak.
GÖZLET- *et. ç. bk.* **gözle-.**
GÖZLİ *s.* 1. gözlü: **bir g.** tek gözlü; **ulı g.** büyük gözlü; 2. gözleri iyi gören: **yiti g.** a. gözü keskin; b. *mec.* anlayışlı, zihni açık; 3. delikli, gözenekli: **uşak g. tor** küçük delikli ağ; **g. agaç** delikli ağaç § **g. kör** dar görüşlü kişi.
GÖZSÜZ *s.* 1. gözsüz; 2. deliksiz: **g. tagta** deliksiz tahta.
GÖZÜGARA *s.* birşey bekler gibi olan: **g. bol-** bir şey beklemek.
GÖZÜK- *eyl.* alışmak, öğrenmek.
GÖZÜKDİR- *et. ç. bk.* **gözük-**; alıştırmak, öğretmek: **tazını ava g.-** tazıyı ava alıştırmak.
GÖZYAŞ (gözya:ş) *a.* gözyaşı; **g. et-** gözyaşı dökmek, ağlamak; **indiden soñ g.-ıñ peydası yok** şimdiden sonra gözyaşlarının faydası yok.
GÖZYETİM *a.* 1. ufuk, gözün yettiği yer: **g.-den añırda** ufkun gerisinde; **g.-de teplohod göründi** ufukta gemi göründü. 2. *mec.* ufuk; **g.-iñi giñelt-** ufkunu genişletmek.
GÖZYETMEZ *s.* uçsuz bucaksız, gözün yetmeyeceği kadar: **g. sähra uçsuz** bucaksız sahra, alan.
GRADUS *a.* derece: **kırk bäş g.-lı burç** 45 dereceli açı; **daşarı on g. sovuk** dışarısı -10 derece; **suvuñ temperaturası plyus yigrimi üç g.** suyun ısısı +23 derece.
GRADUSNİK *a.* termometre.
GRAFA *a.* sütun, paragraf.
GRAFALA- *eyl.* bir şeyi cetvelle çizmek: **kagızı g.-** kağıdı cetvelle çizmek.
GRAFİK *a.* grafik, çizelge: **g. boyunça işle-** grafik üzerinde çalışmak.
GRAFİKA *a.* çizim, grafik, şekil, görünüş; şekil/resim yazısı: **arap diliniñ g.-sı** Arap yazısının görünüşü.
GRAFİN *a.* sürahi: **suvlı g.** su sürahisi.
GRAHAT *a.* bomba: **tanka garşı g.** tank bombası.
GRAJDAN *a.* 1. vatandaş, yurttaş: **Sovet Soyuzınıñ g.-ı**

Sovyetler Birliği vatandaşı; **g.-larıñ hukukları ve borçları** vatandaşların hakları ve sorumlulukları; **g.-lar, ümsümligi bercay ediñ!** vatandaşlar, sessizliği, sükuneti koruyun!; 2. halk, nüfus: **g. ilatı** halk nüfusu; 3. sivil: **g. hova flotı** sivil hava filosu.

GRAJDANLIK *a.* vatandaşlık, yurttaşlık: **g. borcı** vatandaşlık borcu; **g. hukugı** vatandaşlık hakları § **g. urşı** iç savaş.

GRAM *a. gram*: **iki yüz g. yag satın al-** iki yüz gram yağ satın almak.

GRAMMATİK *a.* dilbilgisi, gramer: **g. kadalar** dilbilgisi/gramer kuralları; **diliii g. gurluşı** dilin gramer yapısı.

GRAMMATİKA *a.* dilbilgisi, gramer: **rus diliniñ g.-sını övren-** Rusçanın gramerini öğrenmek.

GRANKA *a.* düzeltme provası; **granka okamak** prova okumak.

GREK *a.* Yunan: **g. ayalı/gızı** Yunan kadını/ kızı; **g. dili** Yunanca.

GRELKA *a.* tandır.

GRİM *a.* makyaj; **g. renkleri** makyaj boyaları; **g. çal-** makyaj yapmak.

GRİMÇİ *a.* makyajcı: **g. hudojnik** makyaj ustası, makyajcı.

GRİMLE- *eyl.* boyamak; **biri-biriñi g.-** birbirini boyamak.

GRİMLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **grimle-**; makyaj yapmak.

GRİMLEŞ- *işt. ç. bk.* **grimle-**.

GRİMLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **grimle-**.

GRİMLET- *et. ç. bk.* **grimle-**; **yüzüñi g.-** yüzünü boyatmak.

GRİP *a.* grip: **g. bol-** grip olmak.

GRUPPA *a.* grup: **rus dilini övrenyänler g.-sı** Rusça öğrenenler grubu; **profsoyuz g.-sı** sendika grubu.

GRUZİN *a.* Gürcü; **g. ayalı/gızı** Gürcü kadını/kızı; **g. dili** Gürcüce.

GRUZOVİK *a.* kamyon, yük taşıtı: **goşları g. bilen çek-** eşyaları kamyonla taşımak.

GUBAR (guba:r) *a.* 1. sis, duman; 2. örtü, perde.

GUBARLA- (guba:rla-) *eyl.* 1. sisle örtülmek: **dagları ñ başı g.-yar** dağların başı sisleniyor; 2. bulanmak, buğulanmak: **gözüm g.-dı** gözüm buğulandı.

GUBARLAN- (guba:rlan-) *dön. ç. bk.* **gubarla-**; 1. sislenmek: **asmanıñ yüzi g.-dı** gökyüzü sislendi; 2. bulanmak.

GUBARLAŞ- (guba:rlaş-) *işt. ç. bk.* **gubarla-**.

GUBARLAT- (guba:rlat-) *et. ç. bk.* **gubarla-**.

GUBARLI (guba:rlı) *s.* sisli.

GUBUR *a.* mezar: **Näbelli esgeriñ gubrı** Meçhul Asker anıtı.

GUCAK *a.* 1. kucak: **g. açıp garşıla-** kucaklamak, bağrına basmak; **g.-ıña gıs-** kucaklamak; **g.-ıña dol-** birinin kucağına atılmak; 2. kucak; **bir g. odun** bir kucak odun; **bir g. ot yıg-** bir kucak ot biçmek.

GUCAKLA- *eyl.* 1. kucaklamak: **dostuñı / çagaları / eceñi g.-** arkadaşlarını / çocuklarını / anasını kucaklamak; 2. bir şeyi elleriyle sarmak, tutmak; **dızıñı g.-p otur-** dizlerini elleriyle tutarak oturmak.

GUCAKLAN- *ed. ç. bk.* **gucakla-**.

GUCAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **gucakla-**; **duşuşıkda g.-** karşılaşınca kucaklaşmak.

GUCAKLAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gucakla-**.

GUCAKLAT- *et. ç. bk.* **gucakla-**; **biliñden g.-** belinden sarmak.

GUCUR *a.* güç, enerji; **g. bilen enerjik**; **g. görkez-** güç göstermek.

GUCURLAN- *eyl.* 1. sağlamlaşmak, kuvvetlenmek, gücü artmak; 2. enerjik olmak, güç kazanmak (örn. kavgada).

GUCURLI *s.* güçlü: **g. gollar** güçlü kollar.

GUCURLILIK *a.* güçlülük.

GUCURSIZ *s.* zayıf, güçsüz: **g. garrı** güçsüz ihtiyar.

GUDA *a.* dünür: **g. bol-** dünür bolmak.

GUDAÇILIK *a.* dünürcülük: **g.-a bar-** dünürcülüğe gitmek.

GUDRAT *a.* 1. *din.* mucize, kudret: **bu nä gudrat ?** bu ne mucize?; **g. görkez-** mucize göstermek; 2. kudret, güç.

GUDUK *a.* (eski dil) kuyu: **g. suvı** kuyu suyu.

GUDURA- (gu:dura-) *eyl.* yaramazlık yapmak, kudurmak.

GUDURAŞ- (gu:duraş-) *işt. ç. bk.* **gudura-**.

GUDURAT- (gu:durat-) *et. ç. bk.* **gudura-**.

GUDUZ 1. kuduz: **g. it** kuduz köpek; 2. *mec.* yaramaz, utanmaz: **g. çaga** yaramaz çocuk; **g. açınalı** *a.* kudurmak b. *mec.* azmak, yaramazlık yapmak.

GUDUZLA- *eyl.* 1. kudurmak, kuduz hastalığına yakalanmak (*hayvanlar için*) 2. *mec.* azmak, kudurmak.

GUDUZLAŞ- *eyl.* kudurmak, küplere binmek.

GUDUZLAT- *et. ç. bk.* **guduzla-**

GUDUZLIK *a.* 1. kudurganlık; 2. *mec.* azgınlık, yaramazlık.

GUGAR- (gu:gar-) *eyl.* boşalmak, tenhalaşmak: **cayıñ içi g.-ıp yatır** evin içi boşalmış.

GUGULDA- (gu:gulda-) *eyl. bk.* **gugur-**.

GUGULDAT- (gu:guldat-) *eyl. bk.* **gugulda-**.

GUGULDI (gu:guldı) *a.* düdük, siren: **otlınıñ g.-sı.**

GUGUR- (gu:gur-) *eyl.* uğuldamak, vızıldamak: **g.-ıp dur-** uğuldamak.

GUGURIŞ- (gu:guriş-) *işt. ç. bk.* gugur-.

GUGURT- (gu:gurt-) *et. ç. bk.* **gugur-**.

GULAÇ *a.* kulaç.

GULAÇLA- *eyl.* kulaçla ölçmek § **g.-p yüz-** kulaç atarak yüzmek.

GULAÇLAN- *ed. s. bk.* **gulaçla-**.

GULAÇLAT- *et. ç. bk.* **gulaçla-**

GULAK *a.* kulak: **uly g.** büyük kulak; **sag/çep g.** sağ/sol kulak; **g. perdesi** *anat.* kulak zarı; **bir g.-yñ eşitmezlik** bir kulağı duymamak, bir kulağı sağır olmak; **g.-yñ gapıl-** sağır olmak; **g.-yñ şañla-** kulakları çınlamak; **g.-yny yapır-** (*hayvanlar için*) kulaklarını dikmek; **ol bir g., bir göz bolup diñleyärdi** o bütün dikkatiyle dinliyordu; **onuñ g.-y cam/mis yalı** onun kulağı hassastır; **meniñ gulagym sizde** kulağım sizde, sizi duyuyorum; **g.-yna çavuş çakmak** kulağa söylemek; 2. kulp: **gazanıñ g.-y** tencere kulpu; 3. *müz.* anahtar: **dutarıñ g.-y** dutar anahtarı; 4. (*silahta*) horoz § **g.-yna guy-** birine akıl öğretmek, kulağına koymak; **g. as-** kulak asmak, kulak vermek, dinlemek; **radio g. as-** radyo dinlemek; 6. birini dinlemek: **g.-yñ duşundan geçir-** kulağının yanından geçmek; **g.-a deg-** duymak; **g.-a yetir-** bildirmek, haber vermek; **g.-a il-** bir şeyi dinlemek; **g. sal-** kulak vermek **g. etini gaza-** başının etini yemek; **g. etini gurat-** bıkmak, usanmak; kulaklarını çınlatmak; **g.-a yak-** beğenmek, hoşuna gitmek; **g.-yny gap-** sağır etmek; **g.-yñ gapıl-** sağır olmak; **bir g.-yndan girip, ikinci g.-yndan çykdı** bir kulağından girip ötekinden çıktı.

GULAKÇIN *a.* kulaklıklı şapka: **bagana g.** kuzu postundan kulaklıklı şapka.

GULAKHALKA *a.* küpe.

GULAKLI *s.* 1. kulaklı: **uzın g.** uzun kulaklı; 2. kulplu: **dört g. gazan** dört kulplu kazan; 3. gözü açık olan, uyanık, kulağı delik.

GULAKSIZ *s.* kulaksız.

GULAKTOZI *a.* kulaktozu, kulağın arkasındaki çıkıntı.

GULAKYÜP *a.* ip urgan.

GULAN *a.* yaban eşeği; *esk.* kulan.

GULANLA- *eyl.* (yaban eşeği için) yavrulamak, doğurmak (yaban eşeği için).

GULATI *a. zool.* tepeli doğan.

GULLUK *a.* görev, hizmet, kulluk: **garavul g.-y** karakol görevi; **harbı g.** askerî görev; **hovpsuzlık g.-y** savunma görevi; **g. vezipesi** görev durumu; **goşunda g. et-** orduda görev almak.

GULLUKÇI *a.* görevli: **sovet edaralarynyñ g.-lary** sovyet kurumlarının görevlileri; **harbı g.** askerî görevli.

GULP I *a.* kilit, anahtar: **asma g.** asma kilit; **g.-uñ deşigi** anahtar deliği; **gapa g. ur-** kapıyı kilitlemek § **g. astında sakla-** kilit altında tutmak.

GULP II *a.* kulp, tutacak, sap, kabza; **çäynegiñ g.-y** çaydanlık kulpu; **bedräniñ g.-y** kovanın kulpu.

GULPLA- *eyl.* kilitlemek: **gapını g.-** kapıyı kilitlemek; **otagı g.-** odayı kilitlemek.

GULPLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **gulpla-**; kilitlenmek: **dükan g.-ypdır** dükkan kilitlenmiş.

GULPLAŞ- *işt. ç. bk.* **gulpla-**.

GULPLAT- *et. ç. bk.* **gulpla-**

GULPLI *s.* kilitli.

GULTUM *a.* yudum: **bir g. suv** bir yudum su.

GULTUN- *eyl.* sıkıntı içinde beklemek, sabırsızlıkla beklemek: **ol sen gelersiñ diyip g.-yp oturandır** o, sen gelirsin diye sabırsızlıkla bekliyor.

GULTUNDIR- *et. ç.* **gultun-**.

GULTUNIŞ- *işt. ç. bk.* **gultun-**.

GUM *a.* 1. toprak, kum: **g.-dan edilen gaçı** toprak set; **çukuru g. bile göm-** çukuru toprakla doldurmak; 2. toz: **seniñ üst-başıñ g. bolupdır** senin üstün başın toz olmuş; **g. bas-** tozla örtülmek; 3. kumsal: **g.-da yaşa-** kumsalda yaşamak.

GUM-GUKLUK (**gum-gu:kluk**) *a.* in cin: **töverek g.-dy** çevrede in cin yoktu; **öyüñ içi g.** odada kimse yok.

GUMAK *s.* kumlu: **g. yer** kumlu yer.

GUMANİSTİK *s.* insancıl, humanist: **g. ideyalar** humanist fikirler.

GUMANİTAR *s.* toplumsal, sosyal: **g. ylymlar** toplumsal/sosyal bilimler.

GUMANİZM *a.* insancılık, humanizm.

GUMIK *a.* Kumuk: **g. ayalı/gızı** Kumuk kızı/kadını; **g. dili** Kumukça.

GUMLA- *eyl.* çapalamak; toprağı kabartmak: **pomidorlarıñ düyplerini g.-** domateslerin dibini çapalamak.

GUMLAN- *ed. ç. bk.* **gumla-**; **pomidorlarıñ düypleri g.-dy** domateslerin dipleri çapalandı.

GUMLAŞ- *işt. ç. bk.* **gumla-**.

GUMLAŞDIR- *sık. s. bk.* **gumla-**.

GUMLAT- *eyl. ç. bk.* **gumla-**.

GUMLUK *s.* kumlu: **g. çöl** kumlu bozkır.

GUMRI *a.* kumru.

GUMSALT *s.* kumla karışık kil, karışık kum.

GUMURSGA *a.* 1. karınca: 2. *mec.* çok, pek çok.

GUNÇA *a.* gonca: **gül gunçası** çiçek goncası; **açılan g.-lar** açılan goncalar.

GUNÇALA- *eyl.* (bitkilerde) gonca vermek: **bägüller g.-dy** güller gonca verdi.

GUNDA- *eyl.* kundaklamak: **çaganı g.-** çocuğu kundaklamak.

GUNDAG *a.* kundak: **g.-a dola-** kundağa sarmak; **men ony g.-daka görşüm** ben onu kundaktayken gördüm.

GUNDAGLA- *eyl. bk.* **gunda-**.

GUNDAGLAN- *ed. ç. bk.* **gundagla-**.

GUNDAGLAŞ- *işt. ç. bk.* **gundakla-**.

GUNDAGLAT- *et. ç. bk.* **gundagla-**.

GUNDAGLI *s.* kundaklı: **g. çaga** kundaklı çocuk; **çaganı g. yatır-** çocuğu kundaklı yatırmak.

GUNDAL- *ed. ç. bk.* **gunda-**.

GUNDAŞ-*işt. ç. bk.* **gunda-**.

GUNDAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gunda-**.

GUNDAT- *et. ç. bk.* **gunda-**.

GUNDUZ *a. zool.* kunduz § **g. yalı** kunduz gibi.

GUNUŞ- (**gu:nuş-**) *eyl.* gayret etmek, bir şeyi büyük gayretle yapmak.

GUPBA *a.* genç kızların başlığına işlenmiş saçaklı kubbe şeklindeki süs.

GUR- *eyl.* 1. yapmak, kurmak, inşa etmek: **köpri g.-** köprü yapmak; **keselhanalar/zavodlar g.-** hastahaneler/fabrikalar kurmak; 2. düzenlemek, kurmak: **toy g.-** düğün yapmak; **täze durmuş g.-** yeni bir yaşam kurmak; **kolboz g.-** kolhoz kurmak; 3. kurmak, yapmak: **gapan g.-** a. kapan kurmak, b. tuzak kurmak; **sagadı ir bäşe g.-** saati sabahın beşine kurmak.

GURA- (gu:ra-) *eyl.* 1. kurumak: **geyimler g.-yar** çamaşırlar kuruyor; **reñk gurapdır** boya kurumuş; 2. solmak, kurumak: **güller g.-yar** çiçekler (*sıcaktan*) kuruyor; **agaç g.-pdır** ağaç kurumuş; 3. *mec.* kurumak (insan hak.) § **yüzüñ g.-sın/gursun!** yüzün bozulsun!

GURA- I *eyl.* 1. kurmak: **täze sport cemgıyetini g.-** yeni spor derneği kurmak; 2. organize etmek, hazırlamak, düzenlemek: **komsomol komiteti partiya veteranları bilen düşüşik g.-dı** komsomol komitesi parti emeklileriyle bir gece düzenledi; **agşam g.-** gece düzenlemek; **yaş hudojnikleriñ sergisini g.-** genç ressamlar sergisi düzenlemek; **sotsialistik yarış g.-** sosyalist rekabeti organize etmek; 3. oluşturmak, açmak: **dava g.-** skandal yaratmak.

GURA- II *eyl.* birleştirmek; düzenlemek; kombine etmek.

GURAGIRI (gu:ra:gırı) *a.* romatizma: **yiti g.** aşırı romatizma.

GURAGIRILI (gu:ra:gırılı) *s.* romatizmalı, romatizmadan ağrı çeken: **g. adam** romatizmalı kişi; **g.-lar üçin kurort** romatizmalı hastalar için kaplıca.

GURAK *a.* kurak, kuru: **g. yıl** kurak yıl; **g. klimat** kurak iklim; **g. çöl** kurak bozkır § **g. iymek** bir şeyi susuz yemek.

GURAKÇILIK *a. bk.* **guraklık.**

GURAKLAŞ- *eyl.* kuraklaşmak, kurumak: **yıldan yıla hova barha g.-yar** hava yıldan yıla biraz daha kuraklaşıyor.

GURAKLIK *a.* kuraklık, kuruluk: **hovanıñ g.-ı** havanın kuruluğu; **g. yılı** kuraklık yılı; **g.-a garşı göreş** kuraklığa karşı savaş; **g.-a çıdamlı ösümlikler** kuraklığa dayanıklı bitkiler.

GURAKSI *s.* kuru, kurak: **g. toprak** kuru toprak.

GURAKSIRA- *eyl.* kurumak: **agaç g.-pdır** ağaç kurumuş.

GURAL *a.* araç, alet, silah, aygıt: **zähmet g.-ları** iş aletleri; **ölçer g.-ları** ölçüm aletleri; **saz g.-ları** müzik aletleri; **hirurgiya g.-ları** cerrahlık aletleri; **yazuv g.-ı** yazı aleti; **çekiç, bıçgı, rende agaç ussasınıñ g.-larıdır** çekiç, testere, rendedir marangozun aletleri; 2. aracı, vasıta.

GURAL- *ed. s. bk.* **gura- I**; 1. kurulmak: **mekdepde dürli krujoklar g.-dı** okulda çeşitli gruplar kuruldu; 2. düzene girmek, düzenlenmek, yoluna girmek.

GURALLAN- *eyl.* kendisi için gerekli olan aletleri sağlamak.

GURAMAÇI *a.* düzenleyici, organizatör: **govı g.** iyi organizatör; **ekskursiyanıñ g.-sı** gezi düzenleyicisi.

GURAMAÇILIK *a.* düzenleme, organizasyon: **g. komiteti** düzenleme komitesi; **g. ukıbı** düzenleme özellikleri; **g. çäreleri** organizasyon önlemleri.

GURAMAÇILIKLI *s.* düzenli: **g. göreş** düzenli mücadele; **g. yöriş** düzenli yürüyüş; **g. hereket et-** belli bir düzen içinde hareket etmek.

GURAN- (gu:ran-) *dön. s. bk.* **gura-.**

GURAŞ- (gu:raş-) *eyl.* başlamak, yüz tutmak, girişmek; biraz kurutmak.

GURAŞDIR- I *sık ç. bk.* **gura- I.**

GURAŞDIR- II *sık. ç. bk.* **gura- II.**

GURAT *s.* 1. sağlam, bütün, iyi: **maşın g. işläp dur** araba iyi çalışıyor: **maşınıñ nähili, g.-mı?** arabanız nasıl, iyi mi?; 2. besili, semiz: **g. goyun** besili koyun; 3. varlıklı, müreffeh, zengin: **g. hocalık** zengin ekonomi; **g. yaşa-** rahat yaşamak; **g. bol-** a. iyi olmak; b. besili olmak; c. varlıklı olmak.

GURAT- (gu:rat-) *et. ç.* 1. kurutmak; **eşikleri g.** -giysileri kurutmak; **suharı g.-** peksimet kurutmak; **batgalıgı g.-** bataklığı kurutmak; 2. solmak, kurumak: **şu agacı g.-an sen** bu ağacı kurutan sensin; **gulak etini g.-** (gevezelikten, dedikodudan) canı sıkılmak.

GURATDIR- (gu:ratdır-) *et. ç. bk.* **gurat-.**

GURATLIK 1. sağlamlılık; özenlilik; **sagadıñ g.-ı** saatin sağlamlığı; **mehanizmleriñ g.-ı** makinaların sağlamlığı; 2. besililik, semizlik: **mallarıñ g.-ı** hayvanların besililiği.

GURAV *s.* sağlam, sağlıklı, sıhhatli: **g. çaga** sağlıklı çocuk; **g.-mıñ?** nasılsın?.

GURAVLAŞ- *eyl.* iyileşmek, düzelmek (sağlık hak.): **indi birneme g.-dım** şimdi biraz iyileştim; **g.-ıp başla-** iyileşmeye başlamak.

GURAVLIK *a.* sağlık, sıhhat: **g.-ıñ nähili?** sağlığın nasıl?.

GURAVSIZLIK *a.* rahatsızlık, sağlıksızlık: **seniñ g.-ıñı eşitdim** senin rahatsızlığını işittim.

GURBAGA (gurba:ga) *a.* kurbağa.

GURBAN (gurba:n) *a.* kurban: **g. hol-** kurban olmak; **g. bayramı** kurban bayramı **g. etmek** kurban etmek.

GURBAT *a.* güç, kuvvet: **onuñ g.-ı yetmez/çatmaz** onun gücü yetmez.

GURBATLAN- *eyl.* güçlenmek.

GURBATLI *s.* güçlü, kuvvetli: **g. adam** güçlü insan; **g. gollar** güçlü kollar.

GURBATSIZ *s.* güçsüz, kuvvetsiz.

GURBATSIZLIK *a.* güçsüzlük, kuvvetsizlik: **bedeniñ g.-ı** vücudun güçsüzlüğü.

GURCAK *a.* kukla: **g. teatrı** kukla tiyatrosu; **gızcagazlar g. oynayarlar** kızlar kukla oynuyorlar.

GURÇUK *a.* kurt: **kebelek g.-ı** tırtıl; **yüpek g.-ı** ipek kurdu; **g. tohumı** ipek böceği tohumu; **g. tut-/idet-** ipek böceği kurtlarını çoğaltmak.

GURÇUKLA- *eyl. bk.* **gurtla-**.

GURDA- (**gu:rda-**) *eyl.* (yarayı) kurttan temizlemek.

GURDAŞ- (**gu:rdaş-**) *işt. ç. bk.* **gurda-**.

GURDAT- (**gu:rdat-**) *et. ç. bk.* **gurda-**.

GURDUR- *et. ç. bk.* **gur-**.

GURGUN *s.* 1. *bk.* **gurav**; **dostum g.-mısıñ** dostum iyi misin?; 2. *bk.* **gurat** 3; **g. kolboz** zengin kolhoz.

GURGUNLAŞ- *eyl.* 1. iyileşmek, sağlığı düzelmek: **g.-ıp başla-** iyileşmeye başlamak; 2. varlıklı olmak.

GURGUNLIK *a.* sağlık, sıhhat, esenlik: **hemıneler g.-mı?** herkesin sağlığı yerinde mi?; 2. refah.

GURI (**gu:rı**) **I** *s.* kuru: **g. ot** kuru ot; **g. odun** kuru odun; **g. polotentse** kuru havlu; **g. yel** kuru yel, ayaz.

GURI (**gu:rı**) **II** *s.* boş, nafile, beyhude: **g. gürrüñ** boş söz; **g. hıyal** boş hayal.

GURLA- *eyl.* 1. vak vak etmek, bağırmak: **gurbaga g.-yar** kurbağa bağırıyor; 2. mırıldamak, guruldamak.

GURLUŞ *a.* 1. yapı: **cemgıyetçilik g.-ı** toplumsal yapı; **sotsialistik g.** sosyalist yapı; 2. yapı; **radiopriyomnigiñ g.-ı** radyo alıcısının/radyonun yapısı. 3. yapı, kuruluş: **yeriñ g.-ı** yeryüzünün yapısı; **atomıñ g.-ı** atomun yapısı; 4. *gram.* yapı: **türkmen diliniñ grammatik gurluşı** Türkmencenin gramer yapısı.

GURLUŞIK *a.* 1. yapı, inşaat: **bentler ve elektrostantsiyalar g.-ı** baraj ve elektrik santralleri inşaatı; **yaşayış cay g.-ı** bina inşaatı, ev (yapı) inşaatı; **g. materialleri** yapı, inşaat malzemeleri; **g. meydançası** inşaat alanı; **g.-ıñ täze metodları** yeni inşaat teknikleri; **g.-da işle-** inşaatta çalışmak; **agaçdan bina edilen gurluşık** ağaç yapı, ağaçtan yapılmış/ahşap yapı.

GURLUŞIKÇI *a.* inşaatçı: **gurluşıkçılar brigadası** inşaatçılar ekibi; **injener-g.** inşaat mühendisi.

GURNA- *eyl.* 1. toplamak, derlemek: **motorı g.-** motoru toplamak. 2. (dikişte) tamamlamak: **yorgan g.-** (çeşitli parça kumaşlardan) yorgan dikmek.

GURNAL- *ed. s. bk.* **gurna-**; 1. toplanmak, derlenmek; 2. tamamlanmış olmak (dikiş için).

GURNAŞ- *işt. ç. bk.* **gurna-**

GURNAŞDIR- *sık. ç. bk.* **gurna-**

GURNAT- *et. ç. bk.* **gurna-**.

GURP *a.* 1. güç, kuvvet: **g. ber-** güç vermek; **g.-uñ gaç-** zayıflamak, gücü azalmak; **g.-una göre** gücüne göre; **g. gel-** güç gelmek; **duşmanı g.-dan salmak** düşmanın gücünü azaltmak; 2. varlık, mal, mülk: **g.-ı bar** a. güçlü, kuvvetli; b. zengin, varlıklı; **g.-ı yok** güçsüz, kuvvetsiz, b. malı mülkü olmayan; **g.-dan düş-** güçten/kuvvetten düşmek, b. malsız mülksüz kalmak § **özüñe g. et-** kendine hakim olmak, kendine hakim olmasını bilmek.

GURPLAN- *eyl.* 1. güçlenmek, güç toplamak; 2. zenginleşmek: **biziñ kolhozımız barha g.-yar** kolhozumuz gittikçe zenginleşiyor; 3. verimli olmak (toprak için).

GURPLANDIR- *et. ç. bk.* **gurplan-**; 1. güçlendirmek, güç vermek; 2. zenginleştirmek: **şu yılkı hasıl bizi g.-dı** bu yılki ürün bizi zenginleştirdi.

GURPLI *s.* 1. güçlü: **g. gollar** güçlü kollar; 2. zengin, müreffeh: **g. hocalık** zengin ekonomi; **g. yaşa-** zenginlik/refah içinde yaşamak; 3. verimli: **g. yer** verimli toprak.

GURPLULIK *a.* 1. güç; 2. refah, zenginlik: **kolhozçılarıñ g.-** kolhozcuların zenginliği; 3. bereket..

GURPSIZ *s.* 1. güçsüz, zayıf: **g. garrı** zayıf, güçsüz ihtiyar; 2. yoksul, fakir; 3. verimsiz, çorak.

GURPSUZLIK *a.* güçsüzlük: **öz g.-ıñı sız-** kendini güçsüz hissetmek; 2. yoksulluk, fakirlik; 3. verimsizlik.

GURRA *a.* fal açma, fala bakma: **g. taşla-/at-** fal açmak, fala bakmak, büyü yapmak § **g.-sı duşmazlık** birşeyi zamanında yapmama.

GURRULDA- *eyl.* vak vak etmek(kurbağa hak.), bağırmak.

GURRULDAŞ- *işt. ç. bk.* **gurrulda-**.

GURRUMSAK *s.* alçak, namussuz: **g. adam** alçak adam.

GURSAK *a.* göğüs: **g. kletkası** göğüs kafesi; **g.-ıñda agırı sız-** göğsünde ağrı hissetmek; **g.-ıñı gayşart-** göğsünü kabartmak § **gatı g.** açgöz, tamahkar, doymaz; **guyma g.** zeki, anlayışlı; **dürtme g.** dar kafalı.

GURŞA- *eyl.* etrafını almak, kuşatmak: **mekdebiñ daştöveregini gur baglık g.-p alyar** okulun etrafını sık bir bahçe çeviriyor.

GURŞAL- *ed. s. bk.* **gurşa-**; etrafı çevrilmek.

GURŞAT- *et. ç. bk.* **gurşa-**.

GURŞAV *a.* 1. jant, kasnak: **demir g.** demir kasnak; **eleginñ daşınıñ g.-ı** eleğin kasnağı, çemberi; 2. *mec.* çevre: **kapitalistik g.** kapitalist çevre.

GURŞUK *a.* keçeleşme, uyuşma: **elimiñ g.-ı ayrıldı** elimin keçeleşmesi düzeldi.

GURŞUN *a.* kurşun: **g. gülle** kurşun; **g. yalpıldısı** kurşunun parlaklığı § **gulagıña g. guylan yalı bol-** kendini sağır göstermek, hiç bir şey görmüyormuş/duymuyormuş gibi yapmak.

GURŞUNLA- *eyl.* kurşun dökmek.

GURŞUNLAN- *ed. ç. bk.* **gurşunla-**.

GURŞUNLAŞ- *işt. ç. bk.* **gurşunla-.**

GURŞUNLAT- *et. ç. bk.* **gurşunla-.**

GURŞUNLI *s.* kurşunlu, kurşun içeren: **gurşunlu magdanlar** kurşun filizi, kurşunlu madenler.

GURT (gu:rt) I *a.* 1. kurt: **g. çagası** kurt yavrusu; **urkaçı g.** dişi kurt; **g.-a goyun tabşıran** yalı kurda koyun emanet etmiş gibi § **g.-nıusıñ, tilki?** kurt musun, tilki misin?.

GURT (gu:rt) II *a.* kurt, solucan: **g. düş-** kurtlanmak; **g. düşen et** kurt düşen et.

GURTLA- (gu:rtla-) *eyl.* kurtlanmak: **g.-n kişde** kurtlu kayısı kurusı.

GURTLAT- (gu:rtlat-) *et. ç. bk.* **gurtla-.**

GURTLI (gu:rtlı) *s.* kurtlu: **g. kömelek** kurtlu mantar.

GURUCI *a.* yapıcı, inşaatçı: **kanal g.-lar** kanal inşaatçıları; **sotsialistik cemgıyet g.-lar** sosyalist toplum kurucuları.

GURUGANLIK (gu:ruganlık) *a.s.* kuruluk, kuraklık; kuru: **yol g.** yol kuru, kuru yol.

GURUL- *eyl. ed.-dön. ç.bk.* **gur-**: 1. kurulmak, inşa edilmek: **yurdumızda köp gidroelektrostantsiyalar g.-dı** yurdumuzda çok sayıda hidroelektrik santralları kuruldu; 2. düzenlenmek, organize edilmek, kurulmak: **mekdepde hirnäçe krujok g.-dı** okulda birçok dernek kuruldu; 3. yerleştirilmek, kurulmak: **g.-an duzak** kurulan tuzak; 4. toplanmak, yığılmak; 5. kapanmak, kilitlenmek.

GURULIK (gu:rulık) *a.* kuruluk.

GURULTAY *a.* kurultay, kongre, toplantı: **mugallımlarıñ g.-ı** öğretmenler kurultayı; **Sovet Soyuzınıñ Kommünistik partiyasınıñ g.-ı** Sovyetler Birliği Komünist Partisi kurultayı; **g. geçir-** kurultay geçirmek.

GURUM *a.* is, kurum.

GURUM *a.* kurum: **g. bagla-** kurum bağlamak.

GURUMLA- *eyl.* kurumla örtülmek, kurumlanmak.

GURUMLAT- *et. ç. bk.* **gurumla-.**

GURUN- *dön. s. bk.* **gur-**; kurmak, kurulmak (kendisi için); **cay g.-**kendine ev kurmak.

GURUŞ I *işt. ç. bk.* **gur-**; **cay g.-** birine ev kurmada yardım etmek.

GURUŞ- II *eyl.* uyuşmak, keçeleşmek: **elim g.-dı** elim uyuştu; **meniñ ayaklarım g.-updır** ayaklarım uyuşmuş.

GURUŞDIR- I *sık. ç. bk.* **gur-.**

GURUŞDIR- II *eyl.* oturmaktan bacağı uyuşmak, keçeleşmek: **ayagıñı g.-** ayağı keçeleşmek.

GUS- *eyl.* çıkarmak, (öğürerek) çıkarmak, kurmak (süt çocuğu için)

GUS- olumlu pekiştireç eki: **g.-gurı** kupkuru, tam kuru.

GUSDUR- *et. ç. bk.* **gus-**; kusdurmak.

GUSSA *a.* üzüntü, keder.

GUSSALAN- *eyl.* üzülmek, kederlenmek.

GUSSALANDIR- *et. ç. bk.* **gussala-**; kederlendirmek, üzmek.

GUSSALI *s.* kederli, üzüntülü: **g. yüz** kederli yüz.

GUSSALILIK *a.* kederli, üzüntülü olma, kederlilik.

GUŞ *a.* kuş: **yırtıcı g.** yırtıcı kuşlar; **öy g.-ı** evcil kuş; **sayrak g.-lar** ötücü kuş; **g.-uñ höyürtgesi** kuş yuvası § **g.-uñ uçmak** sevinmek; **bu habarı eşidip, onuñ guşı uçdı** bu haber onu sevindirdi.

GUŞA- *eyl.* 1. beline kuşak sarmak, kuşak bağlamak: **biliñi yaglık bilen g.-** belini eşarpla sarmak, bağlamak; **govşak g.-** zayıfça kuşak takmak; 2. bir şeyi çevrelemek.

GUŞAK *a.* kuşak, kemer: **g.-lı köynek** kemerli elbise; **g.-ıñı govşat-** kuşağını gevşetmek; **g.-ıñı dañmak** kuşak, kemer takmak.

GUŞAKLA- *eyl.* kuşak bağlamak, kemer bağlamak.

GUŞAKLIK *a.* 1. bel: **g.-dakı agırı** bel ağrısı; 2. *coğ.* kuşak: **ıssı g.** sıcak kuşak.

GUŞAL- *ed. ç. bk.* **guşa-**; kuşanmak, kuşak bağlamak; 2. çevrelenmek: **çagalar bagı miveli agaçlar bilen g.-ıpdır** çocuk yuvası meyveli ağaçlarla çevrelenmiş.

GUŞAN- *eyl.* kuşak takmak: **gayış kemer bilen g.-** deri kuşak takmak.

GUŞANDIR- *et. ç. bk.* **guşan-.**

GUŞAT- *et. ç. bk.* **guşa-.**

GUŞÇULIK *a.* kuş yetiştiriciliği: **g. sovhozı** kuş çiftliği.

GUŞHANA *a.* kümes: **kolhozıñ g.-sı** kolhozun kümesi.

GUŞLUK I *a.* kuşluk vakti: **gün g.-a galanda** kuşluk vakti olduğunda: **gün g.-dan geçdi** gün kuşluk vaktini geçti.

GUŞLUK II *a.* kuşun çok olduğu yer.

GUTAP (guta:p) çörek: **etli/gökli g.** etli /otlu çörek.

GUTAR- *eyl.* 1. bitmek, son bulmak, sona ermek: **sapak/iş güni g.-dı** ders/iş günü sona erdi; **munuñ bilen iş g.-madı** *mec.* bununla iş bitmedi. 2. bitirmek, sona erdirmek; **yokarı okuv cayını g.-** yüksek okulu bitirmek; **sagat ikide g.-** işi ikide bitirmek: **institutı g.-** enstitüyü bitirmek; **o l universiteti gelcek yıl g.-yar** o üniversiteyi gelecek yıl bitiriyor; 3. kurtulmak: ölümden g.- ölümden kurtulmak; 5. *mec.* bitmek, ölmek, mahvolmak; 4. **-ıp/-ip/ -up/-üp** ve **-p** ulacıyla hareketin bittiğini ifade eder: **gazıp g.** kazıp bitirmek; **paylap g.** verip bitirmek; **sanap g.-** osayıp bitirmek; **yazıp g.-** yazmak § **g.-an adam** bitmiş adam.

GUTARIL- *ed. ç. bk.* **gutar-**; 1. bitirilmek: **cay salnıp g.-dı** ev yapılıp bitirildi; 2. kurtarılmak.

GUTARIŞ- *işt. ç. bk.* **gutar-.**

GUTARNIKLI *s.* 1. bitmiş, hazırlanmış: **işi g. görnüşde ber-** işi bitmiş göstermek; **g.**

cogap bermek hazır cevap vermek (hazır cevap olmak).

GUTART- *et. ç. bk.* **gutar-**: **kitap okap g.-** kitabı okuyup bitirmek.

GUTI *a.* kutu.

GUTLA- *eyl.* kutlamak, selamlamak: **bayramçılık bilen/doglan güni bilen/üstünlik bilen g.-** birinin bayramını/doğum gününü/başarılarını kutlamak; **yubilyarı g.-** jübileyi kutlamak; **yarışda üstün çıkanları g.-** yarışı kazananları kutlamak.

GUTLAG *a.* kutlama: **gutlag sözleri** kutlama sözleri; **g. telegramması** kutlama telgrafı.

GUTUL- *eyl.* sağlığı düzelmek, iyileşmek; kurtulmak: **çaga g.-ıp baryar** çocuk iyileşiyor; **keselden g.-** hastalıktan kurtulmak, iyileşmek: **inçekeselden g.-** tüberkülozdan kurtulmak; 2. kapanmak, kabuk bağlamak: **yara g.-dı** yara kabuk bağladı; 3. kurtulmak: **gaçıp g.-** kaçarak kurtulmak; **ucız g.-** ucuz kurtulmak.

GUTULALGA *a.* çıkma, çıkış: **yalñız g.** tek çıkış; **kmçılıkdan çıkmaga g. tap-** zorluktan kurtulmak için çıkış bulmak.

GUTULGISIZ *s.* çıkışsız, kaçınılmaz: **g. yeñliş** kaçınılmaz yenilgi; **g. yagdaya düşmek** çıkışsız bir duruma düşmek.

GUTULGISIZLIK *a.* 1. çaresizlik; 2. çıkışsızlık, kaçınılmazlık: **kapitalist yurtlarda staçkalarıñ g.-** kapitalist ülkelerde grevlerin kaçınılmazlığı.

GUTUM: g.-ıñ gural- bitmek, bitkin hale gelmek, bitkinleşmek.

GUV *a.* kuğu: **gara g.** kara kuğu; **g. köli** kuğu gölü; **g.-lar sürüsi** kuğu sürüsü; **kölde ak g.-lar yüzüşip yördüler** gölde beyaz kuğular yüzüyordu.

GUVAN- *eyl.* gurur duymak, iftihar etmek: **ogluña g.-** oğluyla gururlanmak, gurur duymak; **öz okuvçılarıña g.-** öğrencileriyle gururlanmak.

GUVANCAÑ *s.* mağrur, gururlu.

GUVANÇ *a.* gurur: **dostlarıñ barada g. bilen gürrüñ b.-** arkadaşlarından gururla bahsetmek; **halkıñ g.-ı** halkın gururu; 2. sevinç, neşe: **g. bilen** sevinçle, neşeyle.

GUVANÇLI *s. bel.* neşeli, sevinçli, kıvançlı; sevinçle, neşeyle: **g. habar** sevinçli haber; **g. yılgır-** sevinçle gülmek.

GUVANDIR- *et. ç. bk.* **guvan-**; sevindirmek, kıvandırmak, memnun etmek: **çagaları g.-** çocukları sevindirmek.

GUY- *eyl.* 1. dökmek: **süydi stakana g.** sütü bardağa dökmek; **bir käse çay g.-** bir bardak çay koymak; **gazana suv g.-** kazana su doldurmak; 2. koymak: **bugdayı halta g.-** buğdayı çuvala koymak; **doldurıp g.-** bir şeyi ağzına kadar doldurmak; **kem g.-** az koymak; 3. yağmak: **yagış dıngısız g.-yar** yağmur durup dinmeksizin yağıyor; 4. dökülmek; **Amıderya Aral deñzine g.-yar** Amu Derya Aral gölüne dökülüyor; 5. bir şeyi dökmek § **gulagına g.-** öğretmek, akıl vermek.

GUYDUR- *et. ç. bk.* **guy- I.**

GUYGUÇ *a.* huni: **g. bilen guy-** huniyle dökmek.

GUYI *a.* kuyu: **artezian g.-sı** artezyen kuyusu; **g. suvı** kuyu suyu; **g. gaz-** kuyu kazmak; **bedräni guya salla-** kovayı kuyuya sallamak § **iñne bilen g. gaz-** iğneyle kuyu kazmak.

GUYLUN- *eyl.* yumak gibi toplanmak, kıvrılıp yatmak (insan ve diğer canlılar için): **g.-ıp yat-** tortop olup yatmak; **it g.-ıp yatır** köpek tortop olup yatmış.

GUYMA *a.* 1. **guy-**'tan ad; 2. dökme, döküm: **g. önümler** dökme işleri; **çoyun g. zavodı** dökme demir fabrikası § **g. gursak** doğuştan akıllı, bilinçli.

GUYRUK *a.* 1. kuyruk: **tilkiniñ g.-ı** tilki kuyruğu; **it g.-ını bulaylayar** köpek kuyruğunu oynatıyor. 2. kuyruk: **g. yagı** kuyruk yağı; 3. *mec.* kuyruk, bir şeyin arkası: **samolyotıñ / otlınıñ guyrugı** uçağın / trenin kuyruğu § **guyrugıñı yamzıña gıs-** kuyruğu kaptırmak; kendine daha az güvenir olmak.

GUYRUKLI *s.* kuyruklu: **uzun g. hayvanlar** uzun kuyruklu hayvanlar.

GUYRUKMAN *s.* uzun kuyruklu: **g. köpek** uzun kuyruklu köpek.

GUYRUKSUZ *s.* kuyruksuz: **g. it** kuyruksuz köpek.

GUYUL- *eyl.* 1. *ed.-dön. ç. bk.* **guy-**; koyulmak: **okara çorba g.-dı** tasa çorba koyuldu; 2. akmak, dökülmek: **Etrek Kaspi deñize g.-yar** Etrek Hazar denizine dökülüyor; 3. dökülmek, saçılmak, yağmak: **yokardan gum g.-yar** yukarıdan kum dökülüyor.

GUYUN- *dön. s. bk.* **guy- I**; koymak, doldurmak, dökmek: **çay g.-** kendine çay doldurmak.

GUYUŞ- *işt. ç. bk.* **guy-**.

GUYUŞDIR- *sık. s. bk.* **guy- I**; dökmek, akıtmak, ayrı ayrı kaplara dökmek: **çakırı çüyşlere g.-** şarabı şişelere koymak.

GUZAY *a.* (dağın, binanın) gölgeli tarafı.

GUZI *a.* kuzu: **g. yüñi** kuzu yünü: **bayzı/barça g.** oluşumunu tamamlamadan doğmuş kuzu, erken doğmuş kuzu; **güyzemik g.** sonbaharda doğmuş kuzu; **g. yüni** kuzu yünü; **silkme g.** kırpılmamış kuzu.

GUZLA- *eyl.* 1. yavrulamak, kuzulamak: **goynumız ekiz g.-dı** koyunumuz iki kuzu doğurdu; **yalkı g.-** (koyun veya keçi için) tek yavru vermek; 2. yumurtlamak; **bu tovuklar köp g.-yar** bu tavuklar çok yumurtluyor.

GUZLAÑNIR *s.* iyi yumurtlayan: **g. tovuk** iyi yumurtlayan tavuk.

GUZLAŞ- *işt. ç. bk.* **guzla-**.

GUZLAT- *eyl.* 1. *et. ç. bk.* **guzla-**; 2. yuvarlanmak, katlanmak (yorgan için).

GÜBEB- *eyl.* şişmek, kabarmak: **onuñ mañlayı g.-ipdir** onun alnı şişmiş; 2. *mec.* kurulmak, kurum satmak.

GÜBERÇEK *s.* çıkıntılı, kavisli, konveks: **g. aynalar** konveks camlar.

GÜBERİL- *dön. ç. bk.* **güber-**; **g.-ip yat-** yığılıp yatmak (şişman adam hak.).

GÜBERİŞ- *işt. ç.bk.* **güber-**; **g.-ip yör-** kıbırlenmek, kurulanmak.

GÜBERT- *et. ç. bk.* **güber-**; şişirmek; **yañaklarıñı g.-** yanaklarını şişirmek.

GÜBÜRDE- *eyl.* gürleınek: **gök g.-yär** gök gürlüyor; 2. gürültü çıkarmak, gürüldemek: **ot g.-p yanyar** ateş gürül gürül yanıyor.

GÜBÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **gübürde-**; **peçler g.-ip yanyardılar** sobalar gürül gürül yanıyordu.

GÜBÜRDET- *et. ç. bk.* **gübürde-**.

GÜBÜRDEVÜK *a.* gürleme, gürültü.

GÜCEÑLE- *eyl.* sataşmak, takılmak, kızdırmak: **ol täze ruçkasını maña güceñleyärdi** o yeni kalemiyle bana sataşıyordu.

GÜCEÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **güceñle-**.

GÜCEÑLET- *et. ç. bk.* **güceñle-**.

GÜCÜK *a.* enik, encik, yavru § **men onı g.-çe-de göremok** ona tükürmek istedim (harf. ben onu yavru bile saymıyorum.?.

GÜCÜKLE- *eyl.* yavrulamak: **gancık g.-pdir** köpek yavrulamış.

GÜCÜRDE- *eyl.* cıvıldaınak: **g.-p geple-** cıvıldamak.

GÜCÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **gücürde-**: **g.-ip, çagaların hemmesi birden gepläp başladı** çocukların hepsi cıvıldayarak konuşmaya başladı.

GÜL *a.* 1. çiçek, gül: **gızıl gül** kırmızı çiçek; **meydan gülleri** kır çiçekleri; **g. dessesi/çemeni** çiçek buketi; **g. ek-** çiçek dikmek; **g. sapagı** *bot.* çiçek sapı; **g. satıcı** çiçekçi; 2. bezek, motif; 3. gözün beyazı; **gözüñe g. düşmek** gözünün beyazı belirmek; **gözi g.-li oglan** gözü lekeli oğlan; 4. halka, kangal: **galam/gapırga/nayza/noyba/halka g.** kalem/ kaburga/ mızrak/ nohut/halka şeklindeki kıvrım (kuzu postunda) § **g. pürkülen yalı** çiçek gibi temiz: **içeri g. pürkülen yalı** oda çiçek gibi temiz; **g.-üni çirtmek** kupon kesmek.

GÜL- *eyl.* 1. gülmek: **gatı/şadıyan g.-** yüksek sesle/ neşeyle gülmek; **hahahaylap g.-** kahkaha atmak; **g.-üp-g.-üp/güle-güle içiñ gırıl-** gülmekten bayılmak; **g.-üp kese yıkıl-** güle güle bayılmak; 2. gülmek, dalga geçmek; **hemmeler onuñ üstünden g.-yärdiler** herkes ona gülüyordu § **g.-er yüz bilen, g.-er yüzli** sevimli, güler yüzlü; **g.-er yüz bilen garşı al-** güler yüzle karşılamak.

GÜLABI (güla:bı) *a.* bir tür kavun.

GÜLBER (gülber) *a.* eşya, pılıpırtı: **g.-inin yıgna-** eşyayı toplamak; **g.-ini arkasına dañ-** kovmak, defetmek (harf. yükünü sırtına vurup göndermek).

GÜLÇÜLDE- *eyl.* küt diye düşmek: **g.-p yıkıl-** küt diye düşüp yıkılmak.

GÜLÇÜLDET- *et. ç. bk.* **gülçülde-**.

GÜLÇÜLİK *a.* çiçekçilik: **g. bilen meşgullan-** çiçekçilikle uğraşmak.

GÜLDÜR- *et. ç. bk.* **gül-**; güldürmek: **oturanları güldürmek** oturanları güldürmek § göz g.-- göz oynatmak.

GÜLDÜRİCİ *s.* komik, gülünç.

GÜLEBENT *a.* balya, denk; **g. et-** denk yapmak, bağlamak, balya yapmak.

GÜLEGEN *s.* çok gülen.

GÜLKİ *a.* 1. gülme, gülüş, kahkaha: **şovhunlı/şadıyan g.** yüksek/neşeli gülüş; **yalan g.** yapmacık gülüş; **meniñ g.-m tutyar** beni gülme tuttu; 2. gülme, alay malzemesi: **ile g. bol-** herkese alay konusu olmak.

GÜLKÜLİ *s.* gülünç, komik: **g. hekayat / fil'm** gülünç hikaye / film; **g. vaka** gülünç olay ; **ol örän g. gürrüñ heryär** o çok gülünç anlatıyor.

GÜLKÜNÇ *s.* gülünç: **g. adam** gülünç adam; **g. yagdaya düşmek** gülünç bir duruma düşmek; **g. görünmek** gülünç görünmek.

GÜLLE *a.* kurşun: **g. yarası** kurşun yarası.

GÜLLE- *eyl.* 1. çiçeklenmek, çiçekle kaplanmak: **almalar g.-yär elınalar** çiçeklendi. 2. *mec.* gelişmek, büyümek: **respublikamız g.-yär** cumhuriyetimiz gelişiyor.

GÜLLEŞ- *işt. ç. bk.* gülle-; **g.-ip oturan ösümlikler** çiçek açan bitkiler.

GÜLLET- *et. ç. bk.* **gülle-**.

GÜLLİ *s.* 1. çiçekli; güllü: **g. meydan** çiçekli tarla; 2. alacalı, alaca bulaca, karışık: **g. çorap** karışık renkli çorap; 3. gözdeki beyaz leke: **gözi g. adam** gözü lekeli insan; 4. *bot.* çiçekli: **g. ösümlikler** çiçekli bitkiler.

GÜLŞÜK *a.* gülme, gülüş; alay: **g. et-** gülmek.

GÜLŞÜKLİ *s.* şen, neşeli: **g. gürrüñ** neşeli konuşma.

GÜLÜMCİRE- *eyl.* hafifçe gülümsemek: **gövnüyetmezlik bilen g.-** onaylamayıcı bir şekilde gülmek.

GÜLÜMCİREŞ- *işt. ç. bk.* **gülümcire-**.

GÜLÜMSİRE- *eyl. bk.* **gülümcire-**.

GÜLÜMSİREŞ- *işt. ç. bk.* **gülümsire-**.

GÜLÜNDİR- *eyl.* 1. birini memnun etmek; 2. sevindirmek.

GÜLÜŞ- *işt. ç. bk.* gül-; (pek çok şeye) gülmek; **barı birden g.-ti** hepsi birden gülüştü; **bir-biriñe degşip g.-** birbirleriyle eğlenerek gülüşmek.

GÜLÜŞDİR- *et. ç. bk.* **gülüş-**; güldürmek: **märekeni g.-** insanları güldürmek.

GÜLYAKA *a.* yuvarlak, taşlı broş: **kümüş g.** gümüş broş.

GÜLZAR (gülza:r) *a.* çiçek bahçesi: **çölleri g.-a övür-** çölleri çiçek bahçesine çevirmek.

GÜM: g. bol- kaybolmak, düşmek; **g. bol!** kaybol! **g.-üne gitsin!** şeytan alsın canını!; **nirä g. bolduñ** nereye kayboldun?; **g. et-** bir yere koymak, toplamak: **kitapları nirä g. etdiñ!** kitapları nereye koydun?.

GÜMAN (güma:n) *a.* şüphe, vesvese: **g.-ım onda** ondan şüpheleniyorum; **g. et-** a. şüphelenmek b. tahmin etmek.

GÜMANA (güma:na) *s.* şüpheli, bilinmeyen: **bolcagı-bolmacagı g.** olup olmayacağı şüpheli; **onuñ gelcegi-gelmecegi g.** onun gelip gelmeyeceği şüpheli; **habarıñ dogrulıgı g.** haberin doğruluğu şüpheli.

GÜMANSIRAT- (güma:nsırat-) *eyl.* şüphede kalmak: **g.-ıp cogap ber-** şüpheli cevap vermek.

GÜMANSIZ (güma:nsız) *s.* şüphesiz.

GÜMLE- *eyl. bk.* **gümpülde-**.

GÜMLET- *et. ç. bk.* **gümle-**.

GÜMMERÇEK *a.* kabarık, kabarcık.

GÜMMEZ *a.* kubbe: **metcidiñ g.-i** mescidin kubbesi.

GÜMMEZEKLE- *eyl.* kubbe biçiminde görünmek.

GÜMMEZEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **gümmezekle-**.

GÜMMEZLE- *eyl. bk.* **gümmezekle-**.

GÜMMÜRDE- *eyl.* gümbürdemek: **g.-p başla-** gümbürdeme, gürlemek.

GÜMMÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **gümmürde-**.

GÜMMÜRDET- *et. ç. bk.* **gümmürde-**; **topları g.-ip goyber-** top atmak, topla ateş etmek.

GÜMMÜRDİ *a.* gümbürtü, gürültü: **toplarıñ g.-si** topların gümbürtüsü.

GÜMPÜLDE- *eyl.* gümbürdemek: **tüpeñ birden g.-di** aniden bir silah sesi gümbürdedi.

GÜMPÜLDET- *et. ç. bk.* **gümpülde-**.

GÜMPÜLDİ *a.* silah patlaması, atış sesi: **snaryadıñ g.-si yeri sarsdırdı** topun patlamasıyla yer sarsıldı.

GÜMRA (gümra:) *a.* bir şeyle aşırı ilgili olma: **g. bolmak** bir şeyle aşırı derece ilgilenmek; **işiñ bilen g. bol-** işiyle aşırı derecede ilgilenmek.

GÜMRÜK *a.* gümrük: **g. töle-** gümrük ödemek; **g. al-** gümrük almak, gümrük koymak; **g. tarifi** gümrük tarifesi.

GÜMRÜKHANA (gümrükha:na) *a.* gümrük.

GÜMÜR-YAMIR *a.* sohbet, konuşma: **g. et-** sohbet etmek; **arañızda nähili g. boldı** aranızda ne gibi bir konuşma oldu?.

GÜMÜRDEŞ- *eyl.* konuşmak, sohbet etmek: **g.-mäge git-/bar** birine sohbet etmeye gitmek.

GÜMÜRDİ *a.* konuşma: **adamlarnıñ g.-si** insanların konuşması.

GÜMÜRTİK *s.* belirsiz: **g. cogap** belirsiz cevap; 2. şüpheli: **g. maglumatlar** şüpheli bilgiler.

GÜN *a.* 1. güneş: **g.-üñ nuri** güneş ışınları; **g. sisteması** Güneş sistemi; **g.-e çenli bolan aralık** güneşe uzaklık; **g.-üñ energiyası** güneş enerjisi; **g.-üñ yagtısı** güneş ışığı; **g.-den gizlen-** güneşten kaçmak; **g. dogyar ve yaşyar** güneş doğuyor ve batıyor; **g.-e yan-** güneşte yanmak, güneşlenmek; **içerik g. köp düşyär** odada çok ışık, güneş var; **g.-e yanıp garal-** güneşte yanmak; 2. gün: **güneşli g.** güneşli gün; **gış/yaz g.-i** kış/bahar günü; **yekşenbe güni** *a.* pazar günü; b. pazar gününde; **hepdäniñ ikinci g.-i** haftanın ikinci günü; **her g.** her gün; **şu g.** bugün; **yakın g.-lerde** yakın günlerde; **g.-üñ dovamında** gün boyunca; **g.-ler gısgalıp başladı** günler kısaldı; **yılda 365 g. bar** bir yılda 365 gün var; **iş g.-i yedi sagat dovam edyär** iş günü yedi saat sürüyor; **dermanı g.-de üç gezek kabul etmek** günde üç kez ilaç almak; 3. gün, bayram, bir kutlama: **Mugallımlarıñ/şahtyorlarıñ g.-i** öğretmenler/madenciler günü; **Halkara ayallar g.-i bilen gutla-** Uluslararası kadınlar gününü kutlamak; 4. *mec.* yaşam, var olma: **biziñ g.-ümiz gül yalı** bizim herşeyimiz iyi; **bir g.-üm, hoş g.-üm diyip yaşa-** bir günü iyi geçirerek yaşamak § **g. bermezlik** birine rahat, huzur vermemek; **g.-i bilen** bütün gün, gün boyu; **g.-ümiz oña galmandır** dünyada başka adam yok mu?; **g. tertibi** gündem; **g. yamanını ber-/görkez-** ızdırap çekmek; **g. ur-** güneş çarpmak; **galmaz g.-e sal-** ızdırap vermek; canını çıkarmak, anasından emdiği sütü burnundan getirmek; **g.-i gel-** başarılı olmak; **g.-üne yan-** biri için yaşamak; **galmaz g.-e sal-** ızdırap çekmek.

GÜNAŞA (güna:şa) *a.* gün aşırı: **otlı g. gelyär** tren gün aşırı geliyor.

GÜNBATAR *a.* 1. batı: **g.-kı tribuna** batı tirbünü; **g. tarapa sovul-** batıya çevirmek; **yel g.-dan övüsyär** rüzgar batıdan esiyor; **g. yurtlar** batı ülkeleri.

GÜNÄ (günä:) *a.* suç, günah, kabahat: **onuñ näme g.-si bar** onunne suçu var ? **g.-sini geç-/öt-/ bagışla-** suçu bağışlamak, affetmek; **g.-sine gal-** günah işlemek; **g. yüklemek** suçlamak; **öz g.-ñi boyun almak** günahını, suçunu itiraf etmek; **cenayatçınıñ g.-si subut edildi** caninin suçu ispatlandı.

GÜNÄKÄR (günä:kä:r) *s.* günahkar, suçlu; **özüñi g. hasap etmek** kendini suçluhissetmek; **men siziñ öñüñizde g.** ben sizin karşınızda suçluyum.

GÜNÄKÄRÇİLİK (günä:kä:rçilik) *a. bk.* **günäkärlik**.

GÜNÄKÄRLE- (günä:kä:rle-) *eyl.* suçlamak: **men onı hiç zat üçin g.-mok** onu hiç bir şeyle suçlamıyorum; **cenayatda g.-mek** birini cinayetle suçlamak.

GÜNÄKÄRLEN- (**günä:kä:rlen-**) *ed. ç. bk.* **günä:kä:rle-**; suçlanmak.

GÜNÄKÄRLİK (**günä:kä:rlik**) *a.* suçluluk; **g.-ini subut etmek** suçluluğunu ispat etmek.

GÜNÄLE- (**günä:le-**) *eyl.bk.* **günä:kä:rle-**.

GÜNÄLEN- (**günä:len-**)*eyl. bk.* **günä:le-**.

GÜNÄLİ (**günä:li**) *s.* günahkar, suçlu: **siz meniñ öñümde g. däl** siz benim karşımda suçsuzsunuz.

GÜNÄSİZ (**günä:siz**) *s.* suçsuz, günahsız: **g. diyip hasap et-** birinin suçsuzluğunu kabul etmek.

GÜNDEKİ *s.* gündelik: **g. gazetler** gündelik gazeteler.

GÜNDELİK *s. a.* 1. gündelik: **g. maglumatlar** gündelik bilgiler; **g. gazet** günlük gazete. 2. şimdiki, bugünkü: **g. iş** bugünkü işler; 2. günlük: **mekdep g.-i** okul günlüğü.

GÜNDİZ (**gündi:z**) *a.* gündüz: **g. işlep, agşamına oka-** gündüz çalışmak, gece okumak; **ötli g. sagat ikide ugrayar** tren gündüz ikide geçiyor § **g.-iñ güni** gündüz, günün ortası.

GÜNDİZİNE (**gündi:zine**) *bel.* gündüzleyin: **g. işle-** gündüz çalışmak.

GÜNDİZKİ (**gündi:zki**) *s.* gündüz: **g. okuvlar** gündüz işleri.

GÜNDİZLİK (**gündi:zlik**) *a.* gün, gündüz; gündelik: **g. yagtısı/ışığı** gün ışığı.

GÜNDOGAR *a.* 1. doğu: **g. yeli** doğu rüzgarı; **oblastıñ g.-ında yagış yagyar** doğu bölgesinde yağmur var; **g. tarapa gitmek** doğuya gitmek; **yurdumızıñ g. serhetleri** ülkemizin doğu sınırları.

GÜNEBAKAR *a. bot.* günebakan, ay çiçeği: **g. yagı** günebakan, ay çiçeği yağı; **g. çigidi** ay çiçeği çekirdeği.

GÜNEŞ *a.* 1. güneş, güneş ışığı: **g.-de oturmak** güneşte oturmak; **g. pencireden düşyär** pencereden güneş giriyor; **cayıñ g. tarapı** evin güneşli tarafı.

GÜNEŞLE- *eyl.* güneşlenmek.

GÜNEŞLİ *s.* güneşli: **g. gün** güneşli gün; **g. Türkmenistan** güneşli Türkmenistan.

GÜNEY *s.* güneşli, güneş gören, güney: **cayıñ g.-i** evin güneş gören yüzü.

GÜNİN (**güni:n**) *bel.* bir gün, bir günde, günü birlik; **g. gidip gelmek** bir günde gidip gelmek.

GÜNLÜK *s.* günlük: **bir g. gazanç** bir günlük kazanç; **iki g. iş** iki günlük iş.

GÜNORTA *a.* 1. güney: **g.-da yaşa-** güneyde yaşamak; **yurdumızıñ g.-sı** yurdumuzun güneyi; 2. *bk.* **günortan**.

GÜNORTAN (**günorta:n**) *a.* 1. öğle, öğleyin; ikindi vakti: **tomsuñ cokrama g.-ı** yazın öğle vakti; **g. naharı** ikindi kahvaltısı; **g.-a çenli yat-** öğlene kadar yatmak; **gün g. boldı** öğlen oldu.

GÜNSAYIN (**günsa:yın**) *bel.* günden güne, her gün: **yetişik günsayın yokarlanyar** başarı günden güne artıyor.

GÜNUZIN (**günuzı:n**) bel. bütün gün, gün boyunca: **g. oka- / işle-** bütün gün okumak / çalışmak.

GÜNÜBİRİN (**günübi:ri:n**) *bel.* aynı günde: **g. habar ber-** aynı gün haber vermek.

GÜÑ *a.* 1. sağır dilsiz: **g.-ler üçin mekdep** sağır dilsizler için okul.

GÜÑLEÇ *s.* sağır edici: **g. güvvüldi** sağır edici uğultu; **g. ses** sağır edici ses.

GÜP *a. s.* 1. övüngen insan, palavracı; 2. övüngenlik.

GÜPBE *s.* hızlı, çabuk; dakik.

GÜPBER- *eyl.* çok elbise giyip şişman görünmek, geniş görünmek.

GÜPBERİL- *ed. ç. bk.* **güpber-**; geniş olmak (elbise için).

GÜPBERİŞ- *işt. ç. bk.* **güpber-**.

GÜPBERT- *et. ç. bk.* **güpber-**; şişmanlatmak, şişman göstermek.

GÜPLE- *eyl.* övünmek: **g.-p yürege düş-** çok övünerek insanları sıkmak.

GÜPLEŞ- *işt. ç. bk.* **güple-**.

GÜPLET- *et. ç. bk.* **güple-**.

GÜPÜRDE- *eyl.* 1. tepinmek: **g.-mäñ!** tepinmeyiniz!; 2. (karın için) guruldamak.

GÜPÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **güpürde-**.

GÜPÜRDET- *et. ç. bk.* **güpürde-**; **ayagıñ hilen g.-** ayağıyla tepinmek.

GÜPÜRDİ *a.* 1. patırtı: **atlarıñ g.-si** atların patırısı; 2. gurultu; 3. gümbürtü.

GÜR I *s.* gür, yoğun: **g. saç** gür saçlar; **g. tokay** gür orman; **g. göger-** gür yetişmek; **g. ekmek** sık ekmek.

GÜR II *a.* sohbet, konuşma: **g. ber-** sohbet etemek; **täzeliklerden g. ber-** yeniliklerden haber vermek, yenilikler üzerine konuşmak.

GÜRÇÜLDE- *eyl.* çıtırdamak, çatırdamak.

GÜRÇÜLDET- *et. ç. bk.* **gürçülde-**; **at arpanı g.-ip iyyär** at arpayı çıtırdatarak yer.

GÜREL- *eyl.* 1. yoğunlaşmak, artmak, çoğalmak: **adamlarıñ üyşmegi barha g.-yär** insan kalabalığı gittikçe artıyor; **tokayıñ agacı g.-yär** ormanın ağaçları sıklaştı; 2. hızlanmak, daha sık olmak: **tüpeñ sesi kem-kemden g.-di** silah sesleri yavaş yavaş sıklaştı.

GÜRELİŞ- *eyl.* koyulaşmak, yoğunlaşmak, ağdalaşmak.

GÜRELT- *et. ç. bk.* **gürel-**; 1. yoğunlaştırmak, arttırmak, çoğaltmak; 2. sıklaştırmak: **ädimiñi g.-** adımını sıklaştırmak.

GÜRLE- *eyl.* 1. konuşmak, birbiriyle konuşmak: **dogrı g.-** doğru konuşmak; **övnüp g.-** övünerek konuşmak; 2. gürlemek, gürüldemek; 3. böğürmek, kükremek.

GÜRLEŞ- *eyl.* 1. biriyle konuşmak, sohbet etmek: **mugallım bilen g.-mek** öğretmenle konuşmak; **öz-özüñ hilen g.-** kendi kendine konuşmak; **telefonda g.-** telefonda konuşmak; **iş barada g.-** iş hakkında konuşmak; 2.

konuşmak, anlaşmaya varmak: **biz bu barada özara g.-dik** biz bu konuda aramızda anlaştık; **biz ertir duşuşmaklıgı g.-dik** yarın buluşmaya karar verdik.

GÜRLEŞDİR- *et. ç. bk.* **gürleş-**; **dostları g.-** dostları, arkadaşları konuşturmak.

GÜRLET- *et. ç. bk.* **gürle-**; **yıgnakda onı g.-mediler** toplantıda onu konuşturmadılar.

GÜRLETDİR- *et. ç. bk.* **gürlet-**; **g.-ip gör-** konuşma fırsatı vermek (dinlemek amacıyla).

GÜRLEVÜK *a.* gök gürültüsü.

GÜRLÜK *a.* sıklık, koyuluk, yoğunluk.

GÜRMEK *a.* 1. kalabalık, grup, küme halinde olma; 2. yığın, küme, grup; **g. atlılar** atlılar grubu.

GÜRPÜLDE- *eyl.* paldır küldür düşmek; **men g.-p yıkıldım** küt diye yere düştüm; **koridorda bir zat g.-p gitdi** koridorda bir şey düştü.

GÜRPÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **gürpülde-**; **g.-ip yıkıl-** küt diye düşüp yıkılmak.

GÜRPÜLDET- *et. ç. bk.* **gürpülde-**;bütün gücüyle vurmak; küt diye düşürmek, küt diye atmak; **g.-ip yere taşla-** küt diye yere atmak.

GÜRRÜLDE- *eyl.* gürlemek; **bir yerde-hä gök g.-yärdi** bir yerde gök gürlüyordu.

GÜRRÜLDET- *et. ç. bk.* **gürrülde-**.

GÜRRÜLDİ *a.* gürültü.

GÜRRÜLDİLİ *s. bel.* gürültülü; **g. el çarpışmalar** gürültülü el çırpmalar, aşırı tezahurat.

GÜRRÜÑ *a.* 1. konuşma, sohbet; **g. gürrüñ** ilginç konuşma; **gızgalañlı g.** canlı konuşma; **erkana g.** gereksiz konuşma; **g. aç-** biri hakkında konuşmaya başlamak; **g. ber-** anlatmak, hikaye etmek; **g.-e gatnaş-** sohbete, konuşmaya katılmak; **g. geçir-** sohbet etmek; **g.-e goşul-/gatış-** konuşmaya girmek; **g. gutardı** konuşma bitti; **g. etmek** *a.* sohbet etmek b. konuşmak; **aktual tema hakında g. et-** güncel bir konuda sohbet etmek; **olar uzak vagtlap g. etdiler** aralarında uzun bir konuşma geçti; 2. söylenti, rivayet; **g. yayrat-** söylenti yaymak § **g.-i näme!** diyecek bir şey yok! **g.-i köpeltmäñ** uzun söze gerek yok.

GÜRRÜÑÇİ *a. s.* konuşkan, konuşmayı seven; **g. adam** konuşkan kişi; 2. ozan, aşık, meddah; **gadımı g.-ler** eski meddahlar.

GÜRRÜÑÇİLİK *a.* konuşma, görüşme, sohbet.

GÜRRÜÑDEŞ *a.* sohbetçi; **g. bol-** sohbet etmek; **men onuñ bilen g. boldum** ben onunla sohbet ettim.

GÜRRÜÑLEŞ- *eyl.* konuşmak, sohbet etmek; **uzak vagtlap g.-** biriyle uzun süre konuşmak; **siziñ bilen g.-mäge geldim** sizinle sohbet etmeye geldim.

GÜRRÜÑSİZ *s.* 1. sözsüz, tartışmasız, karşılık vermeden; **buyrugı g. yerine yetirmek** emri tartışmasız yerine getirmek; 2. şartsız, şüphesiz, mutlaka; **men, g., gelerin** mutlaka geleceğim.

GÜRSÜLDE- *eyl.* atmak, çarpmak (kalp için); **onuñ yüregi gorkudan g.-p başladı** yüreği korkudan atmaya başladı.

GÜRSÜLDİ *a.* atma, çarpma (kalp için); **yüreginiñ g.-si** kalp çarpıntısı; **onuñ yüregine elhenç g. düşdi** onun yüreği hızla çarptı.

GÜRÜM-CÜRÜM: g. bol- kaybolmak; **sen nirä g. bolduñ?** nereye kayboldun? **g. et-** bir yere toplamak, saklamak; **zatları nirä g. etdiñ?** eşyaları nereye sakladın?.

GÜRZELEK *s.* sık, gür (sakal için); **g. sakallı** gür sakallı.

GÜSÜRDE- *eyl.* kalkmak, havalanmak, uçmak (karakteristik bir sesle); **yakınımızdan bir guş g.-p uçdı** yanımızdan bir kuş uçtu.

GÜSÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **güsürde-**; **silgünler g.-ip galdılar** sülünler uçuştular.

GÜTDÜLDE- *eyl. bk.* **gütle-**.

GÜTDÜLDET- *et. ç. bk.* **gütdülde-**.

GÜTLE- *eyl.* paldır küldür düşmek; **ol atıñ üstünden g.-p yere gaçdı** atın üstünden paldır küldür yere düştü.

GÜTLET- *et. ç. bk.* **gütle-**; paldır küldür düşürmek, atmak, fırlatmak; **g.-ip yere taşla-** fırlatıp yere atmak.

GÜTÜRDE- *eyl.* gıcırdamak, çıtırdamak, çatırdamak, kütürdemek; **gar ayagıñ aşagında g.-yär** ayağının altında kar gıcırdıyor.

GÜTÜRDET- *et. ç. bk.* **gütürde-**; kütürdetmek, çıtırdatmak, çatırdatmak, gıcırdatmak; **gandı g.-** şekeri kütürdetmek.

GÜVÄ (güibä:) *a.* garanti, kefil; **g. geç-** bir şeyi garantilemek, birine kefil olmak.

GÜVLE- *eyl.* 1. gürültü yapmak; **maşınlar g.-p duşunızdan geçyärdiler** arabalar yanınızdan gürültü yaparak geçiyorlardı; 2. uğuldamak, vızıldamak; **radiopriyomnik g.-p başladı** hoparlör uğuldamaya başladı; **gulagım birsıhlı g.-p dur** sürekli kulağım uğulduyor.

GÜVLEMPAÇ (güvlämpa:ç) *s.* övüngen; **g. adam** övüngen kişi.

GÜVLEMPAÇLA- (güvlempa:çla-) *eyl.* 1. alev alev yanmak, tutuşmak; 2. *mec.* yakmak, kasıp kavurmak (güneş, hava hak.).

GÜVLEŞ- *işt. ç. bk.* **güvle-**; **uzakda topların g.-yän sesleri eşidilyärdi** uzakta topların gürüldeyen sesleri işitiliyordu.

GÜVLET-*et. ç. bk.* **güvle-**.

GÜVVÜLDE- *eyl.* uğuldamak; **gulagım birsıhlı g.-p dur** kulaklarım sürekli uğulduyor.

GÜVVÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **güvvülde-**.

GÜVVÜLDET- *et. ç. bk.* **güvvülde-**.

GÜVVÜLDİ *a.* uğultu: **deñiziñ g.-si** denizin uğultusu.
GÜYCE- *eyl.* güçlenmek, artmak: **ayaz g.-yär** ayaz artıyor; **yagış g.-di** yağış arttı; **yel barha g.-yär** rüzgar gittikçe artıyor.
GÜYCENME *a. fiz.* akım.
GÜYÇ *a.* 1. güç, kuvvet: **g.-üñe bayrın-** gücüne güvenmek; **g.-e hayrınmak sıyasatı** güç politikası; **g.-ün gaç-** güçlükle kaçmak; **g.-den düş-** güçsüzleşmek; **g.-üñ yetmezlik** *a.* birini yenememek b. (bir şeyi yapmaya) gücü olmamak; **gara g.** a. bütün gücüyle: **gara g.-üñ bilen it-** bütün gücüyle itmek; b. *mec.* kendiliğinden olan güç: **g.-üñ yetmezligi** gücün yetmezliği; **g.-üñ azlık** güçsüzlük, kuvvetsizlik; **bar g.-i bilen** bütün gücüyle; **g.-üñ yet-** gücü yetmek, gücü olmak; **g. sınanış-** biriyle gücünü ölçmek; **g. topla-** *a.* gücünü toplamak,b.gücüyle yapmak; **bar g.-üñ bilen ur-** bütün gücüyle vurmak; **işe täze g. bilen başlamak** işe yeni bir enerjiyle başlamak; 2. güç, yoğunluk: **sesiñ/ışıgıñ g.-i** sesin/ışığın gücü; **yeliñ g.-i** rüzgarın gücü; 3. güç, etki: **kollektiviñ g.-i** birliktelik gücü; **dünyäniñ demokratik g.-leri** dünyanın demokratik güçleri; 4. *huk.* güç, adalet: **kanun g.-üne girdi** kanun yürürlüğe girdi; **g.-tini yitir-** gücünü yitirmek; 5. güçler, ordular: **howa g.-leri** hava güçleri, kuvvetleri; **yurduñ yaraglı g.-leri** ülkenin silahlı kuvvetleri § **g.-i bilen** gücüyle; **öz g.-üñ bilen et-** bir şeyi kendi gücüyle yapmak.
GÜYÇLEN- *eyl.* 1. güçlenmek, güç kazanmak, daha güçlü olmak: **yel g.-yär** rüzgar şiddetleniyor; 2. artmak, çoğalmak: **agırı/ayaz g.-yär** ağrı/ayaz artıyor.
GÜYÇLENDİR- *et. ç. bk.* **güyçlen-**; **gözegçiligi g.-** gözlemi arttırmak; **günäni g.-** suçu ağırlaştırmak.
GÜYÇLİ *s.* güçlü, kuvvetli: **g. gollar** güçlü kollar; **g. adam** güçlü adam; **g. motor** güçlü motor; **gatı g. bol-** büyük fiziksel güce sahip olmak; 2. güçlü, yetenekli: **ol matematikadan güyçli** onun matematiği iyidir; 3. güçlü, kuvvetli; **güyçli goşun** kuvvetli ordu; **güyçli dövlet** güçlü devlet; 4. sağlam, sert: **g. derman** etkili ilaç; **g. temmäki** sert tütün; 5. kalorili, besleyici: **g. nahar** besleyici gıda.
GÜYÇLÜLİK a. güçlülük, kuvvetlilik: **akımıñ g.-i** akıntının güçlülüğü.
GÜYÇSÜZLEN- *eyl.* güçten düşmek, güç kaybetmek.
GÜYÇSÜZLENDİR- *et. ç. bk.* **güyçsüzlen-**.
GÜYÇSÜZLENDİRİL- *ed. ç. bk.* **güyçsüzlendir-**.
GÜYE *a.* güve.
GÜYL- *eyl.* hayvanın dört ayağını birden bağlamak: **g.-üp gırk-** hayvanın dört ayağını bağlayarak kırpmak; 2. bağlamak: **g.-üp at-** birini bağlayıp atmak.
GÜYLÜN- *eyl. ed. dön. ç. bk.* **güyl-**.

GÜYLÜNGİ *a. s.* bağlanma, bağ; bağlı, tutuklu: **g. goyun** bağlı koyun.
GÜYME- *eyl.* 1. eğlendirmek, oyalamak: **çagaları oyuncak bilen g.-** çocukları oyuncaklarla oyalamak, eğlendirmek; **gürrüñ berip g.-** konuşmayla, sohbetle eğlendirmek; 2. tutmak, alıkoymak; **sen bizi g.-p durma!** bizi tutma!
GÜYMEN- *eyl. dön. ç.* **güyme-**; 1. ilgilenmek, oyalanmak: **iş bilen g.-** işle ilgilenmek; 2. alıkonulmak: **g.-ip geçir-** bir şeyle uğraşmak.
GÜYMENCE *a.* eğlence, ilgi: **g. üçin** eğlenmek için.
GÜYMENİŞ- *işt. ç. bk.* **güymen-**
GÜYÜRDET- *eyl.* çatır çutur ses çıkarmak, kütürdetmek: **atlar arpanı g.-ip iyyärdiler** atlar arpayı kütürdeterek yiyorlardı.
GÜYZ *a.* 1. sonbahar, güz: **giç/ir düşen g.** geç/erken gelen sonbahar; **g. pal'tosı** sonbahar paltosu; **g. düşdi** sonbahar geldi; **mekdeplerde okuv g. başlanyar** okullarda dersler güzün başlıyor.
GÜYZEK *a. s. bk.* **güyzemik**; **g. üzüm** güz üzümü.
GÜYZEMİK *s.*. sonbahar, güze ait, güze ilişkin, güzlük: **g. gavun** sonbahar kavunu.
GÜYZLÜK *s.* kışlık, kışa ait: **g. ekinler** kış ekinleri; **g. bugday** kışlık buğday.
GÜZAP (güza:p) *a.* ızdırap, acı: **köp g.-lar çek-** çok ızdırap çekmek; **g. görkez-** birine acı, ızdırap vermek.
GÜZAPLIK (güza:plık) *a.* azap, işkence.
GÜZER *a.* geçit: **g.-den geç-** geçiti aşmak.
GÜZERAN (güzera:n) *a.* yaşam, yaşayış, varolma: **g. gör-** yaşamak, varlığını sürdürme; **g. -ıñız näbili?** yaşamınız nasıl?.
GÜZLE- *eyl.* 1. gürültü yapmak, gürültü çıkarmak: **traktoriñ g.-yän sesi bizi oyardı** traktörün gürültü çıkaran sesi bizi uyandırdı; 2. çok hızlı gitmek, kurşun gibi gitmek: **g.-p bar-** a. çok hızlı gitmek, b. *mec.* bir konuda şanslı olmak: **onuñkı g.-yär** o şanslıdır.
GÜZLEŞ- *işt. ç. bk.* **güzle-**; **maşınlar g.-ip geçip gitdiler** arabalar gürültü çıkarark geçip gittiler.
GÜZLET- *et. ç. bk.* **güzle-**.
GÜZÜRDE- *eyl. bk.* **güzle-**.
GÜZÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **güzürde-**.
GÜZÜRDET- *et. ç. bk.* **güzürde-**
GÜZZÜLDE- *eyl. bk.* **güzle-**.
GÜZZÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **güzzülde-**.
GÜZZÜLDET- *et. ç. bk.* **güzzülde-**.
GVARDİYA *a.* özel birlik, koruma birliği, muhafız kıtası, hassa: **g. kıpitanı** hassa yüzbaşısı; **g. bölümleri** hassa birlikleri; **köne g.** *mec.* eski kuşak; **yaş g.** *mec.* yeni (genç) kuşak.
GVARDİYAÇI *a.* muhafız subayı; **gızıl g.** kızıl muhafız eri.

H

-HA (ha:) *dil.b.* vurguyu kendi üzerine alınayan ve çizgi aracılığıyla gösterilen, anlamı güçlendirici ek: **bar-ha** gittikçe.

HABABAYLA- *eyl.* çok üşümek, titremek.

HABABAYLAT- *et. ç.* bk. **hababayla-**.

HABAR *a.* haber: **dokuñ açdan h.-ı yok** tokun açtan haberi yok, **radiodan soñkı h.-ları diñledim** radyodan son haberleri dinledim; **h. al-/tut-** haber almak; **hoş h.** iyi haber; **h. her-/et-/yetir-** haber vermek: **müñ hünärden h. b.-er gollarıñ** bin hünerden haber verir kolların; 2. bazı dönemlerdeki yayınların adı: **Ilımlar Akademiyasınıñ Habarları** Bilimler Akademisinin Haberleri; 3.süreli yayınlarda yayımlanan makale: 4. *dil. b.* yüklem § **h. al-/tut-** haber almak, sormak § **h. gat-** birine bir şey demek, söylemek § **bu nä h.** ? yapılan bir işe razı olmama durumunda söylenen söz, bu nasıl iş ?.

HABAR-HATIR (habar ha:tı:r) *a. bk.* **habar I.**

HABARÇI *a.* 1. kararları, haberleri, direktifleri halka haber veren, söyleyen, duyuran kimse; 2. gazete ve dergilerde makale veya haber yazan kimse: **gazetiñ h.-sı** gazete muhabiri: **yörite h.** özel muhabir.

HABARÇILIK *a.* habercinin yaptığı iş, habercilik.

HABARDAR (habarda:r) *a. s.* 1. bir şey hakkında geniş bilgisi olan kimse; 2. bir şey hakkında haberi olan kimse, haberdar: **h. et-** haberdar etmek **h. bol-** haberdar olmak 3. sakıngan, ihtiyatlı.

HABARDARLIK (habarda:rlık) *a.* 1.haberdarlık; 2.sakınganlık, ihtiyatlılık.

HABARLAŞ- *eyl.* bir şey hakkında bilgi almak amacıyla bir yerden, birinden haber almak, haberleşmek: **hat üsti bilen habarlaş-** mektup aracılığıyla haberleşmek.

HABARLI *s.* 1.haberli; 2.bir haberle, bir rica ile, bir istek ile gelen: **dünyäden h.** çok şey bilen.

HABARLIK *dil.b.* **h. kategoriyası** koşaç.

HABARLILIK *s.* 1. haberlilik; 2. bir haberi, işi var olma.

HABARSIZ *s.* habersiz.

HABARSIZLIK *a.* habersizlik.

HACAT (ha:cat) *a.* gereklilik, lüzum, talep, istek, hacet: **bu barada gürrüñ etmegiñ h.-ı yok** bu konuda konuşmanın gereği yok.

HACATHANA (ha:catha:na) *a.* tuvalet, hacethane.

HACCIK *a. zool.* kertenkele.

HACCILDA- *eyl.* böğürmek, kükremek.

HACCILDAŞ- *eyl. bk.* **haccılda-**

HACCILDI *a.* bazı hayvanların kendilerini savundukları veya saldırdıkları zaman çıkardığı ses, böğürtü, kükreme.

HACI *a. din.* hacı.

HACIK-HUCUK: h. et- *eyl.* güzel konuşmak, güzel sözler söylemek.

HACIMELİK *a. hlk.* çok yiyen, doymak bilmeyen, obur.

HACIRAV *s.* becerekli, eli çabuk, hızlı.

HACIRUN (hacıru:n) *a. bk.* **hacımelik**.

HAÇ *a.* haç: **Gızıl H.** Kızıl Haç.

HAÇAN *bel.* "ne zaman" anlamındaki soru belirteci: **h. gidyärsiñiz?** ne zaman gidiyorsunuz?; **Aysere, okuvlarıñız h. gutaryar?** Aysere, dersleriniz ne zaman bitiyor ?; **hiç h.** hiçbir zaman.

HAÇPARAZ *a.* Hristiyan dinini sürdüren, Hristiyan dini mensubu.

HAÇPARAZLIK *a.* Hristiyanlık.

HADISA (ha:dı:sa) *a.* olay, hadise: **ulı ähmiyetli h.** çok önemli olay; **tebigat h.-ları** doğa olayları.

HAHAHAYLA- *eyl.* kahkaha atmak.

HAHAHAYLAŞ- *işt. ç.* bk. **hahahayla-**.

HAK I *a.* 1.doğru, gerçek, hakikat; **gepi h. çık-** sözü doğru çıkma; 2. gerçek, hakiki; 3.adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şey, kazanç: **agaç çapmaga h.-ı har** ağaç kesmeye hakkı var;4.adaletli, adil, doğru; 5. *din* Tanrı.

HAK II *a.* 1.yapılan hizmete, çekilen emeğe ödenen para, ücret, maaş; 2. pay, hisse; 3. alacak.

HAK-HESİP (hak-nesi:p) *a.* hesap, hesaplama: **h. geçir-/et-** hesaplamak.

HAK-HEŞDEK *bk.* **hak II,1.**

HAK-HUKUK (hak-huku:k) *a.* hak hukuk, bir şeye olan hak: **öz h.-h.-ıñdan peydalan-** haklarını kullanmak, kendi haklarından yararlanmak.

HAK-HUKUKLI (hak-huku:klı) *s.* haklı, hakkı olan, adaletli.

HAK-HUKUKSIZ (hak-huku:ksız) *s.* haksız, hakkı olmayan, adaletsiz.

HAK-HUKUKSIZLIK (hak-huku:ksızlık) *a.* haksızlık, hakkı olmama durumu, adaletsizlik: **sotsial deñsizlik ve h.-h.** sosyal eşitsizlik ve adaletsizlik.

HAKDA *a. bk.* **hakkında**.

HAKIDA (hakı:da) *a.* hafıza, bellek, düşünce, zihin: **h.-ña gel-** hatırlamak: **h.-ña getir-** hatırlatmak.

HAKIK (hakı:k) *s.* cama benzeyen, taştan yapılmış yuvarlak boncuk.

HAKIKAT (hakı:kat) *a.* 1.gerçek, doğru, asıl, esas: **obyektiv h.** nesnel gerçek; 2.gerçeklik, realite.

HAKIKATÇI (hakı:katçı) *s.* gerçeğin, hakikatin yanında olan insan, adaletli, doğrucu.

HAKIKATDAN (hakı:katdan) *bel.* gerçekten, sahiden, hakikaten: **h.-am, İsgender'iñ permanı** gerçekten de İskender'in fermanı.

HAKIKATLIK (hakı:katlık) *a.* 1.gerçeklik, doğruluk, hakikatlik; 2.objektiflik, reeellik, realite.

HAKIKI (hakı:kı) *s.* gerçek, hakiki, doğru, hak.

HAKIKILIK (hakı:kılık) *a.* gerçeklik, hakikilik, doğruluk.

HAKINA: h. tutmak- kiralama, kira ile tutma; **h. tutma goşun** kiralık ordu.

HAKINDA *a.* hakkında: **meniñ bakında** benim hakkımda, **Kasım hem beyleki adamlar gızıklı bir zat hakında özara gürleşip, yerden başını göterınäii işläp durdular** Kasım ve diğer insanlar ilginç bir şey hakkında aralarında konuşup, yerden başlarını kaldırmadan çalışıp durdular.

HAKINDAN: § h. çık-/gel- hakkından gelmek.

HAKIT (hakı:t) *bel.* gerçekten, hakikaten.

HAKLA- *eyl.* yerine getirmek, gerçekleştirmek, ödemek.

HAKLAŞ- *eyl.* 1. alacağını vereceğini hesaplamak, hesaplaşmak, ödeşmek; 2. *mec.* hesaplaşmak, öcünü almak.

HAKLAŞIK *a.* hesaplaşma, ödeşme.

HAKLI I *s.* haklı, hakkı olan; **her bir adama yaşamaga h.-dır** herkesin yaşama hakkı vardır, **guvanmaga h.** övünmekte haklı.

HAKLI II *s.* ücretli, maaşlı, aylıklı.

HAKSIZ I *s.* haksız, hakkı olmayan.

HAKSIZ II *s.* ücretsiz, maaşsız, aylıksız.

HAKSIZ-HUKUKSUZ (haksız-huku:ksız) *s.* haksız, hukuksuz.

HAKSIZLIK *a.* haksızlık, hakkı olmama durumu.

HAKU-ÑÄHAK (haku:-nähak) *bel.* doğru-yanlış.

HAL (ha:l) I *a.* 1.durum, hal; **h.-ımdan habarıñ yokdur, ey gardaş** halimden haberin yoktur ey kardeş; 2. *dilb.* belirteç; **h.-larıñ yasalışları** belirteçlerin yapılışları § **h.-dan düş-** halden düşmek,gücü, takati, eski durumu olmamak.

HAL (ha:l) II *a.* insanın vücudunda veya bedeninde oluşan siyah renkli ben.

HAL-AHVAL (ha:l-ahva:l) *bk.* **HAL-YAGDAY.**

HAL-YAGDAY *a.* durum, hal, hal ü ahval.

HALA-(ha:la-) *eyl.* çok sevmek, çok beğenmek, hoşuna gitmek; **men seni h.-yarın** ben seni çok seviyorum.

HALAL (hala:l) *s. din.* 1.helal, dinin kurallarına aykırı olmayan, dince yasaklanmış olmayan; 2. *mec.* namuslu, dürüst, vicdanlı, iyi niyetli; **h. adam** dürüst insan; 3. özgü, has, mahsus **h.-lıñ bolsun** aferin, bravo.

HALAL-HARAM (hala:l-hara:m) *s.* helal haram, helal haram birlikte.

HALAL-HON (hala:l-ho:n) *s. din.* dinin emir ve yasaklarına uyan; 2. temiz; **h. adam** temiz insan.

HALALLA-(hala:lla-) *eyl.* 1. *din.* helal etmek; 2. *mec.* emanet edilen

işi en iyi şekilde yapmak, hakkını vermek.

HALAS (hala:s) *s.* özgür, hür, serbest; **h. bol-** bir korkudan, beladan kurtulmak, **h. et-** bir korkudan, beladan kurtarmak; **onı hovpdan çalt h. etmek gerek** onu korkudan çabuk kurtarmak gerekir.

HALASGÄR (hala:sgär) *s.* kurtarıcı, halaskar.

HALAT (ha:lat) *a.* 1. vakit, zaman, zaman; 2.durum, hal; **diñe kanunda göz öñünde tutulın h.-larda eyeçiliginiñ muzdunı tölep, mecburı alınmaga yol berilär** yalnızca yasalarla belirlenen durumlarda kamulaştırmaya izin verilir.

HALAT (ha:lat) *a.* dinsel anlayışa göre: kudret, olağanüstü güç.

HALAT *a.* 1. giyecek, elbise; 2. önlük; 3. hediye, armağan.

HALAT-SERPAY (hayat-serpa:y) armağan etmek üzere verilen kap kacak, elbise vb. eşyalar.

HALATLI (ha:latlı) *s. din.* kudretli, olağanüstü güçlü.

HALAYIK (hala:yık) *a. esk.* halayık, kadın köle, cariye.

HALI (ha:lı) *a.* halı **h. doka-** halı dokumak.

HALIÇA (ha:lıça) *a.* küçük halı.

HALIÇI (ha:lıçı) *a.* halı dokuyan, hazırlayan usta.

HALIÇILIK (ha:lıçılık) *a.* halıcılık.

HALIÇUVAL (ha:lıçuval) *a.* halı gibi kesilip dokunan çuval.

HALIFAT *a. tar.* halifelik; **Türki halkları XI asırlardan başlap h.-da ulı rol' oynap başlayar** Türk halkları 11. yüzyıldan itibaren halifelikte önemli roller oynamaya başlar.

HALIK (ha:lık) *a.* 1. hamudun altından, devenin arkasına uzatılan ortası delik keçe; 2. devenin hamudunun üstünü örtmek için kullanılan basit süs örtüsü.

HALIKLIK (ha:lıklık) *a.* halık yapmak için gerekli olan keçe vb. nesneler.

HALILI (halı:lı) *s. a. bot.* çabuk yetişen bir üzüm türü.

HALILIK (ha:lılık) *a.* halı dokumak için hazırlanan (yün, ip vb.) malzemeler.

HALIMSIRA- (ha:lımsıra-) *eyl.* nazlanmak, kendini yalandan hasta göstermek.

HALIPA (halı:pa) *a.* 1. öğrenciye sanat öğreten, usta, öğretmen; 2. "arkadaş, yoldaş" anlamında kullanılan seslenme sözü.

HALIPALIK (halı:palık) *a.* ustalık.

HALIS (ha:lı:s) *s. bel.* 1. halis, saf, katışıksız; 2. bütünüyle, tamamıyla **h. bol-** çok yorulmak, bitkin düşmek; **h. et-** çok yormak, bitkin düşürmek bıkmak, usanmak, bezmek.

HALİF *a.* halife.

HALİFAT *a.* halifelik, hilafet.

HALK *a.* 1. halk; **Türkmen klassıkı edebiyatınıñ fol'klor çeşmelerinden yene biri h. dessanlarıdır** Türkmen klasik edebiyatının folklor kaynaklarından bir diğeri de halk destanlarıdır; **edebi mirasımızı övrenmek babatda aydılanda**

hem Türkmen h.-ınıñ üstünlükleri az däl edebi mirasımızı ögrenmek konusunda da Türkmen halkının üstünlükleri az değildir. **zähmetkeş h.** emekçi halk; 2. aynı soydan gelen aynı ülkenin uyruğu olarak yaşayan insan topluluğu, millet; 3. belli bir çevrede yaşayan insanların bütünü; 4. aydınların dışında kalan topluluk, insanlar, toplum, cemaat.

HALKA *a.* 1. düğüm, ilmik: **h. et-** düğümlemek, ilmik atmak; 2. halka; 3. *sp.* halka **gimnastika h.-ları** jimnastik halkaları; 4. zincir halkası: **zınjırıñ h.-ları** zincir halkaları; 5. çember; 6. çember biçiminde dizilmiş topluluk; 7. *vet.* bir hayvan hastalığı.

HALKALA- *eyl.* düğümlemek, ilmik atmak: **yüpiñ ucunı h.** ipin ucunu düğümlemek.

HALKALAYIN *bel.* halka şeklinde olma, halkavi: **h. aylan-** çembere atmak, kuşanmak.

HALKARA (**halka:ra**) *s.* uluslararası, milletlerarası: **h. ayallar güni** uluslararası kadınlar günü. **Aşgabatda "Yadro yaragsız dünyä ugrunda. ıdaınzadıñ diri galmagı ugrundı" diyen h. forumı boldı** Aşkabat'ta "Nükleer silahsız dünya için, insanlığın sağ kalması için" adlı uluslararası (bir) forum düzenlendi.

HALKÇI *s.* halkçı.

HALKÇILIK *a.* Rusya'da 19. yüzyılın ikinci yarısındaki bir toplumsal politik hareket, halkçılık.

HALKI (**halkı:**) *a. bk.* **halkçılık.**

HALKILIK (**halkı:lık**) *a.* halkın ruhuna, kültürüne, dünya görüşüne bağlı ve onunla ilgili olan.

HALLAN (**halla:n**): **h. at-** 1. *bk.* **hallanla-**; 2. *mec.* bir şeyin peşinde koşmak, bir şeye heveslenmek.

HALLANLA- (**halla:n-**) *eyl.* sallanmak, ırgalanmak, yalpalamak: **yel degse agaçlar h.-yar** rüzgar esince yapraklar sallanır.

HALLANLAŞ- (**halla:nlaş-**) *eyl. bk.* **hallanla-.**

HALLANLAT-(**halla:nlat-**) *et. ç.* bk. **hallanla-.**

HALLAS (**halla:s**): **h. at-:** *bk.* **hallasla-.**

HALLASLA- (**halla:sla-**) *eyl.* bir şeyin peşinde hızlı hızlı yürümek.

HALLI *s.* ben, hal: **yanagı h. gız** yanağı henli kız.

HALPAR- *eyl.* 1. sarkınak; 2. genişlemek.

HALPIK *a. hlk.* geniş.

HALSIZ *s.* hali gücü olmayan, halsiz.

HALSIZLIK *a.* halsizlik.

HAL'TA *a.* torba, çuval: **bir h. un** bir torba un; **tämmeki h.-sı** tütün torbası.

HALTILDA- *eyl. bk.* **höltülde-.**

HALVA *a.* helva.

HALVACI *a.* helvacı: **Serdar h. bolup işleyär** Serdar helvacılık yapıyor.

HAM (**ha:m**) I *a.* 1. post: **ölen ınalların h.-ını yok çtınäñ** ölen hayvanların postlarını ziyan etmeyin; 2. *bk.* **deri**; 3. özel olarak işlenerek hazırlanan gön § **h.-ı galña-** denileni, söyleneni dinlememek **h.-ını soy-** eziyet etmek, öldürmek.

HAM *a. mec.* boş, saçma: **h. hıyal** ham hayal.

HAM-ÇAM *a.* dost, ahbap, arkadaş.

HAM-ÇAMLIK *a.* dostluk, ahbaplık, arkadaşlık.

HAM-HIYAL (**ha:m-hıya:l**) *a.* ham hayal.

HAMAL *a. astr.* Koç.

HAMALA (**hama:la**) *il.* "gibi, sanki...mış gibi" anlamında kullanılan söz: **men h. hiç zat bilmeyäin yalı** ben sanki hiçbir şey bilmezmişim gibi.

HAMALEON *a. zool.* 1. bukalemun; 2. *mec.* ikiyüzlü insan.

HAMIR (**hamı:r**) *a.* hamur: **h. yuğur-** hamur yoğurmak; § **h.-dan gıl sogrılan yalı et-** tereyağından kıl çeker gibi yapmak.

HAMIRLA- (**hamı:rla-**) *eyl.* hamurlamak.

HAMIRLAN-(**hamı:rlan-**) *ed. ç.* bk. **hamırla-.**

HAMIRLAŞ- (**hamı:rlaş-**) hamurlaşmak.

HAMIRLAT- (**hamı:rlat-**) *et. ç.* bk. **hamırla-.**

HAMIRLI (**hamı:rlı**) *s.* hamurlu.

HAMIRMAYA (**hamı:rma:ya**) *a.* maya, hamur mayası.

HAMIRMAYALIK (**hamı:rma:yalık**) *a.* mayalık hamur.

HAMIRTURŞI (**hamı:rturşı**) *a. bk.* **hamırmaya.**

HAMIT (**ha:mı:t**) *a.* hamut.

HAMMAL (**hamma:l**) *a.* taşıyıcı, hamal.

HAMMALÇILIK (**hamma:lçılık**) *a. bk.* **hamallık.**

HAMMALLIK (**hanına:llık**) *a.* taşıyıcılık, hamallık.

HAMMAM (**hamma:m**) *a.* hamam, banyo: **h.-da yuvun-** hamamda yıkanmak.

HAMMAMÇI (**hamma:mçı**) *a.* hamamcı, hamamda çalışan: **goñşınız h. bolıp işleyär** komşumuz hamamcılık yapıyor.

HAMRAK *s.* çocuğuna düşkün olan: **h. ene** çocuğuna çok düşkün anne.

HAMSIGIŞ- (**hamsıgış-**) *eyl. bk.* **hamsık-.**

HAMSIK- *eyl.* hıçkırmak.

HAMTOZ (**ha:mto:z**) *a.* eşarp vb. nesnelere işlenen nakış.

HAN (**ha:n**) *a. esk.* han.

HANA (**ha:na**) *a.* 1. gözevi, gözçukuru; 2. pamuk kozasının bir parçası; 3. söz sonuna getirilerek ifade edilen şeyin yapıldığı yeri gösteren söz, hane: **çayhana, kitaphana.**

HANABİZAR (**ha:nabi:za:r**) *a.* kayıtsız, aldırmaz, umursuz.

HANAHARAP (**ha:naharap**): **h. hol-** tamamıyla bozulmak, harap olmak.

HANCAR (hanca:r) *a. esk.* hançer: **h. yarası** hançer yarası, **uzın h.** uzun hançer.

HANCARLA- *eyl.* hançerlemek.

HANHA *il.* işte: **h. gelyär** işte geliyor.

HANI *bel.* hani: **h. öyiiiiz ?** hani eviniz ?.

HANIM (ha:nım) I *a.* bayan, hanım.

HANIM (ha:nım) II *ünl.* 1. yetişkin erkek çocuklarla karşılaşıldığında, sevgi göstermek için söylenen söz: **h. saña edip bilcek kömegim yok** canım, sana yardım edemeyeceğim; 2.kadınlarla karşılaşıldığında, saygı göstermek için söylenen söz, bayan, hanımefendi.

HANIMAN (ha:nıma:n) *a.* ev bark, ocak, birinin her şeyi.

HANLIK (ha:nlık) *a.* 1. hanlık; 2. hanın egemen olduğu ülke.

HANTAMA (ha:ntama:) *a.* dileyen, uman, isteyen.

HANTAMAÇILIK (ha:ntama:çılık) *bk.* **hantamalık**.

HANTAMALIK (ha:ntama:lık) *a.* dileme, umma, isteme.

HAÑK-HUÑK: hañk-huñk et- saçma sapan, boş yere, düşüncesizce konuşmak.

HAÑKAR- *eyl.* boşalmak, içinde bir şey olmamak.

HAÑKARIŞ- *eyl. bk.* **hañkar-**.

HAÑKART- *et. ç. bk.* **hañkar-**.

HAÑLA- *eyl.* içinde bir şey olmamak, boş olmak: **öy h.-p dur** ev boş.

HAP *ünl.* arı sokmak üzere iken kendini korumak amacıyla arıyı kovmak üzere söylenen söz.

HAPA *s.* 1. kirli, pis: **h. geyim** kirli elbise; **h. bol-** a. kirlenmek, pislenmek b. keyfi bozulmak, dertlenmek, elem çekmek; **h. bulaş-** a. üstü başı kirlenmek b. kötü bir işe karışıp mahcup olmak; 2. çöp, süprüntü **h. üyşmegi** çöp yığını.

HAPAÇILIK *a. bk.* **hapalık**.

HAPALA- *eyl.* 1. kirletmek, pisletmek: **üst-başıñı h.-ma !** üstünü başını kirletme; 2.bozmak, işe yaramaz hale getirmek.

HAPALIK *a.* kirlilik, pislik.

HAPBA *bel.* birden, aniden: **çıralar h.** öçdi lambalar birden söndü.

HAPGIRTMA *a. tıp* paroditit, kabakulak.

HAPIR-HUPUR *bel.*: **h. et-** ağzında gevelemek, yavaş yavaş çiğneyerek yemek.

HAPISA (hapı:sa) *s. a.* 1. temiz olmayan, kirli, pis; 2. pisliğin döküldüğü yer.

HAPIZ (ha:pı:z) *a. esk.* pek çok şiiri ezbere okuyabilen kişi: **halk h.-ı** halk şairi.

HAPLA- *eyl.* 1. yüzüne sıcak hava, sıcak rüzgar vb. vurmak; 2. bumuna kötü is kokusu gelmek.

HAPLIK-SÜPLÜK *a.* çalı çırpı, çer çöp.

HAPUR-SUPUR *a.* çöp, süprüntü.

HAR (ha:r) *s. bel.* aşağı, değersiz, önemsiz,hor § **h. düş-** horlanmak, hor görülmek **h. sakla-** ihmal etmek, yüzüstü bırakmamak, bakmamak § **h. et-** hor bakmak, değerini bilmemek.

HAR I *a.* diken: **bilbil h.-a gondı** bülbül dikene kondu.

HAR II *a. esk.* eşek.

HAR-HAMIR (ha:r-hamı:r) *a.* önemsiz, ufak tefek, öte beri; saçma, herze.

HAR-HAŞAL (ha:r-haşal) *a.* yabani ot, arsız bitki.

HARA *s.* kötü, fena: **gözeliñ bolmaz h.-sı** güzelin kötüsü olmaz.

HARABA (hara:ba) *a.* harabe § **h. övrül-** harabeye çevrilmek; **h. övür-** harabeye çevirmek.

HARABAÇILIK (hara:baçılık) *a. bk.* **harabalık**.

HARABALIK (hara:balık) *a.* harabe.

HARACAT (haraca:t) *a. bk.* **harç**.

HARACATLIK (haraca:tlık) *a.* harcama için gerekli olan, harçlık.

HARAKTERİSTİKA *a.* karakteristik.

HARAM (hara:m) *a. din.* 1. haram; 2. *mec.* kanuni olmayan, doğru olmayan; 3. *mec.* pis, mundar § **h. bol-** haram olmak; **h.-a çık-** ziyan olmak.

HARAM-HALAL (hara:m-hala:l) *a. din.* haram helal.

HARAM-HOR (hara:m-ho:r) *a. din.* haram yiyen, haram şeylerden çekinmeyen.

HARAM-HORLIK (hara:m-ho:rlık) *a.din.* haram yeme, haram şeylerden çekinmeme durumu.

HARAMI (hara:mı:) *a.* 1.yasak, haram işlerle uğraşan; 2.*hlk.* yol kesen, haydut, harami.

HARAMIÇILIK (hara:mı:çılık) *a. bk.* **haramılık**.

HARAMILIK (hara:mı:lık) *a.* 1.yasak, haram işlerle uğraşma; 2.yol kesme, haydutluk, haramilik.

HARAMLIGINA (hara:mlıgına) *a.* deve, sığır vb. hayvanların belirli dönemlerden önce yavrulamasıyla ilgili olarak söylenen söz.

HARAMLIK (hara:mlık) *a.* haramlık, kurallara, yasalara uymazlık, terbiz olmama.

HARAMZADE (hara:mza:de) *a. hlk.* piç, haramzade.

HARAMZADELİK (hara:mza:delik) *a. hlk.* uygunsuz hareket, iş, yakışık almayan davranış; alçaklık, namussuzluk, haramzadelik.

HARAP *s.* bozuk, işe yaramaz: **ol motor h.** o motör bozuk § **h. bol-** a. bozulmak, işe yaramaz hale gelmek; b. harap olmak, ziyan olmak: **suvsuzlıkdan ekinler h. holdı** susuzluktan ekinler ziyan oldu; c. yoldan çıkmak, bozulmak, azmak; **h. et-** a. harap durıma getirmek; b. ziyan etmek, harap etmek; **halı h.** keyfi bozuk, keyifsiz, halsiz, mecalsiz.

HARAPÇILIK (hara:pçılık) *a. bk.* **haraplık**.

HARAPLA-(hara:pla-) *eyl.* 1. harap etmek, işe yaramaz hale getirmek, ziyan etmek **Bayram! Seniñ kalbiñı h.-cak acı bir habarı saña yazmaga mecbur**

bolduın Bayram! Senin kalbini harap edecek acı bir haberi sana yazmaya mecbur oldum; **maşını h.-** otomobili bozmak; 2. *mec.* bozmak; § **keypini h.-** keyfini bozmak.

HARAPLIK (hara:plık) *a.* haraplık.

HARASAT (harasa:t) *a.* 1.toz taşıyan güçlü rüzgar **h. yeli** şiddetli rüzgar; 2. kavga, mücadele, savaş; 3. *mec.* endişe, telaş § **h. gopdur-** telaşlandırmak.

HARAY *a.* yardım: **h. gözle-/isle-** yardım beklemek/istemek: **elbetde, gahırdan şeyle avazıñ çıkmagı real zat bolmasa-da agır güne galan adamınıñ her bir zatdan h.-g.-yänligi tebigı zatdır** Elbette, mezardan böyle sesin çıkması reel (bir) şey olmasa da, zor durumda kalan insanın her şeyden yardım beklemesi doğal bir şeydir; **Serdar h. isleyän yalı, onuñ yüzüne seretti** Serdar yardım ister gibi onun yüzüne baktı.

HARAZ *a.* değirmen: **çep tarapdan h.-ıñ sesi eşidildi** sol taraftan değirmenin sesi işitildi.

HARAZMAN (harazma:n) *a.* değirmenci.

HARBI (harbı:) *a.* askeri, askerlikle ilgili: **h. borçlulık** askerlik yükümlülüğü; **h. yesir** harp esiri, **h. doktrin** askeri doktrin: **Türkmenistanıñ prezentiniñ h. d.-sı bilen tanşan her bir adam garaşsız Türkmenistanıñ parahatçılık söyüji sıyasatı alıp baryandıgına magat göz yetirip bilyär** Türkmenistan devlet başkanının askeri doktrini ile tanışan herkes, bağımsız Türkmenistan'ın barışsever (bir) politika yürüttüğünü anlayabilir.

HARBILARÇA (harbı:larça) *bel* askeri durumda, askeri görünüşte.

HARBILAŞDIR- *eyl.* askerileştirmek, harp ihtiyaçlarına göre ayarlamak.

HARCAÑLAŞ- *eyl.* bir şey için gereksiz yere çekişmek, birbirine laf atmak, küfretmek, sövmek.

HARCAÑLAŞIK *a.* sövme, küfür, kavga.

HARÇ *a.* harcama, sarf, gider: **h. et-** harcamak, sarf etmek: **köp pul h. etdi** çok para harcadı.

HARÇ-HARACAT (harç-haraca:t) *a. bk.* **haracat.**

HARÇLA- *eyl.* harcamak, sarf etmek: **munça pulı nirä h.-yarsıñ ?** bu kadar parayı nereye harcıyorsun ?.

HAREMHANE (haremha:na) *a. esk.* harem, evlerde kadınların bulunduğu hölüm.

HARI-ZAR (ha:rı-za:r) *a. esk.* eziyet çeken, hor görülen, muhtaç olan.

HARIT (harı:t) *a.* mal: **h. dolanışıgı** mal sürümü, mal tedavülü; **magazine täze h.-lar geldi** mağazaya yeni mallar geldi.

HARLA- (ha:rla-) *eyl.* değerini bilmemek, aşağılamak.

HARLA- *eyl.* motorun çalıştığı zaman çıkardığı sese benzer ses çıkarmak.

HARLIK (ha:rlık) *a.* horluk, değeri olmamaklık.

HARLIK *a.* değersizlik, önemsizlik.

HARMAN *a.* 1. harman; 2. harman yeri: **pagta h.-ı** pamuk harmanı.

HARMAN-HAŞA *bk.* **harman.**

HARMANÇI *a.* harmancı.

HARP *a.* harf: **gepleşikde ulanılyan sesleriñ yazılıp görkezilyän şertli belgisine h. diyilyär** konuşmada kullanılan seslerin yazılıp gösterilen işaretine harf denilir; **iri h.-lar** büyük harfler; **kursiv h.-ları** italik harfler; **h. yıgna-** dizgi yapmak; **ıllakan h.-lar** büyük harfler.

HARPI-HURPI *a.* döküntü, süprüntü, çöp; **pılı pırtı.**

HARPIK *a.* arpa, buğday dövüldüğü zaman, danenin veya pamuk çekirdeğinin dışından ayrılan kabuk: **pagta çigidiniñ h.-ı** pamuk çekirdeğinin kabuğu.

HARPLIK *a.* alfabe kitabı.

HARPMA-HARP *bel.* harf harf.

HARRI *s.* dik kulaklı, eşek kulaklı.

HARRILDA- *eyl.* homurtulu, hırıltılı ses çıkarmak.

HARRILDI *a.* homurtu, hırıltı: **ayımıñ h.-sı** ayının homurtusu.

HARS: h. ur- çabuk hareket etmek, tez davranmak.

HARSAL (ha:rsal) *s.* kaba; pasaklı: **h. dokulan halı** kaba dokunmuş halı.

HARSALLIK (ha:rsallık) *a.* kabalık; pasaklılık.

HARSAÑ *a.* katı cisimlerden kopan büyük parça, kaya parçası.

HARSIDÜNYÄ *a.* nefsinin esiri olan, doymaz, açgözlü.

HARSIDÜNYÄLİK *a.* nefsinin esiri olma, doymazlık, açgözlülük.

HARTEÇÇAL (harteçça:l) - *a. esk.* dini inanca göre "ahir zaman" da türeyecek mitolojik canlılar.

HARTI-HURTI *a. bk.* **har-hamır.**

HAS (ha:s) *s.* 1. çok, pek, gayet: **h. güyçli** çok güçlü; **h. ovadan** çok güçlü; 2.*esk.* özgü **özüne h.** kendisine özgü.

HAS-HAS: h. et- *bk.* **hassılda-**

HASA (ha:sa) I *a.* gaz bezi.

HASA (ha:sa) II *a.* kuşun yumuşak tüyü: **h. yasık** kuş tüyü yastık.

HASA (hasa:) *a.* baston.

HASABAT (hasa:bat) *a.* 1. rapor: **yıllık h.** yıllık rapor; **maliye h.-ı** mali rapor.

HASANAKLA- *eyl.* çabuk, tez hareket etmek.

HASAP (hasa:p) *a.* 1. bir şeyin sayı ile ifade edilebilen sonucu: **kiişt 5-3 h.-ı bilen gutardı** satranç 5-3 'lük bir skorla bitti; 2. matematiksel işlem; 3. açıklama, savunma: **menden h. sormaga hakıñ yok** benden hesap sormaya hakkın yok; 4. *hlk.* aritmetik; **men h. kitabını saña herdim** ben aritmetik defterimi sana verdim § **h. et-** hesaplamak.

HASAP-HESİP (hasa:p-hesi:p) *a. bk.* **hasap.**

HASAPÇI (hasa:pçı) *a.* sayman, muhasip.

HASAPÇILIK (**hasa:pçılık**) *a.* saymanlık, muhasiplik.

HASAPLA- (**hasa:pla-**) *eyl.* 1. hesaplamak, saymak: **tizligi h.** hızı hesaplamak; 2. *mec.* bir şeyi,bir durumu ayrıntılı bir biçimde düşünmek, hesaplamak.

HASAPLAN- (**hasa:plan-**) *ed. ç.* bk. **hasapla-**; **meyden doli gabı bir demde başına çekip, aklıñı yitirmän oturmak edermenlik h.-yar** içki dolu kabı bir nefeste dikip, sarhoş olmadan oturmak kahramanlık sayılıyor.

HASAPLAŞ- (**hasa:plaş-**)*eyl.* 1. karşılıklı hesap yapmak, hesabı çıkarmak; 2. karşılıklı olarak alacağını vereceğini hesaplaşıp, ödeşmek; 3. *mec.* hesaplaşmak, kozlarını paylaşmak.

HASAPLAŞIK (**hasa:plaşık**) *a.* hesap, ödeme, alacağını vereceğini ödeme süreci.

HASAPLI (**hasa:plı**) *s.* 1. hesabı alınan, hesabı çıkarılan, toplamı alınan, toplanan, sayılan; 2. alacağı vereceği hesap edilen.

HASAPSIZ (**hasa:psız**) *s.* 1. hesabı alınmayan, hesabı çıkarılmayan, toplamı alınmayan, toplanmayan, sayılmayan; 2.sayısız, pek çok, hadsiz hesapsız: **h. baylık** hesapsız zenginlik.

HASAS (**hasa:s**) *bel.* mutlaka, muhakkak.

HASI *a. s.* 1.tembel, çalışmayı sevmeyen; 2. pasaklı, paspal: **h.** ayal pasaklı kadın.

HASIL (**ha:sıl**) *a.* 1. ürün, mahsul: **bol h.** bol ürün; **h. bermek** ürün vermek. **her gektardan 20 tsentner pagta h.-ını almak ugrunda güreşyäriz** hektar başına 20 kental pamuk almak için çalışıyoruz § **h. bol-** hasıl olmak, ortaya çıkmak; 2. *mat.* sonuç **iki vektoriñ skalyar köpeltmek h.-ı şol vektorlariñ degişli koordinatalariniñ köpeltmek h.-lariniñ cemine deñdir** iki vektörün skaler çarpımının sonucu, bu vektörlerle ilgili koordinatlarının carpımının sonuçlarının toplamına eşittir.

HASILÇI (**ha:sılçı**) *a.* yüksek verim almak için çalışan insan.

HASILLANDIR- (**ha:sıllandır-**) *eyl.* verimliliğini artırmak.

HASILLI (**ha:sıllı**) *s.* verimli, bol ürün veren: **h. yerler** verimli yerler.

HASILLILIK (**ha:sıllılık**) *a.* verimlilik: **medeni ösümlikleriñ ösüşi ve olariñ h.-ını yokarlandırmak üçin topragı becermeniñ dökünlemegiñ yerleriñ melioratsiyasını govulandırmagıñ ämiyeti** kültür bitkilerinin gelişimi ve onların verimliliğini artırmak için toprağı işlemenin, gübrelemenin ve toprağın ıslahının önemi.

HASILSIZ *s.* verimsiz.

HASILSIZLIK *a.* verimsizlik.

HASIR-HUSUR *bel.* çabuk, hızlı, aceleyle.

HASIRDA- *eyl.* 1. acele etmek, çabuk davranmak; 2. "vın, vız" diye ses çıkarmak.

HASIRDI *a.* 1. acele etme, çabuk davranma; 2. çok seri hareket etme sonucu ortaya çıkan ses.

HASIRDIKLA- *eyl. bk.* **hasırda-**

HASLA- *eyl. bk.* hassılda-.

HASLAŞ- *eyl. bk.* **hassıldaş-**.

HASRAT *a.* kaygı, gam, dert, keder, azap: **ışk-söygi Mecnunı betbagtlıga, çıdamsız h.-lara duçar edyär** aşk ve sevgi Mecnun'u bedbahtlığa, dayanılmaz hasretlere düşürür; **h.-ından ah çekdim** hasretinden ah çektim, § **h. çek-** kederlenmek.

HASRATLAN- *eyl.* kederlenmek, dertlenmek, kaygılanmak.

HASRATLI *eyl.* kaygılı, gamlı, dertli, kederli, azaplı.

HASRATSIZ *s.* kaygısız, gamsız, dertsiz, kedersiz, azapsız.

HASSA *a. bk.* sırkav.

HASSAÇILIK *a. bk.* **sırkavçılık**.

HASSALAN- *eyl. bk.* **sırkavlan-**

HASSALIK *a. bk.* **sırkavlık**.

HASSEKİ *a.* güneş ışığı altında bulunan kavun.

HASSILDA- *eyl.* pofurdamak, fosurdamak.

HASSILDAŞ- *eyl. bk.* hassılda-.

HASSILDAT- *et. ç.* bk. **hassılda-**.

HASSILDI *a.* fosurtu.

HAŞ-HAŞ *a.* haşhaş.

HAŞAL: h. ot bir tür yabani yabani ot.

HAŞAM *a.* bezeme, süsleme, nakış: **h. et-/çek-** süslemek.

HAŞAMLA- *eyl.* süslemek, bezemek.

HAŞAMLI *s.* süslü, nakışlı.

HAŞAR *a.* sulama kanallarını temizleme, kazma işi.

HAŞARÇI *a.* sulama kanallarını temizleyen, kazan kişi.

HAŞÇILDA- *eyl.* tıslamak.

HAŞÇILDAŞ- *eyl. bk.* **haşçılda-**

HAŞÇILDAT- *et. ç.* bk. **haşçılda-**.

HAŞÇILDI *a.* derin nefes alındığında veya bazı hayvanların ulumasıyla ortaya çıkan ses, tıslama: **yılanıñ h.-sı** yılanın tıslaması.

HAŞDIÑ *s.* kaba.

HAŞIRDA- *eyl.* hışırdamak, çıtırdamak.

HAŞIRDAVUK *s.* çıtırtılı, hışırtılı ses çıkaran.

HAŞIRDI *a.* hışırtı, çıtırtı (bitkilerle ilgili).

HAŞLA- *eyl.* sık sık solumak, pofurdamak.

HAŞLAŞ- *eyl. bk.* **haşla-**.

HAT *a.* 1. mektup: **sen Harezmiñ meniñ ilçimi öldüren Muhammede h. yazdıñmı?** sen benim elçimi öldüren Muhammet'e mektup yazdın mı?; **her tarapa h. yolladı** her tarafa mektup yolladı; 2. yazı, hat; 3. bir şeyi onaylayan yazı § **h.-dan gal-** yazamamak § **dil h.-ı** senet, makbuz § **düşündiriş h.-ı** bir olayı, sorunu vb. ortaya koymak için yazılan yazı, pusula, tezkere, **hormat h.-ı** saygı yazısı, mektubu.

HAT-HABAR *a.* mektup aracılığıyla bildirilen haber.
HAT-PETEK *a.* yazı, doküman.
HAT-SOVAT *a.* öğrenim, tahsil, okuma yazma.
HAT-SOVATLI *s.* okur yazar, tahsilli.
HAT-SOVATLILIK *a.* okur yazarlık, tahsillilik.
HAT-SOVATSIZ *s.* okur yazar olmayan, tahsili olmayan.
HATA (hata:) *a.* hata: **munuñ hiç h.-sı bolmaz** bunun hiç hatası olmaz.
HATALIK (hata:lık) *a.* yanlışlık, kusur: **onuñ aydanlarınıñ h.-ı aydın** onun söylediklerinin hatalı olduğu açık.
HATAP *a.* devenin hamudunun ön tarafının üstünden geçirilen dört parçalı tahta.
HATAR I *a.* 1. saf, dizi, sıra, kortej: **garaşsızlık güni demonstratsiya gidenimizde, biz h.-a dört-dörtden durduk** bağımsızlık günü mitinge gittiğimizde, biz kortejde dörder dörder durduk; **agaç h.-ları** ağaç sıraları; 2. bir yönde sıralanmış evler, bloklar; 3. fişeklik, palaska.
HATAR II *s.* tehlike, risk.
HATAR-HATAR *s. bel.* saf saf, dizi dizi.
HATARDAŞ *a.* aynı safta, dizide, sırada olan.
HATARLA- *eyl.* dizmek, sıralamak.
HATARLAYIN *s. bel.* saf şeklinde, dizi dizi olan.
HATARLI *s.* tehlikeli, riskli.
HATASIZ (hata:sız) *s.* kuşkusuz, şüphesiz.
HATDA (hatda:) *bağ.* bile, hatta.
HATDAT (hatda:t) *a. esk.* hattat, kaligraf.
HATDATLIK (hatda:tlık) *a.* hattatlık.
HATIM (ha:tım) *a. esk.*: **h. et-** dini açıdan "ahuntluk" payesini alma hakkını veren kitapları okuyup bitirme, hatim.
HATIMKERDE (ha:tımkerde) *s. esk.* okur yazar.
HATIN (ha:tın) *a. esk.* kadın, hatun: **hatınlarda haya, gızlarda şerim yok** kadınlarda haya, kızlarda utanma yok.
HATIRA (ha:tı:ra) *a.* kadir kıymet, saygı, hürmet, hatır.
HATIRALA- (ha:tı:rala-) *eyl.* saygı göstermek.
HATIRALI (ha:tı:ralı) *s.* toplumun saygısını kazanmış olan.
HATIRCEM (ha:tı:rcem) *a. bel. esk.* kesin, emin, tereddütsüz.
HATIRCEMLİK (ha:tı:rcemlik) *a.* kesinlik, eminlik, tereddütsüzlük.
HATIRDA- *eyl.* kıtırdamak.
HATIRDAŞ- *eyl. bk.* **hatırda-**.
HATIRDAT- *et. ç.* bk. **hatırda-**.
HATIRDI *a.* kıtırtı.
HATLAŞ- *eyl.* mektup aracılığıyla sözleşmek.
HAV (ha:v) I *a.* 1. belirtilen bir düşünceyi kesinleştirmek için kullanılan yardımcı sözcük.
HAV II *a.* köpeğin havljamasını gösteren yansıma sözcük, hav hav.
HAVA *bel.* 1. evet: **hemmeler geldimi ?- h.** herkes geldi mi? -evet; 2. gerçekten, doğru, elbette 3. konuşma sırasında unutulan ya da hatırlanan şeyi ifade etmek için kullanılan sözcük.
HAVVULDI *a.* havlama sesi.
HAY I *a.* güç, kuvvet, takat § **h.-ı gaç-** a. gevşemek, zayıflamak; b. yırtılmak, eskimek, yıpranmak § **h.-ını al-/gaçır-** zayıflatmak, güçsüz hale getirmek, gevşetmek.
HAY II *a.* bir işi onaylamayı ya da onaylamamayı belirten ünlem, ah, vah, tüh § **h. diymän** birden, aniden, çarçabuk; **h. diy-** suçlamak, kınamak.
HAY-DEK: h. diy- *bk.* **hay-küş et-**.
HAY-HAY *ünl.* 1. yavaşça sakince anlamını veren ünlem; 2. *bk.* **hay-hayov**.
HAY-HAYLI *s.* 1. çetin, şiddetli, ateşli: **ekişiñ h.-h. günleri** ekimin çetin günleri; 2. gürültülü
HAYHAT (hayha:t) *ünl.* heyhat, yazık, ne yazık; 2. gürültü, gürültü patırtı: **gicäniñ h.-ını eşitdiñmi?** gecenin gürültü patırtısını işittin mi.
HAY-HAYOV (hay-hayov) *ünl.* beğenmeyi, sevinci, şaşırmayı ifade eden söz.
HAY-HOVAYI (ha:y-hova:yı) *s.* boş, gereksiz, yararsız, asılsız: **dünyäni h. sözden doldurma!** hayatı boş sözlerle geçirme ! **h. gürrüñ** boş konuşma; **h. sözle-** boş konuşmak.
HAY-KÜŞ: h. et- 1. avutmak, teselli etmek, sakinleştirmek, teskin etmek; 2. kınamak, ayıplamak, takbih etmek.

HAYA (haya:) *a.* utanma, utanç, haya: **h.-şerim gelin gızda** haya utanma gelin kızda.
HAYA-SER (haya:-ser) *a. bk.* **haya**.
HAYA-ŞERİM (haya:-şerim) *a. bk.* **haya**.
HAYAL (haya:l) *a.* 1. çabuk olmayan, yavaş, ağır (hareket): **samolyot raketadan h. uçyar** uçak roketten yavaş uçar; 2. ağır, gevşek, ivmez: **örän h. adam** çok ağır (bir) adam.
HAYALCIRA- *eyl.* kendini kaybetmek, şaşırmak; utanmak.
HAYALI (haya:lı) *s.* utangaç, sıkılgan, mahcup, edepli, hayalı.
HAYALILIK (haya:lılık) *a.* utangaçlık, sıkılganlık, mahcupluk, edeplilik.
HAYALLA- *eyl.* 1. yavaşlamak, zayıflamak: **yagış h.-dı** yağmur yavaşladı; 2. kötüleşmek, fenalaşmak.
HAYALLADICI *a. fiz.* yavaşlatıcı.
HAYALLIK *a.* yavaş hareketlilik, yavaşlık, gevşeklik: **h. bilen** yavaşça.
HAYASIZ (haya:sız) *s.* utanmaz, edepsiz, hayasız.
HAYASIZLIK (haya:sızlık) *a.* utanmazlık, edepsizlik, hayasızlık: **h. bilen** utanmadan, hayasızca.
HAYAT (ha:yat) *a.* 1. sofa, avlu: **giñ h.** geniş avlu; 2. bir şeyin dışına balçıktan, kerpiçten veya tahtadan yapılan duvar.
HAYBAT *a.* gözdağı, tehdit § **h. at-/ur-** tehdit etmek, **men seniñ h.-ıñdan gorkamok** ben senin tehditinden korkmam.

HAYBATLI *s.* 1. tehditli, tehditkar; 2. cesaretli, cesur, yılmaz: **h. gepleşme** cesur konuşma; 2. çok güçlü.

HAYDA- *eyl.* acele etmek: **h.-p işle-** hızlı çalışmak.

HAYDAN-HAY *bel.* acele, hemen, çabuk: **h. yüzüne sovucak suv sep !** yüzüne hemen su serp !

HAYIK- *eyl.* çekinmek, korkmak, ürkmek.

HAYIN (**ha:yın**) *a. s.* hıyanet eden kimse, halkına karşı hainlik eden, vatanını, halkını satan.

HAYINÇILIK (**ha:yınçılık**) *a. bk.* **hayınlık.**

HAYINLIK (**ha:ınlık**) *a.* hainlik.

HAYIP *ünl.* hayıf, tüh, yazık: **h. siz munuñ asıl nusgasını almansıñız** Yazık, siz sunun asıl nüshasını almamışsınız.

HAYIR *a.* 1. yarar, fayda; 2. kar, kazanç, gelir; 3. destek, yardım, himaye: **h. et-:** fayda etmek, yarar sağlamak: **derman kesele gatı oñat h. e.-di** ilaç hastalığa çok iyi geldi.

HAYIR-ŞİR (**hayır-şi:r**) *a.* bir fal türü.

HAYIRLAN- *eyl.* yararlanmak, istifade etmek, değerlendirmek: **sözlükden halırlan-** sözlükten yararlanmak; **boş vagtından hayırlan-** boş vaktini değerlendirmek.

HAYIRLI *s.* yararlı, kazançlı; **ertiriñiz h. bolsun!** günaydın.

HAYIRLILIK *a.* yararlılık, kazançlılık.

HAYIRSIZ *s.* yararsız, kazançsız.

HAYIRSIZLIK *a.* yararsızlık, kazançsızlık.

HAYIŞ (**ha:yış**) *a.* istek, dilek: **meniñ size ulı bir h.-ım bar** benim sizden önemli bir ricam var.

HAYKILIK *a.* haykırma, feryat, bağırtı.

HAYKILIKLA- *eyl.* haykırmak, feryat etmek, bağırmak.

HAYKIR- *eyl.* haykırmak, feryat etmek, bağırıp çağırmak.

HAYP *ünl. a.* 1. yazık: **h. sen biziñ bile gitmediñ** yazık, sen bizimle gitmedin; 2. israf, zarar, ziyan; 3. boş, boş yere, beyhude,sonuçsuz **gül yalı yaş ömrümi yangınlı çöllerde hiç zat görmän h. geçirdim** gül gibi genç ömrümü yangınlı çöllerde hiçbir şey görmeden boş yere geçirdi.

HAYPIK- *bk.* **hayık.**

HAYRAN (**hayra:n**) *a. s.* 1. hayret, şaşırma; 2. birine ya da bir şeye kızıldığında söylenen uyarı sözü **h. bol-/gal-** hayran olmak, hayran kalmak, çok şaşırmak, hayretler içinde kalmak: **o. h. g.-ıp näme etcegini bilmedi** o çok şaşırıp ne yapacağını bilemedi; 3. **h. galdır-/et-** hayran bırakmak, hayran ekmek, çok şaşırtmak: **dünyäni h. g.-ıp /göge uçan ärler geldi** dünyayı hayran bırakıp/göğe uçan erler geldi.

HAYRAT (**hayra:t**) *a.* yarar, fayda, hayır.

HAYSI *s.* hangi: **oguz dilleri toparına h. diller giryär?** Oğuz dilleri grubuna hangi diller girer?; **h. vakt /vaktda** ne zaman; **h. yerde** nerede; **h. yerden** nereden; **h. biri** hangisi, hangi biri § **h. aşıñ gatığı** *bk.* **aş.**

HAYT *ünl.* 1. bazı binek veya koşum hayvanlarını yürütmek için söylenen söz; 2. birine seslenmek veya ilgi dikkat çekmek için söylenen söz: **h. oglan bäri gel!** hey oğlan, buraya gel! § **h. diy-** dehlemek, hayvanı deh diyerek yürütmek.

HAYUK (**hıayu:k**): **bir h.-dan soñ** bir süre sonra.

HAYUV (**hayu:v**) *ünl.* Türkmen hanımlarının karşılaştıkları zaman birbirlerine kulllandıkları hitap sözü.

HAYVAN (**hayva:n**) *a.* 1. hayvan: **ınsanıñ h.-dan üytgeşik yeri pikridir** insanın hayvandan farklı yönü düşüncesidir; 2. *hlk.* kaba, duygusuz, hoyrat kimselere söylenen aşağılayıcı söz.

HAYVANAT (**hayva:na:t**) *a.* hayvan sözcüğünün çoğulu, hayvanlar: **h. bagı** hayvanat ba.

HAYYAR (**hayya:r**) *s.* yaygaracı, gürültücü, şamatacı.

HAYYARÇILIK *a. bk.* **hayyarlık.**

HAYYARLIK (**hayya:rlık**) *a.* utanmazlık, hayasızlık, yaygaracılık, gürültücülük, şamatacılık.

HAYYAT (**hayya:t**): **h. göç-:** çok korkmak, ödü patlamak.

HAZAN *a.* güz, sonbahar, hazan: **h. yeli** hazan yeli; **h. y. çalman gül reñgi solmaz** hazan yeli vurmadan gülün rengi solmaz, *mec.* dert, tasa § **h. ur-** ölüm yitim gibi kötü durumlarla karşılaşmak.

HAZINA (**hazı:na**) *a.* 1. devlet devlet malı, parası veya bunların saklandığı yer; 2. altın, gümüş, mücevher gibi değerli eşya yığını, büyük servet: **tükenmez h.-m bar** tükenmez hazinem var; **Türkmenistanda cemgıyetiñ ve dövletiñ iñ gımmatlı h.-sı adamdır** Türkmenistan'da toplumun ve devletin en değerli hazinesi insandır.

HAZINAÇI (**hazı:naçı**) *a.* hazineci, bir hazineyi bekleyen, yöneten kimse.

HAZINADAR (**hazı:nada:r**) *a.* hazinedar, hazinenin, zenginliğin, mal mülkün sahibi.

HAZINADARLIK (**hazı:nada:rlık**) *a.* hazineye, mal mülke sahip olma işi.

HAZLA- *eyl.* uğuldamak, ıslık gibi ses çıkarmak (rüzgar hakkında).

HAZLAŞ- *eyl. bk.* **hazla-.**

HAZLAVUK *a.* uğuldayan, ıslık gibi öten rüzgar.

HAZZIK *s.* ahmak, aptal.

HAZZIK-HUZZUK *s. bk.* **vazzık-vuzzuk.**

HAZZIKLIK *a.* ahmaklık, aptallık.

HAZZILDI *a.* ıslık, uğultu: **yeliñ h.-sı** rüzgarın meydana getirdiği ıslık sesi, uğultu.

HÄ *il.* 1. *konuşmada "evet, doğru" anlamında kullanılan ve onaylamayı belirten sözcük*; 2. bir konu üzerinde ileri sürülen görüşü,

düşünceyi anlatan sözcük; 3. güçlendirme ilgeci.

HÄH *ünl.* "ne ?, hı ?" anlamı veren ünlem.

HÄKİ *s. bk.* **hälki**.

HÄKİM (hä:kim) *a. esk.* egemen, hakim, hükümdar.

HÄKİMİYET (hä:kimiyet) *a.* hakimiyet: **yok bolsun duşmanlar, yaşasın dövlet h.-i** yok olsun düşmanlar, yaşasın devlet hakimiyeti.

HÄKİMİYETLİK (häkimiyetlik) *s.* hakimiyetle, egemenlikle ilgili.

HÄKİMLİK (hä:kimlik) *a.* hakimiyet, hakimlik.

HÄLİ (hä:li) *bel.* 1. önceden, daha önce; 2.şimdi, şu an.

HÄLİ -ŞİNDİ (hä:li-şindi) *bel.* sürekli, tekrar tekrar.

HÄLKİ (hä:lki) *s.* önceki, evvelki.

HÄNDEK (händek) *s.* kumu yan tarafına yığılmış uzun çukur, hendek.

HÄSİYET (hä:siyet) *a.* özellik: **dövletiñ magarıf sisteması dini guramalardan ayrıdır ve ol dünyevi h.-e eyedir** devletin eğitim sistemi dini örgütlerden bağımsızdır ve o laik niteliktedir.

HÄSİYETDEŞ (hä:siyetdeş) *a.* aynı, bir, aynı özellikte.

HÄSİYETLENDİR- (häsiyetlendir-) *eyl.* nitelendirmek, vasıflandırmak.

HÄSİYETLİ *s.* nitelikli.

HÄZİR (hä:zir) *a. s. bel.* 1. şimdi, şu anda: **Ol perman h.-em barmı?** o ferman şu anda da var mı?; 2. biraz önce, az önce; 3. hazır: **vatan üçin can bermäge h.-mi?** vatan için ölmeye hazır mı?.

HÄZİRKİ (hä:zirki) *s.* şimdiki, şu andaki: **h. zaman Türkmen dili** çağdaş Türkmen dili.

HÄZİRLE- (hä:zirle-) *eyl.* hazırlamak.

HÄZİRLİK (hä:zirlik) *a.* 1. hazırlık; 2. ihtiyat, ihtiyatlılık.

HÄZİRLİKÇE (hä:zirlikçe) *bel.* şimdi, bugün, şu anda.

HE-HE-HE *a.* gülme sesi, ha ha ha.

HEBENT: h. bol- birkaç kişi bir araya gelmek, birleşmek.

HEBES *esk. a.* boş, nafile, beyhude.

HEÇÇİKLE- *eyl.* 1. hecelemek; 2. *mec.* söylediklerini tekrarlamak.

HEÇÇİKLEŞ- *işt. ç. hk.* **heççikle-**.

HEÇÇİKLET- *et. ç. bk.* **heççikle-**.

HEDER: h. et- çekinmek, ürkmek, korkmak.

HEDYE *a.* armağan, hediye.

HEK *a.* 1. kireç: **söndürilen b.** söndürülmüş kireç; **h. daşı** kireç taşı; **h. ergini** kireç kaymağı; 2. tebeşir: **b. bilen yazmak** tebeşirle yazmak § **h. et-** a. becermek, başarmak; b. yok etmek, ortadan kaldırmak.

HEKAYA (heka:ya) *a.* hikaye: **kitabım yanımda däl-de, yogsaın h.-nı saña okap bererdim** kitabım yanımda değil, yoksa hikayeyi sana okuyuverirdim; **h. yıgındısı** hikaye kitabı, hikaye antolojisi.

HEKAYAT (heka:yat) *a.* olay, hadise.

HEKEM *a. esk.* ev, konut, mesken.

HEKGER- *eyl.* kurum satmak, çalım satmak, böbürlenmek.

HEKGİLDE- *eyl.* boynunu hafifçe dikmek.

HEKİK (heki:k) *a. zool.* kanarya.

HEKİM (heki:m) *a. esk.* 1.doktor, hekim; 2. hakim, anlayışlı, firasetli insan.

HEKLE- *eyl.* kireçlemek, badanalamak: **yimişli agaçları h.** meyveli ağaçları kireçlemek.

HEKLİ *s.* kireçli.

HEKMET *a. esk.* 1.neden, sebep, hikmet; 2. olağanüstü güç, sır, tılsım.

HELÄK (helä:k): h. bol- a. yok olmak, ölmek, helak olmak; b. boş yere çalışmak, gereksiz yere eziyet çekmek,yorulmak **helak et-** a. bir şeyin uğrunda öldürmek, ortadan kaldırmak; b. boş yere zahmet çektirmek, boş yere çalıştırmak, azap çektirmek, boş yere emek sarf ettirmek.

HELÄKÇİLİK (helä:kçilik) *a. bk.* **heläklik**.

HELÄKLE- (helä:kle-) *eyl.* 1. yok etmek, öldürmek; 2. azap vermek, cefa çektirmek.

HELÄKLİK (helä:klik) *a.* azap çekme, cefa çekme.

HELEMEK *a.* sığıra vd. hayvanlara vermek için hamurumsu yem, bulamaç.

HELEMHÜCİK *s. hlk.* azıcık, küçücük; cüz'i.

HELEY *a.* kadın.

HELİKSALAM (heli:ksala:m) *ünl.* verilen selama cevap vermek için söylenen söz, aleykümselam (kadınların dilinde).

HELLEVLE- *eyl.* 1.görünmek; 2. *hlk.* avare avare dolaşmak, haylazlık etmek.

HEM *bağ. bel. dil b.* 1. hem.....hem; cümledeki eşit öğeleri, cümleleri birbirine bağlayan sözcük; 2. de/da katıldığı sözcüklere "birliktelik, ortaklık" anlamı katar: **geometriya h. beyleki ılımlar yalı, adamlarıñ praktiki talaplarından döräpdir** geometri de diğer bilimler gibi, insanların pratik istemlerinden ortaya çıkmıştır.

HEMAYAT (hema:yat) *a.* yardım, kollama, himaye.

HEMAYATÇI (hema:yatçı) *a.* koruyucu, himaye edici, himayeci.

HEMAYATÇILIK (hema:yatçılık) *a.* koruyuculuk, himaye edicilik.

HEMAYATLI (hema:yatlı) *s.* 1. yardım edilen, himaye edilen; 2. yardım edici, yardım eden.

HEMAYATSIZ (hema:yatsız) *s.* 1. yardım almayan, güçsüz, halsiz; 2. yardımsız, kollanmayan.

HEMAYIN (hema:yın) *s.* özgür, serbest; sade, basit.

HEMDEM *a.* sıkı fıkı arkadaş, yakın dost, sırdaş.

HEMİŞE (heıni:şe) *bel.* 1. her zaman, her vakit, daima: **cemgıyet bir durşuna durmayar. Ol ösüşini dovam edyär. Onuñ üçin dil-de h. ösüş yagdayında bolyar**

toplum durağan değildir. O gelişimini sürdürür. Onun için dil de sürekli gelişim durumundadır; 2. daha önce, çok önce.

HEMİŞEKİ (hemi:şeki) *s.* her zamanki; önceki, evvelki.

HEMİŞEKİLİK (hemi:şekilik) *a.* olmuş, geçmiş, geçmiş zamanda, mazide.

HEMİŞELİK (hemi:şelik) *a.* süreklilik, devamlılık.

HEMLE *a.* tehdit, gözdağı § **h. ur-** tehdit etmek, gözdağı vermek.

HEMLELİ *s.* tehditkar § **h. geple-** tehditkar biçimde konuşmak.

HEMME *a. s.* hep, bütün, herkes: **duşmanlar vatanımıza çozanlarında, söygüli vatanımızı goramak üçin h. ayaga galkdı** düşmanlar vatanımıza saldırdıklarında, sevgili vatanımızı korumak için herkes ayaklandı; **mugallım klasa girdi, okuvçlarıñ h.-si yerlerinden turdılar** öğretmen sınıfa girdi, öğrencilerin hepsi ayağa kaktılar; **hemmämiz üyşdük** hepimiz toplandık.

HEMRA (hemra:) *a.* 1. yoldaş, arkadaş; 2. *astr.* uydu, peyk.

HEMRALIK (hemra:lık) *a.* arkadaşlık, yoldaşlık, dostluk: **ol saña h. etmez** o sana yoldaşlık etmez.

HEMSAYA (hemsa:ya) *a.* komşu: **yakın h.** yakın komşu.

HENEK: henek et- oyun etmek, şaka yapmak.

HENEKLE- *eyl.* bir şeyi açık ve net biçimde göremeınek.

HENİZ (heni:z) *bel.* henüz: **h.-e çenli** şimdiye değin; **biz ekinçilige baranımızda, h. gün dogmandı** biz tarlaya gittiğimizde, henüz güneş doğmamıştı; **Serdar h. gelenokmı?** Serdar henüz gelmedi mi?.

HEÑ I *a.* melodi, motif, hava § **h. çek-** şarkı söylemek, şarkı okumak; **bir h. gaçır-** sazla bir melodi çalmak; **bir h.-e tutdır-** başkalarının söylediğine kulak asmamak, bildiğini tutturmak.

HEÑ II *a.* küf: **h. bas-** küflenmek.

HEÑKİR- *eyl.* 1. hıçkıra hıçkıra ağlamak; 2. bağırmak, haykırmak.

HEÑLE- *eyl.* küflenmek, küf tutmak.

HEÑLEN- *ed. ç.* bk. **heñle-**.

HEÑLET- *et. ç.* bk. **heñle-**.

HEÑLİ *s.* küflü.

HEÑÑAM (heññа:m) *a. esk.* 1.devran, dönem, hayat; 2. *mec.* özellik.

HEP *a.* bir çekimlik afyon.

HEPBELİ *s.* yaptığı işi başaran, başarılı, yararlı.

HEPBESİZ *s.* yaptığı işi başaramayan, başarısız, yararsız.

HEPBİK *a.* kuş kapanı.

HEPDE *a.* hafta: **gazet h.-niñ penşenbe güni çıkyar** gazete haftanın perşembe günleri çıkar; **bir h. mundan öñ** bundan bir hafta önce.

HEPDELEYİN *bel.* hafta boyunca: **h. işle-** hafta boyunca çalışmak.

HEPDELİK *a.* 1. haftalık; 2. haftada bir yayımlanan.

HEPDESAYIN (hepdesa:yın) *bel.* her hafta.

HER *s.* her: **klubda h. gün kino görkezilyär** klüpte her gün film gösteriliyor § **h. kaçan** her zaman; **h. kes** herkes; **h. kim** her kim; **h. niçik** her türlü, her çeşit **h. tüysli/cüre/dürli** her türlü; **h. bir** her bir **Türkmenistanıñ grajdanı bolan h. erkek kişi harbı borcunı yerine yetirmelidir** Türkmenistan vatandaşı olan her bir erkek kişi askerlik borcunu ifa etmelidir.

HERDAYIM (herda:yım) *bel.* bazan, arasıra, zaman zaman, vakit vakit.

HEREKET *a.* 1. hareket, devinim: *fiz.* **otnositel h.** bağıl hareket; **deñtizlenyän h.** sabit ivmeli hareket; **egriçizıklı h.** eğrisel hareket; **agırlık güycüniñ täsiri astındakı h.** yer çekimi etkisindeki hareket, § **h.-e gel-** harekete geçmek; 2. yola çıkma; 3. *fel.* maddi dünyanın sürekli değişim ve gelişim süreci; 4. *mec.* belli bir amaca ulaşmak için birbiri ardınca yapılan toplumsal işbirliği; **h.-e gel-** yürümeye, hareket etmeye başlamak.

HEREKETLEN- *eyl.* harekete geçmek, hareket etmek, kımıldamak.

HEREKETLİ *s.* hareketli.

HEREKETLİLİK *a.* hareketlilik.

HEREKETSİZ *s.* haraketsiz.

HEREKETSİZLİK *a.* hareketsizlik.

HERGİZ *bel.* asla, hiçbir zaman: **h. razı bolmarın !** asla razı olmam !

HERNÄ (hernä:) *a.* 1. her ne; 2. her zaman, daima; 3. her nasılsa, her nasıl olsa da.

HERREL- *eyl.* azarlamak, paylamak.

HERREMSEK *s.* çabuk sinirlenen, çabuk kızan.

HERREMSEKLİK *a.* çabuk sinirlenme, çabuk kızına.

HERSİ *a.* her biri: **olarıñ h. bir yerden** onların her biri bir yerden.

HESER *a.* tutku, şevk, heyecan.

HESERDEŞ *a.* duyguları, fikirleri ortak olan.

HESERLEN- *eyl.* duygulanmak.

HEŞDEK *a. zool.* çift hörgüçlü erkek deve.

HEŞELLE: h. kak-: çok fazla sevinmek, sevincinden ellerin çırpmak.

HEŞERİL- *eyl.* hayretle, şakınlıkla bakmak.

HEŞERLEN- *bk.* **heşeril-**.

HET *a.* 1. derece, sınır, durum, had **h.-den aş-** haddini aşmak; **h.-ini tana-** haddini bilmek; 2. yüreklilik, cesaret **h.-iñ bolsa, gel!** cesaretin varsa gel!

HETDENAŞA (hetdena:şa) *bel.* haddinden fazla, çok fazla: **h. begen-** çok beğenmek.

HETDİ-HASABI (hetdi-hasa:bı): **hetdi-hasabı yok** haddinden fazla, pek çok, sınırsız.

HETSİZ *s.* sınırsız, hadsiz.

HEY (he:y) *ünl.* seslenmek veya ilgi ve dikkat çekmek için kullanılır.

HEY *ünl.* "hiç, yok canım, imkanı yok" vb. anlamlarda kullanılır.
HEYCAN (heyca:n): h.-a sal- heyecanlandırmak.
HEYCANELEK (heyca:nelek) *a.* çok beğenmeyi, mutluluğu anlatan söz, bravo!
HEYGENEK *a.* kızarmış yağa yumurta kırılarak yapılan bir yemek türü, omlet.
HEYKEL *a.* heykel: **mermerden edilen h.** mermerden yapılmış heykel.
HEYKELÇİ *a.* yontucu, heykelci.
HEYKELTARAŞ (heykeltara:ş) *a.* heykeltıraş: **sen h.-sıñ Mermerden Apollon hudayıñ şeklini yasayansıñ, şeylemi?** sen heykeltıraşsın. Mermerden tanrı Apollon'un heykelini yapansın, değil mi?.
HEYLE *bk.* **şeyle.**
HEYVERE *a. tıp.* cüzam: **h. keselli** cüzam hastası.
HEYVİ (heyvi:) *ünl. hlk.* birdenbire ortaya çıkan ve şaşırılan durumlarda çıkarılan ses, ünlem, a ! vay !
HEZER *bk.* **heder.**
HEZİL *s.* komik, latifeli, hoş: **bu h., gözel durmuşda kolhozçılarıñ şâhdi açık, gövünlerinde gaygı-gussa yok** bu hoş, güzel hayatta kolhozcuların keyfi iyi, gönüllerinde kaygı keder yok; § **h.-i gaç-** a. çok az bir parçası kalmak; b. gücü, hali, takati kalmamak § **h.-ini al-** yatıştırmak, avutmak; **h.-iñ gaç-** a. takati kalmamak: **sırkavıñ günden güne h.-i gaçyar** hastanın günden güne hali kalmıyor; b. bir sorunda, tartışmada başarısız olmak.
HEZİLLİK *a.* mutlu, neşeli olma.
HEZZET *a.* birinin anısına gösterilen saygı, hürmet, izzet.
HEZZET-HÖRMAT *a. bk.* **hezzet.**
HEZZETLE- *eyl.* saygı göstermek, hürmet etmek.
HEZZETLİ *s.* saygı duyulan, saygılı, hürmetli.
HICCILDA- *eyl.* hırıldamak.
HICCILDAŞ- *işt. ç.* bk. **hıccılda-.**
HICCILDAT- *et. ç. bk.* **hıccılda-**
HICCILDI *a.* hırıltı.
HICUV *a.* tutku, istek, arzu: **Türkmenleriñ içinde daşkı duşmana garşı göreş h.-ı güyceyär** Türkmenlerin içinde dış düşmana karşı mücadale arzusu güçlenir.
HICUVLAN- *eyl.* işini yapmak için çok güçlü isteği, arzusu olmak.
HICUVLI *s.* tutkulu, istekli, arzulu.
HIH *ünl.* eşeği yürütürken veya deve çökertilirken çıkarılan ses.
HIH-TÜF *ünl.* tükürülürken çıkan ses.
HIK-ÇOK *bk.* **hıkgı-pıkgı.**
HIKGI-ÇOKGI *a.* 1. inilti, oflama, sızlanma; 2. bir işi yapmamak için ileri sürülen temelsiz bahan.
HIKGI-PIKGI *a. bk.* **hıkgı-çokgı.**
HIKLA- *bk.* **hıkgılda-.**

HILÇILDA- *eyl.* yıkılmak, küt diye yere düşmek.
HILLALLA (hıllalla:) *a.* külfet, zahmet.
HILLALLALI (hıllalla:lı) *s.* külfetli, zahmetli.
HIMIR-SIMIR *bk.* **hümür-sümür.**
HIMMIL *a.* Türkmen hanımlarının türkülerinin bir türü.
HINA (hı:na) *a.* kına.
HINALA- (hı:nala-) *eyl.* kınalamak.
HINÇGIR- *eyl.* 1. anıracakmış gibi ses çıkarmak (eşek); 2. *mec.* hıçkırmak.
HINÇGIRIŞ- *işt. ç. bk.* **hınçgır-**
HINNI-PINNI *s. bk.* **hıkgı-çokgı.**
HIÑ: hıñ ur- 1. çok dolmak, taşacak kadar dolmak (su); 2. *mec.* çok sinirlenmek, hiddetlenmek.
HIÑRAN- *eyl.* hırlamak.
HIÑZA- *eyl.* coşup taşmak, ağzına kadar dolmak.
HIR *a.* yiv, tüfeğin yivi.
HIRAÇ (hıra:ç) *a.tar.* Orta Çağda doğu ülkelerinde alınan bir tür vergi, haraç.
HIRAVA (hı:rava) *a.* biçilen buğday, arpa vb. nin dökülen tanesinden ya da diğer bitkilerin tohumundan filizlenen uçlar.
HIRÇ: h.-ñı dişle- pişman olmak; darılmak.
HIRDA *a.* 1. küçük, ufak; 2. düşük değerli madeni para; 3. kılı kırk yaran, mızmız, cimri, pinti.
HIRIDAR (hırı:da:r) *a.* bir şeyi almaya isteği, hevesi olan, alıcı: **ovadan gızıñ h.-ı hem köp bolar** güzel kızın alıcısı da çok olur.
HIRIDARLIK (hırı:da:rlık) *a.* bir şeyi alınaya isteği, hevesi olma, alıcılık.
HIRIN-DIKIN (hırı:n-dıkı:n) *s.* dopdolu, tamamıyla dolu, ağzına kadar dolu.
HIRLA- *eyl.* hırlamak.
HIRLI *a. esk.* ağızdan doldurulan bir tür tüfek.
HIRRA *bel.* birden, aniden, çabuk.
HIRRAM: h. telpek küçük, kısa tüylü bir tür yuvarlak şapka, başlık.
HIRRILDA- *eyl.* hırıldamak.
HIRRILDI *a.* hırıltı.
HIRS *a. esk.* ayı.
HIRSIZ (hı:rsız) *s.* edepsiz, fena, azgın, gaddar.
HIRSIZLAN- (hı:rsızlan-) *eyl.* hırslanmak, hiddetlenmek, sinirlenmek.
HIRSIZLIK (hı:rsızlık) *a.* edepsizlik, fenalık, azgınlık, gaddarlık.
HIRŞ *a.* mücadeleye, güç denemeye olan eğilim, arzu, istek.
HIRTILDI *a.* bir şey kazındığında, kaşındığında veya taze şeyler yenildiğinde ortaya çıkan ses, kırt kırt.
HIRUÇ (hıru:ç) *a.* tutku, ateş, heyecan.
HIS-HIS *bk.* **hıssıldı.**
HISIRDA- *eyl.* gayret sarfetmek, çaba göstermek.
HISIRDI *a.* koşuşturma, uğraşma, gaile.
HISIRDILI *s.* ıvır zıvır çok işi olan.
HISLA- *eyl. bk.* **hıssılda-.**

HISSILDA- *eyl.* burundan sesli sesli solumak.
HISSILDI *a.* nefes alınırken ve verilirken çıkan ses.
HIŞ *a.* akraba, yakın, hısım.
HIŞA *a. bot.* kamışa benzeyen bir tür bitki.
HIŞI-PIŞI *bk.* **hışı-vuşı.**
HIŞI-VUŞI *a.* söylenti, rivayet, şayia, fısıltı.
HIŞIR-PIŞIR *bk.* **hışı-vuşı.**
HITAY *a.* Çin: **H. hökümeti** Çin hükümeti; **Özbekistan Respublikasınıñ Prezidentiİslam Karimov üç günlük sapar bilen H.-a gitdi** Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İslam Kerimov üç günlük bir ziyaret için Çin'e gitti.
HITDI-PITDI *bk.* **hıkgı-çokgı.**
HITIRDA- *eyl.* kıtırdamak.
HITIRDI *a.* sert bir cisim kazındığında veya yenildiğinde çıkan ses, kıtırtı.
HITIRTMAK *a. hlk.* gırtlak, boğaz, damak.
HITLAT- *eyl.* vurmak, sert şekilde vurmak.
HIYAL (hıya:l) *a.* bir düşünce, iş hakkında ortaya çıkan eğilim, istek, arzu; hayal: **Hıva, Buhar gitmek h.-ım bar** Hive'ye, Buhara'ya gitme hayalim var.
HIYALI (hıya:lı) *s.* hayali, gerçek olmayan: **h. şekil diyip nämä aydılyar?** hayali şekil neye denir ?.
HIYALLAN- (hıya:llan-) *eyl.* hayal etmek.
HIYANAT (hıya:nat) *a.* hıyanet.
HIYANATÇI (hıya:natçı) *a.* hıyanet eden.
HIYANATKÄR (hıya:natkär) *bk.* **hıyanetçi.**
HIYAR(hıya:r) *a.* hıyar.
HIZLAVUK *a.* bir tür ağaçtan yapılmış oyuncak.
HIZMAT *a.* hizmet: **h.-a mınasıp göriñ bizleri** hizmete münasip görün bizleri, **h.-ıñda tayyar** hizmetinize hazır § **h. et-** hizmet etmek.
HIZMATÇI *a. bk.* **hızmatkär.**
HIZMATDAŞLIK *a.* işbirliği: **bu syujet köp asırlarıñ dovamında halklar arasında h.-ıñ ösmegine yardam edipdir** bu konu, uzun asırlar boyunca halklar arasındaki işbirliğinin gelişmesine yardım etmiştir; **doğanlık respublikalarıñ h.-lığı** kardeş cumhuriyetlerin işbirliği.
HIZMATKÄR (hızmatkä:r) *s.* 1. hizmetkar; 2. tüm çalışmalarını bir insanın, kurumun, toplumun yararları doğrultusunda yapan kişi: **deputat bolanından soñ, öz halkınıñ h.-idigini bildi** milletvekili olduktan sonra, halkının hizmetkarı olduğunu anladı.
HIZMATKÄRLİK(hızmatkä:rlik) *a.* hizmetkarlık.
HIZZIN (hızzı:n): h. at-/ur- *bk.* **cızzın .**
HIZZINLA- (hızzı:nla-) *eyl. bk.* **cızzınla-.**
Hİ *ünl.* şaşırmayı, şaşkınlığı anlatan ünlem; a!
HİCR *a. esk.* ayrılık, hicr, hicran: **hicrinde göz yaşım döndi bulaga** ayrılığında göz yaşım döndü pınara.

HİCRAN (hicra:n) *a. esk.* ayrılık, hicran.
HİCRET *a. din.* hicret: **h.-Muhammet pıgamberiñ Mekgeden Medine gitmegi** hicret: Hazret-i Muhammet'in Mekke'den Medine'ye gitmesi.
HİCRİ *s.* hicri.
HİÇ (hi:ç) *bel.* hiç: **h. bir** hiçbir; **h. bir zat**: hiçbir şey; **h. vagt** niçbir zaman; **h. kim/kimse** hiçbir kimse, **h. hili** hiçbir türlü, **h. bolmanda** hiç olmazsa.
HİKİR-HİKİR *bel.* **h. et-** *bk.* **hikirde-.**
HİKİRDE- *eyl.* kıkırdamak, kıkırdayarak gülmek.
HİKİRDEŞ- *işt. ç.* bk. **hikirde-.**
HİKİRDET- *et. ç.* bk. **hikirde-.**
HİKİRDİ *a.* gülme sesi, kıkırdama.
HİL (hi:l) *a.* 1. birini ya da bir şeyi diğerlerinden ayıran önemli işaret, tür, nitelik: **ne h ?** ne çeşit, ne türlü ? **arap elipbiyindäki harplarıñ üç h.-i yazılmagı sovat ögrenmegi kınlaşdıryardı** Arap alfabesindeki harflerin üç türlü yazılması okuma-yazma öğrenmeyi güçleştiriyordu; 2. birinin ya da bir şeyin gerçek olma durumuna uygunluk derecesi; 3. gibi, benzer **her h.-i** çeşitli **dünyäde her h.-i adam bar** dünyada her çeşit insan var.
HİL-HİL *s.* çeşit çeşit, türlü türlü.
HİLE (hi:le) I *a.* hile: **h. bilen** hileyle.
HİLE (hi:le) II *a.* pay, hisse, hak.
HİLEBAZ (hi:leba:z) *s.* hileci, hilebaz.
HİLEBAZLIK (hi:leba:zlık) *a.* hilecilik, hilebazlık.
HİLEGÄR (hi:legä:r) *s.* hileci, hilekar: **İlgeldi köp h. okuvçıdır İlgeldi** çok hilekar öğrencidir.
HİLEGÄRÇİLİK (hi:legä:rlik) *bk.* **hilegärlik.**
HİLEGÄRLİK (hi:legä:rlik) *a.* hilecilik, hilekarlık: **Agamırat önünde yatan tüpeñi bir çete süyşürip, Saparınırada gorkma diyen ışaratı eden yalı, ala gözlerini h. bilen güldürip seretdi** Agamırat önünde duran tüfeği bir kenara dayayıp, Saparınırat'a korkma anlamında işaret eder gibi, ela gözlerini hilekarlıkla güldürerek baktı.
HİLELİ (hi:leli) *s.* hileli.
HİLLİLİK *a.* kalite: **önümiñ h.-i ugrunda güreş** ürünün kalitesi için mücadele.
HİMİK *a.* kimyacı, kimyager.
HİMİKAT *a.* kimyasal maddeler, ilaçlar.
HİMİKİ *s.* kimyasal: **h. analiz** kimyasal analiz; **h. birleşme** kimyasal birleşme.
HİMİYA *a.* kimya: **h. sapagı** kimya dersi, **h. senagatı** kimya endüstrisi.
HİN (hi:n) *a.* böceklerin, sürüngenlerin vb. hayvanların yaşadığı delik, in **garınca h.-i** karınca yuvası.
HİNDİ *a.* Hint: **h. dilleri** Hint dilleri.
HİNDİSTAN *a.* Hindistan: **H.-ıñ halkları** Hindistan halkları; **Gandi H.-ıñ halkalarınıñ has**

täsirli ve abraylı sıyası lideridi Gandi Hindistan halklarının çok etkili ve saygın önderiydi.

HİNİN *a.* kinin: **h. poroşogı** kinin tozu.

HİÑLEN- *eyl.* şarkı,türkü mırıldanmak.

HİÑÑİLDİ *a.* alçak sesle, mırıldanarak söylenen şarkı, türkü.

HİÑÑİLDİK *a.* salıncak § **sakgalında h. uç-** bk **sakal**.

HİRURG *a. tıp.* operatör, cerrah.

HİRURGİK *s. tıp.* cerrahi ile ilgili.

HİRURGİYA *a.tıp.* cerrahi, operatörlük.

HLOR *a.kim.* klor: **h. kislotası** klorik asit.

HLOROFİL *a.bot.* klorofil.

HLOROFORM *a.tıp.* kloroform.

HO *bk.* **hol**.

HOCALIK *a.* 1. ekonomi: **garaşsızlık yılları içinde Türkmenistanıñ h.-ı ve medeniyeti has** ösdi **ve ösyär** bağımsızlık yılları içinde Türkmenistan ekonomisi ve kültürü gelişti ve gelişiyor; **planlı h.** planlı ekonomi; **h. guramaları** tarım kuruluşları; 2. ev, hane.

HOCALIKÇI *a.* (tarımda, sanayide) yönetici.

HOCAYIN *a.* 1. bir şeyin sahibi; 2. yönetici, başkan; 3. hükümdar; 4. *mec.* tam hukuklu hükümdar; 5. hitap sözü; 6. *hlk.* er, koca: **öyde h.-ım yok** evde kocam yok.

HOCAYINLIK *a.* 1. bir şeye sahip olma; 2.yöneticilik, başkanlık; 3. hükümdarlık.

HOKGA *a.* 1.oyulan yer, delik; 2. *mec.* kurnazlık, hilekarlık § **h. çıkar-** nazlanmak, kapris yapmak.

HOKGAR (hokga:r) *a. zool.* balıkçıl kuşu.

HOKKEY *a.sp.* hokey.

HOKKEYÇİ *a. sp.* hokeyci.

HOKRAN- *eyl.* 1.alçak sesle kişnemek; 2. kendi kendine veya birine sövmek.

HOKURDA- *eyl.* şırıldamak.

HOKURDAN *a.* suyun aktığı çukur.

HOKURDI *a.* şırıltı.

HOKURTGA *a. bk.* **hokurdan**.

HOL *s.* "şu, bu, işte vb." anlamlarda kullanılan söz.

HOLHA *s. bk.* **hol**.

HOLODİL'NİK *a.* buzdolabı.

HOLPI-SOLPI *s.* üstte iyi durmayan, gereğinden daha büyük, geniş olan (elbise).

HOLPULDA- *eyl.* bol, ölçüsü uymayan elbisenin veya ayakkabının giyilirken ses çıkarması.

HOLPULDAŞ- *eyl. bk.* **holpulda-**.

HOLPULDAT- *et. ç.* bk. **holpulda-**.

HOLPULDI *a.* bol, ölçüsü uymayan elbise veya ayakkabının giyilirken çıkardığı ses.

HOMPUŞ *bk.* **haccık**.

HONA *s. bk.* **honha**.

HONDAN: h. bärsi bol- çalım satmak, kendini büyük göstermek.

HONHA *s.* "işte, şu, bu" vb. anlamlarda kullanılan söz.

HOÑKA *s.* delinen, oyulan.

HOÑKAR- *eyl.* delinmek, oyulmak.

HOÑKARIŞ- *eyl. bk.* **hoñkar-**.

HOÑKART- *et. ç.* bk. **hoñkar-**.

HOÑKUDIK-HOÑKUDIK: h.-h. et- *bk.* **hoñkudıkla-**.

HOÑKUDIKLA- *eyl.* hafifçe sekerek yürümek, gezmek.

HOÑÑULDA- *eyl.* hoşnutsuzlukla homurdanmak, mırıldanmak.

HOÑÑULDI *a.* homurtu, mırıltı.

HOP *bel.* 1. "tamam, güzel, peki" anlamlarında kullanılan cevap sözü; 2. pişman olmayı, vazgeçmeyi belirten söz.

HOP- *eyl.* çökmek, düşmek, yıkılmak.

HOPBA: h. bol- sırtına çıkmak § **çaganı h. et-** çocuğu sırtına almak.

HOPBALA- *eyl.* arkasına almak.

HOPBALAT- *et. ç.* bk. **hopbala-**

HOPDUR- *et. ç.* bk. **hop-**.

HOPUK- *eyl.* nefes alması güçleşmek, nefesi kesilmek, nefes nefese kalmak.

HOPUKDIR- *et. ç.* bk. **hopuk-**.

HOPUL-SOPUL *bel.* bedene uymayan, geniş, bol.

HOPURDAT- *eyl.* höpürdetmek.

HOPURDI *a.* höpürtü.

HOR (ho:r) *s.* 1. semiz olmayan, zayıf; 2.geçim sıkıntısı çeken § **hor düş-** geçim sıkıntısı çekmek.

HOR *a.* koro.

HOR-HOMSI (ho:r-homsı) *bel.*, sıkıntı çeken, muhtaç.

HOR-HOR *a. bk.* **horruldı**.

HOR-ZAR (ho:r-za:r) *s.* muhtaç, sefil, düşkün.

HOR: h. çek- *bk.* **horla-**.

HORA (ho:ran) *s.* suyu tatlanmamış, olgunlaşmamış, ham, yeşil (üzüm).

HORAN *s.* iştahlı.

HORAŞA *s.* gösterişsiz, gıpta edilmeyecek, basit.

HORAZ *zool. a.* horoz: **h. urşı** horoz döğüşü.

HORCUN *a.* heybe.

HORDA I *s.* kötü, fena, berbat.

HORDA II *a.* atın ayaklarının iç tarafında ortaya çıkan kuru yara.

HORDALIK *a.* kötülük, fenalık, berbatlık.

HOREOGRAFİK *s.* dans sanatıyla ilgili.

HORGUR- *eyl.* atın burnundan horultuya benzeyen ses çıkarması.

HORK-HORK: h. et- *bk.* **horkulda-**.

HORKULDA- *eyl.* hıçkırmak.

HORKULDAŞ- *işt. ç. bk.* **horkulda-**.

HORKULDI *a.* hıçkırık.

HORLA- (ho:rla-) I *eyl.* 1. zayıf düşürmek, zayıflatmak; 2. zor kullanmak, cebretmek, eziyet etmek, işkence etmek: **Olar Aydogdıdan biziñ goşun bölümlerimizden maglumat bilmek üçin, onı gatı h.-dılar, urdılar** onlar Aydogdı'dan bizim askeri birliklerimizle ilgili istihbarat almak için, ona çok işkence ettiler, ve dayak attılar.

HORLA- *eyl.* II horultulu ses çıkarmak, horlamak.

HORLAN- *ed. ç. bk.* **horla-II**.

HORLUK (**ho:rluk**) *a.* 1. yaşamdaki güçlük, sıkıntı, zulüm, eziyet § **h. yamanını gör-** çok sıkıntı çekmek.
HORMAT *a.* saygı, hürmet: **h. et-** hürmet etmek; **h. hatı** şeref diploması.
HORMATLA- *eyl.* saygı duymak, hürmet etmek: **Türkmenistan territoryasında yaşayan yada bolyan her bir adam Türkmenistanıñ milli däp-dessurlarını h.-maga borçludır** Türkmenistan bölgesinde yaşayan veya bulunan herkes Türkmenistan'ın ulusal değerlerine saygı duymakla yükümlüdür.
HORMATLAN- *ed. ç.* bk. **hormatla-.**
HORMATLI *s.* saygı duyulan, sayın, değerli: **h. cenap** saygıdeğer beyefendi.
HORMEYSTER *a.* 1. koro şefinin yardımcısı; 2. operada koro şefi.
HOROOGRAFİYA *a.* dans, dans sanatı.
HORPULDI a. *bk.* **hopurdı.**
HORRUK *a. bk.* **horruldı.**
HORRULDA- *eyl. bk.* **horla-I.**
HORRULDI *a.* horultu.
HORSULDA- *eyl. bk.* **gorsulda-**
HORSULDAT- *eyl. bk.* **gorsuldat-.**
HORSULDI *a. bk.* **gorsuldı.**
HORTAÑ (**ho:rtañ**) *s.* zayıf, çelimsiz, semiz olmayan.
HORTAP (**ho:rta:p**) *bk.* **hortañ.**
HORTUM *a.* filin hortumu.
HORUK- (**ho:ruk-**) *eyl.* zayıflamak.
HOSSA (**ho:ssa**) *a.* zorluk, yük, dert: **h. bol-** yük olmak.
HOSSAR (**ho:ssa:r**) *a.*. akraba: **h. çık-** akraba çıkmak.
HOSSARÇILIK (**ho:ssa:rlık**) *a. bk.* **hossarlık.**
HOSSARLIK (**ho:ssa:rlık**) *a.* akrabalık § **h. et-** birini tarafını tutmak, birine arka çıkmak, yardım etmek.
HOŞ *s.* hoş § **h. galıñ** hoşça kalın; **h. geldiñiz, sapa geldiñiz** hoş geldiniz, safa getirdiniz.
HOŞA (**ho:şa**) **I** *a.* arpa, buğday vb. ekinler toplandığı zaman dökülen başak.
HOŞA (**ho:şa**) **II** *a.* üzüm salkımı.
HOŞAÇI (**hoşa:çı**) *a.* üzüm toplayan.
HOŞAL (**hoşa:l**) *a.* birinden ya da bir şey razı olan; memnun; minnettar: **h. bol-:** memnun olmak: **eger okıcılar şu dessan hakında öz-arzuv-isleglerini Türkmenistan Ilımlar Akademiyasınıñ Magtımgulı adındakı Dil ve edebiyat institutına iberseler köp h. b.-ardık** Eğer okuyucular, bu destan hakkındaki arzu ve dileklerini Türkmenistan Bilimler Akademesi Mahdumkulu Dil ve Edebiyat Enstitüsüne gönderirlerse çok memnun olacağız.
HOŞALLAN- (**hoşa:llan-**) *eyl.* birinden ya da bir şeyden memnun olmak; minnettar olmak.
HOŞALLIK (**hoşa:llık**) *a.* memnun olma, minnettar olma.

HOŞAMAT (**hoşa:mat**) *s. bk.* **hoşamay.**
HOŞAMAY (**hoşama:y**) *s.* güler yüzlü, hoş tavırlı, sevimli.
HOŞAMAYÇILIK (**hoşama:yçılık**) *a. bk.* **hoşamaylık.**
HOŞAMAYLIK (**hoşama:ylık**) *a.* güler yüzlülük, hoş tavırlılık, sevimlilik.
HOŞBAGT *s. bk.* **bagtlı.**
HOŞBAGTLILIK *a. bk.* **bagtlılık.**
HOŞBOY (**hoşbo:y**) *s.* aromalı, hoş kokulu, rayihalı, ıtırlı.
HOŞLA- *eyl.* onaylamak, tasvip etmek.
HOŞLAŞ- *eyl* veda etmek: **gaytmadan öñ doslarım bilen h.-dım** dönmeden önce dostlarımla vedalaştım.
HOŞLAŞIK *a.* veda: **h. vagtı** veda vakti.
HOŞLUK *a.* neş'elilik, mutluluk, memnuniyet.
HOŞNUT (**hoşnu:t**) *a. esk.* hoşnut.
HOŞNUTLIK (**hoşnu:tlık**) *a.* hoşnutluk.
HOŞROY (**hoşro:y**) *s. esk.* güzel yüzlü.
HOŞROYLIK (**hoşro:ylık**) *a.* güzel yüzlülük.
HOŞTAP (**hoşta:p**) *s.* sevimli, hoş, güzel.
HOŞVAGT *s. bel.* memnun, neşeli, şen.
HOTURDA- *eyl.* cılk cılk etmek.
HOTURDI *a.* balçık, kar vb. yüzeylere basıldığında çıkan ses.
HOV (**ho:v**) **I** *ünl.* vay, be !
HOV *a.* arzu, istek; güç, kuvvet.
HOVA (**hova:**) *a.* 1. hava, çevreyi kuşatan boşluk: **güyz girenden soñ, h. sovamaga başlayar** güzün girmesinden sonra, hava soğumaya başlar; **açık h.** açık hava; **buluth h.** bulutlu havva; **h. hasışı** hava basıncı; **h. özgerdi** hava değişti; 2. dünya, alem, cihan.
HOVALA (**hova:la**) *a.* çoşku ateş: **yaşlık lı.-sı** gençlik ateşi § **h.-sını bas-** korkutmak.
HOVALA- (**hova:la-**) *eyl.* 1. görünmek; 2. *hlk.* açık havaya çıkmak.
HOVALI (**hova:lı**) *s.* şahane, mükemmel.
HOVANDAR (**hovanda:r**) *a.* 1. yakın akraba; 2. yakın arkadaş, yoldaş.
HOVANDARLIK (**hovanda:rlık**) *a.* yakın akrabalık, dostluk.
HOVATIR (**hova:tı:r**) *a.* endişe, kuşku,telaş; heyecan § **h.-a sal-** korkutmak, endişeye düşürmek.
HOVATIRLAN- (**hova:tırlan-**) *eyl.* endişelenmek, telaşlanmak.
HOVATIRLI (**hova:tı:rlı**) *a.* endişeli, kuşkulu, telaşlı, heyecanlı.
HOVAYI (**hova:yı**) *s.* havayi, değersiz, boş, sonuçsuz, anlamsız, yalan (söz, konuşma vb. hakkında); **h. söz** boş konuşma.
HOVDAN (**hovda:n**) *a.* suyun saklandığı büyük, geniş çukur.
HOVLA- *eyl.* 1. endişelenmek, telaşlanmak; 2. havlamak.
HOVLI *a.* avlu.
HOVLUK- *eyl.* acele etmek, acele davranmak.

HOVLUKMAÇ *bel.* acele, tez, çarçabuk.
HOVLUKMAÇLIK *a.* tezlik, acele etme.
HOVP *a.* korku, kuruntu: **h. sal-** korkuya düşürmek, korku salmak; **bizi gorkuzcak, h. s.-ıp bilcek näme bar?** bizi korkutacak, korkuya düşürebilecek ne var?
HOVPLAN- *eyl.* korkmak, kuruntuya kapılmak.
HOVPLI *s.* korkulu, kuruntulu.
HOVPLULIK *a.* korkulu olma durumu.
HOVPSUZ *s.* korkusuz, kuruntusuz; güvenli.
HOVPSUZLAN- *eyl.* korkusuz olmak, kuruntusuz olmak; güvenli olmak.
HOVPSUZLIK *a.* korkusuzluk, kuruntusuzluk; güvenlik, emniyet: **h. soveti** güvenlik konseyi, **Türkmenistanıñ Milli h. komitetiniñ başlıgı general-polkovnik** Türkmenistan Ulusal Güvenlik Komitesinin Başkanı.
HOVSALA *a.* endişe, telaş, korku, vehim.
HOVSALAÇI *a.* endişeye, telaşa, kuruntuya kapılan.
HOVSALAÇILIK *a. bk.* **hovsalalık.**
HOVSALALAN- *eyl.* endişelenmek, telaşa, korkuya kapılmak.
HOVSALALI *s.* endişeli, telaşlı, korkulu, kuruntulu.
HOVSALALILIK *a.* endişelilik, telaşlılık, vehimlilik.
HOVUL-HALAT (hovul-ha:lat) *bk.* **hovul-hara.**
HOVUL-HALATLIK (hovul-ha:latlık) *bk.* **hovul-haralık.**
HOVUL-HARA (hovul-ha:ra) *s. bel.* 1. acele, hızlı, tez; 2. özensiz, itinasız.
HOVUL-HARALIK (hovul-ha:ralık) *a.* 1. hızlılık, tezlik; 2. özensizlik, itinasızlık.
HOVUL: yüreğine h. düş- korkuya kapılmak.
HOVUR *a.* ısı veren cismin, yanan maddenin çevresine verdiği güçlü ısı.
HOVUT *a.* hamut.
HOVUTLA- *eyl.* deveye hamut vurmak.
HOVUZ *a.* havuz: **siziñ h.-ıñız barmı?** sizin havuzunuz var mı?
HOZ (ho:z) *a. bot.* ceviz.
HOZA (ho:za) *a.* cevize benzeyen, gümüşten yapılmış yuvarlak süs takısı.
HOZANAK *a. bot.* kara yeşil kanatlı, benekli bir böcek türü.
HOZANAKLA- *eyl.* dört dönmek, gayret etmek, uğraşmak.
HOZANAKLAT- *et.* ç. bk. **hozanakla-.**
HOZZULDA- *eyl.* vızlamak, pır pır etmek.
HOZZULDI *a.* kelebek gibi böcekler uçtuğunda çıkan ses.
HÖÇCET *s.* direngen, inatçı.
HÖÇCETLİK *a.* direngenlik, inatçılık.
HÖDÜR *a.* 1. ikram, ağırlama; 2. öneri, teklif: **h. et-** davet etmek: **h. edeniñiz için sag bolıñ!** davetiniz için teşekkürler.
HÖDÜR-KEREM *bk.* **hödür-.**
HÖDÜRLE- *eyl.* yemeğe, sofraya çağırmak, davet etmek.

HÖDÜRSEK *s.* eli açık, cömert: **h. adam** cömert insan.
HÖDÜRSEKLİK *a.* eli açıklık, cömertlik.
HÖKGER- *eyl.* eğilmek, bükülmek, kamburlaşmak.
HÖKMAN (hökma:n) *s. bel.* zorunlu, mecbur, mutlak: **meniñ gelmägim h.-mı?** benim gelmem zorunlu mu?; **Anton, biz seni h. alıp gitmek üçin geldik** Anton, biz seni mutlaka alıp gitmek için geldik.
HÖKMANI (hökma:nı) *s. bel.* zorunlu, mecburi: **Türkmenistanda umumı orta bilim h.-dır** Türkmenistan'da orta öğrenim zorunludur.
HÖKMÜNDE *a.* hükmünde.
HÖKÜM *a.* hüküm: **ölüm cezası diñe iñ agır cenayatlar üçin, suduñ h.-i esasında berilyär** ölüm cezası yalnızca en ağır cinayetler için, mahkemenin kararına göre verilir § **h. sür-** hüküm sürmek.
HÖKÜMDAR (hökümda:r) *a.* hükümdar.
HÖKÜMDARLIK *a.* hükümdarlık.
HÖKÜMET (hökü:met) *a.* hükumet: **h.-imiz tarapından/gızıl orden sılag aldım** hükumetimiz tarafından/altın madalya armağan aldım; **h.-i täzeden guramak neticesinde häkimiyet yene-de konservatorlara geçdi** hükumeti yeniden kunmanın sonucunda hakimiyet yeniden muhafazakarlara geçti.
HÖKÜMROVAN (hökümrova:n) *a.* egemen, hakim, hüküm süren.
HÖKÜMROVAN *s.a.* egemen, hüküm süren, hakim: **Türkmenistan öz territoryasında h.-dır** Türkmenistan kendi toprağında egemendir.
HÖKÜMROVANLIK (hökümrova:nlık) *a.* egemenlik, hakimiyet, hüküm sürme.
HÖKÜR *a.* boynu iki omzunun içine gidip gelen.
HÖLTÜLDE- *eyl.* çabuk hareket etmek, çabuk davranmak.
HÖÑKÜLDE- *eyl.* sekerek yürümek.
HÖÑKÜLDEŞ- *eyl. bk.* **höñkülde-.**
HÖRE-KÖŞE (hö:re-kö:şe) *a.* güzel söz, tatlı söz.
HÖREK *a.* yiyecek.
HÖREL *s.* birinin yanında sözü geçen, sözü dinlenen.
HÖRP *a.* güçlü arzu, istek.
HÖTDE *a.* yol, yöntem, çare § **h. gel-** üstesinden gelmek, başarmak.
HÖV *ünl.* sığır vb. hayvanlar kovulurken söylenen söz.
HÖVES *a.* heves: **h. et-** heves etmek; **h.-ini gaçır-** hevesini kaçırmak.
HÖVESCEÑ *s.* hevesli.
HÖVESCEÑLİK *a.* heveslilik.
HÖVESLEN- *eyl.* heveslenmek.
HÖVESLENDİR- *et.* ç. bk. **höveslen-.**
HÖVESLİ *s.* hevesli: **kino gitmäge h.-ler** sinemaya gitmeye hevesliler; **biz okamaga**

h.-diris biz okumaya hevesliyizdir.
HÖVESLİLİK *a.* heveslilik.
HÖVESSİZ *s.* hevessiz.
HÖVESSİZLİK *a.* heveslilik.
HÖVRÜK- *eyl.* bir insana ya da bir şeye alışmak.
HÖVÜR I *a.* arkadaş, dost, yoldaş.
HÖVÜR II *a.* damızlık: **h. at** damızlık at § **h. çek-** süt kuzularını analarından ayırma, seçme süreci.
HÖVÜRTGE *a.* kuş yuvası.
HÖVÜRTGELE- *eyl.* kuş yuvası yapmak.
HÖZİR (hözi:r) *a.* memnuniyet, hoşnutluk.
HRESTOMATİYA *a.* okuma kitabı.
HRİSTİAN *a.* Hristiyan.
HRİSTİANÇILIK *a.* Hristiyanlık.
HROHİKAÇI *a.* gündelik haberlerle ilgilenen gazeteci.
HROM I *a.* krom.
HROM II *a.* bir tür yumuşak, ince deri kayış.
HRONİKA *a.* 1. olayların birbiri ardınca sıra ile yazıldığı tarih, vakayiname; 2. siyasi, toplumsal vb. olayların tarihini içine alan edebi eser; 3. gazetelerdeki gündelik hayattan alınmış haberler.
HRONOGRAF I *a.* bir ülkenin tarihsel kronografisinin yazıldığı eski yazılar, vakayiname.
HRONOGRAF II *a.* kronograf.
HRONOLOG *a.* kronolog, tarih yazarı, vakanüvis.
HRONOLOGİK *s.* kronolojik.
HRONOLOGİYA *a.* kronoloji.
HRONOMETR *a.* kronometre.
HRONOMETRAJ *a.* kronometraj.
HRONOSKOP *a.* kronoskop.
HRUSTAL' *a.* kristal, billur.
HUDAY(huda:y) *a. din.* Tanrı, Hüda: **H.-ga yüz müñ şükür eder** Tanrı'ya yüz bin şükür eder; **H. saklasın** Allah saklasın; **H.-a şükür** Allah'a şükür; **H. ursun !** Allah belasını versin.
HUDAYLIK (Huda:ylık): h.-ını sözle- doğru söylemek.
HUDAYOLI (Huda:yo:lı) *a. din.* dileğin yerine gelmesi gibi sebeplerle Tanrı adına verilen sadaka.
HUDAYSIZ (Huda:ysız) *s.* Tanrıya inanmayan, ateist.
HUDOJNİK *a.* ressam: **h. surat çekyär** ressam resim yapıyor.
HUDOJNİKLİK *a.* ressamlık.
HUKUK (huku:k) *a.* hukuk: **saylav h.-u** seçme hakkı.
HUKUKLI (huku:klı) *s.* hukuku, hakkı olan: **Türkmenistan -demokratik, h. ve dünyevi dövletdir** Türkmenistan, demokratik ve laik devlettir.
HUKUKLILIK (huku:klılık) *a.* hukuku, hakkı olma.
HUKUKSIZ (huku:ksız) *s.* 1. hakkı, hukuku olmayan; 2. vatandaşlık haklarını kaybeden.
HUKUKSIZLIK (huku:ksızlık) *a.* hukuksuzluk.
HULİGAN *a.* holigan.
HULİGANÇILIK *a. bk.* **huliganlık**.
HULİGANLIK *a.* holiganlık.
HUM *a.* dışı sırlı veya sırsız testi, kap.

HUMAR (huma:r) 1. kumar; 2. *mec.* keyif, istek, maksat.
HUMARBAZ (huma:rba:z) *s. a.* kumarbaz.
HUMARBAZLIK (huma:rba:zlık) *a.* kumarbazlık.
HUMARLAN- (huma:rlan-) *eyl.* bir şeyden çok hoşlanmak, keyif almak.
HUMAY (huma:y) *a.* 1. mitolojik hüma kuşu; 2. *mec.* çok güzel, çok alımlı.
HUMRARIL- *eyl.* sinirli sinirli bakmak.
HUN (hu:n) *a.* öldürülen adamın kanına karşılık alınan intikam § **h. al-** öç almak, intikam almak.
HUNABA (huna:ba) *a. esk.* kaygı, elem, azap.
HUNHOR (hu:nho:r) *s. esk.* hunhar.
HUNSA *a.* erkeklik ve kadınlık cinsinin her ikisi de var olan, hünsa.
HUP *s. esk.* iyi, güzel.
HUPBAT *a.* azap, ıstırap.
HURMA *a. bot.* hurma.
HURMAYI (hurma:yı) *s.* hurma renginde, hurma renkli.
HURUÇ (huru:ç) *a.* bir şeye olan güçlü istek; tutku.
HURUŞ *a.* yemek, çorba yapmak için gerekli olan et, yağ gibi malzemeler.
HUSIT (husı:t) *a.* cimri, pinti: **käbir adamalar h. bolar** bazı insanlar cimri olur.
HUSITLIK (husı:tlık) *a.* cimrilik, pintilik.
HUSN *a. esk.* yüz, cemal, güzellik.
HUSUSAN (husu:san) *bel.* özellikle, hususen.
HUSUSI (husu:sı) *s.* özel, hususi.
HUSUSILIK (husu:sılık) *a* özellik, hususilik.
HUSUSIYET (husu:sıyet) *a.* özellik, hususiyet.
HUSUSIYETÇİ (husu:sıyetçi) *a.* özel girişimci.
HUSUSİYETÇİLİK (husu:siyetçilik) *a.* özel, hususi (sektör).
HUŞ (hu:ş) *a.* akıl § **h.-a gel-** akla gelmek; **h.-ı çık-** aklı çıkmak; **h.-ını al-** aklını almak; **h.-ını yitir-** aklını yitirmek.
HUŞSUZ (hu:şsuz) *s.* 1. unutkan; 2. bilinçsiz, kendini kaybetmiş, aklı başından gitmiş: **Nemetsler geldiler-de h. yatan Babahanı esir aldılar ve sovuk, garañkı saraya taşladılar** Almanlar gelip bilincini kaybetmiş halde yatan Babahan'ı esir aldılar ve soğuk, karanlık saraya attılar.
HUŞSUZLIK (hu:şsuzlık) *a.* 1. unutkanlık; 2. bilinçsizlik, kendini kaybetme, aklı başından gitme.
HUT *bel.* "gerçekten" anlamında kullanılan söz.
HUTMA-HUT *a.* 1. alacağı vereceği olmayan: **oyun h. gutardı** oyun berabere bitti; 2. doğru, gerçek, hak.
HUTOR *a.* küçük çiftlik.
HUTORÇI *a.* küçük çiftlik sahibi.
HUVVA-HUV *ünl.* çocuk avutulurken söylenen söz, e e.
HUZUR (huzu:r) *a.* ön, yan, kat, makam.
HÜCCER- *eyl.* tüy gibi yumuşak olmak.

HÜCCERİL- *ed. ç. bk.* **hüccer-.**
HÜCCERİŞ- *eyl. bk.* **hüccer-.**
HÜCCERT- *et. ç. bk.* **hüccer-.**
HÜCCÜK *s.* 1. dağınık, karmakarışık: **h. saçlı** dağınık saçlı; 2. yumuşak: **h. sakgal** yumuşak sakal.
HÜCRE *a.* medrese öğrencilerinin ders gördükleri ve yaşadıkları tepesi kubbe görünüşlü yer, hücre.
HÜCÜM *a.* saldırı, hücum: **göktepe galasına 1881-nci yılda rus eskerleri h. etdi** Göktepe kalesine 1881 yılında Ruslar saldırdı.
HÜCÜMÇİ *a. sp.* forvet, ileri saha oyuncusu: **futbolçılarıñ hereketlerine edilen gözegçilikler oyun dövründe h.-niñ takmınan 12 km. ılgayandıgını görkezdi** futbolcuların hareketlerinin incelenmesi, oyun esnasında forvet oyuncusunun tahminen 12 km koştuğunu gösterdi.
HÜLLİ HÜLLİ: h. et- yüz vermek, şımartmak (çocuğu).
HÜM *bk.* **hä.**
HÜMER *a.* güruh, kalabalık.
HÜMERLENİŞ- *eyl.* bir yere toplanmak.
HÜMİ-SÜMİ *a.* mırıltı.
HÜMMET *a.* güç, kuvvet.
HÜMMETDAR (hümmetda:r) *a.* yardımcı, destekçi, hami.
HÜMMETDARLIK (hümmetda:rlık) *a.* yardımcı olma, destekçilik, hamilik.
HÜMMETLİ *s.* 1. güç, kuvvet veren; 2. gayretli.
HÜMMETSİZ *s.* gücü, önemi, yardımı olmayan.
HÜMÜR-SÜMÜR *a. bk.* **hümi-sümi.**
HÜMÜRDE- *eyl.* fısıldamak.
HÜMÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **hümürde-.**
HÜMÜRDET- *et. ç. bk.* **hümürde-.**
HÜMÜRDİ *a.* fısıltı.
HÜNÄR (hünä:r) *a.* 1. bilim, sanat, teknik vd. farklı dallarda yapılan iş, meslek; 2. hüner **h.-iñi görkez-** hünerini göstermek.
HÜNÄRLİ (hünä:rli) *s.* 1. meslek sahibi; 2. hünerli.
HÜNÄRLİLİK (hünä:rlilik) *a.* 1. meslek sahibi olma; 2. hünerlilik.
HÜNÄRMENT (hünä:rment) *a.* 1. bir iş, sanat veya meslekle uğraşan kimse; 2. hünerli.
HÜNÄRMENTÇİ (hünä:rmentçi) *a.* bir işle uğraşan kimse, sanatkar, zanaatçı, esnaf.
HÜNÄRMENTÇİLİK (hünä:rmentçilik) *a.* sanatkarlık, zanaatçılık, esnaflık.
HÜNÄRSİZ (hünä:rsiz) *s.* meslek sahibi olmayan.
HÜNÄRSİZLİK (hünä:rsizlik) *a.* meslek sahibi olmama.
HÜNCİ *a.* kolye: **Aşgabat'dan men eceme ovadan bir h. aldım** Aşkabat'tan ben anneme güzel bir kolye aldım.
HÜÑ- *eyl.* oymak, içini kazmak.
HÜÑKÄR (hüñkä:r) *a.* 1. hünkar; 2. kan içici, hunhar.
HÜÑÜR-HÜÑÜR *bk.* **hüñürdi.**
HÜÑÜRDE- *eyl.* homurdanmak.
HÜÑÜRDİ *a.* homurtu.
HÜPLE- *eyl.* esmek.

HÜPÜK *a.* ibik.
HÜRREYT: h. goçak birden, aniden.
HÜRRİ *bel.* gizlice (yavrulayan hayvanlar hakkında).
HÜRSEKLE- *eyl.* dürtmek, vurmak.
HÜŞÇ *ünl.* sesiz olunması gerektiğini bildiren ses, şşt!
HÜŞER- *eyl.* kuşkulanmak, şüphelenmek.
HÜŞGÄR (hü:şgä:r) *s.* uyanık, gözü açık.
HÜŞGÄRLİK (hü:şgä:rlik) *a.* uyanıklık, gözü açıklık.
HÜŞÜR *a. din.* zekat.
HÜŞÜR-ZEKAT (hüşür-zeka:t) *bk.* **hüşür.**
HÜŞÜRÇİ *a.* zekat toplayan kimse.
HÜTDÜK *a.* alçak, küçük, karanlık yer, ev.
HÜTLE- *eyl.* şiddetle vurulmak.
HÜTÜRDE- *eyl.* kütürdemek, çatırdamak.
HÜTÜRDİ *a.* kütürtü, çatırtı.
HÜVCER- *eyl. bk.* **hüccer-.**
HÜVCÜK *s. bk.* **hüccük.**
HÜVDİ *a.* ninni: **eneler çagalarını yatırmak üçin h. aydarlar** anneler çocuklarını yatırmak için ninni söylerler.
HÜVDÜLE- *eyl.* ninni söylemek, çocuğu ninni söyleyerek uyutmak.
HÜVDÜLEN- *ed. ç. bk.* **hüvdüle-.**
HÜVİ *zool. a.* puhu kuşu.
HÜY *a.* huy.
HÜY-HÄSİYET (hüy-hä:siyet) *a.* huy, karakter, mizaç.
HÜYLE- *eyl.* hasta olmak, rahatsızlanmak.
HÜYPÜYPİK *a. zool.* hüthüt, çavuş kuşu.
HÜYR *s. esk.* güzel, nazlı.
HÜYT: h.-gara çok siyah, simsiyah.

I

IBADAT (**ıba:dat**) *a. din.* ibadet: **agşamkı ı.** akşam namazı.

IBADATHANA (**ıba:datha:na**) *a.* ibadethane.

IBARAT (**ıba:ret**) *s.* ibaret: **merkezi ve Günorta-Gündogar Yevropa dövletleriniñ 20-30-ncı yıllardakı ıktısadı ve sıyası ösüşiniñ ayratınlıkları nämeden ı.?** merkezi ve güneydoğu Avrupa devletlerinin 20 ile 30 yılları arasındaki iktisadi ve siyasi gelişiminin farklılıkları nelerden ibarettir ?

IGAL *a. meteor.* kar, yağmur; yağış.

IGALLI *s. meteor.* yağışlı: **şu gün** hova **ı.** bu gün hava yağışlı.

IGALLILIK *s. meteor* yağışlılık.

IGALSIZ *a. meteor.* yağışsız: **ı. yıl** yağışsız, kurak yıl.

IGALSIZLIK *a. meteor.*, yağışsızlık.

IGIM-SAGIM (**ı:gım-sa:gım**) *s.* dağınık, düzensiz.

IGIŞ- (**ı:gış-**) *işt. ç. bk.* **ık-.**

IGLAN (**ıgla:n**) *a.* ilan, duyuru: **ı. et-** ilan etmek; **konkrus ı. et-** yarışma ilan etmek,.

IGRAR (**ıgra:r**) *bk.* **ıkrar.**

IGRARLI (**ıkra:rlı**) *bk.* **ıkrarlı.**

IGRARLILIK (**ıgra:rlılık**) *bk.* **ıkrarlılık.**

IGŞILDA- *eyl.* hışırdamak.

IGŞILDAŞ- *işt. ç. bk.* **ıgşılda-.**

IGŞILDAT- *et. ç. bk.* **ıgşılda-.**

IGŞILDI *a.* hışırtı: **yapraklarıñ ı.-sı** yaprakların hışırtısı.

IGTIBAR (**ıgtıba:r**) *a. esk.* itibar.

IGTIBARLI (**ıgtıba:rlı**) *s. esk.* itibarlı.

IGTIBARSIZ (**ıgtıbarsız**) *s. esk.* itibarsız.

IGTIKAT *a. din.* inanç, itikat.

IGTIYAR (**ıgtıya:r**) *a.* 1. bir şeye olan hak, ihtiyar; 2.izin, müsaade, imkan: **ı. et-** izin vermek.

IGTIYARLI (**ıgtıya:rlı**) *s.* 1. bir şeye hakkı olan; 2. izinli, müsaadeli, mümkün: **doli ı. vekil** tam yetkili vekil.

IGTIYARLILIK (**ıgtıya:rlılık**) *a.* 1. bir şeye hakkı, hukuku olma.

IGTIYARSIZ (**ıgtıya:rsız**) *s.* 1. bir şeye hakkı, hukuku olmayan; 2. izinsiz, müsaadesiz.

IGTIYARSIZLIK (**ıgtıya:rsızlık**) *a.* 1. hiçbir şeye hakkı hukuku olma; 2. *mec.* erke, izne bağlı olmama.

IHLAS (**ıhla:s**) *a.* gayret, istek, heves, ihlas.

IHLASLI (**ıhla:slı**) *s.* gayretli, istekli, hevesli, **ihlaslı: ı. işgär** gayretli işçi.

IHLASLILIK (**ıhla:slılık**) *a.* ihlaslılık.

IHLASSIZ (**ıhla:ssız**) *s.* gayretsiz, isteksiz, hevessiz, ihlassız.

IHLASSIZLIK (**ıhla:ssızlık**) *a.* ihlassızlık.

IK (**ı:k**) *a.* rüzgarın yönü; 2. konutun rüzgar almayan tarafı.

IK- *eyl.* 1. sallamak, sarsmak; 2. dolaşmak, yavaş yavaş hareket etmek: **asmanda bölecik bulutlar ıgyardı** gökyüzünde küçücük bulutlar dolaşıyordu.

IKBAL (**ıkba:l**) *a.* 1. kısmet, talih, yazgı; 2. hayat, durum.

IKBALDAŞ (**ıkba:ldaş**) *a.* ikbali, yazgısı aynı, benzer olan.

IKCA- (**ı:kcam**) *eyl.* 1. yavaş yavaş hareket etmek, dalgalanmak: **onuñ saçı yele ı.-yardı** onun saçları rüzgarda dalgalanıyordu; 2. amaçsızca dolaşmak, gezinmek.

IKCAM *s.* 1. derli toplu, rahat, tam oturmuş; **ı. calbar** rahat, tam oturmuş pantolon; 2. sağlam, berk.

IKCAMLA- *eyl.* tertiplemek, toplamak, hazırlamak, düzenlemek.

IKCAMLAN- *dön. ç. bk.* **ıkcamla-.**

IKCAMLAŞ- *eyl. bk.* **IKCAMLA-.**

IKCAMLIK *a.* 1. derli toplu olma; 2. sağlamlık.

IKCAŞ- (**ı:kcaş-**) *işt. ç. bk.* **ıkca-**

IKCAT- (**ı:kcat-**) *et. ç. bk.* **ıkca-**

IKDIR- (**ı:kdır-**)*et. ç. bk.* **ık-.**

IKDISADI (**ıkdısa:dı:**)*s.* iktisadi, ekonomik: **dünyä i. krizisi** dünya iktisadi kriz.

IKDISADIYET (**ıkdısa:dı:yet**) *a.* iktisadiyat.

IKDISATÇI (**ıktısa:tçı**) *a.* iktisatçı, ekonomist.

IKDISATÇILIK (**ıktısa:tçılık**) *a.* iktisatçılık.

IKIRDI *a.* kara, kuma vb. basıldığında çıkan ses.

IKLA- (**ı:kla-**) *eyl.* rüzgardan korunmak.

IKLAŞ- (**ı:klaş-**) *işt. ç. bk.* **ıkla-.**

IKLAT- *et. ç. bk.* **ıkla-.**

IKLIM (**ıklı:m**) *a.* 1. alem, cihan, dünya; 2. ülke, yurt.

IKMALA- (**ı:kmala-**) *eyl.* gezinmek.

IKMANDA (**ı:kmanda**) *s.* aylak, boş gezen.

IKMANDALIK (**ı:kmandalık**) *a.* aylaklık, boş gezme.

IKRAR (**ıkra:r**) *a.* vaat, söz, ahit; **ı. et-** kabul etmek, onaylamak; **şol şertnama bu yurduñ garaşsızlıgınıñ hem-de deñhukuklıgınıñ beyleki dövletler tarapından ilkinci gezek resmi ı. edilişidi** bu antlaşma, bu ülkenin bağımsızlığının ve mütekabiliyetinin diğer devletler tarafından ilk kez resmen kabul edilmesiydi § **ı.-ıñda dur-** sözünde durmak.

IKRARLI (**ı:krarlı**) *s.* sözünde duran.

IKRARLILIK (**ı:krarlık**) *a.* sözünde durma.

IKRARSIZ *s.* sözünde durmama.

IKRARSIZLIK (**ı:krarsızlık**) *a.* sözünde durma.

ILAHIM (**ıla:hı:m**) *ünl.* "Allah müstehakını versin!" anlamında kullanılan ilenme ya da iyi dilek sözü.

ILALAŞ- (**ıla:laş-**) *eyl.* 1. birinin düşüncesine katılmak, birinin düşüncesini kabul etmek; 2. bir sorun konusunda anlaşmak, anlaşmak: **nika yaşına yeten zenan bilen erkek kişiniñ biri-bilen ı.-ıp, nikalaşmaga hem maşgala gurmaga hakı bardır** evlenme yaşına gelen kadın ve erkeklerin birbirleriyle

anlaşıp evlenmeye ve aile kurmaya hakkı vardır.

ILALAŞDIR- (**ıla:laşdır-**) *et. ç. bk.* **ılalaş-.**

ILALAŞIK (**ıla:laşık**) *a.* 1. antlaşma, sözleşme; 2. *siy.* anlaşma, antlaşma: **sövda ı.-ı** ticaret antlaşması.

ILALAŞIKÇI (**ıla:laşıkçı**) *a. siy.* 1. uzlaştırıcı, uzlaşma taraftarı; 2. işbirlikçi.

ILALAŞIKÇILIK (**ıla:laşıkçılık**) *a. siy.* 1. uzlaştırıcılık; 2. işbirlikçilik.

ILALAŞIKLI (**ıla:laşıklı**) *s.* mutabık, uygun, uyumlu.

ILALAŞIKLILIK (**ıla:laşıklılık**) *a.* uygunluk, uyumluluk.

ILALAŞIKSIZ (**ıla:laşıksız**) *s.* mutabakatsız, anlaşmasız, uyumsuz.

ILALAŞIKSIZLIK (**ıla:laşıksızlık**) *a.* mutabakatsızlık, anlaşmasızlık.

ILALAŞIL- (**ıla:laşıl-**) *ed. ç. bk.* **ılalaş-.**

ILAYTA-DA (**ıla:yta-da**) *bel.* özellikle: **meniñ gözüm agıryar, ı. çep gözüm** benim gözüm ağrıyor, özellikle sol gözüm.

ILGA- *eyl.* koşmak.

ILGAÇLA- *eyl.* hafif hafif koşmak.

ILGAL- *ed. ç. bk.* **ılga-.**

ILGAŞ- *işt. ç. bk.* **ılga-: oglanlar ı.-ıp, daşarı çıkıp gitdiler** oğlanlar koşuşup, dışarı çıkıp gittiler.

ILGAT- *et. ç. bk.* **ılga-.**

ILGAV *a.* 1. koşu; 2. *sp.* koşu, yarış: **ı.-a gatnaş-** koşuya katılmak.

ILGAYIŞ *a.* koşu, koşma.

ILHAM *a.* esin, ilham.

ILHAMÇILIK *a.* esinlenme, ilham alma, ilhamlanma.

ILHAMLAN- *eyl.* esinlenmek, ilham almak, ilhamlanmak.

ILHAMLILIK *a.* esinlilik, ilhamlılık.

ILHANAT (**ılha:nat**) *a.* pis, iğrenç.

ILIM *a.* 1. ilim, bilim: **sen nähili ı.-ları övredyän?** sen hangi bilimleri öğretiyorsun? **ı.-lar akademiyası** bilimler akademisi; **takık ı.-lar** pozitif bilimler; 2. bilgi.

ILIMDAR *s. bk.* **ılımlı.**

ILIMLI *s.* bilgili, kültürlü: **ı. adam** bilgili adam.

ILIMLILIK *a.* bilgililik, kültürlülük.

ILIMSIZ *s.* bilgisiz, kültürsüz.

ILIMSIZLIK *a.* bilgisizlik, kültürsüzlük.

ILMI *s.* bilimsel, ilmi: **ı. taydan** bilimsel bakımdan; **ı. taydan esaslandır-** bilimsel temellere oturtmak; **ı. dünyägarayış** bilimsel dünya görüşü.

ILMI-BARLAG (**ılmı-ba:rlag**) *a.* bilimsel araştırma.

ILMI-DERÑEV *a. bk.* **ılmı-barlag.**

ILMILIK (**ılmı:lık**) *a.* bilimsellik.

IMAM (**ıma:m**) *a. din.* imam.

IMAMLIK (**ıma:mlık**) *a. din* imamlık.

IMARAT (**ıma:rat**) *a.* büyük ev, çok odalı ev, imaret: **köñlüm ı.-ıñ yıkandır meniñ** gönlümün imaretini yıkandır benim.

IMGIR *s.* 1. sınırsız, sonsuz, uçsuz bucaksız: **ı. çöl** uçsuz bucaksız çöl; 2. çok: **ı. süyci** çok tatlı.

IMIKLI *s. bel.* 1. ciddi: **ı. gepleş-** ciddikonuşmak; 2.nihai, son, kat'i, kesin; 3. sürekli, mütemadiyen, aralıksız.

IMIZGAN- *eyl.* uyuklamak, kestirmek: **men klassda oturkam gatı ukım geldi, ı.-dım** sınıfta otururken uykum geldi, uyukladım.

IMSIN- *eyl.* istemek, arzu etmek, ummak.

IMSINDIR- *et. ç. bk.* **ımsın-.**

IMTIL- *eyl.* bir şeyden ümitli olmak, beklemek; 2. amaçlamak.

INAM *a.* güven, itimat, inanç, güvenme: **ı. bildir-** itimat bildirmek; **biriniñ ı.-ından peydalan-** birinin güveninden yararlanmak § **ı. et-** güven duymak, itimat etmek.

INAMDAR (**ınamda:r**) *s. bk.* **ınamlı.**

INAMDARLIK (**ınamda:rlık**) *a. bk.* **ınamlılık.**

INAMLI *s.* emin, emniyetli, güvenilir: **ı. yoldaş** güvenilir arkadaş.

INAMLILIK *a.* güvenlik, emniyet.

INAMSIZ *s.* emniyetsiz, güvensiz.

INAMSIZLIK *a.* emniyetsizlik, güvensizlik.

INAN- *eyl.* inanmak: **biziñ iki yurdumızıñ arasındakı dostluklı gatnaşıklarıñ hem-de hızmatdaşlıgıñ gelcekde hem öscekdigine ve pugtalancakdıgına ı.-yarın** ülkelerimiz arasındaki dostane ilişkilerin ve işbirliğinin gelecekte de gelişeceğine ve güçleneceğine inanıyorum.

INANCA *a. bk.* **ınam.**

INANCALI *s. bk.* **ınamlı.**

INANCAÑ *s.* saf, safdil, kolay inanan.

INANCAÑLIK *a.* saflık, safdillik, kolay inanma.

INANÇ *a. bk.* **ınam: men häzir yeke-de bolsam, mende millionıñ ı.-ı millionıñ güyci bar** ben şimdi tek başıma da olsam, bende milyonların inancı, milyonların gücü var; *dip.* **ı. batı** güven mektubu: **geçen sişenbe güni Türkiye ilçisi Saparınırat Türkmenbaşa ı. hatını govşurdı** geçen salı günü Türkiye elçisi Saparmırat Türkmenbaşı'ya güven mektubunu sundu.

INANÇLI *s. bk.* **ınamlı.**

INANÇLILIK *a. bk.* **ınamlılık.**

INANÇSIZ *s. bk.* **ınamsız.**

INANDIR- *et. ç. bk.* **ınan-.**

INANIL- *eyl.* inanılmak, itimat edilmek, güvenilmek.

INANIŞ- *dön. ç. bk.* **ınan-.**

INCA- *eyl.* 1. incinmek, gücenmek; 2. bozulmaya başlamak (bitkiler ve et hak.).

INCAL- (**ı:ncal-**) *eyl.* ağrısı dinmek, rahatlamak, sakinleşmek: **sırkav ı.-dı** hasta nın ağrısı dindi.

INCALIK (**ı:ncalık**) *a.* rahatlık, sakinlik.

INCALIKLI (**ı:ncalıklı**) *s.* rahat, sakin: **ı. oturgıç** rahat sandalye.

INCALIKLILIK (ı:ncalıklılık) *a.* rahatlık, sakinlik.
INCALIKSIZ (ı:ncalıksız) *s.* 1.endişeli, kaygılı; 2.rahatsız.
INCALIKSIZLAN- (ı:ncalıksızlan-) *eyl.* kaygılanmak, endişelenmek.
INCALIKSIZLIK (ı:ncalıksızlık) *a.* 1.endişelilik, kaygılılık; 2.rahatsızlık.
INCALIŞ- *işt. ç. bk.* **ıncal-.**
INCALT- (ı:ncal-) *et. ç. bk.* **ıncal-.**
INCAT- *et. ç. bk.* **ınca-.**
INCIK *s.* 1. dargın, kırgın; 2. nazik, hassas, alıngan: **ı. ösimlik** nazik bitki.
INCIKLIK *a.* 1. dargınlık, kırgınlık; 2. hassalık, alınganlık.
INHA (ınha:) *il. bk.* **ine.**
INS-CINS *ad.* hiçkimse, hiçbir şey.
INSAN (ınsa:n) *a.* insan *bk.* **adam.**
INSANÇILIK (ınsa:nçılık) *a. bk.* **adamkärçilik.**
INSANIYET (ınsa:nıyet) *a. bk.* **adamzat.**
INSANIYETÇİLİK (ınsa:nıyetçilik) *a. bk.* **adamkärçilik.**
INSANIYETLİK (ınsa:nıyetlik)) *a. bk.* **adamkärlik.**
INSANIYETSİZLİK (ınsa:nıyetsizlik) *a.* insaniyetsizlik.
INSANLIK (ınsa:nlık) *a. bk.* **adamkärlik.**
INSAP (ınsa:p) *a.* insaf.
INSAPLI (ınsa:plı) *s.* insaflı.
INSAPLILIK (ınsa:plılık) *a.* insaflılık.
INSAPSIZ (ınsa:psız) *s.* insafsız.
INSAPSIZLIK (ınsa:psızlık) *a.* insafsızlık: **ı. et-** insafsızlık etmek.
IÑ- *eyl. bk.* **iñdarıl-.**
IÑDAR- *eyl.* 1. bir kaptakini başka bir kaba dökmek, dökmek: **çäynegi ı.-dı** çaydanlığı döktü; 2. kandırmak, ikna etmek; 3. sürmek: **atını oba tarap ı.-dı** atını köye doğru sürdü.
IÑDARIL- *ed. ç. bk.* **iñdar-.**
IÑDARMA *s. hlk.* herkesin sözüne giden, her söze inanan.
IÑÑILDA- *eyl.* sızlanmak, hoşnut, memnun olmamak.
IÑÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **iññılda-.**
IÑÑILDAT- *et. ç. bk.* **iññılda-.**
IÑÑILDI *a.* hoşnutsuzluk, memnuniyetsizlik.
IÑRAN- *eyl.* inlemek, inildemek.
IÑRILCIRA- *eyl.* zaman zaman inlemek.
IR- *eyl.* 1.inandırmak, ikna etmek; 2. bir işi bırakmadan, gevşetmeden yerine getirmek.
IRA- *eyl.* sallamak, silkelemek: **sallangacı ı!** salıncağı salla !
IRA-DARA *bel. bk.* **ırañ-darañ.**
IRADA (ıra:da) *a. esk.* istem, irade.
IRAK (ıra:k) *a. s.* uzak, ırak.
IRALA- *eyl.* sallamak, silkelemek: **yel agaçları ı.-yar** rüzgar ağaçları sallıyor.
IRAN- *eyl.* sallanmak, sarsılmak, sendelemek: **1948-nci yılda Aşgabatda yer ı.-dı** 1948 yılında Aşkabat'ta yer sarsıntısı oldu.
IRANCIRA- *eyl.* **sallanmak: ol ı.-p baryardı** sallanarak gidiyordu.
IRAÑ-DARAÑ *bel.* yavaşça, usulca.
IRAÑ: ı. et- *bk.* **ıran-.**
IRDIR- *et. ç. bk.* **ır-.**
IRGA *s.* 1.sallanıp duran: **ı. stol** sallanıp duran masa; 2. *mec.* güvenilmez.
IRGILDA- *eyl.* iki yana yavaşça kımıldamak, hareket etmek, sallanmak, sendelemek.
IRGILDAŞ- *eyl. bk.* **ırgılda-.**
IRGILDAT- *et. ç. bk.* **ırgılda-.**
IRGILDI *a.* 1. iki yana yavaşça sallanma; 2. *fiz.* salınım, titreşim: **garmonik ı.-larda energiyanıñ övrülüşi** harmonik titreşimlerde enerjinin dönüşümü, **erkin ı.** serbest titreşim.
IRIL- *ed. ç. bk.* **ır-.**
IRIM *a.* boş inanç, hurafe.
IRIMÇI *a.* boş inanç sahibi.
IRIMÇILIK *a.* boş inançlılık.
IRSARA- (ırsa:ra-) *eyl.* sebepsiz yere çıkışmak: **biderek zat üçin ı.** boş yere çıkışmak.
IRSARAŞ- *işt. ç.* bk. **ırsara-.**
IRYA (ırya:) *a.* 1.ziyan, israf; 2. asılsız, boş, sonuçsuz.
IRYASIZ (ırya:sız) *s.* ziyansız, israfsız: **hasılı ı. yıgna-** ürünü ziyan etmeden toplamak.
IS (ı:s) *a.* koku: **gül ı.-ı** çiçek kokusu; **yakımlı ı.** güzel koku.
IS- *eyl.* hareket etmek, hareket etmeye, kımıldamaya gücü olmak.
IS-KOK (ı:s-kok) *a. bk.* **ıs ve kok.**
ISAÇ *a.* kıskaç, maşa.
ISGA- (ı:sga-) *eyl.* koklamak: **bu naharı ı., ısı barmı?** bu yemeği kokla, kokusu var mı ?.
ISGAŞ- (ı:sgaş-) *işt. ç. bk.* **ısga-**
ISGAT- (ı:sgat-) *et. ç. bk.* **ısga-.**
ISGIN *a.* güç, kuvvet, takat, mecal, derman: **ı.-dan gaç-/düş-** mecali kalmamak.
ISGINLI *s.* güçlü, kuvvetli, takatli, dermanh.
ISGINSIZ *s.* güçsüz, kuvvetsiz, takatsiz, dermansız: **meniñ cigim ı.-dı, sebäbi ol bassadı** benim kardeşim hasta olduğundan dolayı dermansızdı.
ISGINSIZLAN- *eyl.* güçten düşmek.
ISGINSIZLIK *a.* güçsüzlük, kuvvetsizlik, takatsizlik, dermansızlık: **ı. duy-** kendini güçsüz hissetmek.
ISIRGA *a.* küpe: **ı. dakın-** küpe takmak.
ISITMA *a.* sıtma: **ı. tut-** sıtmaya yakalanmak.
ISLAM (ısla:m) *a. din.* İslam.
ISLAN- (ı:slan-) *eyl.* fena kokmak, kokuşmak: **ı.-an et** kokmuş et.
ISLI (ı:slı) *s.* keskin kokulu.
ISMAZ *a. tıp.* felç, inme: **ı. sırkavı** felç hastası.
ISNAT (ısna:t) *a.* yüzkarası, rezalet.
ISNATI (ısna:tı) *s.* rezil, utanmaz.
ISNIŞ- *eyl.* yakınlaşmak; dost, ahbap, arkadaş olmak.

ISNIŞDIR- *et. ç. bk.* **ısnış-.**
ISNIŞIK *a.* dostluk, yakınlık, ahbaplık, arkadaşlık.
ISNIŞIKLI *s.* birbirine dost, ahbap, arkadaş olan.
ISNIŞIKLIK *a.* dostluk, ahbaplık, arkadaşlık.
ISSI *s.* 1. sıcak, sıcak hava: **ı.-da piyada uzak yöräp bolmaz** sıcakta uzun (süre) yürünmez, **ı. tomus** sıcak yaz; 2. güzel, sevimli **göze ı. görün-** göze güzel görünmek.
ISSILA- *eyl.* sıcaklığın etkisini hissetmek, ısınmak.
ISSILAT- *et. ç. bk.* **ıssıla-.**
ISSILIK *a.* sıcaklık, hararet.
IŞ *a.* yarık, çatlak, aralık, delik.
IŞALGA *a. bk.* **ış.**
IŞAN- *eyl. bk.* **ınan-.**
IŞARAT (ışa:rat) *a.* işaret § **ı. et-** işaret etmek.
IŞGALAÑ *bk.* **ış.**
IŞGALAÑLA- *eyl.* bir şeyin yarığından, çatlağından bakmak.
IŞGALAÑLI *s. dil b.* sızıcı: **ı. sesler** sızıcı sesler.
IŞGIN *a. bot.* ışkın.
IŞIK *a.* ışık.
IŞIKLA- *eyl.* gözetlemek, sezdirmeden bakmak.
IŞIKLANDIR- *eyl.* ışıklandırmak: **köçeleri elektrik çıraları bilen ı.-** sokakları elektrik lambaları ile ışıklandırmak.
IŞIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **ışıkla-.**
IŞIKLAT- *et. ç. bk.* **ışıkla-.**
IŞK *a.* aşk: **ı.** odı aşk ateşi.
IŞKI (ışkı:) *s.* aşkla ilgili, aşki.
IŞLA- *eyl. bk.* **ışıkla-.**
IŞNAKLAN- *eyl.* açılmak, parlamak (yüz, göz).
IŞNAKLI *s.* açık, parlak.
ITIGSA- *eyl.* zorluk çekmek, ıstırap çekmek, acı çekmek.
IZ (ı:z) *a.* 1. iz: **üç yüz ädim gideninden soñ, ı.-ına seretdi** üç yüz adım gittikten sonra arkasına baktı; **ayak ı.-ı** ayak izi; 2. bir şeyin etkisi sonucu kalan eseri; 3. bir şeyin yaptığı etki; 4. sonra; 5. arka, geri: **öñe ve ı.-a** öne ve arkaya; 6. *mec.* ahfat, nesil § **ı. galdır-** nesil bırakmak; 7. birleşik sözcük yapar: § **ı.-ına gaytarıl-** iade edilmek **golyazmalar ı.-na g.-mayar** yazılar iade edilmez; **ı.-ına düş-** takip etmek, izlemek; **ı.-ı bilen** üstüne.
IZ-TOZ (ı:z-to:z) *a.* iz toz, haber.
IZA (ıza:) *a.* 1.şiddetli ağrı, sızı, sancı; 2.*mec.* azap, eza, ıstırap; **ötdi ayralık ı.-sı** geçti ayrılık ezası.
IZALI (ıza:lı) *s.* 1.şiddetli ağrılı, sızılı, sancılı; 2.*mec.* azaplı, ıstıraplı.
IZAN-DA-ÇUVAN (ıza:nda-cuva:n) *a.* homurtu, homurdanma.
IZARLA- (ı:zarla-) *eyl.* 1.takip etmek, peşinden gitmek; 2.aramak **yiten çaganı ı.-dı** kaybolan çocuğu aradı; 3.izlemek, takip etmek.
IZARLAN- (ı:zarlan-) *ed. ç. bk.* **ızarla-: Türkmenistan öz yurtlarında sıyası, milli ya dini ınam-ıgtıkatları üçin ı.-yan daşarı yurt** grajdanlarına **gaçıp gelmek** hukugını

beryär Türkmenistan, kendi ülkelerinde siyasi, milli veya dini inançları ve görüşleri için kovuşturmaya uğrayan yabancı ülkelerin vatandaşlarına sığınma hakkı verir.
IZARLAŞ- (ı:zarlaş-) *işt. ç. bk.* **ızarla-.**
IZARLAT- (ı:zarlat-) *et. ç. bk.* **ızarla-.**
IZBA-IZ (ı:zba-ı:z) *bk.* **ızlı-ızına.**
IZÇI (ı:zçı) *a.* izi takip ederek aradığını bulan, izci: **ı. it** av köpeği.
IZÇILIK (ı:zçılık) *a.* izcilik.
IZGAR (ızga:r) *a.* rutubet, nem: **ı. çek-** nem çekmek.
IZGARLI (ızga:rlı) *s.* nemli, rutubetli: **ı. bol-** nemlenmek.
IZGARLILIK (ızga:rlılık) *a.* nemlilik, rutubet.
IZGARSIZ (ızga:rsız) *s.* nemsiz, rutubetsiz, kuru.
IZGARSIZLIK (ızga:rsızlık) *a.* nemsizlik, rutubetsizlik.
IZGIT (ızgı:t) *a.* güleryüz, şefkat.
IZGITLI (ızgı:tlı) *s.* güleryüzlü, şefkatli.
IZGITSIZ (ızgı:tsız) *s.* acımasız, zalim.
IZGITSIZLIK (ızgı:tsızlık) *a.* acımasızlık, zalimlik.
IZIGİDERLİ (ı:zıgiderli) *s.* birbirini takip eden, birbirinin ardından gelen.
IZIGİDERLİLİK (ı:zıgiderlilik) *a.* birbirini takip etme, birbirinin ardından gelme.
IZISÜRE (ı:zısüre) *bel.* ardından, peşinden: **ı. git-** peşinden gitmek.
IZKI (ı:zkı) *s.* arttaki, arkadaki: **ı. tigir** arka tekerlek.
IZLA- (ı:zla-) *eyl. bk.* **ızarla-: Meret, meñ ızımı ızla!** Meret, beni izle!.
IZLA- *eyl.* ağlamak.
IZLAN- (ı:zlan-) *ed. ç.* bk. **ızla-.**
IZLAŞ- (ı:zlaş-) *işt. ç.* bk. **ızla- (ı:zla-).**
IZLAŞ- *işt. ç. bk.* **ızla-.**
IZLAŞIK *a.* ağlama, ağlama sızlama.
IZLAT- (ı:zlat-) *et. ç.* bk. **ızla- (ı:zla-).**
IZLAT- *et. ç. bk.* **ızla-.**
IZLI-IZINA (ı:zlı-ı:zına) *bel.* birbiri ardından, ardı ardına, peşi peşine: **şol bir adam ı.-ı. iki möhletden artık prezident bolup bilmez** herhangi bir kimse ardı ardına iki kezden fazla başkan olamaz.
IZSIZ (ı:zsız) *s.* 1.izsiz; 2.sonu olmayan.
IZSIZ-TOZSUZ (ı:ssız-to:zsuz) *s.* izsiz tozsuz, iz bırakmadan, habersiz.
IZZAT *a.* büyüklük, yücelik, izzet: **ı. bilen** saygıyla.

İ

İBER- (**i:ber-**) *eyl.* göndermek, yollamak: **vraçiñ ızından i.-** doktora göndermek; **magazine i.-** mağazaya göndermek; **pioner lagerine i.-** piyonerler kampına göndermek; **hat/ telegrama i:.-** mektup/ telgraf göndermek; **kitabı poçta bilen i.-** kitabı postayla göndermek; **salam i.-** selam göndermek.

İBERİCİ (**i:berici**) *s.* gönderen: **hat i.** mektup gönderen, **i.-niñ adresi** gönderenin adresi.

İBERİL- (**i:beril-**) *ed. ç. bk.* **iber-.**

İBERİŞDİR- (**i:berişdir-**) *sık. ç. bk.* **iber-.**

İBERT- (**i:bert-**) *et. ç. bk.* **iber-.**

İBLİS (**ibli:s**) *a.* şeytan, cin, iblis.

İCARA (**ica:ra**) *a.* kiralama, kira ile tutma: **i. hakı** kira ücreti.

İÇ *a.* 1. iç, içeri: **otagıñ i.-i arassa** odanın içi tertemiz; **cayıñ i.-ini gör-** odanın içini görmek; **i.-ini boşat-** içini boşaltmak; 2. bağırlar, bağırsaklar: **goynuñ i. goşları** koyunun bağırsakları; **i. yagı** iç yağı; **i. keselleri** iç hastalıkları; 3. karın: **meniñ i.-im agıryar** karnım ağrıyor; 4. ruh, can, iç: **i.ñi boşat-** içini boşaltmak, **i.-iñ gıs-** canı sıkılmak, içi sıkılmak; **i.-iñi dök-** içini dökmek; 5. ilgeç görevinde: **içine, içinde, içinden**: **cayıñ i.-ine gir-** evin içine girmek; **i.-ine al-** içermek, kapsamak, içine almak: **revolyutsion hereket işçileriñ hemınesini öz i.-ine aldı** devrimci hareket işçilerin hepsini içine aldı; **halk i.-inde** halk içinde, **bir yılıñ i.-inde boyuñı al-** bir yıl içinde büyümek, boy atmak; **i.-ine gir-** a. içine girmek/ binmek; b. *mec.* açmak, açıklamak, keşfetmek, bulmak; **i.-ine git-** çökmek: **sırkavıñ gözleri i.-ine gidipdir** hastanın gözleri içine çökmüş; **i.-ine sal-** a. koymak, bırakmak: **paketi stoluñ i.-ine sal-** paketi masaya bırakmak, b. getirmek, çıkarmak: **zatları öyüñ i.-ine sal-** eşyaları evin içine getirmek; **i.-inden geç-** içinden geçmek; **gapını i.-inden yapıp otur-** kapıyı içerden kapatmak; **i.-inden çık-** içinden çıkmak § **i.-inden-bagrıñdan geç-** içinden geçmek; **i.-i i.-inden geç-** a. açlıktan içi geçmek, b. horlanmak; **i.- i.-ine sıgmazlık** içi içine sığmama; **i.-i pikirli** yapacağını içinde saklayan, düşüncesini dışa vurmayan; **i.-iñ garal-** imrenmek, kıskanmak; haset etmek, **i.-iñ git-/gorul-** çok acıkmak; **i.-iñde sakla-** içinde saklamak; **i.-iñi geplet-** içinden konuşmak; **i.-iñ geç-** sürgün olmak, ishal olmak; **i.-iñ gırıl-** içi geçmek: **güle güle içimiz g.-ıldı** gülmekten içimiz geçti, **i.-iñe dart-/çek-** içine çekmek; **i.-iñden geçip bar-** içine işlemek: **sovuk i.-iñden geçip baryar** soğuk içine işliyor..

İÇ- *eyl.* içmek: **çay i.-** çay içmek; **käse bilen i.-** kadehle içmek; **dolı kürüşge suv i.-** bir maşrapa dolusu su içmek § **and** (ya da **kasam**) **i.-** ant içmek, yemin etmek; **hudaydan ant i.-** yemin etmek.

İÇ-DAŞ *a.* iç dış: **sport köşkünüñ i.-ı bezelipdir** spor sarayının içi dışı süslenmiş.

İÇAGIRI (**iça:gırı**) *a.* karın ağrısı.

İÇALI (**iça:lı**) *a.* casus: **i. tut-** casus tutmak.

İÇALIÇILIK (**iça:lıçılık**) *bk.* **iça:lılık.**

İÇALILIK (**iça:lılık**) *a.* casusluk.

İÇDİMAGI (**içdima:gı**) *esk. a.* yürütme, icra: **i. komitet** icra komitesi.

İÇEGE *a. anat.* bağırsak: **kör i.** kör bağırsak; **yogun/ ince i.** kalın/ ince bağırsak § **gülüp gülüp i.-ñ gırıl-** katıla katıla gülmek, gülmekten içi geçmek.

İÇERİ *a.* 1. içeri, içeri kısım; ev: **içerden ç.-** içeriden çıkmak; **i.-ni arassa sakla-** içeriyi temiz tutmak; **i. goşları** ev eşyaları; **i. ıssı** içerinin sıcaklığı; 2. iç: **i. işler ministrligi** İç İşleri Bakanlığı.

İÇERİK (**içeri:k**) *bel.* içeri, içeriye: **i. gir-** içeri girmek; **i. sal-** içeri sokmak.

İÇERKİ *s.* iç, içteki, içerideki: **i. sıyasat** iç politika; **i. işler** iç işleri, **SSSR'in i. yagdayı** SSCB'nin iç durumu.

İÇGEÇME *a.* sürgün, ishal: **ganlı i.** *tıp* dizanteri, kanlı ishal.

İÇGISGINÇ *s.* hüzünlü, kasvetli; can sıkıcı: **i. aydım** hüzünlü şarkı.

İÇGİ *a.* içki, içecek: **mive i.-si** meyve suyu.

İÇGİN (**içgi:n**) *s.* 1. candan, içten: **i. söy-** içten sevmek; 2. dikkatle, özenle: **mesele bilen i. meşgul bol-** sorunla yakından ilgilenmek.

İÇGİNSİRE- (**içgi:nsire-**) *eyl.* gayret göstermek, gayret etmek.

İÇGİNSİREŞ- (**içgi:nsireş-**) *işt. ç. bk.* **içgi:nsire-.**

İÇİGARA *s.* kıskanç: **i. adam** kıskanç insan.

İÇİGARAÇILIK *bk.* **içigaralık.**

İÇİGARALIK *a.* 1. kıskançlık: **i. häsiyeti** kıskançlık huyu; **i. et-** kıskançlık etmek; 2. kötü niyet, kasıt.

İÇİGLİ *s.* öfkeli, hınç dolu, kindar: **birinden i.** bol- birine karşı öfkeli olmak, öfkelenmek.

İÇİK- *eyl.* nefesi tutulmak, boğulmak.

İÇİKDİR- *et. ç. bk.* **içik-.**

İÇİL- *ed. ç. bk.* **iç-**; içilmek: **derman i.-yän vagt** ilacın içilme saati.

İÇİMLİK *s.* içilir, içilebilir, içimlik: **i. suv** içilir su; **bir i. derman** bir içimlik ilaç.

İÇİR- *et. ç. bk.* **iç-**; 1. içirmek: **suv i.-** su içirmek; **süyt i.-** süt içirmek; **i.-ip doyur-** içirmek, doyurmak; 2. *mec.* birine karşı kışkırtmak, tahrik etmek: **gep i.-** fısıldamak, sinsice kulağına koymak § **gan i.-** canını çıkarmak, canını burnundan getirmek.

İÇİRGİ keçe: **i. sal-** keçe koymak.

İÇİRGİLE- *eyl.* ter bezi koymak: **atı i.-** atın eğerine ter bezi koymak.
İÇİRGİLEN- *ed. ç. bk.* **içirgile-**; terbezi konulmuş olmak.
İÇİRGİLET- *et. ç. bk.* **içirgile-.**
İÇİRİL- *ed. ç. bk.* **içir-**; 1. içirilmek: **sırkava dermanlar vagtlı-vagtında i.-yär** hastaya ilaçlar zamanında içiriliyor; 2. *mec.* kötü olan bir şeyi yapmayı öğrenmek.
İÇİŞ-*işt. ç. bk.* **iç- I.**
İÇİŞDİR- *sık. ç. bk.* **iç- I.**
İÇİŞLİK *a.* 1. içme: **çay i.** çay yarenliği; 2. içki âlemi, cümbüş: **i. et-/ gura-** içki meclisi kurmak.
İÇİYANGINLI *s.* üzüngün, kederli; kırgın, küskün: **i. adam** üzgün insan; **i. bol-** dargın olmak, darılmak.
İÇKİ *bel.* 1. iç, dahilî, içerdeki: **i. gapı** iç kapı; **i. düzgün-tertip** iç düzen; **şahırıñ i. dünyäsi** şairin iç dünyası; 2. iç: **i. köynek** iç gömlek; **i. geyim** iç çamaşırı.
İÇLİK *a.* astar: **paltolık i.** paltoluk astar; **i. et-** astarlamak.
İÇLİKLE- *eyl.* astarlamak, astar geçirmek.
İÇLİKLEN- *ed. ç. bk.* **içlikle-.**
İÇLİKLET- *et. ç. bk.* **içlikle-.**
İÇLİKLİ *s.* içlikli: **yüpek i. plaşç** ipek astarlı yağmurluk.
İÇMEK *a.* kürk (manto), kışlık palto: **gımmat deriden tikilen i.** kıymetli deriden dikilen kürk (manto); **i.-iñi çıkar-** mantosunu çıkarmak.
İÇMEKÇE *a.* gocuk.
İÇYAKGIÇ *s.* iğrenç, tiksindirici; zararlı: **i. adam** iğrenç insan; **i. hova** zararlı hava; 2. yersiz, uygunsuz, saçma sapan: **i. gürrüñ et-** saçma sapan konuşmak.
İÇYAN (içya:n) *a.* akrep: **i. zäheri** akrep zehiri.
İDE- (i:de-) *eyl.* 1. aramak: **yitiren zadıñı i.-** kaybettiği bir şeyi aramak; **i.-p tap-** arayıp bulmak; **i.-p gel-** birini ya da bir şeyi araştırarak bir yere gelmek; 2. aramak, sormak.
İDEDİCİ (i:dedici) *a.* bakıcı: **doñuz i.** domuz bakıcısı.
İDEDİL- (i:dedil-) *ed. ç. bk.* **idet-**; beslenmiş, yetiştirilmiş olmak; **mekgeçöven oñat i.-megi söyyär** darı iyi bir bakım ister.
İDEDİŞ- (i:dediş-) *işt. ç. bk.* **idet-.**
İDEG (i:deg) *a.* 1. bakım: **sırkava govı i. gerek** hastaya iyi bakmak gerekir; 2. arayıp bulma, arama, araştırma: **i.-inc çık-** araştırmaya gitmek (çıkmak).
İDEG-SORAG (i:deg-so:rag) *a.* 1. araştırma; 2. haber, bilgi: **i.-s. et-** aramak, sormak; bilgi vermek, rapor vermek.
İDEGÇİ (i:degçi) *a.* bakıcı: **bu mallarıñ i.-si yok** bu hayvanların bakıcısı yok; 2. arayan, araştıran.
İDEGLE- (i:deglc-) *eyl.* aramak; sorup soruşturmak: **i.-p tap-** (arayıp) bulmak.
İDEGLEN- (i:deglcn-) *ed. ç. bk.* **idegle-.**
İDEGLEŞ- (i:deglcş-) *işt. ç. bk.* **idegle-.**

İDEGLET- (i:deglet-) *et. ç. bk.* **idegle-.**
İDEGLİ (i:degli) *a.* bakımlı, birisinin gözetimi altında bulunan: **i. çaga** bakımlı çocuk; **i. bol-** gözetim altında olmak; **i. sakla-** saklamak, korumak (giysi, ayakkabı); 2. biri tarafından aranılan.
İDEGSİZ (i:degsiz) *s.* 1. bakımsız; yüzüstü bırakılmış, terk edilmiş: **i. oglan** bakımsız çocuk; **i. hocalık** kötü, geri kalmış ekonomi; 2. davetsiz: **i. gelen mıhman** davetsiz misafir.
İDEKLE- (i:dekle-) *eyl.* 1. dizginleri tutmak; 2. birinin elinden tutmak (kör vb.).
İDEKLEŞ- (i:dekleş-) *işt. ç. bk.* **idekle-.**
İDEKLET- (i:deklet-) *et. ç. bk.* **i:dekle-; i.-ip ızıña düşürip bar-** ardına düşürmek, ardınca yürütmek.
İDEL- (i:del-) *ed. ç. bk.* **ide-**
İDENEKLE- *eyl.* dengesini kaybetmek: **ol i.-p tas yıkılıpdı** dengesini kaybedip pat düşmüş.
İDENEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **idenekle-.**
İDENEKLET- *et. ç. bk.* **idenekle-**; itmek, *mec.* kışkırtmak: **i.-ip çıkar-** dışarı atmak, dışarı fırlatmak.
İDENEKLETDİR- *et. ç. bk.* **idenekle-.**
İDEOLOGİYA *a.* düşünce, ideoloji: **marksistik-leninçilik i.** Marksizm-Leninizm ideolojisi; **i. göreşi** ideoloji kavgası.
İDEOLOJİK *a.* ideolojik.
İDEŞ- (i:deş-) *işt. ç. bk.* **ide-.**
İDET- (i:det-) *eyl.* büyütmek, yetiştirmek, beslemek: **üç çaga i.-** üç çocuk büyütmek; **göleleri i.-** buzağıları beslemek.
İDETDİR- (i:detdir-) *et. ç. bk.* **idet-; çaganı birine i.-** çocuğu eğitim için birine vermek.
İDEYA *a.* düşünce, fikir: **marksizm-leninizm i.-ları** Marksist-Leninist düşünceler, **romanıñ i.-sı** romanın anafikri.
İDİCİ (i:dici) *a.* körü elinden tutarak gezdiren (adam, çocuk, kadın); lider, kılavuz: **kör i.** köre rehberlik eden.
İDİL- (i:dil-) *ed. ç. bk.* **it-**; **i.-p getiril-** bir nedene bağlı olmak.
İDİLİ (i:dili) *s.* iyi, iyi ahlaklı, namuslu, dürüst: **i. adam beyle iş etmez** iyi, namuslu adam böyle şey yapmaz; **sen ozal hem i. bir oglan däldiñ** sen daha önce de dürüst biri değildin.
İDİN (i:din) *a.* izin: **i. al-** izin almak.
İDİOMA *a. dilb.* mecaz, mecazî deyim.
İDİOMATİK *a.* mecazî: **i. añlatma** mecazî anlatım.
İDİOMATİKA *a.* mecazlar, deyimler: **Türkmen diliniñ i.-sı** Türkmencenin deyimleri.
İDİOT *a. tıp* doğuştan aptal, alık.
İDİOTİK *bel.* alık alık, aptalca.
İDİOTİZM *a.* alıklık, aptallık.
İDİRDET- *eyl.* dürtmek, itmek: § **gapıdan i.-ip çıkar-** kapıdan iterek çıkarmak; **i.-ip bar-** dışarı itmek, dışarı atmak.
İDİŞ- (i:diş-) *işt. ç. bk.* **it-.**
İGDE *a. bot.* iğde.

İGE (i:ge) *a.* eğe: **üç yüzli i.** üç yüzlü (taraflı) eğe; **togalak i.** yuvarlak eğe.

İGELE- (i:gele-) eğelemek, ucunu düzeltmek: **detalı i.-** parçayı eğelemek?; **i.-p kes-** eğeleyerek kesmek.

İGELEN- (i:gelen-) *ed. ç. bk.* **igele-.**

İGELEŞ- (i:geleş-) *işt. ç. bk.* **igele-.**

İGELEŞDİR- (i:geleşdir-) *sık. ç. bk.* **igele-.**

İGELET- (i:gelet-) *et. ç. bk.* **igele-.**

İGEN- (i:gen-) *eyl.* homurdanmak, mırıldanmak; söylenmek, sızlanmak: **biderek yere i.-** boş yere söylenmek.

İGENCEÑ (i:genceñ) *s.* hırçın: **i. adam** hırçın adam.

İGENCİRE- (i:gencire-) *eyl. bk.* **igen-; onuñ i.-megi yürege düşdi** onun canı sıkıldı; **biri-biriñe i.-** biribirine kızmak, homurdanmak.

İGENCİREŞ- (i:gencireş-) *işt. ç. bk.* **igencire-.**

İGENÇ (i:genç) *a.* homurdanma, homurtu; sızlanma: **i. bilen (igençli) gara-** kötü kötü bakmak (homurdanarak bakmak).

İGENDİR- (i:gendir-) *et. ç. bk.* **igen-.**

İGİN- *eyl.* gerinmek, gergin hale gelmek.

İGİNDİR- *et. ç. bk.* **igin-.**

İGLE- (i:gle-) *eyl.* 1. zayıflamak, kilo vermek: **çaga birden i.-mäge başladı** çocuk birden zayıflamaya başladı; 2. aşınmak: **pıçak i.-pdir** bıçak aşınmış.

İGLET- (i:glet-) *et. ç. bk.* **igle-.**

İGLİ (i:gli) *s.* zayıf, cılız; hastalıklı: **i. çaga** cılız çocuk.

İK (i:k) *a.* iğ: **i.-e ikbaş geydir-** iğe ağırşak geçirmek § **i. yalı** zayıf, cılız, ince; **i. yalı bol-** çok zayıflamak; **burnundan i.-li gan getir-** anasından emdiği sütü burnundan getirmek.

İKARALIK (ika:ralık) *a.* 1. mesafe, ara, uzaklık: **şäher bilen obanıñ i.-ı** şehirle köyün uzaklığı; 2. ara, süre, müddet **şu i.-da** bu arada.

İKATYOK (ikatyo:k) *a. zool.* guguk kuşu.

İKBAŞ (i:kbaş) *a.* değirmi taş ya da tahta: **i.-e ikbaş ötür-** iğe eğirmi taş (ya da tahta) geçirmek.

İKELDİL- *ed. ç. bk.* **ikelt-;** iki kat olmak, iki misline çıkmak: **i.-en sanlar** iki misline çıkan sayılar.

İKELT- *et. ç. bk.* **ikel-;** iki katına çıkarmak: **sanları i.-** sayıları iki katına çıkarmak.

İKİ *s.* iki: **i. sanı galam** iki kalem; **i. depder** iki defter; **biz i.-dik** biz iki kişiydik § **i. nokat** *gr.* iki nokta, **i. elläp** iki elle; **iki eliñi govşurup otur-** iki elini kavuşturup oturmak.

İKİ-YEKE *s.* seyrek, nadir, çok az olan: **köçede i. adama duş gelinyär** sokakta iki üç kişiye rastlanıyor; **uzakda i. tüpeñ sesi eşidiiyärdi** uzakdan arasıra silah sesleri işitiliyordu.

İKİBİR (ikibi:r) *a.* çift, çifter çifter, ikişer: **olar i. baryarlar** onlar ikişer ikişer gidiyorlar; **i. otur-** çift oturmak.

İKİÇÄK (ikiçä:k) *bel.* baş başa **i. gal-** başbaşa kalmak; **i. gepleş-** baş başa konuşmak.

İKİDEÑ *bel.* ikiye, iki parçaya, iki dilime: **i. böl-** ikiye bölmek.

İKİGEPLİ *s.* yalancı, hilekâr: **i. adam** hilekâr, yalancı adam.

İKİGÖVÜNLİ *s.* kararsız: **i. adam** kararsız adam.

İKİLE- *eyl.* 1. iki kişi olarak saldırmak; **birini i.-** birine iki kişiyle saldırmak; 2. çiftleştirmek; 3. iki katına çıkmak: **güyci i.-** gücü iki katına çıkmak.

İKİLEN- *ed.- dön. ç. bk.* **ikile-.**

İKİLENÇ *s.* 1. ikinci kez, yeniden: **i. seredip çık-** ikinci defa gözden geçirmek; **i. sora-** ikinci kez sormak; 2. bir daha, bundan böyle: **i. beyle etme** bir daha böyle yapma; **i. munı yadıñdan çıkarmacak bol!** bir daha bunu aklından çıkarma!

İKİLET- *et. ç. bk.* **ikile-.**

İKİLİK *a.* iki; ikili; iki kişilik: **i. baha al-/goy-** iki notunu almak.

İKİNCİ *s.* ikinci: **ol i. etajda yaşayar** o ikinci katta oturuyor; **i. klasda oka-** ikinci sınıfta okumak; **bu vaka i. mayda bolupdı** bu olay 2 Mayısta olmuş; **i. biri** başkası; **i. tapgırıñ oyunları** ikinci tur oyunları.

İKİNCİDEN *bel.* ikinci olarak.

İKİNCİLİK *a.* ikincilik: **i.-i al-/gazan-** ikinciliği almak/kazanmak.

İKİNDİ *a.* ikindi: **vagt i. bolupdı** ikindi vakti olmuştu; **i. namazı** ikindi namazı; **i.-ä çenli garaş-** ikindiye kadar beklemek.

İKİNDİN (ikindi:n) *a.* ikindiyle akşam arasındaki zaman: **i. gaytıp gel-** ikindi vakti dönüp gelmek; **giç i.** gün batmadan önce.

İKİRCİÑLE- *eyl.* boyuna değişmek, tereddüt etmek, şüphelenmek: **i.-män ayt-** tereddüt etmeden konuşmak, **ol köyneginiñ haysısını alcagını bilmän, köp i.-p durdı** o gömleğin hangisini alacağını bilmeyerek, çok kararsızlık geçirdi.

İKİRCİÑLEN- *dön. ç. bk.* **ikirciñle-; men onuñ teklibini i.-män kabul etdim** onun teklifini tereddüt etmeden kabul etdim.

İKİRCİÑLENDİR- *et. ç. bk.* **ikirciñlen-.**

İKİRCİÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **ikirciñle-.**

İKİRCİÑLET- *et. ç. bk.* **ikirciñle-; onuñ aydan sözleri meni i.-di** söylediği sözler beni şüphelendirdi.

İKİRCİÑLİ *s.* tereddütlü, şüpheli: **i. hereket et-** tereddütlü hareket etmek.

İKİYAN (ikiya:n) *a.* iki yan, iki taraf, iki yüz: **köçeleriñ i. gırası** caddelerin iki tarafı; 2. bir aşağı bir yukarı: **i. gatnap yör-** bir aşağı bir yukarı gidip gelmek.

İKİYANLAYIN (ikiya:nlayın) *s.* iki taraflı, iki yüzlü: **i. köçe hereketi** çift yönlü trafik; **i. gatna-/yöre-/hereket et-** iki taraflı yürümek.

İKİYAŞAR *s.* iki yaşında, iki yaşına yetişmiş.

İKİYILLIK *s.* iki yıllık: **i. kurs** iki yıllık kurs; **käşir bilän kelem i. ösümlikdir** havuç ile lahana iki yıllık bitkidir.

İKİYÜZLİ *s.* ikiyüzlü: **men i. adamları halamayarın** iki yüzlü adamları sevmiyorum.

İKUÇLI (iku:çlı) *s.* belirsiz, şüpheli: **i. cogap ber-** belirsiz cevap vermek; **bu gün yagış yagcagı i. däl** bugün yağmurun yağacağı belli; **ol meseläni çözmän, i. edip goydı** o sorunu çözmeyip şüpheli bıraktı.

İKUÇLULIK (iku:çlulık) *a.* ikilik, belirsizlik: **cogabıñ i.-ı** cevabın belirsizliği.

İL (i:l) *a.* 1. el, insanlar, halk: **i. içine çık-** el içine çıkmak; **i.-e yayra-** halk içinde yayılmak; 2. ülke, memleket, diyar: **yat i.-lerde** yabancı ülkelerde; **öz iliñe gayt-** anavatanına dönmek § **i.-e bellen-** bilinmek, meşhur olmak; **i.-den çık-** kabul görmüş kuralları yıkmak.

İL- (i:l-) *eyl.* 1. *bk.* **iliş-**; 2. düşmek, ele geçmek: **eliñe i.-en zadı al-** eline geçen şeyi almak.

İL-GÜN (i:l-gü:n) *a.* insanlar, halk.

İL-HALK (i:l-halk) *a.* halk, insanlar.

İL-ULUS (i:l-ulus) *a. bk.* **i:l-halk.**

İLAT (i:la:t) *a.* nüfus, ahali; halk, sakinler: **şäher i.-ı** şehir halkı; **i.-ıñ ösüşi** nüfusun artması.

İLATLI (i:la:tlı) *s.* meskun, oturulan: **i. yer** oturulan yer § **i. punkt** yerleşim yeri.

İLATSIZ (i:la:tsız) *s.* içinde oturulmayan; ıssız: **i. şäher** içinde oturulmayan şehir.

İLÇİ (i:lçi) *a.* elçi: **i.-ni kabul et-** elçiyi kabul etmek; **i. bilen gepleşik alıp bar-** elçiyle söyleşi yapmak.

İLÇİHANA (i:lçiha:na) *a.* elçilik: **i.-nıñ sekretarı** elçiliğin sekreteri.

İLDEŞ (i:ldeş) *a.* hemşehri, memleketli: **i.-iñe duş-** hemşehrisine rastlamak.

İLDİR- (i:ldir-) *et. ç. bk.* **il-**; 1. asmak: **şlyapanı ildirgice i.-** şapkayı askıya asmak; 2. iliklemek, düğmelemek, bağlamak; 3. takmak.

İLDİRGİÇ (i:ldirgiç) *a.* vestiyer, duvar askısı: **paltoñı i.-den as-** paltoyu vestiyere asmak; 2. kadınların başlarına giydikleri süslü başlık.

İLDİRİŞ- (i:ldiriş-) *işt. ç. bk.* **ildir-.**

İLDİRİŞDİR- (i:ldirişdir-) *sık. ç. bk.* **ildir-.**

İLERİ *bel.* 1. ileri, ileriye: **i. süyş-** ilerlemek; 2. a.bir şeyin önündeki boşluk; b. güney-doğu: **ilerden gel-** güney-doğudan gelmek; 3. ilgeç görevinde **ilersine, ilersinde, ilersinden: i.-ine geçip dur-** önüne geçmek; **öyüñ i.-inde dur-** evin ilerisinde durmak; **i.-inden bar-** önünden gitmek § **i. gör-** tercih etmek, sevmek; **i. tut-** ileri sürmek; **işiñ i. bolsuñ!** bol şans.

İLERİ-GAYRA *bel.* ileri geri, öne arkaya: **i. omza-** ileri geri yürümek.

İLERİK (ileri:k) *bel.* 1. ileri, ileriye: **i. süyş-/geç-** ileri geçmek, ilerlemek; 2. güney-doğuya.

İLERİK-GAYRAK (ileri:k-gayra:k) *bel.* ileri geri.

İLERKİ *s.* öndeki: **i. hatar** öndeki sıra.

İLERLE- *eyl.* ilerlemek.

İLERLEŞ- *işt. ç. bk.* **ilerle-.**

İLERLET- *et. ç. bk.* **ilerle-**; **işi i.-** işi ilerletmek.

İLERLİGİNE *bel. bk.* **ilerik**; **i. süyş-** ilerlemek; **i. geçyän yol** güney yolu, güneye (giden) yol.

İLGENÇEK (i:lgençek) *a.* düğme, kopça, toka: **i. dak-** düğme dikmek; 2. çengel; tığ: **demir i.** demir çengel. **i.-den as-** çengelinden asmak.

İLGEZİK *s.* cesur, atak; canlı, hareketli: **i. oglan** cesur çocuk; 2. kurnaz, cin.

İLGEZİKLİK *a.* canlılık; çeviklik; 2. kurnazlık: **i. et-** kurnazlık etmek.

İLGİNÇ (i:lginç): göze i. *s. bel.* dikkati çeken, gözalıcı, cazip: **bu köynek cuda göze i. görner** bu elbise çok göze çarpıcı.

İLGÖZLÜGİN (i:lgözlügi:n) *bel.* göz göre göre, açık, âşikâr, alenen: **i. tenkit et-** açık açık eleştirmek.

İLGÖZLÜGİNLİK (i:lgözlügi:nlik) *a.* açıklık, belirlilik.

İLİK *a.* düğme: **köynege i. dik-** gömleğe düğme dikmek; **paltoñ ähli i.-lerini ildir-** paltonun bütün düğmelerini iliklemek.

İLİŞ- (i:liş-) *eyl.* yapışmak, ilişmek; sarılmak, tutmak: **yeniñ çüye i.-** yeni çiviye takılmak.

İLİŞDİR- (i:lişdir-) *et. ç. bk.* **iliş-**; **sıyıñı şaha i.-** eteği dala takılmak.

İLİŞDİRİL- (i:lişdiril-) *ed. ç. bk.* **ilişdir-**; takılmak, tutunmak.

İLKAGŞAM *bel.* akşamın ilk saatleri: **i. dolanıp gel-** akşamın ilk saatlerinde dönmek.

İLKAGŞAMLIK *bel.* akşam üzeri: **i. gezelenç** akşam üzeri gezintisi.

İLKİ *s. bel.* 1. önce, ilkönce, ilkin: **i. gelen kimdi?** önce kim geldi?: **i. dogan ogul** ilk oğlan; **i. oylan, soñra cogap ber** önce düşün, sonra cevap ver; **avtobusa i. bilen çagaları mündür-** otobüse önce çocukları bindirmek; **i. ol meni urdı** önce o beni dövdü.

İLKİ-İLKİLER *a. bk.* **ilki**; **i. meniñ yüregim gısyardı** önceleri canım sıkılıyordu.

İLKİBADA (ilkiba:da) *bk.* **ilki**; **i. övrenişmek kındı** başlangıçta alışmak zordu.

İLKİBAŞDA *bk.* **ilki**; **i. men Rus diline govı düşünmeyärdim** önceleri Rusçayı iyi anlamıyordum; **i. gızıksız yalıdı** başlangıçta çok ilginç değildi.

İLKİDURMUŞ *s.* ilkel: **i. cemgıyeti** ilkel toplum.

İLKİNCİ *s.* ilk, birinci, başlangıç: **i. basgançak** başlangıç derecesi; **i. kömek** ilk yardım; **ayın i. günleri** ayın ilk günleri, **dünyäde i. sotsialistik dövlet** dünyanın ilk sosyalist devleti;

pellehana i. bolup kim geldi? bitiş yerine önce kim geldi?; **i. partiya guraması** ilk parti kuruluşu; **govaçanıñ i. becergisi** pamuğun ilk işlenmesi.

İLKİNÇİLİK *a.* 1. *fel.* üstünlük: **materiyanıñ i.-i** maddenin üstünlüğü; 2. birincilik: **i.-i sakla-** birinciliği korumak.

İLLYUSTRATİV *a.* resimlerle süsleme: **i. material** resimlerle süslenmiş malzemeler.

İLLYUSTRATSİYA *a.* resimleme: **i.-lı kitap** resimli kitap.

İLLYUZİYA *a.* hayal.

İLSİZ (i:lsiz) *s.* ıssız, tenha: **i. yer** ıssız yer; **i. çöl** boş çöl; **i. barabaçılıklar** ıssız harabeler; **i. bol-** tenha olmak, ıssız olmak.

İLSİZLİK (i:lsizlik) *a.* ıssızlık, tenhalık: **çölüñ i.-i** çölün ıssızlığı.

İLTE- (i:lte-) *eyl.* takılmak, ilişmek; bağlanmak: **gazıga i.-** kazığa bağlanmak.

İLTEG (i:lteg) *a.* 1. ip: **i. edip sakla-** *mec.* dizgini elinde tutmak; 2. *bk.* **ilteşik.**

İLTEL- (i:ltel-) *ed. ç. bk.* **ilte-**; 1. bağlanmak; tutmak, takılmak: **agaca i.-** ağaca bağlanmak; 2. bağlı olmak; biri için düşünmek.

İLTEN- (i:lten-) *eyl. bk.* **iltel-.**

İLTEŞ- (i:lteş-) *eyl.* yapışmak, ilişmek, takılmak; sarılmak, tutmak: **çüye i.-** çiviye takılmak.

İLTEŞDİR- (i:lteşdir-) *sık. ç. bk.* **ilte-**; **atları i.-** atları bağlamak.

İLTEŞİK (i:lteşik) *a.* 1.bağlantı; ilişki; ilgi, alâka: **garındaşlık i.-i** akrabalık; 2. bahane, sebep.

İLTET- (i:ltet-) *et. ç. bk.* **ilte-.**

İLTİMAS (iltima:s) *a.* kayırma, arka çıkma: **i. et-** kayırmak.

İMAN (i:ma:n) *a. din.* inanç; din; iman: **i.-ıñı övür-** inanmak; iman etmek.

İMEŞ- (i:meş-) *eyl.* darmadağınık olmak, dolaşmak, karışmak.

İMEŞ- (i:meş-) *eyl.* yapışmak, ilişmek, takılmak: **çüye i.-** çiviye takılmak.

İMEŞDİR- (i:meşdir-) *et. ç. bk.* **imeş-.**

İMEŞDİRİL- (i:meşdiril-) *ed. ç. bk.* **imeşdir-**; dolaşmak, karışmak: **yüpek i.-ipdir** ipek karışmış.

İMEŞGEN (i:meşgen) *s.* karışık, dolaşık: **i. yüpek** karışık ipek.

İMEŞİK (i:meşik) *s.* darmadağınık, karmakarışık, dolaşık, karışık: **i. saç** dağınık saç.

İMİ-SALA (i:mi-sala:) *s.* yavaş; uslu, sakin; hafif: **i. yagday** sakin ortam; **töverek i.-dı** ortalıkta ses yoktu; **i. gürleşip otur-** sakin sakin konuşmak (sohbet etmek).

İMİ-SALALIK (i:mi-sala:lık) *a.* sessizlik: **i.-da** sessizlikte; **i. bilen** rahatça, sakin sakin; **bu yerde i. höküm süryärdi** burada sessizlik hüküm sürüyordu.

İMMİGRANT *a.* göçmen: **i. ayal/gız** göçmen kadın/kız.

İMPERİALİSTİK *s.* sömürgeci: **i. dövletler** sömürgeci, emperyalist devletler.

İMPERİALİZM *a.* sömürgecilik, emperyalizm.

İMPORT *a.* ithal (etme), ithalat: **harıtlarıñ i.-ı** malların ithali; **i. harıtları** ithal malları.

İMPORTİRLE- *eyl.* ithal etmek: **galla i.-mek** ekmek ithal etmek.

İMPORTİRLEN- *ed. ç. bk.* **importirle-**; daşarı yurda **i.-** yabancı ülkelere ithal etmek.

İMPORTİRLET- *et. ç. bk.* **importirle-.**

İN (i:n) I *a.* en, genişlik: **otagıñ/ köçeniñ/ balınıñ i.-i** odanın/ sokağın/ halının eni, **i.-ini ölçe-** enini ölçmek.

İN (i:n) II *a.* beden, gövde, vücut: **i.-iñ govşa-** gevşemek; **meniñ i.-im üşüdyär** vücudum üşüyor (vücudumu sıtma tuttu); **i.-iñ gız-** ateşlenmek; **onuñ i.-i gızıp başladı o,** ateşlenmeye başladı.

İN- (i:n-) *eyl.* inmek: **süri dagdan i.-p başladı** sürü dağdan inmeye başladı; **guşlar agacıñ üstünden aşak i.-diler** kuşlar ağaçtan aşağıya indiler.

İNCİ (i:nci) *a.* yakın akrabaların çocuklara armağan olarak verdiği küçük ev hayvanları.

İNCİK (i:ncik) incik, baldır: **i. süñki** *anat.* incik kemiği.

İNCİR *a.* incir; incir ağacı: **i. mürepbesi** incir reçeli.

İNÇE (i:nçe) *s.* 1. ince: **i. sapak** ince iplik; **i. sim** ince tel; **i. süylümli pagta** ince lifli pamuk; 2. ince, zayıf: **i. ses** zayıf ses; 3. *mec.* zarif, narin; özen gerektiren, ayrıntılı: **i. iş** ayrıntılı iş; 4. *gr.* yumuşak. ince **i. çekimliler** ön ünlüler.

İNÇE-YOGIN (i:nçe-yogı:n) *a.* ince kalın: **i. agaçlar** kalınlı, inceli ağaçlar; 2. düşük ve yüksek.

İNÇEKESEL (i:nçekesel) *a.* verem: i. **protsesi** verem hastalığı: **i. sanatorisi** verem hastalıkları senatoryumu.

İNÇEL- (i:nçel-) *eyl.* 1. incelmek; 2. *mec.* zayıflamak: **gün-günden i.-** günbegün zayılamak, hergün biraz daha zayıflamak.

İNÇELDİL- (i:nçeldil-) *ed. ç. bk.* **inçelt-.**

İNÇELE- (i:nçele-) *bk.* **inçelt-.**

İNÇELEN- (i:nçelen-) *ed. ç. bk.* **inçele-.**

İNÇELEŞ- (i:nçeleş-) *işt. ç. bk.* **inçele-.**

İNÇELEŞDİR- (i:nçeleşdir-) *sık. ç. bk.* **inçele-.**

İNÇELET- (i:nçelet-) *eyl. bk.* **inçelt-.**

İNÇELİK (i:nçelik) *a.* 1. incelik: **simiñ i.-i** telin inceliği; **biliñ i.-i** belin inceliği; 2. sesin yüksekliği; 3. *gr.* yumuşaklık, incelik; 4. *mec.* incelik, zariflik: **nagşıñ i.-i** nakışın zarifliği; 5. *mec.* karışıklık, karmaşıklık; zorluk: **meseläniñ i.-i** sorunun karışıklığı.

İNÇELT- (i:nçelt-) *et. ç. bk.* **inçel-**; 1. inceltmek: **yüplügi i.-** ipliği inceltmek; 2. yükseltmek; 3. *mec.* zayıflatmak.

İNÇEMİK (i:nçemik) *a.* 1. ince; 2. yüksek; 3. *mec.* zayıf, kuru: **i. görün-** zayıf görünmek.

İNÇESAGT (**i:nçesagt**) *s.* zayıf, kuru: **i. adam** zayıf adam.

İNDE- *eyl.* aramak; sorup soruşturmak: **seni bir oglancık i.-p yördi** seni bir oğlan çocuğu aradı.

İNDEKS *a.* endeks, çizelge, liste; kod: **poçta i.-i** posta.

İNDEL- *ed. ç. bk.* **inde-**; 1. aranmak: **ol häzir i.-yär** o, şimdi aranıyor; 2. yoklanmak.

İNDER- (**i:nder-**) *et. ç. bk.* **in-**; 1. yıkmak; indirmek, yığdırmak; aşağıya atmak; 2. *mec.* indirmek, atmak: **yumruk i.-** yumruk atmak.

İNDERİL- (**i:nderil-**) *ed. ç. bk.* **inder-**; 1. aşağıya atılmış olmak; 2. *mec.* saldırı biçiminde eleştirilmek.

İNDERİŞ- (**i:nderiş-**) *işt. ç. bk.* **i:nder-.**

İNDERİŞDİR- (**i:nderişdir-**) *sık. ç. bk.* **inder-.**

İNDEŞ- *işt. ç. bk.* **inde-.**

İNDET- *et. ç. bk.* **inde-.**

İNDİ *bel.* 1. şimdi: **i. biz kino gideris** şimdi sinemaya gidiyoruz; **ol i. çaga däl** o, şimdi çocuk değil; **i. gulak as!** şimdi dinle! ; 2. yeniden, tekrar, bir daha, artık, bundan böyle: **i. biz haçan görşeris?** biz tekrar ne zaman görüşeceğiz?; **i. soraşınan gitmerin** artık sormadan gitmem; **i. etmerin** artık yapmam.

İNDİKİ *s.* gelecek, önümüzdeki, sonraki: **siz i. duralgada düşmeli** siz gelecek durakta inmelisiniz; **i. okuv yılı** gelecek öğretim yılı; **i. sapar** gelecek sefer; **i. gelenimde, vada eden zadımı getirip bererin** bir dahaki gelişimde size olan sözümü yerine getireceğim.

İNDİKİLE *bel.* ileride, bir daha; bundan böyle, bundan sonra: **i. men oña barmagımı hem degirmerin** bir daha ona parmağımı bile vurmam; **i. gece galmagın** bundan böyle geç vakte kalmayın.

İNDİR- (**i:ndir-**) *eyl.* 1. *bk.* **inder-** 1; 2. mec. kovmak, sürümek; (içeri) sokmak: **çopan sürini günortap suva i.-di** çoban öğle üzeri hayvanları suya götürdü.

İNDİRİL- (**i:ndiril-**) *ed. ç. bk.* **indir-**; 1. *bk.* **inderil-** 1; 2. *mec.* kovalanmak, sürülmek, güdülmek: **mallar suva i.-di** hayvanlar suya götürüldü.

İNDİRİŞ- (**i:ndiriş-**) *işt. ç. bk.* **indir-.**

İNDİRT- (**i:ndirt-**) *et. ç. bk.* **indir-.**

İNDİVİDUAL *s.* bireysel; kişisel: **i. plan** kişisel plan; **i. zähmet işi** kişisel çalışma.

İNDONEZİYALI *s.* Endonezyalı: **İ. ayal (gız)** Endonezyalı kadın (kız).

İNDUSTRİAL *a.* endüstri, sanayi: **i. tehnikum** endüstri tekniği; **i. dövlet** sanayi (endüstri) devleti.

İNDUSTRİALLAŞDIR- *eyl.* endüstrileşdirmek, sanayileştirmek: **oba hocalıgını i.-** tarımı (ziraati) endüstrileştirmek.

İNDUSTRİYA *a.* endüstri: **agır i.** ağır endüstri.

İNE *bel.* işte: **i. biziñ öyümiz** işte bizim evimiz; **ruçkañ i., stoluñ aşagına gaçıpdır** kalemin işte, masanın altına düşmüş; **i., biz hem geldik** işte, biz de geldik, **i. görersiñ!** işte görüyorsun!

İNE-GANA (**i:ne-ga:na**) *bel.* rahatça, rahat rahat, sakin sakin, telaşsız: **i. naharımı edineyinle!** rahat rahat yemeğimi yeme fırsatı verin; **soñrak i. gürleşiris** sonra rahat rahat konuşuruz.

İNEDÖRDÜL (**i:nedö:rdül**) *s.* dörtgen şeklinde, kare biçiminde: i. tam dört köşe oda; 2. mec. bodur, tıknaz.

İNEDÖRDÜL (**i:nedö:rdül**) *s.* dörtgen; kare: **i. otag** dörtgen oda.

İNEDÖRDÜL-GÄMİKLEYİN (**i:nedö:rdül-gä:mikleyin**) *s.* dörtgen ya da kare biçiminde: **i. ekmek usulı** dörtgen biçiminde ekme tarzı.

İNELGE (**i:nelge**) *a.* inme, iniş; iskele (tahtası): **kert i.** dik iniş; **i. bilen düş-** iskele (tahtası) ile inmek.

İNER *a.* iner devesi (güçlü bir deve türü).

İNERTLİ *s. kim.* süreduran, âtıl: **i. gazlar** asal gazlar.

İNFEKTSİON *s.* enfeksiyonlu: **i. keseller** enfeksiyonlu hastalıklar.

İNFEKTSİYA *a.* enfeksiyon.

İNFORMATSİON *a.* bilgi, haber: **i. habar** bildiri, tebliğ.

İNFORMATSİYA *a.* haber verme: **tehniki i. byurosı** teknik bilgi verme bürosu, **kosmos korablınıñ uçurılışı barada takık i. al-** uzay gemisinin uçuruluşu hakkında doğru bilgi almak.

İNİ *a.* küçük kardeş.

İNİ-BOYI (**i:ni-boyı**) *a.* en-boy: **inine-boyına** enine boyuna; **bu matanıñ i. des-deñ** bu kumaşın eni boyu aynı.

İNİNE (**i:nine**) *bel.* enine: **i. ölçe-** enine ölçmek; **i. ös-** yayılıp genişlemek, alabildiğine genişlemek.

İNİŞ (**i:niş**) *a.* 1. **in-**'ten; 2. inme, iniş, indirme; yamaç: **dik i.** dik iniş; **dagıñ i.-i** dağın inişi; **i.-den düş-** yamaçtan inmek.

İNİŞ- (**i:niş-**) *işt. ç. bk.* **in-.**

İNİTSİATİVA *a.* girişim, teşebbüs; girişkenlik: **parahatçılık i.-lar** barış girişimleri; **öz i.-ñ boyunça** kendi girişimleri hakkında; **işte i. görkez-** işte girişkenlik göstermek, girişimde bulunmak.

İNJENER *a.* mühendis: **harbı/dag i.-i** maden mühendisi, **i. goşunları** istihkam sınıfı.

İNKASSATOR *a.* alımcı, makbuzat memuru.

İNKÄR (**inkä:r**) *a.* **i. et-** inkâr etmek: **faktları i. et-** gerçekleri inkâr etmek; **ol öz günäsini i. etmeyär** o, kendi suçunu inkâr etmiyor.

İNKUBATOR *a.* kuluçka makinası: **i. stantsiyası** kuluçka makinası istasyonu; **i. cüyceleri** kuluçka makinasından çıkan civcivler.

İNKUBATSİON *a.* kuluçka devri: **i. dövür** kuluçka devri.

İNKUBATSİYA *a.* kuluçka devri; kuluçka makinasıyla civciv çıkarma.

İNLİ (i:nli) *s.* enli: **i. mata** enli kumaş.

İNSİZ (i:nsiz) *s.* ensiz, dar: **i. yoda** dar patika; **i. mata** ensiz kumaş.

İNSPEKTİRLE- *eyl.* teftiş etmek.

İNSPEKTOR *a.* müfettiş: **sanitar i.-ı** sağlık müfettişi; **şäher magarıfınıñ i.-ı** şehir eğitim şubesi müfettişi.

İNSTİTUT *a.* enstitü: **pedagogika/oba hocalık/ meditsina i.-ı** pedagoji/ziraat/tıp enstitüsü; **Rus dili i.-ı** Rus dili enstitüsü; **ılmı-barlag i.-ı** bilimsel araştırma enstitüsü; **i.-ı gutar-** enstitüyü bitirmek; **i.-ıñ birinci kursunda oka-** enstitünün birinci sınıfında okumak.

İNSTRUKSİYA *a.* talimat, direktif, yönerge: **i. ber-** talimat vermek; **i. boyunça hereket et-** talimat doğrultusunda hareket etmek; **hovpsuzlık tehnikası boyunça i.** güvenlik tekniği hakkında yönerge.

İNSTRUKTOR *a.* öğretmen: **raykamıñ i.-ı** bölge komitesi öğretmeni; **i. bolup işle-** öğretmen olarak çalışmak.

İNTEGRAL *a. mat.* integral: **i. hasaplamalar** integral hesapları.

İNTELLİGENT *s.* akıllı: **i. adam** akıllı, zekî insan.

İNTERNAT *a.* yatılı okul; öğrenci yurdu: **mekdep-i.** okul yurdu, **i.-ıñ çagaları** yatılı okul çocukları.

İNTERNATSİONAL *a.* enternasyonal, uluslararası: **Kommunistik i.** komunist entenasyonali; **i. dostluk** uluslararası dostluk; **zähmetkeşleriñ i. paydaşlıgı** emekçilerin uluslararası dayanışması; **öz i. borcuñı yerine yetir-** enternasyonal görevini yere getirmek.

İNTERNATSİONALİZM *a.* enternasyonalizm: **proleter i.-i** işçi entemasyonalizmi.

İNTERV'YU *a.* görüşme: **i. al-** görüşme yapmak.

İNTERVENTSİYA *a.* askerî müdahele: **yaraglı i.** silahlı askerî müdahele.

İNTİL- *eyl.* beklemek: **men saña i.-p köp garaşdım** ben seni uzun süre bekledim.

İNTİLDİR- *et. ç. bk.* **intil-.**

İNTİLİŞ- *işt. ç. bk.* **intil-.**

İNTİZAR (intiza:r) *a.* ihtirasla bekleme, dört gözle bekleme.

İNTONATSİYA *a.* ton, tonlama, vurgu: **sorag i.-sı** soru vurgusu.

İNVALİD *a.* malûl: **urşuñ i.-i** savaş malûlleri, **zähmet i.-i** iş malûlleri.

İNVENTAR' *a.* demirbaş, envanter: **mekdep i.-ı** okul envanteri.

İÑ *bel.* sıfatların üstünlük derecesini kurmada kullanılır; **i. govı** en iyi; **i. yokarı ceza** en iyi ceza; **i. ökde okuvçı** en iyi öğrenci § **i. bolmanda** hiç değilse; **i. bolmanda duydursañ bolmayarmıdı?** hiç değilse haber versen olmaz mıydı?; **i. bärkisi** hatta, bile; **i. berkisi sen diñlemek hem islemeyärsiñ** hatta dinlemek bile istemiyorsun; **i. soñundan** en sonunda.

İÑİRDE- *eyl.* sızlanmak, homurdanmak: **ol bir-sıhlı i.-pdur** o hep sızlanıyor.

İÑİRDEGEN *s.* 1. homurdanıp duran, sürekli sızlanan, huysuz; hırçın: **i. garrı** huysuz ihtiyar; **i. bol-** hırçın olmak; 2. kaprisli, zorbeğenir: **i. ayal (gız)** kaprisli kadın (kız).

İÑİRDEN- *dön. ç. bk.* **iñirde-.**

İÑİRDEŞ- *işt. ç. bk.* **iñirde-.**

İÑİRDET- *et. ç. bk.* **iñirde-.**

İÑİRDEVÜK *s.* durmadan homurdanan, hırçın: **i. adam** hırçın adam; 2. kaprisli, zorbeğenir.

İÑİRDİ *a.* sızıltı, sızlanma: **meñ seniñ i.-ñi çekmen** ben senin sızlanmanı çekemem.

İÑKİS (iñki:s) *a.* şüphe, vesvese: **i.-e git-/bat-** şüphelenmek.

İÑKİSLEN- (iñki:slen-) *eyl.* şüphelenmek.

İÑLE- *eyl.* inlemek; sızlanmak, yanıp yakılmak: **agıra çıdaman i.-** zora dayanamayıp (gelemeyip) sızlanmak.

İÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **iñle-.**

İÑLET- *et. ç. bk.* **iñle-.**

İÑLİS *a.* ingiliz: **i. ayalı (gızı)** İngiliz kadını (kızı); **i. dili** İngilizce.

İÑLİSÇE *a.* İngilizce: **i. gepleş-** İngilizce konuşmak.

İÑÑÄN (iññä:n) *bel.* çok, çok fazla: **i. köp oka-** çok fazla okumak; **bu i. möhüm tabşırık** bu çok önemli (bir) emanet.

İÑÑE *a.* 1. iğne: **maşın i.-si** makina iğnesi; **ince i. bilen tik-** ince iğneyle dikmek, **i. sapak ötür-/sap-** iğneye iplik geçirmek; 2. iğne, diken: **arınıñ i.-si** arının iğnesi § **i. bilen guyı gazan yalı** iğneyle kuyu kazmış gibi; **i.-den çıkma** yepyeni; **i. sapayınalı bol-** kurumak, suyu çekilmek.

İÑÑEBAGCIK (iññeba:gcık) *a.* topluiğne.

İÑÑELİK I *a. zool.* çayır çekirgesi, cırlak.

İÑÑELİK II *a.* 1. **iññeba:gcık;** 2. iğnelik.

İÑÑİLDE- *eyl.* 1. *bk.* **iñle-**; 2. sızlanmak, ağlayacak gibi olmak: **çaga i.-p başladı** çocuk sızlanmaya başladı.

İÑÑİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **iññilde-** 1; **yaralılar i.-yärdi** yaralılar inliyorlardı.

İÑÑİLDET- *et. ç. bk.* **iññilde-.**

İÑÑİLDİ *a.* 1. inilti, inleyiş, sızıltı: **zarın i.** yanık inilti; 2. ağlayacak gibi olma; kapris.

İÑRE- *eyl. bk.* **iñirde-.**

İÑREŞ- *işt. ç. bk.* **iñre-.**

İÑRET- *et ç. bk.* **iñre-.**

İÑRİK *a.* alacakaranlık: **işi i. garalanda gutar-** işi ortalık kararmadığında bitirmek.

İR (i:r) *bel.* erken: **bu gün biz gatı i. turduk** biz, bugün çok erken kalktık, **bu yıl baharı i. geldi** bu yıl bahar erken geldi; **entek i., yene-de biraz yatsa bolcak** henüz erken, biraz daha uyuyabiliriz § **i. bilen** sabahleyin, sabah erkenden.

İR- (i:r-) *eyl.* bıkmak, usanmak: **men saña garaşıp i.-dim** seni beklemekten bıktım, **sen näme, camñdan i.-diñ mi** neden, sen canından ını bıktın?.

İR-İYMİŞ (i:r-iymiş) *a. bk.* **iymiş.**

İRDE-GİÇE (i:rde-gi:çc) *bel.* ergeç, eninde sonunda: **i. maña habar ediñ**! er ya da geç bana haber verin.

İRDEN (i:rden) *bel.* erken, sabah erkenden: **i. ugra-** sabah erkenden gitmek, yollanmak, yola çıkmak.

İREL- (i:rel-) *eyl.* büyümek; çoğalmak: **almalar i.-ipdir** elmalar büyümüş.

İRELT- (i:relt-) *et. ç. bk.* **irel-**; birleştirerek büyütmek.

İRGİÇ (i:rgi:ç) *bel.* er ya da geç, ergeç, eninde sonunda; *bk.* **i:rugi:ç.**

İRGİN (i:rgin) *s.* bir şeyden usanan, bıkan, yorulan, yorgun, bıkkın: **canından i. adam** canından bıkmış, usanmış insan.

İRGİNSİZ (i:rginsiz) *s.* yorulmak nedir bilmeyen, durup dinlenmeyen; aralıksız, sürekli: **i. oka-** sürekli okumak; **i. işle-** sürekli çalışmak.

İRGÖZİN (i:rgözi:n) *bel.* erken; ortalık kararmadan: **i. tur-** erken kalkmak.

İRİ (i:ri) *s.* iri, büyük: **i. panelle cay gurluşıgı** büyük inşaat yapımı; **i. harplar bilen yaz-** büyük harflerle yazmak; **i. şahlı mal** büyük baş hayvan; 2. büyük, önemli, geniş ölçüde, geniş ölçekli: **i. burjuaziya** büyük burjuvazi; **i. hocalık** geniş ölçekli ekonomi.

İRİK- (i:rik-) *eyl.* nefret etmeye başlamak, tiksinmeye başlamak.

İRİKDİR- (i:rikdir-) *et. ç. bk.* **irik-.**

İRİLE- (i:rile-) *eyl.* birleştirerek büyütmek: **kärhananı i.-** fabrikayı büyütmek.

İRİLEN- (i:rilen-) *dön. ç. bk.* **irile-**; büyümek, irileşmek: **gar i.-yär** kar (gittikçe) irileşiyor.

İRİLENDİR- (i:rilendir-) *et. ç. bk.* **irilen-**; büyütmek.

İRİLİ-OVNUKLU (i:rili-ovnuklu) *s.* irili ufaklı.

İRİMÇİK (i:rimçik) *s. bk.* **irimtik.**

İRİMTİK (i:rimtik) *s.* 1. irice, iri iri: **i. däneler** iri iri taneler; 2. sağlam, sağlıklı: **ol uzın boylı i. adamdı** o uzun boylu sağlıklı (bir) adamdı.

İRİN- *eyl.* tembellik etmek, üşenmek: **ol yerinden turmaga i.-yär** o yerinden kalkmaya üşeniyor.

İRİNCEÑ *s.* tembel, üşengeç: **i. adam** tembel adam.

İRİNCEÑLİK *a.* tembellik: **i. bilen** tembel tembel, üşene üşene; **i. et-** tembellik etmek, üşenmek.

İRİÑ *a.* irin: **i. bagla-** irinlenmek.

İRİÑLE- *eyl.* irinlenmek, cerahat bağlamak: **yara i.-yär** yara cerahat bağlıyor.

İRİÑLEN- *dön. ç. bk.* **iriñle-.**

İRİÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **irlñle-**: **onuñ yarası i.-yär** yarası irinlendi.

İRİÑLET- *et. ç. bk.* **iriñle-**; yarayı çürütmek, irinletmek.

İRİŞME *a.* yular.

İRİZ- (i:riz-) *et. ç. bk.* **ir-**; usandırmak, bıktırmak: **sen meni balıs i.-diñ** sen beni çok bıktırdın; **bu gürrüñler meni i.-di** bu konuşmalar beni bıktırdı; **köp gepläp i.-** çok konuşarak bıktırmak.

İRİZEGEN (i:rizegen) *s.* can sıkıcı, bıktıran, usandıran: **i. adam** can sıkıcı insan.

İRKİ (i:rki) *a.* 1. sabah: **i. otlı** sabah treni; 2 ilk, erken yetişen: **i. gök ekinler** turfanda sebzeler.

İRKİL- *eyl.* uyuklamak, pineklemek: **biraz i.-** biraz uyuklamak; **oturan yerinde i.-** oturduğu yerde uyuklamak.

İRKİLCİRE- *eyl.* hafifçe uyuklamak: **i.-p başla-** uyuklamaya başlamak.

İRKİLCİREŞ- *işt. ç. bk.* **irkilcire-.**

İRKİLCİRET- *et. ç. bk.* **irkilcire-.**

İRKİLDİR- *et. ç. bk.* **irkil-.**

İRKİLDİRİCİ *s.* uyku getiren, uyutan: **i. derman** uyku ilacı.

İRKİLİŞ- *işt. ç. bk.* **irkil-.**

İRLANDİYALI *s.* İrlandalı: **İ. ayal/gız** İrlandalı kadın/kız.

İRLE- (i:rle-) *eyl.* erken gelmek, erken olmak: **sen näme beyle i.-psiñ?** sen neden böyle erken geldin?.

İRMÄN-ARMAN (i:rmä:n-a:rma:n) *bel.* 1. yorulmadan, yorulmaksızın: **i. işle-** yorulmaksızın çalışmak; 2. durmadan, ara vermeden: **i. gürrüñ et-** durmadan konuşmak.

İRMÄN-YADAMAN (i:rmä:n-ya:dama:n) *bk.* **i:rmä:n-a:rma:n.**

İRMEZ-ARMAZ (i:rmez-a:rmaz) *s.* yorulmaz, yorulmak nedir bilmez.

İRMEZEK (i:rmezek) *s.* yorulmaz, yorulmak nedir bilmez: **i. zähmetkeş** yorulmaz emekçi.

İRNİK *s.* güç; karışık; 2. can sıkıcı, bıktırıcı: **bu örän i. işdir** bu çok can sıkıcı bir iştir.

İRNİKLİK *a.* zorluk; karışıklık: **meseläniñ i.-ligi** meselenin karışıklığı.

İRNİKSİZ (i:rniksiz) *s. bk* **irmän-arınan.**

İRNİŞ- *işt. ç. bk.* **irin-.**

İRU-GİÇ (i:ru:-gi:ç) *bel.* er ya da geç; bir zaman: **i. aytmalı bolarıs** er ya da geç söyleriz; **i. meniñ arzuvlarım hasıl bolar** er ya da geç hayalleri gerçekleşmek.

İSİM *a.* 1. ad, isim; 2. *gr.* ad, isim: **işliklerden i.-leriñ yasalışı** eylemden ad yapımı.

İSLE- *eyl.* istemek, talep etmek: **men näçe i.-sem hem size kömek edip bilcek däl** ben nekadar istesem de size yardım edemem; **siz näme i.-yärsiñiz** siz ne istiyorsunuz; **kömek i.-** yardım istemek.

İSLEDİGÇE *bel.* istedikçe, uygun oldukça: **i. iy-** istediğin kadar yemek.

İSLEG *a.* 1. arzu, istek; heves: **okamaga i. bildir-** okumaya istekli olmak; 2. bilgi isteme, talep, istek: **önümçiliginiñ i.-lerini kanagatlandır-** üretimin

taleplerini yerine getirmek; **okıcıların i.-leri** okuyucuların istekleri § **işligiñ i. forması** *gr.* dilek kipi.

İSLEN- *ed. ç. bk.* **isle-.**

İSLESEÑ-İSLEMESEÑ *bel.* ister istemez, zorla: **i. yılgır-** zorla gülmek.

İSLET- *et. ç. bk.* **isle-**; istek uyandırmak.

İSPAN *a.* İspanyol: **i. ayalı** (gızı) İspanyol kadını (kızı).

İSPANİYA *a.* İspanyol: **i. dili** İspanyolca.

İSPOLNİTEL': **i. komiteti** yürütme komitesi.

İSRİP (isri:p) *a.* **i. bol-** israf olmak; **i. et-** israf etmek; **pagtanı i. etmän yıgna-** pamuğu israf etmeden toplamak.

İSTİHAN (istiha:n) *a. esk.* kemik.

İSTREBİTEL *s.* av uçağı, avcı uçağı: **reaktiv i.** jet uçağı.

İŞ (i:ş) *a.* 1. iş, emek, çalışma: **gızıklı i.** çekici, ilginç iş; **öy i.-i** ev işi; **i. vagtında däl iş** zamanı dışında; **i. güni** çalışma günü; **i. norması** iş kuralı; **i.-e gir-** işe girmek; **i.-den goy-** işten alıkoymak, oyalamak; **i. tabşırıcı** işveren, patron; **i. ukıbı** çalışma yeteneği; **siz öz i.-iñizden hoşal mı?** işinizden memnun musunuz?; **ılmı i. bilen meşgullan-** bilimsel işle uğraşmak; **i. taşla-** işi bırakmak, grev yapmak; **i.-den çıkış-** işten vazgeçmek, işi bırakmak; 2. iş, vazife, görev: **i.-ler ugrugyar** işler iyi gidiyor, işler yolunda; **i. dolandırıcı** müdür, yönetmen; 3. yapıt, eser: **ılmı i.-leriñi neşir et-** bilimsel çalışmaları yayınlamak; **yunnatlarıñ i.-leriniñ sergisi gençlerin** eserlerinin sergisi; 4. dava: **cenayat i.-i cinayet** davası; **i. gozga-** dava açmak.

İŞ- (i:ş-) *eyl.* bükmek, örmek: **yüp i.-** ip bükmek.

İŞ-PİŞE (i:ş-pi:şe) *a.* çalışma, uğraşma: **öyüñ i.-si bilen meşgullan-** ev işleriyle uğraşmak.

İŞALLA *a.* inşallah.

İŞBİL *a.* balık yumurtası, havyar: **bekre balığınıñ i.-i** mersin balığının yumurtası; **i. taşla-** yumurtlamak.

İŞCEÑ (i:şceñ) *s.* becerikli, maharetli: **i. adam** becerikli insan.

İŞÇEK *a.* iki yaşındaki koyun.

İŞÇİ (i:şçi) *a.* 1. işçi: **i.ler ve gullukçılar** işçiler ve memurlar; **i.-ler sınpı** işçi sınıfı; **i.-ler bilen dayhanlarıñ soyuzı** işçi köylü birliği; **i. güyci** işçi gücü.

İŞDÄ (işdä:) *a.* 1. iştah: **çaganıñ i.-si yok** çocuğun iştahı yok; **i:. bilen iy-** iştahla yemek § **işdäñiz açık bolsun!** afiyet olsun; 2. *mec.* düşkünlük, ilgi: **bir zada bolan i.** bir şeye olan düşkünlük, ilgi; **iş etmeklige bolan i.** iş yapmaya olan ilgi, düşkünlük.

İŞDÄLİ (işdä:li) *s. bk.* **işdä:men.**

İŞDÄMEN (işdä:men) *s.* iştahlı: **i. adam** iştahlı insan; **i. iy-** iştahlı yemek; 2. *mec.* iştahla, istekle, ilgiyle: **işe i. yapış-** işe istekle sarılmak.

İŞDEŞ (i:şdeş) *a.* işdeş, meslekdaş.

İŞDİR- (i:şdir-) *et. ç. bk.* **iş-.**

İŞEÑÑİR (i:şeññir) *s.* aktif, gayretli, faal: **i. adam** aktif insan.

İŞGÄR (i:şgä:r) *a.* işçi: **ılmı i.** bilim işçisi, bilim adamı; **kino i.-leri** sinema çalışanları, **dövlet/cemgıyetçilik i.-i** devlet adamı.

İŞİGAYTGINÇILIK (i:şigaytgınçılık) *a. bk.* **işigaytgınlık.**

İŞİGAYTGINLIK (i:şigaytgınlık) *a.* bela, felaket, kaza: **maşgalada i. boldı** aileye büyük bir bela geldi.

İŞİK (i:şik) *a.* kapı: **iç i.-de** iç kapıda (evin iç kapısında); **daş i.-de** dış kapıda; **i.-i aç-** kapıyı açmak.

İŞİL- (i:şil-) *ed. ç. bk.* **iş-**; bükülmek, burulmak: **i.-en sapaklar** bükülmüş iplikler.

İŞİN- (i:şin-) *dön. ç. bk.* **iş-**; kendisi için bükmek.

İŞİŞ- *işt. ç. bk.* **iş-.**

İŞLE- (i:şle-) *eyl.* 1. çalışmak: **kolhozda/fabrikde/meydanda i.-** kolhozda/fabrikada/meydanda çalışmak; **mugallım bolup i.-** öğretmen olarak çalışmak; **öz hüneriñiz boyunça siz köpden bäri i.-yärmisiñiz?** kendi işinizde çoktan beridir çalışıyor musunuz?; 2. çalışmak, işler halde olmak: **telefon i.-meyär** telefon çalışmıyor; 3. işlemek, değerlendirmek: **derini i.-** deriyi işlemek, **metalları stanokda i.-p becer-** metalları tezgahta işlemek; 4. çözmek, halletmek: **meseläni hemmelerden öñürti i.-** sorunu herkesten önce çözmek.

İŞLEDİL- (i:şledil-) *ed. ç. bk.* **işlet-**; 1. işe koşulmuş olmak; 2. harekete geçmek; 3. kullanılmak: **soñkı vagtlarda gurluşıkda tsement köp i.-yär** son zamanlarda bütün binalarda çok çimento kullanılıyor.

İŞLEN- (i:şlen-) *ed. ç. bk.* **i:şle-**; **çala i.-nen iş** yarıda kalmış iş, **mesele i.män galdı** sorun çözülmedi.

İŞLENİL- (i:şlenil-) *ed. ç. bk.* **işlen-**; çözülmek: **i.-medik mesele** çözümsüz sorun.

İŞLEŞ- (i:şleş-) *işt. ç. bk.* **işle-.**

İŞLET- (i:şlet-) *eyl.* 1. *et. ç. bk.* **i:şle-**; **gice-gündüz i.-** gece gündüz çalıştırmak; 2. harekete geçirmek: **motorı i.-** motoru çalıştırmak; 3. kullanmak: **odun yerine yangıç i.-** odun yerine sıvı yakıt kullanmak.

İŞLİ (i:şli) *s.* meşgul, işi çok olan: **i. adam** meşgul kişi; **siz i.-ını siz** meşgul **musunuz?**; **men bugün agşama çeñli i. boların** ben bugün akşama kadar meşgulüm; 2. mahir, usta, maharetli: **i. gelin** maharetli gelin; **onuñ eli i.** onun eli mahir.

İŞLİK (i:şlik) *a. gr.* eylem: **goşma i.** bileşik eylem; **kömekçi i.** yardımcı eylem; **ortak i.** ortaç; **hal i.-i** ulaç; **häzirki zaman/ gelcek zaman/ ötcn zaman i.-i** şimdiki zaman/ geleeek zaman/geçmiş zaman eylemi; **i. görünüşleri** eylem görünüşleri; **i.-iñ nämälim forması** eylem adı; mastar.

İŞSİZ (i:şsiz) *s. bel.* işsiz, boş: **i. otur-** işsiz oturmak; **kapitalistik yurtlardaki i.-ler** kapitalist ülkelerdeki işsizler.

İT (i:t-) *eyl.* götürmek, götürüp getirmek, gezdirmek, dolaştırmak: **atı cılavından tutup i.-** atı yularından tutup götürmek; **körüñ elinden tutup i.-** körün elinden tutup gezdirmek.

İT *a.* it, köpek: **av i.-i** av köpeği; **i. yarak däl, gorkmañ!** korkmayın, köpek ısırmaz § **i.-iñ arzanı** sudan ucuz; **i. bilen pişik yalı** kedi köpek gibi; **i.-iñ güni** köpeğin ömrü; **i. masgarası bol-** rezil olmak; **i. masgarası et-** rezil etmek.

İT- *eyl.* 1. itmek, iteklemek: **ızından i.-** arkasından itmek; **iki bolup i.-** iki kişi olup iteklemek (örn. araba).

İT-GUŞ *a.* it kuş: **i.-a iym bol-** ite kuşa yem olmak § **bu yerde i. yok** burada in cin yok.

İTAL'YAN *a.* italyan: **i. ayalı (gızı)** İtalyan kadını (kızı); **i. dili** İtalyanca.

İTDİR- (i:tdir-) *et. ç. bk.* **it-**.

İTE-ÇOMAK *bel.* zorla güçlükle: **i. yöre-** güçlükle yürümek.

İTEKLE- *eyl. bk.* **itele-**; § eñsesinden **i.-** arkasından itelemek.

İTEKLE- *eyl.* iteklemek, *bk.* **itele-**

İTEKLEN- *ed. ç. bk.* **itekle-**; 1. itmek: **ızıñdan i.-** birini arkasından iteklemek; *mec.* birşeye karşı kışkırtmak.

İTEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **itekle-**.

İTEKLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **itekle-**

İTEKLET- *et. ç. bk.* **itekle-**.

İTEKLEYCİ *s.* itici.

İTELE- *eyl.* 1. itelemek: **biri-biriñi i.-** biribirini iteklemek; **ol yoldaşlarını i.-p öñe geçdi** o arkadaşlarını itekleyerek öne geçti; 2. *mec.* kışkırtmak; teşvik etmek.

İTELEKLE- *eyl. bk.* **itekle-**.

İTELEKLEN- *ed. ç. bk.* **itelekle-**; biri tarafından iteklenmek.

İTELEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **itelekle-**

İTELEKLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **itelekle-**.

İTELEKLET- *et. ç. bk.* **itelekle-**.

İTELEN- *ed. ç. bk.* **itele-** 1.

İTELEŞ- *işt. ç. bk.* **itele-**.

İTELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **itele-**; itip dağıtmak: **öñüñden çıkanları i.-** karşısına çıkanları iteleyip dağıtmak.

İTELET- *et. ç. bk.* **itele-**.

İTENEK-ÇOMALAK *a.* itişkakış: **i. bolup bar-** biribirini itip kakarak gelmek.

İTENEKLE- *eyl. bk.* **itele-** 1.

İTENEKLEŞ- *işt ç. bk.* **itenekle-**

İTENEKLET- *et. ç. bk.* **itenekle-**; **i.-p goy-** itmek.

İTER- *et. ç. bk.* **it-**; itmek, iteklemek: **maşını i.-** arabayı itmek.

İTERGİLİ *s. jeo.* basınçlı: **i. suvlar** basınçlı sular.

İTERİL- *ed. ç. bk.* **iter-**; itilmek.

İTERİŞ- *işt. ç. bk.* **iter-**.

İTERİŞDİR- *sık. ç. bk.* **iter-**.

İTERLE- *eyl. bk.* **iter-**.

İTERLEN- *ed. ç. bk.* **iterle-**; çarpışmak; dokunmak; yerini oynatmak, yerinden etmek.

İTERLET- *et. ç. bk.* **iterle-**.

İTEŞEN *a.* kurdeşan.

İTİL- *ed. ç. bk.* **it-**.

İTİN- *dön. ç. bk.* **it-**; **i.-ip durma!** itmeyin.

İTİŞ- *işt. ç. bk.* **it-**.

İTİŞDİR- *sık ç. bk.* **it-**.

İTNİŞ- *eyl.* itişmek, dürtüşmek; izdihama neden olmak: **avtobusta i.-** otobüste itişmek; **girelgäniñ agzında i.-** girişte itişmek.

İTNİŞİK *a.* itişip kakışma; tıkanıklık; tıkanma; kalabalık, izdiham: **gapınıñ agzı i.-di** giriş kalabalıkdı; **i. döret-** izdihama neden olmak.

İY- *eyl.* 1. yemek yemek: **işdä bilen i.-** iştahla, afiyetle yemek; **çalt/hayal i.-** hızlı/yavaş yemek; **nahar i.-mezden ozal eliñi yuvmalı** yemek yemeden önce elini yıkamalı; **i.-siñ gel-** yiyeceği gelmek, yemek istemek; 2. kemirmek, aşındırmak: **güye iyen/degen yüñ** güvenin yediği yün; 3. birleşik sözcükler oluşturur: **başını i.-** başını yemek, mahvetmek, yok etmek, öldürmek; **gamını i.-** merak etmek, endişelenmek, düşünmek; **sovuk i.-** üşümek; **kötek i.-** dayak yemek; **şarpık i.-** tokat yemek.

İYDİR- *et. ç. bk.* **iy-**; 1. yedirmek; emzirmek: **çaganı i.-** çocuğu emzirmek; 2. süt vermek (deve, inek için); süt vermeye başlamak; 3. *mec.* aldatmak, kurnazlık yapmak.

İYDİRİL- *ed. ç. bk.* **iydir-**; beslemek, (büyütüp) yetiştirmek.

İYDİRT- *et. ç. bk.* **iydir-**; **zat i.-mezlik** birine hiç bir şey yedirmeme.

İYERLİK *a.* yenecek, yemeklik: **i. azık** yemeklik azık.

İYERMEN *s.* obur, pisboğaz: **i. adam** obur adam.

İYERMENLİK *a.* oburluk.

İYİL- *ed. ç. bk.* **iy-**; 1. yenilmek: **işdämenlik bilen i.-** afiyetle yenilmek; **i.-p gutarıl-**yenilmek; 2. aşınmak: **sürtülip i.-** sürtünüp aşınmak; **pıçak i.-pdir** bıçak aşınmış.

İYİŞ- *ed. ç. bk.* **iy-**.

İYM *a.* yem: **atlara i.** ber- atlara yem vermek; **mallara i. tayyarla-** hayvanlara yem hazırlamak.

İYMEK-İÇMEK *a.* yemek içmek.

İYMİŞ *a.* meyve: **gök i.-ler** meyveler, yemişler; **günorta i.-leri** güney meyveleri.

İYMİT *a.* 1. yemek: **govı i.** iyi yemek; **mugt i.** parasız yemek: **i. bilen üpcün et-** yiyeceğini sağlamak; 2. gübre; besin, gıda: **agacıñ i.-i yetmän gurapdır** gübrelenmeyen ağaç kurumuş.

İYMİTLE- *eyl.* yedirmek, yemlemek: **guşları i.-** kuşlara yem vermek.

İYMİTLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **iymitle-**; 1. beslenmek, gıda almak; yemek: **naharhanada i.-** yemek odasında yemek yemek; 2. beslenmek, gıda almak (bitki hak.).

İYMİTLENDİR- *eyl.* 1. yedirmek, yemlemek: **günde üç gezek i.-** günde üç defa yedirmek; 2. gübrelemek: **fosfor bilen i.-** fosforla gübrelemek.

İYMİTLENDİRİL- *ed. ç. bk.* **iymitlendir-**; 1.beslenmiş olmak,

beslenmek; 2. iyi beslenmek, iyi gıda almak.
İYMLE- *eyl.* yedirmek, yemlemek.
İYMLEN- *ed. ç. bk.* **iymle-**; beslenmek, semizlenmek.
İYMLET- *et. ç. bk.* **iymle-**.
İYMLİ *a.* tok.
İYMLİK *a.* yem, yemlik: **i. arpa** yemlik arpa.
İYUL' *a.* temmuz: **men i.-da lagerde boldum** ben temmuzda kampdaydım.
İYUN' *a.* haziran: **i.-da studentler ekzamenlerini tabşırdılar** öğrenciler Haziran'da sınavlarını verdiler.
İZOLİRLE- *eyl.* tecrit etmek, ayırmak; yalıtmak: **sırkavı i.-** hastayı ayırmak (tecrit etmek); **kabeli i.-** kabloyu yalıtmak.
İZOLİRLEN- *ed. ç. bk.* **izolirle-**.
İZOLİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **izolirle-**.
İZOLYATOR *a.* yalıtkan, yalıtıcı, izolatör; bulaşıcı hastalar koğuşu: **i. zavodı** izolatör fabrikası; **i.-a sal-** bulaşıcı hastalar koğuşuna göndermek.
İZOLYATSİON *a. tek.* yalıtkan, izole: **i. lenta** izole bant.
İZOLYATSİYA *a.* tecrit (etme): **rezin i.-sı** lastik yalıtıcı.
İZOMORF *kim. a.* eşbiçimli.
İZOTERMA *coğ. fiz. a.* izoterm, eşsıcak.
İZVEŞÇENİE *a.* haber verme, haberdar etme; ihbarname: **i. iber-** ihbarname göndermek.
İZZİLDE- *eyl.* ağlayıp sızlamak (çocuk hak.).
İZZİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **izzilde-**.
İZZİLDET- *et. ç. bk.* **izzilde-**.

J

JABRA *a.* solunga ç.
JAKET *a.* ceket.
JANDARMa. jandarma.
JANDARMERİYA *a.* jandarma kuvvetleri.
JANR *a.* usul, tarz.
JARGON *a.* argo; lehçe.
JASMİN *a.* yasemin.
JETON *a.* jeton.
JİRAF *a.* zürafa.
JİVOPİS *a.* resim, ressamlık: **j.-ler sergisi** resim sergisi; **j. bilen meşgullan-** resimle uğraşmak.
JNEYKA *a.* orak makinası.
JONGLYOR *a.* jonglör, hokkabaz: **tsirk j.-ları** sirk hokkabazları.
JULİK *a.* yankesici, dolandırıcı.
JURNAL *a.* dergi, mecmua.
JURNALİST *a.* gazeteci.
JURNALİSTİKA *a.* gazetecilik.
JURNALİSTLİK *a.* gazetecilik.
JYURİa. jüri.

K

KABEL' *a.* kablo: **telefon k.-i** telefon kablosu.

KABİNA *a.* kabine: **kosmos korablıniñ k.-sı** uzay gemisinin kabinesi; **lyotçigiñ k.-sı** pilot kabinesi; **ses bermek üçin k. gir-** ses vermek için kabineye girmek.

KABİNET *a.* oda, kabine: **alımıñ k.-i** bilim adamının odası; **direktorıñ k.-i** müdürün odası; **diş doktorınıñ k.-i** diş doktorunun odası; **sapak fizika k.-de geçyärdi** ders fizik odasında yapılıyordu.

KABUL (kabu:l): **k. et-** kabul etmek, almak: **işe k. et-** işe almak; **üniversitete k. et-** üniversiteye kabul etmek, almak; **sovgat k. et-** hediye kabul etmek; **vraç kesellileri k. edyär** doktor hastaları kabul ediyor; **olar bizi govı k. etdiler** onlar bizi iyi karşıladılar; **borçnama k. et-** taahhüt altına girmek; **karar k. et-** kararı gerçekleştirmek; **siziñ teklibiñizi k. edyärin** sizn teklifinizi kabul ediyorum.

KADA (ka:da) *a.* kural, kaide; âdet: **grammatik k.-lar** gramer kuralları; **özüñi alıp barmagın k.-ları** görgü kuralları; **oynuñ k.-sını sakla-** oyunun kurallarına uymak.

KADALAŞDIR- (ka:dalaşdır-) *eyl.* normalleştirmek: **Türkmen edebî gepleyşini k.-** Türkmen edebî konuşmasını kurallaştırmak.

KADALAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **kadalaşdır-**; normalleştirilmek.

KADALI (ka:dalı) *s.* normal; tabiî, olağan: **k. ös-** normal büyümek; 2. düzenli: **k. beceriş** düzenli kür.

KADASIZ (ka:dasız) *s.* normal olmayan: **k. ukı** normal olmayan uyku; 2. düzensiz: **k. ösüş** düzensiz büyüme.

KADR *a.* resim, sahne; kadro, personel; profesyonel: **yolbaşçı k.-lar** yönetici kadro; **şovlı çıkan k.** başarılı kadro; **yaş k.-lar** genç kadrolar; **k. ofitsierleri** kadrolu subaylar, muvazzaf subaylar § **k.-lar bölümü** personel şubesi.

KAFEDRA *a.* kürsü: **k. müdiri** kürsü başkanı; **Marksizim-Leninizm k.-sı** Marksizim-Leninizm kürsüsü.

KAGIZ (ka:gız) *a.* kağıt: **ak k.** beyaz kağıt; **dolag k.-ı** ambalaj kağıdı; **poçta k.-ı** posta kağıdı; **yuka k.** ince kağıt; **k. paketi** kağıt paketi; **k. fabrigi** kağıt fabrikası; **kitabıñ daşına k. dola-** kitabı kaplamak § **k. yüzünde gal-** kağıt üstünde kalmak.

KAK I *a.* kelek, ham kavun.

KAK II *a.* çölde yağmur sularının biriktiği çukur.

KAK- *eyl.* 1. çakmak, kakmak, çivilemek: **divara çüy k.-** duvara çivi çakmak, **yere kazık k.-** yere kazık kakmak; 2. çarpmak, çalmak, vurmak: **gapını gatı k.-** kapıyı sert vurmak; **bir-ä gapını k.-yar** birisi kapıyı çalıyor; 3. silkelemek, silkmek: **halıları k.-** halıları silkelemek; üst **başıñı k.-** üstünü başını silkelemek; 4. sallamak, silkmek: **erik k.-** erik silkmek.

KAKA (ka:ka) *a.* baba: **övey k.** üvey baba; **ol indi k. boldı** o, şimdi baba oldu.

KAKA- *eyl.* kurumak: **k.-an et** iste kurutulmuş et; 2. *mec.* kurumak.

KAKABAŞ *s.* 1. bakımsız; 2. terbiyesiz, görgüsüz, serseri: **k. oglan** terbiyesiz çocuk.

KAKADIL- *ed. ç. bk.* **kakat-**; kurutulmak: **k.-an balık** kurutulan balık.

KAKAO *a.* kakao: **k. ağacı** kakao ağacı; **k. iç-** kakao içmek; **k. kösükleri** kakao taneleri.

KAKAŞ- kurumak: **et k.-yar** et kuruyor.

KAKAT- *et. ç. bk.* **kaka-**; 1. kurutmak: **çörek k.-** çörek kurutmak; 2. *mec.* kurutmak, eritip bitirmek: **kesel onı k.-ıpdır** hastalık onu kurutmuş.

KAKDIR- I *et. ç. bk.* **kak-** 1-4.

KAKDIR- II *eyl.* 1. birşeyi ima etmek, birşeyi kastetmek; 2. sürtünmek, değinmek, dokunmak: **tamıñ burçuna çala k.-ıp geç-** evin köşesine sürtünüp geçmek.

KAKIL- *ed. ç. bk.* **kak-**; 1. çakılmak, çivilenmek; 2. çalınmak, vurulmak: **gapı k.-yar** kapı çalınıyor; 3. silkelenmek: **k.-an keçe** silkelenen keçe; 4. sallanmak.

KAKIN *a.* nöbet, isteri: **onuñ k.-nı tutdı** onun nöbeti tuttu; **k.-ıñ tutup çabalan-** sinir krizine tutularak çırpınmak.

KAKIN- *dön. s. bk.* **kak-** 1, 3, 4; **erik k.-** erik kurutmak; 2. çırpınmak; kramp girmek.

KAKINCIRA- *eyl.* silkinmek: **ol k.-p içeri girdi** silkinip içeri girdi.

KAKINLA- *eyl.* sinir nöbeti geçirmek: **ol k.-pdır** sinir hastası olmuş.

KAKINLI *a.* sara hastası; nöbet; hastalık nöbeti: **k. sırkav** sara hastası.

KAKIŞ- *işt. ç. bk.* **kak-.**

KAKIŞDIR- *işt. ç. bk.* **kak-**; **üstüñi k.** silkinmek: **halıları k.-** halıları dövmek, çırpmak.

KAKLA- *eyl.* 1. (eti) kemiklerinden ayırmak; 2. *mec.* öldürmek, mahvetmek: **duşmanı k.-** düşmanı öldürmek.

KAKLAN- *ed. ç. bk.* **kakla-**; 1. kemiklerinden ayrılmış olmak; küçük parçalara ayrılmak (et için); 2. öldürülmüş olmak.

KAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **kakla-.**

KAKLAT- *et. ç. bk.* **kakla-.**

KAKLIŞ- *eyl.* değmek, temas etmek, dokunmak; sıyırmak: **ok nışana çala k.-pdır** ok nişanı azıcık sıyırdı § **göze k.-** göz önüne gelmek; **gözüñ k.-** görmek, gözünün önüne getirmek.

KAKMAÇ 1. ince kesilmiş et parçaları; 2. ızgara: **k. bişir-** ızgara yapmak (pişirmek).

KAKMAÇLA- *eyl.* ince parçalar halinde kesmek.

KAKMAÇLAN- *ed. ç. bk.* **kakmaçla-**; ince parçalar halihde kesilmek.

KAKMAÇLAT- *et. ç. bk.* **kakmaçla-**.

KAKMALAŞDIR- *eyl.* tamamlamak: **makalanı k.-** makaleyi tamamlamak.

KAKTUS *a.* kaktüs: **k. agacı** kaktüs ağacı; **k. jeññelligi** kaktüs ormanı.

KAL'KA *a.* saman kağıdı: **k. bilen nusganı al-** saman kağıdıyla kopye çıkarmak.

KAL'KALAŞDIR- *eyl.* geçirmek, saman kağıdıyla resim kopye etmek: **çızgım k.-** resim kopye etmek; **Rusça añlatmaları k.-** Rusça'ya başka dilden geçen ibare ve ifadeleri kullanmak.

KAL'KALAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **kal'kalaş-**.

KAL'KULİRLE- *eyl.* hesaplamak.

KAL'KULİRLEN- *ed. ç. bk.* **kalkulirle-**.

KAL'KULİRLET- *et. ç. bk.* **kalkulirle-**.

KAL'KULYATOR *a.* hesap memuru: **k. bolup işle-** hesap memuru olarak çalışmak.

KALENDAR' *a.* takvim: **astronomik k.** astronomik takvim; **stoluñ üstünde goyulyan k.** masa takvimi; **ayallar k.-ı** kadın takvimi; **yırtılıp ayrılyan k.** yaprakları koparılan takvim; **futbol yarışınıñ k.-ı** futbol yarışlarının takvimi; **k. yılı** takvim yılı; **k. plan** takvimli plan; **k.-ı divardan as-** takvimi duvara asmak.

KALORİYA *a.* kalori: **ulı/kiçi k.** yüksek/düşük kalori.

KAMAR *a.* ay (30 günlük zaman dilimi); ay (gökyüzündeki) **a. yüzli** ay yüzlü.

KAMERA *a.* 1. oda, koğuş; kamera: **fotografik k.** fotoğraf kamerası; **gizlin k. bilen surat al-** gizli kamera ile çekmek; **bagaj saklanyan k.** bagaj saklanan (konulan) oda; 2. iç lastiği: **velosipediñ k.-sı** bisikletin iç lastiği;

KAMPANİYA *a.* kampanya: **saylav k.-sı** seçim kampanyası; **ekiş k.-sı** ekim, ekme kampanyası.

KANAGAT (kana:gat) *a.* 1. sabır: **k.-ın gaç-** sabrı tükenmek; **ol täzelikleri tizrek bilmese, k. edip bilmeyär** onun haberleri dinlemek için sabrı yoktur; 2. yerine getirmek, temin etmek, sağlamak.

KANAGATLAN- (kana:gatlan-) *eyl.* memnun olmak, memnun kalmak, hoşnut olmak, yetinmek, tatmin olmak: **cogapdan k.-** cevaptan memnun kalmak; **dolı k.-** tam olarak memnun edilmiş olmak.

KANAGATLANARLIK (kana:gatlanarlık) *s. bel.* tatmin edici, yeter derecede, kâfi: **işi k. yerine yetir-** işi yeteri derecede yapmak; **ekzamende k. baha al-** sınavda yeterli puan almak; 2. olumlu, iyi: **k. cogap her-** olumlu cevap vermek.

KANAGATLANARLIKLI (kana:gatlanarlıklı) *s. bk.* **kana:gatlanarlık.**

KANAGATLANARLIKSIZ (kana:gatlanarlıksız) *s.* yetersiz, geçersiz: **ekzamende k. baha al-** sınavda geçersiz puan almak; 2. olumsuz: **k. cogap al-** olumsuz cevap almak.

KANAGATLANDIR- (kana:gatlandır-) *et. ç. bk.* **kana:gatlan-**; yerine getirmek; tatminetmek; karşılamak; memnun etmek: **hayışı k.-** ricayı yerine getirmek; **bu bizi k.-mayar** bu bizi memnun etmiyor.

KANAGATLANDIRIL- (kana:gatlandırıl-) *ed. ç. bk.* **kana:gatlandır-** yerine getirilmek: **olarıñ islegleri k.-dı** onların istekleri yerine getirildi.

KANAGATLI (kana:gatlı) *s.* 1. *bk.* **kararlı**; 2. kanmış, kanaatkar: **k. adam** a. sabırlı adam, b. kanaatkar adam; **k. bol-** a. sabırlı olmak, b. kanaatkar olmak.

KANAGATSIZ (kana:gatsız) *s.* sabırsız: **k. adam** sabırsız adam.

KANAL *a.* kanal: **Garagum k.-ı** Karakum kanalı; **suvarış k.-ları** sulama kanalları; **gemi yöreyän k.** gemilerin işlediği kanal; **diplomatik k.-lar** diplomatik kanallar.

KANALİZATSYA *a.* kanalizasyon: **k. seti** kanalizasyon seti; **k. geçir-** kanalizasyon döşemek (kurmak).

KANDİDAT *a.* aday: **deputatlıga k.** mebusluğa aday; **tarih ılımlarınıñ k.-ı** tarih bilimleri (doktor) adayı; **sport ussatlıgına k.** spor uzmanlığına aday.

KANDİDATURA *a.* adaylık: **mınasıp k.** uygun adaylık; **k.-sını görkez-** aday göstermek.

KANİKUL *a.* tatil: **gış/tomus k.-ı** kış/ yaz tatili; **k. vagtı** tatil zamanı; **k.-ı pioner lagerinde geçir-** tatili pionerler kampında geçirmek.

KANTSELYARİYA *a.* büro: **kolhozıñ k.-sı** kolhozun bürosu; **k. esbapları** büronun araç-gereçleri.

KANUN (ka:nu:n) *a.* yasa, kanun; kural, kaide: **sovet k.-ları** sovyet yasaları; **saylav k.-ları** seçim kuralları; **zähmet baradakı k.-lar** çalışma kuralları; **k. boyunça** yasa hakkında; **k.-a layık** yasaya uygun; **tebigatıñ k.-larını övren-** tabiat kurallarını incelemek, araştırmak; **k. çıkarıcı organ** yasama organı.

KANUNI (ka:nu:nı) *s.* 1. yasal, kanunî: **k. mirasdar** yasal mirasçı; **k. dokument** yasal belge; **k. suratda** yasal olarak, kanuna göre; 2. belirli yasalara uygun, doğal: **k. hadısa** doğal olay.

KANUNLAŞDIR- (ka:nu:nlaşdır-) *eyl.* yasalaştırmak; **nikanı k.-** nikahı yasallaştırmak (kanunî nikah yapmak).

KANUNLILIK (ka:nu:nlılık) *a.* yasaya uygunluk, meşruiyet: **sotsialistik k.** sosyalist yasalar.

KANUNSIZ (**ka:nu:nsız**) *s.* yasasız, kanunsuz, kuralsız: **k. hereket et-** yasalara aykırı davranmak.

KANUNSIZLIK (**ka:nu:nsızlık**) *a.* yasasızlık, kanunsuzluk: **k.-ga garşı göreş-** kanunsuzluğa karşı savaşmak.

KAÑKA- *eyl.* sürtmek, aylak aylak dolaşmak: **sen uzınlı günüñi nirede k.-p gççirdiñ** sen bütün gün nerede gezdin?.

KAÑKAŞ- *işt. ç. bk.* **kañka-**; **siz näme k.-ıp yörsüñiz** siz niçin aylak aylak dolaşıyorsunuz?.

KAÑKAT- *et. ç. bk.* **kañka-**.

KAPAS *s.* ağır, boğucu, sıkıcı: **k. cay** sıkıcı oda; **bu yer ören k.** burası çok sıkıcı.

KAPASA *a.* 1. kafes: **äpişgäniñ yokarısında içi sarlı k. asılgı durdı** pencerenin üstünde sağlam bir kafes vardı; **guşı k.-da sakla-** kuşu kafeste saklamak; 2. tezgah: **k.-larıñ üstünde halılar yatırdı** tezgahın üstünde halılar duruyordu.

KAPELLA *müz. a.* koro.

KAPELMEYSTER *müz. a.* orkestra şefi.

KAPIYA (**ka:pıya**) *a.* uyak, kafiye.

KAPIYALAŞ- (**ka:pıyalaş-**) *eyl.* kafiye itibariyle birbirine uymak.

KAPIYALAŞDIR- (**ka:pıyalaşdır-**) *et. ç. bk.* **kapıyalaş-**; kafiye yapmak.

KAPIYALAŞDIRIL- (**ka:pıyalaşdırıl-**) *ed. ç. bk.* **kapıyalaşdır-**.

KAPİTAL I 1. *ek.* kapital, sermaye: **bank k.-ı** banka sermayesi; **maliye k.-ı** malî kapital, malî sermaye; **üytgemeyän k.** durağan sermaye, sabit kapital; **esası k.** esas kapital, anamal; 2. kapital, kapitalizm: **k. yurtları** kapitalist ülkeler.

KAPİTAL II *s.* esas, başlıca, temel, ana; esaslı, temelli: **k. remont** esaslı onarım, büyük tamirat.

KAPİTALİST *a.* kapitalist.

KAPİTALİSTİK *a.* kapitalist: **k. gurluş** kapitalist düzen; **k. dövlet** kapitalist devlet.

KAPİTALİZİRLE- *eyl.* sermayeye çevirmek, sermaye yığmak.

KAPİTALİZM *a.* kapitalizm: **k. yurtları** kapitalist ülkeler.

KAPİTAN *a.* yüzbaşı; kaptan: **korablıñ k.-ı** gemi kaptanı; **birinci rang k.-ı** deniz albayı; **meditsina gullıgınıñ k.-ı** tıbbî hizmet kaptanı; **futbol komandasınıñ k.-ı** futbol takımının kaptanı.

KAPİTULİRLE- *eyl.* teslim olmak.

KARAÇAY *a.* Karaçay, Karaçaylı: **K. ayalı/ gızı** Karaçay kadını, kızı.

KARAM (**kara:m**) *s.* çapkın, yaramaz, kurnaz; hilekâr, düzenbaz: **k. et-** hilekârlık yapmak, çapkınlık yapmak, yaramazlık yapmak.

KARAMÇIL (**kara:mçıl**) *s.* hilekâr, düzenbaz.

KARAR (**kara:r**) **I** *a.* 1. karar: **suduñ k.-ı** mahkeme kararı; **umumı yıgnagıñ k.-ı** genel kurul kararı; **k. kabul et-** kararı kabul etmek; **k. çıkar-** karar çıkarmak; 2. sonuç: **siz nähili k.-a geldiñiz?** nasıl bir sonuca vardınız?.

KARAR (**kara:r**) **II** *a.* kararlılık, sabır: **bu yerde galmaga meniñ k.-ım yetenok** burada kalmaya niyetim yok; 2. rahat, huzur: **k. tap-** huzur bulmak.

KARİKATÜRA *a.* karikatür: **k. çek-** karikatür yapmak, çizmek; **birini k. görnüşinde görkez-** birinin karikatürünü çizmek.

KARKAS *a.* iskelet, çerçeve, kafes: **cayıñ k.-ı** evin iskeleti; **k. cay** iskelet ev.

KARNİZ *a.* korniş, perde çubuğu: **cayıñ k.-i** evin kornişi; **tutını k.-e berkit-** perdeyi kornişe takmak.

KARTA *a.* 1. harita: **geografik k.** coğrafik harita; **dialektologik k.** diyalektoloji haritası; 2. kroki (arazi için): **govaça k.-ları** pamuk ekim krokileri.

KARTALA- *eyl. coğ.* 1. harita yapmak; 2. oyunu bozmak, kırmak.

KARTALAŞDIR- *sık. ç. bk.* **kartala-**.

KARTALAT- *et. ç. bk.* **kartala-**.

KARTBAZ (**kartba:z**) *a.* kumarcı, kumarbaz.

KARTOÇKA *a.* kart, fiş: **katalog k.-sı** katalog kartı; **azık k.-sı** yemek fişi; **vizit k.-sı** kart, kartvizit.

KARTOGRAF *a.* kartograf, haritacı: **k. bolup işle-** haritacı olarak çalışmak.

KARTOGRAFİRLE- *eyl.* harita yapmak, harita çizmek.

KARTON *a.* karton: **k. kagız** karton kağıdı.

KARTOŞKA *a.* patates: **gaynadılan k.** haşlanmış patates; **k. unı** patates unu; **k. govur-** patetes kızartmak; **k. arassala-** patates soymak; **k. ekilen meydan** patates tarlası.

KARZ *a.* ödev; görev, borç; ödünç: **k. al-** ödünç almak; **k. her-** ödünç vermek.

KARZDAR (**karzda:r**) *s.* borçlu, verecekli: **k. bol-** borçlu olmak.

KARZINA *a.* ödünç, borç, kredi: **k. al-** borç almak; **k. ber-** ödünç vermek.

KASAM *a.* yemin, ant: **vepalılık k.-ı** sadakat yemini; **k. kabul et-** yemini kabul etmek; **k. et-** yemin etmek, yemin vermek.

KASAMLI *s.* yeminli: **k. vada her-** yeminli vade vermek.

KASSA *a.* kasa, vezne, gişe: **demir yol k.-sı** demir yolu gişesi; **k. dolanışıgı** kasa devri; **k.-dan bilet al-** kasadan bilet almak; § **amanat k.** tasarruf sandığı; **özara kömek k.-sı** yardımlaşma sandığı.

KASSİR *a.* kasiyer: **k. bolup işle-** kasiyer olarak çalışmak.

KAST *a.* 1. öç, intikam: **k.-ında bol-** birinden intikam almayı beklemek; **mende seniñ näme kastıñ bar?** senin bana ne kastın var?; 2. suikast: **k. et-** suikast

yapmak; **k. et-** birine suikast yapmak.

KAŞAÑ *a.* güzel: **k. şkaf** güzel dolap; **k. geyim** güzel elbise; **k. görün-** zarif, güzel görünmek.

KATALOG *a.* katalog: **kitaphana k.-ı** kütüphane katalogu; **serginiñ k.-ı** sergi kataloğu.

KATALOGLAŞDIR- *eyl.* kataloglamak, katalog yapmak.

KATALOGLAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **kataloglaşdır-.**

KATEGORİYA *a.* kategori: **vagt k.-sı** zaman kategorisi; **grammatik k.-lar** gramer kategorileri; **at k.-sı** *gr.* ad kategorisi; **habarlık k.-sı** *gr.* eylem kategorisi; **k.-sım belle-** kategorisini belirlemek.

KATER *a.* bot: **torpido k.-i** torpido botu.

KATOK *a.* patinaj: **emeli k.** artistik patinaj; **k.-a git-** patinaj pistine gitmek; **k.-da bol-** patinaj yapıyor olmak.

KAUÇUK *a.* kauçuk: **natural/ sintetik k.** doğal/ sentetik kauçuk.

KAYIL (ka:yıl) *s.* hoşnut, memnun: **k. bol-** memnun olmak; razı olmak, yetinmek; **k. kal-** memnun kalmak; **k. et-** memnun etmek.

KAYUTA *a.* kamara: **geminiñ kapitanınıñ k.-sı** kaptan kamarası; **birinci klaslı k.** birinci sınıf kamara.

KAZAK *a.* Kazak: **K. ayalı/gızı** Kazak kadını/kızı.

KAZARMA *a.* kışla.

KAZI (ka:zı) *a.* kadı.

KAZILAŞ- (ka:zılaş-) *eyl.* biriyle davası olmak.

KÄ (kä:) **I** ya....ya, kah....kah: **k. gar yagyardı, k.-de sırayardı** ya kar yağıyor ya (da) fırtına çıkıyordu; **gün k. görünyärdi, k. bulutlarıñ añırsında gizlenyärdi** güneş kah gürünüyor, kah bulutların arkasına gizleniyordu.

KÄ (kä:) **II** *bk.* **käbir.**

KÄBİR (kä:bir) *ad.* kimi, diğeri, başkası: **k. adamlar** kimi insanlar; **k. halatlarda** kimi durumlarda; **k. caylarda çıra yanyardı** kimi evlerde ışık yanıyordu; **k. yoldaşlarım meni goldamadı** kimi arkadaşlarım beni desteklemedi.

KÄBİRİ (kä:bi:ri) *ad.* kimileri, kimisi: **yoldaşlarıñ k.** arkadaşların kimisi; **k.-leri şeyle düşünyärler** kimileri şöyle anlıyorlar.

KÄDİ (kä:di) *a.* kabak, bal kabağı: **süyci k.** tatlı kabak; **k. çigidi** kabak çekirdeği.

KÄHALAT (kä:ha:lat) *bk.* **kävagt.**

KÄHUDA (kä:huda) *bk.* **kethuda.**

KÄKELE- (kä:kele-) *eyl.* 1. gıdaklamak: **tovuk k.-yär** tavuk gıdaklıyor.

KÄKELEŞ- (kä:keleş-) *işt. ç. bk.* **käkele-.**

KÄKİL (kä:kil) *a.* kahkül.

KÄKİLİK (kä:kilik) *a.* keklik.

KÄL (kä:l) *a.* yar, dere: **k.-iñ gırasında dur-** derenin kenarında durmak.

KÄMAHAL (kä:mahal) *bel. bk.* **kävagt.**

KÄMİL (kä:mil) *s.* tam, mükemmel, eksiksiz: **k. eser** mükemmel yapıt.

KÄMİLLEŞ- (kä:mi:lleş-) *eyl.* yetkinleşmek: **yüzmekde k.-** yüzmekte yetkinleşmek.

KÄMİLLEŞDİR- (kä:milleşdir-) *et. ç. bk.* **kämilleş-** yetkinleştirmek: **önümçiliginiñ tehnologiyasını k.-** üretim teknolojisini yetkinleştirmek; **öz ussatlıgını k.-** kendi sanatını yetkinleştirmek.

KÄMİLLEŞDİRİL- (kä:mi:lleşdiril-) *ed. ç. bk.* **kä:mi:lleşdir-**; yetkinleşmek: **tehnika gitdikçe k.-yär** teknik gittikçe ilerliyor.

KÄMİLLİK (kä:millik) *a.* mükemmellik, erginlik, olgunluk: **k. yaşı** ergenlik çağı, yaşı; **k. yaşına/k.-e yet-** olgunluk yaşına erişmek.

KÄN (kä:n) **I** *bk.* **köp: k. gezek** çoğu kez, çoğu defa; **ondan bäri k. yıllar geçdi** o zamandan beri çok yıllar geçti; **k. oka-** çok okumak; **k. sırkavlan-** çok hastalanmak.

KÄN (kä:n) **II** *a.* ocak, maden ocağı.

KÄNEL- (kä:nel-) *eyl. bk.* **köpel-**

KÄNELT- (kä:nelt-) *et. ç. bk.* **känel-.**

KÄR (kä:r) *a.* 1. meslek, sanat: **erkin k.** serbest meslek; **k.-i boyunça** mesleği hakkında; **k. övren-** meslek, zanaat öğrenmek; 2. iş, meşgale, vazife: **k. et-** a. bir işle uğraşmak, **bu günler näme iş edyärsiñ?** bu günlerde ne işlerle meşgulsün?; b. *mec.* birini etkilemek: **sen oña k. edip bilmersiñ** sen onu etkileyemiyorsun.

KÄRDEŞ (kä:rdeş) *a.* meslekdaş.

KÄRENDE (kä:rende) *a.* kira, kiralama: **k. tölegi** kira; **k.-sine al-** kiralamak; **k.-sine ber-** kiraya vermek.

KÄRHANA (kä:rha:na) *a.* işletme, müessese; fabrika: **täze k.** yeni işyeri; **k.-da işle-** fabrikada çalışmak; **senagat k.-si** sanayi işletmesi.

KÄSE (kä:se) *a.* fincan, kase: **gülli k.** güllü fincan; **bir k. çay iç-** bir fincan çay içmek.

KÄSELE- *eyl.* kavunu ya da karpuzu iki, üç ya da daha fazla parçalara bölmek.

KÄSELEN- (kä:selen-) *ed. s. bk.* **käsele-.**

KÄSELEŞ- (kä:seleş-) *işt. ç. bk.* **käsele-.**

KÄSELEŞDİR- (kä:seleşdir-) *sık. s. bk.* **käsele-.**

KÄSELET- *et. ç. bk.* **käsele-.**

KÄŞGÄ (kä:şgä) keşke: **k. men om tapan bolsam** keşke ben onu bulsam; **ol k. gelsedi** keşke gelseydi.

KÄŞİR (kä:şir) *a.* havuç: **k. suvı** havuç suyu; **k.-li palav** havuçlu pilav.

KÄTE (kä:te) *bel.* bazen, zaman zaman: **k. ol bu yere gelyär** o bazan buraya geliyor; **biz k. futbol oynarıs** biz bazan futbol oynuyoruz; **k. yagış yagyardı** bazen yağmur yağıyordu.

KÄTMEN (kä:tmen) *a.* çapa, kazma: **k. bilen işle-** çapayla

çapalamak; **yeri k. bilen yumşat-** toprağı çapayla yumuşatmak.

KÄTMENÇE (**kä:tmençe**) *a.* çapa. kazma.

KÄTMENLE- (**kä:tmenle-**) *eyl.* çapalamak.

KÄTMENLEN- (**kä:tmenlen-**) *ed. ç. bk.* **kätmenle-.**

KÄTMENLEŞ- (**kä:tmenleş-**) *işt. ç. bk.* **kätmenle-.**

KÄTMENLEŞDİR- (**kä:tmenleşdir-**) *sık. ç. bk.* **kätmenle-.**

KÄTMENLET- (**kä:tmenlet-**) *et. ç. bk.* **kätmenle-.**

KÄVAGT (**kä:vagt**) *bel.* zaman zaman, kimi zaman: **k. biz duşuşyarıs** biz zaman zaman buluşuyoruz; **k. ol bize gelerdi** kimi zaman o, bize geliyordu.

KÄYARIM (**kä:ya:rım**) *bk.* **kävagt.**

KÄYE- (**kä:ye-**) *eyl.* küfretmek, sövmek; paylamak, azarlamak, yermek: **yakımsızlığı üçin k.-** yaramazlığı için azarlamak (örn. çocuk).

KÄYEL- (**kä:yel-**) *ed. ç. bk.* **käye-.**

KÄYEŞDİR- (**kä:yeşdir-**) *sık. ç. bk.* **käye-.**

KÄYİN- (**kä:yin-**) *dön. ç. bk.* **kä:ye-**; sızlanmak, yakınmak, şikayet etmek, dert yanmak: **öz-özüne k.-** kendi kendine yakınmak; **siz maña nahak k.-yärsiñiz** bana haksız yere sızlanıyorsunuz.

KÄYİNCEÑ (**kä.yinceñ**) *s.* homurdanma huyu olan, hırçın: **k. ayal** hırçın kadın; **k. garrı** hırçın ihtiyar; **k. bol-** hırçın olmak.

KÄYİNÇ (**kä:yinç**) *a.* 1. azarlama, azar; ceza: **berk k.** sert, şiddetli ceza: **k. ber-** ceza vermek; 2. sitem, serzeniş; ayıplama, yerme, azar, tekdir: **k. eşit-** azar işitmek.

KÄYİNDİR- (**kä:yindir-**) *eyl. bk.* **käyt- 2.**

KÄYİŞ- (**kä:yiş-**) *işt. ç. bk.* **kä:ye-**; kavga etmek, araları açılmak; sövüşmek, birbirini paylamak.

KÄYİT- (**kä:yit-**) 1. *et. ç. bk.* **käye-**; 2. incitmek, gücendirmek: **bu zatlar üçin sen zehiniñi käyitme!** bundan dolayı kendini üzme!

KEBAP (**keba:p**) kebap, şiş kebap: **k. bişir-** kebap yapmak.

KEBAPHANA (**keba:pha:na**) *a.* kebapçı.

KEBELEK *a.* kelebek: **ovadan k.** güzel kelebek § **daşında k. bol-** a. çevresinde dönmek dolaşmak; b. yaranmak.

KEBELEKLE- *eyl.* 1. özen göstermek, özenle bakmak; düşünmek: **sırkavıñ daşında k.-** hastanın etrafında dönüp dolaşmak, özenle bakmak; 2. dönmek, dönüp durmak; 3. hafifçe dalgalanmak.

KEBELEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kebelekle-.**

KEBŞİR (**kebşi:r**) *a.* kaynak: **gaz k.-i** gaz kaynağı; **k. işleri** kaynak işleri.

KEBŞİRLE- (**kebşi:rle-**) *eyl.* kaynaklamak, kaynak yapmak.

KEBŞİRLEN- (**kebşi:rlen-**) *ed.-dön. ç. bk.* **kebşirle-.**

KEBŞİRLEŞ- (**kebşi:rleş-**) *işt. ç. bk.* **kebşirle-.**

KEBŞİRLET- (**kebşi:rlet-**) *et. ç. bk.* **kebşirle-.**

KEBŞİRLEYCİ (**kebşi:rleyci**) *a.* kaynakçı: **k. bolup işle-** kaynakçı olarak çalışmak.

KEBZE *a. anat.* kürek kemiği: **k. süñki** kürek kemiği.

KECELEŞ- *eyl.* biriyle tartışmak: **k.-ip durmañ-da, işiñiz bilen boluñ** tartışmayı kesin ve işe başlayın; **seniñ bilen k.-ip durmagı islemeyärin** seninle tartışmayı istemiyorum.

KECENEK *s.* inatçı: **k. çaga** inatçı çocuk.

KECEŞ- *eyl. bk.* **keceleş-.**

KECİGİŞ- *işt. ç. bk.* **kecik-**; **olar k.-mäge başladı** onlar karşı gelmeye başladı.

KECİK- *eyl.* karşı gelmek, karşı durmak, direnmek: **sen biderek k.-yärsin** sen boşuna karşı geliyorsun.

KECİR *a.bk.* **keç.**

KEÇ *s.* inatçı: **k. oglan** inatçı çocuk § **kecine gayt-** karşı gelmek.

KEÇCAL (**keçca:l**) *s. bk.* **keç.**

KEÇCE *s.* yorumsuz, anlaşılmaz: **k. adam** anlaşılmaz, garip kişi; 2. kuralsız, yanlış: **k. iş et-** yanlış hareket etmek; **edenimiz k. bolup durdı** yaptığımız şey anlaşılmadı (yanlış anlaşıldı).

KEÇCELİK *a.* anlayışsızlık, düşüncesizlik.

KEÇE *a.* 1. keçe: **gülli k.** kıtıklı keçe; **aşagıña k. yaz-** altına keçe koymak; **k. bas-** keçe tokaçlamak; **k. önümçiligi** keçe üretimi; **k. edik** keçe çizme.

KEÇLİK *a.* inatçılık: **k. et-** inatçılık yapmak.

KEKEÇ I *a.* ibik: **horazıñ k.-i** horoz ibiği.

KEKEÇ II *s.* kekeme: **k. adam** kekeme adam.

KEKEÇLE- *eyl.* kekelemek: **k.-p geple-** kekeleyerek konuşmak.

KEKEÇLET- *et. ç. bk.* **kekeçle-.**

KEKİRDEK *a. anat.* gırtlak: **k. mıştsaları** gırtlak kasları.

KEKRE *a. bot.* penbe hardal § **k. yalı acı** çok acı.

KEL *a.* uyuz, kel: **k. bol-** kelleşmek.

KELÇİKLE- *eyl. bk.* **kelpeñle-.**

KELÇİKLEN- *dön. ç. bk.* **kelçikle-.**

KELÇİKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kelçikle-.**

KELEK *s.* boynuzsuz: **k. keçi** boynuzsuz keçi.

KELEKBAZ (**kelekba:z**) *s.* şakacı, latifeci: **k. bol-** şakacı olmak.

KELEM *a.* lahana: **gülli k.** renkli lahana; **k. çorbası** lahana çorbası § **deñiz k.-i** deniz lahanası.

KELEMENLE- *eyl.* paldır küldür düşmek: **k.-p gayt-** paldır küldür uçmak, yuvarlanmak.

KELEMENLET- *et. ç. bk.* **kelemenle-.**

KELEP *a.* çile, kangal: **bir k. yüpek** ipek çilesi; **yüplük k.-i** iplik çilesi.

KELEPLE- *eyl.* çileye sarmak.

KELEPLEN- *ed. ç. bk.* **keleple-**; çileye sarılmak.

KELEPLEŞ- *işt. ç. bk.* **keleple-.**
KELEPLET- *et. ç. bk.* **keleple-.**
KELESAÑ *s.* serseri, zıpır, kaçık: **k. adam** serseri insan; **k. bol-** serseri olmak.
KELESAÑLIK *a.* kaçıklık, serserilik: **geçirimsiz k. et-** affedilmeyecek bir serserilik yapmak.
KELEV *s.* ahmak, akılsız, sersem; ahmakça, aptalca **k. adam** aptal insan; **k. hereket** aptalca hareket.
KELEVLİK *a.* aptallık: **k. et-** aptallık etmek.
KELLAGIRI (kella:gırı) *a.* baş ağrısı: **k. dermanı** baş ağrısı ilacı.
KELLE *a.* 1. baş, kafa: **k.-ñi galdır-** başını kaldırmak; **k.-ñi övür-** başını çevirmek; **k.-ñi eg-** başını eğmek; **k.-ñi sırdır-** saçını kestirmek; **k.-ñi yngılık bilen bog-** başını bağlamak, eşarp takmak; **ertirden bäri meniñ k.-m agıryar** sabahtan beri başım ağrıyor; 2. akıl, mantık, bilinç: **onuñ k.-si yok** onda akıl yok; **onuñ k.-si durı** o, zeki bir kişi; 3. bir şeyin başı: **nurbadıñ k.-si** vida başı § **k. agırt-** a. kafa patlatmak, kafa şişirmek, b. aklını karıştırmak; **k.-ñ bilen cogap ber-** başıyla cevap vermek; **k.-ñe gel-** başıyla cevap vermek; **k. döv-** kafa şişirmek, bir konuda çok konuşmak; **meseläni çözmek bolup, ol köp k. dövdi** sorunu çözmek için uzun süre kafa patlattı; **k.-m sämäp dur** başım dönüyor; **k.-den çıkanok** aklımdan gitmiyor; **k.-ñden çıkar-** başından atmak.
KELLEBAŞAYAK *a.* **k. çorbası** kelle, ayak ve işkembe çorbası.
KELLEKİ *a.* gem: **k. sar-** gem vurmak.
KELLEKİLE- *eyl.* gemlemek, gem vurmak: **atı k.** ata gem vurmak.
KELLEKİLEN- *ed. ç. bk.* **kellekile-;** gem vurulmak.
KELLEKİLET- *et. ç. bk.* **kellekile-.**
KELLELİ *s.* 1. başlı, kafalı; 2. akıllı, zeki: **o k. yigit** o zeki bir genç.
KELLESİZ *s.* 1. başsız, kafasız: **k. gövre** başsız gövde; 2. *mec.* akılsız, aptal: **k. adam** aptal insan.
KELLİK *a.* kellik.
KELPEÑ *s.* hafif akıllı, eserli, ciddi olmayan: **k. adam** aklı havada kişi.
KELPEÑLE- *eyl.* ciddi olmamak, hafif akıllı olmak.
KELPEÑLEN- *dön. ç. bk.* **kelpeñle-.**
KELPEÑLİK *a.* ciddiyetsizlik, aklı havada olma.
KELTE *s.* kısa: **k. boylı adam** kısa boylu kişi; **k. tayak** kısa sopa.
KELTEL- *eyl.* kısalmak, kısa olmak (süre ve uzunluk için): **günler barha k.-yär** günler daha da kısalıyor.
KELTELT- *et. ç. bk.* **keltel-** kısaltmak, kısa yapmak: **calbarı k.-** pantolonu kısaltmak.
KEM *a.* kusur, noksan, eksiklik: **matanıñ sähelçe bir k.-i bar** bu kumaşın küçük bir kusuru var; 2. az, yetersiz: **k. ber-** az vermek; **k. gel-** eksik olmamak, yetmemek; **k. guy-** uykusunu alamamak, az uyumak; **k. ölçe-** a. eksik ölçmek, b. eksik tartmak; **k. çek-** eksik tartınak, eksik çekmek; **k.-i bir kilogramdan ıbarat** eksik tartı bir kilogram çekiyor; 3. daha zayıf: **meniñ ondan nämäm kem** benim ondan neyim eksik (benim ondan nerem zayıf); **bu ondan kem mi?** gerçekten bu ondan zayıf mı? § **k. işlik** *gr.* yetersizlik eylemi; **maña-da k. yarap duranok** bana da iyi olur.
KEM- *eyl. bk.* **kemelt-; babasını k.-** fiatını düşürmek.
KEM-KÄS (kem-kä:s) *bel.* 1. biraz, bir parça: **samolyot k. çaykap başladı** uçak biraz sallanmaya başladı; 2. kısmen: **iş eyyäm k. yerine yetirildi** iş kısmen yerine getirildi; 3. kıtlık, eksiklik, yokluk: **k. yok** eksiği yok; **k. yerlerini düzetmek** eksik yerlerini düzeltmek, tamamlamak.
KEM-KEMDEN *bel.* yavaş yavaş, sürekli: **k. sovuga/ ıssa övreniş-** yavaş yavaş soğuğa/ sıcağa alışmak; **k. bat alıp başla-** yavaş yavaş güçlenmek, hafif hafif toplanmak.
KEMAKIL *s.* aklı az.
KEMAL (kema:l): **k.-a gel-** olgunluk yaşına ulaşmak, olgunlaşmak: **k.-a gelen gız** olgun kız; **k.-a getir-** yetiştirmek, büyütmek.
KEMALLI (kema:llı) *s.* 1. düzenli, güzel, iyi: **k. adam beyle iş etmez** iyi insan böyle şey yapmaz; 2. düzenli, uygun, gerekli: **ol k. zat getirmändir** uygun bir şey getirmez; **k. cogap ber-** gerektiği gibi cevap vermek.
KEMBAHA: k. gara- iyi değerlendirmemek; **bäsdeşiñe k. gara-** rakibini küçümsemek.
KEMÇİLİK *a.* eksiklik, kusur, noksan: **işdäki k.-leri yüze çıkar-** işteki kusurları ortaya çıkarmak; **onuñ k.- i köp** onun kusuru çok; **k.-leri düzet-** kusurları, yanlışları düzeltmek.
KEMÇİLİKLİ *s.* kusurlu: **k. iş** kusurlu iş.
KEMÇİLİKSİZ *s.* kusursuz: **işi k. yerine yetir-** işi kusursuz olarak yerine getirmek.
KEME- *eyl. bk.* **kemel-.**
KEMEL- *eyl.* küçülmek, azalmak: **agramı k.-** ağırlık olarak küçülmek, hafiflemek; **suv k.-di** su azaldı.
KEMELİŞ- *eyl.* küçülmek, azalmak.
KEMELT- *et. ç. bk.* **kemel-;** bir şeyi küçültmek, azaltmak: **normanı k.-** normu küçültmek; **yaraglı güyçleri k.-** silahlı güçleri küçültmek, azaltmak.
KEMENÇE *a.* yay (keman için).
KEMER *a.* kemer, kuşak: **calbar üçin k.** pantolon kemeri; **k.-iñi guşan-/dakın-** kemer takmak; **k.-iñi berkräk çek-** kemeri daha sıkı çekmek.
KEMET- *et. ç. bk.* **keme-;** azaltmak, indirmek: **bahasını k.-** fiyatını düşürmek, azaltmak.

KEMLİK *a.* yetersizlik, eksiklik, kusur: **k. et-** yetinmemek, az gelmek; **g u r l u ş ı k materiallarınıñ k. etmegi** yapı malzemelerinin azlığı, yetersizliği.
KEMPER- *eyl.* çökmek; gözleri çukurlarına kaçmak, avurtları çökmek.
KEMPERİL- *eyl. bk.* **kemper-.**
KEMPİR *a.* yaşlı kadın: **bili bükülen k.** beli bükülen yaşlı kadın.
KEMPUT (kempu:t) *a.* şeker, şekerleme: **örän süyci k.** çok lezzetli şeker; **k.-ıñ daşınıñ dolagı** şeker kağıdı, ambalajı.
KEMRISGAL *s.* talihsiz: **k. adam** talihsiz insan.
KEMSİDİL- *ed. ç. bk.* **kemsit-**; 1. incitilmek, kalbi kırılmak; 2. aşağılanmak.
KEMSİN- *eyl.* 1.incinmek, gücenmek: **üns berilmäinligi üçin k.-** dikkatsiz davranmak; 2. aşağılanmak, kendini küçük düşmüş hissetmek.
KEMSİT- *eyl.* 1. gücendirmek; 2. aşağılamak, küçültmek: **mertebesini k.-** birinin meziyetini aşağılamak.
KEMSİZ *s.* pürüzsüz, kusursuz: **tabşırıgı k. yerine yetir-** emri kusursuz bir şekilde yerine getirmek.
KEMŞER- *eyl.* zonklamak, atmak, titremek.
KEMŞERİL- *eyl. bk.* **kemşer-.**
KEMŞERT- *et. ç. bk.* **kemşer-.**
KENAR (kena:r) *a.* kıyı, kenar: **deñiz k.-ı** deniz kenarı, kıyısı; **deryanıñ sag/ çep kenarı** nehrin sağ/ sol kıyısı; **k. yakası** yalı, kıyılar; **k. yeli** kıyı rüzgarı; **k.-dan uzaklaş-** kıyıdan uzaklaşmak.
KENARA (kena:ra) *a.* birşeyin işlenmiş, süslenmiş kenarı, kıyısı.
KENARYAKA (kena:ryaka) *a.* kıyı, sahil: **k.-da dınç al-** sahilde dinlenmek.
KENDİR *a. bot.* kendir, kenevir.
KENDİRİK *a.* hamur parçalamak, un sermek için evde dokunmuş kumaş yada bir tür muşamba.
KENEP *a. bot.* kenevir: **k. çigidi** kenevir tohumu.
KENTLEVÜK *a. anat.* damak: **gatı k.** sert damak; **yumşak k.** yumuşak damak.
KEP- *bk.* **kepe-.**
KEPBE *a.* 1. kamıştan örülmüş kalkan; 2. küçük kerpiç ev: **k. sal-** kerpiç ev yapmak.
KEPCE *a.* kürek, bel: **k. bilen lay ct-** balçığı kürekle karmak.
KEPDERİ *a.* güvercin: **öy k.-leri** ev güvercinleri; **poçta k.-si** posta güvercini § **parahatçılık k.-si** barış güvercini.
KEPDİR- *et. ç. bk.* **kep-**; kurutmak; **yel yeriñ ızgarını k.-di** rüzgar toprağı kuruttu.
KEPE- *eyl.* kurumak: **yagışdan soñ meydaıı k.-p yetişmändir** yağmurdan sonra tarla henüz kurumadı; **meniñ agzımıñ içi k.-p dur** ağzım kurumuş.
KEPEK *a.* kepek, kalbur kalıntısı: **bugday ununıñ k.-i** buğday unu kalıntısı, kepeği.
KEPET- *et. ç. bk.* **kepe-**; **suvsuzlık agzıñ içini k.-yär** susuzluk ağzın içini kuruttu.
KEPGİR *a.* kevgir.

KEPİL (kepi:l): k. bol- bir şeyi garanti etmek, bir şeyin, bir kişinin sorumluluğunu üzerine almak, kefil olmak: **siz meniñ üçin k. bolup biler misiñiz?** bana kefil olabilir misiniz?.
KEPİLLEN- (kepi:llen-) *eyl.* garanti vermek, garantilemek.
KEPİLLENDİR- (kepi:llendir-) *eyl.* garanti vermek, garantilemek.
KEPİLLENDİRİL-(kepi:llendiril-) *ed. ç. bk.* **kepillendir-**; garantilenmek.
KEPİLLİK (kepi:llik) *a.* garanti, kefillik.
KER *a.* sağır: **k. goca** sağır yaşlı adam; **k. bol-** sağırlaşmak, sağır olmak; **k. bolan bol-** kendini sağır gibi göstermek; **k.-ler üçin elipbiy** sağırlar için alfabe; **k. et-** sağırlaştırmak, sağır etmek.
KERAMAT (kera:mat) *a.* mucize, keramet: **onuñ k.-ı güyçli/ zor** onun kerameti güçlü.
KERAMİKA *a.* çini sanatı, çinicilik: **antik dövriniñ k.-sı** antik devir çinileri; **reñkli k.** renkli seramik.
KERAMİKİ *a.* çini, seramik: **k. zavod** seramik fabrikası.
KERÇ *a.* parça, dilim, kesik (karpuz, kavun için).
KERÇE- *eyl. bk.* **kerçele-.**
KERÇEL- *ed. ç. bk.* **kerçe-.**
KERÇELE- *eyl.* dilimlemek, kesmek: **gavunı k.-** kavunu dilimlemek; 2. *mec.* ezmek, öldürmek: **onı otlı k.-pdir** onu tren ezmiş.
KERÇELEN- *ed. ç. bk.* **kerçele-.**
KERÇELEŞ- *işt. ç. bk.* **kerçele-.**
KERÇELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kerçele-.**
KERÇELET- *et. ç. bk.* **kerçele-.**
KERÇEŞ- *işt. ç. bk.* **kerçe-.**
KERÇEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kerçe-.**
KERÇET- *et. ç. bk.* **kerçe-.**
KEREMARA (kerema:ra) *bel.* acele etmeden, sakince: **k. yöräp bar-** sakince yürümek; **k. işletaşsız çalışmak.**
KEREP *a.* ağ.
KEREPLE- *eyl.* ağla örtülmek.
KERKİ *a.* protestan kilisesi.
KERLİK *a.* sağırlık: **k.-den açıl-** duymaya başlamak.
KERNEY *a. müz.* boru, piyade borusu.
KEROGAZ *a.* gaz ocağı: **k.-ı otla-/ yak-** gaz ocağını yakmak.
KEROSİN *a.* gaz yağı.
KERPİÇ *a.* tuğla: **bişen k.** pişmiş tuğla; **gızıl k.** kırmızı tuğla; **kerpiç (k.-den salnan) cay** tuğladan yapılmış ev, tuğla ev; **k. zavodı** tuğla fabrikası; **k. ör-** (bir şeyi) tuğladan yapmak.
KERT *a.* çıkıntı, **yamaç: k. gaya** dik kaya; **k. kenarlar** yamaçlı kıyılar.
KERT- *eyl.* 1. kesmek, kertik açmak; 2. ısırınak, kemirmek: **sıçanlar haltanı k.-ipdir** fareler çuvalı kemirmiş; 3. iz bırakmak: **papagım mañlayımı k.-ipdir** kalpağım alnımda iz bırakmış.
KERTDİR- *et. ç. bk.* **kert-.**
KERTİK *a.* kertik: **k. et-** kertik açmak.
KERTİKLE- *eyl. bk.* **kert- 1.**
KERTİL- *ed.-dön. ç. bk.* **kert-**; kertik açılmak, kopmak,

yıpranarak kopmak: **yüp k.-ipdir** ip kopmuş; **matanıñ epinleri k.-ipdir** kumaş kıvrımlarından kopmuş.

KERTİLİŞ- *eyl.* 1. çizik çizik olmak (kumaş için); 2. güve tarafından yenilmek.

KERTİŞ-*iş. ç. bk.* **kert-.**

KERVEN *a.* kervan: **düye k.-ı** deve kervanı; **k. yolı** kervan yolu.

KES- *eyl.* 1. kesmek: **gavun k.-** kavun kesmek; **eti pıçak bilen k.-** eti bıçakla kesmek; 2. kesmek, doğramak: **bıçgı bilen k.-** testereyle kesmek, doğramak; **agacı k.-** ağacı kesmek; 3. kesmek, yaralamak: **meniñ ayagımı çüyşe k.-di** ayağını cam kesti; 4. kesmek, ara verdirmek: **sözüni k.-** konuşmayı kesmek; **sözüñi k.-** sözünü kesmek; 5. kesmek, bir şeyi durdurmak: **tanışlıgıñı k.-** biriyle tanışıklığı, arkadaşlığı kesmek; **ol bize gelmesini k.-di** o, bize gelmeyi kesti; 6. (bir şeyi) kesmek: **hır k.-** vidayı kesmek § **gözüñ k.-** a. anlamak, idrak etmek, b. görmek, ayırt etmek: **meniñ uzakdan gözüm k.-meyär** gözüm uzağı görmüyor; **yol k.-** a. yol kesmek, b. yağmalamak, soymak; **cübi k.-** cebi temizlemek, yankesicilik yapmak.

KES: **her k.** her kimse; herkes: **her k. öz işi bilen gümradı** herkes kendi işiyle meşguldü; **bu her k.-iñ başarcak işi däl** bu herkesin harcı değil, herkesin başaracağı bir şey değil; **hiç k.** hiçkimse; **ol hiç k.-e zat aydanok** o, hiç kimseye bir şey söylemedi.

KESDİR- *eyl.* yaralamak: **barmagıñı k.-** parmağını kesmek, yaralamak (bıçak, cam vb. ile).

KESE 1. *s.* yatay, enine: **k. çızık** a. yatay çizgi, b. *gr.* tire; **k. goy-** bir şeyi yatay bir şekilde koymak; 2. başka, yabancı: **k. yerden gelenler üçin otag** yabancı yerden gelenler için oda; 3. taraf: **k.-de dur-** taraf olmak; 4. ilgeç görevinde kullanılır: **kesesinden** yanından: **pagta meydanına k.-sinden seredip dur-** pamuk tarlasına karşısından bakmak bakmak; **k.-sinden gül-** *mec.* arkasından gülmek § **kesä çek-** söylenen bir düşünceyi bozmak, şişirmek, abartmak.

KESEK *a.* kuru kil, toprak parçası, kesek: **k. zıñ-** kesek atmak.

KESEKİ *a.* yabancı: **k. adam** yabancı kişi; **k. yer** yabancı yer; **k. çagası** yabancı çocuk; **k.-leriñ yanında ayt-** yabancıların yanında bir şey söylemek.

KESEKLE- *eyl.* birine kesek atmak.

KESEKLEN- *ed. ç. bk.* **kesekle-**

KESEKLEŞ- *iş. ç. bk.* **kesekle-**; bir birine kesek atmak: **oglanlar k.-yärler** çocuklar birbirine kesek atıyor.

KESEKLET- *et. ç. bk.* **kesekle-.**

KESEL *a.* hastalık, illet: **yokanç k.-ler** bulaşıcı hastalıklar; **yürek k.-i** kalp hastalığı; **çaga k.-leri** çocuk hastalıkları; **k.-iñi becert-** tedavi olmak; 2. hasta, sağlıksız:

ol köpden bäri k. o uzun zamandır hasta.

KESELBENT *s.* hastalıklı: **k. çaga** hastalıklı çocuk; **k. bol-** hastalıklı olmak.

KESELE- *eyl.* 1. sokulmak: **olar k.-p geçdiler** onlar yandan sokuldular; 2. koymak, yerleştirmek: **pürsi k.-p goy-** direği yatay koymak.

KESELHANA (keselha:na) hastane: **şäher k.-sı** şehir hastanesi; **siz k.-da yatmalı bolarsıñız** sizin hastaneye yatmanız gerekiyor.

KESELİGİNE *s. bel.* yatay, enine: **tagtanı k. kes-** tahtayı enine kesmek.

KESELLE- *eyl.* hastalanmak: **köp (yıgı-yıgıdan) k.-** sık sık hastalanmak.

KESELLET- *et. ç. bk.* **keselle-.**

KESELLİ *s.* hastalıklı, güçsüz, hasta: **k. ayal/gız** hastalıklı kadın/kız; **agır k.** ağır hasta; **k.-leri kabul** ediş hastaları kabul etme; **k.-leri keselhana sal-** hastaları hastaneye yerleştirmek.

KESER *a.* dokuma sırasında halının uzun tüylerini kesmek için kullanılan eğri bıçak.

KESER- *eyl.* 1. uzanmak (dağ); 2. yana yatmak.

KESERİL- *dön. ç. bk.* **keser-.**

KESEVİ *a.* ateş kancası, maşa: **kömri k. bilen dör-** ateşi maşayla karıştırmak § **onuñ k.-si gögerdi** o, şanslıdır.

KESGİN *s.* kararlı, kesin, gerekli: **k. cogap ber-** kesin cevap vermek; 3. keskin, sert, yakıcı, kızgın: **k. şemal** yakıcı rüzgar; **k. ayaz** yakıcı, keskin ayaz.

KESGİR *s.* keskin: **k. gılıç** keskin kılıç.

KESGİRLİK *a.* keskinlik: **gayçınıñ k.-i** makasın keskinliği.

KESGİTLE- *eyl.* 1. belirlemek, formüllendirmek: **kadanı k.-** kuralı belirlemek; 2. bir şeyi belirlemek, tesbit etmek: **hovanıñ temperaturasını/samolyotıñ tizligini k.-** uçağın hızını/havanın ısısını belirlemek; **normasını/vagtını/bahasını k.-** normu/zamanı/değeri belirlemek.

KESGİTLEME *a.* 1. belirleme; 2. belirlendirme, formüllendirme: **taktık/gısgaça k.** kesin/ kısa belirleme.

KESGİTLEN- *ed. s. bk.* **kesgitle-**; 1. belirlenmek, formüllendirilmek; 2. (bir şey) belirlenmek: **harıtlarıñ babaları k.-di** malların fiatları belirlendi.

KESGİTLEYCİ *a.* 1. belirleyici, yönetim; rehber, kılavuz: **ösümlikleriñ k.-si** bitki belirleyicisi; 2. *mat.* belirteç: **funktsional k.** fonksiyonel belirleyici.

KESGİTLİ *s.* belirli, kesin, açık: **k. vagtda** belirli bir zamanda; **k. neticä gel-** belirli bir yargıya varmak; **pikiriñi k. beyan et-** düşüncesini açık açık söylemek.

KESGİTNAMA (kesgitna:ma) *a.* hüküm, karar: **sud'yalar kollegiyasınıñ k.-sı** mahkeme heyetinin kararı.

KESİK *s.* kesik, kesilmiş: **k. agaç** kesilmiş ağaç; **k. yüp** kesilmiş, kopmuş ip.

KESİL- *ed.-dön. ç. bk.* **kes-**; 1. kesilmek, kopmak: **eliñ k.-sin!** elin kopsun; 2. kesilmek, koparılmak, doğranmak: **agaç k.-di** ağaç kesildi; 3. kesilmek, durmak: **ses birden k.-di** ses birden kesildi; **kranıñ suvı k.-di** musluğun suyu kesildi; 4. kesilmek (süt için) § **işdäñ k.-** iştahtan kesilmek.

KESİNDİ *a.* kesinti, kırpıntı, parça: **tagta k.-si** tahta kırpıntısı.

KESİR I *s.* inatçı, dik başlı: **k. oglan** inatçı çocuk; **k. at** inatçı at.

KESİR II *mat.* kesir.

KESİRLİK *a.* inatçılık: **k. et-** inatçılık etmek.

KESİŞ- *eyl.* 1. *işt. ç. bk.* **kes-**; 2. kesişmek, bir araya gelmek: **bu yerde üç sanı yol k.-ip geçyär** burada üç yol kesişiyor.

KESİŞDİR- *sık. ç. bk.* **kes- I**.

KESMEK *a.* kabuk: **yara k. baglapdır** yara kabuk bağlamış; 2. köpük: **k.-i gazap ayırmak** köpüğü kazımak.

KESMEKLE- *eyl.* kabuk bağlamak, kabuklanmak: **yara k.-di** yara kabuk bağladı; 2. köpükle kaplanmak: **çäyneğiñ düybi k.-pdir** çaydanlığın dibi kireç kaplamış.

KESMEKLET- *et. ç. bk.* **kesmekle-**.

KESP *bk.* **kär.**

KEŞ *a.* iz, sapan izi, evlek: **k. çek-** iz açmak, evlek açmak.

KEŞDE *a.* işleme: **ovadan k.** güzel işleme; **k. çek-** işlemek.

KEŞDEÇİ *a.* nakışçı, işlemeci: **k. gızlar** nakışçı kızlar.

KEŞDEÇİLİK *a.* nakışçılık: **k. sungatı** işlemecilik sanatı.

KEŞDELE- *eyl.* bir şeyi işlemek: **köynegin yakasını k.-** elbisenin yakasını işlemek.

KEŞDELEN- *ed. ç. bk.* **keşdele-**.

KEŞDELEŞ- *işt. ç. bk.* **keşdele-**.

KEŞDELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **keşdele-**.

KEŞDELET- *et. ç. bk.* **keşdele-**.

KEŞDELİ *s.* işli: **k. galstuk** işli kravat.

KEŞİK I *a.* tasa, kaygı; iş: **k.-ini çek-** tasasını çekmek: **men onuñ k.-ini çekmerin** ben onun tasasını çekmem; **öyüñ bütin k.-i meniñ boynuma düşdi** evin bütün işi benim boynuma kaldı.

KEŞİK II *a.* yara.

KEŞİMDEŞ *s.* benzeyen, andıran: **k. adam** (birine) benzeyen kişi; **k. bol-** benzer olmak.

KEŞLE- *eyl.* bir şeyde iz açmak, arık açmak: **pluglar yeri k.-yärler** pulluklar yere evlek açıyor.

KEŞLEN- *ed. ç. bk.* **keşle-**; **kartalar k.-ipdir** haritalar pafta pafta bölünmüş.

KEŞLEŞ- *işt. ç. bk.* **keşle-**.

KEŞLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **keşle-**.

KEŞLET- *et. ç. bk.* **keşle-**.

KEŞLEYİN *bel.* arık açarak, arıklayarak: **k. suvar-** arık açarak sulama.

KEŞP *a.* 1. yüz, yüz çizgileri: **onuñ yüz k.-i ovadan** onun yüzü güzeldir; **onuñ k.-i meniñ yadımdan çıkmaz** onun yüzünü unutmuyorum; 2. yüz ifadesi: **yüz k.-iñ üytge-** yüz ifadesi değişmek; 3. görünüş: **şäheriñ bayramçılık k.-i** şehrin bayram görünüşü; **obamızıñ k.-i büs-bütin üytgäpdir** köyümüzün görünüşü bütünüyle değişti; **k.-iñ gelşiksiz bolmak** saçma, tuhaf görünüşü olmak: **insan k.-iñi yitir-** insanca görünüşünü yitirmek.

KEŞT *a.* gezinme, gezinti, yolculuk, seyahat: **k. et-** gezmek: **ilden-ile k. et-** ilden ile gezmek, dolaşmak § **k.-iñ çek-** birisinden iğrenmemek; **bu naharı k.-iñ çekip iyer yalı däl bu** yemeği afiyetle yiyemezsin; **agızdan galan naharı iymäge seniñ neneñ k.-iñ çekyär** artıkları yerken nasıl iğreniniyorsun?.

KETEK *a.* kuş yeri: **tovuk k.-i** kümes; **kepderi k.-i** güvercinlik.

KEYER- *eyl.* kuşkulanmak, kulak kabartmak, kulaklarını dikmek.

KEYERCEKLE- *eyl. bk.* **keyer-**.

KEYERCEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **keyercekle-**; **tovşanlar k.-ip, gaçıp gitdiler** tavşanlar ürküp kaçıp gittiler.

KEYERCEKLET- *et. ç. bk.* **keyercekle-**; **at gulaklarını k.-di** at kulaklarını dikti.

KEYERİL- *dön. ç. bk.* **keyer-**; **möcek k.-di** kurt ürktü.

KEYERİŞ- *işt. ç. bk.* **keyer-**; **k.-ip dur-** kulak kabartmak.

KEYERT- *et. ç. bk.* **keyer-**.

KEYİK *a.* ceylan § **k.-im** sevgi sözü: tatlım, güzelim, güvercinim.

KEYKER- *eyl.* 1. kuşkulanmak; kulaklarını dikmek, kulak kabartmak; 2. kabadayı kabadayı gitmek.

KEYKERİL- *dön. ç. bk.* **keyker-**

KEYKERİLİŞ- *işt. ç. bk.* **keykeril-**.

KEYKERİŞ- *işt. ç. bk.* **keyker-**; **atlar k.-diler** atlar kulaklarını dikti.

KEYKERT- *et. ç. bk.* **keyker-**; **gulagını k.-** kulak kabartmak.

KEYP *a.* 1. keyif, ruh hali: **näme üçindir bu gün seniñ keypiñ yok** nedense senin bugün keyfin yok; **k.-iñ kök bol-** keyifli olmak; **keypini boz-** (**uçur-**) birinin keyfini bozmak; **k.-ini göter-** keyiflendirmek; 2. zevk, memnuniyet: **k. ber-** zevk vermek; **k. et-** zevk almak, keyif almak; **k. edip saz diñle-** müziği zevkle dinlemek; **k.-den çık-** büyük bir zevk almak, bir şeyden doyuncaya kadar zevk almak § **k.-iñ kelläñde** nasıl da hoşuna gitti, keyfin yerinde; **k.-ine düş-** gönül vermek, şevkle uğraşmak; heyecanlanmak; **nätseñ, şonı et, k.-iñ kelläñde** ne yaparsan yap, keyfin bilir.

KEYPİNE *bel.* yok yere, neden yokken: **k. şähere git-** yok yere, boşu boşuna şehire gitmek.

KEYPLEN- *eyl.* 1. keyiflenmek; 2. mest olmak, sarhoş olmak.

KEYPLENDİR- *et. ç. bk.* **keyplen-**; keyiflendirmek.

KEYPLİ *s.* 1. neşeli, keyifli; 2. ilgi çekici, ilgi uyandıran: **k. gürrüñ** ilgi çekici konuşma; **k. oyuñ**

keyif verici oyun; 3. *mec.* sarhoş: **ol k. geldi** a. keyifle geldi, b. çakırkeyf oldu.

KEYPSİZ *s.* 1. keyifsiz, neşesiz: **ol düyn k.-di** o, dün keyifsizdi; 2. zevksiz: **k. oyunlar** zevksiz oyunlar.

KEYPSİZLEN- *eyl.* keyifsizlenmek.

KEYPSİZLENDİR- *et. ç. bk.* **keypsizlen-**; keyifsizlendirmek, keyfini kaçırtmak.

KEYŞER- *eyl.* sırtını hafifçe kamburlaştırmak, sırtı hafifçe kamburlaşmak.

KEYŞERİL- *ed. ç. bk.* **keyşer-**; **k.-ip otur-** eğilip bükülüp oturmak.

KEYŞERİLİŞ- *işt. ç. bk.* **keyşeril-**.

KEYŞERİŞ- *işt. ç. bk.* **keyşer-**.

KEYŞERT- *et. ç. bk.* **keyşer-**.

KEYTİK *a.* aksak, topal.

KEYTİKLE- *eyl.* aksamak, topallamak: **k.-p bar-** topallayarak gitmek.

KEYTİKLEŞ- *işt. ç. bk.* **keytikle-**.

KEYTİKLET- *et. ç. bk.* **keytikle-**.

KEZZAP (kezza:p) *a.* yalancı, hilekâr: **oña inanmañ, ol barıpyatan k.-dır** ona inanma, o ünlü bir hilekârdır.

KEZZAPLIK (kezza:plık) *a.* yalancılık, hilekârlık: **k. et-** dolandırmak, hilekârlık yapmak.

KİBAP (kıba:p) *a.* uygun: **k. bol-(gel-)** uygun olmak; **hakıkata k. gel-** gerçeğe uygun olmak.

KIBAPDAŞ (kıba:pdaş) *a.* uygun, denk: **ol sen k. adam o** senin boyunda bir adam.

KIBAPDAŞLIK *a.* uygunluk.

KIN (kı:n) *s.* ağır, zor, güç: **k. iş/ mesele** zor iş/ sorun; **bu şeyle bir k. hem däl** bu o kadar da zor değil; **kın gör- güçleşmek,** zorlaşmak; **ona düşünmek k.** onun anlaması zor.

KINAL- (kı:nal-) *eyl.* güçleşmek, karmakarışık bir hal almak: **bizim işimiz häzir k.-dı** işimiz şimdi güçleşti.

KINALT- *et. ç. bk.* **kınal-**.

KINÇILIK (kı:nçılık) *a.* zorluk, zor durum: **işdäki k.-lar** işteki zorluklar; **k.-ları yeñip geç-** zorlukların üstesinden gelmek; **k. çek-** zorluk çekmek.

KINLAŞ- (kı:nlaş-) *eyl.* güçleşmek, zorlaşmak: **bizim yagdayımız gitdigçe k.-yar** durumumuz gittikçe güçleşiyor.

KINLAŞDIR- (kı:nlaşdır-) *et. ç. bk.* **kınlaş-**; **güçleştirmek: işi k.-** işi zorlaştırmak; **yagdayı k.-** durumu güçleştirmek.

KINLIK (kı:nlık) *a.* zorluk, güçlük: **k. bilen** güçlükle; **meseläni k. bilen çöz-** sorunu güçlükle çözmek; **soragıñ k.-** sorunun zorluğu.

KIRK *a.* kırk: **ol k. yaşadı** o kırk yaşında öldü; **k. yıllık** kırk yıllık.

KIRKINCI *s.* kırkıncı: **k. yıl/ nömer** kırkıncı yıl/ sayı.

KISIM *a.* tür, çeşit: **täze k.-lı samolyot** yeni tip uçak; **ösümlikleriñ dürli k.-ları** bitkilerin çeşitli türleri.

KISMAT *a.* kısmet, hisse, pay: **k.-dakını gör-** kısmetindekini görmek; **biriniñ k.-ını çöz-** birini kısmetini açmak.

KISSA *a.* 1. nesir: **k. bilen yazılan eser** nesir halinde yazılmış eser; 2. kıssa, öykü, anlatı: **geçmiş hakındakı k.** geçmişle ilgili öykü.

KIYAMAT *a. din.* kıyamet: **k. güni** kıyamet günü; 2. *mec.* kıyamet, kargaşa, telaş, panik: **k. gopar-/turuz-** kıyamet koparmak § **k. ahırı** hiçbir zaman; **başıña k. düş-** başına felaket gelmek.

KİBİRDE- *eyl.* çatırdamak, kütürdemek: **köke agzımda k.-p dur** bisküvi ağzımda kütürdüyor.

KİBİRDET- *et. ç. bk.* **kibirde-**; **kökäni k.-ip iy-** bisküviyi kütürdeterek yemek.

KİBİRDEVÜK *s.* kütür kütür, gevrek.

KİÇEL- *eyl.* küçülmek, azalmak (ölçü, hacim); 2. kısalmak, kısa olmak, çekmek: **köynek k.-ipdir** gömlek kısalmış, çekmiş.

KİÇELDİL- *ed. ç. bk.* 1. **kiçelt-**; küçültülmek: **k.-en portret** küçültülmüş resim; 2. kısaltmak; *mec.* küçük düşürülmek.

KİÇELT- *et. ç. bk.* **kiçel-**; 1. küçültmek; daha küçük parçalara ayırmak: **oblastı k.-** bölgeyi küçültmek; 2. kısaltmak: **polluk tagtanı k.-** döşeme tahtasını kısaltmak; **paltonı k.-** paltoyu kısaltmak; 3. *mec.* küçük düşürmek.

KİÇİ *s.* küçük, ufak: **k. cay** küçük ev; **k. şäher** küçük şehir; **onuñ hoyı k.** o kısa boyludur; **kostyum size k.** elbise size küçük; 2. küçük yaştaki, genç: **k. çagalar** küçük çocuklar; **bu meniñ k. oglum** bu benim küçük oğlum; **ulıdan kiçä** büyükten küçüğe; 3. küçük, ast: **k. ılmı işgär** ast bilim çalışanı § **k. harp** küçük harf.

KİÇİGÖVÜNLİ *s.* alçak gönüllü, mütevazı: **k. adam** alçak gönüllü.

KİÇİLİK *a.* küçüklük: **k.-den sport bilen meşgullan-** küçüklükten (çocukluktan) beri sporla ilgilenmek § **k. bil-** kendi değerini daha aşağı görmek.

KİKİRDE- *eyl.* kıs kıs gülmek, kikirdemek: **k.-mäñizi bes ediñ** kikirdemeyi kes!

KİKİRDEŞ- *işt. ç. bk.* **kikirde-**.

KİLİKLE- *eyl. bk.* **kiltle-**.

KİLİKLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **kilikle-**.

KİLİKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kilikle-**.

KİLİKLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kilikle-**.

KİLİKLET- *et. ç. bk.* **kilikle-**.

KİLİM *a.* kilim.

KİLİSE *a.* kilise.

KİLO *a. bk.* **kilogram**.

KİLOGRAM *a.* kilo: **bir k. köke bilen iki k. kemput satın al-** bir kilo bisküvi ile iki kilo şekerleme almak.

KİLOGRAMLIK *s.* kiloluk: **k. daş** kiloluk terazi taşı.

KİLOMETR *a.* kilometre: **maşın sagatda segsen k. tizlikde baryardı** araba saatte seksen kilometre hızla gidiyordu; **obadan iki k. uzaklıkda işle-** köyden iki kilometre uzakta çalışmak; **beş**

k. aralık beş kilometrelik mesafe, uzaklık.

KİLOMETRLİK *s.* kilometrelik: **on k. yörüş** on kilometrelik yürüyüş.

KİLT *a.* sürgü, kilit: **sürme k.** sürgülü kilit; **gapınıñ k.-ini ildir-** kapıyı sürgülemek, kilitlemek.

KİLTLE- *eyl.* sürgülemek, kilitlemek: **gapını içinden k.-p otur-** kapıyı içerden kilitlemek.

KİLTLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **kiltle-**; kilitlenmek.

KİLTLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kiltle-.**

KİLTLET- *et. ç. bk.* **kiltle-.**

KİLTLİ *s.* kilitli, sürgülü: **k. gapı** kilitli kapı.

KİLTSİZ *s.* kilitsiz: **k. gapı** kilitsiz kapı.

KİLVAN (kilva:n) *a.* değirmenci; uncu: **k. bolup işle-** değirmenci olarak çalışmak.

KİLVANLIK (kilva:nlık) *a.* değirmencilik işi: **k. işini yerine yetir-** değirmenci olarak çalışmak, değirmencilik yapmak.

KİM *ad.* kim: **bu k.?** bu kim?; **siz k.-e garaşyarsıñız?** siz kimi bekliyorsunuz?; **düyn size k. geldi** size dün kim geldi?; **k.-dir biri** birileri; **k. biri gapını kakyar** birisi kapıyı çalıyor; her k. her herkes; **munı her k. bilyär** bunu herkes tanıyor; **k.-iñ öz işi özüne yetik** herkesin işi kendine yeter; **hiç k.** hiç kimse; **bu hiç k.-iñ gaygısına däl** bu hiç kimsenin işi değil; **onı hiç k. tanamadı** hiç kimse onu tanımadı § **k. bilyär (bilsin!)** kim bilir?; **k. bilyär, belki-de geler!** onu kim biliyorsa gelsin!

KİMİN (kimi:n) *il.* benzer, gibi: **seniñ k.** senin gibi, sana benzer; **ayna k. durı** cam gibi parlak.

KİNAYA (kina:ya) *a.* ironi, kinaye: **k. bilen** kinaye ile.

KİNAYALA- (kina:yala-) *eyl.* kinayeli bir şey yapmak: **k.-p gül-** kinayeli bir şekilde gülmek; **k.-p bir zat ayt-** kinayeli bir şeyler söylemek.

KİNAYALI (kina:yalı) *s.* kinayeli: **k. garayış** kinayeli bakış; **k. yılgırma** kinayeli gülümseyiş.

KİNE (ki:ne) *a.* kırgınlık, dargınlık: **k. et-** kırılmak, darılmak; **k. sakla-** kırgınlığını gizlemek.

KİNELİ (ki:neli) *a.* kırgın: **k. şeret-/bak-/gara-** kırgın, küskün bakmak.

KİNO *a.* sinema, film: **sesli/reñkli/dokumental k.** sesli/renkli/belgesel film; **k. artistleri** film artistleri; **k. gör-** film seyretmek; **bu gün nähili k. gidyär?** bugün hangi film var?

KİNOTEATR *a.* sinema: **tomuskı k.** yazlık sinema; **giñ ekranlı k.** geniş ekranlı sinema; **täze k. gur-** yeni sinema kurmak.

KİOSK *a.* küçük dükkan, büfe, kulübe, bayi: **gazet k.-ı** gazete bayii; **gül satılyan k.** çiçekçi.

KİR *a.* 1. kir: **onuñ elleri durşuna k.** onun elleri hep kirli; **k. bol-** kirlenmek, **k. et-** kirletmek; **köynegiñ k.-i ayrılmayar** gömleğin kiri çıkmıyor; 2. kirli çamaşır: **k. yuv-** çamaşır yıkamak.

KİRCİK- *eyl.* hafifçe kirlenmek (elbise için): **kostyum birneme k.-ipdir** elbise birazcık kirlenmiş.

KİRCİKDİR- *et. ç. bk.* **kircik-**; hafifçe kirletmek.

KİRCİMEK *a.* 1. kirlimsi; 2. çabuk kir tutan: **k. mata** çabuk kir tutan kumaş.

KİREY *a.* kira, kira ücreti: **k. al-** kira almak; **k. ber-/töle-** kira ödemek; **k.-ine al-** a. kiraya almak, b. kira ile tutmak; **k.-ine ber-** a. kiralamak, b. kira ile vermek; **k.-ine tut-** kura ile tutmak.

KİREYÇİ *a. bk.* **kireykeş.**

KİREYKEŞ *a.* kiracı.

KİRİK- *eyl. bk.* **kircik-.**

KİRİKDİR- *et. ç. bk.* **kirik-.**

KİRİŞ *a.* 1. tel: **dutarıñ k.-i** dutar teli; **yüpek/sim k.** ipek, metal tel; 2. kiriş: **k. çek-** yayın kirişini güçle germek.

KİRİŞLE- *eyl.* tellemek, tel geçirmek: **dutarı k.-** dutara tel geçirmek.

KİRİŞLEN- *ed. ç. bk.* **kirişle-.**

KİRİŞLEŞ- *işt. ç. bk.* **kirişle-.**

KİRİŞLET- *et. ç. bk.* **kirişle-.**

KİRLE- *eyl.* kirlenmek, kirli olmak: **k.-n köynek** kirli gömlek; **ak köynek tiz k.-yär** beyaz gömlek çabuk kirlenir.

KİRLET- *et. ç. bk.* **kirle-**; bir şeyi kirletmek, lekelemek; **köp geyip k.-** çok giyip kirletmek.

KİRLİ *s.* kirli, pis: **k. geyim** kirli elbise.

KİRLİK *a.* göğüslük, bebe göğüslüğü: **çaga k.-i** çocuk göğüslüğü.

KİRPİ *a.* kirpi.

KİRPİK *a.* kirpik: **onuñ uzın k.-leri bar** onun uzun kirpikleri var § **k.-iñ kaklışmazlık** gözünü kırpmama.

KİRSİZ *s.* temiz, pak: **k. geyim** temiz elbise.

KİRŞEN *a.* toz: **ähli goş-golañları k. basıp g.-ipdir** her şey toz içinde; **k.-ini kak-** tozunu kaldırmak; **k. siñ-** tozla örtünmek; **k.-e bulaş-** toza bulaşmak, tozlanmak.

KİRTİLDET- *eyl.* çıtırdatmak, çatırdatmak: **k.-ip iy-** çıtırdatarak yemek.

KİSE (ki:se) *a.* cep: **puluñ k.-ñe sal-** paraları cebe koymak § **k. sagadı** cep saati; **k. sözlügi** cep sözlüğü.

KİSEL' *a.* bir tür nişastalı tatlı: **klyukvadan edilen k.** kabak kiseli (tatlısı); **k. et-/tayarla-/bişir-** kisel (tatlı) hazırlamak/pişirmek.

KİSLOROD *a.* oksijen: **k. solu-** oksijen solumak § **k. yassıgı** oksijen yastığı.

KİSLOTA *a. kim.* asit: **k. birleşikleri** asit birleşikleri.

KİŞÇİKLE- *eyl.* (bebeği) hoppala yapmak.

KİŞÇİKLEN- *ed. ç. bk.* **kişçikle-.**

KİŞÇİKLET- *et. ç. bk.* **kişçikle-.**

KİŞÇÜVLE- *eyl. bk.* **kişçikle-.**

KİŞÇÜVLEN- *ed. ç. bk.* **kişçüvle-.**

KİŞÇÜVLET- *et. ç. bk.* **kişçüvle-.**

KİŞDE *a.* kaysı kurusu; 2.kuru meyve ya da sebze: **alma/pomidor k.-si** elma/domates kurusu.

KİŞİ *a.* 1. kişi: **erkek k.** erkek; **bu ber k.-niñ başarcak işi däl** bu herkesin yapabileceği bir iş değil; 2. yabancı, başkası: **k.-niñ zadı** başkasının malı; **k. çagası** yabancı çocuk.

KİŞMİŞ *a.* kuru üzüm.

KİŞÑE- *eyl.* (at) kişnemek: **at k.-p başladı** at kişnemeye başladı.

KİŞÑEŞ- *işt. ç. bk.* **kişñe-.**

KİŞÑET- *et. ç. bk.* **kişñe-.**

KİTAP (kita:p) *a.* kitap: **gızıklı k.** ilginç kitap; **okuv k.-ı** okuma kitabı; **çagalar k.-ı** çocuk kitabı; **k. magazini/şkafı** kitap mağazası/dolabı; **k. oka-** kitap okumak; **bu k. meniñki** bu benim kitabım.

KİTAPÇA (kita:pça) *a.* küçük kitap, broşür: **sıyası k.** politik broşür.

KİTAPHANA (kita:pha:na) *a.* kitaplık, kütüphane: **şäher/çagalar/mekdep k.-sı** şehir/çocuk/okul kütüphanesi: **k. işgäri** kütüphaneci; **k. yazılmak** kütüphaneye kaydolmak.

KİTAPHANAÇI (kita:pha:naçı) *a.* kütüphaneci.

KİTAPSÖYÜCİ (kita:psöyüci) *s.* kitapsever.

KİTİR *a.* çaydanlık: **elektrik k.** elektrikli çaydanlık; **sırçalı k.** emaye çaydanlık.

KİTİRDE- *eyl.* kütürdemek.

KİTİRDET- *et. ç. bk.* **kitirde-** kütürdetmek: **k.-ip köke iy-** bisküviyi kütürdeterek yemek.

KİTİRDEVÜK *a.* kütürdeyen: **k. köke** kütürdeyen bisküvi.

KİTÜV *a.* kötü anı; kırgınlık: **k. sakla-** kırgınlığını gizlemek; **yüregiñde k. bolup gal-** içinde kırgınlık olmak.

KİTÜVLİ *s.* kırgınlığını gizleyen: **k. gara-** sitemle, kırgınlıkla bakmak.

KLAS *a.* sınıf: **beşinçi k.-a geç-** beşinçi sınıfa geçmek; **sekizinci k.-da oka-** sekizinci sınıfta okumak; **ulı/yagtı k.** büyük/aydınlık sınıf; **k. yolbaşçısı** sınıf başkanı; **k. tagtası** sınıf tahtası; **k.-dan daşarı** sınıf dışı; 2. sınıf, derece: **birinci k.-lı şofyor** birinci sınıf şoför.

KLASDAŞ *a.* sınıf arkadaşı: **bu meniñ k.-ım** bu benim sınıf arkadaşım.

KLASSIK *a.* klasik: **Türkmen edebiyatınıñ k.-ları** Türkmen edebiyatı klasikleri; **Marksizm-Leninizm k.-ları** Marksizm-Leninizm klasikleri.

KLASSIKI *s.* klasik: **k. eser** klasik yapıt.

KLASSİFİTSİRLE- *eyl.* sınıflamak, sınıflara ayırmak, bölümlemek: **mineralları k.** mineralleri sınıflamak.

KLASSİFİTSİRLEN-*ed. ç. bk.* **klassifitsirle-.**

KLASSİFİTSİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **klassifitsirle-.**

KLASSİFİTSİRLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **klassifitsirle-.**

KLASSİFİTSİRLET- *et. ç. bk.* **klassifitsirle-.**

KLEYONKA *a.* muşamba: **çaga k.-sı** çocuk muşambası; **k. önümçiligi** muşamba üretimi.

KLİNİKA *a.* klinik: **k. şartları** klinik koşulları.

KLUB *a.* klüp: **kolhoz/oba k.-ı** kolhoz/köy klübü; **bu gün k.-da täze film görkezilyär** bu gün klüpte yeni bir film gösteriliyor; **k. işi** klüp çalışması.

KLUBNİKA *a.* çilek: **k. mürepbesi** çilek reçeli; **k. yıg-** çilek toplamak.

KNOPKA *a.* düğme: **k.-nı bas-** düğmeye basmak.

KODEKS *a.* kanun, kanunlar: **cenayat k.-i** ceza kanunu; **grajdanlık k.-i** vatandaşlık kanunu.

KOFE *a.* kahve: **gara k.** kara kahve; **sütli k.** sütlü kahve; **üwelen k.** dövülmüş, çekilmiş kahve; **bir stakan k. iç-** bir fincan kahve içmek.

KOFTA *a.* blz: **yüñ k.** yün bluz.

KOKA- *eyl.* pis kokmak, leş gibi kokmak: **cayıñ içi k.-p dur** evin içi kokmuş.

KOKAT- *et. ç. bk.* **koka-.**

KOKOS *a.* Hindistan Cevizi, Hindistan Cevizi ağacı: **k. yagı** Hindistan Cevizi yağı.

KOKS *a.* kok kömürü.

KOKSLA- *eyl.* kok yapmak.

KOKSLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **koksla-**; koklaşmak: **daş kömür oñat k.-yar** taş kömürü iyi koklaşıyor.

KOLBASA *a.* sucuk: **k. ürünleri** sucuk ürünleri; **bir kilogram k. satın al-** bir kilogram sucuk satın almak.

KOLHOZ *a.* kolhoz: **k. başlıgı** kolhoz başkanı; **k. gurluşıgı** kolhoz inşası; **k. meydanı** kolhoz tarlası; **önde barıcı k.** ilerici, gelişmiş kolhoz.

KOLHOZÇI *a.* kolhozcu: **k.-lıñ yıgnagı** kolhozcuların toplantısı.

KOLHOZLAŞ- *eyl.* kolhozlaşmak.

KOLHOZLAŞDIR- *et. ç. bk.* **kolhozlaş-**; kolhozlaştırmak, kolboz kurmak.

KOLHOZLAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **kolhozlaş-.**

KOLLEGİYA *a.* heyet, kurul: **advokatlar k.-sı** avukatlar heyeti.

KOLLEKTİV *a.* topluluk, heyet: **agzıbir k.** arkadaş topluluğu; **mugallımlar k.-i** öğretmen topluluğu; **k. bolup** topluca; 2. topluluk: **k. hocalık** toplu üretim.

KOLLEKTİVLEŞ- *eyl.* topluluk haline gelmek, bir araya gelmek.

KOLLEKTİVLEŞDİR- *et. ç. bk.* **kollektivleşdir-**; **oba hocalıgı k.-** tarımı kollektifleştirmek.

KOLLEKTİVLEŞDİRİL- *ed. ç. bk.* **kollektivleşdir-**; topluluk haline getirilmek, **birleştirilmek.**

KOLLEKTOR *a.* toplayıcı, kollektor.

KOLLEKTSİONİRLE- *eyl.* kolleksiyon yapmak, toplamak, bir araya getirmek: **poçta markalarını k.** posta pulu kolleksiyonu yapmak.

KOLLEKTSİONİRLEN-*ed. ç. bk.* **kollektsionirle-.**

KOLLEKTSİONİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **kollektsionirle-.**

KOLLEKTSİONİRLET- *işt. ç. bk.* **kollektsionirle-.**

KOLLEKTSİYA *a.* kolleksiyon, derme, toplama: **poçta markalarınıñ k.-sı** posta pulları koleksiyonu; **mineralların k.-sı** mineral kolleksiyonu.

KOLONİAL *s.* sömürge: **k. yurtlar** sömürge ülkeler.

KOLONİYA *a.* sömürge: **k.-lar öz azatlıgı ugruna göreşyärler** sömürgeler kendi özgürlükleri için savaşıyorlar.

KOLONKA *a.* kolon, sütun: **benzin k.-sı** benzin deposu; **k.-lık material yıg-** üç kolonluk malzeme toplamak; **iki k. edip yaz-** iki sütun halinde yazmak.

KOLONNA *a.* kafile: **demonstratlar k.-sı** gösterici kafilesi: **k. bolup bar-** kafile halinde gitmek.

KOMANDA *a.* takım; kumanda, komuta, emir: **yıgındı k.** karma (ya da millî) takım; **korablıñ k.-sı** gemi takımı; **futbol k.-sı** futbol takımı; **k. boyunça at-** emre göre ateş etmek; **k. ber-** emir vermek.

KOMANDİR *a.* komutan: **k.-iñ buyrugı** komutanın emri; **polkuñ k.-i** alay kumandası: **ol otryadıñ k.-i edilip bellendi** o müfrezeye kumandan tayin edildi.

KOMANDİRLİK *a.* kumandanlık: **k. tecribesi** kumandanlık yeteneği; **k. et-** kumandanlık yapmak; **polka k. et-** alaya kumanda etmek.

KOMANDİROVKA *a.* memuriyet, görev: **döredicilik k.-sı** yaratıcılık görevi; **k. şahadatnaması** memuriyet vesikası; **k. git-** memuriyete gitmek.

KOMANDOVANİYE *a.* komuta etme: **Yokarı k.** Yüksek Komutanlık.

KOMANDUYUŞÇİY *a.* kumandan: **harbı okrug goşunlarınıñ k.-isi** askerî bölge ordularının kumandanı; **flot k.-i** filo kumandanı.

KOMBAYN *a.* kombayn: **pagta yıgyan k.** pamuk toplama kombaynı; **kömür k.-ı** kömür kombaynı; **gallanı k. bilen oruş** buğdayı/hububatı biçer döver ile biçme.

KOMBAYNÇI *a.* kombayn, biçerdöver makinisti.

KOMBİNAT *a.* kombine tesis; kurs: **okuv k.-ı** eğitim kursu; **durmuş taydan hızmat edyän k.** hızlı servis kombinesi; **et-süyt k.-ı** et süt kombinesi.

KOMBİNEZON *a.* elbise: **iş k.-ı** iş elbisesi.

KOMBİNİRLE- *eyl.* birleştirmek, karıştırmak; düzenlemek; kombine yapmak.

KOMBİNİRLEN- *ed. ç. bk.* **kombinirle-.**

KOMEDİYA *s.* komedi: **sazlı k.** müzikal komedi; **k. artisti** komedi artisti; **kinoda täze k. gör-** sinemada yeni bir komedi izlemek.

KOMENDANT *a.* komutan, yönetici: **yatakhananıñ k.-ı** yurdun yöneticisi; **şäheriñ k.-** şehir komutanı.

KOMİSSAR *a.* komiser § **harbı k.** askerî komiser

KOMİSSARİAT *a.* komiserlik § **harbı k.** askerî komiserlik.

KOMİSSİYA *a.* komisyon: **k. çleni** komisyon üyesi; **saylav k.-sı** seçim komisyonu; **k. düz-** komisyon oluşturmak.

KOMİTET *a.* komite: **ata-eneler k.-i** aile komitesi; **komsomol k.-i** komsomol komitesi; **Türkmenistan Kommunistik partiyasınıñ Merkezi Komiteti** Türkmenistan Komunist Partisinin Merkez Komitesi; **partiyanıñ rayon/ oblast' k.-i** partinin semt/ bölge komitesi; **profsoyuz k.-i** sendika komitesi.

KOMMUNAL *s.* komün, kamu: **k. gurluşıgı** kamu kuruluşu; **k. hızmatlar** kamu hizmetleri.

KOMMUNİST *s.* komünist: **k. ayal (gız)** komünist kadın.

KOMMUNİSTİK *s.* komünist: **k. partiya** komünist parti; **yaşları k. ruhda terbiyele-** gençleri komünist ruhta eğitmek; **k. zähmet brigadası** komünist emek cephesi; **Yaşlarıñ Bütinsoyuz Leninçi K. Soyuzı** Gençliğin Leninci Evrensel Komünist Birliği.

KOMMUNİZM *a.* komünizm: **k. gurluşıgı** komünizmin kuruluşu; **sotsializm k.-iñ birinci fazasıdır** sosyalizm komünizmin ilk aşamasıdır.

KOMPAS *a.* pusula.

KOMPLEKS *a.* kompleks, bütün, hep: **memorial k.** anıt kompleksi; **gimnastika maşklarınıñ k.-i** bir takım jimnastik eksersizi.

KOMPLEKSLEYİN *a.* kompleks: **önümçilik protsesleriniñ k. mehanizatsiyası** üretim süreçlerinin kompleks mekanizasyonu § **k. brigada** karma ekip.

KOMPLEKT *a.* takım: **maşınıñ zapas şaylarınıñ k.-i** makinanın yedek parça takımı; **içki geyim k.-i** çamaşır takımı.

KOMPLEKTLE- *eyl.* bir şeyi takım yapmak: **kitaphananı k.-** kütüphaneyi takımlamak; **jurnalı k.-** dergiyi takımlamak.

KOMPLEKTLEN- *ed. ç. bk.* **komplektle-.**

KOMPLEKTLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **komplektle-.**

KOMPLEKTLET- *et. ç. bk.* **komplektle-.**

KOMPOST *a.* komposto: **k. çukurı** komposto kâsesi.

KOMPOSTİRLE- *eyl.* soğuk damga vurmak: **bileti k.-** (bilete) soğuk damga vurmak.

KOMPOSTİRLEN- *ed. ç. bk.* **kompostirle-.**

KOMPOSTİRLET- *et. ç. bk.* **kompostirle-.**

KOMPOT *a.* komposto: **almadan ve gara[illegible]dan edilen k.** elma ve erik kompostosu.

KOMPOZİTOR *a.* kompozitör: **tanımal k.-ıñ operaları** ünlü kompozitörün operaları;.

KOMPRES *a.* kompres: **k. kagızı** kompres kağıdı; **k. et-** kompres yapmak.

KOMSOMOL *a.* komünist partinin gençlik örgütü ve bu örgütün üyesi: **Leninçi komsomol** Lenin komsomolu; **k. bileti** komsomol bileti; **k. guraması** komsomol organizasyonu; **k. işi** komsomol çalışması; **k.- yaşlar pagtaçılık brigadası** komsomol gençlerinin pamuk toplama örgütü; **k.-a gir-** komsomola girmek; 2. komsomolcu; **k. gız** komsomolcu kız; **k. bol-** komsomolcu olmak.

KON'Kİ *a.* paten: **k. kon'kili tıp-/tay-** patenle kaymak; **k.-li çapışmak sportı** paten sporu.

KONDİTER *a.* pastacı, şekerci: **k. önümleri** pasta mamülleri; **k. fabrigi** pasta fabrikası; **k. magazin** pastacı, pastahane.

KONDUKTOR *a.* kondüktör: **k.-sız avtobus** kondüktörsüz otobüs; **tramvayıñ k.-ı** tramvay kondüktörü.

KONFERENTSİYA *a.* konferans, toplantı: **mugallımlarıñ k.-sı** öğretmenler toplantısı; **partiya k.-ı** parti konferansı; **ılmı k.** bilimsel konferans.

KONGRES *a.* kongre: **Parahatçılık tarapdarlarınıñ bütindünyä k.-si** Barış taraftarlarının evrensel kongresi; **k.-iñ delegatları** kongre delegeleri.

KONKRET *s.* açık, belirgin, belli: **k. vezipeler** belli görevler; **k. mısallar getir-** somut ölçüler getirmek; **k. gürleş-** belirgin, açık bir şekilde konuşmak.

KONKRETLEŞDİR- *eyl.* belirginleştirmek: **meseläni k.-** sorunu belirginleştirmek.

KONKRETLEŞDİRİL- *ed. ç. bk.* **konkretleşdir-**; açık bir hale getirilmek.

KONKURENT *a.* rakip.

KONKURS *a.* yarışma, yarış: **k. komissiyası** yarışma komisyonu; **k. şertleri** yarışmanın koşulları; **k.-lı ekzamen** yarışmalı sınav; **respublikan k.-ı** cumhuriyet yarışı; **universitete k. boyunça gir-** üniversiteye yarışmayla, sınavla girmek; **k.-a gatnaş-** yarışmaya katılmak.

KONSERV *a.* konserve: **balık/gök önüm k.-leri** balık/sebze konserveleri; **k. zavodı** konserve fabrikası; **bir banka k. aç-** konserve kavanozu açmak.

KONSERVATİV *s.* tutucu: **k. garayışlar** tutucu görüşler.

KONSERVATORİYA *a.* konservatuar: **k. bilimi** konservatuar eğitimi; **k.-nı gutar-** konservatuarı bitirmek; **k.-da oka-** konservatuarda okumak.

KONSERVİRLE- *eyl.* konserve yapmak; korumak: **balıgı k.-** balık konservesi yapmak.

KONSERVİRLEN- *ed. ç. bk.* **konservirle-**; **k.-en iymişler** konservesi yapılan yiyecekler.

KONSERVİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **konservirle-**.

KONSERVİRLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **konservirle-**.

KONSERVİRLET- *et. ç. bk.* **konservirle-**.

KONSPEKT *a.* özet: **lektsiyanıñ k.-i** dersin özeti; **k. düz-/yaz-** özet çıkarmak.

KONSPEKTİRLE- *eyl.* özetlemek: **makalanı k.-** makaleyi özetlemek.

KONSPEKTİRLEN- *ed. ç. bk.* **konspektirle-**.

KONSPEKTİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **konspektirle-**.

KONSPEKTİRLEŞDİR- *sık ç. bk.* **konspektirle-**.

KONSPEKTİRLET- *et. ç. bk.* **konspektirle-**.

KONSTİTUTSİYA *a.* anayasa: **Sovet Sotsialistik Respublikaları Soyuzınıñ K.-sı** Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Anayasası.

KONSTRUİRLE- *eyl.* proje yapmak.

KONSTRUİRLEN- *ed. ç. bk.* **konstruirle-**.

KONSTRUİRLET- *et. ç. bk.* **konstruirle-**.

KONSTRUKTOR *a.* proje mühendisi: **k.-lar byurosı** mühendislik bürosu.

KONSTRUKTSİYA *a.* yapı, konstrüksiyon: **täze k.-lı samolyot** yeni yapılmış uçak; **demir-beton k.-sı** demir beton yapımı.

KONSUL *a.* konsolos: **baş k.** baş konsolos; **k. ıgtıyarlılıgı** elçilik yetkilileri.

KONSUL'TANT *a.* danışman, müşavir.

KONSUL'TATSİYA *a.* konsültasyon, danışma: **yuridik k.** hukukî danışma; **çagalar k.-sı** çocuk konsültasyonu; **k. almak üçin vraça yüz tut-** danışmak için doktora baş vurmak; **k. ber-** konsültasyon yapmak.

KONSULHANA (konsulha:na) *a.* elçilik binası.

KONSULLIK *a.* elçilik: **k. vezipesi** elçilik görevi; **Sovet k.-ı** Sovyet elçiliği.

KONTİNENT *a.* kıta.

KONTİNENTAL *s.* kıta: **k. yurtlar** kıta ülkeleri.

KONTİNGENT *a.* mevcut, sayı: **okuvçılar k.-i** öğrenci mevcudu.

KONTORA *a.* daire, ofis: **kolhoz pravleniyesiniñ k.-sı** kolhoz yönetim ofisi.

KONTRABANDA *a.* kaçakçılık.

KONTRABAS *a. müz.* kontrbas.

KONTRAKT *a.* sözleşme, mukavele, kontrat; **k. baglaş-** sözleşme imzalamak; **k.-ı boz-** anlaşmayı bozmak.

KONTRAMARKA *a.* davetiye, parasız bilet.

KONTROL' *a.* kontrol: **k. iş** kontrol işi.

KONTROLLIK *a.* kontrol, denetleme: **cemgıyetçilik k.-ı** toplumsal kontrol; **magaziniñ işine k. et-** mağazanın çalışmasını denetlemek § **halk k.-ı** halk kontrolü.

KONTROLYOR *a.* kontrolcü, denetçi: **demir yol k.-ı** demir yolları denetçisi; **cemgıyetçilik k.-ı** toplumsal denetçi.

KONTSERT *a.* konser: **Türkmen sazlarınıñ k.-i** Türkmenistan müziği konseri; **simfonik k.** senfoni konseri; **k. ber-** konser vermek.
KONTUR *a.* kontur, çevre çizgisi.
KONUS *a.* koni: **k. görnüşli** koni görünüşlü.
KONVEYER *a.* konveyör, zincir, silsile: **k. sisteması** konveyör.
KOOPERATİV *a.* kooperatif: **k. sövdası** kooperatif ticareti; **yaşayış-cay k.-i** yapı kooperatifi; **k. guramalar** kooperatif organizasyonları.
KOOPERATİVLEŞ- *eyl.* kooperatifleşmek.
KOOPERATİVLEŞDİR- *et. ç. bk.* **kooperativleş-.**
KOOPERATSİYA *a.* iş ortaklığı: **alıcılar k.-sı** alıcı ortaklığı.
KOPİYA *a.* kopye, nüsha: **protokolıñ k.-sı** protokol kopyesi; **dokumentiñ k.-sını al-** dokümanın kopyesini almak.
KORABL' *a.* gemi: **k. bogaldagı** gemi direği; **harbı k.** savaş gemisi; **k. gur-** gemi yapmak § **kosmos k.-ı** uzay gemisi.
KORİDOR *a.* koridor: **dar/giñ/uzın k.** dar/geniş/uzun koridor; **otagdan k.-a çık-** odadan koridora çıkmak; **k.-da garaş-** koridorda beklemek.
KORPUS *a.* gövde: **samolyotıñ/ sagadıñ k.-ı** uçağın/ saatin gövdesi; **institutıñ esası k.-ı** enstitünün ana gövdesi; **atıcılar k.-ı** atış (avcı) takımı.
KORREKTİRLE- *eyl.* düzene sokmak, düzenlemek; düzeltmek, tashih etmek: **makalanı k.-** makalcyi tashih etmek.
KORREKTİRLEN- *ed. ç. bk.* **korrektirle-; bu kitap k.-di** bu kitap düzeltildi.
KORREKTİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **korrektirle-.**
KORREKTİRLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **korrektirle-.**
KORREKTİRLET- *et. ç. bk.* **korrektirle-.**
KOSEKANS *a. mat.* kosejant.
KOSİNUS *a. mat.* kosinüs.
KOSMETİKA *a.* kozmetik: **beceriş k.-sı** tedavi edici kozmetik; **k. kabineti** güzellik salonu.
KOSMONAVT *a.* kozmonot: **k.-lyotçik** kozmonot-pilot.
KOSMOS *a.* uzay: **k. giñişligi** uzay boşluğu; **k. uçuşları** uzay uçuşları; **k. raketası** uzay roketi; **k.-ı özleşdirme** uzayın benimsenmesi.
KOSTYOR: pionerler k.-ı izci kamp ateşi.
KOSTYUM *a.* kostüm: **ayal k.-ı** kadın kostümü; **erkek adam/kişi k.-ı** erkek kostümü; **sport k.-ı** spor kostümü.
KOTLET *a.* pirzola: **etden/kartoşkadan edilen k.-ler** et/patetes pirzolası; **k. bişir-** pirzola pişirmek.
KOV- *eyl.* 1. birini kovalamak, kovmak: **öyden k.-** evden kovmak; **iti k.-** köpeği kovalamak; 2. yol vermek, çıkarmak: **işden k.-** işten çıkarmak; **okuvdan k.-** okuldan çıkarmak; 3. *bk.* **kovala-**; 4. *müz.* eşliğinde olmak (örn. dutar eşliğinde).
KOVALA- *eyl.* kovalamak, izlemek: **duşmanı k.-** düşmanı kovalamak; **tovşanı k.-** tavşanı kovalamak.
KOVALAN- *ed. ç. bk.* **kovala-.**
KOVALAŞ- *işt. ç. bk.* **kovala-**; 1. kovalaşmak: **çagalar k.-yardılar** çocuklar birbirlerini kovalıyorlardı; 2. *mec.* bir şeyin peşinde koşmak, bir şeyi istemek: **yokarı protsente k.-** yüksek gelirpeşinde koşmak.
KOVALAŞDIR- *sık. ç. bk.* **kovala-.**
KOVALAT- *et. ç. bk.* **kovala-.**
KOVÇUM *a.* 1. uzak akraba: **bu gız biziñ k.-ımız** bu kız bizim uzak akrabamız; 2. grup: **uzakda bir k. adam göründi** uzakta bir grup adam göründü.
KOVGI *a.* kovalama, izleme: **k. iber-** kovalamak, sürmek.
KOVUL- *ed. ç. bk.* kov-; 1. kovulmak; 2. çıkarılmak: **institutdan k.** enstitüden çıkarılmak; 3. *mec.* güdülmek; 4. *müz.* müzikte dutarla eşlik etmek.
KOVUM-GARINDAŞ *a.* akrabalar, yakınlar.
KOVUMDAŞ *a.* aynı kabileden olan, kavimdeş.
KOVUŞ- *işt. ç. bk.* **kov-.**
KOVUŞDIR- *sık. ç. bk.* **kov-** 2-4.
KÖCE (kö:ce) lapa, bulamaç: **k. bişir-** bulamaç pişirmek.
KÖCE- *eyl.* (bir şeyi) iple bağlamak: **çuvalı k.-** çuvalı bağlamak.
KÖCEL- *ed. ç. bk.* **köce-**; **çuvallar k.-di** çuvallar bağlandı.
KÖCEŞ- *işt. ç. bk.* **köce-.**
KÖCEŞDİR- *sık ç. bk.* **köce-.**
KÖCET- *et. ç. bk.* **köce-.**
KÖÇE *a.* sokak: **asfalt k.** asfalt sokak; **giñ/dar k.** geniş/dar sokak; **şäheriñ merkezi k.-si** şehrin merkezi sokağı; **k. bilen bar-** sokakta gitmek; **k. hereketi** trafik.
KÖK I *a.* I. kök: **uzın/ berk k.** uzun/ sağlam kök; **agacıñ k.-üne zıyan yetir-** ağacın köküne zarar vermek; **k. ur-/at-** kök salmak; 2. teyel ipliği: **yeñe k. at-** kolları teyellemek; 3. *anat.* kök: **dişiñ k.-i** dişin kökü; 4. *mat.* kök: **kvadrat k.** kare kökü § **k.-i kesilen!** Allah cezanı versin!
KÖK II *s.* şen, neşeli, şakrak: **k. bol-** neşeli olmak.
KÖKE (kö:ke) *a.* bisküvi: **süyci k.** tatlı bisküvi; **çayı k.-li iç-** çayı bisküviyle içmek.
KÖKEL- *eyl.* iyi, neşeli, keyifli olmak: **keypim k.-di** neşem arttı; 2. kendini daha iyi hissetmek (hastalıktan sonra): **sırkav dura-bara k.-yär** hasta yavaş yavaş iyileşiyor.
KÖKELT- *et. ç. bk.* **kökel-.**
KÖKEN I *a.* ip, urgan (sağım sırasında hayvanları bağlamak için); 2. küçük zincir, köstek (kadınların parmaklarına geçirdikleri): **k.-li yüzük** zincirli yüzük.
KÖKENEK: k. bol-/ gör- merak etmek, endişelenmek.

KÖKENLE- *eyl. bk.* **köker-** ; **goyunları k.-** koyunu bir direğe bağlamak (sağmak için).
KÖKENLEN- *ed. ç. bk.* **kökenle-**.
KÖKENLEŞ- *işt. ç. bk.* **kökenle-**
KÖKENLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kökenle-**.
KÖKENLET- *et. ç. bk.* **kökenle-**
KÖKER- *eyl.* iple direğe bağlamak.
KÖKERİL- *ed. ç. bk.* **köker-**.
KÖKERİŞ- *işt. ç. bk.* **köker-**.
KÖKERİŞDİR- *sık. ç. bk.* **köker-**.
KÖKERT- *et. ç. bk.* **köker-**.
KÖKLE- I *eyl.* bir şeyi teyellemek: **yeñini k.-** kolu teyellemek; 2. (seyrek) dikmek: **yorganı k.-p çık-** yorgan dikmek.
KÖKLE- II *eyl.* bir şeyden zevk almak, memnun olmak: **keypiñi k.-** zevk almak.
KÖKLEN- I *ed. ç. bk.* **kökle- I**; 1. teyellenmek, 2. şeritle bağlanmak.
KÖKLEN- II *dön. ç. bk.* **kökle- II**.
KÖKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kökle-**.
KÖKLET- I *et. ç. bk.* **kökle- I**.
KÖKLET- II *et. ç. bk.* **kökle- II**; birine memnuniyetini göstermek.
KÖL (kö:l) *a.* göl: **süyci suvlı k.** tatlı göl; **kiçiräk k.** küçük göl; **emeli k.** yapay göl; **k.-üñ yanında yaşa-** göl kıyısında yaşamak.
KÖLÇE (kö:lçe) *a.* su birikintisi: **ıovlınıñ içinde k. emele gelipdir** avlunun içinde su birikintisi oluşmuş.
KÖLEGE *a.* gölge, serinlik: **agacıñ k.-si** ağacın gölgesi; **k.-de otur-** gölgede oturmak; **k. ber-/sal-/düş-** birini, bir şeyi gölgelendirmek § **k.-ñden gorkup yör-** kendi gölgesinden korkmak.
KÖLEGELE- *eyl.* 1. gölgelenmek; 2. gölgede saklanmak: **k.-p otur-** gölgede oturmak.
KÖLEGELEŞ- *işt. ç. bk.* **kölegele- 2**.
KÖLEGELET- *et. ç. bk.* **kölegele-**; **eliñi k.-ip seret-** elini gölge yaparak bakmak.
KÖLEGELİ *s.* gölgeli: **k. agaç** gölgeli ağaç; **cayıñ k.-li/kölege tarapı** evin gölge tarafı.
KÖLEGESİZ *s.* gölgesiz: **k. yer** gölgesiz yer.
KÖMEK *a.* yardım: **k. ber-** yardım etmek: **kesellä ilkinci k.-i ber-** hastaya ilk yardımı yapmak; **sport saglıgıñı berkitmäge k. edyär** spor sağlığı güçlendirmeye yardım ediyor; **k. sora-** yardım istemek; **k.-e çagır-** birini yardıma çağırmak; **k. et-/ber-** yardım etmek; 2. yardım, rica: **pul k.-i** para yardımı § **k.-i bilen** (birinin, bir şeyin) yardımıyla; **teksti sözlügiñ k.-i bilen tercime et-** metni sözlük yardımıyla çevirmek.
KÖMEKÇİ *a.* yardımcı, yardım eden: **maşinistiñ/ pejissyorıñ k.-si** makinist, rejisör yardımcısı; 2. yardımcı: **k. otryad** yardımcı müfreze § **k. işlik** *gr.* yardımcı eylem; **k. sözler** *gr.* görev sözcükleri.
KÖMEKLEŞ- *eyl.* birine yardım etmek: **biri-biriñe k.-** birbirine yardım etmek, yardımlaşmak; **men size k.-erin** ben size yardım ederim.
KÖMELEK *a.* mantar: **ak k.** beyaz mantar; **zäherli k.-ler** zehirli mantarlar; **yiyilyän k.** yenilebilen mantar; **k. çorbası** mantar çorbası; **k. yıgmaga git-** mantar toplamaya gitmek.
KÖMÜR *a.* kömür: **agaç k.-i** odun kömürü; **daş k.** taş kömür; **k. basseyni** kömür havzası; **k. yalı gara** kömür gibi siyah; **k. bilen işleyän parohod** kömürle çalışan gemi.
KÖNE (kö:ne) *s.* eski, yıpranmış: **k. portfel'** eski çanta; **k. kövüş** eski ayakkabı; **k. kostyum** eski elbise; 2. eski, geçmiş zamanda olan: **k. mugallımıña duş-** eski öğretmeniyle karşılaşmak; 3. eski, önceki: **k. moda** eski moda; **köçeniñ k. adı** sokağın eski adı; **k. düzgün** eski usuller; 4. eski, kullanılmayan: **k. propusk** eski parola; **k. elipbiy** eski alfabe; 5. eski, kadim: **k. kitaplar** eski kitaplar; **k. vagtlarda** eski zamanlarda; 6. deneyimli: **k. işgär** deneyimli işçi; 7. eski, yeni olmayan: **k. gazet** eski gazete § **k. saman** agtar- eskiyi evirip çevirmek; **k. heññam** bu eski bir şarkıdır.
KÖNE-KÜŞÜL (kö:ne-küşül) *s.* eski püskü, hurda: **k. geyim** eski püskü elbise.
KÖNEÇE (kö:neçe) *bel.* eskiye göre, eskice.
KÖNEDEN (kö:neden) *bel.* çok önceden: **men onı k. tanayarın** ben onu çok önceden tanıyorum.
KÖNEL- (kö:nel-) *eyl.* 1. eskimek: **k.-en ayakgab** eskimiş ayakkabı; **geyilip k.-** giyilip eskimek (elbise vb.); 2. eskimek, kullanımdan çıkmak.
KÖNELİŞ- (kö:neliş-) *eyl.* 1. eskimek: **k.-en ayakgap** eskiyen ayakkabı; 2. eskimek, yıpranmak: **k.-en cay** eskimiş, yıpranmış ev; 3. yaşlanmak: **meniñ kakam k.-en adam** babam yaşlı bir insandır; 4. unutmaya başlamak (örn. söz, konuşma); 5. zayıflamak, kuvvetten düşmek: **meniñ gözlerim k.-ipdir** gözlerim zayıflamak.
KÖNELT- (kö:nelt-) *eyl.* eskitmek, yıpratmak.
KÖÑÜL *esk.a.* gönül: **k. içre** gönülde; **k. ber-** gönül vermek; **k.-üñ yık-** incitmek, gücendirmek; **k.-üñ açıl-** gönlü açılmak, rahatlamak; **k.-üñ gal-** kırılmak, incinmek.
KÖP *a.* çok: **k. bil-/işle-/oka-** çok bilmek/çalışmak/okumak; **entek etmeli zat k.** daha yapılacak çok şey var; **yovara k. pioner çıkdı** cumartesi çok izci çıktı; **k. sanlı** çok sayılı; **k. sanlı otryad** çok sayılı müfreze; **k. adamlı** çok insan; 2. sık sık: **k. duşuş-** sık sık karşılaşmak; **teatrda k. bol-** sık sık tiyatroya gitmek; **ol bize k. gelyär** o sık sık bize geliyor § **k. nokat** *gr.* sıra noktalar.
KÖPBİLMİŞLİK *a.* 1. çok bilmişlik, kurnazlık; 2. ukalalık: **k. et-** ukalalık etmek.
KÖPBİLMİŞSİRE- *eyl.* bilgiçlik taslamak

KÖPBURÇLUK *a. mat.* çok köşeli, çokgen.
KÖPÇÜLİK *a.* halk, kitleler, kalabalık: **zähmetkeşler k.-i** emekçi kitleler; **k.-e goşulmazlık** insanlara yabancılaşmak; 2. toplumsal: **k. işi** toplumsal çalışma; **k.-iñ pikiri** toplumsal düşünce.
KÖPÇÜLİKLEYİN *bel.* kitle halinde: **k. yörüş** kitle yürüyüşü.
KÖPDEN *bel.* çoktan: **men onı k.-den (beri) göremok** onu çoktan beridir görmedim; 2. çok: **k. al-** çok almak.
KÖPE- *eyl.* dikmek, teyellemek: **yorganı k.-** yorganı teyellemek.
KÖPEK *a.* köpek, it.
KÖPEL- *eyl.* 1. büyümek, çoğalmak, daha fazla olmak: **onuñ boş vagtı indi k.-di** şimdi onun boş vakti çok; **studentleriñ sanı yıl-yıldan k.-yär** öğrenci sayısı yıldan yıla artıyor; 2. genişlemek, büyümek.
KÖPELDİCİ *s. mat.* çarpan: **k. aygıt** çarpma aygıtı.
KÖPELDİL- *ed. ç. bk.* **köpel-**; 1. çoğaltılmak; 2. genişlemek, büyümek: **magazinleriñ seti k.-di** mağaza ağı genişledi, yaygınlaştı; 3. *mat.* artmak, çoğalmak.
KÖPELİŞ- *eyl.* 1. büyümek, çoğalmak: **iş barha k.-yär** iş gittikçe artıyor; 2. genişlemek, büyümek.
KÖPELT- *et. ç. bk.* **köpel-**; 1. büyütmek, çoğaltmak, arttırmak: **işçileriñ sanını k.-** işçilerin sayısını arttırmak; **harıdıñ goyberilişini k.-** malların satışını arttırmak; 2. *mat.* çarpmak: **bäşi dörde k.-** beşle dördü çarpmak.
KÖPEŞ-*işt. ç. bk.* **köpe-**.
KÖPET- *et. ç. bk.* **köpe-**.
KÖPGRANLIK *a. mat.* çok kenarlı, çokgen.
KÖPLE- *eyl.* 1. bir şeyin genel şartlarını bildirerek yapmak; 2. birisiyle birlikte birine saldırmak.
KÖPLENÇ *bel.* genelde, çoğunlukla: **agşamlarına men k.** öyde **bolyarın** akşamları genelde evde olurum; **k. sen zerarlı men käyinç alyarın** senin yüzünden sık sık ceza alıyorum.
KÖPLÜK *a.* çokluk, bir şeyin sayıca çokluğu: **ilatiñ k.-i** nüfusun çokluğu § **k. san** *gr.* çokluk.
KÖPRE- *eyl. bk.* **köpürcikle-**.
KÖPREŞ- *işt. ç. bk.* **köpre-**.
KÖPRET- *et. ç. bk.* **köpre-**; **sabını k.** sabunu köpürtmek § **agzıñı k.-ip geple-** ağzını köpürdeterek konuşmak.
KÖPRİ *a.* köprü: **asma k.** asma köprü; **demir yol k.-si** demir yolu köprüsü; **piyada k.-si** yaya köprüsü, yaya geçiti; **k.-den geç-** köprüden geçmek.
KÖPTARAPLI *s.* 1. *mat.* çok kenarlı: **k. prizma** çok kenarlı prizma; 2. çok taraflı: **k. ılalaşık** çok taraflı antlaşma.
KÖPÜK I *a.* köpük: **çorbanıñ k.-ini ayır-** çorbanın köpüğünü almak; **k. emele gel-** köpüklenmek.

KÖPÜK II *a.* kapik: **on k.** on kapik § **köpükme-köpük** kapiği kapiğine, kuruşu kuruşuna.
KÖPÜKLE- *eyl. bk.* **köpürcikle-**.
KÖPÜKLEN- *dön. ç. bk.* **köpükle-**.
KÖPÜKLET- *ed. ç. bk.* **köpükle-**.
KÖPÜRCİK *a.* 1. köpük: **deñiz k.-i** deniz köpüğü; 2. kabarcık, köpük: **sabın k.-i** sabun köpüğü; sabun kabarcığı, **sabın k.-lerini uçur-** sabunun köpüklerini uçurmak.
KÖPÜRCİKLE- *eyl.* 1. köpüklenmek: **bu sabın govı k.-yär** bu sabun çok köpükleniyor; 2. terden köpüklenmek, çok terlemek (at için).
KÖPÜRCİKLEN- *dön. ç. bk.* **köpürcikle-**.
KÖPÜRCİKLEŞ- *eyl.* köpüklenmek.
KÖPÜRCİKLET- *et. ç. bk.* **köpürcikle-**; köpürtmek: **sabınlı suvı k.-** sabunlu suyu köpürtmek; 2. çok terlemek, terden köpürmek (at için): **yabını gatı sürüp k.-** atı çok sürüp terletmek.
KÖPYILLIK *a.* uzun yıllı, uzun süreli: **k. ösümlikler** uzun süre yaşayan bitkiler.
KÖR (kö:r) *s.* kör: **k. goca** kör ihtiyar; **k. bol-** kör olmak § **k. bol!** kör ol!; **ol yerde seniñ nä k.-üñ bar?** orada sana ne gerek var?; **k. köpüge-de degenok** beş kuruş etmez.
KÖRE- (kö:re-) *eyl.* alevlenmek, tutuşmak: **ot k.-p başladı** ateş tutuşmaya başladı.
KÖRE-KÖR (kö:re-kö:r) *bel.* körlemesine, körükörüne: **k. boyun bol-** körükörüne suç işlemek, **k. hereket et-** körlemesine hareket etmek.
KÖREK (kö:rek) pamuk kapçığı: **k. yıgyan maşın** çır çır makinası.
KÖRELEÇ (kö:releç) *s.* zayıf, solgun: **reñki k. mata** solgun renkli kumaş, 2. donuk, mat: **k. ışık** mat, kör ışık.
KÖREŞ- (kö:reş-) *eyl.* tutuşmak.
KÖRET- (kö:ret-) *eyl.* tutuşturmak: **közi tagta bilen k.** közü tahtayla tutuşturmak.
KÖRPE *s.* 1. küçük: **k. ogul** küçük oğul, 2. (bitki, sebze) taze, körpe: **k. sogan** taze soğan.
KÖRÜK (kö:rük) *a.* 1. körük, demirci ocağı, 2. küllük, nefeslik (soba vb.): **peçiñ k.-i** sobanın küllüğü; **k.-i yap-** küllüğü kapamak.
KÖRÜK- (kö:rük-) *eyl. bk.* **kö:re-**; **kömür k.-yär** kömür tutuşuyor.
KÖRÜKDİR- (kö:rükdir-) *et. ç. bk.* **kö:rük-**; **odı k.-** ateşi tutuşturmak.
KÖRZEHİN (kö:rzehi:n) *s.* yeteneksiz.
KÖSE (kö:se) *s.* köse, sakalsız, bıyıksız; az, seyrek sakallı olan.
KÖSE- I *eyl.* birini zor duruma sokmak, biri için zorluk çıkarmak: **kitabımı getirmän, sen meni gatı k.-diñ** kitabımı getirmeyerek beni çok zor

durumda bıraktın; **teşnelik onı gatı k.-yärdi** susuzluk ona ızdırap verdi.

KÖSE- II *eyl.* yakmak, ütmek: **goynuñ ayaklarını oda k.-** koyunun ayaklarını ateşte yakmak, ütmek.

KÖSEL- *ed. ç. bk.* **köse- II;** yanmak.

KÖSELEÇ (kö:seleç) *s.* seyrek, az sakallı.

KÖSEN- *dön. ç. bk.* **köse-** ; ihtiyacı olmak: **yangıçdan k.-** yakıt gereksinimi olmak.

KÖSENDİR- *eyl. bk.* **köse- I.**

KÖSEŞ- *işt. ç. bk.* **köse-.**

KÖSET- *et. ç. bk.* **köse-.**

KÖSSEK *a.* bukağı, köstek: **düyä k. salıp goy-** deveyi kösteklemek.

KÖSSEKLE- *eyl.* kösteklemek.

KÖSSEKLEN- *ed. ç. bk.* **kössekle-;** kösteklenmek, bağlanmak: **k.-nen eşek** bağlanan eşek.

KÖSSEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kössekle-.**

KÖSSEKLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kössekle-.**

KÖSSEKLET- *et. ç. bk.* **kössekle-.**

KÖST (kö:st) *a.* kusur, noksan, eksiklik: **k.-üni goymazlık** bir şeyi iyi (eksiksiz) yapmak.

KÖSTSÜZ (kö:stsüz) *s.* eksiksiz: **k.-süz edilen iş** ideal bir şekilde yapılan iş.

KÖSÜK *a.* badıç, baklamsı: **nohudıñ k.-i** nohut tanesi.

KÖSÜKLE- *eyl.* (taneli bitkiler için) badıç oluşturmak.

KÖSÜKLEŞ- *eyl.* taneleşmek, yumrulaşmak: **kartoşka k.-ip başladı** patates yumrulaşmaya başladı.

KÖSÜKLİ *s.* 1. badıçlı: **k. noyba** badıçlı fasülye; 2. *bot.* taneli: **k. ösümlikler** taneli bitkiler.

KÖŞEK (kö:şek) deve yavrusu: **k.-li düye** yavrulu dişi deve § **k.-im!** canım, yavrucuğum, kuzum.

KÖŞEŞ- 1. kesilmek, susmak: **yel dura-bara k.-yär** rüzgar kesiliyor; **tupan k.-di** şiddetli rüzgar dindi; 2. sakinleşmek: **çaga k.-di** çocuk sakinleşti; **ol uzak vagtlap k.-ip** bilmedi o sakinleşmedi.

KÖŞEŞDİR- *et. ç. bk.* **köşeş-.**

KÖŞET- *eyl. bk.* **köşeşdir-.**

KÖŞETDİR- *et. ç. bk.* **köşet-.**

KÖŞK *a.* saray, şato: **Kremliñ gurultaylar k.-i** Kremlin Kurultay Sarayı; **Medeniyet k.-i** Kültür Sarayı.

KÖTEK *a.* kötek, vurma, vuruş: **k. iy-** dayak yemek; 2. *mec.* şiddetli azar, haşlama, zılgıt.

KÖTEKLE- *eyl.* 1. dayak atmak, dövmek; 2. *mec.* azarlamak: **tertibiniñ erbetligi üçin onı k.-diler** kötü bir hareketi yüzünden onu azarladılar.

KÖTEKLEN- *ed. ç. bk.* **kötekle-**

KÖTEKLET- *ed. ç. bk.* **kötekle-.**

KÖTEL *a.* yokuş, tırmanma: **dik k.** dik, sarp yokuş; **k.-e çık-** yukarı çıkmak; **k.-den aş-** yokuşu aşmak, çıkmak.

KÖV I *a.* yar, dere.

KÖV II: k. sal- gitmek, bakmak: **dagı-duvara şu yerlerik k. salaymagın!** bundan böyle buralara ayak basma!

KÖV- *eyl.* 1. *bk.* **kövle-**: **aşagını k.-** altını kazmak: **k.-üp al-** kazıp almak; 2. kazmak: **k.-üp deş-** kazıp deşmek: 3. bir şeyin (altını) aşındırmak: **suv kenarı k.-üpdir** su kıyıyı aşındırmış.

KÖVDÜR- *et. ç. bk.* **köv-.**

KÖVECEKLE- *eyl.* 1. etrafına bakınmak, arkasına bakmak: **töveregiñe k.-** etrafına bakınmak; 2. dönmek, dönüp durmak: **k.-p dur-** a. etrafına bakınıp durmak; b. bir şeyin çevresinde dönmek.

KÖVECEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kövecekle-.**

KÖVECEÑLE- *eyl. bk.* **kövecekle-.**

KÖVECEÑLEŞ- *eyl. bk.* **köveceñle-.**

KÖVEK *a.* 1. oyuk, çukur, boşluk: **dişiñ k.-i** diş oyuğu; 2. in, mağara: **k.-de gizlen-** mağarada saklanmak.

KÖVEL- *eyl.* 1. birinin ya da bir şeyin karşısında zaman geçirmek: **k.-ip dur-** put gibi durmak; 2. *mec.* kurum satmak.

KÖVELİŞ- *işt. ç. bk.* **kövel-**

KÖVERCEÑLE- *eyl. bk.* **kövecekle-.**

KÖVERCEÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **kövercenle-.**

KÖVLE- *eyl.* bir şeyi kazıp bellemek: **kartoşka k.-** patates bellemek; **k.-p çıkar-** kazmak, kazıp çıkarmak.

KÖVLEN- *ed. ç. bk.* **kövle-.**

KÖVLEŞ- *işt. ç. bk.* **kövle-.**

KÖVLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kövle-.**

KÖVSAR (kövsa:r) *a.* rüzgar (çeşitli yönlerden esen): **k. ur-** rüzgar vurmak.

KÖVSARLA- (kövsa:rla-) *eyl.* esmek, rüzgar vurmak (belirsiz bir yönde).

KÖVÜL- *ed.-dön. ç. bk.* **köv-**: 1. kazılmak, bellenmek; 2. aşınmak, aşındırılmak.

KÖVÜN- *dön. ç. bk.* **köv-.**

KÖVÜŞ *a.* ayakkabı: **çaga/ayal/erkek kişi k.-i** çocuk/kadın/erkek ayakkabısı; **tomus/gış k.-i** yazlık/kışlık ayakkabı; **bir cübüt k.** bir çift ayakkabı.

KÖVÜŞÇİ *a.* ayakkabıcı: **k. bolup işle-** ayakkabıcı olarak çalışmak.

KÖVÜŞDİR- *sık. ç. bk.* **köv-.**

KÖVZE- *eyl.* kabuğunu çıkarmak: **tüvini k.-** pirinci kabuğundan temizlemek.

KÖVZEL- *ed. ç. bk.* **kövze-.**

KÖVZEŞ- *işt. ç. bk.* **kövze-.**

KÖVZEŞDİR- *sık. ç. bk.* **kövze-.**

KÖVZET- *et. ç. bk.* **kövze-.**

KÖY (kö:y) *a. esk.* fikirler, düşünceler.

KÖY- *eyl.* 1. yanmak: **et k.-üpdir** et yanmış; 2. *mec.* yanmak, geçerliğini yitirmek: **biletler k.-üpdir** biletler yanmış; **meniñ hemme zähmetim k.-yer** bütün zahmetim yandı, gitti; 3. yitirmek; 4. yanmak, tutuşup yanmak: **biri üçin k.** biri için yanmak § **ışk ugrunda k.** aşk uğrunda yanmak.

KÖYDÜR- *et. ç. bk.* **köy-**; 1. yakmak: **çöregi k. ekmeği**

yakmak; 2. yakmak (örn. yara) 3. geçerliğini yitirmek, yakmak: **kino alan biletiñi k.-** sinema için aldığı bileti yanmak; 4. *mec.* yitirmek: **yaş ömrüñi k.-** gençliğini yitirmek.

KÖYNEK *a.* gömlek, elbise: **yeñsiz k.** kolsuz elbise; **çit/yüpek k.** basma/ipek elbise, gömlek; **erkek k.-i** erkek gömleği; **onuñ egninde uzın k.-i bardı** onun sırtında uzun bir elbise vardı.

KÖYNEKÇE *bel.* bir gömlekli olmak: **daşarık k. çık-** sokağa bir gömlekle çıkmak.

KÖZ (kö:z) *a.* köz, kor, sıcak: **peçiñ k.-üni ayır-** sobanın korunu çıkarmak.

KÖZE- (kö:ze-) *eyl.* kömür olmak, kömürleşmek: **sazak k.-p başladı/ugradı** saksavul ağacı kömürleşmeye başladı.

KÖZEŞ- *eyl.* kömürleşmek: **odun yanıp k.-ipdir** odun yanıp kömürleşmiş.

KRAHMAL *a.* nişasta; patates unu: **bürünç k.-ı** pirinç nişastası.

KRAHMALLA- *eyl.* kolalamak: **geyimleri k.-** elbiseleri kolalamak.

KRAHMALLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **krahmalla-.**

KRAHMALLAŞ- *işt. ç. bk.* **krahmalla-.**

KRAHMALLAŞDIR- *sık. ç. bk.* **krahmalla-.**

KRAHMALLAT- *et. ç. bk.* **krahmalla-.**

KRAN I *a.* musluk: **suv k.-ı** su musluğu; **k.-ı aç-/yap-** musluğu açmak/ kapamak; **k.-dan suv akyar** musluktan su akıyor.

KRAN II *a.* vinç: **göterici k.** kaldırma vinci; **k. bilen göter-** vinçle kaldırmak; **k.-da işle-** vinçte çalışmak.

KREDİT *a.* kredi: **uzak möhletli k.** uzun süreli kredi; **k.-e her-** kredi vermek; **k.-e televizor satın al-** televizyonu krediyle almak.

KREM *a.* krem; krema: **k.-li tort** kremalı pasta; **ele yalnıyan k.** el kremi; **kövşüñi gara k. bilen arassala-** ayakkabıyı siyah cilayla temizlemek.

KREML' *a.* Kremlin: **Moskva K.-i** Moskova Kremlini.

KRESLO *a.* koltuk: **yumşak k.** yumuşak koltuk.

KREYSER *a.* kruvazör: **raketa göterici k.-ler** füze kruvazörleri; **k. eskadrası** kruvazör filosu.

KRİZİS *a.* kriz: **ıkdısadı k.** ekonomik kriz; **senagat k.-si** sanayi krizi; **k. yagdayı** kriz durumu.

KROKODİL *a.* timsah.

KROVAT' *a.* yatak: **çaga k.-ı** çocuk yatağı; **iki adam yatılyan k.** iki kişilik yatak; **k.-da yat-** yatakta yatmak.

KRUJOK *a.* dernek: **drama/matematika/edebiyat k.-ına yazıl-** dram/matematik/edebiyat derneğine yazılmak; **k.-a gatnaş-** dernekle ilgilenmek.

KUB *a.* 1. küp: **k. görnüşli** küp görünüşlü; 2. küp, metreküp: **bir k. tagta** bir metreküp tahta; 2. kübik: **k. deñleme** *mat.* kübik denklem; **k. kök** *mat.* küp kökü.

KUBATURA *a.* hacim: **k.-sını ölçe-** hacmini ölçmek.

KUBOK *a.* kupa: **göçme k.** geçiş kupası; **k. duşuşıkları** kupa karşılaşmaları; **k. ugrundakı göreş** kupa mücadelesi.

KUHNYA *a.* mutfak: **meydan k.-sı** açık mutfak; **k. mebeli** mutfak mobilyası; **k. stolı** mutfak masası.

KULBE *a.* kulübe.

KULTİVATOR *a.* kultivatör: **traktor/ el k.-ı** traktör/ el kultivatörü.

KUPLET *a. ed.* beyit, kıta: **üç k.-den ıbarat aydım** üç kıtalık türkü.

KURORT a. kaplıca: **palçık bilen/suv bilen beceryän k.** çamur/şifalı su kaplıcası; **k.-a git-** kaplıcaya gitmek; **k. möwsümi/rejimi** kaplıca sezonu/mevsimi.

KURS *a.* kurs; sınıf: **agşamkı k.-lar** akşam kursları; **altı aylık k.** altı aylık kurs; **birinci/ikinci k.-uñ studentleri** birinci/ikinci sınıf öğrencileri; **okuv k.-ı** okul kursu; **mugallımları/vraçları kämilleşdiriş k.-ı** öğretmenlerin/doktorların hizmet içi eğitim kursları.

KURSANT *a.* öğrenci: **harbı mekdebiñ k.-ları** askeri okul öğrencileri.

KURTKA *a.* ceket: **gayış k.** deri ceket; **iş k.-sı** iş ceketi; **sport k.-sı** spor ceket.

KUŞETKA *a.* kanape, sedir.

KUVVAT (kuvva:t) *a.* 1. güç, kuvvet, enerji: **kuvvatıñ gaç-** güçsüzleşmek, gücü azalmak; **k. ber-** güç, enerji vermek, dinçleştirmek, 2. güç, kuvvet: **Sovet Soyuzınıñ k.-ını berkit-** Sovyetler Birliğinin gücünü arttırmak, 3. *fiz., tek.* güç: **dvigateliñ k.-ı** motor gücü; **öndürcilik k.-** üretim gücü.

KUVVATLAN- (kuvva:tlan-) *eyl.* 1. güç elde etmek, güç toplamak; 2. güçlü olmak, güçlenmek: **biziñ yurdumız barha k.-yar** ülkemiz gittikçe güçleniyor.

KUVVATLANDIR- (kuvva:tlandır-) *et. ç. bk.* **kuvvatlan-**; 1. güçlendirmek; 2. kuvvetlendirmek, arttırmak: **yurduñ goranış ukıbını k.-** ülkenin savunma gücünü arttırmak.

KUVVATLI (kuvva:tlı) *s.* 1. güçlü, kuvvetli: **k. eller** güçlü eller; 2. güçlü, yetkin: **k. dövlet** güçlü devlet; 3. *fiz., tek.* güçlü: **k. gidrostantsiya** güçlü hidroelektrik santrali; **k. vantilyator/motor** güçlü vantilatör/ motor.

KUZOV *a.* karoser: **avtomobiliñ k.-ı** otomobil karoseri.

KÜDE *a.* 1. tınaz, yığın, demet: **bir k. bede** ot tınazı; **k. edip goy-** tınazlamak, demet haline getirmek; 2. *mec.* yığın, küme: **kagızlar stoluñ üstünde k. bolup yatır** kağıtlar masanın üzerine yığılmış.

KÜDELE- *eyl.* bir şeyi demetlemek.

KÜDELEN- *ed. ç. bk.* **küdele-**; yığılmak, denet haline getirilmek.
KÜDELEŞ- *işt. ç. bk.* **küdele-**.
KÜDELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **küdele-**.
KÜDELET- *et. ç. bk.* **küdele-**.
KÜKE- *eyl.* 1. güzel koku vermek: **ondan atırıñ ısı k.-p durdı** ondan kolonya kokusu geldi; 2. duman çıkarmak, yayılmak.
KÜKET- *et. ç. bk.* **küke-**; 1. güzel koku vermek, çıkarmak; 2. duman çıkarmak, yayılmak: **çilim k.-** sigara tüttürmek.
KÜKRE- *eyl.* uyandırmak; heyecanlandırmak; birine karşı tahrik etmek; 2. *mec.* bağırmak, haykırmak, çığlık atmak: **sen meniñ üstüme k.-me!** bana bağırma!; 3. *mec.* kavga çıkarmak, huysuzluk etmek.
KÜKREK *a.* göğüs: **k.-iñde agrı sız-** göğsünde ağrı hissetmek § **k.-iñi gerip gorap** biri için göğsünü germek, göğsünü gerip korumak.
KÜKREŞ- *işt. ç. bk.* **kükre-**.
KÜKÜRT *a.* kükürt: **k. kislotası** sülfirik asit; **k. zavodı** kükürt fabrikası; 2. kibrit: **bir gap k.** kibrit kutusu; **k. çak-/yak-** kibritle yakmak.
KÜL *a.* kül: **k. dökünleri** kül (serpinti) gübreler; **k. üyşmegi** kül yığını; **çilimiñ k.-üni kak-** sigaranın külünü silkmek; **peçiñ k.-üni çıkar-/ayır-** sobanın külünü boşaltmak § **k.-üni sovur-** tozu dumana katmak; **k.-üni çıkar-/k. et-** a. bir şeyi paramparça etmek; b. birini, bir şeyi bozguna uğratmak.
KÜL-OVRAM: kül-ovram bol- kırıp parçalamak; **k. et-** bir şeyi un ufak etmek.
KÜL-PAGIŞ *bk.* **kül-ovram** 2: **çüyşe k. boldı** şişe paramparça oldu.
KÜL-PEYEKUN (kül-peyeku:n): k. et- bozguna uğratmak, tozu dumana katmak; **duşmanı k. et-** düşmanı bozguna uğratmak; b. yıkmak, yerle bir etmek: **galanı k. et-** kaleyi yıkmak.
KÜLCER- *eyl.* küle, toza dönüşmek (sürekli).
KÜLCÜMEK *s.* kül rengi, gri: **k. asınan** gri gökyüzü; **k. mata** gri kumaş; **k. pişik** gri kedi.
KÜLÇE *a.* bir tür tereyağlı çörek.
KÜLE *s.* kuyruğu kesik: **k. köpek** kuyruğu kesik it.
KÜLEMBİBİ (külembi:bi) *a.* serçe parmak.
KÜLKE *s.* toz, toz halinde: **k. çay** toz çay.
KÜLKELE- *eyl.* bir şeyi ufalamak, toza dönüştürmek: **magdanı k.-** madeni ufalamak.
KÜLKELEN- *ed.-dön. ç. bk.* **külkele-**; ufalanmak, toza dönmek.
KÜLKELEŞ- *işt. ç. bk.* **külkele-**
KÜLKELET- *et. ç. bk.* **külkele-**.
KÜLTERLE- *eyl.* bükmek, eğirmek: **yüpi k.-** ipi bükmek.
KÜLTERLEN- *ed.- dön. ç. bk.* **külterle-**; sarılmış olmak.
KÜLTERLEŞ- *işt. ç. bk.* **külterle-**.
KÜLTERLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **külterle-**.

KÜLTERLET- *et. ç. bk.* **külterle-**.
KÜLÜÑ *a.* kazma, külünk: **k. bilen gaz-** kazmayla kazmak.
KÜLÜÑLE- *eyl.* kazmalamak, kazmayla kazmak.
KÜLÜÑLEN- *ed. ç. bk.* **külüñle-**; **bu uçastok k.-di** bu tarla kazmalandı.
KÜLÜÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **külüñle-**
KÜLÜÑLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **külüñle-**.
KÜLÜÑLET- *et. ç. bk.* **külüñle-**
KÜME *a.* kulübe.
KÜMSÜK *a.* yan kesici.
KÜMŞÜLDE- *eyl.* ön dişlerle çiğnemek.
KÜMŞÜLDET- *et. ç. bk.* **kümşülde-**.
KÜMÜŞ *a.* gümüş: **k. önümler** gümüş işleri; **k. çemçe** gümüş kaşık; **k. çaymak** gümüşlemek, gümüşle kaplamak.
KÜMÜŞÇİ *a.* gümüşcü.
KÜMÜŞLE- *eyl.* bir şeyi gümüşlemek, gümüşle kaplamak.
KÜMÜŞLEÇ *s.* gümüşi, berrak: **k. gırav** gümüşi kırağı.
KÜMÜŞLEN- *ed. ç. bk.* **kümüşle-**.
KÜMÜŞLET- *et. ç. bk.* **kümüşle-**.
KÜMÜŞLİ *s.* gümüşlü: **k. altın** gümüşlü altın.
KÜNCEK *a.* bölge, yer, köşe: **yurdumızıñ ähli k.-lerinde** yurdumuzun her köşesinde.
KÜNCİ *a.* susam: **k. yagı** susam yağı.
KÜNDE I *a.* karasaban: **agaç k.** ağaç karasaban; **k. bilen yer sür-** toprağı karasabanla sürmek.
KÜNDE II *a.* pranga, kelepçe: **k. sal-/ur-** kelepçe vurmak.
KÜNDELE- *eyl.* pranga, kelepçe vurmak: **ayagını k.-** ayağına pranga vurmak.
KÜNDELEN- *ed. ç. bk.* **kündele-**.
KÜNDELEŞ- *işt. ç. bk.* **kündele-**
KÜNDELET- *et. ç. bk.* **kündele-**
KÜNDÜK *a.* yıkanmak için kullanılan metal güğüm.
KÜÑRÜLT *s.* donuk, mat: **k. reñk** donuk renk.
KÜPE *a.* kompartıman: **dört orunlı k.** dört kişilik kompartıman; **iki orunlı k.** iki kişilik kompartıman; **yoldaşım goñşı k.-de baryar** arkadaşım yan (komşu) kompartımanda yolculuk ediyor; **k.-li vagon** kompartıman vagonu.
KÜPÜRSE- *eyl.* 1. gevrek olmak, yumuşak olmak; 2. *mec.* heyecanlı, coşkulu konuşmak: **k.-p gepleş-** heyecanlı, ağzından köpükler saçarak konuşmak.
KÜPÜRSEK *s.* gevrek; yumuşak, kolay ufalanır: **k. yer** yumuşak toprak.
KÜPÜRSEŞ- *işt. ç. bk.* **küpürse-**.
KÜREK *a.* 1. tahta kürek: **k. bilen gar at-** tahta kürekle kar atmak 2. kürek: **k. bilen yüzülyän gämi** kürekli kayık.
KÜREKLE- *eyl.* 1. bir şeyi tahta kürekle temizlemek 2. kürek çekmek: **gayıklı baryanlar gezekleşip k.-yärdiler** kayıkta oturanlar sırasıyla kürek çektiler.

KÜREKLEN- *ed. ç. bk.* **kürekle-**; kürekle temizlenmek.

KÜREKLEŞ- *işt. ç. bk.* **kürekle-**; **gezekme-gezek k.-** sıralı bir şekilde, bir sırada küreklemek, tırmıklamak.

KÜREKLET- *et. ç. bk.* **kürekle-**.

KÜRK *a.* kuluçka: **k. bol-** kuluçkaya yatmak.

KÜRKÜLDE- *eyl.* gıdaklamak.

KÜRKÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **kürkülde-**.

KÜRRE *a.* sıpa.

KÜRRELE- *eyl.* eşek yavrulamak, doğurmak.

KÜRSE- *eyl.* sokulmak, girmek: **k.-p ur-/gir-** sokulmak; **duşmanıñ okoplarına k.-p gir-** düşman siperlerine girmek.

KÜRSEŞ- *işt. ç. bk.* **kürse-**; **olar içerik k.-ip girdiler** onlar sokulup içeri girdiler.

KÜRSİ *a.* koltuk: **yumşak k.** yumuşak koltuk; **k.-de otur-** koltukta oturmak.

KÜRŞER- *eyl.* kötü görünmek.

KÜRŞERİL- *eyl. bk.* **kürşer-**; **k.-ip seret-** kötü, mutsuz bir şekilde bakmak.

KÜRŞERİŞ- *işt. ç. bk.* **kürşer-**; **näme k.-ip dursuñız?** niçin böyle kötü görünüyorsunuz?.

KÜRŞERT- *et. ç. bk.* **kürşer-**; **yüzüñi k.-** yüzü kötü görünmek.

KÜRT *a.* kürt: **K. ayalı/gızı** Kürt kadını/kızı; **K. dili** Kürtçe.

KÜRTDÜR- *eyl.* birden, aniden durmak.

KÜRÜM *a.* in, yuva.

KÜSSER- *eyl.* kötü bir ruh haline girmek: **k.-ip otur-** canı sıkkın oturmak.

KÜSSERİL- *eyl. bk.* **küsser-**.

KÜSSERİŞ- *işt. ç. bk.* **küsser-**.

KÜŞGÜR *eyl. mec.* saldırtmak: **iti k.-** köpeği birine saldırtmak.

KÜŞGÜRİL- *ed. ç. bk.* **küşgür-**

KÜŞGÜRT- *et. ç. bk.* **küşgür-**.

KÜŞT *a.* satranç: **k. oynı boyunça dünyä çempionı** dünya satranç şampiyonu; **k. tagtası** satranç tahtası; **bir döv k. oyna-** bir parti satranç oynamak.

KÜŞTÇİ *a.* satranççı.

KÜTEK *s.* 1. kör: **k. päki** kör ustura; 2. *mec.* küt, yeterince gelişmemiş, kaba: **k. adam** kaba adam § **k. burç** *mat.* küt köşe.

KÜTEL- *eyl.* 1. körelmek: **pıçak k.-ipdir** bıçak körleşmiş; 2. *mec.* zayıflamak, körlenmek (hafıza): **soñkı dövürde gözüm k.-ip başladı** son zamanlarda gözlerim kötü görmeye başladı.

KÜTELİŞ- *eyl.* 1. körleşmek, körelmek: **pıçak k.-ipdir** bıçak körleşmiş; 2. *mec.* zayıflamak, körelmek.

KÜTELT- *et. ç. bk.* **kütel-**; körletmek: **gayçını k.-** makası körletmek.

KÜTİ *s.* kalın, hacimli: **k. kitap** kalın, hacimli kitap.

KÜTÜLEŞ- *eyl.* kalınlaşmak.

KÜTÜLİK *a.* kalınlık: **kitabıñ k.-i** kitabın kalınlığı.

KÜY *a.* düşünce, fikir: **bar k.-üñi okuva ber-** sadece eğitim hakkında düşünmek § **k.-üñe düş-** bir şey yapmaya niyetlenmek.

KÜYKER- *eyl.* bükülmek, kamburlaşmak: **k.-ip otur-** bükülüp oturmak.

KÜYKERİL- *eyl. bk.* **küyker-**.

KÜYKERİŞ- *işt. ç. bk.* **küyker-**

KÜYKERT- *et. ç. bk.* **küyker-** bir şeyi eğmek, bükmek: **arkañı k.-** sırtını eğmek.

KÜYKİ *s.* kambur: **k. adam** kambur adam; **k. bol-** kamburlaşmak.

KÜYLEN- *eyl.* düşünmek; karar vermek: **men teatra gitmäge k.-dim** ben tiyatroya gitmeye karar verdim.

KÜYLENİŞ- *işt. ç. bk.* **küylen-**.

KÜYSE- *eyl.* 1. istemek: **men şor/ turşı zat k.-yärin** ben tuzlu/ ekşi bir şey istiyorum; 2. özlemek, hasret çekmek: **ızıñı k.-** ailesini özlemek.

KÜYSET- *et. ç. bk.* **küyse-**; **oña obanı k.-yän zat nämekä?** ona köyünü özleten şey nedir?.

KÜYZE *a.* güğüm, küp: **sırçalı k.** emaye güğüm; **bir k. suv** bir küp su.

KÜYZEGÄR *a.* çömlekçi.

KÜYZEGÄRLİK *a.* çömlekçilik: **k. et-** çömlekçilik yapmak.

KVADRAT *a. mat.* 1. kare: **üçi k.-a köpelt-** üçün karesini almak; 2. kare, dördül: **k. deñleme** ikinci derece denklem; **k. metr** metre kare.

KVADRATURA *a. mat.* kare, yüzölçüm: **otagıñ k.-sı** odanın metrekaresi.

KVALİFİKATSİYA *a.* nitelik, kalite: **yokarı k.-lı işgär** yüksek nitelikli işçi.

KVALİFİTSİRLE- *eyl.* nitelendirmek, vasıflandırılmak.

KVALİFİTSİRLEN- *dön. s. bk.* **kvalifitsirle-**.

KVARTAL *a.* semt, mahalle: **täze yaşayış k.-ları** yeni yerleşim semtleri; **ol gonşı k.-da yaşayar** o, komşu semtte yaşıyor; **k. plan** semt, mahalle planı.

KVARTİRA *a.* daire: **yagtı k.** aydınlık, güzel daire; **üç otaglı k.** üç odalı daire; **özbaşdak k.-da yaşa-** ayrı bir dairede yaşamak.

KVİTANTSİYA *a.* makbuz: **k. depderçesi** makbuz defteri.

L

LABIR (la:bır) *a.* **l.** demir, çapa demiri: **l. zıncırı** demir zinciri; **l. taşla-** demir atmak; 2. ağırlık, yük, çetinlik: **durmuşıñ l.-ı** yaşamın zorluğu.

LABIRDA- (la:bırda-) *eyl.* yanmak, alev alev yanmak, tutuşup yanmak: **ot l.-p yanyar** ateş alev alev yanıyor; **l.-p yanyan oduñ başında otur-** alev alev yanan ateşin başında oturmak.

LABIRDAŞ- (la:bırdaş-) *işt. ç. bk.* **labırda-.**

LABIRDAT- (la:bırdat-) *et. ç. bk.* **labırda-**; tutuşturmak, parlatmak, alevlendirmek; yakmak, *mec.* tahrik etmek, teşvik etmek.

LABIZ *a.* 1. ton, sesin tonu; 2. melodi, ezgi, ahenk: **yakımlı/süyci l.** hoş/tatlı melodi.

LABİAL *a. dilb.* dudaksıl: **l. çekimsiz sesler** dudaksıl ünsüzler.

LABİALİZATSİYA *dilb.* dudaksıllaşma: **sesleriñ l.-sı** seslerin dudaksıllaşması.

LABİALİZATSİYALAŞ- *dilb.* dudaksıllaşmak.

LABİALİZATSİYALAŞDIR- *et. ç. bk.* **labializatsiyalaş-.**

LABİALİZATSİYALAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **labializatsiyalaşdır-.**

LABORANT *a.* laborant, asistan.

LABORATORİYA *a.* laboratuvar: **himiya l.-sı** kimya laboratuvarı; **l. derñevi** laboratuvar kontrolu.

LAÇIN (la:çın) *a.* doğan, şahin: **algır l.** avcı doğanı; **eldeki l.** ehlileştirilmiş doğan; **sovet l.-ları** Sovyet şahinleri.

LAGAR *s.* tükenmiş, zayıf düşmüş, zayıflamış, zayıf, kuru: **l. düşen düye zayıf** düşmüş deve; **l. düş-** zayıf düşmek.

LAGER' *a.* kamp, ordugah: **pionerler l.-i** pyonerler kampı; **harbı l.** savaş kampı; **l. yıgnaşıgı** toplama kampı.

LAGIRDA- *eyl.* 1. mırıldanmak, sızlanmak, homurdanmak: **biderek l.-p durma!** boş yere sızlanıp durma!; 2. böğürmek, bağırıp çağırmak: **erket l.-yardı** deve böğürüyordu.

LAGIRDAGAN *s.* hırçın: **l. garrı** hırçın ihtiyar; 2. böğüren (deve için).

LAGIRDAN *s.* homurdanan, hırçın: **l. garrı** hırçın ihtiyar.

LAGIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **lagırda-.**

LAGIRDAT- *et. ç. bk.* **lagırda-.**

LAGL *a.* yakut: **l. ısırga** yakut küpe; **y. reñk** yakut rengi.

LAGNAT *a.* lanet, kargış, beddua: **l. yagdır-/ayt-** lanet etmek, lanetlemek; **l. siñen** lanetli; **l. astında galan** lanetlenmiş olan.

LAGNATLA- *eyl.* 1. lanetlemek; 2. damgalamak.

LAGNATLAN- *ed. ç. bk.* **lagnatla-**; 1. lanetlenmek; 2. damgalanmak.

LAGŞA- *eyl.* eskimek, yıpranmak: **l.-n öy** eskimiş ev; **degirmen l.-pdır** değirmen eskimiş; **maşınıñ käbir bölekleri l.-pdır** arabanın kimi parçaları aşınmış; 2. kocamak, ihtiyarlamak: **garrap l.-** ihtiyarlıktan kocamak ; **l.-p gitmek** a. köhneleşmek; b. çok yaşlanıp güçsüz kalmak; 3. *mec.* gevşemek, bitkin hale gelmek, hali kalmamak: **yadap l.-** yorgunluktan halsiz kalmak.

LAGŞARİŞ- *işt. ç. bk.* **lagşar-.**

LAGŞAŞ- *eyl.* 1. eskimek, yıpranmak, köhneleşmek; 2. kocamak, ihtiyarlamak.

LAGŞAT- *et. ç. bk.* **lagşa-**; 1. eskitmek, yıpratmak: arabanı l.- arabayı eskitmek; 2. *mec.* gevşetmek, kuvvetten düşürmek, bitirmek.

LAHHILDA- *eyl.* kesik kesik kahkaha atmak, kahkahayla gülmek: **l.-p gül-** kahkaha atarak gülmek.

LAHHILDAŞ- *işt. ç. bk.* **lahhılda-.**

LAHHILDAT- *et. ç. bk.* **lahhılda-.**

LAK (la:k) l. at- konuşmaya girmek, konuşmak.

LAK I *s.* çürük, bozuk, kokmuş: **l. çık-** bozuk çıkmak.

LAK II: l. **bol-** a. susmak, sesini kesmek: **gorkup l. bol-** korkup susmak; b. ölçüsüz olmak: **kövüş ayagıma l. bolyar** ayakkabı ayağıma büyük geliyor.

LAK III *a.* vernik, laka: **gara l.** siyah vernik; **l. çal-** vernikleмek.

LAKAM 1. takma ad: **edebî l.** edebî takma ad; **yazıcınıñ l.** yazarın takma adı; 2. lakap, takma ad: **l. goy-/ber-** takma ad koymak.

LAKGI *s.* geveze, boşboğaz: **l. adam** geveze insan; **l. bol-** geveze olmak.

LAKGILDA- *eyl.* çene çalmak, gevezelik yapmak: **ol diñe l.-magı başaryar** sadece çene çalabiliyor; **dıñsız l.-p yör-** ara vermeden konuşmak, kafa ütülemek.

LAKGILDAŞ- *işt. ç. bk.* **lakgılda-.**

LAKGILDAT- *et. ç. bk.* **lakgılda-.**

LAKGILDI *a.* gevezelik, dedikodu, boşboğazlık: **yürcge düşgünç l.** sıkıcı derecede çok konuşan: **ugursız l.** saçma sapan, deli saçması, palavra.

LAKGILDILI *s.* boş, boş kafalı; saçma, abes, abuk sabuk: 1. **gürrüñ** saçma, abuk sabuk konuşma.

LAKIRDA- *eyl.* 1. gürültü yapmak; kaynamak, fokurdamak, fıkır fıkır kaynamak: **semavar l.-yar** semaver fokurduyor; 2. sarsılmak, bozulmak, perişan olmak; **stuluñ ayakları l.-pdır** sandalyenin ayakları yerinden oynamış.

LAKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **lakırda-**; **semavarlar l.-ıp dur** semaverler fokurduyor.

LAKIRDAT- *et. ç. bk.* **lakırda-**; 1. gürültüye neden olmak; 2. sarsmak, sallamak.

LAKIRDI *a.* 1. kaynama, kabarma, fokurdama; 2. ses.

LAKITAK (la:kıta:k) *s.* bitap, bitik, cılızlaşmış: **l. adam** bitkin insan; **l. bol-** bitkin olmak.

LAKLA- *eyl.* vernik sürmek, lâka sürmek, cilalamak: **gapıları l.** kapıları cilalamak.
LAKLAN- *ed. ç. bk.* **lakla-**; cilalanmak.
LAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **lakla-**.
LAKLAT- *et. ç. bk.* **lakla-**; cilalamaya vermek, cilalatmak.
LAL (la:l) *s.* dilsiz: **l. adam** dilsiz insan; **dogabitdi l.** doğuştan dilsiz § **l. yılı** sessiz, suskun: **l. bol!** sessiz ol!
LAMPA I *a.* l. lamba: **elektrik l.-sı** elektrik lambası; **l. önümçiligi** lamba üretimi.
LAMPA II *bel.* ani, bir anlık, aniden: **l. otur-/çök-** aniden oturmak.
LAMPOÇKA *a.* elektrik lambası, ampül: **altı voltluk l.** altı voltluk lamba.
LANDŞAFT *a.* manzara; peyzaj, açık hava resmi: **daglık l.** dağ manzarası.
LAÑ: l. bol- yorulmak, usanmak, yorgun argın düşmek, bitmek, canı çıkmak: **agır işden l. bol-** ağır işten yorgun düşmek; **l. et-** halsiz düşürmek, yıpratmak, bunaltmak: **onuñ lakgıldısı bizi l. etdi** onun saçma sapan konuşmaları bizi bizi bunalttı.
LAÑKILDA- *eyl. bk.* **loñkulda-**.
LAÑKILDAŞ- *işt. ç. bk.* **lañkılda-**.
LAÑKILDAT- *et. ç. bk.* **lañkılda-**.
LAÑÑILDA- *eyl.* (seyrek olarak kullanılır); *bk.* **lakgılda-**.
LAÑÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **lañnılda-**.
LAÑÑILDI *a. bk.* **lakgıldı**: **olarıñ l.-sı yürege düşdi** onların gevezeliği bıktırdı.
LAP (la:p): l. et- şişirmek, abartmak: **l.- etmezden** abartmadan; **l. at-/ur-** övünmek: **ol l. atmagı govı göryär o**, övünmeyi seviyor.
LAPBA *bel.* bir anda, kaşla göz arasında, birden; hemen, derhal: **l. sözüñi kes-** sözünü aniden kesmek; **l. ganını gızdır-** kızdırmak, darıltmak, öfkelendirmek.
LAPIKEÇ (la:pıkeç) *s.* hayal kırıklığına uğramış, ümidi boşa çıkmış: **l. bol-** a. hayal kırıklığına uğramak: b. ruhunda, içinde olmamak; **l. et-** hayalini kırmak, hayal kırıklığına uğratmak.
LAPLA- *eyl.* 1. alev alev yanmak, tutuşup yanmak: **ot l.-maga başladı** ateş tutuşup yanmaya başladı; **l.-p yan-** tutuşup yanmak; 2. ateşi olmak: **keselliniñ endamı l.-yar** hastanın ateşi var.
LARSA *bel.* aniden, ani olarak, birdenbire: **l. gal-** birdenbire şişmek, kabarmak.
LARSILDA- *eyl. bk.* **lasırda-**.
LARSILDAŞ- *işt. ç. bk.* **larsılda-**
LARSILDAT- *et. ç. bk.* **larsılda-**
LASIRDA- *eyl.* fıkır fıkır kaynamak: **l.-p gayna-** fıkır fıkır kaynamak.
LASIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **lasırda-**.
LASIRDAT- *et. ç. bk.* **lasırda-**.
LATIN *a.* Latince, Latin: **l. grafikası esasında düzülen elipbiy** Latin esasına göre kurulan alfabe.
LATINLAŞDIR- *eyl.* Latinleştirmek: **elipbiyi l.-** alfabeyi Latinleştirmek.
LATINLAŞDIRIL- *ed. ç. bk.* **latınlaşdır-**; Latinleştirilmek.
LATIŞ *a.* Letonyalı: **L. ayalı/gızı** Letonyalı kadın/kız; **L. dili** Letonya dili.
LAUREAT *s.* armağan kazanmış, ödül kazanmış: **Lenin bayragınıñ l.-ı** Lenin ödülü/armağanı; **pianistler konkursınıñ l.-ı** piyanistler yarışması ödülü.
LAY (la:y) I *a.* kil; kilden, balçıktan yapılmış: **l. tam** kilden yapılmış ev; **l. et-/tayarla-** kil, çamur yoğurmak; **l. çal-** çamur sıvamak, sürmek; 2. pislik, çamur, çöp: **l.-a bat-** çamura batmak; **yagışdan soñ henüme yer l. bolupdır** yağmurdan sonra her yer çamur olmuş; 3. çöküntü, dip çamuru: **suv l. bolupdır** su bulanmış.
LAY (la:y) II: bir l. *a.* takım, koleksiyon: **bir l. geyim** bir takım elbise; b. başından sonuna kadar: **bir l. göz gezdirmek** başından sonuna kadar göz gezdirmek.
LAYIK (la:yık) *a.* uygun, makbul, münasip elverişli: **palto maña l.** palto bana uygun; **özüñe l. eşik alın-** uygun bir giysi satın almak; 2. değer, şayan; makbul, elverişli: **hormata l.** hürmete değer; 3. uygun, lazım gelen: **l. cogap** uygun cevap; **l. mukdar** gerekli ölçüde; 4. lüzumlu, gerekli: **l. duz at-** yeteri miktarda tuz atmak.
LAYIKLA- (la:yıkla-) *eyl.* eşit yapmak, denkleştirmek: **terezeni l.-** teraziyi (terazi kefesini) denkleştirmek.
LAYIKLAN- (la:yıklan-) *dön. ç. bk.* **la:yıkla-**; düzeltmek, düzlenmek.
LAYIKLAŞDIR- *sık. ç. bk.* **la:yıkla-**.
LAYIKLAT- (la:yıklat-) *et. ç. bk.* **la:yıkla-**.
LAZIM (la:zım) *s.* lüzumlu, gerekli, zarurî, zorunlu: **l. adam** gerekli insan; **l. bol-** lazım olmak.
LAZIMLIK (la:zımlık) *a.* gereklilik, ihtiyaç: **şu zadıñ l.-ı bar mı?** bu eşya gerekli mi?.
LÄBİK (lä:bik) *s.* 1. *bk.* **lüyk**; 2. bulanık, donuk: **l. suv** bulanık su.
LÄGİR- (lä:gir-) *eyl.* böğürmek, anırmak; bağırıp çağırmak: **çagacık birden l.-mäge durdu** çocukcağaz birden bağırdı.
LÄGİRİŞ- (lä:giriş-) *işt. ç. bk.* **lägir-**.
LÄGİRT- (lä:girt-) *et. ç. bk.* **lägir-**.
LÄHEÑ *a.* 1. balina; 2. *mec. s.* kocaman, koskocaman.
LÄLE (lä:le) *a.* lale, gelincik; haşhaş: **l.-ge meñzeş yañag** laleye benzeyen yanak; **l. yıg-** haşhaş toplamak.
LÄLİK (lä:lik) *s.* nazlı (büyütülmüş), hanım evladı olan: **l. gızcagaz** nazlı kızcağız; **l. sakla-** nazlı yetiştirmek.

LÄLİKSİRE- (lä:liksire-) *eyl.* nazlı olmak, hanım evladı olmak: **l.-p ös-** nazlı büyümek.

LÄLİKSİRET- (lä:liksiret-) *et. ç. bk.* **lä:liksire-**; nazlı büyütmek: **siz ogluñızı l.-ipsiñiz** siz oğlunuzu nazlı büyütmüşsünüz.

LÄLİRGE- (lä:lirge-) *eyl. bk.* **läliksire-.**

LÄLİRGEŞ- (lä:lirgeş-) *işt. ç. bk.* **lä:lirge-.**

LÄLİRGET- (lä:lirget-) *et. ç. bk.* **lä:lirge-.**

LÄŞ (lä:ş) *a.* l. ceset, ölü, cenaze, leş: **l. bol-** ölmek, can vermek; 2. gövde: **goyun l.-i** kesilmiş ve soyulmuş koyun.

LÄŞER- *eyl.* dağılmak, yıkılmak; yıpranmak, harap olmak.

LÄŞERİŞ- *işt. ç. bk.* **lä:şer-.**

LEBİZ *a.* vaad; ant, yemin, söz verme; adak: **l.-ñde dur-** sözünde durmak; **l.-ñden dön-** ya da **lebziñi yuvut-/iy-** sözünü tutmamak, vaadini yerine getirmemek; **l. et-** vaad etmek, taahhüt etmek; **çilim çekmezliği l. et-** sigara içmemeye yemin etmek.

LEBİZLİ *s.* sözüne sadık: **adam l. bolmalıdır** insan sözünü tutmalı.

LEBİZSİZ *s.* sözünü tutmayan: **l. adam** sözünde durmayan insan.

LEÇ: l.-i çık- *a.* eskimek, zamanı geçmek, modası geçmek: **maşınıñ detallarınıñ l.-i çıkıpdır** arabanın parçalarının modası geçmiş; b. bıkmak, usanmak; can sıkmak, usanç vermek: **l.-i çıkan syujet** modası geçmiş konu.

LEÇİK- *eyl.* bitmek, bitkin hale gelmek, halsiz düşmek; yorgun argın düşmek, canı çıkmak: **işden l.-** işten yorgun argın düşmek; **keselden l.-** hastalıktan bitkin düşmek.

LEDNİK *a.* buzluk, buzdolabı; buzhane: **l.-de sakla-** buzdolabında saklamak.

LEDOHOD *a.* buzların çözülmesi.

LEDOKOL *a.* buzkıran.

LEGEN *a.* leğen, tas: **kir yovulyan l.** çamaşır yıkanan leğen; 2. *anat.* böbrek havuzcukları.

LEGENDA *a.* efsane, menkıbe, masal: **tarıhı l.** tarihî efsane.

LEGENDARNIY *s.* efsanevî: **l. gahrıman** efsanevî kahraman.

LEGLEK *a.* leylek: **l.-iñ höwürtgesi** leylek yuvası.

LEGSAN (legsa:n): **l. bol-** bozulmak, tahrip olmak, sakatlanmak: **gök önümler l. bolupdır** sebzeler bozulmuş; **l. et-** bozmak, zedelemek, yaralamak.

LEGZAN: l. ur- memleket memleket gezmek, yad ellerde dolaşmak, gurbette gezmek; **l. bol-** yorgun argın düşmek, bitmek, canı çıkmak.

LEKSİK *s.* sözcükle ilgili: **l. analiz** sözcük analizi.

LEKSİKA *a.* sözcük hazinesi: **Türkmen diliniñ l.-sı** Türkmencenin sözcük hazinesi.

LEKSİKALAŞ- *eyl.* sözcük dağarcığı oluşmak.

LEKSİKALAŞDIR- *et. ç. bk.* **leksikalaş-**; sözcük dağarcığı oluşturmak.

LEKSİKOGRAFİK *a.* sözlük yazımı ile ilgili.

LEKSİKOGRAFİYA *a.* sözlük yazımı.

LEKSİKOLOGİYA *a.* sözlük bilimi.

LEKTSİYA *a.* ders, konferans: **himiya barada l.** kimya konusunda konferans; **halkara yagdayı barada l.** uluslararası durumla ilgili konferans; **l. oka-/diñle-/yaz-** ders okumak, dinlemek, yazmak.

LELLER- *eyl.* şişmek, kabarmak.

LELLERİŞ- *işt. ç. bk.* **leller-.**

LELLİM *a.* gevşek.

LELLİMLİK *a.* gevşeklik, durgunluk; cansızlık, ağırlık, ağırkanlılık: **l. et-** ağırkanlı davranmak.

LEMMER *a.* kabaran dalga: **l. at-** dalga atmak; 2. sıra, saf, silsile, dizi: **dagların l.-i** dağ silsilesi, sıra dağlar.

LEMMERLEN- *eyl.* 1. dalgalanmak, çalkanmak (deniz hak.); 2. yığılmak, üst üste konulmak, toplanmak, üst üste dizilmek: **gar l.-ip yatır** kar yığılıyor.

LEMMERLENİŞ- *işt. ç. bk.* **lemmerlen-.**

LENCİK- *eyl.* bıkmak, usanmak, bezmek, can sıkmak, usanç vermek, kabak tadı vermek: **seniñ varsakı gürrüniñden l.-ipdirin** senin saçına konuşmaların bıktırdı.

LENÇ: 1. **bol-** a. kişisel kullanımdan dolayı bayağılaşmak; **l. bolan sözlem** alışılmış tümce; bayağı, beylik tümce; b.basılmış, çiğnenmiş; **ekini l. et-** ekini çiğnemek.

LENTA *a.* kurdele, şerit; filim: **yüpek l.** kurdele; **telgraf l.-sı** telgraf şeridi; **atlas l.** atlas kurdele.

LEÑ I: l. et- bıkmak, usanmak; usandırmak, bıktırmak: **sen öz hayışlarıñ bilen bizi l. etdiñ** sen kendi şikâyetlerinle bizi canımızdan bezdirdin.

LEÑ II *a.* topal, aksak.

LEÑKİLDE- *eyl.* aksayarak gitmek.

LEÑKİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **leñkilde-.**

LEÑKİLDET- *et. ç. bk.* **leñkilde-.**

LEPBER- *eyl.* 1. eğilmek, bükülmek, beli çökmek, kamburlaşmak: **l.-ip otur-** kamburlaşarak oturmak; 2. yassılaşmak.

LERZAN (lerza:n): **l. ur-/l.-a gel-** sarsılmak, ürpermek, titremek; **l.-a getir-** sarsmak, titretmek: **toplarıñ sesi yeri l.-a getirdi** topların sesi yeri sarstı.

LEŞGER *ask. a.* ordu, askerî kuvvetler müfrezesi: müfreze: **duşman l.-i** düşman askeri; **l. topla-** asker toplamak; **l. çek-** taarruz etmek, saldırmak.

LETDE *a.* paçavra, çaput, eskipüskü giyim; hurda, **pılıpırtı**, çöp: **l. yıgnayan** eskici, paçavra satan.

LEZZET *a.* lezzet, tat zevk: **l. al-/gör-** bir şeyin tadını çıkarmak, bir şeyden lezzet almak, bir şeyin zevkini çıkarmak; **l. ber-** zevk vermek.

LEZZETLE- *eyl.* birine zevk vermek, zevklendirmek.
LEZZETLEN- *dön. ç. bk.* **lezzetle-; sazdan l.-** müzikten zevk almak.
LEZZETLENDİR- *et. ç. bk.* **lezzetlen-.**
LIBAS (lıba:s) *a.* elbise, giysi: **owadan l.** güzel elbise; **oñat l. geynen gız** iyi, güzel elbise giyinmiş kız; 2. *mec.* tuvalet: **toy l.-ı** düğün elbisesi (tuvaleti); **şäher bugün l.-ında** bugün şehirde bayram töreni var.
LIGIRDA- *eyl.* şır şır etmek, şır şır akmak, şırıltı akmak, çalkalanmak: **balık çorbası l.-p başladı** balık çorbası fıkırdamaya başladı; l.-p ugraçınlamaya başlamak.
LIGIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **lıgırda-.**
LIGIRDAT- *et. ç. bk.* **lıgırda-.**
LIGIRDI *a.* şır şır akma, şırıltı; 2. kaynama, kabarma, fıkırdama.
LIJA *a.* kayak: **l.-nıñ ızı** kayak pisti, pist; **l.-da gez-** kayak yapmak, kaymak.
LIKIRDA- *eyl. bk.* **lakırda-.**
LIKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **lıkırda-.**
LIKIRDAT- *et. ç. bk.* **lıkırda-.**
LIKIRDI *bk.* lakırdı.
LİDER *a.* lider, önder, başkan: **sıyası l.** siyasî lider; **turniriñ l.-i** turnuva lideri; **l. bilen duşuşık** liderle karşılaşma; **l.-iñ ızından yet-** liderin arkasından yetişmek.
LİFT *a.* asansör: **l. bilen onuncı etaja çık-** asansörle onuncu kata çıkmak.
LİGİRDE- *eyl.* vızıldamak, uğuldamak; homurdanmak (iğ); 2. kaynamak, fıkırdamak, fıkır fıkır kaynamak; dalgalanmak, köpürmek, coşmak (kaynama sırasında); 3. tıpış tıpış yürümek: **l.-p yöreme** tıpış tıpış yürüme!
LİGİRDEŞ- *işt. ç. bk.* **ligirde-.**
LİGİRDET- *et. ç. bk.* **ligirde-.**
LİMİT *a.* limit, had: **maksmal l.** azamî (en yüksek) limit.
LİNEYKA *a.* çizgi, cetvel, cetvel tahtası: **l. bilen çız-** cetvelle çizmek; **logarifmik l.** sürgülü hesap cetveli.
LİNGVİSTİK *s.* dilbilimsel.
LİNGVİSTİKA *a.* dilbilimi.
LİNZA *a.* mercek, adese: **mikroskobıñ l.-sı** mikroskop merceği.
LİPA *a.* ıhlamur: **l. agacı** ıhlamur ağacı: **l. balı** ıhlamur balı.
LİRİK *a.* lirik şair: **Molla Nepes Türkmen halkınıñ l.-idir** Molla Nepes Türkmen halkının lirik şairidir.
LİRİKİ *s.* lirik: **l. şıgır** lirik şiir.
LİRİZM *a.* lirizm, liriklik.
LİSTAJ *a.* forma sayısı: **kitabıñ l.-ı** kitabın forma sayısı.
LİSTOK *a.* form: **l. doldur-** form doldurmak.
LİSTOVKA *a.* beyanname.
LİTR *a.* litre: **beş l.** beş litre.
LİTRLE- *eyl.* litreyle ölçmek: **l.-p guy-** litreyle dökmek; **l.-p ölçe-** litreyle ölçmek.
LİTVA *a.* Litvanya: **L. dili** Litvanya dili.
LİTVALI *s.* Litvanyalı: **l. ayal/gız** Litvanyalı kadın/kız.
LOGARİFM *a. mat.* logaritma.

LOGİKA *a.* mantık: **l. sapagı** mantık dersi; **gepiniñ l.-sı yok** sözünde mantık yok.
LOGİKİ *s.* mantıksal: **l. kategoriyalar** mantıksal kategoriler; **l. delil** mantıklı, mantığa uygun delil; **l. netice** mantıksal netice.
LOJA *a.* loca: **teatral l.** tiyatro tiyatro locası; **l.-da otur-** locada oturmak.
LOKGA *a.* 1. top, parça; külçe: **l. palçık** çamur parçası; **bir l. gurşun** bir parça kurşun; **bir l. gant** bir parça şeker; 2. *mec.* şişman, semiz.
LOKGALA- *eyl.* buruşturmak, ezmek, örselemek: **kagızı l.-** kağıdı buruşturmak.
LOKGALAN- *ed. ç. bk.* **lokgala-**; topak halin gelmek; **l.-ıp git-** buruşturulmak.
LOKGALAŞ- *işt. ç. bk.* **lokgala-**
LOKGALAŞDIR- *sık. ç. bk.* **lokgala-.**
LOKGALAT- *et. ç. bk.* **lokgala-.**
LOKGULDA- *eyl.* kahkahayla gülmek: **l.-ıp gül-** kahkaha atarak gülmek.
LOKGULDAŞ- *işt. ç. bk.* **lokgulda-; oturanlar l.-ıp gülüşdiler** oturanlar kahkaha atarak gülüştüler.
LOKURDA- *eyl.* şır şır etmek, şır şır akmak, şırıltı çıkarmak (örn. nargile içimi sırasında); **l.-p başla-** fokurdamaya başlamak.
LOKURDAŞ- *işt. ç. bk.* **lokurda-.**
LOKURDAT- *et. ç. bk.* **lokurda-**; şır şır akıtmak.
LOMAY *s.* toptan: **l. sövda** toptan ticaret; **l. al-** toptan almak.
LOMAYLIGINA *s.* toptan: **l. sat-** toptan satmak; **l. sövda et-** toptan ticaret yapmak.
LOÑKULDA- *eyl.* 1. yorgalamak; ürkmek, ürkerek gitmek: **yabı l.-maga başladı** at yorga gitmeye (yorgalamaya) başladı; **l.-ıp ılga-** zıplayarak koşmak; 2. titremek, sarsılmak: **arabanıñ üstünde oturan garrı l.-yardı** arabada oturan ihtiyar sarsılıyordu.
LOÑKULDAŞ- *işt. ç. bk.* **loñkulda-.**
LOÑKULDAT- *et. ç. bk.* **loñkulda-; l.-ıp çapdır-** yorga (tırıs) koşturmak; **eşegi gatı sürseñ l.-yar** eğer eşek hızlı sürülerse binicisini atar.
LOÑKULDAVUK *a.* yorga, tırıs: **l. yabı** yorga at.
LOPBUŞ *s.* tombul, şişman, tıknaz: **l. çaga** şişman çocuk.
LORSULDA- *eyl.* çekmek, çekip çıkarmak; ateş etmek, sokmak, batırmak, süngülemek.
LOTEREYA *a.* piyango: **l. bileti** piyango bileti; **l. utuşlarını geçir-** loterya oynamak.
LOTİ *s.* hovarda, başaboş, avare, sefahat düşkünü: **ol barıp yatan l.o,** aşırı derecede sefahat düşkünü.
LOTOKÇI *a.* işportacı: **l. bolup işle-** işportacı olarak çalışmak.
LOTSMAN *a.den.* gemi kılavuzu, kılavuz: **deniz l.-ı** deniz kılavuzu.
LOVLA- *eyl.* tutuşmak, ateş almak, parlamak; alev alev yanmak,

tutuşup yanmak: ot **l.-nıaga başladı** ateş tutuşmaya başladı; 2. *mec.* şiddetli ateşlenmek, çok ateşi olmak, ateşlenmek: **kesellinin endam-canı l.-yar** hasta çok ateşleniyor; 3. *mec.* öfkelenmek, kızınak, ateşlenmek: **ol gahardan yaña l.-yardı** o öfkeyle doluydu.

LOVLAŞ- *işt. ç. bk.* **lovla-**: **l.-ıp yan-** tutuşup yanmak.

LOVLAT- *et. ç. bk.* **lovla-**; 1. tutuşturmak, parlatmak, alevlendirmek: **l.-ıp yak-** tutuşturup yakmak; 2. *mec.* yakmak, acı vermek: **agzıñ içini l.-** ağzın içini yakmak.

LOVURDA- *eyl.* 1. *bk.* **lovla-**1; ot **l.-p** yanıp başladı ateş tutuşup yanmaya başladı; 2. parlamak; kıvılcım saçmak, pırıldamak: **l.-p övşün at-** aksetmek, titreşmek; 3. ışıldamak, (ışıl ışıl) parıldamak: **gızıñ gözleri l.- yar** kızın gözleri ışıl ışıl parlıyor.

LOVURDAŞ- *işt. ç. bk.* **lovurda-**; **gahrımanıñ döşünde ordenler ve medallar l.-yardı** kahramanın göğsünde nişan ve madalyalar parlıyordu.

LOVURDAT- *et. ç. bk.* **lovurda-**; 1. **lovlat-** 1; 2. ışıldatmak, parıldatmak; 3. parlatmak: **gözleriñi l.-** gözlerini parlatmak.

LOVURDAVUK *s.* parlak, mükemmel; ışıltılı, pırıltılı: **l.** yıldız parlak, ışıltılı yıldız; **l.** atlaz parlak atlas.

LOVURDI *a.* parıltı, pırıltı, ışıltı.

LÖDER *a.* telve, cibre, küspe; tortu, çöküntü.

LÖKGÜLDE- *eyl. bk.* **löñülde-**

LÖÑKÜLDE- *eyl. bk.* **loñkulda-**

LÖÑKÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **löñülde-**.

LÖÑKÜLDET- *et. ç. bk.* **löñülde-**.

LÖT *a.* küspe, posa; cibre: kütle, yığın: **üzüm l.-i** üzüm posası.

LUKMAN (**lukma:n**) *a.* 1. Lokman Hekim; 2. *mec.* usta, maharet sahibi.

LUMMURDA- *eyl.* böğürmek, anırmak; uğuldamak (deve için); 2. dalgalanmak, köpürmek, coşmak, kaynamak: **suv l.-yar** su kaynıyor.

LUMMURDAŞ- *işt. ç. bk.* lummurda-; **l.-ıp akyan çaylar** coşup akan ırmaklar.

LUMMURDI *a.* 1. böğürtü, homurtu, anırtı, uğultu (deve için); 2. fokurdama, kaynama (su için).

LÜKGE *a.* yığın, küme; denk, balya, paket: **yükleri l.-si bilen düşür-** yükleriyle balyasıyla indirmek.

LÜKGELE- *eyl.* 1. biribirine bağlamak, ambalaj yapmak; 2. *mec.* toplamak, bir araya getirmek, toparlamak: **eslice pul l.-** bütün yükünü toplamak.

LÜKGELEŞ- *işt. ç. bk.* **lükgele-**

LÜKGELET- *et. ç. bk.* **lükgele-**

LÜKGELİGİNE *a.* toptan: **l. getir-** toptan getirmek; **l. sat-** toptan satmak.

LÜÑ *a.* tarla sınırı; sınır: **l. bas-/ çek-** sınır çekmek.

LÜT *bel.* kesin olarak, kesinlikle; mükemmel; büsbütün, tamamiyle: **l. p'yan** nara; **l. utul-** tozu dumana katmak; 2. kumar müptelası: **l. p'yankeş** alkolik §

l. düş-/ gal- iflas etmek, batmak, topu atmak: **l.-üñ çık-** yorgun düşmek, canı çıkmak; **şu gün meniñ l.-üm çıkdı** bugün canım çıktı.

LÜYK *a.* vıcık çamur; sulu sepkenli, yağmurlu: **güyz l.-i** güz yağmuru.

LYUK *a.* döşeme kapısı; kapurta.

LYUKS *a.* lüks.

LYUSTRA *a.* avize.

M

MAÇCA *a.* gübre: **sıgır m.-sı** sığır gübresi.

MAÇI *a.* dişi eşek.

MADDA I *a.* madde: **partlayıcı m.** patlayıcı madde.

MADDA II *a.* yazı, makale; madde: **konstitutsiyanıñ birinci nı.-sı** anayasanın birinci maddesi.

MADDI *s.* maddi: **halkıñ m. halyagdayı** halkın maddi durumu; **nı. şertler** maddi şartler.

MADIRDA- *eyl.* susmadan, ara vermeden konuşmak: **m.-p otur-** ara vermeksizin, ara vermeden; 2. mırıldanmak: **düşnüksiz m.-** belli belirsiz mırıldanmak.

MADIRDAŞ- *iş. ç. bk.* **madırda-**

MADIRDI *a.* belli belirsiz mırıltı: **goñşı tamdan m. eşidilyärdi** komşu odadan belli belirsiz bir mırıltı işitiliyordu.

MADRİGAL *a.* methiye: **m. yaz-** medhiye yazmak.

MAGALLAKLA- *eyl.* yükselmek, dikilmek: **obanıñ ortasında hoybatlı beyik gala m.-yardı** köyün ortasında heybetli, büyük bir kale yükseliyordu.

MAGALLAKLAŞ- *iş. ç. bk.* **magallakla-**; **Köpetdagıñ beyik gayaları m.-yardı** Köpet dağının dorukları göğe yükseliyordu.

MAGARIF (**maga:rıf**) *a.* maarif, eğitim ve öğretim sistemi: **halk m.-ı** halkın eğitimi; **m. ministirligi** eğitim bakanlığı.

MAGAZİN *a.* mağaza, dükkan: **azık m.-i** yiyecek mağazası; **kitap m.-i** kitap mağazası.

MAGDAN (**magda:n**) *a. jeo.* maden: **dag m.-ı** maden dağı; **demir m.-ı** demir madeni; **m.-a bay yer** madeni zengin yer; **m. çıkyan yer** maden çıkarılan yer; **m. gazıp çıkar-/al-** kazıp maden çıkarmak.

MAGDANÇI (**magda:nçı**) *a.* madenci: **m. işçi** maden işçisi.

MAGDANLI (**nıagda:nlı**) *s.* madeni olan, madenli: **nı. işçi** maden işçisi.

MAGİSTRAL' *a.* ana yol: **haş m.** baş ana yol; **demir yol m.-ı** ana demir yolu.

MAGLUMAT (**maglu:ma:t**) *a.* 1. bildirme, haber verme; bildiri, tebliğ; resmi biliri: **gepleşikler hakındakı m.** konuşmalar hakkındaki tebliğ; 2. bilgi, habaer, malumat: **gerekli m.-lar** gerekli bilgiler.

MAGLUMATLI (**maglu:ma:tlı**) *s.* bilgili: **m. adam** bilgili insan.

MAGLUMATSIZ (**maglu:ma:tsız**) *s.* bilgisiz, habersiz.

MAGNİT. *a.* mıknatıs: **m. meydanı** manyetik alan, mıknatıslı alan.

MAGNİTLE- *eyl.* mıknatıslamak: **kompasıñ dilini m.-** pusulanın iğnesini (ibresini) mıknatıslamak.

MAGNİTLEN- *ed. ç. bk.* **magnitle-**.

MAGNİTLEŞ- 1. *iş. ç. bk.* magnitle-; 2. mıknatıslanmak (biraz).

MAGNİTLET- *et. ç. bk.* **magnitle-**.

MAGNİTOFON. *a.* teyp, ses kayıt cihazı.

MAGNİTSİZLE- *eyl.* mıknatıssızlaşmak.

MAGNİTSİZLE- *eyl.* mıknatıssızlaştırmak.

MAGNİTSİZLEN- *dön. ç. bk.* **magnitsizle-**.

MAGNİTSİZLENDİR- *et. ç. bk.* **magnitsizlen-**.

MAGRIPET (**magrı:pet**) *a. esk.* sohbet, bilimsel tartışma.

MAGRUP (**magru:p**) *a.* batı: **m.-dan maşrıga** batıdan doğuya.

MAGŞAR *s.* mahşer: **m. güni** mahşer günü.

MAGŞUK (**nıagşu:k**) *a.* aşık, sevgili.

MAGTA- *eyl.* övmek: **öz-özüñi m.** kendi kendini övmek.

MAGTAL- *ed. ç. bk.* **magta-**; övülmek: **m.-ıp yazılan hat** övgü mektubu.

MAGTAN- *dön. ç. bk.* **magta-**; övünmek: **sen nänäñe nı.-yarsıñ?** sen neyinle övünüyorsun?.

MAGTANÇ. *a.* övgü: **men seniñ m.-iña mätäç däl** benim senin övgüne ihtiyacım yok.

MAGTAVLI *s.* göklere çıkarılmış, medhedilmiş: **m. okuvçı** övülen öğrenci.

MAHABAT (**maha:bat**) *a. esk.* övgü: **m. ayt-** övmek.

MAHABATLA- (**maha:batla-**) *eyl.* övmek.

MAHABATLAN-(**maha:batlan-**) *ed. ç. bk.* **mahabatla-**; övülmek; **m. -yan adam** övülen insan.

MAHAL *a.* 1. zaman, dönem: **yaz m.-ı** yaz dönemi; **bir m.-lar** bir zamanlar; **bir m.-dan heri** bir zamandan beri; **her m.** her zaman; 2. kez: **günde üç m.-ına** günde üç kez.

MAHAV *a.* aptal: **m. adam** aptal insan.

MAHBUB (**mahbu:b**) *a.* sevilen, aşık.

MAHI-TABAN *a. esk.* (**ma:hı-ta:ban**) *a.* yeni ay.

MAHLUK (**mahlu:k**) *a.* 1. canlılar, mahlukat: **deñiz m.-ları** deniz canlıları; 2. gevşek.

MAHMAL *a.* 1. peluş, kadife: **salınanıñ m. perdesi** sahnenin kadife perdesi; **m. yalı** kadife gibi; 2. peluş veya kadifeden kadın giysisi: **ol m.-ını geydi** o kadife elbisesini giydi.

MAHORKA *a.* kalitesiz bir tütün cinsi: **m. çek-** tütün çekmek; **m. dola-** (**ya da yasa-**) tütün sarmak.

MAHRUM (**mahru:m**) *s.* mahrum, yoksun: **gözden m. bol-** göz nurunu kaybetmek; **m. et-** mahrum etmek, yoksun bırakmak.

MAHSUS (**mahsu:s**) *s.* özgü, ona ait: **ertekä m. başlanış** masala özgü başlayış; **çaga m. häsiyetler** çocuğa özgü özellikler; **Türkmen diline m. bolan ayratınlıklar** Türkmenceye özgü özellikler.

MAJOR *a. müz.* majör.

MAKALA (**maka:la**) *a.* makale: **gazet m.-sı** gazete makalesi; **m. yaz-** makale yazmak.

MAKARON *a.* makarna: **m. önümleri** makarna mamülleri.

MAKSAT *a.* amaç, niyet: **m.-ıña yet-** amacına ulaşmak; 2. niyet, kasıt: **men ol işi yaman m. bilen edemok** ben bu işi kötü niyetle yapmadım.

MAKSATDAŞ *a.* hemfikir, aynı amaçlı olan: **m. dostlar** hemfikir dostlar.

MAKSATLI *s.* kasıtlı, amaçlı: **belli bir m.** belli bir amacı olan: **m. edilyän hereket** kasıtlı yapılmış davranış.

MAKUL (ma:ku:l) *s.* 1. makbul, geçer; uygun, kabul edilebilir; 2. doğru, gerçek: **ine muniñ m.-** işte bu doğru; **m. bil-** uygun saymak.

MAKULLA- (ma:ku:lla-) *eyl.* 1. onaylamak: **proyekti m.-** projeyi onaylamak: **halk bu kararı m.-dı** halk bu kararı onayladı; 2. doğrulamak, tasdik etmek: **tecribeler biziñ eden çaklamalarımızı m.-dı** deneyler bizim tahminlerimizi doğruladı; 3. kanıtlamak.

MAKULLAN- (ma:ku:llan-) *ed. ç. bk.* **makulla-**; 1. onaylanmak: **proyekt m.-dı** proje onaylandı; 2. doğrulanmak; 3. iyice yerleşmek, kesinleşmek: **tema m.-dı** konu kesinleşti.

MAKULLAT- (ma:ku:llat-) *et. ç. bk.* **makulla-**.

MAL (ma:l) *a.* 1. mal, büyük baş hayvan: **gara/şahlı m.** sığır; **m. sürüci** çoban; 2. mal, eşya; 3. *satr.* taş: **küşt m.-ları** satranç taşları; 4. mal: **nähili m.-ıñ bar** ne kadar malın var?; **gaçak m.** a. korkak, ürkek hayvan, b. kaçak mal.

MAL'VA *a. bot.* ebegümeci.

MAL-GARA (ma:l-gara) *a.* büyük ve küçük baş hayvanlara verilen genel ad: **m. seret-** büyük ve küçük baş hayvanlara bakmak.

MALA (ma:la) *a.* tırmık: **m. bas-** tırmıklamak; **m. tirke-** tırmığa takmak.

MALAHİT *a.* bakırtaşı: **m. magdanı** bakırtaşı madeni.

MALALA- (ma:lala-) *eyl.* tırmıklamak: **sürülen yeri m.-** sürülmüş tarlayı tırmıklamak; **m.-p çık-** tırmıklamak.

MALALAN- (ma:latan-) *ed. ç. bk.* **malala-**; tırmıklanmak: **sürümiñ köp bölegi** m.-dı tarlanın büyük bir bölümü tırmıklandı.

MALALAŞ- (ma:lalaş-) *işt. ç. bk.* **malala-**.

MALALAT- (ma:lalat-) *et. ç. bk.* **malala-**.

MALDAR (ma:lda:r) *a.* hayvan bakıcısı: **sovhoziñ m.-ları** devlet çiftliğinin hayvan bakıcıları.

MALHANA (ma:lha:na) *a.* ahır.

MALİNA. *a. bot.* ahududu: **m. siropı** ahududu şurubu.

MALİYE (ma:liye) *a.* maliye: **m. ministrligi** Maliye Bakanlığı.

MALİYELEŞDİR- (ma:liyeleşdir-) *eyl.* finanse etmek, para sağlamak: **halk hocalıgını m.-** halk ekonomisini finanse etmek.

MALLI (ma:llı) *s.* 1. çok hayvanlı: **m. hocalık** hayvancılığa dayanan ekonomi; 2. zengin, varlıklı.

MALSIZ (ma:lsız) *s.* 1. malsız, hayvansız: **m. hocalık** hayvansız ekonomi; 2. yoksul.

MALYAR *a.* boyacı, badanacı: **m.-lar brigadası** boyacılar takımı, grubu.

MAMA (ma:ma) I *a.* 1. anneanne 2. yaşlı kadınlara hitap şekli.

MAMA (ma:ma) II *a. tıb.* çiçek hastalığı: **m. keseli çiçek** hastalığı; **m. dişän** çiçek bozuklukları olan.

MAMAMÇÖREK (ma:mamçörek) *a. bot.* bir bitki türü.

MAMAMTİTRE (ma:mamtitre) *a. bot.* bir bitki türü.

MAMLA (ma:mla) *a. s.* gerçek, doğru: **sen m.** sen haklısın; **onuñ m.-dıgı** belli onun haklı olduğu belli.

MAMONT *a.* mamut.

MANAT *a.* ruble: **bir m.** bir ruble; **onuñ diñe m.-ı bar** onun sadece rublesi var; **m.-ıñ hümmetini yokarlandır-** rublenin değerini arttırmak.

MANDALA *a. esk.* yelkenbezi.

MANDARİN. *a. bot.* mandalina: **m. agacı** mandalina ağacı.

MANDAT *a.* belge, kart: **m. kitapçası** kart kitapçığı, kart için hazırlanmış küçük defter; **m. komissiyası** yetki denetleme komisyonu; **m.-ıñı görkez-** kartını göstermek.

MANDOLİNA *a.* mandolin.

MANEJ *a.* arena: **tsirkin m.-i** sirk arenası, meydanı.

MANI (ma:nı) *a.* 1. anlam: **sözüñ m.-sı** sözcüğün anlamı: **sözüñ giñ m.-sında** sözcüğün geniş anlamıyla; **sözüñ göçme m.-sı** sözcüğün mecaz anlamı; **köp m.-lı sözler** çok anlamlı sözler; 2. düşünce: **eseriñ m.-sı** eserin anafikri; 3. yarar: **biderek sögüşden näme m. bar** boş yere sövmenin ne anlamı var! § **mana düş-** anlamaya çalışmak; **mana çıkar-** anlam çıkarmak; **m.-sı yok** anlamı yok.

MANILI (ma:nılı) *s.* 1. zengin mündecrecatlı; 2. anlamlı: **sözüñ köp m.-lıgı** sözcüğün çok anlamlılığı.

MANISIZ (ma:nısız) *s.* 1. anlamsız: **m. gürrüñ** anlamsız, saçma sapan konuşma; 2. yararsız, beyhude, boş: **m. garşılık görkez-** boş yere karşı koymak.

MANİFEST *s.* manifesto, beyanname: **kommunistik partiyanıñ m.-ı** komünist partinin beyannamesi.

MANİKYUR *a.* manikür: **m. gayçısı** manikür makası; **m. et-** manikür yapmak.

MANİPULİRLE- *eyl.* işletmek.

MANJET *a.* manşet, kolluk: **calbarıñ m.-i** şalvarın paçası.

MAÑ *a. zool.* üç yaşındaki koç.

MAÑIZ *a.* 1. çekirdek: **şänigiñ m.-ı** çekirdek (kayısı, vişne); **hozuñ m.-ı** fındık çekirdeği; 2. ekmek içi: **çöregiñ m.-ı** çöreğin içi, 3. *mec.* anlam, öz: sözüñ m.-ı sözün özü § **aç m.** aç, acıkmış; **m.-a hat-/dam-/otur-** a. beğenmek, hoşuna gitmek: **birem m.-ıma batanok** bu benim ruhuma hitap etmiyor; **onuñ bolşı m.-ña oturyar** onun hareketi hoşuma gidiyor; b.

memnun etmek: **bu cogap oñ m.-ına oturmadı** bu cevap onu memnun etmedi; c. ikna etmek; **onuñ aydanı m.-ıma batanok** onun sözleri beni ikna etmedi; **m.-ına guy-** ikna etmek: **m.-ına guymaga çalış-** birini iknaya çalışmak: **m.-ıñ dol-** mükemmele ulaşmak.

MAÑKA I *a.* bidon: **bir m. süyt** bir bidon süt.

MAÑKA II *a.* sümük.

MAÑKA III *a. vet.* sakağı, bir tür hayvan hastalığı, ruam: **m. keselli yalı** ruam hastası gibi; **m. keselli deg-/bilen kesellen-** ruam hastalığına yakalanmak.

MAÑLAY *a.* 1. alın, kafa: **m. yırgırtları** alın kırışıklıkları; **m.-ı sakar at** alnında beyaz akıtma olan at; **m.-ından ogşa-** alnından okşamak; **m.-ına sovuk der indi** alnından soğuk ter boşandı; 2. kader, şans, alınyazısı: **m.-ı yok** şansı yok; **m.-ı şor** talihi yok; **m.-ıñdakını gör-** alınyazısını görmek; **m.-ıñ ak bolsun!** yolunuz açık olsun!; 3. ilgeç işlevinde: **m.-ına** bir şeyin önünde, önüne: **m.-ına geçip otur-** önüne geçip oturmak; **m.-ında** önünde: **cayın m.-ında** evin önünde; **m.—nda dur-** önünde durmak; **m.-ından** önünden § **m.-ñ açıl-** bahtı açılmak; **m. deriñi saç-** ter içinde çalışmak; **m.-ına yelme-** a. yüzüne söylemek, b. kurtarmak için bir şeyi birine vermek; **m.-ıñdan dire-** yardım etmek; **m.-ıñı dire-** destek ve yardım için bir yere yönelmek.

MAÑLAYLI *s.* mutlu, talihli, bahtı açık: **m. adam** şanslı insan.

MAÑLAYSIZ *s.* mutsuz; talihsiz: **m. bol-** mutsuz olmak.

MAÑÑAL I *a.* tırpan, orak: **m. bilen or-** tırpanla biçmek.

MAÑÑAL II *a.* mangal.

MAÑÑILDA- *eyl. bk.* **mıññılda-** 2; **m.-p gürle-** burnundan konuşmak.

MAÑRAMAZ *a.* beş yaşındaki koç veya koyun.

MAR (ma:r) *a.* yılan.

MARAL *a. zool.* dişi geyik, ceylan.

MARGANETS *a. mad.* manganez, mangan: **m. magdanlar** manganez filizleri.

MARİNAD *a.* turşu: **m. et- turşu** yapmak.

MARİONETKA *a. mec.* kukla: **m. teatrı** kukla tiyatrosu; **m. hökümeti** kukla hükümet.

MARKA I *a.* marka: **zavod m.-sı** fabrika markası.

MARKA II *a.* mark, Almanya'da kullanılan para birimi.

MARKALA- *eyl.* markalamak, damgalamak.

MARKALAN- *ed. ç. bk.*, **markala-.**

MARKALAT- *et. ç. bk.*, **markala-**

MARLI *a.* gazbezi.

MAROJNI *a.* dondurma.

MARŞ I *a.* yürüyüş; **dabaralı m.** resmi geçit yürüyüşü; 2. *müz.* marş; **m. çal-** marş çalmak.

MARŞ II marş! marş!: **m. şu yerden!** marş marş buradan!

MARŞAL *a.* mareşal.

MARŞRUT *a.* yol; **yörüşüñ m.-ı** yürüyüş yolu; **m. bilen** belli bir yolla.

MART *a.* mart ayı.

MARTIŞKA *a. zool.* örümcek maymun.

MASGARA *s.* 1. rezil olmuş, maskara: **il/yurt m.-sı** herkesin maskarası; **m. bol-** rezil olmak; **m. et-** rezil etmek; 2. vicdansız.

MASGARABAZ *a.* palyaço, soytarı: **tsirk m.-ı** sirk maskarası; **köşk m.-ı** saray maskarası.

MASGARALA- *eyl.* rezil etmek, bir paralık etmek: **il içinde m.-** insanların içinde rezil etmek.

MASGARALAN- *ed.-dön. ç. bk.* **masgarala-**; rezil olmak.

MASGARALAT- *et. ç. bk.* **masgarala-.**

MASKA *a.* maske.

MASKARAD *a.* maskeli balo.

MASKİROVKA *a.* gizlemc, maskeleme, kamuflaj: **m. işleri** kamuflaj işleri: **m. edin-** maske takmak, gizlenmek.

MASLAHAT *a.* 1. öğüt, tavsiye, akıl: **m. alış-** danışmak, istişare etmek; **m. her-** öğüt vermek; **m. sal-/ sora-** akıl danışmak; **olar ondan m. soramaga geldiler** onlar ondan akıl sormaya geldiler; **m. bilen atılan daş uzak gider** akıllıca atılan taş uzağa gider; 2. müşavere, danışma, konferans, toplantı: **pagtaçılarıñ m.-ı** pamuk yetiştiricilerinin toplantısı; **m.-ı aç-** toplantıyı (ya da konferansı) açmak; 3. görüşme, müzakere: **m.-a goy-** (bir şeyi) görüşmeye sunmak § **m. bil-** akıllı, mantıklı saymak.

MASLAHATÇI *a.* danışman: **m. hökmünde** danışman rolünde § **m. ses** istişari oy.

MASLAHATLAŞ- *eyl.* 1. danışmak, istişare etmek, akıl danışmak: **men onuñ bilen m.-dım** ben onunla istişare ettim; 2. görüşmek, müzakere etmek, konuşmak: **ara alıp m.-** bir şeyi görüşmek.

MASLAHATLAŞIL- *ed. ç. bk.* **maslahatlaş-; onuñ bilen m.-sa erbet bolmazdı** ona danışılsaydı kötü olmazdı (iyi olurdu); **bu mesele m.-dı** a. bu sorun anlaşıldı; b. bu sorun incelendi, görüşüldü.

MASLIK *a.* leş, ceset: **möceginñ m.-ı** kurt leşi, cesedi: **m.-a dön-** leş gibi kokmak.

MASSAJ *a.* masaj: **m. et-** masaj yapmak; **m.bilen becer-** masajla tedavi etmek.

MASSİV *a.* kütle, yığın: **dağ m.-i** dağ kütlesi, yığını.

MASŞTAB *a.* ölçek, ölçüt: **ulı m.-lı karta** büyük ölçekli harita.

MAŞÇAR- *eyl.* yassılaşmak: **m.-an demir** yassılaşan demir.

MAŞÇARIL- *ed. ç. bk.* **maşçar-** yassılaşmak.

MAŞÇARIŞ- *işt. ç. bk.* **maşçar-.**

MAŞÇART- *et. ç. bk.* **maşçar-**; yassılaştırmak.

MAŞGALA *a.* 1.aile: **işçi m.-sı** işçi ailesi; **m.-ında altı adam bar** ailemde altı kişi var; **m. gur-** aile kurmak; 2. genç kız 3. genç kadın 4. *biy.* tür, sınıf:

süydemdiriciler m.-sı memeliler sınıfı.

MAŞGALALI *s.* evli, aileli: **m. adam** evli adam; **m. bol-** evli olmak.

MAŞGALASIZ *s.* bekar, ailesiz: **m. yaşam** ailesiz, bekar yaşayış; 2. çocuksuz: **m. bol-** a. bekar olmak, b. çocuksuz olmak.

MAŞIN (maşı:n) *a.* makine, araba: **geyim yuvyan m.** çamaşır makinesi; **yük m.-ı** yük arabası; **oba hocalık m.-ları** zirai makineler, tarım makineleri; **m.-a mün-** arabaya binmek.

MAŞINLAŞDIR- (maşı:nlaşdır-) *eyl.* makineleştirmek: **pagta yıgımını m.-** pamuk toplama işini makineyle yapmak.

MAŞİNİST *a.* makinist.

MAŞİNKA *a.* daktilo. yazı makinası: **m.-da çap et-** daktilода yazmak.

MAŞK *a.* 1. alıştırma, egzersiz, idman: **beden terbiye m.-ları** jimnastik hareketleri; **çılşırımlı m.-lar** karmaşık hareketler; 2. terbiye: **m. etdir-** terbiye etmek.

MAŞRIK *a. esk.* doğu: **magrupdan m.-a** batıdan doğuya.

MATA (mata:) *a.* kumaş, kumaş parçası: **nah m.** pamuklu kumaş.

MATAL *a.* bilmece: **m. ayt-/otar-** bilmece sormak.

MATAM (ma:tam) *a. esk.* matem, yas: **m. tut-** yas tutmak; **m. güni** matem, yas günü.

MATAMLI (ma:tamlı) *s. esk.* matemli, yaslı: **m. gün** yaslı gün.

MATERİAL *a.* malzeme, gereç, madde: **gurluşık m.-ı** yapı gereçleri, inşaat malzemesi; **m. topla-** malzeme toplamak.

MATERİK *a. coğ.* anakara, kara, kıta: **m.-e çık-** karaya çıkmak.

MATROS *a.* tayfa, gemi tayfası.

MAVAR- (ma:var-) *eyl.* mavileşmek: **alısda deñiz m.-ıp görünyärdi** uzakta deniz mavileşiyordu.

MAVI (ma:vı) *s.* mavi: **m. asman** mavi gökyüzü; **m. deñiz** mavi deniz.

MAVLA- (ma:vla-) *eyl.* mıyavlamak: **m.-p başla-** miyavlamaya başlamak: **pişik yalı m.-** kedi gibi miyavlamak.

MAVLAŞ- (ma:vlaş-) *işt. ç. bk.* **mavla-.**

MAVLAT- (ma:vlat-) *et. ç. bk.* **mavla-.**

MAVUGÖZ (ma:vugöz) *s.* mavi gözlü: **m. gızcagaz** mavi gözlü kızcağaz.

MAVUMTIL (ma:vumtıl) *s.* mavi, mavimsi: **m. göz** mavi göz.

MAVUT (ma:vut) *a.* çuha: **gızıl m.** kızıl çuha; **m. don** çuhadan elbise.

MAVZOLEY *a.* mozole, anıt mezar: **Lenin m.-i** Lenin mozolesi.

MAY I *a.* mayıs: **birinci m.** 1 Mayıs; **m. ayı** Mayıs ayı; **m. bayramı** Mayıs bayramı.

MAY II *a.* 1.zaman dilimi, zaman parçası; an, lahza: **m. bolmadı** zaman olmadı: **m. tap-** zaman bulmak; **m. tapsam bararıñ** vakit bulursam gelirim; 2. rahat, uygun olma, konfor; keyif: **işlemäge meniñ ın.-ım yok** çalışmak için keyfim yok.

MAYA I (ma:ya) *a.* bir deve türü: **ak ın.** beyaz (boz) deve.

MAYA II (ma:ya) *a.* fon, birikim; sermaye: **bölünmeyän m.** bölünmez sermaye: **m. goyma** sermaye yatırımı: **ın. goyber-** sermaye koymak.

MAYA III (ma:ya) *a.* kuluçka için ayrılan yumurta.

MAYA IV (ma:ya) *a.* (süt ve yoğurt için) maya.

MAYADAR (ına:yada:r) *a.* 1. hissedar, ortak: **m.-lar cemgıyeti** anonim şirket 2. çok parası olan.

MAYADÄNE (ma:yadä:ne) *a. bot.* bir tür bitki.

MAYAK *a.* deniz feneri: **yol görkezyän m.** yol gösteren deniz feneri; **m. ışıgı** deniz feneri ışığı.

MAYALI (ma:yalı) *s.* varlıklı: **m. adam** varlıklı, zengin kişi.

MAYATNİK *a.* sarkaç: **sagadıñ m.-i** saatin sarkacı.

MAYDA *s.* 1. ince, küçük, ufak: **m.-ca dişler** küçük işler; **m. ınikroskopik organizmler** küçük, mikroskobik organizmalar: 2. sessizce, yavaşça, usulca: **atı m.-ca sür-** atı yavaşça sürmek; **ol m. işleyär** o, çok yavaş çalışıyor.

MAYDAÇİL *s.* kılı kırk yaran: küçük, önemsiz.

MAYDAÇILIK *a.* küçüklük, kılı kırk yarar olma: **m. et-** küçüklük etmek.

MAYDAL *s.* 1. ritmik, düzenli hareket: **ın.-ıña yöre-** rahat, sessiz, sakin yürümek: **m.-ıña sür-** sakin, rahat gitmek (arabayla); **öñki m.-ıña** daha önceki tempoyla: 2. çok yavaş, çok ağır: **ol m. işläyär** o çok yavaş çalışıyor.

MAYDALA- *eyl.* 1. ufalamak, parçalamak: **gandı m.-** şekeri ufalamak: **çöregi m.-** ekmeği parçalamak, doğramak; 2. bozmak, bozdurmak (para): **yüzlügi m.** yüzlüğü bozdurmak.

MAYDALAN- *ed. ç. bk.* **maydala-**: 1. ufalanmak, parçalanmak: **daş m.-dı** taş ufalandı; 2. bozulmak: **iri pullar m.-dı** büyük paralar bozuldu.

MAYDALAŞ- *işt. ç. bk.* **maydala-.**

MAYDALAT- *et. ç. bk.* **maydala-**

MAYDALAVÇI *a. mat.* payda.

MAYIL *s.* sıcak: **m. hova** sıcak hava; **m. gün** sıcak gün: **m. bol-** sıcak olmak; **bu gün m.** bu gün sıcak.

MAYILLIK *a.* sıcak hava: **daşarı m.** dışarıda hava sıcak.

MAYIP (ma:yıp) *s.* malul, sakat: **m. adam** sakat adam; **m. bol-** sakat olmak.

MAYIPLIK (ma:yıplık) *a.* sakatlık.

MAYIR- *eyl.* 1. *mec.* sakatlamak, sakat etmek; çirkinleştimek: **garrılık onı m.-dı** yaşlılık onu çirkinleştirdi: 2. *mec.* bitirmek, canını çıkarmak, işkence ederek öldürmek.

MAYIŞGAK *s.* elastiki, esnek: **m. prujin** elastiki yay.

MAYIŞGAKLIK *a.* esneklik: **prujinin m.-ı** yayın esnekliği.

MAYKA *a.* mayo, atlet fanilası.
MAYLA- *eyl.* ısınmak: **hova m.-dı** hava ısındı.
MAYLAŞ- *eyl.* ısınmak: **hova indi az-kem m.-dı** hava şimdi birazcık ısındı.
MAYMIK *s.* eğri, yamuk: **m. agaç** eğri ağaç.
MAYMIKLA- *eyl.* bir şeyi dökerek, saçarak gitmek.
MAYMIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **maymıkla-**; **ördekler m.-ıp çöplüge sümüldiler** ördekler çalılara gizlenerek gidiyorlar.
MAYMIN *a. zool.* maymun: **adam şekilli m.** insana benzer maymun; **gorilla m.-ı** goril.
MAYOR *a. ask.* binbaşı.
MAYRIK *s.* çok yorulmuş, yorgun, canı çıkmış: **m. adam** yorgun insan.
MAYRIL- *ed.-dön. ç. bk.* **mayır-**; 1. yırtılmak; 2. *mec.* göbeği düşmek: **agır yük göterip m.-** ağır yük kaldırıp göbeği düşmek; **men halıs m.-dım** sonunda göbeğimi düşürdüm.
MAYSA *a.* tarla: **buğday m.-sı** buğday tarlası.
MAYTIK *s.* topal, aksak.
MAZA (maza:) *a.* 1. zevk: **m. al-** zevk almak; **m. ber-** zevk vermek; 2. lezzet, hoş duygu: **m.-sını bilip gey-** hoşlanarak giymek 3. keyif: **m.-ñ gaç-** keyfi kaçmak; **m.-sı yokluk/bilmezlik** keyfi olmama.
MAZALI (maza:lı) *s.* 1. zevkli, zevk verici; iyi, hoş: **sözlän sözi m.** söylediği söz zevk verici; **ol m. adam** o iyi bir adam; 2. iyi, hoş, sakin, rahat: **m. oturıñ** rahat oturun, rahat durun; **m. dınç al-** iyi nefes almak.
MAZAMLA- (ma:zamla-) *eyl.* övmek: **öz harıdıñı m.-** kendi malını övmek.
MAZAMLAN- (ma:zamlan-) *ed. ç. bk.* **ma:zamla-**; övünmek.
MAZAMLAŞ- (ma:zamlaş-) *işt. ç. bk.* **ma:zamla-**.
MAZAMLAT- (ma:zamlat-) *et. ç. bk.* **ma:zamla-**.
MAZAR (maza:r) *a.* mezar.
MAZARİSTAN (maza:rista:n) *bk.* **mazarlık.**
MAZARLIK (maza:rlık) *a.* mezarlık.
MAZASIZ (maza:sız) *s.* hoşnut olmayan; zevksiz, zevk vermeyen:: **m. saz** zevk vermeyen müzik; 2. tatsız, lezzetsiz: **m. nahar** lezzetsiz yemek.
MAZLUM (mazlu:m) *s. eski dil* mazlum, ezilmiş.
MAZMUN (mazmu:n) *a.* 1. içerik: **hekayanıñ m.-ı** hikayenin içeriği; 2. başlık: **kitabıñ m.-ı** kitabın başlığı.
MAZOK *a. tıp.* tahlil için alınan parça.
MAZUT *a.* mazot: **m. yagı** mazot; **üsti-başı m.** üstü başı mazotla kaplanmış.
MÄCERLE- (mä:cerle-) *eyl. bk.* **mäcumla-.**
MÄCUM (mä:cu:m) *s.* karışmış: **m. bol-** bir işe adı karışmış olmak: **m. et-** birini bir işe karıştırmak, bulaştırmak, yoğurmak.
MÄCUMLA- (mä:cu:mla-) *eyl.* birini bir işe karıştırmak; yoğurmak: **suv bilen um m.-** su ile unu karıştırmak, yoğurmak.
MÄCUMLAN- (mä:cu:mlan-) *ed. ç. bk.* **mäcumla-**; yoğrulmuş, karışmış olmak.
MÄCUMLAT- (mä:cu:mlat-) *et. ç. bk.* **mäcumla-.**
MÄDE (mä:de) *a.* mide: **m. şiresi** mide özsuyu; 2. iştah: **m.-si iri** yemek seçmeyen; **mädäñe deg-/ ur-/ yan-** iştahını kesmek § **dok m.** (karnı) tok.
MÄHELLE *a.* kalabalık, insan yığını: **ulı m.** mahşeri kalabalık.
MÄHETDEL *s.* sabırsız, sabırsızlıkla bekleyen: **m. bol-/gal-** sabırsız olmak; **m. et-** sabırsızlık göstermek.
MÄHİR *a.* sevgi, sempati, teveccüh: **m. bilen gara-** sevgiyle, sempatiyle bakmak; **m.-iñ in-** sempati uyandırmak § **m.-inden gan-** birisi tarafından sevilmek.
MÄHİRLİ *s.* tatlı, sevimli, sempatik; alımlı, çok şirin: **m. adam** sevimli, sempatik insan; **m. gara-** tatlı tatlı bakmak.
MÄHİRSİZ *s.* sevimsiz, soğuk: **m. garayış** soğuk bakış.
MÄHNET *s. a.* 1. büyük, iri: **m. daşlar** iri, büyük taşlar; 2. *eski dil* iş, çalışma.
MÄHRAP (mehra:p) *a. din.* mihrap.
MÄHRİBAN (mähriba:n) *a.* iyilik, tatlılık, iyi kalplilik; sevgili: **m. ene** sevgili anne; **m. vatanını** sevgili vatanım.
MÄHRİBANLIK (mähriba:nlık) *a.* içtenlik, iyi kalplilik: **m. bildir-** içtenlik, samimiyet göstermek.
MÄKÄM (mä:kä:m) *s.* muhkem, sağlam, sıkı: **m. dostluk** sıkı dostluk; **elini m. gıs-** elini sıkı tutmak; **m. guşan-** kemeri sıkıca çekmek.
MÄKÄMLE- (mä:kä:mle-) *eyl. mec.* sağlamlaştırmak, kuvvetlendirmek: **saglıgını m.-** sağlığını kuvvetlendirmek.
MÄKÄMLEN- (mä:kä:mlen-) *ed.-dön. ç. bk.* **mäkämle-**; sağlamlaşmak.
MÄKÄMLEŞ- (mä:kä:mleş-) *işt. ç. bk.* **mäkämle-.**
MÄKÄMLEŞDİR- (mä:kä:mleşdir-) *sık. ç. bk.* **mäkämle-.**
MÄKÄMLET- (mä:kä:mlet-) *et. ç. bk.* **mäkämle-.**
MÄKİ (mä:ki) 1. dokuma mekiği 2. dikiş makinası mekiği.
MÄKİYAN (mä:kiya:n) *a.* 1. piliç 2. dişi kuş: **m. kepderi** dişi güvercin.
MÄLE- (mä:le-) *eyl.* melemek § **süytsüz m.** övünmek.
MÄLEŞ- (mä:leş-) *işt. ç. bk.* **mäle-**; **goyunlar m.-ıp suva eñdiler** koyunlar meleşerek suya indiler.
MÄLET- (mä:let-) *et. ç. bk.* **mäle-.**
MÄLİM (mä:lim) *s.* malum, bilinen: **m. zat** bilinen, tanınmış kişi; **size m.-mi?** siz biliyor musunuz?; **m. däl** malum değil, bilinmiyor; **m. bol-** malum olmak; **m. et-** bildirmek, haber vermek § **öz-özünden m. zat** kendikendine düşünmek.

MÄMİŞİ (mä:mişi) *s.* turuncu: **m. renk** turuncu.

MÄREKE (mä:reke) *a.* insan sürüsü, güruh, kalabalık: **agır m.** birçok kişi; **m.-niñ üyşen yeri** kalabalığın toplandığı yer: **toy m.-si** düğün kalabalığı; **m. gören** çok şey gören, çok insan tanıyan kişi; **m. bozan** skandal yaratan.

MÄREKEMAN (mä:rekema:n) *s.* sokulgan, munis: **m. adam** munis insan.

MÄŞBURUNÇ (mä:şburunç) *s.* ağarmış, aklaşmış: **m. sakal** ağarmış sakal.

MÄŞE (mä:şe) *a.* horoz: **tüpeniñ m.-sini çek-** tüfeğin horozunu çekmek.

MÄŞİRİK (mä:şirik) *a.* yün iplikler için kullanılan bir tür çekiç.

MÄTÄÇ (mä:tä:ç) a. muhtaç, gereksinimi olan, yoksul: **m. adam** yoksul insan; **m. bol-** muhtaç olmak.

MÄVLE- (mä:vle-) *eyl. bk.* **mavla-.**

MÄVLET- (mä:vlet-) *et. ç. bk.* **mävle-.**

MÄZ (mä:z) *a.* bez, beze, gudde: **süyt m.-leri** süt bezeleri; **tiiykülik m.-i** tükrük bezi; **galkan şekilli m.** kalkan şeklindeki beze; **içki sekretsiyanıñ m.-leri** iç salgı bezleri.

MÄZLEŞ- (mä:zleş-) *eyl.* sulanmak (yaşlı insanın gözü hak.): **m.-ip duran göz** sulanan göz.

MÄZLEŞİK (mä:zleşik) s. 1. yapışkan 2. sulu (yaşlı insanın gözü hak.).

ME *a.* al!, götür!: **me, saña bat** al sana mektup! § **me saña, gerek bolsa!** işte, alsana!

MEBEL' *a.* mobilya: **m. magazini** mobilya mağazası.

MEBELÇİ *a.* mobilyacı: **m. bol-** mobilyacı olmak.

MECAL (meca:l) *a.* güç, kuvvet.

MECALSIZ (meca:lsız) *s.* güçsüz, kuvvetsiz: **m. garrı** güçsüz, kuvvetsiz yaşlı.

MECALSIZLIK (meca:lsızlık) *a.* güçsüzlük.

MECBUR (mecbu:r) *s.* mecburi, zorunlu, yapay, doğal olmayan: **m. bol-** mecbur olmak: **m. et-** mecbur etmek; **m. bolup gürle-** zorla, mecburen konuşmak; **ol gitmäge m. boldı** gitmeye mecbur olmak.

MECİME *a.* yuvarlak bakır tepsi.

MECNUN (mecnu:n) *s. esk.* 1. deli, çılgın, aklını oynatmış: **däli m.** deli, çılgın; 2. delice seven, aşktan, sevgiden çıldırmış, mecnun: **m. bolup gal-** mecnun olmak.

MEDAL' *a.* madalya: **m. bilen sılagla-** madalya ile ödüllendirmek.

MEDENİ (medeni:) *s.* kültür, kültürel, medeni, uygarlık: **m. revolyutsiya** kültür devrimi, **m. merkez** kültür merkezi.

MEDENİYET *a.* uygarlık, kültür: **m. işgäri** kültür işçisi; **m. öyi** kültür evi.

MEDENİYETLEŞ- *eyl.* kültürlü olmak, belli bir kültür düzeyine gelmek: **ol m.-ipdir** kültürlü olmuş.

MEDENİYETLEŞDİR- *et. ç. bk.* **medeniyetleş-**; kültürlü hale getirmek.

MEDENİYETLİ *s.* kültürlü, akıllı: **m. adam** kültürlü, akıllı adam.

MEDENİYETLİLİK *a.* kültür: **onuñ döredijiligi yokarı m.-i bilen tapawutlanyar** onun yaratıcılığı yüksek kültürüyle farkedilir.

MEDENİYETSİZ *s.* kültürsüz.

MEDENİYETSİZLİK *a.* kültürsüzlük.

MEDET *a. esk.* yardım, destek: **m. ber-** yardım, destek vermek; **birinden m. tap-** birinden yardım görmek; **alla m. bersin!** Allah yardım etsin!

MEDİANA. *a. mat.* kenarortay.

MEDİTSİNA *a.* tıp. hekimlik: **sowet m.-sı** Sovyet tıbbı.

MEGER *il.* muhtemel, ihtimal, galiba: **m., ol gelendir** belki, gelmiştir: **m. ol hem şeyle pikirdedir** belki, o da bu fikirdedir.

MEHANİZİRLE- *eyl.* makineleştirmek; **pagta yıgmak işini m.-** pamuk toplama işini makineleştirmek, makineyle yapmak.

MEHANİZİRLEN- *ed. ç. bk.* **mehanizirle-**; makineleşmek: **hojalıgıñ m.-en puḍakları** ekonominin mekanize dalları.

MEHANİZM *a.* mekanizm: **sagadıñ m.-i** saatin mekanizması; **dövlet m.-i** devlet mekanizması.

MEKAN (meka:n) *a. esk.* 1. ev, barınak: **m. tut-** yerleşmek, yurtlanmak; 2. yurt, ülke: **tsitrusıñ m.-ı** narenciye ülkesi § **belli m.-ı yok** belli bir mekanı yok.

MEKDEP *a.* okul: **başlangıç m.** ilkokul; **orta m.** orta okul; **m. mugallımı** okul öğretmeni; **uly sıyası m.-i geç-** yüksek politika okulunda okumak.

MEKECİN. *a. zool.* domuz.

MEKGECÖVEN *a. bot.* mısır: **m. ekişi** mısır ekimi; **m. meydanı** mısır tarlası.

MEKİR *s.* 1. kurnaz: **m. adam** kurnaz insan; **m. tilki** kurnaz tilki; 2. azılı: **m. duşman** azılı düşman.

MEKİRLİK *a.* kurnazlık: **m. bilen** kurnazlıkla; **m. bilen seret-** kurnazlıkla bakmak.

MEKRU (mekru:) *a. din.* perhiz yemeği.

MEL *a.* tebeşir: **m. bilen yaz-** tebeşirle yazmak.

MELAMAT (mela:mat) *a. esk.* 1. sitem, serzeniş; 2. yalan; iftira, suçlama: **m. et-/yap-** a. sitem etmek, kınamak, serzenişte bulunmak; b. iftira etmek.

MELE *s.* açık sarı; esmer, esmer tenli: **m. saç** açık sarı saç; **m. göz** koyu kestane renginde gözler.

MELİORATSİYA *a.* toprak ıslahı: **m. işleri** toprak ıslahı işleri.

MELLEK *a.* evin yanındaki ufak tarla veya arsa: **m. edin-** (ya da **al-**) arsa almak.

MELUL (melu:l) *s. esk.* hüzünlü, kederli: **m. gara- melul melul bakmak.**

MELULLAN- (**melu:llan-**) *eyl.* kederlenmek, kederli, hüzünlü olmak: **m.-ma!** üzülme!.
MEMBRANA *a.* diyafram, zar: **telefon m.-sı** telefon diyaframı.
MEMMER *a.* minber.
MEMORİAL *a.* anıt: **m. tagta** hatıra plakası.
MEMUAR *a.* anı, hatıra: **m. yaz-** anı yazmak.
MEN *ad.* ben: **m. ol yerde yokdum** ben orada yoktum; **m.-iñ okuvçım** benim öğrencim; **maña** bana; **bu hakda m. aydılanok** bu konuda benim bilgim yok; **m.-i** beni; **m.-de** bende; **m.-de sorag bar** benim bir sorum var; **m.-den** benden § **bolduñ m.-iñ başıma!** bana ne!; **m.-den gidyänçä, bazara baryança** keşke elimden çıkarmasaydım; **m. diyen** seçkin; **onuñ m. diyen vagtı** onun en uygun zamanı.
MEN'ŞEVİZM *a.* azınlık.
MENEK *a.* benek, leke: **gara m.** siyah benek.
MENİKLEN- *eyl.* ciddi, akıllı, ağır başlı olmak: **ol m.-ipdir** o akıllanmış.
MENİKLİ *s.* akıllı, mantıklı: **m. maşgala** akıllı kız; **m. bol-** akıllı olmak.
MENİNGİT *a. tıp.* menenjit.
MENYU *a.* menü, yemek listesi.
MENZİL *a. bk.* **mezil**; **yedi m. yöre-** yolu üç buçuk günde almak; **iki m. aş-** iki geçit aşmak.
MENZURKA *a.* bölmeli cam kap.
MEÑ I *a.* ben: **gızıñ yüzünde m.-i bar** kızın yüzünde beni var.
MEÑ II *a.* haşhaş, esrar: **m. çek-** esrar çekmek.
MEÑ III *a.* yem, yemleme.
MEÑİZ *a.* yüz, surat: **onuñ m.-i soldı** onun yüzü soldu; **gül m.** gül yüzlü.
MEÑKEŞ *a.* esrarkeş, esrar içen.
MEÑLİ *s.* benli: **yüzi m.** gız yüzü benli kız.
MEÑZE- *eyl.* 1. çekmek: **biribirine m.** birbirine çekmek; 2. benzemek: **şeyle bolaycaga m.-yär** şöyle olacağa benziyor; **yagış yagcaga m.-yär** yağmur yağacağa benziyor.
MEÑZEŞ *a.* benzer, andıran: **ol saña gatı m.** o sana çok benziyor; **m. vaka** benzer olay; **m. bol-** benzer olmak; **onuñ işleyşi señka m. däl** onun çalışması seninkine benzemiyor § **ile m. et-** adam etmek.
MEÑZEŞLİK *a.* benzerlik: **pikirleriñ m.-i** fikirlerin benzerliği.
MEÑZET- *eyl.* benzetmek: **kuvvatıñı arslan-şire m.-dim** arslan gibi kuvvetli; 2. birine benzer kabul etmek: **men oñı saña m.-dim** onu sana benzettim.
MERCEN *a. zool.* 1. yumuşakçalar; 2. mercan.
MERDANA (**merda:na**) *bk.* **mert.**
MERDEM *a.* mert.
MERDEMSİLEN- *eyl. bk.* **mertlen-.**
MERDİVAN (**merdiva:n**) *a.* merdiven: **agaç m.** ağaç merdiven; **m. bilen çık-** merdivenle çıkmak.

MERET *a.* islamî takvimde sekizinci ayın adı.
MEREZÇÖP *a. bot.* yaban keteni.
MEREZEL *a. tıp.* frengi.
MERGEN *a.* keskin nişancı: **m.** boł- keskin nişancı olmak.
MERGENLİK *a.* keskin nişancılık: **m. bilen at-** keskin nişancı gibi atmak.
MERGİ *a.* kolera: **m. bilen keselle-** kolera olmak.
MERHEMET *a.esk.* merhamet: **m. ediñ!** merhamet edin!, acıyın!; **m. et-** merhamet etmek, acımak.
MERHUM (**merhu:m**) *s.* rahmetli, merhum: **m. şahır** merhum şair.
MERİDİAN *a. coğ.* meridyen: **m. tegelegi/çızıgı** meridyen çizgisi.
MERKEZLEŞ- *eyl.* merkezde olmak, bir şeyin merkezi olmak: **bu yerler m.-ip baryar** buralar gitgide şehrin merkezi oluyor.
MERKEZLEŞDİR- *et. ç. bk.* **merkezleş-.**
MERKEZLEŞDİRİL- *ed. ç. bk.* **merkezleşdir-**; merkezlenmek, bir merkeze bağlanmak.
MERT *s.* mert, dayanıklı.
MERTEBE *a.* 1. aşama, derece: **belent/ulı m.** yüksek derece; 2. yeterlilik: **şahsı m.-ni yitirmezlik duygusı** kişisel yeterlilik duygusu; 3.*esk.* kat: **ikinci m.** ikinci kat; **köp m.-li caylar** çok katlı evler; 4. *coğ.* kutup; 5. defa, kere, kez: **köp m.** çoğu kere; **daşına üç m. aylan-** dışında üç defa dolaşmak, dönmek
MERTLEN- *eyl.* mertlik göstermek, bir erkek gibi davranmak.
MERTLİK *a.* mertlik: **m. görkez-** mertlik göstermek.
MERVANA (**merva:na**) *a.* dedikoducu.
MERVER *a.* tencere.
MERVERİT (**merveri:t**) *a.* inci.
MERZ *a.* 1. sulu yerlerdeki küçük adacıklar; 2. kilden yapılmış ev.
MES *s.* 1. şen, neşeli, şakrak; müreffeh, varlıklı: **m. yaşa-** rahat, müreffeh yaşamak; 3. yağlı, şişman, semiz: **m. atlar** semiz atlar; 4. bereketli, verimli: **m. yer** bereketli toprak § **m. bol-** kudurmak.
MESE-MÄLİM (**mese-mä:lim**) *s.* açık, sarih, apaçık, belli: **m. bol-** belli olmak; **m. duyul-** açık bir şekilde duyulmak; **ayak ızı m. bildirip durdı** ayak izi açıkça gösteriyor.
MESEL- *eyl.* 1. hali vakti yerinde olmak, müreffeh olmak; 2. bereketli, verimli olmak: **yerler m.-ipdir** topraklar bereketlenmiş, verimli olmuş; 3. gelmek, varmak: **suv m.-ip başladı** su gelmeye başladı.
MESELE *a.* mesele, sorun: **biziñ cemgıyetimiziñ öñünde duryan m.-ler** toplumumuzun önündeki sorunlar; **milli m.** milli sorun; 2. *mat.* problem: **m. çöz-** problem çözmek.
MESELEM örneğin, örnekle.
MESELT- *et. ç. bk.* **mesel-**; **mineral dökünler bilen yeri m.-** mineral gübrelerin yardımıyla toprağı verimli hale getirmek.
MESGE *a.* tereyağı.

MESGEN *a. bk.* mekan: **pilleriñ gadımkı m.-i** fillerin eski mekanı.
MESİRGE- *eyl.* kapris yapmak, nazlanmak; kabarmak, kudurmak, azmak: **deñiz m.-yär** deniz kabarıyor.
MESİRGEŞ- *işt. ç. bk.* **mesirge-**.
MESLİK *a.* 1. neşe, neşelilik, şenlik, canlılık, şevk: **hemmeler m. ?** sağlığınız nasıl?; 2. refah, gönenç; 3. avarelik, işsizlik § **m.-e çıdamazlık** kudurmak; **m.-mi?** nasılsınız?.
MEŞÇAN *a.* küçük burjuva.
MEŞE *a. esk.* orman, koru.
MEŞGUL (meşgu:l) *s.* meşgul, işi çok olan: **öz işi bilen m.** kendi işiyle meşgul; **m. et-** meşgul etmek.
MEŞGULLAN- *eyl.* **(meşgu:llan-)** meşgul olmak, ilgilenmek, uğraşmak: **sport bilen m.-** sporla ilgilenmek.
MEŞHUR (meşhu:r) *s.* ünlü, şanlı: **m. alım** ünlü bilgin; **m. türkmen halıları** meşhur Türkmen halıları; **m. bol-** meşhur olmak.
MEŞİK *a.* tulum, kırba: **bir m. suv** bir tulum su.
MEŞİKÇİ *a.* saka.
METAL *a.* maden: **reñkli m.-ler** renkli madenler; **m.-dan yasalan zatlar** madenden yapılan şeyler; **m. eret-** maden eritmek.
METALLURG *a.* madenci, metalurji uzmanı.
METBUGAT (methu:gat) *a.* basma, basın: **m. işgärleri** basın işçileri; **daşarı yurt m.-ı** dış basın.
METCİT (metci:t) *a.* cami, mescit: **köne m.** eski mescit.
METEOR *a.* göktaşı.
METEOROLOGİK *s.* meteorolojik: **m. şertler** meteorolojik koşullar.
METODİK *s.* yöntemli, metodlu: **ın. gollanma** öğretim metodları.
METODOLOGİYA *a.* yöntembilim.
METODOLOJİK *a.* yöntembilim, metodoloji.
METR *a.* metre: **elli m.** elli metre; 2. metre: **m. bilen ölçe-** metreyle ölçmek.
MEY *a. esk.* 1. şarap: **m. içilen şah** şarap içileri boynuz boynuz; 2. *mec.* sarhoşluk: **söygi** (ya da **ışk**) **ın.-i** aşk sarhoşluğu.
MEYDAN (meyda:n) *a.* 1. tarla, kır; meydan, açıklık: **giñ m.** geniş meydan; **kolhoz m.-ı** kolhoz tarlası; **m. işleri** meydan işleri; **açık m.-da** açık havada, meydanda; 2. alan: **edebiyat m.-ı** edebiyat alanı § **bir m.** herhangi bir meydan; **m. et- tuvaletini** yapmak; **m.-a git-** tuvalete gitmek; **uruş m.-ı** savaş meydanı.
MEYDANÇA (meyda:nça) *a.* alan, saha; çimenlik: **beden terbiye m.-sı** jimnastik alanı; **basketbol m.-sı** basketbol sahası.
MEYHANA (meyha:na) *a.* meyhane.
MEYİL *a.* meyil, arzu, istek: **olarıñ m.-ine garaman** onların isteğine bakmayın!; **ılına bolan m.** bilime olan istek, ilgi; **m. et-** meyletmek, istemek § **öz meyliñ** istediğin gibi.
MEYİLDEŞ *a.* hemfikir: **m. bol-** hemfikir olmak.
MEYİLLEN- *eyl.* istemek, istekli olmak; gönlü akmak: **gitmäge m.** gitmeyi istemek; **kitap okamaga m.-** kitap okumaya istekli olmak.
MEYİLLİ *s.* istekli, meyilli, isteyen: **revolyutsion m. studentler** devrimci istekli olan öğrenciler.
MEYİLSİZ *s.* isteksiz.
MEYİT *a.* ceset, kalıntı; kül, toz; ceset: **m. salnan tabıt** ceset konulan tabut; **m.-iñ ıransın!** (küfür) seni assınlar; **m.-iñ çüyresin!** (küfür) seni çürütsünler!
MEYİTHANA (meyitha:na) *a.* morg.
MEYLETİN (meyleti:n) *s.* gönüllü: **m. spor cemgıyeti** gönüllü spor cemiyeti; **m. git-** gönüllü gitmek.
MEYLETİNÇİ *s.* gönüllü: **m.-ler ortryadı** gönüllüler müfrezesi.
MEYLETİNLİK (meyleti:nlik) *a.* gönüllülük.
MEYLİS *a.* meclis; ziyafet, gece eğlencesi: **m. et-/ gur-** ziyafet, eğlence kurmak.
MEYLİSHANA (meylisha:na) *a. bk.* **meyhane.**
MEYMİRE- *eyl.* uyuklamak, pineklemek.
MEYMİREŞ- *işt. ç. bk.* **meymire-**.
MEYMİRET- *et. ç. bk.* **meymire-**; uyuklatmak: **ıssı ın.-yär** sıcak uyuklatıyor.
MEYNE *a. zool.* bir tür kuş.
MEZİL *a.* yarım günlük uzaklık, ara.
MICABAT (mıca:bat) *a.* iftira, bühtan: **m. et-/yap-/at-/yöñke-** iftira atmak; **bu aydılanlarıñ barı m.-** bu söylenenlerin hepsi iftira.
MIÇ- *eyl.* 1. nişan almadan ateş etmek; 2. hızla gitmek: **otlı m.-ıp baryar** tren hızla gidiyor; 3. *mec.* yalan söylemek, palavra savurmak: **bay, m.-dıñ-ov!** işte, palavra sıktın!
MIDAM (mıda:m) *bel.* her zaman, daima: **m. şeyle** her zaman böyle; **ol m. yanımda** o, herzaman yanımda(dır).
MIDAMLAYIN (mıda:mlayın) *bel.* ebedî olarak, ebediyen: **m. ber-** sürekli vermek.
MIDAR (mıda:r) *a.* 1. güç, zor; 2. yaşam, ömür: **m. et-** yaşamak, geçinmek, yaşamını sürmek § **bar m.-ım** tüm yaşamım.
MIDIRDA- *eyl.* mırıldanmak, ınırıldamak: **öz yanıñdan m.-** kendi kendine mırıldanmak.
MİDIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **mıdırda-**; fısıldaşmak.
MIH (mı:h) *a.* çivi: **m. kak-** çivi çakmak § **m. yalı** çivi gibi, sağlam.
MIHLA- (mı:hla-) *eyl.* çivilemek, çivi çakmak.
MİHLAN- (mı:hlan-) *ed. ç. bk.* **mıhla-**; çivilenmek.
MIHLAT- (mı:hlat-) *et. ç. bk.* **mıhla-**.
MIHMAN (mı:hma:n) *a.* misafir: **ın. adam** erkek misafir; **m. ayal** kadın misafir; **m. otagı** misafir odası; **m. al-** misafir kabul etmek;

m. bol- misafir olmak; **m. çagır-** misafir çağırmak.

MİHMANÇİL (mı:hma:nçıl) *a. bk.* **mihmansöyer.**

MIHMANHANA (mı: hma: nha:na) *a.* 1. otel: **m.-da yerleş-** otele yerleşmek; 2. misafir odası.

MIHMANLA- (mı:hma:nla-) *eyl.* misafir kabul etmek, **ağırlamak: m.-nıña sag bol!** misafir ettiğin için sağ ol!

MIHMANLIK (mı:hma:nlık) *a.* misafirlik: **m.-a git-** misafirliğe gitmek.

MIHMANPARAZ (mı:hma:nparaz) *bk.* **mihmansöyer.**

MIHMANSÖYER (mı:hma:nsöyer) *s.* misafirperver: **m. adam** misafirperver insan.

MIHMANSÖYERLİK (mı:hma:nsöyerlik) *a.* misafirperverlik: **m. et-** misafirperver davranmak, misafirperverlik yapmak.

MIHMANSÖYÜCİ (mı:hma:nsöyüci) *s. bk.* **mihmansöyer.**

MIHMANSÖYÜCİLİK (mı:hma:nsöyücilik) *a. bk.* **mihmansöyerlik.**

MIJGA *a.* vıcık çamur: **yollar m. bolupdır** yollar çamur olmuş.

MIJIG- *eyl.* vıcık vıcık çamur olmak: **bir neme m.-ıpdır** birazcık çamur olmuş.

MIJJAR- *eyl.* 1. yumuşanmak, gevşemek, pelteleşmek: **suharı suvda m.-dı** bisküvi suda yumuşadı; 2. *mec.* yayılmak, dağılmak: **acan hamır yalı m.** hamur gibi olmak (insan için).

MIJJART- *et. ç. bk.* **mıjjar-;** yumuşatmak, ezmek.

MIKRAZ (mıkra:z) *a.* küçük makas.

MILAKAT (mıla:kat) *a. esk.* tatlılık, güler yüzlülük, hoş tavırlılık, naziklik: **m. et-** naziklik etmek.

MILAYIM (mıla:yım) *s.* 1. güzel, hoş, sıcak (hava, su için): **m. hova** sıcak hava; **m. şemal** hoş rüzgar, meltem; 2. hoş, güzel (ses için); 3. *mec.* yumuşak, içten, mülayim: **ol ören m. adam** o, çok içten, yumuşak (bir) adam.

MILAYIMLAN- (mıla:yımlan-) *eyl.* 1. daha sıcak olmak, ısınmak: **hova m.-dı** hava ısındı; 2. *mec.* yumuşamak, candan, içten olmak: **ol bir neme m.-ıpdır** o biraz yumuşamış.

MILAYIMLIK (mıla:yımlık) *a.* hoşluk, tatlılık; 2. *mec.* candanlık, içtenlik.

MILAYIMSIRA-(mıla:yımsıra-) *eyl.* kendini mutlu, huzurlu göstermek.

MILAYIMSIRAŞ- (mıla:yımsıraş-) *işt. ç. bk.* **mılayımsıra-.**

MILKI *s.* yağlı, şişman,göbekli, göbek bağlamış: **m. gövre** şişman, göbekli gövde.

MILKIK *s.* 1. olgun, yumuşak: **m. gavun** olgun kavun; 2. sulu: **m. üzüm** sulu üzüm.

MILKILDA- *eyl.* şır şır akmak.

MILLAR- *eyl.* solmak, buruşmak: **m.-an üzüm** solmuş, buruşmuş üzüm.

MIMIK (mı:mık) *s.* yumuşak, tatlı, hoş: **m. saç** yumuşak saçlar; **m. çörek** yumuşak ekmek; 2. hoş, tatlı, sıcak, ılık (bahar rüzgarı hak.).

MIMILDA- (mı:mılda-) *eyl.* titremek, tir tir titremek; kımıldanmak, dalgalanmak, sallanmak (örn. yağlı vücut).

MIMIRA- (mı:mıra-) *eyl.* uyuklamak.

MINASIP (mına:sıp) *s.* münasip, uygun: **bular bir-birine m.** bunlar birbirine uygun; **m. bol-** uygun olmak; **m. baha ber-** uygun değeri vermek; **m. gör-** uygun görmek.

MINCIRA- *eyl.* ezilmek, parçalanmak: **yumurtga m.-pdır** yumurta ezilmiş.

MINCIRAT- *et. ç. bk.* **mıncıra-;** 1. ezmek, çiğnemek: **arabanıñ tigiri onuñ ayagını m.-ıpdır** arabanın tekerleği ayağını ezmiş; 2. *mec.* buruşturmak, kırıştırmak, ezmek, mıncıklamak.

MINÇGA- 1 mıncıklamak, ezmek, yoğurmak: **palçıgı eliñ bilen m.-** balçığı elle ezmek 2. *mec.* sıkıştırmak.

MINÇGALA- *eyl. bk.* **mınçga-.**

MINÇGALAN- *ed.-dön. ç. bk.* **mınçgala-; yüregim m.-yar** içim eziliyor.

MIÑÑILDA- *eyl.* 1. titremek, kımıldanmak, sallanmak, sallamak; 2. burnundan konuşmak.

MIRAT (mıra:t) *a.* murat, istek, arzu: **m.-ına yet-** muradına kavuşmak.

MIRLA- *eyl.* 1. mırıldanmak, mırıldamak: **pişik m.-yar** pişik mırıldanıyor; 2. horlamak: **m.-p yat-** horlayarak yatmak, uyumak.

MIRLAŞ- *işt. ç. bk.* **mırla-.**

MIRRIH (mırrı:h) *s.* kötü, işe yaramaz: **m. adam** kötü, işe yaramaz adam; malın gözü, alçak § **m.-ıñ atlan-/tutul-/tut-** kızmak, kudurmak, ifrit etmek.

MIRTAR (mırta:r) *s.* fena, kötü: **m. adam** kötü adam; **m. hova** kötü hava; **m. bol-** kötü, fena olmak.

MISAL (mısa:l) *a.* misal, örnek: **m. üçin** örneğin; **m. al-** örnek almak (örn. kitaptan); m. **getir-** örnek vermek; 2. *mat.* işlem: **m. işle-** işlem çözmek.

MISALA (mısa:la) *a.* dış görünüş, dış, dış taraf: **m.-sı nätüysli** görünüşü işte böyle!

MISALI *il.* sanki, gibi.

MISGAL (mısga:l) *a.* 4,26 gram değerindeki ağırlık ölçüsü.

MISSAR- *eyl.* sertliğini kaybetmek, yumuşamak (hava ve su ile dolu şeyler için); 2. solmak, tazeliğini kaybetmek, sararmak: **m.-an gavun** bayat kavun.

MISSARIL-*dön. ç. bk.* **mıssar-.**

MISSARIŞ- *işt. ç. bk.* **mıssar-;** pörsüşmek (meyve ve sebze).

MISSART- *et. ç. bk.* **mıssar-.**

MISSIK *s.* 1. esnekliğini kaybetmiş. 2. taze, yumuşak (ekmek için); 3. *mec.* tombul, şişman: **m. yañak** tombul yanak.

MISSILDA- *eyl.* sesli sesli burundan solumak.

MISSILDAT- *et. ç. bk.* **mıssılda-**

MISSILDI *a.* burnundan soluma.
MIŞ *a.* dedikodu, söylenti: **gulagıma bir m. degdi** bir söylenti duydum; **m. yayrat-** söylenti çıkarmak, yaymak.
MIŞ'YAK *a.* kas, adale.
MIŞ-MIŞLI *s.* yanlış, doğru olmayan, güvenilmez: **m. gürrüñler** her türlü dedikodu.
MIŞÇILDI *a.* soluma sırasında burundan çıkan ses.
MIŞLA- *eyl.* uykuda burundan ıslık sesi çıkarmak: **çalaca m.-p yat-** sessiz sessiz soluyarak uyumak.
MITARA (mıta:ra) *a. eski dil* matara: **m.-ñı suvdan doldur-** matarayı suyla doldurmak.
MITDILDA- *eyl.* yavaş yavaş gitmek: **m.-p yöre-** yavaş yavaş yürümek: **m.-p bar-** yavaş yavaş gitmek.
MITDILDAŞ- *işt. ç. bk.* **mıtdılda-.**
MITDILDAT- *et. ç. bk.* **mıtdılda-; yabıñı m.-ıp bar-** atla yavaş yavaş gitmek.
MİF *a.* mit, efsane: **grek m.-leri** Yunan efsaneleri.
MİFOLOGİYA *a.* mitoloji: **gadımı grek m.-sı** eski Yunan mitolojisi.
MİKROB *a.* mikrop: **yokançlı m.-lar** bulaşıcı mikroplar; **m. kletkaları** mikrop hücreleri.
MİKSTURA *a.* şurup.
MİLİTSİONER *a.* milis, milis mensubu, milis eri.
MİLİTSİYA *a.* milis: **m. bölümi** milis karakolu.
MİLLET *a.* millet, halk: **sotsialistik m.-ler** sosyalist milletler; **m.-leriñ öz ıkbalını kesgitlemek hukugı** halkların kendi geleceklerini tayin hakkı.
MİLLİ *s.* millî: **m. girdeci** millî gelir; **m. mesele** millî mesele.
MİLLİARD *a.* milyar: **yüzlerçe m.** yüz milyar.
MİLLİARDER *a.* milyarder.
MİLLİON *a.* milyon: **bir m.** bir milyon.
MİLLİONER *a.* milyoner.
MİLT *a.* girişim: **m. et-** yeltenmek, kalkışmak, girişimde bulunmak.
MİNA *a.* mayın: **suv astı m.-sı** su altı mayını; **m. goy-** mayın koymak.
MİNALA- *eyl.* mayın koymak: **yolları m.-** yolları mayınlamak; **köprini m.-** köprüyü mayınlamak.
MİNARA (mina:ra) *a.* minare: **beyik m.** yüksek minare; **m. sal-** minare inşa etmek.
MİNİATYURA *a.* minyatür: **m. sungatı** minyatür sanatı.
MİNİSTR *a.* bakan: **daşarı işler m.-i** dış işleri bakanı.
MİNİSTRLİK *a.* bakanlık.
MİNNET *a.* 1. minnet, sitem, serzeniş, kınama, başa kakma: **m. et-** minnet etmek.
MİNNETDAR (minnetda:r) *a.* minnetdar: **men size m.** size minnettarım; **m. bol-** minnettar olmak.
MİNUS *a. mat.* eksi.
MİNUT *a.* dakika: **bir m.-da** bir dakikada; **beş m.-ı kem iki** ikiye beş var.
MİRAS (mi:ra:s) *a.* miras: **geçmişiñ m.-ı** geçmişin mirası; **m. hukukı** *huk.* miras hukuku.

MİRASÇI (mi:ra:sçı) *a.* 1. mirasçı: **m. bol-** mirasçı olmak; 2. halef.
MİRASDAR (mi:ra:sda:r) *bk.* **mirasçı; tagt ın.-ı** veliaht.
MİS (mi:s) *a.* 1. bakır: **gızıl m.** kırmızı bakır; **sarı m.** sarı bakır; **m. küyze** bakır güğüm, testi 2. kapsül § **gulagı m. yalı** kulağı keskin; **m.-i çık-** eskimek, yıpranmak: **m. yalı gız-** bakır gibi kızmak.
MİSGİN (misgi:n) *s.* 1. fakir, yoksul: **m. bol-** yoksul olmak; 2. acımasız, yardımsız.
MİSSİONER *a.* misyoner.
MİSTİK *a.* mistik, gizemli: tasavvufçu.
MİVE (ını:ve) *a.* 1. meyve: **m. suvı** meyve suyu; 2. ürün: **m. getir-/ber-** ürün vermek; **bu agaç m. getirmeyär** bu ağaç ürün vermiyor: 2. *mec.* sonuç: **köp yıllık işiñ m.-si** uzun yıllar süren işin sonu.
MİVELE- (mi:vele-) *eyl.* meyve vermek: **m.-p oturan agaç** meyve veren ağaç.
MİYESSER: m. bol-/gel- kısmet olmak, nasip olmak: **maña onuñ bilen duşuşmak m. bolmadı** onunla tanışmak bana kısmet olmadı; **bcylc bagt her adama m. bolmayar** böyle baht herkese nasip olmaz; **m. gelse** eğer olsa.
MİZAN (ını:za:n) *a.* 1. terazi; 2. güneş takvimine göre yedinci ayın adı.
MİZEMEZ (mi:zemez) *s.* sarsılmaz, metin, sağlam, berk: **m. dostluk** sağlam dostluk; 2. tükenmez: **m. baylık** bitmez tükenmez zenginlik.
MOBİLİZATSİYA *a.* seferberlik: **m. et-** seferberlik yapmak.
MOBİLİZLE- *eyl.* seferber etmek, askere çağırmak: **goşunı m.-** orduyu seferber etmek; **işe m.-** iş için seferber etmek.
MOBİLİZLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **mobilizle-; äbli ilat pagta yıgımına m.-di** bütün halk pamuk toplamak için seferber oldu.
MOÇALKA *a.* lif, kese.
MOÇUK *s.* 1. kötü, fena: **iş m.** iş kötü; 2. kaba: **m. yalñış** fahiş (bir) hata.
MODERNİZATSİYALAŞDIR- *eyl.* modernleştirmek, modernize etmek.
MODULYATSİYA *a. müz.* modülasyon.
MOH *a.* yosun: **m. bilen örtül-** yosunla örtülmek.
MOLA- (mo:la-) *eyl.* böğürmek (inek hak.): **m.-p başla-** böğürmeye başlamak.
MOLAŞ- (mo:laş-) *işt. ç. bk.* **mo:la-; sıgırlar m.-dılar** inekler böğrüştüler.
MOLEKULA *a. kim. fiz.* molekül: **hovanıñ m.-ları** hava molekülleri.
MOLLA (mo:lla) *a.* 1. molla, müslüman din adamı; 2. *esk.* öğretmen: **ol başlangıç bilimi oba m.-sında aldı** ilk eğitimini köy öğretmeninden aldı.
MOLLAÇAR (mo:llaçar) *a.* din eğitimi az olan kişi.
MOLLATORGAY (mo:llatorgay) *a.* çayırkuşu.

MOMENT *a.* an, lahza.
MOMENTALNIY *s.* bir anda, şıp diye, ani: **m. ölüm** anî ölüm; **m. yerine yetir-** anında yerine getirmek.
MONAH *a.* keşiş: **m. ayalı/gızı** rahibe.
MONARHiYA *a.* monarşi.
MONASTIR' *a.* manastır: **rus m.-ı** Rus manastırı.
MONCUK (mo:ncuk) *a.* boncuk: **gımmatbaha m.** değerli taş.
MONOGRAFIYA *a.* monografi.
MONOLİTLİK *a.* tek parça olma, yekpare olma: **kommunistik partiyanıñ m.-i** komünist partinin birliği.
MONOPOLİST *a.* tekelci.
MONOPOLiYA *a.* tekel: **dövlet m.-sı** devlet tekeli; **daşarı sövda m.-sı** dış ticaret tekeli.
MONOPOLİZİRLE- *eyl.* tekeline geçirmek, tekelleştirmek.
MONTİRLE- *eyl.* monte etmek, montaj yapmak: **filmi m.-** filmin montajını yapmak.
MONTYOR *a.* montajcı, elektrikçi: **m. bolup işle-** montajcı olarak çalışmak.
MONUMENT *a.* anıt, abide: **yeñşe bagışlanıp gurlan m.** zafer şerefine dikilmiş anıt.
MONUMENTAL *s.* anıtsal, abidevî: **m. cay** abidevî bina; **m. eser** abidevî eser.
MOR (mo:r) *s.* kırmızı: **m. yüzli** kırmızı yüzlü.
MORAL' *a.* ahlak: **burjuaz m.-ı** burjuva ahlakı; **m. goltgı/goldav** moral destek.
MORDVA *a.* Mordvin: **M. dili** Mordvin dili.
MORDVİN *a.* Mordvin: **M. ayalı** (ya da **gızı**) Mordvin kadını.
MORFİY *a.* morfin.
MORFOLOGİK *s.* yapısal, morfolojik: **diliñ m. gurluşı** dilin biçimbilimsel yapısı.
MORFOLOGiYA *a.* morfoloji, biçimbilgisi: **diliñ m.-sı** dilin biçimbilimsel yapısı; **ösümlikleriñ m.-sı** bitkilerin yapıbilimi.
MORI (mo:rı) *a.* baca.
MORJ *a. zool.* mors: **m. derisi** mors derisi; **urkaçı m.** dişi mors.
MOROJNI *a.* dondurma: **gaymaklı m.** kaymaklı dondurma.
MOTOR *a.* motor: **avtomobilin m.-ı** otomobilin motoru; **m.-ı otla-** motoru çalıştırmak.
MOTORiST *a.* makinist.
MOTORLAŞDIR- *eyl.* motorlaştırmak: **pıyada goşunı m.-** piyade ordusunu motorlaştırmak.
MOTOTSiKL *a.* motorsiklet.
MOY (mo:y) *a.* (cam veya fayanstaki) çatlak.
MOYMULDA- *eyl.* salına salına gitmek.
MOYMULDAŞ- *işt. ç. bk.* **moymulda-**.
MOZAİKA *a.* mozaik.
MÖCEK (mö:cek) *a. zool.* kurt: **goynı m.-e ınan-** koyunu kurda emanet etmek § **m. yalı** kurt gibi.
MÖÇBER *a.* 1. hacim; nitelik: **kitabıñ m.-i** kitabın hacmi; **onuñ yıgan pagtasınıñ m.-i bizi gızıklandırdı** onun topladığı pamuğun çokluğu bizi kızdırdı; 2. yaklaşık olarak, hemen hemen, aşağı yukarı: **meniñ paytagtda yaşayanıma üç yıl m.-i boldı** başkentte yaşayalı yaklaşık üç yıl oldu.
MÖÇBERLİ *s.* hacimli; nitelikli: **ulı m.** yüksek hacimli; **elli m. adam** elli kadar insan.
MÖÇBERSİZ *s.* sayısız: **m. köp adam** sayısız çok insan.
MÖÇÜK- *eyl.* çarparak yaralanmak: **ol m.-en dızını tutdı** o, çarparak yaraladığı dizini tuttu.
MÖHLET *a.* mühlet, süre, müddet: **gısga m. içinde** kısa zaman içinde; **üç günlük m.-i bilen** üç gün süreyle; **m.-i gutar-** zamanı (süreyi) bitirmek; **m.-ini uzalt-** süresini uzatmak.
MÖHLETLEYİN *s.* geçici, muvakkat, eğreti: **m. iş** geçici iş; **gısga m.** kısa süreli.
MÖHLETLİ *s.* süreli: **altı ay m. okuv** altı aylık okuma.
MÖHÜM *s.* 1. önemli, mühim: **m. mesele** önemli sorun; 2. gerekli: **siziñ gelmegiñiz m.-dir** sizin gelmeniz gereklidir.
MÖHÜMLİLİK *a.* önem: **meseläniñ m.-i** sorunun önemi.
MÖHÜR *a. esk.* 1. mühür, damga: **m. baslan şahadatnama** damgalanmış belge; 2. *mec.* iz: **yıllar yüzüñe m.-üni basyar** yüzünde yılların izi var.
MÖHÜRLE- *eyl.* mühürlemek: **vagonlarıñ agzını m.-** vagonların kapılarını mühürlemek.
MÖHÜRLEN- *ed. ç. bk.* **möhürle-**.
MÖHÜRLET- *et. ç. bk.* **möhürle-**.
MÖHÜT *a.esk.* iftira: m. et- iftira etmek.
MÖLE (mö:le) *s.* çıkıntılı, tümsekli, çıkık, kabarık: **m. göz** patlak göz.
MÖLE- (mö:le-) *eyl.* böğürmek (buzağılar hak.)
MÖLER- (mö:ler-) *eyl.* fırlamak, açılmak, çıkmak (göz için).
MÖLERT- (mö:lert-) *et. ç. bk.* **mö:ler-**.
MÖLEŞ- (mö:leş-) *işt. ç. bk.* **mö:le-**.
MÖMiN (mö:mi:n) *a.* 1. mümin, inançlı; 2. uysal, yumuşak, sessiz kişi.
MÖMİNSİRE- (mö:mi:nsire-) *eyl.* 1. inanmış gibi göstermek; 2. uysal, sessiz, sakin olmak.
MÖN (mö:n) *s.* aptal, bön, saf, çabuk inanan: **m. adam** aptal adam; **ol gatı m.** o, çok aptal.
MÖNSÜRE- (mö:nsüre-) *eyl.* kendini güvenmiş göstermek; **m.-n bolup otur-** hiç birşey bilmiyormuş gibi davranmak.
MÖNSÜREŞ- (mö:nsüreş-) *işt. ç. bk.* **mönsüre-**.
MÖÑÑÜR- *eyl.* böğürmek, anırmak, uğuldamak: **m.-ip agla-** böğürerek ağlamak.
MÖR-MÖCEK (mö:r-mö:cek) *a.* haşarat: **zıyanlı m.-lere garşı göreş** zararlı haşarata karşı savaş.
MÖRTE *bel.* açıkça, açık açık, aleni: **m. ayt-** açık açık söylemek.
MÖVCE- *eyl.* örn. *mec.* kabarmak, dalgalanmak; kudurmak, azmak;

heyecanlanmak, coşmak: **deñiz m.-yär** deniz coşuyor.

MÖVÇ: m. al-/ur- *bk.* **mövce-; harasat gitdigiçe m. alyardı** kasırga gittikçe şiddetleniyordu; **yüregim m. uryar** yüreğim hızlı hızlı çarpıyor.

MÖVLE- *eyl.* gezmek, gezinmek, dolaşmak; kudurmak; ava gitmek (kediler için).

MÖVRiT (mövri:t) *a.* zaman, an: **m.-i gelende** zamanı geldiğinde; **m.-i gutar-/öt-** zamanı geçirmek.

MÖVSÜM *a.* mevsim, dönem, sezon: **yaz m.-i** yaz mevsimi; **ekiş m.-i** ekim mevsimi; **aygıtlaycı m.** katı, kesin dönem.

MÖVSÜMLEYİN *s.* mevsimlik.

MÖY (mö:y) *a. zool.* zehirli bir böcek, zehirli örümcek: **m.-üñ sokmagı** böceğin sokması; **m. pıtran/dargan yalı bol-** dağılmak, dağılıp gitmek, kaçışmak.

MUAMMA *a.ed.* şiir şeklindeki bilmece.

MUFTA *a.* manşet.

MUGALLIM *a.* öğretmen: **vuzuñ m.-ı** yüksek okul öğretmeni; **m. bol-** öğretmen olmak.

MUGALLIMA (mugallıma:) a. bayan öğretmen: **at gazanan m.** ad kazanmış (ünlü) öğretmen.

MUGT *s.* 1. parasız, ücretsiz, bedava: **ın. meditsina kömegi** parasız tıp yardımı; **m. al-** parasız almak; **m. ber-** parasız vermek; 2. ucuz; **m. sat-** ucuz satmak; **tüys m.-la!** çok ucuz, hemen hemen bedava!

MUGTHOR (mugtho:r) *a.* otlakçı, asalak: **m. adam** asalak insan; **m.-lara garşı göreş** asalaklara karşı savaş.

MUHABBET *a.* sevgi, aşk, sevda, sempati: **m. bildir-** sevgisini, sempatisini anlatmak.

MUHANNES *a. esk.* korkak, ödlek.

MUKADDES *a. din.* kutsal, mukaddes; 2. *mec.* mahrem, gizli; 3. şerefli, onurlu, kutsal: **m. borç** kutsal borç.

MUKAM (muka:m) *a.* melodi, müzik: **şadıyan m.** majör sesi, tonu; **m. döret-** müzik vücuda getirmek.

MUKDAR (mukda:r) *a.* 1. miktar: **köp m.-da** çok miktarda; **önümiñ m.-ı** üretimin miktarı; 2. nicelik, kemiyet; miktar: **m.-ıñ hile geçmegi** sayının niteliğe dönüşmesi; **m. üytgeşmeler** sayısal değişmeler § **m. sanlar** *gram.* asıl sayılar.

MUKIM (mukı:m) *s.* çalışkan, gayretli.

MUKIT (mukı:t) *s.* tanıdık, tanınan, bilinen: **m. bol-** tanıdık olmak; **ozaldan m. bol-** önceden tanışmak.

MUM (mu:m) *a.* bal mumu: **m. eret-** balmumu eritmek; **m.-a dön-** a. mumlaşmak; b. *mec.* muma dönmek (insan hak.).

MUMIYA (mu:mıya) *a.* mumya: **müsür m.-ları** Mısır mumyaları.

MUMIYALA- (mu:mıyala-) *eyl.* ilaçlamak.

MUMIYALAN- (mu:mıyalan-) *ed. ç. bk.* **mumıyala-:** ilaçlanmak: **m.-an ceset** ilaçlanmış ceset.

MUMIYALAŞ- (mu:mıyalaş-) *işt. ç. bk.* **mumıyala-.**

MUMIYALAT- (mu:mıyalat-) *et. ç. bk.* **mumıyala-.**

MUMLA- (mu:mla-) *eyl.* mumlamak, balmumu sürmek, balmumuna batırmak: **sapagı m.-** ipliği mumlamak.

MUMLAN- (mu:mlan-) *ed. ç. bk.* **mumla-; m.-an yüplük** ziftli iplik.

MUMLI (mu:mlı) *s.* 1. balmumu sürülmüş; **m. sapaklar** mumlu iplikler; 2. mum içeren: **m. bal** petek.

MUNÇA *s. bel.* bunca, bu kadar: **m. gürrüñ nämä gerek?** bunca söze ne gerek var? § **m. bolanına görä** böyle olduğuna göre, mademki.

MUNDiR *a.* resmi ceket; **ofitser m.-i** resmî kıyafet.

MUNİTSİPALİTET *a.* belediye: **şäher m.-i** şehir belediyesi.

MUR (mu:r) *a. zool.* karınca.

MURDAR (murda:r) *s. esk. bk.* **mırtar.**

MURDARLAN- (murda:rlan-) *eyl.* mendebur, kötü, murdar olmak.

MURDARLIK (murda:rlık) *a.* çirkinlik, biçimsizlik: **bu nä m.!** bu ne çirkinlik!

MURT *a.* 1. bıyık: **gür m.** gür bıyık; **caytarıp duran m.** dik bıyıklar; **işiñ şovlı bolsun, m.-uñ tovlı bolsun** işleri yolunda gitsin! (başarı dileği); 2. kedi vb' deki bıyıklar: **pişigiñ m.-ı** kedinin bıyığı, tüyü; 3. bitkilerdeki bıyıklar § **m.-ı taba-** kuvvetlenmek, olgunlaşmak; **m.-a bat ber-** kabadayılık satmak; kendini yüreklendirmek.

MUSALLAT *a.* bela, felaket: **başıma düşen m.** başıma gelen felaket.

MUSAPIR (musa:pır) *a.* 1. yabancı: **m. adam** yabancı kişi; 2. *mec.* zavallı, biçare; fakir, yoksul.

MUSAYI *a.* **(mu:sa:yı)** musevi.

MUSKUL *a.* kas, adale: **m. güyci** kas gücü.

MUSKULLAK *s.* kaslı, adaleli: **m. adam** kaslı dam.

MUSKULLI *s. bk.* **muskullak.**

MUSKUS *a.* misk: **m. ısı** misk kokusu.

MUSULMAN (musulma:n) *a. esk.* müslüman.

MUŞAKGAT *a.* 1. felaket, dert, bela: **tebıgı m.** doğal felaket; 2. zorluk, güçlük: **m. yagdır-** paniğe, zorluğa düşmek.

MUŞAKGATÇI *a.* korkak, ürkek, paniğe düşüren: **m. bol-** korkak olmak.

MUTIG (mutı:g) *s.* sadık, candan, bağlı: **m. gul** sadık kul.

MUVAPIK (muva:pık) *a.* 1. değer, şayan, layık: **özüñe m. iş saylap al-** kendine uygun iş almak; 2. uygun, maksada uygun; 3. özgü, has, mahsus: **sahna sungatına m.** sahne sanatına özgü.

MUZA *a.* ilham perisi.

MUZD *a.* ücret, karşılık: **m.-unı ber-** ücretini vermek.

MUZDSUZ *s.* ücretsiz, karşılıksız.

MUZEY *a.* müze: **ülkäni övreniş m.-i** yurt bilgisi müzesi.
MÜBÄREK (mübä:rek) *s.* mübarek, uğurlu, bahtiyar: **bayramıñız m. bolsun!** bayramınız mübarek olsun!; **täze yılıñız m. bolsun!** yeni yılınız kutlu olsun!
MÜBÄREKLE- (mübe:rekle-) *eyl.* kutlamak, tebrik etmek: **birini dogan güni bilen m.** birinin doğum gününü kutlamak.
MÜCERRET *s.* ailesiz, akrabasız; tek, yalnız: **m. yaşa-** yalnız yaşamak; **m. geç-** bekar yaşamak.
MÜCEVÜR *a.* mezarlık bekçisi.
MÜÇE I *a. eski dil* hacim, oylum; ölçü, büyüklük: **m.-si kiçi adam** küçük adam.
MÜÇE II *a.* oniki hayvanlı takvim sistemi.
MÜÇENEK *a.* pense, pens.
MÜÇENEKLE- *eyl.* yolmak, çimdiklemek; penseyle tutmak.
MÜÇENEKLEN- *ed. ç. bk.* **müçenekle-.**
MÜDİMİ (müdi:mi) *s. esk.* ebedî, sonsuz, ezelî: **m. şöhrat** ebedî şöhret § **m. uka git-** ağır uykuya dalmak.
MÜDiR (müdi:r) *a.* müdür: **okuv m.-i** eğitim müdürü.
MÜFTİ *a. din* müftü.
MÜLK *a.* 1. mülk, mal, servet, varlık: **kolhoz m.-i** kolhoz malı; 2. çiftlik, malikane, yurtluk: **pomeşçigiñ m.-i** büyük toprak sahibine ait çiftlik.
MÜLKDAR (mülkda:r) *a.* büyük toprak sahibi: **m.-lar sınpı** büyük toprak sahipleri sınıfı.
MÜMKİN (mümki:n) *a.* 1. mümkün, olabilir, olanaklı, muhtemel: **girmek m.-mi** girebilir miyim?; **m. däl** mümkün değil; **m. bol-** mümkün olmak; **m. bolmadı** mümkün olmadı; **m. bolsa** mümkün olsa; **şu gün hovanıñ sovuk bolmagı m.** bugün hava soğuk olabilir.
MÜMKİNÇİLİK (mümki:nçilik) muhtemel, olabilirlik, ihtimal: **m. ber-** ihtimal vermek; **m. döret-** şart koşmak; **m.-leri ulan-** olanaklardan yararlanmak.
MÜMKİNLİK (mümki:nlik) *a.* olabilirlik, imkan.
MÜN- *eyl.* binmek: **m.-üp bar-** binip gitmek; **m.-üp gel-** binip gelmek § **çınlakay görnüşe m.-** ciddi bir görünüş almak; **gahar-gazaba m.-** kızmak; **mekgesine/ökcesine) m.-** birisi tarafından kovalanmak; **hıyala m.-** karar almak.
MÜNDER *a.* 1. yığın haline getirilmiş: **m. et-** yığmak; 2. *bel.* çok, pek çok.
MÜNDERLE- *eyl.* yığmak.
MÜNDERLEN- *ed. ç. bk.* **münderle-**; yığılmak: **m.-nen kitaplar** yığılmış kitaplar.
MÜNDERLET- *et. ç. bk.* **münderle-.**
MÜNDÜR- *et. ç. bk.* **mün-**; bindirmek; **ata m.-** ata bindirmek; **maşına m.-** arabaya bindirmek.
MÜNLÜLİK *a.* çekingenlik: **ol m. bilen cogap berdi** o çekinerek (çekingenlikle) yanıt verdi.

MÜNÜŞ *a.* binicilik: **m.-e övret-** binicilik öğretmek.
MÜÑ *a.* bin: **m. adamlık klub** bin kişilik kulüp.
MÜÑEDEKLE- *eyl.* sürünmek, sürüklenmek, sürünerek yürümek: **m.-p bar-** sürünerek gitmek.
MÜÑEDEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **müñedekle-.**
MÜÑKÜR *s.* inançsız, şüpheci, münkir: **m. bol-** inançsız olmak; **m. adam** şüpheci insan.
MÜÑKÜRLEN-*eyl.* şüphelenmek, şüpheli olmak: **biriniñ sözüniñ dogrılıgına m.-** birinin söylediği sözlerden şüphelenmek.
MÜÑZE- *eyl.* dayanmak, yaslanmak, yüklenmek: **bul'dozer öñe m.-p baryar** boldozer öne doğru kaykılarak gidiyor.
MÜÑZEŞ- *işt. ç. bk.* **müñze-**; **demirgazıkdan gara bulutlar m.-ip gelyärdiler** kuzeyden kara bulutlar toplanıp geliyordu.
MÜREPBE*a.* reçel: **üzüm m.-si** üzüm reçeli.
MÜREVVET *a. esk.* 1. hoşgörü, hoşgörürlük; 2. insanlık, insanseverlik: **m. et-/kıl-** insanlık göstermek.
MÜRREL- *eyl.* 1. kırış kırış olmak, buruşmak: **alma m.-ipdir** elma kırış kırış olmuş.
MÜRRELİŞ- *işt. ç. bk.* **mürrel-**; **m.-en iymişler** solmuş, kurumuş meyveler; **yüzi m.-ipdir** yüzü solmuş.
MÜRRELT- *et. ç. bk.* **mürrel-**; yenmek, hakkından gelmek, üstün olmak, bastırmak: **nıeni ukı m.-ip baryar** beni uyku basıyor.
MÜRŞER- *eyl. bk.* **mürrel-.**
MÜRŞERT- *et. ç. bk.* **mürşer-.**
MÜRŞÜK *s.* kırışık, buruşuk: **yüzi m. adam** yüzü kırışık adam; **m. alma** kırışmış, buruşmuş elma.
MÜRT *a. esk.* hayır, yarar: **m.-ini iy-** hayrını görmek.
MÜRTÜK *s.* ince, küçük: **m. toklı** küçük kuzu.
MÜRÜŞ- *eyl. bk.* **mürrel-.**
MÜRÜŞDİR- *et. ç. bk.* **mürüş-**; buruşturmak, kırıştırmak: **yüzüñi m.-** yüzünü buruşturmak.
MÜRZE *a. eski dil* sekreter, yazıcı, tahsildar.
MÜŞDEK *a.* küçük un veya buğday stoku **m.-iñi çekip gutar-** her şeyi kaybetmek.
MÜŞDERİ I *a.* müşteri.
MÜŞDERİ II *a. ast.* jüpiter.
MÜŞDÜK*a.* ağızlık: **m. bilen çek-** ağızlıkla içmek.
MÜŞGİL (müşgi:l) *a.* müşkil, zor, karışık: **m. iş** zor iş; **m. mesele** karışık, zor sorun; **onuñ yanında m. iş yokdı** onun için zor bir iş yoktu.
MÜŞGİLAT (müşgi:la:t) *a. esk.* müşkülat, zorluk.
MÜŞGİLLEŞ- (müşgi:lleş-) *eyl.* güçleşmek, karmaşık bir hal almak.
MÜŞGİLLEŞDİR- (müşgi:lleşdir-) *et. ç. bk.* **müşgilleş-**; güçleştirmek, zorlaştırmak, zahmet vermek.
MÜŞK*a.* misk.
MÜTBELA (mütbela:) *a. esk.* müptela, (bir şeye) düşkün,

tutkun: **ışkıñ m.-sı** aşk müptelası; **m. bol-** müptela olmak; **öz pikirleriñ bilen m. bol-** kendi fikirlerine bağlı olmak; **m. et-** birindeki bir şeye ilgi göstermek.

MÜTDET *a.* 1. müddet, süre, zaman: **gısgacık m.** kısacık zaman; **belli bir m.-e çenli** belli bir zamana kadar; **m.-ini belli et-** zamanını belirlemek; **m.-i dol-** zamanı dolmak; 2. saat, zaman, zaman aralığı: **iñ gerekli m.-inde** en gerekli anda § **ölüm m.-i** ölüm saati.

MÜTRÜK *a. zool.* kene § **m. yalı** kene gibi.

MÜTRÜKLE- *eyl.* keneyle kaplanmak (hayvanlar için).

MÜTRÜKLET- *et. ç. bk.* **mütrükle-**.

MÜYN *a.esk.* çekingenlik.

MÜYNLİ *s.* suçlu, çekingen, yüreksiz: **m. görnüş** suçlu görünüş; **m. çaga yalı** suçlu (bir) çocuk gibi; **m. gara-/seret-** suçlu suçlu bakmak.

MÜYNÜRGE- *eyl.* 1. çekinmek, sıkılmak, utanmak, mahçup olmak: **çaga m.-di** çocuk utandı, mahçup oldu; 2. kendini suçlu hissetmek: **m.-män cogap ber-** kendini suçlu hissetmeden cevap vermek.

MÜYNÜRGET- *et. ç. bk.* **müynürge-**; mahçup etmek, bozmak; şaşırmak, mahçup olmak: **olarıñ gülküsi onı m.-di** onların gülmesi onu mahçup etti.

MÜZZER- *eyl.* içi sıkılmak, içi kararmak, iç sıkıntısı çekmek: **kınçılıgıñ öñünde m.-mezlik** zorluklar karşısında içi kararmamış olmak.

MÜZZERİL- *dön. ç. bk.* **müzzer-**; **m.-ip dur-** keyifsiz olmak, keyfi bozulmak.

MÜZZERİŞ- *işt. ç. bk.* **müzzer-**.

MÜZZERT- *et. ç. bk.* **müzzer-**.

N

NABAT (naba:t) bir şeker türü: **n. gaynat-** şeker kaynatmak.

NACAGAY *s. esk.* 1. ilgili, meşgul: **her kim öz işi bilen n.-dı** herkes kendi işiyle meşguldü; 2. telaşlı: **n. adam** telaşlı insan; meşgul insan.

NAÇAL'NİK *a.* başkan: **upravleniyäniñ n.-i** yönetimin başkanı.

NAÇAL'NİKLİK *a.* başkanlık: **n. vezipesi** başkanlık vazifesi; **biriniñ n.-i astında gulluk et-** birinin başkanlığı, yönetimi altında çalışmak.

NAÇAR (na:ça:r) *s.* çaresiz, aciz, iktidarsız: **n. adam** çaresiz insan; 2. *mec.* kadın.

NAÇARLA- (na:ça:rla-) *eyl.* çaresiz, aciz olmak: **n.-p otur-** çaresiz oturmak.

NAÇARLAN- (na:ça:rlan-) *dön. ç. bk.* **naçarla-**.

NAÇYOTÇİK *a.* dogmacı.

NADAN (na:da:n) *s.* 1.bilgisiz, cahil, nadan: **n. gal-** cahil kalmak; 2. aptal, ahmak, bön.

NADANLIK (na:da:nlık) *a.* bilgisizlik, cehalet, cahillik: **n.-dan çıkma** cehaletten kurtulma; 2. akılsızlık, aptallık.

NADANPARAZ (na:da:nparaz) *a. esk.* yobaz, gerici.

NADANPARAZLIK (na:da:nparazlık) *a.* yobazlık, gericilik: **n.-a garşı göreş-** yobazlığa, gericiliğe karşı savaşmak.

NADARA (nadara:) *s.* 1. yaygaracı, şamatacı, gürültücü: **n. ses** yaygaracı bir ses 2. isterik, isteri hastası.

NADARACILIK (nadara:cılık) *a. bk.* **nadarahk**.

NADARALIK (nadara:lık) *a.* 1. şamatacılık, çığırtkanlık; 2. sinir buhranı, sinir krizi: **n. et-** a. bağırıp çağırmak, haykırmak, dalaşmak; **b.** sinir krizine yakalanmak.

NADIL (na:dıl) *s.* kırgın, dargın, gücenik: **ol senden n.** o sana dargın; **n. bol-** dargın, kırgın olmak.

NADSTROYKA *a. fel.* üst yapı: **bazis** ve **n.** alt ve üst yapı.

NADZİRATEL *a.* bekçi, gözcü: **türme n.-i** hapisnane bekçisi.

NAGARA *a.* sitem, serzeniş: **ile n.-ñı dövme!** insanlara sitem etme!

NAGIL *a. esk.* ders: **n. oka-** ders okumak.

NAGIM *a.* siper: **n.-da gizlen-** siperde gizlenmek.

NAGIŞ *a.* nakış, süs, motif: **ovadan n.** güzel nakış; **milli n.** millî motif.

NAGIŞLA- *eyl.* 1. nakış işlemek, süslemek, bezemek: **cayı n.-** evi süslemek, bezemek; 2. dikmek: **köynegiñ yakasını n.-** gömleğin yakasını dikmek.

NAGIŞLAN- *ed. ç. bk.* **nagışla-**.

NAGIŞLAŞ- *işt. ç. bk.* **nagışla-**.

NAGIŞLAT- *et. ç. bk.* **nagışla-**.

NAGIŞLI *s.* 1. nakışlı: **n. küyze** nakışlı testi; 2. dikilmiş, dikili: **n. köynek** dikilmiş gömlek.

NAGMA *a. esk.* name, şarkı; şiir: **n. ayt-** şarkı söylemek.

NAGRA I *a.* nara, haykırış, kükreme, böğürme: **şiriñ n.-sı** arslanın kükremesi; **n. çek-** nara atmak.

NAGRA II *a.* yara izi: **okuñ salan n.-sı** okun vurmasından oluşan yara izi; **n. sal-** yara izi bırakmak.

NAGRALI *s.* yaralı: **yüzi n. adam** yüzü yaralı adam.

NAGT *s.* 1. var, var olan, eldeki, nakit: **n. pul** nakit para; **n. pul bilen töle-** nakit para ile ödemek; **n. satın al-** peşin satın almak; 2. hemen verilen: **n. cogap** hemen verilen cevap.

NAHAL *a.* fidan: **alma n.-ı** elma fidanı; **n. oturt-** fidan dikmek.

NAHALHANA (nahalha:na) *a.* fidanlık.

NAHAR *a.* yemek, aş: **etli n.** etli yemek; **n. tayarla-/bişir-** yemek hazırlamak/ pişirmek.

NAHARHANA (naharha:na) *a.* yemek odası: **n.-da nahar edin-** yemek odasında yemek yemek.

NAHARLA- *eyl.* yedirmek, yemlemek: **n.-p bol-** birini yedirmek, birinin karnını doyurmak.

NAHARLAN- *ed.-dön. ç. bk.* **naharla-**; 1. yemek; 2. öğle yemeği yemek: **naharlanada n.-** yemek odasında yemek yemek.

NAHARLAT- *et. ç. bk.* **naharla-.**

NAHARLI *s.* 1. yemekle dolu; 2. tok.

NAHRA *a.* kertik: **n. düşen yer** kertik açılan yer.

NAJDAK *a.* zımpara: **n. kagızı** zımpara kağıdı.

NAKGAŞ (nakga:ş) *a. esk.* 1. oymacı, nakkaş. 2. ressam.

NAKGAŞLIK *a.* nakkaşlık: **n. et-** nakkaşlık yapmak.

NAKIL *a.* atasözü: **halk n.-ı** halk atasözü; **n.-lar yıgındısı** atasözleri toplamı.

NAKIS *s. esk.* 1. akılsız, mantıksız, aptal: **n. adam** akılsız adam; **n. söz** mantıksız söz; 2. ince, zarif: munuñ n.-ca zatdıgını! ne kadar güzel şey.

NAKISLIK *a. eski dil* 1. akılsızlık, aptallık; 2. zariflik, incelik.

NAL (na:l) *a.* nal: **at n.-ı** at nalı; **n. kak-** nal çakmak.

NALA (na:la) *a.* 1. nale, inilti; 2. sızlanma: **zarın n.** dokunaklı inilti; **n. çek-** nale çekmek.

NALA- (na:la-) *eyl.* 1. inlemek, sızlanmak, şikayet etmek: **agrıdan yaña n.-** ağrıdan şikayet etmek.

NALACEDEYİN (na:la:cedeyin) *s.* beceriksiz: **n. adam** beceriksiz insan.

NALAÇ (na:la:ç) *s. bel.* 1. zorunlu, mecburi: **n. yagday** zorunlu durum; **n. bol-** mecbur olmak, iradesiz: **n. gül-** iradesizce gülmek.

NALAŞ- (na:laş-) *iş. ç. bk.* **nala-**

NALIŞLI (na:lışlı) *s.* acıklı, hazin, dokunaklı: **n. aydım** dokunaklı şarkı.

NALLA- (na:lla-) *eyl.* nallamak: **atı n.-** atı nallamak.

NALLAN- (na:llan-) *ed. ç. bk.* **nalla-**; **n.-an at** nallanan at.

NALLAT- (na:llat-) *et. ç. bk.* **nalla-.**

NALLI (na:lh) *s.* nallı.

NALOG *a.* vergi: **girdevci n.-ı** gelir vergisi; **n. sisteması** vergi sistemi; **n. sal-** vergi koymak, vergilendirmek.

NAM-NIŞAN (na:m-nışa:n) *a.* iz, eser; emare, belirti: **yüzünde tukathkdan n. yokdı** yüzünde sıkıntıdan eser yoktu; **ondan n. yok** ondan eser yok.

NAMA (na:ma) *a. esk.* mektup, yazı: **n. gönder-** mektup göndermek.

NAMART (na:ma:rt) *s.* 1. namert, ödlek, korkak. 2. alçak, namussuz, rezil: **n. adam** rezil adam.

NAMARTLA- (na:ma:rtla-) *eyl.* 1. korkmak, ürkmek: **ol ilki söz berdi soñra n.-p başladı** o önce söz verdi, sonra korkmaya başladı; 2. alçaklık etmek, namussuzluk yapmak.

NAMARTLIK (na:ma:rtlık) *a.* 1. namertlik; 2. alçaklık, namussuzluk: **n. et-** a. namertlik yapmak; b. alçakçasına hareket etmek.

NAMAZ (nama:z) *a.* namaz: **n. oka-** namaz kılmak.

NAMAZHON (nama:zho:n) *s.* sofu, dindar: **n. adam** sofu adam.

NAMESTNİK *a.* genel vali.

NAMIRAT (na:mıra:t) *s.* talihsiz, şanssız, bahtsız, kötü kaderli: **n. gal-** muradına erememiş olmak (yaşamda).

NAMIS (na:mıs) *a.* 1. namus, şeref: **n. hemme zatdan belentdir** şeref, namus herşeyden yücedir; 2. ayıp, yüz karası: **n. getir-/n.-a goy-** rezil etmek; **sen bizi n.-a goyaymagın!** bizi rezil etmel; **n. et-** a.kendi değerini düşürmek; b. utanmak, çekinmek, sıkılmak; **n.-ına deg-/n.-ını depele-** a. namusunu lekelemek, kirletmek; b. rezil etmek.

NAMISCAÑ (na:mıscañ) *a.* onurlu, namuslu, şerefli, şerefine düşkün: **ol gatı n.** o çok namuslu.

NAMISCAÑLIK (na:mıscañlık) *a. bk.* **namıscañ: n. duygusı** namus, onur duygusu.

NAMISSIZ (na:mıssız) *a.* namussuz, şerefsiz.

NAN (na:n) *a. leh.* ekmek, yufka: **bugday n.-ı** buğday ekmeği; **n. bişir-** ekmek pişirmek § **n. ursun** ekmek çarpsın (yemin etme); **n. ursun, bu gün gelerin** ekmek çarpsın, bu gün gelirim; **n.-ı bitin** mesut, mutlu, bahtiyar; başarılı, şanslı, talihli (ölüm tehlikesi için).

NANBAY (na:nba:y) *a. esk.* 1. fırıncı; 2. hamamböceği.

NARI (na:r) *a. bot.* nar: **n. agacı** nar ağacı; **n. suvı** nar suyu.

NAR II (na:r) *a.* ateş, alev.

NARGIZ *a. bot.* nergiz.

NARINÇ (na:rınç) *s.* nar renginde: **n. reñkli sapak** kırmızı iplik.

NARPIZ *a. bot.* nane: **n.-ıñ ısı** nanenin kokusu; **n. arakı** nane damlası; 2. can sıkıcı, usandırıcı: **n. adam** can sıkıcı insan.

NAS *a.* bir tütün türü: **güyçli n.** güçlü tütün.

NASOS *a.* pompa: **velosipediñ n.-ı** bisikletin pompası.
NATRİY *a. kim.* sodyum.
NATSİZM *a.* nazizim.
NATURALİST *a.* doğa bilimcisi: **yaş n.-ler** genç doğabilimcileri.
NATUVAN (na:tuva:n) *s.* natüvan, güçsüz: **n. ayal** güçsüz kadın.
NAUŞNİK *a.* kulaklık: **n. gey-** kulaklık takmak.
NAV I (na:v) *a.* kiriş, kalas: **n.-ları çalşır-** kalasları değiştirmek § **n. yalı** kalas gibi (insan için).
NAV II (na:v) *a.* kayık: **n. sürüci** kayıkçı; **n.-a mün-** kayığa binmek.
NAVÇI (na:vçı) *a. halk dili* 1. kayıkçı, 2. kayık ustası.
NAVİGATSİYA *a.* denizcilik: **Amıderyada n. başlandı** Amu Deryada denizciliğe başlandı.
NAY *a.* 1. çubuk. 2. ney.
NAYBAŞI *s.* ağırbaşlı, vakur: **n. adam** ağırbaşlı insan.
NAYÇA I *a.* masura, makara: **sapagı n. sara-** ipliği makaraya sarmak.
NAYÇA II *a.* demet, bağ: **gavunıñ n.-sı** kavunun bağı (sapı).
NAYÇALA- eyl. bağ oluşturmak (bağcılık terimi).
NAYINCAR (na:yınca:r) *s.* 1. mutsuz, sıkıntılı: n. görnüş mutsuz görünüş; 2. şikayetçi: **n. iñildi** şikayet iniltisi.
NAYINSAP (na:yınsa:p) *s.* vicdansız, namussuz, utanmaz, hayasız; 2. açgöz, tamahkâr, yüzsüz: **n. adam** a. vicdansız insan, b. yüzsüz insan.
NAYZA *a.* 1. süngü: **n. yarası** süngü yarası; **n. dürt-** süngü saplamak 2. mızrak: **n. zıñmaklık** mızrak atma.
NAYZALA- *eyl.* süngülemek.
NAYZALAN- *ed. ç. bk.* **nayzala-**
NAYZALAŞ- *işt. ç. bk.* **nayzala-**
NAYZALAT- *et. ç. bk.* **nayzala-.**
NAZAR *a.* bakış, bakma: **şübheli n.** şüpheli bakış; **n.-ıñı dik-** bakışlarını dikmek; **n.-a al-** a. dikkate almak, göz önünde bulundurmak: kastetmek; b. değerlendirilmek, incelenmek; **n.-da tutul-** göz önünde bulundurulmak; **n.-dan sıpdır-** gözden kaçırmak, dikkatten kaçırmak.
NAZARKERDE *s.* ağırbaşlı, vakur: **onuñ n. görnüşi bardı** onun ağırbaşlı bir görünüşü vardı.
NAZARLA- *eyl.* 1. bakmak. 2. nişan almak: **dogrı n.-** doğru nişan almak.
NAZBAY (na:zba:y) *a. bot.* fesleğen.
NAZIM *a. esk.* güzel ses: **n. bilen aydım ayt-** güzel sesle şarkı söylemek.
NÄBELET (nä:belet) *s.* tanınmayan, bilinmeyen: **n. yer** bilinmeyen yer; **n. bol-** bilinmemek.
NÄBELLİ (nä:belli) *s.* bilinmeyen, meçhul: **n. ada** bilinmeyen ada; **n. hudojnik** meçhul sanatçı; **onuñ gelcegi-gelmecegi n.** onun gelip gelmeyeceği belli değil; **bu maña n.** ben bunu bilmiyorum § **eyesi n. sözlem** *gr.* öznesi belirsiz cümle.
NÄÇE (nä:çe) *s.* nekadar, kaç: **vagt n.?** saat kaç?; **n. adam geldi?** kaç kişi geldi?
NÄÇİNCİ (nä:çinci) *s.* kaçıncı, hangi: **sen n. klasda okayarsıñ?** sen kaçıncı sınıfta okuyorsun?.
NÄGİLE (nä:gi:le) *s.* memnun olmayan, hoşnutsuz; dargın, küskün: **n. oglan** dargın oğlan; **ol senden n.** o senden memnun değil.
NÄGİLELİK (nä:gi:lelik) *a.* hoşnutsuzluk: **n. bildir-** hoşnutsuzluk bildirmek.
NÄHACAT (nä:hacat) *s.* gereksiz, lüzumsuz, faydasız: **n. gürrüñler** gereksiz konuşmalar.
NÄHAK (nä:hak) *s.* boş, nafile, beyhude: **n. gürrüñ** boş lakırdı; **siz n. gorkyarsınız** siz boş yere korkuyorsunuz.
NÄHEÑ (nä:heñ) *s. halk dili* büyük.
NÄHİLİ (nä:hili) *ad. bk.* **nätüysli.**
NÄHOŞ (nä:hoş) *s. bk.* **näsag.**
NÄHOŞLA- (nä:hoşla-) *eyl. bk.* **näsagla-.**
NÄKES (nä:kes) *s.* alçak, adi.
NÄKESLİK (nä:keslik) *a.* alçaklık, adilik: **bu niçik n.?** bu nasıl alçaklık.
NÄLAYIK (nä:la:yık) *s.* uygun olmayan, yerinde olmayan, uygunsuz: **n. hereket** uygunsuz hareket; 2. elverişsiz; uymayan: **kövüş ayagıma n. bolyar** ayakkabı ayağıma uymuyor; 3. layık olmayan, yakışık almayan: **sen muña n.** sen buna lâyık değilsin.
NÄLET (nä:let) 1. lanet, beddua: **n. yagdır-** lanet yağdırmak; 2. ayıp, yüzkarası: **n. getir-** rezil etmek.
NÄLETLE- (nä:letle-) *eyl.* lanetlemek; 2. *mec.* damgalamak, damga vurmak: **uruş odunı tutaşdırıcıları n.-** savaşı başlatanları lanetlemek.
NÄLETLEN- (nä:letlen-) *ed. ç. bk.* **nä:letle-**; lanetlenmek.
NÄMAHAL (nä:mahal) *bk.* **nä:vagt; siz n. geldiñiz?** siz ne zaman geldiniz?.
NÄMAKUL (nä:ma:ku:l) *s.* 1. makul olmayan, akla olmayan, uygun olmayan. 2. kabul edilmez: **n. gör-/ bil-** a. bir şeye karşı olmak, muhalif olmak; b. kabul edilmez olmak.
NÄMÄLİM (nä:mä:lim) *s.* 1. bilinmeyen, tanınmayan, tanınmamamış: **n. adam** tanınmamış adam; 2. anlaşılmayan, anlaşılmaz, karanlık, muğlak: **bir gozgalañ onı ıncalıksızlıga saldı** içini belirsiz bir korku kapladı § **n. san** *mat.* bilinmeyen sayı; **işligiñ n. forması** eylem adı, mastar; **n. çalışma** *gr.* belgisiz zamirler.
NÄMÄLİMLİK (nä:mä:limlik) *a.* bilinmeme, bilinmezlik.
NÄME (nä:me) *bel.* 1. ne: **n. boldı?** ne oldu; **n. bolsa bolsun!** ne olursa olsun!; 2. nasıl, hangi: **siziñ n. işiñiz?** sizin işiniz nasıl?; **siziñ adıñız n.?** sizin adınız ne? § **n.-de**

bolsa ne olsa; **ıı.-de bolsa gayrat et!** yine de gayret et!

NÄMECAL (nä:meca:l) *s.* zayıf, güçsüz: **n. çaga** zayıf, güçsüz çocuk; **n. bol-** güçsüz olmak.

NÄNE (nä:ne) *a. bot.* nane.

NÄRAHAT (nä:ra:hat) *s.* 1. endişeli, üzüntülü, telaşlı; tedirgin: **n. yürek** endişeli, telaşlı yürek; **ol n. yagdayda** o telaşlı, endişeli; 2. rahatsız: **n. orun** rahatsız yer; **n. oturmak** rahatsız bir şekilde oturmak.

NÄRAHATLIK (nä:ra:hatlık) *a.* 1. üzüntü, endişe; tedirginlik: **n. duygusı** üzüntü duygusu; 2. rahatsızlık.

NÄRAZI (nä:ra:zı) *s.* razı olmayan, memnun olmayan: **ol senden n.** senden memnun değil.

NÄSAG (nä:sag) *s.* sağlıksız, hasta.

NÄSAGLA- (nä:sagla-) *eyl.* hastalanmak: **ol sovuklap n.-dı** o soğuktan hastalandı.

NÄSAGLIK (nä:saglık) *a.* hastalık: **hapaçılık n.-ıñ çeşmesidir** hastalığın kaynağı pisliktir.

NÄSAZ (nä:sa:z) *s.* gergin, soğuk: **n. aragatnaşık** gergin ilişki; 2. bozulmuş, düzensiz: **n. pianino** akordu bozuk piyano; 3. anormal, düzensiz: **yüreğiñ n. urmagı** kalbin anormal bir şekilde çarpması.

NÄSAZLIK (nä:sa:zlık) *a.* 1. gerginlik, soğukluk: **aranıñ n.-ı** aranın gerginliği; 2. arıza, aksaklık; 3. anormal olma, düzensiz olma: **yüreğiñ urşunıñ n.-ı** kalp çarpışlarının anormalliği.

NÄŞAT (nä:şa:t) s. neşesiz, hüzünlü, üzüntülü: **n. adam** hüzünlü adam; **n. bol-** üzüntülü olmak.

NÄTAKIK (nä:ta:kı:k) *s.* kesin ve açık olmayan, yanlış: **n. cogap** yanlış cevap; **n. mesele** açık olmayan sorun.

NÄTANIŞ (nä:tanış) *s.* meçhul, tanınadık: **n. adam** meçhul adam; **n. yerler** bilinmeyen yerler; **n. bol-** meçhul olmak.

NÄTANIŞLIK (nä:tanışlık) *a.* bilinmeme, meçhul olma: **şeher bilen n.** şehiri bilmeme, tanımama.

NÄTEKİZ (nä:teki:z) *s.* düz olmayan, pürüzlü: **n. suvag** pürüzlü sıva.

NÄTÜYSLİ (nä:tüysli) *s.* nasıl, hangi: **n. mata?** nasıl kumaş?; **seniñ oturışıñ n.?** senin oturuşun nasıl?

NÄUMIT (nä:umı:t) s. ümidini kaybetmiş, ümitsiz: **n bol-** ümitsiz olmak; **n. gal-** ümitsiz kalmak.

NÄUMITLIK (nä:umı:tlık) *a.* ümitsizlik: **n. duygusı** ümitsizlik duygusu.

NÄVAGT (nä:vagt) *bel.* ne zaman ?: **sen n. gelcek?** sen ne zaman geleceksin?.

NÄZ (nä:z) *a.* 1. naz, cilve; 2. kapris: **n. et-** kapris yapmak; **n.-ini çek-** kaprisini, nazını çekmek.

NÄZENİN (nä:zeni:n) *a.* güzel, alımlı kız: **n. gız** güzel, alımlı kız.

NÄZİK (nä:zik) *s.* 1. şefkatli, müşfik, sevecen: **n. yaprak** ince yaprak; 2. ince, nazik, zarif: **n. dokalan halı** ince dokunmuş halı; 3. alıngan, hassas: **n. adam** hassas, alıngan adam; 4. kırılgan, kolay kırılır, dayanıksız: **n. metal** dayanıksız metal.

NÄZİKLİK (nä:ziklik) *a.* 1. sevecenlik, şefkatli olma; 2. naziklik, zariflik, incelik: **nagşıñ n.-ligi** nakışın zarifliği, inceliği; 3. alınganlık: **n. et-** alınmak; 4. dayanıksızlık.

NÄZİKSİRE- (nä:ziksire-) *eyl.* nazlanmak, cilvelenmek; 2. kapris yapmak.

NÄZİRGE- (nä:zirge-) *eyl. bk.* **näziksire-.**

NÄZİRGEN- (nä:zirgen-) *dön. ç. bk.* **näzirge-.**

NÄZİRGET- (nä:zirget-) *et. ç. bk.* **näzirge-.**

NÄZLEN- (nä:zlen-) *eyl. bk.* **näziksire-.**

NEBERE *a.* akraba: **biziñ n.-miz** bizim akrabamız; **onuñ n.-si yokdur** onun akrabası yoktur.

NEBİR *s.* güzel, sevimli: **n. yadıgärlik** güzel anıt; **n. gözel** zat güzel, sevimli şey.

NEBİS *a.* menfaat, çıkar; tamah, tamahkârlık: **n.-ine gayım** haris, menfaatperest; **n.-ine gayım** adam haris adam; **n.-e çap-** kişisel çıkarını kollamak; **n.-i otuk-** tamah etmek § **nebsiñ agır-** acımak, merhamet etmek; **n.-imiz agırsa da** ne yazık ki: **nebsimiz agırsa da, bu işiñ ähmiyetine düşünmeyärsiñiz** ne yazık ki bu işin önemini kavrayamıyorsunuz!

NEBİSCEÑ *a.* menfaatperest: **n. bol-** menfaatperest olmak.

NEBİSCEÑLİK *a.* menfaatperestlik: **n. et-** menfaatperestlik etmek.

NEBİT *a.* 1. petrol: **n. çeşmesi** petrol kaynağı; **n. bilen işleyän dvigatol'** petrolle çalışan motor 2. kerosin.

NEBİTÇİ *a.* petrol işçisi: **öñde barıcı n.-ler** öncü petrol işçileri.

NECASAT (neca:sat) *a.* dışkı.

NECAT (neca:t) *a.* çıkış, çıkma: **n.-ıñı gözle-** çıkışını gözlemek.

NECİS (neci:s) *s.* 1. iğrenç, tiksindirici: **n. oglan** iğrenç çocuk; 2. *mec.* alçak, mendebur, kötü: **n. duşman** kötü düşman.

NECİSLE- *eyl.* 1. lekelemek, küçük düşürmek: **adını n.** adını lekelemek; 2. bozulmak, tahrip olmak, sakatlanmak: **soñkı vagtda sen n.-psiñ** sen son zamanlarda bozulmuşsun.

NECİSLEN- *ed. ç. bk.* **necisle-.**

NECİSLİK *a.* 1. iğrençlik; 2. alçaklık.

NEÇCAR (neçca:r) *a. eski dil* dülger, marangoz.

NEGADA (nega:da) *bel.* bazen, seyrek olarak: **ben olara n. baryarın** ben bazen onlara giderim.

NEGR *s.* zenci: **n. ayalı/gızı** zenci kadın/kız; **n. tansı** zenci dansı.

NEKTAR *a.* nektar; balözü: **gülüñ n.-ı** çiçek nektarı.

NEM *a.* 1. nem, ıslaklık: **yerde n. galmandır** yer kurumuş; **n.**

goybcr- nem geçirmek, ıslanmak; **pamık n. çekipdir** pamuk ıslanmış, nem çekmiş; 2. yağmur: **asmandın bir katra n. damınadı** gökten bir damla yağmur damlamadı; 3. *mec.* yaş, göz yaşı: **gözünde asla n. görünmeyär** gözünde asla bir damla yaş görülmüyor.

NEMCİRE- *eyl.* ıslanmak, nemlenmek: **maşınıñ aynası n.-pdir** arabanın aynası ıslanmış.

NEMCİRET- *et. ç. bk.* **nemcire-.**

NEMETS *a.* Alman: **n. ayalı** Alman kadını; **n. dili** Almanca; **n.-çe geple-** Almanca konuşmak.

NEMLE- *eyl.* ıslatmak, nemlemek.

NEMLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **nemle-**; nemlenmek, nem kapmak.

NEMLET- *et. ç. bk.* **nemle-.**

NENEÑ *a.* ne, nasıl: **sen n. geldiñ?** sen nasıl geldin?; **onuñ halı n.?** o nasıl?.

NEOLOGİZM *a. dilb.* yeni sözcük.

NEP *a. esk.* yarar, fayda, kâr, kazanç: **n. bil-** bir şeyi kazanç bilmek; **n. gözle-** kâr, fayda sağlamak.

NEPES *a. esk.* soluk, nefes: **bir n.-de** bir solukta; **n.-i yerinde** iyi nefes alıyor, nefesi normal; **n.-iñi dürse-** gebermek, kırılmak, ölmek.

NEPİS (nepi:s) *s.* nefis, ince, zarif, narin: **n. halı** güzel, nefis halı; **n. iş** zarif iş; **n. barmaklı gız** ince parmaklı kız.

NEPİSLİK (nepi:slik) *a.* zariflik, incelik: **keşdeleriñ n.-i** nakışların zarifliği.

NERESSE *a.* 1. küçük çocuk: **ol entäk n.-le!** o daha küçük bir çocuk!; 2. *mec.* zavallı çocuk.

NERKES *a. bot.* nergis: **n. gözli** nergis gözlü.

NERME *a.* temizlenmemiş harman.

NERREK *a.* matkap.

NERRİK *a.* şişlik, ur.

NES'YE *a.* borç, ödünç: **n. al-** borç almak; **n. ber-** borç vermek.

NESİBE (nesi:be) *a.* 1. hisse, pay. 2. *mec.* kader: **n.-däkini gör-** kaderdekini görmek.

NESİBELİ (nesi:beli) *s.* mesut, mutlu, bahtiyar; şanslı, talihli.

NESİBESİZ (nesi:besiz) *s.* mutsuz, talihsiz.

NESİHAT (nesi:hat) *a.* nasihat, öğüt: peydalı n. yararlı öğüt; n. ber- öğüt vermek.

NESİHATLI (nesi:hatlı) *s.* ders verici, ders mahiyetinde olan, ibret verici, öğretici: **n. geple-** birine akıl öğretmek, akıl hocalığı yapmak.

NESİL *a.* 1. nesil, soy, soy sop; çocuklar, çoluk çocuk: **yaş n.** genç nesil; **adamzat n.-i** insanoğlu; **n. galdır-** soyunu sopunu kurutmak; **n.-be-n./n.-den-nesle** nesilden nesile.

NESİLSAYIN (nesilsa:yın) *bel.* nesilden nesile, her nesilde.

NESİLSİZ *s.* nesilsiz, soysuz, çocuksuz: **dünyäden n. öt-** dünyada nesilsiz, soysuz sopsuz yaşamakgeçip gitmek.

NEŞDER *a.* 1. neşter; 2. iğne.

NEŞE *a.* 1. uyuşturucu, afyon: **n. çek-** afyon çekmek; 2. *mec.* neşe, zevk: **gök çay içmek hem n.-dir** yeşil çay içmek de bir zevkdir; **n. bil-** bir şeyin tadını, zevkini çıkarmak; **n.- et-** hoş bir ruh halinde olmak, sevinçli olmak; **n.-sini boz-** neşesini bozmak.

NEŞEBENT *a.* uyuşturucu kullanan, uyuşturucu bağımlısı olan.

NEŞELİ *s.* 1. uyuşturucu alınış olan; 2. neşeli: **ol bu vagt örän n.** o, şimdi çok neşeli; 3. *mec.* moda, gözde: **n. geyin-** modaya uygun giyinmek.

NEŞİR *a.* yayın: **kitabıñ birinci n.-i** kitabın ilk yayını; **n. et-** yayımlamak; **täzeden n. et-** yeniden yayımlamak.

NEŞİRYAT (neşirya:t) a. yayımcılık, yayın: **çeper edebiyatlar n.-ı** sanatsal edebiyat yayımcılığı.

NETİCE (neti:ce) *a.* sonuç, netice: **konkursıñ n.-si** yarışmanın sonucu; **işiñ n.-si** işin sonucu; **n. çıkar-** sonuç çıkarmak; **n.-ä gel-** sonuca ulaşmak.

NETİCELİ (neti:celi) *s.* 1. iyi sonuç veren; 2. verimli, etkili: n. **zähmet** verimli iş; **n. bol-** verimli olmak.

NETİCESİZ (neti:cesiz) *s.* iyi sonuç vermeyen, verimsiz, neticesiz: **n. iş** verimsiz iş.

NEVRALGİYA *a. tıp.* nevralji.

NEYLON *a.* naylon.

NEYTRON *a. fiz.* nötron.

NIGMA *a.* melodi.

NIGMAT *a.* yiyecek: **dürli n.-lar** türlü yiyecekler; **süyci n.-lar** tatlılar, tatlı yiyecekler.

NIGTA- *eyl.* belirtmek, altını çizmek: **ayratın n.-** ayrı olarak belirtmek, altını çizmek; **n.-p geç-** altını çizmek; **marksizm teoriyasınıñ ägirt ulı ähmiyyetini n.-p görkez-** marksist teorinin çok büyük öneminin altını çizmek.

NIGTAL- *ed. ç. bk.* **nıgta-**; belirtilmek, üzerinde durulmak: **bu mesele ozal hem bir näçe gezek n.-ıp geçildi** bu mesele üzerinde daha önce de birkaç defa duruldu.

NIKAP (nıka:p) *a. eski dil* 1. örtü: **yüzüñe n. çek-** yüzüne örtü örtmek; 2. perde.

NIRHa. değer, fiyat: **belli bir n.-da** belli bir fiyatta; **n. kes-/ goy-/ belle-** değer biçmek, paha biçmek; **n.-ı gal-/ göteril-** değeri artmak, yükselmek.

NIRHLA- *eyl.* değerini tayin etmek: **näçe n.-yarsıñız** nasıl bir değer biçiyorsunuz?.

NIRHLAN- *ed. ç. bk.* **nırhla-.**

NIRHLAŞ- *işt. ç. bk.* **nırhla-.**

NIRHLAT- *et. ç. bk.* **nırhla-.**

NISAK (nısa:k) *a.* gelenek: **n. boyunça** geleneğe göre.

NIŞAN (nışa:n) *a.* 1. nişan, işaret, belirti: **baharıñ n.-ları** baharın belirtileri; **garrılığıñ n.-ları** yaşlılığın belirtileri; 2. işaret, alâmet: **n. goy-** işaret koymak 3. *mec.* iz: **ol hiç n. galdırmadı** o hiç iz bırakmadı.

NIŞANA (nışa:na) *a.* 1. nişan, nişan tahtası; hedef, amaç: **n. at-** nişan tahtasına atmak; **n. al-** nişan almak; 2. *mec.* görüntüş: **onuñ n.-sı** onun görünüşü.

NIŞANALA- (nışa:nala-) *eyl.* nişanlamak, nişan almak.

NIŞANALAN- (**nışa:nalan-**) *ed. ç. bk.* **nışanala-.**
NIŞANALAT- (**nışa:nalat-**)*et. ç. bk.* **nışanala-.**
NIYAZ (**nıya:z**) *a. esk.* sadaka: **n. ber-** sadaka vermek.
NIZAM (**nıza:m**) *a.* 1. saf, sıra: **n.-a dur-** sıraya geçmek; 2. yürüyüş: **n. et-** yürüyüşe geçmek.
NİÇEZAR (**niçeza:r**) *bel.* defa, kaç: **n. men saña bu hakda aytmalı?** bu konuda sana kaç defa söyledim?.
NİGİLİZM *a.* nihilizm.
NİKA (**nika:**) *a.* nikah, evlenme: **n. şahadatnaması** nikah belgesi; **n.-nı boz-** nikahı bozmak, boşanmak.
NİKALA- (**nika:la-**) *eyl.* nikahlamak.
NİKALAN- (**nika:lan-**) *dön. ç. bk.* **nikala-**; nikahlanmak.
NİKALAŞ- (**nika:laş-**) *işt. ç. bk.* **nikala-.**
NİKALAT- (**nika:lat-**) *et. ç. bk.* **nikala-.**
NİKALI (**nika:lı**) *s.* nikahlı: **n. bol-** nikahlı olmak.
NİKASIZ (**nika:sız**) *s.* nikahsız: **n. yaşa-** nikahsız yaşamak.
NİKEL' *a.* nikel: **n. öndürmeklik** nikel üretimi.
NİKELLE- *eyl.* nikellemek, nikelle kaplamak.
NİKELLEN- *dön. ç. bk.* **nikelle-**
NİKELLEŞ- *işt. ç. bk.* **nikelle-.**
NİKELLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **nikelle-.**
NİKELLET- *et. ç. bk.* **nikelle-.**
NİKELLEYCİ *a.* nikelajcı: **n. bolup işle-** nikelajcı olarak çalışmak.
NİKOTİN *a.* nikotin: **n. öykene erbet täsir edyär** nikotin ciğerlere zarar verir.
NİL (**ni:l**) **I** *a.* çivit.
NİL (**ni:l**) **II** *a.* (silah için) gövde: **tüpeñiñ n.-i** tüfeğin gövdesi.
NİLGÄR *a. esk.* boyacı.
NİOBİY *a. kim.* niyobyum.
NİRE (**ni:re**) *bel.* neresi, nere: **bu yeri n.?** burası neresidir?; **sen n.-de?** sen neredesin?; **ol n.-de yaşayar?** o nerede yaşıyor; **ol n.-den geldi?** o nereden geldi?.
NİRELİ (**ni:reli**) nereli, nereden? **sen n.?** sen nerelisin?; **n. bolarsıñ?** sen neredensin, nerelisin?.
NİRELİGİNE (**ni:religine**) nereye, ne diye, niçin, neden: **ol n. gitdi?** o nereye gitti?.
NİYET *a.* niyet, amaç: **yaman n.-li adam** kötü niyetli insan; **n. bilen** niyetle; **n.-iñe yet-** amacına ulaşmak.
NİYETLE- *eyl.* -mak niyetinde olmak, -mağa niyetlenmek: **konferentsiyanı bayramçılıkdan öñ geçirmegi n.-pdik** konferansı bayramdan önce yapmaya niyetlenmiştik; 2. tahsis etmek, ayırmak, önceden tayin etmek: **bu kitabı yoldaşıma n.-p aldım** bu kitabı yoldaşım için aldım.
NİYETLEN- *dön. ç. bk.* **niyetle-.**
NOBAHAR (**no:bahar**) *a.* 1. erken bahar; 2. ilk çocuk.
NOBAT (**no:bat**) *a.* nöbet, sıra: **kimiñ n.-ı** kimin sırası; **n. boyunça/bilen** nöbetleşe, sırayla; **n.-dan daşarı gurultay** olağanüstü kurultay; **n.-ma-n.** nöbetleşe, sırayla: **n.-ma-n. çalış-** nöbetleşe çalışmak.
NOGAY *a.* Nogay: **N. ayalı/gızı** Nogay kadını/kızı; **N. dili** Nogayca.
NOGSAN (**nogsa:n**) *a.* eksik, kusur, noksan: **işiñdeki n.-ları düzet-** işindeki eksiklikleri düzeltmek; **harıdıñ n.-ı** mallarıñ eksikliği.
NOGTA *a.* 1. yular: **n. sal-** yular bağlamak; 2. *mec.* irade: **n.-sını eliñe al-** iradesini eline almak.
NOGTALA- *eyl.* gem vurmak: **göläni n.-** danaya gem vurmak; 2. terbiye etmek, ehlileştirmek.
NOGTALAN- *ed. ç. bk.* **nogtala-**; 1. gem vurulmak: **n.-an eşek** gem vurulmuş eşek; 2. terbiye edilmek, ehlileştirilmek.
NOGTALAŞ- *işt. ç. bk.* **nogtala-**
NOGTALAT- *et. ç. bk.* **nogtala-.**
NOGUL *a.* bir tatlı türü.
NOHUT *a. bot.* nohut: **n. ekilen meydan** nohut ekilen tarla; **n. dänesi** nohut tanesi.
NOKAT *a.* nokta: **iki n.** iki nokta; **köp n.** *gr.* sıra noktalar; **ereme n.-ı** erime noktası; **galtaşma n.-ı** değme noktası; **çızıgıñ kesişme n.-ı** çizginin kesişme noktası; 3. yer, bölge, nokta: **sövda n.-ı** ticaret noktası; 3. derece, had, hudut, sınır: **onuñ gaharı ahırkı n.-ına yetdi** onun öfkesi son noktasına ulaştı § **n.-ma-n.** noktası noktasına: **tabşırılan sapagı n.-ma-n. aydıp ber-** verilen dersi noktası noktasına anlatmak.
NOKATLA- *eyl.* noktalamak, bitirmek: **gep n.-** sözü aynı şekilde bitirmek.
NOKAUT *a. sp.* nakavt.
NOL' *a.* sıfır: **n. bütin yüzde on** *mat.* sıfır yüzde on; **yarışda n. al-** yarışta sıfır puan almak; **on iki n.-n.-da gel-** tam onikide gelmek; **n. gradus** sıfır derece.
NOMENKLATURA *a.* terimler (listesi); **geografik n.** coğrafya terimleri.
NOMER *a.* numara: **öy n.-i** ev numarası; **mıhmanhanadan n. al-** otelde oda tutmak.
NOMERLE- *eyl.* numaralamak: **kartoçkaları n.** kartları, fişleri numaralamak.
NOMERLEN- *ed. ç. bk.* **nomerle-**; **posyolokdakı caylarıñ hemınesi n.-ipdir** kasabadaki evlerin hepsi numaralanmış.
NOMERLET- *et. ç. bk.* **nomerle-**
NOMİNAL a. nominal değer, itibarî değer.
NORMA *a.* kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke ya da yasaya uygun durum, norm.
NORMAL *s.* normal: **n. agram** normal kilo; **keselliniñ temperaturası häzir n.** hastanın ateşi şimdi normal.
NORMALA- *eyl.* normlara bağlamak; vesikaya bağlamak: **işi n.-** işi normlara bağlamak.
NORMALAN- *ed. ç. bk.* **normala-**; normlara bağlanmak: **n.-an gün** normlara bağlanmış gün.

NORMALAŞ- *işt. ç. bk.* **normala-.**
NORMALAŞDIR- *sık. ç. bk.* **normala-.**
NORMALAT- *et. ç. bk.* **normala-.**
NORVEGİYA. *a.* Norveç: **N. dili** Norveç dili.
NOSİL'ŞÇİK *a.* hamal, taşıyıcı.
NOTA I *a.* (müzikte) nota: **n. geçir-** notaya geçirmek; **n. boyunça geç-** notaya göre çalınak.
NOTA II *a.* (diplomasi) nota: **cogap n.-sı** yanıt notası.
NOVA (nova:) *a.* hiçbir şey: **onda gabardan n. galmadı** onun nefretinin izi bile kalmadı.
NOVA *a.* yalak: **n. su guy-** yalağa su koymak.
NOVASIZ (nova:sız) *s.* fakir, yoksul, imalsız, kısır: **n. hocalık** kısır, kötü ekonomi; **n. gal-** fakir düşmek, yoksullaşmak; 2. *mec.* hafif, düşüncesiz: **n. adam** düşüncesiz adam.
NOVCUVAN (novcuva:n) *a. esk.* genç: **n. yigit** genç insan; **n. görün-** genç görünmek.
NOVÇA *s.* genç: **n. gızlar** genç kızlar: **ol heniz hem n.** o hâlâ genç.
NOVELLA *a.* hikaye.
NOVHANA (novha:na) *a.* büyük arık, kanal: **n.-da suva düş-** kanalda suya düşmek.
NOVRUZ *a. esk.* nevruz (Güneş takviminde 21 Mart olan bahar gününe denk düşen gün): **n. gicesinde** nevruz gecesinde.
NOYABR' *a.* kasım: **n.'ayı** kasım ayı.
NOYBA (no:yba) *a. bot.* fasulye: **n. tohumı** fasulye tohumu; **n. yıgna-** fasulye toplamak.
NÖKER *a.* 1. nöker, muhafız; 2. erkan.
NUMİZMATİKA *a.* nümizmatik.
NUR (nu:r) *a.* 1. ışın, şua: **günüñ n.-ı** güneş şuası; **n. saç-/ seç-** ışın saçmak; 2. *mec.* ışık, nur: **gözümiñ n.-ı/nurı didäm** gözümün nuru.
NURANA (nu:ra:na) *s.* 1. hoş, güzel: **n. yüzli ihtiyar** güzel yüzlü, nur yüzlü ihtiyar; 2. parlak, nurlu: **n. güzel** nurlu güzel 3. *mec.* mutlu, mesut: **n. durmuş** mutlu yaşam.
NURBAT I *a.* vida.
NURBAT II *ünl.* imdat!: **n., aman, yetişiñ** imdat, aman yetişin!
NURLAN- (nu:rlan-) *eyl.* 1. ışınlanmak; 2. nurlanmak, parlamak: **begencinden onuñ yüzi n.-dı** sevincinden yüzü parladı.
NURLANDIR- (nu:rlandır-) *et. ç. bk.* **nurlan-.**
NUSGA *a.* 1. nüsha, örnek: **teke halılarınıñ n.-sı** teke halılarının örneği; 2. kopye: **diplomıñ n.-sı** diplomanın kopyesi; **n.-sını al-** kopyesini almak; 3. *mec.* örnek: **sen oña n. bol!** sen ona örnek ol!.
NUTK *a. eski dil* nutuk, söylev.

O

OBA (o:ba) *a.* köy: **o. yeri** köy arazisi; **o. zähmetkeşleri** köyde çalışanlar; **o.-ñız şäherden uzakdamı?** köyünüz şehirden uzakta mı?; **o. hocalıgı** tarım; **o. hocalık işgäri** tarım işçisi; **o. hocalıgınıñ intensiv ösüşi** tarımın yoğun gelişmesi.
OBAÇILIK (o:baçılık) *bk.* **obalık.**
OBADAŞ (o:badaş) *s.* aynı köyde doğan, aynı köyde büyüyen ve yaşayan: **ol hiziñ o. gızımızdır** o bizimle aynı köyün kızıdır.
OBALI (o:balı) *s.* köylü, köyde yaşayan: **o. gız** köylü kızı; **ol şu o.** o, şu köylü, şu köyde yaşıyor.
OBALIK (o:balık) *a.* köy toprağı, köy yaşamına özgü toprak, oturan ya da göçüp giden köylün yeri: **uzakdan o. görünyärdi** uzaktan köy görünüyordu.
OBLAST' *a.* bölge, yer: **o. gazeti** bölgesel gazete; **Aşkabat oblastında yaşa-** Aşkabat bölgesinde yaşamak.
OBRAZ *a. ed.* tip, karakter: **"Aygıtlı ädim" romanında Artıgıñ o.-ı** "Aygıtlı ädim" romanında Artık'ın kişiliği.
OBRAZLI *s.* canlı, etkili.
OBUR- (o:bur-) *eyl.* aşındırmak, oymak: **yer o.-** yeri oymak; **suv kenarı o.-ıpdır** su kenarını aşındırmış.
OBURIL- (o:burıl-) *ed.ç.bk.* **obur-:** oyulmak, kazılmak, aşındırılmak: **divarıñ yüzi o.-dı** duvarın yüzü oyuldu.
OBURIŞ- *işt. ç. bk.* **obur-.**
OBURT- *et. ç. bk.* **obur-.**
OBYEKT *a. fel.* 1. nesne, gerçek, dış dünya; 2. konu: **derñeviñ o.-i** araştırmanın konusu; 3. *gr.* nesne.
OBYEKTİV I *a.* fotoğraf makinesinin önündeki mercek.
OBYEKTİV II *s.* 1. nesnel: **tebigatıñ o. kanunları** doğanın nesnel yasaları; 2. adaletli, gerçek, doğru.
OCAK (o:cak) *a.* 1. ocak, yemek pişirmek için kurulan ateş yakma yeri: öyüñ **o.-ında ot parlap** yanıyordu evin ocağında ateş parlayıp yanıyordu; 2. herhangi bir şeyin doğduğu, yayıldığı merkez: **gadınkı medeniyet o.-ı** eski uygarlık merkezi.
OCAR *a. bot.* kumlu, çöl gibi yerlerde yetişen bir ağaç: **gözleri o. közi yalı gızardı** gözleri 'ocar' ağacı közü gibi kızardı; **o. tokayı** 'ocar' ormanı; **ak, gara o.** beyaz, siyah 'ocar'.
OÇERK *a. ed.* deneme, makale, yazı: **kanalıñ gurluşıgı barada o.** kanalın kuruluşu hakkında deneme; **şu günki kolhoz adamları hakında ol bir näçe o. yazdı** bugünkü kolhoz adamları hakkında bir dizi yazı yazdı; **Türkmenistanıñ tarıhınıñ o.-i** Türkmenistan tarihi ile ilgili yazı.
OÇKO *a. sp.* spor yarışmalarında kazanılan sayı, puan: **iki o. gazan-** iki sayı kazanmak; **haysı komandanıñ oyunçıları bir**

o. gazansalar, tomaşaçılar el çarpışmak bilen garşılayardılar hangi takımın oyuncuları bir sayı kazansalar, izleyiciler bunu el çırparak karşılıyorlardı.

ODA *a. ed.* bir tarihsel olay ya da kişi hakkında yazılan şiir: **halk şahırı Körmollanıñ "Bol'şevik" atlı o.-sı, sovet edebiyatınıñ birinci dövrüniñ başındakı görnükli eserlerden biridir** halk ozanı Körmolla'nın "Bolşevik" adlı şiiri, Sovyet edebiyatının birinci döneminin başındaki önemli yapıtlardan biridir.

ODAN- (o:dan-) *eyl.* bir şeye çok üzülmek, yanmak, perişan olmak: **onuñ sözleri gahar bilen odanyan yüregini sovadıp bilmedi** onun sözleri üzüntüyle yanan yüreğini soğutamadı.

ODEKOLON *a.* kolonya: **o. sepin-** kolonya sürünmek.

ODEYAL *a.* battaniye: **krovat' o.-lar bilen örtülgidi** yatak hattaniyelerle örtülü idi; **çaganıñ üstüne o. yap-** çocuğun üstüne battaniye örtmek.

ODİNO'ÇKA *a.* tutukevi, zından.

ODUK- (o:duk-) *eyl.* öfkesi çoğalmak, çok kızmak, ateş gibi olmak.

ODUN (o:dun) *a.* yakmak için kullanılan ağaç, odun: **onuñ bilen oglanlıkda mal bakıp o. çekipdi** onunla çocukluklarında hayvan bakıp, odun kesmişti; **guru o.** kuru odun; **gış gününiñ o.-ı guru gerek** kış gününün odunu kuru olmalı.

ODUNÇI (o:dunçı) *s.* odun hazırlama işi ile uğraşan kimse, oduncu.

ODUNLIK (o:dunlık) 1. *s.* odun olmaya uygun, yakmaya uygun; 2. *a.* odunun bol olduğu yer.

OFİTSER *a. ask.* subay, zabit.

OFİTSİANT *a.* erkek garson: **o. bolup işle-** garson olarak çalışmak.

OFİTSİANTKA *a.* bayan garson.

OGLAN *a.* 1. erkek çocuk: **bäş yaşlarındakı o.** beş yaşlarındaki erkek çocuk; **o. -ları kemala gelenlerinden soñ, ikisi çopan-çoluk bolup gitdi** erkek çocukları büyüdükten sonra ikisi çoban olup gitti; 2. çocuk: **gız o.** kız çocuk; **erkek o.** erkek çocuk; 3. delikanlı, genç erkek: **gözenekden bakma o., göz gaşını kakma o.** kafesten bakma oğlan, gözünü kaşını oynatma oğlan.

OGLAN-UŞAK *a.* küçük çocuklar, çoluk çocuk: **sen indi o. däl!** sen (artık) çocuk değilsin!; **daşarda oynaşıp yören o.** görünyär dışarda oynayıp duran çocuklar görünüyor.

OGLANLA- *eyl.* çocuk doğurmak.

OGLANLIK *a.* çocukluk dönemi: **olar o.-dan tanış** onlar çocukluklarından tanışıyorlar; **meniñ o. yıllarım şu günki yalı yadımda** benim çocukluk günlerim bugünkü gibi aklımda.

OGRI *a.* hırsız: **cübi o. -sı** cep hırsızı, yankesici ; **tüykesme o. -sı** azılı hırsız; **vah, şuncagaz ellerim bilen birce o. tutsamdım!** vah., şu ellerimle bir hırsız yakalasaydım.

OGRI-CÜMRİ *a.* hırsız.

OGRIN (ogrı:n) *s.bel.* gizli, gizlice, gizli gizli: **meniñ senden o. zadım yok** benim senden gizli bir şeyim yok; **o. hereket et-** gizli davranmak § **o. gara-** gizlice bakmak; **ol o. garap geçdi** gizlice bakıp geçti.

OGRIN-OGRIN (ogrı:n-ogrı:n) *bel.* gizli gizli **o. oñ yüzüne garadı** gizli gizli onun yüzüne baktı; **o. bakma oglan!** gizli gizli bakma oğlan!

OGRINÇA (ogrı:nça) *bel.* gizlice: **o. çıkıp git-** gizlice çıkıp gitmek; **birisi o. gelip arkasını tutdı** birisi gizlice gelip arkasına dokundu.

OGRULIK *a.* hırsızlık: **biziñ arkamızdakılar o. däl, öz zadımız ahırın** bizim arkamızdakiler hırsızlık (malı) değil, kendi eşyalarımızdır.

OGŞA- I *eyl.* okşamak, öpmek: **yañagından o.-** yanağını okşamak; **ecesini o.-p işe giderdi** annesini öpüp işe giderdi; **taylı gezek o.-** iki kere okşamak.

OGŞA- II *eyl.* benzemek: **kakasına o.-yar** babasına benziyor.

OGŞAŞ- *işt. ç. bk.* **ogşa- I**: birbirini okşamak: **az salım gucaklaşıp o.-anlarından soñ, Mähri övrülip otaga girdi** kısa bir süre kucaklaşıp öpüştükten sonra, Mehri dönüp odaya girdi.

OGŞAT- I *et. ç. bk.* **ogşa- I.**

OGŞAT- II *et. ç. bk.* **ogşa- II.**

OGŞUK *a. zool.* iki yaşındaki deve.

OGUL *a.* 1. erkek çocuk, oğlan: **öz o.-larını, atalarını ugratmaga gelen hossarları köpdi** oğullarını, babalarını uğurlamaya gelen akrabalar çoktu; **sen kimiñ o.-ı?** sen kimin oğlusun ? ; 2. seslenme sözü: **ay o.!** ey oğul !

OGUL-GIZ (ogul-gı:z) *a.* çocuk, kuşak, nesil, döl: **onuñ o.-ı yok** onun çoluk çocuğu yok; **hiç bir o. uruş islänok** hiç bir çocuk savaş istemez.

OGULHACAT (ogulha:cat) *a.* dördüncü parmak.

OGULLIK *a.* **I.** üvey oğul; 2. oğul olarak kabul edilen çocuk, evlatlık: **çopan oları o. -a alıpdır** çoban onları evlatlık almış; **o. alnan çaga** evlatlık alınan çocuk.

OGULSIZLIK *a.* oğlan çocuğu olmazlık, soyu tükenmişlik.

OGURLA- *eyl.* hırsızlık yapmak, gizlice almak: **ogrılarıñ gallalarını o.-sañ günä bolmaz** hırsızların buğdaylarını çalsan günah olmaz.

OGURLAN- *ed. ç. bk.* **ogurla-.**

OGURLAŞ- *işt. ç. bk.* **ogurla-.**

OGURLAT- *et. ç. bk.* **ogurla-.**

OGURLIK *a.* 1. hırsızlık: **o.-da tutul-** hırsızlık yaparken yakalanmak; **o. yap-** hırsızlık yapmak; 2. *s.* çalınmış mal: **o. zat** çalıntı mal.

OH *ünl.* pişmanlık, kınama vb. duyguları belirtmekte kullanılan bir ünlem.

OHAV (oha:v) *ünl.* birine seslenmekte kullanılan bir ünlem.

OHO *ünl.* beğeniyi belirtmekte kullanılan bir ünlem.

OHRA *a.* kızıl ya da sarı renkli doğal mineral boya, renk.

OK I *a.* 1. ok: **o. at-** ok atmak; 2. kurşun, mermi: **o. yarası** kurşun yarası; **biziñ ızımızdan atılan o.-uıı iki sanısı maşınıñ gapdal demrine degdi** bizim arkamızdan atılan kurşunların iki tanesi arabanın yan demirine değdi § o. **bolup deg-** işlemek, etkilemek: **enäniıı soñkı sözi Aygüle o. bolup degdi** annesinin son sözü Aygül'e ok gibi işledi; **o. yalı** *a.* doğru, düzgün: **o. yalı kirpik** *a.* ok gibi kirpik; b. hızlı, çabuk: **o I agaçdan ol agaca o. yalı atılıp baryar** o ağaçtan o ağaca ok gibi süratle atılıyor; **o.-a tut-** ok yağdırmak; **gözüñde o.-uñ bolsa ur-** ne olursa olsun zarar vermek için fırsat kollamak: **ol gözünde o.-ı bolsa meni urcak, ol maña duşman** o. ne olursa olsun bana bir kötülük yapacak, bana düşman.

OK II *a.* eksen, dingil: **yer öz o.-ınıñ daşında aylanyar** dünya kendi ekseni etrafında dönüyor.

OK-DÄRİ (ok-dä:ri) *a. ask.* mühimmat, cephane.

OKA- *eyl.* 1. okumak: **kitap o.-** kitap okumak; **çalt o.-** hızlı okumak; 2. öğrenim görmek, bilim öğrenmek: **govı o.-** öğrenimde başarılı olmak, iyi okumak § **alkış o.-** alkışlamak, övmek, beğeniyi ifade etmek: **biz o.-yas saña partiyam!** seni övüyoruz, sana alkış tutuyoruz partimiz!; **suv yalı o.-** su gibi hızlı ve kolay okumak; **takal o.-** boş konuşmak, gevezelik yapmak.

OKAL- *ed. ç. bk.* **oka-:** okunmak: **Hacı Ismayılovıñ eserleri höves bilen o.-yar** Hacı Ismayılov'un eserleri beğeniyle okunuyor.

OKALGA *a.* kitap okunan yer: **Kolhozıñ o.-sı yaşlardan doldı** kolhozun okuma salonu gençlerle doldu; o. **zalı** okuma salonu.

OKAŞ- *işt. ç. bk.* **oka-.**

OKAT- *et. ç. bk.* **oka-:** 1. bir şeyi birine okutmak: **çagalara o.-** çocuklara okutmak; 2. öğretmenlik yapmak: **institutda o.-** enstitüde öğretmenlik yapmak.

OKDURIL- *eyl.* atılmak, sıçramak: **duşmanın üstüne o.-** düşmanın üstüne atlamak; **bir denkä Akbilek üyrüp, zıncırını şakırdatıp gapa tarap o.-dı** birden Akbilek ürüyüp, zincirini şakırdatarak kapıya doğru atıldı.

OKEAN *a. coğ.* okyanus: **o. balıkları** okyanus balıkları § **hova o.-ı** atmosfer genişliği.

OKGUNLI *s.bel.* hızla, süratle, güçlü bir biçimde: **Arap atlıları duşmanıñ üstüne ören o. çozupdırlar** Arap atlıları düşmanın üstüne hızla saldırdılar; **o. hücum** hızlı saldırı; **o. söz** etkili söz; **İlmıradıñ o. aydımı uzak vagtlap yadımdan çıkmayar** İlmırad'ın etkili şiiri uzun süredir aklımdan çıkmıyor.

OKICI (okı:cı) *s.* okuyucu: **kitaphananıñ o.-ları** kütüphanenin okuyucuları; **yazıcılarıñ o.-lar bilen duşuşıgı** yazarların okuyucular ile karşı karşıya gelmesi.

OKİSEL *a. kim.* kimyasal maddelerin oksijenle birleşmeleri sonucu ortaya çıkan oluşumların genel adı.

OKKESDİRME *bel.* hızla, çabucak: **obanıñ içinde iki yana o. geçyärler** köyün içinde iki yana hızla geçiyorlar.

OKKUPATSİYA *a.* işgal, istila: **duşmanıñ o.-sı** düşman işgali.

OKKUPİRLE- *eyl.* işgal etmek, zor kullanarak başkasının toprağını ele geçirmek: **şu gözel yadıgärlikleriñ köpüsi Novgorodı okkupirlän vagtında nemetsler tarapından yumrulıpdır** bu güzel yapıtların hepsi Novgorod'un işgali sırasında Almanlar tarafından tahrip edilmiştir.

OKKUPİRLEN- *ed. ç. bk.* **okkupirle-.**

OKLA- I *eyl.* sallamak, atmak, fırlatmak: **pökgini uzaga o.-** topu uzağa fırlatmak, **olar telpeklerini göge o.-maga başladılar** kalpaklarını göğe fırlatmaya başladılar.

OKLA- II *eyl.* bir şeyi (silahı vb.) doldurmak.

OKLAN- *ed. ç. bk.* **okla- I.**

OKLAN- *ed. ç. bk.* **okla- II.**

OKLAŞ- *işt. ç. bk.* **okla- I.**

OKLAŞ- *işt. ç. bk.* **okla- II.**

OKLAT- *et. ç. bk.* **okla- I.**

OKLAT- *et. ç. bk.* **okla- II.**

OKLAV *a.* oklava § **o. yalı** oklava gibi dümdüz: o. **yalı köçe** dümdüz yol: **köçeleri o.yalı gönüdi** sokakları oklava gibi dümdüzdü.

OKLUKİRPİ *a. zool.* kemiriciler sınıfından üzeri dikenli, memeli bir hayvan, kirpi: **o. çeşmeden suv içmäge hıyallandı** 'oklukirpi' çeşmeden su içmeye niyetlendi.

OKOP *a. ask.* siper, çukur.

OKRUG *a.* bölge, bölüm; **Hıtay dövleti 36 sanı o.-a bölünipdir** Çin devleti otuzaltı bölgeye ayrılmıştır; **saylav o.-ı** seçim bölgesi.

OKTYABR' *a.* Ekim ayı: **O.-da eneden bolmak** Ekim ayında doğmak; **o. güneşi gara buludı bövüsdi** Ekim güneşi kara bulutları parçaladı.

OKTYABRYONOK *a.* çocuklara okul çağına gelinceye kadar veya okul çağında verilen ad.

OKUDICI *a.* öğretmen: **institutıñ o.-sı** enstitü öğretmeni.

OKUMA *a. tıp.* dolama, etyaran, parmakta çıkan bir yara: **Hey ılahım, eliñe o. çıksın!** Hey Allah'ım, elinde dolama çıksın!

OKUN' *a. zool.* tatlı su levreği: **o. deryalarda ve köllerde yaşayar** tatlı su levreği ırmaklarda ve göllerde yaşar.

OKUN- *eyl.* saymak, hesap etmek, düşünmek: **biderek yerden duşınan o.-mak nämä gerek?**

boşuna düşman sayılmak neyime gerek?.

OKUV *a.* 1. okuma, tahsil, eğitim: **o. programması** öğretim programı; **o. kitabı** okuma kitabı; **o.-a gir-** eğitim görmek; 2. ders, konu: **o.-lar birinci sentyabrda başlanyar** dersler Eylülün birinde başlıyor § **o. yılı** eğitim yılı; **o. cayı** okul binası, okul; **o. protsesi** eğitim süreci.

OKUVÇI *a.* öğrenci, bir işi, sanatı öğrenmekle uğraşan kişi: **Aysoltan Begenç bilen bir mekdebin o.-sı** Aysoltan, Begenç ile aynı okulun öğrencisi; **otliçno okayan o.-lar** başarılı öğrenciler.

OKUVLI *s.* eğitim görmüş, bilgili, okumuş: **Gacar aganıñ dostları o., bilimli, hünärli adamlar bolup yetişipdirler** Gacar Ağa'nın dostları eğitimli, bilgili, yetenekli adamlar olarak yetişmişlerdir.

OKUVSIZ *s.* eğitim görmemiş, cahil: **öñki vagtlarda türkmen halkı o.-dı** eski zamanlarda Türkmen halkı eğitimsizdi.

OKYILAN (okyıla:n) *a. zool.* sıçrayarak hareket eden uzun ince ala renkli yılan: **Volodya o.-ı gören eken** Volodya 'okyılan'ı görmüşmüş.

OL 1.*ad.* o (teklik üçüncü kişi adılı): o, **bu yerde yaşamayar** o, burada yaşamıyor; **onuñ aydyanı dogrı** onun söylediği doğru: **onuñ gözi govı görmeyär** onun gözü iyi görmüyor; **bu kitap meniñki, onuñkı däl** bu kitap benimki, onunki değil; **oña bil baglar yalı däl** ona bel bağlanacak gibi değil; **onı Moskva iberiyärler** onu Moskova'ya gönderiyorlar; **onda zat galmandır** onda birşey kalmamış; **ondan övrenmek gerek** ondan öğrenmek gerek; 2. *s.* o (gösterme sıfatı): **ol duranlar kimler?** şu dikilenler kim?; **yoldaşım ol oba gitdi** arkadaşım o köye gitti § **ondan hem başga** ondan başka.

OL-BU *a.* herhangi biri.

OLCA *a.* yağma malı, ganimet: **o. al-** ganimet almak; **duşmandan köp o.-lar alındı** düşmandan çok ganimetler alındı.

OLCALA- *eyl.* yağmalamak.

OLDURIK *a.* ayakkabının içine konulan keçe.

OLİF *a. bot.* boyama işinde kullanılmak üzere kaynatılan kendir yağı.

OLİMPİADA *a.* olimpiyat oyunları: **tomuskı o.** yaz olimpiyatları; **gışkı o.** kış olimpiyatları; **mekdep o.-sı** okul olimpiyatları; **fiziki o.** fizik olimpiyatları; **şäher o.-sı** şehir olimpiyatları; **o. oyunları** olimpiyat oyunları; **o. oyunlarınıñ çempiyonı** olimpiyat oyunlarının şampiyonu.

OLTAÑ *a.* ayakkabının altına yamanan deri parçası, pençe.

OLTAR- *eyl.* ayakkabıya pençe yaptırmak, yamamak.

OLTART- *et. ç. bk.* **oltar-**.

OLUM *a.* geçit, ırmak geçidi.

OM *a. fiz.* nesnelerin elektrik yükünü göstermekte kullanılan birim.

OMAÇA *a. anat.* bacak ya da kol kemiğinin bir kısmı.

OMADAKLA- *eyl.* ellerini yere dayayıp dört ayak olmak, emeklemek: **o.-p yöre-** elleri ve ayakları üzerinde yürümek, emeklemek.

OMADAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **omadaklaş-**.

OMADAKLAT- *et. ç. bk.* **omadakla-**.

OMMAL- *eyl.* 1. aşağı eğilip durmak; 2. başaşağı düşmek.

OMMALIŞ- *işt. ç. bk.* **ommal-**.

OMMALT- *et. ç. bk.* **ommal-**.

OMMUK *a.* parça parça edilmiş, kırılmış, ufalanmış.

OMONİM *a. gr.* eşsesli, sesteş..

OMONİMİKA *a. gr.* 1. eşsesli sözcükleri inceleyen bilim dalı; 2. bir dildeki eşsesli sözcüklerin tümü.

OMRAKAY *bel.* çok, bolca, fazla: **Halnazar agzındakını yuvudıp yagdan o. aldı** Halnazar ağzındakini yutup yağdan bolca aldı.

OMUL' *a. zool.* yumurtalarını ırmaklara bırakan, som balığı türünden bir deniz balığı.

OMUR- *eyl.* ikiye bölmek, ayırmak: **çöregi iki o.-up, yartı çöregi eline aldı** ekmeği ikiye bölüp, yarım ekmeği eline aldı.

OMURDAN *a. anat.* 1.omuz; 2. kolun üst kısmı: **ol işigi o.-ı bilen itekläp açdı** kapıyı omuzuyla itip açtı.

OMURT- *et. ç. bk.* **omur-**.

OMUZ *a. anat.* omuz: **o.-uñı agırt-** omuzunu ağırtmak; **Hoşgeldi gayış yancıgını o.-undan asıp caya girdi** Hoşgeldi, deri torbasını omuzuna asıp eve girdi.

OMUZLAK *s.* geniş omuzlu: **o. yigit** geniş omuzlu genç.

OMZA- *eyl.* yüklenmek, dayanmak, sıkıştırmak, birinin üzerine varmak: **sen nirä o.-yarsın?** sen nereye yükleniyorsun?.

OMZAŞ- *işt. ç. bk.* **omza-**.

OMZAT- *et. ç. bk.* **omza-**.

ON (o:n) *a.* on sayısının adı: **o. adam** on adam; **o. barmagıñ hünäri köp zatları döredyär** on parmağın hüneri çok şey üretiyor.

ONBAŞI (o:nbaşı) *a. ask.* onbaşı.

ONÇAKLI *bel.* şöyle böyle, onun gibi, o kadar, pek: **işler o, erbet däl** işler pek kötü değil; **otagıñ içi o. giñ däldi** odanın içi pek geniş değildi.

ONÇİLLE (o:nçille) *a.* sık dokulu olmayan ipek bir kumaş çeşidi.

ONDA *il.* eğer, şayet: **sen gitmeseñ o. men' giderin** sen gitmezsen ben giderim § **o.-da** üstelik, bir de, bundan başka.

ONLUK (o:nluk) *a.* 1. on sayısının adı; 2. birim; **o. manat** ; 3.*mat.* onluk sistem, ondalık.

ONOMASTİKA *a. gr.* 1. bir dildeki özel adların tümü; 2. özel adları inceleyen bilim dalı.

ONSOÑ *bel.* daha sonra, biraz sonra: **o. ol nirä gitdi'?** daha sonra o nereye gitti?; **o.-am** üstelik, bir de, bundan başka.

ONTOLOGİYA *a. fel.* idealist felsefenin yaşamla ilgili fizik ötesi anlayışı.

ONUNCI (**o:nunc**ı) *s.* onuncu: **o. klasda oka-** onuncu sınıfta okumak; **o. vagonda git-** onuncu vagonda yolculuk yapmak.

ONYANÇA (**onya:nça**) *bel.* 1. o vakte kadar, o zamana kadar, şimdiye dek, o kadar: **ol eglenmäin gelmeli, o. garaş** o gecikmeden gelmeli, o zamana kadar bekle; 2. o vakitte, o sırada: **yıgnak başlandı, o. ol hem geldi** toplantı başladığı sırada o da geldi.

ONYILLIK (**o:nyıllık**) *a.* 1. on yıl okunan orta okul: **Kolhozıñ o. mekdebiniñ giñ, beyik cayı bar** kolhozun orta okulunun geniş büyük bir binası var; 2. on yıllık dönem: **o. yubiley** onuncu yıl jübilesi.

OÑ *bel.* iyi, güzel, yararlı: **işiñ o. bolsun!** işin iyi olsun!, **bu yıl işler has hem o.-una bolcak yalı** bu yıl işler iyi olacak gibi; **o.-uñkı o.-una däl** şanssız, talihsiz; **o.-una bolmadık gün** kötü gün.

OÑ- *eyl.* onmak, gün görmek, yaşamak, davranmak, bir şeyle yetinmek, idare etmek: **biz sıgırsız o.-up bileris, emma erkeksiz o.-up bilmeris** biz sığırsız yaşayabiliriz ama erkeksiz yaşayamayız; **yüz manat bilen o.-** yüz manatla idare etmek; **kömekçisiz o.-** yardımcısız yapabilmek.

OÑAL- *eyl.* 1. düzene girmek, düzelmek: **Orsgeldiniñ durmuşı o.-ıp başladı** Orsgeldi'nin yaşamı düzene girmeye başladı; 2. iyileşmek, iyi olmak.

OÑALIŞ- *işt. ç. bk.* **oñal-.**

OÑALT- *et. ç. bk.* **oñal-.**

OÑAR- *eyl.* 1. onarmak, düzeltmek, tamir etmek: **apparatıñ dövürini o.-** makinenin devrini düzeltmek; **gulpı o.-** kilidi onarmak; 2. başarmak: **ol bu işi o.-armıka?** o bu işi başarır mı ?; **o, halkın arasında giñ yayran nakılları öz yerinde degerli edip peydalanmagı o.-yar** o, halkın içinde geniş ölçüde yayılan ata sözlerini yerinde kullanarak bunlardan yararlanmayı başarıyor.

OÑARIL- *ed. ç. bk.* **oñar-.**

OÑARIŞ- *işt. ç. bk.* **oñar-.**

OÑART- *et. ç. bk.* **oñar-.**

OÑAT I. *s.bel.* iyi, güzel: **o. yoldaş** iyi arkadaş; **o. oyunçı** iyi oyuncu ; **o. oka-** iyi okumak; **o. işle-** iyi çalışmak.

OÑATLAN- *eyl.* iyi olmak.

OÑATLANDIR- *et. ç. bk.* **oñatlan-:** iyileştirmek, düzeltmek: **transport işini o.-** trafik sorununu çözmek.

OÑATLAŞ- *eyl.* iyileşmek, düzelmek, güzelleşmek: **onuñ keypi o.-dı** onun keyfi yerine geldi; **ecem yılgıranda onuñ yüzi o.-yardı** annem gülümsediğinde yüzü güzelleşiyordu.

OÑATLAT- *eyl.* iyileştirmek, düzeltmek.

OÑAY *a.* 1. olur, onay, izin: **ol öylenmegin o.-ını tapman bir näçe vagtlap geçdi** evlenmenin onayını alması çok uzun sürdü; 2. iyi, uygun: **meniñ oturışım gatı o.** oturuşum çok uygun.

OÑAYLI I. *s.* uygun, iyi: **o. pursata garaş-** uygun fırsat kollamak; **o. şertler** uygun koşullar; 2. *bel.* olumlu, müspet: **o. täsir et-** olumlu etkilemek.

OÑAYSIZ I. *s.* uygunsuz, kötü: **o. pursat** uygun olmayan fırsat; 2. *bel.* olumsuz: **o. täsir et-** olumsuz etkilemek.

OÑLA- *eyl.* onaylamak, doğru bulmak.

OÑLI *s.bel.* iyi, güzel, gereği gibi, doğru dürüst, adamakıllı: **o. adam** iyi adam; **o. gün** iyi gün; **o. cogap ber-** gereği gibi yanıt vermek; **demir entek o. gızmandır** demir henüz yeteri kadar ısınmamıştır.

OÑLUK *a.* iyilik, güzellik: **siziñ etcek bolyan bu zadıñız o.-a eltmez** sizin yapacak olduğunuz bu iş iyi sonuç vermez; **o. bolsun!** iyilik olsun!

OÑÑUT *a.* yaşam koşulları, durum: **meniñ o.-ım yaramaz** koşullarım kötü § **o. minimumu** asgari geçim düzeyi.

OÑRUL- *ed. ç. bk.* **oñur-.**

OÑRUŞ- *işt. ç. bk.* **oñur-.**

OÑŞUK *a.* 1.barış, geçim, dirlik, düzenlik: **o. et-** yaşamak; **onuñ-munuñ hızmatını edip näçe o. etcek bolup şunça dırışdım** ona buna hizmet ederek yaşamak için ne kadar gerekli idiyse o kadar uğraştım; 2. *bk.* **oññut.**

OÑŞUKLI *s.bel.* geçimli, uyumlu, barışsever: **o. adam** uyumlu adam; **o. bol-** uyumlu olmak.

OÑŞUKSIZ *s.* huysuz, geçimsiz: **o. goñşı** geçimsiz komşu.

OÑŞUKSIZLIK *a.* geçimsizlik: **maşgala o.-ları** aile geçimsizliği.

OÑUR- *eyl.* eğmek, bükmek.

OÑURGA *a. anat.* omurga: **o. hayvanlar** omurgalı hayvanlar; **onuñ boyun o.-sı, döş süñkleri eglip küykerildi** onun boyun omurgası, göğüs kemikleri eğilip büküldü.

OÑURT- *et. ç. bk.* **oñur-.**

OÑUŞ- *eyl.* 1. iyi geçinmek, uyuşmak: **ol hiç kim bilen o.-madı** o, hiç kimse ile iyi geçinmedi; **özara o.-mazlık** birbiriyle uyuşmazlık; 2. *bk.* **oñ-.**

OÑUŞDIR- *et. ç. bk.* **oñuş-.**

OP- *eyl.* yıkılmak, çökmek: **cayıñ sag divarı o.-ıpdır** binanın sağ duvarı çökmüş; **hovlınıñ ileri burçı o.-dı** avlunun ön taraftaki köşesi çöktü.

OPAL *a.* değerli bir taş.

OPERA *a.* opera: **o. ve balet teatrı** opera ve bale tiyatrosu; **o. aydımcısı** opera ses sanatçısı.

OPERATİV *s.* bir işi en iyi biçimde yapan: **o. işgär** usta işçi.

OPERATSİYA *a.* 1.*tıp.* ameliyat; 2. *ask.* harekat, operasyon; 3. *fin.* işlem, muamele.

OPERETTA *a. tiy.* operet.

OPİLKA *a.* bıçkı ile kesilen ağaç veya eğe ile eğelenen tahta ve demir kırıntısı.

OPUR- *eyl.* oymak, yıkmak, koparıp almak: **güyçli yagış**

divarları o.-yar kuvvetli yağmur duvarları oyuyor, **suv kenarı o.-ıpdır** su kıyıyı oymuş.

OPURIL- *ed. ç. bk.* **opur-**: kopup ayrılmak, yıkılmak, oyulmak.

OPURILIŞIK *a.* karışıklık, bozulma: **işdäki o.** işteki bozulma.

OPURT- *et. ç. bk.* **opur-**.

OR- *eyl.* ekinleri orakla biçmek, kesmek: **Kolbozçılar orak o.-maga gidipdiler** kolhozcular ekin biçmeye gitmişlerdi; **bugday o.-** buğday biçmek; **öñ orak bilen o.-ardılar, indi bolsa maşın bilen o.-yarlar** öncc orakla biçerlerdi, şimdi makine ile biçiyorlar.

ORA- *eyl.* bir şeyin etrafını sarınak, dolamak, çevirmek: **kelläñe yaglık o.-** başa örtü sarmak; **biline uzın ak guşagını o.-pdır** beline uzun ak kuşağını sarmış.

ORAÇA *a.* alçak keçe çadır: **o.-nıñ içinde orta boylı bir ayal otırıpdı** çadırın içinde orta boylu bir kadın oturmuştu, *bk.* **çatma**.

ORAGATDI *a.* orak atılarak oynanılan bir oyun.

ORAK *a.* 1. orak: **o. sapı** orak sapı; 2. hasat, ot biçimi: **o. maşını** biçme makinası; **o. iyun' ayında başlanyar** hasat Haziran ayında başlıyor; 3. hasat yapılan mevsim.

ORAKÇI *s.* orakçı, ot biçen.

ORAKUL *a.* 1. falcı: 2. fal bakılan kitap.

ORAL *s.* yaşı geçkin, yaşlanmış: **o. ayal** yaşlı kadın.

ORAL- *ed. ç. bk.* **ora-**.

ORALIŞ- I *işt. ç. bk.* **oral-**.

ORAN- *dön. ç. bk.* **ora-**.

ORANCERİYA *a. bot.* sera.

ORANGUTANG *a. zool.* orangutan.

ORAT- *et. ç. bk.* **ora-**.

ORAYANÇI (**ora:ya:nçı**) *a.* sarımsı kırmızı renk: **o. gızıl güller** sarımsı kızıl çiçekler.

ORAZA *a.* 1. Ramazan ayının adı; 2. oruç.

ORBİTA *a. astr.* yörünge, gök cisimlerinin izledikleri yol: **Günüñ töveregınde Yeriñ aylanıp çıkyan yoluna onuñ o.-sı diyilyär** güneşin çevresinde dünyanın izlediği yola onun yörüngesi denir.

ORDA *a. tar.* Cengiz Han'ın Moğol İmparatorluğu yıkıldıktan sonra devleti oluşturan bölümlerden her biri.

ORDEN *a.* altın madalya.

ORDUR- *et. ç. bk.* **or-**.

ORFOGRAFİK *s.* yazım, imla: **o. yalñış** yazım yanlışı.

ORFOGRAFİYA *a.* yazımla ilgili.

ORGAN *a.* 1. *anat.* organ, vücudun bölümleri: **göz görüş o.-ıdır** göz görme organıdır; **gep o.-ları** konuşma organları; 2. kuruluş, teşkilat, makam: **halk magarıf o.-ları** halk eğitim kuruluşları; **partiya o.-ları** parti teşkilatı: 3. belli bir kurumun sözcülüğünü yapan basın kuruluşu: **radyo, televideniye, metbugat köpçülikleyin informatsiya o.-larıdır** radyo, televizyon, yazılı basın kitle iletişim organlarıdır.

ORGANİKİ *s.biy.* organizmaya ait, organik: **o. maddalar** organik maddeler; **o. himiya** organik kimya.

ORGANİZM *a. biy.* organizma, canlı varlık: **sagdın o.** canlı organizma; **su protsedurası o.-e oñat täsir edyär** su tedavisi organizmaya iyi etki ediyor.

ORGİYA *a.* 1. *tar.* Eski Yunan'da şarap tanrısı Dionyses ile ilgili bayram; 2. *mec.* ölçüsüz içilen, eğlenilen gece.

ORİGİNAL *s.* özgün, orijinal: **o. eser** özgün yapıt; **golyazmanıñ o.-ı** elyazmasının orijinali.

ORLAŞ- *eyl.* sesli ağlaşmak, bağırıp haykırmak.

ORNA- *eyl.* 1. bir yerde yerleşmek, kök salmak; 2. *mec.* etki etmek § **etden geçip süñke o.-** eti geçip kemiğe işlemek.

ORNAŞ- *işt. ç. bk.* **orna-**: bir yere yerleşmek: **yılanıñ zäheri yüregime o.-ıp baryardı** yılanın zehiri yüreğime yerleşmişti ; **şäherde o.-** şehirde yerleşmek.

ORNAŞDIR- *et. ç. bk.* **ornaş-**: yerleştirmek, kök saldırmak: **täze tchnikanı önümçilige o.-** yeni teknikleri üretime yerleştirmek; **öñde barıcı tecribäni o.-** öncü deneyimi yerleştirmek.

ORNAŞIK *bk.* **ornaşıklı**.

ORNAŞIKLI *bel.* rahatça, rahat rahat: **o. otur-** rahatça oturmak.

ORNAT- *et. ç. bk.* **orna-**.

ORRAMSI *s.* azgın, ahlaksız: **öyüne o.-ları üyşüripdi** evine azgınları toplamış.

ORTA 1.*a.* orta, merkez: **günüñ o.-sı** günün ortası; **obanıñ o.-sı** köyün ortası; 2. ortasına, ortasında, ortasından: **deryanıñ o.-sına çenli yüzüp yetırmağın** ortasına kadar yüzüp varmak; **gülleri stoluñ o.-sına goy-** gülleri masanın ortasına koymak; **iki dagıñ o.-sında** iki dağın ortasında; 3.*s.* orta derecede: **o. boylı adam** orta boylu adam, **o. mekdep** orta okul; **o. yol** orta yol § **o. barmak yalı** orta parmak gibi.

ORTA-MİYAN (**orta-miya:n**) *s.* ortaboylu.

ORTAÇA *s.* orta derecede, orta durum, orta hal: **o. hasıl** orta derecede verim, çok değil; **o. tizlik** orta hız.

ORTAK: o. işlik *a. gr.* ortaç, sıfat-fiil, partisip.

ORTAKI *s.* ortadaki, ortada bulunan: **o. äpişge** orta pencere; **o. otag** orta oda.

ORTALA- *eyl.* bir şeyin ortasına varmak, yarılamak.

ORTANCI *bk.* **ortakı**.

ORTARA (**orta:ra**) *a.* bir şeyin ortası: **öyüñ o.-sı** evin ortası.

ORUL- *ed. ç. bk.* **or-**.

ORUM *bk.* **yıgım** 1.

ORUN *a.* 1. yer: **oturiñ! diyip o. görkezdi** oturun! deyip yer gösterdi; **iñ soñkı o.** en son yer; **bäş yüz o.-lık teatr** beşyüz kişilik tiyatro; **o. tut-** *a.* yer tutmak, b. önemli olmak: **pagtaçılık halk hocalıgında ulı o. tutyar** pamuk ekiciliği halk ekonomisinde önemli yer tutar; 2. yarışta sahip olunan derece: **ol üçünci o.-a mınasıp bolan pälvandı** o, yarışta

üçüncülüğü kazanan pehlivandı; 3. *gr.il.* (son çekim ilgeci) yerine: **yoldaşıñ o.-una nobatçılık et-** arkadaşın yerine nöbet tutmak.

ORUNBASAR *a.* yardımcı, muavin: **redaktorıñ o.-ı yokdı** redaktörün yardımcısı yoktu; **baş injeneriñ o.-ı** baş mühendisin yardımcısı.

ORUNLAŞ- *eyl.* yer, ev alıp yerleşmek.

ORUŞ- *işt. ç. bk.* **or-**.

OS- *eyl.* düşünmek, benzetmek: **ol şeyle eder diyip o.-mak bolarmı?** o, şöyle yapar diye düşünmek mümkün mü?.

OSAL *bk.* **ahmal.**

OSAL-TAGSIR (osal-tagsı:r) *bk.* **osal.**

OSETİN *a.* Oset. Osetyalı: **o. ayalı:** Oset kadını; **o. dili** Oset dili. Osetçe.

OSİNA *a. bot.* yeşilimsi beyaz, düz kabuklu, söğüde benzer bir ağaç.

OSLA- *eyl.* bir şeyi düşünmek, beklemek: **men senden beyle zadı o.-mayardım!** ben senden böyle bir şey beklemiyordum!; **gözi yer görmeyän haramzadalardan her zat o.-mak bolcak** gözü hiç bir şey görmeyen haram yeyicilerden her şey beklenir.

OSLAGSIZ *s.bel.* beklenmedik, ani, aniden, birdenbire: **o. takırdı gatırları ürküzdi** ani ses katırları ürküttü; **ol o. berlen soraga cogap tapnıadı** birden sorulan soruya cevap veremedi.

OSLAN- *ed. ç. bk.* **osla-**.

OT (o:t) *a.* 1. ateş: **o. yak-** ateş yakmak; **o.-da yan-** ateşte yanmak; **ol ot başında eli gazetli otır** o ateşin başında elinde gazeteyle oturuyor; 2. *ask.* ateş etmek: **o. aç-** ateş açmak; **duşmanıñ o.-ı astında hücüme geç-** düşmanın ateşi altında hücuma geçmek § **o. yalı** ateş gibi; **o. al-** tutuşup yanmak; **o. her-** bir şeyi yakmak; **o. gorsa-** yaramazlık etmek; **sönen o.-ı ölçer-** eski yarayı deşmek; **yürek o.-ı** yürek ateşi, üzüntü; **o. yakdırmazlık** rahat vermezlik.

OT *a. bot.* ot: **sıgırına o. döküp yören Berdi aganı çagırdı** sığırına ot veren Berdi Ağa'yı çağırdı; **gök o.** yeşil ot; **derman o.-ları** ilaç olarak kullanılan otlar; **o. yatır-** ot biçmek.

OT-ÇÖP *a.* her türlü bitki, ot.

OT-ELEK (o:t-elek): ot-elek bol- acele davranmak: **siz nirä beyle o. bolyarsıñız?** böyle nereye koşturuyorsunuz?.

OT-İYM *a.* hayvanlara verilen ot ve yiyeceklerin tümü: **o. tayyarlıgı** ot-yem hazırlığı; **mal caylarınıñ yanında bol o. bazasını döretmeli** hayvan ahırları yanında bolca yem depoları yapılmalı.

OT-YALIN (o:t-yalın) 1.*a.* ateş, alev: **Halnazarıñ gövrcsine uran o.-dan Sadabıñ habarı yokdı** Halnazar'ın gövdesine vuran ateşten Sadab'ın haberi yoktu; 2. *s.* çok pahalı, alınır gibi değil.

OTA- *eyl.* ot ayıklamak: **mellcgi o.-p çık-** özel tarlayı temizlemek.

OTAG I *a.* oda: **giñ o.** geniş oda; **çagalı eneler o.-sı** çocuklu anneler odası; **Akmämmet aga salam berdi ve içki o.-a girip gitdi** Akmämmet Ağa selam verdi ve iç odaya girip gitti.

OTAG II *a.* tarlayı yabani otlardan temizleme: **govaça o.-ı** pamuk ayıklama; **o. işleri** ayıklama işleri.

OTAGA *a.* kızların başlığının tepesine takılan süs: **kümüş gupba güneş nuri degende o.-lar oynar yeller içinde** gümüş başlığa güneş ışığı vurduğu zaman 'otaga'lar parlar.

OTAGÇI *s.* ot ayıklama işi ile uğraşan: **ol o.-lara gazet okap berdi** o, ot ayıklayanlara gazeteyi okuyuverdi.

OTAL- *ed.ç. bk.* **ota-**: yabani otlardan temizlenmek: **gök ekilen yerleriñ hemınesi o.-ıp gutarıldı** ekin ekilen yerlerin hepsi ayıklanıp bitirildi.

OTAR *a.* çayır, mera, otlak: **şu gün o.-da gezip yörkiim bir ayagı dövük tovşan gördüm** bugün otlakta gezinirken bir ayağı kırık tavşan gördüm.

OTAR- *eyl.* hayvanları otlatmak: **sıgırları o.-** sığırları otlatmak § **agza gelenini o.-** aklına geleni düşünmeden söylemek; **garın o.-** yeyip içmek; **erteki o.-** yalan söylemek, gerçek olmayan şeyleri gerçekmiş gibi yazmak.

OTARIL- *ed. ç. bk.* **otar-**.

OTART- *et. ç. bk.* **otar-**.

OTAŞ- *işt. ç. bk.* **ota-**.

OTAT- *et. ç. bk.* **ota-**.

OTIRYER (otı:ryer) *a. anat.* insan bedeninin bel ile diz arasındaki bölümü, arka tarafı.

OTKRITKA *a.* kart: **poçta o.-sı** kartpostal.

OTLA- (o:tla-) *eyl.* 1. bir şeye ateş vermek, yakmak, tutuşturmak: **zir zibilleri o.-** çöpleri yakmak; **elindäki odı öçüp giden papirosını yere taşlap täzesini o.-dı** elindeki ateşi sönmüş sigarayı yere atıp yenisini yaktı; 2. harekete geçirmek, yürütmek, çalıştırmak: **maşını o.-sana!** makineyi çalıştırsana!

OTLA- *eyl.* ot yemek (hayvanlar için): **goyunlar o.-p yörler** koyunlar otluyor § **agza gelenini o.-** düşünmeden konuşmak.

OTLAN- (o:tlan-) *ed. dön. ç. bk.* **otla-**.

OTLAŞ- (o:tlaş-) II *işt. ç. bk.* **otla-**.

OTLAŞ- I *işt. ç. bk.* **otla-**.

OTLAT- (o:tlat-) II *et. ç. bk.* **otla-**.

OTLAT- I *et. ç. bk.* **otla-**.

OTLI (o:tlı) 1.*a.* tren: **o. bilen git-** trenle yolculuk yapmak; **otla münmek meselesi onı höveslendirip başlapdı** trene binme konusu onu sevindirmeye başladı; 2. *s.* ateşi olan, ateşli.

OTLİÇNİK *a.* üstün başarılı öğrenci: **okuvıñ o.-i** okulun üstün başarılı öğrencisi, **söveşcciñ ve siyasi tayyarlıgıñ o.-i** talim ve siyasi öğrenimde üstün başarılı asker.

OTLİÇNO *bel.* çok iyi, başarılı: **o. oka-** iyi okumak.

OTLUÇÖP (**o:tluçöp**) *a.* kibrit: **bir gap o.** bir kutu kibrit; **ernine papiros kısdırdı-da o. çakmaga durdı** parmaklarının arasına sigarayı kıstırıp kibrit yakmaya davrandı.

OTLUK (**o:tluk**) *a.* semaverin dibinde ateş yanan yer.

OTLUK *a.* otluk, otun çok olduğu yer, *bk.* **otar**.

OTLUK-SUVLUK *a.* otu ve suyu bol olan yer.

OTNOSİTEL *a.* görece, bağımlı, nisbi § *gr.* **o. sıpat** ilgi sıfatı.

OTNOŞENİYE *a.* resmi yazı.

OTRİTSATEL' *s.* olumsuz: **romanıñ o. gahrımanı** romanın olumsuz kahramanı; **o. cogap** olumsuz cevap; **o. san** sıfırdan aşağı, eksi sayı.

OTRYAD *a.* 1. öncü, müfreze, kol, takım: **okuvçılar o.-ı** öğrenciler grubu; 2. *biy.* aile, familya: **kebelekler o.-ı** kelebekler familyası.

OTSTAVKA *a.* ayrılma, çekilme, istifa: **o.-a çık-** istifa etmek.

OTUK- *eyl.* otlamayı, yem yemeyi öğrenmek: **o.-an göleler** otlamayı öğrenen danalar..

OTUKDIR- *et. ç. bk.* **otuk-**: otlamayı, yem yemeyi öğretmek: **göläni o.-** danayı otlamaya alıştırmak.

OTUR *a. gr.* virgül işareti.

OTUR- *eyl.* 1. oturmak: **kölegede o.-** gölgede oturmak; **çommalıp o.-** çömelip oturmak; **siz haysı hatarda o.-makçı?** siz hangi sırada oturmak istiyorsunuz?; **goçbuynuzlu keçäniñ üstünde o.-dılar** koçboynuzlu keçenin üstünde oturdular; 2. sürerlik bildiren yardımcı fiil: **gidip o.-** gidip durmak; **yazıp o.-** yazıp durmak; **işläp o.-** çalışıp durmak; **övnüp o.-** övünüp durmak § **mañza o.-** iyi gelmek, yaramak; **pisindi o.-** doğru bulmak, benimsemek.

OTUR-TUR *s.* ufak tefek iş: **biziñ gızımız o.-a yarapdır** bizim kızımız küçük işlere yarıyor.

OTURA *bel.tıp.* felçli, inmeli: **ol onuñ o. bolanlıgını bileninden soñ öz-özünden derdinmäge oturdı** o, onun felçli olduğunu öğrendikten sonra kendinden şikayet etmeye başladı.

OTURDAŞ *a. huk.* halkın mahkemelere katılmak için seçtiği vekil: **saylavlarda köp sanlı halk o.-ları da saylanyar** seçimlerde çok sayıda halk temsilcileri de seçiliyor.

OTURDIL- *ed. ç. bk.* **otur-**.

OTURGIÇ *a.* sandalye, iskemle, tabure.

OTURIL- *ed. ç. bk.* **otur-**.

OTURILIŞIK *a.* eğlenti, eğlence: **o. et-** eğlenmek.

OTURIMLI *s.* yerleşik, göçebe değil: **o. halk** yerleşik halk; **Türkmenleriñ ikinci bölegi XIX. asırıñ başlarında o. yaşayşa geçipdir** Türkmenlerin bir bölümü 19. yüzyılın ikinci yarısında yerleşik yaşama geçmişlerdir.

OTURIŞ- *işt. ç. bk.* **otur-**.

OTURSA-TURSA *bel.* sürekli, devamlı: **ol o. eccsini yatlayardı** o, sürekli annesini düşünüyordu.

OTURT- *et. ç. bk.* **otur-**: 1. oturtmak: **çaganı o.-** çocuğu oturtmak; **mıhmanları stoluñ başında o.-** konukları masanın başına oturtmak; 2. tohum, fidan ekmek, dikmek: **bagda alma o.-** bahçeye elma fidanı dikmek; **indi biz yakın günlerde nahal o.-maga girişcek** şimdi biz yakın bir zamanda fidandikeceğiz; 3. bir şeyi bir yere yerleştirmek, kurmak: **semavar o.-** semaver kurmak; **peç' o.-** soba kurmak..

OTUZ *a.* otuz rakamının adı: **o. yaşlarındakı adam** otuz yaşlarındaki adam; **men onı o. yıl ozal görenimde güler yüzli bir gelindi** ben onu otuz yıl önce gördüğümde güler yüzlü bir gelindi.

OTUZINCI *s.* otuzuncu: **o. san** otuzuncu numara.

OTZIV *a.* birinin işine, bir esere ve benzeri şeylere verilen değer.

OV- *eyl.* herhangi bir şeyi el ile bastırarak ezmek, oğuşturmak: **sokuda o.-** havanda dövmek.

OVADAN *s.bel.* güzel, hoş: **o. gül** güzel çiçek; **bicay o. gız** çok güzel kız; **o. yaz-** güzel yazmak.

OVADANLA- *eyl.* bezemek, süslemek, donatmak: **haşamlap o.-** nakışla, kabartmayla süslemek; **söz o.** güzel sözler bulmak, söylemek.

OVADANLAN- *dön. ç. bk.* **ovadanla-**: güzelleşmek, süslenmek: **bäzir görseñ, ol dayanıpdır, o.-ıpdır** şimdi görsen, güçlendi, güzelleşti.

OVADANLAŞ- *işt. ç. bk.* **ovadanla-**.

OVADANLAT- *et. ç. bk.* **ovadanla-**.

OVADANLIK *a.* güzellik: **o. -ıñ bilen tapavutlan-** güzelliği ile kendini göstermek, farkedilmek; **gör nähili o.!** gör, ne kadar güzellik !

OVAL-AHIR (**oval-a:bır**) *bel.* eninde sonunda: **o. yerine yetirilmeli bolsa edip gutaran yagşı** eninde sonunda yapılacak ise yapıp bitirmek iyi.

OVARRAM (**ovarra:m**) *bel.* peki, hay hay: **o., galsa gahıbersin!** peki, kalırsa kalsın!.

OVAZ (**ova:z**) *a.* ses, sada: **daşarda bir adamzadıñ o. -ı gelyär** dışarıdan bir adamın sesi geliyor; **dutarıñ o. -ı yañlandı** 'dutar' ın sesi yankılandı.

OVAZA (**ova:za**) *a.* 1.duyum, söylenti, haber: **onuñ o. -sı ulı ile yayradı** onun söylentisi bütün ülkeye yayıldı; **o. -sı il içine dolupdı** ünü bütün ülkeye yayılmıştı.

OVAZLAN- (**ova:zlan-**) *eyl.* ses vermek, çınlamak, tınlamak, ötmek: **dutarıñ tarları o. -ıp başladı** 'dutar'ın telleri ses vermeye başladı.

OVAZLI (**ova:zlı**) *s.* güzel sesli, yumuşak sesli.

OVF *ünl.* sıkıntıyı anlatan bir ünlem: **o., nähili ıssı !** öf, ne kadar sıcak !

OVGAN (**ovg:an**) *a.* Afganlı: **o. ayalı** Afgan kadını; **o. dili** Afgan dili.

OVKALA- *eyl.* 1. ovalamak, ovmak, oğuşturmak: **arkasını o.-** arkasını ovmak; **gözüñi o.-ma!** gözünü oğuşturma! ; 2. dövmek, buruşturmak, ezmek **derini o.-** deriyi dövmek.

OVKALAN- *ed. dön. ç. bk.* **ovkala-.**

OVKALAŞ- *işt. ç. bk.* **ovkala-.**

OVKALAT- *et. ç. bk.* **ovkala-.**

OVLAK *a. zool.* oğlak, keçinin, geyiğin altı aylığa kadar olan yavrusuna verilen ad: **ceren o.** -ı geyik yavrusu.

OVLAKGAPDI *a.* at üzerinde oğlak kapmaya çalışarak oynanılan bir oyun.

OVLAKLA- *eyl.* (keçi, geyik için) yavrulamak.

OVMAÇ *a.* doğranmış sıcak ekmeği yağda ezerek pişirilen bir yemek.

OVNA- *eyl.* ufalmak, küçülmek, parçalara ayrılmak: **hemme zatlarıñ böleklere bölünyändigini ve o.-yandıgını göryärdi** her şeyin parçalara ayrıldığını, ufalandığını görüyordu.

OVNADIL- *ed. ç. bk.* **ovnat-.**

OVNAT- *et. ç.bk.* **ovna-**: 1. bölmek, parçalara ayırmak **daşı o.-** taşı parçalamak; 2. parayı bozdurmak, değiştirmek.

OVNUCAK *s.* küçük, ufak: **o. dogralan et onuñ işdäsini açdı** küçük küçük doğranan et onun iştahını açtı.

OVNUK *s.* 1.küçük, ufak: **o. gala** küçük kale; 2. önemsiz: **o. mesele** önemsiz konu § **o. pul** küçük para; **o. sövda** perakende satış.

OVNUK-UŞAK *s.* çok küçük, ufak.

OVNUKÇIL *s.* küçük şeylere önem veren: **o. adam** küçük şeylere önem veren adam.

OVRAM: kül-o. bol- *eyl.* parça parça olmak, dağılıp gitmek; **agaçlar kül-o. bolup pıtrapdır** ağaçlar parça parça olup dağılıp gitmiş; **kül-o. et-** un ufak edip dağıtmak.

OVRAN- *eyl.* parçalara ayrılıp, dağılıp gitmek: **biriniñ çım pıtrak o.-an sag golunı omurdandan kesdiler** birinin bütünüyle parçalanan kolunu omuzundan kestiler.

OVRAT- *eyl.* parça parça etmek, ufak parçalara ayırmak: **daşı, kerpici o.** taşı, kerpiçi parçalamak; **duşmanı o.-ıp läşini serer** düşmanı parçalayıp leşini serer.

OVSUN *a.* 1. böcek, yılan ve benzeri hayvanlar görüldüğü zaman okunan dua; 2. bir kişinin ya da her hangi bir şeyin gücü, etkisi: **orta boylı, giñ garaşlı gözeliñ, o.-ı bar uzın örme saçında** orta boylu, soğuk bakışlı güzelin, büyüsü var uzun örme saçında.

OVŞANAKLA- *eyl.* bacaklarını genişçe açarak yürümek.

OVŞANAKLAT- *et. ç. bk.* **ovşanakla-.**

OVUÇ *a. anat.* avuç, elin iç tarafı: **bir o. govurga** bir avuç kavurga (kavrulmuş buğday).

OVUÇLA- *eyl.* avuç ile almak, avuçlamak.

OVUL- *ed. ç. bk.* **ov-.**

OVUNTIK *a.* herhangi bir şeyin ufak parçaları, kırıntısı: **çörek o. -ı** ekmek kırıntısı.

OVURT *a. anat.* 1.iki yanağın iç tarafı, boşluğu, avurt: **ol o. -larını dişledi** o avurtlarını dişledi; 2. ağız boşluğu, ağız: **bir o. suv** ağız dolusu su.

OVURTLA- *eyl.* ağıza doldurup içmek (sıvılar hakkında).

OVURTLAN- *ed. ç. bk.* **ovurtla-.**

OVURTLAT- *et. ç. bk.* **ovurtla-.**

OVUŞ- *işt. ç. bk.* **ov-..**

OVUZ *a.* yeni yavrulamış ineğin ilk sütü: **düyesiniñ o. süydüni sagan gız öyc girdi** devesinin ilk sütünü sağan kız eve girdi.

OY (o:y) I *a.* düşünce, akıl, fikir: **meniñ kelläme gızıklı bir o. geldi** aklıma ilginç bir düşünce geldi § **o.-a çüm-** düşünceye dalmak: **ol yol boyı o.-a çümüp gelyärdi** o yol boyu düşünceye dalıp duruyordu.

OY (o:y) II *a. jeo.* 1. alçak, çukur: **o. yer** alçak yer; 2. çukur, kuyu, çöplük: **maşın o. yere ve çukurlara düşüp batyardı** araba çukur yerlere düşüp batıyordu.

OY- (o:y-) *eyl.* oymak, kazmak: **agacı o.-** ağacı oymak.

OY-PİKİR (o:y-pikir) *a.* düşünce, fikir: **ol başını aşak salıp, o.-e çümüp gelyärdi** o, başını aşağıya eğip düşünceye dalmış geliyordu.

OYA *s.* uyanık, uyumayan.

OYALI-UKULI (oyalı-u:kulı) *a.* yarı uyku, yarı uyanıklık arası: **o. yat-** yarı uyku, yarı uyanıklık arasında yatmak.

OYALIK *a.* uyanıklık: **düyşümde men seni o.-ımdakından köp göryärin** ben seni, düşümde, uyanıkken gördüğümden daha çok görüyorum.

OYAN- *eyl.* 1. uyanmak: **ir o.-erken** uyanmak; **sagat sekizde o.-** saat sekizde uyanmak; **gicäniñ yarı geçenden soñ men o.-dım** gece yarısından sonra uyandım; 2. yüze çıkmak, belirmek.

OYAN-BUYAN (oya:n-buya:n) *a.* o yan, bu yan, o taraf, bu taraf: **şol yerde biraz durup o. garadım** orada biraz durup o yana bu yana bakındım.

OYAR- *eyl.* 1. uyandırmak, kaldırmak: **ecem meni irden sagat yedide o.-dı** annem beni sabah saat yedide uyandırdı; **onı yuvaşlık bilen o.-ıp öylerine alıp geldi** onu yavaşça uyandırıp evlerine getirdi; 2. yüze çıkarmak, türetmak: **onda öz güycüne beyik inanç duygusını o.-yar** onda kendi gücüne büyük bir inanç duygusu uyandırıyor; 3. uyarmak, canlandırmak: **tüpeñ sesleri bütin obanı o.-ıpdı** tüfek sesleri bütün köyü ayağa kaldırmıştı.

OYAT- *bk.* **oyar-** 1.

OYDUR- *et. ç. bk.* **oy-**: 1. çukur kazdırtmak; 2. oymak, çıkartmak: **Hedir öz oglunıii gözüni o.-yanmış** Hedir öz oğlunun gözünü çıkartmış.

OYKA- *eyl.* ovmak, oğuşturmak, sürtmek: **eliñ bilen o.-** el ile oğuşturmak; **Mırat eliniñ ayasını dızına o.-dı** Mırat elinin içini dizine sürttü.

OYKALA- *sık. ç. bk.* **oyka-.**

OYKAN- *dön. ç. bk.* **oyka-:** sürünmek, ovalanmak: **at agaca o.-yar** at ağaca sürtünüyor; **ol bir gün omzunı gaşımak üçin agaca o.-yar** o bir gün omuzunu kaşımak için ağaca sürtünüyor.

OYKANCIRA- *eyl.* yerinde kurtlanmak, yavaş yavaş hareket etmek, kımıldamak: **sen näme birsıhlı o.-p otırsıñ?** sen niye sürekli kımıldayıp duruyorsun?; **iki yana o.-p yatdı** iki yana sallanıp durdu.

OYKAT- *et. ç. bk.* **oyka-.**

OYLA- **(o:yla-)** *eyl.* düşünmek: **şu beyik maşgalada özüniñ nähili derecede orun tutandıgını o.-yar** bu büyük ailede kendisinin ne kadar yer tuttuğunu düşünüyor § **o.-p tap-** yeni bir şeyler üretmek, yaratmak: **Hıtayda kagız o.-p tapıpdırlar** Çin'de kağıt icat edilmiştir.

OYLAGRA- **(o:ylagra-)** *eyl.* korkulu bakmak, seyretmek.

OYLAGRAŞ- *işt. ç. bk.* **oylagra-**

OYLAN- *dön. ç. bk.* **oyla-.**

OYLANIŞ- *işt. ç. bk.* **oylan-.**

OYLANIŞIKLI **(o:ylanışıklı)** *bel.* ölçülü, biçili, hesaplı: **bu barada mazalıca o.- gerek** bu konuda iyice düşünmek gerekir.

OYLUK (o:yluk) I *a.* çukur yer, alçak yer: **o.-larda yekegapanlar hem bar** çukur yerlerde yaban domuzları da var.

OYLUK (o:yluk) II *a.* soğuktan korunmak için omuza atılarak kullanılan keçeden yapılmış bir giyecek: **çopan o.-ını egnine geyip oduñ başına geldi** çoban oyluğunu sırtına giyip ateşin başına geldi.

OYMAK (o:ymak) I *a.* yüksük: **teletin o.** deriden yapılmış yüksük.

OYMAK (o:ymak) II *a.* çukur, oyulmuş yer.

OYMUR-OYMUR **(o:ymur-o:ymur)** *s.* çukur çukur olmuş yer: **yoluñ kenarında o. şorluk meydan duzlag yalı agarıp yatırdı yolun** kenarındaki çukur çukur tuzlu alan tuzla gibi bembeyazdı.

OYNA- *eyl.* 1. oynamak; **futbol o.-** futbol oynamak; **çagalar gizlenpeçek o.-yar** çocuklar saklanbaç oynuyor; 2. bir rolü yerine getirmek: **"Göroglı" dramasında ol Öveziñ rolını o.-dı** "Göroglı" oyununda Övez tipini canlandırdı: **teatrada o.** tiyatroda oynamak; 3. biri ile oynamak, dalga geçmek, eğlenmek: **meni o.-mañ, maña işlemäge mümkinçilik beriñ** benimle oynamayın, bana çalışmak için fırsat verin.

OYNAK *s.* oynayan, oynayıp duran.

OYNAKLA- *eyl.* oynamak, oyun etmek.

OYNAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **oynakla-.**

OYNAKLAT- *et. ç. bk.* **oynakla-**

OYNAM *a.* dört sayısının adı: **iki o. çaga** sekiz çocuk; **o. barmak ininde** dört parmak genişliğinde.

OYNAŞ *a.* evlilik dışı ilişki kuran erkek ya da kadın.

OYNAŞ- *işt.ç. bk.* **oyna-.**

OYNAT- *et. ç. bk.* **oyna-.**

OYNATGI *l.s.* alay konusu olan (adam): **sen öz özüñi o. edyärsin** sen kendi kendini alay konusu yapıyorsun; 2. a. kukla: **o. hökümet** kukla hükümet.

OYNAVAÇ **(oynava:ç)** *a.* 1. oyuncak: **çaga o.-ları** çocuk oyuncakları; 2. başka bir kişinin istekleri doğrultusunda hareket eden adam; 3. *s.* güzel görünüşlü: **oba hem şäher indi o. yalıdı** köy ve şehir şimdi çok güzeldi.

OYUK **(o:yuk)** *s.* oyuk, delik: **ortası o. keçe** ortası delik minder, döşek.

OYUL- **(o:yul-)** *ed. ç. bk.* **oy-:** oyulmak, delinmek: **agacıñ daş gabıgından o.-ıp ayrılan yerini eli bilen görkezdi** ağacın dış kabuğunun oyulduğu yeri eliyle gösterdi.

OYUN *a.* 1. oyun: **gızıklı o.** ilginç oyun; **o. çekeleşikli geçyär** oyun çekişmeli geçiyor; 2. tiyatrodaki, sahnedeki gösteri: **men düyn "Zöhre-Tahır" o.-unı gördüm** ben dün "Zöhre-Tahır" oyununu izledim; 3. şaka, espri: **o. et-** şaka yapmak, **seniñ çınıñmı ya o. edyärsiñ?** gerçek mi, yoksa şaka mı yapıyorsun? § **bu o. iş däl** bu iş şaka değil; **o.-lıga sal-** söyleyeceğini şakayla söylemek; **başına o. getir-** her türlü oyunu oynamak; **o. göter-** şaka kaldırmak.

OYUNBAZ **(oyunba:z)** *s.* 1. şakacı; 2. hilebaz, aldatıcı, yalancı.

OYUNCAK *a.* 1. oyuncak; **Batırcık peçiñ yanında dürli o.-lar bilen güymcnip otır** Batırcık sobanın yanında çeşitli oyuncaklarla oynayıp duruyor; 2. önemsiz, basit.

OYUNÇI *s.* 1. oyuncu: **oñat o.** iyi oyuncu; **zapas o.** yedek oyuncu; 2. şakacı: **ol bir o. oglan eken** o, şakacı bir çocukmuş.

OYURGAN- **(o:yurgan-)** *eyl.* düşünceye dalmak, düşünmek.

OYUŞ- *işt. ç. bk.* oy-.

OZ- *eyl.* öne geçmek, bir şeyi geçmek: **yarışda o.-anıñ bayragına sıgır, göle ya da goyun herilyär** yarışta öne geçene sığır, dana ya da koyun veriliyor; **atını o.-** atı geçmek.

OZAL *bel.* daha önce, daha evvel: **o. bu yerde mekdep yerleşyärdi, indi bolsa kitaphana yerleşyär** daha önce burada okul vardı, şimdi kütüphane var; **men o. size aytdım ahırı** ben size daha önce söylemiştim; 2. ilk önce, ilkin: **o. oylan, soñra cogap ber** önce düşün sonra cevap ver; 3. *il.* (son çekim ilgeci) önce: **vagtından o.** vaktinden önce; **gitmeziñden o.**

mañа habar et gitmeden önce bana haber ver.

OZALDAN *bel.* 1 eskiden beri, önceden beri: **o. gelyän däpler** eskiden beri süregelen alışkanlıklar, adetler; 2. önce, evvela: **bu barada o. habar etmeli ekeniñ** bu konuda önceden haber vermeliydin.

OZALKI *s.* önceki, evvelki.

OZALLAR *bel.* önceden: **o. ol munuñ yalı däldi** önceden o buna benzemiyordu.

OZAN *a. ed.* ozan, şair.

OZDUR- *et. ç. bk.* **oz-**: 1. öne geçirmek; 2. öne geçmek.

OZON *a. kim.* ozon, kimyasal bir gaz, temizlikte de kullanılır..

OZONİRLE- *eyl.* ozonlaımak: **howanı o.** havayı ozonlamak.

Ö

ÖCEŞ- (ö:ceş-) *bk.* **öcük-**.

ÖCEŞDİR- (ö:ceşdir-) *bk.* **öcükdir-**.

ÖCÜGİŞ- (ö:cügiş-) *işt. ç. bk.* **öcük-**.

ÖCÜK- (ö:cük-) *eyl.* öfke duymak, öfkesi artmak: **itler ö.-ip biri-biri bilen garpışdılar** köpekler öfkelenip birbirleriyle kapıştılar.

ÖCÜKDİR- (ö:cükdir-) *et. ç. bk.* **öcük-**: birine karşı kışkırtmak, üzerine saldırtmak: **biri-birine ö.-** birbirine karşı kışkırtmak; **iki yanını hem ö.-yärdi, ovnuk meseleleri ulaldayardı** iki tarafı kışkırtıp, küçük sorunları büyütüyordu.

ÖÇ (ö:ç) *a.* 1. öç, intikam duygusu: **ö. al-** intikam almak; 2. *s.* düşman: **ol meniñ bilen ö.-dür** o bana düşmandır.

ÖÇ- *eyl.* 1. sönmek: **peçiñ odı ö.-üpdir** sobanın ateşi sönmüş; **çıra ö.-di** lamba söndü; 2. susmak, sesi kesilmek (motor için): **motor ö.-enden soñ, işläp duran traktorıñ gürrüldisi eşidildi** motor sustuktan sonra çalışıp duran traktörün gürültüsü işitildi; 3. uçmak, kaybolmak, silinmek: **yazılan hat ö.-üpdir** yazılan yazı silinmiş; 4. susmak: **ö., gıgırma!** sus, bağırma! § **reñki ö.-** a. rengi solmak, uçmak, b. kanı çekilmek, beyazlaşmak.

ÖÇGÜN *s.* solgun, cansız, zayıf: **çıranıñ ö. ışıgı** lambanın solgun ışığı.

ÖÇÜGSİ *s.* solgun, zayıf, cansız: **ö. ışıklı otag:** solgun ışıklı oda; **onuñ yüzüniñ reñki ö.-di** onun yüzünün rengi solgundu.

ÖÇÜK *s.* 1. sönmüş: **içki caydakı çıra ö. duran eken** iç odadaki lamba sönmüş; 2. *bk.* **öçügsi**.

ÖÇÜR- *et. ç. bk.* **öç-**: 1. söndürmek: **yeri, çıranı ö. de yeriñe girip yat!** haydi, lambayı söndür de yerine git, yat!; **odı ö.-** ateşi söndürmek; 2. kesmek, durdurmak: **motoru ö.-** motoru susturmak; **gazı ö.-** gazı kesmek; 3. silmek: **bozguç bilen ö.-** silgi ile silmek; 4. üstünü çizmek, karalamak: **bu yazanlarıñı ö. de täzeden yaz** yazdıklarının üstünü çiz de yeniden yaz.

ÖÇÜRİL- *ed. ç. bk.* **öçür-**.

ÖÇÜRİŞ- *işt. ç. bk.* **öçür-**.

ÖÇÜRT- *et. ç. bk.* **öçür-**.

ÖDE- (ö:de-) *eyl.* 1. haklı çıkarmak, haklı göstermek, birinin güvenine layık olduğunu göstermek: **partiyanıñ ve hökümetiñ ınamını ö.-** parti ve hükümetin güvenine layık olmak; 2. ödemek, tazmin etmek: **enelik borcunı ö.-pdi** annelik borcunu ödemişti; **harcı ö.-** masrafları karşılamak.

ÖDEK (ö:dek) *a. anat.* yemek borusu.

ÖDET- (ö:det-) *et.ç. bk.* öde-.

ÖGE- (ö:ge-) *eyl.* midesi bulanıp çıkarmak, öğürmek.

ÖGET- (ö:get-) *et. ç. bk.* **öge-.**

ÖKCE *a.* 1. ayakkabının alt tarafı; 2. ökçe, topuk: **beyik ö.-li kövüş** yüksek topuklu ayakkabı § **ö. göster-** kaçmak, gizlice gitmek: **ö.-si yere degmezlik/ ilmezlik** çok sevinçli olmak; **ö.-sine müı-/diiş-** arkasından kovalamak; **ö. ogurla-** kaçmak; **ö.-si yeñil** hayatından memnun.

ÖKDE *s.*, bir işi çok iyi yapan, usta: ö. **işgär** usta işçi; **men rus diline onçaklı ö. dälclim** ben Rus dilinde o kadar iyi değildim; **ol ö. hünärli agronom bolup yetişipdir** o, çok iyi bir ziraatçi olarak yetişmiştir § **ö. gel-** üstün çıkmak, yenmek; **ö. tana-** iyi tanımak.

ÖKDELE- *eyl.* usta olmak, becerisini, bilgisini artırmak, bir şeyi iyi bilmek: **ol türkmen diline ö.-pdir** o, Türkmen dilini iyi biliyor.

ÖKDELEŞ- *işt. ç. bk.* **ökdele-.**

ÖKDELET- *et. ç. bk.* **ökdele-.**

ÖKÜN- *eyl.* pişman olmak: **yitiren vagtıña ö.-** kaybettiği zaman için pişman olmak; **ol, yalñış iş edenine ö.-di** o, yanlış iş yaptığına pişman oldu.

ÖKÜNÇ *a.* pişmanlık: **indiki ö.-iñ näme?** şimdiki pişmanlığın niye?; **olar goyberen yalñışlarına ö. bildirdiler** onlar yaptıkları hatalar için pişman olduklarını bildirdiler.

ÖKÜNDİR- *et. ç. bk.* **ökün-.**

ÖKÜNİL- *ed.ç. bk.* **ökün-.**

ÖKÜNİŞ- *işt. ç. bk.* **ökün-.**

ÖKÜZ *a. zool.* öküz, boğa.

ÖKÜZÇE *a. zool.* iki yaşındaki öküz.

ÖL (ö:l) 1. *s.* nemli, ıslak: **ö. eşik** ıslak giyecek; 2. *bel.* **ö. bol-** ıslak olmak; 3. *mec.* yiyecek.

ÖL- *eyl.* ölmek, dünyadan ayrılmak: **gartaşanıñdan soñ ö.-** yaşlandıktan sonra ölmek; **yaralardan ö.-** yaralardan ölmek; **ö.-mezden öñürti** ölmezden önce.

ÖLCER- (ö:lcer-) *eyl.* nemlenmek, ıslanmak.

ÖLÇE- *eyl.* 1. ölçmek: **beyikligini ö.-** büyüklüğünü ölçmek; **onuñ agramını ö.- mäge şu älemiii daglarımıñ daşları-da yetmecek yalıdı** onun ağırlığını ölçmeye bütün dünyanın dağlarının taşları da yetmeyecek gibiydi; **ö.-üp gör-** *a.* ölçüye vurmak: **gan basışını ö.-p gör-** kan basıncını ölçmek, b. prova yapmak: **kostyumı ö.- p gör-** elbiseyi prova etmek; 2. *mec.* bir şey hakkında fikir yürütmek, izlenim edinmek: **ö.-p biçip, belki-de meni suda bererler** düşünüp taşınıp belki de beni mahkemeye verirler.

ÖLÇEG *a.* 1. ölçek: **uzunlık ö.-i** uzunluk ölçeği; 2. ölçü, büyüklük: **ondan ayakgabınıñ ö.-ını soradık** ondan ayakkabının ölçüsünü sorduk; **bu meniñ ö.- im däl** bu benim ölçüm değil; 3. *mec.* ölçü, hesap, miktar: **ol, bu zatlarıñ hemmesiniñ dogrı hesabını hem ö.-ini bilipdir** o, herşeyin hesabını, kitabını biliyor; 4. *ed.* şiirde ölçü, vezin: **goşgı ö.-i** şiirin ölçüsü.

ÖLÇEGDEŞ *a.* aynı ölçüde olan.

ÖLÇEGLİ *s.* ölçüsü olan, ölçülü: **ö. galla zonası** ölçülü buğday, arpa alanı.

ÖLÇEL- *ed. ç. bk.* **ölçe-.**

ÖLÇER- I *eyl.* tartmak, ölçmek, biçmek, kafasında hesaplamak: **onı men köp ö.-ip gördüm** onu ben çok düşündüm § **ö.-ip dök-** *eyl.* düşünüp taşınmak, ölçüp biçmek: **özüm hem pikirlenip, telim gezek ö.- düm** kendi kendime düşünüp, çok defalar ölçüp biçtim.

ÖLÇER- II *eyl.* ateşi güçlendirmek: **Çüyşegöz odı ö.-yär'di** Çüyşegöz ateşi canlandırdı § **odını ö.-** derdini depreştirmek.

ÖLÇERT- *et. ç. bk.* **ölçer- II.**

ÖLÇEŞ- *işt. ç. bk.* **ölçe-.**

ÖLÇET- *et. ç. bk.* **ölçe-.**

ÖLDÜR- *et. ç. bk.* **öl-:** öldürmek: **goyun ö.-** koyun öldürmek, **söveşde ö.-** savaşta öldürmek § **ö.-er yalı yenç-** öldürür gibi dövmek.

ÖLDÜRİL- *ed.ç. bk.* **öldür-.**

ÖLDÜRT- *et. ç. bk.* **öldür-.**

ÖLEÑ I *a.* otluk, çimenlik yer: **Niliñ kenarındakı ö.-lerde mal hakyardılar** Nil nehrinin kıyısındaki otlaklarda hayvan besliyorlardı.

ÖLEÑ II *a.* gelin evden çıkartılıp getirilirken söylenen dört dizelik bir şiir.

ÖLİ 1. *s.* ölü, canlı değil: **ö. çaga** ölü çocuk; **ö. adam** ölü adam; 2. *mec.* ölü gibi: **şol gözel görnüşi ö. ruhları-da cana getirdi** şu güzel görünüşü, ölü gibi cansız ruhları da canlandırdı § **ö. yalı yat-** ölü gibi yatmak; **ö. reñki ur-** ölü gibi sararmak; **ö.-ñ soragını sora-** ölüye ahiret sorusu sorar gibi soru sormak.

ÖLİNÇÄ (öli:nçä:) *bel.* ölene kadar, ömür boyu: **ö. yadından çıkarmazlık** ölene kadar unutmamak.

ÖLLE- (ö:lle-) *eyl.* ıslatmak, nemlendirmek: **yaglıgı ö.-** başörtüsünü ıslatmak § **bogazı ö.-** bir şeyler içmek.

ÖLLEN- (ö:llen-) *ed. dön. ç. bk.* **ölle-.**

ÖLLÜK (ö:llük) *a.* ıslaklık.

ÖLMEZ-YİTMEZ *s.* unutulmaz, akıldan çıkmaz: **Magtımgulınıñ ö. eserleri köp dillere tercime edildi** Magtımguli'nın ölümsüz yapıtları pek çok dile çevrildi; **ö. şöhrat** sonsuza dek yaşayacak ün; **şahırıñ ö. şıgırları** şairin unutulmaz şiirleri.

ÖLŞÜK *a.* toplu ölüm, katliam, kırım.

ÖLÜGSİ *s.bel.* az, hafif, cansız, zayıf: **ö. yagtı** hafif ışık, az aydınlatan ışık; **ay nurı ö. görünyär** ay ışığı ölgün görünüyor.

ÖLÜM *a.* ölüm: **bivagt ö.** zamansız ölüm; **ö.-den gutar-** ölümden kurtarmak § **ö.-iñ öyünde** zorla, güçlükle; **ö.-iñ gırası** korkunç, kötü durum; **ö. yassıgında yat-** ölecek durumda olmak.

ÖLÜM-YİTİM *a.* ölme, ölüm, yitim: **uruş ö.-siz holmayar:** savaş ölümsüz olmuyor.

ÖLÜŞ- *işt. ç. bk.* **öl-.**

ÖMRILLA (ömrılla:) *bel.* kesinlikle, asla, hiçbir zaman.

ÖMRÜZAYA (ömrüza:ya) *a. astr.* bir yıldız adı.

ÖMÜR *a.* 1. ömür, yaşama süresi: **Gacar aga, ö.-üñ uzak bolsun!** Gacar Ağa, ömrün uzun olsun! ; **ö.-üniñ ahırına çenli** ömrünün sonuna kadar; **ö.-üñi bagbançılık bilen geçirdi** ömrünü bahçıvanlıkla geçirdi; 2. *mec.* sürekli, devamlı: **ol ö. maña sögüp yör** o, sürekli bana söğüyor § **ö.-üñi üz-** kendini öldürmek; **ö.-üñi kiil et-** biri için çok acı çekmek; **ö.-üñi çüyret-** zor bir hayat sürmek; **ö.-üñ uzak bolsuñ!** ömrün uzun olsun!; **ö. bakı** ömür boyunca; **ö. boyı** *bk.* **ö. bakı**; **ö. sür-** yaşamak; **ö. tanapını kes-** *bk.* **ö.-üñi üz-.**

ÖMÜRLİK *s.* ömür boyunca, sürekli: **ö. dost** ömür boyunca dost olan..

ÖMÜRSİZ *s.* 1. ömrü az olan; 2. *mec.* zayıf, güçsüz.

ÖN- (ö:n-) *eyl.* bitmek, yetişmek, ortaya çıkmak, büyümek: **bu yıl köp hasıl ö.-er** bu yıl ürün çok; **bize yerden ö.-yän zadıñ hemmesi zerur** toprakta yetişen her şey bizim için gerekli.

ÖNDE- *eyl.* birine bir şeyi haber vermek, duyurmak, birini bir konuda yönlendirmek.

ÖNDÜM (ö:ndüm) *bk.* **öndüricilik.**

ÖNDÜR- (ö:ndür-) *eyl.* yapmak, etmek, üretmek, yaratmak: **maşın ö.-** makine üretmek; **süyt ö.-yän zavod** süt fabrikası; **önüm ö.** ürün elde etmek.

ÖNDÜRİCİLİK (ö:ndüricilik) *a.* verim, randıman, verimlilik: **yokarı zähmet ö.-i** üstün iş verimliliği; **zähmet ö.-ini yokarı göter-** iş verimini yükseltmek.

ÖNDÜRİL- (ö:ndüril-) *ed. ç. bk.* **öndür-.**

ÖNELGE (ö:nelge) *a.* yetişen, üretilen, ürün.

ÖNÜM (ö:nüm) *a.* ürün, mahsül: **et ö.-leri** et ürünleri; **oba hocalık ö.-leri** tarım ürünleri; **gök ö.** sebze, zerzevat; **senagat ö.-i** endüstri ürünleri; **tayyar ö.** hazır ürün.

ÖNÜMÇİLİK (ö:nümçilik) *a.* üretim, üretme: **ö. planı** üretim planı; **kolhoz ö.-i** kolhoz üretimi; **partiya bizi ö.-e çagıryar** parti bizi üretime çağırıyor; **ö.-de işle-** üretimde çalışmak § **ö. gatnaşıkları** üretim ilişkileri.

ÖNÜP-ÖS- (ö:nüp-ös-) *eyl.* dünyaya gelmek, büyümek, yaşamak, yetişmek: **Seydi Amıderya boylarında ö.-ipdir** Seydi, Amıderya kıyısında doğup büyümüştür; **bularıñ üçüsi-de bir obada ö.-en oglanlar** bunların üçü de aynı köyde doğup yetişen çocuklar; **bu yerler meniñ çagalıkda ö.-en yerlerimi yadıma salyar** bu yerler, bana doğup büyüdüğüm toprakları anımsatıyor.

ÖÑ *1.a.* ön, ön taraf: **cayıñ ö.-i** evin önü; **ö.-e geç-** öne geçmek; **ö.-e hereket et-** ön tarafa ilerlemek; **ö.-däki** öndeki, ön tarafta bulunan; 2. son çekim ilgeci: **tagtanıñ ö.–üñe geç-** tahtanın önüne geçmek; **meniñ vatan ö.-üñdäki borcum** vatana karşı olan borcum; **maşınıñ ö.-ünden geç-** makinenin önünden geçmek; 3. *bel.* önce, ilkin: **vagtından ö.** vaktinden önce; **bu, öten yıl däl-de ö. bolupdı** bu, geçen yıl değil de önceki yıl olmuştu; **ö. bu yeri baglıkdı** önceden bu yerler bahçelikti § **ö. yeten** her önüne gelen, **ö.-e düş-** yol göstermek; **ö.-e seret-** geleceği göz önüne almak; **ö.-e sür-** işi ilerletmek; **ö.-üni al-** bir şeyin olmasını engellemek; **ö.-üni başla-** bir işte öncü olmak; **ö.-üni kes-** yolunu kesmek; **göz ö.-ünde tut-** dikkate almak.

ÖÑALDI *a.* suyun önüne çekilen set, baraj.

ÖÑATLI *a.* gelin almaya giderken ve dönerken önde bulunan atlı.

ÖÑBAŞÇI *a.* önder, öncü, lider: **ol indi köp täzeliklerıñ ö.-sı bolup duryar** o, şimdi bütün yeniliklerin öncüsüdür.

ÖÑDE-SOÑDA *bel.* 1. eninde sonunda, er geç, nasıl olsa: **sen ol kitabı ö. okamalı bolarsın!** sen o kitabı er geç okumalısın!; 2. hiçbir zaman: **men ö. yalan sözlemedim** ben asla yalan söylemedim.

ÖÑDELİK *a.* birincilik, öndelik, liderlik: **ö.-i elden bermezlik** birinciliği elden bırakmazlık; **ö.-i gazan-** birinciliği kazanmak.

ÖÑDEN *bel.* önceden, eskiden beri, öteden beri: **munı men ö. hem bilyärdim** bunu ben önceden de biliyordum.

ÖÑİNÇÄ (öñi:nçä:) *bel.* 1.....den önce: **özünden ö. yoldaşı gelip gitdi** kendisinden önce arkadaşı gelip gitti; **yagış yagmasınıñ ö.-si yel turdı** yağmur yağmadan önce rüzgar durdu; 2. önce, ilk, evvelâ: **ö. sapaklarıñı tayyarla, sonra dınç al!** önce derslerini hazırla, sonra dinlen!

ÖÑKİ *s.* önceki, evvelki: **biziñ ö. mugallımımız** bizim önceki öğretmenimiz; **ö. agşam** önceki akşam, **ö.-si yalı** önceki gibi.

ÖÑKÜLİK *a.* öncelik, önceki durum: **seniñ ö.-iñ yok** senin önceliğin yok.

ÖÑÑİL (öññi:l) *bel.* geçen yıl değil önceki yıl: **ol instituta barıp ö. giripdi** o, enstitütüye önceki yıl girmişti; **ö. hem şunuñ yalı erbet ıssı bolupdı** önceki yıl da bunun gibi çok sıcak olmuştu.

ÖÑÑİN (öññi:n) *bel.* dün değil önceki gün: **Aşkabatda ö. ilkinci sapar gar yagdı** Aşkabat'a önceki gün ilk kar yağdı; **bu ö. bolupdı** bu, öceki gün olmuştu.

ÖÑRÄK (öñrä:k) *bel.* bundan biraz önce: **ö. geldi** biraz önce geldi.

ÖÑÜRDİKLE- *eyl.* dörtnala koşmak.

ÖÑÜRDİKLET- *et. ç. bk.* **öñürdikle-.**

ÖÑÜRT- *eyl.* bir şeyi geride bırakmak, arkada bırakmak: **ol menden ö.-di** o beni geçti; **duşmandan ö.** düşmanı geçmek.

ÖÑÜRTİ *bel.* 1. daha önce, daha evvel: **meseläni hemmeden ö. çöz-** sorunu herkesten önce çözmek; 2. önce: **ö. oylan, soñra cogap ber** önce düşün, sonra cevap ver; **ol** ö. bardı o, önce gitti.

ÖÑÜSIRA (öñüsı:ra) *a.* bir şeyin öncesi, arife: **bayramçılıgın ö.-sında** bayram arifesinde; **yagşıı ö.-sı hova dımyar** yağmur öncesi hava ısınır; **Rehmet Seyidov aradan çıkmazınıñ ö.-sında "Bagtlılar" poemasını yazdı** Rehmet Seyidov ölümünden önce "Bagtlılar" şiirini yazdı.

ÖP- *eyl.* öpmek: **yañagından ö.-** yanağından öpmek.

ÖPDÜR- *et. ç. bk.* **öp-.**

ÖPÜŞ- *işt. ç. bk.* **öp-.**

ÖR (ö:r): ö.tur-/ gal- *eyl.* ayağa kalkmak, doğrulmak: **onuñ kakası ö. turdı** onun babası ayağa kalktı § **ö. boyuna gal-** yerinden hızla kalkmak; **ö. gökden gel-** şaşırmak, hayretler içinde kalmak.

ÖR- (ö:r-) I. *eyl.* 1. örmek, demetlemek: **sebet ö.-** sepet örmek; 2. örgü yapmak: **çaganıñ saçını ö.-** çocuğun saçını örmek; 3. üst üste dizmek, yerleştirmek: **kerpiç ö.-** kerpiçleri üst üste dizerek duvar yapmak.

ÖR- (ö:r-) II *eyl.* 1. bitmek, göğermek: **meydana ot ö.-üp başlapdır** meydanda ot bitmeye başlamış; **yazıñ şemalı yañı ö.-yen gök otlarıñ ısı bilen esyärdi** bahar yeli yeni biten yeşil otların kokusuyla birlikte esiyordu; 2. dökmek, meydana çıkmak (yara, döküntü vb. için): **çaga gızamık çıkında, bedenine örgün ö.-yär** çocuk kızamık çıkardığında vücudunda lekeler oluştu; 3. tüy çıkmak: **kellesine täze ö.-en gara tüyler** başında yeni çıkan siyah tüyler; 4. ayağa kalkmak: **mugallını turanda okuvçılar-da ö.-di** öğretmen kalkınca, öğrenciler de kalktı; **yatanlarıñ barı ö.-di** yatanların hepsi kalktı § **hir öyden ö.-** aynı evde, aynı ailede yaşamak.

ÖRÄN (örä:n) *s.* çok, fazla, güçlü, kuvvetli: **meydan ö. ıssı, durar yalı däl** ortalık çok sıcak, durulur gibi değil; **ö. gızıklı gürrüñ** çok ilginç konuşma; **seni görenime ö. şat!** seni görmek ne güzel!

ÖRDEK (ö:rdek) *a. zool.* ördek: **köllerdäki ö. guvları gördük** göllerdeki ördekleri, kuğuları gördük; **yabanı ö.** yabani ördek; **ö. eti** ördek eti.

ÖRDÜR- *et. ç. bk.* **ör- I.**

ÖRE (ö:re) *a.* evin içinden geçen direk.

ÖRGÜN (ö:rgün) *a. tıp.* mikrop; vücutta ortaya çıkan leke, döküntü: **gızamık ö.-i** kızamık mikrobu.

ÖRGÜNLİ (ö:rgünli) *a. tıp.* tifüs: **ö. garahassalık** tifüs.

ÖRİ (ö:ri) *a.* mera, otlak: **malları ö.-de bak-** hayvanları otlakta beslemek; **ö. meydan** otlak alanı § **ö.-si giñe-** dünyası genişlemek, ilişkileri artmak; **ö. çek-** (yavru oğlak ve kuzular) kendi başlarına otlamak.

ÖRK *a.* ip, bağ, örük: **atları ö.-ünden boşat-** atları çözmek § **ö.-üñi üz-** birinden, bir yerden ilişkiyi kesmek, uzaklaşmak.

ÖRKLE- *eyl.* hayvanları otlatmak için otlağa götürüp bağlamak.

ÖRKÜÇ *a.* 1. deve hörgücü: **iki ö.-li düye** iki hörgüçlü deve; 2. sırt: **dagıñ ö.-leri** dağın sırtı; 3. *mec.* bir devrin, zamanın ortası: **gışıñ ö.-i** kışın ortası.

ÖRÑE- (ö:rñe-) *eyl.* çoğalmak, nesli artmak: **goyun, guzı ö.-p düzde** koyun kuzu çoğalır ovada.

ÖRT- *eyl.* 1. örtmek, kapamak: **çaganıı üstüni ö.-** çocuğun üstünü örtmek: **yaz gelende beyik dagı ö.-üp duran ak garlar eripdi** bahar gelince yüksek dağı örten beyaz karlar erimişti; 2. gizlemek: **yüzüñi eliñ bilen ö-** yüzünü eliyle gizlemek.

ÖRTDÜR- *et. ç. bk.* **ört-.**

ÖRTE- *eyl.* birine ceza vermek, acı çektirmek.

ÖRTEN- *dön. ç. bk.* **örte-**: bir şeye üzülmek, yanmak.

ÖRTENDİR- *et. ç. bk.* **örten-.**

ÖRTGİ *a.* örtü: **otaga giren yeriñde üsti ak ö. yapılan stol dur** odanın girişinde, üstüne beyaz örtü serilmiş bir masa var.

ÖRTİ *bk.* **örtgi.**

ÖRTÜK *bk.* **örtgi.**

ÖRTÜL- *ed. ç. bk.* **ört-.**

ÖRTÜN- *dön. ç. bk.* **ört-.**

ÖRÜL- *ed. ç. bk.* **ör- I.**

ÖRÜN- *dön. ç. bk.* **ör- I.**

ÖRÜŞ- *işt. ç. bk.* **ör- I.**

ÖRÜZ- (ö:rüz-) *eyl.* 1. uyandırmak: **yatanları ö.-** yatanları uyandırmak; 2. ürkütmek, kaçırtmak: **guşları ö.-** kuşları ürkütmek; **bülbüli ö.-dim bagından** bülbülü bağından kaçırttım; 3. ayağa kaldırmak: **oturanları ö.-en hem şu adamıñ sesidi** oturanları ayağa kaldıran şu adamın sesiydi.

ÖS- *eyl.* 1. büyümek, yetişmek, göğermek (bitki için): **çalt ö.-** hızlı büyümek; **gün gızıp başlalı bäri, ekinler govı ö.-** yer güneş ısınmaya başladığından beri ekinler iyi büyüyor; 2. büyümek, yetişmek (insan için): **oglanlar ö.-yär** çocuklar büyüyor; 3. büyümek, ilerlemek: **şäher ö.-yär** şehir büyüyor; **biziñ yurdumızda pagtaçılık barha ö.-yär yurdumuzda** pamuk üretimi gün geçtikçe gelişiyor; 4. düşüncesi artmak, bilgisi artmak: **Sovet adamları günsayın ö.-yärler** Sovyet insanları hergün daha çok bilgili oluyorlar; 5. terfii etmek, ilerlemek.

ÖSDÜR- *et. ç. bk.* **ös-**: 1. yetiştirmek, büyütmek (çocuk hakkında): **köp çaga ö.-ip yetişdirmek** çok çocuk büyütüp yetiştirmek; 2. geliştirmek, ilerletmek, artırmak: **pagtaçılıgı ö.-** pamuk üretimini geliştirmek; 3. bir düşünceyi yaymak, genişletmek: **Kemine** öz

döredijiligińde beyik şahır Magtımgulınıñ pikirlerini dövrüne görä ö.-yär Kemine, kendi eserlerinde büyük şair Magtımgulı'nın görüşlerini çağına uygun olarak yaygınlaştırıyor.

ÖSGÜN *s.* uzun, büyük: **ö. saç** uzun saç; **ö. ot** uzun ot; **garrı agaran ö. gaşlarını gınıldatdı** ihtiyar, ağaran uzun kaşlarını kımıldattı.

ÖSSÜRİM *a.* genç kuşaktan, yeniyetme: **yaş ö.-ler** genç kuşaklar.

ÖSÜMLİK *a.* bitki, nebat: **şor yer öz üstünde ö. gögertmeyärdi** verimsiz toprak, üzerinde bitki yetiştirmez; **medeni ö.-ler** kültür bitkileri; **ö. dünyäsi** bitkiler alemi.

ÖT (ö:t) *a. anat.* öd, safra: **ö. haltası** safra kesesi § **agzına ö. atılan yalı et-/ bol-** hakaret etmek, çok üzmek, incitmek.

ÖT- *eyl.* 1. geçmek, geçip gitmek: **bagıñ içinden ö.-** bahçenin içinden geçmek; 2. geçmek (zaman için): **bir yıl ö.-en soñ men hem mekdebe gitcek** bir yıl geçtikten sonra ben de okula gideceğim; **aradan bir ay ö.-di** aradan bir ay geçti; 3. yakmak, acı vermek, sızlatmak: **derman yara ö.-yär** ilaç yarayı yakıyor; **sogan arassalanıñda göze ö.-yär** soğan hazırlanırken gözü yakar; 4. affetmek, bağışlamak: **günäsini ö.-** günahını bağışlamak; 5. satın alınmak, satılmak; 6. iyi kesmek (bıçak vb. için) § **dişiñ ö.-** gücü yetmek; **dünyäden ö.-** ölmek; **sözüñ ö.-** sözü geçmek.

ÖTE 1 *bel.* çok, fazla: **ö. acık-** çok acıkmak; 2. *s.* **ö. gızgın çorba** çok sıcak çorba § **ö. git- / geç-/ düş-** haddini aşmak; **ö. eşit-** yanlış işitmek.

ÖTEGÇİ *a.* geçen, geçip giden: **ö.-lere sm et-** gelip geçenlere dikkatlice bakmak.

ÖTELGE *a.* **geçit: daracık ö.** daracık geçit; **dag ö.-si** dağ geçidi.

ÖTEN *s.* geçen, geçmiş, önceki: **ö. agşam** önceki akşam; **ol birden ö. vakaları gozgadı** o, birden geçmiş olayları anımsadı § **ö. zaman** *gr.* geçmiş zaman.

ÖTGÜN *s.* güçlü, etkili: **azançı olarıñ öylerińiñ günbatar işiginde durup ö. ses bilen azan aytdı** müezzin onların evlerinin batı kapısında durup etkili bir sesle ezan okudu.

ÖTGÜR *s.* 1. keskin: ö. **pıçak** keskin bıçak; 2. *mec.* etkili: **ö. söz** etkili söz; **ö. satira** hiciv. yergi; 3. *mec.* keskin, delici: **ol ö. gözlerini maña dikdi** o, delici bakışlarını bana dikti § **ö. deg-** çok etkilemek.

ÖTLE *a. tıp.* kolesistit, kısa süreli güçlü sancı; **ö. tut-** sancı tutmak.

ÖTLEM *bk.* **ötlem-ötlem.**

ÖTLEM-ÖTLEM *a.* birbirinin içinden geçen pek çok odadan oluşan bina, ev: **hökümetimiz olara ö. ovadan caylar salıp berdi** hükümetimiz onlara çok odalı güzel evler yapıp verdi.

ÖTRİ *il*.....den dolayı.....den ötürü: **ätiyaçdan ö.** ihtiyaçtan ötürü; **ondan ö.** ondan ötürü.

ÖTÜK *a.* delik, geçit: **olar garañkı ö.-den çıkdılar** onlar karanlık delikten çıktılar.

ÖTÜL- *ed. ç. bk.* öt-.

ÖTÜN- *eyl.* özür dilemek, af dilemek: **Aşır iñ sonuñda çay başında Artıkdan uzur ö.-di** Aşır en sonunda, çayın başında Artık'tan özür diledi; **yoldaşlarıñ önünde ö.–** arkadaşların önünde özür dilemek.

ÖTÜNÇ *a.* özür, bağışlanmak için söylenen söz: **ö. dile-** özür dilemek; **beren zıyanım üçin ö.** sorayarın verdiğim zarar için özür dilerim.

ÖTÜR- *eyl.* 1. bir şeyi geçirmek: **iññi sapak ö.-** iğneye iplik geçirmek; 2. giymek, geçirmek, takmak: **barmaklara yüzük ö.-** parmaklara yüzük geçirmek; 3. geçirmek (zaman için): **vagt ö.-** zaman geçirmek; 4. öne geçmek: **ogul öz kakasından ö.-ip baryar** oğul, kendi babasını geçiyor.

ÖTÜRİL- *ed. ç. bk.* **ötür-.**

ÖTÜŞ- *işt. ç. bk.* **öt-.**

ÖV- *eyl.* övmek, methetmek: **okuvçını govı okayanlıgı üçin ö.-** öğrenciyi iyi okuduğu için övmek; **göz hoyagçılık etmek üçin goltuklarını kitapdan doldurıp yören yañraları ö.-meli däl-de, hakıkı okayan adamları ö.-meli** göz boyamak için kollarını kitapla dolduranları değil de gerçekten okuyanları övmek gerek § **ö.-üp arşa çıkar-** çok fazla övmek, yüceltmek.

ÖVEÇ *a. zool.* iki yaşını bitirip üç yaşına girmiş koyun: **bir semiz ö.-i alıp gelip gapısında bagladı** semiz bir 'öveç' alıp kapısına bağladı.

ÖVEÇLE- *eyl.* koyunu, keçiyi, arka ayaklarını kaldırıp ön ayakları üzerinde yürütmek.

ÖVEL- *eyl.* ağzı açık gezmek.

ÖVELEK *s.* ağzı sürekli açık gezen.

ÖVELİŞ- *işt. ç. bk.* **övel-.**

ÖVELT- *et. ç. bk.* **övel-.**

ÖVERLİK *a.* övgüye değer.

ÖVEY *s.* 1. üvey, öz değil: **ö. çaga** üvey çocuk; **enesi ö. diydirmecek bolup, odı özüme** basdım annesi üvey dedirtmemek için tüm sıkıntıyı kendim çektim; 2. evlatlık: **ö. ogul** evlatlık alınan erkek çocuk.

ÖVEZ *a.* ödünleme, tazminat: **ö.-ini dol-** ödeme süresi dolmak.

ÖVEZİNE *bel.* ödünç: **ö. kitap ber-** ödünç kitap vermek.

ÖVGİ *a.* övgü: **övgä mınasıp iş** övgüye değer iş; **siz ulı övgä mınasıp bolupsıñız** siz büyük övgüye layıksınız. *bk.* **tarıp.**

ÖVH *ünl.* acı, sıkıntı duygularını belirten ünlem.

ÖVLAT (övla:t) *a.* dinsel düşünceye göre kerametli sayılan kişilerin soyuna verilen ad.

ÖVLÜYÄ (övlüiyä:) *a.* mezarlık; **onuñ ene-ataları şu ö.-de caylanıpdır** onun annesi, babası bu mezarlıkta yatıyor.

ÖVRAN (övra:n) *a.* kez, defa, kere: **iki ö.** iki kez..

ÖVRE 1. *s.* dolaşık, karışık: **ö. yol** karışık yol ; 2. *a.* kez, defa, kere: **hatı üç-dört ö. okamak** mektubu üç, dört kez okumak.

ÖVREN- *eyl.* 1. öğrenmek: **yazmagı, okanıagı ö.-** yazmayı, okumayı öğrenmek: **adamzadıñ ve hayvanıñ gılık häsyetlerini oñat ö.-ipdir** insanların ve hayvanların özelliklerini iyi öğrenmiştir; 2. eğitim görmek, bilimsel bilgi edinmek: **tarıhı, edebiyatı, sazı ö.-** tarih, edebiyat ve müzik eğitimi görmek § **yaman ö.-** kötü bir şeye alışmak.

ÖVRENCE *s.* acemi, yeni başlayan: **onuñ yazan eserleri ö. yazıcılarıñ eserlerinden tapavutlanmayardı** onun yazdığı eserler, acemi yazarların eserlerinden farklı değildi.

ÖVRENDEKLİ *s.* alışılmış, müzmin, kronik: **ö. kesel** müzmin hastalık.

ÖVRENİŞ- *işt. ç. bk.* **övren-**: alışmak, ısınmak: **ol hıı yagdaya tiz ö.-di** o, bu duruma çabuk alıştı; **biz işe ö.-dik** biz işe alıştık.

ÖVRENİŞDİR- *et. ç. bk.* **övreniş-**: alıştırmak, ısındırmak: **çagamı yaşlıkdan düzgün-tertibe ö.-** çocuğu küçüklüğünden başlayarak terbiye, düzene alıştırmak; **özüne ö.-** kendine alıştırmak.

ÖVRET- *eyl.* öğretmek.

ÖVRÜL- *ed.ç. bk.* **övür-**: dönmek, çevrilmek; dönüşmek: **yensäñe ö.-** geriye dönmek: **heniz men şol yeriñ nälili edip govı yere ö.-yändigini görmändim** şu yerin nasıl olup da iyi bir yere dönüştüğünü henüz görmüş değildim; **iki günden soñ ö.-ip gel-** iki gün sonra dönüp gelmek: **suv buza ö.-di** su buza döntüştü.

ÖVRÜLİP *bel.* bir daha, yine: **ö. ol harada meniñ yanımda gürrüñ etmegin!** bir daha benim yanımda onun hakkında konuşmayın!

ÖVRÜLİŞİK *a.* devrim: **ılımdakı ö.** bilimdeki devrim, yenilik; **dövlet ö.-i** devlet devrimi.

ÖVRÜM *a.* dönme, dönüş: **sagat dili soñkı ö.-ine başlayar** saatin yelkovanı son dönüşüne başlıyor; 2. daire, halka, çember: **ö. et-** daire çizmek; **ö. ber-** *av.*, **samolyot şäheriñ üstünde iki ö. etdi** uçak şehrin üzerinde iki daire çizdi; 3. *s.* dolaşık, dolambaçlı: **ö. yol** dolambaçlı, karışık yol § **içi ö.-li** hilebaz, sahtekar, dolandırıcı.

ÖVRÜŞ- *işt. ç. bk.* **övür-**.

ÖVSAYI (övsa:yı) *s.* hiçbir şey bilmeyen, herşeyden habersiz.

ÖVSÜBER- *eyl.* 1. esmeye başlamak: **gicara yel ö. -di** akşama doğru rüzgar esmeye başladı; 2. birden ayağa kalkıp gitmek: **oturan yeriñden ö.-** oturduğu yerden kalkıp gitmek.

ÖVSÜN- *eyl.* yapmayı istemek, niyetlenmek.

ÖVSÜN: ö. at- *eyl.* renk değiştirmek, çeşitli renklere girmek: **bagana her hili reñkde ö. atyardı** kuzu derisi renkten renge giriyordu.

ÖVŞÜN *s.* parıltılı, ışıklı, rengarenk: **seniñ sag gaydıp gelmegin meniñ gözüme ö. berdi** senin sağ olarak dönüp gelmen, beni çok sevindirdi § **ö. at-** çeşitli renklere girmek.

ÖVÜL- *ed. ç. bk.* **öv-**.

ÖVÜN- *dön. ç. bk.* **öv-**: kendi kendini övmek: **öz üstünlükleriñe ö.-** kendi üstünlüğüyle övünmek.

ÖVÜNCEÑ *s.* kendi kendini öven, övüngen: **ö. oglan** övüngen oğlan.

ÖVÜR- *eyl.* 1. çevirmek, döndürmek: **kakası bilen ecesi yüzlerini öz tamlarına baka ö.-ip oturdılar** babası ile annesi, yüzlerini evlerine doğru çevirip oturdular; 2. durumu, koşulları değiştirmek: **çölleri gülzarlıga ö.-** çölleri gül bahçesine çevirmek; **Garagum kanalınıñ suvı meydanı lälezarlıga ö.-cek** Karakum barajının suyu, etrafı lale bahçesine çevirecek; 3. **bir taraftan diğer tarafa aktarmak, döndermek: gabdalına** ö.- yan tarafına çevirmek; **kerpiciñ ol yüzüni ö. !** kerpicin şu yüzünü çevir!; 4. *mec.* alış veriş yapmak § **yüz ö.-** yüz çevirmek, kötü davranmak.

ÖVÜRME *a.* başlığın önüne takılan süs.

ÖVÜRT- *et. ç. bk.* **övür-**.

ÖVÜS- *eyl.* 1. esmek: **güyçli yel ö.-yär** güçlü rüzgar esiyor; **yuvaşça ö.-yän şemal otlarıñ yakınılı ısını getiryärdi** yavaşça esen rüzgar otların hoş kokusunu getiriyordu; 2. renkten renge girmek: **al-yaşıl ö.-** kırmızı, yeşil renge girmek: **onuñ gızgılt ö.-yän al yanakları solupdı** onun kızaran al yanakları solmuştu; 3. atın ön ayaklarını atıtarak sürmek.

ÖVÜSDİR- *et. ç. bk.* **övüs-**.

ÖVÜSGİN *a.* esinti, hafif rüzgar: **salkıncak ö.** serin esinti; **ö. turup başla-** rüzgar çıkmak; **bulutsız tämiz hovada azacık ö. bardı** bulutsuz, temiz havada biraz esinti vardı; 2. parıltılı, yanar-döner, ışıltılı: **ö. atmak** renkten renge girmek, rengi değişmek.

ÖVÜŞGİN *s.* parıltılı, ışıklı, yanar-döner, rengarenk § **ö. sözler** çeşitli anlamlara gelebilecek sözler.

ÖVÜT *a.* öğüt, nasihat: **yaş oglanlara ö. ber-** küçük çocuklara öğüt vermek.

ÖVÜT-NESİHAT (övüt-nesi:hat) *a.* öğüt, nasihat: **ö. et-** nasihat etmek, *bk.* **övüt**.

ÖVÜT-ÜNDEV *bk.* **övüt**.

ÖVZAR (övza:r) *bk.* **öy-övzar**.

ÖVZAY (övza:y) *a.* düşünce, niyet, fikir: **onuñ ö.-ı bozuk** onun niyeti kötü.

ÖY *a.* 1. ev, daire, oturulan yer: **ö.-e gayt-** eve gitmek; **ö.-den çıkıp git-** evden çıkıp gitmek; **ö. adresi** ev adresi; **ö. işi** ev işi; **biziñ ö.-ümiz Kemine köçesinde** bizim evimiz Kemine sokağında; 2. *mec.* hayvan yuvası, sığınağı: **çıbık bilen arınıñ ö.-üni gorcadı** çubukla arının yuvasını karıştırdı; 3. bir şeyin bulunduğu veya satıldığı

yer: **alımlar ö.-i** bilginler evi; **kitaplar ö.-i** kitap satılan yer; **çagalar ö.-i** kimsesiz çocuklar yurdu § **ö.-de çalış-** evde çalışmak; **ö. hayvanları** evde beslenen hayvanlar; **ö. hocalıkçı ayal** ev kadını; **ö.-üni yık-** çaresiz duruma düşmek; **ölümiñ ö.-inde** zorla, güçlükle.

ÖY-İŞİK (**öy-i:şik**) *a.* aile, ev: **meniñ şu vagtlara çenli ö.-im hem yok** benim hala bir evim, ailem yok § **ö. bol-** evlenmek; **ö. et-** evlendirmek.

ÖY-ÖVZAR (**öy-övza:r**) *a.* ev bark, yaşanan yer: **ö.-ımız oñat** evimiz barkımız iyi.

ÖYCÜK *a.* I. yuva: **arınıñ ö.-ini gorca-** arının yuvasının karıştırmak; 2. *biy.* hücre, en küçük yapı taşı: **kelemiñ saralan yapraklarınıñ ö.-lerine üns berin!** lahananın sararmış yapraklarının hücrelerine dikkat edin!; 3. bir şeyin merkezi, kaynaklanma yeri: **Orta Aziyadakı zulum-sütemiñ iñ soñkı ö.-i yumrulıpdır** Orta Asya'daki zulmün en son merkezi de yıkılmıştır.

ÖYDE- I *eyl.* (halı dokumacılığında) bir sıra örüp bitirmek.

ÖYDE- II *eyl.* küçük şeylerin içinden irilerini seçip almak.

●YDÜM *a.* halı vb. dokunurken oluşan her bir sıra.

ÖYER- *bk.* **öylendir-**.

ÖYERT- *et. ç. bk.* **öycr-**.

ÖYKE *a.* güceniklik, kırgınlık, öfke: **ö. et-** gücenmek, darılmak, öfkelenmek; **ol ö.-sinden yazıldı** o, öfkesini unuttu.

ÖYKE-KİNE (**öyke-ki:ne**) *bk.* **öyke**.

ÖYKELE- *eyl.* gücenmek, darılmak, kırılmak: **sen menden ö.-me!** sen bana darılma!

ÖYKELEK *s.* alıngan, kırılgan: **ö. oglan** alıngan çocuk.

ÖYKELEŞ- *işt. ç. bk.* **öykele-**.

ÖYKELET- *et. ç. bk.* **öykele-**.

ÖYKEN *a. anat.* akciğer: **çekimli sesleri aydanınızda ö.-den gelyän hova ovaz perdelerini titredyär** ünlü sesleri çıkarırken, akciğerden gelen hava ses tellerini titretir § **ö. inçekeseli** tüberküloz, verem; **ö. çişmesi** akciğer iltihabı.

ÖYKEN- *eyl. vet.* akciğer veremine yakalanmak (hayvan için).

ÖYKÜN- *eyl.* öykünmek, özenmek, benzemek: **klassıkı şahırlara ö.-** klasik şairlere öykünmek; **täze çıkan moda ö.-** yeni çıkan modaya özenmek § **agza ö.-** birinin söylediklerini bozarak, değiştirerek aktarmak.

ÖYKÜNDİR- *et. ç. bk.* **öykün-**.

ÖYKÜNİL- *ed. ç. bk.* **öykün-**.

ÖYKÜNİŞ- *işt.ç.bk.* **öykün-**.

ÖYLÄN (**öylä:n**) *bel.* öğle vakti, öğleyin: **ö. işle-** öğleyin çalışmak; **ö. güyçli cala geldi** öğleyin kuvvetli yağmur yağdı.

ÖYLE *a.* öğle, gün ortası: **gün ö.-den aganda, kölege uzap başlapdı** vakit öğleyi geçtiğinde, gölgeler uzamaya başlamıştı.

ÖYLEN- *eyl.* evlenmek: **indi saña ö.-mäge vagt yetipdir** şimdi senin evlenme zamanın gelmiştir.

ÖYLENDİR- *et. ç. bk.* **öylen-**.

ÖYLİ-İLLİ (**öyli-i:lli**) *s.* evli, evi, ailesi olan.

ÖYLİ-İŞİKLİ (**öyli-i:şikli**) *bk.* **öyli-illi**.

ÖYME *a.* kadınların başlarına örttükleri ince, ipek başörtü:.

ÖYME-ÖY *bel.* ev ev: **özüniñ önüp-ösen obasını birinci gezek göryän yalı, onı ö. gözden geçirdi** kendisinin büyüyüp yetiştiği köyü, ilk kez görüyormuş gibi ev ev gözden geçirdi.

ÖYT- *eyl.* düşünmek, sanmak, zannetmek **men seni gelersiñ ö.-medim** geleceğini sanmadım; **eecm gelipdir ö.-yän** annem gelmiştir sanıyorum.

ÖZ (**ö:z**) *a.* öz, kendi: **meniñ ö.-üm** kendim; **bu barada onuñ ö.–üne ayt** bu konuyu onun kendisine söyle; **ö.-üñi bilmezlik** kendini bilmezlik; **yıgnakda kakamıñ ö.-i boldı** toplantıda babam vardı § **ö. ayagıña ö.-üñ palta ur-** kendine zarar vermek; ö. **gazan çukuruña ö.-üñ düş-** kendi kazdığın çukura kendin düşmek; **ö. göbegiñi ö.-üñ kes-** kendi işini kendin görmek; **ö.-üne gel-** kendine gelmek; **ö.-üñe döz getirip bilmezlik** kendini kontrol edemezlik; **ö.-üñi aldır-** başkalarına yaramak, kendini iyi göstermek, beğendirmek; **ö.-üñi alıp bar-** kendini saklamak; **ö.-üñi yokarı tut-** kendini üstün görmek; **ö.-üñi yitir-** ne edeceğini bilememek; **ö.-üñi görkez-** kendini göstermek; **ö.-üñi maliyleşdirmeklik** kendi kendine para sağlamak; **ö. yanına çek-** kendi yanına çekmek; **ö.-üñi ele al-** kendini kontrol etmek.

ÖZ-ÖZÜNDEN (**ö:z-ö:zünden**) *bel.* kendinden, kendi içinden: **ö.yan-** için için yanmak; **bu ö. hem düşnükli** kendiliğinden anlaşılacağı gibi; **üstünlik ö. gelmeyär** üstünlüğü kendi içinden kaynaklanmıyor.

ÖZARA (**ö:za:ra**) *a.* I. kendi içinde, kendi arasında: **ö. gepleş-** kendi kendisiyle konuşmak; 2. karşılıklı, birbiriyle ilintili: ö. **baglanışık** ilişki, bağlantı.

ÖZBAŞDAK (**ö:zbaşdak**) *s.bel.* bağımsız, müstakil, tek başına, özgür: **ö. iş** kendi başına yapılan çalışmalar; **ö. dövlet** bağımsız devlet; **ol ö. adam diyip aydyarlar** o, bağımsız bir adamdır, derler; **ö. övren-** kendi kendine öğrenmek; **ö. git-** özgürce gitmek; **ö. bolmaga çalış-** bağımsız olmaya çalışmak.

ÖZBAŞİNA (**ö:zbaşına**) *bk.* **özbaşdak**.

ÖZBEK *a.* Özbek: **ö. ayalı** Özbek kadını; ö. **dili, ö. edebiyatı** Özbek dili, Özbek edebiyatı.

ÖZBOLUŞLI (**ö:zboluşlı**) *s.* özgün, farklı, özellikli: **ö. adam** farklı adam; **ö. eser** özgün eser; **Nebitdag ö. acayıp bezege giripdir** Nebitdag çok farklı bir görünüş kazanmış.

ÖZDİYENLİ (**ö:zdiyenli**) *s.* kendi başına buyruk, bağımsız davranan: ö. **bu ayalıñ obrazı**

povestde örän oñat berlipdir kendi başına buyruk bu kadının karakteri eserde çok iyi verilmiştir.

ÖZELEN- *eyl.* yalvarmak, bir şeyi istemek, candan dilemek: **men ö.-ip köp soranımdan soñ neticesini aytdılar** ben çok istekle sorunca sonucunu söylediler.

ÖZELENDİR- *et. ç. bk.* **özelen-.**

ÖZEN *a.* 1. çekirdek, iç, öz: **yılgınıñ ö.-i** yılgın ağacının içi; 2. iskelet, çatı: **partiyanıñ yolbaşçı ö.-i** partinin yönetim çatısı; 3. *tıp.* iltihap, irin.

ÖZGE *l.a.* başka, diğer, öteki: **ö. vagt gel-** başka zaman gelmek; **ö. yerde goy-** başka yere bırakmak; 2. başkası, yabancı: **ö.-niñ durmuşı** başkasının hayatı; **ö.-niñ çagası** başkasının çocuğu; 3. *il.* (son çekim ilgeci):...den başka: **ondan ö.-ñiz otagdan çıkıñ!** ondan başkanız odadan çıkın!

ÖZGER- *eyl.* değişmek, başka biçime girmek: **şäherimiz soñkı yıllarda ö.-di** oturduğumuz şehir son yıllarda değişti; **onuñ yüz-gözi ö.-di** onun yüzü gözü değişti; **kanal geçer, çöllerimiz ö.-er** su kanalları geçer, çöllerimiz değişir.

ÖZGERİŞ *a.* değişme, değişim: **gısga vagtıñ içinde uly ö. boldı** kısa sürede büyük değişim oldu; **meniñ durmuşımda uly ö.-ler bolup geçdi** benim hayatımda büyük değişiklikler oldu.

ÖZGERT- *et. ç. bk.* **özger-.**

ÖZGILIKLI (ö:zgılıklı) *bk.* **özboluşlı.**

ÖZHÄSİYETLİ (ö:zhä:siyetli) *bk.* **özboluşlı.**

ÖZIGTIYARLI (ö:zıgtıya:rlı) *bk.* **özboluşlı.**

ÖZLEŞDİR- (ö:zleşdir-) *eyl.* benimsemek, alışmak, bellemek: **täze önümçiligi ö.-** yeni üretim yöntemlerini benimsemek, **çalt okamak metodlarını ö.-** hızlı okuma yöntemlerini öğrenmek, **göreş usullarını ö.-** güreş kurallarını öğrenmek.

ÖZLÜK (ö:zlük): **ö. derecesi** *a. gr.* edilgen çatı.

P

PACARLA- (pa:carla-) *eyl.* gelişmek, büyümek: **ılmıñ p.-p ösmegi** bilimin ilerlemesi; **tut agaçlarınıñ hemmesi p.–p gülledi** dut ağaçlarının hepsi büyüyüp çiçek açtı.

PACARLAN- (pa:carlan-) *dön. ç. bk.* **pacarla-.**

PAÇ (pa:ç) *a.* gümrük vergisi: **p. al-** gümrük vergisi almak.

PAÇ-HIRAÇ (pa:ç-hıra:ç) *esk. bk.* **paç.**

PAÇAK *a. bot.* kavun, karpuz gibi ürünlerin sert dış kabuğu: **garrıgız gavunınıñ p.-ı galıñ bolyar** 'garrıgız' kavununun kabuğu kalın olur.

PADIMAN (pa:dıma:n) *a.* sığır çobanı: **sıgır bakar p., tüydük çalar şadıman** sığır bakar çoban, düdük çalar mutlu.

PAGIŞ-PAGIŞ: p. et- *bel.* parça parça etmek: **yel suvı p. edip bölyärdi** dalgalar parça parça bölünüyorlardı.

PAGIŞ-PARA (pagış-pa:ra): **p. bol-** *eyl.* parçalanmak, bölünmek.

PAGŞILDI *a. yan.* su dalgasının veya herhangi bir şeyin bir yere çarpmasıyla çıkan ses.

PAGTA *a. bot.* pamuk: **täze hasılıñ p.-sı** yeni ürün pamuk; **p. meydanları** pamuk tarlaları; **yedi ay p.-nıñ näzini çekdiñ** yedi ay pamuk ile uğraştın § **p. bilen damagını çal-** tatlı dil ile işini görmek.

PAH *ünl.* şaşkınlık bildirir: **p., bular-a indi yalan sözlemäge başladılar-ov!** bak, şimdi de yalan söylemeye başladılar!

PAHAY *ünl.* kınama, azarlama bildirir: **p. ! ecämiñ aydyanına sered-ä!** hey, annemin söylediklerini dinlesene!

PAHIR (pahı:r) *s.* 1. fakir, yoksul; 2. güçsüz, aciz, zavallı: **p. adam** fakir adam.

PAHNA *a.* çivi: **p. ur-/ çak-** çivi çakmak, *bk.* **şine.**

PAK *s.* 1. içi boş: **p. şänik** içi boş kemik; 2. *mec.* sonuçsuz, yararsız: **onuñ ol sözleriniñ hemmesi pakmı?** onun, bu sözlerinin hepsi boş mu?.

PAKET *a.* paket: **p.-i iber-** paketi göndermek; **karton p.** karton paket.

PAKGAR- *eyl.* deri üzerinde şişlik oluşmak: **onuñ eli tutuş p.-ıpdır** onun eli bütünüyle şişmiş.

PAKGARÇAK *a.* şişlik, kabarıklık.

PAKGARIŞ- *işt. ç. bk.* **pakgar-.**

PAKGART- *et. ç. bk.* **pakgar-.**

PAKGI *bk.* **pak** 1..

PAKIRDA- *eyl.* kahkahayla gülmek, gürültü yapmak: **p.-p gülüş-** kahkahayla gülmek.

PAKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **pakırda-.**

PAKIRDAT- *et. ç. bk.* **pakırda-.**

PAKIRDI *a.* kahkaha, gülüş.

PAKT *a. siy.* uluslararası antlaşma, pakt: **Atlantik p.-ı** Atlantik antlaşması.

PAL (pa:l) *a.* fal: **p. at-** fal baktırmak.

PAL'TO *a.* palto: **ayal p.-sı** kadın paltosu: **gış p.-sı** kışlık palto; **p.-ñı gey-** paltoyu giymek.

PALAÇ *a. bot.* mısır sapı: **düşmanları p. kimin yatırdı** düşmanları bitki sapı gibi yere serdi.

PALAK *s.* çürük, bozuk: **p. yumurtga** çürük yumurta.

PALAN *a.* 1. keçeden yapılan ve eşeğe vurulan semer: **Aman aga eşegine p. saldı** Aman Ağa, eşeğine palan giydirdi; 2. hamalın, yük taşırken sırtına geçirdiği giyecek § **eşekden p. alança yok!** bir bardak suyu içmek kadar kolay!

PALANTİN *a.* deriden yapılan, kadınların omuzlarına aldıkları bir örtü.

PALAS (pala:s) *a.* dokunarak üretilen büyük döşek: **tamlarıñ içi, halı, p. dolu** evlerin içi halı, palas dolu § **p. hakı** gelin almaya gidenlerin, kızın yanında oturanları döşekten düşürmek için verdikleri para.

PALATA *a.* 1. güzel, büyük ev; 2. *tıp.* hastahanelerde muayene yapılan odalara verilen ad: **göz klinikasınıñ p.-ı** göz kliniğinin muayene odası; 3. meclis, kamara: **lordlar p.-sı** lordlar kamarası.

PALATAL *a. gr.* öndamaksıl, ince: **p. sesler** öndamaksıl sesler.

PALATKA *a.* 1. dükkan, mağaza: **turustik p.** turistik mağaza; **çörek satılyan p.** ekmek dükkanı, fırın; 2. çadır: **üç adamlık p.** üç kişilik çadır; **p. kur-** çadır kurmak.

PALAV *a.* pilav: **yaglı p.** yağlı pilav; **p. bişir-** pilav pişirmek.

PALÇIK *a.* 1. balçık: **suvag p.-ı** duvar sıvamada kullanılan balçık; **çayhana p.-dan suvalgı bir caydı** çayevi balçıkla sıvanmış bir binaydı; 2. çamur, pislik: **yer örän p. bolup, yöremek mümkin däl** yer çok çamurlu, yürümek mümkün değil.

PALÇIKLA- *eyl.* balçıklamak, balçık ile sıvamak.

PALÇIKLAT- *et. ç. bk.* **palçıkla-.**

PALÇILDA- *eyl.* küt diye düşmek: **p.-p yere gaç-** küt diye yere düşmek.

PALÇILDAT- *et. ç. bk.* **palçılda-**

PALLA- (pa:lla-) *eyl.* esnemek: **Begenç, gollarını giñ açıp gerindi, p.-dı** Begenç, kollarını genişçe açıp, esnedi.

PALLAŞ- (pa:lla-) *işt. ç. bk.* **palla-.**

PALLAT- (pa:lla-) *et. ç. bk.* **palla-.**

PALTA *a.* balta: **yiti p.** keskin balta; **agacı p. bilen çap- ağacı** balta ile kesmek § **p.-ñ daşa deg-** baltayı taşa vurmak.

PALTALA- *eyl.* balta ile vurmak, kesmek.

PALTALAŞ- *işt. ç. bk.* **paltala-.**

PALTALAT- *et. ç. bk.* **paltala-.**

PAMFLET *a.* gündelik konulara ilişkin, keskin bir dille yazılan makale, politik hicviye.

PANA *bk.* **şine.**

PANALA- *bk.* **şinele-.**

PANAMA *a.* yazın giyilen geniş bir şapka.

PANI (pa:nı) *s.* fani, geçici.

PANORAMA *a.* engin görünüş: **pencireden şäheriñ p.-sı görünyär** pencereden şehrin genel manzarası görünüyor.

PANSİYON *a.* 1. devrimden önceki Rusya'da yatılı ortaokul; 2. pansiyon, motel.

PANSİYONAT *a.* pansiyon, motel.

PANUS (pa:nus) *a.* fanus, fener: **p.-ı yak-** feneri yakmak; **Mırat aga p.-ını üfläp söndiirdi** Mırat Ağa feneri üfleyip söndürdü.

PAÑ *s.* boş: **ol p.-kelle generaller** yok **boldı** o boş kafalı generaller yok oldu.

PAÑKAR- *bk.* **pañla-.**

PAÑLA- *eyl.* övünmek, yüksekten atmak: **adamlarıñ öñünde p.-** adamların önünde övünmek.

PAPA *a. din.* papa.

PAPAK *a.* erkeklerin giydiği şapka: **Vepanıñ bir gapdalında mañlayı yıldız nışanlı gök p. göründi** Vepa'nın bir yanında, önü yıldız nişanlı mavi şapka göründü.

PAPİROS *a.* sigara: **bir gap p.** bir kutu sigara: **p. çek-** sigara içmek.

PAPKA *a.* dosya, resim kartonu: **içi kagızlı p.** içi kağıtlı dosya.

PARA (pa:ra) I *a.* rüşvet.

PARA (pa:ra) II *a.* parça: § **bir p.** birkaç, bazı.

PARA- (pa:ra) *eyl.* yaramak, iyi etki yapmak.

PARA-PARA (pa:ra-pa:ra) *s.* parça parça.

PARAD *a.* geçit töreni: **bedenterbiyeçilcr p.-ı** beden eğitimcilerin geçit töreni; **p.-a gatnaşıcı** geçit törenine katılan kişi: **bayramçılık p.-ı** bayramdaki geçit töreni.

PARAGRAF *a.* paragraf, bölüm.

PARAHAT (para:hat) *s.bel.* sakin, mutlu, rahat; **p. durmuş** mutlu hayat; 2. sakin, uslu, yumuşak; **p. ukı** sakin uyku; **p. yaşa-** rahat yaşamak; **ol, köçäniñ ortasından p. baryardı** o, sokağın ortasında rahatça yürüyordu.

PARAHATLAN- (paraha:tlan-) *bk.* **rahatlan-.**

PARAHATLIK (para:hatlık) a. barış: **p. söyüci** yurtlar barışsever ülkeler

PARAHOR (pa:raho:r) *s.* rüşvetçi.

PARALA- (pa:rala-) *bk.* **parçala-.**

PARALA- (pa:rala-) *eyl.* parçalamak § **bagır p.-** bir şey için canını vermek: **can p.-** *bk.* **bagır p.-** ; **yürek p.-** *bk.* **bagır p.-.**

PARALAN- (pa:ralan-) *bk.* **parçalan-.**

PARALAT- (pa:ralat-) *bk.* **parçalat-.**

PARALLEL' *a.* 1. *coğ.* ekvatora paralel olan çizgi: **altmışıncı p.** altmışıncı paralel: 2. *mat.* kesişmeyen çizgi, paralel: **p. çızıklar** paralel çizgiler.

PARASAT (parasa:t) *a.* düşünce, feraset, akıl.

PARASATLI (parasa:tlı) *s.* akıllı, ferasetli: **örän p. adam** çok akıllı adam.

PARAŞYUT *a.* paraşüt: **p. sporty** paraşüt sporu; **p.-da düş-** paraşütle atlamak.

PARATİF *a. tıp.* paratifo.

PARAVUZ *a.* giyeceklerin kenarına dikilen dantel, ince şerit.

PARÇ: parç bol- *eyl.* boy atmak, büyümek, gelişmek: **gïñ meydanıñ otı p. bolup, gök-yaşıl bezenipdi** geniş alanın otu büyümüş, yemyeşil bezenmişti.

PARÇA I *a.* 1. parça: **çörek p.-sı** ekmek parçası; 2. bölüm, kısım: **romandan bir p.** romandan bir bölüm.

PARÇA II *a.* kumaş: **sandıklarıñ yüpek p.-dan dolı** sandıkların ipek kumaş dolu.

PARÇALA- *eyl.* parçalamak, yırtmak: **ol meniñ buduını p.-dı o** benim bacağımı parçaladı; **matanı p.-** kumaşı yırtmak § **yürek p.-** yürek parçalamak, üzmek, acı vermek.

PARÇALAN- *ed. dön. ç. bk.* **parçala-.**

PARÇALAŞ- *işt. ç. bk.* **parçala-.**

PARÇALAT- *et. ç. bk.* **parçala-.**

PARH *a.* ayrım, fark: **meniñ üçin p.-ı yok** benim için farkı yok; **p. goy-** bir şeyi başka şeye tercih etmek; **p. et-** ayırmak, farkına varmak § **p.-ına dällik** aldırmazlık, umursamazlık.

PARHAV *a.* buğday, arpa gibi ürünlerin gömüldüğü çukur: **obanıñ belli-belli adamlarınıñ p.-ları galladan dolup duryardı** köyün ileri gelen adamlarının depoları arpa, buğday doluydu.

PARHLANDIR- *eyl.* iki şeyin arasına fark koymak, birini tercih etmek, birine önem vermek: **yagşını yamandan p.-** kötüyü iyiden ayırmak.

PARHLI *s.* farklı, özellikli: **p. bol-** *a.* farklı olmak; yararlı olmak, sivrilmek, b. akıllı, sağduyulu.

PARHSIZ *s. bel.* 1. farksız, aynı; 2. umursamaz, kayıtsız: **p. garayış** kayıtsızca davranma; **p. cogap ber-** umursamazca cevap vermek.

PARK *a.* 1. park, dinlenmek için kullanılan yeşil alan; 2. garaj, durak: **tramvay p.-ı** tramvay parkı.

PARKET *a.* parke: **p. döşe-** parke döşemek.

PARLA- *eyl.* 1. parlamak, ışık vermek: **şatlıkdan yaña onuñ gözleri p.-p durdı** gözleri mutlulukla parlıyordu; **p.-p yanıp duran çıra göründi** parlayarak yanıp duran çıra göründü; 2. rüzgarda sallanmak: **cayıñ depesiñde gızıl baydak p.-yardı** binanın üstünde kızıl bayrak sallanıyordu.

PARLAK *s.* parlak, ışıklı: **p. günüñ dogcagına ınanyar** parlak günün doğacağına inanıyor: **p. yıldızlar** parlak yıldızlar..

PARLAMENT *a. siy.* parlament.

PARLAŞ- *işt. ç. bk.* **parla-.**

PARLAT- *et.ç. bk.* **parla-.**

PARNİK *a.* camekan, camlık, sera: **p. şitilleri** sera fideleri.

PAROHOD *a.* buharlı gemi, vapur: **derya p.-ı** ırmak vapuru; **yolagçılar p.-ı** yolcu vapuru.

PAROVOZ *a.* lokomotif.

PARRAN (parra:n) *bel.* bir baştan bir başa, bir ucundan öbür ucuna: **gözüniñ öñünde yatan giñ çöli p. bövsüp geçyän bol suvlı kanal geldi** gözünün önünde uzayıp giden geniş çölü bir uçtan bir uca bölüp geçen bol sulu kanal geldi.

PARTA *a.* okul sırası: **Aysoltan şol mekdepde Vepa bilen on yıl bir p.-da oturdı** Aysoltan, bu okulda Vepa ile on yıl aynı sırada oturdu.

PARTER *a. tiy.* tiyatro salonunda izleyicilerin oturdukları bölüm: **p.-iñ birinci hatarında oturan cemagat dik duryar eken** salonun birinci sırasında oturan izleyiciler ayakta idiler.

PARTLA- *eyl.* patlamak, infilak etmek: **bomba p.-dı** bomba patladı.

PARTLAT- *et. ç. bk.* **partla-:** patlatmak, havaya uçurmak: **atom bombasını p.-** atom bombasını patlatmak; **demir yol köprüsini p.-** demiryolu köprüsünü havaya uçurmak.

PARTLAYCI *s.* patlayıcı: **p. gaz** patlayıcı gaz.

PARTNYOR *a.* oyun arkadaşı, partner.

PARZ *a. din.* farz..

PASHA *a. din.* Paskalya bayramı.

PASIL *a.* 1. mevsim: **gış p.-ı** kış mevsimi; **yıl p.-ları** yılın mevsimleri; **yıl dört p.-a bölünyär** yıl dört mevsime ayrılır; 2. belli bir zaman dilimi: **Bagşı bir p. saz çalıp oturdu** ozan, bir süre saz çalıp oturdu.

PASIRDA- *eyl.* 1. dalgalanmak: **cayıñ depesinde sovet baydagı p.-yardı** binanın üzerinde Sovyet bayrağı dalgalanıyordu; 2. rüzgarın esişinden veya kuşun kanat çırpışından çıkan ses: **egnindeki köynek p.-p seslenyärdi** üzerindeki gömlek hışırdıyordu; **yerde oturan guş yüregi yarılan yalı p.-p galdı** yerde duran kuş yüreği yarılıyormuşçasına kanat çırptı.

PASIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **pasırda-.**

PASIRDAT- *et. ç. bk.* **pasırda-.**

PASIRDI *a.* 1. dalgalanma, 2. rüzgar sesi veya kuşun kanat çırpma sesi.

PASLI-BAHAR *a. esk.* ilkyaz, bahar.

PASPORT *a.* pasaport: **men täze p. aldım** ben yeni pasaport aldım; **p.-ı görkez-** pasaportu göstermek § **p. bölümi** pasaport şubesi.

PASSAJ *a.* alışveriş yerleri olan, üstü örtülü, her kapısı bir caddeye açılan galeri.

PASSİV *s.bel.* edilgen, pasif: **p. adam** pasif adam; **p. bol-** pasif olmak.

PASTA *a.* macun, krem: **diş yuvulyan p.** diş macunu; **sakgal sırmak üçin p.** traş kremi.

PAŞ (pa:ş) *bel.* açık, belli, aşikar: **bütin oba meniñ sırım p. bolar** benim sırrım bütün köye aşikar oldu; **p. et-** açıklamak, ortaya koymak; **duşmanıñ sırını p. et-** düşmanın sırrını açıklamak.

PAŞ- *eyl.* başarıya ulaşmak, sonuçlanmak: **onuñ planı p.-dı** onun planı başarıya ulaştı.

PAŞÇAR- *eyl.* yassı olmak, yassılaşmak.

PAŞÇART- *et. ç. bk.* **paşçar-.**

PAŞÇIK *s.* yassı..

PAŞMAK *a.* 1. ayak, taban; 2. potin.

PATA (pa:ta) *a. din.* ölenin yakınlarına üzüntü bildirmek için yapılan ziyaretin adı § **p. al-** ziyarete gelenleri kabul etmek.

PATAÇI (pa:taçı) *s.esk.* ölü yakınlarını ziyarete giden.

PATAHON (pa:taho:n) *s. esk.* ölü yakınlarını ziyaret etmeyi seven.

PATARRAKI *a.* gevezelik, dedikodu, boş söz: **p. ur-** gevezelik yapmak; **aslında şöyle p.-lar näme gerek** aslında böyle gevezelikler neyime gerek?.

PATIRDA- *eyl.* patırdamak, patırtı yapmak.

PATIRDAT- *et. ç. bk.* **patırda-:** gürültü yaptırmak, takırdatmak: **Narlı avtomatını p.-ıp goyberdi** Narlı, makineli tüfeğini takırdattı.

PATIŞA (pa:tışa:) *a.* şah, padişah, çar: **zähmetkeş halkıñ bilim almagı, medeniyetli bolmagı p.-nıñ gaygısına** dälđi emekçi halkın eğitimi, kültür düzeyinin yükselmesi çarın umurunda değildi.

PATLA- *eyl.* patlamak, çarpmak, düşmek, pat diye ses çıkarmak, vurmak: **daş barıp ızkı maşına p.-p degdi** taş gidip, arkadaki arabaya çarptı; **kellesinden börügi p.-p öñüne gaçdı** başından şapkası pat diye önüne düştü.

PATLAT- *eyl.* patırtı çıkarmak, pat diye vurmak, paldır küldür düşmek: **ol sag eli bilen onuñ arkasına p.-dı** o, sağ eli ile onun arkasına vurdu; **papagını oturgıca p.-p urdı** şapkasını pat diye sandalyeye vurdu.

PATRA- *eyl.* 1. açılmak, göz önüne serilmek (pamuk kozası hakkında); 2. dağılmak, saçılmak (mısır için).

PATRAK *a.* mısır kavurgası.

PATRAŞ- *işt. ç. bk.* **patra-.**

PATRUL' *a. ask.* devriye, kol: **garnizon p.-ı** garnizon devriyesi; **deñiz p.-ı** deniz devriyesi; **p. samolyotı** devriye uçağı.

PAUSA *a.* ara, mola, dinlenme süresi.

PAVİL'ON *a.* alışveriş yeri, sergi: **sövda p.-ı** alışveriş pavyonu; **Türkmenistan p.-ı** Türkmenistan mallarının satıldığı sergi; **yaş naturalistleriñ p.-ı** genç natüralistlerin sergisi.

PAY (pa:y) *a.* pay, hisse: **seniñ p.-iña on manat düşdi** senin payına on manat düştü.

PAYA (pa:ya) *a.* destek, dayanak: **üzüme p. ur-** asmaya destek koymak.

PAYALA- (paya:la-) *eyl.* destek vurmak.

PAYALAN- (paya:lan-) *ed. ç. bk.* **payala-.**

PAYALAŞ- (paya:laş-) *işt. ç. bk.* **payala-.**

PAYALAT- (paya:lat-) *et. ç. bk.* **payala-.**

PAYALIK (paya:lık) *a.* destek olarak kullanılan şey.

PAYAPIL *a.* küçük köprü: **şol p.-dan maşın sürmek her kişiniñ işi** dälđi o köprüden araba sürmek herkesin yapabileceği bir iş değildi.

PAYAVLA- *eyl.* sona ermek, bitmek, tamam olmak: **bahar öz mevsimini p.-dı** ilkyaz kendi dönemini tamamladı; **men indi yüz yaşımı p.-dım** ben şimdi yüz yaşımı bitirdim.

PAYDAŞ (pa:ydaş) *s.* pay sahibi, paylaşılan.

PAYHAS *a.* sağduyu, akıl, mantık: **sagdın p.** sağlam düşünce; **orta asır adamlarınıñ p.-larınıñ üstünden din ve buthana agalık edipdir** Ortaçağ insanının düşüncesi din ve kilise baskısı altındadır.

PAYHIN *bel.* kötü, harap: **itler yoruncanı p. edipdir** köpekler yoncayı harap etmiş.

PAYIRDA- *eyl.* 1. yağmur yağar gibi dökülmek; 2. birden yırtılmak, dikişi sökülüp ses çıkararak yırtılmak.

PAYIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **payır-.**

PAYIRDAT- *et. ç. bk.* **payır-.**

PAYIŞ (pa:yış) *s.* kötü, yaramaz: **p. sözler** kötü sözler; **p. söz bilen sögdi** kötü sözle sövdü.

PAYIZ *bel.* çok kısa süre: **oglan bir p. oturdı** çocuk kısa bir süre oturdu..

PAYLA- (pa:yla-) *eyl.* 1. bölüp vermek, bölmek: **deñ p.-** eşit bölmek; **iki** p.- ikiye bölmek; 2. *mat.* bölmek: **dokuzı üçe p.-** dokuzu üçe bölmek.

PAYLAN- (pa:ylan-) *ed. dön. ç. bk.* **payla-:** bölünmek: **oniki dörde p.-yar** oniki dörde bölünür.

PAYLAŞ- (pa:ylaş-) *işt. ç. bk.* **payla-:** 1. paylaşmak; 2. aynı fikirde olmak: **agır günlerini biri-birleri bilen paylaşyardı** zor günlere birlikte katlanıyorlardı.

PAYLAŞDIR- (pa:ylaşdır-) *et. ç. bk.* **paylaş-.**

PAYLAŞIK (pa:ylaşık) *a.* paylaşma, bölüşme: **ol şol p.-ı göz öñüne getirdi** o, bu paylaşmayı göz önüne getirdi; **bir iki yıl geçenden soñ yer-suv p-ı boldı** bir iki yıl geçtikten sonra yer-su paylaşımı yapıldı.

PAYLAT- (pa:ylat-) *et. ç. bk.* **payla-.**

PAYPIL-PAYPIL: p. et- *bk.* **paypılda-.**

PAYPİLDA- *eyl.* ağır adımlarla yürümek.

PAYPILDAŞ- *işt. ç. bk.* **paypılda-.**

PAYRA- *eyl.* dökülmek, saçılmak: **gözlerimden yaş p.-dı** gözlerimden yaş döküldü.

PAYRAŞ- *işt.ç. bk.* **payra-.**

PAYRAT- *et. ç. bk.* **payra-.**

PAYTAGT (pa:ytagt) *a.* başkent; **Aşkabat Türkmenistanıñ p.-ıdır** Aşkabat, Türkmenistan'ın başkentidir: **p.-da yaşa-** başkentte yaşamak; **güneşli p.-ın, gözel Aşkabat** güneşli başkentim, güzel Aşkabat.

PAYTUN (paytu:n) *a.* fayton.

PAZA (pa:za) *a.* traktör pulluğunun ucunda bulunan ve yere giren yassı keskin demir.

PAZIL (pa:zıl) *a. bot.* kavun, karpuz, hıyar gibi bitkilerin uzanan dalları: **gür yapraklı p.-ların içinde gavunlar görünyär** gür yapraklı dalların içinde kavunlar görünüyor.

PÄHEY (pä:hey) *ünl.* hayranlığı, şaşkınlığı anlatan ünlem.

PÄHİM (pä:him) *a.* düşünce, akıl: **p. et-** düşünmek; **aydıñ p.** parlak düşünce.

PÄHİMDAR (pä:himda:r) *s.* akıllı: **sen gelcekde gatı govı p. adam bolup yetişyärsiñ** sen, gelecekte çok akıllı bir adam olacak şekilde yetişiyorsun.

PÄK (pä:k) *s.bel.* duru, temiz, saf, berrak: **onuñ p. yüzünde kir-kimir yokdı** onun temiz yüzünde kesinlikle kir yoktu; **p. bol-** temiz olmak..

PÄKİ (pä:ki) *a.* saç, sakal kesmeye yarayan keskin alet, traş bıçağı, ustura: **yiti p.** keskin ustura, **sakgalını p. bilen sır-** sakalını ustura ile kesmek.

PÄKİZE (pä:ki:ze) *s.* temiz, güzel: **çagalar yumşak, p. düşekleriñ üstünde yatırdılar** çocuklar, yumuşak, temiz yatakların üstünde yatıyorlardı; **p. otag** temiz oda.

PÄKİZELİK (pä:ki:zelik) *a.* temizlik, güzellik.

PÄKLE- (pä:kle-) *bk.* **arassala-**.

PÄKLEN- (pä:klen-) *bk.* **arassalan-**.

PÄKLİK (pä:klik) *a.* saflık, temizlik: **yazıcı adamıñ içki dünyäsiniñ p.-ini beyan edyär** romancı, insanın iç dünyasının temizliğini, güzelliğini belirtiyor.

PÄL (pä:l) *a.* niyet, fikir, kasıt: **p.-i bozuk adam** niyeti kötü adam § **p.-i azan** kötü fikire düşen; **p.-inden gayt-** kötü işleri bırakmak, tövbe etmek; **p.-inden tap-** kötülüğe uğramak; **p.-iñe görä tap-** *ay.*, **pes p.-li** alçak gönüllü; **uly p.-li** yüksek gönüllü.

PÄLİYAMAN (pä:liyaman) *s.* kötü niyetli: **bular yalı bir p. yırtıcı hayvan bolmaz** bunlar gibi bir kötü niyetli yırtıcı hayvan olmaz; **p. duşman** kötü niyetli düşman.

PÄLVAN (pä:lva:n) **I** *a.* pehlivan: **güyçli p.** güçlü pehlivan.

PÄLVAN (pä:lva:n) **II** *a.* boyunduruğun ortasına sokulan kalın ağaç..

PÄSGEL (pä:sgel) *a.* engel, ayakbağı: **işe p. ber-** işe engel olmak; **p.-siz geçip git-** engelsiz geçip gitmek.

PÄYENDEKİ *a. bot.* kış kavununun bir türü.

PÄYNEK (pä:ynek) *a.* delinmemesi için kının ucuna geçirilen demir parçası.

PEÇ' *a.* soba: **p.-i yak-** sobayı yıkmak; **p.-e odun sal-** sobaya odun koymak; **tamıñ içinde p. yanmayardı** evin içinde soba yanmıyordu.,

PEÇAT' *a.* mühür: **p. bas-** mühür basmak § **p.-ı bozulmadık** henüz açılmadık.

PEÇATLA- *eyl.* 1. onaylamak, mühürlemek, tasdik etmek: **täze şahadatnamaları p.-p çıkdılar** yeni belgeleri onayladılar; 2. ağzı mühürlenip kapatılmak: **skladıñ agzını p.-dılar** deponun ağzını mühürlediler.

PEÇATLAN- *ed. ç. bk.* **peçatla-**.

PEÇATLAT- *et. ç. bk.* **peçatla-**.

PEÇEK *a. bot.* sarmaşığa benzer çiçekli bir bitki.

PEÇEN'E *a.* bisküvi, kuru pasta: **süyci p.** tatlı pasta..

PEÇENEGLER *a.* Peçenekler.

PEDAGOGİK *s.* eğitimbilimsel, pedagojik; **p. institut** pedagoji enstitüsü.

PEDAL *a.* pedal: **velosipediñ p.-ı** bisikletin pedalı.

PEKARNYA *a.* ekmek pişirilen küçük fırın.

PEKGE *s.* aptal, akılsız: **p. adam** aptal adam..

PEL *a.* 1. tarla arası, sınır: **p. çek-** sınır çizmek; 2. arazi parçası, toprak parçası.

PELÄKET (pelä:ket) a. felaket.

PELEK *a.* dünya, felek § **p. ur-** bahtsızlığa uğramak.

PELEÑ *a. zool.* kedigillerden yırtıcı bir hayvan.

PELLE *a. sp.* son, final, bitiş: **pellä öñ gel-** bitişe önce varmak; **maşını pellämize gönüläp sürmek gerek** arabayı bitiş yerine doğru sürmek gerek.

PELLEHA:NA (pelleha:na) *bk.* **pelle**.

PELLİK *a. bot.* kavun, karpuz gibi ürünlerin saplarının gövdeye bitiştikleri sert kısım: **gavunıñ p.-ini kesip. onı üç böldi** kavunun sapının eklendiği sert kısmı kesip, onu üçe böldü.

PELPELLE- *eyl.* havada kanat gerip durmak (kuşlar için): **torgay asmanda p.-yärdi** turgay kuşu, havada kanatlarını germiş duruyordu.

PELPELLEŞ- *işt. ç. bk.* **pelpelle-**.

PELPELLET- *et. ç. bk.* **pelpelle-**

PELTE *a.* fitil: **çıra p. oturt-** lambaya fitil koymak; **öçdi arzuv çırasınıñ p.-si** istek lambasının fitili söndü.

PELTEK *s.* peltek, dil üstü konuşan: **Aydov p. yalı gepläp, yalan sözlemäge durdı** Aydov, peltekmiş gibi konuşarak yalan söylemeye başladı.

PELTEKLE- *eyl.* peltek konuşmak: **Vanya az-kem p.-p cogap berdi** Vanya biraz kekeleyerek cevap verdi.

PELTEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **peltekle-**.

PELTEKLET- *et. ç. bk.* **peltekle-**.

PENA (pena:) *a.* 1. barınak, sığınak: **agacı p. edin-** ağacı kendine sığınak yapmak; **p. gözle-** sığınak aramak; 2. koruyucu, himayeci: **han-begleriñ patışadır p.-sı** han ve beylerin koruyucusu padişahtır; 3. yardım: **iki söygülä yagşılık edip, p. beren ol gonşı indi yokdı** iki sevgiliye iyilik ve yardım eden o komşu şimdi yoktu.

PENALA- (**pena:la-**) *eyl.* 1. birini korumak, himaye etmek; bir şeyi savunmak: **bizi p.-dı** bizi korudu; 2. korunak, sığınak bulmak, sığınmak: **ol tut agaçlarını p.-p, bolup duran hareketleri gözden geçirmäge başladı** o, dut ağaçlarını siper edip, etrafta olanları gözden geçirmeye başladı.

PENALAN- (**pena:lan-**) *ed. dön. ç. bk.* **penala-**: 1. korunup saklanmak; 2. birini kendine koruyucu yapmak.

PENASIZLIK (**pena:sızlık**) *a.* dayanaksızlık, koruyucusu olmazlık.

PENCE *a.* 1. el ayası, avuç içi; 2. pençe: **gücücek p.-sini yaralapdır** enik pençesini yaralamış; 3. avuç dolusu miktar: **iki p.-de yetcek däl!** iki avuç yetmeyecek!; 4. *mec.* zorluk, eziyet, sıkıntı: **meni şuların p.-sinden azat ediñ!** beni bunların pençesinden kurtarın! § **pencä düş-** yakalanmak; **p. sal-** birini yakalamak.

PENCEK *a.* erkeklerin giydiği kısa bir üst giyeceği.

PENCELE- *eyl.* eliyle yakalamak: **yakasından p.-p tut-** yakasından eliyle yakalamak.

PENCELEN- *ed.ç. bk.* **pencele-**.

PENCELEŞ- *işt. ç. bk.* **pencele-**.

PENCELET- *et.ç. bk.* **pencele-**.

PENCİRE *a.* 1. pencere: **p. çarçuvası** pencere çerçevesi; **p.-ni yap-** pencereyi kapamak; **p.-niñ önünde otur-** pencerenin önünde oturmak; 2. fitilli lambada ateşin yandığı kısmın etrafını saran demir kafes.

PENSİYA *a.* emekli maaşı: **p. al-** emekli maaşı almak § **p. çık-** emekli olmak.

PENŞENBE *a.* Perşembe günü.

PENT *a.* öğüt, nasihat: **Dañatar atasınıñ p.-ini berk bercay edyärdi** Dañatar, babasının öğüdünü mutlaka yerine getiriyordu.

PENTLE- *eyl.* öğüt vermek.

PER I *a.* tüy: **p. yassık** kuştüyü yastık.

PER II *a.* çark.

PERDE *a.* 1. perde: **garşıdakı giñ pencirelere gözel nagışlı p.-ler gerilgidi** karşıdaki geniş pencerelere güzel nakışlı perdeler geriliydi; 2. *tiy.* bölüm: **pyesanıñ birinci p.-si** oyunun birinci bölümü; **üç p.-den ibarat komediya** üç bölümden oluşan komedi; 3. *müz.* müzik aletlerinde sesin incelik ya da kalınlığının ayarlandığı bölümler; 4. *anat.* zar, perde.

PEREMENA *a.* ders arası, mola, teneffüs: **okuvçılar p. çıkdılar** öğrenciler teneffüse çıktılar.

PERESADKA *a.* aktarma, nakil: **p.-lı git-** aktarmalı gitmek; **Aşkabatda p. et-** Aşkabat'da aktarma yapmak.

PEREVOD *a.* havale, posta havalesi, banka havalesi: **altı yüz manat p. al-** altı yüz manatlık havale almak.

PERİ (**peri:**) *a.* 1. peri; 2. *mec.* güzel, ince, zarif § **ay p.** çok güzel.

PERİ-PEYKER (**peri:-peyker**) *bk.* **peri**.

PERİK *a.* öreke, çıkrık: **yüpegiñ köne mehanizmini -p.-i tapmak añsat däl** ipeğin eski mekanizmasını, çıkrığını bulmak kolay değil.

PERİŞAN (**peri:şa:n**) *bel.* kötü, perişan: **p. et-** perişan etmek.

PERİŞDE (**peri:şde**) *a. din.* melek, ferişte.

PERİZAT (**peri:za:t**) *s.* çok güzel.

PERLEK *s.* bol tüylü: **p. bir guş ganat kakdı asmanda** tüylü bir kuş kanat çırptı gökyüzünde.

PERMAN (**perma:n**) *a.* buyruk, emir, ferman.

PERO *a.* kalem.

PERRON *a.* peron: **p.-da duşuş-** peronda karşılaşmak, **otlı p.-a geldi** tren perona geldi.

PERS-ALA (**pers-a:la**) *a.* yara, bere: **onuñ yüz-gözi p. bolıpdır** onun yüzü gözü yara, bere olmuş.

PERSONAJ *a.* kişi, şahıs.

PERSONAL *a.* 1. personel, kadro: **edaranıñ tehniki p.-ı** yönetimin teknik personeli; 2. kişisel, özel: **p. pensiya** özel emekli maaşı.

PERT: p. cogap ber- kesin cevap vermek.

PERT-PERT *bk.* **pert**.

PERVANA (**perva:na**) *a. zool.* pervane, küçük kelebek: **oda gelen p. yalı pırlanıp başladı** ateşe gelen kelebek gibi dönmeye başladı.

PERVAY (**perva:y**) *a.* ilgi, alaka, umur: **ol seretdimi, seretmedimi, Amanlınıñ p.-ına hem däl** o baktı mı, bakmadı mı, Amanlı'nın umurunda değil; **iş bitdi-bitmedi p.-ı bolmaz** iş bitti mi, bitmedi mi umurunda olmaz.

PERVAYSIZ (**perva:ysız**) *bel.* ilgisizce, umursamazca: **p. gara-** umursamazca bakmak; **bolyan zada p. seredip dur-** olanları ilgisizce seyretmek.

PERYAT (**perya:t**) *a.* çığlık, feryat, haykırış: **ol perizat p.-ını aïmazmı?** o güzel, feryadını duymaz mı?.

PERZENT *a.* çocuk, nesil, döl: **özünden önen p.** kendisinden doğan çocuk; **p.-siz adam** çocuksuz adam.

PERZİ *a.* satranç oyununda vezir.

PES *s.bel.* 1. kısa, alçak: **p. boyh ayal** kısa boylu kadın; **p. potoloklı otag** alçak tavanlı oda; **samolyot p.-den uçup baryar** uçak alçaktan uçuyor; 2. küçük: **p. öy** küçük ev; 3. az: **baylıgımıza p. däldir, şükür, et-yagımız bol** zenginliğimiz az değildir, şükür, etimiz, yağımız bol; **edilen işe p. hak töle-** yapılan işe az ücret ödemek; 4. kötü: **meniñ atım seniñkiden p. däldir** benim atım seninkinden kötü değildir; **p. adam däl** kötü adam değildir; 5. düşük, az: **p. baha** düşük kıymet § **yeriñ p.-i bilen** yavaşça; **p. göviinli** alçak gönüllü; **p.-e düş-** güçten kuvvetten düşmek.

PESEL- *eyl.* 1. azalmak, düşmek: **hovanıñ temperaturası p.-di** havanın ısısı düştü; 2. boyu

kısalmak; 3. sağlığı bozulmak; 4. değeri düşmek: **bahası p.-** değeri düşmek; 5. yavaşlamak: **şemal p.-ip ugradı** rüzgarın hızı azaldı.

PESELT- *et. ç. bk.* **pesel-**: 1. boyunu kısaltmak; 2. aşağı düşürmek; 3. kötüleştirmek; 4. kesmek, azaltmak: **maşınıñ badını p.-** arabanın hızını azaltmak; 5. alçaltmak, yavaşlatmak: **sesiñi p.-** sesini alçaltmak; **radyonı p.-** radyoyu kısmak.

PESİNDEN *bel.* en azından: **p. bir hepde eglenmeli bolar** en azından bir hafta beklemek gerekir; **seniñ yükiiñ p. otuz kilo çemesi bardır** senin yükünün en azından otuz kilo ağırlığı vardır.

PESLE- *eyl.* 1. aşağı inmek, aşağıdan uçmak; 2. sağlık durumu kötüleşmek.

PESLİ-BELENTLİ *bk.* **belentli-pesli.**

PESLİK *a.* 1. alçak, çukur yer: **maşın gapdalındaki p.-e gitdi** araba yan tarafındaki çukura düştü; 2. küçük § **p. bil-** alçaklık saymak.

PESSAY (pessa:y) *bel.* 1. yavaşça (rüzgar için): **p. şemal yañagını yalap geçyärdi** rüzgar yavaşça yanağını okşayıp geçiyordu; 2. alçak, düşük (ses için): **sesi kä çaslı, kä p. çıkyardı** sesi bazen yüksek, bazen alçak çıkıyordu.

PESSAY-PESSAY (pessa:y-pessa:y) *bel.* yavaş yavaş..

PESSAYLA- (pessa:yla-) *eyl.* yavaşlamak, azalmak.

PEŞ *a.* uzun ve geniş kumaştan hazırlanıp başa sarılan başlık.

PEŞÇER- *eyl.* içi boşalır gibi olup aşağı düşmek, sarkmak.

PEŞE *a. bot.* sinek.

PEŞE- *eyl.* ön ayakları ile yeri karıştırmak, eşelemek (hayvanlar için): **laçın töveregindäki atlara haybat atmak bilen yer p.-yärdi** şahin, çevresindeki atları korkutmak için yeri eşeliyordu.

PEŞEHANA (peşeha:na) *a.* cibinlik, sinekten korunmak için hazırlanmış örtü: **p.-lar iñrik garalıp başlanandan yapılyarlar** cibinlikler, hava kararmaya başlayınca örtülüyorlar.

PEŞEHORDA *a. tıp.* insanın vücudunda çıkan, uzun süre iyileşmeyen ağrısız yara.

PEŞENE *a.* iyilik, güzellik.

PEŞEÑ *a.* içine saçma konulan küçük metal kutu..

PEŞEŞ- *işt. ç. bk.* **peşe-.**

PEŞEV *a.* sidik, idrar..

PEŞGEŞ *a.* armağan, hediye: **p. ber-** armağan vermek.

PEŞMEK *a. bot.* yukarısı kalın, aşağısı ince yabani bir bitki.

PETDE *a.* 1. demet, tomar, deste; 2. bitki yığını.

PETDELE- *eyl.* demet yapmak, yığın yapmak.

PETDELEN- *ed. ç. bk.* **petdele-.**

PETDELEŞ- *işt.. ç. bk.* **petdele-.**

PETDELET- *et. ç. bk.* **petdele-.**

PETE-PET *bel.* yüz yüze, karşı karşıya: **Annagulı öylerinden çıkıp, on ädim yöräniñden Mırad p. çıkdı** Annagulı, evlerinden çıkıp on adım yürüdükten sonra Mırad'la yüzyüze geldi..

PETEK *a.* ayakkabının içine konulmak için hazırlanan keçe veya deri parçası: **keçeden p.** keçeden yapılmış petek.

PETEKE *a. anat.* mide, kursak (kuş için): **dolmaz p.-leriniñ esiri bolan tovuklar tezek döryärler** dolmaz midelerinin esiri olan tavuklar tezek karıştırıyorlar.

PETEÑ-BİZAR (peteñ-biza:r) p.-ıñ çık-*eyl.* usanmak, bunalmak; **p. et-** bıktırmak, usandırmak.

PETEÑ: peteñ et- *eyl.* can sıkmak, usanç vermek: **ol gepläp bizi p. etdi** o, konuşarak bizi bıktırdı.

PETİKLE- *eyl.* kapatmak, örtmek: **faşistleriñ çıkıp gaçaycak yerini p.-diler** faşistlerin kaçacakları yeri kapattılar; **gapını p.-** kapıyı örtmek.

PETİKLEN- *ed. ç. bk.* **petikle-.**

PETİKLET- *et. ç. bk.* **petikle-.**

PETİKLİ *s.* kapalı, örtük.

PETİR (peti:r) *a.* mayasız pişirilen ekmek: **yañı tamdırdan çıkan p.** tandırdan yeni çıkmış ekmek § **p. bezelen yalı bol-** delik deşik olmak, girintili çıkıntılı olmak.

PETİŞ *s.* boğucu, sıkıcı (hava için): **bugün hova p.** bugün hava sıkıcı; **cayıñ içi p.-di** evin içi boğucuydu..

PETİŞLEN- *eyl.* sıkıcı, boğucu olmak (hava için).

PETLE *a.* menteşe: **tagta gapı p.-sinden gopup çım pıtrak boldı** tahta kapı menteşesinden çıkıp parça parça oldu.

PETLE- *eyl.* kolalamak, kumaşı, ipeği sertleştirmek için kolanın içine koymak: **yüpek p.- ipek** kolalamak.

PETLELE- *eyl.* menteşelemek.

PETLELET- *et. ç. bk.* **petlele-.**

PETLEN- *ed. ç. bk.* **petle-.**

PETLEŞ- *işt. ç. bk.* **petle-.**

PETLET- *et. ç. bk.* **petle-.**

PETRE- *eyl.* iri iri açılmak, yerinden çıkacak gibi olmak (göz için): **onuñ gözleri p.-pdir** onun gözleri faltaşı gibi açılmıştı..

PETRUŞKA *a. bot.* bir bahçe bitkisi.

PEYAN (peya:n) *a.* açıklama, beyan.

PEYDA (peyda:) *a.* yarar, fayda: **p. getir-** yarar getirmek; **düyn iki iñne urduk, şolar p. edendir** dün iki iğne vurduk, onlar yararlı oldu; **hemmeleriñ p.-sı üçin** herkesin yararı için; **senden maña ne p.?** senden bana ne fayda ?.

PEYDALAN- (peyda:lan-) *eyl.* yararlanmak, faydalanmak: **terjime edeniñde sözlükden p.-** çeviri yaparken sözlükten yararlanmak; **sen meniñ alaçsızlıgımdan p.-yarsıñ** sen benim çaresizliğimden faydalanıyorsun.

PEYDALI (peyda:lı) *s.bel.* yararlı: **halk için p. uly iş etdiñ** halk için yararlı, büyük bir iş yaptın; **bu şertler iki tarap üçin hem p.** bu koşullar iki taraf için de yararlı.

PEYDASIZ (**peyda:sız**) *s.bel.* yararsız, faydasız: **p. iş** yararsız iş; **Eşrebiñ urunmagı elbetde p.-dı** Eşreb'in dövünmesi elbette yararsızdı.

PEYKAM (**peyka:m**) *a.* okun ucundaki sivri demir, peykan.

PEYLE- *eyl.* 1. birini gizlice izlemek, gizlice bakmak; 2. kollamak, gözlemek: **pursat p.-p yörerdim** fırsat kolluyordum.

PEYLEN- *ed. ç. bk.* **peyle-**.

PEYLEŞ- *işt. ç. bk.* **peyle-**.

PEYLET- *et. ç. bk.* **peyle-**.

PEYMAN (**peyma:n**) *a.* bir konuda söylenen söz, edilen neden: **seniñ her bir sözüñ mukaddes p. dek** senin her sözün kutsal bir yemin gibi § **p.-ıñ dol-** ölmek.

PEYNİR *a.* peynir: **goyun p.-i** koyun peyniri; **yaglı p.** yağlı peynir.

PEYVAGTINA *bel.* 1. kendi kendine, tek başına: **otlar öz p. çıgşıldap otır** otlar kendi kendilerine hışırdayıp duruyor; 2. avare, işsiz güçsüz: **p. gezip yör-** işsiz güçsüz dolaşıp durmak.

PEYVENT: p. et- *eyl.* aşılamak: **garpızı yanıdaga p. et-** karpuzu devedikenine aşılamak.

PEYZAJ *a.* görünüş, peyzaj, manzara: **güyz p.-ı** sonbahar manzarası; **Turgenyeviñ romanlarındakı p.-lar** Turgenyev'in romanlarındaki peyzajlar; **Volganıñ p.-ı** Volga'nın görüntüsü.

PEZZER- *eyl.* kabarmak, heybetlenmek: **onuñ murtı p.-di** onun bıyığı kabardı.

PEZZİK *a.* kabarıp duran.

PIÇAK *a.* bıçak: **p.-ıñ yüzi** bıçağın keskin tarafı; **p.-ı kütelt-** bıçağın keskin yüzünü köreltmek.

PIÇAKLA- *eyl.* bıçaklamak.

PIÇAKLAN- *ed. ç. bk.* **pıçakla-**.

PIÇAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **pıçakla-**.

PIÇAKLAT- *et. ç. bk.* **pıçakla-**.

PIGAMBER (**pı:gamber**) a. *din.* peygamber.

PIGAN (**pıga:n**) *a. esk.* feryat, figan: **p. çek- / et- / tart-** feryat etmek.

PIGIL *a.* amaç, niyet, kasıt, fikir: **duşmanıñ p.-ı puç boldı** düşmanın amacı boşa çıktı.

PIKIRDA- *eyl.* fıkırdamak: **p.-p gül-** fıkırdayarak gülmek.

PILAN (**pıla:n**) *a.* filan, falan: **ayıñ f. günü** ayın falanca günü; **p. yerde p.-ını gördüm** filan yerde, filancayı gördüm.

PILAN-PİSMİDAN (**pıla:n-pismida:n**) *bk.* **pılan**.

PILANÇA (**pıla:nça**) *a.* filanca.

PILÇA- *eyl.* bir şeye hızla çarpmak, vurmak: **barını birden p.-p urdı** hepsini birden vurdu.

PILÇAT- *et. ç. bk.* **pılça-**.

PINHAN (**pınha:n**) *s.bel.* gizli, saklı: **hatıñ sırı gatı p. bolmasa, daşıñdan oka** mektup çok gizli değilse yüksek sesle oku.

PINTIK I *a. bot.* tomurcuk: **agaçlar p. yarıp başladılar** ağaçlar tomurcuklanmaya başladılar.

PINTIK II *a. bot.* Kafkasya ve Kırım'da yetişen bir ağaç ve onun sert kabuklu, cevize benzer yemişi, fındık.

PINTIKLA- *eyl.* tomurcuk çıkarmak: **p.-p üzümler, tallar, güllâpdir erik-almalar** üzümler, söğütler tomurcuklanıp, erikler, elmalar çiçeklenmiştir.

PINTIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **pıntıkla-**

PIÑKIR- *eyl.* birden kuvvetle gülmek: **Murat birden p.-dı** Murat birden kuvvetle güldü.

PIÑKIRIŞ- *işt. ç. bk.* **pıñkır-**.

PIÑKIRT- *et.ç. bk.* **pıñkır-**.

PIRLA- *eyl.* çevirmek, döndürmek; **şarı eli bilen p.-p goyberdi-de, yene sözüni dovam etdirdi** çemberi eliyle çevirdi ve yine sözüne devam etti..

PIRLAMPAÇ (**pırlamba:ç**) *a.* bir çocuk oyunu.

PIRLAN- *ed. dön. ç. bk.* **pırla-**.

PIRLAŞ- *işt. ç. bk.* **pırla-**.

PIRLAT- *et. ç. bk.* **pırla-**.

PIRRA *s.bel.* birden, çabuk, hızlı.

PIRRIK *s.* kötü, harap, viran: **indi seniñ işiñ p.** şimdi senin işin kötüdür.

PIS: p. bol- *eyl.* boş olmak, hiç olmak.

PISSAR- *eyl.* 1. solmak, tazeliği kaybolmak: **p.-an gavun** tazeliği gitmiş kavun; 2. yitirmek, kaybetmek; indirmek, salmak, sarkıtmak.

PISSI-PICURLIK (**pıssı-pıcu:rlık**) *a.* bozgunculuk, arabozuculuk.

PIŞBAGA (**pışba:ga**) *a. zool.* kaplumbağa: **bir p. kölüñ ortasında yaşayardı** bir kaplumbağa gölün ortasında yaşıyordu.

PIŞDIL *bk.* **pışbaga**.

PIŞIRDA- *eyl.* fısıldamak: **Soltansöyün Mıralınıñ gulagına p.-dı Soltansöyün Mıralı'nın kulağına fısıldadı; p.-p geple-** fısıldayarak konuşmak.

PIŞIRDI *a.* fısıltı: **zalda p. peyda boldı** salonda bir fısıltı oldu; **p. eşit-** fısıltı işitmek.

PITANAK *a.* bitkilerin dallarının pürtüklü kısmı: **agacıñ p.-ı ellerimi pers-ala etdi** ağaç dallarının pürtüklü yerleri ellerimi parça parça etti.

PITRA- *eyl.* kırılmak, ufalanmak, bölünmek, dağılmak, saçılmak: **şol yerde p.-p yatan yimitlere gözi düşdi** oraya saçılmış duran yiyeceklere gözü takıldı; **asmanda galan bulut hem p.-pdı** gökyüzünde duran bulut da dağıldı.

PITRAÑÑI *s.* dağınık, dağılmış.

PITRAŞ- *işt. ç. bk.* **pıtra-**.

PITRAT- *et. ç. bk.* **pıtra-**.

PIYADA (**pıya:da**) 1. a. *ask.* atsız asker, yaya, piyade: **p. goşun** yaya ordu; 2. *bel.* yaya: **p yöre-** yayan yürümek.

PIYADAKAZI (**pıya:daka:zı**) *a. esk.* nikah şahidi.

PIYADALA- *eyl.* yayan yürümek: **bir gün p.-p bazara gitdim** bir gün yürüyerek pazara gittim.

PIYALA (**pıya:la**) *a.* 1. fincan, kadeh: **bir p. çay iç-** bir fincan çay içmek; 2. fincanla oynanan bir Türkmen milli oyunu.

PIZ- *eyl.* 1. vurup itmek, iteklemek, sürmek: **al, oka! - diyip**

kagızları p.-ıp goyberdi al, oku! diyip, kağıtları fırlattı; 2. işten çıkarmak, görevden uzaklaştırmak: **işinden p.-** işinden uzaklaştırılmak.

PIZDIR- *et. ç. bk.* **pız-.**

PIZIL- *ed. ç. bk.* **pız-.**

PIZIŞ- *işt. ç. bk.* **pız-.**

PİDA (pida:): p. etmek *eyl.* feda etmek: **canıñı p. et-** canını feda etmek; 2.*a.* kurban: **ganlı söveşiñ p.-larınıñ sanı sekiz müñ adamdan hem geçipdir** kanlı savaşın kurbanlarının sayısı sekiz bini geçiyor.

PİDE: pide bol- *eyl.* parça parça olmak, kuruyup dökülmek, ufalıp kül olmak: **olar hem çüyräp, p. bolupdır** onlar da çürüyüp parça parça olmuştur.

PİJAMA *a.* pijama: **yüpek p.** ipek pijama; **ayal p.-sı** kadın pijaması.

PİKİR *a.* düşünce, fikir: **öz p.-iñi gısgacık beyan et-** kendi düşüncesini kısaca açıklamak; **Firus barada men öz p.-imi saña ilki başda aydıpdım** Firus hakkındaki düşüncemi sana en başta söylemiştim; **meniñ p.-imçe** bana göre § **p. alış-** fikir alışverişinde bulunmak; **p. ber-** fikir vermek; **p. deryasına gark bol-** derin düşüncelere dalınak; **p. deryasında/kölünde yüz-** derin derin düşünmek; **p. yöret-** fikir yürütmek; **p. övür-** belli bir karara varmak; **p.-den dön-** fikrinden dönmek; **p.-e bat-** çok düşünmek; **p.-e gel-** belli bir karara varmak; **p.-e git-** düşünmek; **p.-e düş-** düşünmek; **p.-e sal-** düşünceye sevketmek; **p.-e çüm-** düşünceye dalmak; **p.-i böl-** düşünceyi bölmek; **p.-i durla-** iyi düşünmek; **p.-ine düş-** aklına takılmak; **p.-ini çek-/et-** bir şeyin üzüntüsünü çekmek.

PİKİR-HIYAL *bk.* **pikir.**

PİKİRDEŞ *a.* aynı fikirde olan.

PİKİRLEN- *eyl.* düşünmek: **gelcek barada p.-** gelecek hakkında düşünmek.

PİKİRLENİŞ- *işt. ç. bk.* **pikirlen-.**

PİL (pi:l) *a.* kürek, bel: **agaç p.** ağaçtan yapılmış bel; **p. sapına adatlanan eller yarag tutmasını bilmcyärdiler** bel sapına alışkın eller, silah tutmayı bilmiyorlardı.

PİL *a. anat.* fil: **ol p.-iñ süñkünden yasalan tesbisini sanap cogap berdi** o, fil dişinden yapılmış olan tesbihini çekerek cevap verdi § **p.-iñ gulagında ukla-** filin kulağında uyumak (apaçık olan şeyden habersiz kalmak).

PİLÇE (pi:lçe) *a.* 1. küçük kürek, küçük bel; 2. *anat.* kürek kemiği.

PİLE (pi:le) *a.* ipek kozası: **p. sara-** koza sarmak.

PİLEK *a.* el değirmeninin üstündeki ağaç parça..

PİLOT *a.* pilot.

PİLOTKA *a.* askerlerin kullandıkları şapka.

PİNHAH (pinha:n) *s.bel.* gizli, saklı: **p. köçede agladı** sokakta gizlice ağladı; **p. sırlar** gizli sırlar.

PİR (pi:r) *a. din.* pir; 2. *s.* bir işi çok iyi bilen kimse.

PİRİM *a.* kurnazlık, hile: **p. sal-/ gur-/ et-** hile yapmak; **bularıñ hemmesi Yelliniñ hile ve p.-leridi** bunların hepsi Yelli'nin hile ve sahtekarlıklarıydı.

PİROJNI *a.* pasta: **p. bilen çay iç-** pasta ile çay içmek.

PİS (pi:s) 1. *s.bel.* pis, kötü: **p. adam** pis adam; **p. alamat** kötü belirti; 2. *a. tıp.* derinin ve saçların beyazlaması hastalığı: **p. aç-** bu hastalığa yakalanmak § **p. açan yalı** alaca bulaca.

PİSİNT *a.* dış görünüş, biçim, şekil: **ol yigidiñ p.-i batırgay bir adama meñzeyär** o gencin dış görünüşü bir kahramanı andırıyor § **p.-i otur-** beğenmek, hoşlanmak; **p. etmezlik** önem vermezlik.

PİSLE- *eyl.* bir şeyi lanetlemek: **eger ol şeytse onı ulı il p.-r** eğer yaparsa, onu bütün ülke lanetler § **it p.-n yalı p.-** çok fazla lanetlemek.

PİSLEN- *ed. ç. bk.* **pisle-.**

PİSLİK (pi:slik) *a.* kötülük, işe yaramazlık, pislik.

PİSSE *a. bot.* fıstık: **p. agacı** fıstık ağacı § **p. dahan** küçük ağız; **p. dodak** ince dudak.

PİSTOLET *a.* makineli tabanca: **avtomatik p.** otomatik makineli tabanca; **p.-den at-** makineli tabanca ile ateş etmek.

PİŞE (pi:şe) *a.* iş, hüner: **onuñ bar p.-si toya tayyarlanmak boldı** onun bütün hüneri düğüne hazırlanmak oldu.

PİŞEK I *a.* yayık: **yag yayılyan p.** yağ çalkanılan yayık.

PİŞEK II *a.* koltuk değneği: **p.-li yöre-** koltuk değneğiyle yürümek.

PİŞEKLE- *eyl.* yayık yaymak. yağ çıkarmak.

PİŞEKLEN- *ed. ç. bk.* **pişekle-.**

PİŞEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **pişekle-.**

PİŞEKLET- *et. ç. bk.* **pişekle-.**

PİŞGE *a.* taranmış yünün eğirmeye hazırlanmış hali..

PİŞGELE- *eyl.* yünü tarayıp eğirmeye hazır hale getirmek.

PİŞİK *a. zool.* kedi: **çaga p.** yavru kedi; **yabanı p.** yaban kedisi § **p. basışını edip yöre-** kedi gibi yürümek; **p. yuvnuşını et-** baştan savma yıkanmak; **çaga p.-iñ güni yalı yaşa-** şen şakrak, mutlu yaşamak; **it bilen p. yalı** kedi ile köpek gibi.

PİŞİKDIRNAK *a. bot.* meyvesi dikenli bir ot, keditırnağı dikeni.

PİŞİKGUYRUK *a. bot.* bir ot, kedikuyruğu otu.

PİŞME *a.* açılıp yağda pişirilen hamurdan hazırlanan bir yiyecek.

PİTİ I *a.* tencere: **çorbanı p.-de bişir-** çorbayı tencerede pişirmek.

PİTİ II *a.* etli, nohutlu bir çorba: **bir tabak p. getirip oña berdiler** bir tabak 'piti' getirip ona verdiler..

PİTİK *a.* fiske: **pitigiñ bilen kakıp goyber-** fiske ile birşeye vurup düşürmek.

PİTİKLE- *eyl.* fiske ile vurmak § **p.-p al-** seçip almak.

PİTİKLEN- *ed ç. bk.* **pitikle-..**

PİTİKLEŞ- *işt. ç. bk.* **pitiklc-..**

PİTİKLET- *et. ç. bk.* **pitikle-..**

PİTİRDE- *eyl.* yırtılmak, kopmak, kesilmek.

PİTİVA (pitiva:): p. etmezlik *eyl.* beğenmezlik, uygun görmezlik: **ol Gulcahanıñ aydanlarına p. etmedi** o, Gulcahan'ın söylediklerini beğenmedi.

PİTNE *a.* isyan, başkaldırı: **bir näçe vagtdan bäri tayyarlanılyan p. may ayınıñ on bäşi gününde yüze çıkıp başladı** uzun süreden beri hazırlanan isyan Mayıs ayının on beşinde ortaya çıkmaya başladı; **p. turuz-** başkaldırmak.

PİTNEÇİ *s.* başkaldıran, isyancı.

PİTRE *a. din.* fitre.

PİTRE- *bk.* **pitirde-.**

PİVO *a.* bira: **Aşkabadıñ p. zavodı bar** Aşkabat'ın bira fabrikası var.

PİYANİNO *a. müz.* piyano.

PİYONER *a.* 1. öncü, önayak olan: **kosmosıñ p.-i Yuriy Gagarindir** uzaya yolculuğun öncüsü Yuriy Gagarin'dir; **öñ hareket etmegiñ p.-i** ilk hareketin öncüsü; 2. komünist çocuk kuruluşlarının üyesi: **yaş p.** genç piyoner.

PLAGİAT *a.* birinin yazdığı eserden ad belirtilmeden alıntı yapmak, edebi hırsızlık.

PLAKAT *a.* poster, afiş: **p.-ı divardan asıp goy-** posteri duvara asmak; **p.-lar bilen bezelen zal** afişlerle süslenmiş salon.

PLAN *a.* tasarı, plan: **onuñ bu p.-ı başa barmadı** onun planı başarıya ulaşamadı; **makalanıñ p.-ı yazıldı** makalenin planı yazıldı; **sapagıñ p.-ı** dersin planı.

PLANETA *a. ast.* gezegen: **uly p.-lar** büyük gezegenler; **gün sistemasınıñ p.-ları** güneş sisteminin gezegenleri.

PLANETARA (planeta:ra) *a. astr.* gezegenler arası: **p. giñişlik** gezegenler arası uzaklık; **p. kosmos korablı** gezegenler arası uzay gemisi.

PLANLAŞDIR- *eyl.* herhangi bir olayın gelişme planını hazırlamak: **çay gurmagı p.-** bina yapma planı hazırlamak.

PLANLI *s.bel.* **p. iş** planlı iş; **p. bereket** planlı hareket; **p. işle-** planlı çalışmak.

PLASTİK *a.* plastik: **p. maddalar** plastik maddeler.

PLASTİNKA *a.* şerit, dar levha, plaka: **metal p.** metal levha; **uzak aydyan p.** uzunçalar, uzun devirli plak.

PLASTMASSA *a.* plastik madde: **p. önümleri** plastik ürünleri.

PLAŞÇ *a.* trençkot: **bu günler p.-lı gezilyär** bu günlerde trençkotlu dolaşılıyor.

PLATFORMA *a.* 1. peron: **otly ikinci p. gelyär** tren ikinci perona yaklaşıyor; 2. yük çekilen demiryolu vagonu: **gızıl p.-lar ol yere yükli gelyär** kırmızı yük vagonları oraya yüklenmiş olarak geliyor.

PLATSKART *a.* yer numarası yazılı bilet.

PLENUM *a.* genel toplantı: **rayon partiya komitetiniñ p.-una gatnaş-** bölgesel parti komitesinin genel toplantısına katılmak.

PLİTA *a.* 1. levha: **daş p.** taş levha; **mermer p.** mermer levha; 2. ocak, fırın: **elektrik p.-sı** elektrik ocağı.

PLOMBA *a.* 1. mühür, kurşun, 2. dolgu: **dişiñe p. goydur-** dişine dolgu yaptırmak.

PLOŞÇAD' *a.* meydan: **Gızıl p.** Kızıl meydan; **p. bem adamdan dolı** meydan da insanlarla dolu.

PLOTNO *a.* keten bezi: **p fabrigi** keten bezi fabrikası.

PLUG *a.* pulluk, tarım aleti.

PLYAJ *a.* plaj: **erkek adamlar p.-ı** erkekler plajı; **deñiz p.-ı** deniz plajı.

PLYONKA *a.* film: **p. surat al-** bir şeyi filme almak; **p.-nıñ suratını çıkar-** filmi göstermek.

PLYUS *a. mat.* artı işareti.

PLYUŞ *a.* peluş.

POÇERK *a.* yazı, el yazısı: **çaga p.-i** çocuk yazısı; **tanış p.** tanıdık yazı.

POÇTA *a.* posta: **p. markası** posta pulu: **pulu p. bilen iber-** parayı posta ile göndermek.

POÇTAL'OÑ *a.* postacı, posta dağıtıcısı: **p. bolup işle-** postacı olarak çalışmak; **p. telegrammа getirdi** postacı telgraf getirdi.

POÇTAMT *a.* şehirin merkez postanesi.

PODNOS *a.* tepsi.

PODOŞ *a.* taban: **galıñ p.-lı kövüş** kalın tabanlı ayakkabı.

PODPOLKOVNİK *a. ask.* yarbay.

PODPOLYE *a.* gizlilik, saklılık: **olarıñ işi p.-de geçyärdi** onların işi gizlilikle geçiyordu.

PODPOLYEÇİ *s.* gizli yeraltı mücadelesi yürüten.

PODRAZDELENİYE *a. ask.* küçük birlik: **atıcılar p.-si** atıcılar birliği.

PODVAL *a.* bodrum, mahzen: **kartoşkanı p.-da sakla-** patatesi bodrumda saklamak; **p.-ıñ içi salkın bolyar** mahzenin içi serin oluyor.

PODYEZD *a.* kapı, giriş: **taksi p.-iñ öñüne barıp durdı** taksi girişin önüne gidip durdu.

POEMA *a. ed.* uzun şiir: **liriki p.** lirik şiir..

POETİK *s.* şiirsel, şiire özgü.

POEZİYA *a.* şiir: **sowet p.-sı** Sovyet şiiri.

POGON *a.* omızluk, apolet: **şu p.-ıñ meni birnäme gorkazdı** şu apoletin beni biraz korkuttu; **olarıñ egnine Ayyıldız nışanlı yaşıl p. dakdı** onların omuzuna ayyıldız nişanlı yeşil omuzluk taktı.

POKRIŞKA *a.* dış lastik: **avtomobiliñ p.-sı** otomobilin dış lastiği.

POL *a.* döşeme, taban: **parket p.** parke döşeme; **p. tagtaları** döşeme tahtaları; **p.-ı yuv-** döşemeyi yıkamak.

POLAT *a.* çelik: **p. pıçak** çelik bıçak; **p. guş** uçak.

POLİKLİNİKA *a.* poliklinik: **çagalar p.-sı** çocuk polikliniği; **p.-dan vraç çagır-** polikliniken doktor çağırmak.

POLİTEHNİKİ *a.* politeknik.

POLK *a. ask.* albay: **p. pogonları** albay nişanları.
POLLA- *eyl.* döşemek, döşeme yapmak.
POLOJİTEL *l.s.* olumlu, iyi: **romanıñ p. gahrımanı** romanın iyi kahramanı; **p. rol' oyna-** iyi rolde oynamak; 2. *a. mat.* sıfırdan büyük sayı: **p. san** pozitif sayı.
POLOTENTSE *a.* havlu: **hamınam p.-si** banyo havlusu; **kubnya p.-si** mutfak havlusu; **p. bilen süpürin-** havlu ile kurulanmak.
POLYAK *a.* Polonyalı: **p. dili** Lehçe; **p. ayalı** Polonyalı kadın..
POLYAR *a.* kutup, kutupla ilgili: **p. giccsi** kutup gecesi; **p. gündüzi** kutup gündüzü § **p. aylavı** kutup dairesi; **p. yıldızı** Kutup Yıldızı.
POLYUS *a. coğ.fiz.* kutup.
POMİDOR *a. bot.* domates: **Näzik ece bir tabak p.-ı stoluñ üstüne goydı** Näzik ana, bir tabak domatesi masanın üzerine koydu; **p. salatı** domates salatası; **p. suvı** domates suyu..
PONTON *a.* duba kayığı.
POPBUŞ: p. yüzli *s.* etli yüzlü..
POPULYAR *s.* popüler: **p. jurnal** popüler dergi; **p. aydımlar ayt-** popüler şarkılar söylemek.
PORHAN (porha:n) *a.dlm.* çeşitli söz ve hareketlerle hastalıkları iyileştirdiğine inanılan adam, şaman, kam § **däli p. bol-** bir şey uğruna deli olmak, meczun olmak.
POROŞOK *a.* toz: **diş p.-ı** diş tozu; **geyimleri p. bilen yuv-** giyecekleri toz (deterjan) ile yıkamak.
PORSA- *eyl.* bozulmak, pörsümek, çürümek: **p.-n et** bozulmuş et.
PORSAÑÑIZA *a.* 'porsugamak' bitkisinin suyundan elde edilen ve ilaç olarak kullanılan bir madde: **onuñ endamına p. çalmak gerek** onun vücuduna 'porsaññıza' sürmek gerek.
PORSI 1. a. pis koku: **yürek bulaycı p.** mide bulandırıcı pis koku; 2. *s.* pis kokulu: **p. şemal** pis kokulu rüzgar.
PORSUDERMAN (porsuderma:n) *a. kim.* naftalin.
PORSUGAMAK *a. bot.* suyundan ilaç yapılan, kamışa benzer, kırda yetişen bir bitki.
PORSUKERT *a. bot.* kumda yetişen sarı çiçekli bir bitki.
PORŞEN' *a.* piston: **bu maşınıñ p.-lerini çalşırmak gerekdi** bu arabanın pistonlarını değiştirmek gerekti.
PORT I *a.* liman: **deñiz p.-ı** liman.
PORT II *s.* kırılgan, zayıf, gevşek: **güyçli yel üzümiñ p. şahalarını dövyär** güçlü rüzgar üzüm kütüğünün zayıf dallarını kırıyor.
PORTFEL' *a.* çanta: **gayış p.** deri çanta; **kitaplarını p.-e sal-** kitaplarını çantaya koymak.
PORTRET *a.* portre.
PORTSİYA *a.* porsiyon: **ol adam çayhanaçını yanına çagırdı-da üç p. palav getirmegi buyurdı** o adam, garsonu yanına çağırdı ve üç porsiyon pilav getirmesini istedi.

PORTUGAL *a.* Portekiz, Portekizli: **P. dili** Portekizce; **p. ayalı** Portekizli kadın.
POS *a.* pas: **p. bagla-** pas tutmak, pas bağlamak § **içiñ/ yüreginiñ p.-unı dök-** yüreğin pasını silmek.
POSA (po:sa) *a.* öpme, öpüş: **p. al-** öpmek; **Gülnar p. bermän yüzün goradı** Gülnar, kendini öptürmeyip yüzünü sakladı.
POSALAK *s.* tombul, semiz (çocuklar için).
POSILKA *a.* birine gönderilen koli, posta: **elyazmanı p. edip iberiyärin** el yazmasını posta ile gönderiyorum; **poçtanıñ p. bölümi** postanın koli bölümü.
POSLA- *eyl.* paslanmak, pas bağlamak: **p.-n çüy paslanmış** çivi § **gövün p.-** sıkıntılı, üzüntülü olmak; **gulak p.-** uzun süre güzel müzik, saz, söz dinlememek.
POSLAT- *et. ç. bk.* **posla-.**
POSLELOG *a. gr.* sontakı.
POSLI *s.* paslı, paslanmış: **onuñ aşak yanında, yerde iki sanı p. yerdemri yatır** onun alt tarafında, yerde iki tane paslı sac demiri duruyor..
POSOBİYE *a.* ödenek, aylık.
POSSUK *a.* hamurdan yapılıp, yağda pişirilen ince ve yumuşak ekmek.
POSSUN *a.* kürk: **ayal p.-ı** kadın kürkü; **gımmat deriden tikilen p.** kıymetli deriden yapılan kürk.
POST *a.* 1. iş, vazife, memuriyet: **öz p.-uñda dogrı işle-** kendi işini doğru yapmak; 2. *ask.* gözetleme noktası: **garavulluk p.-ı** nöbetçi kulübesi.
POSYOLOK *a.* köy kent, yerleşim birimi: **adamlar bu yerde kiçirek p.-lar bolup yaşapdırlar** insanlar burada küçük kentler oluşturarak yaşamışlar.
POŞÇI (po:şçı) *a.* devrimden önce atlı asker: **Pökgen p. bolup, köp yıl gulluk etdi** Pökgen atlı asker olarak çok yıllar hizmet etti.
POTOLOK *a.* tavan: **çayhananıñ p.-ından asılgı duran elektrik çıraları öçügsi ışık beryärdi** lokantanın tavanında asılı duran elektrik lambaları zayıf bir ışık veriyordu; **p. pürsi** tavan kirişi.
POTRAT *a.* ihale; taahhüt.
POTRATÇI *a.* yüklenici, müteahhit.
POTRATLAYIN *bel.* parça başına: **p. zähmet hakı** parça başına çalışma ücreti.
POVEST' *a. ed.* uzun öykü: **p.-lar ve hekayalar yıgındısı** uzun öyküler ve hikayeler toplamı.
POVESTKA *a.* birini mahkemeye, toplantıya vb. yerlere çağırmak için gönderilen resmi yazı: **suda çagırılyan p.** mahkemeye çağırmak için gönderilen yazı, celp.
POYEZD *a.* tren.
POZİTSİYA *a.* 1. durum, mevki, yer ; 2. *ask.* inevzii, siper: **duşmanıñ p.-sına tarap ot aç-** düşman siperlerine doğru ateş açmak..
PÖK *bk.* **pökgi I.**

PÖKGER- *eyl.* 1. şişmek: **onuñ gabakları p.-ipdir** onun gözkapakları şişmiş; **onuñ p.-ip duran galıñ dodakları bardı** onun şişip duran kalın dudakları vardı; 2. *mec.* ölmek: **ol goyun yalı p.-melidir** o, koyun gibi ölmelidir..

PÖKGERT- *et. ç. bk.* **pökger-**.

PÖKGİ I *a.* top: **futbol p.-si** futbol topu; **sen bar-da p. oynayanlara seret!** sen git de top oynayanları seyret !

PÖKGİ II *s.* şişkin, kabarık.

PÖTLE- *eyl.* kuvvetle gidip bir şeye çarpmak: **pökgi onuñ arkasına p.-di** top onun arkasına çarptı.

PÖVHE *s.* başarısız, elinden iş gelmeyen..

PÖVLET- *eyl.* boş konuşmak, yalan konuşmak.

PRAKTİKA *a.* 1. uygulama, pratik: **teoriyanı hemişe p. bilen baglanışdırmak gerek** kuramı daima uygulama ile ilişkilendirmek gerekir; 2. yöntem, yol, usül: **sözlük düzmekliginiñ p.-sı** sözlük hazırlanmanın yöntemi.

PRAVLENİYE *a.* yönetim: **kolhoziñ p.-si** kolhozun yönetimi.

PREDMET *a.* nesne, cisim: **örän ovnucak p.-leri görmäge miimkinçilik beryän ablaza mikroskop diylip at berilyär** çok küçük cisimleri görmeye yarayan alete mikroskop adı verilir: **agır p.** ağır cisim.

PREFİKS *a. gr.* önek.

PREMYERA *a. tiy.* tiyatro oyununun ilk gösterimi.

PREPARAT *a.* preparat, müstahzar: **mikroskopik p.** mikroskop preparatı.

PRES-KONFERENTSİYA *a.* basın toplantısı.

PRESLE- *eyl.* sıkıştırmak, preslemek, ezmek: **pagtanı p.-** pamuğu preslemek.

PRESLEN- *ed. ç. bk.* **presle-**.

PRESLEŞ- *işt. ç. bk.* **presle-**.

PRESLET- *et. ç. bk.* **presle-**.

PREZİDENT *a.* başkan: **TCCR Ilımlar Akademiyasınıñ p.-i** Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti İlimler Akademisinin başkanı; **respublikanıñ p.-i** Cumhuriyetin başkanı.

PREZİDİYUM *a.* başkanlık divanı.

PRİNTSİP *a.* ilke, prensip: **dostluk hatırasını partiya p.-inden yokarı tutyan kim?** arkadaşlık hatırını, parti ilkelerinden üstün tutan kim?; **bu p. kolhoz gurulalı bäri dovam edip gelyär** bu ilkeler, kolhoz kurulduğundan beri geçerlidir.

PRİNTSİPİYAL *s.* ilkelerle, prensiplerle ilgili, çok önemli: **p. mesele** ilkelerle ilgili konu; **p. karar** ilkelerle ilgili karar.

PRİSTAN' *a.* iskele, rıhtım: **deñiz p.-ı** deniz iskelesi; **p.-da dur-** rıhtımda durmak; **yolagçılar p.-ı** yolcu iskelesi.

PRİSTAVKA *a. gr.* önek.

PRİZ *a.* ödül: **p. al-** ödül almak.

PROBLEMA *a.* sorun, problem: **terbiye bermek p.-sı** terbiye etme sorunu, **möhüm p.** önemli sorun; **gızıklı p.-nıñ üstünde işle-** ilginç bir sorun üzerinde çalışmak.

PROFESSİYONAL *s.* profesyonel.

PROFESSOR *a.* profesör.

PROFSOYUZ *a.* sendika: **p. yıgnagı** sendika toplantısı.

PROGRAMMA *a.* program, plan: **bäş yıllık p.** beş yıllık plan; **XVIII-XIX asır türkmen edebiyatı boyunça p.** 18.-19. yüzyıl Türkmen Edebiyatı ile ilgili program.

PROGRES *a.* ilerleme, gelişme: **cemgıyetçilik p.-i** toplumsal gelişme: **ılındakı p.** bilimsel gelişme; **tehniki p.** teknik gelişme.

PROGRESSİV *s.* ilerici, ilerleyici: **p. ideyalar** ilerici fikirler.

PROGUL *a.* izinsiz işe gitmeme: **p. etmek işe köp zıyan yetiryär** izinsiz işe gitmemek çalışmaya çok zarar veriyor.

PROJEKTOR *a.* projektör: **p. çırası** projektör lambası; **p.-ıñ ışıgı** projektörün ışığı.

PROKURATURA *a.* savcılık: **respublikan p.-sı** cumhuriyet savcılığı.

PROKUROR *a.* savcı: **harbi p.** askeri savcı; **Atabayıñ işiniñ p.-a berilmegi heminäni birden hayran galdırıpdı** Atabay'ın işinin savcıya verilmesi herkesi şaşırtmıştı.

PROLETAR *a.* işçi, proleter.

PROPAGANDA *a.* yayma, tanıtma, tanıtım, propaganda: **sıyası p.** siyasi tanıtım.

PROPAGANDİRLE- *eyl.* tanıtmak, propaganda yapmak: **gurultayıñ kararlarını p.-** kurultay kararlarını tanıtmak.

PROPORTSİYA *a. mat.* orantı, oran: **geometrik p.** geometrik orantı.

PROPUSK *a.* giriş belgesi, giriş kartı: **p. sora-** giriş kartı sormak; **p. görkez-** giriş kartını göstermek.

PROSPEKT I *a.* tanıtma yazısı, prospektüs.

PROSPEKT II *a.* şehirin ana caddesi: **Leningradıñ Neva p.-i** Leningrad'ın Neva caddesi.

PROSTINYA *a.* çarşaf, yatak çarşafı.

PROTEST *a.* karşı çıkma, başkaldırı, protesto: **patışanıñ gabahat işine garşı işçiler p. bildiripdirler** çarın kötü hareketine karşı işçiler protestolarını bildirdiler..

PROTEZ *a.* protez: **diş p.-leri** diş protezleri.

PROTOKOL *a.* tutanak, zabıt: **yıgnagıñ p.-ını yaz-** toplantının tutanağını yazmak.

PROTSENT *a.* yüzde: **planı yüz yigirmi p. yerine yetir-** planı yüzde yirmi yerine getirmek.

PROTSES *a.* 1.süreç: **önümçilik p.-i** üretim süreci; **fizyologiya bolsa organizmde geçyän yaşayış p.-lerini** övredyär fizyoloji ise organizmadaki yaşama süreçlerini öğretir.

PROVODNİK *a.* kılavuz, rehber, kondüktör: **vagoniñ p.-i meniñ yanıma geldi-de näme üçin yatmayandıgımı soradı**

vagonun kondüktörü yanıma geldi ve niye yatmadığımı sordu.

PROVOKATSİYON *a.* kışkırtma, tahrik etme: **p. hereket** kışkırtıcı hareket; **p. plan** kışkırtma planı.

PROYEKT *s.* plan, proje: **Gnraguın kanalınıñ gurluşıgınıñ p.-i** Karakum kanalının inşa projesi; **bu cay meşhur arhitektorıñ p.-i** bu bina ünlü mimarın projesi.

PROYEKTİRLE- *eyl.* projelendirmek: **mekdebiñ cayını p.-** okulun binasını projelendirmek.

PROYEKTİRLEN- *ed. ç. bk.* **proyektirle-**.

PROZA *a. ed.* düzyazı, nesir: **p. eserleri** düzyazı eserler; **Ata Govşudovıñ p.-sı** Ata Govşudov'un düzyazı eserleri.

PROZAÇI *s.ed.* düzyazı yazan, nesirci.

PRUCİN *a.* yay, zemberek: **sagadıñ p.-i** saatin zembereği.

PUÇ (pu:ç) *s.* boş, yararsız, kötü, anlamsız: **p. hoz boş ceviz; p. söz** boş söz § **p. bol-** boşuna olmak, yararsız olmak; **p.-a çık-** ay..

PUÇLA- (pu:çla-) *eyl.* boş olduğunu iddia etmek, yararsız saymak.

PUÇLAN- (pu:çlan-) *ed. ç. bk.* **puçlan-**.

PUDA- (pu:da-) *eyl.* budamak, budaklarını kesmek.

PUDAK (pu:dak) *a.* 1. budak, dal: **yaş p.** taze budak; **Annagulı yüzüni galdırıp alma baglarınıñ p.-larınıñ arasından güne seretdi** Annagulı yüzünü kaldırıp, elma bahçelerinin dalları arasından güneşe baktı; 2. bölüm, dal: **ılımıñ täze p.-ı bilimin** yeni dalı.

PUDAKLA- (pu:dakla-) *eyl.* budaklamak, budak çıkarmak: **almalar p.-p başladı** elmalar budak vermeye başladı.

PUDAL- (pu:dal-) *ed. ç. bk.* **puda-**.

PUDARLA- (pu:darla-) *eyl.* parça parça etmek, didiklemek: **Aynur ece öyde bişirip getiren tovugını p.-dı** Aynur ana evde pişirip getirdiği tavuğu parçalara ayırdı.

PUDARLAN- (pu:darlan-) *ed. ç. bk.* **pudarla-**.

PUDARLAŞ- (pu:darlaş-) *işt. ç. bk.* **pudarla-**.

PUDARLAT- (pu:darlat-) *et. ç. bk.* **pudarla-**.

PUDAŞ- (pu:daş-) *işt. ç. bk.* **puda-**.

PUDAT- (pu:dat-) *et. ç. bk.* **puda-**.

PUDRA *a.* pudra.

PUDRALA- *eyl.* pudralamak.

PUGTA *s.bel.* 1. sert, katı, sağlam: **gapını p. yap-** kapıyı sert kapatmak; 2. ciddi, dikkatli: **p. oylan-** ciddi düşünmek; **p. bir garap gör, biziñ buyana** dikkatle bir bakıp gör, bizim tarafa.

PUGTALA- *eyl.* güçlendirmek, kuvvetlendirmek.

PUGTALAN *dön. ç. bk.* **pugtala-**.

PUGTALANDIR- *et. ç. bk.* **pugtalan-**: kuvvetlendirmek, güçlendirmek: **dostlugı p.-** dostluğu güçlendirmek; **çüyşeleriñ agzını dökülmez yalı p.-dı** şişelerin ağzını dökülmeyecek şekilde sıkıladı.

PUGTALAŞ- *işt. ç. bk.* **pugtala-**

PUGTALAT- *et. ç. bk.* **pugtala-**.

PUGTALIK *a.* güçlülük, sağlamlık.

PUKARA (pukara:) *s.* 1. yoksul, fakir: **p. adam** yoksul adam; 2. güçsüz, çaresiz.

PUL *a.* para: **p. gazan-** para kazanmak; **nagt p.** nakit para § **p.-a gız-** paraya heveslenmek, tamalı etmek.

PULDAR (pulda:r) *s.* çok paralı: **p. baylar pul beryär** zenginler para veriyor.

PULEMYOT *a.* makineli tüfek: **asmana atyan p.** göğe ateş eden makineli tüfek; **el p.-ı** el makineli tüfeği.

PULLAN- *eyl.* zengin olmak, zenginleşmek.

PUNKT *a.* nokta, önemli yer, belli çıkış yeri.

PUNKTİYATSYA *a. gr.* noktalama: **p. kadaları** noktalama kuralları.

PURICA (puri:ca) *bk.* **pursat**.

PURSAT *a.* fırsat; zaman: **p.-dan peydalan-** fırsattan yararlanmak; **tiz p.-da** kısa zamanda; **p. tap-** vakit bulmak..

PUŞMAN (puşma:n) *a.* pişmanlık: **soñkı p. peyda bermez** son pişmanlık fayda etmez § **p.-a getir-** tövbe ettirmek, pişmanlık duyurmak, yaptığına pişman ettirmek.

PUT a. 16.3 kiloya denk gelen ağırlık ölçüsü.

PUTYOVKA *a.* ehliyet.

PÜÇEK: p.-e çıkar- *eyl.* boşa çıkarmak.

PÜF *ünl.* sıkıntı anlatan ünlem.

PÜR *a.* dal ve yapraklar; filiz, sürgün, ışkın.

PÜR-PUDAK (pür-pu:dak) *a.* ağacın filizi, sürgünü, budakları, dalları: **erik, alma, şefdalı agaçlarınıñ p.-ı gögä uzayar** erik, elma ve şeftali ağaçlarının, dalları, budakları göğe uzanıyor.

PÜRDE- *eyl.* ağacın filizlerini, sürgünlerini kesip ayırmak.

PÜRDEL- *ed. ç. bk.* **pürde-**.

PÜRDELE- *sık. ç. bk.* **pürde-**: filizleri, sürgünleri kesip ayırmak: **bu iki çaga gülleri p.-mäge başlapdılar** bu iki çocuk çiçekleri budamaya başladılar.

PÜRDEŞ- *işt. ç. bk.* **pürde-**.

PÜRDET- *et. ç. bk.* **pürde-**.

PÜREPÜR *bel.* tıklım tıklım, tıka basa, ağzına kadar: **p. doldur-** ağzına kadar doldurmak; **p. et-** tıklım tıklım yapmak; **Aman çaydan p. dolup duran käsesini eline aldı** Aman, ağzına kadar çay ile dolan fincanını eline aldı.

PÜREPÜRLE- *eyl.* ağzına kadar doldurmak: **Ähli stakanı p.-di** bütün bardakları ağzına kadar doldurdu.

PÜREPÜRLEN- *ed. dön. ç. bk.* **pürepürle-**.

PÜREPÜRLET- *et. ç. bk.* **pürepürle-**.

PÜRK- *eyl.* saçmak, serpinek: **yüzüñe atır p.-** yüzüne kolonya

sürmek § **acıñı p.-** birine kızıp acı söz söylemek: **zäheriñi p.-** *ay.*; **şerebäñi p.-** *ay.*

PÜRKGÜÇ *a.* su serpmeye yarayan süzgeçli kova: **p. bilen pürk-** süzgeçli kova ile su serpmek.

PÜRLEK *s.* her tarafından sürgün, filiz vermiş: **p. agaç** sürgünle dolu ağaç.

PÜRRELE- *eyl.* 1. yolmak, parçalamak (bitki için); 2. *mec.* kırmak, öldürmek.

PÜRRELET- *et. ç. bk.* **pürrele-.**

PÜRS a. tomruk, ağaç kütüğü: **gabıgı soylan p.** kabuğu soyulmuş tomruk.

PÜRSLÜK *s.* tomruk olmaya uygun: **p. agaç tapsak, cayımızıñ üstüni yapcak** tomruk olmaya uygun ağaç bulsak, evimizin üzerini örteceğiz.

P'YAN *s. bel.* sarhoş: **p. adam** sarhoş adam: **p. bol-** sarhoş olmak.

PYESA *a.* piyes, oyun: **gızıklı p.** ilginç oyun; **täze p.-da oyna-** yeni oyunda oynamak.

PYURE *a.* püre: **kartoşka p.-si** patates püresi.

R

RACA *a.* raca.

RADİKAL I *a. mat.* kök işareti.

RADİKAL II *a. siy.* köktenci, radikal: **tankıtçı r. çärelerin geçirilmegini talap etdi** eleştirmen, köktenci çözümlerin uygulanmasını önerdi.

RADİST *a.* radyotelgrafçı.

RADİY *a. kim.* radyum: **r. bilen kesel becer-** radyum ile hastalık sağaltmak.

RADİYATOR *a.* radyatör.

RADİYATSİYA *a. fiz.* radyasyon: **günüñ r.-sı** güneşin radyasyonu.

RADİYOAKTİV *a. kim.* radyoaktif.

RADİYOSTANTSİYA *a.* radyo santrali, radyo merkezi.

RADİYOUZEL *bk.* **radiyostantsiya.**

RADYO *a.* radyo: **r. diñle-** radyo dinlemek; **r.-nı öçür-** radyoyu kapatmak.

RADYOPRİYOMNİK *a.* radyo alıcısı.

RADYUS *a. mat.* yarıçap: **töwereginiñ r.-ı** dairenin yarıçapı.

RAGBAT *a.* güç, kuvvet, mecal: **onda r. galmandı** onda güç kuvvet kalmadı.

RAHAT (**ra:hat**) 1. *a.* rahat, huzur: **onuñ gorkusı Aysoltanıñ r.-ını hozdı** onun korkusu Aysoltan'ın rahatını bozdu; 2. *s. bel.* rahat, sakin, mutlu, dingin: **r. yer** rahat yer; **r. yaşa-** rahat yaşamak; **Nabat özüni r. saklamaga çalşıp cogap berdi** Nabat, kendini sakin tutmaya çalışarak cevap verdi.

RAHATLAN- (**ra:hatlan-**) *eyl.* rahatlamak, dinlenmek, huzur bulmak: **oglancık r.-ıp aglamasını bes etdi** küçük oğlan rahatlayıp ağlamayı kesti; **uzak vagtlap r.-ıp bilmedi** uzun zaman rahatlayamadı.

RAHATLIK (**ra:hatlık**) *a.* rahatlık, dinçlik: **uzak azaplardan soñ r., asudalık dövri başlanyar** uzun eziyetlerden sonra rahatlık, mutluluk devri başlıyor; **keselle r. gerek** hastaya rahatlık gerek § **r.-ını boz-** rahatını bozmak, rahatsız etmek.

RAK *a. tıp* kanser: **kanser diyilyäin kesel** kanser denilen hastalık.

RAKETA *a.* roket, füze: **kosmos r.-sı** uzay roketi; **r. uçur-/goyber-** füze uçurmak; **r.-ları ızlı-ızına dınman atyarlar** roketleri arka arkaya durmaksızın atıyorlar.

RAKETKA *a. sp.* raket.

RAKIP (**rakı:p**) *a.* rakip, düşman: **r.-ıñ çekdigi ahıvay bolsun** düşmanın çektiği ahüvah olsun.

RAM (**ra:m**) *a.* durum, hal, vaziyet: **öñki r.** önceki durum.

RAMA *a.* ayna: **täze caylar üçin r. yasamak işine girişildi** yeni evler için ayna yapma işine girişildi; **velosipediñ r.-sı** bisikletin aynası.

RAMKA *bk.* **rama.**

RANG *a.* derece, rütbe.

RASÇYOT *a. ask.* takım, ekip, mürettebat.

RASPİSANİYE *a.* cetvel, tarife, bildiri, grafik: **okuv r.-si tassıklandı** okuma programı onaylandı; **avtobuslar r. boyunça gatnayarlar** otobüsler tarifeye göre hareket ediyorlar.

RAST (ra:st) *a.* doğru, gerçek: **ol aydyanıñ r.** onun söylediği doğru § **r. gel-** doğru gelmek, layık gelmek.

RATSİYONAL *a.* 1. rasyonel, gerçek, akla uygun: ; 2. *mat.* rasyonel: **r. san** rasyonel sayı.

RATSİYONALİZATOR *a.* rasyonelleştirici, üretim projelerini gerçekleştirmek için çalışan, yenilikçi, ilerici: **r.-larıñ beren tekliplerіniñ köpüsine seredildi** rasyonelleştiricilerin verdikleri tekliflerin tümüne bakıldı.

RAUND *a. sp.* raund, bölüm: **üçünci r.-da nokavt et-** üçüncü raundda nakavt etmek; **iñ soñkı üç r. onuñ göz öñünde peyda boldı** en sondaki üç raund onun gözü önünde yapıldı.

RAVI (ra:vı) *a.* öykücü, hikayeci, hikaye anlatan.

RAY (ra:y) *a.* 1. gönül: **ol, çagalarıñ r.-ını yıkmadı** o, çocukların gönlünü kırmadı; 2. niyet, fikir: **saña yar gerek bolsa özüm tapıp bereyin, sen bu r.-ından gayt !** sana sevgili gerekliyse, kendim bulup vereyim, sen bu niyetinden vazgeç ! § **r.-ı gayt-** gönlü kırılmak.

RAYAT (ra:yat) *a.* tabiyet, uyruk: **atası frantsuz, enesi yunan, r.-ı şvetsariyalı** babası Fransız, annesi Yunan, uyruğu İsviçreli.

RAYATLIK (ra:yatlık) *a.* uyrukluk, tabiyet: **rus r.-ına kabul edil-** Rus tabiyetine kabul edilmek.

RAYDAŞ (ra:ydaş) *a.* duygudaş, fikirdaş: **r. bol-** aynı fikiri paylaşan kişiler olmak; **r.-dıklarıñı bildir-** aynı fikirde olduklarını bildirmek.

RAYDAŞLIK (ra:ydaşlık) *a.* duygudaşlık, fikirdaşlık: **halkara proletar r.-ı** uluslararası işçi fikirdaşlığı; **zähmetkeşleriii r.-ını pugtalandır-** emekçilerin fikirdaşlığını güçlendirmek.

RAYON *a.* bölge, semt, saha, alan, mıntıka: **bu gız bu r.-lı däldi** bu kız bu bölgeden değildi; **yurdumuziñ demirgazık r.-ı** yurdumuzun Kuzey bölgesi; **r. gazeti** bölgesel gazete; **kömür çıkyan r.** kömür çıkan alan.

RAZI (ra:zı) *a.* 1. razı, memnun, hoşnut: **ol öz işinden r.** o, kendi işinden memnun; **atından r.-dıgını her sözünde añladardı** atından memnuniyetini her sözünde belirtiyordu; 2. kabul eden, razı olan: **ol bu işi etmäge r. boldı** o, bu işi yapmaya razı oldu; **men onı r. etdim** ben onu razı ettim; **karara r. däl** karara razı değil.

RAZIÇILIK (ra:zı:çılık) *bk.* **razılık**.

RAZILIK (ra:zı:lık) *a.* razılık, razı olmaklık, kabullenmeklik, memnun olmaklık: **r. ber-** kabul ettiğini belirtmek; **r. -ını al-** rızasını almak; **ondan r.-ını bildiryärdi** ondan memnunluğunu bildiriyordu.

RAZRYAD *a.* bölüm, sınıf, kategori; cins, tür; derece: **olar yokarı r.-a geçirildiler** onlar yukarı sınıfa geçirildiler; **dördünci r.-lı slesar'** dördüncü sınıf çilingir.

RAZVEDKA *a.* 1. araştırma, araştırılma, ortaya çıkarma; 2. *ask.* keşif; 3. keşif kolu: **r. iber-** keşif kolu göndermek.

RÄHNET *a.* yarar, fayda: **zähmet bolan yerde hemişe r. bar** emeğin olduğu yerde mutlaka yarar vardır; **türkmen halkı öz yurdunda öz zähmetiniñ r.-ini görüp asuda yaşayar** Türkmen halkı, kendi yurdunda, kendi emeğinin karşılığını görüp, mutlu yaşıyor.

REAKTİV *a.* reaktif: **r. maddalar** reaktif maddeler; **r. samolyot** reaktif uçak.

REAKTSİYA *a.* tepki: **organizmiñ sovuga bolan r.-sı** organizmanın soğuğa karşı tepkisi; 2. *kim.* tepkime, reaksiyon: **himiki r.** kimyasal tepkime.

REAKTSİYON *a.* tepki, reaksiyon.

REAL *a.* gerçek, hakiki, doğru: **maddı dünyädäki her bir vakanıñ öz sebäbi, özüniñ r. esası bar** maddi dünyadaki her olayın bir nedeni, kendinin gerçek bir ilkesi var; **bu r. däl** bu gerçek değil.

REALİZM *a. ed.* gerçekçilik, realizm: **gogol' puşkinçilik r.-iniñ printsiplerini dovam etdirdi** Gogol, Puşkin gerçekçiliğinin ilkelerini sürdürdü.

RECE *a.* 1. belirti, iz, nişan, emare: **hovanıñ r.-si govı däldi** havanın görüntüsü iyi değildi; 2. düzen, nizam: **zatları recä sal-** eşyaları düzene koymak; 3. niyet, fikir, durum: **Bayramov r.-niñ geñ däldigini añıp, onuñ yanından ayrıldı** Bayramov, durumun iyi olmadığını düşünüp onun yanından ayrıldı.

RECELE- *eyl.* sıraya, düzene koymak: **kitapları şkafda r.-p goy-** kitapları rafta sıraya dizmek.

RECELİ *s.* düzenli: **elektrik çıraları, täze şäheriñ köçeleriniñ hemme tarapına r. düzülipdir** elektrik lambaları, yeni şehirin sokaklarının her tarafına sırayla dizilmişti.

REDAKTİRLE- *eyl.* 1. düzeltmek, redaksiyon yapmak, tashih etmek: **golyazmanı r.-** elyazmasını düzeltmek; **makalanı r.-p gutar-** makaleyi düzeltip bitirmek ; 2. düzeltmen olarak çalışmak: **ol, "Novaya jizn'" gazetini r.-di** o, "Novaya Cizn'" gazetesinde redaktör olarak çalıştı.

REDAKTOR *a.* düzeltici: **tehniki r.** teknik düzeltmen; **neşiryatıñ r.-ı** yayının redaktörü.

REDAKTSİYA *a.* düzeltme, redaksiyon: **romanıñ täze r.-sı** romanın yeni redaksiyonu; **kitap Berdiyeviñ r.-sı bilen neşir edildi** kitap, Berdiyev'in düzeltmesiyle yayınlandı.

REDAKTSİYON *a.* redaksiyon, düzeltilmiş yazı: **r. makala** düzeltilmiş makale.
REDİF *a. ed.* redif..
REDİSKA *a. bot.* turp.
REDUKTOR *a. tek.* basınç düşürme aracı. redüktör.
REDUKTSİYA *a.* indirgenme, azalma, redüksiyon.
REFERAT *a.* kısa özet: **urşuñ başında Plehanov uruş hakında r. okadı** savaşın başında, Plehanov savaş hakkında kısa bir bildiri okudu.
REFERENDUM *a.* halkoyu, referandum.
REFORMA *a.* yenilik, reform, ıslahat: **r. bir yaşını doldurdı geçdi** reform bir yaşını doldurdu; **pul r.-sı** para reformu; **r. geçir-** yenilik yapmak.
REGBİ *a. sp.* ragbi: **r. pökgüsi** ragbi topu.
REGENERATİV *a. tek.* yenileme, tazeleme: **r. peç'** rejeneratör.
REGENERATOR *a. tek.* rejeneratör.
REGENT *a. siy.* çarlık döneminde hükmeden kişi.
REGİSTR *a.* 1. kütük, sicil, liste; 2. *müz.* ses perdesi; 3. *tek.* regülatör.
REGİSTRATOR *a.* 1. kayıt memuru; 2. daktilo.
REGİSTRATSİYA *a.* kayıt, kaydetme.
REGİSTRATURA *a.* kayıt dairesi, resepsiyon: **vraçıñ yanına barmak üçin r. yüz tutuñ!** doktorun yanına girmek için resepsiyona uğrayın!
REGİSTRİRLE- *eyl.* listeye yazmak, kaydetmek: **gurultayıñ delegatlarını r.-** kurultay delegelerini kaydetmek.
REGLAMENT *a.* düzen, nizam, tertip, program: **çıkıp gepleyänlere r. boyunça bäş minut berildi** konuşmacılara, program gereğince beş dakika süre verildi.
REGLAN *a.* reglan: **r. biçimli pal'to** reglan kesilmiş palto.
REGRES *a.* gerileme, geriye dönüş: **kapitalistik hocalıgında r. yüze çıkyar** kapitalist düzende gerileme ortaya çıkıyor.
REGULİRLE- *eyl.* düzenlemek, ayarlamak: **köçe hereketini r.-** sokak hareketini düzenlemek.
REGULYAR *s.* düzenli, nizamlı, tertipli: **avtobuslarıñ r. gatnavı** otobüslerin düzenli hareketi § **r. goşun** düzenli ordu.
REGYONAL *a.* bölgesel: **r. pakt** bölgesel anlaşma.
REHİM *a.* acıma, bağışlama, merhamet: **r.-iñ gel-** acımak, merhamet duygusu gelmek; **r.-iñ in-** birine acımak, merhamet göstermek; **r. et-** *ayn.*; **r. etmezlik** acımazlık.
REHİM-ŞEPAGAT (**rehim-şepa:gat**) *bk.* **rehim.**
REHİMLİ *s.bel.* merhametli: **r. adam** merhametli adam; **biziñ çöllerimize r. nazarıñı ayla!** bizim çöllerimize merhametli bakışlarını çevir!
REHİMSİZ *s.bel.* acımasız, merhametsiz: **r. adam** merhametsiz adam; **r. göreş alıp bar-** acımasızca kavga etmek; **r. daraş-** kötü davranmak.
REJİM *a.* düzen, rejim: **r.-i boz-** düzeni bozmak; **yimitlenmegin r.-iniñ ullakan ähmyeti bardır** yeme rejiminin büyük önemi vardır.
REJİSSYOR *a.* yönetici, rejisör: **ol teatrda r. bolup işleyär** o, tiyatroda rejisör olarak çalışıyor.
REKLAMA *a.* tanıtım, reklam: **sövda r.-sı** satış reklamı; **r. bölümi** reklam bölümü.
REKOMENDATSİYA *a.* 1. tavsiye; 2. tavsiye mektubu; **partiya girmek üçin r. her-** partiye girmek için tavsiye mektubu vermek.
REKORD *a.* rekor: **dünyä r.-ını goy-** dünya rekoru kırmak; **ol birinçi gezek respublikan r.-ı täzeledi** o, ilk defa ülke rekorunu yeniledi.
REKORDSMEN *a.* rekor kıran sporcu.
REKTİFİKAT *a. kim.* ispirto.
REKTOR *a.* rektör: **universitetiñ r. -ı** üniversitenin rektörü.
REKTORAT *a.* rektörlük.
REKVİYEM *a. müz.* yas müziği.
REKVİZİRLE- *eyl.* istimlak etmek.
REL'S *a.* ray: **demir yolı r.-leri** demir yolu rayları.
RELYEF *a. coğ.* yeryüzü şekli, yer tabakasının biçimi; kabartına, rölyef: **Garagum'da r.-iñ esası formalarınıñ emele gelmeginde soñkı dövürde esası rolı yel oynapdır** Karakum'da, yer tabakasının ana şekillerinin oluşmasında, son dönemlerde önemli rolü rüzgar oynamıştır.
REMEZAN (**remeza:n**) *a.* Ramazan ayı.
REMONT *a.* onarma, onarım, tamir: **r. işleri** onarım işleri; **r. et-** onarmak; **cayı r. et-** evi tamir etmek; **sagadı r.-a ber-** saati tamire vermek; **maşını r.-a goy-** arabayı onarıma vermek.
RENÇ *a.* sıkıntı, azap, dert: **r. gör-** sıkıntı çekmek.
RENDE *a.* rende: **indi daş yonulmagınıñ sesine agaç ussalarınıñ r.-leriniñ sesi goşulyardı** şimdi taş yontulmasının sesine, ağaç ustalarının rendelerinin sesi karışıyordu.
RENDELE- *eyl.* rendelemek: **tagtanı r.-** tahtayı rendelemek; **agaçları r.-p gutar-** ağaçları rendelemek.
RENTGEN *a.* 1. röntgen ışığı; **keselleri r. bilen beca-** hastalıkları röntgen ışığı ile iyileştirmek; 2. *tıp* röntgen aleti § **r. şöhleleri** röntgen ışığı.
REÑBE-REÑ *s.* alaca, rengarenk: **açıldı al -yaşıl r. güller** açıldı rengarenk, kırmızı, yeşil çiçekler; **r. öwşün at-** renkten renge girmek.
REÑK *a.* 1. boya: **biz kagız, galam, r. getirdik-de, stoluñ töwereginde surat çekmäge yerleşdik** biz kağıt, kalem ve boya getirip, masanın çevresinde resim çizmek için oturduk; 2. renk: **açık r.-ler** açık renkler; **r.-i gaç-/ öç-** rengi soluklaşmak, uçınak § **r. aç-** iyi bir renge

bürünmeyc başlamak; **r.-ini durla-** iyi bir görünüşe bürünmek; **r.-iñ ag-** korkmak, yüzü beyazlamak; **yüziniñ r.-i öç-** yüzünün rengi kaçmak, beyazlamak; **öli r.-i ur-** korkudan rengi beyazlamak.

REÑKDEŞ *s.* rengi aynı olan: **r. mata** aynı renkte kumaş.

REÑKLE- *eyl.* boyamak: **potologı mavı reñk bilen r.-** tavanı maviye boyamak; **gapılarıñ ovnuk-uşak yerini r.-meli** kapıların ufak tefek yerlerini boyamalı.

REÑKLİ *s.* renkli, boyalı: **r. galamlar** renkli kalemler; **r. fil'm** renkli film.

REPETİTSİYA *a.* prova: **p'yesanıñ r.-sı** piyesin provası; **r. et-** prova yapmak.

REPLİKA *a.* karşılık: **ötgür r.** esprili karşılık.

REPORT *a.* rapor: **men seniñ hakkıñda r. iberdim** ben senin hakkında rapor gönderdim.

REPORTAJ *a.* röportaj.

REPORTYOR *a.* muhabir.

RESİM *a.* gelenek, görgü, örf, adet: **bu r.-den habarsız Hoşgeldi yerinden turdı** bu görgüsüz Hoşgeldi yerinden kalktı; **onı söymek bize gadımdan r.** onu sevmek bizde bir gelenek.

RESMİ (resmi:) *s. bel.* resmî: **r. adam** resmî adam; **r. maglumatlar** resmî bilgiler; **r. suratda ayt-** resmî biçimde konuşmak.

RESMİLEŞDİR- (resmi:leşdir-) *eyl.* resmîleştirmek: **dokumentleri r.-** belgeleri resmîleştirmek.

RESPUBLİKA *a.* cumhuriyet: **demokratik r.** demokratik cumhuriyet; **r.-mızıñ kolhozlarında kartoşka ekişi başlandı** cumhuriyetimizin kolhozlarında patates ekimi başladı.

RESPUBLİKAN *s.* cumhuriyete ait: **r. gurluş** cumhuriyete ait kuruluş; **r. dövlet neşiryatı** devlet yayını.

RESSORA *a.* araba ya da vagon yayı.

RESTORAN *a.* restoran, lokanta: **r.-da naharlan-** lokantada yemek.

RESURS *a.* kaynak: **tebigı r.-lar** doğal kaynaklar; **önümçilik r.-ları** üretim kaynakları; **türkmen diliniñ içki r.-ları** Türkmen dilinin iç kaynakları.

RET: r. et- *eyl.* reddetmek.

RETSEPT *a. tıp* reçete: **r. boyunça derman al-** reçeteye göre ilaç almak.

RETSEPTURA *a. tıp* eczacılık bilimi.

RETUŞ' *a.* düzeltme, rötüş.

REVOLYUTSİYA *a.* devrim: **ılmı, tehniki r.** bilimsel ve teknik devrim; **tarıh köp r.-ları bilyär** tarih pek çok devrim biliyor.

REVOLYUTSİYON *a.* devrim: **proletaryat sınpınıñ r. hatırı** işçi sınıfının devrim kahramanı.

REYD I *a. den.* liman.

REYD II *a. ask.* akın, baskın, yoklama, kontrol.

REYGAN (reyga:n) *a.* ziyan, zarar: **yıl boyı çekilen azabıñ r. bolmagı mümkindi** yıl boyu çekilen sıkıntının ziyan olması olasıydı.

REYHAN (reyha:n) *a. bot.* reyhan: **saçlarıñ tolkunyar r. yalı** saçların reyhan gibi dalgalanıyor.

REYKA *a.* ölçümde kullanılan dereceli tahta.

REYS *a.* sefer: **Aşkabat-Moskva r.-i bilen gelmek** Aşkabat-Moskova seferiyle gelmek; **biz samolyotıñ ikinci r.-i bilen ugradık** biz uçağın ikinci seferi ile geldik.

REZERV *a.* yedek, rezerv: **r.-de duryan maşınlar** yedekte duran arabalar; **azık/önümçilik r.-leri** yiyecek rezervleri.

REZİDENT *a.* küçük elçi.

REZİN (rezi:n) *a.* lastik: **r. önümleri** lastik ürünleri; **r. pökgi** lastik top; **ol maña kiçicik r. ädik getirip berdi** o bana küçücük bir lastik ayakkabı getirdi.

REZOLYUTSİYA *a.* karar: **r. goy-** karar koymak; **bir agızdan r. kabul et-** oybirliğiyle karar almak.

RISGAL *a.* rızk, pay: **öyümize r. girer diyip umıt edyärdi** evimize rızk girer diye umut ediyordu.

RISK *bk.* **rısgal.**

RISVA *bk.* **masgara.**

RİFMA *a. ed.* uyak, kafiye: **r. biziñ goşgı düzülişigimizde örän ulı rol' oynayar** uyak, bizim şiirimizde büyük rol oynar.

RİNG *a. sp.* ring: **daşına ak yüp aylanan r. müñlerçe tomaşaçınıñ ünsüni özine çekyärdi** etrafı beyaz iple çevrilen ring, binlerce izleyicinin dikkatini kendine çekiyordu.

RİŞDE *a.* 1. ip, iplik, sicim; 2. ilgi, bağ § **r.-ni üz-** ümidi kesmek.

RİTM *a.* ritm, hız, tempo.

RİTOR *a. tar.* Eski Yunan'da konuşma sanatı öğreten kişi.

RİTORİKA *a.* retorik.

ROL' *a.* rol: **fil'mde baş r.-ı oyna-** filmde baş rolü oynamak; **bu işde ol möhüm rol' oynapdı** bu işte o, önemli rol oynadı.

ROLİK *a.* 1. tekerlek; 2. makara.

ROM *a.* rom, içki.

ROMAN *a. ed.* roman: **tarıhı r.** tarihi roman; **r. yaz-** roman yazmak.

ROMANİST *a.* Romanist, Romen dilleriyle uğraşan dil bilgini.

ROMANS *a. müz.* romans.

ROMANTİZM *a. ed.* romantizm.

ROMB *a. mat.* eşkenar dörtgen.

RONDO I *a. müz.* rondo (müzik aleti).

RONDO II *a. ed.* rondo şiiri (bir şiir türü).

RONDO III *a.* ucu küt kalem: **ol r. bilen yazmagı govı göryär** o, ucu küt kalem ile yazmayı tercih ediyor.

ROTA *a. ask.* bölük, takım: **duşmanıñ iki r. pıyada goşunı derbi-dagın edildi** düşmanın iki bölük piyade ordusu darmadağın edildi; **atıcılık r.-sı** atıcılık bölüğü.

ROVA: r. bol- *eyl.* layık olmak, uygun olmak; **r. gör-** reva görmek, uygun görmek; **r. görmezlik** layık görmezlik.

ROVAÇ (rova:ç) *bel.* iyi, güzel, üstün, revaçta: **işiñ r. bolsun!** işin iyi olsun!

ROVAÇLAN- (rova:çlan-) *eyl.* iyi olmak: **goy, Vatanımız mundan beyläk-de r.-sın!** bırak, vatanımız bundan böyle de yücelsin.

ROVAÇLIK (rova:çlık) *a.* üstünlük.

ROVANA (rova:na): r. bol- *eyl.* yola düşmek, revan olmak, bir tarafa yönelmek: **yolagçılar yollarına r. boldılar** yolcular yola düştüler.

ROVAYAT (rova:yat) *a.* söylenti, rivayet: **tarıhı r.** tarihî rivayet; **gızıklı r.** ilginç söylenti; **men garrılardan atlar hakında gatı köp hekayalar, r.-ler eşidipdim** ben, yaşlılardan atlar hakkında çok hikayeler, rivayetler dinledim.

ROYAL' *a. müz.* kuyruklu piyano: **r. çal-** piyano çalmak; **r.-ıñ gapagını aç-** piyanonun kapağını açmak; **r. çalıp aydım aydışıñ yadıñdamı?** piyano çalıp, şarkı söyleyişin aklında mı?

ROYALİZM *a. siy.* kralcılık.

ROZETKA *a.* priz, elektrik prizi.

RÖVŞEN *s.* parlak, aydın: **biziñ r. gelcegimiz** bizim aydınlık geleceğimiz; **goy, vepat bolanlarıñ r. obrazı sovet halkınıñ yüreginde ebedi yaşasın!** bırak, ölenlerin parlak kişiliği, Sovyet halkının yüreğinde, sonsuza dek yaşasın!

RÖVÜŞ *a.* durum, görünüş, hal.

RUBAYI (ruba:yı) *a. ed.* dörtlük, rübai: **şahır yazan r.-sını içinden okadı** şair yazdığı dörtlüğü içinden okudu.

RUÇKA *a.* kalem: **r. yazmayar** kalem yazmıyor; **eline r. alıp onuñ başkı sözleriniñ üstünden çızık çekdi** eline kalem alıp, onun ilk sözlerinin üzerini çizdi; **avtomat r.** otomatik kalem.

RUGSAT *a.* 1. izin, ruhsat: **r. al-** izin almak; **git oglum git, bizden-ä saña r.** git oğlum git, bizden sana izin; **mugallımıñ r. bermegi bilen okuvçılar oturdılar** öğretmenin izin vermesiyle öğrenciler oturdular; 2. dinlence, tatil: **r.-a çık-** tatile çıkmak; **r. -dan gel-** tatilden dönmek; **r.-da bol-** tatilde olmak.

RUH (ru:h) I *a.* ruh § **r.-dan düş- inancını** yitirmek, morali bozulmak; **r.-dan düşür-** keyfini, hevesini kaçırmak; **r.-unı göter-/ r.-ı galkın-** ruhunu yüceltmek, mutlu etmek; **r.-ı göç-** keyfi yerine gelmek; **r. -ı öç-** yüzünün rengi kaçmak.

RUH (ru:h) II *a.* kayık.

RUHANİ (ru:ha:nı:) *a. din* din adamı, dine hizmet eden.

RUHLAN- (ru:hlan-) *eyl.* coşmak: **goy, esgerler coşsun, hem-de r.-sın!** bırak, askerler coşsun, canlansın!

RUHLANDIR- (ru:hlandır-) *eyl.* can vermek, coşkusunu artırmak, güçlendirmek: **seniñ aydanlarıñ adamları r.-dı** senin söylediklerin insanları coşturdu.

RUHUBELENT (ru:hubelent) *s. bel.* keyifli, hoş, mutlu: **r. garayış** mutlu bakış; **r. şadıyan adamlar** mutlu, coşkulu insanlar.

RUL' *a.* direksiyon: **r.-uñ başında otur-** direksiyonun başında oturmak.

RULET *a.* kemiksiz jambon.

RULETKA *a.* bükülüp sarılabilen metre.

RULON *a.* rulo, tomar.

RUMB *a. den.* pusula kertesi.

RUMIN *a.* Rumen, Romanyalı: **r. ayal** Romanyalı kadın; **r. dili** Romanya dili.

RUPİYA *a.* Hindistan'ın para birimi, rupiy.

RUPOR *a.* megafon.

RUS *a.* Rus: **r. halkı** Rus halkı; **r. dili** Rus dili.

RUSÇA *a.* Rusça, Rus dili: **r. geple-** Rusça konuşmak.

RUSÇALA- *eyl.* Rusça konuşmak: **r. -p geple-** Rusça konuşmak.

RYADOVOY *a.* sıradan, alelade, basit: **p. esger** acemi er.

RYUKZAK *a.* sırt çantası.

S

SABA (saba:) *a.* erken, sabah: **seniñ sözleriñ s. yeli yalı gövün gunçasını açyar** senin sözlerin sabah yeli gibi gönül goncasını açıyor.

SABA- (sa:ba-) *eyl.* 1. bitmek, tükenmek: **hova sovap başlandan siñekler s.-dı** hava soğumaya başlayınca sinekler tükendi; 2. kurtulmak, bir şeyden temizlenmek: **köne düşüncelerden s.-dı** eski düşüncelerden kurtuldu.

SABAŞ- (sa:baş-) *işt. ç. bk.* **saba-.**

SABAT- (sa:bat-) *et. ç. bk.* **saba-.**

SABIN (sa:bın) *a.* sabun: **s. köpürcigi** sabun köpüğü; **s.-lı suv** sabunlu su; **äliñi s. bilen yuv-** elini sabunla yıkamak.

SABINLA- (sa:bınla-) *eyl.* sabunlamak: **ol derrev yüzüni s.-p yuvdı** o, derhal yüzünü sabunlayıp yıkadı; **suvuni getiren soñ gözlerini yumup saçını s.-maga oturdı** suyu getirdikten sonra gözlerini yumup saçını sabunlamaya başladı.

SABINLAN- *ed. -dön. ç. bk.* **sabınla-.**

SABINLAT- *et.ç. bk.* **sabınla-.**

SABIR *a.* dayanma gücü, katlanma gücü, sabır, tahammül: **her işde söygülim, gerekdir s.** her işte sevgilim, gereklidir sabır; **s. edip garaş-** sabredip beklemek § **s. -ı gaç-** sabrı tükenmek; **s. -ı yet-** sabırlı olmak; **s.-ıñı ele al-** sabırsızlık etmek; **s. et-** sabretmek.

SABIR-KARAR (sabır-kara:r) *a.* dayanma gücü, sabır: **Merediñ gitdi s.-ı** Mered'in tahammülü bitti § **s.-dan ayrıl-** sabrı tükenmek.

SABIR-TAKAT (sabır-ta:kat) *bk.* **sabır-karar.**

SABIRLI *s.bel.* dayanıklı, sabırlı: **s. adam** sabırlı adam; **s. bol-** sabırlı olmak; **mugallım s. bolmalıdır** öğretmen sabırlı olmalıdır.

SABIRLILIK *a.* dayanıklılık, sabırlılık: **men oları s. bilen terbiyeledim** ben onları sabırla terbiye ettim; **s. bilen garaş-** sabırlılıkla beklemek.

SABOTAJ *a.* sabotaj.

SAÇ (sa:ç) *a.* saç: **s.-da et govur-** saçda et kavurmak.

SAÇ *a.* saç: **gur s.** gür saç; **yuka s.** ince saç; **buyra s.** kıvırcık saç; **çal s.** ak saç; **kelte s.** kısa saç; **s. goyber-** saç uzamak; **s. -ıñı dara-** saçını taramak; **s. -ıñı sırdır-** saçını kestirmek; **s. bagı** saç bağı; **s. -ıñı iki örüm edip goyber-** saçını iki örgü yapıp bırakmak § **s. agaryança** saç ağarıncaya dek; **depe s.-ıñ üyş-** çok korkmak.

SAÇ- *eyl.* saçmak, dağıtmak: **bulutdan çıkan gün dünyäni yagtıltdı** buluttan çıkan güneş dünyayı aydınlattı § **agzıñdan ak köpük s.-** öfkeli, coşkulu konuşmak; **der s.-/ dök-** ter dökmek; **dür s.-** güzel konuşmak; **manı s.-** anlamlı sözler söylemek.

SAÇAK *a.* sofra örtüsü, masa örtüsü: **yüñ s.** yün örtü; **orta s. yaz-** ortaya örtü sermek; **s. yazıp palav getirdi** örtü serip pilav getirdi § **s. başında gürlecesur** olmak.

SAÇAKÇI *a. zool.* hamam böceği: **gara s.** kara hamam böceği.

SAÇAKDAŞ *s.* biri ile aynı örtüden yiyip içen adam.

SAÇBAG (saçba:g) *a.* saçbağı.

SAÇIL- *éd. ç. bk.* **saç-.**

SAÇLAK *s.* gür saçlı.

SAÇMONCUK (saçmo:ncuk) *a.* saç örgülerini birleştirmek için kullanılan boncuklu saç bağı.

SAÇYOLDI *a.* bir çocuk oyunu.

SADA (sa:de) *s.* yalın, sade, basit: **Akmämmet aga öz s. düşüncesiçe, sapgövünlilik bilen gürrüñe başladı** Akmämmet Aga, kendi saf, basit düşüncesiyle, saf gönüllülükle konuşmaya başladı; **s. bezelen cay** sade döşenmiş ev § *mat.* **s. san** basit sayılar; *gr.* **s. habar** basit yüklem.

SADAKA *a.* kurban: **goy, başım Vatana s. bolsun!** bırak, başım vatana kurban olsun!

SADALAŞDIR- (sa:dalaşdır-) *eyl.* yalınlaştırmak, basitleştirmek, sadeleştirmek.

SADALIK (sa:dalık) a. yalınlık, sadelik, basitlik: **maşın s.-ı bilen tapavutlanyar** araba, sadeliği ile fark ediliyor.

SADASIRA- (sa:dasıra-) *eyl.* kendini sade saymak.

SADIK (sa:dık) *s.* bağlı, sadık: **Oraz han s. guldugını bildirdi** Oraz Han sadık kulluğunu bildirdi.

SADILLA (sa:dılla): **s. et-** *eyl.* beklemek.

SADİR (sa:dır) *s.* kötü, fena: **Vepadan beyle s. iş çıkmaz** Vepa'dan böyle kötü iş çıkmaz.

SADRANÇ *a.* satranç.

SAG I *a.* sağ, sağlam, iyi: **canıñız-a s. bolsa gerek!** canınız sağ olsun § **s. bol** a. selamlaşma sözü; b. teşekkür: **kömegiñiz üçin s. boluñ** yardımınız için sağ olun, teşekkür ederim.

SAG II *a.* sağ, sağ taraf: **s./ çep tarap** sağ taraf; **s.-ıña/ s. gapdalıña övrül-** sağ tarafına dönmek.

SAG- *eyl.* sağmak: **bir bedre süyt s.-** bir kova süt sağmak; **günde iki gezek s.-** günde iki kez sağmak; **Nursoltan s.-ıp gelen sıgrınıñ süydüni gazana guydı** Nursoltan, sağıp geldiği ineğin sütünü kazana döktü.

SAG-AMAN (sag-ama:n) *bel.* sağ salim: **s. dolanıp gel-** sağ salim dolaşıp gelmek; **gaygı etme, bararın men s.** üzülme, ben sağ-salim giderim.

SAG-GURGUN *bel.* sağ salim: **s. gezip yör-** sağ salim gezip dolaşmak.

SAG-SALAMAT (sag-sala:mat) *bk.* **sag-aman.**

SAGAL- *eyl.* iyileşmek, sağalmak, hastalıktan kurtulmak: **doktorlar yaralarıñ s.-yar diyip**

aydyarlar doktorlar, yaraların iyileşir, diyorlar.

SAGALT- *et. ç. bk.* **sagal-.**

SAGAT (sa:gat) *a.* 1. saat: **altın s.** altın saat; **cübi s. -ı** cep saati; **s. ussahanası** saat yapılan yer; **s.-ıña seret-** saatine bakmak; **s.-ıñız bäş minut ıza galyar** saatiniz beş dakika geri kalıyor; 2. altmış dakikalık zaman dilimi: **nahar tayyarlatmak işi bir s.-a golay çekdi** yemek hazırlatma işi bir saate yakın sürdü; **men hemişe ir s. yedide turyarın** ben devamlı sabah yedide kalkarım.

SAGAT *s. bel.* sağlam, sağlıklı: **s. çaga** sağlıklı çocuk; **s. bol-** sağlıklı olmak § **s.-ına yet-** bir şeyi iyice bilmek.

SAGATLAN- *eyl.* sağlığı iyi duıumda olmak.

SAGATLAŞ- *eyl.* sağlığı iyi olmak, sağ olmak.

SAGATLAYIN (sa:gatlayın) *bel.* her saat.

SAGATLIK (sa:gatlık) *a.* saatlik: **yedi s. iş güni** yedi saatlik iş günü.

SAGATLIK *a.* iyilik, sağlık: **canınıñ s.-ına garaman, hemişe bir yeri agıryan yalı sızyardı** canının sağ olduğuna bakmadan, devamlı bir yeri ağrıyor gibi sızlanıyordu.

SAGATMA-SAGAT (sa:gatma-sa:gat) *bel.* her saat, saat başı.

SAGATSAYIN (sa:gatsa:yın) *bel.* her saat, saat başı.

SAGÇI *a.* sağcı.

SAGDAK I *a.* sadak, ok torbası: **gılıç-s.-ıñı boynundan as-** kılıcını, ok torbasını boynuna asmak.

SAGDAK II *a.* halı nakışının ortasındaki küçük desen.

SAGDIN *s.* sağ, iyi: **s. çaga** sağlıklı çocuk; **yaş neslimiziñ s., bilimli adamlar bolup yetişmegi üçin mümkinçilikler döredilyär** genç kuşağımızın sağlıklı, bilgili insanlar olarak yetişmesi için olanaklar üretiliyor.

SAGDINLAN- *bk.* **sagatlan-.**

SAGDINLAŞ- *bk.* **sagatlaş-.**

SAGDINLAŞDIR- *et. ç. bk.* **sagdınlaş-**; iyileştirmek: **halkara yagdayını s.-** ulusal durumu iyileştirmek.

SAGDIR- *et. ç. bk.* **sag-**; sütünü vermek, sağdırmak (sığır için): **siziñ sıgrıñız s.-yarmı?** sizin sığırınız sütünü sağdırıyor mu?

SAGIL- *ed. ç. bk.* **sag-.**

SAGIM *a.* 1. sağım, bir sağışta alınan süt miktarı: **müdir s.-ıñ gündelik hasabatım yöredyär** müdür, sağım işleminin gündelik hesabını yapıyor; 2. sağına vakti, sağım zamanı: **ertirki s.** sabah sağımı; **s. -da müdir hem geler** sağma zamanı müdür de geliyor.

SAGIMÇI *a.* süt sağan kişi, sağıcı: **kolhoziñ s.-ları** kolhozun süt sağıcıları.

SAGIN- (sa:gın-) *eyl.* düşünmek, duraksamak, tereddüt etmek; beklemek: **men işde biraz s.-malı boldum** ben işte biraz tereddüt eder gibi oldum; **familyam! - diyip ol bir s.-ıp durdı yalı etdi** ailem! deyip, biraz duraksar gibi oldu.

SAGIN- *eyl.* hayvanın sütünü kendin için sağıp almak.

SAGINA-SAGINA (sa:gına-sa:gına) *bel.* yavaş yavaş, düşüne düşüne, ağır ağır: **yıgnak gutardı, başlık s. öyüne bardı** toplantı bitti, başkan düşüne düşüne evine gitti.

SAGINCAÑ (sa:gıncañ) *s.* yavaş davranan: **s. adam** yavaş davranan adam.

SAGINCIRA (sa:gıncıra-) *eyl.* düşünmek, tereddüt etmek, duraksamak: **ol azacık s. -dı** o biraz duraksadı.

SAGINÇ (sa:gınç) *a.* duraksama, tereddüt.

SAGINDIR- (sa:gındır-) *et. ç. bk.* **sagın-.**

SAGINIŞ- (sa:gınış-) *işt. ç. bk.* **sagın-.**

SAGINLIK a. sağmalık, sağımlık: **s. bäş-üç geçimiz bar** sağmalık üç, beş keçimiz var.

SAGIŞ- *işt. ç. bk.* **sag-.**

SAGLIK *a.* sağlık: **s. üçin zıyanlı** sağlık için zararlı; **s. -ıñız niçik** sağlığınız nasıl?.

SAGLIK-AMANLIK (saglık-ama:nlık) *a.* iyilik sağlık: **s. soraş-** iyiliğini, sağlığını, halini, hatırını sormak.

SAGLIK-ESENLİK *bk.* **saglık-amanlık.**

SAGLIK-SALAMATLIK (saglık-sala:matlık) *bk.* **saglık-amanlık.**

SAGRI *a. anat.* sağrı.

SAGSIZLA- *eyl.* sağlığı iyi olmamak: **s.-dıñmı?** sağlığın mı bozuldu?

SAHAP (saha:p) *a.* kitap cildi: **ovadan s.-lı kitap** güzel ciltli kitap.

SAHAPLA- (saha:pla-) *eyl.* kitap ciltlemek.

SAHAPLAN- (saha:plan-) *ed, ç. bk.* **sahapla-.**

SAHAPLAŞ- (saha:plaş-) *işt. ç. bk.* **sahapla-.**

SAHAPLAT- (saha:plat-) *et. ç. bk.* **sahapla-.**

SAHAVAT (saha:vat) *a.* cömertlik, hayır, iyilik.

SAHI (sahı:) *s. bel.* eli açık, cömert: **s. adam** cömert adam; **s. bol-** cömert olmak.

SAHIÇILIK (sahı:çılık) *bk.* **sahılık.**

SAHILIK (sahı:lık) *a.* cömertlik.

SAHIPA (sahı:pa) *a.* 1. sayfa: **jurnalıñ üçünci s.-sını aç-** gazetenin üçüncü sayfasını açmak; 2. aşama, dönem: **biziñ yurdumızıñ tarıhınıñ şöhratlı s.-ları** yurdumuzun tarihinin şanlı dönemleri.

SAHIPALA- (sahı:pala-) *eyl.* bağlamak.

SAHNA *a.* sahne: **muzıka saz çalyar, s. açılyar** müzik çalıyor, sahne açılıyor; **köpçülik s.-sı** kalabalık sahneler; **s. çık-** sahneye çıkmak; **s.-da çıkış et-** sahneye çıkmak.

SAHNALAŞDIR- *eyl.* sahneye koymak.

SAK *s. bel.* uyanık, dikkatli, titiz: **s. adam** uyanık adam; **ol ukusına örän s.-dı** o,

uykusuna çok dikkatliydi; **s. bol-** uyanık olmak.

SAKA *a.* su bölümü çizgisi.

SAKAR*a.* alnı beyaz lekeli hayvan: **ol, alım s. dor ata scret!** şu, alnı beyaz, doru ata bak!

SAKARBALAK *a. zool.* alnı beyaz, siyah renkli su kuşu: **bir ördek, bir s. dost bolup adada yaşapdırlar** bir ördek, bir sakarbalak, dost olup bir adada yaşıyordular.

SAKAV *a.* kekeme.

SAKAVLA- *eyl.* kekelemek.

SAKÇI *a.* nöbetçi, bekçi: **s. goy-** nöbetçi koymak; **cziz vatanmıñ s.-sı men bu günde** aziz vatanımın bekçisi benim bugün.

SAKGA *bel.* birden, aniden: **s. ayak çek-/ s. dur-** birden durmak: **biziñ münüp gelyän maşınımız birden s. duryar** bizim binip geldiğimiz araba birden durdu.

SAKGAL *a.* sakal: **s. goyber-** sakal bırakmak; **s.-ıñı sır-** sakalını kesmek § **s.-dan ayrıp, murta goy-** birbirinden çok farklı olmamak; **s.-ında hiññildik uç-** erkeğin gücünü eline almak (kadın için); **geçi s.** seyrek sakal; **gürzelek s.** gür sakal; **yüñ s. et-** birini utandırmak.

SAKGALDAŞ *a.* yaşları eşit olan adamlar, yaşıt, akran: **obadaşlar, s.-lar näme diyerler** köylüler, yaşıt insanlar ne diyorlar.

SAKGALLAK *s.* gür sakallı: **olarıñ biri s. bolup, beylekisi kösedi** onlardan biri gür sakallı, diğeri ise köseydi.

SAKGIÇ *a.* sakız.

SAKI (sa:kı) *a.* saki, içki dağıtan.

SAKIN- *bk.* **sakıncıra-**.

SAKINCIRA- *eyl.* düşüne düşüne, duraksaya duraksaya konuşmak: **cogap berip başlanımda, birneme s.-dım** cevap vermeden önce biraz duraksadım.

SAKIR-SAKIR: s. et- *eyl.* devamlı ve yüksek sesle konuşmak.

SAKIRDA- *eyl.* hızlı ve sürekli konuşmak.

SAKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **sakırda-**.

SAKIRTGA *a. zool.* kene: § **s. yalı yapış-** kene gibi yapışmak.

SAKIRTGALA- *eyl.* üzerinde kene bulunmak: **düyämiz s.-dı** devemizde kene çıktı.

SAKIRTGALAT- *et. ç. bk.* **sagkırtgala-**.

SAKIZ *a.* sakız.

SAKLA- *eyl.* 1. elinde tutmak: **ol, kitabı elinde s.-p durdı** o. kitabı elinde tuttu; 2. durdurmak, bekletmek: **Sergey maşını s.-dı** Sergey arabayı durdurdu; **meni yolumdan s.-mañ!** beni yolumdan alıkoymayın!; 3. koymak, bekletmek, saklamak **süydi holodil'nikde s.-** sütü buzdolabında saklamak; **kitapları şkafda s.-** kitapları dolapta saklamak; 4. yaşatmak, beslemek: **tovuk s.-** tavuk beslemek; **ulı maşgala s.-** yüce fikirler beslemek; 5. korumak: **birinciligi s.-** birinciliği korumak; 6. bir şeyi elinde bulundurmak, saklamak: **esirlikde s.-** tutsak etmek § **aragatnaşık s.–** birbiriyle dostluk ilişkisi içinde olmak; **içiñde s.-** içinde saklamak; **özüñi s.-** kendini gizlemek; **yadıñda s.-** aklında tutmak; **dilini s.-p bilmeyän** ölçülü konuşamayan.

SAKLAN- *ed. ç. bk.* **sakla-**; 1. kendine hakim olmak, ölçülü davranmak: **Nurcahan sır bildirmän s.-sa-da yeke galanda gözüniñ yaşını saklap bilmeyärdi** Nurcahan sırrını ele vermeyerek ölçülü davransa da, yalnız kaldığında gözünün yaşını saklayamıyordu; **men gülmän s.-ıp bilmedim** ben gülmemi tutamadım; 2. durmak, beklemek, eğlenmek: **gapınıñ agzında s.-ıp soradı** kapının ağzında durup sordu; **gitme s. gözelim!** gitme, bekle güzelim!; 3. var olmak, bulunmak: **zıyanlı duzlarıñ toprakda s.-magı pagtaçılıga ulı zıyan yetiryär** zararlı minerallerin toprakta bulunması pamuk üretimine büyük zarar veriyor; 4. saklanmak, korunmak: **tohumlar yörite caylarda s.-malıdır** tohumlar,uygun yerlerde saklanmalıdır; 5. kendini korumak: **trahomadan s.-magıñ iñ oñat serişdesi arassaçılıkdır** trahomadan korunmanın en iyi yolu temizliktir.

SAKLAV *a.* bir şeyi saklamaya, korumaya yarayan şey.

SAL (sa:l) I *a.* kapanın, tuzağın açılması için kullanılan, üstünden basılan, yaylanan demir: **bir s.-lı gapan** bir sallı kapan § **s.-ı govşak** değersiz, korkak.

SAL (sa:l) II *a.* sal, kereste salı: **deryadan s.-lı geç-** ırmaktan salla geçmek § **s.–ıñ ag-** işi kötüleşmek.

SAL- *eyl.* 1. yapmak, inşa etmek: **içi-daşı mermerden cay s.-** içi, dışı mermerden ev yapmak; 2. koymak, yerleştirmek: **gapgaçları şkafa s.-** kapı kaçağı dolaba yerleştirmek; 3. bir yere, işe, okula vb. yerleştirmek: **işe s.-** işe yerleştirmek; **okuva s.-** okula yerleştirmek; 4. atmak, fırlatmak: **çagalar ellerinde gar tokgalap oña s.-yardılar** çocuklar, ellerinde kar toplayıp ona fırlatıyorlardı; 5. içeri almak, sokmak: **mıhmanları içerik s.-** misafirleri içeri almak; 6. adlarla birlikte çeşitli anlamlarda eylemler oluşturur: **abraydan s.** rezil etmek, iki paralık etmek; **agram s.-** yüklenmek, dayanmak, basmak; **agız s.** dişlemek, yarmak; **aldava s.-** aldatmak; **aldım-berdime s.-** kötü duruma düşürmek; **at s.-** koşmak, dörtnala gitmek; **başına itiñ gününi s.-** çok kötülük yapmak; **başıñı etegiñe s.-** özür dilemek, bağış istemek; **bilmezlige s.-** bilmezlikten gelmek; **gara s.-** bir yere gelmek, varmak, görünmek; **garın s.-** göbek salmak; **girä s.-** kendi etkisinde bırakmak; **gözden s.-** a. iyi bakmamak, bakımsız bırakmak, b. gözden kaçırmak, dikkatsizlik etmek; **görmezlige s.-** görmezlikten gelmek; **gulak**

s.- dinlemek; **güyçden s.-** güçten düşmek; **dem s.-** nefes alıp vermek, solumak; **diñ s.-** dinlemek; **duzaga s.-** tuzak kurmak, aldatmak; **düşek s.-** yatak açmak, sermek; **yol s.-** yürüyüp durmak, dolaşıp durmak; **yola s.-** yola koymak, yolcu etmek; **dovul s.-** panik salmak; **yıldıza toynak s.-** keyfi yerinde olmak; **nazar s.-** bakmak, seyretmek; **ovsar s.-** birini kendine boyun eğdirmek; **oyunlıga s.-** şakaya vurup diyeceğini demek; **sala s.-** biri ile bir konuda konuşmak; **tertibe s.-** düzenlemek; **tora s.-** bir şeyi ele geçirmek; **hovp s.-** korkutmak; **çemine s.-** işini yoluna koymak; **ızına it s.-** maskara edip, kovup göndermek; **ele s.-** tutmak, yakalamak, ele geçirmek.

SAL-SAL (**sa:l-sa:l**) *s.* salkım saçak, yırtık pırtık: **onuñ egnindäki köynegi s. bolupdır** onun omuzundaki gömleği yırtık pırtıktır.

SALA (**sala:**) *a.* öğüt, nasihat: **s.-a sal-** danışmak, konuşmak; **bütin zähmetkeşe saldı ol s.** bütün işçilere danıştı § **agzıñı s. goyber-** kötü sözler söylemek.

SALAM (**sala:m**) *a.* 1. selam: **dostluk s.-ı** dostluk selamı; **men uzak yoldan, yakın yürekden sañа s. gönderyärin** ben uzak yoldan, yakın yürekten sana selam gönderiyorum; 2. selamlaşma sözü § **yalkamlı s.** can ve yürekten selam.

SALAMAT (**sala:mat**) *a.* sağ salim, sağ selamet.

SALAMÄLİK (**salamä:lik**) *a.* kadınların selamlaşma sözü.

SALAMLAŞ- (**sala:mlaş-**) *eyl.* selamlaşmak: **tañışlarıñ bilen s.-** tanıdıklarınla selamlaşmak; **ol meni görüp guvanç bilen s.-ıp görüşdi** o, beni görüp kıvançla selamlaşıp konuştu.

SALAT *a.* yeşil salata: **s. et-/ tayyarla-** salata hazırlamak.

SALAVMALEYKİM (**salavma:leykim**) *a.* erkeklerin kullandığı selamlaşma sözü.

SALDAM *a.* ağırlık.

SALDAMLA- *eyl.* **saldarla-**.

SALDAMLI *s.bel.* ağır: **onuñ elindäki sumkası s. görünyärdi** elindeki çanta ağır görünüyordu; **s. adam** ağır adam.

SALDARLA- *eyl.* 1. ağırlığını ölçmek, tartmak: **ol alıp gitcek çemedanını s.-p gördi** o, alıp gideceği valizin ağırlığını ölçtü; 2. *mec.* düşüncelerini tartmak: **Sarı aga aytcak gepini içinden telim gezek s.-p görüp, soñra orta atyan adamdı** Sarı Ağa söyleyeceği sözü içinden defalarca tartıp sonra konuşan bir adamdı.

SALDIR- *eyl.* 1. yaptırmak, kurdurmak: **Annagulı yanvar' ayına çenli könece öyleriniñ yerine iki sanı govı cay s.-dı** Annagulı, Ocak ayına kadar eski evlerinin yerine iki tane iyi ev yaptırdı ; 2. bir şeyi başka bir şeyin içine yerleştirmek: **ecem geyimleri sandıga s.-dı** annem giyecekleri sandığa yerleştirdi.

SALFETKA *a.* peçete, havlu: **ağzıñı s. bilen süpür-** ağzını peçete ile silmek.

SALGA- (**sa:lga-**) *eyl.* sallamak: **eliñi s.-** elini sallamak.

SALGAŞ- (**sa:lgaş-**) *işt. ç. bk.* **salga-** ; havadaki bir şeyi işaret etmek, kollarını sallamak.

SALGI *a.* bir yer sorulduğunda alınan bilgi: **komandir s. berlen ugra seredende, nemets soldatlarını gördi** komutan, tarif edilen yere bakınca Alman askerlerini gördü.

SALGILAN- *eyl.* bir şeyi, birini şahit göstermek, kanıt olarak kullanmak: **sözlüge s.-** sözlüğü kanıt olarak göstermek, sözlüğe dayanmak.

SALGILAŞ- *eyl.* sözleşmek, bir iş birlikte yapmak için karar almak.

SALGIM (**sa:lgım**) *a.* yanıltıcı görüntü, serap: **s. at-** görünmek; **s. bolup görün-** serap olarak belirmek § **s.-a çarp-/ kovalaş-** boş yere düşünmek, boş hayal kurmak.

SALGIMLA- (**sa:lgımla**) *eyl.* serap olarak ortaya çıkmak: **Begenciñ gözüne bir zat s.-p göründi** Bcgenç'in gözüne bir serap göründü.

SALGIT *a.* 1. vergi: **yer s.-ı** yer vergisi; **s. sal-** vergi çıkarmak; **s. töle-** vergi ödemek; 2. çeyiz: **savçılar gızıñ s.-ını soranda, Gül şu aşakdakıları sanapdır** kız istemeye gidenler, kızın çeyizini sorduklarında, Gül, aşağıdakileri saymış.

SALIK: yüzi s. *s.* yüzü asık: **gözleri gaygılı bakyardı, yüzi s.-dı** gözleri kaygılı bakıyordu, yüzü asıktı.

SALIKAT (**salı:kat**) *a.* görgü, edep, terbiye: **adamda bir s. bolmalı** insanda terbiye olmalı.

SALIM *a.* an, lahza, vakit: **bir s.-da gutar-** bir anda bitirmek; **az s.-dan soñ meydan adamdan doldı** kısa bir süre sonra meydan insanla doldu.

SALIN- *ed. ç. bk.* **sal-**; 1. kurulmak, bina edilmek: **ol dagda bir gala s.-dı** o dağda bir şehir kuruldu; 2. kendi için kurmak: **bular iki otaglı cay s.-dılar** bunlar kendilerine iki odalı ev yaptılar, 3. bir şeyin içine yerleştirilmek: **guşlarıñ hemmesi halta s.-dı** kuşların hepsi kafese yerleştirildi; 4. bir yere, okula, işe vb. yerleştirilmek.

SALIŞ- *işt. ç. bk.* **sal-**.

SALKIM *a.* salkım: **sansız s. üzüm** sayısız üzüm salkımı.

SALKIN 1. *s.* ılık (hava için): **s. hova** ılık hava; **s. şemal övüsyärdi** sıcak rüzgar esiyordu § **bir s.** sabahtan öğleye kadar, öğleden akşama kadar olan vakit; **s. düş-** a. hava biraz soğumaya başlamak; b. sabah ya da öğleden sonraki vaktin gelmesi.

SALKINLA- *eyl.* 1. ılımak, serinlemek: **agşamara hova s.-p başladı** akşam üzeri hava serinlemeye başladı; 2. ılık yerde bulunmak.

SALKINLAN- *dön. ç. bk.* **salkınla-**.

SALKINLAŞ- *eyl.* serinlemeye başlamak, serinlemek.

SALKINLIK *a.* ılıklık, hafiflik, serinlik: **yaz şemalı s. getiryärdi** yaz rüzgarı serinlik getiriyordu.

SALLA- *eyl.* indirmek, bırakmak, sallamak: **bedräni guya s.-** kovayı kuyuya sallamak; **ayagıñı çukura s.-** ayağını çukura sallamak; **men yokardan torba s.-rin** ben yukarıdan torba sallarım § **ayagıñı s.-p git-** boş, yararsız olmak; **yüz s.-** kabul etmemek, öfkelenmek, utanıp yere bakmak.

SALLAH *s.bel.* evlenmemiş, bekar: **s. gez-** evlenmemiş olmak..

SALLAM-SACAK (**sallam-sa:cak**) *s. bel.* salkım saçak: **olarıñ eginlerindäki s. bolan köynekleri gapdallarını-da örtmeyärdi** onların sırtındaki salkım saçak olan gömlekleri her taraflarını örtmüyordu.

SALLAN- *dön. ç. bk.* **salla-**: 1. asılı durmak, asılmak: **onuñ bilinden s. -yan gapda altı oklı nagan bardı** onun belinden sallanan kılıfta altı kurşunlu tabanca vardı; 2. sarkmak, sarkık durmak: **erik mivelerіniñ agramına şahaları aşak sallanıpdır** erik ağacının meyvelerinin ağırlığından dalları aşağıya sarkıyordu; 3. salınarak yürümek **ol birden Nabat gızıñ eli bedreli suva s.-p baryanını gördi** o, birden Nabat kızın elinde kovayla salınarak suya gittiğini gördü.

SALLANCIRA- *eyl.* yüzünü sarkıtıp yürümek.

SALLANÇAK *a.* 1. salıncak: **çaganı s.-da yatır-çocuğu** salıncakta yatırmak; **s. üvre-** salıncak sallamak.

SALLAŞ- *işt. ç. bk.* **salla-**.

SALLAT- *et. ç. bk.* **salla-**.

SALON *a.* salon.

SALPAR- *eyl.* aşağıya doğru sallanıp durmak: **onuñ s.-ıp duran murtları bardı** onun aşağıya doğru sallanıp duran bıyıkları vardı.

SALPART- *et. ç. bk.* **salpar-**.

SALPI *s.* aşağı sallanıp duran, sarkık: **s. gulak** sarkık kulak; **s. dodak** sarkık dudak.

SALŞIK *a.* biriyle buluşmak üzere verilen söz: **meniñ onuñ bilen s.-ım şu yeridi** benim onunla buluşmak için sözleştiğim yer şurasıydı.

SALYUT *a.* askeri selam: **s. ber-** selam vermek.

SAMAHILLA- *eyl.* boşuna konuşmak, gevezelik yapmak: **sen näme s.-yarsıñ?** sen niye boşuna konuşuyorsun?; **s.-p durma-da barsana!** boş konuşup durma da gitsene!

SAMAHILLI *a.* gevezelik, dedikodu: **Nurcan onuñ s.-sına ähmiyet bermedi** Nurcan onun gevezeliğine önem vermedi.

SAMAN (**sa:man**) *a.* saman: **bugday s.-ı** buğday samanı § **s. astından su goyber-** saman altından su yürütmek.

SAMANHANA (**sa:manha:na**) *a.* saman konulan yer.

SAMBO *a. sp.* sambo güreşi.

SAMIR *a. zool.* samur: **s.-ıñ derisi gımmat baha derilerden biridir** samurun derisi en pahalı derilerden biridir.

SAMIRDA- *bk.* **samra-**.

SAMIRDI *a.* sayıklama, saçma sapan konuşma: **sırkavıñ s.-sı** hastanın sayıklaması.

SAMMIKLAÇ *s. bel.* kötü, uğursuz.

SAMMILDA- *eyl.* boş, kötü sözler söylemek.

SAMOLYOT *a.* uçak: **yük çekyän s.** yük taşıyan uçak, kargo uçağı; **harbı s.** askeri uçak; **s.-lı gel-** uçakla gelmek; **s. sportı** uçak sporu.

SAMRA- *eyl.* 1. sayıklamak: **düyşünde s.-** rüyasında sayıklamak; 2. gereksiz konuşmak.

SAMRAŞ- *işt. ç. bk.* **samra-**.

SAMRAT- *et. ç. bk.* **samra-**.

SAMSIK *s.bel.* ahmak, aptal, budala: **s. bolma!** aptal olma!; **s. adam** aptal adam § **diri s.** büsbütün aptal.

SAMSIKLA- *eyl.* aptallık etmek, aptalca konuşmak: **s.-p oturma!** aptalca konuşup durma!

SAMURAY *a.* Samuray.

SAN (**sa:n**) *a.* 1. sayı, adet, miktar: **birden dört s.-ı yaraglıg adam häzir boldı** birden dört tane silahlı adam ortaya çıktı; **s. agdıkhgı** sayı üstünlüğü; **bütin s.** tam sayı, **drob' s.** kesir sayı; **cübt s.** çift sayı; **iki s.-ı biri-birine goş-** iki sayıyı toplamak; 2. *gr.* **mukdar s.** sayı sıfatı; **tertip s.** sıra sayı sıfatı; **takmın s.** belirsizlik sıfatı; **birlik s.** tekil, teklik ; **köplük s.** çoğul, çokluk; 3. sayı, numara: **gazetiñ bugünki s.-ı** gazetenin ,bugünkü sayısı; 4. *mec.* nüfuz, etki, güç § **s.-a getir-** *bk.* **s.-a sal-**; **s.-a geç-** a. hesaplanmak; b. toplumda yer sahibi olmak; **s.-a gir-/goşul-** adam yerine konulmak; **s.-a sal-** düzeltmek, onarmak, terbiye etmek, evlendirmek; **s.-dan gal-** çalışamaz olmak, güçten düşmek; **s.-dan çık-** kötüleşmek, bozulmak; **s.-dan çıkar-** bozmak, berbat etmek.

SANA- (**sa:na-**) *eyl.* saymak: **ona çenli s.-** ona kadar saymak; **täzeden/ yañadan s.-** yeniden saymak § **gapırgalarını s.-bermeli** çok zayıf; **demiñi s.-ıp yat-** ölecek durumda olmak.

SANAÇ *a.* deri torba, heybe § **bir s. unı artık iy-** çok yaşlı olmak; **it alan s.-a dönder-** birini yenmek, rezil etmek.

SANAG (**sa:nag**) *a.* sayma, hesaplama.

SANAL- (**sa:nal-**) *ed. ç. bk.* **sana-**: sayılmak, hesaplanmak: **sürüdäki goyunlar s.-dı** sürüdeki koyunlar sayıldı.

SANAŞ- (**sa:naş-**) *eyl.* ağız kavgası yapmak, tartışmak: **Artık kim, meniñ bilen s.- kim?** Artık kim, benimle tartışmak kim?; **özüñden ulular bilen s.-ıp durmak ayıp bolar** kendinden büyüklerle ağız kavgası yapmak ayıp olur § **cüycäni güyz s.-** işin sonuna bakmak, iyi mi, kötü mü olduğunu o zaman görmek.

SANAT- (**sa:nat-**) *et. ç. bk.* **sana-**.

SANATORİY *a.* sanatoryum.
SANCA- *eyl.* sancımak: **meniñ bövrüm s.-yar** benim göğsüm sancıyor.
SANCAK *a.* toplu iğne: **galstugıñ s.-ı** kravat iğnesi.
SANCI *a.* sancı § **bövründe s. bolup döre-** biri için acı çekmek.
SANCIL- *ed. ç. bk.* **sanç-**.
SANCILA- *eyl.* sancı tutmak, sancılanmaya başlamak.
SANCIŞ- *işt. ç. bk.* **sanç-**.
SANÇ- *eyl.* 1. sokmak, batırmak, dürtmek: **ştık bilen s.-** süngülemek; 2. *tıp* iğne vurmak: **s.- usullarından peydalanılyar** iğne vurma yönteminden yararlanılıyor.
SANÇDIR- *et. ç. bk.* **sanç-**.
SANÇGI *a. tıp* hastalığı iyileştirmek amacıyla vücuda şırınga edilen ilaç: **inçekesele garşı gorag s.-ları biziñ yurdumızda giñ yayrandır** vereme karşı koruyucu iğneler bizim yurdumuzda çok yaygındır.
SANDAŞ (**sa:ndaş**) *a.* sayıca eşit olan.
SANDIK *a.* sandık: **demir s.** demir sandık.
SANDIRA- *eyl.* titremek, sarsılmak: **bütin gövräñ bilen s.-** bütün gövdesiyle sarsılmak; **gahardan yana s.-** tüzüntüyle titremek.
SANDIRAŞ- *işt. ç. bk.* **sandıra-**.
SANDIRAT- *et. ç. bk.* **sandıra-**.
SANDIRAVUK *s.* titrek: **bir ayal s. ses bilen geplemäge başlapdır** bir kadın titrek bir sesle konuşmaya başladı.
SANİTAR *a.* hastabakıcı.
SANLI (**sa:nlı**) *a.* sayılı zaman, az vakit, kısa süre: **cayı s. günde salıp bol-** evi kısa sürede yapıp bitirmek; **köp s.** çok kısa zaman.
SANSIZ (**sa:nsız**) *a.* 1. çok, fazla, sayısız: **s. gazal düz-** çok fazla şiir yazmak; **s. gezek öz ganlarını saç-** çok kereler kanlarını dökmek; 2. *mec.* adam yerine konulmamış kimse: **Artık yalı "s.-ıñ" beren cebrini çekip bilmedi** Artık gibi bir değersiz insanın ettiği eziyeti çekemedi.
SANSIZ-SACAKSIZ (**sa:nsız-sa:caksız**) *bk.* **sansız.**
SANTİGRAM *a.* gramın yüzde biri.
SANTİMETR *a.* santimetre.
SAÑ: s. gatı bol- *eyl.* 1. taş gibi donup kalmak; 2. *mec.* dik, dimdik: **ol duran yerinde s. gatı bolup durdı** o, durduğu yerde dimdik kaldı.
SAÑAL- *eyl.* donmuş gibi olmak, mıhlanıp kalmak: **garantgı yalı s.-ıp dur-** bostan korkuluğu gibi dikilip durmak.
SAÑÑI *s.* dik (diş hakkında).
SAÑÑIL-SAÑÑIL: s. et- *eyl.* zangır zangır titremek: **gabardan yana onuñ sakgalı s. edyärdi** tüzüntüden sakalı titriyordu.
SAÑÑILDA- *bk.* **sandıra-**.
SAÑÑILDAVUK *s.* titreyip duran, titrek: **s. ses** titrek ses.
SAÑÑILDI *a.* titreme, sarsıntı.
SAP (**sa:p**) *s.* 1. katıksız, saf: **s. altın** saf altın; **s. yüñden dokalan halı** saf yünden dokunmuş halı; 2. temiz, katıksız: **şol adam s. yürekli däl** şu adam temiz kalpli değil; **s. söygi** temiz sevgi; 3. bütün, hep, baştan başa: **tovuklarıñ s. ak ylegi ve gızıl kekeci bolyar** tavukların bembeyaz tüyleri ve kızıl gagaları var.
SAP I *a.* sap, tutacak yer: **pıçagıñ s.-ı** bıçağın sapı § **susagıñ s.-ını ele al-** otoriteyi ele geçirmek, bir şeye hükmetmek.
SAP II *a.* 1. hile, oyun; kurnazlık: **onuñ müñde bir s.-ınıñ birine düşmese, birine düşer** onun bin oyununun birine kanmasa, birine kanar; 2. *ask.* sıra, saf, hiza.
SAP- *eyl.* bir şeyi bir başka şeye geçirmek: **iñňä sapak s.-** iğneye ip geçirmek; 2. aşı yapmak (bitkiler için): **ol bu tuda "yapon tudı diyilyän tudı s.-ıpdı** o, bu dura, Japon dutu denilen duttan aşılamıştı; 3. birleştirmek, eklemek § **iñňä s.-aymalı bol-** çok fazla hakaret görmek; **sapaga uç s.-** kalın ipi iğneye geçirebilmek için, ucuna ince ip eklemek.
SAPA (**sapa:**) *a.* eğlence, sefa, zevk: **s. sür-** zevk içinde yaşamak.
SAPACAK *bk.* **sapalak**.
SAPACAKLA- *bk.* **sapalakla-**.
SAPAK I *a.* ip, iplik, sicim: **inçe/ yogın/ yüpek s.** ince/ kalın/ ipek ip; **gara s. bilen tik-** siyah iplikle dikmek.
SAPAK II a. 1.ders: **fizika s.-ı** fizik dersi; **s.-dan/ s.-a gicä gal-** derse geç kalmak; **s.-ı yat bekle- / tut-** dersi iyi ezberlemek; 2. ev ödevi: **s. -a tayyarlan-** ev ödevini yapmak; 3. bir olaydan alınan ders: **bu maña govı s. bolar** bu bana iyi ders oldu § **s.-ı bişir-** dersi iyi öğrenmek; **s. al-** ders almak; **s. ber-** ders vermek; **s. edin-** öğüt almak.
SAPAKDAŞ *s.* 1. okulda birlikte ders görenler; 2.*mec.* aynı fikirde olanlar.
SAPALAK *a.* hile, oyun: **s. at-** kaçmak, sıyrılmak, yakayı kurtarmak.
SAPALAKLA- *eyl.* hile yapmak, oyun etmek.
SAPALAN- (**sapa:lan-**) *eyl.* keyiflenmek.
SAPALI (**sapa:lı**) *s.* keyifli: **s. çaglar** keyifli vakitler.
SAPAN *a.* sapan..
SAPANÇA *a.* tabanca.
SAPANLA- *eyl.* sapanla taş atmak.
SAPANLAŞ- *işt. ç. bk.* **sapanla-**.
SAPANLAT- *et. ç. bk.* **sapanla-**.
SAPAR *a.* kez, kere, defa: **bir s.** bir kez; **men bu kitabı azından iki-üç s. okarın** ben bu kitabı en azından iki üç kez okurum.
SAPDIR- *et. ç. bk.* **sap-**.
SAPIL- *ed. ç. bk.* **sap-**.
SAPIN- *dön. ç. bk.* **sap-**.
SAPIŞ- *işt. ç. bk.* **sap-**.
SAPLA- (**sa:pla-**) *eyl.* 1. arıtmak, saflaştırmak, temizlemek; 2. tamamlamak, bitirmek: **gün yuvaş yuvaş gış ömrüni s.-dı** güneş yavaş yavaş kış mevsimini tamamladı.
SAPLA- *eyl.* 1. sap yapmak, sap oturtmak.

SAPLAN- (sa:pla-) *ed. dön. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLAN- *ed. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLAŞ- (sa:plaş-) *işt. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLAŞ- *işt. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLAT- (sa:plat-) *et. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLAT- *et. ç. bk.* **sapla-.**
SAPLIK (sa:plık) *a.* arılık, temizlik, saflık.
SAPLIK *a.* sap yapmak için uygun olan.
SAR *a. bot.* sığırcık kuşu: **gara s.** siyah sığırcık kuşu.
SAR- *bk.* **sarga-.**
SARA- *eyl.* sarmak, dolamak: **sapak s.-** ip sarmak § **pile s.-** koza sarmak (ipek böceği için).
SARAG *a.* sargı bezi: **s. -ı täzele-** sargı bezini değiştirmek.
SARAGIZ (sa:ragız) *s.* genç, tecrübesiz: **ol bir s. çaga** o tecrübesiz bir çocuk.
SARAL- (sa:ral-) *eyl.* sararmak, sarılaşmak: **gavunlar s.-ıpdır** kavunlar sararmıştır; **samanıñ arasında iri däneler s.-ıp görünyärdi** samanın arasında iri taneler sararmış görünüyordu; 2. olgunlaşmak (meyve için) § **s.-ıp -sol-** üzülmek.
SARAL- *ed. ç. bk.* **sara-**: etrafına sargı çevrilmek, sarılmak.
SARALT- (sa:ralt-) *et. ç. bk.* **saral-.**
SARAN- *dön. ç. bk.* **sara-.**
SARAŞ- *işt. ç. bk.* **sara-.**
SARAT- *et. ç. bk.* **sarı-.**
SARAY *a.* saray.
SARAYMAN (sarayma:n) *a.* saray bekçisi.
SARÇ *a.* korkak, ürkek, çekingen: **s. goyun** ürkek koyun.
SARGA- *eyl.* ısmarlamak, havale etmek, görevlendirmek: **dostuña govı ruçka s.-** arkadaşına iyi sap ısmarlamak.
SARGAL- *ed. ç. bk.* **sarga-.**
SARGAN *a.* ağız sütünden hazırlanan yiyecek.
SARGI *bk.* **sarağ.**
SARGILT (sa:rgılt) *a.* sarımsı, sarıya çalan: **dıza golay otuñ reñki s. övüsyärdi** dize yakın otun rengi sarıya çalıyordu.
SARGIT *a.* görev, iş, vazife: **Soltansöyüñ oña s. üstüne s. iberipdir** Soltansöyün ona iş üstüne iş gönderiyordu; **s.-ı bitir-** işi bitirmek § **öliñ s.-ını sora-** bir işin yapılmasını defalarca söylemek.
SARI (sa:rı) *a.* sarı: **s. samavar lakırdap gaynayardı** sarı semaver lakırdayarak kaynıyordu; **s. reñkli köynek** sarı gömlek § **s. getir-** hastalanmak, hasta olmak; **s.-ñ gayna-** midede yanma, ekşime gibi rahatsızlıklar oluşması.
SARIGIŞ- *işt. ç. bk.* **sarık-.**
SARIK- *eyl.* 1. suyu çekilmek, kurumak; 2. akmak, dökülmek, damlamak: **yüzüne s.-ıp duran ganlarını yuvup ugratdı** yüzüne akıp duran kanları sildi.
SARIKDIR- *et. ç. bk.* **sarık-.**
SARILA- (sa:rıla-) *eyl.* sarı iplik ile nakış işlemek.
SARILAŞ- (sa:rılaş-) *işt. ç. bk.* **sarıla-.**
SARILAT- (sa:rılat-) *et. ç. bk.* **sarıla-.**

SARIMAÑIZ (sa:rımañız) *s.* aklı ermeyen, olgunlaşınamış: **s. çaga** aklı ermeyen çocuk.
SARIMEÑİZ (sa:rımeñiz) *bk.* **sarıyagız.**
SARIMSAK *a. bot.* sarımsak.
SARIYAG (sa:rıya:g) *a.* eritilmiş yağ.
SARIYAGIZ (sa:rıyagız) *s.* sarı benizli: **ol, s. mavı gözli bir adamdı** o, sarı benizli, mavi gözlü bir adamdı.
SARK- *eyl.* sarkmak, süzülmek, asılmak: **sagrısından s.-yan derler budundan damdı** sağrısından süzülen terler bacağından damladı.
SARKDIR- *et. ç. bk.* **sark-**; bir şeyi sıkıp suyunu akıtmak, suyunu çıkarmak: **gaynadılan burçları elege çıkarıp, suvunı s.-malı** kaynatılan sebzeyi elekten geçirip suyunu çıkarmalı.
SARKINDI *a.* 1. yiyecekten artan şeyler, artık: **artan s.-ları ullakan alyumun cama goyupdırlar** artıkları büyük bir aliminyum kaba koydular; 2. akıp birikeu su: **suv s.-sı** su birikintisi.
SARKIT *bk.* **sarkındı.**
SARNA- *eyl.* mırıldanmak: **içinden nämedir zat s.-dı** içinden ne olduğu belli olmayan şeyler mırıldandı; **düşnüksiz s.-** düşünmeden mırıldanmak.
SARNABER- (sarna:ber-) *eyl.* arka arkaya, hızla, çabuk çabuk konuşmak: **Gencim yerinden turup s.-di** Gencim, yerinden kalkıp çabuk çabuk konuştu.
SARNAŞ- *işt. ç. bk.* **sarna-.**
SARP: s. et- *eyl.* harcamak, sarfetmek, kullanmak: **köp güyç s. et-** çok fazla güç harcamak; **s. bol-** harcanmak, sarf edilmek.
SARPA *a.* saygı, hürmet: **Aynur ecäniñ hormatını ve s.-sını berk saklayan ekeni** Aynur Ece'ye olan hürmet ve saygısını çok iyi korumuş; **s. goy-** saymak, saygı göstermek.
SARPALI *s.* saygılı, hürmetli.
SARS- *eyl.* 1.sarsılmak, titremek: **yer titrände cay s.-yardı** yer titrediğinde ev sarsılıyordu; 2. titretmek, ürkütmek: **meniñ yüregimi s.-ıp gitdi** yüreğimi sarsıp gitti.
SARSAK *s.* sarsak, titrek.
SARSDIR- *et. ç. bk.* **sars-**; 1. sarsmak, sarsıntı yaratmak: **otlı töveregi s.-ıpdı** tren çevreyi sarsıyordu; 2. heyecanlandırmak, sarsmak, hayran bırakmak: **ömrümde birinci gezek gızıñ bakışı meniñ yüregimi s.-dı** ömrümde ilk kez bir kızın bakışı yüreğimi sarstı.
SARSGIN *a.* sarsıntı, sarsılma: **güyçli s.** güçlü sarsıntı; **beyni s.-ı/ çaykaması** beyin sarsıntısı.
SARSMAZ *s.* sarsılmaz, sağlam, güçlü: **s. gala** sağlam kale.
SAT- *eyl.* 1. satmak: **arzan s.-** ucuz satmak; **gımmat s.-** pahalı satmak; 2. döneklik etmek.
SATAN *a. anat.* ayak ucundan, bacakların bitiştiği yere kadar olan uzunluk (insan ve hayvan için): **ikisi hem s.-larınıñ arasından gun sovurmaga**

başladılar ikisi de bacaklarının arasından kum savurmaya başladılar.

SATANLAK *s.* uzun bacaklı.

SATAŞ- *eyl.* karşılaşmak, rastlaşmak: **köçede s.-** sokakta karşılaşmak; **tanşına s.-** arkadaşına rastlamak.

SATAŞDIR- *et. ç. bk.* **sataş-.**

SATDIR- *et. ç. bk.* **sat-.**

SATICI *a.* satıcı: **s. bolup işle-** satıcılık yapmak; **s.-lar alıcılara medeniyetli ve çalt hızmat edyärler** satıcılar, alıcılara kibar ve hızlı bir biçimde hizmet ediyorlar.

SATIL- *ed. ç. bk.* **sat-.**

SATIN: s. al- *eyl.* satın almak.

SATIP-SOV- *eyl.* satıp harcamak, satıp savmak.

SATIŞ- *işt. ç. bk.* **sat-.**

SATLIK *s.* 1. satılık: **s. gök önüm** satılık sebze ve meyve: 2. *mec.* para ile herşeyi yapan adam.

SAVÇI (sa:vçı) *a.* dünürcü, kız istemek için kız evine gönderilen adam: **s. iber-/ yolla-** dünürcü göndermek; **käbir s.-nıñ habarını Aysoltana söz arası bilen mälim edyärdi** bazı dünürcülerin haberini laf arasında Aysoltan'a bildiriyordu.

SAVÇILIK (sa:vçılık) *a.* dünürcülük: **s.-a bar-** dünürcülüğe gitmek; **s. indi köne adat bolup galdı** dünürcülük şimdi eski bir adet olup çıktı.

SAY (say) *s.* sığ: **deryanıñ s. yerinden geç-** ırmağın sığ yerinden geçmek.

SAY- (sa:y-) I *eyl.* 1. saymak, öyle düşünmek, farzetmek, kabul etmek: **özüñe dost s.-** kendine dost saymak; **Ayna, Artıgı özüne has yakın s.-yardı** Ayna, Artık'ı kendine yakın sanıyordu.

SAY- (sa:y-) II *eyl.* yün, pamuk gibi şeyleri değnekle dövmek: **men hem goyunlarıñ yüñlerini gırkmalı bolarıdı, sen onı s.-ıp keçe etmeli bolarsıñ** ben koyunların yünlerini kırkarken, sen de yünleri dövüp keçe yaparsın.

SAY-SEBÄP (sa:y-sebä:p) *a.* herhangi bir neden: **s. bilen biziñ yolumız seniñ golayıñdan geçdi** herhangi bir nedenle yolumuz senin yakınından geçti.

SAYA (sa:ya) *a.* gölge: **agacıñ s.-sı** ağacın gölgesi § **s. sal-** dayanak olmak.

SAYALA- (sa:yala-) *eyl.* gölgede oturmak: **s.-p otur-** gölgede oturup durmak; **servi agacınıñ kölegesinde s.-** servi ağacının gölgesinde oturmak.

SAYALAT- (sa:yalat-) *et. ç. bk.* **sayala-.**

SAYALIK (sa:yalık) *a.* gölgelik yer.

SAYAVAN (sa:yava:n) *a.* şemsiye: **s.-ı aç-** şemsiyeyi açmak; **s. tutup bar-** şemsiye ile yürümek.

SAYGAR- *eyl.* ayırt edilmek, görülmek: **garañkıda hiç zadı s.-ıp bolmayardı** karanlıkta hiç bir şey görünmüyordu; **gözüñ zat s.-mazlık** gözü hiç birşeyi görmezlik.

SAYGARIL- *ed. ç. bk.* **saygar-.**

SAYGARIŞ- *işt. ç. bk.* **saygar-.**

SAYGART- *et. ç. bk.* **saygar-.**

SAYGILA- (sa:ygıla-) *eyl.* kamçı vb. ile vurmak, kamçılamak: **kamçı bilen s.-** kamçı ile vurmak; **Volostnoy atı ızlı-ızına s.-p guş bolup uçdı** Volostnoy atı arka arkaya kamçılayarak kuş gibi uçup gitti.

SAYGILAN- (sa:ygılan-) *ed. ç. bk.* **saygıla-.**

SAYGILAŞ- (sa:ygılaş-) *işt. ç. bk.* **saygıla-.**

SAYHAL *bk.* **sayhallı.**

SAYHALLAŞ- *eyl.* yavaşlamak, azalmak, dinmek: **irden başlan yagış öylänler biraz s.-dı** erkenden başlayan yağmur öğle vakti biraz azaldı.

SAYHALLAŞDIR- *et.ç.bk.* **sayhallaş-;** düzene, sıraya koymak: **zatları s.-ıp çemedana salışdır-** eşyaları düzene koyup, bavula yerleştirmek.

SAYHALLI *s.* iyi, terbiyeli, düzenli: **beyik vatançılık urşı başlanarıda, ol özüniñ s. ayalı bilen yaşayardı** büyük kurtuluş savaşı başladığı zaman o, iyi, uysal karısı ile birlikte yaşıyordu.

SAYIL (sa:yıl) *a.* yoksul, fakir.

SAYIL- (sa:yıl-) I *ed. ç. bk.* **say- I.**

SAYIL- (sa:yıl-) II *ed. ç. bk.* **say- II.**

SAYIM (sa:yım) *a.* dövmek için bölünüp alınan yün, pamuk vb. şeyler.

SAYIN (sa:yın) *bel.* her: **biziñ üstünligimiz günsayın ösyär** bizim üstünlüğümüz her gün artıyor.

SAYIRDIN *s.* seçme, seçkin, göze çarpan.

SAYIŞ- (sa:yış-) *işt. ç. bk.* **say- II.**

SAYLA- *eyl.* 1. seçmek, ayırmak: **magazinden kostyum s.-p al-** mağazadan giyecek seçip almak; 2. birini bir işe seçmek, uygun görmek: **yıgnagıñ sekretarlıgına s.-** toplantının sekreterliğine seçmek; **s.- ve saylanılmak hukugı** seçme ve seçilme hakkı § **garañı s.-** birinin yanından kovulmak.

SAYLAMA *s.* seçme, seçkin, üstün: **ol obanıñ s. yigitlerini yıgnapdı** o, köyün seçkin delikanlılarını toplamıştı; **s. almalar** seçme (iyi) elmalar.

SAYLAN (sayla:n) *a.* nakış.

SAYLAN- *ed. ç. bk.* **sayla-:** 1. seçilmek, seçilmiş olmak: **s.-an eserler** seçilmiş eserler; 2. ayrılmak, sıvrılmak, kendini göstermek: **boyuñ bilen deñduşlarıñdan s.-** boyu ile yaşıtlarından ayrılmak; 3. bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak: **bular obadan ep-esli s.-p bir erik agacınıñ kölegesinde oturdılar** bunlar, köyden iyice uzaklaşıp bir erik ağacının gölgesinde oturdular; 4. büyümek, yerden yükselmek: **yerden ep-esli s.-an göm-gök övüsyän**

govaçalara seretdigiñçe seredesiñ gelyär yerden epeyce yükselen, yemyeşil büyüyen pamuklara baktıkça bakasın geliyor.

SAYLANIBER- *eyl.* benzerlerinden farklılaşmak, ayrılıverimek: **Gırca, beyleki atlardan s.-di** Gırca, öbür atlardan hemen ayrılıveriyordu.

SAYLANTGI *s.* seçilip alınan, seçilmiş, seçme.

SAYLAP-SEÇ- (sayla:p-seç-) *eyl.* seçip almak.

SAYLAŞ- *işt. ç. bk.* **sayla-.**

SAYLAT- *et. ç. bk.* **sayla-.**

SAYLAV *a.* I. seçme, seçiş; seçim: **s. hukugı** seçim hukuku; **zähmetiñ pälvanları, gelin beyik s.-a** emeğin pehlivanları, gelin büyük seçime.

SAYLAVÇI *a.* seçmen.

SAYPAL: s. tap- *eyl.* azalmak.

SAYPALLA- *eyl.* azalmak, tükenmek: **adat boyunça gelen -gidenler s.-dı** adetlere göre gelen gidenler azaldı.

SAYRA- *eyl.* hoş ötmek: **gülpürçük pudaklarda s.-rmış dürli guşlar** çiçekli dallarda ötermiş türlü kuşlar.

SAYRAK *s.* hoş ötüşlü (kuş için): **ol, gör nähili s. hülbüldi** görsen, o ne hoş ötüşlü bir bülbüldü; **s. guş** güzel ötüşlü kuş.

SAYRAŞ- *işt. ç. bk.* **sayra-.**

SAYRAT- *et. ç. bk.* **sayra-.**

SAYRI *a.* yabancı, başka yerden gelmiş olan.

SAZ (sa:z) **I** *a. müz.* müzik, ezgi: **halk s.-ı** halk müziği; **häzirki zaman s.-ı** günümüzün müziği; **s. diñle-** müzik dinlemek.

SAZ (sa:z) **II** *s.bel.* iyi, düzgün, sağlam, mükemmel: **maşınıñ motorı s. işleyär** arabanın motoru iyi çalışıyor; **siziñ ikiñiziñ arañız örän s. ahırı?** sizin aranız çok iyi mi? § **dañ s. ber-** tan atmaya başlamak.

SAZ-SÖHBET (sa:z-söhbet) *a.* müzik, eğlence: **s. adama her vagt bir hili täsir edyär** müzik, eğlence, insanı her zaman çok etkiliyor.

SAZAK (sa:zak) *a. bot.* sazak ağacı: **gara s.** kara sazak ağacı.

SAZANDA (sa:zanda) *a.* müzisyen, çalgıcı: **s.-lar dutarlarını sazlap çalmaga başladılar** çalgıcılar, dutarlarını akord edip çalmaya başladılar; **yaş s.-lar** genç çalgıcılar.

SAZANDAR (sa:zanda:r) *bk.* **sazanda.**

SAZÇILIK (sa:zçılık) *a.* müzisyenlik: **s. mekdebi** müzik okulu, konservatuvar.

SAZLA- (sa:zla-) *eyl.* I. *müz.* akord etmek: **dutarı s.-** dutarı akort etmek; 2. kurmak, düzenlemek, ayarlamak, iyileştirmek: **maşını s.-** arabayı düzenlemek; **aranı s.-** arayı düzeltmek.

SAZLAN- (sa:zlan-) *ed. ç. bk.* **sazla-.**

SAZLAŞ- (sa:zlaş-) *işt. ç. bk.* **sazla-.**

SAZLAŞIK (sa:zlaşık) *s.* uyumlu, ahenkli.

SAZLIK (sa:zlık) *a. bot.* sazlık yer.

SAZMIK (sa:zmık) *s.* gri, külrengi: **s. bulutlar** külrengi bulutlar.

SÄGİN- (sä:gin-) *eyl.* bir süre durmak, beklemek, duraksamak: **yolda s.-** yolda duraksamak; **s.-ip durma, nirä bolsa gidiber** bekleyip durma, nereye gideceksen git.

SÄGİNDİR- (sä:gindir-) *et. ç. bk.* **sä:gin-.**

SÄHEL (sä:hel) *s.bel.* az, kısa süre: **aradan s. vagt geçensoñ ol hem geldi** aradan kısa bir zaman geçtikten sonra o da geldi; **s. garaş-** kısa bir süre beklemek.

SÄHELÇE (sä:helçe) *bk.* **sähel.**

SÄHER (säher) *a.* seher, tan vakti; **s.-e çenli otur-** sabahın erken saatine kadar oturmak.

SÄHET (sä:het) *a. din* bir işin yapılması için uygun olduğu düşünülen vakit, saat.

SÄHRA (sä:hra:) *a.* bozkır, sahra, step: **s. ösümlügi** bozkır bitkisi; **s.-da yaşa-** bozkırda yaşamak.

SÄKDİR- (sä:kdir-) *eyl.* atın iki ayağını attırıp sürmek.

SÄME- (sä:me-): **kelle s.-** *eyl.* başı dönmek.

SÄMEŞ- (sä:meş-) *eyl.* boşuna gezip dolanmak.

SÄPCET- (sä:pcet-) *eyl.* atı, deveyi vb. ni hızlı sürmek: **ol dor alaşanı s.-ip baryardı** o, doru atı hızla sürüp gidiyordu.

SÄVLİK (sä:vlik) *a.* rastlantısallık.

SÇYOT *a.* fatura: **s. boyunça töle-** faturaya göre ödemek.

SEANS *a.* seans: **kinoniñ ertirki s.-ına bilet satın al-** sinemanın sabah seansına bilet almak.

SEBÄP (sebä:p) *a.* neden, sebep: **s.-iñi ayt-** nedenini söylemek; **keselleme-giñ s.-i** hastalanmanın nedeni; **yok ol beyle däl, başga s.-i bar** yok, o böyle değil, başka bir nedeni var § **s. eyerceñ sözlem** *gr.* yan cümle; **bir s. bilen** bir nedenle.

SEBÄPKÄR (sebä:pkä:r) *s.* neden olan, yol açan: **şunuñ yalı hadısalarıñ emele gelmeginiñ s.-i yeldir** bu gibi olayların ortaya çıkmasının nedeni rüzgardır.

SEBÄPLİ (sebä:pli) I. *il.* (son çekim ilgeci)....den ötürü,.....den dolayı: **kesel s. yarışa gatnaşıp bilmezlik** hastalıktan ötürü yarışa katılamamak; **men sen s. gicä galdım** ben senden ötürü geciktim, 2.*bel.* nedenli, sebepli: **işden s. gicä gal-** işe nedenli geç kalmak.

SEBÄPSİZ (sebä:psiz) *bel.* nedensiz, sebepsiz, izinsiz: **s. gül-** nedensiz gülmek; **hiçbir s.** hiç nedeni olmaksızın § **s. yere** yok yere, boşuna, nedensiz.

SEBET *a.* sepet: **üzümi s.-li çek-** üzümü sepetle taşımak.

SEBİT *a.* bölge, alan, saha.

SEBSE- *eyl.* bir şeyin etrafında dolanmak, hızla yürümek: **Nurgeldi goynuñ izında s.-p gezyär** Nurgeldi koyunun arkasından hızla yürüyor.

SEBSEŞ- *işt. ç. bk.* **sebse-.**

SEBSET- *et. ç. bk.* **sebse-.**

SECDE *a.* secde.

SEÇ- I *eyl.* dağıtmak, yaymak, saçmak: **gün öz nurunı comartlık bilen s.-yärdi** güneş, ısısını cömertçe yayıyordu.

SEÇ- II *eyl.* seçmek, ayırmak: **men öz hünärimi näme üçin s.-ip aldım** ben kendi işimi ne için seçip aldım?.

SEÇEK *a.* saçak: **yüpek s.** ipek saçak.

SEÇEKLE- *eyl.* saçak yapmak.

SEÇEKLEN- *ed. ç. bk.* **seçekle-**.

SEÇEKLİ *s.* saçaklı: **uzın s. halı** uzun saçaklı halı.

SEÇELE- *sık. ç. bk.* **seç- I:** *eyl.* dökmek, saçmak, sepelemek.

SEÇELEN- *ed. ç. bk.* **seçele-**.

SEÇİL- *ed. ç. bk.* **seç- I:** dökülmek, saçılmak: **boncuk yalı s.-** boncuk gibi saçılmak.

SEÇME *a.* saçma, tüfek kurşunu: **iri s.** iri saçma.

SEÇMEDAN (seçmeda:n) *a.* 1. saçma konulan deri kutu; 2. bir tüfek çeşidi.

SEGSEN *a.* seksen: **s. yaşa yet-** seksen yaşına gelmek.

SEGSENİNCİ *s.* sekseninci.

SEK- *eyl.* yürümek, ayak basmak, varmak, görünmek, gelmek: **men ol yerlere ayagımı s. -merin** ben o yerlere ayağımı basmam.

SEKANS *a. mat.* sekans.

SEKİ *a.* seki, oturacak veya yatacak yer: **s. -den aşak düş-** sekiden aşağı düşmek.

SEKİL *a.* bütün atların, keçilerin, oğlakların bacaklarının dizden aşağı kısmındaki beyaz yeri § **s. at-** saça ak düşmek.

SEKİZ *a.* sekiz.

SEKİZİNCİ *s.* sekizinci § **s. Mart** sekizinci Mart (bayram).

SEKRET *a.* salgı, ifraz.

SEKRETAR' *a.* sekreter, yazman, katip.

SEKTSİYA *a.* bölüm, şube, dal, kısım: **dört s.-lı çay** dört odalı ev.

SEKUNT *a.* saniye: **sagadıñ s. görkezyän dili** saatin saniye gösteren dili.

SELCER- *eyl.* ayırdında olmak, ayırmak, farketmek: **men onuñ kimdigini s.-ip bilmedim** ben onun kim olduğunu farkedemedim § **nahar s.-** yemek seçmek.

SELCERT- *et. ç. bk.* **selcer-**.

SELÇEÑ *s.bel.* seyrek, az: **s. gar** seyrek kar; **s. sakgal** seyrek sakal; **Aysoltan öz enesinde şeyle yagdayıñ öräñ s. bolyanını bilyärdi** Aysoltan, annesinde bu durumun çok seyrek olduğunu biliyordu.

SELÇEÑLE- *bk.* **seyrekle-**.

SELEÑ *s.* 1. geniş, açık, ferah, serin: **s. yer** açık, ferah yer; **s.-e çık-** açık alana çıkmak.

SELEÑLE- *eyl.* açık havaya çıkıp gezinek: **yörüñ s.-p gelelim!** yürüyün, hava alıp gelelim!

SELKİ *s.* tembel, işe yaramaz.

SELKİLDE- *eyl.* 1. sallanmak, titremek: **onuñ uzın ala sakgalı şemal degen yalı s.-di** onun uzun ala sakalı, rüzgar değmiş gibi titredi; 2. *mec.* işsiz, güçsüz dolaşmak.

SELKİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **selkilde-**.

SELKİLDET- *et. ç. bk.* **selkilde-**

SELLE *a.* sarık: **kelläñe s. ora-** başına sarık sarınak.

SELLEM: bir s. *a.* çok kısa zaman: **aradan bir s. vagt geçdi** aradan kısa bir süre geçti.

SELPE- *eyl.* bir şeyi bulmak için koşturup durmak: **gerekli kitabıñı gözläp, uzınlı günüñi s.-p geçirdi** gerekli kitabını bulabilmek için bütün gününü arayıp koşturmakla geçirdi.

SELPEŞ- *işt. ç. bk.* **selpe-**.

SELPET- *et. ç. bk.* **selpe-**.

SEM *bel.* suskun, sessiz: **s. bol-** sesini çıkarmamak, susmak; **s. bol!** sus!; **s. et-** susturmak, sesini kesmek.

SEMANTİKA *a. dilb.* anlambilim, semantik.

SEMAVAR (sema:va:r) *a.* semaver: **ak s. lakırdap gaynapdır** beyaz semaver lakırtıyla kaynayıp duruyordu; **s. otla-** semaveri yakmak.

SEMERLİ *a. biy.* meyveli, meyvesi bol olan.

SEMİNAR *a.* seminer: **s.-a tayyarlan-** seminere hazırlanmak.

SEMİZ *s. bel.* semiz, şişman, zayıf değil: **malları s. saklamak köp derecede çopana baglıdır** hayvanları semiz olarak korumak büyük ölçüde çobana bağlıdır.

SEMİZLİK *a.* semizlik, şişmanlık.

SEMRE- *eyl.* şişmanlamak, semiz olmak, kilo almak: **dört kilo s.-** dört kilo almak; **men soñkı dövürde s.-p başladım** ben son zamanlarda kilo almaya başladım.

SEMRET- *et. ç. bk.* **semre-**.

SEN *ad.gr.* teklik ikinci kişi adılı: **s. gideliñ bäri telim yıl geçdi** sen gideli çok zaman oldu; **sağa kim rugsat berdi?** sana kim izin verdi?; **s.-i çagıryarlar** seni çağırıyorlar; **meniñ kitabım s.-demi?** benim kitabım sende mi?; **biz s.-den razı** biz senden razıyız.

SENA (sena:) *a.* övgü, methiye: **adıñı dilimde s. eyledim** adını dilimde övgü yaptım.

SENAGAT (sena:gat) *a.* sanayi, endüstri: **agır s.** ağır sanayi; **dag-magdan s.-ı** madencilik sanayi; **nebiti gaytadan işläp çıkaryan s.** petrol çıkarma sanayi; **s. önümi** sanayi üretimi.

SENAGATLAŞDIR- (sena:gatlaşdır-) *eyl.* sanayii geliştirmek, büyütmek.

SENE *a.* yıl, sene, tarih: **s.-si goyulmadık hat** tarihsiz yazı, **s.-sini görkez-** tarihini göstermek.

ŞENE- MENE: s. ediş- *eyl.* tartışmak, kavgaetmek.

SENET *a.* 1. iş-güç, meslek: **zergärlik s.-i** kuyumculuk mesleği; 2. senet: **iş s.-leri** iş senetleri.

SENETÇİ *a.* iş sahibi, meslek sahibi.

SENTYABR *a.* Eylül ayı.

SEÑKİLDE- *eyl.* sağa, sola yürümek.

SEÑÑER *a.* kum, yığını, tepe.

SEÑÑERLE- *eyl.* yığın, tepe oluşmak: **gar basan gum tepeleri agarıp s.-p duryardı**

üzerine kar yağan toprak yığınları tepecikler oluşturuyordu.

SEÑÑERLEN- *dön. ç. bk.* **seññerle-.**

SEÑÑİLDE- *eyl.* iki yana salınmak, titremek: **seniñ sakgalıñ s.-yär** senin sakalın titriyor.

SEÑRİK *a.* 1. *anat.* burnun alınla birleşen ince bölümü: **s.-iñi yıgır-** burnun üst tarafını kırıştırmak; 2. *coğ.* dağlık bölgelerde uzayıp giden tepeler § **s.-ine kak-** karşı çıkmak.

SEÑRİKMEN *s.* büyük 'señrik' li: **s. sıpatı-da rusa meñzemeyärdi** büyük 'señrik' li yüzü Rus'a benzemiyordu.

SEÑSE *s.* aklını yitirmiş.

SEÑSELE- *eyl.* aklını yitirmek..

SEÑSELET- *et. ç. bk.* **señsele-.**.

SEÑSELİK *a.* aklını yitirmişlik.

SEP I *a.* 1. dikiş yeri: **kebşirlenen s.** kaynak dikişi; 2. *ask.* sıra, saf: **duşman s.-in gırıp geçdik** düşman saflarını yarıp geçdik. § **s. aç-** ikiye bölmek, ayırmak.

SEP II *a.* çeyiz.

SEP- I *eyl.* serpmek, saçmak, dökmek: **sürlen yere tohum s.-** sürülen toprağa tohum ekmek, **üstüne suv s.-** üstüne su serpmek.

SEP- II *bk.* **seple-.**

SEP-SEP *bel.* dizi dizi, saf saf: **gız- cuvanlar işden soñ s. bolup bag seyline gidyärler** kızlar, delikanlılar, iş bittikten sonra dizilip, bağ gezintisine gidiyorlar.

SEPDİR- *et. ç. bk.* **sep- I.**

SEPELE- *eyl.* 1. serpmek, sepelemek, saçmak, dağıtmak: **birden gar s.-p başladı** birden kar sepelemeye başladı; 2. yağmak, yağmaya başlamak: **bulutlar yeliñ ugruna yagış s.-p baryardılar** bulutlar rüzgarın yönüne doğru yağmur dökmeye başladılar.

SEPELEN- *ed. -dön. ç. bk.* **sepele-.**

SEPGİL *a.* çil: **s.-li oglancık** çilli çocuk.

SEPGİT *a.* 1. ek yeri, kavşak; 2. aralık: **tomus bilen güyz paslınıñ s.-inde** yaz ile güz mevsimi arasında.

SEPİL- *ed. ç. bk.* **sep- I:** saçılmak, serpilmek § **suv s.-en yalı bol-** sesi, sedası kesilmek.

SEPİN- *dön. ç. bk.* **sep- I.**

SEPİŞ- *işt. ç. bk.* **sep- II:** birbirine eklenmek, birleşmek: **asman bilen yeriñ s.-yän yerinde, gün gızarıp göründi** gök ile, yerin birleştiği noktada tan atmaya başladı.

SEPİŞİK *bk.* **sepgit.**

SEPLE- *eyl.* birleştirmek, eklemek: **simteriñ uçlarını s.-** iplerin ucunu birleştirmek.

SEPLEŞ- *işt. ç. bk.* **seple-.**

SEPLET- *et. ç. bk.* **seple-.**

SEPLİ I *s.* birbirine bağlı, bitiştirilmiş.

SEPLİ II *s.* çeyizli.

SEPSİZ I *s.* bağlanmamış, bağlantısız.

SEPSİZ II *s.* çeyizsiz.

SER *a.* 1. baş, kafa: **s.-ini aşak eg-** başını aşağıya eğmek; 2. arzu, istek: **geçen yıl onuñ okuv bilen s.-i bolmadı** geçen sene onun okumaya isteği olmadı § **s. sal-** göz gezdirmek, bakınmak; **s. ur-** belli bir yaşa ermek.

SER- *eyl.* sermek, yaymak: **üzümi hem tizrak yıgıp s.- gerek** üzümü çabucak toplayıp yaymak gerek § **el s.-** bir şey istemek, yardım dilemek.

SERB *a.* Sırp: **s. ayalı** Sırp kadını.

SERCANT *a. ask.* çavuş: **s.-lar sostavı** erbaş.

SERÇE *a.zool.* serçe: **s.-ler gışına hiç yere uçup gitmeyärler** serçeler kışın hiçbir yere göç etmiyorlar.

SERÇEMEN *a.* çiçekli, sulu, geniş çimen.

SERDAR (serda:r) *a.* öncü, önder, lider.

SERDESSE *a.* kalın sopa (silah olarak kullanılır).

SERDİR- *et. ç. bk.* **ser-;** sermek, asmak, yaymak: **geyimleri yüpüñ üstüne s.-di** giyecekleri ipe astı.

SERE I *a.* karış, baş ve orta parmak arasındaki uzunluk: **boyı bir s., sakgalı iki s.** boyu bir karış, sakalı iki karış.

SERE II *s.* iyi, güzel.

SEREDİL- *ed. ç. bk.* **seret-.**

SEREDİŞ- *işt. ç. bk.* **seret-.**

SERENCAM (serenca:m) *a.* donatım malzemesi, teçhizat: **s.-ları tertibe sal-** malzemeyi düzenlemek; **esgerleriñ s.-ları** askerlerin teçhizatı § **s. ber-** düzene koymak.

SERENCAMLA- (serenca:mla-) *eyl.* 1. gerekli malzemeyi sağlamak; 2. düzene sokmak.

SERERDE *a. ask.* başkomutan, lider.

SERESAP (seresa:p) *bel.* yavaşça, usulca, ihtiyatla: **s. ädimle-** ihtiyatla yürümek, **seniñ s. gezmegiñ gerek** senin dikatli yürümen gerek.

SERESAPLI (seresa:plı) *s. bel.* dikkatli, ihtiyatlı: **s. adam** dikkatli adam; **olar indi öñkünden-de s. yöreyärdiler** onlar şimdi öncekinden de ihtiyatlı yürüyordular.

SERET- *eyl.* 1. bakmak: **öñe s.-** öne bakmak; **äpişgeden s.-** pencereden bakmak; **köçä s.-** sakağa bakmak; 2. birine bakmak, ilgilenmek: **kesellä s.-** hastaya bakmak; **çagalara s.-** çocuklarla ilgilenmek; 3. incelemek, gözden geçirmek: **arza yıgnakda s.-** dilekçeyi toplantıda incelemek.

SERETDİR- *et. ç. bk.* **seret-.**

SERGEZDAN (sergezda:n) *bel.* başıboş, işsiz-güçsüz: **s. bolup yör-** başıboş dolaşmak.

SERGİ *a.* sergi: **köne yaragların s.-si** eski silah sergisi; **s. zalı** sergi salonu, **s.-ni yap-** sergiyi kapatmak.

SERGİN *bk.* **salkın.**

SERGİNLE- *bk.* **salkınla-.**

SERGİNLEN- *bk.* **salkınlan-.**

SERGİNLEŞ- *bk.* **salkınlaş-.**

SERHET *a.* sınır, sınır çizgisi: **s.-den geç-** sınırdan geçmek; **s. zastavası** sınır karakolu.

SERHETÇİ *a.* sınırları koruyan asker.

SERHOŞ (**serho:ş**) *s.bel.* sarhoş, içkili: **gımız içip biz yene s. bolarıs** kımız içip biz yine sarhoş oluruz; **s. adam** sarhoş adam.

SERİL- *ed.ç. bk.* **ser-**.

SERİŞDE (**seri:şde**) *a.* araç, vasıta, çare, malzeme, teçhizat: **aragatnaşık s.-leri** bağlantı malzemeleri; **goranış s.-leri** savunma araçları.

SERİYA *a.* seri, dizi: **pasportiñ s.-sı ve nomeri** pasaportun serisi ve numarası.

SERME- *bk.* **sermele-**.

SERMELE- *eyl.* araştırmak, yoklamak: **cübüleriñi s.-** ceplerini yoklamak.

SERMEN- *dön. ç. bk.* **serme-**.

SERMEN- *eyl.* aranmak, dolanıp bakmak: **bütin içerini s.-ip çık-** bütün odayı aramak.

SERMEŞ- *işt. ç. bk.* **serme-**.

SERMET- *et. ç. bk.* **serme-**.

SERP- *eyl.* 1. boşaltmak, dökmek, boca etmek: **suvı s.-ip goyber-** suyu döküvermek; **üstüne suv s.-** üstüne su dökmek; 2. bir şeyi çevirmek, döndürmek: **pal'toñ yakasını s.-** paltonun yakasını döndürmek; 3. açmak, açıp bırakmak: **üstlerindäki yorganı s.-dim** üstlerindeki yorganı açtım.

SERPİK- *eyl.* geriye çekilmek, gerilemek.

SERPİKDİR- *et. ç. bk.* **serpik-**: püskürtmek, geri çevirmek: **duşmanıñ hücümüni s.-** düşmanın saldırısını püskürtmek; **ıza s.-** geri püskürtmek.

SERPİL- *ed. ç. bk.* **serp-**: geriye çekilmek, gerilemek.

SERPİNCEK *a.* örtü: **ak s. örtülen dört stol bardı** beyaz örtü örtülen dört masa vardı.

SERREL- *eyl.* serilmek, arkası üstü yıkılmak: **s.-ip yatan cesediñ yanında toparlanışdılar** serilip yatan cesedin yanında toplandılar.

SERRELT- *et. ç. bk.* **serrel-**.

SERSAG *s.* ayık: **s. adam** ayık adam; **s. yagdayda** ayık durumda.

SERVER *a.* 1. önder, öncü; 2. deveye yük vurulduğunda iki yükün arasındaki boşluğa yerleştirilen yük.

SERVİ *a. bot.* servi ağacı.

SERVİZ *a.* servis takımı.

SES *a.* 1. ses: **sazıñ s.-i sazın** sesi; **tüpeñ s.-i** tüfek sesi; **s. ber-** a. ses vermek, b. oy vermek, oylamak; 2. *gr.* ses, fonem: **burun s.-leri** genizsi sesler, geniz sesleri; **dodak s.-leri** dudak sesleri; **çekimli s.-ler** ünlü fonemler; **uzın çekimli s.-ler** uzun ünlü fonemler; **dımık s.-ler** ünsüz fonemler § **s. et-** a. yas tutup ağlamak, b. ses çıkarmak, seslenmek; **s. yarçıgı** akciğerlerden gelen havanın ses tellerini titrettiği yer; **s.-e goy-** oya sunmak; **s.-iñi gap-** sesinin kesmek, susmak; **çakır s.** keskin, tiz ses.

SES-SEDA (**ses-seda:**) *a.* ses-seda: **hiçbirinden s. çıkmadı** hiçbirinden ses çıkmadı.

SES-SELEM *bk.* **ses-seda**.

SES-SEZA (**ses-seza:**) *bk.* **ses-seda**.

SES-ÜYN *bk.* **ses-seda**.

SESLEN- *eyl.* 1. seslenmek, ses çıkarmak: **yapraklar şıgırdaşıp s.-yärdi** yapraklar hışırdıyordu; 2. cevap vermek: **çagırışa gızgın s.-** çağırmaya kızgın cevap vermek.

SESLENDİR- *et. ç. bk.* **seslen-**.

SESLİ *s.* 1. sesi olan, ses çıkaran: **s. kino** sessiz sinema; 2. güçlü sesi olan: **ol öñküsine görä s. dıtar edinipdir** o öncekine göre daha güçlü sesli bir dutar edinmiş.

SESSİYA *a.* devre, dönem.

SESSİZ *s.bel.* 1. sessizce: **ol ayal s. aglamaga başladı** o kadın sessizce ağlamaya başladı; 2. zayıf sesli: **s. çıga** sessiz çocuk.

SET' *a.* ağ, şebeke: **elektrik s.-i** elektrik ağı.

SETANDA-SEYRANDA (**seta:nda-seyra:nda**) *bel.* çok seyrek, arada bir: **rayon gazeti s. çıkış edyär** bölge gazetesi çok seyrek çıkıyor.

SETİN (**seti:n**) *a.* saten: **bir top s.** bir top saten; **ecem maña köynegi s. -den tikdi** annem gömleğini satenden dikti.

SETİR *a.* 1. sıra, hiza: **s. bolup duran maşınlar** sıraya girmiş arabalar; **s. -e diz-** sıraya dizmek; 2. satır: **komissar çalasınlık hilen yene bir näçe s. yazdı** komiser aceleyle birkaç satır yazdı.

SETİRLE- *eyl.* sıraya dizmek: **kagızları s.-läp goy-** kağıtları sıraya dizmek.

SETİRLEN- *ed. ç. bk.* **setirle-**.

SETİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **setirle-**.

SETİRME-SETİR *bel.* satır satır: **ol oña s. göz gezdirdi** o. ona satır satır göz gezdirdi.

SETKA *a.* file, ağ.

SEYALKA *a.* tohum ekme makinası.

SEYF *a.* kıymetli eşya saklanan çelik dolap.

SEYİK *a.* kemik kırılınca kaynaşması için yan tarafına konulan yassı tahta.

SEYİKLE- *eyl.* kırık kemiğe tahta koymak.

SEYİKLEN- *ed. dön. ç. bk.* **seyikle-**.

SEYİKLEŞ- *işt. ç. bk.* **seyikle-**.

SEYİKLET- *et. ç. bk.* **seyikle-**.

SEYİL *a.* açık havada gezme, gezinti, dolaşma: **s. bagı** gezinti yeri; **s. et-** gezinti yapmak.

SEYİLGÄH (**seyilgä:h**) *a.* gezinti yapılan yer: **s. -e seyil et-** gezinti yerinde gezmek.

SEYİS *a.* seyis, at bakıcısı.

SEYİSHANA (**seyisha:na**) *a.* atlara bakılan yer.

SEYİSLE- *eyl.* 1. ata bakmak, hazırlamak: **bu atı s.-n kim?** bu atın bakıcısı kim?; 2. kendine iyi bakmak.

SEYİSLEN- *ed. ç. bk.* **seyisle-**.

SEYİSLET- *et. ç. bk.* **seyisle-**.

SEYKİN *bel.* sakince, yavaşça: **sallanıp, s. basıp sen biz tarap gelsen yöräp sallanıp,** yavaşça yürüyüp, sen bizim tarafa gelsen.

SEYRAN (**seyra:n**) *a.* gezme, gezinti: **s. et-** gezmek; **s.-a çık-** gezintiye çıkmak.

SEYREK *s. bel.* 1. az, kıt, seyrek, ender: **hizde gar s. yagar** bizde

kar seyrek yağar; **s. duşyan metallar** az bulunan metaller; **s. keselle-** seyrek hastalanmak; 2. gür olmayan, seyrek: **kärta s. bitipdir** bahçenin ekini seyrek bitmiştir.

SEYREKLE- *eyl.* azalmak, seyrekleşmek: **vagtıñ irligine garaman, gatnavçılar s.-pdir** vaktin erkenliğine bakmayın, katılımcılar azalmıştır.

SEYSMİK *a. jeo.* depremle ilgili, sismik.

SEZA (seza:) *a.* ses, seda, avaz: **hiç kimden s. çıkmadı** hiç kimseden ses çıkmadı.

SEZEVAR (sezeva:r) *a.* I. **s. bolmak** karşılaşmak, başına gelmek: **her hili kınçılıklara s. bol-** her türlü eziyete uğramak; 2. **s. et-** neden olmak, birinin başına bir şey getirmek: **trahoma okuvçını gör nähili horluklara s. edyär** bak. trahoma okuyucuları ne kadar zorluklara sokuyor.

SFERA *a.* küre yüzeyi, alan, saha.

SHEMA *a.* şema, kroki.

SIÇAN *a. zool.* sıçan, fare.

SIÇRA- *eyl.* sıçramak: **suv s.-** su sıçramak; **Göroglı s.-p daş çıkdı** Göroğlu sıçrayıp dışarı çıktı.

SIÇRAT- *et. ç. bk.* **sıçra-.**

SIÇRATGI I *a.* sıçrayan şey: **onuñ etekleri s. palçıklar bilen bezelipdir** onun etekleri sıçrayan çamurla lekelenmiş.

SIÇRATGI II *a. tıp* sulu yara.

SIG- *eyl.* sığınak: **kitapların hemmesi şkafa s.-dı** kitapların tümü dolaba sığdı.

SIGDIR- *et. ç. bk.* **sığ-.**

SIGIM *a.* kapasite, istiab haddi: **s.-lı gap** hacimli kap.

SIGIN- *eyl.* sığınmak, yardım dilemek.

SIGIR *a. zool.* sığır: **süytsüz s.** süt vermeyen sığır; **sagılyan s.** sağılan sığır; **süsek s.** süsen sığır.

SIGIR- (sı:gır-) *eyl.* ıslık çalmak: **Kelce s.-ıp bularıñ yanına** geldi Kelce ıslık çalarak onların yanına geldi.

SIGIR- *bk.* **sıgdır-.**

SIGIRIŞ- (sı:gırış-) *işt. ç. bk.* **sıgır-.**

SIGIRT- (sı:gırt-) *et. ç. bk.* **sıgır-.**

SIGIŞ- *işt. ç. bk.* **sıg-.**

SIH (sı:h) *a.* et pişirmek için kullanılan şiş.

SIH-SIH (sı:h-sı:h) *bel.* dik, dimdik: **oña gözüm düşende depe saçım s. boldı** onu gözlerim ilişince saçlarım dimdik oldu.

SIHA- (sı:ha-) *bk.* **sıhala-.**

SIHAL- (sı:hal-) *ed. ç. bk.* **sıha-.**

SIHALA- (sı:hala-) *eyl.* bir şeyi bir başka şeye sürtmek.

SIHAT- (sı:hat-) *et. ç. bk.* **sıha-.**

SIHLA- (sı:hla-) *eyl.* şiş ile dürtmek.

SIHLAT- (sı:hlat-) *et. ç. bk.* **sıhla-.**

SIK *s.bel.* sık, gür: **s. dokalan halı** sık dokunmuş halı; **s. mata** sık kumaş.

SIK- *eyl.* sıkmak, sıkıştırmak, ezmek: **narı s.-** narı sıkmak.

SIKAL- *eyl.* sık olmak, sıklaşmak.

SIKIL- *ed. ç. bk.* **sık-.**

SIKILIK (sı:kılık) *a.* ıslık: **s. at-** ıslık çalmak.

SIKILIKLA- (sı:kılıkla-) *eyl.* ıslık çalmak.

SIKILIKLAŞ- (sı:kılıklaş-) *işt. ç. bk.* **sıkılıkla-.**

SIKLAŞ- *eyl.* sıklaşmak, sık olmak.

SIKLIK *a.* sıklık: **matanıñ s.-ı** kumaşın sıklığı.

SIL- (sı:l-) *eyl.* silmek: **ol, giñ yeñi bilen gözüni s.-ıp pışırdadı** o, elbisesinin geniş kolu ile gözünü silerek fısıldadı.

SILA- (sı:la-) *eyl.* saymak, saygı göstermek, hürmet etmek: **mugallımları s.-** öğretmenleri saymak, saygı göstermek; **okuvçılar seni s.-yarlar** öğrenciler sana saygı gösteriyorlar.

SILAG (sı:lag) *a.* I. saygı, hürmet: **s. goy-** hürmet etmek; 2. armağan, hediye; nişan, madalya: **her yıl s. al-** her yıl madalya almak; **yokarı s.** büyük madalya; **hökümet s.-ı** hükümet nişanı; **s. al-** hediye almak; **s. ber-** hediye vermek § **s.-ıñı bil-** ölçüsünü bilmek.

SILAGLA- (sı:lagla-) *eyl.* nişan ya da pahalı armağan vermek, ödüllendirmek: **hökümet meni yokarı sılag bilen s.-dı** hükümet beni üstün hizmet madalyası ile ödüllendirdi; **medallar bilen s.-** madalyonlarla ödüllendirmek.

SILAGLAN- (sı:laglan-) *ed. ç. bk.* **sılagla-.**

SILAN- (sı:lan-) *ed. ç. bk.* **sıla-.**

SILAŞ- (sı:laş-) *işt. ç. bk.* **sıla-.**

SILAŞIK (sı:laşık) *a.* karşılıklı olarak gösterilen saygı.

SILAT- (sı:lat-) *et. ç. bk.* **sıla-.**

SIMGILT *a.* soluk kırmızı renk: **eaylar asmanıñ şu s. yagtısında ovadan görünyärdi** evler gökyüzünün şu soluk kırmızı parıltısı altında güzel görünüyorlardı.

SIMRUG (sımru:g) *a. mit.* sinurg.

SIMSIKLA- *eyl.* birinin göğsüne yumrukla vurmak, arka arkaya dürtmek.

SIMSIKLAN- *ed. ç. bk.* **sımsıkla-.**

SIMSIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **sımsıkla-.**

SIN (sı:n) *a.* I. görme, gözden geçirme: **halkara yagdayına s.-** uluslararası ilişkileri gözden geçirme; 2. gözleme, gözetleme: **s. et-** bakmak, gözetlemek.

SIN- (sı:n-) *eyl.* kırılmak, vurulmak, ölmek, düşmek § **boyun s.-** boyun eğmek, tabi olmak; **gaynamı s.-** kaynaması durmak, kaynadıktan sonra soğumaya başlamak.

SINA (sı:na) *a. anat.* beden, vücut: **s.-mda sag yerim yok** vücudumda sağlam yer yok § **on iki s.-sı sag** her tarafı sağlıklı.

SINA- (sı:na-) *eyl.* sınamak, denemek: **öz güycüni s.-p gör-** kendi gücünü deneyip görmek.

SINAG (sı:nag) *a.* deneme, kontrol: **samolyotı s.-dan geçir-** uçağı denemeden geçirmek; **zehirli gazlarıñ s.**

edilyän cayı zehirli gazların denendiği bina.

SINAL- (sı:nal-) *ed. ç. bk.* **sına-**.

SINAN- (sı:nan-) *eyl.* bir işe kalkışmak, yapacak gibi olmak: **gaçcak bolup s.-** kaçmaya kalkışmak; **Belanoviç patişanıñ yıkılan babarını halkdan gizlemäge s.-dı** Belanoviç, padişahın devrildiği haberini halktan gizlemeye çalıştı.

SINANIŞ- (sı:nanış-) *işt. ç. bk.* **sınan-**.

SINANIŞIK (sı:nanışık) *a.* çaba, hamle, gayret, bir şeyi yapmaya kalkışma: **bu s.-lardnn hiç zat çıkmadı** bu gayretlerden hiç bir sonuç çıkmadı.

SINÇGA- *eyl.* karıştırmak: **dişiñi s.-** dişini karıştırmak; **orak bilen yeri s.-p otur-** orak ile yeri karıştırıp durmak.

SINÇGILAVUK *a.* hıçkırık: **s.-nı tut-** hıçkırık tutmak.

SINÇGIR- (sınçgır-) *eyl.* hıçkırmak.

SINÇI (sı:nçı) 1. *a.* gözlemci: **siyasi s.** siyasi gözlemci; 2. *s.* gözleyen: **s. adamı** gözleyen adam; **yazıcı gatı s. bolmalıdır** yazar çok iyi bir gözlemci olmalıdır.

SINDI *a.* büyük makas.

SINDIR- (sı:ndır-) *et. ç. bk.* **sın-**; yıkmak, bozmak: **häkimiyeti s.-** egemenliği yıkmak.

SINIK (sı:nık) *s.* kırık, kırılmış § **gövni s.** gönlü kırık.

SINLA- (sı:nla-) *eyl.* bakmak, gözden geçirmek: **açgözlülik bilen s.-** açgözlülükle bakmak; **gızlar eesiniñ alan zatlarını s.-p görärler** kızlar annelerinin aldıkları eşyaları gözden geçiriyorlar.

SINLAŞ- (sı:nlaş-) *işt. ç. bk.* **sınla-**.

SINLAT- (sı:nlat-) *et. ç. bk.* **sınla-**.

SINP *a.* sınıf.

SINPI (sınpı:) *s.* sınıfsal, sınıfa ait.

SIÑRAK *a.* hayvan tırnağı, toynak.

SIÑSIRA- *bk.* **sıñsırakla-**.

SIÑSIRAKLA- *eyl.* orada burada, vakitli vakitsiz gezip dolaşmak.

SIÑSIRAŞ- *işt. ç. bk.* **sıñsırakla-**.

SIP- *eyl.* 1. birinin elinden kaçıp kurtulmak: **duşmanlarıñ elinden s.- umıdı güyçlenip, yüregi kuvvat tapdı** düşmanların elinden kaçma umudu güçlenip yüreği kuvvet buldu; 2. kurtulmak, atlatmak, başından savmak: **añsat s.- kolayca** başından savmak; 3. *mec.* boş, işsiz olmak.

SIPA- (sı:pa-) *bk.* sıvazlamak, okşamak: **çaganıñ kellesini s.-** çocuğun başını okşamak.

SIPAL (sıpa:l) *a.* sap, saman: **bugday s.-ı** buğday samanı.

SIPALA- (sı:pala-) *bk.* **sıpa-**.

SIPALAN- (sı:palan-) *bk.* **sıpan-**.

SIPALAŞ- (sı:palaş-) *bk.* **sıpaş-**.

SIPALAT- (sı:palat-) *bk.* **sıpat-**.

SIPALGA *a.* bahane, sebep, kaçamak: **s. gözle-** bahane aramak.

SIPAN- (sı:pan-) *dön. ç. bk.* **sıpa-**.

SIPANCIRA- (sı:pancıra-) *eyl.* üstünü başını düzeltmek, kendine çeki düzen vermek: **Annagulı ullakan aynañ önünde s.-maga durdı** Annagulı büyük aynanın önünde kendine çeki düzen vermeye başladı.

SIPAÑ-SERMEÑ (sı:pañ-sermeñ): **s. et-** *eyl.* nazlamak, nazlı büyütmek (çocuk vb. için).

SIPAŞ- (sı:paş-) *işt. ç. bk.* **sıpa-**.

SIPAT I *a.* 1. dış görünüş: **adamıñ daşkı s.-ı** insanın dış görünüşü: 2. nitelik, değer, özellik: **adamıñ moral' s.-ları** insanın ahlaki değerleri.

SIPAT II *a. gr.* önad, sıfat: **otnositel s.-ları** ilgi sıfatı; **hil s.-ları** nitelik sıfatları.

SIPAT- (sı:pat-) *et. ç. bk.* **sıpa-**.

SIPATLANDIR- *eyl.* tanımlamak, canlandırmak, tasvir etmek, karakterize etmek: **olar zähmet adamlarınıñ obrazlarını dogruçıl s.-yarlar** onlar işçilerin kişiliklerini doğru tanımlıyorlar.

SIPAYI (sıpa:yı) *s.bel.* hoş, sakin, ağırbaşlı, kibar: **s. adam** kibar adam; **s. geyin-** hoş giyinmek.

SIPAYIÇILIK (sıpa:yıçılık) *a.* kibarlık, naziklik: **s. bilen sora-** nezaketle sormak.

SIPBER- *eyl.* kaçmak, sessizce gitmek.

SIPCA- *eyl.* kaçmak, çıkıp gitmek: **ol s.-p daşarık çıkdı** o, kaçarak dışarı çıktı.

SIPCIK *s.* bir işi yapmamak için sürekli kaçan, bahane arayan.

SIPCIKLA- *eyl.* bir işi yapmamak için bahane aramak.

SIPCIR- *eyl.* kabuğunu soymak, yüzmek: **dızıñı s.-** dizini soymak, yaralamak.

SIPCIRIK *a.* soyuk: **onuñ yüzi s.-dı** onun yüzü soyuktu.

SIPCIRIL- *ed. ç. bk.* **sıpcır-**.

SIPCIRT- *et. ç. bk.* **sıpcır-**.

SIPDIR- *et. ç. bk.* **sıp-**; 1. elinden kaçırmak, düşürmek: **bilmän eliñden yüpi s.-ayıpdır** farkında olmadan ipi elinden kaçırmış; 2. serbest bırakmak, azat etmek; 3. sırrı açıklamak, ortaya koymak.

SIPIN- *dön. ç. bk.* **sıp-**; özgürlüğe kavuşmak, kendini kurtarmak.

SIPINCIRA- *bk.* **sıpcıkla-**.

SIPIR- *eyl.* sıyırmak, soymak: **gabıgını s.-** kabuğunu soymak.

SIPIRIL- *ed. ç. bk.* **sıpır-**.

SIPIRIN- *dön. ç. bk.* **sıpır-**.

SIPIRIŞ- *işt. ç. bk.* **sıpır-**.

SIPIRT- *et. ç. bk.* **sıpır-**.

SIR *a.* sır, giz: **s.-ını ayan et-** sırrını açığa vurmak; **s. bildirmezlik** sırrını açığa vurmazlık; **s. sakla-** sır saklamak.

SIR- (sı:r-) *eyl.* 1. silmek: **yaşını yeñi bilen s.-** gözyaşını elbisenin kolu ile silmek; **içerini s.-** odayı silmek; 2. saç, sakal vb. şeyleri kesmek: **sakgal s.-** sakalını kesmek; 3. bıçak, kılıç vb. ni kılıfından çıkarmak; 4.

dolanmak, gezmek § **gapı s.-** kapı kapı dolaşmak; **deri s.-** yeni kesilmiş hayvanın derisini yüzmek; **yüzüniñ perdesini s.-** üstünü açmak; ortaya çıkarmak.

SIR-SÜPLÜK (**sı:r-süplük**) *a.* çer çöp, döküntü.

SIRA- I *eyl.* rüzgarla birlikte esip savrulmak, yığılmak (kar için): **daşarda gar s.-yar** dışarıda kar rüzgarla savruluyor; **giceki s.-p yagan gar eremändi** gece savrulup yığılan karerimeiniştı.

SIRA- II *eyl.* dikmek: **yorgan s.-** yorgan dikmek; **don s.-** elbise dikmek.

SIRAN- *dön. ç. bk.* **sıra- II.**

SIRAŞ- *işt. ç. bk.* **sıra- II.**

SIRAT (**sı:rat**) *a.* görünüş, biçim, suret: **s.-ından tana-** görünüşünden tanımak.

SIRAT- *et. ç. bk.* **sıra- II.**

SIRATLI (**sı:ratlı**) *s.* güzel, hoş: **s. ayal** güzel kadın; **orta boylı s. gız** orta boylu güzel kız.

SIRATSIZ (**sı:ratsız**) *s.* çirkin.

SIRÇA *a.* sırça: **s.-h cam** sırçalı kase, çanak.

SIRDA- *bk.* **sıra- II.**

SIRDAL- *ed. ç. bk.* **sırda-.**

SIRDAM (**sı:rdam**) *s.* uzun ve düz biçimde büyüyen, dik: **gamış yalı bolup çıkan s. tal agaçları** kamış gibi büyüyen uzun ve düz söğüt ağaçları.

SIRDAMBİTİN (**sırdamhiti:n**) *s.* tek parça, bütün: **s. köynek** tek parça gömlek.

SIRDAŞ *a.* sırdaş, sır ortağı, sır saklayan.

SIRDAŞ- *bk.* **sıraş-.**

SIRDAT- *bk.* **sırat-.**

SIRDIR- (**sı:rdır-**) *et. ç. bk.* **sır-.**

SIRGIN I *a.* 1. kar fırtınası: **agşamara s. turdı** akşam üzeri kar fırtınası durdu; 2. fırtınanın yığdığı kar.

SIRGIN II *a.* sıraya dizilmiş, sıralı: **s. bolup oturan caylar** sıraya dizilmiş evler.

SIRIGIŞ- *işt. ç. bk.* **sırık-.**

SIRIK (**sı:rık**) *a.* sırık.

SIRIK- (**sı:rık-**) *eyl.* yavaşça akmak, akıp gitmek: **ol gözünden s.-yan yaşını yaglıgı bilen süpürdi** o, gözünden akan yaşı, başörtüsü ile sildi.

SIRIKDIR- (**sı:rıkdır-**) *et. ç. bk.* **sırık-**; aktarmak, götürmek: **gürrüñi başga tema s.-** konuşmayı başka konuya sürüklemek.

SIRIL- (**sı:rıl-**) *ed. ç. bk.* **sır-**; sıyrılmak, süpürülmek: **giceki duman s.-dı** geceki duman sıyrıldı.

SIRIŞ- (**sı:rış-**) *işt. ç. bk.* **sır-.**

SIRKAV *s.* sayrı, hasta: **s.-a bak-** hastaya bakmak; **agır s.** ağır hasta; **s. çaga** hasta çocuk; **s. yat-** hasta yatmak.

SIRKAVLA- *eyl.* hastalanmak: **tiz-tizden s.-** kolayca hastalanmak, çabucak hastalanmak.

SIRKAVLAT- *et. ç. bk.* **sırkavla-.**

SIRKIRA- *eyl.* sızlayıp ağrımak: **ayagım s.-ap agrıyar** ayağım sızlayıp ağrıyor.

SIRKIRAT- *et. ç. bk.* **sırkıra-.**

SIRT 1.*a.* sırt, arka taraf: **cayıñ s. tarapı** evin arka tarafı; 2. *il.* (son çekim ilgeci): **atıñ s.-ına mündür-** atın sırtına bindirmek; **s.-ında otur-** sırtında oturmak; **s.-ından gepleşe-** arkasından konuşmak.

SIRTAR- *eyl.* sırıtmak.

SIRTART- *bk.* **sırtar-.**

SIRTLAN *a. zool.* sırtlan.

SIRTMAK (**sı:rtmak**) *a.* düğüm: **s.-ı çek-** düğümü sıkmak; **s. sal-** düğüm yapmak § **boynuna s. sal-** birine baskı yapmak, biri üzerinde egemenlik kurmak.

SIRTMAKLA- *eyl.* düğümlemek.

SIYA (**sıya:**) *a.* mürekkep: **s. bilen yaz-** mürekkeple yazmak.

SIYAHAT (**sıya:hat**) *a.* gezi, seyahat: **s. et-** seyahat etmek; **maşınlı s. et-** arabayla gezmek.

SIYAHATÇI (**sıya:hatçı**) *a.* gezgin, seyyah.

SIYASAT (**sıya:sat**) *a.* siyaset, politika: **parahatçılıklı s.** barışçı politika; **daşarı s.** dış politika.

SIYASI (**sıya:sı**) *s.* siyasi, siyasetle ilgili: **s. göreş** siyasi savaş; **zähmet ve s. yokarı göteriliş** emek ve siyasi kalkınma.

SIZ- I *eyl.* 1. duyumsamak, hissetmek: **agırı s.-** ağrı hissetmek; 2. sezinek: **öñünden s.-** önceden sezmek.

SIZ- II *eyl.* sızmak, akmak: **bu yerden suv s.-yar** buradan su sızıyor.

SIZDIR- *et. ç. bk.* **sız- II.**

SIZLA- *eyl.* sızlamak, acımak.

SIZLAŞ- *işt. ç. bk.* **sızla-.**

SIZLAT- *et. ç. bk.* **sızla-.**

SİGAR *a.* sigara.

SİGNAL *a.* işaret, sinyal: **ses s.-i** ses sinyali; **s. ber-** sinyal vermek.

SİL (**si:l**) *a.* sel..

SİLK- *eyl.* 1. silkemek, silkelemek: **agacıñ şahasını s.-** ağacın dallarını silkelemek; **maşından düşen adamlar egin-başlarını s.-diler** arabadan düşen adamlar üstlerini, başlarını silkelediler; 2. dürtmek: **enesi çaganıñ golundan s.-di** annesi çocuğun kolundan çekti.

SİLKDİR- *bk.* **silk-.**

SİLKELE- *sık. ç. bk.* **silk-.**

SİLKELEN- *ed. ç. bk.* **silkele-.**

SİLKİN- *dön. ç. bk.* **silk-.**

SİLKİŞ- *işt. ç. bk.* **silk-.**

SİLKME *a.* kıvırcık tüylü deri başlık.

SİLOS *a.* doğranarak kuyuda mayalanmış yem: **s. tayyarla-** doğranmış yemi kuyuda mayalamak.

SİLTE- *eyl.* bir şeyi hızla sallamak, silkemek: **atıñ agzındakı torbanı s.-p ayırdı** atın ağzındaki torbayı silkeleyip ayırdı; **araba s.-yär** araba sallıyor.

SİLTEN- *dön. ç. bk.* **silte-.**

SİLTENCİRE- *eyl.* nazlanmak, sitem etmek, kapris yapmak: **gapını s.-p açdı** kapıyı nazlanarak açtı.

SİM (**si:m**) *a.* metal ip, tel: **tikenli s.** dikenli tel; **vagona telefon s.-ini çekmäge başladılar** vagona telefon telini çekmeye başladılar.

SİMAGAÇ (si:magaç) *eyl.* telgraf ağacı.
SİMAP (si:ma:p) *a.kim.* civa.
SİMLE- (si:mle-) *eyl.* irinlenmek, iltihaplanmak, mikrop kapmak: **meniñ dişim s.-pdir** dişim iltihaplandı.
SİMLET- (si:mlet-) *et. ç. bk.* **simle-**.
SİMVOL *a.* sembol, simge.
SİNONİM *a. dilb.* eşanlamlı, anlamdaş.
SİNTAKSİS *a. dilb.* sözdizimi.
SİNTAKTİK *a. dilb.* sözdizimiyle ilgili: **s. analiz** sözdizimsel çözümleme; **s. gatnaşıklar** sözdizimsel ilişkiler.
SİNTETİKA *a.* sentetik.
SİNTEZ a. *kim.* bireşim, sentez.
SİNUS *a. mat.* sinüs.
SİÑ- *eyl.* 1. sindirilmek, hazmolmak: **yiyeniñ s.-ip dursa govı zat** yediklerinin sindirilmesi iyi bir şey; 2. sinmek, sızmak: **topraga s.-** toprağa sızmak.
SİÑDİR- *et. ç. bk.* **siñ-**: 1. sindirmek, hazmetmek (yemek için); 2. bir şeyin içine sinmek: **pamuk suvı özüne tiz s.-yär** pamuk suyu içine çabucak çekiyor.
SİÑE: s. **seret-** *eyl.* dikkatle bakmak: **Annagulı duran yerinde elindäki kagıza s. seretdi** Annagulı durduğu yerde elindeki kağıda dikkatle baktı.
SİÑEK *a. zool.* sinek: **s.-iñ vızzıldısı** sineğin vızıltısı § **s. uçsa bildircek** çok sessiz.
SİÑİR *a. anat.* sinir.
SİÑİR- *bk.* **siñdir-**.
SİÑİŞ- *işt. ç., bk.* **siñ-**.
SİÑÑİL *a.* siğil, elin üstünde çıkan sert sivilce.
SİÑÑİN (siññi:n) *bel.* 1. dikkatle: **cayıñ gapısına s. garadı** evin kapısına dikkatle baktı; 2. yavaş, sakin, usul: **s. git-** yavaş gitmek.
SİÑÑİNLİK *bel.* yavaşça, usulca, sakince: **Volga deryasınıñ suvı s. bilen akyar** Volga ırmağının suyu yavaşça akıyor.
SİÑÑİTLİ *a.* 1. midede hazınedilmiş yiyecek; 2. bir yere sinmiş, sızmış olan; 3. *s.* yavaş, sakin, usul: **ol, s. bir ovaz bilen gepledi** o yavaş bir sesle konuştu.
SİRKE I *a.* sirke (sıvı yiyecek).
SİRKE II *a. zool.* bit yavrusu, sirke: **saçı s. bas-** saçında sirke olmak.
SİSTEMA *a.* düzenek, sistem.
SİSTEMLEŞDİR- *eyl.* sistemleştirmek, sisteme koymak.
SİŞENBE (si:şenbe) *a.* Salı günü.
SİY- *eyl.* siymek.
SİYDİK *a.* sidik: **s. haltası** *anat.* sidik torbası.
SİYDİKLİK *a. anat.* sidik torbası.
SİZ *ad.* çokluk ikinci kişi adılı: **s. gicä galarsıñız** siz geç kalıyorsunuz; **men s.-iñ pikiriñize goşulyarın** ben sizin fikrinize katılıyorum; **s.-e garaşyarlar** size bakıyorlar; **s.-i ugradarlar** sizi uğurluyorlar; **s.-de kim bar?** sizde kim var?; **biz s.-den razı** biz sizden memnunuz.
SKAFANDR *a.* dalgıç elbisesi, uzay elbisesi: **kosmonavtıñ gorag s.-ı** kozmonotun koruyucu elbisesi.
SKELET *a. anat.* iskelet.
SKLAD *a.* ambar, depo, stok: **zavodıñ s.-ı** fabrikanın deposu.
SKUL'PTOR *a.* heykelci, heykeltraş.
SKUL'PTURA *a.* heykelcilik, heykel sanatı: **mermerden edilen s.** mermerden yapılan heykel..
SKVAÇİNA *a.* gedik, delik, kuyu: **s. gaz-** kuyu kazmak.
SKVER *a.* küçük şehir bahçesi: **s.-de gezelenç et-** bahçede gezmek.
SLESAR' *a.* tesviyeci, çilingir: **üçünci razryadlı s.** üçüncü sınıf çilingir; **s. bolup işle-** çilingircilik yapmak.
SLOVYAN *a.* İslav: **s. ayalı** İslav kadını; **s. dilleri** İslav dilleri.
SLYOT *a.* toplantı: **oba hocalıgınıñ öñde barıcılarınıñ s.-ı** tarımın ileri gelenlerinin toplantısı.
SMENA *a.* vardiya, ekip, takım; **agşamkı s.-da işle-** akşam vardiyasında çalışmak.
SMİRNO *a.* "dik dur, kımıldama!" anlamında emir.
SNARYAD *a. ask.* 1. top mermisi; 2. makina, alet: **gimnastika s.-ı** jimnastik aleti.
SOCA- (so:ca-) *eyl.* sık sık nefes almak, sıkıntıyla solumak, oflamak, puflamak: **s.-p dem al-** solumak.
SOCAŞ- (so:caş-) *işt. ç. bk.* **soca-**.
SOCAT- (so:cat-) *et. ç. bk.* **soca-**.
SODA *a.* soda.
SOG- (so:g) *eyl.* 1. süzülüp akmak, damlamak; 2. sürekli ses çıkarmak, ötmek: **fabrigiñ gudogınıñ inçemik sesi s.-up çıkyar** fabrikanın düdüğünün tiz sesi ötüp duruyor.
SOGAN *a. bot.* soğan: **gök s.** yeşil soğan; **düyp s.** baş soğan § **soñuna s. ek-** bitirmek, yok etmek; **ıkbalına s. dogra-** birinin hayatına zarar vermek.
SOGAP (soga:p) *a.* 1. sevap: **suvsana su hermek s.-dır** susayana su vermek sevaptır; 2. *s.* iyi, güzel, yararlı: **s. iş et-** iyi iş yapmak.
SOGDUR- (so:gdur-) *et. ç. bk.* **sog-**.
SOGRUL- *ed. ç. bk.* **sogur-**.
SOGUR- *eyl.* sökmek, söküp çıkarmak, koparmak: **tikeni s.-** dikeni sökmek; **dişi s.-** dişi çıkarmak § **boynunı s.-** boynunu koparmak.
SOGURT- *et. ç. bk.* **sogur-**.
SOGUŞ- (so:guş-) *işt. ç. bk.* **sog-**.
SOK- *eyl.* 1. sokmak: **äpişgeden s.-** pencereden sokmak; 2. batırmak: **suva s.-up çıkarmak** suya batırıp çıkarmak; 3. giymek: **şol donı egniñe s.-da gidiber!** şu elbiseyi giy de gidiver! § **yere s.-** yok etmek.
SOKCA- *eyl.* ınmek.
SOKCARIL- *bk.* **sokul-**.
SOKDUR- *et. ç. bk.* **sok-**.
SOKI *a.* havan § **s.-a salnan yalı bol-** her tarafı ağrımak, kötü durumda olmak.

SOKUDAŞ (**sokuda:ş**) *a.* havaneli.

SOKUL- *ed. ç. bk.* **sok-:** 1. sokulmak, itilmek, yerleştirilmek: **divarıñ yüzündäki deşige kesek s.-updır** duvarın üstündeki deliğe bir parça yerleştirilmiş; 2. batırılmak; 3. arasına girmek.

SOKUŞ- *işt. ç. bk.* **sok-.**

SOL (**so:l**) *a.* sol, sol taraf.

SOL- *eyl.* 1. solmak, rengi uçmak: **s.-up baryan gızıl şapak** solup giden kızıl şafak; 2. tazeliği kaçmak (bitki için): **güyzüne güller s.-yar** güzün çiçekler solar; 3. *mec.* üzgün, kaygılı olmak.

SOLAK *bk.* **solgun.**

SOLDAT *a.* asker.

SOLDUR- *et. ç. bk.* **sol-.**

SOLGUN *s. bel.* solgun, rengi uçmuş: **s. yüzli** solgun yüzlü; **onuñ güler yüzi s. görünyär** onun güler yüzü solgun görünüyor; **s. reñkli kostyum** solgun renkli elbise..

SOLGUNLA- *eyl.* solmaya başlamak, rengi uçmak.

SOLTAN (**solta:n**) *a. tar.* sultan.

SOLUK *bk.* **solgun.**

SOMAL- *eyl.* dimdik durmak: **bir adam maşınıñ öñünde s.-ıp durdı** bir adam arabanın önünde dikilip durdu.

SOMALAK *s.* dimdik duran: **ol s. zatlar nämekä?** o dimdik duran şeyler nedir?.

SOMALIŞ- *işt. ç. bk.* **somal-.**

SOMALT- *et. ç. bk.* **somal-.**

SOMMAK *bk.* **somalak.**

SONA *a. zool.* güzel ördek.

SONAR *a.* çimen, sulu, yeşil alan.

SONARLA- *eyl.* otlamak (hayvan için).

SONUSIRA (**sonusı:ra**) *bel.* arkasısıra, arkasından, olay olup bittikten sonra.

SOÑ 1. *bel.* sonra: **işläli s. dınç alarıs** çalışalım, sonra dinleniriz; **s. giç bolar** sonra geç olur; 2. *a.* son, uç, bitim: **bu bekayanıñ s.-ı bar** bu hikayenin sonu var; **filmiñ s.-ı** filmin sonu § **s.-uña sogan ek-** bir şeyi bitirmek, yok etmek; **s.-uña çık-** bir işi bitirip rahatlamak; **s.-uñı saymazlık** işin sonuna bakmadan, ne olursa olsun, demek.

SOÑ-SOÑLAR *bel.* çok vakitten sonra, çok sonra.

SOÑABAKA *bel.* sonunda, en sonunda: **s. ol düzeldi** en sonunda o düzeldi; **s. uzın hatara düzüldiler** sonra uzun sıraya dizildiler.

SOÑABARA *bk.* **soñabaka.**

SOÑKI *s.* son, sonuncu: **s. babarlar** son haberler; **ayıñ s. güni** ayın son günü; **s. gezek** son kez.

SOÑKUSIGÜN *bel.* sonraki gün, yarın değil öbür gün.

SOÑLA- *eyl.* bitirmek, tamamlamak: **gürrüñini s.-** sözünü bitirmek.

SOÑLAN- *ed. ç. bk.* **soñla-.**

SOÑRA *bk.* **soñ** 1.

SOÑSUZ *s.* sonsuz, uçsuz bucaksız: **gürrüñçi s. sözüne başladı** konuşmacı uzun konuşmasına başladı.

SOÑUNDAN *bel.* sonradan, daha sonra: **s. ökünersiñ** sonra pişman olursun.

SOP-SOVUK *a.* çok soğuk.

SOPI (**so:pı**) *a. din* sofu.

SOR- (**so:r-**) *eyl.* 1. emerek içmek, emmek, sömürmek; 2. kendine çekmek, içine almak, sindirmek: **ösümlikler suvda erän duzları toprakdan s.-up alyarlar** bitkiler suda eriyen tuzları topraktan çekip alıyorlar.

SORA- (**so:ra-**) *eyl.* 1. sormak: **ol indi Artıgı s.-maga gelyärdi** o şimdi Artık'ı sormaya geliyordu; **yoldaşıñdan s.-** arkadaşından sormak; 2. izin almak: **rugsat s.** izin istemek; **ötünç s.-** bağış dilemek.

SORAG (**so:rag**) *a.* 1. soru: **s. ber-** soru sormak; **ondan hiç bir s.-a cogap yokdı** ondan hiç bir soruya cevap yoktu; 2. *gr.* **s. sözlemi** soru tümcesi; **s. alamatı/ belgisi** soru işareti § **s. et-** sorguya çekmek, ifadesini almak; **öliñ s.-ını sor-** çok fazla soru sormak.

SORAG-İDEG (**so:rag-i:deg**) *bel.* sora ede, sorarak, araştırarak: **ol s. bilen cayıñ yerini tapdı** o, sora ede evin yerini buldu.

SORAGÇI (**so:ragçı**) *a.* soru soran, sorucu.

SORAGLA- (**so:ragla-**) *eyl.* soruşturmak, araştırmak: **s.-p tap-** araştırıp bulmak.

SORAGSIZ (**so:ragsız**) 1. *s.* sorusuz; 2. *bel.* izinsiz, izin almadan: **s. gir-** izinsiz girmek; **s. çıkıp git-** izinsiz çıkıp gitmek; 3. araştırmadan, soruşturmadan: **s. tap-** araştırmadan bulmak.

SORAGSIZ-İDEGSİZ (**so:ragsız-i:degsiz**) *bk.* **soragsız.**

SORAL- (**so:ral-**) *ed. ç. bk.* **sora-.**

SORANCAÑ (**so:rancañ**) *s.* çok soru soran: **oba adamları s. bolyarlar** köy insanları çok soru soran insanlar oluyorlar.

SORAŞ- (**so:raş-**) *işt. ç. bk.* **sora-.**

SORAŞA-SORAŞA (**so:raşa-so:raşa**) *bel.* sora sora.

SORAT- (**so:rat-**) *et. ç. bk.* **sora-.**

SORDUR- (**so:rdur-**) *et. ç. bk.* **sor-.**

SORGUÇ (**so:rguç**) *a.* kurutma kağıdı.

SORK-SORK ET- *bk.* **sorkulda-.**

SORKULDA- *eyl.* zonklamak: **s.-p agır-** zonklayarak ağırmak.

SORKULDI *a.* ağrı.

SORT *a.* çeşit, tür: **üzümiñ ir yetişyän s.-ları** üzümün erken olgunlaşan türleri.

SORTDUR- *eyl.* somurtmak, yüzünü asmak: **onuñ yanına gelende yüzüni aşak salıp, s.-ıp otırdı** onun yanına gelince yüzünü aşağı sarkıtıp, somurtup oturdu.

SORTLA- *eyl.* çeşitlere bölmek, ayırmak: **harıtları s.-** eşyaları ayırmak.

SORTLAN- *ed. ç. bk.* **sortla-.**

SORTLAŞ- *işt. ç. bk.* **sortla-.**

SORTLAT- *et. ç. bk.* **sortla-.**

SOSİSKA *a.* sosis.

SOSTAV *a.* ekip, komite, heyet: **Türkmen diliniñ sözlük s.-ı** Türkmen dilinin sözlük komitesi.

SOTSİYAL *a.* toplumsal, sosyal: **s. deñsizlik** toplumsal eşitsizlik; **s. adalatlılık** toplumsal adalet.

SOTSİYALİSTİK *a.* toplumcu, sosyalist.

SOTSİYALİZM *a.* sosyalizm.

SOV- *eyl.* 1. harcayıp bitirmek, sarfetmek: **pulumıñ hemmesini s.- dım** paramın hepsini harcadım; 2. döndürmek, çevirmek: **Kakabay suvı öz yerine s.-yar** suyu kendi yatağına çevirmek; **saga s.-** sağ tarafa çevirmek; 3. bir işi tamamlamak, bitirmek: **toyumızı sag-aman s.-duk** düğünümüzü sağ salim bitirdik § **başdan s.-** baştan savınak, birinden kurtulmak; **gürrüñi başga tarapa s.-** sözü başka tarafa çevirmek; **yüz s.-** yüz çevirmek ; **mövsümini s.-** nöbetini, sırasını geçirmek.

SOVA *a.* boş, isabetsiz atış: **s. düş-** isabet etmemek; **yol şäherden s. geçyär** yol şehirden geçmiyor (yanından geçiyor).

SOVA- *eyl.* 1. soğumak (hava için): **hova gatı s.-p başladı** hava çok fazla soğudu; **günler gitdigiçe s.-yar** günler gittikçe soğuyor; 2. ısısı düşmek: **çayıñ s.-dı** çayın soğudu; 3. hevesi kaçmak, isteği azalmak: **işden s.-** işten soğumak § **gahı s.-** öfkesi geçmek.

SOVAL (sova:l) *a.* 1. soru, sual: **Yagınırıñ s.-ı cogapsız galdı** Yagmır'ın sorusu cevapsız kaldı; 2. problem, sorun, mesele.

SOVALGA I *a.* para: **s.-ñ gutar-** parayı bitirmek; **meniñ s.-m gutardı** benim param bitti.

SOVALGA II kanıt, delil: **s. tap-** kanıt bulmak.

SOVAŞ- *işt. ç. bk.* **sova-**.

SOVAT *a.* eğitim, okuma-yazma, tahsil: **s. övren-** tahsil yapmak; **s.-ıña çık-** okuma yazma öğrenmek.

SOVAT- *et. ç. bk.* **sova-**: 1. soğutmak: **süydi s.-** sütü soğutmak; 2. hevesini kaçırmak: **bolgusuz gürrüñler onuñ elini işden s.-dı** boş sözler onun elini işten soğuttu.

SOVATHON (sovatho:n) *s.* okuma yazma bilen: **s. adam** tahsilli adam.

SOVATSIZ *s.* okuma- yazma bilmeyen, tahsilsiz.

SOVDUR- *et. ç. bk.* **sov-**.

SOVET *a.* Sovyet..

SOVGAT *a.* armağan, hediye: **s. ber-** armağan vermek; **s. et-** hediye etmek; **doglañ gününe köp s. al-** doğum gününde çok hediye almak; **s. iber-** armağan göndermek.

SOVGUÇ 1. *s.* çok para harcayan, müsrif; 2. *a. fiz.* bir enerjiyi başka bir tarafa aktaran alet: **yıldırım s.-ları ulı öylerde gurulyar** paratonerler yüksek evlere takılıyor.

SOVGUT I *bk.* **sovalga I.**

SOVHOZ *a.* sovhoz, devlet çiftliği: **öñde barıcı s.** gelişmiş devlet çiftliği; **s.-ıñ goynını bak-** devlet çiftliğinin koyununu bakmak; **s.-ıñ direktorı** devlet çiftliğinin yöneticisi.

SOVRUL- *ed. ç. bk.* **sovur-**: 1. savrulmak: **dövlen bugdaylar s.-ıp gaplara guylup goyuldı** dövülen buğdaylar, savrulup, kaplara dökülüp konuldu; 2. *mec.* boşuna harcanmak, ziyan olmak: **şol barada s.-yan puluñ hetdi-hasabı yokdı** bu konuda harcanan paran haddi hesabı yoktu.

SOVRUŞ- *işt. ç. bk.* **sovur-**.

SOVSANI *a.* elde dokunan ipek..

SOVUK *a.* soğuk: **s.-a çıdamlı** soğuğa dayanıklı; **s. ur- / kak-** soğuktan etkilenmek; **s. gış** soğuk kış; **azıgı s. yerde sakla-** yiyecekleri soğuk yerde saklamak § **s. uruş** soğuk savaş; **s. yarag** soğuk silah; **küli s.** yürekten sevmeyen; **üstünden s. suv guylan yalı bol-** irkilmek, şaşırmak, donup kalmak; **eli s. suva urmazlık** iş yapmazlık.

SOVUK-SALA *bel.* özensizce, baştan savma: **s. işle-** baştan savma çalışmak.

SOVUKGANLI (sovukga:nlı) *s.bel.* soğukkanlı, dayanıklı: **s. adam** soğukkanlı adam; **s. bol-** soğukkanlı olmak.

SOVUKLA- *eyl.* soğuk almak, üşütmek: **yılırak geyin, yogsa s.-rsıñ** sıcak giyin, yoksa üşütürsün.

SOVUKLAMA *a. tıp* soğukalgınlığı, üşütme.

SOVUKLAT- *et. ç. bk.* **sovukla-**: birini üşütmek, hasta etmek: **çaganı s.-** çocuğu üşütmek.

SOVUR- *eyl.* 1. savurmak: **bugday s.-** buğday savurmak; **yel gum s.-yar** rüzgar toprakları savuruyor; 2. harcamak, israf etmek: **pulı saga-sola s.-** parayı sağa sola harcamak, ziyan etmek § **başıñdan gum s.-** bir işi yaparken çok zorluk çekmek; **ot s.-** ateş etmek.

SOVUT *a.* zırh.

SOY- *eyl.* 1. soymak: **maña gabık s.-maga kömekleş!** bana kabuk soymak için yardım et!; 2. yaralamak, soymak; 3. hayvan kesmek: **çopan goyunlardan birini tutup s.-updur** çoban koyunlardan birini kesmiş; 4. *mec.* çalmak, hırsızlık yapmak.

SOYA *a. bot.* soya.

SOYDUR- *et. ç. bk.* **soy-**.

SOYUK *s.* soyuk, soyulmuş.

SOYUL- *ed. ç. bk.* **soy-**: soyulmak: **onuñ burnı güne yanıp soylupdır** onun burnu güneşte yanıp soyulmuş.

SOYUZ (soyuz) *a.* birlik, ittifak: **yazıcılar s.-ı** yazıcılar birliği; **harbı s.** savaş ittifakı.

SOYUZDAŞ *s.* aynı birlik içinde yer alanlar.

SÖZ- *eyl.* 1. çekip uzatmak, esnetmek, sündürmek.

SOZAN *a.* tüfek.

SOZUL- *ed. ç. bk.* **soz-**.

SÖBÜK (sö:bük) *a. anat.* taban..

SÖG- (sö:g-) *eyl.* sövmek.

SÖGÜL- *ed. ç. bk.* **sög-**.

SÖGÜN- *dön. ç. bk.* **sög-**.

SÖGÜNCEÑ (sö:günceñ) *s.* çok söven, küfürbaz: **ol s. adamdı** o küfürbaz adamdı.

SÖGÜNÇ (sö:günç) *a.* sövgü, küfür: **s. sözler** küfür sözleri; **s.-ler bilen yaman-yaman sögyärdi** küfürlerle kötü kötü sövüyordu.

SÖGÜŞ- *işt. ç. bk.* **sög-.**

SÖHBET *a.* karşılıklı konuşma, sohbet: **canlı s.** coşkulu, canlı sohbet; **yoldaşlarıñ bilen s. et-** arkadaşlarınla sohbet etmek § **s. gur-** konuşmak.

SÖHBETDEŞ *bk.* **gürrüñdeş.**

SÖK- *eyl.* 1. sökmek (dikiş vb için): **yorganı s.-** yorganı sökmek; **gayçı bilen s.-** makas ile sökmek; 2. sökmek, parçalara ayırmak: **motorı s.-** motoru sökmek; 3. sökmek, yerinden çıkarmak (bitki için): **yoruncanı s.-** yoncayı sökmek; 4. bir şeyi yeniden incelemek: **suduñ kararını s.-** mahkemenin kararını yeniden incelemek; gevşetmek: **içeriniñ gızgın hovası onı s.-di** odanın sıcak havası onu gevşetti.

SÖKDÜR- *et. ç. bk.* **sök-.**

SÖKÜL- *ed. ç. bk.* **sök-.**

SÖKÜŞ- *işt. ç. bk.* **sök-.**

SÖLİTE (söli:te) *s.* iş yapamayan, beceriksiz adam.

SÖLPİ *s.* işsiz güçsüz dolaşan.

SÖLPÜLDE- *eyl.* başıboş, işsiz güçsüz dolaşmak.

SÖMEL- *bk.* **somal-.**

SÖMELT- *bk.* **somalt-.**

SÖMPİ *bk.* **sölpi.**

SÖMPÜLDE- *bk.* **sölpülde-.**

SÖN- *eyl.* sönmek: **peçiñ odı s.-üpdir** sobanın ateşi sönmüş.

SÖNDÜR- *et. ç. bk.* **sön-:** söndürmek: **odı s.-** ateşi söndürmek; **çıranı s.-** lambayı söndürmek; **yangını s.-** yangını söndürmek.

SÖNÜK *s.* sönük, sönmüş: **olarıñ gapıları baglı, çıraları s.-di** onların kapıları kapalı, lambaları sönüktü.

SÖRTÜK *a.* doğudan esen rüzgar.

SÖV-SÖV: s. sırıp yör- *eyl.* işsiz güçsüz dolaşmak.

SÖVDA (sövda:) *a.* alışveriş: **lomay s.** toptan alışveriş; **ovnuk s.** perakende alışveriş; **s. et-** alışveriş yapmak § **s. gızdır-** alışverişi kızıştırmak.

SÖVDA-SATIK *bk.* **sövda.**

SÖVDAGÄR (sövda:gä:r) *a.* alışverişçi, satıcı.

SÖVDALAŞ- (sövda:laş-) *eyl.* pazarlık yapmak.

SÖVEL- *eyl.* işsiz güçsüz dolaşmak.

SÖVELİŞ- *işt. ç. bk.* **sövel-.**

SÖVER *bk.* **söygüli.**

SÖVEŞ *a.* savaş: **deñiz s.-i** deniz savaşı; **s. meydanı** savaş alanı.

SÖVEŞ- *eyl.* savaşmak: **olar örän uly mertlik bilen s.-ipdirler** onlar büyük bir kahramanlıkla savaşmışlardır.

SÖVEŞCEÑ *a.* savaşçı.

SÖVÜŞ *a.* konuğu ağırlamak için kesilen hayvan § **s. et-** hayvan keserek konuğu ağırlamak.

SÖVÜT *a. bot.* söğüt ağacı: **s. çıbıgından sebet ördürmek gerek** söğüt dalından sepet ördürmek gerek.

SÖY *a.* neden, sebep.

SÖY- *eyl.* sevmek: **biri-biriñi s.-** birbirini sevmek; **çagaları s.-** çocukları sevmek.

SÖYDÜR- *et. ç. bk.* **söy-.**

SÖYE *a.* kapının iki yanındaki ağaç dayanak, boyunduruk.

SÖYE- *eyl.* dayamak, yaslamak: **olar beyik divarlara merdivan s.-pdirler** onlar büyük duvarlara merdiven dayamışlar; **arkañı divara s.-** arkanı duvara yaslamak.

SÖYEL- *ed. dön. ç. bk.* **söye-.**

SÖYEN- *ed. dön. ç. bk.* **söye-.**

SÖYENİŞ- *işt. ç. bk.* **söyen-.**

SÖYEŞ- *işt. ç. bk.* **söye-.**

SÖYGET *a.* dayanak, destek: **s. goy-** destek koymak.

SÖYGİ *a.* sevgi: **ilkinci s.** ilk sevgi; **onuñ okuva bolan s.-si gün-günden artyardı** onun okumaya karşı olan sevgisi gün geçtikçe artıyordu § **s. meyi** sevginin tadı, lezzeti.

SÖYGÜLİ *a.* sevgili, aşık olunan: **söygüsine vepadar s.** sevgisine sadık sevgili; 2. *s.* **sevgili, sevilen, sevilmeye layık olan: onuñ yadına s. ayalı düşyär** onun aklına sevgili eşi düşüyor.

SÖYLE- *eyl.* söylemek, demek.

SÖYÜL- *ed. ç. bk.* **söy-.**

SÖYÜN- *eyl.* sevinmek: **hoş habara s.-** güzel habere sevinmek; **yerimiz örän seleñ yer eken - diyip s.-yärdi** yerimiz çok açık ve ferah bir yermiş diyerek seviniyordu.

SÖYÜNÇİ *bk.* **buşluk.**

SÖYÜNÇİLE- *bk.* **buşla-.**

SÖYÜŞ- *işt. ç. bk.* **söy-.**

SÖZ *a.* 1. söz: **giriş s.** *a. gr.* ara söz, b. açış sözü; 2. *gr.* sözcük: **goşma s.** bileşik sözcük; **düyp s.** kök söz; **yasama s.** türemiş sözcük; **s.-üñ manısı** sözcüğün anlamı; **s. sostavı** sözcük dağarcığı, kelime hazinesi; **sözlemde s.-leriñ tertibi** tümcede sözcüklerin dizilişi; 3. konuşma: **s. aç-** konuşmaya başlamak; **meniñ s.-üme gulak as!** benim sözümü dinle!; **soñkı s.** son söz § **s. ayt-** birinin kızını gelin olarak istemek; **s. al-** a. bir yerde söz hakkı almak, b. bir şey hakkında bilgi almak; **s. aç-** söz açmak, konuşmayı başlatmak; **s. her-** söz vermek; **s. bölekleri** hece; **s. gat-** bir şey söyleyerek konuşmayı başlatmak; **s. et-** ayıplamak, kınayıcı sözler söylemek; **s.-de tapıl-** sözünde durmak; **s.-den bal dam-** tatlı konuşmak; **s.-i azas-** kötü sözler söylemek; **s.-i böl-** konuşmanın arasına girmek; **s.-i buz yalı** sözü soğuk; **s.-üñ agzında!** konuşan kişinin sözünü bölmek için izin isterken kullanılan saygı sözü; **s.-üñ arasına düş-** biri sözünü bitirmeden konuşmaya başlamak; **s.-üñ yer tutmazlık** boş konuşma, boş laf; **s.-üñ öt-** sözü geçmek, önemsenmek; **s.üñden dön-** sözünü tutmamak; **s.-üñi sındır-** sözü önemli olmamak; **agramh s. ayt-** etkili konuşmak; **agır s.** etkili söz; **asıl s.** sözün asıl anlamını taşıyan ve değişmeden kalan bölümü; **bir-iki agız s.-** az söz; **gurı s.** boş söz; **yokuş s.** kötü söz; **yiti s.** etkileyici söz; **könelişen s.** kullanımdan düşmüş söz, eski söz; **şerebeli s.** kötü söz.

SÖZAYDICI *a.* kız istemeye giden adam.
SÖZBAŞI *a.* önsöz: **okuv kitabına s. yaz-** okuma kitabına önsöz yazmak.
SÖZLE- *eyl.* konuşmak: **o, rus ve türkmen dillerinde govı s.-yär** o, Rus ve Türkmen dillerinde iyi konuşuyor; **ömrümde bir gezek yalan s.-dim** ömrümde bir kere yalan söyledim.
SÖZLEM *a. gr.* tümce, cümle: **baş s.** ana tümce; **goşma s.** bileşik ttimce; **yüzlenme s.-i** ünlem tümcesi; **sebäp eyerceñ s.** yan tümce; **yönekey s.** basit tümce; **eyesiz s.** öznesiz tümce.
SÖZLEN- *ed. ç. bk.* **sözle-.**
SÖZLEŞ- *işt. ç. bk.* **sözle-.**
SÖZLEŞ- *işt. ç. bk.* **sözle-**; sözleşmek, anlaşmak, uyuşmak: **biz bile gitmekligi s.-dik** biz birlikte gitmek konusunda sözleştik.
SÖZLÜK *a.* sözlük: **düşündürişli s.** ansiklopedik sözlük; **türkmençe-rusça s.** Türkmence-Rusça sözlük.
SÖZME-SÖZ *bel.* sözcük sözcük: **bu teksti s. okadı** bu metni sözcük sözcük okudu.
SÖZSOÑI: s. kömekçiler *a. gr.* ek.
SPAKTAKL' *a. tiy.* oyun, piyes, temsil: **s. haçan başlanyar?** oyun ne zaman başlıyor ?; **Leyli ve Mecnun s.-ına höves bilen tomaşa etdiler** Leyli ve Mecnun oyununu severek izlediler.
SPARTAKİADA *a. sp.* çeşitli alanlarda spor yarışı.
SPETSİALİST *a.* uzman, mütehassıs: **yürek keselleri boyunça s.** kalp hastalıkları alanında uzman; **oba hocalıgına dürli s.-ler gerek** tarım alanında çeşitli konularda uzmanlar gerekli; **s. tayyarla-** uzman yetiştirmek.
SPİRT *a.* ispirto, alkol.
SPİSOK *a.* liste: **okuvçılarıñ s.-ı** öğrencilerin listesi; **s.-a goy-** listeye almak; **s. boyunça çagır-** listeye göre çağırmak; **s. düz-** liste hazırlamak.
SPORT *a.* spor: **atıcılık s.-ı** atıcılık sporu; **deñiz s.-ı** deniz sporu; **lıca s.-ı** kayak sporu; **planer s.-ı** planör sporu; **suvastı s.-ı** sualtı sporu; **samolyot s.-ı** uçak sporu; **sani s.-ı** kızak sporu; **s. zalı** spor salonu; **s. kostyumı** spor elbisesi; **s. oyunları** spor oyunları; **s. bilen meşgullan-** sporla uğraşmak.
SPORTSMEN *a.* sporeu, sportmen: **s. gız** sporcu kız.
SPRAVKA *a.* bilgi, malumat; rapor: **s. ber-** bilgi vermek; **iş yerinden s. getir-** iş yerinden rapor getirmek.
STADİON *a.* stadyum: **s. al-yaşıl baydaklar bilen bezelgi** stadyum kırmızı-yeşil bayraklarla süslenmiş.
STAJ *a.* çalışma süresi: **meniñ on iki yıl s.-ım bar** benim on iki yıl hizmet süremi var; **zähmet s.-ı** çalışma süresi.
STAKAN *a.* bardak: **bir s. çay iç-** bir bardak çay içmek.
STANİTSA *a.* büyük Kazak köyü.

STANOK *a.* tezgah: **täze s.-da işle-** yeni tezgahta çalışmak.
STANTSİYA *a.* durak, istasyon, menzil, santral: **demir yol s.-sı** demiryolu istasyonu; **telefon s.-sı** telefon santrali; **otlı s.-sı** tren istasyonu.
STARŞİNA *a. ask.* başçavuş.
START *a.* çıkış, start: **yarışıñ baş sud'yası yarışa s. berdi** yarışın birinci hakemi başlama işareti verdi; **s. meydançası** yarış alanı.
STERCEN' *a.* mil, çubuk: **ruçkamıñ s.-i** kabzanın mili.
STİL' *a.* yöntem, tarz, üslup: **gepleşik s.-i** konuşma üslubu; **edebi s.** edebi üslup.
STİPENDİYA *a.* burs: **yokarlandırılan/ artdırılan s.** yükseltilen burs: **s. al-** burs almak.
STOL *a.* 1. masa: **yazuv s.-ı** yazı masası; **s.-uñ başındakı gürrüñ** masanın başındaki konuşma; 2. idari bölümlerden herbirinin adı: **pasport s.-ı** pasaport masası; **adres s.-ı** adres masası.
STRAHOVANİYE *a.* sigorta: **s. agenti** sigorta şirketi.
STUDENT *a.* öğrenci: **universitetiñ s.-i** üniversete öğrencisi.
STUL *a.* sandalye: **geç-de şu s.-da oturıber!** geç de şu sandalyede oturuver!; **yumşak s.-lar** yumuşak sandalyeler.
SUBUT: (subu:t) s. et- *eyl.* kanıtlamak: **teoremanı s. et-** varsayımı kanıtlamak; **s. bol-** kanıtlanmak.
SUBUTNAMA (subu:tna:ma) *a.* kanıt, delil, belge: **s.-lar getir-** kanıtlar getirmek; **inanarlık s.** inandırıcı kanıt.
SUD *a.* mahkeme: **halk s.-ı** halk mahkemesi, **s.-a arza her-** mahkemeye dilekçe vermek; **s.-uñ kararı** mahkemenin kararı.
SUD'YA *a.* 1. *huk.* hakim, yargıç; 2. *sp.* hakem.
SUDLAŞ- *eyl.* biri ile davası olmak.
SUDUR *a.* görüntü, siluet: **şaheriñ s.-ı** şehirin silueti.
SUFFİKS *a. gr.* ek.
SUFLYOR *a. tiy.* suflör.
SUGUN (su:gun) *a. zool.* geyik.
SUGUNÇILIK (su:gunçılık) *a.* geyik yetiştiriciliği.
SUHLA- *eyl.* bıçak vb. soğuk silahla yaralamak: **Volostnoyı s.-makçı boldı** Volostnoy'u yaralamaya kalktı.
SULBA *bk.* **sudur.**
SULH *a.* gönül: **meniñ seni s.-um söyüpdir** benim seni gönlüm sevmiş.
SULUH- *bk.* **yada-.**
SUMAT: suma:t bol- *eyl.* ortadan kalkmak, yokolmak: **sen nirä s. boldun?** sen nereye kayboldun?; **gözden yiten samolyot yalı s. boldı** gözden kaybolan uçak gibi yokoldu.
SUMKA *a.* çanta: **ayal s.-sı** kadın çantası; **azık üçin s.** yiyecek çantası.
SUNGAT *a.* sanat: **şekillendiriş s.-ı** plastik sanatlar; **s. eseri** sanat eseri.
SUPRA *bk.* **saçak.**

SURAT (**su:rat**) *a.* 1. fotoğraf: **s. aldır-** fotoğraf çektirmek; **s.-a düş-** fotoğraf çektirmek; **s. almak bilen meşgullan-** fotoğrafçılık yapmak; 2. resim: **s. çek-** resmini yapmak; **çagalarıñ çeken s.-ı** çocukların yaptığı resim.

SURATÇI (**su:ratçı**) *a.* ressam: **tanımal s.** ünlü ressam; **s. ayal** ressam kadın.

SURATDA (**su:ratda**) *bel.* biçimde, tarzda, surette, şekilde: **gıssaglı s.** acele şekilde; **emeli s.** yapay biçimde.

SURATLANDIR- (**su:ratlandır-**) *eyl.* betimlemek, tasvir etmek: **romanda urşuñ gahrımanlarını s.-** romanda savaşın kahramanlarını betimlemek.

SURATLI (**su:ratlı**) *s.* resimli: **s. jurnal** resimli dergi.

SURNAY *a. müz.* zurna.

SURNUGIŞ- *işt. ç. bk.* **surnuk-.**

SURNUK- *eyl.* bitkinleşmek, halsizleşmek: **açlıkdan yaña s.-** açlık yüzünden halsizleşmek.

SURNUKDIR- *et. ç. bk.* **surnuk-.**

SUS- *eyl.* almak, çekmek (kepçe ile): **magdanı s.-up al-** madeni kepçe ile çekip almak.

SUSAK *a.* kepçe: **s. bilen guy-** kepçe ile dökmek § **s.-ıñ sapını ele al-** otoriteyi ele geçirmek.

SUSAKLA- *eyl.* kepçe ile koymak.

SUSDUR- *et. ç. bk.* **sus-.**

SUSGUÇ *a.* 1.*tek.* ekskavatör kepçesi; 2. kürek.

SUST 1.*a.* iç durum, hal, alıval, moral; 2. *bel.* keyifsiz, bezgin, çökgün: **yaman s. gezip yüzüñi sallayarsıñ!** çok bezgin dolaşıp yüzünü asıyorsun! § **s.-uñ basıl-** moralin bozulmak; **s.-ı basık** keyfi kötü.

SUSTLA- *eyl.* keyfi kaçık olmak.

SUSTLAÇ *s.* biraz keyifsiz görünen.

SUSTLAN- *dön. ç. bk.* **sustla-.**

SUSTLAŞ- *işt. ç. bk.* **sustla-.**

SUSTUBELENT *s.* keyifli, neşeli.

SUSTUPES *s.* ruhsuz, keyifsiz: **s. adam** keyifsiz adam.

SUSUBER- *eyl.* kepçe ile alıvermek.

SUSUL- *ed. ç. bk.* **sustla-.**

SUŞİLKA *a.* kurutma aleti ya da kurutma yeri.

SUV *a.* su: **akar s.** akar su; **şor s.** tuzlu su; **deñiz s.-ı** deniz suyu; **s. değirmeni** su değirmeni; **s. -dan gan-** suya kanmak; **üzüm s.-ı** üzüm suyu § **s. ogur-** yaranın içinde irin toplanmak; **s. señrikden ag-** olacak iş olup bitmek; **s.-suz gata-** çok susamak: **s. ur-** tandır ekmeğine su serpmek; **s. yalı oka-** hızlı okumak; **s.-a salma et-** çok vurmak, dövmek; **s.-una deg-** a. yaptığı hata için birini dövmek, b. atı suya sokmak; **s. señrikden agan soñ** iş olup bittikten sonra; **s. sepilen yalı** çok sessiz; **agzına s. alan yalı bol-** susmak; **gara s. bol-** çok terlemek; **gözüñ s. iç-** bir şeyi istemek; **yüregi s. üstünde** korkmuş durumda; **üstünden gızgın s. guylan yalı bol-** bir şeyden korkmak, tiksinmek, utanmak; **sesine s. sepilen yalı bol-** sessiz kalmak.

SUV-SİL (**suv-si:l**) *a.* su, sel, çok su: **galıñ gar s. bolup ereyärdi** kalın kar su-sel olup eriyordu.

SUVA- *eyl.* sıvamak: **tamımızıñ üztüni s.-dık** evimizin üstünü sıvadık.

SUVAG *a.* su, saman ve topraktan oluşan sıva: **s. -ı guramadık divar** sıvası kurumamış duvar; **s. işleri** sıva işleri; **s. et-** sıvamak.

SUVAGÇI *a.* sıvacı, sıva yapan.

SUVAGLI *s.* sıvalı.

SUVAL- *ed. ç. bk.* **suva-.**

SUVAMAY *bel.* tümüyle, baştan sona: **ellerimiñ ikisi-de s. doludı** ellerimin ikisi de tümüyle dolu.

SUVAR- *eyl.* sulamak: **malları s.-** hayvanlara su vermek; **yeri s.-** yeri sulamak.

SUVARIL- *ed. ç. bk.* **suvar-.**

SUVARIM *a.* sulanma, su verilme: **yazkı s.-** yaz sulaması.

SUVARIŞ- *işt. ç. bk.* **suvar-.**

SUVART- *et. ç. bk.* **suvar-.**

SUVASTI *a.* su altı: **s. gämi** denizaltı; **s. sport** sualtı sporu.

SUVAŞ- *işt. ç. bk.* **suva-.**

SUVAT- *et. ç. bk.* **suva-:** sıvatmak, sıva yaptırmak.

SUVCAR- *eyl.* 1. bir şeyin üstüne su çıkıp durmak, sulanmak: **eliniñ yarası elındama s.-ıp dur** elinin yarası sürekli sulanıp duruyor; **gözi s.-** gözü yaşarmak; 2. *mec.* sululuk yapmak.

SUVCARIŞ- *işt. ç. bk.* **suvcar-.**

SUVCART- *et. ç. bk.* **suvcar-.**

SUVCUK *s.* sulu, saçına sapan: **s. sözler ayt-** saçına sapan sözler söylemek.

SUVÇI *a.* sucu, su getiren, su taşıyan, su satan, su veren: **kolhozuñ s.-sı** devlet çiftliğinin sucusu.

SUVLA- *eyl.* sulamak: **köçäni s.-** sokağı sulamak.

SUVLAN- *ed. ç. bk.* **suvla-.**

SUVLAŞ- *işt. ç. bk.* **suvla-.**

SUVLAT- *et. ç. bk.* **suvla-.**

SUVLI *s.* 1. sulu, taze: **s. alma** sulu elma; **s. üzüm** sulu üzüm; 2. suyu bulunan, sulu: **yaşayış ilki s. yerlerden başlanıpdır** yaşam önce su olan yerlerde başlamıştır § **s. äkidip, suvsuz getir-** aldatmak; **yüregi s.** mutlu, sevinçli; **erni s.** a. ağzından su akıp duran, b. beceriksiz.

SUVLUK *a.* suyu bol yer, sulak: **bularıñ yurdı s. bolsa gerek** bunların yurdu sulak olsa gerek.

SUVLUKTORBA (**suvlukto:rba**) *a.* çanta.

SUVSA- *eyl.* 1. susamak: **gatı s.-** çok susamak; **s.-p agzıñ gura-** susuzluktan ağzı kurumak; 2. suya ihtiyacı olmak: **ekinler s.-pdır** ekinlerin suya ihtiyacı vardır.

SUVSAGIÇ *bk.* **suvsak.**

SUVSAK *s.* sık sık su içmek, sulanmak isteyen (hayvan, bitki, insan için).

SUVSAŞ- *işt. ç. bk.* **suvsa-.**

SUVSAT- *et. ç. bk.* **suvsa-.**

SUVSURA- *eyl.* susamak: **oglanlar ıssıdan yaña s.-**

pdırlar oğlanlar sıcak yüzünden susamışlar.

SUVUK *s.* sulu, cıvık, sıvı durumda: **s. nahar** sulu yemek; **s. yangıç** akaryakıt.

SUVULGAN (**suvulga:n**) *a. zool.* kertenkele.

SÜBSE *a.* süpürge: **s. bilen süpür-** süpürge ile süpürmek.

SÜBSELE- *eyl.* süpürge ile temizlemek: **onuñ oturcak yerini s.-di** onun oturacağı yeri süpürge ile temizledi.

SÜBSELEN- *ed. ç. bk.* **sübsele-**

SÜBSELEŞ- *işt. ç. bk.* **sübsele-.**

SÜBSELET- *et. ç. bk.* **sübsele-.**

SÜDÜRLE- *eyl.* itip, çekip yürütmek.

SÜLÇİ *a. huk.* sorgu hakimi: **harbı söveş sudunıñ s.-si** askeri mahkemenin sorgu hakimi.

SÜLE *a. bot.* yulaf: **s. ekmek** yulaf ekmek; **s. bilen besle-** yulafla beslemek.

SÜLGÜN *a. zool.* sülün.

SÜLLER- *eyl.* susuzluk ve sıcaktan kurumak (bitkiler için): **güller ıssıdan yaña s.-yär** çiçekler sıcaktan kuruyor.

SÜLLERİL- *ed. ç. bk.* **süller-.**

SÜLLERİŞ- *işt. ç. bk.* **süller-.**

SÜLLERT- *et. ç. bk.* **süller-.**

SÜLLÜMBAY (**süllümba:y**): **s. bol-** *eyl.* ıslanmak, sırılsıklam olmak; **s. et-** ıslatmak, sırılsıklam etmek: **onı suva basıp s. edenimizde hem sesini çıkarmadı** onu suya bastırıp sırılsıklam ettiğimizde de sesini çıkarmadı; **s. ezil-** suya bastırılmak.

SÜLÜK *a. zool.* sülük.

SÜM- *eyl.* sokulmak, girmek, aradan geçmek.

SÜMDÜR- *et. ç. bk.* **süm-.**

SÜMEK *a.* eğirmek için taranan yünün, pamuğun ipi, lifi.

SÜMELGE *a.* delik, deşik: **ol divardan s. açdı** o duvara delik açtı.

SÜMGÜR- *eyl.* sümkürmek.

SÜMGÜRİN- *bk.* **sümgür-.**

SÜMMÜL *a. bot.* başak: **bahar yeli s.-leri yetişdirdi** bahar rüzgarı başakları olgunlaştırdı.

SÜMSÜK *s.* sürekli bir şey gözler gibi dolaşıp yürüyen.

SÜMSÜN- *eyl.* öteye beriye koşmak, dolaşıp durmak: **sen nirelerde s.-ip yörsün?** sen nerelerde dolaşıp duruyorsun?.

SÜMÜL- *bk.* **süm-.**

SÜMÜR- I *eyl.* bir kerede yiyip-içip bitirmek: **bir käse süydi s.-di** bir kase sütü bir kerede içip bitirdi.

SÜMÜR- II *eyl.* aşağı eğmek: **ol özüni tanatmacak bolup, telpegini aşak s.-di** o kendini tanıtmamak için şapkasını aşağı eğdi.

SÜNNET *a. din* sünnet.

SÜNNİ *a. din* sünni (mezhep adı).

SÜÑ *a.* organizma: **s.-ñi sagat adam** organizması sağlam adam; **s.-üñ agar-** eziyet görmek; **s.-ñüñi tutup bilmezlik** gücünü toplayamamak; **s.-ñi yeñil** hızlı hareket eden.

SÜÑK *a. anat.* kemik: **but s.-i** kalça kemiği; **bilek s.-i** bilek kemiği; **mañlay s.-i** alın kemiği; **çekge s.-i** şakak kemiği; **s. yiligi** kemik iliği; **s. keselleri** kemik hastalıkları § **s. başı iri** kemiği iri, kalın; **s.-üni sanaber-** çok zayıf olmak; **etden geçip s.-e orna-** çok canı yanmak, **s.-lerinden torba asayınalı** bir deri bir kemik.

SÜPLE- *eyl.* 1. toplayıp bir kenara yığmak; 2. silip süpürmek, yiyip bitirmek.

SÜPLEME *bk.* **süplük.**

SÜPLEN- *ed. ç. bk.* **süple-.**

SÜPLEŞ- *işt. ç. bk.* **süple-.**

SÜPLÜK *a.* toplanıp yığılan, çer çöp, kalıntı, artık.

SÜPÜDİK *s.* üstü başı perişan, yırtık pırtık dolaşan.

SÜPÜK *bk.* **süpüdik.**

SÜPÜR- *eyl.* 1. süpürmek: **içerini süpür-** odayı süpürmek; **hovlını s.-** avluyu süpürmek; 2. silmek: **Nursoltan başındakı yaglıgı bilen gözüniñ yaşını s.-di** Nursoltan başındaki örtü ile gözünün yaşını sildi; **stoluñ tozanını s.-** masanın tozunu silmek.

SÜPÜRGİ *bk.* **sübse.**

SÜPÜRİL- *ed. ç. bk.* **süpür-.**

SÜPÜRİN- *dön. ç. bk.* **süpür-.**

SÜPÜRİŞ- *işt. ç. bk.* **süpür-.**

SÜPÜRT- *et. ç. bk.* **süpür-.**

SÜR- *eyl.* 1. sürmek: **velosiped s.-** bisiklet sürmek; **maşın s.-** araba sürmek; **çalt s.-** hızlı sürmek; 2. toprağı işlemek, sürmek: **traktor bilen s.-** traktörle toprağı sürmek § **agalık/höküm s.-** hükün sürmek; **ömür s.-** yaşamak; **öñe s.-** öne sürmek.

SÜRBE-SÜR *bel.* arkasısıra, arkasından: **onuñ ızı bilen s. gelin hem çıkdı** onun hemen arkasından gelin de çıktı.

SÜRÇEK *s.bel.* kaygan: **yer doñansoñ, yollar s. bolupdır** yer donduktan sonra yollar kayganlaşmış.

SÜREN *a.* 1. in, yuva: **ayınıñ s.-i** ayının ini; 2. düşman yatağı: **duşmanıñ s.-i** düşmanın ini.

SÜRGÜN *a.* sürgün.

SÜRİ *a.* 1. sürü: **olar s. bolup gezyärler** onlar sürü halinde geziyorlar; **sıgır s.-si** sığır sürüsü; 2. öbek, grup: **bir s. atlı** bir grup atlı.

SÜRLEN- *eyl.* toplanmak, sürü haline gelmek: **ördekler s.-ip uçup gittiler** ördekler bir sürü oluşturup uçup gittiler.

SÜRLENİŞ- *işt. ç. bk.* **sürlen-.**

SÜRME *a.* boya, sürme § **s. çek-** boya sürmek.

SÜRPE- *sık. ç. bk.* **sür-:** sürekli sürtmek: **Artık agır ädigini yere s.-yärdi** Artık ağır çizmesini yere sürtüyordu.

SÜRT- *eyl.* 1. sürtmek; 2. *mec.* yakmak § **gara s.-** kara çalmak, lekelemek, **yüzüne gara s.-** kötü iş yapmak.

SÜRTDÜR- *et. ç. bk.* **sürt-.**

SÜRTEN- *dön. ç. bk.* **sürt-:** sürtünmek: **agaca s.-** ağaca sürtünmek.

SÜRTÜL- *ed. ç. bk.* **sürt-.**

SÜRÜCİ *a.* sürücü, şoför: **s. bolup işle-** sürücü olarak çalışmak.

SÜRÜL- *ed. ç. bk.* **sür-.**

SÜRÜM *a.* sürme, sürüm, toprak işleme: **s. dövri** toprağı sürme zamanı; **biz ir bilenciк traktor s.-ini gutardık** biz erkenden traktörle sürme işini bitirdik.
SÜRÜMÇİ *a.* yer süren adam: **s.-ler işe çıktılar** yer sürücüler işe çıktılar.
SÜRÜN- *dön. ç. bk.* **sür-**.
SÜRÜŞ- *işt. ç. bk.* **sür-**.
SÜS- *eyl.* süsmek, boynuzlamak, batırmak: **biziñ sıgırımız s.-yär** bizim sığırımız süser.
SÜSDİRİL- *eyl.* batmak, saplanmak, girmek, çakılmak: **betona s.-** betona saplanmak.
SÜSDÜR- *et. ç. bk.* **süs-**.
SÜSEK *s.* saplayan, batıran: **s. sıgır** boynuzlarıyla vuran sığır.
SÜSÜŞ- *işt. ç. bk.* **süs-**.
SÜTEM *a.* baskı, zulüm, eziyet: **ıktısadı s.** ekonomik baskı; **s. et-** eziyet etmek.
SÜTÜK *a.* tüy, kıl: **geçi s.-i** keçi kılı; **s. yaglık** tüyden yapılmış başörtüsü.
SÜTÜN *a.* sütun, direk: **s.-li zal** sütunlu salon § **s.-ini süyndür-** çok yorulmak.
SÜY- *eyl.* bir şeyi çekip uzatmak, esnetmek, sündürmek.
SÜYCE- *eyl.* tatlılaşmak.
SÜYCET- *et. ç. bk.* **süyce-**.
SÜYCİ *s.* 1. tatlı, şekerli: **s. gavun** tatlı kavun; 2. acı, tuzlu olmayan: **s. suv** tatlı su; 3. *mec.* hoş, güzel: **s. arzuvlar** tatlı arzular; **s. dilli** tatlı dilli.
SÜYDEMDİRİCİLER *a. zool.* memeli hayvanlar: **yırtıcı s.** yırtıcı memeli hayvanlar.
SÜYEK *bk.* **süñk**.
SÜYEM: **s. barmak** *a.* baş parmak ile orta parmak arasındaki parmak.
SÜYGEŞİK *s.* yapışkan, ağdalı.
SÜYKDÜR- *eyl.* sündürmek, inceltip uzatmak.
SÜYKE- *eyl.* ovmak, sürtmek.
SÜYKEL- *ed. ç. bk.* **süyke-**.
SÜYKEN- *dön. ç. bk.* **süyke-**.
SÜYKEŞ- *işt. ç. bk.* **süyke-**.
SÜYKEŞ: **s. ses** *a. gr.* sürtünmeli sesler.
SÜYN- *dön. ç. bk.* **süy-**: 1. çekilip uzanmak, açılmak, genişlemek: **rezin yalı s.-** lastik gibi uzamak; 2. uzanmak: **s.-üp yat-** uzanıp yatmak.
SÜYNDÜR- *et. ç. bk.* **süyn-**; 1. genişletmek, açmak: **derini çekişdirip s.-** deriyi çekip açmak; genişletmek; 2. uzatmak, yaymak, dallandırmak: **gürrüñi s.-** lafı uzatmak.
SÜYNMEK *s.* uzun, sivri: **s. karpuz** uzun ve sivri karpuz; **s. yüzli adam** uzun ve sivri yüzlü adam.
SÜYPENT *a.* direksiyon.
SÜYRDEPE *a.* bir şeyin tepesi, üstü.
SÜYRE- *eyl.* sürünmek: **ol zordan ayagını s.-yär** o zorla ayağını sürüklüyor.
SÜYREKLE- *eyl.* sürüklemek: **onı s.-p alıp gitdiler** onu sürükleyerek alıp gittiler.
SÜYREL- I *eyl.* 1. sivrilmek; 2. çok giyilip eskimek.
SÜYREL- II *ed. ç. bk.* **süyre-**: sürüklenilmek.
SÜYRELT- *et. ç. bk.* **süyrel-**.

SÜYREN- *dön. ç. bk.* **süyre-**: 1. sürünmek: **yoldan yılan s.-ip baryar** yılan yolda sürünüp gidiyor; 2. geride kalmak: **ol, elmıdama ızda s.-yär** o, sürekli arkada kalıyor.
SÜYRENCEÑ *s.bel.* yavaş, ağır, geride kalan: **işde s. bolup yörmek bolmaz** işte geriye kalmak olmaz.
SÜYRENİCİLER *a. zool.* sürüngenler: **ilkinci guşlar hem guşa hem s.-e meñzeş ekenler** ilk kuşlar hem kuşa hem de sürüngene benziyorlardı.
SÜYREŞ- *işt. ç. bk.* **süyre-**.
SÜYRET- *et. ç. bk.* **süyre-**.
SÜYRİ *s.* sivri: **s. gavun** sivri kavun; **s. yüz** sivri yüz.
SÜYŞ- I *eyl.* yavaşça bir tarafa doğru hareket etmek: **öñe s.-** öne doğru hareket etmek; **bu iki aradan s.-üp geçmek mümkin däldi** bu iki aradan hareket edip geçmek mümkün değildi.
SÜYŞ- II *eyl.* artmak, geriye kalmak: **gaynan suvumız s.-se size-de bir çäynek bereris!** kaynar suyumuz artarsa size de bir çaydanlık su veririz!
SÜYŞÜR- I *eyl.* bir şeyi yavaşça hareket ettirmek: **stolı äpişgäniñ yanına s.-** masayı pencerenin yanına sürmek.
SÜYŞÜR- II *eyl.* arttırmak, geriye bırakmak.
SÜYŞÜRT- I *et. ç. bk.* **süyşür- I**.
SÜYŞÜRT- II *et. ç. bk.* **süyşür- II**.
SÜYŞÜŞ- *işt. ç. bk.* **süyş- I**.
SÜYT *a.* süt: **ak s.** beyaz süt; **sıgır s.-i** inek sütü; **çig s.** kaynatılmamış süt, **yagı alnan s.** yağı alınmış süt § **s.-den ayır-** sütten ayırmak; **s. kölüne batır-** çok şey vaad etmek; **agzından s. ısı gitmedik** çok genç, ağzı süt kokan.
SÜYTÇİ *a.* sütçü, süt satan.
SÜYTDEŞ *a.* aynı anne babadan doğan: **s. doğan** öz kardeş.
SÜYTLAŞ *a.* sütlaç.
SÜYTLİ *s.* sütlü.
SÜYÜL- *ed. ç. bk.* **süy-**: çekilip uzatılmak.
SÜYÜM *a.* lif, tel, iplik: **inçe s.-li pagta** ince lifli pamuk.
SÜZ- *eyl.* süzmek § **göz s.-** göz süzmek.
SÜZDÜR- *et. ç. bk.* **süz-**.
SÜZGEK *s.* 1. süzülüp duran (göz için): **s. göz** süzgün göz; 2. seyrek dokunuşlu, sık değil: **s. mata** seyrek dokunmuş kumaş.
SÜZGEKLET- *eyl.* gözünü süzmek: **ullakan ala gözlerini s.-di** büyük ela gözlerini süzdü.
SÜZGÜÇ *a.* süzgeç: **s.-den geçir-** süzgeçten geçirmek.
SÜZME *a.* süzme, yoğurt süzmesi.
SÜZÜBER- *eyl.* bir nedenden ötürü birinden kaçmak, sıvışmak: **şondan soñ meni gören yerinde s.-yärdi** ondan sonra beni gördüğü yerde kaçıyordu.
SÜZÜK *s.* süzük, süzülmüş (göz için).
SÜZÜL- *ed. dön. ç. bk.* **süz-**.
SÜZÜŞ- *işt. ç. bk.* **süz-**.
SVİTER *a.* süveter: **s.-iñ gey-** süveterini giymek.
SVODKA *a.* rapor, bildiri.

Ş

ŞA (şa:) *a.* 1.padişah, şah: **ş.-nıñ govı yaraglanan köp sanlı esgerleri** şahın iyi silahlanan çok sayıdaki askerleri; 2.satranç oyununda şah: **ş.-nı yatır-** mat etmek; 3.ana, esas: **ş. yol** ana yol, esas yol, cadde: **Aşgabat şäheri, Magtımgulı ş.-ı** Aşkabat şehri Mahdumkulu caddesi.

ŞABAHAÑ *a. astr.* sirus yıldızı.

ŞABAN *a.* ay takviminin sekizincisi, üç aylardan ikincisi: **ş. ayı** şaban ayı.

ŞABAZ (şa:ba:z) *a. s.* yiğit, bahadır, kahraman: **seniñ arkañda şular yalı ş.-lar bar** senin arkanda şunlar gibi yiğitler var.

ŞABIRDA- *eyl.* şıpırtılı ses çıkarmak, şıpırdamak: **yagış ş.-p yagyar** yağmur şıpırdayarak yağıyor.

ŞABIRDI *a.* yağmur sesi, şıpırtı: **yagış ş.-sı** yağmur şıpırtısı.

ŞABRA- *eyl.* saçılmak, dökülmek (saç, saçak vb.): **gızıñ yüpek yalı saçları ş.-p dur** kızın ipek gibi saçları (iki yana) dökülüyor.

ŞABRAM *s.* dökülen, saçılan (saç, saçak vb. nesneler): **ş. saç** iki yana dökülmüş saç.

ŞADIYAN (şa:dıya:n) *s.* neş'eli, sevinçli, mutlu, şen: **ş. duşuşuk** mutlu rastlantı; **ş. yılgırış** mutlu tebessüm; **vagtını ş. geçir-** zamanını mutlu geçirmek; **ş. gülki** mutlu tebessüm.

ŞADIYANLIK (şa:dıya:nlık) *a.* neş'elilik,sevinçlilik, mutluluk: **ş. bilen işle-** huzurla, mutlulukla çalışmak.

ŞAGAL *a. zool.* çakal: **ş. tut-** çakal tutmak, yakalamak § **ş.-a şam bol-** yok olmak, gereksiz yere harcanmak, boş yere sarf edilmek, ziyan olmak, yitmek.

ŞAGALAÑ *a.* 1.tören, eğlence, şenlik: **doganımıñ toyında ş. edip oynadık kardeşimin** düğününde eğlenip oynadık; **bayıñ gızı ş.-la şaylanar** zenginin kızına törenle takı takılır; **ş. et-** eğlence düzenlemek; 2.alay, kumpanya.

ŞAGALAÑÇI *a.* eğlenceyi seven.

ŞAGALAÑÇILIK *a.* eğlenceyi sevme: **meniñ dostum ş.-ı sövyär** benim arkadaşım eğlenmeyi seviyor.

ŞAGALAÑLI *s.* eğlenceli, şenlikli, mutlu: **şatlıklı ş. bir gün** neş'eli, mutlu bir gün.

ŞAGALAÑSIZ *s.* eğlencesiz, şenliksiz, mutsuz: **toysuz ş. durmuş** düğünsüz bayramsız bir yaşam.

ŞAGGA *bel.* birden, birdenbire, ansızın: **yüzüni ş. der basdı** yüzünü birden ter bastı.

ŞAGGILDA- *eyl.* çağıldamak, çağıltılı ses çıkarmak: **suv ş.-p akyar** su çağıldayarak akıyor.

ŞAGGILDI *a.* suyun şiddetli akması veya kuşun kanat çırpmasıyla çıkan ses, çağıltı: **deryanıñ ş.-sı** denizin çağıltısı.

ŞAGIRDA- *eyl.* fışırdamak, hışırdamak: **agaçlarıñ yaprakları yelde ş.-p ses**

edyärler ağaçların yaprakları rüzgarda hışırdayarak ses çıkarıyor.

ŞAGIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **şagırda-**.

ŞAGIRDAT- *et. ç. bk.* **şagırda-**.

ŞAGIRDI *a.* ağaçların, sert nesnelerin birbirine değmesinden çıkan ses, hışırtı: **yapraklarıñ ş.-sı** yaprakların hışırtısı.

ŞAGLA *s.* 1.ince, şeffaf, saydam: **ş. perde** ince perde; 2.iri gözenekli ya da seyrek gözenekli (elek vb.); **ş. elek** iri gözenekli elek.

ŞAGLA- *eyl. bk.* **şaggılda-**.

ŞAGLAVUK *a.* şelale, çağlayan: **dag ş.-ı** dağ çağlayanı; **Serdar ş.-a suva düşmäge gitdi** Serdar çağlayana suya girmeye gitti.

ŞAGREN *a.* kumlu sahtiyan, şagren.

ŞAH (şa:h) *a. bk.* **şa**.

ŞAH *a.* boynuz: **uh ş.** büyük boynuz.

ŞAHA *a.* 1.dal: **yogun ş.** kalın dal; 2.dal, branş, kol: **ılım ş.-ları** bilim dalları; **ş.-nı döv-** dalı kırmak.

ŞAHADATNAMA (şaha:datna:ma) *a.* şchadetname, sertifika, belge: **doglanlıgıñ hakında ş.** doğum belgesi; **kursı tamamlanlıgıñ barada ş. al-** kursu tamamladığına ilişkin belge almak.

ŞAHALA- *eyl.* dallanmak, dal sürmek.

ŞAHALAK (şaha:lak) *s.* dallı, dalı çok, dallı budaklı: **ş. agaç** dallı budaklı ağaç.

ŞAHALI *s.* dallı, dallı budaklı.

ŞAHANDAZ (şahanda:z) *s.* neş'eli, şen şakrak, sözü sohbeti seven: **ş. yigit** şen şakrak genç.

ŞAHANDAZLIK (şahanda:zlık) *a.* neş'elilik, şen şakraklık, sözü sohbeti sevme.

ŞAHASIZ *s.* dalsız.

ŞAHBURUN *a. zool.* gergedan.

ŞAHI (şa:hı) *a.* renkli ipek kumaş.

ŞAHIMAR (şahıma:r) *a. bk.* **şamar**.

ŞAHIR (şa:hı:r) *a.* şair, ozan: **Magtumgulı ulı Türkmen ş.-ıdır** Mahdumkulu büyük Türkmen şairidir; **halk ş.-ı** halk şairi; **ş.-lar yurdı adıllık bilen edara etmek meselesinde bir meñzeş ideyanı ündeyärler** şairler ülkeyi adaletle yönetme konusunda aynı ülküyü dile getiriyorlar.

ŞAHIRA (şa:hı:ra) *a.* şaire, bayan ozan: **beyleki bir türk ş.-sı** diğer bir Türk şairesi.

ŞAHIRANA (şa:hı:ra:na) *bel.s.* şairlikle ilgili, şairane.

ŞAHIRANALIK (şa:hı:ra:nalık) *a.* şairanelik.

ŞAHIRÇILIK (şa:hı:rçılık) *a. bk.* **şahırlık**.

ŞAHIRLIK (şa:hı:rlık) *a.* ozanlık, şairlik.

ŞAHLAK *s.* iri boynuzlu, boynuzu uzun olan.

ŞAHLI *s.* boynuzlu.

ŞAHS *a.* şahıs, kişi, kişilik: **tarıhı ş.** tarihi kişilik.

ŞAHSI (şahsı:) *s.* şahsi, kişisel: **ş. pikir** kişisel düşünce; **grajdanlara konstitutsiyada hem-de kanunlarda göz öñünde tutulan ş. ve sıyası hukuklarını hem azatlıklarını sud üstü bilen goramak kepilleıdirilyär** vatandaşların anayasada ve de yasalarda göz önünde tutulan kişisel ve siyasi haklarını ve özgürlüklerini yasal yollarla korumak garanti edilir.

ŞAHSIZ *s.* boyunuzsuz.

ŞAHTA *a.* ocak, maden ocağı: **daş kömür ş.-sı** taşkömürü ocağı ; **ş.-da işle-** ocakta çalışmak.

ŞAHTAÇI *a.* ocakçı, maden ocağı işçisi: **ş.-lap posyologı** madenciler kasabası.

ŞAHTYOR *a. bk.* **şahtaçı.**

ŞAKÄSE (şa:kä:se) *a.* çay içilen büyük porselen fincan.

ŞAKGA-ŞUKGA *bel.* çabucak, hemen, aceleyle: **men ş. ş. caydan çıkdım** ben hemen evden çıktım.

ŞAKGALA- *eyl.* kesmek, parçalamak, yarmak: **goynuñ etini ş.-dı** koyunun etini kesti.

ŞAKGALAT- *et. ç. bk.* **şakgala-.**

ŞAKGIDIK-ŞAKKIDIK *a.* trenin çıkardığı ses: **ş. edip oth gelyär** çuf çuf ederek tren geliyor.

ŞAKGILDA- *eyl.* şaklamak.

ŞAKGILDAT- *ed. ç. bk.* **şakgılda-; Babamurat gamçısını ş.-ıp ata urdı** Babamurat kamçısını şaklatıp ata vurdu.

ŞAKGILDI *a.* bir şeyin bir yere zaman zaman değmesiyle çıkan ses, tik tak, tık tık: **öyimüzdeki sagadıñ ş.-sı meni bizar etdi** evimizdeki saatin tik takları beni rahatsız etti.

ŞAKIR-ŞUKUR *a.* 1.*bk.* **şakırdı**; 2.çabucak, acele; 3.ıvır zıvır.

ŞAKIRDA- *eyl.* şıkırdamak, şakırdamak, şangır şungur etmek, tangır tungur etmek: **daşlar ş.-yar** taşlar şakırdıyor, **ecämiñ gap-gaçları ş.-yardı** annemin kap kacakları tangırdıyordu.

ŞAKIRDAT- *et. ç. bk.* **şakırda-.**

ŞAKIRDI *a.* taş, demir vb. nesnelerin birbirine çarpmasıyla çıkan ses, şıkırtı, şakırtı, tangırtı: **kuhnyadan gap-gaçlarıñ ş.-sı gelyärdi** mutfaktan kapkacakların tangırtısı geliyordu.

ŞAKIRT-ŞUKURT *bel.* ansızın, birdenbire: **gapı ş.ş. açıldı** kapı birden açıldı.

ŞAL (şa:l) *a.* şal: **ayal ş.-ını egnine atdı** kadın şalını omzuna attı.

ŞALDIR *a.* eşek sürmek için kullanılan ucu zincirli değnek.

ŞALGAM *a. bot.* şalgam.

ŞALHA *a.* yırtık giysi.

ŞALHA-ŞALHA *s. a.* yırtık pırtık (giysi için): **üsti-başı** ş.üstü başı yırtık pırtı.

ŞALI (şa:lı) *a. bot.* pirinç: **ş. meydanı** pirinç tarlası.

ŞALIK (şa:lık) *a.* şahlık, padişahlık, çarlık: **ş. sür-/et-** padişahlık yapmak.

ŞALKILDA- *eyl.* yüksekten akan suyun veya sıvı bir nesnenin ses çıkarması, şarıldamak.

ŞALKILDAT- *et. ç.bk.* **şalkılda-.**

ŞALKILDI *a.* yumuşak, sıvı nesnelerin bir yere yüksekten şiddetle dökülmesi sonucu çıkan ses.

ŞALLAK *a.* 1.suda takla atılarak oynanan bir oyun; 2.kamçı, kırbaç: **ş. ur-** kamçı vurmak.

ŞALLAKLA- *eyl.* ayağı ya da eli çabuk hareket ettirmek, hareketlendirmek.

ŞALLAKLAT- *et. ç. bk.* **şallakla-.**

ŞALMAN *a.* direk: **telefon ş.-nındakı simler gopdı** telefon direğindeki teller koptu.

ŞALPI-ŞARAÑ *s.* çok ıslak, sırılsıklam: **egnindäki eşigi bütinley ş.-dı** üstündeki giysi tamamıyla sırılsıklamdı.

ŞALPILDA- *eyl.* dalgalanma, çalkalanma vb. eylemler sonucunda ses çıkmak, şıpırdamak, şapırdamak.

ŞALPILDAT- *et. ç. bk.* **şalpılda-.**

ŞALPILDI *eyl.* sıvıların içindeki hareket veya dalga sonucunda ortaya çıkan ses, şapırtı, şıpırtı: **suvuñ ş.-sı** suyun şıpırtısı.

ŞALT-ŞULT *bel.* çok hızlı, acele, tez, seri: **men naharımı ş. iydim** ben yemeğimi acele yedim.

ŞALTAK *a.* bazı hayvanların kuyruk taraflarında bulunan sertleşmiş kir.

ŞAM (şa:m) *a.* 1.güneşin batmaya başladığı vakit, akşam; 2. akşam yemeği § **ş. edin-** akşam yemeği yemek; **ş. sal-** batmak (güneş, yıldızlar vb. hak.).

ŞAMA-ŞAYIRDI *a.* 1.boş sonuçsuz, yararsız (söz); 2.düzensiz hareket (iş) § **ş. git-** boş yere harcanmak.

ŞAMAN *a.* şaman.

ŞAMAR (şa:ma:r) *a. mit.* ejderha, şahmaran.

ŞAMÇIRAG (şa:mçıra:g) *a.* mum: **meniñ dogulan günimde tortumuñ üstünde on sekiz sanlı ş. bardı** benim doğum günümde pastanın üstünde on sekiz mum vardı.

ŞAMLA- (şa:mla-) *eyl.* akşam olmak, karanlık çökmek § **ay ş.** akşam olurken ayın doğması.

ŞAMLIK (şa:mlık) *a.* akşam yemeği: **Ahmet ş.-ını iydi** Ahmet akşam yemeğini yedi § **ş. edin-** akşam yemeği yemek.

ŞAMPANSKİY *a.* şampanya: **ş. iç-** şampanya içmek: **täze yılda ş. içdik** yeni yılda şampanya içtik.

ŞAMU-SÄHER (şa:mu-säher) *bel.* gece gündüz: **cayıñ gapısına baryan yoluñ iki tarapına ş. gül ekilipdir** evin kapısına giden yolun iki yanına gece gündüz çiçek ekilmiştir..

ŞAN (şa:n) *a. esk.* şöhret, şan: **yeñiş gününiñ ş.-ına geçirilyän bayramçılık** zafer gününün şanına yapılan kutlama.

ŞAN-ŞÖHRÄT (şa:n-şöhrä:t) *a.* şan şöhret: **Serdarıñ ş. -ı gitdigiçe artyardı** Serdar'ın ünü gittikçe artıyordu; **ş. artdır-** şan şöhret artırmak.

ŞANA (şa:na) *a. esk.* tarak.
ŞANLAN- (şa:nlan-) *eyl.* meşhur olmak, ünlenmek, ün salma.
ŞANLI (şa:nlı) *s.* şöhretli, şanlı: **Türkmen halkınıñ tarıhınıñ ş. sahıpaları** Türkmen halkının tarihinin şanlı sayfaları.
ŞAÑKILDA- *eyl.* uğuldamak, çınlamak, tınlamak: **gulagım ş.-yar** kulağım çınlıyor.
ŞAÑKILDI *a.* uğultu, çınlama, tınlama.
ŞAÑLA- *eyl. bk.* **şañkılda-**: **gulagım ş.-dı** kulağım çınladı.
ŞAÑLAVUK *a. bk.* **şaññı**.
ŞAÑÑI *s.* çınlayan
ŞAP-ŞUP: ş. et- bir şeyi aceleyle yiyip bitirmek;.
ŞAPAK *a.* şafak: **ş. dogulyar** şafak söküyor.
ŞAPALAK *a. bk.* **şarbat**.
ŞAPBA *bel.* ani, aniden, ansızın: **ş. tormoz ber-** ani fren yapmak.
ŞAPBA-ŞAPBA *bel.* peşi peşine, art arda, tekrar tekrar.
ŞAPBAT (şapba:t) *a.* 1.elin ayası; 2.sille, tokat, şamar: **ş. iy-** tokat yemek; **ş. çal-** tokat atmak; **hovuzda şallak oynadıkları üçin, eceleri çagalarını ş.-dı** havuzda 'şallak' oynadıkları için anneleri,çocuklarını tokatladı.
ŞAPBATLA- (şapba:tla-) *eyl.* tokatlamak, tokat atmak; **men onuñ yañagına ş.-dım** ben onun yanağına tokat attı,.
ŞAPBILDA- *eyl.* şapırdamak: **nahar iyende seniñ agzıñ ş.-yar** yemek yerken senin ağzın şapırdıyor.
ŞAPBILDAT- *et. ç. bk.* **şapbılda-**.
ŞAPBILDI *a.* yemek yerken vb. durumlarda dudakların birbirine çarpmasından çıkan ses, şapırtı.
ŞAR (şa:r): **ş. gara** kapkara; **ş. gara** saç kapkara saç: **Ogzuñ saçları ş.-garadır** Oğuz'un saçları kapkaradır.
ŞAR *a.* küre: **ş.-ıñ merkezi** kürenin merkezi; **hova ş.-ı** hava küre; **yer ş.-ı** yerküre.
ŞARA *a.* eti küçük parçalara ayırdıktan sonra tuzlayıp közün üstünde pişirilen yemek.
ŞARA- (şa:ra-) *eyl.* satranç oyununda at ile hamle yapıldığında diğer taşlar tarafından yenilmek.
ŞARCAGAZ *a. mek.* bilya: **sürtülme ş.-ıñ hereketini hayallandıryar** sürtünme bilyanın hareketini yavaşlatıyor.
ŞARF *a.* boyun bağı, eşarp: **yüpek ş.** ipek eşarp; **boynuña ş. ora-** boynuna atkı sarmak.
ŞARİK *a.* bilya.
ŞARİKOPODŞİPNİK *a.* bilyalı rulman.
ŞARJ *a.* karikatür.
ŞARK-ŞURK *bel.* acele, aniden.
ŞARKA *bel.* sertçe, şiddetle, birden: **gapı ş. açıldı** kapı sertçe açıldı.
ŞARKILDA- *eyl.* gıcırdamak, tıkırdamak: **gapı ş.-dı** kapı gıcırdadı.
ŞARKILDAŞ- *eyl. bk.* **şarkılda-**.
ŞARKILDAT- *et. ç. bk.* **şarkılda-**.
ŞARKILDI *a.* gıcırtı: **gapı ş.-p yapıldı** kapı gıcırdayarak kapandı.

ŞARLA- *eyl.* şarıldamak, şırıldamak.
ŞARLAVUK *a.* şelale, çağlayan.
ŞARPA *a. bk.* **şapba**.
ŞARPILDA- *eyl.* şiddetle çarpma sonucu ses çıkmak.
ŞARPILDAT- *et. ç. bk.* **şarpılda-**.
ŞARPILDI *a.* bir şeyin bir yere şiddetle çarpmasıyla veya vurmasıyla çıkan ses.
ŞART *a.* bir şeyin kopması, kırılması, çatlaması sonucu ortaya çıkan ses, çat.
ŞART-ŞURT *bel. bk.* **şark-şurk**.
ŞARTILDA- *eyl.* bir şeyin sertçe kırılması ya da kesilmesi sonucu ses çıkmak: **ş.-p dövül-** çatırdayarak kırılmak.
ŞARTILDAT- *et. ç. bk.* **şartılda-**.
ŞARTILDI *a.* bir şeyin sertçe kırılması ya da kesilmesi sonucu ortaya çıkan ses.
ŞASSİ *a.* şase: **maşinkanıñ ş.-si** aracın şasesi.
ŞAŞKA *a.* dama oyunu: **küşt ve ş.** satranç ve dama; **ş. oyna-** dama oynamak.
ŞAŞKAÇI *a.* damacı, dama oyuncusu.
ŞAT (şa:t) *s.* mutlu, sevinçli, memnun; şat: **ş. habar** mutlu haber; **men sizi görenime şat** sizi gördüğüme memnunum.
ŞATDILDA- *eyl.* çatırdamak, çıtırdamak.
ŞATDILDAT- *et. ç. bk.* **şatdılda-**.
ŞATDILTI *a.* çatırtı, çıtırtı.
ŞATI *a. bk.* **gazap: ş.-sına duş-** birinin gazabına uğramak.
ŞATIRDA- *eyl.* çatırdamak, çıtırdamak.
ŞATIRDAŞ- *eyl. bk.* **şatırda-**.
ŞATIRDAT- *et. ç. bk.* **şatırda-**.
ŞATIRDI *a.* çatırtı, çıtırtı.
ŞATLA- *eyl.* 1.çatırtılı ses çıkarmak; 2.çok ayaz olmak, donmak.
ŞATLAMA *a.* çok soğuk, dondurucu ayaz, soğuk: **ş. ayaz** dondurucu ayaz.
ŞATLAN- (şa:tlan-) *eyl.* sevinmek, mutlu olmak.
ŞATLAN- (şa:tlan-) *eyl.* sevinmek, mutlu olmak.
ŞATLANDIR- (şa:tlandır-) *et. ç. bk.* **şatlan-**.
ŞATLAVUK *s.* çatırdayan, çıtırdayan.
ŞATLIK (şa:tlık) *a.* mutluluk, sevinçlilik, memnuniyet, şatlık: **vagtıñı ş. geçir-** vaktini mutlu geçirmek.
ŞATLIKLI (şa:tlıklı) *s.* mutlu, sevinçli. memnun, şat: **ş. minutlar** neş'eli dakikalar.
ŞATUN *a.* piston kolu.
ŞATUT (şa:tu:t) *a.hot.* kara dut.
ŞAVVAL (şavva:l) *a.* ay takviminin onuncu ayı, bayram ayı: **ş. ayı** şevval ayı.
ŞAY *a.* 1.bezek, takı: **gızıl ve gümüş ş.-lar** altın ve gümüş takılar; **ş. dakın-** takı takınmak; 2.bir şeyle ilgili veya bir şeye gerekli olan araç gereç, nesne **demir ussalıgına gerekli olan ş.-lar** demir işçiliği için gerekli olan nesneler; 3.mekanizmanın, makinanın, aletin vb. nin ilave parçası, küçük parçası § **ş. tut-** bir şeye hazırlanmak: **öye**

gelmek üçin ş.-ını t.-yardı eve gelmek için hazırlanıyordu..

ŞAY-SEP *a.* 1.çeyiz: **ş.-siz gelin** çeyizsiz gelin; 2.metalden, gümüşten yapılan süsler, takı: **Göktepe urşında ayallarıñ ählisi ş.-lerini vatana kömek diyip berdiler** Göktepe savaşında kadınların tümü takılarını yardım olarak verdiler.

ŞAYAT (şa:ya:t) *a.* tanık, şahit: **ş. bol-; Türkmenistanıñ garaşsızlıgınıñ gısga vagtınıñ içinde türkmen dövletiniñ berkeyändigine daşarı yurtlardan gelen mıhmanlarıñ müñlerçesi ş. boldı** Türkmenistan'ın bağımsızlığını kazandığı kısa süre içinde Türkmen devletinin güçlendiğine dış ülkelerden gelen konukların binlercesi tanık oldu; **ş. tutun-/edin-** şahit göstermek; **ş.-ları suda çagır-** tanıkları mahkemeye çağırmak.

ŞAYATLAŞ- (şa:ya:tlaş-) *eyl.* karşılıklı tanık göstermek.

ŞAYATLIK (şa:ya:tlık) *a.* tanıklık, tanıklık: **ş. et-** tanıklık etmek; **gadım zamanıñ bize gelip yeten maddı medeni yadıgärlikleri ve köp sanlı hat dokumentleri eyyem mundan 4000 yıl töveregi ozal gadımı Müsürüñ ve Vavilonıñ adamlarınıñ geometrik maglumatlarıñ epesli zapasım alandıklarına ş. edyär** eski zamanlardan bize ulaşan maddi kültürel miras ve çok sayıdaki yazılı belge, günümüzden yaklaşık 4000 yıl önceki eski Mısırlıların ve Babillilerin geometrik bilgilere geniş ölçüde sahip olduklarına tanıklık ediyor.

ŞAYATNAMA (şa:ya:tna:ma) *a.* belge, rapor.

ŞAYBA *a.* pul, rondela: **maşını beceriyärken ş.-sı gaçdı** otomobili onarırken rondelası kayboldu.

ŞAYI *a.* 1.beş kapik; 2.madeni para: **suv alıp içyärken maña ş. lazım boldı** su alıp içerken bana para lazım oldu.

ŞAYILIK *a.* beş kapik değerinde madeni para.

ŞAYIRDA- *eyl.* takırdamak, tıkırdamak: **meniñ maşınım ş.-p çalışyar** benim otomobilim takırdayarak çalışıyor.

ŞAYIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **şayırda-.**

ŞAYIRDAT- *et. ç. bk.* **şayırda-.**

ŞAYIRDI *a.* sert cisimlerin birbirine değmesi sonucunda çıkan ses, takırdama, tıkırdama.

ŞAYKA *a.* şebeke, çete: **garakçılar ş.-sı** soyguncular çetesi.

ŞAYLA- *eyl.* hazırlamak, donatmak için hazırlamak: **ekspeditsiyanı ş.** araştırma hazırlamak.

ŞAYLAN- *ed. ç. bk.* **şayla-.**

ŞAYLAT- *et. ç. bk.* **şayla-.**

ŞAYOL (şa:yol) *a.* ana yol, geniş yol: **Aşgabat bilen Marı arasında ş. bar** Aşkabat ile Marı arasında ana yol var.

ŞAZADA (şa:za:da) *a.* prens, şehzade: **Yusup ş. yalı geyinipdi** Yusuf prens gibi giyinmişti.

ŞÄGİRT (şä:girt) *a.* öğrenci, çırak.

ŞÄGİRTLİK (şä:girtlik) *a.* öğrencilik, çıraklık.

ŞÄHDAÇIK *s.* neş'eli, şen, mutlu.

ŞÄHDAÇIKLIK *a.* neş'elilik, mutluluk.

ŞÄHER *a.* şehir, kent: **köp ilatlı ş.** kalabalık nüfuslu kent; **senagat ş.-i** sanayi kenti; **ş. ilatı** kent halkı **Türkmenistamñ paytagtı Aşgabat ş.-idir** Türkmenistan'ın başkenti Aşkabat şehridir; **obadan ş.-e göç-** köyden kente taşınmak, göç etmek.

ŞÄHERARA *s.* şehirler arası: **ş. telefon stantsiyası** şehirler arası telefon istasyonu.

ŞÄHERKOM *a.* şehir komitesi.

ŞÄHT *a.* keyif, ruh yüceliği.

ŞÄNİK (şä:nik) *a.* meyve çekirdeği § **ş. dövlen yalı et-** bir işi en iyi şekilde yapmak.

ŞÄRİK (şä:rik) *a.* ortak, iş ortağı: **ş. bol-** ortak olmak.

ŞÄRİKÇİLİK (şä:rikçilik) *a. bk.* **şäriklik.**

ŞÄRİKDEŞ (şä:rikdeş) *a.* ortak.

ŞÄRİKLİ (şä:rikli) *s.* birlikte, bir arada, ortaklaşa.

ŞÄRİKLİK (şä:riklik) *a.* ortaklık.

ŞÇİ *a.* lahana çorbası: **täze kelemden tayyarlanan şçi** taze lahanadan hazırlanan 'şçi'.

ŞÇİT *a.* 1. levha şeklindeki kalkan; 2.*sp.* basketbol oyununun pota tahtası.

ŞÇUP *a.* sonda.

ŞÇUPAL'TSE *zool. a.* duyarga.

ŞEB *a. esk.* gece.

ŞEBİRD *a. esk.* gece bekçisi.

ŞEBNEM *a.* şebnem, çiğ.

ŞECERE *a.* soy ağacı, şecere.

ŞEF *a.* şef.

ŞEF-POVAR *a.* aşçıbaşı.

ŞEFLİK *a.* şeflik.

ŞEHİT (şehi:t) *a.* şehit: **ş. bol-** şehit olmak.

ŞEK *a.* şüphe, kuşku: **meniñ oña hiç bir ş.-im yok** benim ondan hiçbir kuşkum yok.

ŞEK-ŞÜPHE *s.* kuşku, şek şüphe.

ŞEKER *a.* şeker: **gızıl diysem-gızıl, al diysem-al sen/Hindistanda-ş., Bulgarda bal sen** kızıl desem, kızıl, al desem al sen/ Hindistan'da şeker, Bulgar'da bal sen; **ş.-den süyci** şekerden tatlı; **ş. çiñrigi** şeker kamışı.

ŞEKER-ŞERBET *a.* şeker şerbet, tatlı.

ŞEKERÇİÑRİK *a.* şeker kamışı.

ŞEKERLİ *s.* şekerli: **ş. ösimlikler** şekerli bitkiler.

ŞEKİL *a.* şekil, biçim: **ş.-ini üytget-/özgert-** şeklini değiştirmek; **geometrik ş.** geometrik şekil.

ŞEKİLLEN- *eyl.* şekillenmek.

ŞEKİLLENDİR- *et. ç. bk.* **şekillen-; suratda tanımal şahırı ş.** resimde ünlü şairi betimlemek.

ŞEKİLLİ II *il.* benzer, gibi: **adam ş. maymın** insan gibi maymun.

ŞEKİLLİ I *s.* güzel görünüşlü, biçimli: **ş. gız** güzel kız.

ŞEKİLLİLİK *a.* güzel görünüşlülük, endamlılık, muntazamlık.

ŞEKİLSİZ *s.* 1.şekilsiz, biçimsiz; 2.çirkin, görünüşü güzel olmayan: **ş. adam** çirkin insan.
ŞEKİLSİZLİK *a.* 1.şekilsizlik, biçimsizlik; 2.gayrimuntazamlık, endamsızlık.
ŞEKLEN- *eyl.* şüphelenmek, kuşkulanmak: **birine/bir zada ş.** birinden/bir şeyden kuşkulanmak.
ŞEKLİ *a.* şüpheli, kuşkulu.
ŞEKLİLİK *a.* şüphelilik, kuşkululuk.
ŞEKSİZ *s.* kuşkusuz, şüphesiz: **hemme işler ş. düzeler** bütün işler kuşkusuz düzelir.
ŞEKSİZ-ŞÜBHESİZ *s.* şeksiz şüphesiz, kuşkusuz.
ŞEKSİZLİK *a.* kuşkusuzluk, şüphesizlik.
ŞEL *a. tıp* 1.inme, felç; 2.inmeli, felçli.
ŞELAYIN (şela:yın) *a.* dalkavuk, yaltakçı.
ŞELAYINLIK (şela:yınlık) *a.* dalkavukluk, yaltakçılık.
ŞELLİK *a.* inmelilik, felçlilik.
ŞEM *a.* mum: **ş. düybi** mum dibi.
ŞEMAL (şema:l) *a.* rüzgar, yel: **günorta ş.-ı** güney rüzgarı; **ş. kemkemden pessaylap, ahırı bütinley diñdi** rüzgar yavaş yavaş hafifledi, sonunda tamamen dindi.
ŞEMALLA- (şema:lla-) *eyl.* 1.hava almak; 2.üşütmek.
ŞEMALLAT- (şema:llat-) *et. ç. bk.* **şemalla-**.
ŞEMALLI (şema:lh) *s.* rüzgarlı: **bu gün hova ş.** bugün hava rüzgarlı.
ŞEMALSIZ (şema:lsız) *s.* rüzgarsız, sakin, durgun.
ŞEMALSIZLIK (şema:lsızlık) *a.* rüzgarsızlık, sakinlik, durgunluk.
ŞEMDAN (şemda:n) *a.* şamdan: **mis ş.** bakır şamdan.
ŞEMHAL (şemha:l) *a.* eskiden kullanılan bir tür tüfek.
ŞEMME *a.* çaydanlığın dibine çöken çay yaprakları.
ŞEMS *a. esk.* güneş.
ŞEMŞAT (şemşa:t) *a. bot.* şimşir.
ŞEMŞİR *a. esk.* kılıç.
ŞENBE *a.* cumartesi: **ş. güni biz muzeye gideris** cumartesi günü biz müzeye gideriz.
ŞEPAGAT (şepa:gat) *a.* şefaat: **ş. et-** şefaat etmek.
ŞEPAGATLI (şepa:gatlı) *s.* şefaatli.
ŞEPAGATLILIK (şepa:gatlılık) *a.* şefaatlilik.
ŞEPAGATSIZ (şepa:gatsız) *s.* şefaatsiz.
ŞEPAGATSIZLIK (şepa:gatsizlik) *a.* şefaatsizlik.
ŞEPBEŞ- *eyl.* yapışmak.
ŞEPBEŞİK *a.s.* yapışkan: **ş. kemput** yapışkan şeker.
ŞEPBİK *a.* reçine, sakız.
ŞEPBİKLE- *eyl.* reçinelemek.
ŞEPBİKLİ *s.* reçineli.
ŞEPBİKLİ *s.* reçineli.
ŞER *a.* 1.kavga, çekişme, niza; 2.savaş, dövüş.
ŞERAP (şera:p) *a.* şarap: **gızıl ş.** kırmızı şarap.
ŞERBET *a.* şerbet: **üzüm ş.-i** üzüm şerbeti.
ŞEREBE *a.* çok tuzlu su: **nahar ş. bolupdur** yemek çok tuzlu olmuş, § **ş.-ni pürk-** kötü konuşmak.

ŞEREBELİ *s.* çok tuzlu § **dili ş.** sivri dilli.
ŞEREKET *a.* ortaklık.
ŞERİF *s.* şerif, asil, soylu.
ŞERİGAT (şeri:gat) *a. din* şeriat.
ŞERİGATÇI (şeri:gatçı) *a.* şeriatçı.
ŞERİM *a.* haya, utanma: **onda ş.** yok onda utanma yok.
ŞERİM-HAYA *a. bk.* **şerim.**
ŞERİM-HAYALI *s. bk.* **şerimli.**
ŞERİM-HAYASIZ *s. bk.* **şerimsiz.**
ŞERİMSİZ *s.* hayasız, utanmaz.
ŞERİMSİZLİK *a.* hayasızlık, utanmazlık.
ŞERMENDE *a.* utanmaz, yaygaracı, kavgacı: **ş. ayal** cadaloz kadın.
ŞERMENDELİK *a.* utanmazlık, yaygaracılık, kavgacılık.
ŞERMISAR *a.* yüzarası, rezalet: **ş. et-/bol-** rezil etmek/olmak.
ŞERRAY *s.* isterik: **ş. ayal** isterik kadın.
ŞERRAYLIK *a.* isteri.
ŞERT *a.* şart, koşul: **her bir halk bu rovayata milli reñk berip, öz tarıhı ş.-leriniñ mümkinçiligine görä işleyär** her bir halk bu rivayete ulusal renk verip, kendi tarihsel şartlarının olanaklarına göre işler; **tebigı ş.-lar** doğal şartlar; **hova ş.-ları** hava şartları; *dilb.* **işligiñ ş. forması** eylemin koşul biçimi; **ş. et-** yemin etmek.
ŞERTLEŞ- *eyl.* sözleşmek, anlaşmak: **duşuşuk hakında ş.**buluşma konusunda anlaşmak.
ŞERTLİ *s.* şartlı, koşullu: *fizy.* **ş. refleks** şartlı refleks.
ŞERTNAMA (şertna:ma) *a.* anlaşma, mukavele, şartname: **dostluk ve kömek hermek hakkındakı ş.** dostluk ve yardım ile ilgili anlaşma; **ş. baglaş-/gol çekiş-** anlaşma imzalamak; **ş.-nı boz-** anlaşmayı bozmak.
ŞERTSİZ *s.* koşulsuz, koşulsuz.
ŞESTERNYA *a.* dişli.
ŞETDALI (şetda:lı) *a. bot.* şeftali: **almamız, erigimiz, ş.-mız şu yıl köp getiripdir** elmamız, eriğimiz, şeftalimiz bu yıl çok getirdi, **ş. agacı** şeftali ağacı.
ŞEVİOT *a.* çok ince yünlü kumaş, şevyot.
ŞEVKET *a. esk.* şan, şöhret, ululuk, şevket.
ŞEVKETLİ *s.* şanlı, şöhretli, ulu, şevketli.
ŞEVRO *a.* ayakkabı yapmak için kullanılan yumuşak keçi ya da koyun derisi.
ŞEY *s. bel. bk.* **şeyle.**
ŞEYDA (şeyda:) *s.ed.* şeyda: **ş. bilbil** şeyda bülbül.
ŞEYDALIK (şayda:lık) *a.* şeydalık.
ŞEYDAYI (şeyda:yı) *s. bk.* **şeyda.**
ŞEYLE *s. bel.* 1.böyle, şöyle: **köpleriñ pikiri ş.** çoğunluğun düşüncesi böyle; **ş. diymäge neneñ diliñ baryar !** böyle konuşmaya nasıl dilin varıyor!; 2.amaçsız, boş yere: **men size yöne ş. gitdim** ben size yalnızca bir uğradım.
ŞEYLELİK: şeylelik bilen *bel. bk.* **şeylelikde.**

ŞEYLELİKDE *bağ.* bununla birlikte, bunun sonucunda.
ŞEYT- *eyl.* yapmak, şöyle yapmak.
ŞEYTAN (**şeyta:n**) *a.* 1.şeytan: **ş.-a sapak beryän adam** şeytana papucunu ters giydiren; 2.*mec.* hilekar, düzenbaz.
ŞEYTANLIK (**şeyta:nlık**) *a.* şeytanlık: **ş. et-** şeytanlık etmek.
ŞIBBIK *a.* çubuk (tütün).
ŞIBIRDA- *eyl.* hışırdamak.
ŞIBIRDAŞ- *eyl. bk.* **şıbırda-.**
ŞIBIRDAT- *et. ç. bk.* **şıpırda-.**
ŞIBIRDI *a.* hışırtı.
ŞIGAR (**şıga:r**) *a.* slogan, döviz, şiar: **ş. yaz-** döviz yazmak.
ŞIGGILDI *a.* fokurtu.
ŞIGIR *a.* şiir: **siziñ ş.-larıñızı diñläniñde adamıñ ruhı göterilyär** sizin şiirleriniz dinlenildiğinde insan coşuyor.
ŞIGIRDA- *eyl.* hışırdamak, fışırdamak.
ŞIGIRDAŞ- *eyl. bk.* **şıgırda-.**
ŞIGIRDAT- *et. ç. bk.* **şıgırda-.**
ŞIGIRDI *a.* hışırtı, fışırtı.
ŞIGLA- *eyl.* fokurdamak.
ŞIH (**şı:h**) *a. din* 1.şeyh, şıh; 2.bir Türkmen kabilesi.
ŞIKGI I *a.* kızıl kil.
ŞIKGI II *a.* olgunlaşmamış koza.
ŞIKIRDAVUK *s.* değme, sürtünme sonucu şıkırdayan, şakırdayan.
ŞIKIRDI *a.* hışırtı.
ŞILHA *a.* pılıpırtı.
ŞILTAK *a.* 1. kir, pislik: **üsti-başı ş.** üstübaşı kir; 2.*mec.* iftira **ş. at-** iftira atmak.
ŞILTAKÇI *a.* bühtancı, iftiracı.
ŞILTAKLI *s. mec.* kirli, suçlu.
ŞIÑÑIRDA- *eyl.* şıngırdamak.
ŞIÑÑIRDI *a.* şıngırtı.
ŞIPA (**şıpa:**) *a.* şifa: **ş. tap-** şifa bulmak.
ŞIPALI (**şıpa:lı**) *s.* şifalı: **ş. suv** şifalı su.
ŞIPBIK *a.* pantufla, terlik, şıpıdık.
ŞIPBILDA- *eyl.* damlarken ses çıkarmak, şıp şıp etmek.
ŞIPBILDI *a.* şıpırtı.
ŞIRDAK *a.* tepesine yün iliştirilmiş yün şapka.
ŞIRKI *s.* açık sarı.
ŞIRKILDA- *eyl.* gıcırdamak: **gapı ş.-p açıldı** kapı gıcırdayarak açıldı.
ŞIRKILDAŞ- *eyl. bk.* **şarkılda-.**
ŞIRKILDAT- *et. ç. bk.* **şırkılda-.**
ŞIRKILDI *a.* gıcırtı: **gapınıñ ş.-sı** kapının gıcırtısı.
ŞIRLA- *eyl.* şırıldamak.
ŞIRLAŞ- *eyl. bk.* **şırla-.**
ŞIRLAT- *et. ç. bk.* **şırla-.**
ŞITIRDA- *eyl.* çatırdamak, çıtırdamak.
ŞITIRDAŞ- *eyl. bk.* **şıtırda-.**
ŞITIRDAT- *et. ç. bk.* **şıtırda-.**
ŞITIRDAVUK *s.* hışırtılı ses çıkaran: **ş. kagız** hışırtılı kağıt.
ŞITIRDI *a.* hışırtı, çıtırtı.
ŞİFON *a.* şifon.
ŞİFONYER *a.* şifonyer.
ŞİFR *a.* şifre: **individual ş.** özel şifre.
ŞİFRLE- *eyl.* şifrelemek: **telegremmanı ş.** telgrafı şifrelemek.
ŞİFRLİ *s.* şifreli: **ş. hat** şifreli mektup.
ŞİKAYAT (**şika:yat**) *a.* şikayet: **ş. et-** şikayet etmek; **dövlet organları grajdanlarıñ hukuklarını kemsidyen hereketler eden vagtında olarıñ bu hereketi barade suda ş. etmek bolar** devlet organları, vatandaşların haklarını kısıtlayan eylemlerde bulunduğu takdirde, onların bu eylemlerini mahkemeye şikayet etmek mümkündür.
ŞİKÄR *a. esk.* av.
ŞİKES *a.* darbe, travma vb. nedenlerle oluşan sakatlık, yara: **yapık/açık ş.** kapalı/açık yara ; **gips gurayança, şikesli eliñizi gımıldatman saklamalıdır** alçı kuruyana dek, sakat el kımıldatılmamalıdır.
ŞİKESLE- *eyl.* sakatlamak, yaralamak.
ŞİKESLEN- *ed. ç. bk.* **şikesle-.**
ŞİKESLİ *s.* sakat, hasarlı, yaralı.
ŞİKESTE *s. a. esk.* kırık.
ŞİLLİNG *a.* şilin.
ŞİLLİRDE- *eyl.* şırıldamak: **çeşmäniñ suvı ş.-p akyar** çeşmenin suyu şırıldayarak akıyor.
ŞİLLİRDİ *a.* şırıltı: **suvuñ ş.-si** suyun şırıltısı.
ŞİMPANZE*a. zool.* şempanze.
ŞİN *a.* lastik: **avtomobiliñ ş.-i** otomobilin lastiği.
ŞİNDİ *bel.* şimdiye kadar, henüz, şimdi: **ol ş. yaş** o henüz genç.
ŞİNDİKİ *s.* şimdiki **ş. durmuş** şimdiki hayat; **ş. gızlar** şimdiki kızlar.
ŞİNE (**şi:ne**) *a.* 1.çivi: **ş. kak-** çivi çakmak; 2.*biy.* filiz.
ŞİNEL' *a.* kaput: **soldat ş.-i** asker kaputu.
ŞİNELE- (**şi:nele-**) *eyl.* çivilemek, çivi çakmak.
ŞİR (**şi:r**) *a. zool.* arslan: **ş. dek batır goç yigit** aslan gibi kahraman koç yiğit.
ŞİRE (**şi:re**) *a.* şıra: **üzümiñ ş.-si** üzüm şırası.
ŞİREKEŞ (**şi:rekeş**) *a.* esrarkeş.
ŞİRELİ (**şi:reli**) *s.* şıralı.
ŞİRİNLİK *a.* 1.tatlılık, lezzetlilik; 2.şirinlik, cana yakınlık, sevimlilik.
ŞİRİN*s.* 1.lezzetli, tatlı: **ş. goyun eti** lezzetli koyun eti; **ş. alma** tatlı elma; 2.şirin, sevimli, cana yakın: **dostlar-a, dostum meniñ ş. candan söygülidir** ey dostlar, dostum benim şirin candan sevgilidir; **ş. canıñı mäña ınanıp çöl-beyabana geldiñ** sen tatlı canını bana emanet edip çöle geldin; **ş. dil** tatlı dil.
ŞİRLE- *eyl.* şarıldamak, şarıl şarıl akmak.
ŞİRMAYI (**şirma:yı**) *a.* fildişi: **ş. darak** fildişi tarak.
ŞİRRİLDE- *eyl. bk.* **şillirde-.**
ŞİRRİLDİ *a. bk.* **şillirdi.**
ŞİTDE *a. esk.* deri kemer.
ŞİTİL *a. bot.* fide, fidan: **ş. oturt-/sanç-** fide/fidan dikmek **pomidor ş.-si** domates fidesi.
ŞİTİLHANA (**şitilha:na**) *a.* fidanlık, fidelik, sera.
ŞİTİRDİ *a.* hışırtı, fışırtı.
ŞİTRİHLE- *eyl.* çizmek, taramak, tarama çizgileri çizmek.
ŞİVE (**şi:ve**) *a.dilb.* şive, diyalekt.
ŞİVİT *a. bot.* dere otu.
ŞKAF *a.* dolap: **gap-gacak ş.-ı** kapkacak dolabı; **geyimleri ş.-a sal-** giysileri dolaba koymak.

ŞKALA *s.* kadran.
ŞLAGBAUM *a.* iner kalkar parmaklık.
ŞLAK *a.* cüruf.
ŞLAKBETON *a. tek.* çimento, çakı, cüruf karışımı ile yapılan beton.
ŞLAKBLOK *a.* cürufla hazırlanan yapı malzemesi.
ŞLANG *a.* hortum: **ş. bilen suv iç-** hortumla su içmek.
ŞLEM *a.* miğfer: **metal ş.** metal miğfer.
ŞLEMEFON *a.* dinleme başlığı.
ŞLYAPA *a.* şapka: **fetr ş.** fötr şapka; **ş.-nı giy-** şapka giymek; **ş.-nı çıkar-** şapkayı çıkarmak.
ŞLYUPKA *a.* sandal: **halas edici ş.** kurtarma sandalı; **yelkenli ş.** yelkenli sandal.
ŞLYUZ *a. den.* alavere havuzu.
ŞNUR *a.* dışı yalıtkan elektrik teli.
ŞOFYOR *a.* şoför: **ş. bolup işle-** şoför olarak çalışmak.
ŞOFYORLIK *a.* şoförlük.
ŞOHLUK (**şo:hluk**) *a. bk.* **väşilik**.
ŞOKALADLI *s.* çikolatalı: **ş. tort** çikolatalı pasta, **ş. morojni** çikolatalı dondurma.
ŞOKOLAD *a.* çikolata: **bir guti ş.** bir kutu çikolata.
ŞOL *a. s. dilb.* bu, şu: **kim bilyär, belki onuñ sakgalınıñ şeyle tiz agarmagına ş. hem sebäp bolsa bolandır** kim bilir, belki onun sakalının böyle tez ağarmasına bu da sebep olmuş olabilir; **ş. cayda yaşayar** şu evde oturuyor; **şonıñ yalı** bunun gibi.
ŞOMPOL *a. ask.* tüfek namlusu temizleme çubuğu, harbi.
ŞOMPOLLI *a. s. ask.* ağızdan dolma: **ş. tüpeñ** ağızdan dolma tüfek.
ŞONÇA *s.bel.* şunca, bunca, bu kadar.
ŞONDA *bel.* orada: **nirede söveş bolsa, ş. Göroglı** nerede savaş olsa, orada Köroğlu.
ŞOR (**şo:r**) *s.a.* 1.tuzlu: **aş ş. bolupdır** yemek tuzlu olmuş; 2.tuzlu, çorak arazi.
ŞORLA- (**şo:rla-**) *eyl.* tuzlanmak.
ŞORLAT- (**şo:rlat-**) *et. ç. bk.* **şorla-**.
ŞORLUK (**şo:rluk**) *a.* tuzluluk.
ŞORPULDA- *eyl.* höpürdemek.
ŞORPULDAT- *et. ç. bk.* **şorpulda-**; bir şeyi içerken ses çıkarmak, höpürdetmek.
ŞORPULDI *a.* höpürtü.
ŞORSAV (**şo:rsav**) *s.* 1.biraz tuzlu (yemek): **nahar birneme ş.** yemek biraz tuzlu; 2.biraz tuzlu toprak.
ŞORSUV (**şo:rsuv**) *a.* etli bir yemek türü.
ŞORTA I: ş. söz *a.* anekdot.
ŞORTA II *s.* 1.değişken; 2.etkileyici, etkili: **ş. at-** etkileyici konuşmak.
ŞOSSE *a.* şose: **asfal'tlanan ş.** astfaltlanmış şose; **maşın ş.-den çıkdı** otomobil şoseden çıktı.
ŞOTLAND *a.* İskoçya.
ŞOTLANDİYALI *s.* İskoçyalı, İskoç: **ş. ayal** İskoçyalı kadın.
ŞOTLANDKA *a.* İskoç kumaşı.
ŞOV I *a.* başarı § **ş.-una düş-** başarmak.
ŞOV II *s.* düz, doğru.

ŞOV III *a.* değirmenlerdeki akaçlama arkı.
ŞOVA: ş. kör 1.miyop, uzağı görmeyen; 2.dar görüşlü, basiretsiz.
ŞOVALIK: ş. körlük 1.miyopluk, uzağı görememe; 2.dar görüşlülük, basiretsizlik.
ŞOVHUN *a.* 1.gürültü patırtı, çığlık: **çagalarıñ ş.-ı** çocukların gürültü patırtısı; **ş. turzan kitap** sansasyonel kitap; 2.çoşku.
ŞOVHUNLI *s.* 1.gürültülü patırtılı, yüksek sesli; 2.coşkulu.
ŞOVHUNLULIK *a.* 1.gürültülülük; 2.coşkunluk, coşku.
ŞOVİNİSTİK *s. siy.* şovenist.
ŞOVİNİZM *a.siy.* şovenizm.
ŞOVLI *s.* muvaffak, başarılı: **işiñ ş. bolsun!** işinizde başarılar!
ŞOVLULIK *a.* başarı, başarılılık, muvaffakiyet.
ŞOVSUZ *s.* başarısız: **ş. sınanışık** başarısız girişim.
ŞOVSUZLIK *a.* başarısızlık: **ş.-a uçra-** başarısızlığa uğramak **ekspeditsiyalarıñ ikisi hem ş.-a ugrap, olar patışanıñ buyrugını dolı yerine yetirip bilmändirler** araştırma gezilerinin ikisi de başarısızlığa uğramış ve onlar padişahın buyruğunu tam olarak yerine getirememişlerdir.
ŞOVVULDA- *eyl.* uğuldamak: **şemal ş.-yardı** rüzgar uğulduyordu.
ŞOVVULDI *a.* uluma.
ŞÖHLE *a.fiz.* şule, ışık, ışın: **al'fa/beta/gamma ş.-leleri** alfa/beta/gama ışınları; **yagtılıgıñ ş.-si diyip nämä aydılyar ?** ışık ışını ne demektir ?
ŞÖHLELEN- *eyl.* 1.ışık vermek, ışık saçmak; 2.*mec.* açıklanmak, ifade edilmek, belirtilmek.
ŞÖHRAT (**şöhra:t**) *a.* 1.şöhret, ün: **ş. gazan-** şöhret kazanmak, ünlü olmak: **ol il arasında ş. gazanan şahırlarıñ hemesine bahıllık edyärdi** o halk arasında ün kazanan ozanların hepsini kıskanıyordu.
ŞÖHRATLAN- (**şöhra:tlan-**) *eyl.* şöhretlenmek, ünlenmek.
ŞÖHRATLI (**şöhra:tlı**) *s.* şöhretli, ünlü.
ŞÖHRATLILIK (**şöhra:tlılık**) *a.* şöhretlilik, ünlülük: **ş. atlar** ünlü adlar.
ŞÖHRATPARAZ (**şöhra:tparaz**) *s.* şöhret düşkünü.
ŞÖHRATPARAZLIK (**şöhra:tparazlık**) *a.* şöhret düşkünlüğü.
ŞÖVKET *a.* büyüklük, şan, şevket.
ŞÖVKETLİ *s.* büyük, şanlı, şevketli.
ŞÖVKETPARAZ *s. bk.* **şöhratparaz**.
ŞÖVÜR *a.* uykusuzluk, uyanık olma, uyumama § **ş. çek-** uyumamak, uyanık kalmak, uyanık bulunmak.
ŞPARGALKA *a.* kopya (rulosu).
ŞPİL'KA *a.* firkete.
ŞPİNDEL *a.* mil.
ŞPİNDELLİ *s.* milli.
ŞPİON *a.* casus.
ŞPİONÇILIK *a. bk.* **şpionlık**.
ŞPİONLIK *a.* casusluk: **ş. et-** casusluk yapmak.

ŞPORA *a.* mahmuz.
ŞPRİTS *a.* enjektör.
ŞRAPNEL *a.* şarapnel.
ŞRİFT *a.* harf, karakter, punto: **Latın ş.-i** Latin harfleri.
ŞTAB *a. ask.* karargah, kurmay: **polkın/diviziyanıñ ş.-ı** alay karagahı; **ş. ofitseri** kurmay subay.
ŞTAB-KVARTİRA *a. ask.* karargah.
ŞTAMP *a.* mühür: **ş. bas-** mühür basmak, mühürlemek.
ŞTAMPLA- *eyl.* mühürlemek.
ŞTANGA *a. sp.* 1.demir çubuk, mil; 2.halter.
ŞTANGAÇI *a.* halterci.
ŞTANGİST *a. bk.* **ştangaçı.**
ŞTAPEL' *a.* pamuklu ya da yünlü iple dokunan bir tür kumaş.
ŞTAT I *a.* eyalet: **Amerikanıñ Birleşen Ş.-ları** Amerika Birleşik Devletleri.
ŞTAT II *a.* kadro, personel: **ş. raspisaniyesi** kadro cetveli; **ş.-ı azalt-** kadroyu azaltmak.
ŞTATİV *a.* ştativ, üç ayaklı sehpa.
ŞTEMPEL *a.* damga, mühür: **poçta ş.-i** posta damgası.
ŞTEPSEL' *a.* fiş: **ş.-i rozetka ötür-** fişi prize takmak.
ŞTREYKBREHER *a. siy.* grev kırıcısı.
ŞTREYKBREHERLİK *a.* grev kırıcılığı.
ŞTRİH *a.* çizgi.
ŞTURMAN *a.* kaptan: **samolyot ş.-ı** uçak kaptanı.
ŞTURMANLIK *a.* kaptanlık.
ŞTURMÇI *a.* saldırı, hücum: **ş. samolyot** avcı uçağı.
ŞTURVAL *a.* çark, dümen çarkı.
ŞTURVALÇI *a.* çarkçı,dümenci.
ŞU *s.* şu, bu yakın mesafeyi veya zamanı anlatmak için "bu" sözüyle aynı anlamda kullanılan işaret sıfatı: **ş.-nuñ üçin** bunun için; **ş. halatda** bu durumda; **ş.-nuñ yalı bunun gibi**; **ş. vagtda** bu zamanda; **şuña meñzeş** buna benzer; **şundan başga** bundan başka; **ş. sebäpli** bu nedenle.
ŞUBELA (şubela:) *bel.* defalarca, birkaç kez: **men saña ş. aytdım** ben sana defalarca söyledim.
ŞUGLA *a.* ışık, ışın, şule.
ŞUGUL I *a.* jurnal, ihbar.
ŞUGUL II *a.* çekül, şakül.
ŞUGULÇI *a.* ihbarcı, jurnalci, ispiyoncu.
ŞUGULÇILIK *a.* ihbarcılık, jurnalcilik, ispiyonculuk: **ş. et-** ihbar etmek.
ŞUGULLA- *eyl.* ihbar, etmek, jurnal etmek.
ŞUGULLAN- *ed. ç. bk.* **şugulla-.**
ŞUGUNDIR *a. bot.* pancar: **gant ş.-ı** şeker pancarı.
ŞULHA *a.* kabuk.
ŞULLAR- *eyl.* gözü hastalık nedeniyle akmak.
ŞULLART- *et. ç. bk.* **şullar-.**
ŞULLI *s.* akıntılı ve ağrılı göz rahatsızlığı olan.
ŞUM *s.* kötü, fena: **ş. habar** kötü haber.
ŞUMCAR- *eyl.* hıçkırmak.
ŞUMROY (şumro:y) *s.* çirkin, kötü görünüşlü.
ŞUMROYLIK (şumro:ylık) *a.* çirkinlik, kötü görünüşlülük.
ŞUNÇA *s.* şunca, bunca: **bize ş. pul nämemize gerek ?** bizim bu kadar para neyimize gerek?

ŞUNKAR *a. zool.* sungur, akdoğan.
ŞUNLUKDA *bağ.* bununla birlikte.
ŞURA (şu:ra) *a.* danışma kurulu, meclis, şura.
ŞUV *a.* ıslık: **ş. et-** ıslık çalmak.
ŞUVLA- *eyl.* uğuldamak: **yel ş.-yar** rüzgar uğulduyor.
ŞUVVILDI *a.* vızıldama, ıslık.
ŞUVVULDA- *eyl.* vızıldamak, ıslık çalmak: **güller ş.-yardı** mermiler vızıldıyordu.
ŞUVVULDAŞ- *eyl. bk.* **şuvvulda-.**
ŞÜBELEÑ *a.* şenlik, eğlence.
ŞÜBELEÑÇİ *a.* şen, neş'eli: **ş. adam** neş'eli insan.
ŞÜBELEÑLİ *s.* şenlikli, eğlenceli.
ŞÜBHE *a.* şüphe: **ş. bilen seret-** kuşkuyla bakmak, **siziñ borçnamanı yerine yetireceñize biz şübhelenmeyäris** sizin taahhüdünüzü yerine getireceğinizden kuşkumuz yok.
ŞÜBHELEN- *eyl.* kuşkulanmak, şüphelenmek.
ŞÜBHELİ *s.* kuşkulu, şüpheli: **ş. gara-** kuşkulu bakmak.
ŞÜBHESİZ *s.bel.* kuşkusuz, şüphesiz: **Ceren, ş. şu işi başarar** Ceren, bu işi kuşkusuz başarır.
ŞÜBHESİZLİK *a.* kuşkusuzluk, şüphesizlik.
ŞÜDÜGÄR (şüdügä:r) *a.* sürülmüş toprak, tarla.
ŞÜDÜGÄRLE- (şüdügä:rle-) *eyl.* hasattan sonra toprağı sürerek ekime hazır hale getirmek
ŞÜKÜR *a.* şükür: **ş. alla bar umıdım görkezer ondan cemal** Şükür Allah'a gösterir ondan cemal.
ŞÜKÜRLİ *s.* şükreden, kanaatkar.
ŞÜLE *a.* pirinç lapası: **etli ş.** etli pirinç lapası.
ŞÜVLÜMLİ *bel.* hafif, kolay.
ŞVABRA *a.* ip süpürge.
ŞVED *a.* İsveç: **ş. dili** İsveççe, İsveç dili.
ŞVELLER *a.* u demiri.
ŞVEYTSARİYA *a.* İsviçre.
ŞVEYTSARİYALI *s. a.* İsviçreli.

T

TABA- (**taba:-**) *eyl.* büyümeye başlamak, çıkmak (sakal, bıyık hakkında): **yañı t.-n murtunı sıpap sagındı** yeni çıkan sakallarını sıvazlayıp düşündü.

TABAK (**ta:bak**) *a.* kase, çanak, fincan, tabak: **bir t. palav** bir tabak pilav; **agaç t.** ağaçtan yapılmış kase § **bir t.-dan nahar iy-** birlikte yaşamak, bir arada olmak.

TABEL' *a.* 1. liste; 2. işe geliş gidiş kontrol levhası; 3. karne.

TABIN (**ta:bı:n**) *a.* 1. uyruk, tabi olan, tebaa: **t. bol-** tabi olmak; **t. et-** tabi etmek; 2. zorla boyun eğdirilmiş olan, esaret altında.

TABINLIK (**ta:bı:nlık**) *a.* 1. uyrukluk, tabilik; 2. esaret, bağımlılık **t.-da yaşamaklık** esaret altında yaşamak.

TABIRDA- *eyl.* tapırtılı ses çıkarmak.

TABIT (**ta:bıt**) *a.* tabut.

TABLETKA *a. tıp* ilaç tableti: **kellagırı t.-sı** başağrısı tableti.

TABLİTSA *a.* cetvel, tablo: **köpeltmek t.-sı** çarpım tablosu; **logarifmler t.-sı** logaritmalar cetveli.

TABŞIR- *eyl.* 1. buyurmak, emretmek, bir işi başkasına yaptırmak: **doktor kömekçisine nämedir bir zatlar getirmegi t.-dı** doktor, yardımcısına bazı şeyleri getirmesini buyurdu; **mana makala yazmagı t.-dılar** benden makale yazmamı istediler; 2. devretmek, teslim etmek, vermek; 3. sınavı başarmak: **Oraz rus dilini t.-dı** Oraz Rus dili sınavını başardı; 4. öğüt vermek: **ogluña öyi taşlap gitmezligi t.-** oğluna evi terkedip gitmemeyi öğütlemek.

TABŞIRIK *a.* 1. buyruk, emir, istek: **saña bir t. bar** sana bir buyruk var; 2. öğüt; 3. uyarı: **ilki bilen oña t. berildi** ilk olarak ona uyarı verildi.

TABŞIRIL- *ed. ç. bk.* **tabşır-**.

TAÇANKA *a.* küçük araba.

TAGALLA (**tagalla:**) *a.* uğraş, çaba, gayret: **t. et-** uğraşmak, çaba göstermek; **olarıñ eden ähli t.-ları biderek bolup çıkdı** onların bütün çabaları boşa çıktı.

TAGAM *a.* tat, lezzet: **çöreginiñ t.-ı** ekmeğin tadı; **t. alış organı** tat alma organı; **t.-ını dadıp gör-** tadına bakmak.

TAGAMLI *s.bel.* tatlı, lezzetli: **t. tayyarlanan nahar** lezzetli hazırlanan yemek; **t. nahar** lezzetli yemek; **t. bişir-** lezzetli pişirmek.

TAGAN (**ta:gan**) *a.* sacayak: **gazanı t.-ıñ üstünde goy-** kazanı sacayağın üstüne koymak; **t. ayagı üç bolar** sacayağın ayağı üç tanedir.

TAGAPIL (**taga:pıl**) *a.* dayanma, sabır, kanaat: **biraz t. et** biraz dayan.

TAGAŞIK *a.* kolaylık, rahatlık: **bu modeliñ t.-ı yok** bu model rahat değil.

TAGAŞIKLI *s.bel.* uygun, güzel, yerinde: **t. otur-** uygun oturmak; **t. yaz-** güzel yazmak; **t. söz** güzel söz.

TAGÇA *a.* raf, kap kacak dolabı.

TAGLIM (**taglı:m**) *a.* talim, terbiye.

TAGLIMAT (**taglı:ma:t**) *a.* talimat.

TAGMA *a.* damga, işaret: **t. bas-** damga basmak; **düyäniñ budunda üytgeşik bir t. bardı** devenin bacağında değişik bir damga vardı.

TAGMALA- *eyl.* damgalamak: **malları t.-** hayvanları damgalamak; **goynuñı bölüp bereyin, oları t.!** koyunlarını ayırıp vereyim, onları damgala!

TAGMALAN- *ed. ç. bk.* **tagmala-**.

TAGMALAŞ- *işt. ç. bk.* **tagmala-**.

TAGMALAT- *et. ç. bk.* **tagmala-**

TAGSIR (**tagsı:r**) *a.* günah, taksir: **meniñ günäm, t.-ım yok!** benim suçum, günahım yok!

TAGT *a.* taht: **şah eger adıl bolmasa t.-ı veyran bolarmış** eğer şah adaletli olmazsa tahtı viran olurmuş § **t.-a mündür-** başa geçirmek.

TAGTA I *a.* 1. tahta: **gurluşık t.-ları** inşaat tahtaları; **polluk t.-lar** döşeme tahtaları; **t.-nı rendele-** tahtayı rendelemek; 2. yazı tahtası: **tagta çık-** tahtaya kalkmak; 3. levha, tabela § **hormat t.-sı** şeref tahtası.

TAGTA II *a.* tabaka: **üç t. kagız** üç tabaka kağıt; **iki t. demir** iki tabaka demir.

TAGTABİTİ *a. zool.* tahtakurusu.

TAGTALA- *eyl.* tahta ile örtmek.

TAHIL *a.* kutu, sandık, kasa, çekmece: **stoluñ t.-ı** masanın çekmecesi.

TAHYA *a.* takke: **t. tik-** takke dikmek; **t.-ñı çıkar-** takkeyi çıkarmak.

TAHYAÇA *s.* başına yalnız takke giyen: **kellesi t. yetgincek oglan** başı takkeli büyücek oğlan.

TAKALAÑ *a.* çıplak, ot bitmeyen, çorak yer.

TAKAT (**ta:kat**) *a.* güç, takat, mecal: **t.-dan düş-** gücünü yitirmek; **onuñ t.-ı yetmedi** onun gücü yetmedi; **saña salam yazmasam yürek t. bermez** sana selam yazmazsam yürek dayanmaz.

TAKAT-KARAR (**ta:kat-kara:r**) *bk.* **takat**.

TAKDIR (**takdı:r**) *a.* alınyazısı, kader, talih, takdir: **t.-a ten ber-** alınyazısına inanmak, güvenmek; **öz t.-ıñı özüñ çöz-** kaderini kendin tayin etmek.

TAKGA *bel.* aniden, birden: **şo dem t. canı çıkdı** o an birden canı çıktı.

TAKGAZ (**takga:z**) *a. zool.* ringa: **r. balıgı** ringa balığı.

TAKGILDA- *eyl.* takırdamak.

TAKIK (**takı:k**) *s.* doğru, emin, sağlam, güvenilir: **t. analiz** doğru çözümleme; **t. cogap** doğru cevap; **t. maglumatlar** doğru bilgiler.

TAKIKLA- (**ta:kı:kla-**) *eyl.* doğrulamak, belirlemek, ortaya koymak: **maglumatları t.-** bilgileri doğrulamak.

TAKIKLAN- (**ta:kı:klan-**) *ed. ç. bk.* **takıkla-.**

TAKIKLAŞ- (**ta:kı:klaş-**) *işt. ç. bk.* **takıkla-.**

TAKIKLAT- (**ta:kı:klat-**) *et. ç. bk.* **takıkla-.**

TAKIKLIK (**ta:kı:klık**) *a.* kesinlik, doğruluk: **t. bilen** kesinlikle; **häzir alımlar Ayıñ tutulmagını örän t. bilen öñünden aydyarlar** bugünkü bilim adamları ay tutulmasının zamanını önceden kesin olarak söyleyebiliyorlar.

TAKIR *a.* 1. *coğ.* bitki yetişmeyen, çorak alan; 2. *mec.* boş; 3. saçsız, tüysüz: **onuñ depesi t.-dı** onun kafası saçsızdı.

TAKIRDA- *eyl.* takırdamak.

TAKLATGI *a.* iki sıra biçiminde kazılan oniki küçük çukura dört tane 'gumalak' konularak oynanılan bir oyun: **t. oyna-** 'taklatgı' oynamak.

TAKMIN (**takmı:n**) *bel.* yaklaşık olarak, tahminen: **men t. bir sagattan gelerin** ben yaklaşık olarak bir saatte gelirim; **ol t. altmış dört, altmış bäş yaşındakı adamdı** o, tahminen altmışdört, altmışbeş yaşında bir adamdı.

TAKMINAN (**takmı:nan**) *bk.* **takmın.**

TAKSİ *a.* taksi: **t. durulgası** taksi durağı; **t. çagır-** taksi çağırmak; **t. tut-** taksi tutmak.

TAKTİKA *a.* taktik: **söveş t.-sı** savaş taktiği; **t.-ñı üytget-** taktiğini değiştirmek.

TAKVA (**takva:**) *a. din* dindar, sofu: **ol gatı t. adamdı** o çok dindar adamdı.

TAL *a. bot.* söğüt: **gök t.-lar** yeşil söğütler; **t. agacından edilen sap** söğüt ağacından yapılan çubuk.

TALA- (**ta:la-**) *eyl.* yağmalamak, talan etmek: **öy t.-** ev yağmalamak.

TALABAN (**talaba:n**) *a.* ücretli işçi: **baylarıñ gapısında t. dur-** zenginlerin yanında ücretli işçi olarak çalışmak.

TALANT *a.* yetenek, istidat, kabiliyet: **yaş t.-lar** genç yetenekler; **artistlik t.-ı** artistlik yeteneği.

TALAÑ (**ta:lañ**) *a.* yağma, talan: **t. sal-** yağmalamak.

TALAÑÇILIK (**ta:lañçılık**) *bk.* **talañ.**

TALAP *a.* 1. istek, talep: **ol biziñ t.-ımızı ödäp bilmeyär** o bizim isteğimizi yerine getiremiyor; **özüñe kömekçi t. et-** kendine yardımcı istemek; 2. rağbet, ilgi: **köp t. edilyän harıtlar** çok aranan, rağbet edilen mallar.

TALAPKÄR (**talapkä:r**) *s.* isteyen, talep eden.

TALAV (**ta:lav**) *bk.* **talañ.**

TALH *s.* buruk, kekre: **t. suv** kekre su.

TALON *a.* kupon, karne, resmî izin kağıdı: **benzin almak üçin t.** benzin karnesi.

TAM (**ta:m**) *a.* ev; oda: **yıkık t.** yıkık ev; **t.-a gir-** eve girmek; **t.-da otur-** evde oturmak; **t.-ıñ üstüni sök-** evin çatısını sökmek.

TAM-TARSI (**ta:m-tarsı**) *a.* ev bark: **t.-larıñ ışıkları yılpıldap görünyärdi** evlerin ışıkları pırıl pırıl görünüyordu.

TAMA (**tama:**) *a.* umut, istek, arzu, inanç, ümit: **t. et-** umut etmek; **üstünlik t. et-** üstünlük arzu etmek; **t.-ñı üzmezlik** umudunu kesmezlik; **biziñ eden t. -mız çıkmadı** bizim umut ettiğimiz şey gerçekleşmedi.

TAMAKİN (**tama:ki:n**) *a.* beklenen, umulan, umut edilen: **meniñ ondan t. zadım yok** benim ondan beklediğim bir şey yok.

TAMAM (**tama:m**): **t. bol-** *eyl.* bitmek, sona ermek: **iş güni t. boldı** iş günü sona erdi; **t. et-** *eyl.* bitirmek, tamamlamak: **pagta yerin sürüp t. etdiler** pamuk ekilecek yeri sürüp bitirdiler.

TAMAMLA- (**tama:mla-**) *eyl.* bitirmek, tamamlamak, sona erdirmek: **gurluşıgı t.-** inşaatı tamamlamak; **gürrüñi t.-** sözü bitirmek.

TAMAMLAN- (**tama:mlan-**) *ed. ç. bk.* **tamamla-**: bitirilmek, tamamlanmak: **okuv yılı üstünlükli t.-dı** eğitim yılı başarıyla bitirildi; **demir yoluñ gurluşugı t.-dı** demir yolunun inşaatı bitirildi § **işligiñ t.-madık görnüşi** *gr.* eylemin bitmemiş görünüşü; **işligiñ t.-an görnüşi** *gr.* eylemin bitmiş görünüşü.

TAMAMLAŞ- (**tama:mlaş-**) *işt. ç. bk.* **tamala-.**

TAMAMLAT- (**tama:mlat-**) *et. ç. bk.* **tamamla-.**

TAMBUR *a. müz.* tambur.

TAMÇILIK (**ta:mçılık**) *bk.* **tamlık.**

TAMDIR *a.* tandır: **t. -da bişyän çörek** tandırda pişmiş çörek; **t.-a ot goyber-** tandırı yakmak.

TAMDIRA *bk.* **dutar.**

TAMLIK (**ta:mlık**) *a.* bir araya toplanmış ev yığını: **köne t.-lar biri -biriniñ ızından gelip geçyärdi** eski evler arka arkaya gelip geçiyordu.

TAMPON *a. tıp* tampon.

TAMŞAN- *eyl.* 1. yutkunmak, imrenmek, ağzı sulanmak; 2. azıcık yemek, atıştırmak: **ol ecesiniñ gövni üçin biraz t.-dı** o, annesinin hatırı için biraz yedi.

TAMŞANDIR- *et. ç. bk.* **tamşan-.**

TAMŞANIŞ- *işt. ç. bk.* **tamşan-.**

TANA- *eyl.* 1. bilmek, bir şey hakkında bilgi sahibi olmak: **men onı düypden t.-mayarın** ben onu iyi bilmiyorum; **men sizi govı t.-mok** ben sizi iyi tanımıyorum; 2. tanımak: **yörişinden t.-** yürüyüşünden tanımak; **Hoşgeldi onuñ Bahardıgını sesinden t.-dı** Hoşgeldi onun Bahar olduğunu sesinden anladı.

TANAL- *ed. ç. bk.* **tana-.**

TANAP *a.* halat, ip, urgan.

TANAT- *et. ç. bk.* **tana-.**

TANGENS *a. mat.* tanjant.

TANGIR *s.* iyi bilen, iyi tanıyan.

TANGO *a.* tango.

TANIMAL (**tanı:mal**) *s.* tanınmış, ünlü, meşhur: **t. adam** ünlü adam.

TANIŞ *a.* arkadaş, tanıdık, dost: **köne t.** eski arkadaş; **onuñ t.-ı köp** onun tanıdığı çok; 2. *s.bel.* tanıdık, bildik: **t. yüz** tanıdık yüz; **t. vraç** tanış doktor; **t. bolanış** olmak.

TANIŞ- *eyl.* tanışmak.

TANIŞ-BİLİŞ *a.* tanıdık, bildik.

TANIŞDIR- *et. ç. bk.* **tanış-**.

TANIŞLIK *a.* 1. tanışlık, bilişlik; 2. bir konu hakkında önceden bilgi sahibi olmak: **meniñ bu mesele barada t.-ım bar** benim bu konu hakkında bilgim var.

TANK *a. ask.* tank: **t. söveşi** tanklarla yapılan savaş.

TANKIDI (**tankı:dı**) *s.* eleştirel, tenkidi: **t. makala** eleştirel makale.

TANKİT (**tankı:t**) *a.* eleştiri, tenkit, kritik: **edebi t.** edebiyat eleştirisi; **t. et-** eleştirmek; **balıga suv yalı gerekdir t.** eleştiri, balığa suyun gerektiği kadar gereklidir.

TANKITÇI (**tankı:tçı**) *a.* eleştirmen, tenkitçi: **edebiyat t.-sı** edebiyat eleştirmeni; **saz ve teatr t.-sı** müzik ve tiyatro eleştirmeni.

TANKITLA- (**tankı:tla-**) *eyl.* eleştirmek: **gatı t.-** çok eleştirmek; **öz-özümizi t.-** öz eleştiri yapmak.

TANKITLAN- (**tankı:tlan-**) *ed. ç. bk.* **tankıtla-**.

TANKITLAT- (**tankı:tla-**) *et. ç. bk.* **tankıtla-**.

TANS *a.* dans: **häzirki zaman t.-ları** modern danslar; **halk t.-ı** halk dansı; **t. krucogı** dans topluluğu.

TAÑ (**ta:ñ**) *bk.* **geñ.**

TAÑKA *a.* çaydanlık: **Ayna gaynan tanka çay atdı** Ayna, kaynayan çaydanlığa çay attı.

TAÑKILDA- *eyl.* takırdamak.

TAÑKIRA- *eyl.* içi boşalmak, bomboş kalmak: **munuñ içinden bir damca suv tapıp bolmayar, t.-p yatır** bunun içinde bir damla su yok, boşalıp kalmış.

TAÑKIRAŞ- *işt. ç. bk.* **tañkıra-**.

TAÑKIRAT- *et. ç. bk.* **tañkıra-**.

TAÑÑIR *a.* leğen, tas: **süt t.-ı** süt tası.

TAÑÑIRDA- *eyl.* tangırdamak.

TAÑÑIRDAT- *et. ç. bk.* **taññırda-**.

TAÑRI *a. din* tanrı: **siz t.-nıñ keläminı köp okayan adamsınız** siz tanrının sözlerini çok okuyan adamsınız § **t. yalkasın!** tanrıya şükür!

TAP (**ta:p**) *a.* 1. durum, hal: **t.-lar neneñ ?** nasılsınız?; **t.-lar niçik?** durumunuz nasıl?; 2. güç, kuvvet, mecal: **onuñ ayagını gımıldatmaga t.-ı galmandı** onun ayaklarını kımıldatacak hali kalmamıştı § **bir t.** orta hal, aynı durum; **t. getir-** dayanmak, katlanmak; **t.-dan düş-** güçsüzleşmek; **abını t.-ını bil-** bir şeyin durumunu, niteliğini bilmek; **t.-a gel-** toprak sürülmeye hazır hale gelmek.

TAP- *eyl.* bulmak: **yitiren açarını t.-** kaybettiği anahtarını bulmak; **bahana t.-** bahane bulmak; **täze iş t.-** yeni iş bulmak § **gövnüni t.-**: **yol t.-** yol bulmak; **canı aram t.-** rahatlamak; **yitirip t.-an yalı** kaybedip bulmuş gibi; **ugur t.-** *bk.* **yol t.-**

TAPAVUT (**tapa:vut**) 1. *a.* ayırım, fark: **işde ayalıñ ya-da erkegiñ t.-ı bolmaz** işte kadın ve erkek ayırımı yapılmaz; **olarıñ arasında hiç hili t. yok** onların arasında hiç fark yok; 2. *a. mat.* iki sayı arasındaki fark.

TAPAVUTLAN- (**tapa:vutlan-**) *eyl.* ayrılmak, farkedilmek, dikkat çekmek: **reñki boyunça t.-** rengi ile ayrılmak; **işde t.-** işte farkedilmek; **gözelligiñ bilen t.-** güzelliği ile farkedilmek.

TAPAVUTLANDIR- (**tapa:vutlandır-**) *et. ç. bk.* **tapavutlan-**: ayırmak, ayırt etmek: **hiline görä t.-** niteliğine göre ayırmak § **t.-ış nışanları** nişan ve madalyalar.

TAPAVUTLI (**tapa:vutlı**) *s.* özgün, farklı, ilgi çekici: **t. eser** özgün eser.

TAPBA *bel.* birden, aniden: **Sähet aydımını t. kesdi** Sähet şarkısını hemen kesti; **ol t. sesini kesti** o hemen sesini kesti.

TAPBAT (**tapba:t**) *a.* çocuğun sırtını okşama.

TAPBATLA- (**tapba:tla-**) *eyl.* çocuğun sırtını okşamak.

TAPBATLAN- (**tapba:tlan-**) *ed. ç. bk.* **tapbatla-**.

TAPBATLAŞ- (**tapba:tlaş-**) *işt. ç. bk.* **tapbatla-**.

TAPBATLAT- (**tapba:tlat-**) *et. ç. bk.* **tapbatla-**.

TAPDIR- *et. ç. bk.* **tap-**.

TAPGIR I *a.* yol gösterici.

TAPGIR II *a.* 1. öbek, grup, bölük: **ilkinci t.** ikinci grup; 2. kez, defa, sefer: **bizde kartoşka mövsümde iki t. ekilyär** bizde patates mevsimde iki kez ekilir.

TAPGIR-TAPGIR *bel.* öbek öbek: **t. bolup gelyän bulutlar** öbek öbek gelen bulutlar.

TAPIL- *ed. ç. bk.* **tap-**.

TAPILGISIZ *s.* eşsiz, benzersiz, ender: **t. adam** eşsiz adam.

TAPIN- *dön. ç. bk.* **tap-**.

TAPINDI *a.* buluntu: **gymmatbaha t.** değerli buluntu.

TAPIRDA- *eyl.* tapırdamak.

TAPIŞ- I *işt. ç. bk.* **tap-**.

TAPIŞ- II *eyl.* 1. karşılaşmak, buluşmak: **Altın bilen şu yerde t.- vadamız bardı** Altın ile burada buluşmak için sözleşmiştik; 2. birleşmek: **Volga Don bilen t.-dı** Volga Don ile birleşti.

TAPLA- (**ta:pla-**) *eyl.* bilemek, keskinleştirmek: **poladı t.-** çeliği keskinleştirmek; **päkiniñ yüzüni t.-** usturanın ağzını bilemek.

TAPLAN- (**ta:pla-**) *ed. ç. bk.* **tapla-**.

TAPLAŞ- (**ta:pla-**) *işt. ç. bk.* **tapla-**.

TAPLAT- (**ta:pla-**) *et. ç. bk.* **tapla-**.

TAPMAÇA *a.* bulmaca: **t.-nı bil-** bulmacayı bilmek.

TAR (**ta:r**) *a.* 1. tel, ip: **saçıñ t.-ı** saçın teli; **sim t.** metal ip, tel; **dutarıñ t.-ı** dutarın teli; 2. *müz.* tar: **t. çal-** tar çalmak § **t.-ına kakıp gör-** birini sınamak, denemek; **yürek t.-ı** yürek arzusu.

TARA I *a.* rahat, huzur, sükunet: **t.-ıñ gaç-** rahatın kaçmak; **t. tapmazlık** huzur bulınazlık.

TARA II *a.* kumaş dokuma aleti.

TARAP *a.* 1. taraf: **sesiñ gelen t.-ı** sesin geldiği taraf; **sag t.** sağ taraf; **köçäniñ beyleki t.-ı** sokağın öte tarafı; **hemme t.** her taraf; 2. bölge, yer: **siziñ t.** sizin bölge; **biz t.-larda gatı ıssı bolyar** bizim bölgemizde çok sıcak oluyor; 3. yan, kenar: **beyleki t.-ına övür-** öbür yanına çevirmek; **aynanıñ iki t.-ı** aynanın iki yanı; **her t.-ınıñ uzınlıgı bolsa 233 metr** her yanının uzunluğu 233 metre; 4. yan, yön, özellik: **özüñi govı t.-dan görkez-** kendinin iyi yanlarını göstermek; **onuñ govı t.-ları bar** onun iyi özellikleri var; 5. *il.* son çekim ilgeci: **mäna t.** bana doğru; **polka t.-** dolaba doğru.

TARAPDAR *a.* taraftar.

TARAPGÖY (tarapgö:y) *a.* taraftar.

TARAPKEŞ *a.* taraftar.

TARAPLAYIN: bir t. *bel.* bir taraftan, bir açıdan: **meseläni bir t. çöz-** konuyu bir taraftan çözmek; **hemme/ her t.** her taraftan, her açıdan: **hemme/ her t. övren-** her açıdan öğrenmek.

TARAŞ (tara:ş) *a.*.

TARAŞLA- (tara:şla-) *eyl.* temizlemek, fırçalamak.

TARAŞLAN- *ed. ç. bk.* **taraşla-.**

TARAŞLAT- *et. ç. bk.* **taraşla-.**

TARAVA *a. din* teravih namazı.

TARAZ (tara:z) *bk.* **saka.**

TARELKA *a.* 1. tabak: **t.-lara nahar guy-** tabaklara yemek koymak; 2. *müz.* bir enstrüman.

TARHAN *a.* bağımsız, kendine yeten, güç sahibi.

TARIH (ta:rı:h) *a.* tarih: **t. sapagı** tarih dersi; **t. fakul'teti** tarih fakültesi; **adamzat t. -ı** insanlık tarihi § **t.-ıñ çarkı** tarihin çarkı; **t.-a gir-** tarihe geçmek.

TARIHÇI (ta:rı:hçı) *a.* tarihçi.

TARIHI (ta:rı:hı) *s.* tarihsel: **t. maglumatlar** tarihsel bilgiler; **t. karar** tarihsel karar.

TARIP (ta:rı:p) *a.* övgü: **t. et-** övmek; **cayıñ t.-ı agızdan-agza geçip oba yayradı** evin övgüsü ağızdan ağıza geçip köye yayıldı.

TARIPLA- (ta:rı:pla-) *eyl.* övmek: **t.-p arşa çıkar-** övüp göklere çıkarmak; **halka edip beren hızmatı üçin t.-** halka yaptığı hizmetler için övmek.

TARIPLAN- (ta:rı:plan-) *ed. ç. bk.* **tarıpla-.**

TARIPLAT- (ta:rı:plat-) *et. ç. bk.* **tarıpla-.**

TARLA- *eyl.* gürlemek: **t.-p üstümizden samolyot geçdi** gürleyerek üstünüzden uçak geçti.

TARLAŞ- *iş. ç. bk.* **tarla-.**

TARLAT- *et. ç. bk.* **tarla-.**

TARLAVUK *a. bot.* kavunun bir türü.

TARP *s.* ekilmeyen, sürülmeyen, boş: **t. yer** ekilmeyen yer.

TARPA *bel.* birden, aniden, ansızın: **t. yerinden turdı** birden yerinden kalktı.

TARPA-TAYIN (tarpa-ta:yın) *bel.* ansızın, birdenbire: **t. sırkavla-** ansızın hastalanmak.

TARSA *bk.* **tarpa.**

TARSILDA- *eyl.* hızlı vurmak, çarpmak (kalp, damar vb. için): **ol gapana düşen tovşan t.-p durdı** onun, kapana düşen tavşan gibi yüreği çarptı.

TARSILDI *a.* kalp, damar sesi.

TART- *eyl.* 1. çekmek: **yılanları hininden t.-ıp aldı** yılanları ininden çekip aldı; 2. bir şeyi germek, çekmek: **yüpi t.-** ipi çekmek § **yoluñ tanapını t.-** hızlı yol yürümek, çok yol almak.

TARTDIR- *et. ç. bk.* **tart-.**

TAS *bel.* hemen hemen, neredeyse, az kalsın: **men t. yıkılıpdım** ben neredeyse düşüyordum; **t. yadımdan çıkan ekeni** neredeyse unutuyordum; **t. yüregim yarılıpdı** neredeyse yüreğim yarılıyordu.

TASA- (ta:sa-) *eyl.* ürküp kaçışmak, sağa sola dağılmak.

TASAŞ- (ta:saş-) *iş. ç. bk.* **tasa-**

TASAT- (ta:sat-) *et. ç. bk.* **tasa-.**

TASDAN *bk.* **tas.**

TASLAMA *a.* taslak, eskiz.

TASLAN- *eyl.* tasarlanmak.

TASMA *a.* ince uzun deri parçası.

TASSIK (tassı:k) *a.* onay, tasdik: **sözüm t. bolar hakıkat bilen** sözüm gerçeklerle onaylanır; **t. et-** onaylamak; **kararı t. et-** kararı onaylamak.

TASSIKLA- (tassı:kla-) *eyl.* 1. onaylamak: **iş planını t.-** iş planını onaylamak; **täze kanunu t.-** yeni kanunu onaylamak; 2. doğrulamak: **sözüni t.-** sözünü doğrulamak.

TASSIKLAN- (tassı:kla-) *ed. ç. bk.* **tassıkla-.**

TASSIKLAT- (tassı:kla-) *et. ç. bk.* **tassıkla-.**

TAŞLA- *eyl.* 1. atmak, fırlatmak, savurmak: **kagızı pola t.-bolmaz** kağıdı yere atmak olmaz; **yaragıñı t.-** silahını atmak; 2. bırakmak, yarıda kesmek, son vermek: **öyi t.-p git-** evi bırakıp gitmek; **telpegni t.-** başlığını atmak; **okuvıñı t.-** okulunu bırakmak § **iş t.-** grev yapmak, işi bırakmak.

TAŞLA- *eyl.* sopayla vurmak: **oglanlar t.-p yılanı öldüripdirler** oğlanlar sopayla vurarak yılanı öldürmüşler.

TAŞLAN- *ed.ç. bk.* **taşla-.**

TAŞLANDI *a.* döküntü, artık: **zavodıñ t.-ları** fabrikanın artıkları.

TAŞLAŞ- *iş. ç. bk.* **taşla-.**

TAŞLAŞDIR- *et. ç. bk.* **taşlaş-.**

TAŞLAT- *et. ç. bk.* **taşla-.**

TATAR *a.* Tatar: **t. dili** Tatar dili.

TATIRDAVUK *s.* gürültücü, gürültü yapan.

TAVUS (ta:vus) *a. zool.* tavus: **t. yelegi** tavus tüyü.

TAY (ta:y) I 1. uygun, layık, denk: **ol seniñ t.-ıñ däl o** senin dengin değil; 2. çiftin teki: **ädigiñ t.-i nirede?** çizmenin teki nerede?.

TAY (ta:y) II 1. *a.* yön, istikamet, taraf: **ol t.-da hiç kim yok** o tarafta hiç kimse yok; **şu t.-da** burada; 2. **t.-dan** (son çekim

ilgeci): **sıyası t.** siyasi açıdan; **ılmı t.** bilimsel açıdan.

ТАЙ *a. zool.* tay.

ТАЙ- (**ta:y-**) *eyl.* kaymak: **ayagı t.-ıp yıkıl-** ayağı kayıp düşmek.

TAYAK *a.* baston, deynek, sopa: **yogın t.** kalın baston; **lıca t.-ları** kayak bastonu.

TAYAKSALIM *a.* baston boyu uzaklık, yakın aralık: **aralarında t. meydan galıpdı** aralarında baston boyu uzaklık kalmıştı.

TAYÇANAK *a. zool.* bir yaşına girmemiş eşek, sıpa.

TAYDAR (**tayda:r**) *bk.* **caydar.**

TAYDAŞ (**ta:ydaş**) *a.* eşit, denk, benzer.

TAYDIR- (**ta:ydır-**) *et. ç. bk.* **tay-.**

TAYFUN *a.* tayfun.

TAYGA (**ta:yga**) **I** *s.* kaygan: **t. yer** kaygan yer.

TAYGA (**ta:yga**) **II** *bk.* **taygançak.**

TAYGANÇAK (**ta:ygançak**) *s.* kaygan: **t. yerden yöre-** kaygan yerde yürümek.

TAYHAR *a. zool.* iki -üç yaş arasındaki eşek.

TAYIN (**ta:yın**) *s.* hazır: **onuñ üçin can alıp can bermäge her demde t.-dı** onun için can alıp can vermeye her zaman hazırdı; **t. nahar** hazır yiyecek.

TAYINLA- (**ta:yınla-**) *eyl.* hazırlamak: **sapaklarını t.-** derslerini hazırlamak; **zatlarıñı yola t.-p goy-** eşyalarını yolculuk için hazırlamak.

TAYINLAN- (**ta:yınlan-**) *dön. ç. bk.* **tayınla-.**

TAYINLAŞ- (**ta:yınlaş-**) *işt. ç. bk.* **tayınla-.**

TAYINLAT- (**ta:yınlat-**) *et. ç. bk.* **tayınla-.**

TAYINLIK (**ta:yınlık**) *a.* hazırlık: **ol ekzamenlere t. göryär** o sınavlara hazırlık yapıyor.

TAYIŞ- (**ta:yış-**) *işt. ç. bk.* **tay-.**

TAYLA- (**ta:yla-**) *eyl.* iki tarafı eşitlemek (yük için): **yüki t.-p yükleseñ oñat bolar** yükün iki tarafını eşitlersen iyi olur; **yüki t.-p ur-** yükün iki tarafını eşitleyerek yüklemek.

TAYLAN- (**ta:ylan-**) *ed. ç. bk.* **tayla-.**

TAYLAT- *et. ç. bk.* **tayla-.**

TAYMIL *a.* bir kişilik küçük kayık.

TAYPA (**ta:ypa**) *a.* boy, kabile, aşiret, tayfa: **çavra t.-lar** göçebe aşiretler; **t. dili** aşiret dili.

TAYYAR (**tayya:r**) *s.bel.* hazır: **t. önümler** hazır ürünler; **t. bol-** hazır olmak; **t. et-** hazırlamak; **okuvçılar ekzamenlere t.** öğrenciler sınavlara hazır § **mıdam t. !** her zaman hazır!

TAYYARLA- (**tayya:rla-**) *eyl.* 1. hazırlamak: **gazet üçin makala t.-** gazete için makale hazırlamak; **öy işlerini t.-** evi işlerini hazırlamak; **bayramçılık naharını t.-** bayram yiyeceklerini hazırlamak; **derman t.-** ilaç hazırlamak; **odun t.-** odun hazırlamak; 2. yetiştirmek, eğitmek.

TAYYARLAN- (**tayya:rlan-**) *dön. ç. bk.* **tayyarlan-.**

TAYYARLAŞ- (**tayya:rlaş-**) *işt. ç. bk.* **tayyarlan-.**

TAYYARLAT- (**tayya:rlat-**) *et. ç. bk.* **tayyarlan-.**

TAYYARLIK (**tayya:rlık**) *a.* hazırlık: **harbı t.-lar** askeri hazırlıklar; **onuñ t.-ı gövi** onun hazırlığı iyi; **t. kursı** hazırlık kursu; **t. gör-** hazırlık yapmak; **biz bayramçılıga öñünden t. gördük** biz bayram için önceden hazırlık yaptık.

TAYZAR- *eyl.* dikilip durmak, dimdik olmak: **murtları t.-an yalı boldı** bıyıkları dimdik oldu.

TAYZART- *et. ç. bk.* **tayzar-.**

TAZ *a.* leğen.

TAZI (**ta:zı**) *a. zool.* tazı: **ovadan t.** güzel tazı; **t. bilen av avla-** tazı ile avlanmak.

TAZIGIŞ- (**ta:zıgış-**) *işt. ç. bk.* **tazık-**; ürküp kaçışmak: **goyunlar t.-ıp sürüden gidipdirler** koyunlar ürküp sürüden kaçmışlardır.

TAZIK- (**ta:zık-**) *eyl.* ürküp kaçmak.

TAZIKDIR- (**ta:zıkdır-**) *et. ç. bk.* **tazık-**; ürkütüp kaçırtmak.

TÄCİHORAZ (**tä:cihoraz**) *a.tıp* kızıl hastalığı: **t. örgüni** kızıl salgını.

TÄCİK (**tä:cik**) *a.* Tacik: **t. dili** Tacik dili.

TÄÇ (**tä:ç**) *a.* ben, siyah leke.

TÄK (**tä:k**) *a.* 1. bir, tek: **t. sanlar** tek sayılar; **cübütmi -t. oyna-** tek mi çift mi oynamak; 2. *s.bel.* tek, yalnız: **t. gal-** yalnız kalmak; **t. yaşa-** yalnız yaşamak.

TÄLEY (**tä:ley**) *bk.* **takdır.**

TÄLİM (**tä:lim**) *a.* eğitim, talim: **t. ber-** eğitmek; **t. al-** eğitim görmek.

TÄMİZ (**tä:miz**) *s.* temiz: **t. hova** temiz hava; **t. adam** temiz adam.

TÄMİZLE- (**tä:mizle-**) *eyl.* temizlemek: **yaraglarını t.-** silahlarını temizlemek; **gapgaçları t.-** kap kacağı temizlemek.

TÄMİZLEN- (**tä:mizlen-**) *ed. dön.ç. bk.* **tämizle-.**

TÄMİZLEŞ- (**tä:mizleş-**) *işt. ç. bk.* **tämizle-.**

TÄMİZLET- (**tä:mizlet-**) *et. ç. bk.* **tämizle-.**

TÄMİZLİK (**tä:mizlik**) *a.* temizlik: **temizlik.**

TÄR (**tä:r**) *a.* yol yordam, yöntem: **kesel becermegiñ t.-i** hastalığı iyileştirmenin yöntemi; **biz her t. etmcli** biz her yöntemi uygulamalıyız.

TÄRET (**tä:ret**) *a.* temizlenme.

TÄSGEN- (**tä:sgen-**) *eyl.* bir süre beklemek, duraksamak.

TÄSİN (**tä:si:n**) *s.* şaşırtıcı, değişik, ilginç: **t. duşuşık** ilginç karşılaşma; **örän t. hadısa** çok ilginç olay.

TÄSİR (**tä:sir**) *a.* etki, tesir: **govı t.** iyi etki; **hova meniñ keypime t. edyär** hava benim moralimi etkiliyor.

TÄSİRLİ (**tä:sirli**) *s.bel.* etkileyici, etkili, tesirli: **t. gürrüñ ber-** etkili konuşmak; **t. fil'm** etkileyici film.

TÄZE (**tä:ze**) *s.* 1. yeni: **t. kövüş** yeni ayakkabı; **t. mugallım** yeni öğretmen; **kitabıñ t. neşiri** kitabın yeni baskısı ; 2. çağdaş, modern: **t. adamlar** çağdaş insanlar; **t. durmuş** modern yaşantı; **köne bilen t.-niñ**

göreşi eski ile yeninin savaşı; 3. *bel.* kısa süre önce, yeni: **t. guzlan sıgır** yeni yavrulayan sığır § **t. yıl** yeni yıl.

TÄZEÇE (**tä:zeçe**) *bel.* yeni biçimde, yeni tarzda, yeni usülde: **t. guramaklık** yeniden yapılanma.

TÄZEDEN (**tä:zeden**) *bel.* yeniden, tekrar: **men "Aygıtlı ädim" romanını t. okadım** ben "Aygıtlı Âdim" romanını yeniden okudum; **t. başla-** yeniden başlamak.

TÄZELE- (**tä:zele-**) *eyl.* 1. yenilemek: **cayıñı t.!** evini yenile!; **köynegiñi t.-** gömleğini yenilemek; 2. değiştirmek: **içeriniñ hovasını t.-** odanın havasana değiştirmek.

TÄZELEN- (**tä:zelen-**) *dön.* ç. *bk.* **täzele-**.

TÄZELEŞ- (**tä:zeleş-**) *işt.* ç. *bk.* **täzele-**.

TÄZELET- (**tä:zelet-**) *et.* ç. *bk.* **täzele-**.

TÄZELİK (**tä:zelik**) *a.* yenilik: **ılım ve tehnika t.-leri** bilim ve teknik yenilikler; **sizde näme t.-ler bar?** sizde ne yenilikler var?

TÄZELİKÇİ (**tä:zelikçi**) *a.* yenilikçi, çağdaş.

TEATR *a.* tiyatro: **t. sungatı** tiyatro sanatı; **opera t.-ı** opera sanatı.

TEBİGAT (**tebi:gat**) *a.* doğa, tabiat: **t.-da täze canlı maddalar döreyär** doğada yeni canlı maddeler türüyor; **t. hadısaları** doğa olayları; **t.-ı övren-** doğayı öğrenmek; 2. öz, kişilik: **ol t.-ı boyunça sada adam** o sade kişilikli bir insan; **gızlarıñ t.-ı näzik bolyar** kızlar nazik kişilikli oluyor.

TEBİGI (**tebi:gı**) *s.* doğal, tabii: **t. baylıklar** doğal zenginlikler; **t. gaz** doğal gaz; **t. bela** doğal afet.

TEBİP (**tebi:p**) *a.* yasadışı doktorluk yapan kimse, doktorluk eğitimi almadan doktorluk yapan kişi.

TEBİT *a.* sıcak, hararet, ısı: **hova t. alyar** hava çok sıcak.

TEBİTLE- *eyl.* kızgın yağda pişirmek (yemek için).

TEBİTLEN- *ed.* ç. *bk.* **tebitle-**.

TEBİTLET- *et.* ç. *bk.* **tebitle-**.

TEBSİN- *eyl.* hareket etmek, çabalamak, kımıldamak: **gögeren dodakları çala t.-di** moraran dudakları hızla kımıldadı..

TEBSİRE- *eyl.* susamak, dudağı kurumak.

TEBSİREŞ- *işt.* ç. *bk.* **tebsire-**.

TEBSİRET- *et.* ç. *bk.* **tebsire-**.

TECRİBE (**tecri:be**) *a.* deneyim, tecrübe: **bay t. gazan-** zengin deneyim kazanmak; **täze agrotehniki t.-ler** yeni tarım deneyimleri.

TECRİBELİ (**tecri:beli**) *s.* deneyimli, tecrübeli: **t. şofyor** deneyimli şoför.

TEGEK *a.* makara, bobin § **bogaza t. bol-** boğazda kalmak, ileri geri gidememek.

TEGELE- *eyl.* halka oluşturmak, halka yapmak.

TEGELEK 1 *s.*. yuvarlak: **t. yüzli adam** yuvarlak yüzlü adam; **t. stol** yuvarlak masa; 2. *bel.* bütünüyle, tümüyle, yuvarlak olarak, aşağı yukarı: **ol t. hir ay kesellap yatdı** o bütün bir ay hasta yattı; **t. bir hepdedir hat yok** aşağı yukarı bir haftadır mektup yok; 3. *a. mat.* daire.

TEGELEN- *eyl.* halka olmak, daire çizmek: **daşına t.-** etrafına halka olmak; **t.-ip duran adamlar** halka oluşturan adamlar.

TEGMİL *a.* leke: **gögümtil t.-ler** mavimsi lekeler; **t.-i ayır-** lekeyi çıkarmak.

TEGMİLT *bk.* **tegmil**.

TEHNİK *a.* teknisyen: **diş t.-i** diş teknisyeni.

TEHNİKA *a.* teknik: **uruş t.-sı** savaş tekniği; **böküşiñ t.-sı** atlama tekniği.

TEHNİKUM *a.* lise dereceli teknik okul: **t.-da oka-** teknik okulda okumak; **oba hocalık t.-ı** tarım teknik okulu.

TEKCE *a.* duvara oyulmuş raf: **divarda t. et-** duvara raf yapmak; **kitapları t.-de goy-** kitapları rafa koymak.

TEKE *a. zool.* teke, erkek keçi: **dag t.-si** dağ keçisi.

TEKEPBİR *a.* büyük gönüllü, kibirli, gururlu: **ol örän t.** o çok kibirli; **özüñi t. tut-** kendini üstün görmek.

TEKGE *a.* yardım: **yoldaşları oña t. berdiler** arkadaşları ona yardım ettiler; **t. et-** desteklemek, dayanak olmak.

TEKİZ (**teki:z**) *s.* düz, düzgün: **t. pol** düzgün döşeme; **ayna yalı t. yol** ayna gibi düzgün yol; **suvuñ t. yüzi suyun** düzgün yüzü.

TEKİZLE- (**teki:zle-**) *eyl.* düzlemek, düzgünleştirmek: **yolları t.-** yolları düzlemek; **yeri t.-** yeri düzlemek.

TEKİZLEN- (**teki:zle-**) *ed.* ç. *bk.* **tekizle-**.

TEKİZLEŞ- (**teki:zleş-**) *işt.* ç. *bk.* **tekizle-**.

TEKİZLET- (**teki:zle-**) *et.* ç. *bk.* **tekizle-**.

TEKLİP (**tekli:p**) *a.* öneri, teklif: **oñat t.** iyi öneri; **t.-ini kabul et-** önerisini kabul etmek; **t. giriz-** öneri sunmak.

TEKNİKİ *s.* teknikle ilgili, teknikî, teknik: **t. ılımlar** teknik bilimler; **täze t. kadrları tayyarlamagı çaltlandırmalı** yeni teknik kadroları hazırlamayı hızlandırmalı.

TEKRAR (**tekra:r**) *a.* yineleme, tekrar.

TEKRARLA- (**tekra:rla-**) *eyl.* yinelemek, tekrarlamak: **sözleri t.-** sözleri tekrarlamak.

TEKRARLAN- (**tekra:rlan-**) *ed.* ç. *bk.* **tekrarla-**.

TEKRARLAT- (**tekra:rlat-**) *et.* ç. *bk.* **tekrarla-**.

TEKST *a.* yazılı metin.

TELÄR (**telä:r**) *a.* sundurma, hangar: **t.-iñ astında sakçınıñ sesi eşdilyär** sundurmanın altında bekçinin sesi işitiliyor.

TELBE *s.bel.* deli, çılgın: **men t. bolup nirede yörenimi-de bilemok** ben deli olup nerede gezdiğimi de bilemiyorum.

TELBELE- *eyl.* deli olmak.

TELEFON *a.* telefon: **öy t.-ı** ev telefonu; **t. et-** telefon etmek; **t.-a çagır-** telefona çağırmak; **t. geçirt-** telefonla görüşmak.

TELEGRAF *a.* telgraf: **puh t. boyunça iber-** parayı telgrafla göndermek.
TELEGRAFİRLE- *eyl.* telgraf çekmek: **barcaklıgıñ hakında t.-** gideceğini telgraf çekerek bildirmek..
TELEGRAMMA *a.* telgraf, tel: **t. iber-** telgraf göndermek; **gıssagh t.** acele telgraf.
TELEK *s.* yanlış, uygunsuz, kötü: **t. iş et-** yanlış iş yapmak; **kişiniñ betbagtlıgına gülmek t.-dir** kişinin mutsuzluğuna gülmek yanlıştır.
TELETİN *a.* deri, cilt, kösele, meşin: **t. zavodı** deri fabrikası; **t. kövüş** deri ayakkabı.
TELEVİDENİYE *a.* televizyon: **reñkli t.** renkli televizyon; **t. studiyası** televizyon stüdyosu.
TELEVİZOR *a.* televizyon alıcısı: **täze markah t.** yeni markalı televizyon alıcısı.
TELİM *s.* çok, fazla: **şahır uruş dövründe t. poema yazdı** şair savaş zamanı çok şiir yazdı; **ol t. şäherde bolup göräpdir** o bir çok şehiri görmüştür; **t. gezek gaytala-** çok defa tekrarlamak.
TELKER- *eyl.* sarkmak, sarkık olmak.
TELKERT- *et. ç. bk.* **telker-.**
TELKİ *s.* düz olmayan, sarkık.
TELLİ-PELLİ *bel.* bir şekilde, nasıl olsa, ne yapıp yapıp, bir yolunu bulup: **t. et-** bir yolunu bulmak.
TELPEK *a.* kalpak, papak: **t.-ini kellesinden sıpırıp al-** kalpağını başından sıyırıp almak; **gara t.** kara kalpak § **t.-i agan** evlenip dul kalmış; **t.-i göge zıñ-** coşmak, mutlu olmak; **t. goy-** birinin bir işteki ustalığını kabul etmek.
TELPER *s.* küçük, ufak: **t. tarelka** küçük tabak.
TEMA *a.* konu, tema: **düzmäniñ t.-sı** eserin konusu.
TEMATİK *s.* konusal, tematik.
TEMEN *a.* büyük iğne.
TEMENÇE *a.* toplu iğne.
TEMMÄKİ (temmä:ki) *a.* tütün: **t. önümleri** tütün ürünleri; **t. fabrigi** tütün fabrikası.
TEMMEL *bk.* **yalta** 1.
TEMMİ (temmi:) *a.* ceza: **adalath t.** adaletli ceza; **t.-sini ber-** cezasını vermek.
TEMPERATURA *s.* sıcaklık, ısı, hararet: **yokarı t.** yüksek sıcaklık; **pes t.** düşük sıcaklık; **suvuñ t.-sını ölçe-** suyun sıcaklığını ölçmek.
TEN *a. anat.* beden, vücut § **t. her-** tümüyle inanmak.
TEN- *eyl.* vücutta sıcaktan kabarcık oluşmak: **gızgın güne t.-en yerin suva sokyar** kızgın güneşte kabaran yerlerini suya sokuyor.
TENEÇİR *a.* 1. *zool.* kız böceği, yusufçuk; 2. küpe.
TENEKAR (teneka:r) *a. kim.* boraks.
TENGİN *a.* sıcaktan vücutta oluşan kabarcıklar.
TENHA (tenha:) *s.* ıssız, tenha, boş, yalnız, tek: **t. cay** boş ev.
TENNİS *a. sp.* tenis: **t. meydançası** tenis sahası; **t. oyna-** tenis oynamak: **stoluñ üstünde oynalyan t.** masa tenisi.
TENOR *a. müz.* tenor.
TENTE- *bk.* **ente-.**
TENTEK *s.* akılsız.
TENTET- *bk.* **entet-.**
TENTİREKLE- *bk.* **entrekle-.**
TEÑ: halı t. *a.* durumu kötü: **duşman halı t. bolsun** düşmanın durumu kötü olsun.
TEÑLEN- *eyl.* rüzgarla şişmek: **yelken t.-ipdir** yelken rüzgarla şişmiş.
TEÑÑE I *a.* para (20 kapiklik gümüş para).
TEÑÑE II *a.* balık ve benzeri hayvanların gövdesi üzerindeki pullu deri: **balıgıñ t.-si** balığın pullu derisi.
TEOREMA *a.* önerme, teorem: **t.-nı subut et-** önermeyi kanıtlamak.
TEORİYA *a.* kuram, teori: **marksizm-leninizm t.-sı** Marsizm-Leninizm kuramı; **edebiyat t.-sı** edebiyat kuramı.
TEP- *bk.* **tes-.**
TEP-TEKİZ (tep-teki:z) *s.bel.* dümdüz: **t. meydan** dümdüz alan; **t. et-** dümdüz yapmak.
TEPBET: t. ini ber- *eyl.* cezasını vermek.
TEPLEVOZ *a.* dizel lokomotif.
TEPLİTSA *a.* sera: **t. hocalıgı** sera tarımı; **t. ekinleri** sera ürünleri.
TEPLOHOD *a. den.* dizel motorlu gemi: **komforth t.** konforlu dizel motorlu gemi.
TER *s.* yaş, nemli, taze: **t. gül desseleri** taze çiçek demetleri; **t. gavun** taze, sulu kavun.
TERAPEVT *a. tıp* iç hastalıkları doktoru, dahiliyeci.
TERBAŞ *a.* iri, yuvarlak, beyaz üzüm.
TERBİYE *a.* eğitim, terbiye: **yaşlıkda t. gören çaga** küçüklüğünde terbiye almış çocuk; **t. ber-** terbiye etmek.
TERBİYEÇİ *a.* eğitimci: **t. bolup çalış-** eğitimci olarak çalışmak.
TERBİYELE- *eyl.* eğitmek, yetiştirmek, terbiyelemek: **vatan t.-p ösdürdi meni** vatan terbiye edip yetiştirdi beni; **t.-mekde mekdebiñ rolı** eğitimde okulun rolü.
TERBİYELEN- *ed. ç. bk.* **terbiyele-.**
TERBİYELEŞ- *işt. ç. bk.* **terbiyele-.**
TERBİYELET- *et. ç. bk.* **terbiyele-.**
TERBİYELİ *s.* terbiyeli: **t. çaga** terbiyeli çocuk.
TERCİME *a.* çeviri, tercüme: **durs/ takık t.-** doğru çeviri; **sözme-söz t.-** kelimesi kelimesine çeviri, mota mot çeviri; **t. et-** çevirmek.
TERCİMEÇİ *a.* çevirmen.
TERCİMEHAL (tercimeha:l) *a.* özyaşam öyküsü, biyografi: **t.-ıñı aydıp her-** özyaşam öyküsünü anlatmak; **yazıcınıñ t.-ı** yazarın özyaşam öyküsü.
TEREKE *a.* miras paylaşma: **şu gün atasınıñ mirası terekä salınyarmış** bu gün babasının mirası paylaşılıyormuş.
TEREZİ *a.* tartı, terazi: **t.-de çekip gör-** terazide tartmak; **el t.-si** el tartısı § **başlı t.** bir tartı

türü; **mizan t.-si** dini inanışa göre öbür dünyada günah ve sevabı ölçen terazi.

TERK: t. et- *eyl.* bırakıp gitmek, terk etmek: **yurduñ t. edici bolma** yurdunu terk etme.

TERLİK *a.* tazelik; **t.-ini yitir-** tazeliğini yitirmek.

TERMİN *a.* terim: **tehniki t.-ler** teknik terimler; **matematiki t.-ler** matematik terimleri.

TERMİNOLOGİK *s.* terminolojik: **t. sözlük** terminolojik sözlük.

TERMİNOLOGİYA *a.* terminoloji.

TERMOMETR *a.* ısıölçer, termometre: **t. 15 gradus mayıllıgı görkezyär** termometre 15 derece sıcaklığı gösteriyor.

TERMOS *a.* termos: **çayı t.-a guy-** çayı termosa koymak.

TERNAV (terna:v) *a.* oluk, kanal: **t.-dan ızı üzülmän arassa suv akdırılyar** oluktan, arkası kesilmeden temiz su akıtılıyor.

TERNE *a. bot.* olgunlaşmamış küçük kavun.

TERNE-TÜRNE *a.* küçük kavun.

TERNELE- *eyl.* kavun meyve vermeye başlamak.

TERPEN- *eyl.* kımıldamak, hareket etmek: **reñkine gelen yañakları höves bilen t.-di** renklenen yanakları istekle kımıldadı.

TERRİTORİYA *a.* toprak, ülke: **biziñ vatanımızıñ t.-sı** bizim vatanımızın toprağı.

TERRORİZM *a.* terörizm, teröristlik.

TERS *s.* 1. yanlış, kötü: **t. iş et-** yanlış iş yapmak; 2. bir şeyin öbür yüzü: **maşınıñ t.tarapı** arabanın öbür tarafı; 3. geçimsiz, uyumsuz, dargın: **olar biri-birleri bilen t.** onlar birbirine dargın § **t. yüzi** ters yüz; **täleyiñ t. gel-** talihi kötü olmak.

TERSÇİ *s.* toplumculuğa karşı olan, hain.

TERSÇİL *bk.* **tersçi.**

TERSİNE *bel.* 1. karşıt, karşıt olarak, tersine: **ol ulı doganınıñ tersine işçeñdi o** ağabeyinin aksine çalışkandı; 2. ters tarafına, aksi yöne doğru: **balıklar suvuñ t. yüzyärler** balıklar suyun tersine yüzüyorlar; 3. kötü, aksi: **biriniñ t. git-** birinin zıddına davranmak; 4. ters, önceki gibi olmayan, istenildiği gibi olmayan: **hemme zat t. boldı** her şey ters oldu; 5. bilakis: **yagış dinmeyär, t., öñküsinden has güyçlenyär** yağmur dinmiyor, aksine öncekinden de güçlü yağıyor.

TERSLEŞ- *eyl.* zıtlaşmak, kavgalaşmak: **olar hiç vagt t.-meyär ekenler** onlar hiç kavga etmiyorlar.

TERSLEŞİK *a.* uyuşmazlık, terslik: **t.-i bes et-** anlaşmazlığı sona erdirmek; **aranızdakı t.-e näme sebäp boldı?** aranızdaki anlaşmazlığa ne sebep oldu?.

TERSLİN-OÑLIN (tersli:n-oñlı:n) *bel.* öne arkaya, ileri geri: **bir hili kölegeler t. gaymalaşyarlar** bir sürü gölge ileri geri oynaşıyorlar.

TERTİP (terti:p) *a.* düzen, tertip, sıra: **harplarıñ elipbiydäki t.-i** harflerin alfabedeki sırası; **cayıñ t.-i** evin düzeni; **t.-e sal-** düzene koymak a. düzenlemek: **kitapları t.-e sal-** kitapları düzene koymak, b. ayarlamak, düzenlemek; **avtobuslarıñ hereketini t.-e sal-** otobüslerin hareketini düzene koymak; **belli bir t. bilen hereket et-** belli bir düzene göre hareket etmek; 2. disiplin: **klasıñ t.-i** sınıfın disiplini; **t.-i boz-** disiplini bozmak § **gün t.-i** a. gündem, b. günlük iş düzeni, **t. sanlar** sıra sayılar.

TERTİP-DÜZGÜN (terti:p-düzgün) *a.* düzen, tertip, nizam, kural, kaide: **t.-i bercay etmek** düzenlemek, düzeni sağlamak.

TERTİP-NIZAM (terti:p-nıza:m) *bk.* **tertip-düzgün.**

TERTİPLİ *s.bel.* düzenli, tertipli: **t. okuvçı** düzenli okuyucu; **özüñi t. alıp bar-** düzenli davranmak.

TERTİPSİZ *s.* düzensiz, tertipsiz: **t. yazılan hat** düzensiz yazılan yazı; **t. çaga** düzensiz çocuk.

TERZ *a.* keyif, durum, moral: **Pökgeniñ durdugıça t.-i bozulyardı** Pökgen'in gittikçe morali bozuluyordu.

TES- *(pekiştirici görevinde önek)* **tes-tegelek nurlı gün** yusyuvarlak parlak güneş.

TES- *eyl.* geriye çekilmek, arkaya doğru yürümek: **ıza/arkan t.-** geriye çekilmek.

TESBİ *a. din* tesbih.

TESDİR- *et. ç. bk.* **tes-.**

TESELLİ *a.* avuntu, teselli; **t. et-** avutmak, teselli etmek; **doktorıñ aydanlarından soñ onuñ gövni t. tapdı** doktorun söylediklerinden sonra onun gönlü teselli buldu.

TEŞE *a.* balta.

TEŞNE *s.* su içesi gelen, susayan, susuz; **t. çöl** susuz çöl.

TEŞNELİK *a.* susuzluk: **t.-iñi gandır-** susuzluğunu gidermek.

TEŞVİŞ *a.* üzüntü, acı, kaygı: **t. ber-** üzüntü vermek.

TETELLİ *il.* (son çekim ilgeci) benzer, gibi: **onuñ men t. müñ tanşı bardır** onun benim gibi bin tanıdığı vardır.

TEY I *a.* dip, alt: **çüyşäniñ t.-i** şişenin dibi; **yer t.-i** yerin dibi.

TEY II *bel.* asla, kesinlikle, hiç: **men t. uklap bilmedim** ben hiç uyuyamadım; **sen t. gulak asmayarsıñ** sen hiç kulak asmıyorsun.

TEY-AHIR (tey-a:hır) *bel.* sonunda, en sonunda, nihayet: **ol t. geldi** o sonunda geldi; **ol t. gitmeli boldı o** nihayet gitmeye karar verdi.

TEYENE *a.* serzeniş, sitem: **t.-li bak-** sitemli bakmak; **t. et-** sitem etmek; **t. söz** imalı söz.

TEYİM: t. et- *eyl.* teyemmüm etmek.

TEZ *s.* ürkek, insana alışmamış (hayvan için); **t. mal** ürkek hayvan.

TEZ- *eyl.* ürküp kaçmak, ürkmek.

TEZDİR- *et. ç. bk.* **tez-.**

TEZEK *a.* tezek: **sıgır t.-i** sığır tezeği.

TEZGEK *bk.* **tez.**

TEZİS *a.* tez.
TIG (tı:g) *a.* 1. namlu; 2. ağız: **pıçagıñ t.-ı** bıçağın ağzı.
TIGŞIT (tıgşı:t) *a.* ekonomi, tasarruf; **biziñ t.-ımız ulı peyda berdi** bizim tasarrufumuz çok yararlı oldu.
TIGŞITLA- (tıgşı:tla-) *eyl.* tasarruf etmek: **puluñı t.-** parasını tasarruf etmek; **öz vagtıñı t.-** vaktini boşa harcamamak.
TIGŞITLAN- (tıgşı:tlan-) *ed. ç. bk.* **tıgşıtla-.**
TIGŞITLAŞ- (tıgşı:tlaş-) *işt. ç. bk.* **tıgşıtla-.**
TIGŞITLI (tıgşı:tlı) *s.* tasarruflu: **azıgı t. sarp et-** yiyecekleri tasarruflu kullanmak.
TIKIRA- (tı:kıra-) *eyl.* biraz düşünmek, tereddüt etmek, duraksamak: **ol razılık bermezden öñ, köp t.-p durdı** o kabul etmeden önce çok tereddüt etti.
TIKIRAŞ- (tı:kıraş-) *işt. ç. bk.* **tıkıra-.**
TIKIRDA- *eyl.* tıkırdamak.
TIL *a.* arka, geri: **yaralıları t.-a iber-** yaralıları geriye göndermek.
TILLA (tılla:) *a.* altın: **t. yüzük** altın yüzük; **t. pul** altın para.
TIMSAL (tımsa:l) *a.* atasözü: **atalarıñ t.-ı "it yürer, kervan geçer"** ataların sözü " it ürür, kervan yürür".
TIÑKI *s.* etli, kanlı, dolu, tıkız, semiz.
TIÑZA- *eyl.* içi ağzına kadar, patlayacak gibi dolmak.
TIÑZAT- *et. ç. bk.* **tıñza-.**
TIP- (tı:p-) *bk.* tay-.
TIPANÇAK (tı:pançak) *s.* 1. kaygan; kaypak: **t. yer** kaygan yer; **bu gün daşarı t.** bugün dışarısı kaygan; 2. *a.* patinaj, kayak alanı: **t. yasa-** kayak alanı yapmak; **t.-a git-** kayak alanına gitmek.
TIPDIR- (tı:pdır-) *bk.* **taydır-.**
TIRP- *bk.* **tıp-.**
TİBİRDE- *eyl.* titremek, sarsılmak.
TİCE- (ti:ce-) *eyl.* toplamak, bir araya getirmek: **ähli güyciini t.-** bütün gücünü toplamak.
TİCEN- (ti:cen-) *dön.ç. bk.* **tice-**: toparlanmak, kendini toplamak, gücünü toplamak: **t.-ip işle-** toparlanıp çalışmak; **voleybolçılarımız oynuñ ikinci yarımında t.-diler** voleybolcularımız oyunun ikinci yarısında toparlandılar.
TİGİR *a.* 1. tekerlek: **arabanıñ t.-i** arabanın tekerleği; **üç t.-li velosiped** üç tekerlekli bisiklet; 2. makara.
TİGİRÇEK *a.* küçük tekerlek.
TİGİRLE- *eyl.* yuvarlamak: **tigir t.-** tekerlek yuvarlamak.
TİGİRLEN- *ed. dön. ç. bk.* **tigirle-.**
TİGİRLEŞ- *işt. ç. bk.* **tigirle-.**
TİGİRLET- *et. ç. bk.* **tigirle-.**
TİK- *eyl.* dikmek: **täze köynek t.-** yeni gömlek dikmek; **iññe bilen t.-** iğneyle dikmek; **maşında t.-** makinede dikmek.
TİKDİR- *et. ç. bk.* **tik-.**
TİKE *a.* küçük parça: **bir t. gant** bir parça şeker.
TİKEN *a. bot.* diken: **bägüliñ t.-i** gülün dikeni; **barmagıña t. çümdür-** parmağına diken batırmak; **t.-i çıkar-** dikeni çıkarmak.
TİKENEKLE- *eyl.* tüyleri diken diken olmak: **bu habarı eşidenimden, endamım t.-p gitdi** bu haberi işitince bütün vücudum diken diken oldu.
TİKENEKLET- *et. ç. bk.* **tikenekle-.**
TİKENLİ *s.* dikenli: **t. sim** dikenli tel.
TİKİL- *ed.ç. bk.* **tik-.**
TİKİM-BİÇİM *a.* dikiş işi.
TİKİN *a.* dikiş: **t.-i sökül-** dikişi sökülmek § **t. maşını** dikiş makinesi; **t. fabrigi** dikiş fabrikası.
TİKİN- *dön. ç. bk.* **tik-.**
TİKİNÇİ *a.* terzi, dikişçi.
TİLKİ *a. zool.* tilki: **t. derisi** tilki derisi; **t. yalı mekir adam** tilki gibi kurnaz adam § **t. guyruk bol-** tan atmaya başlamak.
TİLSİM *a.* sır, giz: **sazçılık sungatınıñ köp t.-leri** müzik sanatının çok sırları.
TİMAR (ti:ma:r): t. hermek *bk.* **timarla-.**
TİMARLA- (ti:ma:rla-) *eyl.* onarmak, düzenlemek, çeki düzen vermek: **özüñi t.-** kendine çeki düzen vermek.
TİMARLAN- (ti:marlan-) *ed. ç. bk.* **timarla-.**
TİMARLAŞ- (ti:marlaş-) *işt. ç. bk.* **timarla-.**
TİÑKE: (tiñkä:) t.-ni dik- *eyl.* bakmak, seyretmek.
TİÑÑİRDE- *eyl.* tıkırdamak.
TİP *a.* tip, tür, çeşit: **täze t.-de salnan ovadan caylar** yeni biçimde yapılmış güzel evler; **samolyotlarıñ täze t.-i** uçakların yeni tipi.
TİPAJ *a.* bir tipe ait özelliklerin tümü.
TİPİK *s.* tipik, karakteristik: **edebiyatdakı t. obraz** edebiyattaki tipik kişilik; **Aral deñzinde t. deñiz organizmleri yok** Aral gölünde tipik deniz canlıları yok.
TİPLEYİN *s.* bir tip, standart, aynı tarzda: **t. gurluşık** standart yapı.
TİPOGRAFİYA *a.* basımevi: **şäherde t. hem bar** şehirde basımevi de var.
TİR- (ti:r-) *bk.* **yıg-.**
TİRAJ *a.* satış sayısı, tiraj: **gazetiñ t.-ı** gazetenin satış sayısı.
TİRDİR- (ti:rdir-) *bk.* **yıgdır-.**
TİRE (ti:re) *a.* boy, kabile, aşiret: **türki t.-ler** Türk aşiretleri; **t.-niñ serdarı** aşiret reisi.
TİRE *a. gr.* tire işareti: **t. goy-** tire koymak.
TİREBAZLIK (ti:reba:zlık) *bk.* **tireparazlık.**
TİREDEŞ (ti:redeş) *a.* aynı aşiretten olan.
TİREPARAZ (ti:reparaz) *s.* kendi aşiretini tutan, savunan.
TİRİL- (ti:ril-) *bk.* **yıgıl-.**
TİRİM (ti:rim) *bk.* **yıgım.**
TİRİŞ- (ti:riş-) *bk.* **yıgış- I.**
TİRKE- *eyl.* 1. bağlamak, eklemek, iliştirmek: **vagonları t.-** vagonları eklemek; 2. arkasına takınak: **Begenç Çarı bilen Potdını ızına t.-p geldi** Begenç Çarı ile Potdın'ı arkasına takıp geldi.
TİRKEG *a.* römork.

TİRKEL- *ed. ç. bk.* **tirke-.**
TİRKEŞ- *işt. ç. bk.* **tirke-.**
TİRKEŞDİR- *et. ç. bk.* **tirkeş-.**
TİRKET- *et. ç. bk.* **tirke-.**
TİRKİŞ I *a.* boyunduruğa takılıp bağlamak için kullanılan ip.
TİRKİŞ II *a.* deve kervanı.
TİRLE- *eyl.* çevirmek, döndürmek, atmak, fırlatmak, bükmek.
TİRME: t. guşak *a.* iki kenarı saçaklı ipek kuşak.
TİRSEK *a. anat.* dirsek: **t.-iñi agırt-** dirseğini ağrıtmak; **t.–iñ bilen itele-** dirseğinle itelemek; 2. kıvrım yeri, boğum: **deryanıñ t.-i** ırmağın kıvrım yeri; **t.-li turba** dirsekli boru.
TİRSEKLE- *eyl.* 1. dirsekle yastığa dayanmak; 2. birini dirsekle itmek, dürtmek.
TİRT *a.* samana kepek vb. şeyler katılarak hazırlanan hayvan yemi.
TİSGİN- *eyl.* silkinmek, sarsılmak, korkudan ürpermek: **gorkudan yaña t.-ip git-** korkudan titremek.
TİSGİNDİR- *et. ç. bk.* **tisgin-.**
TİTİR-TİTİR: t. et- *eyl.* titremek.
TİTRE- *eyl.* titremek, sarsılmak, sallanmak: **yer titrände cay sarsayardı** yer sallandığında ev sarsılıyordu; **onuñ iki butları saññıldaşıp titreyärdi** onun iki bacağı zangır zangır titriyordu.
TİTREŞ- *işt. ç. bk.* **titre-.**
TİTRET- *et. ç. bk.* **titre-.**
TİTREVÜK *s.* titrek: **t. ses bilen** titrek bir ses ile.
TİTUL *a.* bir kitabın yayını bilgileri, yazar ve eser adı içeren ilk sayfası.
TİZ (ti:z) *s.bel.* çabuk, hızlı: **t. gaydıp gel-** çabuk gidip gelmek; **t. unut-** çabuk unutmak § **t. kömek** ilk yardım.
TİZ-TİZ (ti:z-ti:z) *bel.* çabuk çabuk, hızlı hızlı: **t. yöre-** hızlı hızlı yürümek.
TİZLEŞ- (ti:zleş-) *eyl.* çabuklaşmak, hızlanmak.
TİZLEŞDİR- (ti:zleşdir-) *et. ç. bk.* **tizleş-**: çabuklaştırmak; **yerine getirmekligi t.-** yerine getirmeyi çabuklaştırmak; **ädimiñi t.-** adımlarını hızlandırmak.
TİZLİK (ti:zlik) *a.* çabukluk, sürat, hız: **ışıgıñ t.-i** ışık hızı; **sagatda yüz kilometr t.** saatte yüz kilometre hız.
TOBA (to:ba) *a.* tövbe: **t. et-** tövbe etmek.
TOBA-TAGSIR (to:ba-tagsı:r) *bk.* **toba.**
TOGALA- *eyl.* 1. yuvarlaklaştırmak; 2. yuvarlamak: **topı t.-p goyber-** topu yuvarlamak.
TOGALAK *s.* yuvarlak, toparlak: **t. ala garpız** yuvarlak alaca karpuz § **yer t.-ı** yer küre, yer yuvarlağı.
TOGSAN *a.* doksan sayısının adı.
TOGTA- *eyl.* beklemek, durmak: **sen bu yerde uzak t.-marsıñ** sen burada çok beklemiyorsun; **sen biraz t.** sen biraz bekle; **gan t.-dı** kanın akması durdu.
TOGTAŞ- *işt. ç. bk.* **togtaş-.**
TOGTAT- *et. ç. bk.* **togta-.**
TOHUM *a.* 1. tohum: **bugday t.-ı** buğday tohumu; **gül t.-ları** çiçek tohumları; 2. cins, soy, döl: **Ahalteke atlarınıñ t.-ı** Ahalteke atlarının cinsi; 3. iyi cins hayvan: **t. mal** iyi cins hayvan.
TOHUM-TİÇ (tohum-ti:ç) *a.* ata baba, kavim kardeş: **t.-de seniñ yalı yokdı** bütün ailede senin gibisi yoktu.
TOHUMLIK *a.* tohum olarak kullanılmak üzere saklanan ürün.
TOK I *a.* tavuk kovmak için kullanılan söz.
TOK II *a. fiz.* akım, cereyan: **elektrik t.-ı** elektirik akımı; **t. goyber-** akım vermek § **t. ur-** elektirik çarpmak.
TOKA *a.* toka.
TOKAR' *a.* tornacı: **t. guralı** tornacılık aleti.
TOKAY *a.* orman: **gür t.** sık ormanı; **t. hocalıgı** orman ekonomisi; **t.-da azaş-** ormanda yolunu kaybetmek.
TOKAYLIK *a.* ormanlık.
TOKGA *s.* topak: **bir t. balçık** bir topak balçık; **iki t. gant** iki topak şeker.
TOKGALA- *eyl.* yuvarlaklaştırmak: **t.-anan gar** topak yapılan kar.
TOKGALAN- *ed. ç. bk.* **tokgala-.**
TOKGALAŞ- *işt. ç. bk.* **tokgala-.**
TOKGALAT- *et. ç. bk.* **tokgala-.**
TOKLI *a. zool.* bir yaşında kuzu.
TOKMAK *a.* tahtadan yapılmış çekiç, tokmak.
TOLGUN- *eyl.* üzülmek, sıkılmak: **ekzamenden öñ t.-** sınavdan önce sıkılmak; **men örän t.-yardım ben** çok üzülüyordum.
TOLGUNDIR- *et. ç. bk.* **tolgun-.**
TOLGUNIŞIK *a.* kaygı, üzüntü, endişe, telaş.
TOLKUN *a.* 1. dalga: **deñiz t.-ı** deniz dalgası; 2. *fiz.* dalga, akım: **gısga t.-lar** kısa dalgalar.
TOLKUN- *eyl.* dalga atmak.
TOLKUNDIR- *et. ç. bk.* **tolkun-.**
TOM *a.* cilt, kitap adedi: **iki t.-dan ıbarat roman** iki ciltten oluşmuş kitap; **kitaphanada dürli edebi kitapların altı müñden köpräk t.-ı** bar kitaplıkta, çeşitli edebi kitaplardan oluşmuş altıbinden fazla cilt var.
TOMAŞA *a.* manzara, tablo; temsil, oyun: **t. zalı** oyun salonu; **gülküli t.** komik oyun § **t. et-** seyretmek; **sergä t. et-** sergiyi izlemek.
TOMAŞAÇI *a.* seyirci.
TOMAT *a.* domates ezmesi: **çorba bir çemçe t. at-** çorbaya bir kaşık domates sosu atmak.
TOMMAK *a.* şiş, yumru.
TOMMI *a.* yumru, tümsek.
TOMMUK *a.* yığın, yığıntı, tümsek.
TOMSUNA *bel.* yazın, yaz vakti: **t. biz oba gidyäris** yazın biz köye gidiyoruz.
TOMUS *a.* yaz mevsimi.
TOMZOK *a. zool.* mayıs böceği.
TON *a.* ton, sesin yükseklik ya da alçaklık derecesi.
TONNA *a.* ton, bin kilogramlık ağırlık ölçüsü: **iki t. kömür al-** iki ton kömür almak.
TONNEL' *a.* tünel: **t. gurluşıgı** tünel inşaatı.

TOÑKULDA- *eyl.* tokurdamak.
TOP I *a.* 1. top: **futbol t.-ı** futbol topu; **t. oyna-** top oynamak.
TOP II *a. ask.* top: **uzaga atyan t.** uzak menzilli top; **t. at-** top atmak § **t. ur-** yalan söylemek, aldatmak.
TOP III *a.* top, tomar: **bir t. mata** bir top kumaş; **bir t. kagız** bir top kağıt.
TOPALAÑ *a.* başkaldırı, isyan: **t. turuz-** isyan çıkarmak.
TOPAR *a.* topar, grup, öbek: **oglanları dört t.-ı böl-** çocukları dört gruba ayırmak; **guşlar t. bolup uçup baryarlar** kuşlar öbekler halinde uçuyorlar.
TOPAR-TOPAR *bel.* öbek öbek, grup grup.
TOPARLA- *eyl.* toparlamak: **çopan dagan sürini t.-dı** çoban dağılan sürüyü topardı.
TOPARLAN- *dön. ç. bk.* **toparla-.**
TOPARLANIŞ- *işt. ç. bk.* **toparlan-.**
TOPARLAŞ- *işt. ç. bk.* **toparla-.**
TOPBAK *a.* topar, topak: **bir t. kagız** bir top kağıt.
TOPÇI *a.* topçu, top atan.
TOPLA- *eyl.* toplamak: **goşun t.-** ordu toplamak; **pul t.-** para toplamak.
TOPLAN- *ed. dön. ç. bk.* **topla-.**
TOPLAŞ- *işt. ç. bk.* **topla-.**
TOPLAT- *et. ç. bk.* **topla-.**
TOPLUM *a.* 1. öbek, grup; 2. külliyat.
TOPRAK *a.* toprak: **t.-ı ekişe tayyarla-** toprağı ekime hazırlamak; **çägesöv t.** kumlu toprak.
TOPUK *a. anat.* topuk: **t.-ıñı agırt-** topuğunu incitmek.
TOPUL- *eyl.* saldırmak, hücum etmek: **duşmanıñ üstüne t.-** düşmanın üzerine saldırmak.
TOPULIŞ- *işt. ç. bk.* **topul-.**
TOPUR *bk.* **toprak.**
TOR *a.* 1. ağ; pota: **voleybol t.-ı** voleybol potası; **balıgı t. bilen tut-** balığı ile yakalamak; 2. tuzak: **t.-a düş-** tuzağa düşmek.
TORBA (to:rba) *a.* torba, heybe: **uzın seçekli halı t.** uzun saçaklı halı torba.
TORÇ: t. et- / bol- *eyl.* çok sayıda iz bırakmak: **yol ugurlarında tilkiniñ, tovşanıñ ızı t. bolup yatır** yol kenarlarında çok sayıda tilki, tavşan izleri var.
TORGAY *a. zool.* turgay.
TORLA- *eyl.* 1. örmek, çitmek, yamamak: **voleybol torınıñ yırtılan yerlerini t.-dılar** voleybol potasının yırtılan yerlerini yamadılar; 2. örtmek, kaplamak.
TORLAN- *ed. ç. bk.* **torla-.**
TORLAŞ- *işt. ç. bk.* **torla-.**
TORLAT- *et. ç. bk.* **torla-.**
TORMOZ *a.* fren: **Petya çalasınlık bilen t.-ı basdı** Petya aceleyle frene bastı; **şofyor maşına t. berdi** şoför frene basarak arabayı durdurdu.
TORSAR- *eyl.* üzgün bir görünüşe bürünmek, somurtmak: **Kümüş t.-ıp daşarık çıkyar** Kümüş somurtarak dışarı çıkıyor.
TORSARIL- *ed. ç. bk.* **torsar-.**

TORSARIŞ- *işt. ç. bk.* **torsar-.**
TORSART- *et. ç. bk.* **torsar-.**
TORSUK *a. zool.* porsuk § **t. yalı** etli, semiz, kanlı.
TORT *a.* turta.
TORUM (to:rum) *a. zool.* 6 ayla 1 yaş arasındaki deve yavrusu.
TOS- *(pekiştirici görevinde önek):* **tos-togalak** yusyuvarlak.
TOSLA- *eyl.* yalan söylemek: **sen näme zatlar toslayarsıñ?** sen ne yalanlar söylüyorsun?
TOSLAMA *a.* söylenti, rivayet: **bu t. çın däl bu** söylenti doğru değil.
TOSLAN- *dön. ç. bk.* **tosla-.**
TOSUN *s.* iş yapmayan, iş görmeyen: **t. mal** işe yaramaz hayvan.
TOŞAP *a.* hoşaf, komposto: **üzüm t.-ı** üzüm hoşafı; **t. gaynat-** hoşaf kaynatmak.
TOT (to:t) *a.* 1. duman, sis: **yeñilcek t. bilen hovanıñ yüzi örtülipdir** hava hafif bir dumanla örtülmüştü ; 2. toz, tozan.
TOTI (to:tı) *a. zool.* papağan.
TOTLAN- (to:tlan-) *eyl.* dumanla, tozla örtülmek.
TOV *a.* burgu: **yüpüñ t.-ı berk** ipin burgusu sağlam; 2. kurgu: **sagada t. ber-** saati kurmak § **ara t. düş-** ara açılmak..
TOVAKGA *a.* istek, rica, yalvarma: **men sizden t. edyärin** hen sizden rica ediyorum.
TOVAR- *bk.* **keyker-.**
TOVART- *et. ç. bk.* **keykert-.**
TOVLA- *eyl.* eğirmek, çevirmek, döndürmek, burmak: **yüpegi t.-** ipeği eğirmek § **boyun t.-** bir işi yapmaktan kaçınmak; **gamçı t.-** korkutmak.
TOVLAM *a.* burma sonucu oluşan burgu.
TOVLAN- *ed. ç. bk.* **tovla-.**
TOVLI *s.* eğrilmiş, burulmuş, bükülmüş: **t. sapak** eğrilmiş ip.
TOVSA: t. götür- *eyl.* kapışmak, kapış kapış almak.
TOVSAKLA- *eyl.* hoplamak, zıplamak, sıçramak.
TOVSAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **tovsakla-.**
TOVSARIL- *ed. ç. bk.* **keykeril-.**
TOVSARIŞ- *işt. ç. bk.* **keykeriş-.**
TOVSUŞ- *işt. ç. bk.* **tovsaklaş-.**
TOVŞAN *a. zool.* tavşan: **öy t.-ı** ev tavşanı; **yabanı t.-** yabani tavşanı; **t. eti** tavşan eti § **t. yürek** korkak.
TOVUK *a. zool.* tavuk: **t. eti** tavuk eti; **t. sakla-** tavuk beslemek; **kürk t.** kuluçka tavuk § **t.-ına tok diymezlik** kimseye kötü bir şey söylemezlik.
TOVUS- *eyl.* atlamak, zıplamak, sıçramak: **yokarlıgına t.-** yukarı sıçramak; **henımeden uzaga t.-** herkesten uzağa atlamak; **t.-up geç-** atlayıp geçmek; **t.-up düş-** atlayıp geçmek.
TOY *a.* düğün, bayram, şenlik: **diş t.-ı** çocuğun ilk dişi çıktığında yapılan şenlik; **ogul t.-ı** erkek çocuk doğduğunda yapılan şenlik; **tam t.-ı** yeni eve yerleşince yapılan şenlik; **hasıl t.-ı** hasat şenliği; **t. lıbası** düğün elbisesi;

t. et- /tut- düğün yapmak § **t. gur-** düğün yapmak; **t.-dan topukça** "düğünden ne olursa olsun memnun olmalı" anlamında bir söz; **geñeş t.-ı** şenlik hazırlıklarını konuşmak için yapılan toplantı.

TOY-TOMAŞA *bk.* **toy.**

TOY-TOMGI *bk.* **toy.**

TOYHANA (toyha:na) *a.* düğün evi.

TOYLA- *eyl.* 1. düğün yapmak; 2. şükretmek: **beterinden beteri bar, onı t.- gerek** beterinden beteri var, ona şükretmek lazım.

TOYLAN- *ed. ç. bk.* **toyla-.**

TOYNAK *a.* toynak: **at t.-ınıñ sesleri meni pikirden ayatdı** at toynağının sesi beni düşüncelerimden ayırdı; **t. ızı** toynak izi; **t. sal-** tepmek, çifte atmak.

TOYNUK *a.* tahta çengel, kanca.

TOYRI *a.* deveye binilince kullanılan kalın kamçı.

TOYUN *a.* kil, balçık: **gızıl t.** kırmızı balçık; **oda çıdamlı t.** ateşe dayanıklı kil.

TOYUNSOV *s.* killi: **t. toprak** killi toprak.

TOZ (to:z) *bk.* **tozan.**

TOZ- *eyl.* eskimek, yıpranmak.

TOZA- *eyl.* tozumak, toz toprak savrulmak: **daşarı ertirden bäri t.-p dur** dışarısı sabahtan beri tozuyup duruyor.

TOZAGIÇ *s.* sürekli tozuyup durun.

TOZAN *a.* toz: **kömür t.-ı** kömür tozu; **t. bas-/bol-** tozlanmak; **stoluñ üstündäki t.-ı üfläp goyber-** masanın üstündeki tozu üflemek.

TOZANLA- *eyl.* 1. toz çıkarmak: **ol süri t.-p gelyärdi** o sürü toz çıkararak geliyordu; 2. toz olmak, tozlanmak: **kitaplar t.-pdır** kitaplar tozlanmış.

TOZANLAN- *ed. ç. bk.* **tozanla-.**

TOZAŞ- *işt. ç. bk.* **toza-.**

TOZAT- *et. ç. bk.* **toza-.**

TOZDUR- *et. ç. bk.* **toz-.**

TOZDUR- *eyl.* eskimek, yıpranmak: **kövşi t.-** ayakkabısı eskimek.

TOZGA *a. bot.* çiçek tozu, polen.

TOZGALA- *eyl.* poleni yayılmak, dağılmak.

TOZGALAN- *ed. ç. bk.* **tozgala-.**

TOZGALAŞ- *işt. ç. bk.* **tozgala-.**

TOZGALAT- *et. ç. bk.* **tozgala-.**

TÖHMET *a.* iftira, haksız yere suçlama: **t. et- / yükle- /at- /yap-** iftira etmek; **bu aydılanlarıñ barı t.** bu söylenenlerin hepsi yalan.

TÖHMETÇİ *a.* iftiracı.

TÖLE- *eyl.* 1. ödemek: **cay pulunı t.-** ev parasını ödemek; **naharıñ pulunı t.-** yemeğin parasını ödemek; **bergiñi t.-** borcunu ödemek; 2. tazmin etmek, zararını karşılamak, telafi etmek: **bahasını t.-** değerini karşılamak, tazmin etmek.

TÖLEG *a.* ücret: **t. töle-** ücret ödemek; **cay üçin t. töle-** ev için ücret ödemek.

TÖLEN- *ed. ç. bk.* **töle-.**

TÖLEŞ- *işt. ç. bk.* **töle-.**

TÖLET- *et. ç. bk.* **töle-.**

TÖÑÑE *a.* kütük: **ullakan t.** büyük kütük.

TÖÑÜRTGE *a.* kurumuş kütük.

TÖP *a.* 1. *zool.* çapak balığı; 2. posa: **üzüm t.-i** üzüm posası.

TÖR (tö:r) *a.* evin baş köşesi, konuğun oturtulduğu yer.

TÖRPİ *a.* ağaç kesmekte kullanılan iri dişli alet.

TÖRPÜLE- *eyl.* kesmek, yontmak.

TÖRPÜLEN- *ed. ç. bk.* **törpüle-.**

TÖRPÜLEŞ- *işt. ç. bk.* **törpüle-.**

TÖRPÜLET- *et. ç. bk.* **törpüle-.**

TÖTENDEN (tötä:nden) *bel.* tesadüfen, rastlantıyla: **biz biri-birimize t. gabat geldik** biz rastlantı sonucu karşılaştık.

TÖTENLEYİN *bk.* **tötenden.**

TÖVEKGEL *a.* tevekkül eden, rıza gösteren: **t. adam** rıza gösteren adam.

TÖVEKGELLİK *a.* razı olmaklık, tevekkül etmeklik: **t. bilen** tevekkülle; **t. et-** rıza göstermeklik § **bagta t. et-** kadere razı olmak.

TÖVELLA (tövella:) *a.* dil dökme, kandırma; öğüt, nasihat: **t. et-** öğüt vermek; **t.-nı al-** öğüdünü tutmak.

TÖVEREK *a.* 1. çevre, etraf: **mekdebiñ t.-i** okulun etrafı; **şäheriñ t.-leri** şehirin çevresi; **cayıñ t.-ine agaç dik-** evin etrafına ağaç dikmek; **t.-iñe seret-** etrafına bakmak; 2. *mat.* çember, daire; 3. *il.* civarında, dolayında: **yigirmi kilometr t. yol yöre-** yirmi kilometre civarında yol yürmek; **men sagat bäş t.- inde gelerin** ben saat beş civarında gelirim.

TÖZ (tö:z) *a.* şiş, yumru.

TÖZER- (tö:zer-) *bk.* **tözle-.**

TÖZLE- (tö:zle-) *eyl.* şişmek, yumru oluşmak.

TRAGEDİYA *a. ed., tiy.* trajedi: **üç perdeli t.** üç perdeli trajedi.

TRAGİKİ *s.* trajik.

TRAKTOR *a.* traktör.

TRAMVAY *a.* tramvay: **t. duralgası** tramvay durağı; **t. yolı** tramvay yolu.

TRANSPORT *a.* taşıt, ulaşım ve taşıma aracı: **yolagçılar t.-ı** yolcu taşıtı; **deñiz t.-ı** deniz taşıtı; **demir yol t.-ı** demiryolu taşıtı.

TRASSA *a.* güzergah: **avtomobil' t.-sı** otomobil güzergahı.

TRENER *a.* çalıştırıcı, antrenör: **yüzmek boyunça t.** yüzme antrenörü.

TRİBUNA *a.* tribün: **stadiyoniñ t.-sı** stadyumun tribünü.

TRİKOTAJ *a.* trikotaj.

TROLLEYBUS *a.* troleybüs: **t. duralgası** troleybüs durağı; **t.-a mün-** troleybüse binmek.

TROTUAR *a.* yaya kaldırımı.

TRUBKA *a.* telefon alıcısı.

TSAPFA *a. tek.* yatağa oturan kısım.

TSARİZM *a. siy.* çarlık, çarlık rejimi, monarşi.

TSEDRA *a. bot.* portakal.

TSEH *a.* 1. atelye: **süyme t.** haddehane; 2. esnaf locaları.

TSELLOFAN *a.* selofan.

TSELLUPOİD selüloit.

TSELLYULOZA *a.* selüloz.

TSEMENT *a.* çimento: **cay gurmak üçin t. gerek bolar** ev inşa etmek için çimento gereklidir.
TSEMENTLE- *eyl.* çimentolamak.
TSEMENTLİ *s.* çimentolu.
TSENT *a.* ABD ve diğer bazı ülkelerde para biriminin yüzde birine eşit olan değer, sent.
TSENTNER *a.* kental.
TSENTRALİZM *a. siy.* merkezcilik, merkeziyet.
TSENTRİST *a. siy.* sentrizm taraftarı.
TSENTRİZM *a. siy.* uluslararası sosyal demokrat partilerde ortaya çıkan oportünist akım, sentrizm.
TSENZ *a. siy.* bazı ülkelerde siyasi haklardan yararlanmayı sınırlandıran koşullar.
TSENZLİ *s.* sınırlandıran koşulların taleplerini karşılayabilen, sınırlandıran koşullara uyan.
TSENZOR *a.* sansör, sansürcü.
TSENZORLIK *a.* sansürcülük.
TSENZURA *a.* 1. sansür; 2. sansür kurulu.
TSEZİY *a. kim.* sezyum.
TSEZURA *a. müz.* ara, durak.
TSIGAN *a.* Çingene, Çigan: **T. tansı** Çigan dansı.
TSİAN *a. kim.* siyan: **s. kislotası** siyanik asit.
TSİANLI *s.* siyanlı.
TSİFERBLAT *a.* kadran: **sagat t.-ı** saat kadranı.
TSİFR *a.* 1. rakam: **Arap t.-leri** Arap rakamları; 2. sayı, miktar, tutar.
TSİFRLE- *eyl.* sayı ile göstermek, numaralamak.
TSİFRLEN- *ed. ç. bk.* **tsifrle-**.
TSİGARKA *a.* sarma sigara.
TSİGEYKA *a.* muton.
TSİKADA *a. zool.* ağustos böceği.
TSİKL *a.* 1. devir, devre, sikl; 2.belirli bilimler grubu.
TSİKLAMEN *a. bot.* siklamen, buhurumeryem.
TSİKLLİ *s.* devirli, devreli, sikllı.
TSİKLLİLİK *a.* dönem dönem olma.
TSİKLON *a. met.* siklon.
TSİKLONİK *s. met.* siklonik.
TSİKUTA *a. bot.* baldıran.
TSİLİNDR *a. mat.* silindir: **t.-iñ gövrümi** silindirin hacmi.
TSİLİNDRİK *s. mat.* silindirik: **s. forma** silindirik şekil.
TSİMBALÇI *a.* simbalocu.
TSİMBALI *a.* simbalo.
TSİNERARİYA *a. bot.* kandiye otu.
TSİNGA *a. tıp* iskorbüt.
TSİNK *a.* çinko: **t. önümçiligi** çinko üretimi, **t.-li kuporos** çinko sülfatı.
TSİNKLE- *eyl.* çinko kaplamak.
TSİNKLEN- *ed. ç. bk.* **tsinkle-**.
TSİNKLET- *et. ç. bk.* **tsinkle-**.
TSİNKOGRAFİK *s.* çinkografik.
TSİNKOGRAFİYA *a.* çinkograf.
TSİNKOGRAFİYA *a.* çinkografi.
TSİRK *a.* sirk: **t. artisti** sirk sanatçısı.
TSİRKUL' *a.* pergel.
TSİRKULYAR *a.* genelge, tamim.
TSİSTERNA *a.* tank, sarnıç.
TSİSTİT *a. tıp* sistit.
TSİTATA *a.* alıntı, iktibas.
TSİTİRLE- *eyl.* alıntı yapmak, iktibas etmek.
TSİTOLOGİYA *a. biy.* hücre bilimi, sitoloji.

TSİTRUS *a. bot.* turunçgiller, narenciye.
TSİTSERO *a.* on iki puntoluk harf.
TSİVİLİST *a. huk.* vatandaşlık hakları uzmanı.
TSİVİLİZATSİYA *a.* uygarlık, medeniyet.
TSOKOL' *a. mim.* kaide, taban.
TUFDAN (**tufda:n**) *a.* çöp kutusu.
TUKAT (**tuka:t**) *s.bel.* üzüntülü, kederli: **t. görnüş** üzüntülü görünüş; **t. bol-** üzüntülü olmak.
TUKATLAN- (**tuka:tlan-**) *eyl.* üzülmek: **ol gatı t.-yar** o çok üzülüyor.
TUKATLANDIR- (**tu:katlandır-**) *et. ç. bk.* **tukatlan-**.
TULTUK *s.* yumuşak, gevşek.
TULUM *a.* deri kap, tulum.
TUMŞUK *a.* hayvanların ağız, burun kısmı, gaga: **ayınıñ t.-ı** ayının ağız-burun kısmı § **t.-ıñı yokarı tut-** kendini beğenmek.
TUNDRA *a. bot.* tundra: **t. zonası** tundra bölgesi; **t. yangınları** tundra yangınları.
TUPAN (**tupa:n**) *a.* tufan, kuvvetli rüzgar ve yağmur: **yıldırım çakıp t. turyar** yıldırım çakıp tufan oluyor.
TUR- *eyl.* 1. yerinden kalkmak: **stoluñ başından t.-** masanın başından kalkmak; 2. uyanıp kalkmak: **ogli, gızı heniz hem t.-mandırlar** oğlu, kızı henüz kalkmamışlardır; **ol ir sagat yedide t.-dı** o, sabah yedide kalktı; 3. başlamak, çıkmak: **uruş t.-dı** savaş çıktı; **birden hova bulaşıp güyçli yel t.-dı** birden hava karışıp kuvvetli bir rüzgar çıktı § **yürekden t.-** gönlüne göre hareket etmek; **t., otur, kersen getir ct-** her türlü küçük işi yapmak.
TURBA *a.* boru, baca: **peçiñ t.-sı** sobanın borusu, **kanalizatsiya t.-ları** kanalizasyon boruları; **zavodıñ t.-sı** fabrikanın bacası.
TURİST *a.* turist: **daşarı yurt t.-leri** yabancı turist.
TURİSTİK *s.* turistik: **t. yörüşler** turistik geziler.
TURNİK *a.* turnike.
TURNİR *a.* turnuva: **küşt t.-i** satranç turnuvası; **t.-e gatnaş-** turnuvaya katılmak.
TURP *a. bot.* turp: **t. ek-** turp ekmek.
TURŞA- *eyl.* ekşimek, mayalanmak, acılaşmak: **hamır t.-pdır** hamur mayalanmış; **çorba t.-pdır** çorba ekşimiş.
TURŞAT- *et. ç. bk.* **turşa-** ; acıtmak, ekşitmek § **yüz t.-** somurtmak, yüzünü ekşitmek.
TURŞI 1. a. turşu; 2. *s.* ekşi: **t. üzüm** ekşi üzüm.
TURUŞ- *işt. ç. bk.* **tur-**.
TURUZ- *et. ç. bk.* **tur-**; kaldırmak: **mugallım onı yerinden t.-dı** öğretmen onu yerinden kaldırdı; 2. uyandırmak: **çagaları t.-** çocukları uyandırmak; 3. başlatmak, çıkartmak: **dovul t.-** isyan çıkartmak § **gopgun t.-** isyan çıkarmak ; **tozan t.-** gürültü yapmak; **topalañ t.-** isyan çıkartmak.
TUSSAG *a.* 1. tutsak: **sıyası t.** siyasi tutsak; 2. hapishane: **t.-**

dan çık-/boşa- hapisten çıkmak.

TUT (**tu:t**) *a. bot.* dut: **t. yapragı** dut yaprağı § **t. yalı bol-** iyi olmak.

TUT- *eyl.* 1. tutmak: **çaganıñ elinden tut-** çocuğun elinden tutmak; 2. yakalamak, ele geçirmek, avlamak: **bu günki yörüşde yılan t.-dı** bugünkü gezide yılan tuttu; **balık t.-** balık avlamak; **ogrını cenayatınıñ üstünde t.-** suçluyu suç üstünde yakalamak; 3. örtmek, kaplamak: **günüñ yüzüni bulut t.-updır** güneşi bulut kaplamış; **içerini tüsse t.-dı** odayı duman kapladı; 4. tutmak, kiralamak: **taksi t.-** taksi tutmak; **işçi t.-** işçi tutmak, çalıştırmak; 5. çevirmek, yönünü değiştirmek: **öy eycsi ayal ölügsi çıranı alıp içki öye t.-dı** ev sahibi kadın, ölgün lambayı alarak içerdeki odaya çevirdi; 6. tutsak etmek; 7. kurmak, yapmak, inşa etmek: **ak öy t.-** beyaz ev tutmak; 8. asmak, germek: **öyüñ aynalarına perde t.-** evin pencerelerine perde asmak; 9. dolmak, kaplamak, yayılmak: **sesler klubuñ içini t.-dı** sesler klübün içini kapladı § **arkasını t.-** tarafını tutmak; **at t.-** hatırlamak, hürmet etmek; **bisarpa t.-** tasarrufsuz, çok fazla harcamak; **göz öñünde t.-** göz önünde tutmak; **diybiini t.-** esasını koymak, temellendirmek; **düyp t.-** kök tutmak, yerleşmek; **ileri t.-** bir şeyin derecesini yükseltmek; **yüz t.-** yüzünü bir şeye çevirmek; **oka t.-** ateş etmek, ateşe tutmak: **özüñi t.-** iyi olmak, canlanmak; **özüñi yokarı t.-** kendini beğenmek; **sözüñ yer t.-mazlık** önemsiz şeyler konuşmak; **eziz t.-** değer vermek; **eli galam t.-** okuyup yazabilmek; **eli yarag t.-** eli silah tutmak; **eñek t.-** kendi söylediğinde ısrar etmek; **yaka t.-** tövbe etmek, pişman olmak; **yas t.-** yas tutmak, **mekan t.-** yerleşmek; **şayını t.-** hazırlamak, yapmak.

TUTALGA *a.* 1. tutulacak yer; 2. bahane, sebep, dayanak, koz.

TUTANYERLİ *s.* sebatlı, kararlı, ısrarlı: **t. adam** kararlı adam.

TUTARIK (**tuta:rık**) *bk.* **tutalga** 2.

TUTAŞ- *eyl.* tutuşmak, yanmak.

TUTAŞDIR- *et. ç. bk.* **tutaş-**: tutuşturmak, yakmak: **öl odunı t.- añsat däl** ıslak odunu tutuşturmak kolay değil § **uruş odunı t.-** savaş ateşini yakmak.

TUTAŞDIRICI *a.* kundakçı; bir olayın başlamasına neden olan: **uruş odunı t.- lar** savaşı başlatanlar.

TUTAVAÇ (**tutava:ç**) *a.* tutma yeri, tutacak yer, kulp, tokmak: **gapınıñ t.-ı** kapının tokmağı.

TUTAY *a.* baston vb. şeylerin tutacak yeri.

TUTDUR- *et. ç. bk.* **tut-**.

TUTGAY *a. tıp* sara hastalığı: **t.-lı adam** saralı adam.

TUTI *a.* perde, örtü: **galıñ t.** kalın perde, **penciräniñ t.-sını iki yana serpip seret-** pencerenin perdesini iki yana açıp bakmak.

TUTNAK *a.* nöbet, kriz, buhran: **ısıtma t.-ı** sıtma nöbeti.

TUTUK *s.* 1. üzgün, kederli: **ol indi öñküsi yalı t. däl** o şimdi önceki gibi üzgün değil; 2. bulutlu, kapalı (hava için): **t. hava** kapalı hava; 3. zayıf, ölgün: **t. ses bilen** zayıf bir ses ile.

TUTUL- *ed. ç. bk.* **tut-**.

TUTUN- *dön. ç. bk.* **tut-**.

TUTUŞ *bel.* tümüyle, baştan başa: **t. organizmde nämeler bolup geçyär** bütün organizmada neler olup bitiyor.

TUTUŞ- *işt. ç. bk.* **tut-**.

TUTUŞLAYIN *bel.* baştan aşağı.

TUTUŞLUGINA *bk.* **tutuşlayın**.

TÜÇCAR (**tüçca:r**) *a.* çok varsıl, çok varlıklı.

TÜFLE- *eyl.* tükürmek.

TÜKEDİŞ- *işt. ç. bk.* **tüket-**.

TÜKEL *bel.* bütün, hep: **işleyänler t. yaşlardı** çalışanlar hep gençti.

TÜKELLE- *eyl.* 1. gözden geçirmek, hesaplamak; 2. bitirmek.

TÜKEN- *eyl.* bitmek, tükenmek: **süyt t.-di** süt bitti.

TÜKENİKSİZ *s.* çok, bitmez, tükenmez: **Amıderyanıñ t. suvı** Amıderya'nın bitmez suyu; **t. pikire git-** derin düşüncelere dalmak; **t. gürrüñler** bitmez sözler; **t. tebigı baylıklar** tükenmez doğal zenginlikler § **t. drob'** *mat.* bitmez kesir.

TÜKET- *eyl.* bitirmek: **ähli pulları t.-** bütün paraları bitirmek; **işi t.-iñ!** işi bitirin!

TÜKETDİR- *et. ç. bk.* **tüket-**.

TÜM *a.* karanlık: **otlı gicäniñ t.-üni bövsüp baryardı** tren gecenin karanlığını yarıp gidiyordu; **töverek-daş t.- garañkı** etraf kapkaranlık.

TÜMMEK *a.* tümsek: **bul'dozer meydanıñ t. yerlerini düzleyärdi** buldozer alanın tümsek yerlerini düzlüyordu § **gepiñ t. yeri.**

TÜMMEKLE- *eyl.* 1. yığmak, tümsek yapmak; 2. bir kabı ağzına kadar doldurmak: **camı yagdan t.-** kabı yağla tepeleme doldurmak.

TÜMMİ *a.* şiş, kabarcık.

TÜMMÜL *s.* olgun, suyu tatlı: **t. mive** olgun meyve; **bugdaylar t. bolup bişyär** buğdaylar olgunlaşıyorlar.

TÜNÇE *a.* çaydanlık: **t. oturt-** çaydanlığı ateşe koymak.

TÜNEK *a.* ev; kafes.

TÜNT *s.* küt kör.

TÜNÑER- *eyl.* öne çıkmak, kabarmak: **mañlayı t.-ip görünyärdi** alnı öne çıkık görünüyordu.

TÜÑÑERT- *et. ç. bk.* **tüññer-**.

TÜÑÑİ *s.* dışarı çıkık, kabarık: **t. burun** kabarık, iri burun.

TÜÑÑÜR *a.* bidon, fıçı: **yag t.-i** yağ fıçısı.

TÜPEÑ *a.* tüfek: **av t.-i** av tüfeği; **t. at-** tüfekle ateş etmek.

TÜPEÑLE- *eyl.* tüfekle atmak, vurmak: **men tilkini t.-dim** ben tilkiye ateş ettim.

TÜPEÑLEN- *ed. ç. bk.* **tüpeñle-**.

TÜPEÑLEŞ- *işt. ç. bk.* **tüpeñle-**.

TÜPEÑLET- *et. ç. bk.* **tüpeñle-**.

TÜRGEN *s.* becerikli, hünerli: **ol öz işine t.-dir** o kendi işinde hünerlidir.

TÜRGENLEŞ- *eyl.* çalışmak, antreman yapmak: **stadiyonda t.-** stadyumda antreman yapmak.

TÜRGENLEŞİK *a.* çalışma, antreman, idman: **t. kostyumu** idman elbisesi; **t. okuvları** idman okulları.

TÜRK *a.* Türk: **t. dili** Türkçe.

TÜRKANA (türka:na) *s.* kolay, basit, yalın, sade: **t. adam** sade adam.

TÜRKMEN *a.* Türkmen: **t. dili** Türkmence.

TÜRME *a.* tutukevi, cezaevi, hapishane: **t. -de otur-** hapiste yatmak; **türmä sal- /bas-** hapishaneye koymak.

TÜSSE *a.* duman, is: **goyı t.-ler asmana galyardı** koyu dumanlar göğe yükseliyordu; **içeri t.-den doldı** oda dumanla doldu.

TÜSSELE- *eyl.* tütmek, duman çıkarmak: **peç' t.-yär** soba tütüyor.

TÜTE- *eyl.* alevsiz duman çıkarmak, tütmek: **çıg odunlar tütäp yanyardı** yaş odunlar alev çıkarmadan tüterek yanıyorlardı.

TÜTEŞ- *işt. ç. bk.* **tüte-**.

TÜTET- *et. ç. bk.* **tüte-**.

TÜTÜN *bk.* **tüsse**.

TÜVE *a. zool.* düve.

TÜVELEK *bk.* **türne**.

TÜVELEME *ünl.* aferin!, ne güzel!, şükür!: **t. bu yıl yagday erbet** däl şükür, bu yıl durum kötü değil, **t., sen-ä bar işi gutarayıpsıñ !** şükür, sen bütün işi bitirmişsin!

TÜVELEY *a.* kasırga: **birden t. turdı** birden kasırga başladı § **t. turuz-** a. toz kaldırmak, hızlı hareket etmek, b. isyan çıkarmak.

TÜVİ *a. bot.* pirinç: **t. bişir-** pirinç pişirmek.

TÜY *a.* tüy, saç: **onuñ kellesinde gara t. azaldı** onun kafasında siyah saç azaldı § **t.-i eymenmezlik** birinden korkmazlık, çekinmezlik.

TÜY-TÜY *a.* tavuk çağırılırken kullanılan ikileme.

TÜYCER- *eyl.* üzerinde tüy çıkmak, tüylenmek.

TÜYCERT- *et. ç. bk.* **tüycer-**.

TÜYCÜK *s.* tüylenmiş, tüyle kaplanmış: **t. mata** üzeri tüylenmiş kumaş.

TÜYDÜK *a. müz.* flüt, düdük, kaval: **t. çal-** kaval çalmak; **çopanıñ t.-iniñ ovazı** çobanın kavalının sesi § **gargı t.-** kamıştan yapılan yedi delikli flüt.

TÜYDÜL- *eyl.* 1. eskimek, yıpranmak, aşınmak: **kostyum t.-ipdir** elbise eskimiş; 2. didiklemek: **yüñ t.-ip, arassalanıp yorgana salındı** yün didilip, temizlenip yorgana konuldu.

TÜYDÜM-TÜYDÜM *s.bel.* yırtık pırtık, parça parça.

TÜYKÜLİK *a.* tükürük: **t. mäzleri** *anat.* tükürük bezleri.

TÜYKÜLİKLE- *eyl.* tükürüklemek, tükürükle ıslatmak.

TÜYKÜLİKLEN- *ed. ç. bk.* **tüykülikle-**.

TÜYKÜLİKLET- *et. ç. bk.* **tüykülikle-**.

TÜYKÜR- *eyl.* tükürmek: **yere t.-** yere tükürmek § **bir çukura t.-** bir konuda düşünce birliği içinde olmak; **yüzüne t.-** yüzüne tükürmek; **yaka t.-** pişman olmak, tövbe etmek.

TÜYKÜRİL- *ed. ç. bk.* **tüykür-**.

TÜYKÜRİN- *dön. ç. bk.* **tüykür-**.

TÜYKÜRİŞ- *işt. ç. bk.* **tüykür-**.

TÜYKÜRT- *et. ç. bk.* **tüykür-**.

TÜYLEK *s.* tüylü, kılı çok olan: **t. döşli adam** göğsü kıllı adam.

TÜYS I *a.* görünüş, biçim, yüz, şekil: **garayagız t.-de bir hili gızarıp gitdi** karayağız teni epeyce kızardı; **ol bütinley öñki t.-üni yitiripdir** o. önceki görüntüsünü bütünüyle kaybetmiş.

TÜYS II 1. *s.* gerçek, hakiki: t. dost gerçek dost; 2. *bel.* tam öyle, aynı, tıpkı: bu **t. meniñ diyeniñ** bu tam benim dediğim; 3. içten, samimi: **t. yürekden** içtenlikle; 4. belli vakit: **kino t. vagtında gel-** sinemaya tam vaktinde gelmek.

TÜYSLİ *a.* türlü, çeşitli: **her t.-** her türlü; **bu yere her t. adamlar gelyär** buraya her türlü adam geliyor.

TÜYT- *eyl.* 1. eskitmek, yıpratmak: **kövşüñi t.-** ayakkabısını eskitmek; 2. ditmek, açmak: **yüñleri t.-** yünleri ditmek, açmak.

TÜYT-MÜYT: t. et- *eyl.* küçük parçalara ayırmak.

TYUL' *a.* tül: **t. tutuları** tül perdeler.

U

UCA (u:ca) *s. anat.* kuyruk sokumu kemiği.

UCA *s.* yüce.

UCAL 1. iz, sapan izi; 2. çukur, oyuk.

UCIPSIZ (uci:psız) *s.* 1. çok az, cüz'i: **u. hak** ücret, kazanç, **u. ışık** zayıf ışık; 2. önemsiz.

UCIZ (uci:z) *s. esk.* ucuz, değersiz: **bu köynegi u. alıpsıñ** bu gömleği ucuz almışsın; **u. gutul-** ucuz kurtulmak § **u. dara-** çıkışmak, azarlamak, kınamak.

UÇ (u:ç) *a.* uç: **barmagıñ u.-ı** parmağın ucu; **iññäniñ u.-ı** iğnenin ucu; **dil u.-ından** dil ucuyla; içten, yürekten olmayarak § **canıñ u.-ı** hafif; **kelebiñ u.-ını yitir-** karıştırmak, dolaştırmak, karışık hale getirmek ; **el u.-undan et-** yerine getirmek.

UÇ- *eyl.* 1. uçmak: **guşlar günorta u.-up gitdiler** kuşlar güneye uçtu; 2. uçağa binip gitmek: **men düyn moskvadan u.-up geldim** ben dün Moskova'dan uçup geldim; 3.bir yeri kırılıvermek; 4.sallanmak: **hiññillikde uç-** salıncakta sallanmak; 5. yüksek bir yerden düşmek: **gayadan u.-dı** kayadan uçtu **gövnüñ göğe uç-** unutmak, hatırından çıkarmak **şorta uç-** birden kırılmak.

UÇAR *a.* uçurtma.*bk.* **batbörek**.

UÇASTOK *a.* bölge, mıntıka: **u. saylav komissiyası** bölge seçim komitesi; **guranış u.-** savunma bölgesi.

UÇDANTUTMA (u:çdantutma) *bel.* tamamıyla, büsbütün, baştan başa, istisnasız (olarak): **ulı kiçi diymän, u. barı geldi** büyük küçük demeden, istisnasız tümü geldi.

UÇGANAK *a.* yağan kar vb. maddelerin küçük taneleri.

UÇGANAKLA- *eyl.* 1. yağmak, uçuşmak (kar için): **gar u.-yar** kar taneleri uçuşuyor; 2. *mec.* kımıldamak, titremek.

UÇGANAKLAŞ- *eyl. bk.* **uçganaklaş-**.

UÇGUN *a.* kıvılcım: **u. yapışdır-** kızdırmak, öfkelendirmek.

UÇGUR I *a.* uçkur.

UÇGUR II *s.* hızlı uçan, iyi uçan: **u. samolyot** hızlı uçan uçak.

UÇİLİŞÇE *a.* okul: **harbı u.** askeri okul.

UÇKI (u:çkı) *s.* en uçtaki.

UÇLA- (u:çla-) *eyl.* 1. kozayı suda kaynatıp ipek elde etmek; 2. bir şeyin ucundan tutmak.

UÇLAK (u:çlak) *a.* ucu sivri, keskin: **u. çüy** sivri çivi; **u. pıçak** keskin bıçak.

UÇLI (u:çlı) *s.* 1. uçlu, ucu var olan; 2. keskin, sivri.

UÇMA (uçma:) *a. din* 1. cennet; 2. *mec.* çok güzel yer.

UÇRA- *eyl.* 1. rastlamak, karşılaşmak: **köne dostunı u.-** eski dostuna rastlamak; 2. uğramak, maruz kalmak, neden olmak: **bir bela u.-** bir belaya uğramak.

UÇRAŞ- *işt. ç. bk.* **uçra-**.

UÇRAT- *et. ç. bk.* **uçra-**.

UÇREDİTEL' *a.* kurucu, tesis eden.

UÇSUZ (u:çsuz) *s.* 1.uçsuz, ucu olmayan: **u. galam** uçsuz kalem; 2. ucu küt, ucu sivri olmayan: **u. iññe** küt iğne.

UÇSUZ-BUCAKSIZ (u:çsuz-bu:caksız) *s. bk.* **uçsuz-gırasız**.

UÇSUZ-GIRASIZ (u:çsuz-gırasız) *s.* uçsuz bucaksız:**Türkmenistanıñ u.-g. giñişlikleri** Türkmenistan'ın uçsuz bucaksız genişlikleri.

UÇUCI *a.* uçucu, pilot: **u.-lar sostavı** uçuş personeli; **u.-lar mekdebi** pilot okulu.

UÇUCILIK *a.* uçuculuk, uçuculuk mesleği: **yokarı u. sungatı** yüksek uçuculuk sanatı, pilotaj yeteneği.

UÇUK *a. tıp* uçuk: **dodagıña u. gayna-** dudağında uçuk çıkmak.

UÇUR *a.* 1. zaman, vakit, çağ: **dañ saz beren u.-larında** tan yeri ağarırken; 2. yön, istikamet, civar: **adamlar şu u.-da** insanlar şu tarafta.

UÇURIM *a.* 1.yeni uçmaya başlayan yavru kuş; 2. *coğ. bk.* **uçut, uçurım bol-** belli bir aşamaya ulaşmak, olgunlaşmak.

UÇURSIZ *s.* çok, pek, fazla: **u. köp/kän** pek çok.

UÇUT *s. coğ.* sarp, dik: **u. gaya** sarp kaya.

UÇYOT *a.* sayım, hesap: **u. kartoçkası** hesap kartı, **u.-a al-** hesaba almak; **u.-dan çıkar-** hesaptan çıkarmak.

UÇYOTÇİK *a.* muhasebeci.

UGLEKİSLOTA *a.kim.* karbonik asit.

UGLEROD *a.kim.* karbon: **u. atomları** karbon atomları.

UGLEVOD *a.biy., kim.* birleşiminde karbon, hidrojen ve oksijen bulunan organik cisim,.

UGLEVODOROD *a. kim.* karbonun oksijenle çeşitli biçimlerde yaptığı kimyasal birleşim, hidrokarbonkarbonhidrat: **u. çalışması** karbonhidrat değişimi.

UGLEVODORODLI *s.* hidrokarbonlu: **h. birleşmeler** hidrokarbonlu bileşimler.

UGRA- *eyl.* 1. yola çıkmak, yola düşmek, gitmek: **işe u.-dı** işe gitti; 2. bir tarafa yönelmek, yollanmak: **öylerine tarap u.-dı** evlerine doğru yöneldi.

UGRADICI *s.* 1. gönderici; 2. kılavuz: **yanıñda u.-ñ bar mı ?** yanında kılavuzun var mı?

UGRAT- *et. ç. bk.* **ugra-**: birine göndermek.

UGRUK- *eyl.* 1.bir tarafa yönelmek, hareket etmek: **otlı göni gündoğara u.-dı** tren direkt doğuya yöneldi; 2. Yoluna girmek.

UGRUKDIR- *et. ç. bk.* **ugruk-**; girmek, düzelmek: **işler u.-yar** işler yoluna giriyor.

UGRUNDA *a.* "hakkında, için" vb. anlamlarda kullanılan sözcük: **Begenç birincilik u.-da güreşyär** Begenç birincilik için mücadele ediyor..

UGUR *a.* 1. doğrultu, yön, istikamet: **yeliñ u.-ı** rüzgarın yönü; **u. nirä ?** ne tarafa ? ; **u.-ñı yitir-** a.yönünü kaybetmek; b. *mec.* şüphe içinde kalmak; 2. akım, cereyan: **sungatda realistik u.** sanatta realist akım; **edebi u.-lar** edebi akımlar; 3.yol, yöntem, tarz: **meseläni çözmegiñ u.-ı** problemi çözüm yolu; 4. akraba; 5.anlam, mana: **onuñ aydanlarımıñ u.-ı bar** onun söylediklerinin anlamı var § **u. al-** a. iyi gitmek, başarılı olmak; b. yoluna girmek, düzelmek: **meniñ işim indi u. aldı** benim işlerim şimdi yoluna girdi; endişelenmek; **ugruna kov-/sür-** kabullenmek, itiraz etmemek: **u.-na çık-** a. merak etmek, endişe etmek; b.birini ya da bir şeyi aramak, araştırmak: **dañ bilen turup, nahar u.-na çık-** tanla birlikte kalkıp yemek aramak; **u.-ı tap-** a.bir şeyin yolunu yöntemini bilmek; b.razı etmek, ikna etmek: **o her bir adamıñ garrılarıñ-da, yaşlarıñ-da, hatta çagalarıñ-da u.-nı t.-yar** o herkesi; yaşlıları da, gençleri de, hatta çocukları da razı eder; **u.-ı bar bol-** aslı astarı olmak: **siziñ aydanlarıñızıñ hem bir u. bolmagı mümkin** sizin söylediklerinizin de bir aslının astarının olması mümkün ; **u. al-** a.başarmak; b. yoluna girmek, düzelmek;**u. hayır bola !** " başarılar, hayırlı işler" anlamındaki iyi dilek sözü.

UGUR-UTGASIZ *bk.* **ugursız-utgasız**.

UGURDAŞ *a.* 1. paralel, aynı yönde: **u. çızık** paralel çizgi; 2. aynı zamanda, aynı vakitte: **u. yel** uygun rüzgar.

UGURDAŞLIK *s.* paralellik.

UGURLAŞ- *eyl.* anlaşmak, uyuşmak: **bahasında u.-dı** fiyatında anlaşamadı.

UGURLAŞIK *a.* anlaşma, uyuşma, sözleşme.

UGURLAŞIKLI *s.* anlaşılan, uyuşulan, sözleşilen.

UGURLI-UGRUNA *bel.* herkesin kendi tarafına, herkesin kendi istediği tarafa.

UGURSIZ *s.* 1. özgün fikri olmayan, anlamsız, sonuçsuz, saçma, önemsiz; 2. boş konuşma: **u. adam** boş konuşan insan.

UGURSIZ-UTGASIZ *s.* hiçbir anlamı olmayan, saçma, önemsiz.

UGURSIZLIK *a.* 1.özgün fikri olmama durumu, anlamsızlık, saçmalık, sonuçsuzluk, önemsizlik; 2.boş konuşma durumu.

UK (u:k) *a.* evin çatısını inşa etmekte kullanılan uzun ince ağaç § **u.-unı yekele-** ağzından laf almak.

UKAZ *a. siy.* siyasi iktidarın yüksek organının kanun gücü olan kararı.

UKI (u:kı) *a.* uyku: **süýçi u.** tatlı uyku; **u. arasında** uyku arasında; **u.-sı gel** uykusu gelmek; **meniñ u.-m gelyär** benim uykum geliyor; **u.-a git-** tatlı uykuya dalmak, uyumak; **u.-da gepleş-** uykuda konuşmak; **u.-dan goy-** uykusunu engellemek, uyutmamak; **u.-dan tur-/oyan-** uykudan kalkmak/ uyanmak; **u.-sı gaç-** uykusu kaçmak; **u.-ñ tut-** uyku tutmak, uykusu gelmek: **u.-sı tutup, gözi yumulup gelyär** uykusu tutup, gözü yumulur gibi oluyor; **u.-ñı al-** uykusunu almak; **u.-mı aldım** uykumu aldım.

UKIP (ukı:p) *a.* yetenek, kabiliyet: **mende güyç-de bar u.-da** bende güç de var, yetenek de.

UKIPLI (ukı:plı) *s.* yetenekli, kabiliyetli: **u. yaş** yetenekli genç.

UKIPLILIK (ukı:plılık) *a.* yeteneklilik, kabiliyetlilik.

UKIPSIZ (ukı:psız) *s.* yeteneksiz, kabiliyetsiz.

UKIPSIZLIK (ukı:psızlık) *a.* yeteneksizlik, kabiliyetsizlik.

UKLA- (u:kla-) *eyl.:* uyumak, yatmak, uyuklamak: **tiz u.-** çabuk uyumak; **u.-p gal-** uyuyup kalmak.

UKLAŞ- *işt. ç. bk.* **ukla-**.

UKLAT- *et. ç. bk.* **ukla-**.

UKOL *a.* iğne: **u. et-** iğne yapmak.

UKRANİ *a. s.* Ukraynalı.

UKROP *a. bot.* dere otu.

UKUÇIL (u:kuçıl) *a.* çok uyuyan, uykucu.

UKUÇILLIK (u:kuçıllık) *a.* uykuculuk.

UL'TİMATİV *s.* ultimatom şeklinde.

UL'TİMATUM *a. dip.* ultimatom: **u. ber-** ultimatom vermek.

UL'TRAGISGA *a. fiz.* ultra kısa, çok kısa: **u. tolkunlar** ultrakısa dalgalar; **u.tolkunlı** ultrakısa dalgalı.

UL'TRAMELEVŞE *a. fiz.* ultraviyole: **u. şöhleler** ultraviyole ışınlar.

UL'TRAMELEVŞE *s. fiz.* morötesi.

UL'TRASES *a. fiz.* ses ötesi.

ULA- *eyl.* 1. ulamak, bağlamak: **yüpleri biri-birine u.-p uzaltdı** ipleri birbirine ekleyip uzattı; 2. bir düşünceye diğerine bağlamak, düşünceleri biribirine bağlamak.

ULAG *a.* ulak, ulaşım için kullanılan (at, deve, motorlu araç vd.) araç.

ULAL- *eyl.* 1. boyutları artmak, irileşmek, eskisinden büyük duruma gelmek: **çagalar u.-yar** çocuklar büyüyor; 2.yetişmek, kemale ermek; 3. işçi gücü, iş fonksiyonu vb. artmak, genişlemek: **kolhoz näçe u.-sa, güycümiz hem şonça artık bolar** kolhoz ne denli büyürse, gücümüz de o denli çok olur; 4. derecesi, görevi artmak, yükselmek; 5.*mec.* gururlanmak, kibirlenmek, kendini üstün görmek.

ULALDICI *a.* büyülteç.

ULALT- *et. ç. bk.* **ulal-; linzanıñ u.-ışı** merceğin büyütmesi.

ULAN- *eyl.* kullanmak, bir şeyden yararlanmak: **yarag u.-dı** silah kullandı; **okuv vagtınıñ her bir minutını peydalı u.-yar** çalışma zamanının her bir dakikasını yararlı (şekilde) kullanıyor.

ULANIL- *ed. s. bk.* **ulan-**.

ULAŞ- *eyl.* 1. ulaşmak, birleşmek; 2. yaklaşmak, yakınlaşmak.

ULAŞDIR- *et. ç. bk.* **ulaş-.**

ULGAM *a.* silsile, zincir: **dag u.-ları** dağ silsileleri.

ULGAM-ULGAM *a.* birkaç silsileden oluşan, çok silsileli.

ULI *s.* **1.** büyük: **onuñ kakası, ecesi ve özünden u. gız doganı tamıñ üstünde yatyardılar** onun babası ve ablası damın üstünde yatıyorlardı; **u. maşgala** büyük (geniş) aile; 2. yetişkin, belli bir yaşa gelmiş **ol senden u.** o senden büyük; 3. önemli **u. iş** önemli iş; **u. mesele** önemli mesele; 4. *mec.* önder, lider; 5. güçlü, kuvvetli: **u.** yel kuvvetli rüzgar; **u. dövlet** güçlü devlet; **ula git-/goyber-** yarışta en büyük bayrağa atını koşmak; **ula gur-** güreşte atlı pehlivanlarla güreşmek; **u. gepli** palavracı.

ULI-KİÇİ *s.* büyük küçük, büyük küçük bir arada, herkes, hepsi **u.-hemmeler yıgnandılar** büyük küçük herkes toplandı.

ULLAKAN (**ullaka:n**) *s.* **1.** iri, küçük değil, şekli ve hacmi büyük olan: **u. gözli adam** iri gözlü adam; 2. yetişkin, erişkin, büyük: **u. adam** yetişkin kişi; 3. önemli, yararlı.

ULÑAŞIK *s.* bitişik, birleşik, birleşmiş: **yoluñ iki tarapında biri-birine u. bagçalar bar** yolun iki tarafında birbirine bitişik bahçeler var.

ULTURA- (**u:ltura-**) *eyl.* herhangi bir nedenle zarar görmek.

ULTURAT- (**u:ltura-**) *et. ç. bk.* **ulturn-.**

ULUDAN-KİÇÄ (**uludan-kiçä:**) *a.* herkes, büyük küçük (herkes), yediden yetmişe: **u. hemmeler geldi** yediden yetmişe herkes geldi.

ULUKCIN: u. aç- yaramazlık etmek: **näme beyle u. a.-yarsıñ ?** niçin böyle yaramazlık ediyorsun ?; **u. ber-** bıkmak, bezmek, usanmak.

ULULI-KİÇİLİ *s.* büyüklü küçüklü, içinde büyüğü ve küçüğü var olan, büyük küçük karışık durumda olan: **olarıñ u. k. on çagası bar** onların büyüklü küçüklü on çocuğu var.

ULULIK *a.* büyüklük, şekli ve hacmi büyük olma durumu: **cayıñ u.-ı** evin büyüklüğü; *mat.* **üytgeyän u.** değişen büyüklük.

ULUMSI *s.* kendisini çok bilmiş sanan, kibirli, mağrur: **u. adam** kibirli kişi; **u. gepleş-** kendini beğenmiş şekilde konuşmak.

ULUMSILAN- *eyl.* kendisini çok bilmiş sanmak, kibirlenmek, mağrur olmak.

ULUMSILIK *a.* kendini beğenmişlik, mağrurluk, kibirlilik.

ULUS *a. esk.* halk, millet: **sayasında çagalarımız oynayar, onuñ bilen u.-il rahat** sayesinde çocuklarımız oynuyor, onunla ulus halk rahat.

UM- *eyl.* umnak: **u. şepagat hak resulilladan** um şefaat Tanrının resulünden.

UMGA *a. zool.* dağ geyiğinin erkeği.

UMIDIGÄRLİK (**umı:dıgä:rlik**) *a.* umutlu olma durumu, umut bağlama durumu: **u. bilen** umutla, umut dolu olarak; **şu yıl dovarlarımızıñ köpüsi ekiz guzlar diyen u.-imiz bar** bu yıl davarlarımızın çoğunun ikiz kuzulayacağına dair umudumuz var.

UMIT (**umı:t**) *a.* umut, ümit: **puç bolan u.-lar** boşa çıkan umutlar; **u. et-** ummak; **u.-ñı üz-** umudunu kesmek; **u. bar munda can çıkınca tenden** umut var bunda can çıkıncaya dek tenden.

UMITLAN- (**umı:tlan-**) *eyl.* umutlanmak.

UMITLI (**umı:tlı**) *s.* umutlu: **gelcege gatı u. seret-** geleceğe büyük ümitle bakmak.

UMITLILIK (**umı:tlılık**) umutluluk.

UMITSIZ (**umı:tsız**) *s.* umutsuz, ümitsiz: **u. yagday** umutsuz durum.

UMITSIZLIK (**umı:tsızlık**) *a.* umutsuzluk, ümitsizlik: **u.-a düş-** umutsuzluğa düşmek.

UMIVAL'NİK *a.* içine su konulup, el yüz yıkamak için metalden yapılan kap.

UMMA (**umma:**) *s.* uzak.

UMMAN (**umma:n**) *a.* deniz, okyanus.

UMMASIZ (**umma:sız**) *s.* **1.** çok, pek, gayet, oldukça: **u. pul harç edildi** pek çok para harcandı; 2. çok büyük, çok fazla: **pagta u. baylıkdır** pamuk çok büyük zenginliktir.

UMUMAN (**umu:man**) *bel.* genellikle, genel olarak: **u. aydanımızda** bütün olarak ifade ettiğimizde.

UMUMI (**umu:mı**) *s.* umumi, genel: **klubda u. yıgnak bolcak** klüpte genel toplantı olacak; **u. düzgün** genel kural; **u. hocalık** genel ekonomi; **okutmagıñ u. printsipleri** öğretimin genel ilkeleri.

UMUMILAŞ- (**umu:mılaş-**) *eyl.* **1.** genelleşmek, umumileşmek; 2. *ek.* kollektifleşmek, toplumlaşmak, özel mülkiyetten genel mülkiyete geçmek.

UMUMILAŞDIR- (**umu:mılaşdır-**) *et. ç. bk.* **umumılaş-.**

UMUMILIK (**umu:mılık**) *a.* genel yakınlık, birliğin var olduğu durum, umumilik: **bähbitleriñ umumılığı** çıkar birliği.

UN (**u:n**) *a.* un: **bugday/arpa u.-ı** buğday/arpa unu; **mayda u.-uñ çöregi** kaliteli undan yapılmış ekmek; **u. degirmeni** un değirmeni; **u.-dan tayyarla- / bişir-** undan pişirmek; **un haltası** un çuvalı; **bir sanaç u.-ı artık iy-** yaşı büyük olmak, kendinden küçüklere göre daha çok şey bilmek.

UNA- (**u:na-**) *eyl.* onaylamak: **men siziñ aydanlarıñızı u.-p bilmerin** ben sizin söylediklerinizi onaylayamıyorum.

UNAŞ (**u:naş**) *a.* ince yayılmış hamurdan uzun uzun kesilen hamur ve bundan pişirilen yemek, erişte.

UNİSON *a. müz.* uyum, ahenk.

UNİTAZ *a.* leğen, tekne.

UNİVERMAG *a.* büyük mağaza.

UNİVERSAL I *a.* uzman, kalifiye işçi.

UNİVERSAL II *s.* 1. evrensel. içine çok şey alan, çok yönlü; 2. çok aşamalı, çok yönlü işleri yapan.
UNİVERSALLIK *a.* evrensellik.
UNİVERSTİTET *a.* üniversite: **u. diplomı** üniversite diploması; **Türkmen dövlet u.-i** Türkmen Devlet Üniversitesi: **u.-tiñ** professorı üniversite profesörü; u.-de oka- üniversitede okumak,.
UNLA- (**u:nla-**) *eyl.* unlamak, un katınak, un serpmek.
UNLAN-(**u:nlan-**) *ed. ç. bk.* unla-.
UNLAT- (**u:nlat-**) *et. ç. bk.* unla-.
UNUDIL- *ed. ç. bk.* **unut-**.
UNUT- *eyl.* unutmak: **bizi u.-mañ** bizi unutmayın.
UNUTDIR- *et. ç. bk.* **unut-**.
UNUTGISIZ *s.* unutulmaz, unutulmayacak: **u. duşuşuk** unutulmaz rastlantı.
UPRAVLENİYE *a.* 1. yönetim, idare: **demir yol u.-si** demiryolları yönetimi. **türkmenistanıñ ministrler kabinetiniñ goranmak ministrligi ve serhed goşunları u.-si** Türkmenistan bakanlar kurulunun savunma bakanlığı ve sınır birlikleri yönetimi; 2. *dilb.* sözcüklerin diğer sözcüklere söz dizimsel bakımdan olan bağlılığı.
UPRAVLYAYUŞÇİ *a.* yönetici: **bankıñ u.-si** bankanın yöneticisi.
UPUZIN (**up-uzı:n**) *s.* upuzun.
UR- *eyl.* 1. vurmak, dövmek: **kellämi gapa u.-dum** başımı kapıya vurdum; **onı u.-maga başladılar** onu dövmeye başladılar: 2. elini veya elinde tuttuğu bir şeyi bir yere hızla indirmek: **yumruğını stolga u.-dı** yumruğunu masaya vurdu; 3.silahla ateş edip isabet ettirmek: **duşmanıñ samolyotunı raketa bilen u.-p yıkdı** düşmanın uçağını roketle ateş edip düşürdü; **tüpeñ atıp guş u.-dı** ateş edip kuş vurdu; 4. *mec.* (sıvı bir nesne) bir yerden kuvvetle akmak; 5. vurur durumunda olmak, çarpmak: **yüregim gatı u.-yar** yüreğim şiddetle çarpıyor; 6. zarar vermek (soğuk, dolu gibi şeyler için): **gök zatları sovuk u.-dı** bitkileri soğuk vurdu: 7. kendini bir şeyin içine fırlatmak; 8. yüklemek, yük vurmak: **düyä yük u.-dı** deveye yük vurdu; **maşına üç tonnı kömür u.-duk** araca üç ton kömür yükledik; 9. eleştirmek, olumsuz yönlerini söylemek; **meni yıgnakda gatı u.-dılar** beni toplantıda çok eleştirdiler; 10. *dilb.* isimlerle birlikte birleşik fiil yapan yardımcı fiil § **gep ur-** konuşmak; **azm ur-** tehdit etmek; **agız ur-** ısırmak; **yama ur-** yamalamak; **lap ur-** öğünmek, yüksekten atmak; **huday u.-sun** vallahi, yemin ederim.
UR-TUT *bel.* hemen, derhal.
URA *ünl.* hurra, yaşa: **u. diyip gıgır-** hurra diye bağırmak.
URAN I *a.kim.* radyoaktif özellikli kimyasal element, uranyum: **u. yadrolarınıñ bölünmegi** uranyum çekirdeklerinin bölünmesi.
URAN II *a. astr.* güneş sistemine ait gezegenlerden biri. Uranüs.
URGAN *a.* yün, ip vb. nesnelerden yapılan kalın kınnap, urgan.
URGI *a.* 1. vurma, darbe: **batlı u.** şiddetli darbe; **yüregiñ urgusı** kalp vuruşu; 2. güçlü darbe; 3. *mec.* yıkım, kötü haber: **bu haber onuñ üçin örän u. boldı** bu haber onun için büyük yıkım oldu.
URHA-URLUK (**urha:-urluk**) *a.* yağma, talan, bağrışma.
URI *a.* buğday, arpa vb. tahılların saklandığı çukur.
URKAÇI *a.* dişi: u. möcek dişi kurt.
URNA I *a.* 1. yama, ek; 2. *mec.* var olan bir işin, derdin üstüne gelen iş, dert.
URNA II *a.* 1.oy pusulalarının içine konulduğu özel sandık; 2. yakılan cesedin küllerinin konulduğu kap; 3. sokaklara konulan çöp kabı.
URNA- *eyl.* 1. giysilere yama dikmek, parça eklemek; 2. *mec.* eklemek, biriktirmek.
URNALIK *a.* giysilere eklenen parça kumaş.
URP-ADAT (**urp a:dat**) *a.* örf, adet; gelenek görenek.
URPAK *a.* 1. tümsek, tepecik: **gum u.-ları** kum tepecikleri; 2. yumuşak; **u. gum** yumuşak kum.
URPAKLIK *a.* pek çok tümseğin, tepeciğin olduğu yer.
URŞUCI *a.* savaşçı, döğüşçü: **u.-lar, yesirlikde bolandan, ölüm yagşı, ölyänçäñiz nämetsleri gırıñ** savaşçılar, esir olmaktansa, ölüm yeğdir, ölünceye değin Almanları kırın.
URUG *a.* ortak bir soydan gelen nesiller, soy, uruk: **Kemine Türkmeniñ Teke urugınıñ Togtanıış tiresindendir** Kemine Türkmenlerin Teke uruğunun Togtamış boyundandır.
URUGÇILIK *a.* kabile, uruk: **u. dövri** kabile dönemi.
URUGDAŞ *a.* soydaş, aynı soydan gelen.
URUL- *ed. ç. bk.* **ur-**.
URUN- *eyl.* çırpınmak.
URUNDIR- *eyl.* azap çektirmek.
URUŞ *a.* kavga, dövüş, savaş: **dünyäni gaplan u.-cencelden älem-cahan lerzana gelyärdi** dünyayı kaplayan kavga dövüşten dünya titriyordu; **azadlık ve garaşsızlık ugrundakı u.** özgürlük ve bağımsızlık uğrunda mücadele; **sovuk u.** soğuk savaş; **u. meydanı** savaş meydanı; **grajdanlık u.-ı** iç savaş.
URUŞ- *eyl.* 1. kavga etmek, dövüşmek: **ol çagalar bilen u.-yar** o çocuklarla kavga ediyor; 2. savaşmak, harp etmek: **u.-mak kararı berildi** savaş kararı verildi; **u.-mañ yesir beriliñ !** Savaşmayın, teslim olun !; 3.döğüşmek, birbirini ısırmak (köpekler ve diğer hayvanlar hakkında); 4. vurmaya yardım etmek.
URUŞDIR- *et. ç. bk.* **uruş-**.
URUŞGAN *s.* dövüşken, iyi dövüşen veya dövüşmeyi seven.
URUŞGANLIK *a.* kavgaya, mücadeleye yatkınlık.

URUŞPARAZ *a.* militarist, savaş taraftarı.
URUŞPARAZLIK *a.* militarizm.
USLIP (uslı:p) *a.* üslup, stil, biçem, tarz: **u. bilmezlik** üslup, yol yöntem bilmezlik.
USSA *a.* usta, bir zanaatı gereği gibi öğrenmiş olan ve kendi başına yapabilen kimse: **onuñ kakası demirçi u.-sı** onun babası demirci ustası.
USSAHANA (ussaha:na) *a.* imalathane.
USSALIK *a.* ustalık.
USSAT (ussa:t) *a.* bir işi en iyi biçimde yapan, üstat.
USSATLIK (ussa:tlık) *a.* üstatlık.
USTANOVKA *a.* donatım, tesisat.
USTAV *a.* tüzük, nizamname.
USUL (usu:l) *a.* yöntem, yol, usul: **meseläniñ çözüliş u.-ı** problemin çözüm yöntemi: **ılmı barlagıñ u.-ı** bilimsel araştırma yöntemi; **cedelde yeñmegiñ dünyäde tek u.-ı bar, olam cedelleşmezlikdir** kavgada yenmenin dünyada tek yolu vardır, o da kavga etmemektir.
USULLI *s.* becerikli, yetenekli: **u. adam** becerikli adam.
USULLIK *a.* ihtiyat: **u. bilen** ihtiyatla.
USULLILIK *a.* 1. beceriklilik, yeteneklilik; 2. ihtiyatlılık.
USULSIZ *a.* 1. beceriksiz, yeteneksiz; 2. ihtiyatsız, tedbirsiz: **u. hereket et-** ihtiyatsızca, tedbirsizce hareket etmek.
USULSIZLIK *a.* 1. beceriksizlik, yeteneksizlik; 2. ihtiyatsızlık, tedbirsizlik.
USURGA- *eyl.* uyuklamak, pineklemek.
UŞA- *eyl. bk.* **ovna-**.
UŞAK *s.* ufak, küçük: **u. çagalar** küçük çocuklar.
UŞAK-DÜŞEK *s.* ufak tefek, küçük.
UŞAKLA- *eyl. bk.* **ovnukla-**.
UŞAKLIK *a. bk.* **ovnuklık**.
UŞAT- *et. ç. bk.* **uşa-**: 2. para bozdurmak: **onlugı u.-** onluğu bozdurmak.
UŞLIP (u:şlı:p) *a.* 1. kalın yün iplik; 2. *mec.* bağlantı, ilgi, bağ.
UT- *eyl.* 1. oyunda, savaşta, tartışmada vb. üstün çıkmak, galip gelmek; 2. ikramiye çıkmak: **meniñ lotereyam halı u.-dı** benim piyango biletime halı isabet etti.
UTAN- *eyl.* utanmak, çekinmek: **ol nätanış adamlardan u.-yar** o tanımadığı insanlardan çekiniyor, **Recep muña gatı u.-ıp yerine oturdı** Recep buna çok utanıp yerine oturdu.
UTANCAÑ *s.* utangaç, sıkılgan, mahcup: **u. gız** utangaç kız.
UTANCAÑLIK *a.* utangaçlık, sıkılganlık, mahcubiyet: **u. et-** utangaçlık yapmak.
UTANCIRA- *eyl.* utanmak, sıkılmak, mahcup olmak: **u.-p yüzüñi aşak saldı** utanıp başını öne eğdi.
UTANÇ *a.* utanç, utanma duygusu, hicap, yüzkarası: **u.-a gal-** utanmak, utanç duymak.
UTANÇ-HAYA (haya:) *a.* utanç, haya.
UTANÇLI *s.* utangaç, sıkılgan, mahcup.

UTANÇSIZ *s.* utançsız, hayasız, utanma duygusu olmayan.
UTANÇSIZLIK *a.* utançsızlık, hayasızlık.
UTANIŞ- *işt. ç. bk.* **utan-**.
UTGAŞ- *eyl.* 1. birleşmek, bağlanmak; 2. uymak, denk gelmek.
UTGAŞDIR- *et. ç. bk.* **utgaş-**.
UTGAŞIK *a.* 1. birleşik; 2. bitişik, yakın, yanaşık: **u. otaglar** bitişik odalar.
UTGAŞIKLI *s.* bağlı, bağlantılı.
UTGAŞIKLIK *a.* bağlılık, bağlantılık.
UTLUŞ- *eyl.* sonuna kadar oynamak ve bitirmek: **küştçüler sagat iki töveregınde u.-dılar** satranççılar saat iki civarında oyunu bitirdiler.
UTOPİK *s. fel.* ütopik.
UTOPİST *a. fel.* ütopyacı, ütopist.
UTOPİYA *a. fel.* ütopya, uygulanması mümkün olmayan ham hayal.
UTOPİZM *a. fel.* ütopizm.
UTUK *a.* oyunda kazanılan puan, sayı; elde edilen kazanç.
UTUL- *ed. ç. bk.* **ut-**.
UTUŞ *a.* oyunda, yarışta yenme, ütme.
UVERTYURA *a.tiy., müz.* 1.uvertur, opera veya balenin müzikli başlangıcı; 2.orkestra için belli bir temada özel olarak bestelenen enstrümental eser.
UVLA- *eyl.* 1. ulumak; 2.*mec.* feryat figan ağlamak.
UVLAŞ- *işt. ç. bk.* **uvla-**.
UVLAT- *et. ç. bk.* **uvla-**.
UVLUN- *eyl.* 1. zarar görmek, sıkıntı çekmek, acı çekmek; 2.bir işi yapmaya mecbur olmak.
UVLUNDUR- *et. ç. bk.* **uvlun-**.
UVUN- *eyl. bk.* **uvlun-**.
UVVULDA- *eyl.* ulumak.
UVVULDAŞ- *işt. ç. bk.* **uvvulda-**.
UVVULDI *a.* uluma.
UY- *eyl.* uymak, boyun eğmek, tabi olmak, inanmak.
UYA *a.* 1. kız kardeş: **onuñ u.-sı yok** onun kız kardeşi yok; 2. kadınlara seslenirken kullanılan söz.
UYA- *eyl.* 1.katılınak, kesilmek (süt için); 2. koyulaşmak, sıvı durumdan koyu duruma geçmek, pıhtılaşmak: **gan u.-dı** kan pıhtılaştı.
UYAL- *eyl. bk.* **utan-**.
UYAN *a.* deriden dikilip, atın başına takılan esbap: **atıñ başına u. salmak** atın başına "uyan" takmak.
UYANLA- *eyl.* atın başına " uyan " takmak.
UYANLAŞ- *işt. ç. bk.* **uyanla-**.
UYANLAT- *et. ç. bk.* **uyanla-**.
UYAT *a. bk.* **utanç**: **hergiz u. bolmaz yüzde** asla utanç olmaz yüzde.
UYATSIZ *s. bk.* **utançsız**.
UYDUR- *et. ç. bk.* **uy-**.
UYEZD *a.* devrimden önceki Rusya'da 1929 yılına kadar SSCB'de, idari-bölgesel birim.
UYGUN *s.* uygun.
UYGUNLAŞ- *eyl.* 1.yeni koşullara, yeni durumlara uygun hale gelmek, uyum sağlamak: **klimatıñ dürli yagdaylarına**

u.-dı iklimin çeşitli şartlarına uyum sağladı. **daşarkı sredanıñ üytgeşip duran şertlerine organizmiñ u.-magı** dış ortamın değişip duran şartlarına organizmanın uyum sağlaması.

UYGUNLAŞDIR- *et. ç. bk.* **uygunlaş-**.

UYGUR *a.* Orta Asya'da Batı Çin'in bazı bölgelerinde yaşayan Türk halkı. Uygur: **Türki dilleriñ gündogar hun şahası u. ve gırgız-gıpcak diyen iki topara bölünyär** Türk dillerinin doğu Hun dalı Uygur ve Kırgız-Kıpçak olarak iki bölüme ayrılır.

UYLUK *a. anat.* uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü: **u. süñki** uyluk kemiği.

UYUL- *eyl.* alışmak, uyum sağlamak, inanmak: **ol adamlara tiz u.-yar** o, insanlara çabuk alışır.

UZ (**u:z**) *s. esk.* güzel, güzel biçimli, hoş: **agzı u. yaşmaklı yaş gelin** ağzı güzel yaşmaklı genç gelin.

UZA- *eyl. bk.* **uzal-**; **giceler gısalıp günler u.-pdı** geceler kısalıp, günler uzamıştı.

UZADIL- *et. ç. bk.* **uzat-**.

UZADIŞ- *işt. ç. bk.* **uzat-**; 1. bir şeyi birbirine uzatmak: **olar biribirlerine ellerini u.-dılar** onlar birbirlerine ellerine uzattılar; 2. yolcu etmek, geçirmek, yolcu etmek; 3.bir şeyi bir yere göndermek.

UZAK *s.* 1. uzak, arada uzun mesafe bulunan: **barcak yeriñiz u.-mı ?** gideceğiniz yer uzak mı ?; **u. aralık** uzak mesafe; 2. uzun (süre, zaman için): **u. vagtlaym** uzun zaman; **u. müddetli /möhletli** uzun süreli; **u. ömür uzun** ömür: **ömrüñ u. bolsın !** ömrün uzun olsun ! ; 3. bütün, tüm, cümle **u. gün iş üstünde bolduñ** bütün gün çalıştın; 4. **u.-da** uzakta, uzaklarda; **aerodrom, şäherden u.-da** havaalanı şehirden uzaktadır: **u.-dakı** uzaktaki; **u.-dakı tokay** uzaktaki orman; **u.-dan** uzaktan; **u.-dan göryän** uzağı görebilen, uzaktan görebilen, prespit; **u.-dan görüci** uzağı gören, tedbirli.

UZAKDA *bel. bk.* **uzak** 4.

UZAKDAKI *s.* (**uzakda:kı**) *bk.* **uzak** 4.

UZAKDAN *bel. bk.* **uzak** 4.; **u. görücilikli** uzak görüşlü: **siziñ u. g. sıyasatıñız neticesinde Türkmenistanda şu gısga dövürde pozitiv ulı özgerişlikler bolup geçdi** sizin uzak görüşlü politikalarınız sonucunda Türkmenistan'da şu kısa zamanda pozitif büyük değişiklikler meydana geldi.

UZAKLAŞ- *eyl.* 1. uzaklaşmak; 2. uzamak, sürüp gitmek: **oyun u.-dı** oyun uzadı.

UZAKLIK *a.* 1.uzaklık: **nokatdan tekizlige çenli u. şol nokatdan onuñ berlen tekizlige bolan proyektsiyasına çenli u.-a deñ** noktadan düzleme değin uzaklık, o noktadan onun verilen düzleme olan projeksiyonuna değin uzaklığa eşittir; 2. uzunluk, uzun sürelilik: **gış gicesinin u.-**

lıgı kış geçesinin uzunluğu; 3. *coğ.* boylam, tul dairesi.

UZAL- *eyl.* 1.uzamak, öncekinden daha uzun olmak: **biz Atayabıñ boyunda, onuñ sag gırasında yerleşen ve günbatara tarap u.-ıp giden oba seredip duryarıs** biz Atayabın boyunda, onun sağ kenarında yerleşen ve batıya doğru uzayıp giden köye bakıp duruyoruz: **ösümlikleriñ kölegeleri u.-dı** bitkilerin gölgeleri uzadı; 2.uzun sürmek, uzun zaman devam etmek: **üç gün üç yıldan-da beter u.-dı** üç gün, üç yıldan da beter uzadı.

UZAN- *eyl.* uzanmak, boylu boyunca yatmak: **u.-p dinç al-** uzanıp istirahat etmek.

UZAT- *eyl.* 1. bir şeyi birine vermek için elini öne yöneltmek: **ol elindäki arzasını başlıga u.-dı** o elindeki dilekçesini başlığa uzattı; **göge u.-sam göge elim yetmeyä** göğe uzatsam göğe elim ulaşmıyor; 2. süreyi artırmak, temdit etmek: **kreditiñ möhletini u.** kredinin vadesini uzatmak; 3. yolcuyu geçirmek; 4. bir şeyi göndermek, yollamak.

UZEL *a.* merkez: **poçta-telegraf u.-i** posta telgraf merkezi.

UZIN (**uzı:n**) *s.* 1. uzun, iki ucu arasında fazla uzaklık olan; **u. sakgalını sıpadı** uzun sakalını sıvazladı. **u. boylı** uzun boylu. **heññam u., ömür az** zaman uzun, ömür az; 2. *bk.* **uzak**; 3. *dilb.* **u. çekimliler** uzun ünlüler: **Türkmen edebi gepleşiginde u. aydılyan çekimlileriñ käbirleri ayrı-ayrı dialektlerde gısga aydılyarlar** Türkmen edebi dilinde uzun söylenen ünlülerin kimileri farklı diyalektlerde kısa söylenir; **u. dilli** uzun dilli; **eli uzın** *mec.* paralı, mallı mülklü, zengin; **yaşı u. bolsun !** yaşı uzun olsun !

UZIN-UZIN (**uzı:n-uzı:n**) *bel.* 1. oldukça uzun: **u. u. ädimle-** uzun adım atmak; 2. uzun süren, uzun süre devam eden; 3. devamlı, sürekli: **u. gıgır-** sürekli bağırmak.

UZINAK (**uzı:nak**) *s.* uzunca: **Aysoltanıñ u. barmakları** Aysoltan'ın uzunca parmakları.

UZINGANAT (**uzı:nga:nat**) *a.zool.* sağan.

UZINLI-GISGALI (**uzı:nlı-gı:sgalı**) *s.* uzunlu kısalı.

UZINLIGINA (**uzı:nlıgına**) *bel.* uzunlamasına, uzunluğuna: **u. yıkıldı** boylu boyunca yıkıldı.

UZINLIK (**uzı:nlık**) *a.* 1. uzunluk, iki nokta arasındaki yer aralığının ölçümü: **u.-ı üç yarım metr uzunluğu** üç buçuk metre: **u. ölçegi** uzunluk birimi; **u.-ı ölçe-** uzunluğu ölçmek; 2. süre yönünden uzun olma durumu **güniñ u.-ı** günün uzunluğu; *fiz.* **tolkun u.-ı** dalga uzunluğu: **rentgen şöhleleriniñ tolkun u.-ı has kiçi bolyar** Röntgen ışınlarının dalga uzunluğu çok küçük olur.

Ü

ÜBTÜK *a.* pamuk, yün vb. maddelerin küçük parçaları: **pagtanıñ iñ soñkı ü.-ine çenli yıg-** pamuğu en son iplikçiklerine değin toplamak.

ÜÇ *a.* üç: **ü. gün** üç gün. **ü. adamdan ıbarat komissiya düz-** üç kişilik komisyon kurmak.

ÜÇBİR (üçbi:r) *s.* üçer, üçer üçer.

ÜÇBURÇLUK *a. geo.* üçgen: **deñtaraplı ü.** eşkenar üçgen; **gönüburçlı ü.**dik üçgen; **ü.-ıñ meydanı** üçgenin alanı; **ü.-ıñ beyikligi** üçgenin yüksekliği.

ÜÇEM *a.* 1.üç sayıdan ibaret olan, üç sayı; 2.aşık oyununun bir çeşidi.

ÜÇGIYAK *a.* kadınların baş örtüslerine, şapkalarına yaptıkları bir nakış türü.

ÜÇİN (üçi:n) *il.* amacıyla, maksadıyla: **näme ü.** ne için, niçin; **şunuñ ü.** bunun için.

ÜÇLE- *eyl.* üç kişi çalışmak, işi üç kişi yapmak.

ÜÇLÜK *a.* üç sayısını gösteren rakam, üçlük: **matematikadan ü. al-** matematik dersinden üç almak.

ÜÇÜNCİLİK *a.* üçüncülük.

ÜFLE- *eyl.* üflemek: **yürekde yanan otları, ü.-p öçürip bolyarmı?** yürekte yanan ateşleri üfleyip söndürmek mümkün mü ?

ÜFLEŞDİR- *sık. ç. bk.* **üfle-;** birkaç kez üflemek.

ÜHHÄ-ÜHHÄ: ü. et- sürekli öksürmek.

ÜLCE *a.* vişne, vişne ağacı: **ü. bağı** vişne bahçesi: **ü. müreppesi** vişne reçeli; **ü. yıg-** vişne toplamak.

ÜLE *a.* pay, hisse, parça: **düye öldürseñiz, maña-da bir ü.-sini beriñ !** deve keserseniz, bana da bir parçasını verin !

ÜLE- *eyl.* hissesini, payını vermek; bölmek.

ÜLEŞ- *eyl.* paylaşmak, üleşmek.

ÜLEŞDİR- *et. ç. bk.* **üleş-.**

ÜLKE *a.* 1.ülke, memleket: **mayıl ü.-ler** sıcak ülkeler; 2. anavatan, vatan, mekan: **biz öz ü.-mizi söyyäris** biz kendi ülkemizi severiz.

ÜLKER *a. astr.* ülker, süreyya, birkaç yıldızdan oluşan topluluk, takım yıldız.

ÜLÑİ *a.* 1. elbise dikerken kumaş biçmek için kullanılan örnek, patron; 2.*mec.* eski biçim.

ÜLPET *a.* yakın dost, yoldaş, sırdaş, aşina.

ÜLPÜLDE- *eyl.* kımıldanmak, dalgalanmak, parıldamak, ışıldamak.

ÜLPÜLDEŞ- *eyl.* parıldamak, ışıldamak: **övşün atıp ü.-yär/gül dessesi elimizde** pırıl pırıl parlıyor / gül destesi elimizde.

ÜLPÜLDİ *a.* kımıldanma, sallanma, dalgalanma.

ÜLÜŞ *a.* pay, hisse, parça: **deñ ü.-lere böl-** eşit parçalara bölmek.

ÜLVEÑ *a. bot.*, yassı yapraklı ve kalın köklü bir bitki.

ÜM *a.* ses veya beden hareketiyle bir şeyi anlatmak için yapılan işaret; im, işaret.

ÜMDÜZİNE: ü. tutdur-/git-/ökce göter- *eyl.* kaçmak, uzaklara kaçmak, firar etmek.

ÜME *a.* kadın ve kızların çabuk bitmesi için, yardım amacıyla birine yaptıkları dikiş işi.

ÜMEZ *a.* duman, toz.

ÜMEZLE- 1.duman kaplamak, sis veya duman içinde kalmak; 2. kararmak, sislenmek (göz hak.): **gözümíñ öñi ü.-p dur** gözümün önü kararıyor.

ÜMEZLEN- *ed. ç.bk.* **ümezle-.**

ÜMEZLET- *et. ç. bk.* **ümezle-.**

ÜMEZLİ *s.* dumanlı.

ÜMLE- *eyl.* işaret etmek, işaretle haber vermek.

ÜMLEŞ- *işt. ç. bk.* **ümle-.**

ÜMLÜK *a. dilb.* ünlem, nida.

ÜMMÜLDEŞ- *eyl.* candan, içten konuşmak.

ÜMMÜLMEZ *s.* uçsuz bucaksız, engin, sonsuz: **nebitiñ ü. zapasları** sonsuz petrol rezervleri.

ÜMSÜM *s.* sessiz sedasız, suskun, durgun: **ü. gice** sessiz gece.

ÜMSÜMLİK *a.* sessizlik, sakinlik: **ü.-i boz-** sessizliği bozmak, söze başlamak.

ÜMÜDİK *s.* öne doğru eğik, öne eğilen.

ÜMÜR *a.* sisli, puslu hava: **ü. gurşap al-** ortalığı sis, duman bürümek.

ÜMÜRLE- *eyl.* sislenmek, dumanlanmak: **hova yüzi ü.-di** ortalığı sis kapladı.

ÜMÜRLİ *s.* sisli, dumanlı, puslu: **ü. gün** sisli, puslu gün.

ÜMÜRLİK *a.* sisle, dumanla kaplanmış; tamamen sisle kaplanmış.

ÜMÜRSİN *s.* otlu, yeşillikli; otluk (arazi).

ÜMÜŞ *a.* yavrusu ölen hayvan.

ÜMÜŞ-TAMIŞ *a.* tan aydınlığının belirmeye ya da karanlığın çökmeye başladığı zaman, alacakaralık.

ÜMÜT- *eyl.* ileri doğru atılmak, kuvvetle ileri hareket etmek.

ÜMZÜK: ü. at-/ ü.-iñi öñe at- *eyl.* ilerlemek, güçle ilerlemek.

ÜNCİ *a.* telaş, endişe, heyecan: **ü. bol-** endişelenmek, telaşa düşmek; **ü. et-** endişelendirmek, telaşa düşürmek.

ÜNDE- *eyl.* 1. yöneltmek; 2. çağırmak: **dogrı yola ü.-** doğru yola çağırmak.

ÜNDEV *a. bk.* **maslahatçı III.**

ÜNDEVÇİ *a. bk.* **maslahatçı III; ü.-leriñ sözüni üns bilen diñledi** danışmanların sözünü dikkatle dinledi.

ÜNS *a.* dikkat, ihtimam: **ü. bilen diñle-** dikkatle dinlemek § **ü. ber-** dikkat etmek: **eger ü. beryän bolsak** eğer dikkat edersek; **ü.-üni çek-** dikkatini çekmek; **ü.-iñi cemle-** dikkatini toplamak; **ü. beriñ !** dikkat !

ÜNSLİ *s.* dikkatli: **o ü. adamdır** o dikkatli insandır.

ÜNSLÜLİK *a.* dikkatlilik.

ÜNSÜZLİK *a.* dikkatsizlik.

ÜÑÜZ *a.* eski yatak, mecra § **ü. yalı** çok süt vermek, sütlülük (sığır hak.): **olarıñ ü. yalı sıgrı**

bar onların çok süt veren ineği var.

ÜPCÜN *s.* varlıklı, hali vakti yerinde: **ü. adam** hali vakti yerinde kişi; **ü. bol-** gerekli olan şeyler var olma, hazır olmak; **ü. et-** sağlamak, tedarik etmek, donatmak.

ÜPCÜNÇİLİK *a.* sağlama, tedarik, donatı: **ol ü. bölüminde işleyär** o, donatım bölümünde çalışıyor..

ÜPCÜNLE- *eyl.* sağlamak, temin etmek, tedarik etmek.

ÜPCÜNLEN- *ed. ç. bk.* **üpcünle-.**

ÜPCÜNLİK *a.* 1. sağlama, tedarik; 2. gerekli şeyleri sağlama işi ile ilgilenen, tedarik işini yürüten.

ÜPÜR-ÇÜPÜR *a. bk.* **üpür-süpür.**

ÜPÜR-SÜPÜR *a.* 1.yıpranmış, birpani (kumaş, elbise hak.); 2.pılıpırtı, eski püskü giyim eşyası.

ÜPÜRCİK *a.* kumaşın yüzünde veya kenarındaki iplik uçları, hav, saçak.

ÜRCE- *eyl.* hızlanmak, şiddetlenmek.

ÜRÇ: ü. et- işi büyük bir hevesle yapmak.

ÜRE *a. fiz.* bakırın kalay ve çinko yaptığı bileşik, kurşuna benzeyen yarı metal.

ÜRGENÇ *a.* eti kılçıksız, ince uzun, kızıl renkli bir balık türü.

ÜRGÜN *s.* kuru olup dökülen: **ü. çäge maşını** kuru kum (taşına) aracı.

ÜRK- *eyl.* bir şeyden korkmak, ürkmek (hayvan hak.): **adamdan ürk-** insandan korkmak.

ÜRKEK *s.* ürkek (hayvan hak.): **ü. goyun** ürkek koyun.

ÜRKEKLİK *a.* ürkeklik.

ÜRKİ *a.* ürkme, korku.

ÜRKÜZ- *eyl.* ürkütmek, korkutmak.

ÜRKÜZİL- *ed. ç. bk.* **ürküz-.**

ÜRPEK *s.* çok ince ve yumuşak (kum vb. hak.).

ÜRPÜK *a.* halı, kumaş, baş örtüsü vb. nesnelerin kenarındaki iplik uçları, saçak.

ÜRPÜN- *eyl.* baş örtüsü takmak.

ÜRPÜNCEK *a.* baş örtüsünün kenarı.

ÜSGÜLEVİK *a.* öksürük: **ü. bol-** öksürük olmak, öksürük tutmak.

ÜSGÜR- *eyl.* öksürmek.

ÜSGÜRİP-ASGIR- *eyl.* 1.*bk.* **üsgür-**; 2. *mec.* hastalanmak.

ÜSGÜRT- *et. ç. bk.* **üsgür-.**

ÜSSE *a.* üste, fazladan verilen, caba: **on manat ü. bereyin !** on manat üste vereyim.

ÜSSELEŞ- *eyl.* değiş tokuş yapıldığında üste vermek.

ÜST *a.* 1.bir şeyin dış yüzü, yüzey: **stoluñ ü.-i** masanın üstü; 2.hayvanın arkası, sağrısı; 3.bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı: **samolyot ü.-ümizden uçup geçti** uçak üstümüzden uçup geçti; **ü.-ünden bar-** karşılık gelmek, tekabül etmek § **ü.-üne yükle-** *bk.* **yükle-**; **ü.-i açıl-** açığa çıkmak, ortaya çıkmak ; **ü.-üne al-** üstüne almak; **ü.-üne çiş-** birine sinirlenmek, kızmak; **ü.-üni alıp dur-** her zaman yanında olup rahatsız etmek ; **iş. ü.-ünde** *bk.* **iş.**

ÜST-BAŞ *a.* üst baş, giyecek, giysiler.

ÜST-ÜSTÜNE *bel.* üst üste, birbirinin üstüne.

ÜSTAŞIR (üsta:şır) *a.* birinin ya da bir şeyin üstünden, yukarısından, tepesinden: **bir adam onuñ ü.-ı seretcek boldı** bir kişi onun üstünden bakacak oldu.

ÜSTKİ *s.* üste ait, üstünde duran: **ü. gat** üst kat.

ÜSTÜN *bel. a.* 1.üstün, benzerlerine göre daha yüksekte olan § **ü. çık-/gel-** üstün çıkmak, gelmek ; 2.Arap yazısında bir ünsüzün geniş, kısa ve düz okunacağını gösteren işaret.

ÜSTÜNDE *il.* bu nedenle, bunun için: **şonuñ ü. men köp ezyetler çekyärin** bu nedenle ben çok eziyetler çekiyorum.

ÜSTÜNLİK I *a.* başarı, üstünlük: **Türkmenistanda ılmıñ dürli pudakları, özüniñ ösüş protsesinde dünyä ılmı-barlaglarınıñ gazanan öñdabarıcı teoretiki hem-de praktiki ü.-lerine dayanmak bilen, köp sanlı ılmı problemaları çözmegiñ hötdesinden geldi** Türkmenistan'da bilimin türlü dalları, kendisinin gelişim sürecinde dünya bilimsel araştırmalarının kazandığı ileri teorik ve de pratik üstünlüklerine dayanmakla, çok sayıda bilimsel problemin üstesinden gelmeyi başardı.

ÜSTÜNLİK II *a.* heybe, çuval.

ÜSTÜNLÜKLİ *s.* başarılı: **munuñ özi Saparmırat Türkmenbaşınıñ dünyäde deñi-tayı bolmadık "on yıl abadançılık" sıyasatınıñ ü. durmuşa geçyändiginiñ subutnamasıdır** bunun özü Saparmırat Türkmenbaşı'nın dünyada eşi benzeri görülmeyen "on yıl barış" siyasetinin başarılı (biçimde) yaşama geçirildiğinin belgesidir.

ÜŞE- *eyl.* üşümek.

ÜŞEK *s.* soğuğa dayanıksız, soğuğa tahammülsüz, çabuk üşüyen: **ü. adam** çabuk üşüyen insan.

ÜŞEKLİK *a.* soğuğa dayanıksızlık, soğuğa tahammülsüzlük.

ÜŞERİL- *eyl.* kulaklarını dikmek, kulak kabartmak.

ÜŞERT-: kulak üşert- *eyl.* 1.kulak kesilmek, dinlemek; 2.kulaklarını dikmek.

ÜŞET- *et. ç. bk.* **üşe-.**

ÜŞÜK *a.* dikkat, ilgi: **onuñ hiç ü.-i yok** onun hiç dikkati yok, çok dikkatsiz.

ÜŞÜT- *eyl.* üşütmek: **bebegi ü.-me!** bebeği üşütme!

ÜT- *eyl.* 1.bir şeyi, tüylerini yakmak için ateşten geçirmek: **guşı oda dutup ü.-di** tavuğu ateşte üttü; 2. birinin hakkını yemek, emeğini sömürmek.

ÜTELGİ *a. zool.* gece uçan yırtıcı bir kuş türü.

ÜTÜK I *a.* ütü: **elektrik ü.-i** elektrik ütüsü; **ü.et-** ütülemek.
ÜTÜK II *s.* tüyleri ütülenüş, tüyleri ateşte yakılmış: **ü. tovuk** ütülenüş tavuk.
ÜTÜKLE- *eyl.* ütülemek.
ÜTÜKLEN- *ed. ç. bk.* **ütükle-**.
ÜTÜKLEŞDİR- *eyl.* birkaç giysiyi birlikte ütülemek.
ÜTÜKLET- *et. ç. bk.* **ütükle-**.
ÜTÜKLİ *s.* ütülü, ütülenmiş: **ü. geyim** ütülü elbise.
ÜTÜKSİZ *s.* ütüsüz, ütülenmemiş: **ü. geyim** ütüsüz elbise.
ÜVE- *eyl.* ufalamak, un haline getirmek, çekmek, öğütmek: **maşında et ü.-di** makinada et çekti; **bugdayı degirmende ü.-** buğdayı değirmende öğütmek.
ÜVEN- *dön. ç. bk.* **üve-**.
ÜVEŞ- *işt. ç. bk.* **üve-**.
ÜVET- *et. ç. bk.* **üve-**.
ÜVRE-*eyl.* sallanmak: **sallançak üvre-** salıncak sallamak.
ÜY *a. anat.* elin aya kemiği.
ÜYK *s.* vıcık vıcık (eriyen kar için kullanılır).
ÜYN *a.* 1.*bk.* **ses II**; 2. tok ses.
ÜYR- *eyl.* 1. ürümek, havlamak: **ü.-üp duran gara it** ürüyüp duran kara köpek; 2.*mec.* küfretmek, sövmek.
ÜYRDÜR- *et. ç. bk.* **üyr-**.
ÜYŞ- II *eyl.* 1. bir yere toplanmak: **ploşçadda köp adam ü.-di** meydana pek çok insan toplandı.
ÜYŞEN- *eyl.* korkmak, çekinmek, ürkmek: **oglanlarıñ hemınesi ondan ü.-yärdiler** oğlanların hepsi ondan korkuyorlardı.
ÜYŞENDİR- *et. ç. bk.* **üyşen-**.
ÜYŞMEK I *a.* 1. yığın, küme: **daş ü.-i** taş yığını; 2. grup, topluluk.
ÜYŞMEK-ÜYŞMEK *s.* küme küme, yığın yığın: **ü. otlar** yığın yığın otlar; **ü. pagta harmanları** yığın yığın pamuk harmanları; **ü.- bulutlar** kümek küme bulutlar.
ÜYŞMELEÑ *a.* 1.insan topluluğu, halk, cemaat: **durdugıça ü. üyşürildi** yavaş yavaş halk toplandı; 2. eğlenti, cümbüş: **ü. gur-/et-** eğlence düzenlemek.
ÜYTGE-*eyl.* 1. değişmek: **biziñ durmuşımız düybünden ü.-di** bizim hayatımız kökünden değişti; **dövür ü.-yär** devir değişiyor; 2. ölmek (çocuk hak.); 3.harap olmak, mahvolmak; 4.bozmak (hava hak.): **hava ü.-cek** hava bozacak; 5.başı dönmek.
ÜYTGEDİCİ *s.* 1. değiştirici; 2. reformcu, ıslahatçı.
ÜYTGEDİCİ *s.* değiştirici.
ÜYTGEDİL- *ed. ç. bk.* **üytget-**.
ÜYTGEGİÇ *s.* değişken, kararsız.
ÜYTGEŞ- *eyl. bk.* **üytge-**.
ÜYTGEŞDİR- *et. ç. bk.* **üytgeş-**.
ÜYTGEŞİK *s.* 1. ayrı, değişik, çeşitli, farklı: **olarıñ häsiyetleri biri-biriniñkiden ü. on**ların özellikleri birbirinden farklıdır; 2.özel, farklı, kendine özgü: **Mıralı ol gızda ü. bir sır barını añlap, Soltansöyne göz ümläpdir** Mıralı o kızda bir sır olduğunu anlayıp, Soltansöyne göz kırptı; **ol ü. bir adamdır** o özel bir insandır.
ÜYTGEŞİKLİK *a.* yenilik, değişim.

ÜYTGET- *et. ç. bk.* **üytge-**; **hiç kimi grajdanlıgından ya grajdanlıgını ü.-mek** hukugından mahrum etmek bolmaz hiçkimse yurttaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirmek hakkından yoksun bırakılamaz; *fiz.* **orun ü.-me** yer değiştirme.
ÜYTGEVSİZ *s.* 1.değişmez,sabit; 2. vefalı: **meniñ ü. yoldaşım** benim vefalı dostım.
ÜYTGEVSİZLİK *a.* değişmezlik, sabitlik.
ÜZ- I *eyl.* 1. bir şeyi koparmak, parçalamak (iplik vb.); 2.koparmak, toplamak; 3.kesmek, kesilmek, dinmek: **sözünü ü.-** sözünü kesmek; **ızını ü.-män telefon cıñnırdayardı** ardı arkası kesilmeden telefon çalıyordu § **umıdıñı ü.-** umudunu kesmek; **el ü.-** elini çekmek, ilgilenmemek: **yar elin ü.-endir menden** yar elini çekendir benden.
ÜZ- II *eyl.* borcunu ödemek, hesabını kapatmak.
ÜZÄRLİK (üzä:rlik) *a. bot.* kumlu, çorak yerlerde yetişen beyaz çiçekli yabani bir bitki.
ÜZDÜR- I *et. ç. bk.* **üz- I**.
ÜZDÜR- II *et. ç. bk.* **üz- II**.
ÜZEÑÑİ *a.* üzengi § **ü.-den üç geç-** yaltaklanmak, dalkavukluk.
ÜZLEM-SAPLAM *s.* 1.parça parça; 2. dağınık.
ÜZLEM-SAPLAMLIK *a.* 1. **bölük** pörçüklük, parça parçalık; 2. ayrı ayrılık, dağınıklık.
ÜZNÜK *s. mat.* süreksiz: **ü. funktsiyanıñ predeli** süreksiz fonksiyonun limiti.
ÜZNÜKSİZ *s. bel.* arası kesilmeyen, sürekli: **telefon ü. cıñnırdap dur** telefon sürekli çalıyor; **ü. gürrüñ et-** sürekli konuşmak; **ü. suratda** sürekli biçimde, sürekli olarak; *mat.* sürekli: **ü. funktsiya** sürekli fonksiyon.
ÜZNÜKSİZLİK *a.* süreklilik.
ÜZÑE *s. bel.* 1. ayrı ayrı, dağınık, arası açık, bağlantısız; 2. ayrı, bağlantısı olmayan, bağımsız: **edebiyat real hakıkatdan ü. bolmalı däldir** edebiyat reel gerçekten bağımsız değildir.
ÜZÑELEŞ-*eyl.* birbirinden ayrılmak, bağlantısı kesilmek.
ÜZÑELİK *a.* dağınıklık, arası açıklık, bağlantısızlık: **köpçülük ü.** çoğunluktan ayrı olma.
ÜZRE *il.* üzere, üzre: **sınañ ü.** göğsün üzere.
ÜZÜK I *a.* keçe.
ÜZÜK II *s.* 1. kopuk, kopmuş: **ü. sapak** kopmuş; tel **arası ü.** *bk.* **ara**.
ÜZÜL- I *ed. ç. bk.* **üz-**.
ÜZÜL- II *eyl.* borcunu ödemek, ödeşmek, hesaplaşmak.
ÜZÜL-KESİL *bel.* kesin, kat'i, kesinkes: **ü. covap ber-** kesin cevap vermek; **meseläni ü. goy-** sorunu kesin olarak ortaya koymak; **ü. gaytavul ber-** kesin olarak karşı koymak.
ÜZÜM *a.* üzüm: **kolhozçılar üzümiñ kilosını otuz köpükden satdılar** kolhozcular üzümün kilosunu otuz kapikten sattılar; **ak/ kara/ süyci/ hora üzüm** ak/ kara/ tatlı/ ekşi üzüm; **ü.yapragı** üzüm yaprağı; **ü.**

hoşası üzüm salkımı; **kişmişi ü.** kuru üzüm § **ü.-iñ suvı yalı** çekici,hoş, güzel, dilber.

ÜZÜMÇİ *a.* üzümcü.

ÜZÜMÇİLİK *a.* tarımın bir kolu olan üzüm yetiştiriciliği, üzümcülük; 2. bağ *bk.* **üzümlik.**

ÜZÜMLİK *a.* üzümlük, bağ.

V

VACIP (va:cıp: *a.* gerekli, zaruri, önemli, vacip: **bu derñevler dünyäni övrenmek üçin v.-dir** bu araştırmalar dünyayı tanımak için gereklidir.

VADA (va:da) *a.* 1.vaat, taahhüt, söz: **yoldaşıma v. berdim** arkadaşıma söz verdim; **v.-ñı yerine yetir-** vaadini yerine getirmek, sözünde durmak; 2.antlaşma, sözleşme.

VADALAŞ- (va:dalaş-) *eyl.* karşılıklı vaat vermek, kararlaştırmak, sözleşmek: **biz bile gitmekligi v.-dık** biz birlikte gitmeyi kararlaştırdık.

VADALAŞIK (va:dalaşık) *a.* antlaşma, sözleşme: **v. esasında hereket et-** antlaşma uyarınca hareket etmek.

VADIRDA- *eyl.* gevezelik etmek, boş konuşmak.

VADIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **vadırda-.**

VADIRDI *a.* boş laf, yaygara.

VAGGA *bel.* aniden, birden, hemen, derhal.

VAGGILDA- *eyl.* gürlemek, uğuldamak (su veya insan kitlesi): **v.-p ak-** uğuldayarak akmak.

VAGGILDAŞ- *eyl. bk.* **vaggılda-; okuvçılarıñ mektepden v.-p çıkyan sesi uzakdan eşidilyärdi** öğrencilerin okuldan uğuldayarak gelen sesi işitiliyordu.

VAGGILDI *a.* gürültü, uğultu.

VAGIR-ŞAGIR *a.* neş'elenmek, hoş vakit gecirmek için yapılan eğlence.

VAGIRDA- *eyl.* hay huy etmek, şamata etmek.

VAGIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **vagırda-.**

VAGIRDI *a.* hay huy, şamata.

VAGIZ-NESİHAT (vagız-nesi:hat) *a.* vaaz, nasihat.

VAGIZ-NESİHATÇI (vagı-nesi:hat) *a.* vaiz, nasihat eden.

VAGIZÇI *a.* vaiz.

VAGLA- *eyl. bk.* **vaggılda-.**

VAGLAT- *et. ç. bk.* **vagla-.**

VAGON *a.* vagon: **yük v.-ı** yük vagonu; **yolagçılar v.-ı** yolcu vagonu.

VAGONETKA *a.* vagonet.

VAGRANKA *a.* dökmecilikte ikinci ergitme fırını.

VAGŞI *s.* 1.vahşi, yırtıcı, yabani: **şagal v. hayvandır** çakal vahşi hayvandır; 2.*mec.* zalim, vicdansız.

VAGŞIÇILIK *a. bk.* **vagşılık.**

VAGŞILARCA *bel.* vahşice: **üç adam v. öldürüldi** üç kişi vahşice öldürüldü.

VAGŞILIK *a.* 1.vahşilik, yırtıcılık, yabanilik; 2.*mec.* zalimlik, vicdansızlık.

VAGT *a.* zaman, vakit: **agşam v.-ı** akşam vakti; **şu v.-a çenli** şu ana değin; **Ankara v.-ı bilen** Ankara saati ile; **boş v.** boş vakit; **amatlı v.-da** uygun zamanda; **nahar v.-ı** yemek vakti; **dınç alış v.-ı** dinlenme zamanı; **kısga v.-ıñ içinde** kısa zamanda; **v.-tnı geçir-** vaktini geçirmek; **v.-ıñ geçmegi bilen**

zamanın geçmesiyle; **bir v.-lar** bir zamanlar; **işi v.-ından öñ gutar-** işi vaktinden önce bitirmek § **v. tap-** vakit bulmak; **v. -orun düşüm** *dilb.* bulunma hali.

VAGT-ORUN: v. düşüm *dilb.* adın bulunma durumu.

VAGTAL-VAGTAL *bel.* zaman zaman, bazı bazı: **v. gel-** zaman zaman gelmek; **v. ösyän şemal** zaman zaman esen rüzgar; **v. yagış yagyardı** zaman zaman yağmur yağıyordu.

VAGTIHOŞ *s.* keyifli, gamsız, dertsiz.

VAGTIHOŞLUK *a.* keyiflilik, gamsızlık, dertsizlik.

VAGTLAYIN *bel.* geçici, sürekli olmayan, belirli bir zaman süren: **v. iş** geçici iş; **v. salnan cay baraka**, gecekondu; **men Marı'da v. yaşayarın** ben Marı'da geçici olarak bir süre oturuyorum.

VAGTLI-VAGTINDA *bel.* belirli bir zamanda, vaktinde, zamanında: **kitabı v. -da kitaphana tapşırdım** kitabı zamanında kütüphaneye teslim ettim.

VAH *ünl.* tüh, vah: **v. bilen bolsam kitabıñı getirerdim** tüh, bilseydim kitabını getirirdim.

VAH-VAH *ünl.* vah vah.

VAHEY *ünl. bk.* **vah.**

VAHMİSTR *a. ask.* Çarlık Rusyası'nda süvari başçavuşu.

VAHTA *a.* vardiya.

VAHTER *a.* odacı.

VAKA (**va:ka:**) *a.* olay, vak'a, hadise: **türkmen dessanlarınıñ köpüsinde v.-lar Müsür, Turan, Eyran, Şam, Irak yalı yurtlarda, yerlerde bolup geçyär** Türkmen destanlarının çoğunda olaylar Mısır, Turan, İran, Şam, Irak gibi ülkelerde, yerlerde geçer; **tarıhı v.** tarihi olay; **akıla sıgmacak v.** akıl almayacak olay.

VAKANSİYA *a.* boş yer, açık kadro.

VAKIGA (**va:kıga**) *a. bk.* **vaka.**

VAKIRDA- *eyl.* kahkaha atmak, kahkahayla gülmek.

VAKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **vakırda-.**

VAKIRDI *a.* kahkaha.

VAKSA *a.* ayakkası boyası.

VAKTINDA *bel.* zamanında, vaktinde: **men öyimizden ir ugranım sebäpli, okuva v. geldim** ben evimizden erken çıktığımdan dolayı, derse vaktinde geldim; **bu işi v. yerine yetir!** bu işi vaktinde yap!

VAKTSİNA *a. tıp* aşı: **kesellige garşı v.** hastalığa karşı aşı.

VAKUUM *a.* vakum.

VAL'S *a.* vals.

VALENKİ *a.* keçe çizme.

VALENTLİ *s. mat.* eşdeğer.

VALENTLİLİK *a. kim.* birleşme değeri.

VALET *a.* vale, bacak.

VALEYKİM (**va:leykim**) *ünl. bk.* **valeykimessalam.**

VALEYKİMESSALAM (**va:leykimessala:m**) *ünl.* ve aleykümselam.

VALİK *a.* merdane, silindir.

VALLA *a.* vallahi.

VALYUTA *a.* bir devletin para sistemi, para birimi: **biz öz v.-mızı girizdik; hususı peydalanmaklıga 70 müñ gektar yer berdik** biz kendi para birimimizi yürürlüğe soktuk; özel kullanım için 70 bin hektar toprak dağıttık.

VANADİY *a. kim.* vanadyum.

VANİL' *a.* vanilya.

VANİLİN *a.* vanilin.

VANNA *a.* banyo: **gün v.-sı** güneş banyosu; **çaganı v.-da yuvındır!** çocuğu banyoda yıka!

VAÑKIR- *eyl.* keskin çığlık atmak (köpek vb. hayvanlar).

VAÑKIRIŞ- *işt. ç. bk.* **vankır-.**

VARAK I *s.* işe yaramaz, eskimiş, arızalı, bozuk, kullanılmaz: **v. maşın** arızalı otomobil.

VARAK II *a.* varak.

VARİANT *a.* varyant.

VARKILDA- *eyl.* vırak vırak etmek: **gurbagalar v.-yarlar** kurbağalar vırak vırak ediyor.

VARKILDAŞ- *işt. ç. bk.* **varkılda-.**

VARKILDI *a.* kurbağa sesi, vırak.

VARRIK *s.* korkak.

VARRILDI *a.* motorun çalışırken çıkardığı ses.

VARSAKI *a.* boş sözler: **v. gürrüñ** boş söz, gevezelik.

VARVAR *s.* barbar: **v. taypalar** vahşi kabileler.

VARVARİZM *a.* barbarizm.

VAS-VAS *s. bk.* **vas-vası.**

VAS-VASI *s.* evhamlı, vesveseli.

VASP *a.* 1.vasıf, tarif; 2. övgü.

VASSAL *a. tar.* derebeyi.

VAŞIRDA- *eyl.* hart hurt etmek.

VAŞIRDAT- *et. ç. bk.* **vaşırda-.**

VAŞIRDI *a.* havuç, hıyar vb. sebzeleri yerken çıkan ses, hart hurt.

VAT *a. fiz* vat.

VATAN *a.* yurt, vatan: **dünyäde her yurtdan v.-ım meñ bay/her zatdan ezizdir uly v.-ım** dünyada her yurttan vatanım benim zengin/ her şeyden azizdir ulu vatanım; **ayırdı meni cziz v.-dan** ayırdı beni aziz vatandan; **ata v.** ana vatan; **eziz Türkmenistan a. v.-ım, gurban bolsun saña bu canım-tenim** aziz Türkmenistan ana vatanım, kurban olsun sana bu canım tenim.

VATANÇI *a.* yurtsever, vatansever.

VATANÇILIK *a.* vatanseverlik, yurtseverlik: **yaşları v. ruhunda terbiyele-** gençleri yurtseverlik ruhuyla eğitmek.

VATANDAŞ *a.* yurttaş, vatandaş.

VATANDAŞLIK *a.* yurttaşlık, vatandaşlık.

VATANPARAZ *a.* yurtsever, vatansever.

VATANSÖYÜCİ *a. bk.* **vatançı.**

VATANSÖYÜCİLİGİ *a. bk.* **vatançılık; gözelligiñ ve v.-niñ simvolü hökmünde dünyä edebiyatınıñ tarıhına giren syujetleriñ biri hem "Yusup-Züleyha" syujetidir** güzelliğin ve yurtseverliğin sembolü olarak dünya edebiyat tarihine giren konulardan biri de "Yusuf ve Züleyha" konusudur.

VATERMAŞİNA *a.* pamuk, yün vb. eğiren makine.

VATERPAS *a.* kabarcıklı düzeç.

VATERPOLO *a. sp.* sutopu.

VATİN *a.* vatka, astar.

VAY (**va:y**) *ünl.* vay.

VAY-VAY (va:y-va:y) *ünl. bk.* **vay.**
VAYKIR-*eyl.* bağırmak, vay vay diye bağırmak.
VAZA *a.* vazo: **gül v.-sı** çiçek vazosu.
VAZELİN*a. tıp* vazelin.
VAZLA- *eyl.* vızlamak.
VAZLAT- *et. ç. bk.* **vazla-.**
VAZZILDA- *eyl.* vızıldamak: **möcek v.-dı** böcek vızıldadı.
VAZZILDAŞ- *işt. ç. bk.* **vazzılda-; arılar v.-yarlar** arılar vızıldaşıyor.
VAZZILDAT- *et. ç. bk.* **vazzılda-.**
VAZZILDI *a.* vızıltı: **siñegiñ v.-sı** sineğin vızıltısı.
VE *bağ.* ve: **kanunlarda bellenen tertipde yığnaklar, mitingler v. demonstratsiyalar azatlığı kepillendirilyär** yasalarla belirlenen biçimde toplantılar, mitingler ve gösterilerin serbestliği garanti edilir.
VEBAL (veba:l) *a.* vebal.
VECARALIK (vecara:lık) *a.* yüzsüzlük, utanmazlık, rezillik.
VECERA (vecera:) *s.* yüzsüz, utanmaz, rezil.
VEÇE *a. tar.* eski Rusya'da halk meclisi, veçe.
VEDEMOST' *a.* bordro, cetvel: **v. düz-** bordro düzenlemek.
VEDOMSTVO *a.* müdürlük.
VEHİM *a.* vehim.
VEHİMLİ *s.* vehimli.
VEHİMLİLİK *a.* vehimlilik.
VEKİL (veki:l) *a.* temsilci, vekil: **Zelili Türkmen edebiyatınıñ v.-idir** Zelili Türkmen edebiyatının temsilcisidir.
VEKİLÇİLİK (veki:llik) *a.* **vekillik.**
VEKİLLİK (veki:llik) *a.* temsilcilik, vekillik: **sövda v.-i** ticaret temsilciliği.
VEKSEL' *a. fin.* senet, bono.
VEKTOR *a.mat.* vektör: **v.-ları mesele çözmäge ulan-** vektörleri problem çözümünde kullanmak; **v. ululıkları** vektörel büyüklükler.
VEL'BET *a.* kadife: **v. kostyum** kadife kostüm.
VEL'BOT *a. den.* kurtarma flikası.
VELAYET *a.* (vela:yet) *a.* 1.vilayet; 2.eyalet.
VELİ (veli:) *a. din* veli.
VELİ *bağ.* ancak, fakat: **men mekdebe bardım v., ol yerden seni tapmadım** ben okula gittim, ancak orada seni bul(a)madım.
VELİKODERJAV *s.* emperyalist: **v. şovunizm** emperyalist şövenizm.
VELİLİK (veli:lik) *a.* 1.velilik; 2.çok bilmişlik.
VELİN (veli:n) *bağ. bk.* **veli.**
VELO *a.* "velosiped" sözünün kısa biçimi.
VELODROM *a.* velodrom.
VELOSİPED *a.* bisiklet: **v. mün-** bisiklete binmek.
VELOSİPEDÇİ *a.* bisikletçi.
VELOSPORT *a.* bisiklet sporu.
VELOZAVOD *a.* bisiklet fabrikası.
VENA *a. anat.* toplardamar.
VENARA *a. astr.* Venüs.
VENERİK *a.* zührevi hastalığı olan insan.

VENERİKİ *s.* zührevi.
VENEROLOG *a. tıp* zührevi hastalıklar uzmanı, venerolog.
VENEROLOGİYA *a. tıp* veneroloji.
VENGER *a.* Macar, Macaristan halkına mensup olan.
VENGRİYA *a.* Macaristan: **Germaniya ve Avstriya-V. uruşda yeñildiler** Almanya ve Avusturya-Macaristan savaşta yenildiler.
VENOK *a.* çelenk.
VENTİLYATOR *a.* vantilatör, havalandırıcı.
VENTİLYATSİYA *a.* vantilasyon, havalandırma.
VEPA *a.* vefa.
VEPADAR (vepa:da:r) *s.* vefadar, vefalı.
VEPADARLIK (vepa:da:rlık) *a.* vefadarlık.
VEPALI (vepa:lı) *s.* vefalı.
VEPALILIK (vepa:lılık) *a.* vefalılık.
VEPASIZ (vepa:sız) *s.* vefasız.
VEPASIZLIK (vepa:sızlık) *a.* vefasızlık.
VEPAT (vepa:t) *a.* vefat, ölüm: **v. bol-** ölmek.
VERDİŞ *a.* itiyatlı, yatkın, alışkın: **agır işe v.** ağır işe alışkın.
VERMİŞEL' *a.* tel şehriye.
VERONAL *a. ecz.* uyku ilacı.
VERST *a.* uzunluk ölçüsü birimi, verst, 1.06 km.
VERSTAK *a.* tezgah.
VERSTKA *a.* dizgi.
VERSTLİK *a.* verstlik, 1.06 km ye eşit uzaklık ölçüsü.
VERTOLET *a.* helikopter.
VES-VEYRAN (ves-veyra:n) *s.* tamamen viran olmuş.
VESSALAM (vessala:m) *a.* başka bir şey yok, iş bitti, tamam: **iş, gutardı v.** iş bitti,tamam!
VESYET *a.* vasiyet: **ecesi cayını öz ogluna v. edip galdırdı** annesi evini kendi oğluna vasiyet edip bıraktı.
VESYETNAMA (vesyetna:ma) *a.* vasiyetname.
VEŞALKA *a.* portmanto, vestiyer: **pal'toñı v.-dan as-** paltoyu vestiyere asmak.
VEŞEÑ-VEŞEÑ *s.* çok fazla, pek çok: **onuñ pulı v.** onun parası pekçok.
VETERAN *a.* eski muharip, gazi: **Türkmen halkının v.-ları** Türkmen halkının gazileri.
VETERİNAR *a.s.* veteriner, veteriner hekim.
VETERİNARİYA *a.* veterinerlik.
VEY *ünl.* vay.
VEY-VEY *ünl.* vay vay.
VEYALKA *a.* kalbur makinası.
VEYRAN (veyra:n) *s.* viran: **birinci cahan urşında Yevropa v. bolupdı** birinci dünya savaşında Avrupa viran olmuştu.
VEYRANÇILIK *a.* tahribat, yıkım.
VEYRANLIK (veyra:nlık) *a. bk.* **veyrançılık.**
VEZİPE (vezi:pe) *a.* görev, vazife: **täze okuv yılındakı v.-leri barada Gullayev gürrüñ etcekdir** yeni öğretim yılı ndaki görevler hakkında Gullayev konuşma yapacaktır; **bu siziñ**

v.-ñize girmeyär bu sizin görevinizle ilgili değil.
VEZİPELİ (vezi:peli) *s.* görevli, vazifeli.
VEZİPEPARAZ (vezi:peparaz) *s.* görevine düşkün.
VEZİR (vezi:r) *a. tar.* vezir.
VEZİR-VEKİL (vezi:r-veki:l) *a.* vezir vekil.
VEZİRLİK *a. tar.* vezirlik.
VICDAN (vicda:n) *a.* vicdan: **meniñ v.-ım çatmayar** benim vicdanım elvermiyor.
VICDANLI (vicda:nlı) *s.* vicdanlı.
VICDANLILIK (vicda:nlılık) *a.* vicdanlılık.
VICDANSIZ (vicda:nsız) *a.* vicdansız.
VICDANSIZLIK (vicda:nsızlık) *a.* vicdansızlık.
VIKLYUÇATEL' *a.* elektrik düğmesi.
VIMPEL *a.* flama.
VIPİSKA *a.* özet; **protokoluñ v.-sı** protokolun özeti.
VIŞKA *a.* kule.
VIVESKA *a.* levha, tahela.
VIZ VIZ *a.* vız vız.
VIZIRDA- *eyl.* vızıldamak.
VIZIRDAŞ- *işt. ç.* **vızzılda-.**
VIZIRDI *a. bk.* **vızzıldı.**
VIZLA- *eyl. bk.* **vızzılda-.**
VIZLAŞ- *eyl. bk.* **vızzıldaş-.**
VIZZILDA- *eyl.* vızıldamak.
VIZZILDAŞ- *işt. ç. bk.* **vızzılda-.**
VIZZILDI *a.* vızıltı.
VİBRATOR *a. fiz.* vibratör.
VİBRATSİYA *a. fiz.* vibrasyon.
VİLKA *a.* 1.çatal: **naharı v. bilen iy!** yemeği çatalla ye!; 2.fiş.
VİNEGRET *a.* bir salata türü.
VİOLA *a. müz.* viyola.
VİOLONÇEL' *a. müz.* viyolensel.
VİOLONÇELÇİ *a. müz.* viyolenselci.
VİRUS *a. tıp* virüs.
VİSMUT *kim. a.* Bizmut.
VİTAMİN *a.* vitamin.
VİTAMİNLİ *s.* vitaminli: **v. yimit** vitaminli besin.
VİTRİNA *a.* vitrin: **v.-nı bezedim** vitrini süsledim.
VİTSE- "yardımcı, muavin" anlamında birleşik sözcük yapar.
VİTSE-ADMİRAL *a.* tüm amiral.
VİTSE-PREZİDENT *a.* başkan yardımcısı.
VİZA *a.* vize.
VİZİRLE- *eyl.* vize vermek.
VİZİRLEN- *ed. ç. bk.* **vezirle-.**
VODEVİL' *a. tiy.* vodvil.
VODO- su ile ilgili birleşik sözcükler yapar.
VODOKAÇKA *a.* su pompalama merkezi.
VODOLAZ *a.* dalgıç: **v. kostyumı** dalgıç giysisi.
VODOPROVOD *a.* su tesisatı, su hattı.
VODOPROVODÇI *a.* su tesisatçısı.
VODOROD *a. kim.* hidrojen: **azotıñ v. bilen reaktsiyası** azotun hidrojenle tepkimesi.
VOKAL *a.* vokal: **v. sazı** vokal müzik.
VOKALİST *a.* vokalist.
VOKALİZM *a. dilb.* ünlüler sistemi, vokalizm.

VOKZAL *a.* gar, terminal: **demir yol v.-ı** gar; **yoldaşım bilen v.-da duşuşdık** arkadaşımla terminalde karşılaştık.
VOL'FRAM *a. kim.* Volfram.
VOL'T *a. fiz.* volt: **yurduñ birnäçe rayonlarınıñ elektrik stantsiyaları yokarı v.-lı liniyalar bilen biri-birlerine birleşdirilip, umumı elektrik setini emele getiryärler** yurdun birkaç bölgesinin elektrik santralleri, yüksek gerilimli hatlar ile birbirleriyle birleştirilip, ortak elektrik ağını oluşturur.
VOL'TMETR *a. fiz.* voltmetre.
VOLEYBOL *a. sp.* voleybol: **klubuñ yanında v. oynalyan meydança bar** klubün yanında voleybol oynanan alan var; **v. komandirası** voleybol takımı.
VOLEYBOLÇI *a. sp.* voleybolcu.
VOTÇİNA *a. tar.* eski Rusya'da feodallerin mal mülkü.
VOTUM *a. siy.* oy, rey.
VOYENKOM *a.* askerlik şubesi başkanı.
VOYENKOMAT *a.* askerlik şubesi.
VOYEVODA *a. tar.* voyvoda.
VOYEVODALIK *a. tar.* voyvodalık.
VRAÇ *a.* tabip, hekim: **harbı v.** askeri tabip; **keselli üçin v. çagır-** hasta için doktor çağırmak.
VRAÇLIK *a.* tabiplik, hekimlik.
VTUZ *a.* yüksek okul, yüksek teknik okul.
VUL'GARİZM *a. dilb.* bayağılaştırma, vulgarizm.
VULKAN *a.* volkan: **öçen v.** sönmüş volkan.
VULKANİZİRLE- *a.* kauçuğu, esneklik vermek vb. amaçlarla işlemek.
VUZ *a. bk.* **vtuz; v.-larıñ filologiya fakül'tetleri** "Vuz"ların filoloji fakülteleri; **1995-1996-ncı okuv yılında Türkiye Respublikasınıñ v.-larına okuva kabul edilen talıpların sanavı** 1995-1996 öğretim yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin yüksek okullarında öğrenime kabul edilen öğrencilerin listesi.
VÜŞİ *a. tıp* trahomalı.
VZNOS *a.* ödeme, para yatırma.
VZVOD *a. ask.* takım: **v. komandiri** takım komutanı.

Y

YA (ya:) *bağ.dilb.* ya, veya: **bize gelseñ, y. meni, y. Orazı, y.-da Kerimi görersiñ** bize gelirsen, ya beni, ya Oraz'ı ya da Kerim'i gö ürsün.

YA-DA (ya:-da) *a. dilb. bk.* **ya; halkıñ hiç bir böleginiñ, y. ayrı ayrı adamıñ dövletde häkimiyeti eyelemäge hakı yokdur** halkın hiçbir sınıfının, ya da bireylerin devlet egemenliğini ele geçirmeye hakkı yoktur.

YABA (ya:ba) *a.* duvar askısı: **y.-dan ildir-** askıya asmak.

YABALA- (ya:bala-) *eyl.* yabalamak, yaba ile toplamak.

YABAN (ya:ban) *a.* kır, yaban.

YABANI (ya:banı) *s.* yabani: **y. pişikiñki yalın çirkin ses** yabani kedininki gibi çirkin ses; **y. hayvanlar** yabani hayvanlar; **y. ösimlikler** yabani bitkiler.

YABANILAŞ- *eyl.* yabanileşmek.

YABANILIK *a.* yabanilik.

YABI *a.* at.

YABŞIN- *eyl.* peşinden gitmek (köpek için).

YABŞIR- *eyl.* dikmek: **köynek y.-** gömlek dikmek.

YABŞIRIL- *ed. ç. bk.* **yabşır-.**

YABŞIRT- *et. ç. bk.* **yabşır-.**

YADA- (ya:da-) *eyl.* yorulmak, bitkin düşmek, gücü tükenmek: **men bu gün gatı y.-dım** ben bu gün çok yoruldum.

YADAŞ- (ya:daş-) *eyl. bk.* **yada-**

YADAT- (ya:dat-) *et. ç. bk.* **yada-.**

YADAV (ya:dav) *s.* bitkin, yorgun: **y. görün-** yorgun görünmek.

YADAVLIK (ya:davlık) *a.* yorgunluk, bitkinlik.

YADAVSIZ (ya:davsız) *s.* dayanıklı, yorulmaz.

YADAVSIZLIK (ya:davsızlık) *a.* dayanıklılık, yorulmazlık.

YADIGÄR *a. bk.* **yadigärlik** 1, 2.

YADIGÄRLİK (ya:dıgä:rlik) *a.* 1.armağan, hediye, yadigar: **menden saña y. bolsun** benden sana yadigar olsun; 2. birinin ya da bir şeyin anısına yapılan heykel veya mimari eser, anıt **Magtımgulınıñ Aşgabatdakı y.-i** Mahdumkulu'nun Aşkabat'taki anıtı.

YADIRGA- (ya:dırga-) *eyl.* çekinmek, utanmak, sıkılmak, yabancı saymak, yadırgamak.

YADRO *a.* 1.nüve, çekirdek: **y. yaragları** çekirdek silahları; *fiz.* **atom y.-sı** atom çekirdeği; **y. urşı hovpı** atom savaşı korkusu; 2.*sp.* gülle: **y. zıñ-** gülle atmak.

YAG (ya:g) *a.* 1.yağ: **guyruk y.-ı** kuyruk yağı; **däñerçek y.-ı** Hint yağı; **zeytun y.-ı** zeytin yağı; **künci y.-ı** susam yağı; **maşın y.-ı** makine yağı; **pagta/ çigit y.-ı** pamuk yağı; **y. beryän ösimlikler** yağ veren bitkiler; *anat.* **y. mäzleri** yağ bezleri § **y. bas-** şişmanlamak; **y. degir-** yağlamak; 2. gaz yağı, benzin.

YAG- *eyl.* yağmak: **yagış y.-yar** yağmur yağıyor; **oklar y.-yardı** mermiler yağıyordu.

YAGCAR- (ya:gcar-) *eyl.* yağ olmak, yağlanmak.

YAGCIMAK (ya:gcımak) *s.* yağlı: **y. kagız** yağlı kağıt.

YAGDAN (ya:gda:n) *a.* yağdanlık.

YAGDAY *a.* 1.durum, vaziyet: **sotsial y.** sosyal durum; **maşagala y.-ı** aile durumu; **sırkavıñ y.-ı** hastanın durumu; **y. bilen hereket et-** ihtiyatla hareket etmek; 2.fırsat, lahza, an **amatlı y.** uygun an; **y.-dan peydalan-** fırsattan yararlanmak; 3.imkan, olanak: **y.-ı yok** olanağı yok; 4.şart, koşul: **tebigı y.-larıñ üytgeşmegi** doğal koşulların değişmesi; 5.*mec.* hava, atmosfer.

YAGDAYLAŞ- *eyl.* duruma göre hareket etmek.

YAGDAYLI *s.* 1.tutumlu, idareli, ekonomik: **pulı y. sov-** parayı idareli harcamak; 2.küçük, az.

YAGDAYSIZ *s.* imkansız, imkanı olmayan, olanaksız.

YAGDIR- *et. ç. bk.* **yag-.**

YAGI *s.* düşman: **y. bilen uruş-** düşmanla çarpışmak; **bolupdur il ile y.** olmuştur halk halka düşman.

YAGIÇILIK *a. bk.* **yagılık.**

YAGILIK *a.* düşmanlık.

YAGIN *a.* yağış: **y. mukdarı** yağış miktarı.

YAGINLI *s.* yağışlı: **y. hova** yağışlı hava.

YAGINLIK *a.* yağışlılık.

YAGINSIZ *s.* yağışsız.

YAGINSIZLIK *a.* yağışsızlık.

YAGIR *a.* yağır, sırt, arka.

YAGIRNI *a. anat.* sırt, arka § **y.-sını yere ber-** sırtını yere getirmek, yenmek.

YAGIRNİÇLİK *a.* astar: **köynege y. et-** gömleğe astar yapmak.

YAGIŞ *a.* yağmur: **mundan bäş gün ozal iki günläp yagış yagdı** bundan beş gün önce iki gün yağmur yağdı; **öten agşam birden hova bulutlaşdı-da y. yagmaga başladı** geçen akşam birden hava bulutlandı ve yağmur yağmaya başladı; **mayda y.** hafif yağış; **y. suvı** yağmur suyu.

YAGIŞLI *s.* yağmurlu: **y. yıl** yağmurlu yıl.

YAGLA- (ya:gla-) *eyl.* yağlamak.

YAGLAN- (ya:glan-) *ed. ç. bk.* **yagla-.**

YAGLAŞ- (ya:glaş-) *işt. ç. bk.* **yagla-.**

YAGLAT- (ya:glat-) *et. ç. bk.* **yagla-.**

YAGLI (ya:glı) *s.* 1.yağlı: **y. palav** yağlı pilav; **y. et** yağlı et; 2.şişman, yağlı.

YAGLIK (ya:glık) *a.* eşarp, baş örtüsü: **yelyırtan y.** basma baş örtüsü; **kellëñe y. dañ-** başına başörtüsü bağlamak.

YAGMEŞİK (ya:gmeşik) *a.* deri yağ kabı.

YAGMIR *a.* yağmur.

YAGMIRLI *s.* yağmurlu.

YAGNI (ya:gnı) *bağ.* yani: **golyazma grek, y. "rumı" dilinde yazılıpdır** el yazısı Grek yani "Rum" dilinde yazılmıştır; **beş kilometr, y.**

bir sagatlık yol beş kilometre, yani bir saatlik yol.

YAGŞI *s. bel.* iyi, güzel: **dünyänıñ y., yamanıñ bileyin diyseñ, öylengin** dünyanın iyisini, kötüsünü bileyim dersen, evlen; **örän y.** çok güzel,.

YAGŞIDAN-YAMANDAN *bel.* hiçbir şekilde, ne olursa olsun, ne iyi ne kötü.

YAGŞILA- *eyl. bk.* **yagşılandır-**.

YAGŞILAN- *eyl.* iyileşmek, güzelleşmek.

YAGŞILANDIR- *eyl.* iyileştirmek, güzelleştirmek.

YAGŞILAT- *et. ç. bk.* **yagşıla-**.

YAGŞILIK *a.* iyilik, güzellilik.

YAGTI *a.* 1.ışık: **Aşgabatıñ yıldızları/ilimize salyar** y.Aşkabat'ın yıldızları/ elimize saçar ışık; **y. saç-** ışık saçmak; 2.aydınlık: **y. otag** aydınlık oda § **y. güne çık-** özgür olmak.

YAGTIKÖZİN (yagtıközi:n) *bel.* ortalık kararmadan, akşamüstü: **y. işleriñi gutar-** ortalık kararmadan işlerini bitirmek.

YAGTIL- *eyl.* 1.açılmaya başlamak, açılmak; 2.tan atmak, şafak sökmek.

YAGTILAN- *eyl.* ışınmak, ışıklanmak.

YAGTILANDIR- *eyl.* ışıklandırmak: **yolı y.** yolu ışıklandırmak.

YAGTILIK *a.* 1.ışık, ışın: *fiz.* **y.-ıñ dövülmesi** ışığın kırılması; 2.*mec.* sevinç, neş'e; 3.*mec.* özgürlük.

YAGTILT- *eyl. bk.* **yagtılandır-**.

YAGTILTGIÇ *a. astr.* yıldız, gök cismi.

YAHNA *a.* yahni.

YAHT-KLUB *a. sp.* yat klubü.

YAHTA *a.* yat.

YAHTSMEN *a. sp.* yatçı.

YAK III *eyl.* beğenmek, hoşuna gitmek § **gövnüñe y.-** hoşuna gitmek; **gulaga y.-** kulağa hoş gelmek.

YAK- I *eyl.* 1.yakmak: **ot y.** ateş yakmak; 2.ışık yakmak: **çıranı y.!** ışığı yak!; 3.yanıyormuş gibi etki etmek; 4.*mec.* güçlü sevgi uyandırmak, sevmek: **y.-ıp sen içimi daşımı** yakıp sen içimi dışımı; 5. *mec.* yakmak, mahvetmek: **meni y.-ma!** beni yakma!

YAK- II *eyl.* su vermek, su içirmek: § **malları suva y.-** hayvanlara su içirmek.

YAKA *a.* 1.yaka: **giñ y.** geniş yaka; 2.kıyı, kenar: **deryanıñ y.-sı** denizin kenarı; 3.taraf, civara, çevre: **demir yoluñ y.-sında yaşa-** demiryolu civarında yaşamak.

YAKAL *s.* yüzü çilli, lekeli.

YAKALA- *eyl.* 1.bir şeyin kenarından yürümek: **deryanı y.-p git-** deniz kenarında yürümek; 2.yakasından tutmak, yakasına yapışmak.

YAKALAŞ- *işt. ç. bk.* **yakala-**.

YAKALIK *a.s.* yakalık kumaş vb.

YAKAR-YAKMAZ *a.* 1.organizmaya yaramayan yiyecek; 2.hoş olmayan, tatsız: **y. söz ayt-** tatsız konuşmak.

YAKAŞIKLI *a.* yakışıklı.

YAKAŞIKSIZ *s.* yakışıksız.

YAKDIR- I *et. ç. bk.* **yak- I**.

YAKDIR- II *et. ç. bk.* **yak- II**.

YAKIL- I *ed. ç. bk.* **yak- I**.

YAKIL- II *ed. ç. bk.* **yak- II**.

YAKIM *a.* hoşluk, tatlılık.

YAKIMLI *s.* 1.hoş, tatlı, güzel, sevimli: **y. sesi bar** hoş sesi var, **y. ıs** güzel koku; 2.sempatik, yumuşak.

YAKIMLILIK *a.* 1.hoşluk, tatlılık,güzellik, sevimlilik; 2.sempatiklik, yumuşaklık.

YAKIMSIZ *s.* 1.hoş olmayan, tatsız, çirkin, sevimsiz; 2.kötü, fena: **y. ıslı** kötü kokulu; 3.haşarı, yaramaz: **y. gızcagaz** yaramaz kızcağız.

YAKIMSIZLIK *a.* 1.tatsızlık, sevimsizlik; 2.kötülük, fenalık; 3.haşarılık, yaramaz: **y. çaga** yaramaz çocuk; **y. et-** yaramazlık yapmak (çocuk için).

YAKIN (yakı:n) *s.* yakın: **y. günlerde** yakın günlerde; **dünyäde eñ y. adamıñ eneñdir** dünyada sana en yakın insan annendir; **Y. Gündoğar** Yakın Doğu; **biliñ ahırzaman y.** bilin ahir zaman yakın.

YAKINDA (yakı:nda) *bel.* yakında: **kitaphana y. yerleşyär** kütüphane yakındadır; **biz y. gelyäris** biz yakında geliyoruz.

YAKINDAN (yakı:ndan) *bel.* yakından: **XVIII asırda rus-türkmen gatnaşıkları güyçlenyär ve Pyotr ı türkmenleriñ durmuşı bilen y. gızıklanyar** 18. yüzyılda Rus-Türkmen ilişkileri güçleniyor ve Peter Türkmenlerin yaşamı ile yakından ilgileniyor; **y. tanış bol-** yakından tanımak.

YAKINLA- (yakı:nla-) *eyl.* yaklaşmak: **biz çadırlara y.-dık** biz çadırlara yaklaştık.

YAKINLAŞ- (yakı:nlaş-) *eyl.* yakınlaşmak, yaklaşmak: **bayramı y.-yar** bayram yaklaşıyor.

YAKINLAŞDIR- (yakı:nlaşdır-) *et. ç. bk.* **yakınlaş-**; **Türkmen klassıkı edebiyatınıñ görnükli vekili Magtımgulı edebi-yazuv dilini umumı gepleşik diline y.-ıp, edebi diliñ formirlenmegine ilkinciler hatarında ulı iş edyär** Türkmen klasik edebiyatının ünlü temsilcisi Mahdumkulu, edebi yazı dilini konuşma diline yakınlaştırıp, edebi dilin oluşmasında, öncü lerden biri olarak önemli işler başarmıştır.

YAKINLAT- (yakı:nlat-) *et. ç. bk.* **yakınla-**.

YAKINLIK (yakı:nlık) *a.* yakınlık.

YAKIŞ- I *işt. ç. bk.* **yak- I**.

YAKIŞ- II *işt. ç. bk.* **yak- II**.

YAKOBİNÇİ *a. siy.* 18. yüzyılda Fransız Devrimi dönemindeki radikal siyasi klübün üyesi.

YAKOR' *a.* 1.*den.* çapa demiri; 2.*tek.* rotor, armatur.

YAKUT Ia. Yakut.

YAKUT IIa. yakut.

YAL (ya:l) *a.* yele.

YAL *a.* köpek için hazırlanan yiyecek, yal § **y. yagısı elinden** hiçbir iş gelmeyen.

YALA- *eyl.* 1.yalamak: **dodagıñı y.-** dudağını yalamak; 2. *mec.* sıyırıp geçmek, yalamak.
YALAK *a.* köpeğe yal veya su verilen kap.
YALAMA *s.* düz.
YALAN *a.* yalan: **y. ayt-** yalan söylemek; **y. şayat** yalancı şahit; **y. sözle-** yalan konuşmak.
YALAN- *dön. ç. bk.* **yala-.**
YALAN-YAŞRIK *s.* yalan yanlış: **y. maglumat** yalan yanlış bilgi.
YALAN-YAŞRIN (yalan-yaşrı:n) *s. bk.* **yalan-yaşrık.**
YALANÇI I *a.* yalancı.
YALANÇI II *a.* dünya.
YALANÇILIK *a.* yalancılık.
YALANIŞ- *işt. ç. bk.* **yalan-.**
YALAÑ I *bel.* daima, sürekli, her zaman.
YALAÑ II *bk.* **yalañaç.**
YALAÑAÇ *s.* çıplak: **y. gılıç** yalın kılıç; **y. agaçlar** çıplak ağaçlar; **yarım y.** yarı çıplak.
YALAÑAÇLA- *eyl.* 1. çıplak hale getirmek, soymak, çıkarmak: **ayagıñı y.** ayakkabısını çıkarmak; 2.kınından, kabından çıkarmak: **yigit gılıcını y.-dı** genç kılıcını kınından çıkardı; 3.yapraklarını dökmek.
YALAÑAÇLAN- *ed. ç. bk.* **yalañaçla-.**
YALAÑAÇLAT- *et. ç. bk.* **yalañaçla-.**
YALAÑAÇLIK *a.* 1.çıplaklık; 2.*mec.* fakirlik, yoksulluk, kimsesizlik; 3.kapsızlık, kınsızlık.
YALAÑGAT *s.* yalınkat, tek kat.
YALAÑI: y. odun çalı çırpı.
YALAT- *et. ç. bk.* **yala-.**
YALAV *a.* projektör.
YALAZI *s.* çıplak, boş, açıklık (alan).
YALBAR- *eyl.* yalvarmak: **köp y.** çok yalvarmak; **müñ y.-sañ işiñ bitmez namartdan bin** kez yalvarsan işin bitmez namertten.
YALBARIP-YAKAR- *eyl.* yalvarıp yakarmak: **y.-ıp razı et-** yalvarıp yakarıp razı etmek.
YALBARIŞ- *işt. ç. bk.* **yalbar-.**
YALBART- *et. ç. bk.* **yalbar-.**
YALCIK *a. bk.* **yal.**
YALÇI I *a.* otlakçı, asalak.
YALÇI II *s.* yalçın, dağın çıplak yüzü: **y. gaya** yalçın kaya.
YALDIRA- *eyl.* parlamak, ışıldamak: **tegelek gara gözleri yarım gorkulı, yarım begençli,, emma veli gövnündäki arzuvınıñ hakıkat bolcagına dolı ınam bilen y.-yardı** yuvarlak kara gözleri, yarı korkulu, yarı sevinçli, ancak gönlündeki arzunun gerçekleşeceğine tam inançla ışıldıyordu.
YALDIRAŞ- *işt. ç. bk.* **yaldıra-.**
YALDIRAT- *et. ç. bk.* **yaldıra-.**
YALDIRAVUK *s.* parlak: **y. yıldızlar** parlak yıldızlar.
YALHOR (yalho:r) *a.* otlakçı, asalak.
YALHORLIK (yalho:rlık) *a.* otlakçılık, asalaklık.
YALI *il.* gibi: **gar gümüş y. yalpıldayar** kar güneş gibi parlıyor; **seniñ y.** senin gibi, **mälim bolşı y.** bilindiği gibi.
YALIN *a.* alev § **iki y. arasında gal-** iki ateş arasında kalmak.

YALIN- *eyl.* dalkavukluk etmek, pohpohlamak.
YALINCA *a. bk.* **yalıncañ.**
YALINCALIK *a. bk.* **yalıncañlık.**
YALINCAÑ *a.* dalkavuk, pohpohçu.
YALINCAÑLIK *a.* dalkavukluk, pohpohçuluk.
YALINLA- *eyl.* alevlenmek, alev çıkararak yanmak.
YALINLI *s.* alevli.
YALIÑ- *eyl. bk.* **yalñış-.**
YALKA- *eyl.* bağışlamak § **Tañrı y.-sın !** teşekkürler.
YALKAN- *ed. ç. bk.* **yalka-.**
YALKI: y. guzla- *eyl.* tek yavrulamak, tek doğurmak (koyun, keçi hak.).
YALKIM *a.* ışık, parıltı: **y. saç-** ışık saçmak.
YALKIMLI *s.* ışıklı, parıltılı.
YALKIMLILIK *a.* ışıklılık, parıltılılık.
YALKIMSIZ *s.* ışıksız, parıltısız.
YALKIMSIZLIK *a.* ışıksızlık, parıltısız.
YALLA- *eyl.* 1.köpeğe yiyecek vermek; 2. *mec.* beslemek, geçindirmek.
YALMAN *a. zool.* bir sıçan türü.
YALMAN- *eyl.* çok acıkmak, yalanmak.
YALMANDIR- *et. ç. bk.* **yalman-.**
YALMANIŞ- *işt. ç. bk.* **yalman-.**
YALMAVUZ *s.* doymak bilmeyen, açgözlü.
YALMAVUZLIK *a.* doymak bilmeme, açgözlülük.
YALÑIŞ *s. a.* yanlış: **y. yaz-** hatalı yazmak, yanlış yazmak; **y. hereket et-** yanlış hareket etmek; **y. et-** yanlış yapmak, hata etmek.
YALÑIŞ- *eyl.* yanlış yapmak, yanılmak: **birinci gezek y.-** ilk kez yanılmak.
YALÑIŞDIR- *et. ç. bk.* **yalñış-.**
YALÑIŞLIK *a.* yanlışlık: **uly y.** büyük yanlışlık, büyük hata.
YALÑIŞSIZ *s.* hatasız, yanlışsız.
YALÑIZ (yalñı:z) *s.bel.* yalnız: **y. seni söyyärin** yalnız seni seviyorum; **yiti gılıç- biziñ y. goragçımızdır** keskin kılıç, bizim tek koruyucumuzdur § **y. höküмdarlık** mutlakıyet.
YALÑIZLIK (yalñı:zlık) *a.* yalnızlık.
YALP: y. et- *eyl.* birden parlamak.
YALPA: y. aç- *eyl.* birden (gözünü) açmak.
YALPAK *s.* sığ: **y. derya** sığ deniz.
YALPAKLA- *eyl.* suyu azalmak, sığlaşmak.
YALPAKLIK *a.* sığlık.
YALPAR- *eyl. bk.* **yalpakla-.**
YALPILDA- *eyl. bk.* **yaldıra-.**
YALPILDAŞ- *eyl. bk.* **yalpılda-.**
YALPILDAT- *eyl. bk.* **yalpılda-**
YALPILDAVUK *a. bk.* **yaldıravuk.**
YALPILDI *a.* parıltı, pırıltı.
YALT-YULT: y. et- *eyl.* etrafına çabuk çabuk göz gezdirmek.
YALT: y. edip seret- *eyl.* birden bakmak, gözlerini dikmek.
YALTA *s.* çalışmayı sevmeyen, tembel: **y. okuvçı** tembel öğrenci.
YALTA: y. seret- *eyl. bk.* **yalt.**

YALTAÇILIK *a. bk.* **yaltalık.**
YALTAKLA- *eyl.* etrafına göz gezdirmek, bakınmak.
YALTAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **yaltakla-.**
YALTAKLAT- *et. ç. bk.* **yaltakla-.**
YALTALIK *a.* tembellik.
YALTAN- *eyl.* tembellik etmek, üşenmek: **işlemäge y.** çalışmaya üşenmek.
YALTANMAZAK *s.* tembel olmayan, çalışkan.
YALTANMAZAKLIK *a.* çalışkanlık.
YAMA *a.* yama § **y. sal-** yama yapmak, yamamak.
YAMA- *eyl.* yama yapmak, yamalamak, yamamak: **geyimleri y.-** giysileri yamamak.
YAMAL- *ed. ç. bk.* **yama-.**
YAMALI *s.* yamalı: **y. geyim** yamalı giysi.
YAMALI *s.* yamalı: **y. köynek** yamalı gömlek.
YAMALIK *a. s.* yamalık.
YAMAN I *s.* 1.kötü, fena: **y. dost köp, y. bolsañ, yok gardaş** iyiye dost çok, kötü olsan, yok kardeş; **y. habar** kötü haber; **y. niyetli adam** kötü niyetli insan; 2.çok, fazla, pek çok **y. kelläm agıryar** başım fena ağrıyor; **y. atlı bol-** rezil olmak § **y.-dan boyuñı satın al-** kötü insandan kaçmak, kendini kurtarmak.
YAMAN II *a. vet.* devenin derisinin yumuşak yerlerinde şişkinlikle ortaya çıkan hastalık.
YAMAN- *dön. ç. bk.* **yama-.**
YAMANLA- *eyl.* birini karalamak, kötülemek, kınamak, ayıplamak.
YAMANLAN- *ed. ç. bk.* **yamanla-.**
YAMANLAŞ- *işt. ç. bk.* **yamanla-.**
YAMANLAT- *et. ç. bk.* **yamanla-.**
YAMANLIK *a.* fenalık, kötülük: **y. et-** kötülük etmek; **y. çık-** kötülük gelmek: **ondan y. çıkmaz** ondan kötülük gelmez.
YAMAŞ- *işt. ç. bk.* **yama-.**
YAMAŞDIR- *sık. ç. bk.* **yamaş-.**
YAMAŞGAN (**yamaşga:n**) *bel.. bk.* **yamaşgandan.**
YAMAŞGANDAN (**yamaşga:ndan**) *bel.* tekrar, yine, yeniden **y. et-** tekrar etmek, **y. gözden geçir- yeniden** gözden geçirmek.
YAMAT- *et. ç. bk.* **yama-.**
YAMŞÇİK *a.* arabacı, faytoncu.
YAN (**ya:n**) *s.a.* 1.bedenin bir bölümü: **çep y.-ım** sol yanım; 2.taraf, yan: **bir y. Garagum, bir y.-ı Altay/ bir çeti doñ buzlar, bir yan Gimalay** bir yan Karakum, bir yanı Altay/ bir kenarı don buzlar, bir yan Himalay(a), **sen ol y.-a geçip otur!** sen o yana geçip otur; **ol haysı y.-a gitti?** o hangi tarafa gitti?; 3. giyim kuşamın vb. koltuktan eteklere değin uzanan parçası; 4.bir şeyin yakını, yanı.
YAN- *eyl.* 1.tutuşmak, yanmak: **peçdäki odunlar y.-yardı** sobadaki odunlar yanıyordu; 2. ışık vermek: **çıra y.-yar** ışık yanıyor; 3. ateş ya da kızgın bir şeyin etkisiyle yanmak: **gaynan suv dökülip, ayagı y.-ıpdır** kaynar su dökülüp ayağını yakmış; 4.güneş ışıklarının etkisiyle kararmak: **onıñ yüzi güne y.-ıp garalıpdır** onun yüzü güneşte kararmış; 5.*mec.* acı çekmek, azap çekmek.
YANA- (**ya:na-**) *eyl.* 1. yaklaştırmak, yanaştırmak; 2.yanına yatarak çocuğu emzirmek; 3.*mec.* birini haksız yere suçlamak, kötülemek.
YANAL- (**ya:nal-**) *ed. ç. bk.* **yana-.**
YANAMAÇI (**ya:namaçı**) *a.* saz çalmayı bilmeyen ancak türkü söyleyen bahşı.
YANARDAG (**yanarda:g**) *a.* yanardağ.
YANAŞ- (**ya:naş-**) *eyl.* yanaşmak *bk.* **yana-.**
YANAŞIK (**ya:naşık**) *s.* yakın, yanaşık: **y. otur-** yakın oturmak.
YANAŞIKLIK (**ya:naşıklık**) *a.* yakınlık, yanaşıklık.
YANAT- (**ya:nat-**) *et. ç. bk.* **yana-.**
YANAVUÇ (**ya:navuç**) *s.* (bir) avuç: **bir y. un** bir avuç un.
YANAVUÇLA- (**ya:navuçla-**) *eyl.* avuçlamak: **bugdayı y.-p al-** buğdayı avuçlayıp alma.
YANBAŞ (**ya:nbaş**) *a.* bedenin yanı, yan tarafı.
YANBAŞLA- (**ya:nbaşla-**) *eyl.* yan tarafına yatmak.
YANBERMEZ (**ya:nbermez**) *s.* yenilmez, sağlam, sarsılmaz: **y. revolyutsioner** sarsılmaz inkılapçı.
YANBERMEZLİK (**ya:nbermezlik**) *a.* yenilmezlik, sağlamlık, sarsılmazlık.
YANCA- (**ya:nca-**) *eyl.* sitem etmek.
YANCIK (**ya:ncık**) **I** *a.* küçük deri çanta, kese: **y.-a sal-** keseye koymak.
YANCIK (**ya:ncık**) **II** *a. anat.* kalça kemiğinin çanak kemiği ile birleştiği yerin yan tarafı, kalça.
YANDIR- *eyl.* 1.yakmak, tutuşturmak; 2.ateş ya da kızgın bir şeyle yakmak; 3. yakmak, karartmak; 4.*mec.* azap, acı çektirmek: **dilber sen meni y.-dıñ** dilber sen beni yaktın.
YANDIRICI *s.* 1.yakıcı, yakan, yakma özelliği olan: **y. bomba** yakıcı bomba; 2.çok sıcak, yakıcı, **y. gün** yakıcı güneş; 3.*mec.* azap, acı çektiren.
YANGIÇ *a.* yakıt, sıvı yakıt: **dvigateliñ y.-ı** motorun yakıtı; **biziñ yurdumızdakı yılılık elektrik stantsiyalarınıñ köpüsi y. hökmünde kömür külkesini peydalanyarlar** bizim yurdumuzdaki termik elektrik santrallerinin çoğu yakıt olarak kömür tozundan yararlanırlar.
YANGIN *a.* yangın: **ulı y.** büyük yangın; **y.-ı söndür-** yangını söndürmek.
YANGINLI *s.* 1.sıcak, çok sıcak: **y. günler** çok sıcak günler; 2.*mec.* birinden, bir şeyden ağzı yanan.
YANICI *s.* yanıcı: **y. gaz** yanıcı gaz.
YANIK *s. a.* yanık: **y. ızı** yanık izi.

YANIN (ya:nı:n) *bel.* bir yanına, bir tarafına: **y. yat-** bir tarafına yatmak, yan yatmak.

YANIŞDIR- *eyl.* yapılan bir iyiliğin karşılığını vermek.

YANLIK (ya:nlık) *a.* tulum.

YANTA- (ya:nta-) *eyl. bk.* **yana-** 1.

YANTAR' *a.* kehribar.

YANTAŞ- (ya:ntaş-) *eyl. bk.* **yanaş-**.

YANTIK (ya:ntık) *bel.* yan, yan yan: **y. dur-** yanın çevirerek durmak.

YANVAR' *a.* ocak ayı: **1928-nci yılıñ 3-nci y.-ında Türkmenistanıñ ähli territoriyasında arap elipbiyini taşlap, latın elipbiyi esasında düzülen täze türkmen elipbiyine geçmek hakında kanun kabul edilyär** 1928 yılı ocak ayının 3'ünde, Türkmenistan'ın bütün bölgelerinde Arap alfabesini atıp, Latin alfabesini esas alan yeni Türkmen alfabesine geçmeyle ilgili kanun kabul edilir; **y. ayı plenumı** ocak ayı genel toplantısı.

YAN *a.* yankı: **güyçli y.** güçlü yankı.

YAÑA (yaña:) *bel. il.* 1.yana, tarafa: **bir y. çekip gitdi** bir tarafa çekip gitti; 2.ötürü, nedeniyle.

YAÑADAN (yañada:n) *bel.* yeniden, tekrar.

YAÑADANDAN (yañada:ndan) *bel. bk.* **yañadan**.

YAÑAK *a.anat.* yanak: **al, y.** al yanak.

YAÑALAK: bir y. et- bir sorunu halletmek, çözmek.

YAÑI *bel.* 1.biraz önce, demin: **ol y. geldi** o demin geldi; 2.şu ana kadar, yalnız; 3.az, azıcık: **y. başdan** yeni baştan.

YAÑI-YAKINDA (yañı-yakı:nda) *bel.* bir süre önce, yakın zamanda: **biz y. ekskursiya gitdik** biz bir süre önce geziye çıktık.

YAÑICA *bk.* **yañı**.

YAÑKA-YAÑKA: y. ediş- *eyl. bk.* **yañkalaş-**.

YAÑKALAŞ- *eyl.* ağız kavgası yapmak, tartışmak: **kitap üstünde y.** kitap üstünde tartışmak.

YAÑKI *bel.* biraz önceki, biraz önce: **y. gelen kimdi ?** biraz önce gelen kimdi?

YAÑLAN- *eyl.* 1.yankılanmak: **köçede aydım sesi y.-yardı** sokakta şarkı sesi yankılanıyordu; 2.*mec.* ünlü olmak, halk arasında yayılmak.

YAÑLANDIR- *et. ç. bk.* **yañlan-**.

YAÑLAT- *eyl. bk.* **yañlandır-**.

YAÑRA *s.* boş sözlü, geveze, çenebaz.

YAÑRA- *eyl.* gevezelik etmek, boş yere konuşmak.

YAÑRALIK *a.* boş sözlülük, gevezelik, çenebazlık.

YAÑRAŞ- *işt. ç. bk.* **yañra-**.

YAÑRAT- *et. ç. bk.* **yañra-**.

YAÑSI *a.* istihza, alay § **yañsa al-** alaya almak.

YAÑSILA- *eyl.* alay etmek.

YAÑSILAN- *ed. ç. bk.* **yañsıla-**.

YAÑSILAŞ- *işt. ç. bk.* **yañsıla-**.

YAÑSILAT- *ed. ç. bk.* **yañsıla-**.

YAÑSILI *s.* istihzai, alaycı, ironik.

YAÑZIT- *eyl.* hissettirmek, bildirmek, sezdirmek, ima etmek.

YAP (ya:p) *a.* derin olmayan su arkı, kanal: **y. gaz-** ark kazmak.

YAP- *eyl.* 1.örtmek: **stoluñ üstüne skatert' y.** masanın üstüne örtü ört, **çaganıñ üstüne yorgan y.** çocuğun üstüne yorgan örtü; 2.kapamak: **şkafı y.-** dolabı kapamak; 3.yiyecek hazırlamak, pişirmek: **çörek y.-** ekmek yapmak; 4.durdurmak, lağvetmek; 5.bitirmek, kapamak: **yıgnagı y.** toplantıyı bitirmek, **magazini y.-** mağazayı kapamak; 6. vurmak.

YAP-YAÑI *bel.* biraz önce, demin, şimdi.

YAPAŞAK (yapaşa:k) *a. s.* iniş, yamaç: **dik y.** dik yamaç; **y.-dan düş-** yamaçtan inmek.

YAPBAŞ- *eyl.* yassılaşmak.

YAPBAŞDIR- *et. ç. bk.* **yapbaş-**.

YAPBAŞIK *s.* yassı, basık: **y. burun** yassı burun.

YAPBILDAK *bel.* yavaş yavaş, acele etmeden, ağırca.

YAPCA *s. a.* (birine) bağlı, bağımlı, tabi.

YAPCALIK *a.* bağlılık, bağımlılık, tabilik.

YAPDIKLA- *eyl.* biraz aksayarak yürümek, aksamak.

YAPDIR- *et. ç. bk.* **yap-**.

YAPGIT *a.* eğim, yamaç: **dag y.-ları:** dağ yamaçları,.

YAPGITLA- yamaçtan yürümek.

YAPI I *a.* tepe: **y.-a çık-** tepeye çıkmak; **otlı y. kınlık bilen çıkyar** tren tepeyi güçlükle çıkıyor.

YAPI II *a.* 1.örtü; 2.kapak; 3.merhem.

YAPIK *s.* kapalı: **y. äpişge** kapılı pencere; **y. bogun** kapalı hece; **y. partiya yıgnagı** kapalı parti toplantısı; **y. sistema** kapalı sistem.

YAPIL- *ed. ç. bk.* **yap-**.

YAPIN- *eyl.* örtünmek: **yorgan y.** yorgan örtün.

YAPINCA *a.* 1.örtü, pelerin; 2. giyim kuşam, yorgan döşek; 3.kadınlar için baş örtüsü.

YAPIRŞAK *s. zool.* boynuzları aşağı doğru büyüyen (keçi, sığır vd.).

YAPIŞ- *eyl.* yapışmak.

YAPIŞAK *a.* küçük bit, yavşak.

YAPIŞDIR- *et. ç. bk.* **yapış-**.

YAPLA- *eyl.* 1.yaslamak, dayamak: **divara y.-p goy-** duvara dayamak; 2. *mec.* iftira atmak: 3.vurmak, dövmek: **bäşisini y.-dı** beşini dövdü.

YAPLAN- *dön. ç. bk.* **yapla-**.

YAPLAT- *et. ç. bk.* **yapla-**.

YAPON *a.* Japon: **y. dili** Japonca.

YAPRAK *a.* 1.yaprak: **üzüm y.-ı** üzüm yaprağı; **gök y.-lar** yeşil yapraklar; **y.-ıñ daşkı gurluşı** yaprağın dış yapısı; 2.genç kızların giysilerinin önüne taktıkları yaprağa benzeyen gümüş takı.

YAPRAKLA- *eyl.* yaprak çıkarmak: **yaz aylarında agaçlar y.-yar** bahar aylarında ağaçlar yaprak çıkarır; **bu yıl agaçlar ir y.-p başladı** bu yıl

ağaçlar erken yaprak çıkarmaya başladı.

YAPRAKLI *s.* yapraklı: **gür y. agaç** gür yapraklı ağaç.

YAPRAKSIZ *s.* yapraksız: **y. agaç** yapraksız ağaç.

YAPRIK *s.* 1.köhne, eski, viran: **y. öy** viran ev; 2.boyu kısa, kısa boylu.

YAR (ya:r) *a.* sevgili, yar: **y.-ından ayrıldı** yarinden ayrıldı; **pelek y.-dan ayırdı meni** felek yardan ayırdı beni.

YAR- (ya:r-) *eyl.* 1.kesmek: **gavun y-** kavun kesmek; 2.yarmak: **daş baş y.-ar** taş baş yarar; 3.tahrip etmek, patlatmak: **köprini y.-** köprüyü tahrip etmek; 4.ısırmak (köpek): **ol iti bir minut-da yaşatmalı däl, bu gün meni y.-sa, erte seni y.-ar** o köpeği bir dakika bile yaşatmamak lazım, bu gün beni ısırırsa, yarın seni ısırır, 5.*mec.* hırsızlık yapmak, soymak: **öy y.-** ev soymak.

YARA *a.* yara: **söveş güni mert y.-sın baglamaz** savaş günü mert yarasını bağlamaz § **y. simle-** iltihap yapmak; **y.-sına deglep yalı bol-** yarasına değmek; **y.-sına duz sep-** yarasına tuz basmak; **y.-sını gozga-** yarasına dokunmak.

YARA- *eyl.* yaranmak: **bu hiç zada y.-mayar** bu hiçbir şeye yaramıyor.

YARADAN *a. dın* Yaradan, Tanrı **Y. Alladan gayrı pena yok** Yaradan Tanrıdan başka sığınak yok.

YARADAR (yarada:r) *s.bk.* **yaralı.**

YARAG *a.* 1.silah: **strategik y.** stratejik silah; **Frantsiya y.-larıñ öndürülişini ep-esli artdırdı** Fransa silah üretimini bir hayli artırdı; **y.-ları çäklendirme** silahları sınırlandırma; **sovuk y.** bıçak, kılıç vb. silahlar: **yadro y.-ı** atom silahı; **y.-ları kemeldiş** silahları azaltma; 2.teçhizat, donatı.

YARAGLAN- *eyl.* 1.silahlanmak; 2.teçhiz olmak, donanmak: **öñde barıcı tehnologiya bilen y.** ileri teknoloji ile donanmak.

YARAGLANDIR- *et. ç. bk.* **yaraglan-**; **goşunı häzirki zaman tehnikası bilen y.** orduyu çağdaş teknoloji ile silahlandırmak.

YARAGLI *s.* silahlı: **y. gozgalañ silahlı başkaldırı**; **y. güyçler** silahlı kuvvetler; **Türkmenistan Yaraglı Güyçleri** Türkmenistan Silahlı Kuvvetleri, **Türkmenistan özgıtıyarlılıgını gorap saklamak üçin öz yaraglı güyçlerini döredyär hem saklayar** Türkmenistan varlığını korumak için kendi silahlı kuvvetlerini oluşturur ve muhafaza eder.

YARAGSIZLAN- *eyl.* silahsızlanmak.

YARAGSIZLANDIR- *et. ç. bk.* **yaragsızlan-.**

YARAGSIZLIK *a.* silahsızlık.

YARALA- *eyl.* yaralamak: **ayagından y.** ayağından yaralamak; **deñ bolmadık uruşda rehimsiz gülle batır Aydogdını hem y.-dı** eşit olmayan savaşta acımasız mermi yiğit Aydogdı'yı da yaraladı.

YARALAN- *ed. ç. bk.* **yarala-**; **eziz vatanımızıñ hatırası üçin y.-an esgerleriñe hemişe penäkär bolupdıñ** aziz vatanımızın hatırası için yaralanan askerlerine daima kol kanat olmuştun.

YARALI *s.* yaralı: **y. esger** yaralı asker; **yüregi y.** yüreği yaralı.

YARALILIK *a.* yaralılık.

YARAMAZ *s.* 1. kötü, fena: **y. hova** kötü hava; 2. işe yaramayan, yaramaz: **y. gural** işe yaramaz alet.

YARAMAZÇILIK *a. bk.* **yaramazlık.**

YARAMAZLIK *a.* 1. kötülük, fenalık; 2. işe yaramazlık, yaramazlık.

YARAMLI *s.* yararlı: **y. içgiler** yararlı içecekler: **bu saña y. däl** bu sana yararlı değil.

YARAMSAK *s. bk.* **yarancañ.**

YARAMSAKLIK *a. bk.* **yarancañlık.**

YARAN (ya:ra:n) *a.* dost, arkadaş, yoldaş: **ey y.-lar, bir bigayrat yigidiñ/müñ yaman söz aytsañ, canına degmez** ey dostlar, bir gayretsiz gence/bin kötü söz söylesen, tesir etmez.

YARAN- *eyl.* yaranmak: **men saña y.-ıp bilmeyärin** ben sana yaranamıyorum.

YARANCAÑ *a.* dalkavuk, yaltakçı.

YARANCAÑLIK *a.* dalkavukluk, yaltakçılık.

YARANLIK (ya:ra:nlık) *a.* dostluk, arkadaşlık, yoldaşlık, yaranlık.

YARARLI (ya:ra:rlı) *s.* yararlı,uygun, gerekli.

YARAŞ- I *eyl.* barışmak: **y.-mak üçin geldim** barışmak için geldim; **tilki avun iymek şire y.-maz** tilki avını yemek aslana yaraşmaz.

YARAŞ- II *eyl.* yakışmak, yaraşmak: **yagşı adama yagşı iş y.-yar** iyi adama iyi iş yaraşır.

YARAŞIK I *a.* barış: **uruş ve y. yagdayının ıglan etmek** savaş ve barış durumunu ilan etmek; **y. şertleri** barış şartları; **y.-a gol çek-** barış imzalamak.

YARAŞIK II *a.* hoşluk, güzellik.

YARAŞIKLI *s.* elverişli, uyumlu, uygun: **y. geyin-** uyumlu, güzel giyinmek.

YARAŞIKLILIK *a.* elverişlilik, uyumluluk, uygunluk.

YARAT- *eyl.* yaratmak.

YARATI *s.* yaralı (hayvan): **y. guş** yaralı kuş.

YARAV *s.* sağlam, sağlıklı.

YARAVLIK *a.* sağlamlık, sağlıklılık.

YARÇIK *a.* yarık: **ağaç y.-ı** ağaç yarığı.

YARD *a.* 91.44 cm. ye eşit uzunluk ölçüsü birimi.

YARDAM (ya:rdam) *a.* yardım: **y. et-** yardım etmek.

YARDIR- (ya:rdır-) *et. ç. bk.* **yar-.**

YARGAK *s. bk.* **yarı.**

YARGANAT (ya:rga:nat) *a. zool.* yarasa.
YARI (ya:rı) *s.* yarı, yarım.
YARIK (ya:rık) *s. a.* yarık: **divarıñ y.-larını suva-** duvarın yarıklarını sıvamak.
YARIK-YARIK (ya:rık-ya:rık) *s. bel.* yarık yarık.
YARIL- (ya:rıl-) *ed. ç. bk.* **yar-**; **töverek-daşında bombalar y.-yar, top okları gümmürdeyär, adamlar ölyär, emma Aydogdı hiç zatdan gorkmayar** etrafında bombalar patlıyor, top mermileri gümbürdüyor, insanlar ölüyor, ama Aydogdı hiçbir şeyden korkmuyor.
YARIM (ya:rım) *s. a.* yarı, yarım, buçuk: **okuvçılar iki y. ay dınç aldılar** öğrenciler iki ay tatil yaptılar; **yanvarıñ birinci y.-ı** ocağın ilk yarısı; **y. aç** yarı aç; **y. sagat** yarım saat.
YARIM-YALTA (ya:rım-yalta) *s. bel. bk.* **yarpı-yalta**.
YARIMADA (ya:rıma:da) *a.* yarımada.
YARIMÇIK (ya:rımçık) *s.* tam olmayan, bitmemiş, yarım.
YARIMGEÇİRİCİ (ya:rımgeçirici) *a. fiz.* **yarı iletken**.
YARIMLIK (ya:rımlık) *s.* yarım litrelik.
YARIŞ (ya:rış) *a.* müsabaka, yarış, yarışma, karşılaşma: **y.-ıñ soñkı minutları** yarışmanın son saniyeleri; **sport y.-ları** spor yarışmaları.
YARIŞ- (ya:rış-) *eyl.* yarışmak.
YARIŞDAŞ (ya:rışdaş) *a.* yarışmacı, müsabık.
YARLIK I *a.* Moğol-Tatar hanlığı dönemindeki ferman, yarlık.
YARLIK II *a.* etiket: **çemodanıñ y.-ı** valizin etiketi.
YARMA (ya:rma) *a.* iri, gelişigüzel kırılmış tahıl, yarma.
YARMALIK (ya:rmalık) *a.* yarmalık tahıl.
YARMARKA *a.* fuar.
YARMAŞ- *eyl.* tırmanmak, çıkmak.
YARNA *a.* ek, ilave.
YARPA (ya:rpa:) *bel. bk.* **yarpasına**.
YARPAÇI (ya:rpa:çı) *a. esk.* ortakçı.
YARPASINA (ya:rpa:sına) *bel.* yarı yarıya, yarıcılık yöntemiyle, ortakçılık.
YARPI (ya:rpı) *s.* yarım, yarı: **y. bahası** yarı değeri; **y.-sını al-** yarısını almak.
YARPI-YALTA (ya:rpı-yalta) *bel.* yarı yarıya, yarıya yakın, yarıdan çok az: **işi y. yerine getir-** işi yarı yarıya yapmak.
YARPILA- (ya:rpıla-) *eyl.* yarılamak: **işini y.** işini yarılamak.
YARPILAN- (ya:rpılan-) *ed. ç. bk.* **yarpıla-**.
YARPILAT- (ya:rpılat-) *et. ç. bk.* **yarpıla-**.
YARS- *eyl.* 1.ilk şekli değişmek, bozulmak; 2. *mec.* değişmek.
YARSDIR- *et. ç. bk.* **yars-**.
YARSGIN *s.* değişen, bozulan.
YARTI (ya:rtı) *s.* yarı: **y. çörek** yarım ekmek.

YARTI-YURTI (ya:rtı-yu:rtı) *s.* yarısı kırılıp ayrılan, parça parça.
YARTMAÇ (ya:rtmaç) *a.* yırtmaç.
YARUS *a. tiy.* loca, balkon.
YAS (ya:s) *a.* yas, matem: **y. heñi** yas müziği.
YAS-YAÑI *s. bk.* **yap-yañı**.
YASA- *eyl.* 1.yapmak: **fabrik mebel' y.-yar** fabrika mobilya yapıyor; 2. *dilb.* türetmek, yapmak **goşulmalar esasen söz y.-maga hızmet edyärler** ekler genellikle sözcük yapmaya yarar.
YASAL- *ed. ç. bk.* **yasa-**.
YASALT- *et. ç. bk.* **yasal-**.
YASAMA *s.* 1.sun'i, yapma, yapay: **y. diş** yapma diş; 2.*dilb.* **y. söz** türemiş sözcük.
YASAN- *dön. ç. bk.* **yasa-**.
YASAŞ- *işt. ç. bk.* **yasa-**.
YASAT- *et. ç. bk.* **yasa-**.
YASAYCI *a.* yapan, yapıcı; *dilb.* **söz y. koşulma** yapım eki.
YASI *s.* 1.yassı: **sälıraları bardır çöl beyebanlı/gözelleri bardır y. dabanlı/** sahraları vardır çöl beyabanlı/güzelleri vardır yassı tabanlı; **y. daş** yassı taş; 2.*mec.* geniş: **y. yüzli** geniş yüzlü § **y. yanıñ yerde bolsun!** sakin ol, müsterih ol!
YASIDABAN (yasıda:ban) *a.s. tıp* düztaban.
YASILA- *eyl.* yassılaştırmak, düzleştirmek: **çekiç bilen y.** çekiç ile düzleştirmek.
YASILAN- *ed. ç. bk.* **yasıla-**.
YASILAŞ- *işt. ç. bk.* **yasıla-**.
YASILAT- *et. ç. bk.* **yasıla-**.
YASLİ *a.* kreş: **çaganı yaslä ber-** çocuğu kreşe vermek.
YASMAN *a. bot.* yasemin.
YASSAN- *eyl.* yaslanmak.
YASSI *bel. din* yatsı: **y. namazı** yatsı namazı.
YASSIK *a.* yastık: **y. daşı** yastık yüzü § **ölüm y.-ında yat-** ölüm döşeğinde yatmak.
YASSIKDAŞ *a.* karı koca.
YASSIN (yassı:n) *bel.* yatsı zamanı.
YAŞ (ya:ş) **I** 1.yaş: **ol on yaşında** o on yaşında; **sen näçe y.-ıñda?** sen kaç yaşındasın ?; 2.hayat, ömür § **y.-ı uzun bolsun!** ömrü uzun olsun § **y.-ı bol-** çocuk doğurmak.
YAŞ (ya:ş) **II** *a.* yaş, gözyaşı: **Magtımgulı hoş bolsa/ Aksa didäm y. bolsa** Mahdumkulu hoş olsa/ Aksa gözüm yaş olsa § **yarım-y. bol-** gözyaşı dökmek, ağlamak.
YAŞ (ya:ş) **III** *a.s.* 1.yetişmemiş, kemale ermemiş ; 2.genç; 3.toy.
YAŞ *a.* soğan, patates, havuç vb. bitkilerin kökü ve gövdesi.
YAŞ- *eyl.* batmak (güneş): **y.-ıp baryan günüñ al övüsyän şöhleleriniñ arasında belent depe hıyalımda canlanyar** batmaya başlayan güneşin kızıllaşan ışıklarının arasında yüksek tepe hayalimde canlanıyor.
YAŞ-YELEN (ya:ş-yelen) *s.* yetişkin olmayan, genç, ergen.
YAŞ-YUŞ (ya:ş-yu:ş) *bk.* **yaş-yelen**.
YAŞA- *eyl.* yaşamak: **biziñ mugallımlarımız bu täze cayda y.-yar** bizim

öğretmenlerimiz bu yeni evde yaşıyor; **uzak y.** uzun yaşamak § **agzıbir y.** iyi geçinmek; **balıklar suvsuz y.-p bilmeyärler** balıklar susuz yaşayamazlar.

YAŞAL- (ya:şal-) *ed. ç. bk.* **yaşa-.**

YAŞAL- (ya:şal-) *eyl.* gençleşmek.

YAŞAR- (ya:şar-) *eyl.* yaşarmak: **meniñ gözüm y.-ıp başladı** benim gözüm yaşarmaya başladı.

YAŞART- (ya:şart-) *et. ç. bk.* **yaşar-.**

YAŞASIN *ünl.* yaşasın: **y. biziñ batır Türkmen goşunımız !** yaşasın bizim kahraman Türkmen ordumuz.

YAŞAŞ- (ya:şaş-) *işt. ç. bk.* **yaşa-.**

YAŞAT- (ya:şat-) *et. ç. bk.* **yaşa-.**

YAŞAYIŞ (ya:şayış) *a.* hayat, yaşam: **yeriñ yüzünde y.-ıñ döreyişi** yeryüzünde yaşamın ortaya çıkması; **y. cayı** konut: **bäş million kvadrat metre golay y. cayını gurduk** beş milyon metrekareye yakın konut yaptık.

YAŞÇİK *a.* karton kutu.

YAŞDAŞ (ya:şdaş) *a. bk.* **yaşıt.**

YAŞIL (ya:şıl) *s.* yeşil: **y. reñkli mata** yeşil renkli kumaş.

YAŞILBAŞ (ya:şılbaş) *a. zool.* suna.

YAŞILLIK (ya:şıllık) *a.* yeşil renklilik, yeşillik.

YAŞIN- *eyl.* kendinden büyüklere, kayınlara saygı göstermek amacıyla yaşınakla ağzını kapamak (genç gelinler).

YAŞIR- *eyl.* saklamak, gizlemek: **sen onuñ aybını y.-cak bolma!** sen onun ayıbını gizleme!; **otlı çöpi çagalardan y.-dım** kibriti çocuklardan sakladım.

YAŞIR-YUŞUR: y. et- saklamak, gizlemek.

YAŞIRIN (yaşırı:n) *bel.* gizlice.

YAŞIRIN- *eyl.* saklanmak, gizlenmek.

YAŞIRINLIK *a.* saklılık, gizlilik.

YAŞIT (ya:şıt) *s. a.* yaşıt.

YAŞITDAŞ (ya:şıtdaş) *a. bk.* **yaşıt.**

YAŞLIK *s. a.* gençlik: **ol meniñ y. yıllarımıñ yoldaşı** o benim gençlik yıllarımın arkadaşıdır.

YAŞMAK *a.* yaşmak.

YAŞULI (ya:şulı) *s. a.* yaşlı, ihtiyar: **y.-lar soveti** yaşlılar meclisi.

YAT (ya:t) I hafıza, bellek § **y.-ıña sal-/düşür-** hatırlamak, anımsamak; **y. tut-** aklında tutmak; **y.-ıñdan çık-** unutmak: **näme aytcagım y.-dan çıkdı** ne söyleyeceğimi unuttum; **goşgını y.-dan oka-** şiiri ezberden okumak.

YAT (ya:t) II *s. a.* yabancı: **biri-birine y. adamlar** birbirine yabancı insanlar.

YAT- *eyl.* 1.yatmak: **goyun y.-maz, agılında gurt görse** koyun yatmaz ağılında kurt görse; **yüzin y.** yüzükoyun yatmak; **agacıñ düybünde y.-** ağacın dibinde yatmak; 2.uyumak **ol bir minut hem y.-madı** o bir dakika bile uyumadı; 3.bir yerde uzun süre bulunmak; **kitap stoluñ üstünde y.-ır** kitap masanın üstünde duruyor; 4.durmak, dinmek: **yel y.-dı** rüzgar dindi; 5.solmak, kurumak: **suvsuzlıkdan gavun y.-ıpdır** susuzluktan kavun kurumuş.

YATA *s.* 1.durgun (su); 2.*bk.* **yatıra.**

YATAGAN *s.* 1.çok yatan, uykucu; 2.*mec.* tembel.

YATAGANLIK *a.* uykuculuk, tembellik.

YATAK I *a.* ağıl: **goyun y.-ı** koyun ağılı.

YATAK II *s. bk.* **yatagan.**

YATAKHANA (yatakha:na) *a.* yatakhane: **studentleriñ y.-sı** öğrenci yatakhanesi.

YATAKLA- *eyl.* yavrulamak için yer aramak.

YATALGA *a.* 1.yatılacak yer; 2.*bk.* **yatakhana.**

YATGI *a. anat.* rahim, dölyatağı.

YATIL- *ed. ç. bk.* **yat-**; **tomus günleri köplenç daşarda y.-yar** yaz günleri çoğunlukla dışarıda yatılır.

YATIM *a.* 1.*bk.* **yatımlık**; 2 *bk.* **yatalga.**

YATIMLAYIN *bel.* gecelemek üzere, yatılı olarak.

YATIMLIK *bel.* birkaç gecelik.

YATIR- *eyl.* 1.boylu boyunca uzatmak, yatırmak; 2.yatırmak: **çagaları yatır-** çocukları yatırmak; 3.tırpanlamak, biçmek: **ot y.** ot biçmek; 4.içine koymak, bastırmak (tuzlama vb.) **pomidorı duza yatır-** domatesi tuza yatırmak; 5.durdurmak, bastırmak **kozgalañı y.** ayaklanmayı bastırmak; 6.iptal etmek: **Türkmenistanıñ adından baglaşılan şertnamaları tassıklamak ve y.-mak** Türkmenistan'ın katıldığı anlaşmaları onaylamak ve iptal etmek.

YATIRA *a.* yatalak, hasta.

YATIŞ- *işt. ç. bk.* **yat-.**

YATKEŞ (ya:tkeş) *s.* hafızası iyi olan, hiçbir şeyi unutmayan: **y. okuvçı** hafızası iyi olan öğrenci.

YATKEŞLİK (ya:tkeş) *a.* iyi bir hafızaya sahip olma, hiçbir şeyi unutmama.

YATLA- (ya:tla-) *eyl.* hatırlamak, anımsamak: **öz yalılıgını y.-** kendi gençliğini anımsamak.

YATLAMA (ya:tlama) *a.* 1.hatırlama, anımsama; 2.hatıra, anı: **geçmiş baradakı y.-lar** geçmişle ilgili anılar; 3.andaç, muhtıra.

YATLAN- (ya:tlan-) *ed. ç. bk.* **yatla-.**

YATLAŞ- (ya:tlaş-) *işt. ç. bk.* **yatla-.**

YATLAT- (ya:tlat-) *et. ç. bk.* **yatla-.**

YATUV *a.* yatma, uyuma.

YAY (ya:y) *a.* 1.yay: **kirpigi ok gaşları y.** kirpiği ok, kaşı yay; 2.sapan; 3.parantez: **kvadrat y.** köşeli parantez; **tegelek y.** parantez; **y. içine al-** parantez içine almak.

YAY- *eyl.* 1.sermek, geniş açmak; 2.ifşa etmek, açıklamak: **biriniñ sırrını ile y.-** birinin sırrını herkese yaymak.

YAY- I (ya:y-) *eyl.* yayık yaymak.
YAY- II (ya:y-) *eyl.* 1.hamur açmak; 2.dağıtmak, yaymak.
YAYAL *s.* yavaş, ağır: **y. adam** ağır adam.
YAYAPLA- *eyl.* yaltaklanmak, dalkavukluk yapmak.
YAYAPLAŞ- *işt. ç. bk.* **yayapla-**.
YAYBAÑ *s.* geniş, yayvan: **y. gap** yayvan kap.
YAYBAÑLAN- *eyl.* yayvan durumda olmak.
YAYBAÑLANDIR- *et. ç. bk.* **yaybañlan-**.
YAYBAÑLAŞ- *eyl.* yayvanlaşmak.
YAYCIK *anat. a.* 1.köprücük kemiği; 2.yay.
YAYDAN- *eyl.* kararsız kalmak, tereddüt etmek: **y.-ıp covap ber-** tereddüt ederek cevap vermek.
YAYDANCAÑ *s.* tereddütlü, kararsız.
YAYDANCAÑLIK *a.* kararsızlık, tereddüt.
YAYDANDIR- *et. ç. bk.* **yaydan-**.
YAYDANIŞ- *işt. ç. bk.* **yaydan-**.
YAYDIR- (ya:ydır-) **I** *et. ç. bk.* **yay-**.
YAYDIR- (ya:ydır-) **II** *et. ç. bk.* **yay-**.
YAYGIN *s. bk.* **yazgın**.
YAYIL- (ya:yıl-) **I** *ed. ç. bk.* **yay- I**.
YAYIL- (ya:yıl-) **II** *ed. ç. bk.* **yay- II**.
YAYIL- *ed. ç. bk.* **yay-**.
YAYIN (ya:yın) *a. zool.* yayın balığı.
YAYKA- *eyl.* iki tarafa hareket ettirmek, sallamak.
YAYKALA- *eyl.* sallamak.
YAYLA (ya:yla) *a.* yayla.
YAYLA- *eyl.* yay ile atmak, yay ile vurmak.
YAYLAG (ya:ylag) *bk.* **yayla**.
YAYLIM *a.* otlak, yayla: **gök y.** çayır.
YAYNA- *eyl.* bolluk içinde, refah içinde yaşamak: **biz y.-p yaşayarıs** biz refah içinde yaşıyoruz.
YAYNAT- *et. ç. bk.* **yayna-**.
YAYRA- *eyl.* 1.yayılmak: **vagtıñ geçmegi bilen giñişlikde y.-yan ırgılda tolkun diyilyär** zamanın geçmesiyle genişlikte yayılan salınıma dalga denilir; **günüñ şöhlesi dünyä y.-dı** güneşin ışıkları dünyaya yayıldı; 2.dökülmek, saçılmak: **moncuklar çar tarapa y.-p gitdi** boncuklar dört bir tarafa saçıldı.
YAYRADIL- *ed. ç. bk.* **yayrat-**.
YAYRAÑ *s.* 1.dağınık; 2.geniş, yaygın.
YAYRAŞ- *eyl. bk.* **yayra-**.
YAYRAT- *et. ç. bk.* **yayra-**; **Türkmen yazıcı-şahırlarınıñ ılmı-tarıhı eserlerini kem-kemden çap edip y.-mak işi ımıklı yola goyuldı** Türkmen yazarlarının, şairlerinin bilimsel-tarihi eserlerini yavaş yavaş yayımlama işi tamamıyla yoluna koyuldu.
YAYRAV *s. bk.* **yayrañ**.

YAZ (ya:z) *a.* ilkbahar: **y.-da yagış köp yaganı sebäpli, meydan ot bilen dolupdır** baharda yağmurun çok yağması nedeniyle, kırlar ot ile doldu, **y. geldi** bahar geldi.
YAZ- (ya:z-) *eyl.* 1.çözülmek, açılmak; 2.yerinden çıkmak, kırılmak; 3.başka yana çevrilmek.
YAZ- I *eyl.* 1.yazmak: **iri harplar bilen y.** büyük harflerle yazmak; 2.bir yapıt ortaya çıkarmak, yazmak: **goşgı yaz-** şiir yazmak.
YAZ- II *eyl.* 1.döşemek; 2.yaymak, sermek: **stoluñ üstünde karta y.-dı** masanın üstüne harita serdi; 3.kıvrılan, kırışan, büzülen yerleri düzeltmek; 4.katını açmak; 5.kaçmak § **yere y.-** yere sermek, yere yıkmak.
YAZDIR- I *et. ç. bk.* **yaz-I**.
YAZDIR- II *et. ç. bk.* **yaz-II**.
YAZDIR- III *et. ç. bk.* **yaz-III**.
YAZGAR- (ya:zgar-) *eyl.* 1.kabahat bulmak, suçlamak; 2.cezalandırmak, ceza vermek **etmişi içün y.-** yaptığından dolayı cezalandırmak.
YAZGARIL- *ed. ç. bk.* **yazgar-**.
YAZGI *a.* 1.yazma, yazı, kayıt, yazıt: **orhon y.-larında türkmen diliniñ elementleri örän köp ulanılıpdır** Orhon yazıtlarında Türkmen dilinin öğeleri oldukça fazla kullanılmıştır; 2.işaret yol **y.-ları** yol işaretleri.
YAZGIN *s.* geniş, yayılmış, yaygın.
YAZGIT *a.* yazgı, kader.
YAZICI *a.* yazar: **tanımal y.** ünlü yazar; **yaş. y.** genç yazar.
YAZICILIK *a.* yazarlık: **y. talantı** yazarlık yeteneği.
YAZIK (ya:zık) *a.* kabahat, suç: **mende y. yok** benim suçum yok; **onuñ y.-ı näme?** onun suçu ne.
YAZIKLI (ya:zıklı) *s.* kabahatli, suçlu.
YAZIKSIZ (ya:zıksız) *s.* kabahatsiz, suçsuz.
YAZIKSIZLIK (ya:zıksızlık) *a.* kabahatsizlik, suçsuzluk.
YAZIL- I *ed. ç. bk.* **yaz- I**: **perman müñ yıl ozal y.-an** ferman bin yıl önce yazılmış.
YAZIL- II *ed. ç. bk.* **yaz- II**.
YAZILGANLIK *a. bk.* **yazılışganlık**.
YAZILIŞ- *eyl.* 1.nikahlanmak; 2.işten çıkmak, yeni işe girmek.
YAZILIŞGANLIK *a.* geniş ve açık yer, geniş alan.
YAZIN- I *bk.* **yaz- II**; kendisi için yatak sermek.
YAZIN- II *eyl.* tuvalete gitmek.
YAZIŞ- (ya:zış-) *işt. ç. bk.* **yaz-**.
YAZIŞ- I *işt. ç. bk.* **yaz- I**.
YAZIŞ- II *işt. ç. bk.* **yaz- II**.
YAZLA- (ya:zla-) *eyl.* 1.yaylağa çıkmak; 2.*mec.* özgür, serbest yaşamak.
YAZLAG (ya:zlag) *a.* yaylak: **y.-a geç-** yaylağa çıkmak.
YAZLAGÇI (ya:zlakçı) *a.* yaylağa çıkan, yaylakçı.
YAZLAT- (ya:zlat-) *et. ç. bk.* **yazla-**.
YAZLIK (ya:zlık) *a.* yazlık (hububat).
YAZMAÇA *a.* el yazısı: **y. harpler** el yazısı harfleri.

YAZU-GIŞ (ya:zu:-gış) *bel.* yaz ve kış.

YAZUV *a.* yazı: **V-VII asırlarda türki taypalar orhon y.-ından peydalanıpdırlar** 5.-7. asırlarda Türk boyları Orhon yazısından yararlanmıştırlar; **Arap y.-ı** Arap yazısı, **y. stolı** yazı masası.

YAZUV-BOZUV *a. bk.* **yazuv.**

YAZZI: y.-nı ber- kaçmak, sıvışmak.

YEDİ *s.* yedi: **y. bolup** yedi (kişi); **y.yüz** yedi yüz; **y. sagat** yedi saat.

YEDİGEN *a.* **Ulı y.** *astr.* Büyük Ayı; **Kiçi y.** Küçük Ayı.

YEDİLİK *a.* 1. yedi numaralı, yedi (tane), yedili; 2. yedi taneden kurulmuş; **y. çıra** yedilik lamba.

YEDİNCİ *s.* yedinci: **y. yer eyele-** yedi numaralı yere sahip olmak.

YEFREYTOR *a.* onbaşı: **y. bol-** onbaşı olmak; **y. pogonı** onbaşı apoleti.

YEG *s.* daha iyi, daha güzel: **y. gör-** 1. daha iyi görmek; 2. sevmek, hoşlanmak.

YEGDEKLE- *eyl.* acele etmek: **y.-p bar-** acele, hızlı gitmek; **y.-p gel-** çabucak, hızla yaklaşmak.

YEGDEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **yegdekle-.**

YEGDENEKLE- *eyl. bk.* **yegdekle-.**

YEGDENEKLEŞ- *işt. ç. bk.* **yegdenekle-.**

YEGEN *a.* yeğen.

YEGENÇİ *a.* kız yeğen, kardeş kızı.

YEGSAN (yegsa:n): **y. et-** *eyl.* yok etmek, mahvetmek; **y. bol-** yok olmak mahv olmak; **yer bilen y. et-** yerle bir etmek.

YEGŞER- *eyl.* eğilmek, bükülmek, sırtı hafifçe kamburlaşmak: **y.-p bar-** eğilip gitmek.

YEGŞERİL- *ed ç. bk.* **yegşer-;** eğilmek, bükülmek: **yüküñ agramına y.-** yükün altında iki büklüm olmak.

YEGŞERİLİŞ- *işt. ç. bk.* **yegşeril-; y.-ip bar-** boynunu büküp gitmek.

YEGŞERT- *et. ç. bk.* **yegşer-;** eğmek, bükmek, kamburlaştırmak: **garrılık onı y.-ipdir** yaşlılık onu kamburlaştırmış.

YEK-TÜK *s.* 1. tek, yegane, münferit, ayrı ayrı, nadir, seyrek: **asmanda y. yıldızlar görünyärdi** gökyüzünde tek tük yıldızlar görünüyordu; 2. bir, kimi, bazı: **y.-ler muña inanmadılar** kimileri buna inanmadı.

YEKE *s.* 1. bir: **kitabı y. günlük al-** kitabı bir günlüğüne almak; 2. tek, kimsesiz: **ol y. yaşayar** o tek başına yaşıyor.

YEKE-ÇÄK (yeke-çä:k) *a.* yalnız, tek: **y. gal-** yalnız kalmak.

YEKE-TÄK (yeke-tä:k) *s.* 1. bir, tek, biricik, yegane: **y. oğul** tek oğul; **ol meniñ y. dostumdır** o benim tek dostumdur; **şähere alıp baryan y. yol şudur** şehire giden tek yol budur; 2. (bir) tek, tek, yekpare, tek parça: **y. dövlet planı** yegane devlet planı.

YEKE-YEKE *bel.* 1. birer birer, ayrı ayrı: **y. tabşır-** herkese ayrı ayrı bildirmek (önceden haber vermek); 2. etraflıca, ayrıntılı bir şekilde; özenle, inceden inceye: **y.-den yadıña sal-** hatırlamak, birer birer hatırına getirmek.

YEKE-YEKEDEN *bk.* **yeke-yeke.**

YEKEBARA (yekeba:ra) *a.* bireysel, özel, şahsî: **y. dayhan hocalığı** ferdî köylü çiftliği.

YEKEDABAN (yekeda:ban) *a.* çekiç, balyoz: **y. bilen daş döv-** balyoz ile taş dövmek.

YEKEGAPAN *a.* yaban domuzu, erkek domuz.

YEKEGÖZ *s.* tek gözlü: **y. döv** tek gözlü dev.

YEKELE- *eyl.* kesmek: **govaçanı** y.- pamuk kesmek, toplamak.

YEKELEN- *ed. ç. bk.* **yekele-;** kesilmek: **govaça maşın bile hem y.-yär** pamuk makinayla da toplanır.

YEKELEŞ- *işt. ç. bk.* **yekele-.**

YEKELEŞDİR- *sık. ç. bk.* **yekele-.**

YEKELET- *et. ç. bk.* **yekele-; y.-ip bol-/ gutar-** bitirmek, sona erdirmek.

YEKELEYİN *s.* parça parça, perakende: **y. satmaklık** perakende satış.

YEKELİK *a.* 1. bir, bir rakamı, bir numara; yalnızlık, kimsesizlik: **y.-de yaşa-** kimsesiz, tek başına yaşamak; 2. bir birimden oluşan: **y. manat** bir ruble.

YEKEMEN (yekemen) *s.* 1.vahşi, yabanıl, ürkek: **onuñ häsiyeti ağırdı, ö:zi hem y.-di** o karakter olarak ağır, hem de ürkekti; 2. ayrı olarak, tek başına, ayrı ayrı: **y. yaşa-** tek başına yaşamak.

YEKEN *a. bot.* yapraklı su kamışı.

YEKENİL (yekeni:l) *a.* tek namlulu (silah): **täzece y.** yeni silah.

YEKESİRE- *eyl.* kendini yalnız hissetmek: **yoldaşlarım gaydansoñ y.-p başladım** arkadaşlarım gittikten sonra kendimi yalnız hissetmeye başladım.

YEKESİRET- *et. ç. bk.* **yekesire-;** birini yalnız ve kimsesiz bırakmak.

YEKİR- 1. birinden birşeyden pek hoşlanmamak; 2. takip etmek, izlemek, arkasına düşmek; birine ızdırap vermek, azap çektirmek.

YEKİRİL- *ed. ç. bk.* **yekir-;** 1. nefret edilmek; 2. takip edilmek.

YEKİRİN- *dön. ç. bk.* **yekir-;** yalnızlık duymak, kendini yalnız hissetmek.

YEKŞENBE *a.* pazar, pazar günü.

YEKTAY (yekta:y) *a.* cüppe; gömlek, entari: **y.-ı çıkar-** gömleği çıkarmak.

YEL *a.* rüzgar, yel: **garşıdan ösyän y.** karşıdan esen yel, ters rüzgar; **tozanlı y.** tozlu rüzgar; **y. yatdı** rüzgar dindi; **ulı y. turdı** kuvvetli bir rüzgar esti § **y. ber-** a. pompalamak, şişirmek; b.tahrik etmek, kışkırtmak, gayrete getirmek; **y.-e savur-/goyber-** israf etmek, savurmak; **yurdunda y. övüsdir-** bir şeyi temelinden yıkmak, taş üstünde taş

bırakmamak; **y. çal-** a. havası değişmek; temiz hava almak. b. aklını kaybetmek; **ızıñı y. bozmanka** daha örtülmemiş yeni izlere göre.

YELCİK *a.* köpük.

YELCİKLE- *eyl.* köpüklenmek, üstü köpük bağlamak: **bedredäki süyt y.-yärdi** kovadaki süt köpükleniyordu.

YELCİKLET- *et. ç. bk.* **yelcikle-**.

YELDİRGE- *eyl.* aklını kaybetmek.

YELE *a.* rüzgar tutmayan, rüzgarsız: **cayıñ y. tarapında otur-** evin rüzgarsız tarafında oturmak.

YELECİRE- *eyl.* havası değişmek, havası temizlenmek; serinlemek, serinleşmek.

YELECİREDİL- *ed. ç. bk.* **yelceciret-**; 1. hava almak için gezdirilmek; 2. havalandırmak: **otagalar ertir-agşam y.-melidir** odalar sabah akşam havalandırılmalı.

YELECİREŞ- *işt ç. bk.* **yelecire-**; temiz havada gezmek.

YELECİRET- *et. ç. bk.* **yelecire-**; 1. hava almaya götürmek, gezdirmek: **çaganı y.-** çocuğu hava almaya götürmek; 2. havalandırmak: **içerini y.-** içeriyi havalandırmak.

YELEK *a.* tüy, kuş tüyü: **tovugıñ y.-i** tavuğun tüyü.

YELEKLE- *eyl.* tüyleri çıkmak, tüylenmek (kuş için): **guşuñ çagacıkları y.-p başladılar** kuş yavruları tüylenmeye başladı.

YELEKLİ *a. zool.* kanatlı.

YELGAMAK *a.* fırıldak, turnike; mandal: **y. yalı pirlanıp başla-** fırıldak gibi dönmeye başlamak.

YELGİN *a.* rüzgarın şiddetli anı.

YELGİNİNE *a.* şiddetli rüzgar: **otlınıñ y. başımdakı papak gayıp gitdi** trenin şiddetli rüzgarından başımdaki şapka uçup gitti; 2. galeyan: **gaharınıñ y.** hiddet galeyanı.

YELGİNLİ *s.* 1. sert, coşkun, şiddetli (rüzgâr); 2. *mec.* çalımlı, kurumlu: **y. yigit** çalımlı delikanlı.

YELİK- *eyl.* esmek, dalgalanmak.

YELİKDİR- *et. ç. bk.* **yelik-**.

YELİKDİRİL- *ed. ç. bk.* **yelikdir-**.

YELİMa. tutkal, zamk: **agaç y.-i** tutkal.

YELİMLE- *eyl.* 1.(zamkla) yapıştırmak, tutkallamak: **kagızıñ böleklerini y.-** kağıt parçalarını yapıştırmak; 2.kapatmak: **paketi y.-** paketi kapatmak.

YELİMLEN- *ed. ç. bk.* **yelimle-**; 1. yapışmak; 2. *mec.* mühürlenmek, kapanmak.

YELİMLEŞ- *işt. ç. bk.* **yelimle-**.

YELİMLET- *et. ç. bk.* **yelimle-**.

YELİNa. meme: **y.-i ulı sıgır** memesi büyük inek; **y.- gozga- / üytge-** memeden akınaya başlamak.

YELİNLE- *eyl.* (meme) dolmak (doğum öncesinde süt almak).

YELİNSE *a.* yavruların emmemesi için memeye geçirilen torba.

YELİNSELE- *eyl.* yavruların emmemesi için memeye torba geçirmek.

YELİNSELEN- *ed. ç. bk.* **yelinsele-**.

YELİNSELET- *et. ç. bk.* **yelinsele-**.

YELKEN *a.* yelken: **y.-i çek-** fora yelken (yelken açmak); **y.-i goyber-** yelkeni indirmek.

YELKİLDE- *eyl.* yürümek, adım atmak.

YELKİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **yelkilde-**.

YELKİLDET- *et. ç. bk.* **yelkilde-**.

YELLEN- *eyl.* 1.şişmek, kabarmak, taşmak: **meniñ içim y.-yär** benim karnım şişiyor; **onuñ gabakları y.-pdir** onun göz kapakları şişmiş; 2. iltihaplanmak; 3. parlamak, ateş püskürmek, beyni atmak.

YELLENDİR- *et. ç. bk.* **yellen-**; 1. şişirmek, kabartmak; 2. iltihaplandırmak: **yaranı azdırıp y.-** yarayı iltihaplandırmak; 3. *mec.* sinirlendirmek, kızdırmak; dokunmak, tahriş etmek: **biderek zat üçin y.-ip goyber-** gereksiz bir şey için sinirlenmek.

YELLET- *eyl.* şişmek, kabarmak; şişirmek, kabartmak.

YELLİ *s.* rüzgarlı: **y. gün** rüzgarlı gün; 2. şişmiş, şişkin: **y. gabaklar** şişkin göz kapakları; 3. taze hava ile dolmuş.

YELME- *eyl.* 1.(zamkla) yapıştırmak, tutkallamak: **afişanı görnükli yerde y.-** afişi görünür yere yapıştırmak; **kagızları y.-** kağıtları yapıştırmak, 2. mühürlemek: **bukcanı y.-** zarfı mühürlemek; 3. *mec.* vurmak, patlatmak: **kellesine y.-p goyber-** kafasına vurmak; 4. *mec.* vaktinde söylemek; 5. *mec.* satıp savmak, elden çıkarmak: **gımmat y.-** pahalı satmak § **mañlayına y.-** a.yüzüne söylemek; b. birşeyden kurtulmak için vermek.

YELMEN- *dön. ed. ç. bk.* **yelme-**; 1. yapıştırılmak: **kagızlar biribirine y.-ipdir** kağıtlar birbirine yapıştırılmış; 2. mühürlenmek: **y.-en bukca** mühürlü zarf; 3. *mec.* vurmak.

YELMEŞ- *eyl.* 1.yapışmak: **marka govı y.-medi** pul kötü yapışmadı (iyi yapıştı); 2.bulaşmak, takılmak, musallat olmak, katılmak: **kövşe balçık y.-ipdir** ayakkabıya çamur bulaşmış; 3. *mec.* yapışmak, peşine takılmak, peşini bırakmamak.

YELMEŞDİR- *sık. ç. bk.* **yelme-**.

YELMEŞEGEN *s.* yapışkan: **y. madda** yapışkan madde; **y. kagız** yapışkan kağıt.

YELMEŞEK *s. bk.* **yelmeşegen.**

YELMEŞİK *s. bk.* **yelmeşegen.**

YELMET- *et. ç. bk.* **yelme-**.

YELPE- *eyl.* yellemek. yelpazelemek: **yüzüñi y. bilen y.-** yüzünü yelpazeyle serinletmek; 2. rüzgâr çarpmak **onuñ yüzüni salkm şemal y.-di** yüzüne soğuk rüzgâr çarptı.

YELPEN- *dön. ed. ç. bk.* **yelpe-**. **yelpevaç bilen y.-** yelpaze ile serinlemek (yellenmek).

YELPESELE- *eyl.* kımıldatmak, sallamak.

YELPESELEN- *dön. ç. bk.* **yelpesele-**; kımıldanmak, sallanmak.

YELPESELET- *et. ç. bk.* **yelpesele-**; **şemal baydakları y.-yär** hafif rüzgar bayrakları sallıyor.

YELPEŞ- *işt. ç. bk.* **yelpe-.**

YELPEŞDİR- *sık. s. bk.* **yelpe-.**

YELPEVAÇ (yelpeva:ç) *a.* yelpaze.

YELSİZ *a.* rüzgarsız, yelsiz.

YELYIRTAN *a.* baş örtüsü, şal.

YEMİR- *eyl.* 1.ezmek, basarak ezmek, yassılaştırmak: **bedräni y.-** kovayı ezmek; 2.kırmak, kırıp ayırmak: **käsäniñ erïiegini y.-** kasenin kenarını kırmak.

YEMİRT- *et. ç. bk.* **yemir-.**

YEMİŞ- *eyl. bk.* **yemşer-.**

YEMPE- *eyl.* topallamak, topallayarak yürümek: **y.-p bar-** topallayarak yürümek.

YEMPEŞ- *işt. ç. bk.* **yempe-**; **ikisi hem y.-ip baryarlar** ikisi de topallayarak yürüyor.

YEMRİK *s.* 1.ezik, ezilmiş: **y. legen** ezik leğen; 2.kırılmış, kırık; 3. yıkılmış, yıkık: **y. gala** yıkılmış kale.

YEMRİL- *ed. dön. ç. bk.* **yemir-**; 1. ezilmek, ezilmiş olmak; 2. kırılmak; 3. yıkılmak, tahrip olmak, enkaz haline gelmek.

YEMŞER- *eyl.* ezilmek, yassı hale gelmek: **maşınanıñ sag ganatı y.-ipdir** arabanın sağ tarafı ezilmiş.

YEMŞERDİL- *ed. ç. bk.* **yemşert-**; ezilmek, basılarak ezilmek, yassılaşmak.

YEMŞERİL- *dön. ç. bk.* **yemşer-**; ezilmek, basılarak ezilmek.

YEMŞERT- *et. ç. bk.* **yemşer-**; basarak ezmek: **gapıreagı basıp y.-** kutuları basarak ezmek.

YEMŞİK *s.* 1. ezik, kırık; 2. yassı, düz, basık: **onuñ burnı y.** onun burnu yassı: 2.üstelik, ayrıca, ek olarak.

YENCİK *s.* yassı, basılmış, ezilmiş, ezik.

YENCİL- *ed. dön. ç. bk.* **yenç-**; 1. dövülmek, vurulmak; ezilmek; 2. dövülmek, nallanmak: **demir govı y.-yär** demir çok dövülür.

YENÇ- *eyl.* dövmek, vurmak; ezmek: **gatı y.-** çok dövmek; **huşı gidyänçä y.-** kendini kaybedinceye kadar dövmek; **tayak bilen y.-** dayak atmak.

YENÇDİR- *et. ç. bk.* **yenç-.**

YENÇGİLE- *eyl.* dövmek: **gızaran demri y.-** kızaran demiri dövmek.

YENÇGİLEN- *ed. ç. bk.* **yençgile-.**

YENÇGİLEŞ- *işt. ç. bk.* **yençgile-.**

YENÇGİLET- *et. ç. bk.* yençgile-.

YENE *bel.* daha, bir de, gene: **y. bir gözden geçir-** tekrar gözden geçirmek; **ol geldi-de y. gitdi** o geldi ve yine gitti.

YENEKİ *s.* gelecek, önümüzdeki, ilerdeki: **y. yıllarda** gelecek yıllarda.

YEÑ *a.* kol, yen: **y.-i dar köynek** kolu dar gömlek; **y.-iñi çerme-** kollarını sıvamak.

YEÑ- *eyl.* yenmek, galip gelmek, kazanmak: **düşmanı y.-** düşmanı yenmek; **uruşda y.-** savaşta galip gelmek.

YEÑDİR- *et. ç. bk.* **yeñ-.**

YEÑİCİ *s.* galip, yenen: **y.-leri gutlamak** kazananları kutlamak; **yarışda y. bolup çık-** yarışta galip olmak.

YEÑİL *s.* 1.hafif: **agaç metalden y.-dir** ağaç metalden hafiftir; **y. gel-** hafif gelmek; 2. kolay, yalınç, basit: **y. sorag** kolay soru; 3. *mec.*hafif, düşüncesiz, hoppa: **y. adam** düşüncesiz adam; 4. *mec.* hafif: **y.-räk nahar edin-** hafif yemek yemek; 5. *mec.* hafif, ince: **y. geyin-** hafif giyinmek; 6. *mec.* hafif: **y. yarala-** hafif yaralamak.

YEÑİL- *dön. ç. bk.* **yeñ-**; kaybetmek, yenilmek; **yarışda y.-** yarışta yenilmek; **küştde y.-** satrançta yenilmek.

YEÑİLKELLE *s.* hafif, düşüncesiz, hoppa: **y. adına sahip bol-** düşüncesiz olarak adlandırılmak; 2. ölçüsüz; 3. akılsızlık, aptallık.

YEÑİLLE- *eyl. bk.* **yeñle- I.** 1, 3, 4.

YEÑİLLEN- *ed. dön. ç. bk.* **yeñille-.**

YEÑİLLEŞ- *eyl.* hafiflemek; kolaylaşmak, basitleşmek: **iş y.-di** iş hafifledi.

YEÑİLLEŞDİR- *et. ç. bk.* **yeñilleş-**; hafifletmek: **yüktini y.-** yükünü hafifletmek.

YEÑİLLET- *et. ç. bk.* **yeñille-.**

YEÑİYOLUK *s.* yoksul, zavallı.

YEÑLE- I *eyl.* 1. küçülmek, azalmak, hafiflemek; kurumak: **agaç gurap y.-pdir** ağaç kuruyup hafiflemiş 2. *mec.* ağırlığı hafiflemek, kilo eritmek: **iki kilo y.-** iki kilo vermek; **tagta gurap y.-pdir** tahta kuruyup hafiflemiş; **işler y.-di** işler hafifledi; **meniñ yüregim y.-di** yüreğim hafifledi; 3. *mec.* avunmak, teskin olmak, yatışmak: **ol şu günler y.-pdir** o bu günlerde yatışmış; 4. *mec.* hafiflemek, azalmak: **işim birnäme y.-di** işim birazcık hafifledi.

YEÑLE- II *eyl.* yen, kol geçirmek: **köynegi y.-** gömleğe kol geçirmek.

YEÑLEN- *eyl.* 1. elini yene sokmak: **y.-ip bilmezlik** elini yene sokmamak; 2. dikilmek (yen için).

YEÑLES *s. bel.* daha hafif: **y. gelmek** daha hafif olmak, **y. çek-** eksik tartmak; 2.hoppa, havai: **y. adam** hafif, hoppa adam; 3. *mec.* ölçüsüz; 4. *mec.* yavaş, hafif, uslu: **yeñseden y. ıgşıldı eşidildi** arkadan hafif bir fısıltı duyuldu.

YEÑLEŞ- *eyl.* 1. azalmak, küçülmek; 2. hafiflemek: **iş y.-ipdir** iş hafiflemiş; 3. *mec.* avunmak, teskin olmak, yatışmak.

YEÑLEŞDİR- *işt. ç. bk.* **yeñle- II.**

YEÑLET- I *et. ç. bk.* **yeñle-** 1; 1. küçültmek, azaltmak: **yüküni y.-** yükünü hafifletmek, *mec.* işini azaltmak; 2. *mec.* iyileştirmek: **şol bolsa Tecen şäheriniñ yagdayını biraz y.-di** bu ise, Tecen şehrinin durumunu biraz daha iyileştirdi.

YEÑLET- II *et. ç. bk.* **yeñle- II.**
YEÑLİ-YANLI *s.* iyi nitelikte, sağlam.
YEÑÑE *a.* yenge.
YEÑSE *a.* 1.ense: **y.-ni gaşa-** enseyi kaşımak; **y.-ñe övrül-** geri dönmek; 2.arka, geri, bir şeyin arka tarafı: **cayıñ y.-si** binanın arka tarafı; 3.yardımcı söz görevinde: **y.-sine geç-** arkasına geçmek; **y.-sinde otur-** arkasında oturmak; **y.-sinden aylan-** arkasından dolaşmak; **y.-sinden git-** arkasından gitmek § **y.-sinden ayt-** arkasından konuşmak, çekiştirmek; **y.-ñi tüññert-** incitmek, güceltmek; **y.-ñi yel yalı et-** kaşla göz arasında gitmek.
YEPBEKLE- *eyl.* 1.okşamak, 2.sıkıştırmak; 3. *mec.* dövmek, yıpratmak, hırpalatmak: **onı mazalıca y.-pdirler** onu bir hayli dövmüşler.
YEPBERİL- *eyl.* eğilmek, bükülmek: **y.-p otur-** eğilerek oturmak, eğik biçimde oturmak.
YEPBEŞ- *eyl.* ezilmek: **urlup y.-** darbeden ezilmek.
YEPBEŞDİR- *et. ç. bk.* **yepbeş-**; yassılaştırmak, ezmek: **demiri y.-** demiri ezmek.
YEPBEŞLE- *eyl.* 1. doğrultmak, düzeltmek: **taliñırıñ yepik düybini y.-** tasın eğik dibini düzeltmek; 2. *mec.* eleştirmek.
YEPİL- *eyl. bk.* **yepbeş-.**
YER *a.* 1. dünya (gezegen): **y. Günüñ daşında hereket edyär hem-de öz okunuñ daşına aylanyar** dünya, hem güneşin etrafında hem de kendi etrafında dönüyor; 2. toprak, kara: **korabldakılar y. gördüler** gemidekiler karayı gördüler; 3. yer, toprak: **gatı y.** katı, sert toprak; **yumşak y.** yumuşak toprak; **y.-i becer-** toprağı işlemek; **metro y.-iñ astında yerleşyär** metro yerin altındadır; 4. toprak, arazi, saha: **kolhozıñ y.-leri** kolhozun arazisi; 5. yer: **yara y.-i** yaranın yeri, izi; **y.-iñde oturmak** yerinde oturmak § **y. bilen yegsan et-** yerle bir etmek; **y.-i gelende** yeri, zamanı geldiğinde; **y. depip dur-** ısrar etmek, direnmek; **y.-iñ deşiginde** dünyanın öbür ucunda, cehennemin dibinde; **y.-ine yetir-** a. yerine getirmek, gerçekleştirmek: **bu tabşırıgı y.-ne yetirmek mümkin däl** bu görevi yerine getirmek mümkün değil; b. oynamak, icra etmek: **rolı y.-ne yetir-** rolü oynamak; **y. sermen-** kazmak, araştırmak; **y.-iñ teyinde** (*krş.* **y.-iñ deşiginde**) **y.-iñ teyinde bolsa-da tap-** yerin altında, cehennemin dibinde olsa da bulmak.
YER-DÖLE *a.* zeminlik, toprak dam: **y. gaz-** bodrum kazmak.
YER-ESİR (yer-esi:r) *s.* ızdıraplı, sıkıntılı, eziyetli: **y. bol-** sıkıntılı olmak.
YER-ZEMİN (yer-zemi:n) *a.* bodrum (katı).
YERASTI *a.* yeraltı: **y. işler** yeraltı işleri.
YERÇÖREK *a.* ateşe gömülerek pişirilen çörek.
YERELMA *a.* patates.

YERGE *s.* can ciğer, sıkıfıkı: **y. dost** canciğer dost.
YERİ *ünl.* haydi, hadisene: **y., näme aytmakçı?** hadi, ne söylüyorsun?; **y., gaharlanma, men oyun etdim** hadi, üzülme, ben şaka yaptım.
YERLE- *eyl.* 1. alışmak: **täze barlan yerde y.-** yeni gidilen bir yere alışmak; 2. *mec.* bir malı elinden çıkarmak için müşteri bulmak.
YERLEŞ- *eyl.* 1. yerleşmek, sığınak: **kitaplar kiçi şkafa y.-di** kitaplar küçük dolaba sığdı; 2. girmek, alınmak, işe alınmak: **instituta işe y.-** enstitüde işe girmek; 3. yerleşmek, oturmak, yurtlanmak: **mıhmanlar bizde y.-di** misafirler bize yerleştiler, 4. bulunmak: **teatr şäheriñ merkezinde y.-yär** tiyatro şehrin merkezinde bulunmaktadır.
YERLEŞDİR- *et. ç. bk.* **yerleş-**; 1. yerleştirmek: **geyimleri çemedana y.-** elbiseleri valize yerleştirmek; 2. yerleştirmek, sokmak: **kesellini keselhana y.-** hastayı hastaneye yerleştirmek; 3. gömmek; 4. elden çıkarmak: **harıtları y.-** malları elden çıkarmak.
YERLEŞDİRİL- *ed. ç. bk.* **yerleşdir-**; 1. yerleştirilmek; 2. bir işe yerleştirilmek; 3. yerleştirilmek, oturtulmak; 4. yerleştirilmiş olmak.
YERLEŞİKLİ *bel.* rahat rahat, rahatça: **y. otur-** rahat rahat oturmak, 2. yavaş, düzgün: **geyimleri çemedana y. sal-** giysileri valize düzgün koymak (yerleştirmek).
YERLET- *et. ç. bk.* **yerle-.**
YERLİKLİ *s.* 1. yerinde, uygun: **y. aydılan söz** yerinde söylenen söz; 2. makul, haklı: **y. talap** haklı istek.
YERLİKSİZ *s.* 1. yerinde ve uygun olmayan: **y. cogap ber-** uygunsuz yanıt vermek; 2. mantıksız, haksız: **y. dava et-** haksız yere dava etmek.
YERSİZ *s.* 1. topraksız: **y. dayhanlar** topraksız köylüler; 2. yeri olmayan, yersiz: **y. bilet** yeri olmayan (geçersiz) bilet.
YESER *s.* 1. kurnaz, açıkgöz, hilekâr; 2. becerikli, mahir: **y. adam** becerikli insan, 3. etkileyici, cazip.
YESERLEN- *eyl.* 1. kurnaz olmak, hilekâr olmak, 2. becerikli olmak.
YESERSİRE- *eyl.* kendini becerikli göstermek.
YESERSİREŞ- *işt. ç. bk.* **yesersire-.**
YESİR (yesi:r) esir: **harbı y.** savaş esiri; **y. al-/ tut-** esir almak; **y. düş-** esir düşmek, esir olmak.
YET- *eyl.* 1. yetmek, yeterli olmak: **kitap hemmelere y.-er** kitap herkese yeter; **bu daşı galdırmaga onuñ güyci y.-mez** onun gücü bu taşı kaldırmaya yetmez; 2. yetişmek, arkasından yetişmek: **yoldaşlarıñ ızından y.-** yodaşların, arkadaşların arkasından yetişmek; **y.-ip geç-** yetişip geçmek: 3. varmak, yetişmek, erişmek: **biz şähere**

agşamara y.-eris biz. akşama kadar şehire yetişiriz; **y.-p gelmek** yetişip gelmek; 4. erişmek, ulaşmak: **ıssı kırk gradusa y.-di** sıcaklık 40 dereceye ulaştı; 5. elde etmeye çalışmak, ulaşmaya çalışmak: **maksadıña y.-** amacına ulaşmaya çalışmak.

YETDİR- 1. *et. ç. bk.* **yet-**; 2. *mec.* fakirleşmek, yoksullaşmak; batmak, iflas etmek.

YETEÑKİRLE- *eyl.* 1. yetişmek: **şähere y.-** şehire yetişmek; **ızından y.-** arkasından yetişmek; 2. bir şeyin hemen hemen sonuna kadar gitmek: **ahırına çenli y.-** gerekli olan yere hemen hemen ulaşmak; 3. yeterli olmak.

YETER-YETMEZ *s.* yetersiz, noksan, eksiksiz (uzunluk, genişlik, ağırlık): **yüpümiz y. boldı** ipimiz eksik; **şertleşen yerimize y. ızımıza dolandık** kararlaştırılan yere varmadan geri döndük.

YETERLİK *bel. s.* yeteri kadar, yeter miktarda: **azıgımız y.- däl** yiyeceğimiz yeterli değil; **y. güyçli motor** yeteri kadar güçlü motor; **bu işni yerine yetirmek üçin iki adam y. däl** bu işi yapmak için iki kişi yeterli değil.

YETGİNCEK *s.* yeniyetme: **y. oglan** yeniyetme oğlan.

YETİK *s.* bilgili, yetkili; tanıdık, bildik: **muña sizin heminäñiz y. ahırı** bu konuda siz her şeyi biliyorsunuz.

YETİM (yeti:m) *a.* yetim: **y. çaga** yetim çocuk; **y. gal-** yetim kalmak.

YETİMSİRE- (yeti:msire-) *eyl.* yetim kalmak.

YETİR- *et. ç. bk.* **yet-**; 1. yetişmek, erişmek, dokunmak: **el y.-** el değirmek; **eliñi potologa y.-** elini tavana değirmek; *mec.* elde etmek, ele geçirmek; 2. getirmek, teslim etmek: **hatı eyesine y.-** mektubu sahibine teslim etmek; 3. yol açmak; 4. götürmek, ulaştırmak, vardırmak: **senagatı yokarı derecä y.-** sanatı üst derecelere ulaştırmak; 5. vermek, teslim etmek, bildirmek § **bahasını y.-** gerekli değeri vermek: **dil y.-** yaralamak, kalbini kırmak; **zıyan/zelel y.-** zarar ziyan vermek; **yerine y.-** a.yerine ulaştırmak, yerine teslim etmek: **tabşırıkları yerine y.-** armağanları yerine teslim etmek; b. oynamak, icra etmek: **rolı yerine y.-** rolü icra etmek; **üstüni y.-** eklemek, doldurmak: **puluñ üstüni y.-** paranın üstünü eklemek.

YETİRİL- *ed ç. bk.* **yetir-**; 1. yetiştirilmek, ulaştırılmak, getirilmek: **poçta vagtında y.-yär** posta zamanında getiriliyor; 2. yetmek, yetişmek (örn. para); 3. yol açmak; 4. sirayet etmek.

YETİRİN- *dön. ç. bk.* **yetir-**; yeterli olmak (araç); sonuna dek gitmek.

YETİŞ- I *eyl.* 1. yetişmek, olgunlaşmak, ergenlik çağına gelmek: **y.-en gız** ergin kız; 2. olmak, olgunlaşmak, pişmek: **iryimişler mazalı y.-pdir** meyveler tamamiyle olgunlaşmış; 3. yetişmek, olmak: **alım bolup y.-** bilgin olmak.

YETİŞ- II *eyl.* 1. iyi okumak: **hemme predmetlerden y.-** bütün dersleri iyi okumak; 2. yetişmek, ulaşmak: **men avtobusa y.-p bilmedim** otobüse yetişemedim; **nahara y.-** öğle yemeğine yetişmek.

YETİŞDİR- I *et. ç. bk.* **yetiş- I**; 1. yetiştirmek: **on çaga y.-en ene** on çocuk bilyüten anne; 2. ekmek, yetiştirmek.

YETİŞDİR- II *et. ç. bk.* **yetiş- II**; 1. sağlamak, temin etmek: **azıgı vagtında y.-** yemeği zamanında hazırlamak; 2. hazırlamak, yapmak: **nahar y.-** yemek yapmak; 3. yetiştirmek, yapmak, hazırlamak; **planı möhletinden öñ y.-** planı zamanından önce hazırlamak.

YETİŞDİRİL- *ed. ç. bk.* **yetişdir- II**; 1. getirilmek, sağlanmak; 2. hazırlanmak: **nahar vagtında y.-di** yemek vaktinde hazırlandı; 3. yerine gelmek, gerçekleşmek: **siziñ zakazıñız y.-di** sizin rezervasyonuz yapıldı; 4. eğitim görmek, büyütüp yetiştirilmek; 5. gelişmek, büyümek: **ir y.-yen pomidor** turfanda domatesler.

YETİŞENLİK *a.* olgunluk, erginlik: **y. attestatı** olgunluk diploması.

YETİŞİK *a.* derece: **okuvçılarıñ y.-i** öğrencilerin derecesi.

YETİŞİKLİ *s.* becerikli, eline çabuk, hamarat.

YETLİŞ- *eyl. bk.* **yetiş- II** 2.

YETMEZÇİLİK *a.* kıtlık; yetersizlik, eksiklik, kusur: **işdeki y.-ler** işteki eksiklikler; **y.-leri düzet-** eksiklikleri, yetersizlikleri düzeltmek; 2. yetersizlik: **hiç bir zat y. etmeyärdi** hiç bir şey eksik değildi..

YETMİŞ *a.s.* yetmiş: **y. yaşlı** yetmiş yaşında; **y. yaşlı goca** yetmiş yaşındaki ihtiyar; **y. yıllık** yetmiş yıllık; **y. yaşa-** yetmiş (yaşına kadar) yaşamak.

YETMİŞİNCİ *s.* yetmişinci: **y. cay** yetmiş numaralı ev

YETNE *a.* ek, ilave

YEVREY *a.* Yahudi, Musevi: **Y. ayalı** Yahudi kızı; **Y. dili** Yahudi dili..

YIDIRAŞ- *işt. ç. bk.* **yıldıra-**.

YIG- *eyl.* 1. toplamak: **pagta/ üzüm y.-** pamuk/ üzüm toplamak; **odun/ çöpleme y.-** odun/ çalı çırpı toplamak; 2. biçmek: **ot y.-** ot biçmek; 3. bozmak: **motorı/ sagadı y.-** motoru/ saati bozmak.

YIGAL- *eyl.* kısalmak, eksilmek, azalmak (mesafe); 2. *bk.* **yıgcamla-** 2; **tüpeñleriñ sesi y.-ıp başladı** silahların sesi azalmaya başladı.

YIGALT- *et. ç. bk.* **yıgal-**; 1. kısaltmak, azaltmak, eksiltmek (mesafe): **şitilleri y.-** fideleri kısaltmak; 2. sıklaştırmak, arttırmak: **ol bize gelmesini y.-dı** o bize gelişlerini sıklaştırdı.

YIGCAM *s.* sık, kesif, gür: **agaçları y. oturt-** ağaçları sık sık dikmek.

YIGCAMLA- *eyl.* 1. koyulaştırmak, yoğunlaştırmak;

birbirine yakınlaştırmak; bir şeyi biribirine yakın koymak; 2. hızlanmak. sıklaşmak: **sırkavıñ üsgülevügi barha y.-yar** hasta sık sık öksürmeye başladı: 3. kısaltmak. azaltmak. eksiltmek.

YIGCAMLAN- *dön. ç. bk.* **yıgcamla-**: 1. koyulaşmak, yoğunlaşmak: **girimsi agaçlarıñ arası y.-ıpdır** çalı oldukça gürdü; 2. hızlanmak, sıklaşmak. daha sık olmak: **çarhıñ hereketi y.-ıpdır** çarkın hareketi hızlandı; **yıldırım çakması y.-dı** yıldırımın çakması sıklaştı.

YIGCAMLAŞ- *işt. ç. bk.* **yıgcamla-**.

YIGCAMLAT- *et. ç. bk.* **yıgcamla-**; **ädimini y.-** adımını sıklaştırmak.

YIGDIR- *et. ç. bk.* **yıg-**.

YIGI *bel.* koyu bir halde, sık, gür: **şitilleri y. oturt-/ek-** fideleri sık sık dikmek; **bu marşrut boyunça avtobuslar örän y. gatnayar** bu yol boyunca otobüsler çok sık işliyor (gidip geliyor).

YIGI-YIGIDAN *bel.* sık sık: **olar y. kino gidip başladılar** onlar sık sık sinemaya gitmeye başladılar; **y. hat yaz-** sık sık mektup yazmak.

YIGICI *a.* dizgici, mürettip: **(harp) y. bolup işle-** dizgici olarak çalışmak; 2. hasat, ürün kaldırma: **pagta y. maşın** pamuk kaldırma makinası.

YIGIL- 1. *ed.-dön. ç. bk.* **yıg-**; yığılmak. toplanmak: **pagta y.-ıp gutardı** pamuk toplaması bitti; 2. gebe olmak (kısrak için).

YIGILAN- *eyl.* 1. hızlanmak, sıklaşmak, daha sık olmak: **yüreginiñ urması y.-dı** kalbin çarpması hızlandı (sıklaştı); 2. azalmak, kesilmek (mesafe için).

YIGILIK *a.* sıklık, koyuluk, yoğunluk: **agaçlarıñ arasınıñ y.-ı** ağaçların sıklığı; 2. *fiz.* frekans.

YIGIM *a.* 1. toplama, ürün, mahsul, hasat: **pagta y.-ınıñ öñ** yanında pamuk hasadından önce; **pagta y. kampaniyası** pamuk toplama kampanyası; 2. haraç, vergi.

YIGIN *a.* 1. kalabalık, halk, güruh; 2. *mec.* ordu.

YIGIN- *dön. ç. bk.* **yıg-**; toplamak, toparlamak.

YIGINDI *a.* 1. yıllık kitap; toplantı, meclis; koleksiyon: **gönükmeler y.-sı** alıştırma kitabı: **seyrek duş gelyän kitaplarıñ y.-sı** seyrek gelen kitaplar koleksiyonu; **eserler y.-sı** eserler külliyatı; 2. toplanma; karma: **futbol boyunça yurdumızıñ y. komandası** futbol için toplanma bölgesi.

YIGIR- *eyl.* ezmek, mıncıklamak, buruşturmak: **köynegiñ etegini y.-** elbisenin eteğini kırıştırmak; 2. eğmek, bükmek: **yüzüñi y.-** yüz ekşitmek; **señrigiñi y.-** somurtmak; 3. kaldırmak, toplamak: **ayaklarıñı y.-p otur-** ayaklarını tıplamak.

YIGIRT *s.* 1. buruşuk, kırış kırış: **onuñ yüzüni tutuş y. basıpdır** yüzünü buruşturmuş; 2. kırma, kıvrım, pli: **y. tut-** kırışmak, buruşmak: **bu mata y. t.-mayar** bu kumaş kırışmıyor; **köynegiñ y.-larını ütükle-** gömleğin kırışıklıklarını ütülemek.

YIGIRTLAŞ- *eyl.* 1. kırışıklıklarla örtülmek: **y.-an yüz** kırışıklıklarla örtülü yüz; buruşmak, kırışmak.

YIGIŞ- *işt. ç. bk.* **yıg-**.

YIGIŞDIR- *sık. ç. bk.* **yıg-**.

YIGNA- *eyl.* 1. *bk.* **yıg-** 1; 2. saklamak, gizlemek: **sandıkda y.-p goy-** sandıkta saklamak; 3. toplamak, toparlamak, yığmak: **mareke y.-** halkı, insanları toplamak; **yörüşe gitcekleriñ hemmesini y.-** yürüyüşe katılacakların hepsini toplamak; 4. toplamak, bir araya getirmek: **çlenlik vznosları y.-** ödentileri, aidatları toplamak; **marka y.-** pul toplamak, biriktirmek; 5. yığmak, istif etmek, toplamak: **odunı caya y.-** odunları ambara düzmek ; 6. toplamak, düzene sokmak: **yorgan düşegiñi y.-** yorganı döşeği toplamak; 7. altına almak **ayaklarıñı y.-p otur-** ayaklarını altına alarak oturmak; 8. biriktirmek, toplamak, yığmak: **pul y.-** para biriktirmek; **güyç y.-** güç toplamak.

YIGNAK I *a.* toplantı; meclis: **komsomol/profsoyuz y.-ı** komsomol, sendika toplantısı; **umumi y.** genel toplantı; **y.-a gatnaş-** toplantıda hazır bulunmak; **y.-ı aç-/ yap-** toplantıyı açmak; **y.-da ara alıp maslahatlaş-** mecliste konuşmak.

YIGNAK II: y. yönekey sözlem *gr.* basit ve yaygın olmayan tümce.

YIGNAL- *ed. ç. bk.* **yıgna-**; toplanmak, toplaşmak, yığışmak; toplamak (örn. ürün); 2. saklanmak, gizlenmek; 3. bir yerde toplamak, yığmak; 4. seferber edilmek; 5. meydana gelmek, teşekkül etmek; 6.toplanmak, bir araya getirilmek, toplanmış olmak (ön. aidat); 7.kaldırmak (yerden); 8. birikmek, toplanmak, yığılmak; 9. toplamak, düzene sokmak, çekidüzen vermek.

YIGNAN- *dön. ç. bk.* **yıgna-**; 1. toplanmak, toplaşmak: **ploşçada y.-** meydanda toplanmak; 2. toplanmak, akıp gelmek, akıp gelerek toplanmak: **öyüñ öñünde suv y.-ıpdır** evin önünde su birikmiş.

YIGNANIŞ- *eyl.* 1. toplanmak, birikmek, toplaşmak: **klubda y.-** klüpte toplanmak; 2. toplanmak, birikmek, akıp gelerek toplanmak (örn. su).

YIGNANIŞIK *a.* 1. kamp: **pioner y.-ı** piyonerler kampı; 2. eğlenti, cümbüş: **y. et-** eğlence yapmak.

YIGNAŞDIR- *sık. ç. bk.* **yıgna-**; **stoluñ üstünden gapları y.-** masadaki kapkacağı toplamak.

YIGNAT- *et. ç. bk.* **yıgna-**.

YIGRA *s.* sıkılgan, mahçup, utangaç: **y. gız** utangaç kız.

YIGRIK- *eyl.* kuşkulanmak: **töveregiñdäkilerden y.-** etrafdakilerden kuşkulanmak.

YIGRIKDIR- *et. ç. bk.* **yıgrık-**; kuşkulandırmak.

YIGRIL- *eyl.* 1. büzülmek, yumaklanmak: **gorkıñdan yaña y.-** korkudan büzülmek; 2. kırışmak: **seniñ köyneginiñ y.-ıpdır** gömleğin kırışmış.

YIGRILCIRA- *eyl.* 1. kuşkulanmak (herhangi birşeyden); 2. büzülmek, yumaklanmak (insan hak.); tüyleri diken diken olmak, tüyleri diken diken kabarmak (kuş): **sovukdan y.-** soğuktan tüyleri diken diken olmak.

YIGRILIŞ- *işt. ç. bk.* **yıgrıl-**.

YIGRIŞ- *işt. ç. bk.* **yıgır-**.

YIGRIŞDIR- *sık. ç. bk.* **yıgır-**.

YIGŞIR- *eyl.* saklamak, gizlemek: **y.-ıp goy-** saklamak; **otluçöpi çagalardan** y.- kibrit çöpünü çocuklardan saklamak; **kitabı y.-** kitabı saklamak.

YIGŞIRIL- *ed. ç. bk.* **yıgşır-** ; saklanmak, gizlenmek.

YIGŞIRIŞ- *işt. ç. bk.* **yıgşır-**.

YIGŞIRIŞDIR- *sık. ç. bk.* **yıgşır-**.

YIK- *eyl.* 1. yıkmak, tahrip etmek: **cayı y.-** evi yıkmak; 2. mağlup etmek, yenmek: **emel edip y.-** yenmek; 3. itmek, itip düşürmek: **çukura y.-** çukura itmek.

YIKDIR- *et. ç. bk.* **yık-**; **o l pälvan y.-masa gerek** o pehlivanın yenilmemesi gerekiyor.

YIKGINÇILIK *a.* suikast, kundakçılık: **y.-a garşı göreş alıp bar-** suikasta karşı mücadele etmek; **y.-ı best et-** suikasta son vermek.

YIKIK *s.* yıkık, yıkılmış: **y. köpri** yıkık köprü; 2. devrik, devrilmiş § **y. tam** geveze, sır saklamaz.

YIKIL- *ed.-dön. ç. bk.* **yık-**; yıkılmak, kırılmak, parçalanmak: **bent y.-ıpdır** bent yıkılmış; **cay y.-ıpdır** ev yıkılmış; 2. hezimete uğramak, mağlup olmak, yenilmek; 3. düşmek, yıkılmak: **gürpüldäp y.-** gürültüyle yıkılmak; **büdräp y.-** sürçmek-ve düşmek; 4. düşmek, devrilmek, yuvarlanmak: **gayadan y.-** kayadan yuvarlanmak, düşmek; 5. düşmek, yuvarlanmak, yıkılmak, çökmek: **çukura y.-** çukura yuvarlanmak; 6. (konuşma dili) yıkılmak, çökmek; başarısızlığa uğramak: **ol giriş ekzamenlerinde y.- dı** giriş sınavlarında başarısızlığa uğradı; 7. devrilmek, alaşağı edilmek § **ayagına y.-** ayağına düşmek: istemek, dilemek: **gülüp, kese y.-** gülmekten kırılmak.

YIKIRDA- *eyl.* kıs kıs gülmek: **oglanlar y.-p gülüşdiler** çocuklar kıs kıs gülüştüler.

YIKIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **yıkırda-**.

YIKIŞDIR- *sık ç. bk.* **yık-**; **agşamkı yel birnäçe navları y.-ıpdır** akşamki rüzgar birçok direk yıkmış.

YIL *a.* yıl: **geleek/ öten/ şu yıl** gelecek/ geçmiş/ bu yıl; **täze okuv y.-ı** yeni öğrenim yılı; **aradan iki y. geçdi** aradan iki yıl geçti; **hasıllı y.** bereketli yıl; **yıl boyı** bütün yıl; **y. birinci yanvardan başlayar** yıl Ocak 1'den başlar; **bu bir näçe y. mundan ozal bolupdı** bu, bundan birkaç yıl önce olmuş; **yılıñ dört paslı: gış, bahar, tomus, güyzdür** yılın dört mevsimi: kış, ilkbahar, yaz, sonbahardır.

YILA- *eyl.* 1. ısınmak: **suv y.-dı** su ısındı; 2. ısınmak, sıcaklığı artmak: **hova gün-günden yılap başladı** hava gün geçtikçe ısınmaya başladı.

YILADIL- *ed. ç. bk.* **yılat-**; ısınmak; **biziñ öyümiz gaz bilen y.-yar** evimiz gazla ısınıyor.

YILAN (**yılaːn**) *a.* yılan: **zäherli y.** zehirli yılan; **y. zäheri** yılan zehiri; **suv y.-ı** su yılanı; **y. yılı** yılan yılı.

YILAŞ- *eyl.* ısınmak: **nahar y.-pdır** yemek ısınmış; 2. daha sıcak olmak, ısınmak: **hova birnäme y.-dı** hava biraz ısındı.

YILAT- *et. ç. bk.* **yıla-** ; 1. ısıtmak; **suv y.-** su ısıtmak; 2. yakmak, ısıtmak: **içerini y.-** içeriyi ısıtmak.

YILCIRAKLA- *eyl. bk.* **yılgırcakla-**.

YILCIRAKLAT- *eyl. bk.* **yılcırakla-**; parlamak, parıldamak (gözler için).

YILDAM *s.* çevik, canlı: **y. at** çevik at.

YILDIRA- *eyl.* ışıldamak, parıldamak, parlamak: **begencinden yaña gözleri y.-pdur** sevincinden gözleri parıldıyor.

YILDIRAT- *et. ç. bk.* **yıldıra-**.

YILDIRAVUK *s.* parlak, ışıltılı, pırıltılı: **y. gözler** parlak gözler; **y. bezegler** pırıltılı, parlak süsler.

YILDIRIM *a.* yıldırım, şimşek: **şar görnüşli y.** küre biçimindeki yıldırım (küre görünüşlü); **y. ur-** yıldırım çarpmak; **y. çak-** yıldırım çakmak § **y. yalı** yıldırım gibi.

YILDIZ *a.* yıldız: **asmanıñ yüzi y.-dan doludı** gökyüzü yıldızlarla doluydu; **Demirgazık y.-ı** *astr.* kutup yıldızı; **Zöhre** (ya da **Ömrüzaya**) **yıldızı** *astr.* Zühre, Çoban yıldızı; **Yay y.-ı** *astr.* takım yıldız, burç; **asmanıñ yüzi tutuş y.-dı** gökyüzü yıldızlarla doluydu; 2. yıldız (geometrik şekil): **bäş burçlı y.** beş köşeli yıldız.

YILGIR- *eyl.* gülümsemek: **köp manılı y.-** çok anlamlı gülümsemek (gülmek); **y.-ıp cogap ber-** gülümseyerek cevap vermek; **tanışlarıñı görüp y.-** tanıdıklarını görüp gülümsemek.

YILGIRCAKLA- *eyl.* gülümsemek (hafif); **ol y.-p görüşdi** gülümseyerek selam verdi.

YILGIRCAKLAŞ- *işt. ç. bk.* **yılgırcakla-**.

YILGIRIŞ- *işt. ç. bk.* **yılgır-**.

YILGIRT- *et. ç. bk.* **yılgır-**.

YILI *s.* 1. sıcak: **y. yurtlar** sıcak ülkeler; **ayagını y. sakla-** ayağını sıcak tutmak; **y. yerde otur-** sıcak yerde oturmak; **y. suv** sıcak su; **y. otag** sıcak oda; **y. geyin-** sıcak giyinmek; 2. tatlı, müşfik, şefkatli: **y. nazar sal-** müşfik, şefkatli bakmak.

YILIN- *eyl.* ısınmak: **güneşde y.-** güneşte ısınmak; sobanın yanında ısınmak.

YILIÑ-YILINA *bel.* heryıl.

YILIT- *et. ç. bk.* **yıla-**; ısıtmak, sıcak hale getirmek: **motorı y.-** motoru ısıtmak; 2. yakmak; ısıtmak: **cayı y.-** odayı ısıtmak.

YILKI *a.* at: **y. sürüsi** at sürüsü; **y. yılı** at yılı.

YILLIK *a.* 1. yıllık: **yıllık girdeci/hasabat** yıllık kazanç, gelir; **bir y. möhlet** bir yıllık süre; **y. planı dol-** yıllık planı uygulamak; **y. tsikl** yıllık devir; 2. yıldönümü: **Beyik Oktyabr' sotsialistik revolyutsiyasınıñ y.-** büyük Ekim sosyalist devriminin yıldönümü.

YILMA- *eyl.* aşındırmak, perdahlamak; yontmak, rendelemek: **tagtanı y.-** tahtayı rendelemek, yontmak; 2. düzeltmek, taramak.

YILMAN- *ed.-dön. ç. bk.* **yılman-**; cilalanmak, perdahlanmak, rendelenmek.

YILMANAK *s.* düz, pürüzsüz: **y. saçlı gız** düz saçlı kız; **y. tagta** düz, pürüzsüz tahta.

YILMANÇAK *s.* düz, cilalı: **y. daş** düz taş.

YILMAŞ- *işt. ç. bk.* **yılma-.**

YILMAT- *et. ç. bk.* **yılma-.**

YILMAYCI *a.* perdah, elmas traşçısı; cilacı.

YILPILDA- *eyl.* parıldamak, ışıldamak: **ot çala y.-yardı** belli belirsiz ışık göründü.

YILPILDAŞ- *işt. ç. bk.* **yılpılda-**.

YILPILDAT- *et. ç. bk.* **yılpılda-**.

YILPILDAVUK *s.* ışıltılı, pırıltılı, göz kamaştırıcı; parlak: **y. zumerret** parlak zümrüt; **y. metal** parlak metal.

YILPILDI *a.* 1. ışık, ziya; 2. parıltı, parlaklık, ışıltı.

YILSAYIN (yılsa:yın) *bel.* her yıl: **y. yokarlan-/ ös- / abadanlaş-** her yıl büyümek.

YIRAK (yıra:k) *s.* uzak, uzaktaki.

YIRŞAR- *eyl.* kıs kıs gülmek.

YIRŞARIL- *dön. ç. bk.* **yırşar-**; gülümsemek.

YIRŞARIŞ- *işt. ç. bk.* **yırşar-**; gülümsemek.

YIRŞART- *et. ç. bk.* yırşar-.

YIRT- *eyl.* yırtmak, parçalamak; koparmak: **hatı y.-ıp goybermektubu** yırtmak; **köynegiñi y.-** gömleğini yırtmak.

YIRTICI *s.* 1. yırtıcı: **y. hayvanlar** yırtıcı hayvanlar; 2. *mec.* vahşi hayvan, canavar.

YIRTIK *s.* yırtık: **y. köynek** yırtık gömlek.

YIRTIL- *dön. ç. bk.* **yırt-**; 1. yırtılmak.

YIRTIŞ- *işt. ç. bk.* **yırt-.**

YIRTIŞDIR- *sık. ç. bk.* **yırt-.**

YİGDEL- *eyl.* gençleşmek, gencelmek: **ol y.-en yalı bolupdır** gençleşmiş gibi olmuş.

YİGDELT- *et. ç. bk.* **yigdel-**; genç göstermek; gençleştirmek: **spor bilen meşgullanmak organizmi y.-yär** spor yapmak vücudu gençleştirir

YİGİRMİ *a.* yirmi: **şäherden y. kilometr uzaklıkda** şehirden yirmi kilometre uzaklıkta; **y. yaşlı** yirmi yaşında.

YİGİRMİNCİ *a.* yirminci: **y. yıllar** yirminli yıllar.

YİGİT *a.* genç insan, delikanlı: **gızlar ve yaş y.-ler** kızlar ve genç delikanlılar; **göç y.** koç yiğit; **uzın boylı/ ovadan y.** uzun boylu, yakışıklı delikanlı; **y. çık-** erinleşmek, olgunlaşmak.

YİGREN- *eyl.* tiksinmek, iğrenmek, nefret etmek: **galplıgı y.-** yalandan nefret etmek; **men onı y.-yärin** ondan nefret ediyorum.

YİGRENCİ *s.* iğrenç, tiksindirici, pis, kötü: **y. düşman** kötü düşman; **y. görnüş** iğrenç görünüş; **y. söz ayt-** kötü söz söylemek.

YİGRENÇ *a.* nefret, tiksinti: **y. bilen gara-** nefretle bakmak: **y. duygusı** nefret duygusu; **y. besle-** nefret etmek.

YİGRENÇLİ *s.* tahrik eden, hor gören, aşağılayan: **y. nazar ayla-** birine nefretle bakmak; **y. gara-** aşağılayan bakışla bakmak.

YİGRENDİR- *et. ç. bk.* **yigren-**; tiksinti, nefret uyandırmak.

YİGRENİL- *ed. ç. bk.* **yigren-**; nefret edilmek, sevilmemek: **erbet häsiyeti üçin ol y.-yär** kötü karakteri yüzünden sevilmiyor.

YİGRENTGİ *s. bk.* **yigrenci**; **y. adam** iğrenç adam; **y. häsiyet** kötü karakterli.

YİLİK *a.* ilik: **oñurga süñkiniñ y.-i** omurga kemiğinin iliği.

YİR- *eyl.* koparmak, kesmek, parçalamak, delmek: **ayakgabıñ apgırdını y.-** ayakkabının arkasını (tabanını) delmek.

YİRDİR- *et. ç. bk.* **yir-.**

YİRİK *a.* delik: **y. kövüş** delik ayakkabı.

YİRİL- *ed.-dön. ç. bk.* **yir-**; yırtılmak: **galoş y.-ipdir** kaloş, ayakkabı lastiği yırtılmış.

YİRİŞ- *işt. ç. bk.* **yir-.**

YİT *a* köpeği kovmak için söylenen söz (defol): **y., ovarra bol!** git, defol!.

YİT- *eyl.* 1. yitmek, kaybolmak: **meniñ ruçkam y.-ipdir** kalemim kaybolmuş: 2. zayi olmak, kaybolmak: **goyunlarıñ biri y.-ipdir** koyunlardan biri zayi olmuş; 3. ortadan kaybolmak, gözden kaybolmak: **yıldızlar kem-kemden y.-yärdiler** yıldızlar yavaş yavaş gözden kayboluyorlardı.

YİTEL- *eyl.* 1. sivrileşmek, sivrilmek: **päki gatı y.-ipdir** çok fazla sivrilmiş; 2. *mec.* düşüncesi, anlayışı genişlemek; daha iyi görmek: **gözüm y.-di** gözlerim daha iyi görmeye başladı; 3. *mec.* daha anlayışlı, daha zeki olmak: **onuñ akılı y.-ipdir** onun daha akıllı olmuş .

YİTELDİL- *ed ç. bk.* **yitelt-**; sivrileşmek, sivrileştirmek; keskinleşmek: **y.-en pıçak** keskinleşmiş bıçak.

YİTELDİŞDİR- *sık. ç. bk.* **yitelt-.**

YİTELİŞ- *işt.ç. bk.* **yitel-.**

YİTELT- *et. ç. bk.* **yitel-**; bilemek, sivriltmek, sivrileştmek, sivrilmek: **gayçını y.-** makası bilemek.

YİTGİ *a.* zarar, ziyan: **pagta yıgımındakı y.** pamuk hasadındaki zarar; 2. *mec.* kayıp, yitirme, yitim: **yitgä sezevar bol-** ya da **y. çek-** kayıp vermek, kayba uğramak.

YİTİ *s.* 1. keskin: **y. pıçak** keskin bıçak; **y. dişli bıçgı** keskin dişli testere; 2. kızgın, yakıcı: **günüñ yiti şöhlesi** günün kızgın güneşi; 3. *mec.* zeki, akıllı, anlayışlı: **y. oglan** zeki çocuk; 4. *mec.* gözü açık, uyanık: **onuñ gözi gatı y.** onun gözü çok açık; 5. keskin, şiddetli: **y. agırı** şiddetli ağrı; 6. *mec.* çınlayan, keskin, yakıcı: **bagşınıñ sesi yaman y. eken** bakşının sesi çok yanıkmış; 7. *mec.* keskin, sivri, yaralayıcı: **onuñ dili y.-dir** onun dili çok yaralayıcı § **y. burç** *mat.* dar açı; **yiti burçlı üçburçluk** *mat.* dar açılı üçgen.

YİTİGÖZLÜLİK *a.* uyanıklık, dikkatlilik: **y. bilen serhedi gora-** sınırları dikkatle korumak.

YİTİGSİ *s.* zayıf, donuk: **y. ışık** zayıf ışık; **y. yanyan ot** zayıf yanan ateş; 2. çok küçük, zor görünen, az bilinen.

YİTİGSİLEN- *eyl.* çürümek, yanmak, tutmak: **ocakda ot y.-ip yanyardı** ocakta ateş tüterek yanıyordu.

YİTİK *s.* 1. yitik, kayıp; kendini kaybetmiş (insan); 2. sürüden ayrılmış (hayvan için).

YİTİLEN- *dön ç. bk.* **yitel-**; 1. sivrileşmek, sivrilmek; 2. *mec.* daha anlayışlı, daha zeki olmak.

YİTİLEŞ- 1. *iş. ç. bk.* **yitel-** 1, 3; 2. *mec.* keskinleşmek.

YİTİLEŞDİR- *et.ç. bk.* **yitileş-**; keskinleştirmek: **yagdayı y.-** makası keskinleştirmek.

YİTİLİK *a.* 1. keskinlik, sivrilik; 2. parlaklık, canlılık; 3. kızgınlık, yakıcılık; 4. *mec.* basiret, feraset; 5. *mec.* keskin göz, keskin gözlülük, 6. *mec.* keskin, tiz (ses hak.); 7. *mec.* keskinlik, sivrilik (koku hak.); 8. *mec.* keskinlik, acılık; 9. *mec.* gerginlik (durum için).

YİTİR- *eyl.* 1. yitirmek, kaybetmek: **açarları y.** anahtarları kaybetmek; **puluñı y.-** parasını kaybetmek; 2. ziyan etmek, boşa harcamak: **vagtını y.-** zamanını boşa harcamak; 3. mahrum kalmak, yoksun kalmak, kaybetmek: **biziñ y.-yän zadımız yok** kaybedecek şeyimiz yok; **köp zat y.-ersiñ** çok şey kaybediyorsun § **y.-ip tapan yalı** kaybedip bulmuş gibi.

YİTİRİL- *ed. ç. bk.* **yitir-**; 1. kaybolmak, görünmemek: 2. harcanmak, sarfedilmek; gitmek (zaman hak.).

YİTİRİM: y. bol- kaybolmak, yitmek: **sen nirä y. bolduñ?** sen nereye kayboldun?; **y. et-** gizlemek, saklamak.

YİTİŞ- *eyl.* 1. ortadan kaybolmak; sönmek: **yıldızlar kem-kemden y.-ip başladılar** yıldızlar yavaş yavaş ortadan kaybolmaya başladılar; 2. silinmek: **yadıgärligin yazgıları y.-ip başlapdır** yazıtların üzerindeki yazılar silinmeye başlamış.

YO

YODA (yo:da) *a.* patika: **dag y.-sı** dağ patikası.

YOGAL- (yo:gal-) *eyl.* 1. kaybolmak, yitmek, yok olmak: **kem-kemden y.-** yavaş yavaş yok olmak; 2. ölmek: **onuñ uly oglı frontda y.-pdır** onun büyük oğlu cephede ölmüş.

YOGIN (yogı:n) *s.* 1.kalın: **y. agaç** kalın ağaç; **y. yüp** kalın ip; 2. şişman, iri (insan hakkında).

YOGNA- *eyl.* 1. şişmanlamak: **y.-p gitmek** şişmanlamak; 2. sesi değişmek.

YOGNAL- *eyl. bk.* **yogna-** 1.

YOGNALT- *et. ç. bk.* **yognal-**.

YOGNAŞ *s.* 1.kalın **y. tayak** kalın değnek, sopa; 2. semiz, şişman: **y. adam** şişman insan; 3. kalın, bas ses.

YOGNAŞ- *eyl.* 1. şişmanlamak; 2. kalınlaşmak (ses için).

YOGSA *bağ.* yoksa: **bu kitabı al, y. ol alar** bu kitabı al, yoksa o alır.

YOGSA-DA *bel.* evet, tabi: **y., sen maña näme aytmakçıdıñ?** evet, sen bana ne söylemek istiyordun?.

YOGSAM *bk.* **yoksa**.

YOK (yo:k) *bel.* 1. hayır: **sen acıgyarmıñ?- yok** sen acıktın mı?- Hayır; 2. yok, var olmama, sahip olmama: **mende bu kitap y.** bende bu kitap yok; **bu yerde hiç kim y.** burada hiç kimse yok; **ol yere gitmegiñ geregi y.** oraya gitmenin gereği yok § **y. bol-** yok olmak; **y.-a çıkar-/yan-** yok etmek; **y.-una çık-/yan-** yok etmek, ortadan kaldırmak; **y. et-** a. yitirmek, kaybetmek: **meniñ galamımı nirä y. etdiñ?** benim kalemimi nerede kaybettin?; b. yok etmek, ortadan kaldırmak: **kemçilikleri y. et-** kusurları ortadan kaldırmak.

YOK *a.* 1.yemek artıkları; 2. leke, iz: **sıya y.-ı mürekkep** lekesi.

YOK- *eyl.* 1.yapışmak: **onuñ geyimine palçık y.-updur** onun elbisesine çamur yapışmış; 2. geçmek, bulaşmak (hastalık); 3.yaramak, faydalı olmak (yemek): **bu maña y.-yar** bu bana yarar; 4.etkilemek: **oña bu sözler y.-mayar** bu sözler onu etkilemiyor.

YOKANÇ *s.* bulaşıcı: **y. kesel** bulaşıcı hastalık.

YOKANÇLI *s.* bulaşıcı hastalığı olan.

YOKARI *bel.* 1.yukarı: **dagıñ iñ y.-sına çık-** dağın en üstüne çıkmak; **cayıñ y.-sı** evin yukarısı; 2. yüksek, yüce: **y. basış** yüksek basınç; **y. hilli harıtlar** yüksek kaliteli mallar; 3. önemli: **y. sılag** önemli ödül; **bize y. ınam bildirildi** bize önemli bir güven verildi; 4. yüksek: **TCCR Yokarı Soveti** TCCR Yüksek Sovyeti; 5.üstün, yüksek: **y. bilim al-** üstün eğitim görmek; 6.büyük, üst: **y. klas okuvçıları** üst sınıf öğrencileri; 7. yukarıya doğru: **y. gal-/göteril-** a. kalkmak, havalanmak, uçmak: **samolyot y. galdı** uçak havalandı; b.artmak, çoğalmak, yükselmek:

keselliniñ gızgını y. galyar hastanın ateşi yükseliyor.

YOKARIK (**yokarı:k**) *bel.* 1.yukarı, yukarıya doğru: **y. göter-/galdır-** yukarıya kaldırmak; **y. çık-** yukarı çıkmak; 2. doğuya, doğuya doğru: **y. git-** doğuya gitmek.

YOKARKI *a.s.* üst, yukarı: **cayıñ y. bölegi** evin yukarı (üst) bölümü; **y. etaj** üst kat; **yeriñ y. gatlagı** yerin üst katmanı.

YOKARLA- *eyl. bk.* **yokarlan-** 1, 2; **samolyot barha y.-yardı** uçak yükseliyordu.

YOKARLAN- *eyl.* 1. yükselmek: **samolyot barha y.-yar** uçak yukarıya yükseliyor; 2. artmak, çoğalmak: **girdeci y.-yar** gelir artıyor; **zähmet öndürüciligi üzül-kesil y.-dı** işin verimi ani olarak arttı; 3.iyileşmek, daha iyi olmak: **halkımızıñ hal-yagdayı gün-günden yokarlanyar** halkımızın durumu gittikçe iyileşiyor.

YOKARLAŞ- *iş. ç. bk.* **yokarla-**.

YOKARLAT- *et. ç. bk.* **yokarla-**; 1. kaldırmak; 2. arttırmak, büyütmek, çoğaltmak: 3. iyileştirmek, arttırmak: **bilim derecesini y.-** bilimin kalitesini arttırmak.

YOKARLIGINA *bel.* 1.yukarı tarafa, yukarıya doğru: **y. göteril-** yukarıya doğru kaldırılmak; **y. at-** yukarıya doğru atmak; 2. doğuya, doğuya doğru: **y. gitmek** doğuya doğru gitmek.

YOKDUR- *et. ç. bk.* **yok-**; 1. kirletmek, pisletmek, lekelemek: **hapa y.-** kirletmek, pisletmek; 2. birine hastalık bulaştırmak; zehirlemek § **gara y.-** lekelemek, karalamak; rezil etmek.

YOKLA- (**yo:kla-**) *eyl.* 1.hatırlamak, aklına getirmek, yad etmek: **Cırat Göroglını y.-p bir kişnedi** Kırat Köroğlunu hatırlayarak bir kişnedi; 2. harcamak, sarf etmek: **ol eline düşen 10 manatı bir yerde y.-pdır** eline geçen on manatı bir yerde harcamış; 3. kaybetmek, yitirmek 4.öldürmek, yok etmek: **men onı öz elim bilen y.-rın** ben onu kendi elimle öldürürüm.

YOKLAN- *ed. ç. bk.* **yokla-**; 1. hatırına gelmek, aklına gelmek; 2. para harcamak, masraf etmek; 3. kaybolmak; 4. öldürülmek.

YOKLAT- *et. ç. bk.* **yokla-**.

YOKLUK (**yo:kluk**) *a.* yokluk: **vagtıñ y.-ı** zamanın yokluğu § **y. galıpı** *gr.* olumsuzluk biçimi.

YOKNASIZ *s.* 1. inatçı: **y. çaga** inatçı çocuk; 2. tatsız, nahoş: **y. adam** tatsız, sevimsiz bir adam.

YOKSUL (**yo:ksul**) *a.* yoksul.

YOKUMLI *s.* yararlı, faydalı: **y. yimişler** yararlı meyveler § **eli y.** eli açık.

YOKUMSIZ *s.* yararsız, faydasız: **y. yimit** yararsız yiyecek.

YOKUNDI *a.* tabaka; pas: **tozan y.-sı** toz tabakası.

YOKUŞ *s.* tatsız, nahoş, üzücü: **y. söz ayt-** tatsız, üzücü söz söylemek § **y. gör-** incinmek, gücenmek; **y. deg-** üzgün olmak?.

YOKUŞDIR- *eyl. bk.* **yokdur-**.

YOL (**yo:l**) *a.* 1.yol: **gumak y.** küçük, toprak yol, patika yol; **şosse y.** şose yolu; **asfalt y.** asfalt yol; **suv y.-ı** su yolu: **gatnav y.-ları** ulaşım yolları: **y. ussası** yol ustası; **hova y.-ı** hava yolu; **y. kostyumı** yol elbisesi: **y. aç-** yol açmak; **y. ber-** a.yol vermek; b.olanak vermek, **y.-da dur-** yolda durmak; **y.-a çık-** yola çıkmak; 2.*anat.* yol: **dem alış y.-ları** nefes yolları; 3.yol, seyahat, yolculuk: **y. üçin tapılgısız zat** yol için bulunmaz şey, eşya; **uzak y.-a tayınlan-** uzun yolculuk hazırlığı yapmak; 4. yol, yön, istikamet: **öye bargan y.** eve giden yol, ev yolu; **y. ugruna geçerken: y.-uñdan azaş-** yolunu kaybetmek, şaşırmak; **y. gözle- yol** gözlemek; 5. yol: **iki y. bilen düşündir-/çöz-** iki yolla çözmek; 6.yol, tarz, usul: **durmış y.-ı** yaşam tarzı: **sovet ılınıniñ ösüş y.-ları** sovyet biliminin ilerleme yolları § **y.-uñız ak bolsun!** yolunuz açık olsun: **y.-a gel-** yoluna girmek, düzelmek; **y.-a getir-/sal-** (birini) doğru yola getirmek, (birine) doğru yolu göstermek; **y.-una çık-** yoluna çıkmak; **ara y.-da goy-** yarı yolda koymak, bir işi bitirmemek.

YOL- *eyl.* 1.yolmak, koparmak: bir **desse gül y.-**bir deste gül koparmak; 2. kesmek, koparmak: **yüpi y.-** ipi kesmek; **iligi y.-** düğmeyi koparmak; 3. kesmek, durdurmak, ara vermek: **aragatnaşıgı y.-** bağlantıyı kesmek; 4. *mec.* bir şeyi hile yoluyla almak.

YOL-YODA (**yo:l-yo:da**) *a.* yol, patika.

YOL-YOL (**yo:l-yo:l**) *s.* çizgili.

YOLA (**yo:la**) *a.* defa, kere, kez: **bir y.** bir defa; **bir y. ol maña şeyle diydi o** bana bir defa şöyle dedi; **bir näçe y.** bir kaç defa.

YOLAGÇI (**yo:lagçı**) *a.* yolcu: gelip geçen; seyyah: **y.-dan sora-** gelip geçenden sormak; **y.-lar avtobusı** yolcu otobüsü.

YOLAYRIT (**yo:layrıt**) *a.* yol ağzı: **y.-da duşuş-** yol ağzında karşılaşmak.

YOLBARS *a.* kaplan.

YOLBAŞÇI (**yo:lbaşçı**) *a.* idareci, şef, yönetmen, başkan: **klas y.-sı** sınıf başkanı; **edaranıñ y.-sı** idarenin başkanı.

YOLÇI (**yo:lçı**) *a.* yol işinde çalışan, yol işçisi.

YOLDAŞ *a.* arkadaş: **mekdep y.-ı** okul arkadaşı; **y.-ıña kömek et-** arkadaşına yardım etmek; 2. yol arkadaşı: **y.-ıñdan ıza gal-** yol arkadaşından geri kalmak; 3. iş ortağı, ortak; 4. yoldaş: **y. Babayev sizi telefona çagıryarlar** yoldaş Babayef sizi telefona çağırıyorlar § **ömürlik y.** eş.

YOLDUR- *et. ç. bk.* **yol-**.

YOLGUÇ *a.* tüy, kıl yolmaya yarayalı alet; saç maşası, kerpeten.

YOLKA *a.* 1.akçam, köknar; 2. yılbaşı ağacı: **täze yıl y.-sı** yeni yıl ağacı; **y. bezegleri** yılbaşı ağacı süsleri.

YOLLA- (yo:lla-) *eyl.* yollamak, göndermek; **sovgat y.-** armağan göndermek; **hat y.-** mektup göndermek; **salam y.-** selam yollamak.
YOLLAN- *ed. ç. bk.* **yolla-.**
YOLLAT- *et. ç. bk.* **yolla-.**
YOLMALA- *eyl.* sökmek, çekip çıkarmak, yolmak: **tovugıñ yeleklerini y.-** tavuğun tüylerini yolmak.
YOLMALAN- *ed. ç. bk.* **yolmala-.**
YOLMALAŞ- *işt. ç. bk.* **yolmala-**; *mec.* atılmak, fırlamak, kendini atmak.
YOLUK- *eyl.* karşılaşmak, rastlamak: **men köçede yoldaşıma y.-dım** sokakta arkadaşıma rastladım; 2. düşmek: **bir bela y.-** bir belaya düşmek.
YOLUKDIR- *et. ç. bk.* **yoluk-.**
YOLUK*s.* yoluk, yolunmuş.
YOLUN- *ed. dön. ç. bk.* **yol-**; 1. yolunmak; 2. kesilmek, koparılmak; 3. kesilmek, durdurulmak.
YOLUŞ- *işt. ç. bk.* **yol-**; *mec.* döğüşmek, vuruşmak, kavga etmek.
YOLUŞDIR- *sık. ç. bk.* **yol-**; **yüpi y.-** parçadaki (kumaştaki) ipi koparmak.
YOMAK *a.* cinas, kelime oyunu: **y. atış-** cinas yapmak.
YON- (yo:n-) *eyl.* 1.yontmak, rendelemek: **rende bilen y.-** rende ile rendelemek; **stanokda y.-** tornada yontmak; 2. birinden bir şeyi hile ile almak, zorla almak.
YONGI (yo:ngı) *a. bk.* **yo:nguç.**
YONGUÇ (yo:nguç) *a.* rende.
YONGULA- (yo:ngula-) *eyl. bk.* **yon-.**
YONUL- (yo:nul-) *ed. ç. bk.* **yo:n-**; 1. yontulmak, rendelenmek: **y.-an tagta** rendelenmiş tahta; 2. *mec.* zorlukla karşılaşmak.
YONUŞ- (yo:nuş-) *işt. ç. bk.* **yo:n-.**
YONUŞDIR- (yo:nuşdır-) *sık. ç. bk.* **yon-.**
YONUŞGA (yo:nuşga) *a.* yonga, kırıntı: **agaç y.-ları** ağaç yongaları; **metal y.-ları** metal kırıntıları.
YONUTGI (yo:nutgı) *a. bk.* **yo:nuşga.**
YOÑ *a.* soğuk alma, soğuk algınlığı, rahatsızlık: **y. deg-** soğuk almak § **y. bol-** moda olmak, yayılmak (salgın hastalık gibi).
YOÑLA- *eyl.* rahatsız olmak, keyifsiz olmak, soğuk almak, üşütmek: **ol y.-pdır** o hastalanmış.
YOÑLA- *eyl.* soğuk almak: keyifsizleşmek; **gatı y.-** şiddetli üşütmek.
YOÑSUZ *s.* büyük, çok: **y. vagt geçti** çok zaman geçti.
YOR- I *eyl.* fala bakmak, fal açmak, kehanette bulunmak; yorumlamak: **düyşi y.-** düşü yorumlamak.
YOR- II *eyl.* yormak.
YORDUR- *et. ç. bk.* **yor- I**; yorumlatmak, açıklatmak: **düyş y.-** düşü yorumlatmak.
YORGA *a.* rahvan (at hak.).
YORGALA- *eyl.* rahvan gitmek.
YORGALAŞ- *işt. ç. bk.* **yorgala-.**

YORGALAT- *et. ç. bk.* **yorgala-**; **y.–ıp sür-** (atı) rahvan sürmek.
YORGAN *a.* yorgan: **y. yapın-/örtün-** yorgan örtünmek; **çaganıñ üstüne y. yap-** çocuğun üstüne yorgan örtmek.
YORGAN-DÜŞEK *a.* yatak takımı, yatak yorgan: **y.-yıgnaşdır-** yatağı yorganı toplamak.
YORGI *a. bk.* **yorgut.**
YORGUN *s.* yorgun.
YORGUT *a.* rüya ya da fal yorumlama.
YORKA *a.* perde, ince bir kat: **onuñ gözüne y. düşüpdür** onun gözüne perde inmiş.
YORKALA- *eyl.* ince bir tabaka ile örtülmek.
YORUL- I *ed. ç. bk.* **yor- I**; yorumlanmak: **onuñ düyşi y.-dı** onun düşü yorumlandı.
YORUL- II *dön. ç. bk.* **yor- II**; yorulmak.
YORUNCA *a. bot.* yonca: **y. tohumı** yonca tohumu.
YOV *a.* düşman, yağı: **bu yere hiç y. sekmes** buraya hiç düşman yanaşmaz; 2. savaş: **y. güni** savaş günü.
YOVAR *a.* yardım, yardımcı olma.
YOVŞAN *bot.a.* pelin: **ak y.** beyaz pelin; **gök y.** mavi pelin.
YOVUK *a.* yakın.
YOVUZ *s.* yaman, kötü: **y. günler** kötü günler.
YOY- *eyl.* 1. tahrif etmek, değiştirmek: **hakıkatı y.-** gerçeği tahrif etmek; 2. yıkmak, bozmak, harab etmek: **dili y.-** dili bozmak.
YOYDUR- *et. ç. bk.* **yoy-.**
YOYUCI *a.* sahtekâr.
YOYUK *s.* 1.bozulmuş; 2.yanlış.
YOYUL- *dön. ed. ç. bk.* **yoy-**; çirkinleşmek, bozulmak, tahrif olmak.
YOYUŞDIR- *işt. ç. bk.* **yoy-.**
YOZ *a.* kısır.
YOZUL- *eyl.* kısırlaşmak (dişi deve için).
YÖNE (yö:ne) *bel.* 1. a. parasız, bedava: **kitabı y. ber-** kitabı parasız vermek; b. sebepsiz, boşyere: **y. aydıp goyber-** boş yere konuşmak; 2. 'ama, fakat' anlamında bir bağlaç: **men yanıña barmakçıdım, y. vagtım bolmadı** ben yanına gelecektim, ama vaktim olmadı; **bagışlañ, y. men siziñ aydanıñıza düşünmedim** afedersiniz, ama sizin söylediğinizi anlamadım; **okapsıñ, y. düşünmäinsiñ** okuyorsun, ama anlamıyorsun § **y.** yere yok yere, nedensiz.
YÖNE-MÖNE (yö:ne-mö:ne): **y. däl** 1. önemlice, epey önemlice; 2. ciddî; vahim: **y. iş däl** ciddî iş değil.
YÖNEKEY (yö:nekey) *s.* 1. kolay, sade, basit, açık: **y. mesele** kolay problem; **y. sözler bilen düşündir-** basit, kolay sözcüklerle anlatmak; 2. sade, alçakgönüllü, mütevazi: **y. adam** alçakgönüllü adam § **y. göz bilen** çıplak gözle; **yıgnak y. sözlem** *gr.* basit cümle.
YÖNEKEYLİK (yö:nekeylik) *a.* 1. sadelik, basitlik: **eseriñ stiliniñ y.-i** eserin stilinin basitliği; 2. alçakgönüllülük, sadelik: **onı y.-i üçin**

sılayarlar onu alçakgönüllü olduğu için sayıyorlar: 3. hilesizlik. saflık. sade. saf: **nagşıñ y.-i** nakışın sadeliği.

YÖNEL- (yö:nel-) *eyl.* yönelmek. doğrulmak. yollanmak: **ızıña tarap y.-** geri döndürmek, geri dönmek: **mekdebe baka y.-** okula doğru yönelmek.

YÖNELİŞ (yö:neliş): **y. düşünı** *gr.* yaklaşma. yönelme durumu eki.

YÖNLE- (yö:nle-) *eyl. bk.* **yörme-.**

YÖNTEM (yö:ntem) *s.* 1. kuvvetsiz. zayıf, cılız (görme, görme): **y. göz** zayıf göz (ya da zayıf görüm): 2. soluk. gevşek. uyuşuk: y. **oglan** uyuşuk (tenbel) oğlan § **y. iñne** orta büyüklükte iğne.

YÖÑKE- *eyl.* suç atmak. lekelemek.

YÖÑKEL- *ed. ç. bk.* **yöñke-**: bir şeye sarılmak. donanmak: **ogurlık y.-** hırsızlıkla suçlamak.

YÖÑKEME *a.* 1. **yöñke-**'den; 2. *gr.* kişi: **işlikler y. bilen üytgeyärler** eylemler kişi ekleriyle çekilirler.

YÖR- *eyl. tamamlanmamış hareketin devam ettiğini belirten eylemin -p ulaç ekiyle oluşturduğu biçim, yardımcı eylem olarak kullanılır:* **ol heniz hem okap y.** o hala okuyor; **sen nime işläp y.-siñ** sen neyapıyorsun, neyle meşgulsün ?; **hiz gezip yörüs** geziyoruz.

YÖRE- *eyl.* 1. yürümek, gitmek: **piyada yöre-** yaya yürümek; **çalt/ haya yöre-** çabuk yürümek; 2. yürümek. işlemek. hareket etmek: **otlı y.-p başladı** tren hareket etmeye başladı; **sagat dogrı y.-yär** saat doğru çalışıyor; 3. hareket etmek, yapmak: **biriniñ görkezmesi bilen y.-** birinin gösterdiği gibi hareket etmek, yapmak; 4. bulunmak, var olmak, geçerli olmak: **bu pul indi y.-nok** bu para şimdi geçerli değil. bulunmuyor.

YÖREDİL- *ed. ç. bk.* **yöret-**: 1. katılmak. işlemeye başlamak(örn. motor): **stanok y.-di** tezgahı çalıştırmak: 2. yapılmak, âdet olmak: **gatnaşık jurnalı y.-yär** dergi süreli (olarak) yayımlanıyor.

YÖREL- *ed. ç. bk.* **yöre-**: **kän yol y.-di** geniş (bir) yol yapıldı.

YÖRELGE *a.* 1. yol: **y. yasa-** yol yapmak: 2. *mec.* âdet. alışkı. gelenek: **köne y.-ni tut-** eski gelenekleri uygulamak: 3. *mec.* yön. yöntem. çizgi. yol: **obahocalığı barasında täze y. hellemek** ziraat (köy ekonomisi) hakkında yeni yöntemler öğrenmek.

YÖREŞ- *işt. ç. bk.* **yöre-.**

YÖRET- *et. ç. bk.* **yöre-**: 1. yürütmek: **piyada y.-** yaya yürütmek: 2. yapmak. yürütmek: **gündelik y.-** günlük tutmak; 3. harekete geçirmek. çalıştırmak: **motorı y.-** motoru çalıştırmak; 4. *mec.* herhangi bir politika gütmek, yürütmek § **pikir y.-** a. düşünce, fikir yürütmek; b. düşünmek.

YÖRGÜN *bk.* **yörgünli.**

YÖRGÜNDİ *s.* açık. sade: tanınmış popüler. ünlü: **y. ad** tanınmış ad; **bu aydım yaşlar arasında y.-dir** bu şarkı gençler arasında yaygındır; 2. aranan. sürümlü: **y. harıt** aranan mal.

YÖRGÜR *s.* süratli. hızlı: y. at hızlı at.

YÖRİŞ (yöri:ş) *a.* yürüyüş: **y.-iñi üytget-** yürüyüşünü değiştirmek: **men onı y.-inden tanadım** ben onu yürüyüşünden tanıdım: 2. işleme. çalışma: **maşınıñ y.-i** arabanın çalışması.

YÖRİTE (yöri:te) *s. bel.* özel. özel olarak: **men siziñ bilen y. duşuşmak üçin geldim** sizinle özel olarak görüşmeye geldim; **gazetiñ y. habarcısı** gazetenin özel habercisi.

YÖRİTELEŞDİR- (yöri:teleşdir-) *eyl.* uzmanlaşmak. ihtisaslaşmak: **kolhozı gallaçılıga y.-** tahıl üretiminde uzmanlaşmak.

YÖRİTELEŞDİRİL- (yöri:teleşdiril-) *ed. ç. bk.* **yöriteleşdir-**: uzmanlaştırılmak: **gök ekinçilige y.-yän kolhoz** sebze yetiştiriciliğinde uzmanlaşmış kolhoz.

YÖRME- (yö:rme-) *eyl.* dikmek. bastırmak: **tikinleri y.-** dikişleri dikmek.

YÖRMELE- (yö:rmele-) *eyl. bk.* **yörme-.**

YÖRMELE- *eyl.* sürünmek. sürünerek yürümek (böcek hak.).

YÖRMELEŞ- (yö:rmeleş-) *iştirak ç. bk.* **yörmele-.**

YÖRMEŞ- (yö:rmeş-) *eyl. bk.* **yörme-.**

YÖRMEŞDİR- (yö:rmeşdir-) *sık. ç. bk.* **yörme-.**

YÖRMET- (yö:rmet-) *et. ç. bk.* **yörme-.**

YÖRMÜLDE- *eyl. bk.* **yörmele-.**

YÖRMÜLDEŞ- *işt. ç. bk.* **yörmülde-.**

YÖRÜLGEN *up. a.* dolama.

YÖRÜŞ *a.* 1. **yör-**'den; **onuñ şol sizde işläp y.-mi?** ● sizde her işi yapıyor mu?; 2. yürüyüş, gezi. sefer, savaş: **y. labora toriyası/ radiostantsiyası** savaş laboratuvarı/ radyo istasyonu; **y. marşı** yürüyüş marşı; **y.-e git-** yürüyüşe. geziye gitmek: **y. et-** yürüyüş yapmak § **haçlı y.-ler** *tar.* haçlı seferleri.

YÖVSEL *s.* ilkesiz. prensipsiz: **y. adam** ilkesiz kişi.

YÖVSELLE- *eyl.* düşüncesinden dönmek, vazgeçmek; 2. azalmaya başlamak.

YÖVSELLEŞ- *işt. ç. bk.* **yövselle-.**

YUBİLEY *a.* jübile, yıldönümü.

YUBİLYAR *a.* jübilesi kutlanan.

YUBKA *a.* etek: **kelte y.** kısa etek: dar y. dar etek.

YUGRUM *a.* yoğurma: **y.-ı yetmedik hamır** az yoğrulan hamur.

YUGUR- *eyl.* yoğurmak: **hamır y.** hamur yoğurmak.

YUGURUL- *ed. ç. bk.* **yugur-.**

YUKA (yu:ka) *s.* 1. ince. yufka: **y. kagız** ince kağıt; **y. ayal çorabı** ince kadın çorabı; 2. zarif, ince, güzel § **y. yürek** yufka yürekli; **y. geyin-** ince giyinmek.

YUKAL- (yu:kal-) *eyl.* incelmek: **y.-an bulutlarıñ arasından**

gün görindi incelen bulutların arasından güneş göründü.
YUKALA- (**yu:kala-**) *bk.* **yukala-**.
YUKALIŞ- (**yu:kalış-**) *eyl.* incelmeye başlamak, gitgide incelmek.
YUKALT- (**yu:kalt-**) *et. ç. bk.* **yukal-**.
YUM- *eyl.* yumnmak: **gözlerimi y.-up, oya batyarın** gözlerimi kapatıp, düşüncelere dalıyorum.
YUMAK *a.* yumak: **bir y. yüñ** bir yumak yün.
YUMALAN- *eyl.* yuvarlak hale gelmek, yuvarlanmak.
YUMCUKLAT- *eyl.* gözlerini kısmak: **günüñ yagtısından y.-dı** güneşin ışıklarından gözlerini kıstı.
YUMLUK- *eyl.* yönelmek, bir tarafa gitmek.
YUMOR *a.* gülmece, mizah.
YUMORÇI *a.* mizahçı, mizah yazarı.
YUMORİST *a. bk.* **yumorçı**.
YUMRAL- *eyl.* yumrulaşmak.
YUMRALIŞ- *eyl.* yumrulaşmak.
YUMRALT- *et. ç. bk.* **yumral-**.
YUMRI *s. a.* yumru § **y. yuvut-** birinin hakkını yemek, birine haksızlık etmek.
YUMRUK *a.* yumruk § **y.-a gir-** yumruklaşmak, kavga etmek § **y. sal-** yumruk atmak § **y. yalı** küçücük, ufacık.
YUMRUKLA- *eyl.* yumruklamak.
YUMRUKLAN- *ed. ç. bk.* **yumrukla-**.
YUMRUKLAŞ- *işt. ç. bk.* **yumrukla-**.
YUMRUKLAT- *et. ç. bk.* **yumrukla-**.
YUMRUL- *eyl.* çökmek, yıkılmak, viran olmak, bozulmak: **y.-dı zalımlar tagtı** yıkıldı zalimler tahtı.
YUMŞA- *eyl.* yumuşamak.
YUMŞAK *s.* 1.yumuşak: **Amannazar y. oturgıçdan göçüp, ulı divanıñ üstüne barıp oturdı** Amannazar yumuşak (örtülü) sandalyeden kalkıp, büyük divana gidip oturdu; **y. ham** yumuşak deri; 2.ünlüyünü, sessiz, sakin, yumuşak § **y. yüreklilik** yufka yüreklilik.
YUMŞAKLIK *a.* yumuşaklık: **y. belgisi** yumuşatma işareti.
YUMŞAT- *et. ç. bk.* **yumşa-**; **demiri diñe demir bilen y.-ıp bolar** demir yalnız demir ile yumuşatılır.
YUMUK *s.* yumuk.
YUMUL- *eyl.* yumulmak.
YUMUR- *eyl.* yıkmak, tahrip etmek, dağıtmak, harap etmek: **divarı y.-** duvarı yıkmak.
YUMURTGA *a.* yumurta: **tovuk y.-sı** tavuk yumurtası; **y.-nıñ ağı** yumurta akı; **y. öncigi** *biy.* yumurtacık, **y. guzlaycılık** çok yumurtlama, yumurtlama.
YUMURTGALA- *eyl.* yumurtlamak.
YUMURTGALIK *a. anat.* yumurtalık.
YUMUŞ *a.* 1.iş, ödev, görev: **öyde tabşırılan y.-ları kimler oñat işleyär ?** Ev ödevlerini kimler iyi yapıyor ?; **y.-ı yerine yetir-** görevi yerine getirmek; **birine y.-ı düş-** birine işi düşmek; 2.öğrencilere verilen ödev.
YUNKER *a.* 1.çarlık Rusyası'nda askeri okul öğrencisi; 2.Almanya'daki büyük toprak sahipleri.
YUPİTER *a.astr.* Jüpiter, Müşteri: **y.-iñ hemrasınıñ orbitası** Jüpiterin uydusunun yörüngesi.
YURİDİK *s.* hukuki, hukuksal: **adama psihi ya fiziki taydan täsir etmek arkalı şeyle hem gayrı bikanun usullar arkalı alnan subutnamalarıñ y. güyci yokdur** insana psikolojik veya fiziksel bakımdan etkide bulunarak yahut buna benzer yasa dışı yöntemlerle elde edilen belgelerin hukuksal yaptırımı yoktur.
YURİSDİKİTSİYA *a.* yargı yetkisi.
YURİSKONSOL'T *a.* hukuk müşaviri.
YURİSPRUDENTSİYA *a.* hukuk bilimleri.
YURİST *a.* hukukçu.
YURT (**yu:rt**) *a.* 1.köyün göçtüğü ya da konduğu yer; 2.ülke, yurt: **ähli yurtlarıñ proletarları, birleşiñ** bütün ülkelerin proleterleri, birleşin; **daşarı y.** dış ülke § **her yurduñ tilkisini öz tazısı bilen avla-** yerini, zamanını bilmek, yerinde zamanında konuşmak; **y.-da gal-** kimsesiz kalmak; **y.-ı bula-** kötülük, fenalık etmek.
YURTBASAR (**yu:rtbasar**) *s.* saldırgan.
YURTDAŞ (**yu:rtdaş**) *a.* yurttaş.
YURTDAŞLIK (**yu:rtdaşlık**) *a.* yurttaşlık: **y. urşı** iç savaş.
YUSTİTSİYA *a.* adalet, **adliye: y. ministirligi** adalet bakanlığı.
YUV- *eyl.* 1.yıkamak: **eliñi y.!** elini yıka!; 2.*mec.* aklamak.
YUVAN *s.* 1. tuzu az, yavan: **nahar y. bolupdır** yemek az tuzlu olmuş; 2.*mec.* anlamsız, yavan: **onuñ gepi-sözi y.** onun sözü sohbeti yavan.
YUVAŞ *s. bel.* 1.yavaş sesli, hafif sesle: **y. boluñ !** sessiz olun !; **y. geple-** hafif sesle konuşmak; 2.sessiz, sessiz sedasız: **y. adam** sessiz, sakin insan.
YUVAŞ-YUVAŞ *bel.* yavaş yavaş.
YUVAŞA- *eyl.* yavaşlamak, hafifiemek: **yel y.-adı** rüzgar hafifledi; **maşın y.-dı** otomobil yavaşladı.
YUVAŞAT- *et. ç. bk.* **yuvaşa-**.
YUVAŞLIK *a.* yavaşlık: **ol y. bilen gabaklarını galdırdı-da, yiti gözlerini maña dikdi** o, yavaşça kaşlarını kaldırdı ve keskin (bakışlı) gözlerini bana dikti.
YUVDARHA (**yuvdarha:**) *a.* ejderha.
YUVDUL- *ed. ç. bk.* **yuvut-**.
YUVDUM *a.* yutum.
YUVDUN- *eyl.* yutkunmak.
YUVDUR- *et. ç. bk.* yuv-.
YUVELİR *a.* mücevherci, kuyumcu: **y. magazini** mücevher mağazası, kuyumcu.
YUVLUK *a.* torun.
YUVMARLA- *eyl.* birinin suçunu, kusurunu gizlemek.

YUVMARLAT- *et. ç. bk.* **yuvlnarla-.**
YUVNUKSUZ *s.* patavatsız, hafif.
YUVUCI *a.* yıkayıcı.
YUVUL- *ed. ç. bk.* **yuv-**: **gazanlar y.-ıp tayyarlanıldı** kazanlar yıkanıp hazırlandı.
YUVUN- *eyl.* yıkanmak: **sabın bilen y.-** sabunla yıkanmak.
YUVUNDI *a.* bulaşık suyu.
YUVUNDIR- *et. ç. bk.* **yuvun-**: **çaganı vannada y.-dım** çocuğu banyoda yıkadım.
YUVUSGA *a.* teneşir.
YUVUŞ- *işt. ç. bk.* **yuv-.**
YUVUŞDIR- *sık. ç. bk.* **yuv-.**
YUVUT- *eyl.* yutmak: **derman y.** ilaç yutmak § **lehziñi y.-** sözünde durmamak, aldatmak; **yer. y.-** yer yutmak, kaybolmak, yitmek.
YUVUTDIR- *et. ç. bk.* **yuvut-.**
YÜK *a.* 1. yük: **y. maşını** yük arabası; **y. yükleyci punkt** yükleme noktası; **y. goyulyan yer** yük konulan yer; **yüki otlı bilen iber-** yükü trenle göndermek; **y. yükle-** yük yüklemek; 2. yükümlülük, mecburiyet, görev: **meniñ y.-üm agır** benim görevim zor, ağır; **y.-üni eñlet-** görevini, yükümlülüğünü hafifletmek, azaltmak; **y. yazdır-** yükünü boşaltmak § **y.-iim eñlän yalı boldı** yüküm hafifler gibi oldu.
YÜKÇİ *a.* 1. hammal, yük taşıyan işçi: **Port y.-si** liman işçisi; 2. yük hayvanı.
YÜKLE- *eyl.* 1. yüklemek, yükletmek: **goşlarıñı maşına y.-** eşyaları arabaya yüklemek; **agır y.-** ağır yüklemek; **y.-p doldur-** yüklemek; 2. *mec.* yüklemek, atmak; havale etmek, bırakmak, görevlendirmek: **borç edip y.-** görevlendirmek; **ol ähli işi meniñ üstüme y.-di** bütün işi bana yükledi.
YÜKLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **yükle-**; 1. yüklenmek: **odundan y.-** odun yüklenmek; 2. *mec.* kefil olmak, boyun olmak; 3. *mec.* birinin üzerine atmak, yüklemek **ol ähli işi meniñ üstüme y.-di** bütün işi bana yükledi; 4. *mec.* ilerlemek, öne geçmek.
YÜKLEŞ- *işt. ç. bk.* **yükle-.**
YÜKLEŞDİR- *işt. ç. bk.* **yükle-.**
YÜKLETME: işliginiñ y. derecesi *gr.* ettirgen eylem.
YÜKSÜN- *eyl.* yük saymak.
YÜLME- *eyl.* cilalamak, perdahlamak; 2. yontmak: **pursi y.-** kütük yontmak.
YÜLMEK *s.* 1. düz, dümdüz; kaygan: **y. agaç** düz ağaç; 2. sakalsız, köse (bıyığı, sakalı çıkmamış erkek için kullanılır).
YÜLMEN- *ed.-dön. ç. bk.* **yülme-**; 1. cilalanmak, perdahlanmak; 2. yontulmak; 3. silinmek: **bozguç y.-ip gutardı** lastik yalama oldu.
YÜÑ *a.* yün; yünden yapılmış: **goyun/ düye y.-i** koyun/ deve yünü; **y. corap** yün çorap; **y. köynek** yün gömlek § **y. sakgal bol-** pot kırmak, gaf yapmak; **y. sakgal et-** şapa oturtmak, gülünç duruma düşürmek.
YÜÑLEK *s.* (uzun) tüylü, yünlü: **y. goyun** (uzun) tüylü koyun.

YÜP *a.* 1. ip, urgan: **uzın/ berk y.** uzun/ sağlam ip; **geyimleri y.-den as-** elbiseleri ipe asmak; **y. bilen dañ-** iple paketlemek, bağlamak; **y.-den edilen merdivan** ipten yapılmış merdiven; 2. halı ipi § **y.-süz dañ-** ipsiz paketlemek, bağlamak.
YÜPEK *a.* 1. ipek: **emeli y.** yapay ipek; **y.-den tikilen köynek** ipekten dikilen gömlek; **y. gurçugı** ipek kurdu; 2. *s.* ipekli, ipek: **y. köynek** ipek gömlek; **y. yaglık** ipek başörtü.
YÜPLÜK *a.* pamuk ipliği: **y.-iñ barını yumaga sarap çık-** ipliğin hepsini yumağa sarmak.
YÜREK *a.* 1. yürek, kalp: **y. mıştsası** yürek kası; **y. operatsiyası** kalp ameliyatı; **agırlı y.** ağrılı yürek; **y.-iñ sanç-** kalbi ağrımak, sancımak; **meniñ yüregim gatı uryar** kalbim çok çarpıyor; **men siziñ y.-iñizi diñlemekçi** ben kalbinizi dinlemek istiyorum; **onuñ y.-i agıryar (keselli)** onun kalbi (ağrıyor) hasta; 2. *mec.* ruh, can, iç, iç alem, yürek: **ol menden y.-ini gizleyär** o benden içini saklıyor; **bu şumlugı meniñ y.-im sızyardı** içim bu felaketi seziyordu; **y.-iñ ava-** (biri için) ızdırap çekmek (ya da içi sızlamak); **y.-iñe al-** kendine yakın bulmak; **y. bilen** içten, yürekten; **y.-i bire bagla-** yüreğini birine bağlamak; **y.-iñ bulan-** midesi bulanmak; **y.-iñ gıs-** canı sıkılmak, içi sıkılmak; **y.-iñ yerine gel-** avunmak, teskin olmak, rahat etmek; **y.-ini dagla-** yüreğini yaralamak; **y.-iñe düv-** (bir şeyi yapmak) niyetinde olmak; **y.-e düş-** bıkmak, usanmak, bezmek; **y.-iñ sırıl-** çok acıkmak, içi kıyılmak; **y.-iñ üzülip bar-** birini görmeyi istemek; **y.-ini çişir-** kızdırmak; **y.-ini yar-** ödü kopmak, patlamak; **ak/ çın y.-den** temiz kalpli, bütün ruhuyla.
YÜREKBULANÇ *s.* mide bulandırıcı, iğrenç, pis: **y. adam** iğrenç adam; **y. ıs** mide bulandırıcı koku.
YÜREKDEŞ *s.* candan, yürekten, gönülden: **y.** dost candan dost.
YÜREKLEN- *eyl.* cesaretlenmek, yüreklenmek.
YÜREKLİ *s.* cesur, yürekli, gözüpek.
YÜREKSE *a.* çerez: **y. edin-** mideyi bastırmak.
YÜREKSİZ *s.* 1. ürkek, çekingen; cesaretsiz, yüreksiz: **y. adam** yüreksiz adam; 2. isteksizce, istemeye istemeye: **işe y. başla-** işe isteksiz başlamak.
YÜVRÜK *a.* 1. *bk.* **yıldam**; **yüvrük at** çevik, canlı at; 2. hızlı, becerikli: **yıgımçı gızlarıñ y. elleri** toplayıcı kızların becerikli elleri (örn. pamuk tarlası).
YÜVSE *a.* yüksük (deriden ya da kumaştan yapılan).
YÜVÜR- *eyl.* koşmak; dolaşmak: **y.-üp gel-** koşup gelmek; **ayagaldıgına yüvür-** ayak altında dolaşmak.
YÜVÜRCİ *a.* kayınbirader.
YÜVÜRDİL- *ed. ç. bk.* **yüvürt-.**

YÜVÜRDİN- *dön. ç. bk.* **yüvürt-**.

YÜVÜRDİŞ- *iş. ç. bk.* **yüvürt-**.

YÜVÜRT- *eyl.* germek, çekmek: **halı y.-** halı çekmek § **gövüñ y.-** hasret çekmek, özlemek.

YÜVÜRTDİR- *et. ç. bk.* **yüvürt-**.

YÜZ I 1. yüz: **tanış y.** tanıdık yüz; **y.-üñe krem çal-** yüzüne krem sürmek; **güler yüz bilen garşı al-** güler yüzle karşılamak; 2. yüz, yüzey, satıh: **aynanıñ y.-i** aynanın yüzü, dış satlı; **suvuñ y.-ünde** suyun yüzünde; **suvastı gämi deñziñ yüzüne galdı/ çıkdı** su altı gemisi denizin yüzüne çıktı; **asmanıñ y.-ünde** gökyüzünde; 3. yan, taraf, yön, cihet: **matanıñ çövre y.-i** malın arka yüzü; **köçäniñ o yüzüne geç-** sokağın (caddenin) öbür tarafına geçmek; 4. ağız, namlu: **pıçagıñ y.-üni göt-** bıçağın ağzını keskinleştirmek; **y.-i gayt-** körleşmek; 5. görevsi **ad** rolünde: **yüzüne, yüzünde, yüzünden: kagızıñ y.-üne yazıp ber-** kağıdın üstüne yazmak; **duvarıñ y.-ünde asılyan sagat** duvar saati; **gayanıñ y.-ünden düş-** kayadan düşmek; **yer y.-ünden yok et-** yeryüzünden kaldırmak § **y.-üñi acıt-** surat asmak: **y.-üne ayt-** yüzüne söylemek; **yüzüñ ak tam bol-** keten (gibi) bembeyaz kesilmek (olmak); **y.-üni al-** bağırıp çağırmak; **y.-üne bas-** yüzüne konuşmak; **y. ber-** hoş görmek, yüz vermek; **y.-üñi gamaşdır-** yüzünü ekşitmek; **y.-üñi göge tut-** yüzünü göğe çevirmek; **y.-üñ gıp-gırmızı bol-** yüzü kıpkırmızı olmak; **y. dönder-** *mec.* yüz çevirmek, arka çevirmek; **yüzbe-yüz gel-** yüzüyüze gelmek; **y.-üñi sortdur-** somurtmak; **y.-üñi salla-** üzülmek, bozulmak; **y. tut-** dönmek, başını çevirmek; **y.-üñ üytge-** (yüzü) renkten renge girmek, bozulmak; **y.-üñ üstünde burnuñ bar diymezlik** yüzünde burnun var diyemezlik; **y.-e çıkar-** açmak, çıkarmak, ortaya koymak; **y.-e çık-** ortaya çıkmak, meydana gelmek; **y.-üni yuv-** temize çıkarmak, haklı çıkarmak.

YÜZ II *a.* yüz: **planı y. protsent yerinc yetir-** planı yüzde yüz yerine getirmek; **y. manat** yüz ruble; **y. kilometrden govrak yol geç-** yüz kilometreden fazla yol gitmek.

YÜZ- I *eyl.* yüzmek: **deryada y.-** ırmakta **yüzmek**; **ol mäña y.-megi övretdi** bana yüzmeyi öğretti; **arkañda y.-** sırt üstü yüzmek; **gulaçlap y.-** kulaçlayarak yüzmek; **kenara tarap y.-** kıyıda yüzmek; **y.-üp gel-** yüzerek gelmek; **y.-üp geç-** yüzerek geçmek; **y.-üp git-** yüzerek gitmek.

YÜZ- II *eyl.* soymak, derisini yüzmek.

YÜZDÜR- I *et. ç. bk.* **yüz- I**.

YÜZDÜR- II *et. ç. bk.* **yüz- II**.

YÜZGÖRÜCİ *s.* riyakâr, ikiyüzlü: **y. adam** ikiyüzlü insan.

YÜZGÜÇ *a.* yüzgeç: **arka y.-i** arka yüzgeç; **ayagı yüzgüçli** ayağı yüzgeçli.

YÜZİN (yüzi:n) *bel.* yüzükoyun: **y. yat-** yüzükoyun yatmak; **y. yıkıl-** yüzüstü düşmek; **y. sal-** kaçmak, koşmak.

YÜZLEK *s.* sıkılgan, çekingen: **y. adam** çekingen, sıkılgan insan.

YÜZLEN- *eyl.* yönelmek: **derya tarap y.-** deryaya doğru yönelmek; 2. başvurmak, müracaat etmek; yöneltmek: **sorag bilen lektora y.-** ders verene soru yöneltmek; **kömek sorap dostuña y.-** yardım amacıyla birisine başvurmak.

YÜZLENME *a.* 1. **yüzlenmek**'ten ad; 2. söylev, çağrı, davet, hitap: **hökümetiñ y.-sini çap et-** hükümetin çağrısını yayımlamak; **Parahatçılık tarapdarlarınıñ Bütündünyä kongresiniñ y.-si** Barış taraftarlarının evrensel kongresi tutanağı.

YÜZLEŞ- *eyl.* yüzleşmek, yüz yüze gelmek.

YÜZLEŞDİR- *et. ç. bk.* **yüzleş-**; yüzleştirmek.

YÜZLEY *s.* 1. ince, küçük: **y. sürüm** ince sürüm (toprağı ince sürme); 2. *mec.* sathî, üstünkörü, özensiz: **işe y. garayış** işle üstünkörü uğraşma; **y. bil-** yüzeysel olarak bilmek; **bilimleriñ y.-ligi** bilimin yüzeyselliği; **y. seredip çık-** bir şeye şöyle bir göz atmak; **y. eşit-** yarım, yüzeysel işitmek.

YÜZLİ *a.* otorite, nüfus, otorite sahibi: **ol hemme yerde y.** o, her yerde otorite sahibidir.

YÜZLÜK *a.* yüzlük.

YÜZÜCİ *a.* **yüzücü: y. gız** yüzücü kız; **ökde y.** iyi yüzücü.

YÜZÜGARA *s.* yüzsüz, utanmaz, hayasız: **y. et-** rezil etmek, bir paralık etmek.

YÜZÜK *a.* yüzük: **altın y.** altın yüzük; **kökenli y.** beş parmak ve bileğe takılan yüzük; 2. yüzük oyunu (bayram ya da düğün oyunu; oyun sırasında yüzük ya da bıçağı saklarlar).

YÜZÜŞ- I *iş. ç. bk.* **yüz- I**.

YÜZÜŞ- II *iş. ç. bk.* **yüz- II**.

Z

ZABIRDA- *eyl.* 1. çok hızlı gitmek, acele etmek: **z.-p geç-** hızla geçmek; **maşınlar z.-p geçtiler** arablar hızla geçti; 2. *mec.* çene çalmak, hızlı konuşmak: **z.-p gürle-** çene çalmak.

ZABIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **zabırda-**; **atlılar z.-p geçip gittiler** atlılar hızla geçip gitti.

ZABT *a.* **zabt et-** zabt etmek, almak: **z. edip al-** zabt edip almak.

ZABUN (zabu:n) *s.* 1. gaddar, merhametsiz, insafsız: **z. adam** gaddar adam; 2. güçlü, zorlu, sağlam: **z. ayazlar** zorlu soğuklar.

ZABUNLAŞ- (zabu:nlaş-) *eyl.* 1. sert, katı davranmak (insan hak.); 2. kuvvetlenmek, artmak, büyümek, şiddetlenmek.

ZAÇYOT *a.* sınav: **z. depderçesi** sınav kitapçığı, **matematikadan z.-ı tabşır-/ ber-** matematik sınavını vermek.

ZAG (za:g) *zool. a.* kara karga.

ZAGIRDA- *eyl.* korkmak, üşünmek, titremek: **ol seni görenden zagırdab.-yär** o, seni gördüğü zaman titremeye başlıyor.

ZAGIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **zagırda-**.

ZAGIRDAT- *et. ç. bk.* **zagırda-**.

ZAGIRDIKLA- *eyl. bk.* **zagırdakla-**.

ZAGIRDIKLAŞ- *işt. ç. bk.* **zagırdıkla-**.

ZAGIRDIKLAT- *et. ç. bk.* **zagırdıkla-**.

ZAKAZ *a.* rezervasyon, ısmarlama, sipariş: **gıssalgı z.** acil sipariş, **z. al-** sipariş almak; **z. et-** ısmarlamak; **z.-ı möhletinden öñ yerine yetir-** siparişi zamanından önce yerine ulaştırmak.

ZAKAZÇI *a.* müşteri.

ZAKAZNOY *a.* ısmarlama, sipariş üzerine yapılmış; taahhütlü: **z. hat** taahhütlü mektup.

ZAKICA (za:kıca) *a.* alaca karga: **z.-nıñ hövürtgesi** karganın yuvası.

ZAL *a.* salon: **meclis z.-ı** toplantı salonu; **konıtsert z.-ı** konser salonu; **okalga z.-ı** okuma salonu.

ZALIM (za:lım) *s.* zalim, gaddar, merhametsiz, insafsız: **z. adam** zalim adam.

ZALUVAT (za:luva:t) *a.* yiğit; aferin, bravo: **z., sen yeñensin!** aferin sana, kazandın!

ZAMAN (zama:n) *a.* 1. dönem, çağ, devir: **CCCR'de sotsializm gurluşıgı z.-ında** SSCB'de sosyalizmin kurulduğu dönemde; 2. zaman: **köne z.-lar** eski zamanlar; 3. *gr.* zaman: **öten/ häzirki/ gelcek z.** geçmiş/ şimdiki/ gelecek zaman.

ZAMÇA *a.* dışı dilim dilim olan sarı büyük kavun.

ZAMUN (za:mu:n) *a.* kefalet, kefillik, kefil: **z. bol-** kefil olmak, **z.-ına al-** biri için kefil olmak.

ZANDIYAMAN *a.* 1. kötü huylu; **z. gılık-häsiyet** a. kötü karakterli; b. kötü alışkanlık; 2. kötü niyetli, kasıtlı: **z. adam** kötü niyetli insan.

ZAÑ *a.* 1. zil, çıngırak: **elektrik z.-ı** elektrik zili, elektrikli zil; 2. ses, çınlama, tınlama: **uzakdan z. eşidildi** uzaktan ses işitildi.

ZAÑLA- *eyl. bk.* **zañırda-**.

ZAÑLAT- *et. ç. bk.* **zañla-**.

ZAÑÑILDA- *bk.* **zañırda-**.

ZAÑÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **zañırdıla-**.

ZAÑÑILDAT- *et. ç. bk.* **zañırdıla-**.

ZAÑÑIRDA- *eyl.* çınlamak, tınlamak, şıngırdamak: **asma sagat z.-yar** asma saat çınlıyor (çalıyor).

ZAÑÑIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **zañırda-**.

ZAÑÑIRDAT- *et. ç. bk.* **zañırda-**: çınlatmak, tıngırdatmak, şıngırdatmak: **z.-ıp aç-** kilidi şıngırdatarak açmak.

ZAÑÑIRDI *a.* ses, çınlama, tıngırtı, şıngırtı: **sagadıñ z.-sı** saatin sesi.

ZAPAS *a.* 1. rezerve, mevcut, stok: **gazıñ z.-ları** gaz rezervleri, **z. edin-/bas-** tedarik etmek, edinmek; 2. *s.* yedek: **maşınıñ z. şayları** arabanın yedek parçaları; **z. gapı (çıkalga)** yedek çıkış; **z. oyunçı** *sp.* yedek oyuncu.

ZAPOVEDNİK *a.* canlı organizmaları ve hayvanları koruyup saklamak, çoğaltmak için korunma altında bulunan yer: **gulanlarıñ z.-i** kulunların korunduğu yer.

ZAR (za:r) *a.* ihtiyaç, zaruret: **ol zada z. däl** onun hiç bir şeye ihtiyacı yok; **z. hol-** ihtiyacı olmak; **görmäge z. bol-** görmeyi çok isteınek.

ZARBA *a.* darbe, vuruş; hücum: **aygıtlayıcı z.** son darbe; **z. ur-** darbe vurmak; **veyran edici z.** yok eden darbe.

ZARBIK- *eyl.* iltihaplanmak, yangılamak: **barınagımıñ yarası z.-ıpdır** parmağımdaki yara iltihaplanmış.

ZARBIKDIR- *et. ç. bk.* **zarbık-**; kabarmak (yara için); kötüleşmek, ağırlaşmak (hastalık için).

ZARIN (za:rı:n) *s.* kederli, zavallı: **z. adam** kederli adam.

ZARINÇ (za:rıı:ç) *a.* sızlanma: **men onuñ z.-ını eşidesim gelmeyär** onun sızlanmasını işitmek istemiyorum.

ZARINLA- (za:rı:nla-) *eyl.* sızlanmak, ağlamak, dert yanmak: **z.-p agla-** sızlanarak ağlamak.

ZARLA- (za:rla-) *eyl.* ağlamak: **göz yaş döküp z.-** göz yaşı döküp ağlamak.

ZARLAN- (za:rlan-) *dön. ç. bk.* **zarla-**; **takdırıñdan z.-** kendi kaderine ağlamak, sızlamak.

ZARÑILDA- *eyl.* çınlamak, tınlamak, çalmak: **canlar güñleç z.-yardı** canlar ümitsiz ve bezgin bir halde çalıyordu; **sagat üç gezek z.-dı** saat üç defa çaldı.

ZARÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **zarñılda-**.

ZARÑILDAT- *et. ç. bk.* **zarñılda-**; **sandıgı z.-ıp aç-** sandığı ses çıkartarak açmak.

ZARÑILDI *a.* ses, çalma, vurma: **sagadıñ z.-sı** saatin çalması.

ZARP *a.* güç, kuvvet; hücum, saldırı: **z. bilen ur-** kuvvetle

vurmak; **duşmanıñ z.-ına hötde gel-** düşman saldırısına karşı koymak § **z. et-** *mat.* çarpmak; **yedini dörde z. et-** yediyi dörtle çarpmak.

ZARPLAN- *eyl.* kuvvetlenmek, güçlenmek; artmak, büyümek; **güycümiz barha z.-yar** gücümüz gittikçe artıyor.

ZARPLANDIR- *et. ç. bk.* **zarplan-**; kuvvetlendirmek, arttırmak, büyütmek; yükseltmek: **sesiñi z.-** sesini yükseltmek.

ZARYAD *a. fiz.* yük: **polojitel' z.** pozitif yük; **elektrik z.-ı** elektrik yükü.

ZARYADKA *a.* kültür fizik hareketleri, jimnastik: **irki/ ertiki z.** sabah jimnastiği; **z. et-** hareket yapmak; **ol günde z. edyär** o, her gün jimnastik yapıyor.

ZARYADLA- *eyl. fiz.* doldurmak, yüklemek: **akumulyatorı z.-** akümülatörü doldurmak.

ZARYADLAN- *ed. dön. ç. bk.* **zaryadlan-**; *fiz.* doldurulmak, kurulmak: **z.-an bölekler** dolu, küçük parçalar.

ZASTAVA *a.* karakol: **serhet/ araçäk z.-sı** sınır karakolu.

ZAT (za:t) *a.* her türlü eşya, şey; **gımmatbaha z.** kıymetli eşya; **ovadan z.** hoş şey, eşya; **gözüm hiç z. görmeyär** gözüm hiç bir şey görmüyor; 2. **bir z.** herhangi bir şey, bir şey: **sen meñden bir z.-a gizleyärsiñ** sen benden bir şeyler gizliyorsun; **olar bir z. barada köp gürrüñ etdiler** onlar bir şey hakkında çok konuştular; **her z.** her şey, **yolda her z. bolmagı mümkin** yolda her şeyin olması (başa gelmesi) mümkün; **her z. bolsa-da onı bagışlañ** her ne olsa da onu bağışlayın; **hiç z.** hiç birşey; **men hiç z. görmeyärin** hiç bir şey görmüyorum; **sen hiç z. bilen gızıklanmayarsıñ** sen hiç bir şeye öfkelenmiyorsun § **z. diy-/ deg-** satışmak, takılınak.

ZAV (za:v) *a.* boğaz, dağ boğazı: yarık, çatlak: **z.-uñ gırasında dur-** boğazın kenarında durmak.

ZAVOD *a.* fabrika: **avtomobil z.-ı** otomobil fabrikası; **gant z.-ı** şeker fabrikası; **z.-da işle-** fabrikada çalışmak.

ZAYA (za:ya) *s.* harab, zayi; bozuk: **et z. bolupdır** et bozulmuş, **ekinler suvsuzlıkdan z. boldı** ekinler susuzluktan harab oldu (kurudu).

ZAYAÇILIK (za:yaçılık) *a.* bozma, bozulma, zedeleme.

ZAYALA- (za:yala-) *eyl.* 1. bozmak, sakatlamak, berbat etmek: **gözüñi z.-** gözünü bozmak; **maşını z.-** arabayı bozmak: 2. çirkinleştirmek, biçimsizleştirmek: **mama adamıñ yüzüñi z.-yar** çiçek hastalığı insanın yüzünü çirkinleştiriyor; 3. *mec.* bozmak, sakatlamak; doğru yoldan çıkartmak, şaşırtmak.

ZAYALAN- (za:yalan-) *ed. dön. ç. bk.* **za:yala-**; 1. bozulmak, sakatlanmak: **çıgdan z.-** rutubetten bozulmak: **meniñ sagadım z.-ıpdır** saatim bozulmuş; **şäher yer titreme zerarlı z.-ıpdır** şehir depremden zarar görmüş; 2. *mec.* bozulmak, tahrip olmak, sakatlanmak.

ZAYALAT- (za:yalat-) *et ç. bk.* **zayala-.**

ZAYAVKA *a.* sipariş: **z. her-** sipariş vermek, **z. kabul et-** sipariş kabul etmek.

ZAYOM *a.* ödünç alma, verme: **z. operiyatsiyaları** borç alma işlemleri.

ZÄHER *a.* zehir: **yılanıñ z.-i** yılanın zehiri; **z. ber-** zehir vermek, zehirlemek; **z. gat-** zehir katmak; bozmak, zehir etmek; **toylarına z. gat-** düğünlerini bozmak § **z. yalı** zehir gibi, çok acı.

ZÄHERLE- *eyl. mec.* zehirlemek, afyonlamak: **guyuları z.-** kuyuları zehirlemek; **aklını z.-** aklını zehirlemek, aklına kötü düşünceler sokmak.

ZÄHERLEN- *ed.-dön. ç. bk.* **zäherle-**; zehirlenmek: **z.-en yer** ilaçlanmış yer.

ZÄHERLET- *et. ç. bk.* **zäherle-.**

ZÄHMET *a.* emek, iş, çalışma: **akıl z.-i** kafa emeği; **fiziki z.** el emeği; **z. guralları** iş(in) kuralları; **z. öndüriciligi** iş verimi (ya da randımanı); **z. hakı** iş ücreti, aylık; **z. çek-** çalışmak; zahmet çekmek; çabalamak, gayret etmek; **halkıñ eşreti üçin z. çek-** halkın iyiliği için (halkın yararına) çalışmak.

ZÄHMETKEŞ *s.* 1. çalışkan adam, emekçi: **obahocalıgınıñ z.-leri** köy ekonomisinin emekçileri.

ZÄHMETSÖYER *s.* işi, çalışmayı seven: **ol z. adamdır** o, çalışmayı seven (bir) adamdır.

ZÄHMETSÖYÜÇİLİK *a.* çalışkanlık: **z.-de tapavutlan-** çalışmayı sevmesiyle fark edilmek.

ZÄHRETELEK *s.* şaşkın, sersem: **z. bol-** şaşırmak, sersemlemek, şaşmak; **z. et-** şaşırtmak.

ZÄK (zä:k) *a.* şap, ekşi: **z. yalı** şap gibi; **agzımıñ içi ş. yalı** ağzımın içi şap gibi.

ZÄKLE- (zä:kle-) *eyl.* boyaya şap koymak.

ZÄKLEN- (zä:klen-) *ed. ç. bk.* **zäkle-.**

ZÄKLET- (zä:klet-) *et. ç. bk.* **zäkle-.**

ZEHİN (zehi:n) *a.* yetenek: **tebigı z.** doğuştan gelen yetenek; yaş **z.-ler** genç yetenekler: 2. hafıza, bellek.

ZELEL *bk.* **zıyan; z. et- / çek-** zarar görmek; **z. et-** zarar vermek.

ZEMİN (zemi:n) *a.* 1. dünya, yer, arz; 2. toprak, yer.

ZEMİSTAN (zemista:n) *a.* kış.

ZENZELE *a.* gürültü, patırtı: **bu nämäniñ z.-si?** bu neyin gürültüsü ?; **z. et-/turuz-** gürültü yapmak.

ZEÑ *a.* küf: **z. ısı** küf kokusu; **z. bas-/ z. bilen örtül-** küflenmek, küf bağlamak.

ZEÑLE- *eyl.* küflenmek: **çörek z.-pdir** çörek küflenmiş.

ZEÑLEN- *dön. ç. bk.* **zeñle-.**

ZEÑLET- *et. ç. bk.* **zeñle-**; **z.-män sakla-** bir şeyi küften korumak.

ZEÑÑİ *a.* zenci.

ZER *a.* 1. altın, yaldız: **z. birlen** yaldızlı; **yüzüne z. çayılan şaylar** yaldızlı süsleme; 2. sırma: **zerli don** sırmalı, yaldızlı elbise.

ZER-ZAYA (zer-za:ya) *s.* harab olmuş, çok zarar görmüş.

ZERAPAT (zera:pat) *a.* şaka, latife: **yerliksiz z.** yersiz şaka, **z. et-** şaka yapmak.

ZERARLI (zara:rlı) *il.* yüzünden, için, dolayı: **kesellänim z. yunıuşuñızı bitirip bilmedim** hastalığım yüzünden işinizi bitiremedim: **sen z.biz kino gicä galdık** senin yüzünden biz sinemaya geç kaldık.

ZERBAP (zerba:p) *a.* altın ile süslenmiş, altın gibi.

ZEREVŞAN (zerevşa:n) *a.* altunî, altın sarısı: **z. saçlı gız** altın sarısı saçlı kız.

ZERGÄR (zergä:r) *a.* kuyumcu.

ZERLE- *eyl.* sırma dikmek, sırmalamak.

ZERLEN- *ed. ç. bk.* **zerle-**; **z.-en don** sırmayla süslenmiş sabahlık.

ZERLEŞ- *iş. ç. bk.* **zerle-**.

ZERLET- *et. ç. bk.* **zerle-**.

ZERRE *a.* zerre: **gandıñ bir z.-si yok** şekerin bir zerresi yok.

ZERRİN (zerri:n): **z. bol-/doy-** çok doymak.

ZERUR (zeru:r) *a.* gerekli, lazım, zaruri: **onuñ dınç almagı z.** onun dinlenmesi gerek; **iñ z. zatlar** en gerekli şeyler; **meniñ z. işim çıkdı** benim acil işim çıktı.

ZERZAV (zerza:v) *s.* çok acı çeken, sızlanan: **endam-canım z.** bütün vücudum ağrıyor; **z. bol-** hasta, hastalıklı olmak; **z. et-** hastalığa neden olmak.

ZEY *a.* su, rutubet, nem, yaşlılık: **zeyli c.** ıslak, nemli yer; **z. al-/bol-** rutubetlenmek, nemlenmek.

ZEYİLLİ *il.* gibi, bu gibi, benzer, böyle, öyle: **b i z i ñ okuvçılarımız hem bu z. işleri başaryar** bu gibi işleri bizim öğrencilerimiz de başarıyor.

ZEYKİR *a.* koyunun kırpılması sırasında baş parmağa dolanan yün parçası: **z. yüzük** baş parmağa takılan taşsız yüzük.

ZEYLE- *eyl.* nemlenmek, nem kapmak, rutubetlenmek.

ZEYLEN- *dön. ç. bk.* **zeyle-**.

ZEYLEŞ- *iş. ç. bk.* **zeyle-**.

ZEYLET- *et. ç. bk.* **zeyle-**.

ZEYLİ *s.* nemli, yaş, rutubetli: **z. cay** nemli yer.

ZEYREN- *eyl.* şikayet etmek, sızlanmak, dert yanmak: **ol oglundan z.-yär** o oğlundan şikayet ediyor; **nähak z.-** haksız yere şikayet etmek; **kelläñ gatı agıryanlıgına z.-** şiddetli baş ağrısından şikayet etmek.

ZEYRENCEÑ *s.* devamlı şikayet eden, sızlanan.

ZEYRENCİRE- *eyl.* şikayet etmek, sızlanmak, dert yanmak.

ZEYRENÇ *a.* şikayet: **ondan hiç kim z. eşitmändi** hiç kimse ondan herhangi bir şikayet işitmedi.

ZEYRENDİR- *et. ç. bk.* **biderek zat üçin z.-** birini boşuna beklemek, şikayetlenmek, sızlanmak.

ZEYRENİŞ- *iş. ç. bk.* **zeyren-**.

ZEYTUN (zeytu:n) *a. bot.* zeytin: **z. ağacı** zeytin ağacı; **z. yagı** zeytin yağı.

ZIBA (zı:ba) *s.* güzel, sevimli: **z. gözel** dilber; **ak z. barmaklar** beyaz, güzel parmaklar.

ZIBAN (zıba:n) *a.* dil.

ZIBIRDA- *eyl.* yel gibi geçmek, hızla geçmek, uçup geçmek: **maşınlar duşumızdan z.-p geçdiler** arabalar önümüzden yel gibi geçti.

ZIBIRDAŞ- *iş. ç. bk.* **zıbırda-**.

ZIBRIM *s.* baştan başa, aralıksız, tüm, hep: **z. ak caylar** aralıksız, beyaz evler; **caynı içi z. halı** evin içi baştan başa halı.

ZIGDIRIL- *eyl.* küçük akım vermek: **yaradan gan z.-dı** yaradan kan aktı: **z.-ıp git-** fışkırmak.

ZIGILDA- (zı:gılda-) *eyl.* dıngırdatmak, gıcırdatmak, tıkırdatmak.

ZIGILDAŞ- (zı:gıldaş-) *iş. ç. bk.* **zıgılda-**.

ZIGILDAT- (zı:gıldat-) *et. ç. bk.* **zıgılda-**.

ZIGIR (zı:gır) *a.bot.* keten: **yabanı z.** yabani keten: **z. yagı** keten yağı.

ZIGIRÇILIK (zı:gırçılık) *a.* keten tarımı.

ZIGIRDIKLA- *eyl.* koşuşmak, dört dönmek, dönmek, dolaşmak: **ertirden agşama çenli z.-p geç-** sabahtan akşama kadar gezip dolaşmak: 2. *bk.* **zagırda-**.

ZIGIRDIKLAŞ- *iş. ç. bk.* **zıgırdıkla-**.

ZIMDIRIL- *eyl.* hızlı gitmek, koşmak: **maşın z.-ıp duşumızdan geçip gitdi** araba hızla yanımızdan geçip gitti.

ZINAT (zı:nat) *a.* 1. bezeme, süsleme, süs, ziynet, giyim, kıyafet: 2. *mec.* güzellik, letafet, yakışıklılık.

ZINATLA- (zı:natla-) *eyl.* bezemek, süslemek: **içerini z.-** içeriyi süslemek.

ZINATLAN (zı:natlan-) *ed. ç. bk.* **zınatla-**: süslenmek, zarif, şık giyinmek.

ZINATLAT- (zı:natlat-) *et. ç. bk.* **zınatla-**.

ZINCIR *a.* zincir: **demir z.** demir zincir; **labırıñ z.-ı** demir zinciri; **iti z.-dan boşat-** köpeği zincirinden kurtarmak (zincirini çözmek) § **z.-dan boşan yalı** zincirden kurtulmuş (boşanmış) gibi.

ZINCIRLA- *eyl.* zincirlemek, zincirle bağlamak: **iti z.-** köpeği zincirlemek.

ZINCIRLAN- *ed. ç. bk.* **zıncırla-**; **z.-an it** zincirle bağlanan köpek.

ZINCIRLAT- *et. ç. bk.* **zıncırla-**.

ZIÑ- *eyl.* 1. fırlatmak, atmak: **daş z.-** taş atmak; **pökgini/ topı z.-** topu fırlatmak, atmak; 2. (dışarı) atmak: **köne-küşülleri z.-** eski püsküleri atmak § **özüñi biriniñ üstüne z.-** kendini birinin üstüne atmak.

ZIÑIL- *ed.-dön. ç. bk.* **zıñ-**; 1. atılmak, fırlamak: **z.-an daş** atılan taş; 2. sıçramak, zıplamak: **dıkı z.-p gitdi** tıpa fırlayıp (sıçrayıp) gitdi; 3.atılmak, fırlamak: **duşmanıñ üstüne z.-** düşmanın üstüne atılmak; 4. sıçramak, fırlamak: **çüyşäniñ**

dıkısı z.-ıp gitdi kapak şişeden fırlayıp gitdi.

ZIÑIŞ- *işt. ç. bk.* **zıñ-**; **gar z.-** kar halinde aıştırmak.

ZIÑIŞDIR- *sık. ç. bk.* **zıñ-**; 1. dağıtmak, serpmek; 2. atmak: **zibilleri z.-** çöp, moloz atmak.

ZIÑÑILDA- *eyl. bk.* **zarñılda-.**

ZIÑÑILDAŞ- *işt. ç. bk.* **zıññılda-.**

ZIÑÑILDAT- *et. ç. bk.* **zıñıılda-.**

ZIÑÑIRDA- *eyl.* çınlamak, tınlamak, ses çıkarmak, çalınak: **budil'nik z.-p başladı** (çalar) saat çalmaya başladı.

ZIÑÑIRDAŞ- *işt. ç. bk.* **zıññırda-.**

ZIÑÑIRDAT- *et. ç. bk.* **zıñıırda-.**

ZIRMILDA- *eyl. bk.* **zırmıldıl-**; **z.-p bar-** çok hızlı gitmek, kurşun gibi gitmek, acele etmek.

ZIRMILDAŞ- *işt. ç. bk.* **zırmılda-.**

ZIRMIRIL- *eyl. bk.* **zırmılda-**: **z.-ıp ak-** hızla akmak (mehir için); **z.-ıp geç-** yel gibi geçmek.

ZIYAN (zıya:n) *a.* zarar, ziyan: **z. ber- zarar vermek**; **sen maña z. beryärsiñ** sen bana zarar veriyorsun; **size köp işlemek z.-dır** çok çalışmak sizin için zararlıdır; **z. yetir-/getir-** zarar getirmek, zarar vermek; **ayaz hasıla ulı z. yetirdi** ayaz (soğuk) ürünlere çok zarar getirdi; **z. et-** a. birine engel olmak, rahatsız etmek, b. zarar vermek, zararı dokunmak: **bu derman size z. etmez** bu ilacın size zararı dokunmaz § **z.-ı yok** zararı yok.

ZIYANLI (zıya:nlı) *s.* 1. zararlı, zarar verici: **z. endikler** zararlı alışkanlık; **çilim çekmek z.-dır** sigara içmek zararlıdır; **z. söwda** zararlı ticaret.

ZIYANSIZ (zıya:nsız) *s.* zararsız: **z. adam** zararsız adam; **z. söwda** zararsız ticaret; **hasılı z. yığna-** hasılatı zarar etmeden toplamak.

ZIYANSIZLANDIR- (zıya:nsızlandır-) *eyl.* zararsız hale getirmek, zarar vermemek: **minanı z.-** mayınları zararsız hale getirmek.

ZIYAT (zıya:t) *s.* daha büyük, daha çok, daha fazla: **bäşden z.** beşten fazla; **bu cayıñ salnanı elli yıldan z.-dır** bu binanın kuruluşu elli yıldan fazladır; 2. artık, arta kalan, fazla: **z. zatlar** fazla şeyler; **z. galan zatları payla-** artan şeyleri dağıtmak.

ZİBİL *a.* süprüntü, çöp: **z. yaşçigi** çöp kutusu.

ZİKGE *a.* (maden) para, sikke: **altın z.** altın sikke; **ovnuk z.** bozuk para; **z. kak-** para basmak.

ZİÑK: ziñk et- irkilmek, sarsılmak, titremek: **ol z. edip tisgirdi** o, irkildi.

ZİÑKİDİKLE- *eyl.* 1. topallamak, topallayarak yürümek; 2.aksayarak, zıplayarak gitmek **z.-p bar-** aksayarak gitmek.

ZİÑKİLDE- *eyl.* 1. irkilmek, sarsılmak, titremek: **duydansız z.-** aniden irkilmek; 2. atlamak, sıçramak; 3. *mec. bk.* **ziñkidikle- 2.**

ZİÑKİLDEŞ- *işt. ç. bk.* **ziñkilde-.**

ZİÑKİLDET- *et. ç. bk.* **ziñkilde-**; 1. çekmek, çekip çıkarmak; silkmek: **egniñi z.-** omuzunu silkmek (tik halinde); 2. sarsılmak (örn. yolculukta arabayla giderken).

ZİREK (zi:rek) *s.* zeyrek, akıllı, ferasetli: **z. adam** akıllı adam.

ZİREKLİK (zi:reklik) *a.* zeyreklik, akıllılık: **z.-iñ bilen tapavutlan-** anlayışlı olmasıyla ayrılmak.

ZNAÇOK *a.* rozet, işaret: **komsomol z.-ı** komsomol rozeti.

ZOGDURIL- *eyl.* güçlü bir şekilde akmak, fışkırmak: **gan yaradan z.-ıp akdı** kan yaradan fışkırarak aktı.

ZOGULDA- (zo:gulda-) *eyl.* uğuldamak, vızıldamak, homurdanmak: **teplovoz z.-yar** lokomotif ses çıkarıyor?.

ZOGULDAŞ- (zo:guldaş-) *işt. ç. bk.* **zo:gulda-.**

ZOGULDAT- (zo:guldat-) *et. ç. bk.* **zo:gulda-**; **z.-ıp goyber-** çalmak.

ZOL (zo:l) *bel.* sürekli, daima: **ol z. ızına gañrılıp garayardı** o sürekli dönüp arkasına bakıyordu; **z. seret-** gözünü ayırmadan bakmak; **z. sırkavla-** sürekli hasta olmak.

ZOLAK (zo:lak) *a.* şerit, çubuk, çizgi, hat; bölge, mıntıka: **z. çızmıklı** çizgili, çubuklu; **demir yol z.-ı** demir yolu hattı.

ZOLAKLI (zo:laklı) *s.* çizgili.

ZOM (zo:ın) *s.* kaba, şiddetli, keskin: **z. adam** kaba adam.

ZOMA- (zo:ma-) *eyl.* zorlamak, yüklenmek; dayanmak: **sen nirä z.-yarsıñ** sen nereye dayanıyorsun; **z.-p gir-** zorlayıp girmek, basmak.

ZOMAŞ- (zo:maş-) *işt. ç. bk.* **zo:ma-.**

ZOMP :zo:mp et- atlamak, sıçramak, fırlamak: suyun yüzüne çıkmak: **z. edip suvdan çık-** fırlayıp sudan çıkmak.

ZOMPA *bel.* aniden, ansızın, birden bire: **z. öñünden çık-** aniden önüne, karşısına çıkmak.

ZOMPAR- *eyl.* çıkmak, kendini sarkıtmak, görünmek.

ZOMPULDA- *eyl.* atlamak, fırlamak, sıçramak; görünmek, gelmek, peyda olmak; **burçdan z.-p çık-** köşeden fırlayıp çıkmak; **suvdan z.-p çık-** suyun yüzüne çıkmak, çıkıvermek.

ZONA *a.* bölge, mıntıka, saha: **serhet z.-sı** sınır bölgesi; **ösümlikler z.-sı** bitki sahası.

ZONAL *a.* bölge, kuşak: **z. ösümlikler** bölge bitkileri, **z. yarışlar** bölge yarışları.

ZONDA *a.* sonda.

ZOOLOGİK *a.* zoolojik: **z. muzey** zoloji müzesi.

ZOOLOGİYA *a.* zooloji: **z. instituti** zooloji enstitüsü.

ZOÑÑAR- *eyl.* fırlamak, çıkmak: **z.-ıp dur-** fırlamak, fırlayıp kalkmak.

ZOÑTAR *a.* dimdik, dikine duran; 2. yalın, gösterişsiz.

ZOÑTAR- *eyl. bk.* **zoıiñar-.**

ZOR (**zo●r**) *s.* 1. güç, zor: güçlü, kuvvetli; sağlam, berk: **z. adam** güçlü adam: **ol matematikadan z.** o matematikten zor; **z. bilen** zorla: **mesçläni z. bilen çöz-** sorunu zorlukla çözmek: **z. bilen elinden al-** zorla elinden almak; 2. sert, acı: **z. çorba** acı çorba § **z. çık-** üstün olmak, kuvvetli olmak: **ol mendin z. çıkdı** o benden kuvvetli çıktı: **z. et-** zorlamak, mecbur etmek: **onı z. edip getirdiler** onu zorla getirdiler.

ZO●RA- (**zo:ra-**) *eyl.* 1. güçlenmek, kuvvetlenmek; artmak, çoğalmak: **yel z.-yar** rüzgar (gittikçe) artıyor: **deryanıñ suvı z.-yar** nehirin suyu çoğalıyor.

ZORAYAKDAN (**zo:rayakdan**) *bel.* zorla, cebren: **z. alıp git-** zorla alıp gitmek: **onı z. getirdiler** onu zorla getirdiler.

ZO●RDAN (**zo:rdan**) *bel.* zar-zor, güçlükle: **z. geple-** zar-zor, güçlükle konuşmak; **z. yöre-** zar-zor yürümek: **hiz z. öyümize yetdik** evimize zar-zor ulaştık.

ZORLA- (**zo:rla-**) *eyl.* mecbur etmek, zorlamak: **z.-p al-** zorla almak: **z.-p işlet-** zorla çalıştırmak.

ZORLAN- (**zo:rlan-**) *ed.-dön.* ç. *bk.* **zo:rla-**; 1. zorlanmak; 2. zorlanmış olmak; 3. sert olmak (gıda için).

ZORLAT- (**zo:rlat-**) *et.* ç. *bk.* **zo:rla-**.

ZORLUK (**zo:rluk**) *a.* zor, cebir, zorbalık: **z. gör-/çek-** zorluk çekmek; 2. kudret, güç: **onuñ bizden z.-ı mälim boldı** onun bizden daha üstün olduğu açığa çıktı.

ZORRUK *s.* gür: **z. ses** gür ses; 2. *mec.* korkak: **z. adam** korkak adam.

ZORUK- (**zo:ruk-**) *eyl.* kuvvetlenmek, artmak, şiddetlenmek: **yel barha z.-yar** rüzgar gittikçe şiddetleniyor.

ZOVAL (**zova:l**) *a.* engel, güçlük: **z. ber-** engel olmak.

ZOVALSIZ (**zova:lsız**) *s.* serbest, engelsiz.

ZOVLA- *eyl.* uğuldamak, vızıldamak: **onuñ sesi z.-p çıkyar** onun sesi vızıldayarak çıkıyor.

ZOVLAT- *et.* ç. *bk.* **zovla-**; bütün gücüyle bağırmak; bar bar bağırmak, feryat etmek, çığlıklar atmak: **z.-p aydım ayt-** bağıra çağıra şarkı söylemek.

ZOVVAM (**zovva:m**) *a.* 1. doğru, düz, doğrudan: **ok onuñ içinden z. geçipdir** ok doğrudan onun içinden geçmiş; 2. yeknesak, tek düze; ağır, yavaş: **teplovozıñ z. sesi** lokomotifin yeknesak sesi.

ZOVVAR (**zovva:r**) *s.* çınlayan, güçlü ses çıkaran.

ZOVZANAKLA- *eyl. bk.* **zovzulda-**; **z.-p dur-** yüpürünmek, koşuşmak, dört dönmek.

ZOVZANAKLAŞ- *iş.* ç. *bk.* **zovzanakla-**.

ZOVZANAKLAT- *et.* ç. *bk.* **zovzanakla-**.

ZOVZULDA- *eyl.* koşuşmak, dört dönmek, telaşlanmak; gayret etmek: **uzunlı günüiii z.-p geçir-** bütü gününü koşuşturarak geçirmek.

ZOVZULDAŞ- *iş.* ç. *bk.* **zovzulda-**.

ZOVZULDAT- *et.* ç. *bk.* **zovzulda-**.

ZÖMMEK *s.* sivri, sivri uçlu, keskin: **z. telpek** sivri uçlu şapka.

ZÖMMER- *eyl.* dimdik durmak, fırlamak, çıkmak; ucu çıkmak.

ZÖMMERİŞ- *iş.* ç. *bk.* **zömmer-**.

ZÖMMERT- *et.* ç. *bk.* **zömmer-**.

ZÖRLEDİŞ- *iş.* ç. *bk.* **zörlet-**.

ZÖRLET- *eyl.* bağırmak, bağırıp çağırmak: **çagalarıñ hamı birden z.-p başladı** çocukların hepsi birden bağırmaya başladı.

ZÖVÜK *a.* çile, tura, kangal: **bir z. yüpek** bir çile ipek.

ZÖVVE *bel.* birden bire, ansızın: **z. yerinden tur-/gal-** aniden yerinden kalkmak.

ZULMAT (**zulma:t**) *a.* 1. karanlık: **z. tiimi** zifiri karanlık; 2. *mec.* cahillik, cehalet: **z.-dan çık-** cehaletten kurtulmak.

ZULUM *a.* baskı, zulüm: **ıkdısadı z.** iktisadi baskı.

ZULUMDAR (**zulumda:r**) *bk.* **zulumkeş**.

ZULUMKÄR *a. bk.* **zulumkeş**.

ZULUMKEŞ *s.* zulmedici, zulmeden.

ZURYAT (**zurya:t**) *a.* çocuk, yavru, bebek; evlat, nesil, soy: **eziz z.** sevgili, aziz çocuk: **zuryatsız öt-** çocuksuz yaşamak.

ZUT (**zu:t**) **zu:t git-** arkasına bakmadan gitmek: **ol garañkınıñ içinde z. yitip gitdi** o karanlığın içinde kaybolup gitti, **z. gaç-** kaçmak, sıvışmak.

ZÜLP *a.* saç, iki yanda duran saç.

ZÜLPE *a.* küçük zincir, köstek: **z.-ni ildir-** zinciri bağlamak.

ZÜMERRET (**zümerret**) *a.* zümrüt: **z. gaşlı bilezik** zümrüt taşlı bilezik, **z. yaşıl renk** zümrüt yeşili rengi.

ZÜRREL- *eyl.* bir şeyin ucu ya da tepesi inceliip gitmek, bir tarafı çürümek.

ZÜRRELT- *et.* ç. *bk.* **zürrel-**.

ZÜRRÜK *a.* konik, koni şeklinde.

ZÜVVETDİN (**züvetdi:n**) *s.* korkak, tabansız, ödlek.

ZVENO *a.* kısım, cüz; ekip, grup: **pionerler z.-sı** piyonerler grubu, **samolyotlar z.-sı** uçak grubu.

ZVENOVOD *a.* grup başı, ekip başı.

٧٢٥

٧٢٩

Türk Dilleri Araştırmaları

Yayımlayanlar:
Prof. Dr. T. Tekin, Doç. Dr. M. Ölmez

Yazı Kurulu:
Prof. Dr. D. Aksan, Prof. Dr. M. Canpolat, Prof. Dr. K. İmer,
Prof. Dr. T. Tekin, Doç. Dr. M. Ölmez

Danışma Kurulu
A. Bodrogligeti, B. Brendemoen,, L. Bazin, G. Doerfer,
M. Erdal, G. Hazai, L. Johanson, M. Mori, G. Shimin,
A.M. Şçerbak, Ş. Tekin, A. Tietze, E. Tryjarski, P. Zieme

Yaklaşık beş yıldan beri çıkan *TDA* dergisinde Türk dil ve lehçeleri konusunda yazılmış bilimsel yazılara, kitap tanıtmalarına yer verilmektedir. Yılda bir cilt yayımlanan dergide esas olarak Türkçe makaleler yer almaktadır, bununla birlikte yabancı dilde yazılmış yazılara da Türkçe özetleriyle birlikte yer verilmektedir. Bugüne değin ilk dört sayısı çıkan derginin 1995 yılı sonunda beşinci sayısı çıkacaktır.

Çıkan Sayılar:

Türk Dilleri Araştırmaları 1991 (1), Ankara 1991, 208 s.

Türk Dilleri Araştırmaları 1992 (2), Ankara 1992,

Türk Dilleri Araştırmaları 3, Talat Tekin Armağanı, Ankara 1993, 328 + VIII s.

Türk Dilleri Araştırmaları 4, Ankara 1994, 232 s.

VPA

Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi

1. *Altun Yaruk (III. Kitap) 5. Bölüm*, Mehmet Ölmez, Ankara 1991, 128s.+ LVI tablo: Eski Uygurca *Altun Yaruk* 'Altın Işık' adlı Buddhacı eserin beşinci bölümünün Uygurcadan bugünkü Türk alfabesine, Türkçeye yapılan çevirisini, açıklamaları ve eserin sözlüğünü içermektedir. Aslı Sanskrit (Eski Hint) dilinde *Suvarṇaprabhāsasūtra* olan eser önce Çinli bilgin I-Tsing'ce 8. yüzyılın başında Çinceye ve bu çeviriden de Uygur Bilgini Şinko Şeli Tutung'ca 11-12. (?) yüzyıllarda Uygurcaya çevrilmiştir.

5. ***Tunyukuk Yazıtı***, Talat Tekin. Ankara 1994. 74 s.+ 4.: Çalışma en önemli Köktürk yazıtlarından birisini, vezir Tunyukuk'un diktirdiği anıtı kapsamaktadır. Kitapta yazıtın eski Türk runik harfleriyle yeniden yazılmış hali, yazıçevirimi, çevirisi, açıklamalar ve sözlük yer almaktadır.

6. ***Süheyl ü Nevbahar Üzerine Notlar***, Semih Tezcan. Ankara 1994, 81 s.: 14. yy. Anadolu Türkçesiyle yazılmış önemli eserlerden birisi de Süheyl ü Nevbahar'dır. Çalışma *Süheyl ü Nevbahar* ve *Süheyl ü Nevbahar* üzerine yapılan metin çalışmasını ele alıyor.

7. ***Orhon Yazıtlarının Metindibilimsel Yapısı***, Leyla Subaşı Uzun. Ankara 1995, 176 s.: Çalışmada Tunyukuk yazıtı ağırlıklı olmak üzere. Eski Türk yazıtları cümle cümle ele alınmış ve metindilbilimsel (*textlinguistics*) açıdan incelenmektedir.

8. ***Konuşma Dili ve Türkçenin Söyleyiş Sözlüğü***, İclal Ergenç. Ankara 1995. 415 s.: Sözlük. bugüne değin Türkçenin eksik kalan bir alanını tamamlamakta. Türkçenin söyleyiş sözlüğünü vermektedir. Sözlükte 30.000'in üzerinde Türkçe sözcük "Uluslararası Sesbilim Alfabesi" (IPA) yazım kurallarına göre verilmiş ayrıca Türkçede vurgu konusu da ele alınmıştır.

13. ***Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler***, Talat Tekin. Ankara 1995. 192 s.: Türk dillerinde Ana Türkçe'den gelen [illegible]ıklr düzenli olarak bugün yalnızca Yakutça, Türkmence ve Hala[illegible]aktadır. Kimi tarihî ve çağdaş dillerde de bu uzunlukların izleri[illegible] Konusunda tek toplu kitap çalışması eserde filolojik bir bakışla ayrıntısıyla işlenmektedir.

İsteme Adresi
Simurg Kitabevi

Yazışma Adresi:
Mehmet Ölmez, H.Ü. Ed. Fak. TDE
06532 Beytepe-ANKARA
Tel. 312-235 25 00

Aduekt
Aktual : günlük , indiki
Ambivalent
Antiqonist : tərs , zidd , qarşı
Antropomorflaş
Arxayik
Arxetip
Arxi
Aspekt
Astrononik
Atribut
Buta
Deritivalizasya
Desakralizasya
Detal : ayrıntı
Diyaxron
Diyalektika : aytışım , aytışımsəl
Ekoyualent
Element
Emosyonal
Epik
Epizod : oluntu
Epoxa
Epos
Etimoloji : kökbilimi
Etnoqrafya : budunbilim
Etnos
Əkt
Fenomen : olay , görüntü
Fon : səs
Fonksiya : işlər , görəv
Foto
Xaos
kautik
kronotop
Xıtonik
Inisyasya
Inquistik
Invaryant
Ipusta
Ipustas
Iyonstasya
Janr : cür , tür
Kateqorya : ulam
Kod
Kompleks : qarışıq , qarmaşık
Kompunent
Konkret
Kontekst : bağlam
Kontinuyum
Kosmoqonik
Kosmos
Kullizya
Kült
Qılobal
Qonist
Loqos : deyi
Marginal
Matıryal
Mediyator
Metaforik
Mif

Mifonim
Monoqırafya
Motiv
Müstavi : düzləm
Neofit
Nominal : ad soyundan
Nominasya
Nominativ : quralcı , düzgüsəl
Normativ
Objekt : konu
Objektiv
Obraz
Paradikmatik
Paralel : qoşa , qoşut
Personaj
Pıroses
Plan: düzən
Poetik
Poetizm
Praqmatik
Predment
Predmet
Prenedent
Prensib
Problem : sorun
Rialist : gerçəkçi
Rituval
Sadalanmaq
sakral
Sanksiya
semantem
Semantik
Sfera
Sıxem
Simbol : simgə
Sinxıron
Sinonimik : əşanlam
Sitruktur : yapı
Situasiya
Sivilizasya : uyqar
Spekter
Spesifik
Stabil
Statik
Status : qural
Stereotip
Stixya
Substansiya
Substansiyonal
Süjet : konu
Teonim
Termin
Təhkiyə
Tıransformasya
Tıransformativ
Varyant
Versiya
Zona
Zoomorfik
BLUKa
Transmisya
Sinonim